

4/81

Aureliū augustini de ciuitate dei p̄mi
libri incipiunt rubrice.

d E aduersarijs nōis christi q̄b̄
in vastatione vr̄bis prop̄t̄ chri-
stum barbari pepercerunt victis. c. j.

Stiosissimā.

Qd̄ n̄lla vnq̄ bella ita gesta s̄t: ut vic-
tores p̄pter deos eoz̄ quos vicerāt p̄-
cerēt uictis. c. ij. Tot bella.

Quā ip̄rudēt romāi penates q̄ troiā
custodire n̄ poterant: sibi crediderunt
p̄futuros. c. iij. Ecce quibus.

De asylo iunonis i troia: q̄ neminem
liberauit a grecis: z̄ basilicis ap̄loz̄ q̄
ōes ad se cōfugiētes a barbaris defen-
derunt. c. iij. Uel quas.

De generali p̄suetudine hostiū uictas
ciuitates euerterentium quid cato sen-
serit. c. v. Nisi forte.

Quod ne romani quidem ita ulla ce-
perunt ciuitates vt in tēplis eaz̄ pace-
rent uictis. c. vi. Quid er.

Qd̄ in euerfione vr̄bis: q̄ aspe gesta s̄t
de consuetudine acciderit bellit: q̄ vero
clemēt̄ z̄ potētia puenerit nominis
christi. c. viij. Cū igitur.

De commodis atq̄ incommodis que
bonis ac malis plerunq̄ communia
sunt. c. viij. Ista vero.

De causis correctionuz̄: propter quas
z̄ boni z̄ mali pariter flagellant̄. c. ix.
Quid igit̄.

Quod sanctis in amissione rerum
temporalium nihil pereat capitulū. x.
Quibus i.

De fine temporalis uite siue lōgioris
siue breuioris. c. xi. Sed enim.

De sepultura humanorum corporum
que christianis etiam si fuerit negata
nil adimit. c. xij. At enim.

Que sit ratio sanctorum corporum se-
peliendi. c. xij. Nec ideo.

De captiuitate sanctorum: quibus nū
q̄ diuina solatia defuerunt capituluz̄
. xiiij. Sed mlti.

De regulo i q̄ captiuitatis ob religio-
nē ēt sp̄ote tolerāde extat exemplū: q̄
tñ illi deos colenti prodesse non potu-
it. c. xv. Habet tñ.

An stup̄s q̄ ēt sc̄az̄ forte uirginū ē pas-
sa captiuitas: cōtamiari potuerit uir-
tutis sine voluntatis assensu. c. xvi.

Magnuz̄.

De morte uolantaria ob metum pene
siue dedecoris. c. xvij. Ac.

De aliena uolentiarū libidine quaz̄ in
oppresso corpore m̄s iuita perpetuitur
. c. xvij. Et enim.

De lucretia: q̄ se ob illatū sibi stup̄uz̄
peremit. c. xix. An so.

Nulla ē auctoritatem: q̄ christiāis in
qualibet causa ius uoluntarie necis at-
tribuat. c. xx. Neq̄ enī.

De infectiōib̄ hōinū q̄ ab hōicidij cri-
mie excipiūt. c. xxi. Quas dā uo

Qd̄ nunq̄ possit mors uolantaria ad
magnitudinē ai ptinē. c. xxij. His ergo

Quale exēplū sit catonis: q̄ se uictori-
am cesaris non ferens interemit. c. xx
ij. Sed tamē.

Qd̄ i ea uirtute q̄ regul̄ catone p̄stati
or̄ fuit. mltō magis emineāt christiāi
. c. xxij. Nolunt.

Qd̄ peccatū non per peccatuz̄ debeat
declinari. c. xxv. At.

De his q̄ fieri n̄ lz̄: cū a sc̄is sc̄a noscūt̄
qua ratione facta credēda sint. c. xxvi
Sed qdā.

An p̄p̄t̄ peccōi declinationē mors sp̄ota
nea appetēda sit. c. xxvij. Restat.

Qd̄ iudicio dei i corpora cōtinentiuz̄
libido hostil̄ peccare permitta sit. c. xx
vij. Quod si.

Quid sc̄illa christi r̄ndē debeat ifideli-
b̄: cū exprobrant q̄ eā a favore hosti-
um non liberauerit christus. c. xxix.
Habet.

Quam pudendis prosperitatibus af-
fluere uelint: qui de christianis tempo-
rib̄ p̄quūt. c. xxx. Cur enim.

Quibus uitiōrum gradibus aucta sit

ī romanis cupido regnandi capituluz
.xxxi.

Nam qñ.

De scenicorum institutione ludorum
.c. xxxij.

Ueruntñ.

De vitijs romanorum quos prima
non correxit euersio capituluz .xxxij.

O mētes.

De clementia dei: que vrbis excidium
temperauit. c. xxxiij.

Et tamen.

De latentibus inter impios ecclesie fi-
lij: 7 de falsis intra ecclesiam christia-
nis. c. xxxv.

Mēnerit.

De quibus causis sequenti disputati-
one sit differendum capitulum. xxxvi.

Sz adhuc.

Rubrice secundi libri aurelij au-
gustini de ciuitate dei incipiunt.

d E modo q̄ necessitati disputa-
tionis adhibendus est capitulū
primum.

Si rationi.

De his que primo volumine expedita
sunt. c. ij.

Superioz.

De assumenda historia: qua ostundi-
tur: que mala acciderint romanis cuz
deos colerent: ante quam religio chri-
stiana obcresceret capitulum. iij.

Memēto.

Quod cultores deorum nulla unquā
a dñs suis precepta probitatis accepe-
runt: 7 in sacris eorum turpia queqz
celebrauerint capitulum. iij.

Deus. n.

De obscenitatibus quibus mater deo-
rum a cultoribus suis honorabatur
.c. v.

Nequaqz.

Deos paganorum nunquam beneui-
uendi sanxisse doctrinam. capitulum
.vi.

Hinc est.

Inutilia esse inuenta philosophica si-
ne auctoritate diuina: ubi quenque ad
uitia prouocant magis mouet quod dñs
fecerint: q̄ quod homines disputaue-

rint. c. vij.

An nobis.

De ludis scenicis: in quibus dñs non
offenduntur edictione suarum turpi-
tudinum: sed placantur. capitulū. viij.

At eniz.

Quid romani veteres de cohibenda
peccati licentia senserint: quam greci
deorum secuti iudicium liberam esse
vouerunt. c. ix.

Quid.

Qua nocendi arte demones velint ul'
falsa de se crimina vel vera narrari. c.
.x.

Sz malig.

De scenicis apud grecos in reip. ad-
ministrationem receptis eo q̄ placato
res deorum iniuste ab hominibus
spernerentur. c. xi.

Ad hanc.

Quod romani auferendo liberta-
tem poetis in hominibus quam dede-
runt in deos: melius de se q̄ de dñs su-
is senserunt. capitulum. xij.

At romai.

Deuisse intelligere romanos: q̄ dñs
eoruz qui se turpibus ludis coli expe-
tebant indigni essent honore diuino
.c. xij.

Sz rñdēt.

Meliorem fuisse platonem: qui poe-
tis locum in bene morata urbe non
dederit q̄ hos deos qui se ludis sceni-
cis uoluerunt honorari. capitulum. x
iij.

Deñ q̄ri.

Quod romani quosdam sibi deos
non ratione sed adulatione institue-
runt. capitulum. xv.

Que aut.

Quod si dñs vlla esset cura iustitie ab
eis romani accipere debuerint precep-
ta uiuendi: potius q̄ leges ab alijs ho-
minibus mutuare. capitulum. xvi.

Si autēz.

De raptu sabinarum alijsqz iniquita-
tibus: que in ciuitate romana etiam
laudatis uigere temporibus. c. xvij.

An forte.

Que de moribus romanorum aut
metu cōpressis: aut securitate resolu-
tis salustij probat historia. capitulum
xvij.

Itaqz ha.

De corruptione humane reipublice p
usq̄ cultum deorum christus auferret
.c. xix. *Ecce ro.*

Quali velint felicitate gaudere: ⁊ qui
bus morib⁹ viuere: qui tempora chri
stiane religionis incusant capitulū. xx.

Ueruntā.
Que sententia fuerit ciceronis de ro
mana reipublica capitulum. xxi.

Sed si cō.
Quod dñs romanorum nulla unq̄
cura fuerit: ne malis moribus respu
blica deperisset capitulum. xxij.

Sed qđ.
Varietates rerū temporalium non ex
fauore aut impugnatione demonum:
sed ex dei veri pendere iudicio. c. xxij.

Quid q̄.
De syllanis actibus quorum se demo
nes ostentauerunt adiutores. c. xxij.

Sylla.
Quantum maligni spiritus ad flagi
tia incitant homines: cum committen
dis sceleribus: quasi diuinam exempli
sui interponunt auctoritatem. c. xxv.

Illinc vō.
De secretis demonum monitis: que
pertinebant ad bonos mores cum pa
lam in sacris eorum omnis nequitia
disceretur capitulum. xxvi.

Que cum.
Quanta euersione publice discipline
romani dñs suis placandis sacraue
runt obscena ludorum capitulum. xx
vij.

Vir gra.
De christiane religionis salubritate. c.
.xxvij.

Ab istaz.
De abijciendo cultu deorum cohorta
tio ad romanos capitulum. xxix.

Hec poti⁹.
Libri tertij rubrice aurelij augustini
de ciuitate dei incipiunt.

d *E aduersitatib⁹* quas soli mali
metuūt: ⁊ quas sepe passus est

mundus cum deos coleret. c. primuz.

Jam satis.

An dñi qui ⁊ a romanis ⁊ a grecis si
militer colebantur: causas habuerint
quibus illuz paterentur excidere. c. ij.

Primum.

Non potuisse offēdi deos paridis ad
ulterio: quod inter ipsos traditur fre
quentatum. c. ij. *Urbem ro
mam.*

De sententia uarronis: qua utile esse
dixit: vt se homines dñs genitos men
tiantur. c. iij. *Dixerit.*

Non probari qđ dñs adulterium pari
dis punierint: quod in mare romuli
non ulti sunt capitulum. v.

Sed vtrū.

De parricidio romuli: quod dñs non
uindicarunt capitulum. vi.

Aliud adi.

De euersione ilij quod dux marij fim
bria excidit. c. vij. *Lerte eim.*

An debuerit dñs iliaci roma cōmit
ti. c. vij. *Dñs itaqz.*

An illam pacem que sub numa fuit:
deos prestitisse credendum sit cap. ix.

Dñs etiam.

An optandum fuerit: ut tanta bello
rum rabie romanum aueretur im
perium cum eo studio quo sub numa
auctum est: ⁊ quietum esse potuit ⁊ tri
tum. c. x. *An respon
dent.*

De simulacro cumani appollinis cu
ius fletus est cladem creditus grecorū
quibus opiculari non poterat indica
z. c. xi. *Neqz. n.*

Quantos sibi deos romani preter cō
stitutionem nume adiecerint quorum
eos numerositas nihil iuuerit. c. xj.

Nec his.

Quo iure quo fedē rōani optinuerūt
pria piugia. c. xij. *Quō nec.*

De impietate belli quod albanis rōani
intulerunt: ⁊ de dñandi libidie adepta
uictoria. c. xij. *Quid dñi.*

Qualis romanorum regum vita atq;
exitus fuerit. c. xv. Null' ego
De primis apud romanos consulib':
quorum alter alterum prima pepulit
morq; rome post atrocissima parrici
dia a vulnerato interijt hoste uulnera
tus. c. xvi. Huic ipi.
Post initia consularis imperij qui-
bus malis vexata fuerit romana res-
publica dñs non opitulantibus quos
colebant. c. xvij. Finito. s.
Quante clades romanos sub bellis
punicis triuerint: frustra deorum pre-
sidijs expectatis capitulum. xvij.
Jam vero.
De afflictione belli punici secūdi: qua
vires utriusq; consumpte sunt. c. xix.
Secūdo.
De exito saguntinorum: quibus pp-
ter romanorum amicitiam pereuntibus:
dñ romani auxilium nō tulerūt
.c. xx. Sed in.
Quam ingrata fuerit romana ciuitas
scipioni liberatozi suo: et i quibus mo-
ribus egerit quando eam salustius op-
timam fuisse describit. c. xxi.
Porro ii.
De mitridatis edicto: quo ones ciues
romanos qui intra asiam inueniren-
tur iussit occidi capitulum. xxij.
Quāuis.
De interioribus malis: quibus roma-
na respublica exagitata est: preceden-
te prodigio quod in rabie omnium a-
nimalium que hominibus seruiunt fu-
it. c. xxij. Sz iam.
De discordia ciuili quam gracchie se-
ditiones excitauerunt capitulū. xxij.
Initium.
De ede concordie senatusconsulto in
loco seditionum et cedium condita. c.
.xxv. Eleganti.
De diuersis generibus belli: que post
conditam edem concordie sunt secuta
.c. xxvi. Preclarū.
De bello ciuili mariano atq; syllano

.c. xxvij. Lum vo.
Qualis fuerit syllana uictoria. uideat
mariane crudelitatis. c. xxvij.
Syllana.
De cōparatione gotthice irruptionis:
cū eis cladibus quas romani a gallis
la belloz ciuiliū auctorib' exceper-
unt. c. xxix. Quid rōa.
De connexionē belloz: q̄ aduētū chris-
ti pluria et grauissima precesserunt. c.
.xxx. Crudelia.
Quā ipudenter pñtia incōmoda chris-
to ipitent: qui deos colere n̄ sinuntur
cum tante clades p̄ eos tempore quo
colebātur extiterūt. c. xxxi. Deos.

Quarti libri iurice aurelij augu-
stini de ciuitate dei incipiunt.

d De his que prio uoluntie dispu-
tata sunt. c. j. De ciuitate
De his que libro secundo et tertio cō-
sinentur. c. ij. Promise-
ramus.
An altitudo imperij que non nisi bel-
lis acquiritur in bono siue sapientius
habenda sit siue feliciū. c. iij.
Jam ita vi.
Quam similia sint latrocinijs regna
asq; iustitia capitulum. iij.
Remota.
De fugitiuis gladiatoribus: quoz po-
tentia similis fuerit regie dignitati. c.
.v. Proind.
De cupiditate nini regis: qui ut lati-
dominaretur primus intulit bella fini-
timis. c. vi. Iustus.
An regna terrena iter profectus suos
atq; defectus: deorum uel inuentur ut
deserantur auxilio capitulum. vij.
Si nullo.
Quorum deorum presidio putant ro-
mani imperium suum auctum: atque
seruatum: cum singulis uix singularis

rerum tuitionez cōmittendam esse cre
diderunt. c. viij. Deinde q̄.

An imperij romani amplitudo ⁊ diu
turnitas ioui fuerit ascribenda: quē
summum deum cultores ipsius opti
nantur. c. ix. Ni miruz.

Quas opiniones secuti sunt: qui diu
sos deos diuersis mūdi partibus pre
fecerunt. c. x. Luz illi ē.

De multis dīs quos doctores paga
norum vnum eundemq̄ iouem esse d̄
fendunt. c. xi. Quotquot

De opinione eorum qui deum ani
mam mundi: ⁊ mundum corpus dei
putauerunt. c. xij. Quod ⁊.

De his qui sola rationabilia animan
tia partes esse unius dei asserunt. c. xij
ij. Si autez.

Augmenta regnorum ioui incongru
enter ascribi: cum si vt volunt dea est
uictoria: ipsa huic negotio sola suffice
ret. c. xijij. A rege igi.

An congruat bōis latius uelle regna
re. c. xv. Uideant.

Quid fuerit q̄ romani oib⁹ reb⁹ ⁊ oī
bus motibus deos singulos deputan
tes edē q̄ctis extra portam esse uolu
erunt. c. xvi. Miroz.

An si iouis summa potestas est: etiaz
victoria dea debuerit existari. c. xvij.

An forte.
Felicitem et fortunam qui deas pu
tant qua ratione fecerunt. c. xvijij.

Quid q̄ ⁊.
De fortuna muliebri. c. xix. Tm̄ sane.
De virtute ⁊ fide quas pagani tēplis
⁊ sacris honorauerunt: pretermittētes
alia bona que silz colenda fuerunt: si
recte alijs diuinitas tribuebat. c. xx.

Uirtutez.
Quod vnum non intelligentes deum
virtute saltem felicitate debuerunt eē
contenti. c. xxi. Hec enim.

De scientia colendorum deorum: quā
a se varro gloriatur collatam esse ro
manis capitulum. xxij.

Quid er.

De felicitate quam romani multorumq̄
veneratores deorum diu nō coluerūt
honore diuino: cum pro omnibus so
la sufficeret capitulum. xxijij.

Sed vnd.

Qua ratione defendant pagani: q̄ inē
deos colant ipsa dona diuina. c. xxijij.

Usq̄ adeo.

De vno tantum colendo deo: qui licet
nomine ignoretur: tamen felicitatis
dator esse sentitur capitulum. xxv.

Si enim.

De ludis scenicis quos sibi dī celebra
ri a suis cultoribus exegerūt. c. xxvi.

Sz finge.

De tribus generibus deorum: de qui
bus sceuola pontifex disputauit. c. xx
vij. Relatus ē.

An ad optinēdū dilatandūq̄ regnū
profuerit romanis cultus deoz. c. xx
vij. Nullo igi.

De falsitate auspicij: quo romani re
gni fortitudo ⁊ stabilitas uisa est iudī
cari. c. xxix. Nā illud.

Qualia de dīs gentium etiam cultor
es eorum se sentire fateantur. c. xxx.

Licet au.

De opinionibus uarronis: qui repro
bata suasionē populari: licet ad noti
ciam veri dei non peruenerit unum
tamen deum colendum esse censuerit
.c. xxxi. Quid ipse.

Ad quam speciez utilitatis principes
gentium apud subiectos sibi populos
falsas religiones uoluerunt permane
re. c. xxxij. Dicit etiā.

Quod iudicio ⁊ potestate ueri dei:
omnium regum atq̄ regnorum ordi
nata sunt tempora capitulum. xxxijij.

Deus igi.

De regno iudeorum: quod ab vno et
vero deo institutum atq̄ seruatum ē:
donec in uera religione manserūt. c. x
xxijij. Itaq̄ ut.

Rubrice libri quinti aurelij augu-
stini de ciuitate dei incipiunt.

c Ausam romani imperij omni
unqz regnorum: nec fortuitam
esse nec in stellarum positione consiste
re. c. primum

Qm.
De geminorum simili dissimiliqz uali-
tudine. c. ij.

Licero dic.
De argumento quod ex rota figuli
nigidius mathematicus assumpsit in
questione geminorum. c. iij.

Frustra.

De esau et iacob geminis multum in-
ter se morum et actionum qualitate
disparibus capitulum. liij.

Nati sunt.

Quibus modis conuincantur mathe-
matici vanam scientiaz profiteri. c. v.

Quid.

De geminis disparis sexus. c. vi

Novi:

De electione diei quo uxor ducitur
quove in agro aliquid plantatur aut
seritur. c. viij.

Jam illud.

De his qui non astrorum positionem
sed connexionem causarum ex dei uo-
luntate pendere: fati nomine appellant. c.

.viij.

Qui vo.

De prescientia dei et libera hois uolun-
tate: contra ciceronis definitionem. c.

.ix.

Hos cice.

An voluntatibus hominum aliqua
dominetur necessitas capitulum. x.

Un nec.

De uniuersali prouidentia dei: cuius
legibus omnia continentur. c. xi.

Non ergo.

Quibus moribus antiqui romani
meruerunt: ut deus uerus quis non
eum colerent eorum augeret imperium.

.c. xij.

Proinde.

De amore laudis: qui cum sit uitium
ob hoc uirtus putatur: quia per ipsius
uitia maiora cohibentur. c. xij.

Quaobre.

De refecando amore laudis humane
quoniam iustorum gloria omnis in deo
sit. c. xij.

Huic.

De mercede tpali: qua deo reddidit bo-
nis moribus romanoz. c. xv.

Quibus.

De mercede sanctorum ciuium ciuitatis et
ne: quibus utilia sunt romanoz exempla
uirtutum. c. xvi.

Merces.

Quo fructu romani bella gesserint et
quantum his quos uicere contulerint. c.

.xvij.

Nam qd.

Qua alieni a sacrantia debeant esse chri-
stiani: si aliquid fecerint pro dilectione et
ne patrie: cum tanta ratione gesserint pro
humana gloria et ciuitate terrena. c.

.xvij.

Quid er.

Quo iter se differant et cupiditas glie
et cupiditas dominationis. c. xix.

Interest.

Tam turpiter seruire uirtutes huma-
ne glorie: quam corporis uoluptati. c. xx.

Solent.

Romanoz regnum a deo uero esse disposi-
tum. a quo est omnis potestas: et cuius
prouidentia reguntur uniuersa. c. xxi.

Que cum.

Tempora exitusque bellorum ex dei
pendere iudicio capitulum. xxij.

Sic etiam

tempora.

De bello in quo radagaisus rex got-

thorum demonum cultor: uno die
cum ingentibus copiis suis victus est

.c. xxij.

Quod tñ.

Que sit christianorum imperatorum
et que uera felicitas. c. xxij.

et que uera felicitas. c. xxij.

Necqz eniz.

De prosperitatibus quas constantino
imperatori christiano deus contu-
lit. c. xxv.

lit. c. xxv.

Naz bono.

De fide et pietate theodosij augusti. c.

.xxvi.

Unde et.

Incipiunt sexti libri rubrice de ciui-
tate dei beati augustini epi.

d *Et his qui dicunt deos a se non propter presentem uitam coli sed propter eternam. c. i. Nunc er. Quid varronē de dijs gentiū sensisse credendum sit: quorum talia et genera et sacra detexit: ut reuerentius cum eis ageret si de illis omnino reticeret. c. ij.*

Quis. Que sit partitio varronis librorum suorum: quos de antiquitatibus rerum humanarum diuinarumque composuit. c. iij.

Quadragesima. Quod ex disputatione varronis apud cultores deorum antiquiores res humane quam diuine repiant. c. iij. Varronis. De tribus generibus theologie secundum varronē. scilicet vno fabuloso altero naturali: tertioque ciuili. c. v.

Deinde illud. De theologia mythica id est fabulosa: et de ciuili contra uarronem. c. vi.

O marce. De fabulose atque ciuili theologie similitudine atque concordia. c. vij.

Renocaf. De interpretationibus naturalium rationum: quas doctores pagani per dijs suis conantur ostendere. c. viij.

At enim. De officijs singulorum deorum. c. ix. Quid.

De libertate seneca: qui vehementius ciuilem theologiam reprehendit quam varro fabulosam. c. x.

Libertas. Quid de iudicijs seneca senserit. c. xi.

Hic inter. Quod gentiliū deorum natiuitate detecta nequeat dubitari eternam eos uitam nemini prestare: qui nec ipsam adiuuant temporalem. c. xij.

Nunc autem.

De ciuitate dei septimi libri angustini episcopi incipiunt rubrice.

a *Nunc cum in theologia ciuili deita*

tem non esse constiterit: in selectis dijs eam inueniri posse credendum sit. c. primum:

Diligentius. Qui sint dii selecti: et an ab officijs uiliorum deorum habeantur excepti. c. ij.

Hos certe. Quam nulla sit ratio que de selectione quorundam deorum possit ostendi: cur multis inferioribus excellentior administratio deputetur. c. iij.

Que igitur. Melius actum est cum dijs inferioribus qui nullis infamantur opprobriis: quam selectis quorum tante turpitudines celebrantur capitulum. iij.

Sratulef. De paganorum secretiore doctrina physiciisque rationibus capitulum. v.

Sed iporum. De opinione uarronis qua arbitratus est deum esse animam mundi qui tamen in partibus suis habeat animas multas quarum diuina natura sit. c. vi.

Dicit ergo. An rationale fuerit ianum et terminum in duo nomina separari. c. vij.

Janus igitur. Ob quam causam cultores iani bifrontem imaginem ipsius sinxerunt: quas tamen etiam quadriformem uideri uolunt. c. viij.

Sed iani. De iouis potestate: atque eiusdem cum iano comparatione capitulum. ix.

Jouem. An iani et iouis recta discretio sit. c. x.

Luz ergo. De cognominibus iouis que non ad multos deos: sed ad unum eundemque referuntur. c. xi.

Dixerunt. Quod iuppiter etiam pecunia nuncupatur capitulum. xij.

Quam uero eleganter.

Quod dum exponitur quid saturnus quidue sit genius uterque unus iuppiter esse doceatur capitulum. xij.

Sed qd.

De mercurij z martis officijs. c. xiiij.

Mercurij

um vero.

De stellis quibusdam quas pagani deorum suorum nominibus nuncuparunt. c. xv.

Nisi forte.

De apolline z diana ceterisque selectis dijs: quos partes mundi esse volunt cap. xvi.

Apollinez.

Quod etiam ipse varro opiniones suas de dijs pronunciauerit ambiguas. c. xvij.

Nam ut.

Que credibilior causa sit qua error paganitatis inoleuerit cap. xvij.

De quib?

De interpretationibus quibus colendi saturni ratiocinantur. c. xix.

Saturnij.

De sacris cereris eieusine. c. xx.

In cereris.

De turpitudine sacrorum que libero celebrantur. c. xxi.

Jam vero.

De neptunno z salacia ac uenilia. c. xxij.

Jam utiqz.

De terra quam uarro deam esse confirmat: eo qd ille animus mundi quem opinatur deum: etiam hanc corporis sui infimam partem permittet: eiqz viz diuinam impertiat capitulum. xxij.

Nepes vna.

De telluris cognominibus eorumqz significationibus: que etiam si non erant multarum rerum iudices: non debuerunt multorum deorum firmare opiniones. c. xxiiij.

Debit er.

Quam interpretationem de abscissione atys grecorum sapientium doctrina reppererit. c. xxv.

Et atys.

De turpitudine sacrorum matris magne. c. xxvi.

Itaqz de.

De signmentis physiologorum: qui nec veram deitatem colunt: nec eo cultu qd colenda e uera diuinitas. c. xxvij.

Ipas phy.

Qd doctrina varrois d theologia i nlla

sibi pte pcedet. c. xxvij. Quid igit. Qd oia q physiologi ad mudum partesq ipsius retulerant ad vnu uez de uz referre debuerut. c. xxix. Naqz oia. Qua pietate discernat a creatis creator: ne pro uno tot dy colant quot sut opa vni auctoris. c. xxx. Illu deuz. Quib? ppe beneficijs dei excepta generali largitate sectatores ueritatis utantur. c. xxxi.

Habem?

Qd sacrametu redemptiois christi null retro temporib? defuerit sepoz sit diuis significacionibus pdicatu. c. xxxij.

Hoc myste.

Qd p sola christianam religionem manifestari potuerit fallacia spu maligno ru: de hominu errore gaudentium. c. xxxij.

Per hanc.

De libris nume popillij quos senatus sacrorum ce quales i eis hebant in notescerent iussit incendi. c. xxxiiij.

Sed ptra.

De hydromantia: p qua numa uisus quibusda imaginibus ludificabatur. c. xxxv.

Na z spe.

Libri octauj rubrice aurelij augustini d ciuitate dei incipiunt.

Ex questione naturalis theologie cum philosophis excellentioris scie discutienda. c. primum Nunc iute. De duorum philosophorum generibus: id est italico z ionico eorumqz auctoribus capitulum. ij.

Quantum

enim.

De socratica disciplina. c. iij. Socrates. De precipuo inter discipulos socratis platone qui omnem philosophiam triplici partitione distinxit. c. iij.

Sed inter.

Quod de theologia cum platonis potissimum disceptandum sit: quorum opinioni omnium philosophorum

postponenda sint dogmata. c. v.

Si ergo.

De platoniorum sensu in ea parte philosophiae que physica nominatur. c. vi.

Uiderunt.

Quanto excellentiores ceteris logica .i. rationali philosophia platonici sint habendi. c. vii.

Quod autem.

Quod etiam in morali philosophia platonici obtineant principatum. c. viii.

Reliqua.

De ea philosophia que ad veritatem fidei christiane propinquius accessit. c. ix.

Nunc scia.

Que sit inter philosophicas artes religiosi excellentia christiani. c. x.

Nec si licet

Unde plato eam intelligentiam potuerit acquirere: qua christiane scientie propinquauit. c. xi.

Mirantur.

Quod etiam platonici licet de vno vero deo bene senserint: multis tamen dijs sacra facienda senserunt. c. xii.

Deos quippe.

De sententia platonis: qua diffiniunt deos non esse nisi bonos: amicosque virtutum. c. xiii.

Quamquam er.

De opinione eorum qui rationales animas trium generum esse dixerunt: id est in dijs celestibus: in demonibus aereis: et in hominibus terrenis. c. xiiii.

Expōim⁹.

Quod neque propter aerea corpora neque propter superiora hitacta: demones hominibus auerant. c. xv.

Quāobrem

Quid de moribus demonum apuleius platonice senserit capitulum. xvi.

De moribus

An dignum sit eos spiritus ab homine colita: quoque vitis est oporteat liberari. c. xvii.

Qua igitur.

Qualis sit religio: in qua docetur quod homines ut commendent dijs bonis deonibus uti debeant aduocatis. c. xviii.

Frustra.

De impietate artis magicę: que profici-

nio utitur spirituum malignorum. c. xix.

Porro.

An credendum sit quod dii boni libenter deonibus quod hominibus misceantur. c. xx.

At enim.

An demonibus nuncius et inceptibus dii utantur fallaces se ab eis aut ignorant aut uelint. c. xxi.

Uellex. vt.

De abijciendo cultu demonum et apuleium. c. xxii.

Quia igitur.

Quid hermes trismegistus de idololatria senserit: et unde scire potuerit superstitiones egyptias auferendas. c. xxiii.

Nam.

Quomodo hermes patenter parentum suorum sit confessus errorem quem tamen doluerit destruendum. c. xxiiii.

Omnia.

De his que sanctis angelis et hominibus bonis potest esse communia. c. xxv.

Nullo igitur.

Quod omnis religio paganorum circa homines mortuos fuerit impleta. c. xxvi.

Sane ad.

De modo honoris que christiani martyribus impendunt capitulum. xxvii.

Nec tamen.

Incipiunt noni libri rubrice de ciuitate dei augustini episcopi.

a De quem articulum disputatio premissa peruenerit: et quia discutendum sit de residua questione capitulum primum. Et bonos.

An ita deones quibus dii superiores sunt sit aliqua pars bonorum quoque presidio ad veram beatitudinem possit humana anima peruenire. c. ii.

Apud ple.

Que deonibus apuleius ascribat quibus cuius rationem non subtrahat nihil virtutis assignat. c. iii.

Que igitur.

De per turbationibus que animo accidunt: que sit peripateticorum stoicorumque sententia capitulum. liii.

Que sunt.

Quod passiones que christianos animos afficiunt non in ultimum trahant sed uirtutem exercentur capitulum. v.

Non est.

Quibus passionibus demones confitente apuleio exagitantur: quorum opere homines apud deos asserit adiuuari. c. vi.

de sanctis.

Quod platonici figmentis poetarum infamatos deos asserant: de contrariorum studiorum certamine: cum he partes demonum non deorum sint. c. vii.

.vii.

quod si

quod si. De dijs celestibus et demouibus aeris: hominibusque terrenis apuleij platonici diffinitio capitulum. viii.

Quid illa. An amicitia celestium deorum per intercessionem demonum possit homini prouideri capitulum. ix.

Ac per hoc. Quod secundum platonis sententiam minus miseri sint homines in corpore mortali: quam demones in eternum. c. x.

Plotinus. De opinione platoniorum: qui putant animas hominum demones esse post corpora capitulum. xi.

Dicit quodam. De terrenis contrarijs: quibus secundum platonicos demonum hominumque natura distinguitur capitulum. xii.

Sed nunc. Quomodo demones si nec cum dijs beati: nec cum hominibus sunt miseri: inter utranque partem sine utriusque communiione sint medijs. capitulum. xiii.

Est itaque. An homines cum sint mortales possint vera beatitudine esse felices: c. xiiii.

Utrum. De mediatore dei et hominum homine christo iesu. c. xv. Si autem. An rationabiliter platonici diffinierint deos

celestes declinantes terrena propterea hominibus non misceri: quibus ad amicitiam deorum demones suffragentur. c. xvi.

Ergo deo. Ad commendanda uita beatam: quam in participatione est summi boni: non tali mediatore indiget hominem: qualis est demon: sed tali qualis est unus christus. c. xvii.

Hoc ut scia. Quod fallacia demonum dum sua incesione uita spondet ad deum: hoc conatur ut homines a uia ueritatis auertat. c. xviii.

Falsi autem. Quod appellatio demonum ita nec apud cultores eorum assumat in significatiōem alicuius boni. c. xix. Sed ne de. De qualitate scientie: quam demones superbos facit. c. xx.

Quantum est. Ad quem modum dominus uoluerit demouibus innotescere. c. xxi. Contra. Quid insit iter scientiarum sanctorum angelorum et scientiam demonum. c. xxii.

His igitur. Nomen deorum falso ascribi dijs gentium: quod tamen et angelis sanctis et hominibus iustis ex diuinarum scripturarum auctoritate comē. c. xxiii. Nos si.

Libri decimi rubrice aurelij augustini de ciuitate dei incipiunt.

v. Era beatitudinem siue angelis siue hominibus per unum deum tribui etiam platonicos diffinisse: sed utrum hi quos ad hoc ipsum colendos putant: uni tantum deo an etiam sibi sacrificari uelint esse querendum. c. primum.

Omnium. De superna illuminatione quod plotinus platonius senserit capitulum. ii.

Sed non est. De uero dei cultu: a quo platonici quam uis creatorem uniuersitatis intellexerint deuiarunt colendo angelos siue bonos siue malos honore diuino. c. iiii. Que cum.

Dei ac voluntate: quia semper illi vni
uersa que fecit sic placuerunt faciēda:
quemadmodum facta capituluz. xxi.

Quid est.

De his quibus in vniuersitate rerum
a bono creatore bene conditarum
quedam displicent. et putant nullam
malam esse naturaum capitulū. xxij.

Hanc tñ.

De errore in quo originis doctrina in
culpatur capitulum. xxij.

Sed mlto.

De trinitate diuina: que per omnia o
pera sua significationis sue sparfit in
dicia. c. xxij.

Credim?

De tripartita totius philosophie dis
ciplina. c. xxv.

Quatum

De imagine summe trinitatis que se
cundum quendam modum in natura
est nec dum beatificati hominis. c. xx
vi.

Et nos.

De essentia et scia: et utriusque amore. c.
. xxvij.

Ita vero.

An et ipsi amorem quo et esse et scire
diligimus diligere debeam: quo ma
gis diuine trinitatis imagini propin
quamus. c. xxvij.

Sed o du.

De sanctorum angelorum scia qua tri
nitatem in ipsa eius deitate nouerunt
qua operum causas prius in operan
te arte: et in ipsis operibus artificis in
uentur. c. xxix.

Illa quis.

De senarij numeri perfectione: qui paz
tium suarum quantitate completur cap.
. xxx.

Hec.

De die septimo in quo plenitudo et re
quies comendatur. c. xxxi. In septio.

De opinioe eorum que angelorum creatioe
anteriore volunt esse que mundi. c. xxxij.

Ne quis.

De duabus angelorum societatis diuer
sis atque disparibus: que non incongrue itelli
guntur lucis et tenebrarum nominibus nuncu
pate. c. xxxij.

Peccasse.

De eo que quidam putant in conditioe firma

menti: aquarum discretarum nomine angelos
signatos: et que quidam aquas existimant
non creatas. c. xxxij.

Quang.

Aurelij augustini de ciuitate dei tu
brice libri duodecimi incipiunt.

d Euna bonorum angelorumque
natura. c. j.

Anteq.

Nullam essentiam deo esse contrariam: quia
ab eo qui summe est et sepe est hoc totum
videtur diuisum esse quod non est. c. ij.

Hec:

De inimicis dei non per naturam sed per tra
riam voluntatem: que cum ipsis nocet
bone utique nature nocet: quia vicium
si non nocet non est. c. iij.

Dicuntur.

De natura irrationalium aut vita caren
tium: que in suo genere atque ordine ab v
niuersitatis decore non discrepat. c. iij.

Leterum.

Quod in omni natura specie ac modo
laudabilis sit creator. c. v.

Nature.

Que causa sit beatitudinis angelorum
bonorum: et que causa sit miserie ange
lorum malorum. c. vi.

Proinde.

Causam efficientem male voluntatis
non esse querendam. c. vij.

Nemo igit.

De amore peruerso: quo voluntas ab
incommutabili bono ad bonum mu
tabile deficit. c. viij.

Item scio.

An sancti angeli quem habent creato
rem nature: eundem habeant bone vo
luntatis auctorem: per spiritum sanc
tum in eis caritate diffusa semper fuis
se existimant. c. ix.

Lum.

De falsitate eius historie que multa
milia annorum preteritis temporibus
ascribit. c. x.

Fallunt.

De his qui hunc quidem mundum non
sempiternum putant: sed aut innume
rabiles: aut eundem unum certa con
clusionione seculorum semper nasci: et re
solui opinant. c. xi.

Alij vero.

Quid respondendum sit his que prima condi
tionem hominis tardam esse causantur. c.
. xij.

Quod autem.

De reuolutione seculoz: qb^o certo fi-
ne conclusis: vni^osa sep in eundē ordiez
eandēqz spem reditura quidam philo-
sophi crediderūt. c. xij. Hanc autē.
De temporali conditione generis hu-
mani: quam deus nec nouo consilio
constituerit nec mutabili voluntate. c.
.xiiij.

Quid.

An vt deus semper etiam dominus
fuisse semper intelligatur: credendum
sic: creaturam quoque nunquam de-
fuisse cui dominaretur: et quomodo
dicatur semper creatum: quod dici
non potest coeternum capitulum. xv.

Ego qui

dem

Quomodo intelligendum sit promif-
sa homini a deo vita eterna aut tem-
pora eterna. c. xvi. Que secu-
la.

Quod d̄ incommutabili consilio aut
voluntate fides sana descendat contra
ratiocinationes eorum: qui opera ex e-
ternitate repetita per eosdem semper
volunt seculorum redire circuitus. c.
.xvij.

Illud qz.

Contra eos qui dicunt ea que infinita
sunt nec dei posse scientia comprehen-
di. c. xvij.

Illud autē.

De seculis seculorum. c. xix. Qd̄ vtruz.
De impietate eorum qui asserunt ani-
mas summe vereqz beatitudinis par-
ticipes iterum atqz iterum p̄ circuitus
temporum ad easdem miseras labo-
resqz redituras. c. xx.

Quoz .n.

De conditione vnius primi hominis
atqz in eo generis humani capitulum
.xxi.

Hac igitur.

Quod prescierit hominem quem pri-
mum deus condidit peccaturum: si-
mulqz preuiderit quantum piorum
populorum ex eius genere in angelo-
rum consortium sua esset gratia trans-
laturus. c. xxij.

Nec igno.

De natura humane anime create ad
imaginem dei. c. xxij. Fecit ergo.

An ullius vl̄ minime creature possint
dici angeli creatores capitulum. xxij.

Sed cum.

Omniam naturam et omnium spect-
em vniuerse creature non nisi opere
dei formari. c. xxv.

Lum. eniz.

De platonicoz opinione qua puta-
uerunt angelos quidem a deo condi-
tos: sed ipsos esse humanoz corpo-
rum conditores capitulum. xxvi.

Ita sane.

In primo homine ortam fuisse om-
nem plenitudinem generis humani: in
qua preuiderit deus que pars honoran-
da esset premio que damnanda sup-
plicio. c. xxvij.

Nunc qm̄.

Incipiunt. xij. libri rubrice de ciuitate
dei aurelij augustini.

d Elapsu primorum hominum
per quem est contracta mortalitas. c.
primum.

Expeditis.

De ea morte: que anime semper vtcun-
qz uicture accidere potest: et ea cui cor-
pus obnoxium est capitulum secundū.

Sed d̄ ipso.

Utrum mors que per peccatum pri-
morum hominum in omnes homines
pretransit: etiam sanctis pena peccati
sit. c. iij.

Nō autē.

Cur ab eis qui per gratiam regenera-
tionis sunt absoluti a peccato non
auferatur mōs id ē pena peccati. c. iij.

Non eim̄.

Quod sicut iniqui male vtuntur lege
que bona est: ita iusti bene vtuntur
morte que mala est capitulum. v.

Apostolus

cum.

De generalis mōtis malo quo anime
et corporis societas separatur capi. vi.

Qua prop-

ter.

Quod unī uero deo sacrificiū debeatur. c. iij. Huc nos.

De sacrificiis q̄ deus n̄ requirit sed ad significationem eorū obseruari uoluit que requirit. c. v. Quis aut̄.

De uero profectoq̄ sacrificio. c. vi.

Proinde.

Quod sanctorum angelorū ea sit in nos dilectio: ut nos non suos sed unius ueri dei uelint esse cultores. c. vii.

Merito.

De miraculis que deus ad corroborandam fidem piorum etiam per angelorum ministerium promissis suis adhibere dignatus est. c. viij. Nā nimis.

De illicitis artibus erga demonū cultum: in quibus porphyrius platonice quedam probando: quedam quasi improbando uersatur. c. ix. Hec et alia

De theurgia: que falsam purgationem animis demonum iuocatione promittit. c. x. Ecce.

De epistola porphyrii ad anebuntem egyptium: in qua petit de diuersitate demonum se doceri capitulum. xi.

Melius.

De miraculis que per sanctorum angelorum ministerium deus uerus operatur. c. xij. Porro.

De inuisibili deo qui se uisibilem sepe prestitit: non secundum quod est: sed secundum quod poterant ferre cernentes. c. xij. Nec mouē

De vno deo colendo non solum propter eterna sed etiam propter temporalia beneficia: que uniuersa in ipsius prouidentie potestate consistūt capitulū. xij. Sicut aut̄.

De ministerio sanctorum angelorum quo prouidentie dei seruiunt cap. xv.

Sic itaq̄.

An de promerēda beata uita his angelis sit credendum: qui se exigunt coli honore diuino: an uero illis qui non se sed unī deo sancta precipiunt religioe seruari capitulum. xvi. Quibus.

De arca testamenti miraculisq̄ signorum: q̄ ad commendandaz legis ac promissionis auctoritatem diuinitus facta sunt. c. xvij. Proinde.

Contra eos qui de miraculis quibus dei populus eruditus est: negant ecclesiasticis libris esse credendum. c. xvij. An dicet.

Que ratio sit uisibilis sacrificij: q̄ unī uero et inuisibili deo offerri docet uera religio. c. xix. Qui aut̄.

De summo ueroq̄ sacrificio: quod ipse dei et hominum mediator effectus ē. c. xx. Unde.

De modo potestatis demonibus date ad glorificandos sanctos qui pertulerunt iaz passionem: qui eos spiritus non placando ipsos sed in deo permanendo uicerunt. c. xxi. Moderatis autem.

Unde sit sanctis aduersum demones potestas: et unde cordis uera purgatio. c. xxij. Vera pie.

De principiis in quibus platonici purgationem anime esse profitentur. c. xxij. Dicit etiaz.

De vno ueroq̄ principio: quod solaz humanam naturam purgat atq̄ renouat. c. xxij. Sed s̄.

Omnes sanctos et sub legis tempore et sub prioribus seculis: in sacramento et fide christi iustificatos fuisse. c. xv. Cuius sa.

De inconstantia porphyrii inter confessionem ueri dei et cultum demonū fluctuantis. c. xxvi. Nescio quō

De impietate porphyrii: qua etiam apulei transcendit errores capitulū. xxvij. Quanto.

Quibus persuasionibus porphyrius occaecatus non potuerit ueram sapientiam quod est christi agnoscere. c. xxvij. Mittis et.

De incarnatione domini nostri iesu christi: quam confiteri platoniorum erubescit impietas capitulum. xxix.

Predicas.

Quanta platonici dogmatis porphyrius refutauerit: et dissentiendo correxit .c. xxx.

Si post.

Contra argumentum platonicozum: quo animam humanam asserant deo esse coeternam. c. xxxi.

Falso.

De vniuersali via anime liberande: quam porphyrius male querendo non reperit et quaz sola gratia christiana refauit. c. xxxij.

Hec est religio

Incipiunt libri. xi. rubrice de ciuitate dei beati augustini epi

d E ca pte operis: que duarum ciuitatum. i. celestis ac terrene uitae et fines incipiunt demonstrari. c. j.

Ciuitatez.

De cognoscendo deo: ad cuius notitiam nemo hominum peruenit: nisi per mediatorem dei et hominum hominem iesum christum. c. ij.

Magnuz.

De auctoritate canonice scripture diuino spiritu condite capitulum. iij.

Uisibiliuz.

De conditione mundi: que nec temporalis sit nec nouo dei ordinata consilio: quasi postea uoluerit quod antea noluerit. c. liij.

Sed qd.

Tam non esse cogitandum de infinitis temporum spatiis ante mundum quam nec de infinitis locorum capitulum. v.

Dei non uide.

Creationis mundi temporum unum esse principium: nec aliud alio preueniri. c. vi.

Si enim.

De qualitate primorum dierum quia antequam sol fieret uesperam et mane traduntur habuisse capitulum. viij.

Illoz aut.

Que qualisue intelligenda sit dei requies quam post opera sex dierum requieuit in septimo capitulum. viij.

Luz ergo.

De angelorum conditione quidsecun

dum diuina testimonia sentiendum sit. c. ix.

Nunc.

De simplici et incommutabili trinitate patris et filij et spiritus sancti unius dei: cui non est aliud qualitas aliud substantia. c. x.

Est itaqz

An eius beatitudinis quam sancti angeli ab initio sui semper habuerunt: etiam illos spiritus qui in ueritate non steterunt participes fuisse credendum sit. c. xi.

Que cum.

De comparatione beatitudinis iustorum necdum tenentium promissionis diuine premium: et primorum in paradiso hominum ante peccatum. c. xij.

Nec ipos.

An ita unius felicitatis omnes angeli sint creati: ut neque lapsuros se posse nosse qui elapsi sunt: et post ruinam labentium perseverantie sue prescientiaz acceperint qui steterunt capitulum. xij.

Aur si duz

Quo genere locutionis dictum sit de diabolo quod in ueritate non steterit: quia ueritas non est in eo capitulum. xij.

Subiect.

Quid sentiendum sit de eo quod scriptum est ab initio diabolus peccat. c. xv.

Illud est.

De gradibus et differentijs creaturarum: quod aliter pendet utilitatis usus: aliter ordo rationis. c. xvi.

In his q.

Uitium malicie non naturam esse sed contra naturam: cui ad peccatum non conditio causa est sed uoluntas. c. xvij.

Propter.

De pulchritudine uniuersitatis: que per ordinationem dei etiam ex contrariorum sit oppositione lucentio. c. xvij.

Necqz eim.

Quid sentiendumz uideatur: diuisit deus iter lucis et tenebras. c. xix.

Quauis

De eo quod per discretionem lucis atqz tenebrarum dictum est et uisit deus lucem et quod bona est. c. xx.

Deiqz nec.

De eterna et incommutabili scientia

De morte quā nō regenerati p̄ christi
cōfessionē suscipiūt. c. viij. Nā q̄cūq̄.
Quod ī s̄ctis p̄me mortis p̄ ueritate
susceptio secūde sit mortis absolutio
.c. viij. Si enim.

Tempus mortis quo uite sensus au-
fert: ī morientibus an ī mortuis eē di-
cendū ē. c. ix. Sed id ip̄s

De uita mortaliū: que mors potius q̄
uita dicēda ē. c. x. Ex quo eiz

An quisq̄ simul ⁊ uiuēs possit esse et
mortuus. c. xi. Si autem.

Quā mōtē p̄m̄is hoīb⁹ de⁹ si mādatū
et⁹ trāsgrederentur fuerit comīnatus
.c. xij. Lum ergo.

Preuaricatio primorū hominū quā
primā senserit penā. c. xij. Nā postea

Qualis homo sit factus a deo: ⁊ in
quam sortem deciderit sue uolunta-
tis arbitrio. c. xij. Deus eim.

Quod adam peccans prius relinque-
rit deum q̄ relinqueretur a deo: ⁊ pri-
mam fuisse anime mortem a deo re-
cessisse. c. xv. Quāobrē.

De philosophis qui separationem a
corpore nō putant esse penalem: cum
plato inducat summum deum mino-
ribus promittentem: q̄ nunq̄ sint cor-
porib⁹ exuēdi. c. xvi. Sed phi.

Contra eos qui asserunt terrena cor-
pora incorruptibilia fieri eterna non
posse. c. xvij. Lōtēdūt ēt

De terrenis corporibus que philoso-
phi firmāt ī celestibus esse nō posse:
quia quod terrenū ē naturali pondē
uocetur ad terraz. c. xvij. S; neesse.

Contra eorum dogmata: qui primos
homines si nō peccassent imortales
fuisse nō credūt. c. xix. Nunc de.

Quod caro sanctorum que nunc re-
quiescit in spe: in meliorem recuperā-
da sit qualitatem q̄ fuit primorum
hominum an peccatum capitulū. xx.

Proinde.

De paradiso in quo primi homines
fuerant: q̄ recte possit significatione

eius spirituale aliquid intelligi: salua
ueritate narrationis historice de cor-
porali loco. c. xxi. Unde nō.

De corporibus sanctorum post recur-
rectionem: que sic spiritualia erunt ut
nō in spiritum caro uertatur. c. xxij. Corpa ergo

Quid intelligendum sit de corpore a-
nimali ⁊ de corpore spiritali: ut q̄ mo-
riuntur in adam: qui nō uiuificatur ī
christo. c. xxij. Nāz sicut.

Qualiter accipiēda sit ul' illa insuffla-
tio in qua primus homo factus ē in
anima uiuēte uel illa quam dominus
fecit dicens accipite spiritum sanctuz
.c. xxij. Unō ⁊ illō.

Rubrice. xiiij. libri de ciuitate dei
beati augustini episcopi incipiūt.

p Er inobedientiam primī homi-
nis in secūde mortis perpetui-
tatem ruituros fuisse: nisi multos dei
gratia liberaret. c. i. Diximus.

De uita carnali que nō ex corporis tā-
tum: sed etiam ex animi intelligenda
sit uitēs. c. ij. Pri⁹ ergo.

Peccati causaz ex anima nō ex carne
prodisse: ⁊ corruptionem ex peccato
contractam nō peccatum esse sed pe-
nam. c. ij. Quāuis.

Quid sit secundum hominez quidue
secūdum deum uiuē. c. iij. Lum ergo.

Quod de corporis animeq̄ natura
tolerabilior quidem platoniorū q̄
manicheorum sit opinio: sed ⁊ ipsi re-
probant quoniam uitiorū causas na-
ture carnis ascribūt. c. v. Nō igitur.

De qualitatē uolūtatis humane: sub
cuius iudicio affectiones animi aut
prauē habēt aut rē. c. vi. Inest autē.
Amorem ⁊ delectationem indifferēt
⁊ in bono ⁊ in malo apud sacras l̄as
inueniri. c. vij. Nam cui⁹.

De tribus perturbationibus quas in
animo sapientis stoici esse uoluerūt:

exclusis dolore siue tristitia: quā uir-
tus animi sentire nō debeat. cap. viij.

Quas eim.

De perturbationibus animi quarum
affectus rectos habet uita iustorum
.c. ix.

Apud.

An primos homines in paradiso cō-
stitutos: nullis perturbationibus pri-
usq̄ deliquerint affectos fuisse credē-
dum sit. c. x.

Sed utrū.

De lapsu primi hominis in quo bene
condita natura ē: nec potest nisi a suo
auctore reparari. c. xi. Sed q̄ de?

De qualitate primi hominis peccati
admissi. c. xij.

Si quē uō.

Quod in preuaricatione ade ad op̄
malum uolūtas precessit mala. c. xij.

In occulto.

De superbia transgressionis: que ipsa
fuit transgressionē deterior. cap. xij.

Sed est.

De iustitia retributionis: quam p̄mi
homines pro sua inobedientia rece-
perūt. c. xv.

Quia ergo

De libidinis malo: cuius nomen cum
multis utijs congruat: proprie tamē
motibus obscenis corporis ascribit̄
.c. xvi.

Lū igitur.

De nuditate primorum hominum:
quam post peccatum turpem puden-
damque uiderunt. c. xvij. Merito.

De pudore concubitus non solum
uulgari sed etiam coniugali. c. xvij.

Opus.

Quod partes ire atq̄ libidinis tam
uiciose mouentur: ut eas necesse sit
frenis sapientie cohiberi: que i illa an-
te peccatum nature sanitate nō fuerūt
.c. xix.

Hinc etiā.

De uanissima turpitudine cynicorū
.c. xx.

Hoc illi.

De benedictione multiplicande secu-
ditatis humane ante peccatum: quaz
preuaricatio nō adimeret: 7 cui libi-
dinis morbus accesserit. capitulū. xxi.

Absit itaq̄

De copula cōiugali a deo primitus i-
stituta atque benedicta capitulū. xxij.

Nos autē.

An etiam in paradiso generandū fuis-
set si nemo peccasset: uel utruz contra
actum libidinis pugnatura illic fuis-
set traditio castitatis. capitulū. xxij.

Quisquis.

Quod insontes homines 7 merito o-
bedientie in paradiso permanētes: ita
genitalibus membris fuissent usuri
ad generationem prolis: sicut ceteris
ad arbitrium uoluntatis. cap. xxij.

Semiarer.

De uera beatitudine quam tempora-
lis uita nō obtinet. c. xxv. Quāq̄ si.

Quod felicitas in paradiso uluentiū
sine erubescendo appetitu generandi
officium credēda sit implere potuisse
.c. xxvi.

Uiebat.

De peccatoribus 7 angelis 7 homini-
bus quorum peruersitas nō pertur-
bat prouidentiam dei. capitulū. xxvij.

Proinde.

De qualitate duarum ciuitatum ter-
rene atq̄ celestis. c. xxvij. fecerunt.

Rubrice. xv. libri de ciuitate dei be-
ati augustini episcopi incipiūt.

d Edusobus ordinibus genera-
tionis humane in diuersos fi-
nes ab initio procurrentis c. primuz

De felicitate

De filijs carnis 7 filijs promissionis
.c. ij.

Natus est.

De sterilitate sare quam dei gratia fe-
cundauit. c. iij.

Sara q̄ppe

De terrene ciuitatis cōcertatione uel
pace. c. iij.

Terrena.

De primo terrene ciuitatis auctore
fratricida: cuius impietati romane uz-
bis cōditor germani cede responderit
.c. v.

Primus.

De languoribus quos ex pena pecca-
ti etiam ciues ciuitatis dei in huius

uite peregrinatione patiuntur: et a quibus deo medente sanantur capitulum. vi.

Languor.

De causa et pertinacia sceleris cain: quem a facinore concepto nec dei sermo reuocauit cap. vii. Sed hoc.

Que ratio fuerit ut cain inter principia generis humani conderet ciuitatem. c. viii.

Nunc autem.

De longa uita hominum que fuit ante diluuium: et de ampliore humanorum corporum forma capitulum. ix.

Quaobrem.

De differentia qua inter hebreos et nostros codices uidentur annorum numeri dissonare capitulum decimum.

Quo circa.

De annis matusalem: cuius etas. xii. annis uidetur diluuium excedere. c. xi.

Per hanc.

De opinione eorum qui primorum temporum homines tam longeuos quam scribitur fuisse non credunt cap. xii.

Neque eorum.

An in dinumeratione annorum hebreorum magis quam .lxx. interpretum sit sequenda auctoritas capitulum. xiii.

Sed cum hoc.

De paritate annorum: qui quidem quibus nunc spatium et in prioribus seculis concurrerunt capitulum. xiiii.

Nunc iam.

An credibile sit: primi seculi uiros usque ad eam etatem qua filios generasse referuntur: a concubitu continuisse capitulum. xv.

Dicet.

De iure coniugiorum: quod dissimiliter a subsequenter matronis haberint prima connubia capitulum. xvi.

Unde igitur.

De duobus ex uno genitore procreatis patribus atque principibus. c. xvii.

Sum ergo.

Quid signatum sit in abel et seth et enos: quod apparet ad christum et corpus eius id est ad ecclesiam. per

tinere. c. xviii.

Et seth.

De significatione que in enoch translatione monstratur. c. xix. Nam ista.

De eo quod cain successio in octaua ab adam generatione clauditur: et in posteris ab eodem patre adam noe decimus inuenitur capitulum uicesimum.

Dicit aliquis

Qua ratione commemorato enoch qui fuit filius cain: totius generationis eius usque ad diluuium sit continuata narratio: commemorato autem enos qui fuit filius seth ad conditionis humane principium sit reditum. c. xxi.

Primo.

De lapsu filiorum dei alienigenarum mulierum amore captorum unde et omnes exceptis octo hominibus diluuiio perire meruerunt capitulum. xxii.

Hoc itaque

An credendum sit angelos substantie spiritualis amore speciosarum mulierum captos eorundem inisse coniugia: ex quibus gigantes sunt creati. c. xxiii.

Nam in eadem.

Quomodo intelligendum sit quod eis qui diluuiio perdendi erant dominus dixerit: erunt dies eorum centum viginti anni. c. xxiiii.

Quod.

De ira dei que incommutabilem tranquillitatem nulla inflammatione perturbat. c. xxv.

Ira dei.

Quod arca quam noe iussus est facere: in omnibus christum ecclesiamque significet capitulum. xx. sextum.

Jam uero.

De arca atque diluuiio nec illis esse consentiendum: qui solam historiam recipiunt sine allegorica significatione: nec illis qui solas figuras defendunt: repudiata historica ueritate. c. xxvii.

Non tamen.

Incipit. xvi. libri rubrice de ciuitate dei augustini episcopi.

a N post diluuium a noe usque
ad abraam aliquae familie secū/
dum decem uiuentium reperiantur. c.
primū.

P^o diluuiū.

Quid in filijs noe propheticæ fuerit
p̄figuratum capitulum secundum.

Sed nūc.

De generationibus trium filiorum
noe. c. iij.

Generatiōes.

De diuersitate linguarum principio
que babylonis capitulum quartum.

Lū ergo.

De descensione domini ad confundē/
dam linguam edificantium turrīm. c.
.v.

Quod eiz.

Qualis intelligenda sit locutio qua
deus angelis loquitur capitulū. vi.

Poterat.

An omne bestiarū genus etiam re/
motissime a terris insule ex eo nume/
ro acceperunt: qui in arca diluuij in/
undatione seruatus est capitulū. viij.

Sed q̄stio.

An ex propagine adam uel filiorum
noe quedam genera hominum mon/
struosa prodierint capitulū octauū.

Querit̄ et.

An inferiorem partem terre que no/
stre habitationi contraria est antipo/
das habere credenda sit capitulū. ix.

Quod vō.

De generatione sem: in cuius proge/
nie tendens ad abraam ciuitatis dei
ordo dirigitur capitulum decimum.

Tenēda ē.

Quod ea primitus lingua in usu ho/
minum fuerit: que postea hebraea ab
heber nomine nūcupata est: et i cuius
familia remansit cum diuersitas esset
facta linguarum capitulū vndecimū.

Quāobrē.

De articulo temporis in abraam: a
quo sancte successionis nouus ordo.
contexitur capitulum duodecimum.

Nūc iam.

Que ratio fecisse uideatur: ut i trans/

migratione thare qua chaldeos dese/
rens in m̄ sopotamiā transiuit: nūll
la filij eius nachor facta sit mentio. c.
.xij.

Deinde.

De annis thare qui in charra uite tē/
pus impleuit capitulum. xiiij.

Defuncta.

De tempore promissionis abrae: qua
secundum preceptum dei exiuit de
charra capitulum decimūquintum.

Quod vō.

De ordine et qualitate promissionū
dei que ad abraam facte sunt. c. xvi.

Jam.

De tribus excellentioribus gentium
regnis: quorum id est assyriorum iaz
abraam sublimius eminebat. c. xvij.

Per idem.

De iterato alloquio dei ad abraam
quo ei et semini eius chanaan terra
promittitur capitulum. xviii.

Egressus.

De sare pudicitia in egypto per domi/
num custodita: quam abraam nō ux/
orem suam esse dixerat: sed sororem.
capitulum decimumnonum.

Deinde.

De secessione loth et abrae: que illis
salua caritate complacuit. c. xx.

Reuerso.

De tertia promissione dei qua terraz
chanaan abrae et semini eius in per/
petuum pollicetur capitulū. xxi.

Luz ergo.

De superatis ab abraam hostibus so/
domorum: quando loth de captiuita/
te eripuit: et a melchisedec sacerdote
benedictus est capitulum. xxij.

Hoc r̄nso :

De uerbo domini ad abraam: quo ei
promittitur secundum multitudinē
stellarum multiplicanda posteritas:
quod credens iustificatus ē adhuc in
preputio constitutus. c. xxiiij.

Etiam.

De significatiōe sacrificij quod abraā

offerre preceptus est: cum poposcisset ut de his que crederet doceretur. c. x. xliij.

In eodem. De agar ancilla sare quam eadem sara abrae uoluit esse concubinam. c. xv.

Jam hinc. De testificatione ad abraam: qua eidem seni de sterili sara filium spon dicit: patremque eum gentium statuit et promissi fides sacramento circumci sionis ob signatur capitulum. xxvi.

Post hec. De masculo qui si octauo die non fue rit circumcusus perit anima eius quia testamētum dei dissipauit. c. xxvij.

Itē potest. De commutatione nominum abrae et sare: qui cum ob unius sterilitatem ob utriusque autem senectutem gene rare non possent: munus fecunditatis adepti sumus capitulum. xxvij.

Facta igit. De tribus uiris uel angelis: in quibus ad quercum mambre apparuisse abrae dominus manifestatur. c. xxix.

Itē deus. De loth a sodomis liberato: atque eis dem celesti igne consumptis: et de abi melech cuius concupiscētia castitati sa re nocere non potuit. cap. xxx.

Post hęc. De isaac secundum promissionem nato: cuius nomen ex risu utriusque pa rentis est inditum cap. xxxi.

Post hec. De obedientia et fide abrae: qua per oblationem immolandi filij probat est: et de morte sare cap. xxxij.

Inter hec. De rebecca nepte nachor: quam isaac accepit uxorem capitulum. c. xxxij.

Deinde. Quid intelligendum sit in eo quod abra am post mortem sare accepit uxorem ceturam capitulum. xxxij.

Quid aut.

De geminis adhuc in utero rebecca matris inclusis: quid indicauerit di uina responsio capitulum. xxxv.

Itē ex hoc. De oraculo et benedictione quam isa ac non aliter quam pater ipsius: merito e iusdem ac dilectione accepit. c. xxxvi.

Acceptit. De his que in esau et iacob mystice p figurantur capitulum. xxxvij.

Duo. De missione iacob in mesopotami am ad accipiendam uxorem: et de ui sione qua in itinere somniauit: et de quatuor ipsius feminis cum unaq pe tisset uxorem capitulum. xxxvij.

Mittitur. Que ratio fuerit ut etiam israel cog nominaretur capitulum. xxxix.

Genuit. Quomodo cum septuaginta quinque animabus egyptum narretur ingres sus cum plerique ex eis quod commemorat ur tempore posteriori sunt geniti. c. xl.

Ingressi. De benedictione quam in iudam filium suum promissit capitulum. xli.

Igitur propter. De filiis ioseph quos iacob prophe tica manuum suarum transmutatio ne benedixit capitulum. xliij.

Sicut aut. De temporibus moysi et iesu naue ac iudicum: atque exinde regum quorum quidem saul primus est: sed dauid p cipuus et sacramento habetur et me rito capitulum quadagesimūtertium Defuncto.

Rubrice. xvij. libri de ciuitate dei beati augustini episcopi incipit.

d E temporibus prophetarum capitulum primum. Promissiones.

Quo tempore sit impleta promissio dei de terra chanaan: quam in possessionem etiam israel carnalis accepit .c.ij.

In pcedere De tripartitis significationibus prophetarum: que nunc ad terrenaz nunc ad celestem hierusalem: nunc autem ad utranque referantur cap. iij.

Quocirca . De prefigurata commutatione israelitici regni et sacerdotij et de his que ana mater samuelis personam generans ecclesie prophetavit. c. iij.

Procurfus. De his que ad heli sacerdotem homo dei propheticè locutus est significans sacerdotium quod secundum aaron institutum fuerat auferendum. c. v.

Sed hoc. De iudaico sacerdotio et regno: que cum in eternum dicantur statuta non permanent: ut alia intelligantur que spondentur eterna capitulu. vi.

Lum igit. De diruptione regni israelitici: qua perfizuratur perpetuo diuisio israelis spiritalis ab israele carnali. c. vij.

Rursus. De promissionibus ad dauid in filio eius: quod nullatenus in salomone sed plenissime inueniatur in christo. c. viij.

Jam nunc. Quam similis in psalmo. lxxxvij: sit propheta de christo his que in regnorum libris nathan prophetante promittuntur. c. ix.

Propter. Quam diuersa acta sint in regno terrene hierusalem: ab his que promiserat deus: ut intelligeretur promissionis ueritas ad alterius regis et regni gloriam pertinere. c. x. Post.

De substantia populi dei: que per successionem carnis in christo est: qui solus eruendi animam suam ab inferis habuit potestatem. c. xi. Post hec. Ad quorum personam pertinere in-

telligenda sit flagitatio promissorum: de quibus in psalmo dicitur: ubi sunt misericordie tue antique domine. c. x. ij.

Sed cetera. An promisse pacis ueritas illis temporibus possit ascribi: que sub salomone fuerunt. c. xij. Hoc tam. De studio dauid in dispositione psalmoreum. c. xiiij. Procurrete.

An omnia que in psalmis de christo et ecclesia prophetantur: ad contextum huius operis coaptanda sint. c. xv.

Nunc iam. De his que in. xliij. psalmo ad christum et ecclesiam pertinentia: aut aperte dicuntur aut tropice. c. xvi.

Qualiber. De his que ad sacerdotium christi in psalmo centesimonono: et de his que in psalmo. xxi. ad passionem ipsius spectant. c. xvij. Sicut etiam.

De psalmo tertio et de. xl. et de. xv. et de. lxxvij. in quibus mors et resurrectio domini prophetantur. c. xvij.

De resurre. De psalmo. lxxvij. in quo iudeorum pertinax infidelitas declaratur. c. xix.

Sed ut. De regno ac merito dauid: et de filio ipsius salomone: etaque propheta que ad christum pertineus inuenitur: uel in eis libris que scriptis ipsius copulantur: uel in eis quos ipsius esse non dubium est. c. xx. Regnauit.

De regibus post salomonem: siue in iuda siue in israel capitulum. xxi.

Ceteri p. De ieroboam qui impietate idolatrie subditum sibi populum prophetauit: in quo tamen non destitit deus et prophetas inspirare: et multos sub idolatrie crimine custodire. c. xxij.

Uex israel. De uario utriusque regni hebreorum statu: donec ambo populi in captiuitatem diuerso tempore ducerentur

reuocato postea iuda in regnum suū
quod nouissime in romanorum trā-
syr potestatem capitulum. xxij.

Itēq; in.

De prophetis qui uel apud iudeos
postremi fuerunt: uel quos circa tem-
pus natiuitatis christi euangelica p-
dit historia capitulum. xxij.

Toto aut.

Aurelij augustini de ciuitate dei
rubrice libri. xvij. incipiūt.

d E his que usq; ad tempora sal-
uatoris decem ⁊ septem uolu-
minibus disputata sunt. c. primū.

De ciuitatū.

De terrene ciuitatis regibus atque tē-
poribus: quibus ex ortu abrae sanc-
torum tempora supputata cōueniūt
.c. ij.

Societas.

Quibus regnantibus apud assyrios
atque sicyonios abrae cētenario isaac
de promissione sit natus: ul' ipsi isaac
sexagenario esau ⁊ iacob gemini de
rebecca sint editi capitulum. ij.

Huius tē.

De temporib' iacob ⁊ filij eius ioseph
.c. iij.

Regnatib'.

De api rege argiuorum: quem egyp-
tj seraphin nominatum diuino ho-
nore coluerunt capitulum quintū.

His tētib'.

Quo regnante apud argiuos quoue
apud assyrios iacob i egypto mortu'
sit. c. vi.

Apis ergo.

Quorum regum tempore ioseph in
egypto defunctus est. cap. vij.

Regnatib'.

Quorum regum etate moyses natus
sit: ⁊ quorum demum isdem tempo-
ribus sit orta religio. cap. viij.

Lū ergo.

Quādo athenensiu ciuitas sit cōdi-
ta: ⁊ quā cām nominis eius uarro p-
hibeat. c. ix.

Nam ut.

Quid uarro tradat de nūcupatione
ariopagi: ⁊ de diluuis deucalōis. c. x.

At tamen.

Quo tempore moyses populum dei
de egypto eduxerit: ⁊ iesu naue qui ei
dem successit quorum regum etate
sit mortuus capitulum. xi.

Hoc aut.

De sacris falsorum deorum: que re-
ges grecie illis temporibus institue-
runt: que ab exitu israel de egypto us-
q; ad obitū iesu naue dinumeratur. c.
.xj.

Post hec

Qualium fabularum figmenta exor-
ta sint eo tempore quo hebreis iudi-
ces preesse ceperunt capitulū. xij.

Post mōtē.

De theologis poetis. c. xij.

Per idem.

De occasu regni argiuorum: quo tem-
pore apud laurentes picus saturni fi-
lius regnum patris primus accipit. c.
.xv.

Per ea tpa.

De diomede post troie excidium i de-
os relato: cuius socij traditi sunt i uo-
lucres esse conuersi capitulū. xvi.

Nos ante.

De incredilibus hominum commu-
tationibus quid uarro crediderit. c.
.xvij.

Hoc.

Quid credendum sit de transforma-
tionibus: que arte demonum homi-
nibus uidentur accidere. c. xvij.

Hec aut.

Quod eo tempore eneas in italiā ue-
nerit: quo lapidon iudex psidebat he-
breis. c. xix.

Et tēpore.

De successiōe ordinis regni apud isra-
elitas post iudices. c. xx. Mox eisdē:
De regibus latj: quoz primus eneas
⁊ duodecimus auentinus dij facti sūt
.c. xxi.

Latū post.

Quod eo tempore roma sit condita
quo regnum assyriorū intercidit quo
ezechias regnauit in iudea. c. xxij.

Nā altissima.

De sibylla erythrea: que inter alias sibyllas cognoscitur de christo euidētia multa cecinisse capitulum. xxiiij.

Eodē tpe.

Quod regnante romulo septem sapientes claruerint: quo tempore decem tribus que israel dicebantur in captiuitatem a caldeis ducte sunt: idemq; romulus mortuus diuino honore donatus est capitulum. xxiiij.

Eodē ro.

Qui philosophi eniuerint regnante apud romanos tarquinio prisco: apud hebreos zedechia: cū hierusalem capta est templūq; subuersum. c. xxv.

Regnate vō.

Quod eo tempore quo impletis. lxx. annis iudeorum est resoluta captiuitas: romani quoq; a dominatu sunt regio liberati. c. xxvi. Per idem.

De temporibus prophetarum quorum oracula habentur in libris: quae tunc de uocatione gentium multa cecinerunt: quando romanorum regnum cepit: assyriorumq; defecit. c. xxvij.

Tempora.

De his que ad euangeliū christi pertinent quid osee et amos prophetauerint. c. xxviii.

Osee.

Que ab esaia de christo et ecclesia sint predicta. c. xxix.

Esaia.

Que mycheas et ionas et iohel nouo testamēto cōgruētia prophetauerunt. c. xxx.

Mycheas.

Que in abdia in naum et abacuc de salute mundi in christo prenuiciata reperiatur. c. xxxi.

Tres pphe.

De prophetia que in oratione abacuc et cantico continetur. c. xxxii.

In oratiōe.

De christo et uocatione gentium: que hieremias et sophonias prophetico spiritu sunt prefati. c. xxxiii.

Hieremias.

De prophetia danielis et ezechielis: que in christum ecclesiamq; concor-

dat. c. xxxiiii.

In ipsa.

De trium prophetarum uaticinio id est aggei zacharie et malachie. c. xxxv.

Restant.

De esdra et machabeorum libris. c. xxxvi.

Post hos.

Quod prophetica auctoritas omni origine gentilis philosophie inueniatur antiquior capitulū. xxxvii.

Tpe igit.

Quod quedam sanctorum scripta ecclesiasticus canon propter nimiam non receperit uetustatem: ne per occasionem eorum falsa ueris inserentur. c. xxxviii.

Jam uero.

De hebraicis litteris que unquam in sue lingue proprietate non fuerunt. c. xxxix.

Nō itaq;.

De egyptiorum mendacissima uanitate: que antiquitati scientie sue centum milia ascribit annorum. c. xl.

Frustra ita.

De philosophicarum opinionum dissensionibus: et canonicarum apud ecclesiam concordia scripturarum. c. xli.

Ut autem:

Qua dispensatione prouidentie dei scripture sacre ueteris testamēti ex hebreo in grecū eloquiū translate sint: ut uniuersis gentibus innotescerent. c. xlii.

Has sacras.

De auctoritate. lxx. interpretum: que saluo honore hebraice lingue omnibus sint interpretibus preferenda. c. xliii.

Nam cum:

Quid intelligendū sit de niniuitarum excidio: cuius denūciatio in hebreo quadraginta dierū spatio tendit in septuaginta autem tridui breuitate percluditur. c. xliii.

Sed ait.

Quod post instauratōem tēpli prophetas iudei habere destiterūt et exinde usq; ad natiuitatē christi cotinuis aduersitatib; sint afflicti ut pbaret alterius tēpli edificatōem ppheticis uocib; fuisse promissā. c. xliii. Posteaq;.

De ortu saluatoris nostri secundum
quod uerbum caro factum est: et de disper-
sion e iudeorum per omnes gentes sicut
fuerat prophetatum. c. xlvj.

Regnante.

An ante tempora christi aliqui fuerint
extra israeliticum genus. qui ad cele-
stis ciuitatis consortiū pueniret. c. xlvj.

Quapropter.

Prophetiam aggel qua dixit maiorē
futuram gloriam domus dei quam pri-
mum fuisse: non in reedificatione tem-
pli: sed in ecclesia christi esse completā
.c. xlvij.

Hec domus.

De incerta multiplicatione ecclesie: qua
in hoc seculo multi reprobi miscetur
electis capitulum. xlix.

In hoc.

De predicatione euangelij: que per
passiones predicantium clarior et po-
tentior facta est capitulum. l.

Deinde secundum

Quod etiam per hereticorum dissen-
siones fides catholica roboret. c. li.

Uides autem.

An credendum sit quod quidam pu-
tant: impletis decem persecutionibus
que fuerunt: nullam superesse preter
undecimam: que in ipso antichristi te-
pore sit futura capitulum. liij.

Proinde.

De tempore nouissime persecutionis
occulto capitulum. liij.

Coniecturis.

De stultissimo mendacio paganorum:
quo christianam religionem non ul-
tra trecentos sexagintaquinque anno-
rum mansuram esse fixerunt. c. liij.

Hec atque.

Rubrice. xix. libri de ciuitate dei
beati augustini episcopi incipiunt.

9 Quod in questione quam de fi-
nibus honorum et malorum phi-
losophica disputatio uentilauit: ducē

tas octuaginta et octo sectas esse mar-
cus uarro perspexit. c. primū.

Quonia.

Quomodo remotis omnibus differē-
tijs que non secte sed questiones sunt:
ad tripartitam summi boni diffinitio-
nem uarro perueniat: quarum tamē
una sit eligenda capitulum. ij.

In tribus.

De tribus sectis summum hominis
bonum querentibus quā eligendā uar-
ro diffiniat: sequens ueteris academie
antiocho auctore sententiā. c. iij.

Quid ergo.

De summo bono et summo malo quod
christiani sentiant contra phos: quod sum-
mum bonū in se sibi esse dixerūt. c. iij.

Si igitur.

De sociali uita: que cum maxime expe-
tenda sit multis offensionibus sepe sub-
uertitur. c. v.

Quod autem.

De errore humanorum iudiciorum
cum ueritas latet capitulum. vi.

Quid ipsa.

De diuersitate linguarum qua socie-
tas hominum dirimitur: et de miseria
bellorum etiam que iusta dicuntur. c. viij.

Post cui.

Quod amicitia bonorum secunda esse
non possit: dum a periculis que in hac
uita sunt trepidari necesse est. c. viij.

Si autem.

De amicitia angelorum que hominibus
in hoc mundo non potest esse manife-
sta propter fallaciam demonum: in
quos inciderunt qui multos sibi deos
colendos putauerunt cap. ix.

In societate.

Qui fructus sanctis de superata huius
uite tentatione paratur. c. x.

Sed neque.

De beatitudine pacis eterne: in qua
sanctis finis est id est uera perfectio. c.
.xi.

Hanc.

Quod etiam bellantium seuitia om-
nesque hominum inquietudines ad pacis

finem cupiant peruenire: sine cuius appetitu nulla natura sit cap. xij.

Quod eiz.

De pace uniuersali: que inter quassibet perturbationes priuari non potest lege nature: dum sub iusto iudice ad id quisque peruenit ordinatione: quod meruit uoluntate capitulum. xij.

Pax itaqz.

De ordine ac lege siue terrena siue celesti: per quam societati humane etiam dominatio consulitur: et consulendo seruitur. c. xliij.

Ois igit.

De libertate naturali: et de seruitute cuius prima causa peccatum est: quod homo male uoluntatis etiam si non est mancipium alterius hominis: seruus est proprie libidinis cap. xv. Hoc natal. De equo iure domandi. c. xvi.

Quo circa.

Unde celestis societas cum terrena ciuitate pacem habeat et uel discordiam. c. xvij.

Sed.

Quam diuersa sit academie noua ambiguitas a constantia fidei christiane. c. xvij.

Quod aut.

De habitu et moribus populi christiani. c. xix.

Nihil sane.

Quod ciues sanctorum in huius uite tempore spe beati sint. c. xx.

Qua obre.

An secundum diffinitiones scipionis que in dialogo ciceronis sunt: unquam fuerit romana respublica. cap. xxi.

Quapropter

An uerus sit deus cui christiani seruiunt: cui soli debeat sacrificari. c. xxij.

Sed rident.

Que porphyrius dicat oraculis deorum responsa de christo. c. xxij.

Na in libris.

Qua diffinitione constet populi et reipublice nuncupationem recte sibi non solum romanis sed etiam regna alia uendicare. c. xxij.

Si autem.

Quod non possint ibi uere esse uirtutes: ubi non est uera religio. c. xxv.

Qualibet.

De pace populi alieni a deo: qua utitur ad pietatem populus dei dum in hoc peregrinus est mundo. c. xxvi.

Quocirca.

De pace seruentium deo: cuius perfecta tranquillitas in hac temporali uita non potest apprehendi. c. xxvij.

Pax asit.

In quem finem uenturus sit exitus ipiorum. c. xxvij.

Ex aut.

De ciuitate dei augustini episcopi incipit rubrice libri. xx.

Quod quamuis omni tempore deus iudicet: in hoc tamen libro de nouissimo eius iudicio sit proprie disputandum capitulum primum.

De die uli.

De uarietate rerum humanarum cui non potest dici deesse iudicium dei quamuis nequeat inuestigari. cap. ij.

Nunc autem.

Quid in libro ecclesiasten salomon de his que in hac uita et bonis et malis sunt communia disputauit. c. iij.

Nempe.

Quod ad differendum de nouissimo iudicio dei: noui primi testamenti ac deinde ueteris testimonia platurus sit. c. iij.

Dum itaqz

Quibus sententijs domini saluatoris: diuinum iudicium futurum in fine seculi declaratur capitulum. v.

Ergo ipse.

Que sit prima resurrectio: que secunda. c. vi.

Deinde.

De duabus resurrectionibus et de mille annis quod in apocalypsi iohannis scriptum sit: et quid de eis rationabiliter sentiatur. c. viij.

De his.

De alligatione et solutione diaboli. c. viij.

Et clausit.

Quid sit regnum sanctorum cum christo per mille annos: et in quo discernatur a

regno eterno. c. ix. Interea dñ.
Quid respondendum sit eis qui pu-
tant resurrectionem ad sola corpora
nō etiam ad animas pertinere. c. x.

Sunt qui.
De gog et magog: quos ad perfequē-
dam ecclesiam dei solutus prope fi-
nem seculi diabolus incitabit. c. xi.

Et cū finiti.
An ad ultimum supplicia pertineat
impiorum: q̄ descendisse ignis de ce-
lo et eosdē comedisse memorat. c. xij.

Quō vō ait.
An ante tempus persecutionis anti-
christi mille anni anumerandi sint. c. xij.

Dec p̄secu.
De damnatione diaboli cum suis: et
per recapitulationem de resurrectione
corporum omnium mortuorum:
et de ultima retributione. c. xiiij.

Post hāc.
Qui sūt mortui quos ad iudiciū ex-
hibuit mare: ut quos mors et inferi
reddiderūt. c. xv.

Hoc ē eim.
De celo nouo et terra noua. c. xvi.

Et uidi.
De ecclesie glorificatione sine fine p̄
mortē. c. xvij.

Et ciuitatē.
Quid apostolus petrus d̄ nouissimo
dei iudicio predicare docuerit mor-
tuorum capitulum decimum. xvij.

Nūc iam.
Quid apostolus paulus thesolonicē-
sibus scripserit: et de manifestatione
antichristi: cuius tempus dies domi-
ni subsequetur capitulum. xix.

Multas.
Quid idem apostolus in prima ad e-
osdem epistola de resurrectione mor-
tuorum docuerit capitulum. xx.

Sed hic.
Quid esaias propheta de mortuorū
resurrectione et retributione iudiciū
sit locutus capitulum uicesimum. i.

Propheta.
Qualis futura sit egressio sanctorū

ad uidendas penas malorū. c. xxij.

Sed quō.
Quid prophetauerit daniel de perse-
cutione antichristi: et de iudicio dei re-
gnoque sanctorum capitulū. xxij.

Daniel de.
In psalmis dauidicis que de fine secu-
li huius et que de nouissimo dei iudi-
cio prophetantur capitulum. xxiiij.

Multa de.
De prophetia malachie qua dei iudi-
cium ultimum declaratur: et quorum
dicitur per purificatorias penas faci-
enda mundatio capitulū. xxv.

Propheta.
De sacrificijs que sancti offerunt deo
sic placitura quomodo in diebus pri-
stinis et annis prioribus placuerunt
.c. xxvi.

Uolens.
De separatione bonorū et malorū: per
quā nouissimi iudiciū discretio decla-
ratur. c. xxvij.

Illud etiā.
De lege moysi spiritaliter intelligen-
da: ne in damnabilia murmura carna-
lis sensus incurrat capitulū. xxvij.

Quod vō.
De aduentu helie ante iudicium cui⁹
predicatione scripturarum secreta re-
ferante iudei conuerterentur ad chri-
stum. c. xxix.

Lū autem.
Quod in libris ueteris testamenti cū
deus legitur iudicaturus: nō euiden-
ter christi persona monstretur: sed ex
quibusdam testimonijs ubi dominus
deus loquitur appareat nō dubie q̄
ipse sit christus. c. xxx.

Multa.
Rubrice. xxi. libri de ciuitate dei bea-
ti augustini, episcopi incipiūt.

d E ordine disputatiōis qua pri-
us differēdū ē de perpetuo sup-
plicio damnatorum cum diabolo: q̄
de eterna felicitate sanctorū. c. i.

Lū p̄ iesū.
An possūt corpora in uestione ignis

esse perpetua capitulū secundū.

Quid igit.

An consequens sit ut corporeum do-
lorem sequatur carnis interitus. c. iij.

Sed nullū.

De naturalibus exemplis: quorum
consideratio doceat posse inter cruci-
atus uiuentia corpora permanere. c.
.iij.

Quapropter

Quanta sint que non recte agnosci
queant: et tamen eadem esse non sit
ambiguū. c. v.

Uerūtamē.

Quod nō omnia miracula natura-
lia sint: sed pleraque humano ingenio
modificata: aut demonū arte cōposi-
ta. c. vi.

Hic forte.

Quod in rebus miris summa credē-
di ratio sit omnipotētia creatoris. c.
.vij.

Lur itaq.

Non esse contra naturam cum in ali-
qua re cuius natura innotuit: aliquid
ab eo quod erat notū: incipit esse di-
uersum. c. viij.

Si autē.

De gehenna: eternarūq. qualitate pe-
narum. c. ix.

Qd igit.

An ignis gehennalis si corporalis ē
possit malignos spiritus id ē demo-
nes incorporeos tactu suo adurere
.c. x.

Hic occurrit.

An hoc ratio iustitie habeat: ut non
sint extēhora penarū tēpora q̄ fuerūt
peccatorū. c. xi.

Sic autē.

De magnitudine preuaricationis pri-
me: ob quam eterna pena omnibus
debeatur qui extra grām fuerit salua-
toris. c. xij.

Sed pena.

Contra opinionem eorum qui putāt
criminosis supplicia post mortē cau-
sa purgationis adhiberi. c. xij.

Platonici

De penis temporalis huius uite: qui-
bus subiecta est humana cōditio. c. xij.
iij.

Quantū.

Quod omne opus gratie dei eruētis
nos de profunditate ueteris mali: ad
uturi seculi pertineat nouitatē. c. xv.

Uerūtamē.

Sub quibus gratie legibus omnes
regeneratorum habeant etates. c. xvi.

Uerū tāta.

De his qui putant nullorum hoīum
penas in eternum eē māsuras. c. xvij.

Nūc iam.

De his qui nouissimo iudicio ppter
intercessionē sanctorū neminem pu-
tant damnandum esse. c. xvij.

Sūt etiā:

De his qui impunitatem omnū pec-
catorum promittūt etiā hereticis ppter
participationē corporis christi. c.
.xix.

Itē sunt.

De his qui nō omnibus: sed eis tantū
qui apud catholicos sunt regeneratū:
etiam si postea in multa crimina erro-
resq. proruperint indulgētia polli-
centur. c. xx.

Itē sunt.

De his qui eos qui permanēt in ca-
tholica fide: etiam si pessime uixerint
et ob hoc urī meruerint tamē ppter
fidei fundamentū saluos eē diffiniūt.
.c. xxi.

Sunt autē.

De his qui putāt ea crimina que inter
elemosynarū opera cōmittūt ad dā-
nationis iudiciū nō uocari. c. xxij.

Comperit.

Contra opinionē eoz qui dicunt nec
diaboli nec hominū maloz perpetua
futura supplicia. c. xxij. Ac primū.
Contra eorum sensum qui in iudicio
dei omnibus reis propter sanctorum
preces putant esse parcendū. c. xxij.

Hoc autē.

An hi qui inter hereticos baptizati
sunt et deteriores postea male uiuēdo
sunt facti: uel hi qui apud catholicos
renati ad hereses aut scismata trāsie-
runt: uel hi qui a catholicis apud
quos renati sunt nō recedentes cri-
minose uiuere perstiterunt: possint
priuilegio sacramentorum remissio-
nem eterni sperare supplicij. c. xxv.

Sed iam.

Quid sit in fundamento habere christum: et quibus spondeatur salus quasi per ignis usturam .c. xxvi. Sed habet. Contra eorum persuasionem qui putant sibi non obfutura peccata in quibus cum elemosynas facerent perstiterunt .c. xxvii. Restat.

Aurelij augustini de ciuitate dei incipiunt i ubricelibri. xxij.

d E conditione angelorum et hominum capitulum primum.

Sicut in.

De eterna dei et incommutabili eius uoluntate capitulum secundum.

Multa eius.

De promissione eterne beatitudinis sanctorum et perpetuis supplicijs impiorum .c. iij.

Quapropter

Contra sapientes mundi: qui putant terrena hominum corpora ad celeste habitaculum non posse transferri .c. iij.

Sed uidelz.

De resurrectione carnis: quam quidam mundo credentes non credunt .c. v.

Sed hoc.

Quod roma conditorem suum romulum diligendo deum fecerit ecclesia autem christum dominum credendo dilexit .c. vi.

Recolam.

Quod ut mundus in christum crederet: uirtutis fuerit diuine non persuasionis humane capitulum septimum.

Sed ualde.

De miraculis que ut mundus in christum crederet facta sunt: et fieri mundo credente non desinunt cap. viij.

cur inqunt.

Quod uniuersa miracula que per martyres in christi nomine fiunt ei fidei testimonium ferant qua in christum martyres crediderunt capitulum .ix.

Cui nisi.

Quanto dignius martyres honoiantur: qui ideo multa mira obtinent ut

deus uerus colatur: quam demones qui ob hoc quedam faciunt: ut ipsi dei esse credantur capitulum decimum.

Hic forte.

Contra platonicos: qui de naturalibus elementorum ponderibus argumentantur terrenum corpus in celo esse non posse capitulum undecimum.

Contra quod.

Contra calumnias infidelium: quibus christianos de credita resurrectione carnis irrident .c. xij. Sed scrupu. An abortiu non pertineant ad resurrectionem: si pertinet ad numerum mortuorum capitulum decimotextum.

Ad hec.

An infantes in ea sint resurrecturi habituine corporis: quam habituri erant etatis accessu capitulum .xiiij.

Quid ergo.

An ad corporis dominici modum omnium mortuorum resurrectura sint corpora .c. xv.

Si utique.

Qualis intelligentia sit sanctorum conformatio ad imaginem filii dei .c. .xvi.

Illud.

An in suo sexu resuscitanda atque mensura sint corpora feminarum mortuarum .c. xvij.

Nonnulli.

De uiro perfecto id est christo: et corpore id est ecclesia que est ipsius plenitudo .c. xvij.

Proinde quod.

Quod omnia uitia que in hac uita humano contraria sunt decori: in resurrectione non sint futura: ubi manente naturali substantia in unam pulchritudinem et qualitas concurreret et quantitas .c. xix.

Quid iam.

Quod in resurrectione mortuorum natura corporum quibuslibet modis dissipatorum: in integrum undecumque reuocanda erit capitulum .xx.

Nescio quo.

De nouitate corporis spiritualis: in quam sanctorum caro mutabitur .c. xxi.

Restituetur.

De miseris ac malis quibus humanum genus merito prime prevaricationis obnoxium est: et a quibus nemo nisi per christi gratiam liberatur. c. xxij.

Nam quod.

De his que preter illa mala que bonis malisque communia sunt: ad iustorum laborem specialiter pertinent. c. xxij.

Preter.

De bonis quibus etiam hanc vitam dationi obnoxiam creator implevit. c. xxij.

Nunc iam.

De pernicacia quorundam: qui resurrectionem carnis quam sicut predictum est totus mundus credit impugnat. c. xxv.

Utrum de.

Quomodo porphyrii diffinitio: qua beatis animis putatur corpus esse fungiendum ipsius platonis sententia destruitur: qui dicit summum deum deum

promisisse: ut nunquam corporibus exuratur. c. xxvi.

Sed porphyrius.

De contrariis diffinitionibus platonis atque porphyrii: in quibus si uterque alteri crederet: a veritate neuter deviare. c. xxvij.

Singula.

Quid ad veram resurrectionis fidem vel plato vel laetius vel etiam varro conferre potuerint: si opiniones eorum in unam sententiam convenissent. c. xxvij.

Nonnulli.

De qualitate visionis: qua in futuro seculo sancti deum videbunt. c. xxix.

Nunc iam.

De eterna felicitate civitatis dei fabricatoque perpetuo capitulum. xxx.

Quarta erit.

Aurelii augustini de civitate dei rubrice feliciter expliciunt.

Aurelij Augustini epi de ciuitate dei
liber primus feliciter incipit.

INTEREA LUM RO
ma gotthoz irruptioe agen
tium sub rege Alarico atqz
ipetu magne cladis evsa est:
eius euersione deorum falso
p: mutozūqz cultores: quos
usitato noie paganos uoca
m? i christiana iligione i ser
re conates: solito acerbi? 7 a
mar? deu uez blasseare ce
perūt. Un ego exardescēs ze
lo dom? di: adūsus eoz blasphemias
uel errores: libros de ciuitate dei scri
bere institui. Quod opus per aliquot
annos me tenuit: eo qd alia multa inē
currebāt: que differri non oporteret:
7 me prius ad soluendū occupabant.
Hoc autem de ciuitate dei grāde op?
tandem. xxi. libris est terminatū: quo
rū quinqz primi eos ifellunt: qui res
hūanas ita p̄sperari uolūt: ut ad hoc
mutoz deoz cultū: quos pagāi colē
psueuerūt: necessariū eē arbitret. 7 qz
phibēt: mala ista exoziri atqz abūda
contendunt. Sequentes autem quiqz
aduersus eos loquūt: qd fatēt hec ma
la nec d̄fuisse ūqz nec defuta mōtalib?
7 ea nūc magna nūc pua locis t̄pibus
psonisqz uariari. Sed deoz mutozūz
cultū quo eis sacrificat: ppter uitaz
post mortem futuram esse utilem dis
putant. His ergo. x. libris due iste ua
ne opinionones christiane religioni ad
sarie refellunt. Sed ne quisqz nos alie
na tantum redarguisse: non autē n̄a
asseruisse reprehenderet: id agit pars
altera operis huius: que. xii. libris cō
tinet. Quāqz ubi opus ē: 7 in p̄oibus
.x. que nostrā sunt asseramus: 7 i. xii.
posterioribus idarguamus aduersa.
Duodecim ergo libroz sequētium p̄
mi quatuor continēt exortum duarūz
ciuitatum: quarum est una dei: altera

huius mundi. Secūdi quatuor excu
sum eaz: seu procursum. Tertij uero:
qui 7 po. tremi: debitos fines. Ita om
nes. xxi. libri cum sint de utraqz ciui
tate conscripti: titulū tamē a meliore
acceperunt: ut de ciuitate dei poti? uo
carent. In quoz decimo libro nō de
buit pro miraculo poni: in Abrae sa
cificio flammam celitus. factam inē
diuisas uictimas cucurrisse: qm hoc
illi i uisione monstratum est. In. xii. li
bro quod dictum est de Samuele: nō
erat de filijs Aaron: dicendūz potius
fuit: non erat filius sacerdotis. filios
quippe sacerdotūz defunctis sacerdo
tibus succedere magis legitimi mo
ris fuit. Nam in filijs Aaron reperit
pater Samuel: sed sacerdos nō fuit:
nec ita i filijs ut eū ipse genuerit Aarō:
sz sicut om̄s illi? popli d̄nr filij israel.

De aduersarijs nois Christi: qd? i
uastatioe urbis pp̄ Christū barbari
pepercerunt uictis capitulum primū.

Loziosissima ciuitatez
dei: siue i hoc t̄porum
g cursu cū it ipios pegri
nat ex fide uiuēs: siue
i illa stabilitate sedis e
tne: quā nūc expectat p̄ patiētia: quo
adūqz iustitia puertat i iudiciū: dein
ceps adeptura p̄ excellētia uictoria ul
tia 7 pace p̄fecta: hoc ope ad te istitu
to: 7 i ea p̄missioe debito: defēdē ad
sus eos qd p̄ditori ei? deos suos prese
runt fili carissime Marcelline: suscepti
magnū op? 7 arduū: sz d̄s adiutor n̄.
Nāz scio quibus uiribus opus sit: ut
persuadeatur superbis quanta sit uir
tus humilitatis: qua fit ut omnia ter
rena cacumina temporali mobilitate
nutantia: non humano usurpata fa
ctu: sed diuina gratia donata celsitudo
transcendat. Rex enim 7 conditor ci
uitatis hui?: d̄ qua loqz istituimus: in

scriptura populi sui sententiam diuie legis aperuit: qua dictum est deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiam. Hoc uero quod dei est: superbe quoque anime spiritus inflatus affectat: amatque sibi in laudibus dici: Parce subiectis et debellare superbos. Unde etiam de terrena ciuitate: que cum dominari appetit et si populi seruiant: ipsa ei dominandi libido dominatur: non est pretereundum silentio quicquid dicere suscepti huius operis ratio postulat et factas datur. Ex hac namque existunt inimici: aduersus quos defendenda est dei ciuitas: quorum tamen multi correcto impietatis errore ciues in eo fiunt satis idonei. Multi uero in eam tantis exardescunt ignibus odiorum: tanquam manifestis beneficiis redemptoris eius ingrati sunt: ut hodie contra eam linguas mouerent: nisi ferrum hostile fugientes in sacratis eius locis uitam de qua superbiunt inuenirent. An non etiam illi romani christi nomini infesti sunt: quibus propter christum barbari pepercerunt. Testatur hoc martyrum loca et basilice apostolorum: que in illa uastatione urbis ad se confugientes suos alienosque ceperunt. Huc usque cruentus seuebat inimicus. Ibi accipiebat limitem trucidatoris furor. Illo ducebatur a misantibus hostibus: quibus etiam extra ipsa loca pepererant: ne in eos incurrerent qui similem misericordiam non habebat. Qui tamen etiam ipsi alibi truces atque hostili more seuietes: posteaque ad loca illa ueniebant ubi fuerat interdictum quod alibi iure belli licuisset: tota ferendi infrenabat immanitas et captiuam cupiditas fragebat. Sic euaserunt multi: qui nunc christianis temporibus detrahunt: et mala que illa ciuitas protulit christo imputant. Bona uero que in eos ut uiuerent propter christi honorem facta sunt: non imputant christo nostro: sed fato suo. Lum potius deberent si

quid recte saperent illa que ab hostibus aspera et dura propehi sunt: illi diuie prouidentie tribuere: que solet corruptos hominum mores bellis emendare atque conterere. Itemque uitam mortalium iustam atque laudabilem talibus afflictionibus exercere improbatamque uel in meliorem ora transferre: uel in his adhuc terris propter usus alios detinere. Illud uero quod eis uel ubicunque propter christi nomen uel in locis christi nomini dicatissimis et amplissimis: ac per largitione misericordiam ad capacitatem multitudinis electis preter bellos morem truculenti barbari pepercerunt: hoc tribuere temporibus christianis. hinc deo agere gratias: hinc ad eius nomen ueraciter curere: ut effugiant penas ignis eterni. Quod nomen multi eorum mendaciter usurparunt: ut effugerent penas penitentis exitus. nam quos uides petulanter et procaciter insultare seruis christi: sunt in eis plurimi qui illum interitum clademque non euasissent: nisi seruos christi se esse finxissent: et nunc ingrata superbia atque impiissima insania eius nomini resistunt corde peruerso: ut sempiternis tenebris puniantur. ad quod nomen ore habito profugeat: ut temporalis luce fruere.

Nulla unquam bella ita gesta sunt: ut uictos propter deos eorum quos uicerant percerent uictis cap. ij.

De bella gesta conscripta sunt: uel ante conditam romam: uel ab eius exortu et imperio: legat et proferat sic ab alienigenis aliquam captam esse ciuitatem: ut hostes qui ceperat: perceret eis quos ad deorum suorum templa confugisse cepererant: aut aliquem ducem barbarum precepisse: ut irrupto oppido nullus feriretur: qui in illo et illo templo fuisset inuictus. Nonne uidit enee priamum per aras sanguine fedantem: quos ipse sacrauerat ignis? Nonne diomedes

7 ulyxes cesis sūme custodibus arcis
 cōzipuere sacra effigiē manibusq; cru
 entis uirgīneas ausi diue contingere
 uittas? Nec tñ quod sequitur uezum
 est ex illo fluere ac retro sublapfa īfer
 ri spes danaū: postea quippe uicerūt:
 postea troiam ferro ignibusq; dlerūt.
 Postea confugientē ad aras p̄amum
 obruncauerūt. Nec ideo troia perijt
 qz minervam pdidit. Quid enim p̄us
 ipsa minertia perdidit ut periret:
 an forte custodes suos? Hoc sane uez
 est: illis quippe interemptis potuit au
 ferri. Neq; enim homines a simula
 cro: sed simulacrum ab hominibus f
 uabatur. Quomodo ergo colebatur
 ut patriam custodiret 7 ciues: que su
 os non ualuit custodire custodes?

Quam imprudenter romani pe
 nates. qui troiaz custodire non pote
 rant: sibi crediderunt profuturos. ca
 pitulum tertium.

e Lce quibus d̄s urbem romaz
 seruandā se commendasse gau
 debant. Omnium miserabilem erro
 rem: 7 nobis succensent: cum de d̄s
 eorum talia dicimus: nec succensent
 auctoibus suis: quos ut ediscerent
 mercedem dederunt. Doctoresq; ip
 sos īsup 7 salazio publico 7 honorib
 dignissimos habuēxt. Nepe ap̄d uirgī
 lium quem propterea paruuli legunt:
 ut uidelicet poeta magnus omnīūq;
 preclarissimus atq; optimus teneris
 ebibitus annis non facile obliuione
 possit aboleri secundum illud Oratij
 quo semel est imbuta recens seruabit
 odorem testa diu. Apud hunc er
 go uirgīlium nempe iuno inducitur
 īnfesta troianis eolo uentozum regi
 aduersus eos iritando dicere: Sens
 inimica mihi tyrrhenum nauigat e
 quoz illum in italia portans: uictosq;
 penates. Ita ne istis penatibus uictis

romam ne uincerentur prudentes cō
 mendare debuerunt? Sed hec iuno
 dicebat uelut irata mulier: quid loque
 retur ignorans? Quid enneas ipse pi
 us totiens appellatus nonne ita nar
 rat panthus otriades arcis p̄hebiq;
 sacerdos sacra manu uictosq; deos
 paruūq; nepotem ipse trahit: cursu
 q; amens ad limina tendit? Nōne de
 os ipsos quos uictos non dubitat dē
 cere: sibi potius q̄ se illis p̄hibet cōm
 datos cū ei d̄: Sacra suosq; tibi com
 mdat troia penates? Si igit uirgilius
 tales deos 7 uictos dicit: 7 ut uel uic
 ti quoquo mō euaderent homini cō
 mdatos: que dementia est existimare
 his tutoribus romam fuisse sapiēter
 commissam: 7 nisi eos amississet non
 potuisse uastari? Immo uero uictos
 deos tāq; p̄sides ac defensores colere
 qd est aliud q̄ tenere non numina bo
 na: sed demonia mala. Quanto enim
 sapientius creditur romā ad istā cla
 dem nō fuisse uenturam: nisi prius il
 li perissent: sed illos potius oliz fuisse
 perituros: nisi eos quantū potuisset
 roma seruasset? Nam quis non cum
 aduerterit uideat quanta sit uanitate
 presumptū nō posse uinci sub defeso
 ribus uictis: 7 ideo perisse: quia cu
 stodes perdidit deos: cum uel sola po
 tuerit esse causa pereundi: custodes
 habere uoluisse perituros? Nō itaq;
 cū de d̄s uictis illa conscriberentur:
 7 canerentur poetas libebat mentiri:
 sed cordatos homines cogebat uitas
 confiteri. Uez ista opportunius alio
 loco diligēter copiosq; tractāda sūt.
 Nunc quod institueram de ingratis
 dicere hominibus: parump̄ explicem
 ut possuz: qui ea mala que pro suorū
 mox peruersitate merito blasphemā
 tes patiuntur chusto imputant. Qd
 autem illis etiam talibus propter chis
 tum parctur nec dignantur attēde:
 7 eas linguas aduersus eius nomen

dementia sacrilege peruerſitatis exercent: quibus linguis uſurpauerūt mēdaciſſimè ipſū nomē ut uiuerent.

De aſylo iunonis in troia: q̄ nemi nem liberauit a grecis ⁊ baſilicis apoſtolorū: que omnes ad ſe cōfugientes a barbaris defenderunt. cap. iiii.

u El quas linguas i locis ei ſacra tis metuēdo p̄ſſerūt: ut illic tuti atq̄ muniti ubi p̄pter eū illeſi ab hoſtibus fuere: inde in eum maledictis hoſtilibus p̄ſilirent. Ipſa ut dixi troia mater populi romani: ſacraſis i locis deoz ſuozum muniti nō potuit ciues ſuos ab ignibus ferroq̄ grecorū eodē deos colentium: q̄n etiā iunonis aſylo cuſtodes lecti phenix ⁊ dirus uſurpator predam aſſeuabant. Duc ūdīq̄ troia gaza icēſis erepta adytis m̄ſeq̄ deoz crateresq̄ auro ſolidi captiuoq̄ uestis congerit: pueri ⁊ pauide longo ordie matres ſtant circū. Electus eſt uidelicet locus tante dee ſacraſus: nō unde captiuos nō liceret educere: ſed ubi captiuos liberet includere. Cōpa nūc aſylum illud nō cuiuſlibet dei gre galis uel de turba plebis: ſz iouis ipſi ſozoris ⁊ coniugis ⁊ regine oiuꝝ doz̄ cum memorijs n̄ozum apoſtolorum. Illuc incenſis templis ⁊ dijs erepta ſpolia portabant nō reddenda uictis ſed diuidenda uictoribꝝ. huc autē ⁊ qd̄ alibi ad ea loca compertum eſt pertie re: cum honore ⁊ obſequio religioſiſſimo reportatum eſt. Ibi amiffa: hic ſer uata libertas. Ibi clauſa: hic iterdicta captiuitas. Ibi poſſidenda a dominā tibus hoſtibus p̄mebant: huc liberan di a miſerantibus hoſtibus ducebāt. Poſtremo illud iunonis tēplum ſibi elegerat auaricia ⁊ ſuperbia leuiū gre corū: iſtas chriſti baſilicas miſericordia ⁊ hūilitas ēt immaniū barbaroz̄.

De generali ꝑſuetudie hoſtiū uic tas ciuitates euertere: qd̄ cato ſēfit. capitulum quintum.

n Iſi forte greci qd̄ i illa ſua uic toria tēpl deoz cōmuniū pepce rūt: atq̄ illo cōfugiētes miſos uictos q̄ troiāos feriz l̄ captiuare n̄ auſi ſūt. Sz uirgiliꝝ poetaz̄ more illa m̄tī ē. Immo v̄o more hoſtiū ciuitates euertere ille deſcripſit. Quē more etiā cato: ſicut ſcribit ſaluſtius nobilitate ueritatis hitoricꝝ: ſn̄ia ſua: quā d̄ ꝑiura tis in ſenatu hūit: cōmēorare n̄ p̄ter mittit. Rapi v̄ḡies: pueros: diuelli li beros a pentuz cōplexu: matreſſami liarum pati q̄ uictoribꝝ collibuſſet: phana atq̄ domos ſpoliari: cedē icen dia fieri. Poſtrēo armis atq̄ cadaue ribꝝ cruore atq̄ luctu oia cōpleri. Dic ſi phana tacuiſſet: deoz ſedibꝝ ſolere hoſtes ꝑcere putaremꝝ: ⁊ hec nō ab alienigenis hoſtibus: ſz a catilina ⁊ ſotijs eius nobiliſſimis ſenatōibus ⁊ romanis ciuibꝝ romana templa me tuebant. Sed hi uidelicet perdiri ⁊ patrie parricide.

Qd̄ ne romani quidē ita ullas ce punt ut ciuitates i templis eaz̄ parce rent uictis. cap. ſextum.

q Uid ergo ꝑ multas gentes q̄ iſ ſe bella geſſerūt: ⁊ nuſq̄ uictis i deoz ſuoz̄ ſedibus pepercerunt no ſter ſermo diſcurrat: Romanos ipſos uideamus: ipſos inq̄ recolamꝝ: reſpici amuſq̄ rōanos: d̄ quoz̄ ꝑcipua lauō dictū ē: ꝑcere ſubiectis ⁊ debellaꝝ ſup bos: ⁊ q̄ accepta iniuria ignoſceꝝ ma lebāt q̄ ꝑſeq̄. Qn̄ tot tantafq̄ urbes: ut late dominarent expugnatas cap tafq̄ euerterunt: legatur nobis q̄ tem pla excipere ſolebant: ut ad ea quiſq̄s conſugiſſet liberaret. An illi faciēbāt ⁊ ſcriptozes earundē rerum geſtarum

ista reticebant: Ita ne uero q̄ ea q̄ lau-
darent maxime requirebant: ista pre-
clarissima secundū ipsos pietatis indi-
cia preterirent: Egregius romani no-
minis marcus marcellus: q̄ syraculas
urbē ornatissimā cepit: referē eaz p̄us
fleuisse ruiturā: et ante eius sanguines
suas illi lachrymas effudisse. Sessit et
curā pudicitie etiam in hoste seruāde.
Nam priusq̄ oppidum uictor iussissz
inuadit: constituit edicto: ne quis cōp̄
liberum uiolaret. Euerfa est tamen ci-
uitas more belloz: nec uspiam legitur
ab imperatore tā casto atq̄ clementi
fuisse preceptum: ut q̄sq̄ ad illud uel
illud templū fugisset haberet illesus.
Quod utiq̄ nullo mō preteriret: qm̄
nec eius fletus nec quod edixerat pro
pudicitia minime uiolanda potuit ta-
ceri. Fabius tarentine euerfor urbis a
simulacrorum depredatione abstinu-
isse laudat. Naz cū ei scriba suggestis-
set: quid de signis deoz que mltā cap-
ta fuerant fieri iuberet: continentiam
suam etiam iocando condidit. Quesi-
uit enim cuiusmodi essent: et cum ei n̄
solum multa grandia: uerum etiam
renunciarentur azmata. relinquamus
inquit tarentinis deos iratos.

Quod i euerfione urbis que aspe-
gesta sunt: de consuetudine acciderint
belli: que uero clementer: de potentia
prouenerint nominis chusti. cap. viij.

c Um igit̄ nec illius fletū nec hu-
ius risum: nec illi castā miam:
nec huius facetam continentia rōano
rum rez gestaz scriptozes tacere po-
tuerunt: quando p̄mitteretur si ali-
quibus hoibus in honozē cuiuspiam
deozum suozum sic pepercissent: ut in
quocūq̄ templo cedeu uel captiuita-
tem fieri phiberēt? Quicq̄ ergo ua-
stationis: trucidationis: depredatio-
nis: concremationis: afflictionis i ista

recentissima rōana clade cōmissū ē: fe-
cit hoc consuetudo belloz. Qd̄ autēz
more nouo factū ē: q̄ inusitata rerum
facie imanitas barbara tā mitis appa-
ruit: ut amplissime basilice implende
populo cui p̄ceret eligerent et decerne-
rentur: ubi nemo feriretur: unde nēo
raperetur: quo liberandī multi a mise-
rantibus hostibus ducerent: uide cap-
tiuandī nulli nec a crudelibus hosti-
bus abducerent: hoc chusti nomini:
hoc chustiano tempozī tribuendū q̄
q̄s nō uidet cecus: quisquis uidet nec
laudat: ingratus: quisquis laudati re-
luctatur insanus est. Absit ut prudēs
quisq̄ hoc feritati iputet barbarozū.
Truculentissimas et seuissimas m̄tes
ille terruit: ille frenauit: ille mirabiliter
tempauit: qui per prophetam tanto
ante predixit: uisitabo in uirga iniqui-
tates eoz: et in flagell peccata eoz: mi-
sericordiam aut̄ meam nō dispergā ab
eis. Dicit aliquis: cur ergo ista diuina
misericordia etiam ad impios ingra-
tosq̄ peruenit: Cur putamus nisi q̄a
eaz prebuit: qui quotidie facit oziri so-
lem suum super bonos et malos: et
pluit super iustos et iniustos? Quāuis
enim quidam ista eozum cogitantes
penitendo ab impietate se corrigant.
quidam uero sicut ap̄ls dicit diuitias
bonitatis et longaminitatis dei ptēnē-
tes secundum duriciam cordis sui:
et cor impenitens thesaurizēt sibi iraz
in die ire et reuelationis iusti iudiciū
dei: qui reddet unicuiq̄ secunduz opa
eius: tñ patientia dei ad penitentiam
inuitat malos: sicut flagelluz dei ad
patientiam erudit bonos. Itemq̄ mi-
sericordia dei fouendos amplectitur
bonos: sicut seueritas dei puniendos
corripit malos. Placuit quippe diuie
prouidentie preparare imposterum
bona iustis quibus nō fruuntur inu-
sti: et mala impijs quibus nō excrucia-
buntur boni.

Laudibus
carci. mar.
elly

Fabius

spulchrum
- ab
sponsam

si cui loco pie m̄
Susa nomini

Hoc p̄p̄

aut patientia ad
inuitat malos
p̄stet ad pas
erudit bonos

De cōmodis ⁊ icōmodis q̄ bonis
ac mal' plezq̄z coīa sunt. cap. viij.

i Sta uero t̄palia bona ⁊ mala
utrisq̄z uoluit esse coīa : ut nec
bona cupidius appetantur: que mali
quoq̄z habeē cernuntur: nec mala tur
piter culentur: quibus ⁊ boni plezq̄z
afficiuntur. Interest autem plurimuz
qual' sit usus uel eaz̄ rez̄ que p̄spere:
uel earum que dñr aduerse. Nam bo
nus temporalibus nec bonis extollit̄
nec malis frangitur. Malus aut̄ ido
huiuscemodi ifelicitate punitur: quia
felicitate corūpit. Ostēdit̄ tñ deus se
pe etiam in his distribuendis euidēt̄
operationē suam. Nam si nunc omne
peccatum manifesta plecteret pena: ni
hil ultimo iudicio reseruari putaret.
Rursus si nullum peccatum nunc pu
niret aperta diuinitas: nulla eē puidē
tia diuina crederetur. Siliter i' b' secū
dis: si nō cas deus quibusdā petētib'
euidētissima largitate concederet: n̄
ad cū ista pertinere diccremus. Itēq̄z
si oībus cas petentibus daret: nō nisi
ppter talia premia seruendum illi eē
arbitrarentur. nec pios nos faceret ta
lis seruitus: sed potius cupidos ⁊ aua
ros. Nec cū ita sint: q̄cūq̄z bōi maliq̄z
pit̄ afflicti sunt: nō id̄ isti distincti non
sunt: qz distinctū n̄ ē qd̄ utriq̄z p̄pessi
sunt. Manet enim dissimilitudo pas
sorum etiaz̄ in similitudine passionū:
licet sub eodem tormento non ē idem
uirtus ⁊ uicium. Nam sicut sub uno
igne aux̄ rutilat ⁊ palea fumat: ⁊ sub
eadem tribula stipule com̄minuuntur
frumenta purgantur: nec ideo cum o
leo emurca cōfunditur: qz eodē preli
pondere exprimitur: ita una eademq̄z
uis irruens bonos p̄bat ac purificat:
eliquat malos: dānat: uastat: ⁊ extimi
nat. Un̄ i eadē afflictione mali detestā
tur deū atq̄z blasphemāt: boni autem
precantur ⁊ laudant. Tm̄ interest nō

qualia s̄ qualis quisq̄z patiat̄ur. Naz
pari motu exagitatū ⁊ exhalat horri
biliter cenū: ⁊ suauit̄ fragrat ūguētū.

De causis correctionū ppter quas
⁊ boni ⁊ mali pariter flagellantur. ca
pitulum. ix.

q Quid igitur in illa rez̄ uasitate
christiani passi sūt: qd̄ n̄ eis ma
gis fideliter ista considerantibus ad
puectū ualeret? Prio qz ipsa peccata
q̄bus deus indignatus iplēuit tantis
calamitatibus mūdū humiliter cogi
tantes: q̄uis longe absint a faciorosis
flagitiosis atq̄z ip̄s: tñ n̄ usq̄z adeo se
a delictis d̄putāt aliēos: ut nec t̄palia
pro eis mala p̄peti se iudicēt dignos.
Excepto. n. qz unusq̄sq̄z quālibet lau
dabiliter uiuens cedit in quibusdā car
nali concupiscētie: ⁊ si nō ad facinorū
imanitatē ⁊ gurgitē flagitioz̄ atq̄z im
pietatis abominationē: ad aliqua tñ
peccata ul' rara ul' tāto celebrōa q̄to
mīora. Hoc ergo excepto q̄s tandē fa
cile repitur: qui eosdem ip̄sos propter
quoz̄ horrendā superbā: luxuriāq̄z ⁊
auariciā: atq̄z execrabiles ūq̄tates ⁊ i
pietates os sicut minando p̄dixit: p̄t̄
fras: sic hēat ut hōndi sunt: sic cum eis
uiuat: ut cū talib' uiuendū ē: Plerūq̄z
eīm ab eis docendis: admonendis: ali
quando etiā obiurgandis ⁊ corripiē
dis male dissimulatur: uel cū laboris
piget: ul' cū os eoz̄ corā quib' uerecū
damur offendē: uel cum eoz̄ inimiciti
as deuītamus: ne ipediāt ⁊ noceāt in
istis t̄p'alib' rebus: siue quas adipisci
adhuc appetit nostra cupiditas: siue
quas amittere formidat infirmitas:
ita ut q̄uis bonis maloꝝ uita displic
eat: ⁊ ideo cū eis nō incendant in illaz̄
dānationē: que post hāc uitā talibus
preparatur: tñ quia propterea peccatis
eoz̄ dānabilib' parcunt: dū eos i suis
l̄: lenib' ⁊ uēialib' metuunt: iure cuz

eis t̄pālī flagellāt: q̄uis ic̄tū mīme puniantur. Iuxta istam uitam quando diuinitus affliguntur cū eis amarā sētiunt: cuius amando dulcedinem peccantibus eis amari eē noluerūt. Nā si p̄pterea quis q̄ obiurgandis et corrip̄endis male agentibus p̄cit: q̄z oppo-
tunius t̄ps iqr̄it: uel eisdem ipsis me-
tuit: ne deteriores ex hoc efficiant: uel ad bonā uitam et piām erudiendos i-
pediāt infirmos alios et premāt atq̄ euertant a fide: non uidet esse cupidi-
tatis occasio: s̄z p̄siliū caritatis. illū ē culpabile q̄ hi q̄ dissimiliter uiuunt
et a maloz factis abhorrent: p̄cūt t̄n peccatis alienis que deuocere aut ob-
iurgare deberēt: dū eoz offēsiōes ca-
uent: ne sibi noceant i his rebus q̄b̄
licite boni atq̄ innocenter utūt: s̄z cupi-
dius q̄ oportebat eos q̄ in hoc mūdo
peregrinant et sp̄ sup̄ne patrie pre se
gerunt. Nō solū q̄ppe infirmiores ui-
taz ducētes p̄iugalē filios h̄ntes et ha-
bere querentes domos ac faīlias pos-
sidentes: quos ap̄ls in ecclesia alloq̄t̄
docens et monens quenadmodum ui-
uere debeant uxores cum maritis: et
mariti cū uxozibus: et filij cū p̄tib̄:
et p̄tes cū filijs: et serui cū d̄nis: et d̄ni
cum seruis: multa temporalia: multa
terrena libenter adipiscunt: et moleste
amittunt: p̄pter que non audent offē-
dere hoīes: quoz sibi uita cōtamina-
tissima et conscēlērātissima displicet:
uezz etiā hi qui sup̄iorem uite graduz
tenēt: nec cōiugalib̄ uicul̄ irretiti sūt:
et uictu paruo ac tegumento utuntur:
plezq̄ sue fame ac salutē duz insidias
atq̄ impetus malozum timent: ab eo-
rum rēphēsiōne sese abstinēt: et q̄-
uis non in tātum eos meruant: ut ad
similia perpetranda q̄buslibet eozum
terrozibus atq̄ ip̄robitatibus cedāt:
ea ip̄a t̄n que cum eis non perpetrant
nolunt plezq̄ corripere: cum fortasse
possint aliquos corripiendo corrigē:

ne si non potuerint: sua salus ac fama
in piculum exitumq̄z perueniat. Nec
ea consideratione qua suam famam
ac salutē uident esse necessariā utilita-
ti erudiendoz hoīum: s̄z ea potius in-
firmitate qua delectat lingua blādies
et hūanus dies: et reformidat uulgi iu-
diciū: et carnis excrutiatio l̄ p̄ptis.
Hoc ē p̄pter quedā cupiditatis uicla:
n̄ p̄p̄ officia caritatis. Nō mihi itaq̄
uidetur hec parua esse cā quare cum
malis flagellentur et boni: quādo deo
placet perditos mores etiā tempora-
liū penarum afflictiōne punire. Fla-
gellant enim simul: non quia simul a-
gunt malā uitā: sed quia simul amāt
temporalem uitam. nō quidem equa-
liter: s̄z tamē simul quam boni cōtem-
nere deberent: ut illi cōrepti atq̄ cor-
recti consequerent̄ eternam. ad quam
consequēdā si nolent esse socj: ferrēt̄
et diligerentur inimici: quia donec ui-
uunt semp̄ incertū est utrum uolunta-
tem sint in melius mutari. Qua in re
nō utiq̄ parem s̄z longe grauiorem
h̄nt cām: quibus per prophetam d̄r:
Ille quidem i suo peccato moriet̄: san-
guinem aut̄ eius de manu speculatiōis
req̄ram. Ad hoc. n. speculatores hoc
est populoz prepositi constituti sūt i
ecclesijs: ut non p̄cant obiurgādo pec-
cata. Nec ideo t̄n ab huiuscemodi cul-
pa penitus alienus ē: qui licet p̄posit̄
nō sit: in eis tamē quibus uite huius
necessitate coniungit̄ multa monēda
uel arguēda nouit et negligit: deuitās
eoz offēsiōes: propter illa quibus i
hac uita nō indebitis utitur: sed plus
q̄ debuit delectatur. Deinde h̄nt aliā
causam boni quare temporalibus af-
fligāt̄ mal: qualē h̄uit iob: ut sibi ip̄e
hūan̄ anius sit. p̄bat̄ et cognit̄: q̄ta
uirtute pietatis gratis deū diligit.

Q̄ factis i amissione rez t̄paliū nihil
pereat. capitulum decimum.

9 **U**bi recte consideratis atque per
 spectis attende utrū aliq̄d mali
 acciderit fidelibus et p̄s: q̄d eis n̄ i bo
 nū uerteret: nisi forte putandū ē apo
 stolicam illam uacare sententiā ubi
 ait: Scimus qm̄ diligentibus deum
 oīa cooperantur in bonum: amiserūt
 oīa que habebant. Nunquid fidem:
 nunquid pietatez: nūq̄d interioris ho
 minis bona qui est ante deum diues?
 De sunt opes chūstianoꝝ: quibus o
 pulentos dicebat apostolus: ubi ait:
 Est autē questus magnus pietas cum
 sufficientia. Nihil enim intulimus in
 hunc mundum: s; nec auferre aliquid
 possumus. hñtes autem uictum et te
 gumentum his contenti simus. Nā qui
 uolūt diuites fieri. icidūt i tētationem
 et laqueū et desideria multa et noxia
 que mergunt homines in interitum
 et perditionē. Radix eim̄ ē oīuz malo
 rum auaricia: quā quidam appetētes
 a fide pererrauerūt et inseruerūt se do
 loribus multis. Quibus ergo frene
 diuitie illa uastatione perierūt: si eas
 sic hēbant quēadmodū ab isto foris
 paupere intus diuitie audierant: id est
 si mūdo utebant tanq̄ non utentes
 potuerunt dicere q̄ ille grauiter tēta
 tus et minime superatus. Nudus iqt̄
 exi de utero matris mee: nudus i ter
 rā reuertar: dñs dedit dominus abstu
 lit: sicut domino placuit ita factum ē.
 sit nomeu domini benedictum: ut bo
 nus seruus magnas facultates hēret:
 ipsam dñi sui uoluntatem cui pedisse
 quus mente ditesceret: nec tristare
 eis rebus utuens relictis: quas fuerat
 cito moriens relicturus. Illi autem in
 firmiōes qui tertenis his bonis quous
 ea n̄ preponerent christo: aliquantula
 tñ cupiditate coherebant: quantum
 hec amando peccauerint: perdēdo sen
 serunt. Tm̄ quippe doluerunt: q̄tum
 se doloribus inseruerant. sicut aplūm
 dixisse supra cōmēorauī. Oportebat

enim ut eis adderet etiā expimentorū
 disciplina: a quibus fuerat tam diu
 neglecta uerboꝝ. Naz cuz dixit apls:
 qui uolunt diuites fieri in tētationē
 incidunt et cetera: profecto in diuitijs
 cupiditatem reprehendit: non faculta
 tem: quā precepit alibi dicens. Preci
 pe diuitibus huius mundi n̄ superbe
 sapere: neq̄ sperare in incerto diuitia
 rum suaz: s; i deo uiuo q̄ p̄stat nobis
 oīa abundanter ad fruendū: bñ faciāt
 diuites: sint in operibus bonis: facile
 tribuant: cōmunicēt: thesaurizēt sibi
 fundamentum bonum in futuruz: ut
 apprehendant ueram uitam. Hec qui
 de suis faciebant diuitijs magnis sūt
 lucris leuia damna solati: plusq̄ leta
 ti ex his que facile tribuendo tutius
 suauerunt: q̄ tristati ex his q̄ timis
 retinendo facilius amiserunt. Hoc. n.
 potuit in terra perire q̄ piguit inde
 transferre. Nam qui receperūt p̄siliuz
 dñi sui dicentis: nolite condere uobis
 i terra thesauros: ubi tinea et rubigo
 extermināt: et ubi fures effodiunt et su
 rant: sed thesaurizate uobis i celo the
 sauros quo fur nō accedit neq̄ tinea
 corrumpit. ubi. n. ē thesaur⁹ tuus: ibi
 erit et cor tuū: tribulationis tpe p̄ba
 uerūt q̄ recte sapuerint: non contem
 nēdo ueracissimū preceptorē: et thesau
 ri sui fidelissimū inuictissimūq̄
 custodē. Nā si multi sunt gauisi ibi se
 habuisse diuitias suas: quo contigit
 ut hostis nō accederet: quanto certius
 et securius gaudez potuerūt: qui moi
 tu sui dei illuc migrauerāt: quo acce
 di oīo non posset: Unde paulinus n̄
 nolēsis ep̄s ex opulētissimo diuite uo
 luntate pauperrimus et copiosissime
 sanctus: qm̄ et ipsam nolam barbari
 uastauerunt cum ab eis teneretur sic
 in corde suo: ut ab eo postea cognoui
 mus precabatur. Domie nō excruciez
 p̄pter aurum et argentum: ubi. n. sūt
 omnia mea tu scis. Ibi eniz habebat

omnia sua ubi eſt condere ⁊ theſaurizare ille monuerat: q̄ hec mala mūdo uentura predixerat. Ac p̄ hoc q̄ dño suo monēti obedierant: ubi ⁊ quomō theſaurizare deberēt: nec ipſas fr̄as diuitias barbaris incurſantibus amiſerunt. Quos aut̄ nō obediffe penitit: q̄d de talibus rebus faciendū eſſet ſi nō precedente ſapiētia certe p̄ſequēte exp̄ientia didicerunt. At eim̄ q̄daz boni etiam chriſtiani tormentis excruciatī ſunt: ut bona ſua hoſtibus p̄derent. Illi uero nec prodere nec p̄dere potuerūt bonū quo ipſi boni erant. Si aut̄ torqueri q̄ mammona iniquitatis prodere maluerunt boni nō erāt. Admonendī aut̄ fuerant qui tāta patiebant̄ pro auro: quanta eſſent ſuſtinenda pro chriſto: ut eū potius diligēte diſcerent: q̄ pro ſe paſſos eterna felicitate ditaret: nō aurum ⁊ argentū pro quo pati miſerrimum fuit: ſeu mentiēdo occultaret: ſeu uez̄ dicendo proderetur. Nāq̄ inter tormenta nemo chriſtum conſitendo amīſit: nemo aurum niſi negando ſeruauit. Quocirca utiliora erant fortaſſe tormēta: que bonum incōruptibile amādū docebant: q̄ illa bona que ſine ullo utili fructu dños ſui amore torquebant. Sz̄ q̄daz ēt nō hñtes quod proderent dum nō credunt̄ torti ſunt: ⁊ hi forte habere cupiebant: nec ſancta uoluntate pauperes erant. Quibus demonſtrandū fuit: nō facultates ſz̄ ipſas cupiditates talib⁹ eē dignas cruciatib⁹. Si uero melioris uite p̄poſito reconditū aurū argentūq̄ nō habebant: neſcio quidē utz̄ cuiq̄ talium acciderit: ut dū hñe creditur torqueretur. Ueruntamen ēt ſi accidit: profecto qui inter illa tormēta paupertatem ſanc̄tam p̄fitebatur: chriſtū conſitebat̄. Quapropt̄ ⁊ ſi nō meruit ab hoſtibus credi: non potuit tñ ſancte paupertatis conſeſſor ſine celefti mercede torqueri. Multos iſunt

etiam chriſtianos fames diuturna uſtauit: hoc quoq̄ i uſus ſuos bōi fideles pie tolerādo v̄terūt. quos. n. ſaēs necauit: a malis uite hui⁹ ſicut corpis mōbis eripuit. Quos aut̄ n̄ necauit: docuit p̄ci⁹ uiuē: docuit p̄ducti⁹ ieiūā

De fine temporalis uite ſiue longioris ſiue breuioris. cap. xi.

¶ Ed eiz̄ multi etiā chriſtiani inſecti ſunt: multi multaz̄ mōtiū feda uarietate conſumpti. Hoc ſi egre ferenduz̄ eſt: omnibus qui in hanc uitam p̄creati ſunt utiq̄ cōmune ē. Hoc ſcio neminem fuiſſe mortuum: qui nō fuerat aliquando moriturus. finis autem uite tam longā q̄ breuem uitam hoc idem facit. Neq̄. n. aliud melius aliud deterius: aut aliud maius ⁊ aliud breuius eſt: quod iam pariter non eſt. Quid autem intereſt quo mortis genere uita iſta finiāt: qñ ille cui finit̄ itez̄ mori non cogit: Lū aut̄ unicuiq̄ mortalium ſub quottidianis uite huius caſib⁹ innūerabiles mōtes quodā mō cōtinent̄ q̄ diu incertū eſt: quēnaz earum uentura ſit: quero utrū ſatius ſit unam perpeti moriendo an om̄s timere uiuendo. Nec ignoro q̄ iertius eligatur diu uiuere ſub timōe tot mōtiuz̄ q̄ ſemel moriendo nullā deiceps formidare. Sz̄ aliud eſt quod carnis ſenſus iſt̄m̄ter pauidus iſugit: aliud q̄d mentis rō diligenter enucleata cōuincit. Mala mors putanda non eſt: quam bona uita preceſſerit. Neq̄ eiz̄ facit malaz̄ mortem: niſi quod ſequit̄ mortem. Non itaq̄ multū curanduz̄ ē eis q̄ neceſſario morituri ſunt: quid accadat ut moriant̄: ſz̄ moriendo quō ire cogant̄. Lū igit̄ chriſtīai nouerint lōge meliorem fuiſſe religioſi paupis mortē inter lingentiū canū linguas q̄ ip̄i diuitis in purpura ⁊ byſſo: horēda illa genera mortūz̄ quid mortuis

obfuerunt qui bene uixerunt?

De sepultura humanorum corporum que christianis etiam si fuerit negata nil adimit. cap. xij.

a Teiz in tanta strage cadauerū nec sepeliri potuerūt. Neq; istō pia fides nimīū reformidat: tenēs. predictū. Nec absumētes bestias resurrecturis corporibus obfuturas: quoz capill' capitis n̄ p̄bit: nullo mō diceret ueritas: nolite tēre eos qui cōpus occidunt: aiām autem non possunt occidē: si quicq; obesset future uite: q̄cqd inimici de corporibus occisoz facere uoluissēt. Nisi forte quispiā sic absurdus est: ut contendat eos qui corpus occidunt n̄ debere tēri añ mortem ne corpus occidāt: et tēri debere p' mortem: ne corpus occisum sepeliri n̄ sināt. falsū ē ergo qd ait ch̄stus: qui corpus occidunt et postea nō h̄nt qd faciant: si habent tanta que de cadaueribus faciant: absit ut falsus sit quod ueritas dicit. Dicitur est eim aliquid eos facere cum occidūt: q; in corpore sensus ē occidendo: postea uero nihil habere quid faciant: q; nullus sensus est in corpore occiso. Multa itaq; corpora ch̄stianoz terra nō texit: s; nullā eoz quisq; a celo et a terra separauit: quā totā implet p̄ntia sui qui nouit tū de resuscitet quod creauit. Dicitur q̄dem in psalmo: posnerunt mortalia f uorum tuorum escas uolatiliō celi: carnes sanctorum tuorum bestijs terre. Et fuderunt sanguinē eoz sicut aquam in circuitu hierusalē: et n̄ erat q̄ sepeliret. Sed magis ad exaggerandam crudelitatem eorum qui ista fecerunt: n̄ ad eoz infelicitatē qui ista perpeffi sunt. Quāuis eim hec in conspectu hoīuz dura et dira uideant: s; preciosa est in conspectu domini mors sanctorum ei'. Proinde oīa ista idest curatio fūeris:

conditio sepulture pompa exequiarum magis sunt uiuozum solaria q̄ subsidia mortuoz. Si aliquid prodest impio sepultura preciosa: oberit pio uil' aut nulla. Preclaras exequias in conspectu hominū exhibuit purpurato illi diuiti turba famuloz: s; multo clariores in cōspectu dñi ulceroso illi pauperi ministerium p̄buit aglozum: qui eum non extulerunt in marmorum tumulū: sed in abrahe gremiū sustulerūt. Rident hic illi contra quos defendā suscepimus ciuitatē dei. Certū tamē sepulture curam etiam eorum philosophi p̄tempserunt: et sepe uniu'si exercitus dū pro terrena patria morerent: ubi postea iacerent uel quibus bestijs esca fierent n̄ curarūt. Licuitq; d̄ hac re poetis plausibil' dicere. Eo tegit qui non habet urnam. Quāto minus debēt de corpib' insepultis insultā ch̄stianis: quibus et ipsius carnis et membrorum omnium reformatio: non solum ex terra: uerum etiam ex aliorum elementorum secretissimo sinu quo dilapsa cadauera recesserūt in temporis puncto reddenda et reintegranda promittitur?

Que sit ratio sanctorum corporum sepeliendi. cap. xij.

n Ec iō tñ cōtēnēda et abijcienda sūt corpora defūctoz maxieq; iustoz atq; fidelīū: quibus taq; organis et uasis ad oīa bona opera factus usus est spiritus. Si enim paterna uestis et annulus ac siquid huiusmodi tanto carius est posteris: quanto erga parentes maior extitit affectus: nullo modo ipsa spernenda sunt corpora: que utiq; multo familiarius atq; coniunctius q̄ quelibet indumentum gestamus. Hec eim nō ad ornāmētū uel adiutoriū quod adhibetur extrinsecus: sed ad ipsam naturam hominis

pertinet. Unde et antiquorum iustorum
 funera officiosa pietate curata sunt:
 et exequi celebrata: et sepultura p̄uisa:
 ipsiq; dum uiuerent hoc de sepeliēdis
 uel etiā trāsserendis suis corporibus
 filijs mandauerūt: et thobias sepelien
 do mortuos deū p̄meruisse teste āglo
 cōmēdatuz. Ipse quoq; dñs die tertio
 resurrectorus: et religiose mulieris bo
 nuum opus predicat: predicandumq;
 cōmendat q̄ unguētū preciosū super
 m̄bra eius effuderit: atq; hoc ad eum
 sepeliendū fecerit: et laudabilē cōmēo
 rant in euangelio: qui corpus eius de
 cruce acceptum diligēt atq; honorifi
 ce tegēdū sepeliendūq; curarūt. Verū
 iste auc̄tes non hoc admonent q̄ insit
 ullus cadaueribus sensus: sed ad dei
 prouidēciā: cui placent et talia pieta
 tis officia: corpora quoq; mortuorum
 p̄tinere significant p̄pter fidē resurrec
 tionis astruendā. Ubi et illo salubriē
 discit q̄ta possit esse remuneratio p̄
 elemosinis: quas uiuentibus et sentiē
 tibus exhibemus: si neq; hoc ap̄d deū
 perit quod ex animis hominū m̄bris
 officio diligentēq; p̄soluit. Sūt q̄dez
 et alia que sancti patriarche d̄ corpib;
 suis uel p̄dendis uel transferendis p̄
 phetico spiritu itelligi dicta uoluezt.
 Non aut̄ hic locus ē ut ea pertracte
 m̄: cū sufficiant ea que diximus. Sed si
 ea que sustentandis uiuentibus sunt
 necessaria: sicut uictus et amictus: q̄
 uis cum graui afflictione desint: non
 frangūt in bonis perferēdi tolerādīq;
 uirtutē: nec eradicāt ex aīo pietatē: s;̄
 exercitatum faciunt secundiorē: q̄to
 magis cū desūt ea que curandis fune
 rib; cōdendīq; corporibus d̄fectoz
 adhiberi solent: nō efficiunt miseros i
 occultis pioz sedibus iā quietos. Ac
 per hoc q̄n ista cadauerib; christiano
 rū in illa magne urbis uel etiam alio
 rum oppidoz uastatione defuerunt:
 nec uiuoz culpa est qui non potuerz

ista prebere: nec pena mortuorum qui
 non possunt ista sentire.

De captiuitate sanctorum: q̄b; nunq;
 diuina solacia defuerunt. cap. xiiij.

S Ed multi idē christiani et cap
 tiui ducti sūt. Hoc s̄cē mis̄rimū
 ē: si aliquo duci potuerūt ubi deū suū
 nō inuenerūt. Sunt in scripturis s̄c̄
 tis huius etiā cladis magna solacia.
 Fuerunt i captiuitate tres pueri: fuit
 daniel: fuerunt alij prophete: nec de
 defuit consolator. Sic nō deseruit su
 os fideles sub dñatione gentis: s;̄ bar
 bare: tñ humane: qui prophetam nō
 deseruit: nec i uisceribus belue. Hoc
 quoq; illi cū q̄b; agim; malunt irridē
 q̄ credere: qui tñ in suis litteris credūt
 arionem metymneum nobilissimum
 citharistam cum esset eiectus de nauī
 exceptum delphini dorso: et ad terraz
 esse prouectum. Verum illud uostruz
 de iona propheta incredibilius est.
 Plane incredibilius: quia mirabilius:
 et mirabilius quia potentius.

De regulo in quo captiuitatis ob
 religionem etiam sponte tolerande ex
 tat exemplum: quod tamen illi deos
 colenti prodesse non potuit. capitulu; xvj.

H Abēt tñ isti d̄ captiuitate iligio
 nis cāz et sp̄ote tolerāda et i suis
 preclaris uiris nobilissimū exēplum.
 Marcus regulus ipator populi rōā
 ni captiuus apud carthaginēses fuit:
 qui cū sibi mallent a rōanis suos red
 di q̄ eorum tenere captiuos: ad hoc
 impetranduz etiam istum precipue re
 guluz cuz legatis suis romā miserūt:
 prius iuratione constrictum: si quod
 uolebant minime pegisset: redimuz eē
 carthaginē. Perrexit ille atq; i senatu
 cōtraria persuasit: quoniam non arbi

trabat utile esse rōane reipu. mutare captiuos. Nec post hanc psuasionem a suis ad hostes redire compulsus ē: s; q; iurauerat: id spōte impleuit. At illi eum excogitatis atq; horrendis excruciatibus necauerunt. Inclusū q̄ppe angusto ligno ubi stare cogeret: clauisq; acutissimis undiq; cōfixo: ut se in nullā eius partē iclinaret sine pēis atrocissimis etiā uigilando pemerūt. Merito certe laudant uirtutē tā magna infelicitate maiorē. Et p. deos ille iurauerat: quoz; p. cultu phibito has generi humano clades isti opinantur infligi. Qui ergo p̄ptea colebant: ut uitam istam p̄sp̄erā redderēt: si ueruz iuranti has irrogari p̄as seu uoluerē seu pmiserē: qd̄ periuro grauius irati facere potuerunt: S; cur ratiocinatōez meam n̄ potius ad utrūq; pcludam? Deos certe sic ille coluit: ut p̄p̄ iuris iurandi fidem nec remaneret i patria nec inde quo libet ire: s; ad suos acerrimos inimicos redire mime dubitaret. Hoc si huic uite utile existimabat: cui? tā horredū exitū meruit: pculdubio fallebat. Suo quippe docuit exēplo nihil deos ad istā temporalem felicitatē suis prodesse cultoribus: qn̄q; dem ille eoz; deditus cultui: et uictus et captiuus adductus ē. et q; noluit aliter q̄ per eos iurauerat facere: nouo ac prius inaudito n̄m̄umq; horribili supplicij genere cruciatus extinctus ē. Si autez cultus deoz; post hanc uitaz uelut mercedē reddit felicitatē: cur calūniat̄ ip̄ib; christiāis iō dñtes urbi accidisse illā calamitatē: quia deos suos colere destitit: cū potuerit et illos diligētissime colēs tā ifelix fieri q̄ ille regulus fuit? Nisi forte cōtra clarissimā ueritatē tanta quīq; demētia mize cecitatis obn̄itur: ut p̄tēdē audeat uniuersam ciuitatē deos colētē ifelicē esse nō posse: unū uero hominē posse: quod uidelz potentia deorum suoz;

multos potius sit idonea conseruare q̄ singulos: cū mltitudo p̄stet ex singulis. Si autē dicūt marcū regulū etiā i illa captiuitate illisq; cruciatibus corporis animi uirtute beatū eē potuisse: v̄t pot̄ v̄a q̄rat: qua beata possit eē et ciuitas. Neq; n. aliunde beara ciuitas: aliunde homo: cū aliud ciuitas nō sit q̄ concors hominū multitudo. Quā obre fidū interi disputo qual i regulo uirtus fuerit. Sufficit nūc q̄ isto nobilissimo exemplo cogunt̄ fateri n̄ p̄p̄ corporis bona: uel eaz; rez; q̄ extrinsec̄ homini accidunt colendos deos: quādoquidē ille carere his omnibus maluit: q̄ deos p. quos iurauit offendere. S; quid faciemus hoibus q̄ gloriāt̄ talem se habuisse ciuem: qualez timēt habere ciuitatem. Qd̄ si non timent: tale ergo aliquid quale accidit regulo etiam ciuitati tam diligenter q̄ ille deos colenti accidere potuisse fateantur: et christiāis tempōib; nō calumniēt̄. Uez; quia de illis christiāis orta questio ē: qui et captiui ducti sunt: hoc intueantur et taceant: qui saluberrime religioni ex hinc impudenter atq; imprudēt̄ illudūt: q; si d̄ys eoz; probro non fuit q̄ attentissimus cultor illoz; dū eis iurisiurandi fidem seruaret patria caruit dū aliā non haberet: captiuusq; apud hostes per longā mortem supplicio noue crudelitatis occisus ē: multo minus nomen criminandum ē christiānum in captiuitate sacratioz; suozum: qui supernam patriam ueraci fide expectantes: etiam in suis sedibus peregrinos se esse nouerunt.

An stupris que etiam sanctarum forte uirginum passa est captiuitas: cōtaminari potuerit uirtus animi sine uoluntatis assensu. cap. xvi.

m Agnū sane se crim̄ putāt obijcē christiāis: cū eoz; exaggerantes

captiuitatē addunt stupra ēt cōmissa: non solū in aliena matrimōia v̄giesq; nupturas: s; ēt i quasdā s̄ctimōiales. Hic uero non fides: non pietas: non ipsa uirtus que castitas d̄r: sed nostra potius d̄spuratio inter pudorez atq; rōez quibusdam coartatur angustijs. Nec tm̄ curamus hic alienis respon- sionē reddere: quantū ipsis nostris cō solationem. Sit igitur imprimis possi- tum atq; confirmatum: uirtutē qua recte uiuitur ab animi sede membris corporis imperare: sanctumq; corp^o usu fieri sancte uoluntatis. Qua incō- cussa ac stabili pmanente: q̄cqd̄ aliud de corpore ul̄ in corpore fecerit: quod sine peccato proprio n̄ ualeat euitari pref̄ culpam eē patiētis. Sed quia nō solum qd̄ ad dolorem: uerū etiam qd̄ ad libidinem pertinet in corpore aliēo perpetrari pōt: quicquid t̄le perpetra- tum fuerit: r̄ si retentā constantissimo aīo pudicitiam n̄ excutit: tm̄ pudorem incutit: ne credatur factum cum m̄tis etiam uoluntate: quod fieri fortasse si ne carnis aliqua uoluptate n̄ potuit.

De morte uoluntaria ob metū pe- ne siue dedecoris. cap. xvij.

a Per hoc r̄ que se occiderūt ne q̄c̄p̄ huiusmōi paterēt q̄s hūa- nus affectus eis nolit ignosci: Et q̄ se occidere noluerūt: ne suo facinore alie nū flagitiuz deuitaret: q̄s̄q; eis hoc cri- mīni dederit: ipse criē insipientie non carebit. Nam utiq; si nō h; priuata po- testate hominē occidere uel nocentez: cuius occidendi licentiā lex nulla con- cedit: p̄fecto etiā q̄ seipsū occidit hōi- cida ē: r̄ tāto fit nocētio cū se occidit: q̄to inocētior i ea cā fuit qua se occi- dēdū putauit. Nā si iude factū mēito d̄restaur: enq; uitas indicat cū se laq̄o suspendit scelerate illius traditionis auxisse poti^o q̄ expiassē cōmissū: qm̄

dei mīaz desperando exitiabiliter pe- nitens: nullū sibi salubris penitētie lo- cū iliquit: q̄to magis a sua nece se ab- stinere debet: qui tali supplicio quid i se puniat non hēt: Judas enim cuz se occidit sceleratum hominē occidit: r̄ tm̄ non solum ch̄risti: uerum etiam sue mortis reus finiuit hanc uitam: q; lic; p̄pter suū scelus: alio suo scelere occi- sus ē. Lur aut̄ homo qui mali nihil fe- cit sibi male faciat: r̄ seipsum iterficiē- do: hōiez inficiat inocētē: ne aliū pati- atur inocētē: atq; i se: p̄peret pecca- tūm propriū: ne in eo perpetretur alienum.

De aliena uiolentiaz libidine: quā in opp̄sso corpore mens inuita perpe- titur. capitulum. xvij.

e Tenim ne uel aliena eū pollua- at libido metuit: non polluet si aliena erit: si autē polluet alēa n̄ erit: S; cū pudicitia uirtus sit animi: comi- tēq; hēat fortitudinē: qua potius q̄lz mala tolerare q̄ malo consentire de- creuit. Nullus aut̄ magnanim^o r̄ pu- dicus in potestate habeat quid de sua carne fiat: s; tantuz quid annuat m̄te uel reuauat: quis eadem sane mente pu- tauerit se pdere pudicitia: si fortem in app̄hensa uel oppressa carne sua exer- ceatur r̄ expleatur libido non sua: Si enim hoc mō pudicitia perit: p̄fecto pudicitia animi uirtus non erit: nec p- tinebit ad ea bona q̄b^o bñ uiuitur: sed in bonis corporeis nūerabitur: qualia sūt uires: pulchritudo: sana integraq; ualitudo: ac siqd̄ huiuscemōi ē. Que bōa ēt si minuāt: bonam iustamq; ui- tam omnino non minuunt. Quod si tale aliquid ē pudicitia: ut quid pro il- la ne amittatur etiam cū periculo cor- poris laborat. Si autem bonum aīmi est: etiaz opp̄sso corpore n̄ amittit: qn̄ etiam sancte continentie bonum cum

immūdicie carnalium ꝓcupiscētiarū
 nō cedit: ꝛ ipsū corpus sanctificatur:
 ꝛ ideo nō cum eis cedere inconcussa
 intentione persistit. Nec de ipso cōpo-
 re perit sanctitas: quia eo sancte uten-
 di perseverat uoluntas: ꝛ quantum ī
 ipso est ꝛ facultas. Neqꝫ. n. eo corpus
 sanctum ē ꝓ eius membra sunt inte-
 gra: aut eo ꝓ nullo cōtrectantur a tac-
 tu cū possint diuersis casibus ꝛ uulne-
 nerata uim ꝓpeti: ꝛ medici aliqñ salu-
 ti opitulantes hec ibi faciant que hor-
 ret aspectꝫ. *Obstetrix uirgis cuiusdā*
integritatē manu uelūt explorans seu
maliuolentia seu inscia siue casu dum
inspicit perdidit. Non opinor quenqꝫ
stulte sapere: ut huic perisse aliqꝫ
existimet etiā de ipsius corporis sācti-
tate: ꝓuis mēbri illius itegritate iam
perdita: quocirca proposito animi ꝓ-
manente: per qđ etiā corpꝫ sanctifica-
ri meruit: nec ipsi corpori aufert sancti-
tatem uiolentia libidinis aliene: quāz
seruat perseverantia continentie sue.
An uero si aliqua feia mente corrup-
ta uiolatoꝫ ꝓposito qđ dō nouerat:
pergat uitianda ad deceptorem suuz:
adhuc eam ꝓgentez sanctā ul' corpore
dicimus: ea sanctitate animi ꝓ quam
corpꝫ sāctificabat āmissa atqꝫ destruc-
ta. Absit hic error: ꝛ hinc potius ad-
moneamur ita nō āmitti corpis scitatē
manēte animi sanctitate etiā corpore
oppřso: sicut āmitti corpōis sāctitas
uiolata animi sanctitate etiā corpore
intacto. Quāobrem non habet quod
ī se morte spontanea puniat feia sine
ulla cōsensioe sua uiolent' oppressa ꝛ
alieno cōpřsa peccato: qđto mius añqꝫ
hoc fiat: ne admittat hōicidiū certū:
cum ipsum flagitiū ꝓuis alienum
adhuc pendet incertum.

De lucretia q se ob illatū sibi stu-
 prum peremit. cap. xix.

a N forte huic perspicue rationi
 qua dicitur corpore oppřso ne-
 quaꝫ ꝓposito castitatis ulla ī maluz
 ꝓsensione mutato: illius tantum esse
 flagitiū qđ oppřmens ꝓcubuerit: nō illi
 us que oppressa concumbenti nulla
 uoluntate consenserit: contradicē au-
 debunt hi contra quos feminaz chri-
 stianarum ī captiuitate oppressarū:
 non tantum mentes uerum etiā cō-
 pora sancta defendimus. Lucretia cer-
 te matronam nobilē ueteremqꝫ rōa-
 nam pudicitie magnis efferunt laudi-
 bus. Huius corpore cum uiolēter op-
 presso tarquinij regis filius libidiose
 potitus esset: illa scelus iprobissimi iu-
 uenis marito collatino ꝛ ꝓꝓquo bru-
 to uiris clarissimis ꝛ fortissimis indi-
 cauit: eosqꝫ ad uindictam constrinxit.
 Deinde fedi ī se cōmissi egra atqꝫ ipa-
 tiens se peremit. Quid dicemus: adul-
 tera hec an casta iudicanda est: Quis
 ī hac controuersia laborandū puta-
 uerit: Egregie quidam ex hoc ueracitē
 qꝫ declamās ait mirabile dictū. Duo
 fuerunt: ꝛ unus adulterium admisit.
 Splendide atqꝫ uerissime. intuēs eim
 ī duuz corpōꝫ cōmixtione: unius ī
 quinatissimā cupiditatē: alterius castis-
 simā uoluntatē: ꝛ nō qđ coniunctione
 mēbroꝫ: sꝫ qđ aīoꝫ diuersitate agere-
 tur attendens. duo inquit fuerunt: ꝛ a-
 dulterium unus admisit: Sꝫ qđ est
 hoc qđ ī eā grauius uidicat que adul-
 terium nō admisit: Nam ille patria ē
 cū ꝓie pulsus ē: hec sūmo mactata est
 supplicio. Si nō ē illa ipudicitia qua
 inuita cōprimi: nō est hec iustitia qua
 casta punit: uos appello leges iudices
 qꝫ rōani. Nempe post perpetrata faci-
 nora nec quenqꝫ scelestū ꝛ indēnatuz
 impune uoluitis occidi. Si ergo ad
 uestrum iudiciū quisqꝫ deferret hoc
 crīm: uobisqꝫ ꝓbaref nō solū indemna-
 tā: ueꝫ etiā castā ꝛ inocētem infrec-
 taz esse mulierem. nonne eum qui id

fecisset seueritate cōgrua plecterētis.
 Hoc fecit illa lucretia: illa sic p̄dicata
 lucretia: inocētē: castā: uim p̄pessam:
 lucretiā insup infemūt . Proferte sen-
 tentiā: q̄d si propterea non potestis: q̄z
 non astat quā punire possitis: cur in-
 terfectricē innocētis ⁊ caste tāta predi-
 catione laudatis? Quā certe apud in-
 fernos iudices etiā tales quales poe-
 taz uōz carmibus cantitant: nulla
 ratione defenditis constitutā: scilicet
 inter illos qui sibi letū insontes pepe-
 manu lucemq̄ perosi pieceē aias: cui
 ad superna redire cupienti fas obstat:
 tristiq̄ palus innabilis unda alligat.
 An forte ideo ibi non est: quia n̄ ison-
 tem: sed male sibi consciam se pemit?
 Quid si enim q̄d ipsa tantummodo
 nosse poterat: q̄uis iuueni uiolenter
 irruenti etiā sua libidine illecta con-
 sensit. Idq̄ in se puniēs ita uoluit: ut
 morte putaret expiandū: q̄q̄ nec sic
 quidē occidere se debuit: si fructuosaz
 possz ap̄ deos falsos agē p̄niaz. Cle-
 rūtū forte ita ē: falsūq̄ ē illd̄ q̄ fuerūt
 duo ⁊ adulterium unus admisit: sed
 potius abo adulterii cōmiserūt: un?
 manifesta inuasiōe: altera latente cō-
 sensione. non se occidit insontē: ⁊ ideo
 potest a litteratis eius defensoribus
 dici nō esse apud inferos inter illos q̄
 sibi letum insontes peperere manu.
 Sz ita hec causa ex utroq̄ latere co-
 artatur: ut si extenuatur homicidiū: a-
 dulterii p̄firmetur: si purgat adulteriū:
 homicidiū cumuletur. Nec omnino i-
 uenitur exitus: ubi d̄z si adultera: cur
 laudata: si pudica: cur occisa . Nobis
 tñ i hoc tā nobili semie huius exēplo
 ad istos refutādos: q̄ christianis femi-
 nis i captiuitate cōp̄ssis alieni ab om-
 ni cogitatione sanctitatis insultāt: suf-
 ficūt q̄d i p̄claris eius laudibus dictuz
 ē: duo fuerūt: ⁊ adulterii unus admi-
 sit. tal. n. lucretia ab eis magis credi-
 ta ē: que se nullo adulterino potuerit

maculare p̄sensu. Qd̄ ergo seipsā qm̄
 adulteriū pertulit: etiam nō adultera
 occidit: nō ē pudicitie caritas: sed pu-
 doris infirmitas. Ad dicit eā eum tur-
 pitudis aliene in se cōmisse: etiam si n̄
 secuz ⁊ romana mulier laudis auida
 nimii uerita ē: ne putaret q̄ uiolenter
 est passa: cum uiueret libenter passa si
 uiueret. Unde ad oculos hominum
 mentis sue testem illam penam adhi-
 bendam putauit: quibus conscientiaz
 demonstrare non potuit. Sociā q̄ppe
 facti se credi erubuit: si quod alius in
 ea fecerit turpiter: ferret ipsa patiēter.
 Non hoc fecerunt seie ch̄ristiane: que
 passe similia uiuunt . Tñ nec i se ulte
 sunt crimē alienū: ne alioz sceleribus
 adderent sua: si qm̄ hostes in eis con-
 cupiscendo supra cōmiserāt: ille in se
 ipsis homicidia erubescendo commit-
 terent. Hnt̄ quippe intus gloriā ca-
 stitatis testimoniū cōsciētie: hnt̄ autez
 corā oculis dei sui: nec requirunt am-
 plius: nisi quid recte faciant: n̄ āplius
 hnt̄: ne deuiant ab auctoritate legis di-
 uine: cuz male deuiant offensionem
 suspicionis humane.

*non iudicabitur
 + ad mulierem laud
 uoluntaria*

Nullā esse auctoritatē que ch̄ristia-
 nis in qualz causa ius uoluntarie necis
 attribuat. cap. xx.

n. Eoz. n. frustra i sc̄is canonicisq̄
 libris nusq̄ nobis diuinitus p̄-
 ceptū p̄missum ue reperiri p̄t: ut uel
 ipsius adipiscende immortalitatis: ul'
 ullius carēdi cauēdiq̄ mali cā nobis
 metipsis necem inferamus . Naz ⁊ p̄-
 hibitos nos esse intelligend̄ ē: ubi lex
 ait: non occides: p̄t̄ q̄ non addidit
 pximuz tuū: sicut falsū testimoniū
 cum uetaret: falsū inquit testimoniū
 nō dices aduersus proximum tuum.
 Nec iō tñ si aduersus seipsum quisq̄
 falsum testimoniū dixerit ab hoc cri-
 se putauerit alienuz: quoniam regl̄az

diligendi proximum a semetipso dilectio accepit: quoniam quod est scriptum est: diliges proximum tuum sicut teipsum. Porro si falsi testimonium non minus reus est quam de seipso falsus fateatur: quam si aduersus proximum hoc faceret: cum in eo precepto quo falsum testimonium prohibetur: aduersus proximum prohibeat: possitque non recte intelligentibus uideri non esse prohibita: ut aduersus seipsum quisque falsus testis assistat: quanto magis intelligendum est non licere homini seipsum occidere: cum in eo quod scriptum est non occides: nihil deinde addito nullus nec ipse utique cui precipitur intelligatur exceptus? Unde quidam hoc preceptum et in bestias ac pecora conantur extendere: ut ex hoc etiam nullum eorum liceat occidere. Cur non ergo et herbas et quicquid humore radicitus aliter ac figit: Nam et hoc genus rerum quous non sentiat deum uiuere: ac per hoc potest et mori: proinde etiam cuius uis adhibetur occidi. Unde et apostolus cum de huiusmodi seminibus loqueretur: tu inquit quod seminas non uiuificatur nisi prius moriatur. et in psalmo scriptum est: occidite uites eorum in grandine. Nunquid igitur ob hoc cum audiamus non occides uirgultum uellere nefas ducimus: et manicheorum errorum insanissime acquiescimus? His igitur deliramentis remotis: cum audimus non occides: si propterea non accipimus hoc dictum esse de frutetis: quia nullus est eis sensus: nec de irrationabilibus animalibus: uolatilibus: natatilibus: abutilibus: reptilibus: quia nulla nobis ratione sociata: quia non eis datum est nobiscum habere communem. Unde iustissima ordinatio creatoris et uita et mors eorum nostris uisibus subditur. Restat ut de homine intelligamus quod dictum est non occides. Non aliter ergo: nec te. neque eum qui se occidit: aliud quam hominem occidit.

De interfectionibus hominum que ab homicidii crimine excipiuntur. cap. xxi.

quod Quasdam uero exceptiones eadem ipsa diuina fecit auctas: ut non liceret hominem occidi: sed his exceptis quos deus occidi iubet: siue data lege siue ad personam pro tempore expressa iussioe. Non autem ipse occidit: qui ministerium debet iubenti: sicut administrum gladius est utenti: et ideo nequaquam contra hoc preceptum fecerunt: quo dictum est: non occides qui deo auctore bella gesserunt: aut personam gerentes publice potestatis secundum eius leges: hoc est iniuste rationis imperio sceleratos morte punierunt. Et abraham non solum non est culpatus crudelitatis crime: uerum etiam laudatus est nomine pietatis: quod uoluit filium nequaquam scelerate sed obedienter occidere. Et merito quoniam utique per iussu dei sit hunc quod iuste filia que patri occurrit occidit: cum se imolaturus deo id uouisset: quod redemptum de periculo uictori premitur occurrisset. Nec sapienter aliter excusat: quod seipsum cum hostibus ruina domus oppressit: nisi quia spiritus latent hoc iusserat: quod per illum miracula faciebat.

Quod nunquam possit mors uoluntaria ad magnitudinem animi pertinere. cap. xxij.

homo Is ergo exceptis quos uel lex iusta generaliter: uel ipse deus iniusticie deus specialiter occidi iubet: quisquam hominem uel seipsum uel quolibet occiderit: homicidii crimine innectitur: Et quicumque hoc in seipsis perpetrauerunt: animi magnitudine fortasse mirandi: non sapientie sanitate laudandi sunt: quiaquam si rationem diligentius consulas: nec ipsa quidem animi magnitudo recte noiat: ubi quisque non ualeo tolerare uel quicquam aspera: uel aliena peccata se ipse interemerit. Magis. n. mens infirma deprehenditur: que ferre non potest uel duram

sui corporis seruitutē: uel stultā uulgi opinionem. Maiorq; animus merito dicendus ē: qui uitam eternā magis potest ferre q̄ fugere: et humanum iudicium maxieq; uulgare: qđ plerunq; caligine erroris inuoluitur pre p̄scie luce ac puritate contēnere. Quāobrem si magno animo fieri putandum est: cum sibi homo ingerit mortē: ille potius theobrotus i hac animi magnitudine reperitur: quē ferūt lecto platonis libro ubi de immortalitate anime disputauit se precipitē dedisse de muro: atq; ita ex hac uita emigrasse ad eā quā credit eē meliorē. Nihil. n. urgebat aut calamitatis aut criminis: seu ueruz seu falsum: qđ nō ualendo ferre se auferret: sed ad capescendam mortem atq; ad huius uite suauia uicula rūpēda: sola affuit animi magnitudo. Quod tñ male potius factuz esse q̄ bñ testis ei potuit esse plato ipse quez legerat: qui profecto id precipue potissimūq; fecisset uel etiā p̄cepisset: nisi ea mēte qua immortalitatem anime uidit: ne quaq; faciendum: q̄netiā prohibēduz esse iudicasset. At eim multi se itēmeziūt: ne in manus hostiū peruenirent: nō modo querimus utrū sit factum: s; utz fuerit faciendū. Sana quippe rō etiam exemplis atēponēda est: cui quidem et exempla concordant. sed illa que tanto digniora pietate. Nō fecerūt patriarche: nō p̄phete: nō apostoli: q; et ipse dominus iesus christus quādo eos qui persecutionem paterentur: fugere admonuit de ciuitate in ciuitatē: potuit admonere ut sibi manus inferrent: ne in manus persequentium peruenirēt. Pōro si hoc ille nō iussit aut monuit: ut hoc modo sui ex hac uita emigrarēt: qđ emigrātib; se māsioēs etnas p̄patuz eē pmisit: q̄lz exempla opponāt gētes q̄ ignorāt deū: māifestum ē hoc non licere colētib; unuz

uerum deum.

Quale exēplum sit catōis: qui se uictoriam cesaris non ferens interemit. capitulum. xxij.

f Ed tñ etiā illi pieter lucretiam de qua supra satis quod uōba tur dixius: n̄ facile repiūt d̄ cuius auctoritate prescribāt: nisi illum catonez qui se utice occidit: nō q; solus id fecit: sed q; uir doctus et probus habebat: ut merito putaret recte etiā fieri potuisse l̄ posse qđ fecit. De cuius facto qđ potissimū dicā: nisi q; amici eius et docti quidam uiri: qui hoc fieri prudentius dissuadebant: imbecilliois q̄ fortioris animi factus esse cēsuerūt: quo demonstraret n̄ honestas turpia precauens: s; infirmitas aduersa non sustinēs. Hoc et ipse cato in suo carissimo filio iudicauit. Nam si turpe erat sub uictoria cesaris uiuere: cur auctor huius turpitudinis peior filio fuit: quē de cesaris benignitate omnia sperare precepit: Cur non et illum secum coegit ad mortem? Nam si eū filium qui cōtra imperiū in hostem pugnauerat: etiā uictorē laudabiliter tōquatus occidit: cur uictus uicto filio pepercit? cato: qui nō pepcit sibi? An turpi⁹ erat cōtra ipiū esse uictorē: q̄ cōtra decus ferre uictorē? Nullo mō igif cato tpe eē iudicauit sub uictore cesare uiuere: alioq̄n ab hac turpitudine paterno ferro filiū liberaret. Quid ē ergo nisi q; filiū quātū amaui: cui parci a cesare et spauit et uoluit: tñ glorie ipsius cesaris: ne ab illo etiam sibi parceretur: ut ipse cesar dixisse fertur inuidit: aut ut aliquid nos mitius dicamus erubuit.

Q; in ea uirtute qua regulus cato ne prestantior fuit: multo magis emiesant christiani. cap. xxiiij.

n Olunt autem isti contra quos agimus: ut sanctū uirū iob q̄ tā horrēda mala ī sua carne perpeti maluit: q̄ illata sibi morte oibus carere cruciatibus: uel alios sanctos ex n̄is litteris summa auctoritate celsissimīs fideq̄ dignissimīs: qui captiuitatē dominationēq̄ hostium ferre: q̄ sibi necem inferre maluerint: catoni preferamus. Sed ex litteris eorum eundem illum marco catoni marcum reguluz preferam⁹. Lato enim nunq̄ cesarem uicerat cui uictus dedignatus ē subijci: et ne subijceret a seipso elegit occidī. Regulus autē penos tā uicerat: ipioq̄ romano romanus imperator non ex ciuibus dolendam: sed ex hostib⁹ laudandam uictoriam reportauerat: ab eis tamē postea uictus maluit eos ferre fulendo: q̄ eis se auferre moriēdo. Proinde seruauit et sub carthaginēsiūm dñatione patientiam: et in romāorum dilectione constantiam nec uictū auferens corpus ab hostibus: nec uiuicum animum a ciuibus. Nec q̄ se occidere noluit: uite huius amore fecit. hoc probauit euz causa p̄missi iurifq̄ iurandi ad eosdē hostes: quos grau⁹ in senatu uerbis q̄ ī bello armis offēderat sine ulla dubitatione remeauit. Tantis itaq̄ uite huius contemptor cū seuiētibus hostibus per quaslibet penas eam finire: quā se ipse p̄mere maluit: magnū scelus eē si se homo interimat proculdubio iudicauit: inter suos om̄s laudabiles et uirtū īsignib⁹ illustres uiros nō p̄ferūt romani meliorem: quem neq̄ felicitas corruerit: nā in tanta uictōia pauprim⁹ p̄malit: nec infelicitas fregerit: nam ad tanta exitia reuertit itrepidus. Porro si fortissimi et preclarissimi uiri terrene patrie defensores: deorūq̄ licet falsozum n̄ tñ fallaces cultores: sed ueracissimi etiaz iuratores qui hostes uictos more ac iure bellī ferire potuerunt: hi ab

hostibus uicti seipso ferū noluerūt: et cum mortem minime formidarent: uictos tñ dominos ferre q̄ eaz sibi inferre maluerunt: quāto magis christiani uerum deū colentes: et sup̄ne patrie suspirantes ab hoc facinore temp̄ abūt: si eos diuina dispositio uel p̄bandos uel emēdandos ad t̄ps hostib⁹ sub iugauerit: quos in illa humilitate nō deserit qui p̄p̄t eos tā humiliter uenit altissimus: p̄fertiz quos nulli⁹ militaris potestatis uel talis militie iura cōstringunt ipsū hostē ferre superatum. Quis ergo tam malus error obrepit: ut homo se occidar: uel quia in eū peccauit: uel ne in eum peccet inimic⁹: cū uel peccatorem uel peccatorū ipsuz occidere non audeat inimicum⁹?

Quod peccatum non per peccatorū de beat declinari. capitulum. xxv.

a Tenim timēdū ē et cauendū: ne libidini hostili subditū corpus illecebrosa uoluptate aīnū alliciat cōsentire peccato. Proinde inquit nō tā propter alienū: s; p̄pter suum peccatū anteq̄ hoc quisq̄ committat se debet occidere. Nullo modo quidem hoc faciat animus ut consentiat libidini carnis sue aliena libidine concitate: q̄ dō potius eiusq̄ sapientie: q̄ corporis cōcupiscentie subiectus est. Ueruntamē si detestabile facinus et damnabile scelus est etiam seipsum hominem occidere: sicut ueritas manifesta p̄clamat: quis ita desipiat ut dicat iam nūc peccemus: ne postea forte peccemus? Jam nūc p̄petremus homicidiū: ne forte postea incidamus in adulterium. Nōne si tantū dñatur iniquitas: ut n̄ innocētia sed potius peccata eligant satius ē incertum pro futuro adulterio: q̄ certū de p̄nti hōicidiū? Nonne satius est flagitiū committere q̄d penitēdo sanetur: q̄ tale facinus ubi locus salubris

penitentie non relinquitur : Hec dixi propter eos uel eas q̄ non alieni sed proprij peccati deuitandi causa: ne s̄b alterius libidie etiā excitare sue forte consentiant: uim sibi qua moriāt inferendā putant. Eterum absit a mente christiana que deo suo fidit: i eoq; spe posita eius adiutorio nititur. absit it̄q; ut mēs talis cuiuslibet carnis uoluptatib⁹ ad consensuz turpitudinis cedat. Quod si illa cōcupiscential' inobediētia que adhuc in mēbris moribundis habitat: preē nostre uoluntatis legem quasi lege sua mouet: quanto magis absq; culpa ē in corpōe nō p̄sentietis: si absq; culpa est i corpore dormiētis.

De his q̄ fieri n̄ lz cū a s̄ctis facta noscunt qua ratione facta credenda sit cap. xvi.

347
247
128
128
128

f Ed quedā inqunt sancte femie tēpore persecutionis: ut insectatores sue pudicitie deustarent in rapturū atq; necatur̄ se fluuiū p̄cecerūt: eoq; mō defuncte sunt: earūq; martyria in catholica ecclīa ueneratiōe celeberrima frequentant. De his nihil temere audeo iudicā: utrum. n. ecclesie aliquibus fide dignis testificatiōibus ut eoꝝ memoriā sic honoret diuina p̄suaserit auctoritas nescio : ⁊ fieri pōt ut ita sit. Quid si enim hoc fecerunt non humanitus decepte: s; diuinitus iusse: nec errantes: s; obedientes: sicut d̄ sampson aliud nobis fas n̄ ē credē? Cum autem deus iubet: seq; iubere si ne ullis ambagibus itimat: q̄s obediētiā in crimē uocet? Quis obsequiū pietatis accuset? S; non ideo sine scelerē facit quisquis deo immolare filiū decreuerit. Sed hoc abraā etiam laudabiliter fecit. Nam ⁊ miles cum obediens potestati sub qua legitime constitutus est hominem occidit: nulla ciuitatis sue lege reus hōicidij: imo nisi

fecerit: reus est imperij deserti atq; cōtempti. Quod si sua spē atq; auctoritate fecisset: crimē effusi hūai sāguis icidisset. Itaq; uñ punit nisi fecit iustus: ide punit nisi fecerit iustus. Qd̄ si ita ē iubēte ipatore: q̄to magis iubēte creatore? Qui ergo audit nō licē se occide: faciat: si iussit cuius n̄ lz iussa contemne. Tantūmō uideat utrum diuina iussio nullo nutet incerto: nos per aurem conscientia conuenimus: occultorum nobis iudiciū n̄ usurpamus. Nemo scit quid agat i homine: nisi spiritus hoīs qui in ipso est : hoc dicimus: hoc asserimus : hoc modis omnibus approbamus: neminē spontaneā mortē sibi inferre debere uelut fugiēdo molestias tēporales ne icidat in perpetuas. Neminem propter aliena peccata ne hoc ipso incipiat habere grauissimū propriū: quē n̄ polluebat alienum. Neminē ppter sua peccata preterita : ppter que magis hac uita opus est ut possint penitendo sanari. Neminē uelut desiderio uite melioris que post mortē sperat: q; reos sue mōtis melior post mortem uita non suscipit.

An ppter peccati declationē mōs spontanea appetenda sit. cap. xvij.

r Estat una cā de qua dicē cepā: q; utile putat ut se q̄sq; iustificat: scilicet ne irruat in peccatū uel blandiente uoluptate uel dolore seuiēte. quā causam si uoluerimus admittere: eo usq; progressa perueniet ut hortandi sint hoies tunc se potius interimere: cum lauacro sancte regenerationis abluti: uniuersoz remissionē accepint peccatorum . Tunc enim tempus est cauendi omnia futura peccata: cū sūt omnia deleta preterita. Quod si morte spontanea recte sit: cur n̄ tūc potissimū sit? Cur baptizatus sibi quisq; parcat?

Cur liberatū caput tot rursus uite hu-
 ius periculis inserit: cum sit facillime
 potestatis illata sibi nece oīa deuīta:
 cum scriptum sit: qui amat periculus
 icidit in illud. Cur ergo amantur tot
 ⁊ tanta pericula: uel certe etiā si non
 amant suscipiuntur: cur manet in hac
 uita cui abscedere licitū est? An uero
 tā insulsa peruersitas cor euertit ⁊ a
 consideratiōe ueritatis auertit: ut si se
 quisq; interimere debet: ne unī capti-
 uantis dñatu corruat in peccatum: ui-
 uendum sibi existiet: ut ipsum pferat
 mundum per omnes horas tentatio-
 nibus plenum ⁊ talibus qualis sub
 uno domino formidatur: ⁊ innumera-
 bilibus ceteris: sine quibus hec uita
 non ducit. Quid igit cause est cur in
 eis exhortationibus tempora psuma-
 mus: quibus baptizatos alloquendo
 studemus accendere: siue ad uirgiales
 integritatem: siue ad continentiam ui-
 dualem: siue ad ipsam thori conjugal
 fidem: cum habeamus meliora ⁊ ab
 omnibus peccandi periculis rēota cō-
 pēdia: ut q̄bulcūq; post remissionem
 recentissimam peccatorū: arripiendaz
 mortē sibiq; ingerendam persuadere
 potuerimus eos ad dominū saniores
 purioresq; mittamus? Porro si q̄sq;
 hoc aggrediendum atq; psuadendū
 putat: n̄ dico desipit s; insanit. Qua-
 tandē fronte homini dicit: interfice te:
 ne quis tuis peccatis adūcias graui:
 dum uiuis sub dño barbaris morib;
 impudico: qui non potest nisi scelera-
 tissime dicere. Interfice te peccatis tu-
 is oībus absolutis: ne rursus talia ul-
 etiam peiora committas dum uiuis i
 mundo tot impuris uoluptatibus il-
 lecebroso: tot nefandis crudelitib;
 furioso tot erroribus ⁊ terroib;
 inimico. Hoc q; nefas est dicere: nefas ē
 pfecto se occidere. Nā si hoc sponte
 faciendi ulla cā iusta esse posset: pcul-
 dubio iustior q̄ ista n̄ esset: quia uero

nec ista ē: ergo nulla est. Nō itaq; uo-
 bis o fideles christi sit tedio uita uia:
 si ludibrio fuit hostib; castitas uia: ha-
 betis magnā uerāq; consolationez: si
 fidā psciētā itietis n̄ uos p̄sēisse pec-
 catis eoz q̄ i uos peccāz pmissi sūt.

Qd iudicio dei i corpōe p̄tētū li-
 bido hostil' peccāz pmissa sit ca. xxviiij.

q Uod si forte cur pmissi sūt que-
 ritis: alta q̄dē ē puidētia crea-
 toris mundi atq; rectoris: ⁊ iscrutabi-
 lia sūt iudicia ei': ⁊ inuestigabiles uie
 eius. Ueruntū iterrigate fidelit' aias
 uestras: ne forte d̄ isto itegritatis ⁊ cō-
 tinentie uel pudicitie bono uos iflati
 extulistis: ⁊ humanis laudibus delect-
 ate in hoc etiam aliquibus iuidistis.
 Non accuso quod nescio: nec audio
 quod uobis infrogata corda uia res-
 pondent: tñ si ita esse responderint: no-
 lite mirari hoc uos amississe: unde ho-
 mibus placere gestistis: illud uobis re-
 mansisse quod ostendi hoibus n̄ pōt.
 Si peccantibus nō consensistis: diuī-
 ne gratie ne amitteretur diuinū acces-
 sit auxiliū: humane glorie ne amaret
 humanū successit obprobriū. i utroq;
 cōsolamini pusillamines illinc p̄bate
 hinc castigate illinc iustificate hic em-
 date. Quarum uero corda itrogata
 respōdent nunq; se de bono v̄gitatis
 uel uiduitatis uel cōiugalis pudicitie
 superbisse: sed humilib; p̄sentiendo d̄
 dono dei cum tremore exultasse: nec
 inuidisse cuiq; paris excellētā s̄c̄c̄tita-
 tis ⁊ castitatis: s; humana laude post-
 posita: que tanto maior deferrī solet:
 quāto ē bonū rarius qd̄ exigit laudez
 optasse potius: ut eaz ap̄lioz nūerus
 esset: q̄ ut ipse in paucitate amplius
 eminerent. Nec iste quidē q̄ tales sūt:
 si eaz quoq; aliquas barbarica libi-
 do cōp̄ssit: pmissum hoc esse causent:
 nec ideo credant deum ista negūgere

quia pmittit quod nō ipune com-
mittit. Quedam enim uelut pōdera
malaz cupiditatū: et per occultū diuī-
num presens iudiciū relaxantur: et
manifesto ultio referuant. Fortassis
ast iste que bñ sibi sunt conscie nō se
ex isto castitatis bono cor inflatum ex-
tulisse: et tamen uim hostilem in carne
perpessē sunt: habebant aliquid laten-
tis infirmitatis: que possent in super-
bie fastū si hanc humilitatē i uastatio-
ne illa euasisset extolli. Sicut ergo q̄-
dam morte rapti sunt: ne malicia mu-
taret intellectum eorum: ita quiddam
ab istis ui raptū ē: ne prospitas muta-
ret modestiam earum. Utrisq̄ igitur
que de carne sua q̄ turpē nullū essent
ppesse cōtactum: uel tā superbiebant:
uel superbire: si nec hostiū uolētia cō-
trectate essent forsītā poterant: non a-
blata ē castitas: s; humilitas psuasa.
Illaz tumori occursum est manenti:
istarum occursum est imminētī. Quāq̄
et illud n̄ sit tacendum: q̄ quibusdam
que ista perpessē sunt: potuit uideri cō-
tinentie bonum in bonis corporalib⁹
deputandum: et tunc manere si nullū
libidine corp⁹ attrectaret: non autem
esse positum in solo adiuto diuinitus
robore uoluntatis: ut sit sēctū et corp⁹
et spiritus: nec tale bonū esse q̄ inuito
sio possit auferri: qui errō eis fortasse
sublatus ē. *Lum. n. cogitant qua con-
sciētia deo seruiert: et fide inconcussa
non de illo sentiunt q̄ ita sibi seruien-
tes: eumq; ita inuocantes deserere ul-
lo modo potuerit: quātūcūq; illi casti-
tas placeat dubitare non possunt. uī-
dent esse consequens nequaq̄ illū fu-
isse pmittit: ut hec acciderent s̄ctis
suis: si eo mō perire posset sanctitas:
quā cōtulit eis et diligit in eis.*

Quid fāilia christi m̄dē s̄beat ifidli
b⁹ cū exprobrāt q̄ eaz a furore hostiū
non liberauerit christus. cap. xxx.

b Abet itaq; ois fāilia sūmi et
ueri dei consolationē suā nō fal-
lacē: nec in spe rerum nutantium uel
labentium constitutam: uitāq; etiam
ipsam tēporalem mīme penitendam:
i qua eruditur ad eternam: bonisq; ē-
renis tanq̄ peregrina utit⁹ nec capit:
malis autē probatur aut emendatur.
Illi vō qui probitati eius insultant:
etiā dñt cū forte in aliqua tēporalia
mala deuenierit: ubi est deus tuus? Ip-
si dicant: ubi sunt dñi eoz: cū talia pa-
tiant pro q̄bus euitandis eos uel co-
lunt uel colendos esse contendūt. Nā
ista respōdet: deus meus ubiq; p̄ns ē
ubiq; totus: nusq; inclusus: qui possit
adesse secretus abesse n̄ mor⁹. Ille cuz
me aduersis reb⁹ exagitat: aut merita
examinat: aut peccata castigat: merce-
demq; mihi eternā pro toleratis pie
malis tempalibus seruat. Uos autez
qui estis cum quibus loq̄ dignum sit
saltem de dñs uestris: q̄to magis de
deo meo: q̄ terribilis est super omnes
deos: q̄m om̄s dñi gentium demonia:
dominus autem celos fecit. Si nasica
ille scipio quondam pontifex uiueret:
quē sub terrore belli punici in suscipiē-
dis phrygijs sacris cum uir optimus
quereretur uniuersus senatus elegit:
cuius os fortasse non auderetis aspi-
cere: ipse uos ab hac impudentia co-
hberet.

Quaz pudendis prosperitatibus
affluere uelint: q̄ de christianis tēpib⁹
conqueruntur. cap. xxx.

c Ur eim afflicti rebus aduersis
s̄ tēporib⁹ q̄imini christiāis: nisi
qz uiam luxuriā cupitis h̄e securam:
et perditissimis moribus remota om-
ni molestiarum asperitate diffluere:
Neq; n. propterea cupitis h̄e pacem
et om̄i genere copiaz abūdare: ut his
bōis honeste utamini: hoc ē modeste:

sobrie: tēpante: pie: sed ut infinita uarietas uoluptatum insanis effusioib⁹ exquiratur: secundisq; rebus ea mala oriant in moribus: que seuentibus peiōa sunt hostibus. At ille scipio pōtifex maximus uester: ille iudicio toti⁹ senatus uir optimus istā uobis metuens calamitatem nolebat emulaz tūc impū romani carthaginem dirui: ⁊ de cernenti ut dirueretur contradicebat catonī: timens infirmis animis hostē securitatem: ⁊ tanquam pupillis ciuib⁹ idoneum tutorem necessariuz uidēs esse terrorem. Nec eū sententiā se fellit: re ipsa probatum est q̄ uerum diceret. Deleta quippe carthagine magno. s. terrore romane reipublice opulso ⁊ extincto: tanta de rebus p̄speris orta mala continuo subsecuta sunt: ut corrupta diruptaq; concordia prius seuis cruentisq; seditionibus: deinde mox malaz connexionē causaruz: bellis etiā ciuilibus tante strages ederēt: tantus sanguis effunderet: tanta cupiditate p̄scriptionum ac rapinarum ferueret immanitas: ut romani illi q̄ uita integriorē mala metuebant ab hostibus perdita integritate uite crudeliora paterēt a ciuib⁹: eaq; ipsa libido dñandi: que iter alia uicia generis humani imoderatio: ierat uniuerso populo romano: postea q̄ in paucis potentioribus uicit: obrutos fatigatosq; ceteros etiam iugo seruitutis oppressit.

Quib⁹ uicioz gradib⁹ aucta sit in romanis cupido regnandi. capitulum xxxi.

n Am qñ illa d̄scēt i supbiūmīf mentibus: donec cōtinuatīs honoribus ad potestates regiā pueniret ambitio: Honorum poro continuandoz facultas nō esset: nisi ambitio p̄ualeret. minime aut̄ p̄ualeret ab̄itio: nisi in populo auaricia: luxuriaq; cor

rupto. Auarus uero luxuriosusq; popl⁹ secūdis rebus effectus ē: quas nascica ille prudentissime cauendas esse censebat: qñ ciuitatē hostium maxiaz fortissimam opulentissimamq; nolebat auferri. Ut timore libido premēt: libido pressa nō luxuriaretur: luxuria q; cohibita nec auaricia crassaretur. quibus uitis obseratis ciuitati utilis uirtus floret ⁊ cresceret: ei⁹q; uirtuti libertas congrua permaneret. Hic ēt erat: ⁊ ex hac p̄uidentissima p̄ie caritate ueniebat: q̄ idem ipse uir pontifex maximus a senatu ipis illius qd̄ sepe dictum est electus: sine ulla sententiāz discretionē uir optimus. caueam theatri senatū cōstruere molientē ab hac dispositione ⁊ cupiditate compescuit: p̄suasitq; oratione grauissima: ne grecā luxuriā uirilibus patrie moribus paterentur obreperet: ⁊ ad uirtutez labefactandam eneruandāq; romanā peregrie consentire nequitie: tantūq; auctē ualuit: ut uerbis eius cōmota seatoria p̄uidentia: etiam subsellia quibus ad horam congestis in ludozum spectaculo iā uti ciuitas ceperat: deinceps prohiberet apponi. Quāto studio iste ab urbe roma ludos ipos scenicos abstulisset: si auctoritati eorum quos deos putabat resistē audēt: quos eē noxios demōnes n̄ intelligebat: aut si intelligebat: placandos etiam ipse potius q̄ contēnēdos deos existimabat. Nōndum enim fuerat declarata gentibus superna doctrina: que fide cor mundans ad celestia uel supercelestia capescenda humili pietate humanuz mutaret affectum: ⁊ a dñatu supboz demonum liberaret.

De scenicoz institutione ludozum. cap. xxxij.

ii Erūt scitote q̄ ista nescitis ⁊ q̄ uos ista nescire dissimulatis ad

uertite: q̄ aduersus liberatozē a talib⁹
 dñis murmuratis ludi scenici specta-
 cula: turpitudinū ⁊ licentia uanitatuz
 non hominum uitijs: sed deozum ue-
 stroz iussis rome istituta sunt. Tole-
 rabilius diuinos honōes deferretis illi
 scipio: q̄ deos eiusmodi colētis. neq̄
 eiz erāt illi dñi suo pōtifice meliores.
 Ecce atēdite si mēs tā diu potatis ez-
 rozibus ebrīa uos aliquid sanū p̄side-
 rare p̄mittit. Dñi pp̄ sedādā corporū
 pestilentiam ludos sibi scenicos ephī-
 beri iubebant. pōtīfex aut̄ uester pp̄
 aīoz cauendam pestilentiam ipsam
 scenā construi prohibebat. Si aliqua
 luce mentis animum corpori preponi-
 tis: eligite quem colatis. Neq̄ enim
 ⁊ illa corporoz pestilentia ideo conque-
 uit: quia populo bellicoso ⁊ sol̄ antea
 ludis circēsis assueto ludoz sceni-
 coz delicata subintrauit insania: sed
 astutia spiritū nefandoz preuidens
 illā pestilentia tā sine obīto cessaturā:
 aliam longe grauiorem qua plurimū
 gaudet: ex hac occasione n̄ corpibus:
 s̄ morib⁹ curauit imittere: que aīas
 miseroz tātis obcecauit tenebris: tan-
 ta deformitate fedauit: ut etiā modo
 q̄s incredibile forsitan erit: si a nostris
 posteris audietur rōana urbe uastata:
 quos pestilentia illa possedit: atq̄ ide
 fugientes carthaginē puenire potue-
 rant in theatris quotidie certatiz pro-
 histrionibus insanirent.

De uitijs romanoz: quos patrie n̄
 correxit euerfio. cap. xxxiij.

o Mētes amētes: q̄s ē hic tātus
 n̄ erroz sed furoz: ut exitiū uim
 sicut audiuius plāgētib⁹ oriētālib⁹
 populis: ⁊ maximis ciuitatibus in re-
 motissimis terris publicū luctū mēo-
 remq̄ ducentibus: uos theatra quere-
 retis: intraretis: impleretis: ⁊ multo
 insaniora q̄ fuerant antea faceretis:

Hanc aīoz labez ac pestem: hanc pbi-
 tatis ⁊ honestatis euerfionem uobis
 scipio ille metuebat: q̄n cōstrui thea-
 tra phibebat: quando rebus p̄speris
 uos facile corumpi atq̄ eueri posse
 cernebat: quādo uos ab hostili t̄oze
 securos esse nolebat. Neq̄ eiz cēsebat
 ille felicem esse remp. stantibus meni-
 bus: ruentibus morib⁹: sed in uobis
 plus ualuit: q̄ demones imp̄i seduxe-
 rāt: q̄ q̄ hoies prouidi precauerunt.
 Hic ē q̄ mala q̄ facitis uobis iputare
 nō uultis. mala v̄o que patimini chri-
 stianis tēporibus imputatis. neq̄ eim
 ē in uīa securitate pacatā remp. s̄ lu-
 xuriam queritis impunitam: q̄ depra-
 uatū reb⁹ p̄speris: nec corrigi potuistis
 aduersis. Uolebat uos ille scipio ter-
 reri ab hoste: ne in luxuriāz flueretis:
 uos nec contriti ab hoste luxuriam re-
 pressistis: perdidistis utilitatem cala-
 mitatis: ⁊ miserrimi facti estis: ⁊ peffi-
 mi permanistis.

De clementia dei que urbis excidi-
 um temperauit. cap. xxxiij.

e Tamen quod uiuistis dei est: q̄
 uobis parcēdo admonet: ut cor-
 rigamini penitendo: qui uobis etiam
 ingratis presticit: ut uel sub nomine
 seruozum eius: uel in locis martyrum
 eius hostiles manus euaderetis. Ro-
 mulus ⁊ remus asylum constituisse
 perhibentur: quo quisquis confuge-
 ret ab omni noxa liber esset: augere
 querentes creande multitudinem ci-
 uitatis. Mirandum in honorem chri-
 sti processit exemplum: hoc p̄stituezt
 euerfores urbis: quod instituerant an-
 tea conditozes. Quid autem magnuz
 si hoc fecerūt illi: ut ciuitum suozum
 numerus suppleret: quod fecerūt isti:
 ut suoz hostiū numerositas fuaret?
 Hec ⁊ alia si qua uberi⁹ ⁊ cōmodius
 potuerit respondeat inimicis suis:

redempta familia dñi christi: 7 pegría
ciuitas regis christi.

De latētib⁹ it̄ ipios ecclie filijs: 7 d̄
falsis itra ecclia christianis. cap. xxxv.

m Eminerit sane in ipis inimicis
latē ciues futuros: ne ifructuo-
sū uel ap̄d ipfos putet: q̄ d̄bec pueiat
ad confessos portat infestos: sicut ex il-
loꝝ numero etiā dei ciuitas hēt secuz
p̄diu peregrinatur in mundo conne-
xos communione sacramētorum: nec
secum futuros in eterna sorte factoz:
q̄ partim in occulto ptim in ap̄to sūt.
Qui etiā cuz ipfis inimicis aduersus
deum: cuius sacramentum gerunt
murmurare non dubitant: modo cuz
illis theatra: modo ecclesias nobiscuz
replentes. De correctione autem quo-
rundam etiam talium multo minus
est desperandum: si apud aptissimos
aduersarios predestinati amici latitāt:
adhuc ignoti etiam sibi. Perplexe q̄p
pe sunt iste due ciuitates in hoc seclō:
inuicem quia permixte: donec ultimo
iudicio dirimantur: de quaz exortu
7 procursu 7 debitis finibus: quod di-
cendum arbitroz quantum diuinitus
adiuuaboz expediam: propter gloriāz
ciuitatis dei: que alienis a contrario
comparatis clarius eminebit.

De quibus causis sequēti disputa-
tione sit differendum. cap. xxxvi.

f Ed adhuc quedā mihi dicenda
sūt ad̄sus eos q̄ romane reip.
clades in religionem nostrā referunt:
quia d̄s suis sacrificare prohibent.
Lommemoranda enīn sūt q̄ 7 quāta
occurrere potuerunt: uel uidebuntur
fatis esse mala: que illa ciuitas ptulit:
uel ad eius impiū puincie pertinentes
anteq̄ eoz sacrificia phibita fuissent:
q̄ oīa proculdubio nobis tribuerēt: si

iam uel illis clareret nostra religio: ul-
ta eos a sacris saculegis prohiberet.
Deinde demonstrandū ē quos eozuz
mores 7 quam ob causam uerus d̄s
ad augendū impiū adiuuare dignat⁹
ē: in cuius potestate sūt regna omnia:
quāq̄ nihil eos adiuuerint hī: quos
deos putant: quin potius quantum
deciendo 7 fallendo nocuerint. Po-
stremo aduersus eos dicitur: qui ma-
nifestissimis documentis confutati at
q̄ deuicti: conantur asserere non pro-
pter uite p̄ntis utilitatem: s; propter
eaz que post mortē futura est coledos
esse deos. Que nisi fallō: questio m̄to
erit oposior: 7 subtiliore disputatione
dignior: ut 7 cōtra philosophos in ea
differat: n̄ quoslibet: s; qui apud illos
excellētissima gloria clari sunt: 7 no-
biscum multa sentiunt: scilicet de anie
immortalitate: 7 q̄ deus uerus mūdū
condiderit: 7 d̄ prouidentia eius: qua
uniuersum quod condidit regit. Sed
quoniam 7 ipsi in illis que cōtra nos
sentiunt: refellendi sunt. deesse huic
officio non debemus: ut refutatis im-
p̄is contradictionibus: pro uiribus
quas deus impercierit: asseramus ci-
uitatē dei: ueramq̄ pietatem 7 dei cul-
tū: in quo una ueraciter sempiterna
beatitudo pmittitur. Dic itaq̄ mod⁹
sit huius uoluminis: ut deinceps dis-
posita: ab alio sūmamus exordio.

Aurelij augustini de ciui-
tate dei liber secundus.

De mō qui necessitati disputatio-
nis adhibendus est. capitulum. i.

FRATRONJ
perspicue uerita-
tis infirmus hu-
māe consuetudi-
nis s̄sus n̄ aude-
ret obfistere: sed

doctrine salubri lāgorē suū tanquam medicīe subderet: donec diuio adiutorio fide pietatis impetrāe sanaret: nō multo sermōe opus eēt ad conuicēdū quēlibet uane opinationis erroze: his qui recte sentiunt: et sensa uerbis sufficientib⁹ explicāt. Nūc uero qm̄ ille ē maior et tetrior insipientium morbus animozum quo irrationabiles motus suos etiam post rationem plene reddi tam: quanta homini ab homine debetur: siue nimia cecitate qua nec aperta cernuntur: siue obstinatissima peruicacia: qua et ea que cernuntur non ferūt tanq̄ ipsam rationem ueritatemq; defendunt: sit necessitas copiosius dicēdī plerunq; res claras: uelut eas non spectantibus intueudas: sed quodam modo tangendas palpantibus et contuentibus offeramus. Et tamen quis disceptandi finis erit et loquēdi modus: si respondendum esse respondentibus semper existimemus? Nam qui uel non possunt intelligere quod dicitur: uel tam duri sunt aduersitate mentis: ut etiam si intellexerint non obediant respondent ut scriptum est et loquuntur iniquitatem: atq; insatiabiliter uani sunt. Quozum dicta contraria si totiens uelimus refellere: quotiens obnixā fronte statuerint nō curare qd dicāt: dū quocumq; modo nris disputationibus contradicant q̄ sit infinitum et erūnosum et infructuosum uides. Quamobrem nec teipsuz mi fili marcellie: nec alios quibus hic labor noster in christi caritate utiliter ac liberaliter seruit: tales meoz scriptozum uelim iudices: qui responsioez semper desiderent: cum his que legūt audierint aliquid contradici: ne fiant similes earum muliercularum: quas cōmemorat apostolus: semper discentes: et ad ueritatis scientiam nunquaz peruenientes.

De his que primo uolumine expedita sunt. cap. ij.

¶ Upiore itaq; libro cū dicitur ciuitate dei dicē istituisse: unde hoc uniuersum opus illo adiuuante in manusū ē: occurrit mihi respondendum esse p̄mitus eis: qui hec bella quibus mūdus iste conterit: maximeq; rōane urbis recentē a barbaris uastationez christiane religioi tribuūt: qua phibēt nefandis sacrificijs seruire dēonibus: cū potius hoc deberēt tribuē christo q; ppter eius nomen cōtra institutum morēq; belloz eis quo confugerent religiosa et amplissima loca barbari libera prebuerūt: atq; i mltis famlatur debitū christo. nō solū uez: sed etiam tione confictum sic honorauerunt: ut qd in eos belli iure fieri licuisset: illicitum sibi esse iudicarent. Inde incidit q̄stio: cur hec diuina bñficia et ad ipios ingratosq; peruenerit: et cur illa itidez dura que hostilit facta sunt: pios cum impijs pariter afflixerint. Quam questionē p multa diffusam in huius eui quotidianis: uel dei muneribus: uel hoium cladibus: q̄ qm̄ utraq; bñ uel male uiuentibus pmixte atq; indiscrete sepe accidunt: solz multos mouere: ut pro suscepti opis necessitate dissoluerem: aliquantum imozatus suz: maxime ad consolandas sanctas feias: et pie castas: in qbus ab hoste aliqd perpetratum est quod intulit uerecundie dolorem: et si non abtulit pudicitie firmitatem: ne peniteat eas uite: quas non est unde possit penitere nequitie. Deinde pauca dixi in eos qui christianos aduersis illis rebus affectos: et precipue pudorem humiliatarum feminarum quāuis castarum atq; sanctarum proteruitate impudentissima exagitant: cum sint nequissimi et irreuerentissimi longe ab eis ipsis rōanis degeneres: quozum preclara multa

questio

laudant: et hanc memoria celebrantur: imo illorum glorie uehementer aduersi. Romana quippe cura structam ueterum aut tamquam laboribus fediozem stantem fecerunt quam ruentem: quandoquidem in ruina eius lapides et ligna: in istorum autem uita omnia: non murorum: sed morum munimenta atque ornamenta ceciderunt: cum funestioribus eorum corda cupiditatibus: quam ignibus tecta illius urbis arderent. Quibus dictis primum terminaui librum: deinceps itaque dicere institui quanta mala ciuitas illa perpeffa sit ab origine sua: siue apud seipsam: siue in prouincis iam sibi subiectis: que omnia christiane religioni tribuerent: si iam tunc euangelica doctrina aduersus falsos et fallaces eorum deos testificatione libera, personaret.

De assumenda historia: qua ostenditur que mala acciderint romanis: cum deos colerent antequam religio christiana abcrefceret. cap. iij.

mi Erit autem me ista commemorantem adhuc contra ipitios agere: ex quorum ipitia illud quoque exortum est uulgare prouerbium: pluuia defecit contra christiani nominis. Sunt namque quod eorum studiis liberalibus instituti amant historiam: que facillime ista nouerunt. Sed ut nobis ineruditorum turbas infestissimas redderet se nosse dissimulat: atque hoc apud uulgum affirmare nituntur: clades quibus per certa interualla locorum et temporum genus humanum oportet affligi: contra accidere nominis christiani: quod contra deos suos ingenti fama et preclarissima celebritate per cuncta diffunditur. Recolant ergo nobiscum antequam christus uenisset in carne: antequam eius nomen ea cui frustra inuidet gloria populis innotesceret: quibus calamitatis res romane multipliciter uarietas contrite sunt: et in his defendat si possunt deos suos: si propterea

coluntur: ne mala ista patiantur cultores eorum: quorum siquid nunc passifuerint: nobis imputanda esse contendunt. Cur enim ea que dicturus sum permiserunt accidere cultoribus suis: antequam eos declaratum christi nomen offenderet: eorumque sacrificia prohiberet: primo ipsos mores: ne pessimos haberent: quare deum eorum curare noluerunt?

Quod cultores deorum nulla unquam a deis suis precepta probitatis acceperint: et in sacris eorum turpia queque celebrauerint. cap. iij.

d Eius eorum uerus eos a quibus non colebat merito neglexit: deum autem illi a quorum cultu se prohiberi homines ingratiissimi conqueruntur: cultores suos ad bene uiuendum quare nullis legibus adiuuerunt: Utique dignum erat: ut quomodo isti illorum sacra: ita illi istorum uitam aut facta curarent. Sed respondetur quod uoluntate propria quisque malus est: quis hoc negauerit? Uerum pertinebat ad consultores deos: uite bone precepta non occultare populis cultoribus suis: sed clara predicatione prebere: per uates etiam conuenire atque arguere peccantes: palam mihi peccata male agentibus: premia recte uiuentibus polliceri. Quid unquam tale in deorum illorum templis prompta et eminenti uoce concrepuit? Ueniebamus nos et aliquid adolefcentes ad spectacula ludibria que sacrilegiorum: spectabamus arcepticios: audiebamus symphoniacos: ludis turpissimis: qui deus deabusque exhibebant oblectabamur: celesti uirgini et berecynthie deorum matri omnium: ante cuius lectica die solenni lauacionis eius talia per publicum cantabantur a nequissimis scenicis: qualia non dico matrem deorum: sed mitem qualicumque senatorum: uel quorumlibet honestorum uiuorum:

imo uero qualia: nec m̄em ipsoꝝ scenicoꝝ deceret audire. Habet enim q̄d dā erga parentes humana uēcundia: q̄d nec ipsa nequitia possit auferre: Illam p̄inde turpitudinem obscenozꝝ dictoꝝ atqꝝ factozꝝ: scenicos ipsos domi sue pro ludendi causa coram mat̄ibus suis agē puderet: quam per publicum agebant coram deoꝝ matre spectante ⁊ audiēte utriusqꝝ sexus frequentissima multitudie. Que si illecta curi ositate adesse potuit circumfusa: salteꝝ offensa castitate debuit abire cōfusa. Que sunt sacrilegia si illa erāt sacra: aut que inquinatio si illa lauatio: Et hec fercula appellabāt: quasi celebraret̄ p̄uiciū: quo uelut suis epul̄ imunda demonia pascerentur. Quis enim nō sentiat cuiusmodi sp̄us talibus obscenitatibꝝ delectent̄: nisi uel nesciens utꝝ oīo sint ulli imundi sp̄us deoꝝ noīe decipientes: ul̄ talē agēs uitā: in qua istos potius q̄ deū ueꝝ ⁊ optet propitios ⁊ formidet iratos.

De obscenitatibus quibus mat̄ deoꝝ a cultozibus suis honorabatur. capitulum. v.

n Equaqꝫ istos: q̄ flagitiosissime p̄suetudis uit̄is oblectari pot̄ q̄ obluctari student: sꝫ illū ipsuz nati cā scipionē: qui uir optimus a senatu electus ē: cuius manibus eiusdem demonis simulacrum susceptum est in urbēqꝝ peruectum h̄e de hac re iudicē uellem: Diceret nobis utrum m̄ez suātam optie de rep. uellet mereri: ut ei diuini honores decernerent̄: sicut ⁊ grecos ⁊ romanos: aliasqꝝ gentes cōstat quibusdam decreuisse mortalibꝝ: quozꝝ erga se beneficia magnipenderant: eosqꝝ immortales factos atqꝝ in deozꝝ numezꝝ receptos esse crediderant: profecto ille tantam felicitatem sue mat̄i si fieri posset optaret. P̄ōio

si ab illo deinde quereremus: utrum inter eius diuinos honores uellet illa turpia celebrari nōne se malle clamaret: ut sua mater sine ullo sensu mortua iaceret: q̄ ad hoc dea uiueret: ut illa libēter audiret? Absit ut senator populi romani ea m̄te predictus: qua theatrum edificari in urbe fortū uirozꝝ phibuit: sic uellet coli mat̄ez suā: ut talibus dea sacris ppiciaret: qualibus mat̄ōa urbis offenderetur. Nec ullo mō crederet uerecundia laudabilis femine ita in contrarium diuinitate mutari: ut honozibus eā talibus aduocarent cultozes sui: qualibus cōuicijs in quempiam iaculatis cum inter homines uiueret: nisi aures claudret: seseqꝫ subtraheret: erubescerent p̄ illa ⁊ ppinqui: ⁊ maritus ⁊ liberi. Proinde talis mater deoꝝ qualem h̄e mat̄ez puderet quenlibet etiā pessimū uirum: rōanas occupatura mentes q̄ siuit optimū uirū: non quem monendo ⁊ adiuuando faceret: sed quē fallēdo deciperet: ei similis de qua scriptū est. mulier autē uirozꝝ preciosas aīas captat: ut ille magne indolis animus: hoc uelut diuio testimōio sublimat̄: ⁊ uere se optimum existimans ueram pietatem religionēqꝫ non quereret: sine qua omne quāuis laudabile ingenium supbia uanescit ⁊ decidit. Quo mō igitur nisi insidiosē quereret dea illa optimum uirum: cū talia querat i suis sacris: qualia uiri optimi abhorrent suis adhibere conuiuis?

Deos paganoꝝ nunqꝫ bñ uiuendi sanxisse doctrinam. cap. vi.

h Inc ē q̄ d̄ uita ⁊ moribꝝ ciuitatū atqꝝ pploꝝ a q̄bus colebant̄ illa numina n̄ curarūt: ut tā horredis eos ⁊ detestabilibus malis: non in agro ⁊ uitibus: non in domo atqꝝ pecunia: nō deniqꝫ in ipso corpore quod

menti subditur: s; i ipsa mente: i ipso rectore carnis animo: eos impleri ac pessimos fieri sine ulla sui terribili p'hibitione p'mitterent: aut si p'hibebat: hoc ostendatur potius: hoc p'hibetur. Nec nobis nescio quos susurros paucissimoz auribus abclatus: r arcana uelut religione traditos iactent: qbus uite probitas castitasq; discatur: sed demonstrantur uel commemorantur loca talibus aliquando conuenticulis p'secrata: n ubi ludi agerent obscenis uocibus r moibus histrionu: nec ubi fugalia celebrarent effusa omnium licentia turpitudinum. Et uere fugalia s; pudoris r honestatis: sed ubi ppli audirent quid d; p'ceperunt de cohibenda auaritia: abitione frangenda: luxuria refrenada: ubi disceret nisi qd discendu p'sius increpuit dicens. Discite o mihi: r cas cognoscite rez. Quid sum? r qdnā uic tē gigniar: o: do. Quis dat? at mete q; moll flex: r un. Quis modus argēti: qd fas optare: qd asp. Utile numus hēt: p'ue carisq; p'p'is. Quātū largiri deceat: quē te deus eēt. Iussit: r humana qua pte locat' es in re. Dicit i qbus locis hec docētū deorū solebant p'cepta recitari: r a cultōib' eoz pplis frequēt audiri: sicut nos oñdinus ad hoc eccl'as istitutas qua quāvsū religio christiana diffunditur.

Inutilia esse inuēta philosophica sine aucte diuina: ubi quēq; ad uicia p'nū magis mouz qd d; fecerit: q; qd homines disputauerint. cap. viij.

a N nobis forte philosophorum scholas disputatiōesq; mēora būt: Prio hec n rōana s; greca sūt: at si p'p'ea tā rōana: q; r greca facta est rōana p'uicia: n deoz p'cepta sunt: sed hoium inuēta: qui utcūq; conati sunt ingenis acutissimis prediti ratiocinādo uestigare: qd i rez nāta latitaret:

quid in morib' appetēdū eēt atq; fugi edū: qd in ipsis ratiocinandi regulis certa connexionē trahēt: aut qd n ess; consequens uel etiā repugnaret: Et qdam eoz quedam magna q'tū diuinitus adiuti sunt inuenerunt: quantū aut humanitus impediti sunt errauerūt: maxime cum eoz superbie iuste p'uidencia diuina resistēt: ut uia pietatis ab humilitate in supna surgentē: et istoꝝ compatiōe monstraret: unde postea nobis erit i dei ueri domini uoluntate disq'rendi ac differendi locus. Quātū si philosophi aliqd iuenerūt: qd agende bone uite beateq; adipiscē de satis eē possit: quāto iustius talib' diuini honores decernerent: quanto melius r honestius in platonis templo libri eius legerēt: q; in templis demonū galli abscinderent: molles consecrarent: ifani secarent: r qdqd aliō: uel erudele: uel turpe: uel turpiter crudelē: uel crudelē turpe: in sacris talium doꝝ celebrari solet. Quāto sati' erat ad erudiendā ad iustitiā iuuentutem: publice recitari leges deoz: q; laudari saniter leges atq; instituta maiorum: Omnes eim cultozes talium deozum moꝝ ut eos libido pertulerit: feruenti ut ait persius ticta ueneno: magis ituent qd iuppiter fecerit: q; qd docuerit plato uel cēsuerit cato. Hinc apud terentiū flagitiosus adolescens spectat tabulā quandam pictam in pariete: ubi inerat pictura hec. Jouē quo pacto dāne misisse aiūt in gremiū quēdā imbrē aureū: atq; ab hac tanta aucte adhibet patrociniuz turpitudini sue: cū in ea se iactat imitari deū. At quez deū inquit: qui templa celi summo sonitu concutit: ego humuncio n facerē id. Ego uero illud feci ac libens.

De ludis scenicis: in quib' d; non offenduntur edictione suaz turpitudinum: sed placantur. cap. viij.

a Tenim non traduntur ista sacris deorum: sed fabulis poetarum. Nolo dicere illa mystica: quae ista theatra esse turpiora. hoc dico quod negantes conuincit historia eosdem illos ludos in quibus regnant figmenta poetarum: non per impium obsequium sacris deorum suorum intulisse romanos: sed ipsos deos ut sibi sollempniter ederentur et honori suo consecrarentur acerbis ipsoo et quodammodo extorquendo fecisse: quod in primo libro breui commemoratio ne perstruxi. Nam ingravescente pestilentia: ludii scenici auctoritate pontificum rome primitus instituti sunt. Quis igitur in agenda uita non ea sibi potius sectanda arbitretur: que acritantur ludis auctoritate diuina institutis: quam ea que scriptitantur legibus humano consilio promulgatis? Adulterum ioue si poete fallaciter prodiderit dum utique casti: quod tamen nefas per humanos ludos confictum est: non quia neglectum irasci ac uindicare debuerunt. Et hec sunt scenicoz tolerabiliora ludorum: comedie scilicet et tragedie: hoc est fabule poetarum agende in spectaculis multa rerum turpitudie: sed nulla saltem sicut alia multa uerborum obscenitate compositae. quas est in studia quae honesta ac liberalia uocant: pueri legere et discere coguntur a senibus.

Quod romani ueteres de cohibenda peccati licentia senserint: quam greci deorum secuti iudicium liberam esse uoluerunt. cap. ix.

q Quid autem hic senserint romani ueteres: cicero testatur in libris: quos de re publica scripsit: ubi scipio disputans ait. Nunquam comedie nisi consuetudo uite pateret probare sua theatris flagitia potuissent. Et greci quaedam antiquiores uinose sue opinionis quandam uentilitiam fauauerunt: apud quos fuit etiam

lege concessum: ut quod uellet comedia nominatum: uel de quo uellet diceret. Itaque sicut in eisdem libris loquitur africanus: quae illa non attigit: uel potius quae non uexauit: cui peccat? Esto populi res homines improbos in re publica. sed ciosos. Leonem cleofontem hipbolium lesit: patiamur inquit: nisi huiusmodi ciues a censorum melius est quam a poeta notari. Sed periclen cum iam suae ciuitati maxima auctoritate plurimos annos domi et belli profuisset: uiolari uersibus: et eos agere in scena non plus decuit: quam si plautus inquit noster uoluisset: aut neuius publico et gneo scipioni: aut cecilius marco catoni maledicere. Deinde paulop: nostre inquit contra. xij. fabule: cum per pauca res capite sanxissent: in his hac quoque sanxiendam putauerunt: si quis accitauisset siue carmen codidisset: quod infamiam faceret: flagitium uel alteri preclare: iudicium enim magistratum disceptationibus legitimis propositam uitam: non poetarum ingenium habere debemus: nec probos audire: nisi ea lege: ut respondere liceat: et iudicio defendere. Hec ex ciceronis quarto de re publica libro ad uerbum excerpenda arbitratus sum: nonnullis propter faciliores intellectus uel pretermittis uel paululum commutatis. Multum enim ad rem pertinet quam molior explicare si poterit. Dicit deinde alia: et sic concludit hunc locum: ut ostendat ueteribus displicuisse romani: uel laudari quae in scena uiuum hominem uel uituperari. Sed ut dixi hoc greci quam inuerecundius: tamen conuenientius licere uoluerunt: cum uiderent dijs suis accepta et grata esse opprobria: non tantum hominum: uerum et ipsorum deorum in scenicis fabulis: siue a poetis essent illa conficta: siue flagitia eorum uera commemorarentur et agerentur in theatris: atque ab eorum cultoribus: ut solo risu ac non etiam imitatione digna uiderent.

Nimis enim superbum fuit fame perire principum civitatis et civium: ubi sue fide parci numina noluerunt. Nam quod affertur pro defensione non illa vera in deos dicitur: sed falsa atque conficta id ipsum est scelestius: si pietatem consulas religionis. Si autem malitiam demonum cogites quid astutius ad decipiendum atque callidius? Luce enim proborum iacitur in principem patrie bonorum atque utile: nonne tanto est indignius: quanto a veritate remotius: et a vita illius alienum? Que igitur supplicia sufficiunt: cum deo sit ista tam nefaria tam insignis iniuria.

Qua nocendi arte demones velint: uel falsa de se crimina: uel vera narrari. cap. x.

I Ed maligni spiritus: quos isti deos putant: et flagitia que non admiserunt de se dici uolunt: dum tamen humanas mentes his opinionibus uelut retibus inducant: et ad predestinatum supplicium secum trahant: siue homines ista commiserint: quos deos haberi uolunt: que humanis erroribus gaudent: pro quibus etiam se colendos mille nocendi fallendi que artibus interponunt: siue etiam nulorum hominum illa crimina uera sint: que tamen de numinibus fingi libenter accipiunt fallacissimi spiritus: ut ad celestia ac turpia perpetranda: uelut ab ipso celo traduci in terras sacris idonea uideatur auctoritas. Luce igitur greci talium numinum fuos se esse sentiant: in tantum et tanta eorum theatra opprobria parcendum sibi a poetis nullo modo putauerunt: uel deis suis etiam sic consimulari appetentes: uel metuentes ne honestiorem famam ipsiquirendo et eis se hoc modo preferendo: illos ad iracundiam prouocarent.

De scenicis apud grecos in reipublice administratione receptis: eo que placatores iniuste ab hominibus spernerentur. cap. xi.

A De hac ueritate patet: que et scenicis auctores earum fabularum non pro civitatis sue honore dignos existarunt. Si quidem quod in eo quoque de reipublica libro commemorat: Eschius civis atheniensis uir eloquentissimus: cum adolefens tragedias actitauisset reipublice, capessuit: et aristodemum tragicum item auctorem maxime de reipublice pacis ac belli legatum ad philippum athenienses sepe miserunt. Non enim consentaneum putabat: cum easdem artes eosdemque scenicis ludos et deus suis acceptos uiderent: illos pro quos agerent infamium loco ac numero deputari. Hec greci turpiter quidem: sed sane deus suis omnia congruit: que nec uita civium laceranda linguas poetarum et histrionum subtrahere ausi sunt: a quibus cernebant deorum uita tam eiusdem ipsis deus uolentibus et libentibus carpi: et ipsos homines pro quos ista in theatris agebant: que numinibus quibus subditi erant grata esse cognouerunt: non solum mime spemodos in ciuitate: uerum etiam maxime honorandos putauerunt. Quid enim casu repere possent: cur sacerdotes honorarent: que per eos uictimas deus acceptabiles offererent: et scenicis profanos hient: pro quos illam uoluptatem siue honorem deus exhiberi petentibus: et nulli fieret irascibus: eorum admotione didicerant: cum profertur labeo: que huiusmodi reipublice pitissimum predicat: numina bona a numinibus malis ista et cultus diuersitate distinguit: ut malos deos propiciari cedibus et tristibus supplicationibus asserat: bonos autem obsequiis letis atque iocundis: qualia sunt ut ipse ait ludum puuia: lectisternia. Quod totum quale sit postea si deus iuuerit: diligenter differemus. Nunc ad rem pertinet quod attinet differemus: siue omnibus omnia tanquam bonis permixte

tribuāt. Neq; eiz eē decet dōs malos: cū potius isti q; imūdi sūt spūs omīs sūt mali: siue certa discretiōe: sicut la-beoni uisū ē: illis illa: istis ista distabu-ant obseq̃a. Cōpetētissime greci utros q; honore ducūt: 7 sacerdotes p quos uictie misrāt: 7 scenicos p quos ludi perhibēt. Ne uel oibus dīs suis: si 7 ludi oibus grati sunt: ul' quod ē indi-gni? : his quos bonos putant: si ludi ab eis solum amāt: facere conuincant in iuriam.

Q; romāi auferendo libertatē poe-tis in hominibus: quam dederunt in deos: melius de se q; de dīs suis sēse-runt. cap. xij.

Rōani sicut in illa de rep. dis-putatione scipio gloriāt: pbris 7 iūrys poetarū subiectā uitā famāq; habere noluerunt: capite etiam sancti-entes tale carmē condere siq; audret: quod erga se quidē satis honeste con-stituerunt: sed erga deos suos supbe 7 irreligiose. Quos cū scirent: non so-lum patienter: s; etiā libent' poetarum probris maledictisq; lacerari se poti-us: q; illos huiuscemodi iniūrys indi-gnos esse duxerunt: seq; ab eis ēt lege munierūt: illoz aut ista etiā sacris sol-lēnitatibus miscuerunt. Ita ne tandēz scipio laudas hanc poetis romanis negatā esse licētā: ut cuiq; opprobriū infligerent romanoz: cum uideas eos nulli deoz pepcisse uozum: Ita ne pluris tibi habēda uisa ē existitatio curie uestre: q; celestis curie: capitolij imo rome uni? : q; celi totius: ut ligūa maledictā i ciues tuos exercere poete ēt lege phiberēt: 7 in deos tuos secuū tanta conuitia: nullo senatore: nullo cenfore: nullo principe: nullo pōrifice prohibēte iacularent. Indignū uidelz fuit ut plautus aut neuus publico: 7 gneo scipioni: aut cecilius marco cato

ni malediceret: 7 dignū fuit ut terēt' uester flagitio iouis optimi maximi a dolescentium nequitiam concitaret:

Deuisse intelligē romanos: q; dī eoz: qui se turpibus ludis coli expete-bāt idigni eēt honōe diuio. cap. xij.

Ed rñdret mihi fortasse si uiue-ret. Quō nos ista ipūita eē nol-lem? : q; ipi dī sacra eē noluerūt: cū lu-dos scēicos: ubi dīa celebrāt: dicitāt: actitāt: 7 rōanis morib' iuepezt: 7 su-is honorib' dicari exhibeizq; iussezt: Cur ergo n̄ hīc magis ipi itellecti sūt n̄ esse dī vī nec oīo digni: q; dī uios honores dferret illa resp: quos. n. coli mīme deceret mīmeq; optēt: si ludos expetēt agēdos puitis rōanoz quo-mō q̃so colēdi putati sūt: quomō n̄ de testādi sps itellecti: q; cupiditate fallen-di it suos honores sua celebrari cūa poposcerūt? Itēq; rōani q̃uis iā sup-stitiōe noxia pmerēt: ut illos deos co-lēnt: quos uidebāt sibi uoluisse scēi-cas turpitudies psecrari: siue tñ digni-tatis mēores ac pudoris auctores: ta-liū fablāz nequaq; honorauerūt mo-re grecoz: s; sicut apō ciceronē idē sci-pio loq̃t: cū artē ludicrā scenāq; totā in probro ducerēt genus id hoīuz: nō mō honore ciuū reliquoz carē: s; ēt tribu amoueri notatione cēsozia uolu-erūt. Preclara sane 7 rōanis laudib' ānumeranda pudētia. S; uellē se ipa sequeretur se imitaretur. Ecce enim recte quisquis ciuūz romanoz eē sce-nicus elegit: nō solū ei null' ad hono-rē dabat locus: uezz ēt cenforis nota tribū tenere ppā mīme sinebatur. O animū ciuitatis laudis auidū germa-neq; romanū. Sed respondeat mihi: qua pstantanea rōe hoies scenici ab oī honōe pellūt: 7 ludi scēici dōz hono-rib' admiscētur illas theatricas arres dīa vī? rōana nō nouerat: que rsi ad

oblectamētū uoluptatis hūane q̄erēt:
 ⁊ uicio moꝝ irrepere humanozum
 d̄i eas exhiberi petuerūt . Quomō
 ergo abijcti sceni^o p̄ quē colit̄ d̄s: Et
 theatrice illius turpitudis: qua fronte
 notat actor: si adorat exactoꝝ: In hac
 controuersia greci rōaniq̄ concertāt:
 greci putāt recte se honōāi hoies sce-
 nicos: cū colāt ludoz̄ scēicoꝝ flagita-
 toꝝ deos . Rōani vō hoib^o scenicis
 nec plebeā tribum: q̄to min^o scenato-
 riam curiā debonestari sinunt. In hac
 disceptatione huiuscemodi rōcinatio
 summā q̄onis absoluit . Proponunt
 greci: si d̄i tales colēdi sunt: p̄fecto ēt
 tales homines honorandi sunt. Affu-
 mūt rōani: s̄z nullo modo tales homi-
 nes honorandi sunt. Cōcludunt chri-
 stiani: nullo igitur modo d̄i tales ce-
 lendi sunt.

Melioꝝ fuisse platonem: q̄ poe-
 tis locum in bene morata urbe non
 dederit: q̄ hos deos qui se ludis sceni-
 cis uoluerunt honorari. cap. xiiij.

d Eide q̄ri^o ipsi poete taliū fabu-
 laz cōpositoz̄: q̄. xij. tabulaz
 lege phibent̄ famā ledere ciuū: taz p̄-
 brosa in deos conuicia iaculātes. Luz
 nō ut scenici hēant̄ inhōesti: Qua rōe
 rectum est: ut poeticoz̄ figmētoz̄ ⁊
 ignominioz̄ deoz̄ infamenter acto-
 res: honozentur exactoz̄: An forte
 platonī greco potius palma danda ēt:
 q̄ cū rōe formaret qualis esse ciuitas
 debeat: tanq̄ adūsarios ciuitatis poe-
 tas censuit urbe pellēdos: Iste uero ⁊
 deoz̄ iniurias indigne tulit: ⁊ fuscari
 cōrupiq̄ figmētis aīos ciuū noluit.
 Confer nunc platonis humanitatem
 a ciuibz̄ decipiendis poetas urbe pel-
 lentem: cum deoz̄ diuinitate honozī
 suo ludos scenicos expetente. Ille ne
 talia uel scriberentur: r̄si nō obtinuit
 disputando tam: ne scripta recipient̄:

psuasit leuitati lasciuieq̄ grecoꝝ: isti
 ut talia ēt agerēt iubendo extorserūt
 grauitati ⁊ modestie rōanoꝝ. Nec tm̄
 hec agi uoluerunt: sed sibi dicari: sibi
 sacrari: sibi sollenniter exhiberi . Cui
 tandē honestius diuinos honozes d̄cer-
 nezet ciuitas: utz̄ platonī hec turpia:
 ⁊ nefanda prohibenti: an demonibus
 hac hominum deceptioe gaudentib^o:
 quibus ille uera psuadere nō potuit:
 Hūc platonē labo inter semideos cō-
 memorandum putauit: sicut herculē:
 sicut romuluz̄. semideos aut̄ heroib^o
 antepōnit: sed utrosq̄ inter numina
 collocat. Ceruntamen istuz̄ quem ap-
 pellant semideum: non heroibus tātū:
 sed etiā d̄is ipsi^s preferendum eē nō
 dubito. Propinquant autem romāo-
 rum leges disputationibus platonis:
 quando illa cuncta poetica figmenta
 p̄denat . Isti aut̄ poetis romanoꝝ
 adimunt: saltē in hoies maledicendi li-
 centiā ille poetas ab urbis ipsi^s habi-
 tatioe repellit: isti saltē auctozes poe-
 ticaz̄ fabulaz̄ a ledēda societate ciuit-
 tatis compescunt. Esti contra deos lu-
 doz̄ scenicoꝝ expetitoꝝ aliqd̄ audī-
 rent: forte undiq̄ īmouerent. Nequa
 q̄ igitur leges ad instituendos bonos
 aut corrigendos moꝝ malos a d̄is
 suis possent accipere romani siue spa-
 re quos legibus suis uincunt atq̄ cō-
 uincūt. Illi eiz̄ honozī suo deposcunt
 ludos scenicos: isti ab honozibus om-
 nib^o repellūt hoies scenicos . Illi cele-
 brari sibi iubēt figmētis poeticis opp-
 bria doz̄: isti ab opprobrijs hoīū def-
 zēt ipudētia poetaz̄. Semids̄ aut̄ ille
 plato ⁊ t̄iū doz̄ libidini restitit: ⁊ ab
 ioole rōanoꝝ qd̄ p̄ficiēdū eēt oñdit: q̄
 poetas ipsos: ul̄ pro arbitrio m̄tiētes:
 uel hoibus miseris quasi deoz̄um fac-
 ta pessima imitāda proponentes: oīo
 ī ciuitate bñ īstituta uiuē noluit. Nos
 quidem platonē: nec deū: nec semideū
 perhibemus: nec ulli sancto angelo

plato

fūmi dei: nec ueridico pphete: nec apolo alicui: nec cuius christi martyri: nec cuius christiano homini cōpam: cuius nre sntie rō deo psperate suo loco explicabi. Sz eū tñ qñqdem ipi uolūt fuisse semideum preferendum esse censemus: si n̄ romulo z herculi: q̄uis istū nec occidisse fzem: nec aliquod ppetrasse flagitiū quisq̄ historicorum l̄ poetaz dixit aut finxit: certe uel p̄ia po uel alicui cynocephalo: postremo l̄ febricio: que romani numia partim peregrina receperunt: ptiz sua p̄a sacra uerūt. Quomō igit̄ tāta animi z morū mala bonis preceptis z legib⁹ uel ī minētia phiberēt: uel insita extirpāda curarent dñj tales: q̄ ēt seianda z augēda flagitia curauerūt: talia uel sua uel quasi sua facta p̄ theatricas celebritates pplis inotescē cupientes: ut tanq̄ aucte diuina sua sponte nequissima libido accenderet̄ humana: frustra hoc exclamante cicero: q̄ cū de poetis agēs ad eos accessisset: clamor iqt̄ z approbatio popli: quasi magni cuiusdā z sapiētis magistri: quas illi obducūt tenebras: quos inuehūt metus: quas inflammant cupiditates:

Qd̄ rōani quosdā sibi dōs: n̄ rōe: sz adulatione instituerunt. cap. xv.

q̄ Ue aut̄ illis eligendorz deoruz ēt ipoz falsoz rō ac nō potius adulatio ē. qñ istū platonē: que seideū uolūt tātis disputationib⁹ laborantē: ne ī animis malis: q̄ precipue cauēda sunt: mores corrūpēt̄ humani: nulla edicula sacra dignū putarūt: z romulum suū dñs mltis ptulerūt: quāuis z ipsū semideū potius q̄ deū uocauerunt: uelut secretioz eoz doctrina cōmēdat: Nā etiā flām illi instituerunt: quod sacerdotij genus adeo ī romāis sacris testante apice excelluit: ut tres solos flamīnes haberent t̄b⁹ numib⁹

institutos: dialem ioui: martialē marti: quirīnalem romulo. Nam beniuolentia ciuium uelut receptus in celum quinius est postea nominatus: ac per hoc z neptuno z plutoni fratribus iouis: z ipsi saturno patri eorum isto romulus honōe prelatas est: ut pro magno sacerdotiū quod ioui tribuerunt huic etiā hoc tribuerent: z marti tāq̄ patri eius forsitam propter ipsum.

Q̄ si dñs ulla esset cura iustitie: ab eis romani accipere debuerint p̄cepta uiuēdi potius: q̄ leges ab alijs hoib⁹ mutuari. cap. xvi.

f̄ Jaut̄ a dñs suis rōani uiuēdi leges accipere potuiffēt: n̄ aliquot ānos p⁹ romā pditā ab atheniēsis mutuarēt̄ leges salonis: quas tñ n̄ acceperūt tenuerūt: sz meliores z emōatiores facē conati sūt: q̄uis lycurg⁹ lacedemonijs leges ex apollinis aucte se īstituisse p̄finxit. Qd̄ prudēt̄ rōani credē noluerūt: p̄pterea n̄ ide acceperūt. Numa pōpili⁹: q̄ romulo successit ī regnū: quasdā leges: q̄ qdē īgēde ciuitati nequaq̄ sufficerent: pdidisse fertur: Qui eis ēt multa sacra p̄stituit: nō tñ phibet̄ easdem leges a numibus accipisse. Mala igit̄ animi: mala uite: mala moz: que ita magna sunt: ut his doctissimi eoz uiri ēt stātib⁹ orbibus resp. perire confirmet: dñj eoz: ne suis cultoribus acciderent minime curarunt: immo vō ut augerentur sicut supra disputatū ē oī mō curauerunt.

De raptu sabinaruz: alijsq̄ iniquitatibus: que in ciuitate romana etiāz laudatis uiguere t̄pibus. cap. xvij.

a Nforte pplō rōano p̄p̄ea leges n̄ sūt a numinibus constitute: qz sicut salusti⁹ ait. Jus bonūqz ap̄d eos nō legib⁹ magis q̄ nata ualebat.

Ex hoc iure ac bono credo raptas esse
 sabinas. Quid. n. iusti? et melius quam fili-
 as alienas fraude spectaculi inductas
 non a patribus accipi: sed ut ut quisque po-
 terat auferri: Nam si inique sabini fa-
 cerent negare postulatas: quanto fuit iniquus
 rapere non datus: Iustus autem bellum
 cum ea gente geri potuit: quod filias suas ad
 munitionum cum regionalibus et cum finali-
 bus suis negasset petitas: quod cum ea que ipse
 rebat ablatas. Illud ergo potius ibi fiet:
 ubi mars filium suum pugnantem iuuaret:
 ut coniugiorum negatorum armis ulcisceretur
 iuriam: et eo modo ad fecias quas uoluerat
 periret. aliquo. n. fortasse iure belli iu-
 ste negatas iuste uictio auferret. Nullo
 autem iure paucis non datus rapuit: et iustum
 bellum cum eorum patribus iuste succensentibus
 gessit. Hoc sane utile? faciliusque
 successit: quod et si ad memoriam frau-
 dis illius circensium spectaculum misit: faci-
 noris tamen in illa ciuitate et imperio non
 placuit exemplum: faciliusque romani in hoc
 errauerunt: ut post illam iniquitatem deum
 sibi romulum consecrarent: quod ut in feminis
 raptandis factum eius imitandum et lege ul-
 la uel more premitteret. Ex hoc iure ac
 bono potius expulsum cum liberis suis regem
 tarquinium: cuius filius lucretiam stupro
 uolenter oppresserat: iunius brutus con-
 sul latinum collatinum maritum eiusdem lucre-
 tie collegam suum bonum atque innocentem
 uirum: propter nomen et propinquitatem
 tarquiniorum coegit magistratu se abdi-
 care: nec uiuere in ciuitate permisit. Quod
 scelus fauente uel patiente populo fe-
 cit: a quo populo consularum idem colla-
 tinus: sicut etiam ipse brutus acceperat.
 Ex hoc iure ac bono marcus camillus
 illius temporis uir egregius: qui uehementes
 grauissimos hostes populi romani post
 decennale bellum: quo romanus exercitus
 rotiens male pugnando grauiter afflic-
 tus est: iam ipsa roma de salute dubitante
 atque trepidante facillime supauit: eorumque
 urbem opulentissimam cepit: inuidia

obtrectatorum uirtutis sue et insolentia
 tribunorum reus plebis factus: tam
 quam ingrati sensum quam liberauerat ci-
 uitate: ut de sua damnatione certissi-
 mus in exilium sponte discederet: et
 decem milibus eris absens etiam dan-
 naret: mox iterum a gallis uindex pa-
 trie futurus ingrati. Multa comme-
 morare iam piget feda et iniusta: quibus
 agitabat illa ciuitas: et cum potentes ple-
 be sibi subdere conarent: plebsque illis
 subditi recusaret: et utriusque partis bene-
 ficos magis studiis agerent amore ui-
 cendi: quam equum et bonum quicquam cogitarent.

Que de moribus romanorum: aut
 motu compressis: aut securitate reso-
 lutis: salustij probat historia. capitu-
 lum. xvij.

i Itaque habeo modum: et ipsum salu-
 stium teste potius adhibebo. Qui
 cum in laude romanorum dixisset: ueni nobis
 iste sermo exortus est. Ius bonumque apud
 eos non legibus magis quam natura uale-
 bat: predicans illud tempus quo expulsus regi-
 bus incredibiliter ciuitas breui etatis
 spacio plurimum creuit. Idem tamen in primo
 historie sue libro atque eius exordio fa-
 tet: et tunc cum ad consules a regibus esset
 translata resp. post punice interuallum iu-
 rias ualidoz et ob eas discessionem ple-
 bis a patribus: aliasque in urbe disces-
 siones fuisse. Nam cum optimis moribus
 et maxima concordia populum romanum
 in secundum et postremum bellum carthagi-
 nense commemorasset egisse: camillus huius
 boni non amorem iustitie: sed stater carthagi-
 ne metum pacis in fide fuisse dixisset. Un-
 de et hasca ille ad reprimendam nequam
 seruandosque istos mores optimos: ut
 metu uitia cohiberent: carthaginem
 nolebat euertere. Continuo subiecit idem
 salustius et ait: At discordia et auaricia
 atque ambitio: et cetera secundis rebus ori-
 ri sueta mala: post carthaginis excidium

maxime aucta sunt: ut intelligeremus
 et aña 7 oziri solē 7 augeri. Unde sub
 nectens cur hec dixerit: Nam iniurie
 inquit ualidoꝝ 7 ob eas discessio ple-
 bis a patribus: alieq; discessionis do-
 mi fuere. Itāde a principio neq; apli⁹
 q̄ regib⁹ exactis: dū met⁹ a tarquinio
 7 bellū graue cū hebruria positum ē:
 equo 7 modesto iure agitatuz. Uides
 quenadmodum etiam illo breui tpe:
 ut regibus exactis idest eiectis aliq̄ta
 lum equo 7 modesto iure ageat: me-
 tum dixit fuisse cām: qm̄ metuebatur
 bellum qd̄ rex tarquinus regno atq;
 urbe pulsus: hebrusis sociatus contra
 romanos gerebat. Attende itaq; qd̄
 deinde contexat. Deinde inquit seruilis
 impio patres plebē exercere: de uita
 ac quiete erga se regio more consulet:
 erga alios de uolētia 7 inquietudine
 sibi regna moliri: illos agro pellere: 7
 celis ex p̄tib⁹ soli impio agē. Quibus
 seuitijs 7 maxie fenore opp̄ssa plebs:
 cū affiduis bellis tributū simul 7 mi-
 litiām toleraret: armata montē sacrum
 atq; auentiniū infedit: tñq; tribunos
 plebis 7 alia sibi iura parauit: discor-
 diaꝝ 7 certaminis utriusq; finis fuit
 secundū bellū puniū. Lernis ex quo
 tpe idest paruo interuallo post reges
 exactos: quales rōani fuerint: de qb⁹
 ait: ius bonūq; apud eos non legibus
 magis q̄ natura ualebat. P̄oro si illa
 tpa talia repiunt: quibus pulcherria
 atq; optia fuisse predicat rōana resp.
 quid iā de consequenti etate dicendū
 aut cogitandum arbitramur: cū pau-
 latim mutata: ut eiusdē historici v̄bis
 utar: ex pulcherria atq; optia pessia
 ac flagitiosissima facta ē p⁹ carthagis
 uidelicet ut cōmēorauit excidiū. Que
 tpa ipse salustius quenadmodum bre-
 uiter recolat 7 describat: i ei⁹ historia
 legi potest: quantis malis mouz que
 secundis rebus exorta sunt: usq; ad
 bella ciuilia demonstret esse puentuz.

Ex quo tempe ut ait maioꝝ mores n̄
 paulatim ut antea: sed torrentis mō
 precipitati adeo iuuēt⁹ luxu atq; aua-
 ricia corrupta est: ut merito dicatur
 genitos esse: q̄ neq; ipsi habere possēt
 res familiares: neq; alios pati. Dicit
 deinde plura salustius de sylle uitijs:
 ceteraq; feditate reipu. Et aliq; scripto-
 res in hoc consentiunt: quāuis eloq̄o
 multum impari. Lernis tñ ut opinō:
 7 quisq; aduerfit facillime perspicit
 colluue moꝝ pessimoꝝ quo illa ciui-
 tas prolapsa fuerit añ nostri regis ad-
 uentū. Hec eim̄ gesta sunt non solum
 añq; christus in carne p̄ns docere ce-
 pisset: ueꝝ etiam añq; de uirgine nat⁹
 esset. Cum igit tot 7 tanta mala tem-
 poꝝ illoꝝ uel tolerabiliora superius
 uel post euersā carthaginē toleranda
 7 horreda: dijs suis iputare n̄ audcāt
 opiones humanis m̄tibus unde talia
 uicia siluiscerēt maligna astutia inse-
 rentib⁹: cur mala p̄ntia christo iputar:
 qui doctrina saluberrima 7 falsos ac
 fallaces deos coli uetat: 7 istas hoīuz
 noxias flagitiosasq; cupiditates diui-
 ua auctoritate detestans atq; p̄denās:
 his malis tabescenti ac labenti mūdo
 ubiq; familiā suam sensim strahit:
 qua p̄dat eternā: 7 n̄ plausu uāitatis:
 s; iudicio uiratis gl̄iosissimā ciuitatē.

De corruptione humane reipubli-
 ce priusq; cultum deorum christus au-
 ferret. cap. xix.

e Ecce rōana resp. qd̄ n̄ ego prius
 dico: s; auctores eoꝝ unde hec
 mercede didicimus tāto añ dixerunt:
 añ christi aduētum paulatim mutata
 7 ex pulcherria atq; optia pessia atq;
 flagitiosissima facta ē. Ecce ante chri-
 sti aduētū: post deletā carthagiez ma-
 ioꝝ mores non paulatim ut antea: s;
 torrentis modo p̄cipitati: adeo iuuēt⁹
 luxu atq; auaricia corrupta ē. Legant

procurauerint adeptaq; seruauerint. Colatur ut uoluerit: ludos exposcant quales uoluerit: quos cum suis l' d suis possunt hie cultoribus: tm efficiat: ut huic felicitati nihil ab hoste: nihil a peste: nihil ab ulla clade timeat. Quis hanc rep. sanus: no dica romao ipio: sz domui sardanapali coparauerit: q quoda rex ita fuit uoluptatib' dedit: ut in sepulchro suo scribi fecerit ea sola se hie mortuu: que libido eius etia cu uiueret: hauriedo psup'at. Que re ge isti si hient sibi i talib' idulgentez: nec in eis qcq; illa seueritate advsate: huic libetius q roani uefes romulo templum z flamen consecrarent.

Que sententia fuerit ciceronis d romana republica. cap. xxi.

f Ed si ptent q romanā rempu. pessimā ac flagitiosissimā dixit: nec curant isti quanta mozz pessimorū ac flagitiosoz labe ac dedecore impleat: sed tmō ut consistat z maeat: audiant eam non ut salustius narrat pessimam ac flagitiosissimam factaz: sed sicut cicero disputat iam tunc pro sus perisse: z nullā oio imansisse rep. Inducit enim scipionem eum ipsum qui carthaginē extinxerat de rep. disputantē: quādo presentiebat ea cōruptione: quā describit salustius eaz iam iamq; piturā. Eo quippe tempore disputatur quo iaz unus grecoz occisus fuit: a quo scribit seditiones graues cepisse salustius. Nam mortis ei' fit i eisdem libris commemoratio. Lū aut scipio in secundi libri fine dixisset: ut i fidibus ac tibis atq; cantu ipso ac uocibus concentus ē: quidā tenendus ex distinctis sonis: quem immutatuz aut discrepantem: aures erudite ferre nō possunt: isq; cōcentus ex dissimilimarū uocum moderatione: concors tam efficit z congruens: sic ex summis z

medijs z infimis iteriectis ordibus: ut sonus moderatā ratione ciuitatez psensu dissimilimoz concinere: z que armonia a musicis dī in cantu: eaz eē in ciuitate cōcordiam artificissimū atq; optimū oium in rep. uinlz incolumitatis: eamq; sine iusticia nullo pacto esse posse. Ac deinde cum aliquanto latius z uberi' differuisset: qmāq; prodeffet iusticia ciuitati: qmāq; obesset si abfuisset. Suscepit deide pil' un' eoz qui disputationi aderant: z poposcit ut hec ipa questio diligent' tractat: ac de iusticia plura dicerent: propter illud qd ia uulgo ferebat rep. regi sine iniuria nō posse. Hanc pinde qonem discutiendam z enodandam esse assus ē scipio. Responditq; nihil esse qd adhuc de rep. putaret dictum: z quo posset longius progredi: nisi esset confirmatuz non modo falsum esse illud sine iuzia nō posse: sed hoc uerissimū esse sine summa iusticia rep. regi non posse. Lulius qonis explicatio cum in diē consequētē dilata eēt: i tertio libro magna conflictatione res acta ē. Suscepit eim pilus ipse disputationez eoz qui sentiret sine iniusticia regi nō posse rep. purgans precipue: ne hoc ipe sentire crederet. Egitz sedulo pro iniusticia cōtra iusticiam: ut hanc eē utilem reip. illam vō inutilem uisimilibus roibus z exēplis uelut cōaret ondez. Tum lelius rogantibus omnibus iusticiā defendere aggressus ē: afferuitq; qmā potuit nihil tā inimicū: q iniusticiam ciuitati: nec oio nisi magna iusticia geri aut stare posse rep. Qua qstione qmā fatis uisū ē pertractata Scipio ad intermissa reuertitur: recolitz suā atq; cōmedat breuē reip. diffinitionē qua dixerat eam esse rem populī. Populū aut nō dez cetū multitudis: sed cetuz iuris consensu z utilitatis cōmunionē sociatū eē decerniat. Docet deinde quanta sit i disputando

nota

diffinitionis utilitas: atq; ex illis suis diffinitionibus colligit tūc eē rēp. id ē rem ppli cū bñ ac iuste gerit: siue ab uno rege: siue a paucis optimatibus: siue ab uniuerso populo. Lū uero iniustus ē rex: quem tyrānum more greco appellauit: aut iūsti optimates: quoru consensū dixit eē factioez: aut iūstus ipse ppls: cui nomē usitatu nō repit: nisi ut etiā ipsū tyrānū uocaret: nō iā uiciosam sicut pydie fuit disputatur: sed sicut ratio ex illis diffinitionibus connexa docuisset oīo nullā esse rēp. qm̄ n̄ eēt res ppli: cum tyrannus eam factione capesceret: nec ipse populus iā ppls eēt si eēt iniustus: qm̄ non eēt multitudo ⁊ iuris consensu ⁊ utilitatis communione sociata: sicut popul⁹ fuerat diffinitus. Quando ergo resp. romana talis erat: quales illam describit salustius: nō iā pessima ac flagitiosissima sicut ipse ait: sed omnino nlla erat secūdam istam rōem: quā disputatio de rep. inter magnos eius principes tunc hita patefecit. Sicut etiā ipse tullius non scipionis nec cuiusq; alii: sed suo sermone loquēs testatur in principio quinti libri: commemorato pri⁹. Ennī poete uersu quo dixerat: *Moribus antiquis res stat romana uirisque: quem quē ille uersū iqt̄ uel breuitate uel ueritate tāq; ex oraculo mihi quodā eē affatus uidet.* Nā neq; uiri nisi ita morata ciuitas fuisset: neq; mores nisi isti uiri p̄fuissent: aut fundare: aut tandiu tenere potuissent tantaz ⁊ tā iuste lateq; impantē remp. Itaq; aeternam memoriam ⁊ mos ipse patrius prestantes uiros adhibebat: ⁊ ueterū morez ac maiorū instituta retinebant excellētes uiri. Nā uero etas cū rēp. sicut picturam accepisset egregiam: s; euanescente uetustate n̄ mō eā colōib⁹ iisdē qb⁹ fuerat renouare neglexit: sed ne id quidē curauit: ut formā saltē ei⁹ ⁊ extrema tanq; lūnamenta seruaret.

Quid. n. manet ex antiquis moribus: quibus ille dixit rē stare romanā: quos ita obliuione obsoletos uidem⁹: ut n̄ mō n̄ colant: s; etiam ignozentur. Nā de uiris quid dicā: *Mores eiz ipsi iterierunt uiroz penuria: cuius tāti mali non uidet reddenda rō nobis: s; et tanq; reis capitū quodāmodo dicēda cā ē.* Nāis enim uicis nō casu aliquo rēp. uerbo retinemus: rē ipsam uero iā pridē amissim⁹. Hec cicero fatebat: longe quēdē p⁹ mortē africanī: quem in suis libris fecit de rep. disputare: ad huc tñ añ aduentum christi. Que si diffamata ⁊ pualescente iligione christiana sentiret atq; diceret: quō n̄ istoz ea christianis iputanda esse censeret? Quāobrem cur n̄ curarūt dū eoz: ne tūc p̄iret atq; amitteret illa resp. quā cicero lōge añq; christ⁹ i carne ueniss; tam lugubrit̄ deplorat n̄missā: Uiderit laudatores eius etiam illi antiquis uiris ⁊ morib⁹ qualis fuerit. Utz in ea uiguerit recta iustitia: an forte nec tunc fuerit uia moribus: s; picta colorib⁹? Quō ⁊ ipse cicero nesciēs cui eā p̄ferret exp̄ffit: s; alias: si deus uoluerit: hec uidebimus. Enitaz enī suo loco: ut oīdam fm̄ diffinitiones ipi⁹ ciceronis: quibus quid sit resp. ⁊ quid sit ppls: loquēte scipione breuit̄ posuit: attestantibus et multis siue ipsius siue eoz quos loqui fecit i eadē disputatione sententijs: nunquā illā fuisse rēp. qz nunq; in ea fuit uā iustitia. Secūduz pbabiliores aut̄ diffinitiones ⁊ pro suo mō quāda resp. fuit: ⁊ meli⁹ ab antiquioribus romanis: q; a posterioribus administrata ē. Uera aut̄ iustitia non est: nisi in ea rep. cuius conditor rectōq; christus ē: ⁊ si ipam rēp. placz dicere: quoniam eam rem populi esse negare nō possumus. Si aut̄ hoc nomen quod alibi aliterq; uulgatur est ab usu nostre locutionis est forte reotus: in ea certe ciuitate est uera iustitia

Resp.

de qua scriptura sancta dicit: gloriosa
de te dicta sunt ciuitas dei.

Quod dñs iōanoꝝ nlla unq̄ cura fuerit:
ne malis moribus respublica deperis-
set. cap. xxij.

Sed quod pertinet ad pñtem q̄onem
quāz laudabilē dicāt istā fuisse
uel eē rēp. secūdum eoz doctissimos
auctores tā longe añ christi aduentuz
peñtia ac flagitiosissima facta erat. Im-
mo uero nulla erat atq̄ oīo perierat
perditissimis moribus. Ut ergo non
periret: dñi custodes eius populo cul-
toꝝ suo dare precipue uite ac moꝝ p-
cepta debuerunt: a quo tot templ' tot
sacerdotib' ⁊ sacrificioꝝ generib': tā
multiplicib' uarijsq̄: tot festis sollēni-
tatib': tot tantoꝝq̄ ludozq̄ celebritati-
bus colebāt: ubi nihil dēones nisi ne-
gociū suum egerunt: n̄ curantes quē-
admodum illi uiuerēt: imo curātes ut
etiam pdite uiuerent: dum tamen ho-
nōi suo illa omnia metu s̄diti mīstra-
rent. Aut si dederunt proferat' osten-
datur: legatur quas deozq̄ leges illi ci-
uitates datas cōtempserint: gracchi:
ut seditonibus cūcta turbarēt: quas
marus ⁊ sylia ⁊ carbo: ut in bellā eēt
p̄grederētur: ciuilia: causis iniquissimis
suscepta: ⁊ crudelr gesta: crudeliusq̄
finita. Quas deniq̄ sylia ipse: cuius
uita: moꝝ: facta: describente salustio
alijsq̄ historie scriptozibus: quis non
exhorreat? Quis illam rempublicam
nō tunc perisse fateat? An forte ppter
huiuscemodi ciuium moꝝ v̄gilianā
illam sn̄iam sicut solent p̄ defensione
suoꝝ deozq̄ opponere audebunt. Dis-
cessere oīs adytis arisq̄ relictis dñi:
q̄b' impiū hoc steterat. Primū si ita ē
n̄ hñt cur querant de religione christi-
ana: ⁊ hac offēsi eos dñi sui deserue-
runt: qm̄q̄dem maiores eoz iam p̄dez
moribus suis ab urbis altaribus taz

multos ac mīutos deos tanq̄ muscas
abegerunt. Sed tamen hec numinuz
turba ubi erat: cum longe anteq̄ mo-
res corrumperent antiqui: a gallis ro-
ma capta ⁊ incēsa est: an forte pñtes
dormiebant? Tunc. n. rota urbe in ho-
stium potestate redacta: solus collis
capitolinus: qui etiā ipse capetur: nisi
saltem āseres dñs dormiētibus uigila-
rent. Unde pene in superstitionē egyp-
tiorum bestias auesq̄ colentiū roma
deciderat: cū āseri solēnia celebrabāt.
Uez de his aduēticijs ⁊ corpis poti'
q̄ animi malis: que uel ab hostibus
uel alia clade accidunt: nondum in-
terim disputo. Nunc ago de labe mo-
rū: quibus p̄mā paulatiz decoloratis:
deide torrētis mō p̄cipitatis: tāta q̄-
uis itegris tectis mēibusq̄ fca ē ruina
reip. ut magni auctores eoz eā tūc ā-
missā n̄ dubitēt dicē. Recte aut' absce-
serant: ut ammitteret' omnes adytis
arisq̄ relictis dñi: si eoz d̄ bōa uita at-
q̄ iustitia ciuitas p̄cepta p̄tempserat.
Nūc v̄o quales q̄so dñi fuerūt: si no-
luerūt cū pplō cultore suo uiuē: quez
male uiuētē n̄ docuerunt bñ uiuere.

Uarietates rez t̄paliū n̄ ex fauore
aut ipugnatione demonum: s̄ ex ueri-
dei iudicio pendere. cap. xxij.

Quid q̄ etiā uident' eoz affuisse
cupiditatib' implēdis: ⁊ oñdūf
nō p̄fuisse refrenandis. Qui. n. mariū
nouum hominem ⁊ ignobilem cruen-
tissimum auctore belloꝝ ciuiliū atq̄
gestorem: ut septies consul fieret adiu-
uerūt: atq̄ ut i septimo suo cōsulatu
moreret' senex: ne in manibus sylle fu-
turi moꝝ uictoris irrueret: cur n̄ etiāz
iuuerūt: ut a tātoꝝ se cōpescēt imani-
tate facioꝝ? Si. n. ad hoc eū dñi eoz n̄
iuuerūt: n̄ paruum est quod fatentur
⁊ eēt n̄ ppitjs dñs suis posse accidere
homini istam temporalem: q̄ nimis

diligunt tantā felicitatē. ⁊ posse hoīes sicut fuit marius salute: uirib⁹: opib⁹: honoribus: dignitate: longeuitate cumulari ⁊ perfrui dñs iratis: posse etiā hoīes sicut fuit regul⁹: captiuitate: fuitate: iopia: uigilijs: doloribus excruciatu ⁊ emori dñs amicis. Quod si ita esse concedunt: compendio nihil eos prodesse ⁊ coli sup suo confitēt. Nam si uirtutibus animi et pbitate uite: cuius premia post mortem spanda sunt magis contraria: ut populus disceret infiterūt: si nihil etiā in his transeuntibus ⁊ temporalibus bonis: uel eis quos oderunt nocent: uel eis quos diligūt profunt: ut qd colūt: ut qd tāto studio colēdi reqrūt: Cur qz laboriosis istibusqz tpb⁹ tāq̄ offēsi abscesserit mūmurat: ⁊ ppt̄ eos christiana religio puit̄s indignissis ledit. Si aut̄ hnt̄ in his reb⁹ uel bñficij uel maleficij potestatē. cur in eis affuerunt pessimo uiro mario: ⁊ optio uiro regulo defuerūt: An ex hoc ipi itelligūt itustissimi ⁊ pessimi: Qd̄ si propterea magis timēdi ⁊ colēdi putant: neqz hoc putetur. Neqz cū minus eos inuenitur regulus coluisse q̄ mario: ideo nec uita pessima eligēda uideat: qz magis mario q̄ regulo dñs fauisse existiant. Metellus eiz romāoz laudatissim⁹: q̄ habuit quiqz filios cōsulares: etiam rez t̄paliū felix fuit: ⁊ catilina pessim⁹ oppressus inopia ⁊ i bello sui sceleris prostratus infelix: ⁊ ueiissima atqz certissima felicitate prepollent boni deū colentes: a quo solo conferri potest. Illa igitur respu. malis moribus cuz periret: nihil dñs eoz pro dirigendis l̄ corrigendis egerunt moribus ne periret: immo deprauandis ⁊ corrupendis addiderunt moribus ut periret. Nec se bonos fingant q̄ uelut offēsi ciuū iniquitate discesserunt: profus ibi erant: produnt cōuincunt. Nec s̄ uentire p̄cipiendo: nec latere tacendo

potuerūt. Omitto q̄ mari⁹ a misātib⁹ micurnensibus marice dee in luco eius cōmendatus ē: ut ei oīa p̄sparet: ⁊ ex summa reffus despatione incolumus in urbem: duxit crudelē crudelē exercitum. Ubi q̄ cruenta q̄ indicibil⁹ hostiliqz imānoz eius uictoria fuerit: eos qui scripserūt legant qui scire uolunt. Sed hoc ut dixi omitto: nec marice nescio cui tribuo marij sāguineaz felicitatē: s̄ occulte potius p̄uidētie dei ad istoꝝ ora claudenda: eosqz ab erroribus liberandos qui nō studijs agunt: sed nec prudenter aduertunt. Quia ⁊ si aduertūt: aliqd̄ in his reb⁹ demones p̄nt: tantum q̄tum secreto oipotētis arbitrio p̄mittunt: ne magnipēdamus terrenā felicitatē: q̄ sicut mario: malis ēt plezqz concedit. Nec etiā rursus quasi malaz arbitremur: cū ēt in ea multos pios ac bonos unus dei ueri cultores inuitis demonib⁹ prepolluisse uideamus. Nec eosdē imundissimos spiritus: uel prop̄ hec ipsa bona malae terrena p̄pitiādos aut timēdos existimemus: quia sicut ipsi mali hoīes in terra: sic ēt illi nō oīa q̄ uolūt facē p̄nt: nisi q̄tū illi⁹ odiatōe sinūt: cui⁹ plene iudicia nō cōphēdit: nemo reprehendit iuste.

De syllanis actib⁹: quoz se demones ostētauerūt adiutores. cap. xxiiij.

¶ Sylla certe ipse: cui⁹ t̄pā t̄tia fuerūt: ut supiora quoz uidex esse uidebat illi⁹ cōpatiōe q̄rerēt: cū p̄mū ad urbē cōtra mariū castra mouisset: adeo leta exta imolanti fuisse scribit liuius: ut custodiri se postumius aruspex uoluerit: capitis suppliciu subditurus: nisi ea que in animo sylla haberet: dñs iuuantib⁹ impleuisset. Ecce nō discesserant adytis arisqz relictis dñs q̄n de rez euētū predicebat: nihilqz de ipsius sylle correptione curabant.

Promittebāt presagando felicitatem magnā: nec malā cupiditatē minando frangebāt. Deinde cū esset in asia bellum mitridaticū gerēs: p lutiū titiū ei mandatū ē a ioue: q̄ eēt mitridatē su-
paturus: et factū ē. Ac postea molietī redire in urbē: et suas amicorūq̄ iniu-
rias ciuili sanguine ulcisci: itēz māda-
tum ē ab eodē ioue: p militē quendam
legionis sexte: prius se de mitridate p
nuntiasse uictoriā: et tunc promittēz
datuz se potestātē: qua recuparet ab
inimicis rēp. nō sine multo sanguine.
Tum p̄cunctatus sylla: q̄ forma mili-
tī uiso fuerit: cū ille indicasset eā: recoz
datus ē q̄ prius ab illo audierat: qui
de mitridatica uictoria ab eo mādata
pertulerat. Quid hīc responderi pōt
quare dī curauerint uelut felicia ista
uuntiare: et nullus eoz curauit sylla
monendo corrigere: tāta mala factuz
scelestis armis ciuilibus: qualia nō so-
lum sedarent: s; auferrent oīo rēp?
Nempe intelligūt demones: sicut sepe
iam dixi: notūq̄ nobis ē i līs sacris:
resq̄ ipse satis indicāt negotiū suuz
agere: ut p dīs hēant: ut colāt: ut ea
illis exhibeāt: q̄bus hi q̄ exhibent so-
ciati unā pessimā cām cū eis habeant
in iudicio dei. Deinde cū uenisset taren-
tū sylla: atq̄ ibi sacrificasset: uidit i ca-
pite uitulini iecozis similitudinē corōe
auree. Tunc postumius auruspex ille
respondit: preclaram ei uictoriā signi-
ficari: iussitq̄ ut extis ill' solus uelce-
ret. Postea puo facto interuallo fuus
cuiusdā luty pontij uaticinando cla-
mauit. A bellona nuntius uenio: uic-
toria tua ē sylla. Deinde adiecit arsurū
esse capitoliū. hoc cum dixisset con-
tinuo egressus e castris: postera die p-
citatioz regressus est: et capitoliū ar-
sisse clamauit. arserat aut reuera capi-
toliū. Qd̄ quidem demoni et preui-
dere facile fuit et celerrime nuntiare.
Illud sane attende quod ad causam

maxie pertinet s̄b qualibus dīs cupi-
ant esse: q̄ blasphemāt saluatorē: uolūta-
tes fidelīū a dñatu demonū liberātē.
Clamauit homo uaticinando uictoria
tua est sylla: atq̄ ut id diuino sp̄ritu
clamasse crederetur: nuntiauit etiam
aliqd̄ et ppe futuruz et mox factum. Un̄
longe aberat per quem ille sp̄s loq̄ba-
tur: nō tñ clamauit ab sceleribus pce
sylla: que illic uictor tam horrenda cō-
misiit: cui corona aurea ipsius uictōie
illustrissimum signuz in uitulino ieco-
re apparuit. Qualia signa si dī isti da-
re solerent: ac nō demones ip̄j pfecto
illis extis nefaria potius atq̄ ip̄i sylle
grauit noxia mala futura mōstrarēt.
Neq̄ eim eius dignitati tm̄ profuit il-
la uictoria: q̄tum nocuit cupiditati.
Qua factū ē: ut imoderatius inhiās:
et secundis rebus elatus ac p̄cipitat?
magis ipse periret in moribus: q̄ ini-
micos i corporibus perderet. Nec illi
dī uere tristia uereq̄ lugenda: nō ex-
tis: non augurijs: nō cuiusq̄ sōnio ul'
uaticinio prenuntiabant. magis enim
tiebant ne corrigeretur: q̄ ne uiceret.
Immo vō satis agebāt: ut uictō ciuīū
gloriosus: uictus atq̄ captiuus: et ne-
fandis uitijs: et p hoc ipsi etiā deōnib?
multo obstrictius subderetur.

Quantum maligni sp̄s ad flagi-
tia incitant hoies: cum cōmittendis
scelerib? quasi diuinā exempli sui inē-
ponunt auctoritatem. cap. xxxv.

i Hinc vō quis n̄ intelligat: q̄s n̄
uideat: nisi q̄ tales deos imitari
magis eligit: q̄ diuina gr̄a ab eorum so-
cietate separari: q̄tum moliantur ma-
ligni isti sp̄ritus exēplo suo: uelut di-
uinā auctoritatē prebere sceleribus?
Quinetiā in quadā cāpanie lata pla-
nicie: ubi nō multo post ciuiles acies
nefario prelio cōsixerūt: ipsi iter se p-
us pugnare uisi sūt. Namq̄ ibi auditi

sūt primū īgētes fragores: moxq; mē-
 ti se uidisse nūtiarūt per aliquot dies
 duas acies preliari. Que pugna ubi
 desitit: uestigia q; uelut hominuz ⁊
 equoz q̄tra de illa cōflictatiōe exp̄mi
 poterant iuenerūt. Si ergo vacit̄ inter
 se numina pugnarūt: iā bella ciuilia
 excusant hūana. Cōsideret̄ tñ q̄ sit ta-
 liū deoz uel malicia uel miseria. Si
 aut̄ se pugnasse finxerūt: qd aliud ege-
 runt: nisi ut sibi rōani bellādo ciuilit̄
 tāq; deoz exemplo nullū nefas admite-
 re uiderent. Jam eim̄ ceperāt bella
 ciuilia: ⁊ aliqua nefandoz preliozum
 strages execranda precesserat. Jā ml-
 tos mouerat: q; miles q̄daz dū occiso
 spolia detraheret fies nudato cadaue-
 re agnouit: ac detestat̄ bella ciuilia ⁊
 seipsū ibi perimēs fratno corpori ad-
 iunxit. Ut ergo tāti h̄ mali mīme te-
 det̄: s; armoz scelestoz magisq; ar-
 dō īcreferet: mox hī dēones quos illi
 deos putant: ⁊ colendos ac ueneran-
 dos arbitrant̄: inter se pugnantes hoī-
 bus apparere uoluerūt: ne imitari ta-
 les pugnas ciuica trepidaret affectio:
 s; potius humanū scelus diuino excu-
 saretur exemplo. Hac astutia maligni
 sp̄s etiā ludos: unde multa iā dixit̄
 scenicos sibi dicari sacrariq; iusserūt:
 ubi deoz tanta flagitia theatricis cā-
 ticis atq; fabulaz actionib; celebrata
 sunt: ut q̄s eos talia fecisse crederet
 ⁊ q̄s nō crederet: sed tamen illos li-
 bentissime sibi uelle talia exhiberi cer-
 neret: securus imitare. Ne quis itaq;
 existimaret in deos cōuitia potiusq;
 eis dignū aliquid scriptitasse: ubicūq;
 illos inter se pugnasse poete cōmemo-
 rarunt: ipsi ad decipiendos homines
 poetaz carmīa firmauerunt: pugnas
 uidelicet suas nō solum p̄ scenicos in
 teatro: uezetiam per seipsos ī cāpo
 humanis oculis exhibentes. Hec dicē
 compulsi sumus: quoniam pessimis
 moibus ciuium romanam rempub.

iam antea perditā fuisse: nullanq; re-
 mansisse ante aduentum domini nūi
 iesu christi auctores eoz dicē ⁊ scribē
 mīme dubitauerunt. Quā perditōez
 d̄s suis non imputant: qui mala trā-
 storia quibus mali: siue inuoluant̄: si
 ue euadant pereunt: ⁊ in quib; boni si
 ue uiuant siue moriant̄: perire nō p̄nt:
 christo nō imputant: cum christus nō
 tanta frequenter pro moribus optis
 precepta contra perditos mores: d̄i
 uero ipsozum nullis talibus p̄ceptis
 egerint aliqd̄ cum suo cultore populo
 pro illa republica ne periret: immo e-
 osdem mores uelut suis exemplis auc-
 toritate noxia corumpēdo egerūt po-
 tius ut periret. Quā n̄ iō ut arbitroz
 tunc perisse q̄sq; iam dicere audebit:
 q; discessere omnes adytis: arisq; illic-
 tis d̄i uelut amici uirtutib; cūuit̄s
 hōium offenderent: quia tot signis ex-
 toz: augurioz: uaticiniozum: quibus
 se tanq; preciosos futuroz adiutoresq;
 prelioz iactare ⁊ cōmdare gestiebant
 conuincuntur fuisse presentes: q; si ue-
 re abscessissent: mitius romanī ī bella
 ciuilia suis cupiditatibus: q; illorum ī
 stigatiōibus exarsissent.

De secretis demonum monitis q̄
 pertinebant ad bonos mores: cuz palam
 in sacris eozum omnis nequitia
 disceretur. cap. xxvi.

q̄ **U**e cum ita sint: cum palam a-
 perteq; turpitudines crudelita-
 tibus mixte: ⁊ obprobria numinum:
 ⁊ crimina siue prodita siue conficta:
 ipsi exposcentibus: ⁊ nisi fierent ira-
 scentibus: ⁊ iam certis ⁊ statutis sollē-
 nitatibus consecrata illis ⁊ dicata cla-
 ruerunt: atq; ad omnium oculos: ut
 imitanda proponerentur spectanda p̄-
 cesserint: quid est q; ūdem ipsi demo-
 nes: qui se huiuscemodi uoluptatib;
 immiscent: immundos sp̄itus se esse

psitent: In quo. n. suis flagitijs et faci-
 noribus siue indicatis siue simulatis:
 eorumque sibi celebratione petita: ipuden-
 tes et immundos gaudent habere con-
 sortes: auctores se uite scelestae imunde-
 que testant. Perhibent tamen in abditijs su-
 is secretisque penetralibus daemones quosdam bonae
 praecipua de moribus quibusdam: uelut elec-
 tis sacratis suis. Quod si ita est: hoc ipso
 callidior aduersanda est et praeuicenda malicia
 spirituum noxiorum. Tanta eorum uis est praebitatis
 et castitatis: ut omnis pene omnis eius laude
 moueat humana natura: nec usquam deo
 sit turpitudinis uitiosa: ut totum amittat
 sensum honestatis. Proinde malignitas
 demonum: nisi alicubi se quenadmodum
 scriptum in nostris libris nouimus transsi-
 guret in angelos lucis: non implet ne-
 gocium deceptionis. Fortis itaque populi
 celeberrimo strepitu impietas impura
 circumsonat: et intus paucis castitas si-
 mulata uix sonat. Praebetur proputula
 pudendis: et secreta laudanda. Decus
 latet: et dedecus patet. Quod malum genus
 omnes conuocat spectatores: quod bonum
 dicitur uix aliquos inuenit auditores:
 tanquam honesta erubescenda sunt: et in-
 honesta glorianda. Sed ubi hoc: nisi
 in demonum templis: ubi nisi in fallacie
 diuersorum? Illud enim fit: ut honestiores
 qui pauci sunt capiant: hoc autem ne plu-
 res qui sunt turpissimi corrigantur.
 Ubi et quando secreti celestis audiebant ca-
 stitatis precepta nescimus: an ipsum tamen
 delubrum: ubi simulacrum illud locatur
 conspiciamus: uniuersi undique conflu-
 entes: et ubi quisque poterat stantes: lu-
 dos qui agebant intentissimi spectaba-
 mus: intuentes alternante conspectu:
 hinc meretriciam pompam: illinc uir-
 ginem illam deam suppliciter adorari:
 an illam turpia celebrari. Non ibi pud-
 bundos mimos: nullam uerecundiores
 scenicam uidimus: cuncta obscenitatis
 implebant officia. Sciebatur uirginali
 numini quid placeret: et exhibebat quod

de templo domini matrona doctior re-
 portaret. Nonnulli pudetiores auerte-
 bant faciem ab impuris motibus sceni-
 corum: et artem flagitij uidere erubescen-
 tes furtius intentione discebant. Homi-
 num namque uerecundabantur: ne auderent ipu-
 dicos gestus ore libero cernere: sed multo
 minus audebant sacra eius quam uenerant
 bant casto corde danare. Hoc tamen
 palam discendum praebat in templo: ad quod
 perpetrandum saltem secretum que-
 rebat in domo. Mirum nimium si ullus
 ibi erat pudor mortalium: quo humana
 flagitia non libere homines committerent:
 que apud deos etiam religiose discunt
 iratos habituri: nisi etiam exhibere cu-
 rarent. Quis enim alius spiritus oc-
 culto instinctu nequissimas agat men-
 tes et instat faciendis adulterijs: et pa-
 scitur factis: nisi qui etiam sacris tali-
 bus oblectatur: constituens in templis
 simulacra demonum: amans in ludis
 simulacra uiciorum: susurrans in oc-
 culto uerba iustitiae ad decipiendos et
 paucos bonos: frequentas in aperto
 inuitamenta nequitiiae ad possidendos
 innumerabiles malos?

Quanta euerfione publice disci-
 pline romani dijs suis placandis sa-
 crauerint obscena ludorum. ca. xxvij.

u. In grauis et philosophus tertu-
 lius edulis futurus clamabat in
 auribus ciuitatis inter cetera sui ma-
 gistratus officia: sibi floram matrem
 ludorum celebritate placandam. Qui lu-
 di tanto deuotius: quanto turpius celebrari
 solent. Dicit in alio loco iam consul in ex-
 tremis periculum ciuitatis et ludos per
 decem dies factos: neque rem ullam quam ad pla-
 candos deos pertineret praetermissa: qua-
 si non satius erat tales deos irritare tem-
 perantia: quam placare luxuria: et eos ho-
 nestate etiam ad inimicitias puocare:
 quam tanta difformitate lenire. Neque enim

gravius fuerat qualibet crudelissima immanitate nocituri homines propere quos placabantur: quod nocebant ipsi cum uirtuositate sedissima placarent: quoniam quidem ut auerteretur quod metuebatur ab hoste in corporibus eo modo dum conciliabantur: quo uirtus debellaret in mentibus: qui non opponerent defensores oppugnatoribus metuum: nisi prius fieret expugnatores morum bonorum. Hanc talium numerum placationem petulantissimam: impudenterissimam: nequissimam: immundissimam: cuius auctores laudanda ratione uirtutis idoles honore priuauit: tibi amouit: agnouit turpes: fecit infames. Hanc inquam pudendam uereque religioni auferendam et detestandam talium numerum placationem: has fabulas in deos illecebrosas atque cristas: hec ignominiosa deorum facta scelerate turpiterque conficta uel sceleratius turpiusque commissa oculis et auribus publicis ciuitas tota discibat: hec commissa numeribus placere cernebat: et ideo non solum illis exhibenda: sed sibi quoque imitanda credebat. Non illud nescio quid uelie bonum uel honestum: quod tam paucis et tam occulte dicebat: si tamen dicebat ut magis ne innotesceret quam ne non fieret timeretur.

De christiane religionis salubritate. cap. xxviii.

a **B**istax immoderata potestatum tartareo iugo et societate penali erui per christi nomen homines in lucem salutaris pietatis ab illa perniciosissime impietatis nocte transferri querunt: et murmurant iniqui et ingrati: et illo nefario spiritu alius obstructiusque oppressi: quod populi confluunt ad ecclesias casta celebritate: honesta utriusque sexus discretione: ubi audiant quod bene hic ad ipsos uiuere debeant: ut post hanc uitam beate semperque uiuere mereant. Ubi sancta scripta

iustitiaeque doctrina de superiore loco in conspectu omnium personarum: et quae faciunt audiatur ad premissum: et qui non faciunt audiatur ad iudicium. Quo tamen ueniunt quaedam talium preceptorum irrisores: omnes eorum petulantia aut repentina imitatione deponitur: aut timore uel pudore comprimuntur. Nichil enim eis turpe ac flagitiosum spectandum imitandumque proponitur: ubi ueri dei: aut precepta inuuantur: aut miracula narrantur: aut bona laudantur: aut beneficia postulantur.

De abhincendo cultu deorum cohortatio ad romanos. cap. xxix.

b **E**c potius concupisce: o idoles romanae laudabilis: o progenies ignorum: sceuolaz: scipionum: fabritioz: hec potius concupisce: hec ab illa turpissima uanitate et fallacissima demonum malignitate discerne. Si quid in te laudabile naturaliter eminet: non nisi uera pietate purgatur atque perficitur: impietate autem dissipatur et perit. Nunc iam elige quod sequaris: ut non in te sed in deo uero sine ullo errore lauderis. Tunc enim est gloria popularis affuit: sed occulto iudicio diuinae prouidentiae: et uera religio quam eligeres defuit. Expugnare: dies est: si cut experrecta es in quibusdam de quorum uirtute perfecta et per fide uera passionibus gloriamur: quae usquamque aduersus potestates inimicissimas confligentes: et atque fortiter moriendo uincentes: sanguine nobis hanc patriam peperere suo. Ad hanc patriam te inuitamus et exhortamur. ut eius adiciaris numero ciuium: cuius quodammodo asyllum est uera reuissio peccatorum. Non audeas degeneres tuos christo christianisue detrahentes: et accusantes uelut tempora mala: cum querant tempora quibus non sit quera uita: sed potius secura nequicia. Hec tibi nunquam nec pro terrena patria placuerunt. Nunc iam celestem arripe: pro qua

mimū laborabis: et i ea vacat sempq̄ regnabis. Illic eim̄ ē n̄ uestal' focus: n̄ lapis capitolinus: s; d̄s un' et v̄s: qui nec metas rez̄ nec t̄pa ponet: ipiū sine fine dabit. Noli deos falsos fallacesq̄ req̄rē: abijce potius atq̄ ptēne in v̄az emicans libertatē. Nō sūt d̄q: maligni sūt sp̄s: q̄bus eterna tua felicitas p̄ea ē. Nō tā iuno troianis a quib' carnalē ouginē ducis et arces uidet' iuidisse romanas: q̄ isti d̄ones: quos adhuc deos putas omni generi hoīuz sedes iuidēt sempitnas. Et tu ip̄a n̄ pua ex parte de talibus spiritibus iudicasti: q̄n̄ ludis eos placasti: et p̄ quos hoīes eosdē ludos fecisti: infames esse uolui sti. Patere asseri libertatē tuā ad v̄sus imūdos sp̄us: q̄ tuis ceruicib' iposuerāt sacrādā sibi et celebrandā ignominiaz suā. Auctores criminū diuinorū remouisti ab honoribus tuis: supplicia deo uero ut a te remoueat illos deos: q̄ delectat' crib' suis: siue ueris q̄b' ignominiosissimum est: siue falsis q̄b' maliciosissimum ē. Bñ q̄ tua sponte hustrionibus et scenicis societatem ciuitatis patere nolui sti. cui gila pleni': nullo modo his artibus placatur diuina maiestas: q̄bus hūana dignitas inquinatur. Quo igitur pacto deos q̄ talibus delectantur obsequijs haberi putas in numero sanctarum celestiuꝝ potestatum: cū hoies per quos eadez aguntur obsequia non putasti habendos in nūero qualiūcūq̄ ciuiū rōanorum: Incomparabiliter superna est ciuitas clarioꝝ: ubi uictoria: ueritas: ubi dignitas: sanctitas: ubi pax: felicitas: ubi uita: eternitas. Multo minus habet in sua societate tales deos: si tu in tua tales hoīes h̄re erubuisti. Proinde si ad beatā puenire desideras ciuitatē: deuita demonū societatē. Indigne ab honestis colunt': q̄ per turpes placāt. Sic isti a tua societate remoueat' purgatiōe ch̄ristiana: quomodo illi a tua

dignitate remoti sūt notatiōe cēsoꝝia. De bonis autem carnalibus: quibus solis mali perfrui uolunt: et de malis carnalib' q̄ sola ppeti nolūt: q̄ neq̄ i his habeant quā putant' h̄re isti d̄ones potestatem: Quāq̄ si haberent: deberemus potius ista contemnere: q̄ ppter ista illos colere: et eos colendo ad ea que nobis inuident puenire nō posse: tñ nec i istis eos hoc ualere q̄d hī putant: qui propter eos hoc colere oportere contendunt: deinceps uidebimur: ut hic sit huius uoluminis modus.

Aurelij augustini de ciuitate dei liber tertius.

De aduersitatibus quas soli mali metuunt: et quas semper passus ē mūdus: cum deos coleret. capituluꝝ. i.

AD SALS DJL
tum esse arbitroꝝ de morum malis et animorum que precipue cauenda sunt: nihil deos falsos populo cultorū suo: quo minus eorūz malorum aggere premeretur: subuenire curasse: sed potius ut maxime premeretur egisse.

Nunc de illis malis uideo dicendū: que sola isti ppeti nolunt: qualia sūt: fames: morb': bellum: expoliatio: captiuitas: trucidatio: et si qua similia iam in primo libro commemorauimus. Nec enim sola mali deputant mala que non faciunt malos: nec erubescūt inter bona que laudant ipsi mali esse qui laudant: magisq̄ stomachatur si illa mala habeant: q̄ si malam uitaz: quasi hoc sit hominis maximum bonum habere bona omnia p̄ se ipsū: sed neq̄ talia mala que isti sola formidant: d̄y eorūz quando ab eis libere colantur: ne illis acciderēt obstiterūt.

Cum enim uarijs p̄ diuersa loca temporibus ante aduentum redemptoris n̄ri innumerabilibus nonnullisq̄ etiam incredibilibus cladibus genus cōtereretur humanū: quos alios q̄ istos deos mundus colebat: excepto uno populo hebreo: et quibusdā extra ipsuz populū: ubicūq̄ gratia diuina digni occultissimo atq̄ iustissimo dei iudicio fuerūt: Uez ne n̄miū longū faciā tacebo aliarum usq̄quaq̄ gentium mala grauissima: q̄ ad romā ptinet: romanūq̄ impiū tm̄ eloquar: id ē ad ipsā proprie ciuitatem: et quecunq̄ illi terrarum: l̄ societate cōiūcte: l̄ cōditio ne sbiecte sūt: q̄ sint perpeffe ante ad uētū christi: cum iam ad eius quasi cōpus reip̄. pertinerent.

An d̄i qui et a troiāis et a grecis similit̄er colebātur: cās habuerint: q̄b̄ illium paterentur excindere. cap. ij.

Primū ip̄a troia uel illū uñ origo ē populi rōani: neq̄ eim̄ pretereūdū aut dissimulandum est quod et in primo libro attigi: eosdem habes deos et colens: cur a grecis uictū captum atq̄ deletū ē: Priamo inquit sunt reddita laomedōtea paterna piuria. Ergo uez ē q̄ apollo atq̄ neptunus eidē laomedonti mercennarijs operibus seruiuerunt. Illis quippe p̄mississe mercedem falsūq̄ iurasse p̄hibetur. Miros apollinem nominatum diuinatōrē in tāto opificio laborasse nescientē: q̄ laomedon fuerat p̄missa negaturus. Quāq̄ nec ipsum neptunūz patrum eius fratrem iouis regē maris decuit ignarum esse futuroz. Naz hunc homerus de stirpe enee de posteris cuius roma est: cū añ illā urbē conditā idem poeta fuisse dicatur: iducit magnum aliquid diuinantem: quē et nubes rapuit: ut dicit: ne ab achille occideretur: cuperetq̄ cōuertei ab imo:

quod apud uirgiliū confitetur: Structa suis manibus perire menia troic. Nescientes igitur tanti d̄i et neptunus et apollo laomedontem sibi negaturū esse mercedem: structores menium troianoz gratis et ingratis fuerunt. Uideant ne grauius sit tales deos credere: q̄ d̄s talibus peierare. Hoc enim nec ipse homerus facile credit: qui neptunum quidem contra troianos: apollinem autem pro troianis pugnantēz facit: cum illo periurio ambos fabula narret offensos. Si igitur fabulis credunt: erubescant talia colere numina. Si fabulis non credunt: non obtendant troiana periuria: aut mirentur deos periuria punisse troiana: amasse romana. Unde enim coniuratio catilinae in tanta tanq̄ corrupta ciuitate habuit etiam eorum grandem copiam: quos manus atq̄ lingua periurio aut sanguine ciuili aiebat: Quid enim aliud ad totiens senatores corrupti in iudicijs: totiens populus in suffragijs uel in quibusq̄ causis: que apud eum cōcionibus agebantur: nisi etiam peierando peccabant: Naz corruptissimis moribus ad hoc mos iurandi seruabatur antiquus: non ut a scelerib̄ metu religionis prohiberentur: sed ut periuria quoq̄ sceleribus ceteris adderetur. Nulla itaq̄ causa est: quare sint d̄i quibus ut dicunt steterat illud imperium: cum a grecis preualentibus probentur uicti: troianis peierantib̄ fingantur irati: nec adulterio pazidis: ut rursus a quibusdam defenduntur: ut troiaz desererēt succensuerunt. auctores eim̄ doctoresq̄ peccatorum esse assolent: non ultores.

Nō potuisse offēdi d̄os pidis adficio: q̄b̄ it̄ ip̄os tradit̄ frequētati. ca. iij.

U Rbē rōaz iqt̄ salusti sicuti ego accepi condidere atq̄ habuere

in initio troiani: qui enea duce pfugi incertis sedibus uagabantur. Si ergo adulteriū paridis uindicanduz numina censuerunt: aut magis in troianis aut etiam in romanis puniendū fuit: quia enee mater hoc fecit. Sz quō in ullo hominuz illud flagitium oderāt: qui in sua socia uenere non oderant: ut alia omittaz: quod cum anchise cō miserat: ex quo eneam pepererat: An quia illud factum est indignante melaelao: illud autē concedente uulcano: Dī enim credo non zelant coniuges suas usq̄ adeo: ut eas etiam cum hominibus dignentur habere cōmunes. Irridere fabulas fortassis existimo: nec grauius agere tanti ponderis cāz. Non ergo credamus si placet eneam esse ueneris filiū: ecce cōcedo si nec romulus martis. Si autem illud: cur non 7 illud: An deos fas ē hominibus feminis: mares autem homines deabus misceri nefas: Dura uel potius n̄ credenda conditio: quod ex iure ueneris in concubitu marti licuit: hoc i iuz suo ipsi ueneri non licere. At utrunq̄ firmatum est auctoritate romana. Neq̄ enim minus credidit recētior cesar auiam uenerem: q̄ patrem antiquior romulus martem.

De sententia uarronis: qua utile esse dixit: ut se homines dīs genitos mentiantur. cap. liij.

d Ixerit aliquis ita ne tu ista credis: Ego uero ista non credo. Nam 7 uir doctissimus eorum uarro falsa hec esse: q̄ quis non audent neq̄ fidenter: pene tamen fatetur. Sed utile esse ciuitatibus dicit: ut se uiri fortes etiam si falsum sit ex dīs genitos esse credāt: ut eo modo animus humanus uelut diuine stirpis fiduciam gerens: res magnas aggrediendas presumat audacius: agat uehemētius: 7 ob hoc

impleat ipsa securitate felicius. Que uarronis sententia expressa ut potuit: meis uerbis cernis q̄latuz locum aperiat falsitati: ubi itelligamus plura iā sacra 7 quasi religiosa potuisse cōfingi: ubi putata sunt ciuibus etiā de ipis dīs prodesse mendacia.

Non probari q̄ dī adulteriū paridis punierint: quod in matre romuli non ultri sunt. cap. v.

f Ed utz potuerit uenus ex cōcubitu āchise enea parere: 7 mars ex ilie cōcubitu filie numitoris romulum gignere in medio relinquamus. Nam pene talis q̄o etiam de scriptis n̄is obozitur: qua queritur utrum p̄uaricatores angeli cum filiab^o hoium concubuerint: unde natis gigantibus id ē nimitū grandibus ac fortib^o uiris tunc terra completa est. Proinde ad utrūq̄ interim mō n̄a disputatio referatur. Si eim uera sunt que apud illos de matre enee 7 de patre romuli lectitāt: quō p̄nt dīs adulteria displicere hoium: q̄ in seipsis concorditer ferunt. Si autem falsa sunt: nec sic q̄dē possunt irasci ueris aduulteris humanis: qui etiam falsis dlectāt suis. Huc accedit: qm̄ si illud de marte nō creditur: ut hoc quoq̄ de uenere nō credatur. Nullo diuini concubitus obtentu 7 matris romuli causa defenditur. Fuit autem sacerdos ilia uestalis: 7 ideo dī magis in romanos sacrileguz illd flagitiaz: q̄ in troianos paridis adulteriū uindicare debuerunt. Nam 7 ipsi romani ātīqui in stupro detectas uestales sacerdotes uiuas etiam defodiēbant: adulteras autē feias quāuis aliqua dānatiōe: nulla tñ mōte plectebant. usq̄ adeo grauius seueriusq̄ uindicāda putabant adyta diuina q̄ humana cubilia uindicabant.

De parricidio romuli: quod deus non uindicauit. cap. vi.

a **L**iud aditio: quia si eorumque peccata hominum illis numinibus displicerent: ut offensus paradisi facto de desertam troiaz ferro ignisque donaret: magis eos contra romanos moueret romuli frater occisus: quam contra troianos grecus maritus illusus magis irritaret parricidium nascentis: quam ignatis adulterium ciuitatis. Nec ad eam quam nunc agimus interest: ut hoc fieri romulo iussit: aut romulo fecit: quod multi impudentia negant: multi pudore dubitant: multi dolore dissimulant. Nec nos itaque in ea re diligentem requirere da per multorum scriptorum perpensa testimonia demoremur romuli fratrem palam constat occisum: non ab hostibus: non ab alienis. Si autem perpetravit aut imperauit hoc romulo magis ipse fuit romanorum: quam paris troianorum caput. Cur igitur troianis iram deorum prouocauit ille aliene coniugis raptor: et eorumdem deorum tutelam romanis inuitauit iste sui fratris extinctor. Si autem illud scelus a facto ipsoque romulo alienum est: quod debuit utique uindictari: quod tota hec illa ciuitas fecit: quod tota consensit: et non iam fratrem: sed patrem quod peius est occidit. uterque eorum fuit conditor: ubi alter scelere ablatum et non permittitur esse regnator? Non est ut arbitror quod dicatur quid mali troia meruerit: ut eam deus desereret: quo posset extinguere: et quid boni roma ut eam deus inhabitaret quo posset auereri: nisi quod uicti inde fugerunt: et se ad istos quos pariter deciperent contulerunt. Immo uero et illic manserunt: ad eos more suo decipiendo: qui rursus easdem terras habitarent: et hic easdem artes fallacie sue magis etiam exercendo maioribus honoribus gloriati sunt.

De euerfione ilij: quod dux marij fimbria excidit. cap. vij.

c **E**rte enim ciuilibus iam bellis scatenibus quid miserum commiserat illum: ut a fimbria marianorum partium homine pessimo euerteretur: multo ferocius atque crudelius quam olim a grecis? Nam tunc et multi inde fugerunt et multi captiuati saltem in seruitute uixerunt. Porro autem fimbria prius edictum proposuit: ne cui parceret: atque urbem totam cunctosque in ea homines incendio concremauit. Hoc meruit illum: non a grecis quos sua irruerant iniquitate: sed a romanis quos sua calamitate propagauerat. deus illis communibus ad hec repellenda nihil iuuantibus: siue quod uerum est nihil ualentibus. Nunquid et tunc abscessere omnes adytis arisque relictis deus: quibus illud oppidum steterat post antiquos grecorum ignes ruinasque reparatum? Si autem abscesserant: eam reque: et oppidanorum quidem quanto iuenio meliorem: tanto deteriorem deorum. Illi enim contra fimbriam portas clauserant: ut sylle seruariet integram ciuitatem: hic eos iratus incendit: uel potius peritus extinxit. Adhuc autem meliorum partium ciuiliu sylle dux fuit: adhuc armis rempublicam recupare moliebatur: horum bonorum initiorum nondum malos euentus habuit. Quid ergo melius ciues illius urbis facere potuerunt: quid honestius: quid fidelius: quid romana parentela dignius: quam meliori cause romanorum ciuitatem seruare: et contra parricidiam romane reip. portas claudere? At hoc eis inquam exitum uersus sit: attendat defensores eorum. Deseruerunt deus adulteros: illiusque flammis grecorum reliquerunt: ut ex eis cineribus roma castior nasceretur. Cur et postea deseruerunt eandem ciuitatem romanis cognatam: non rebellantem

aduersus romā nobilē filiaz: sed iusti-
oribus eius partibus fidē cōstātissimā
pūssimanq; seruantem: eāq; delendāz
reliquerūt: non grecoz uiris fortib?
sed uiro spurcissimo romanoz: Aut
si displicebat dñs causā partiū syl-
lāz: cui seruantes urbē miserī portas
clauerant: cur eidem sylle tanta bōa
pmittebant et prenuntiabāt: An et hic
agnoscuntur aduatores felicū poti?
q̄ infelicū defensores: Non ergo illuz
etiā tunc ab eis cum euerteretur de-
sertum est. Nam demones ad decipi-
endum semper uigilantissimi qđ po-
tuerunt fecerunt. Euerfis q̄ppe et incē-
sis omnibus cum oppido simulacris
solū minerue simulac̄z s̄ tāta ruina
templi illius: ut scribit liuius integrū
stetisse perhibetur. Non ut diceretur
dñ patrij: quozum semper s̄ numine
troia est ad eozum laudem: s; ne dicē
excessere omnes adytis arisq; relictis
dñ ad eozum defensionem. Illud eim
posse permisi sunt: non unde proba-
rentur potentes: sed unde presentes
conuincerentur.

An debuerit dñs illiacia roma cō-
mitti. cap. viij.

d Jis itaq; illiacis post troie ipsi?
documētū qua tandem pruden-
tia roma custodienda commissa est?
Dixerit quispiā iam eos rome habi-
tare solitos: quando expugnante sim-
bria cecidit ilium. Unde ego stetit mi-
nerue simulac̄z: Deide si apud roma
erant quando simbria deleuit ilium:
fortasse apud ilium erant quando a
gallis ipsa roma capta et incensa est.
Sed ut sūt auditu acutissimi motuq;
celerrimi: ad uocem anseris cito redie-
runt: ut saltem capitolinum collem: q̄
remanerat tuerentur. Leterū ad alia
d̄fendenda serius sunt redire commo-
niti.

An illam pacem que sub numā fu-
it deos prestitisse credendum sit. capi-
tulam. ix.

d Ji etiā numā pōpiliū successo-
rem romuli adiuuisse credunt:
ut toto regni sui tempore pacē hēret:
et iam portas que bellis patere assolēt
clauderet: eo merito. s. quo romanis
multa sacra constituit. Illi vō homini
pro tāto ocio gratulandū fuit: si mō
id rebus salubribus scisset impēdē:
et pniciosissia curiositate neglecta ue-
rū deū uera pietate perq̄rere. Nūc au-
tem nō ei dñ contulerunt illud ociaz:
s; eum minus fortasse decepissent: si o-
ciosum mime reppissent. Quāto eim
minus eum occupatum inueuerunt:
tanto magis ipsi occupauerūt. Nā qđ
ille molitus sit: et quibus artibus cles
deos sibi uel illi ciuitati cōsociare po-
tuerit uarro prodit: quod si domino
placuerit: suo diligētius differet loco.
Modo aut quia de beneficijs eozum
q̄o est: magnum bñficiū est pax. S; dei
ueri bñficiū est plezq; etiā sicut
sol: sicut pluuia uiteq; alia subsidia
super ingratos et nequā. Sed si hoc tā
magnum bonū dñ illi rome uel pom-
pilio contulerunt: cur imperio róano
per ipsa tempora laudabilia id nunq̄
postea prestiterūt? An utiliora erant
sacra cū instituerent: q̄ cū instituta ce-
lebrarentur: Atq; tunc nondū erāt: s;
ut essent addebāt: postea vō iā erāt q̄
ut pdesent custodiebant. Quid ergo
est q̄ illi quadragintatres: uel ut aliq;
uolunt. xxxix. āni in tanta pace trasac-
ti sunt regnante numā: et postea sacrif-
instituti: dñsq; ipsis qui eisdē sacrif-
fuerant inuitati iā p̄fidibus atq; tu-
toib?: uix post tā multos annos ab
urbe condita usq; ad augustū unus p
magno miraculo cōmēorat ann^o post
primū bellū punicū: quo bellī portas
romani claudere potuerunt.

An optandum fuerit: ut tanta bel-
lorum rabie romanū augetur ipiū:
cum eo studio quo sub numa auctus
est: et quietū esse potuit et tutū. cap. x.

a N respondēt q̄ nisi assiduis si-
biq̄ continuo succedentib⁹ bell⁹
romanū iperū tā longe lateq̄ n̄ possz
augeri: et tā grandi gloria diffamari:
tōnca uero cā ut magnū esset ipiū
cur esse deberet inquietum. Nōne in
corporebus hominū satius ē modicaz
staturā cū sanitate hie: q̄ ad molē al-
quā giganteā ppetuis afflictionib⁹ p-
uenire: nec cū perueneris requiescere:
sz q̄to grādiouibus mbris: tanto ma-
ioubus agitari malis? Quid autē ma-
li esset ac n̄ potius plurimū boni: si ea
t̄pa pdurarēt: q̄ p̄tinxit salustius ubi
ait. Igit̄ in initio reges: nā ī tris nom̄
ip̄ū id primū fuit: diuī ps igenū: alij
corpus exercebāt: et tū uita hoīuz sine
cupiditate agitabatur: sua cuiq̄ satis
placebāt. An ut tā multū augēt ipiū:
debit fieri quod uirgilius detestatur
dicens. Deterior donec paulatiz ac de-
color etas. Et belli rabies et amō suc-
cessit hōidi: Sed plane pro tantis bell⁹
susceptis et gestis iusta defensio roma-
noz est: q̄ izuentibus sibi importune
inimicis isistē cogebat non auiditas a-
dipiscende laudis humane: sz necessi-
tas tuende salutis et libertatis. Ita sit
plane: naz postq̄ res eoz sicut scribit
ipse salustius legibus: moribus: agris
aucta: satis prospera: satiq̄ pollens
uidebat: sicuti pleraq̄ mortalium ha-
bentur: inuidia ex opulētia orta est.
Igitur reges populiq̄ finitimi bello
eos tentare: pauci ex amicis auxilio
esse. Nam ceteri metu percussi: longe
a periculis aberant. At romani domi-
mil: rēq̄ itenti: festinare: parare alijs:
aliū hortari: hostib⁹ obuiā ire: liberta-
tē: p̄iaz: pentesq̄ armis tegere. Post
ubi picla v̄tute ppulerant: sotijs atq̄

amicis auxilia portabant: magisq̄ dā-
dis q̄ accipiendis beneficijs amicitias
parabant. Decent̄ his artib⁹ rōa cre-
uit: sz regnante numa: ut tā lōga paz
eēt: utz irruebant iprobi bellaq̄ tēta-
bāt: An nihil eoz fieret ut posset paz
illa persistē: Si enim bellis etiam cuz
roma lacebatur: nec armis arma
obuia ferebantur: quibus modis age-
bat: ut nulla pugna supati: nullo mar-
tio impetu territi sedarēt inimici: his
modis semp ageretur: ut seper roma
clausis iā portis pacata ignaret? Qd̄
si in potestate non fuit: non ergo rōa
pacem habuit q̄ diu d̄ eoz: sz q̄ diu
hoies finitimi circūquaq̄ uoluerunt:
qui etiam nullo bello prouocauerūt.
Nisi forte d̄ tales ēt id hoī uendē au-
debunt: quod alius homo uoluit siue
noluit. interest q̄dem iā uicio proprio
malas mentes quatenus sinantur isti
demonēs uel terere uel excitare. Sed
si semp hoc possent: nec aliud secretio-
re ac superiore potestate cōtra eoz co-
natus sepe aliter ageret: semper in po-
testate haberēt paces bellicasq̄ uicto-
rias: que semp fere per humanorum
animorum motus accidunt: quas tñ
plerūq̄ cōtra eoz fieri uoluntatē non
solū fabule multa mētientes: et uix v̄
aliquid uel indicantes uel significan-
tes: sed etiam ipsa romana confitetur
historia.

De simulacro cumani apollinis:
cuius fletus creditus cladem grecorū
quib⁹ opitulari n̄ potat idicaz. cap. xi.

n Eoz. n. aliū de apollo ille cumā-
nus cū ad vsus bacceos regenq̄
aristoncū a romanis bellaret: quatri-
duo fleuisse nuntiat⁹ ē. Quo pdi-
gio aruspices territi: cum id simulac̄
in mare putauissent esse p̄tiendum:
cumani fenēs iccesserūt atq̄ retulerūt
tale prodigium et antiochi et perfidis

bello in eodē apparuisse figmento. Et
 qz romanis felicit̄ prouenisset: ex sena
 tusconsulto eidē apollini sua dona eē
 missa testati sunt. Tunc uero pitiores
 acciti aruspices respōderūt: simulacri
 apollinis fletū id̄ p̄sperum esse roma
 nis: quoniam cumana colonia greca
 eēt: suisqz terris un̄ accitus eēt id̄ ip̄i
 grecie ⁊ luctū ⁊ cladē apollinem signi
 ficasse plorantē. Deinde mox regem
 aristonicum uictū ⁊ captum esse nun
 tiatum est: quez uinci utiqz apollo no
 lebat ⁊ dolebat: ⁊ hoc sui lapidis etiā
 lachrymis indicabat. Unde non usqz
 quaqz incongrue: q̄uis fabulosus: in
 ueritatis similibus mores demonum
 describuntur carmibus poetarū. Nā
 camillam diana doluit apud uigiliū:
 ⁊ pallantem morituz hercules fleuit.
 Hinc fortassis ⁊ numa pompilius pa
 ce abundans: sed quo donante nesciēs
 nec requirens: cuz cogitaret ociosus:
 quibus nam d̄s tuendam romanaz
 salutem regnuzqz committeret: nec
 • uerum illum atqz impotentem sūmū
 deum curare opinaretur ista terrena:
 atqz recoleret troianos deos: quos e
 neas aduexerat: neqz troianum: neqz
 lauiniense ab ipso enea conditū regnū
 diu conseruare potuisse: alios prouī
 dendo existimauit: quos illis p̄oib̄:
 siue qui cum romulo iam romam trā
 sierant: siue quādoqz alba eysa fuerāt
 transituri: l̄ tāq̄ fugitiuis custodes ad
 hiberet: ul̄ tanq̄ inualidis adiutores.

Quantos sibi deos romani preter
 cōstitutionē nume adiecerint: quozuz
 eos nūerositas nihil iuuerit. cap. xij.

n Ec his sacris tñ rōa dignata ē
 esse contenta: que tā multa illic
 pompilius constituerat. Nam ip̄ius
 summum templum nondū habebat
 iouis. Rex q̄ppe tarquinius ibi capi
 tolium fabricauit. Esculapius aut̄ ab

epidauro abiuit romam: ut peritissi
 mus medicus in urbe nobilissimā ar
 tem gloriosius exerceret. Mater autē
 deorum nescio unde nata penestrinuz
 montem insedit. Indignum eim erat:
 ut cum eius filius iam colli capitolio
 presideret: adhuc ipsa in loco ignobli
 latitaret. Que tamen si omnium deo
 rum mater est: non secuta est soluz ro
 mam quosdam filios suos: uerum ⁊
 alios precessit etiāz secuturos. Mior
 sane si ipsa peperit cynocephalum: q̄
 longe postea uenit ex egypto: Utrum
 etiam dea febris ex illa nata sit: uiderit
 esculapius pronepos eius. Sed unde
 cunqz nata sit: non opinō: audebūt eā
 ignobilem dicere d̄j peregrini deam
 ciuem romanam. Sub hoc tot deorū
 p̄sidio: quos numerare quis potest? i
 digenas ⁊ alienigenas: celestes: terre
 stres: infernos: marinos: fontanos: flu
 uiales: ⁊ ut uarro dicit certos atqz in
 certos: in omnibusqz generibus d̄oz:
 sicut in aialibus mares ⁊ feias. Sub
 hoc ergo tot deoz p̄sidio cōstituta
 roma: non tam magnis ⁊ horrendis
 cladib̄: quales ex multis paucas cō
 memorabo: agitari affligiqz debuit.
 Nimis enīz multos deos grādī fumo
 suo tanq̄ signo dato ad tuitionem cō
 gregauit. quib̄ tēpla: altaria: sacri
 ficia: sacerdotes instituendo atqz p̄bē
 do: sūmū v̄o deū: cui uni hec rite ge
 sta debent̄ offenderet. Et felicior q̄dez
 cū paucioribus uixit. Sed quāto ma
 ior facta ē: sicut nauī nautas: tāto plu
 res adhibēdos putauit: credo despās
 pauciores illos sub quib̄ i cōpatione
 peioris uite melius uixerat: non suffi
 cere ad opitalandū grāditati s̄de. Pri
 mo eim s̄b ip̄sis regibus: excepto nu
 ma pompilio: de quo iam supra locu
 tus sum: quantum malum discordio
 si certaminis fuit: quod fratres romu
 li coegit occidi:

Quo iur: quo federe romani opti
nuerunt prima coniugia. capitulum
xiiij.

q Uomō nec iuno q̄ cū ioue suo
lā fouebat rōanos rez dños gē
tēqz togatā: nec uenus ipa eneadas su
os potuit adiuuare: ut bono ⁊ equo
more cōiugia mererent: cladesqz tata
irruit huius inopie: ut ea dolo rapēt:
moxqz cōpellerent pugnare cū soceris
suis: ⁊ misē femine nondum ex iūria
maritis conciliate: iam parentū sāgui
ne dotarentur. Ne eim uicerunt i hac
conflictatione romani uicinos suos.
Quātis ⁊ q̄multis utrinqz uulnerib⁹
ac funeribus tam pp̄inquoꝝ q̄ ⁊ con
finium iste ulctorie cōstiterunt. Prop
ter unum cesarem socerum: ⁊ unū ge
nerum eius pompeium: iam mortua
cesaris filia uxorē pompeij: quanto ⁊
q̄ iusto doloris iūctū lucanus excla
mat. Bella per emathios plus q̄ ciuī
lia campos: Jusqz datum sceleri cani
mus. Uicerūt ergo romani: ut strage
socerorum manibus cruentis ab eoz
filiabus amplexus miserabiles extor
querent: nec ille auderent flere patres
occisos: ne offenderent uictores mari
tos: que adhuc illis pugnantibus pro
quibus facerent uora nesciebant. La
libus nuptijs populū romanū nō
uen⁹ sed bellona dotauit: aut fortassis
alecto illa inferna furia iam eis fauen
te iunōe plus in illos habuit licentie:
q̄ cum eius precibus contra eneā fue
rat excitata. Andromacha felici⁹ cap
tiuata est: q̄ illa cōiugia romana nup
serunt: licet seruales: tamen post eas
amplexus nulluz troianoꝝ pyr̄hus
occidit. Romani autem soceros inter
ficiebant in prelijs: quoꝝ iā filias am
plexabantur in thalamis. Illa uictori
sbdita dolere tantum suoꝝ mortē po
tuit non timere: ille sociate bellantib⁹
parentū suoꝝ mortes pcedētib⁹ uirā

timebant: redeuntibus dolebāt: nec ti
morē hñtes libez nec dolorem. Nam
pp̄t̄ inteitū ciuū: pp̄inquoꝝ: fratꝝ:
parentum: aut pie cruciabantur: aut
crudeliter letabātur uictorijs marito
rum. Huc accedebat: q̄ ut sunt alina
belloꝝ: alique parentum ferro amise
runt uiros: alieqz utroꝝqz ferro ⁊ pa
rentes ⁊ uiros. Necqz enim ⁊ apud ro
manos parua fuerunt illa discrimia.
Siquidē ad obsidionē quoqz puentū
ē ciuitatis: clausisqz portis se tuebāt.
Quibus dolo apris admissisqz hosti
bus itra menia: in ipso foro scelerata
⁊ nimis atrox inter generos socerosqz
pugna cōmissa ē: ⁊ raptores illi ēt sup
abāt: ⁊ crebro fugiētes intra domos
suas: ⁊ grauius fedabāt pristinas: q̄
uis ⁊ ipsas pudendas lugendasqz uic
torias. Hic eim romulus de suorum
iam uirtute desperans iouē rogauit
ut starent: atqz ille hac occasiōe nomē
statoris inuenit. Nec finis esset tanti
mali: nisi rapte ille laceratis crinibus
emicaret: ⁊ prouolute parentibus irā
eorum iustissimam non armis uictri
cibus: sed supplici pietate fedaret. De
inde titum tatiū regem sabinoꝝ
sociū regni romulus ferre cōpulsus
est: germani consortis impatiens: sed
quando ⁊ istum diu toleraret: q̄ srem
geminunqz non pertulit: Unde ⁊ ipso
interfecto ut maior deus esset: regnuz
solus obtiuit. Que sunt ista iura nup
tiarum: que irritamenta belloꝝ: que
federa germanitatis: affinitatis: socie
tatis: diuinitatis: Que postremo sub
tot dñs tutoribus iura ciuitatis: Uī
des q̄ta hinc dici ⁊ q̄multa possent:
nisi que supersunt nostra curaret intē
tio: ⁊ sermo in alia festinaret.

De impietate bellī quod albāis ro
mani intulerunt: ⁊ de dominandī libi
dine adepta uictoria. cap. xiiij.

9 Quid deinde p^o numā s^o alijs regib^o? Quanto malo non soluz suo: s; etiam romanoꝝ in bellū albā puocati sunt: Quia uidelicet paz nūme tam longa uiluerat: quam crebre strages romani albaniq; fuerunt exercitus: et utriusq; cōminutio ciuitatis. Alba nāq; illa quā filius enee creauit ascanius: rome mater propior ipsa: q̄ troia a tullo hostilio rege puocata cōstixit. Confligēs autē et afflicta ē et afflixit: donec multoꝝ cederet pari defectione certaminum. Tunc euentū bellī de tergeminis hinc atq; inde fratrib^o placuit expiri: a romāis tres horatij: ab albāis autē tres curiatij pcesserūt: a curiatij tribus duo hōatij: ab uno autē horatio tres curiatij supati et extincti sūt. Ita rōa extitit uictrix ea clade et i certamine extremo: ut de sex uuis unus rediret domū. Cui dānū in utrisq;: Cui luctus: nisi enee stupi: nisi ascanij postēis: nisi pli ueneris: nisi nepotibus iouis: Nam et hoc plusq; ciuile bellum fuit: qm̄ filia ciuitas cuz ciuitate matre pugnauit. Accessit aliud huic tergemioꝝ pugne ulcie atrox atq; horrenduz malum. Nam ut erant abo populi prius amici: uicini q̄ppe atq; cognati unī curiatorum desponsata fuerat horatioꝝ soror. Hec postea q̄ sponsi spolia i uictore fratre cōspexit: ab eodē fratre qm̄ fleuit occisa ē. Humanior huius unius seie: q̄ uniuersi populi romani mihi uideri fuisse affectus. Illa quē uiz iā sibi media retinebat: aut forte et ipz fiez dolēs q̄ eū occiderat: cui sororē promiserat: puto q̄ non culpabiliter fleuerit. Unde eim apud uirgilium: pius enee laudabiliter dolet hostem etiā sua peremptum manu. Unde marcellus syracusanam ciuitatem recolens eius paulo ante culmē et gloriā sub manus suas subito concidisse: cōem cogitās cōditioēz flēdo miseratus ē. Quēso ab humano

impetremus affectu: ut seia sponsum suū a fratre suo peremptū sine crie fleuerit: si uiri hostes a se uictos etiā cuz laude fleuerunt. Ergo sponso a fratre illatā mortem qm̄ seia illa flebat: tunc se contra mīem ciuitatē tanta strage bellasse: et tāta hinc et inde cognati cuoris effusione uicisse gaudebat roma. Quid mihi obtendit nom̄ laudis nom̄q; uictorie: Remotis obstaculis isane opionis: facinora nuda cernantur: nuda pēsēt: nuda iudicentur. Causa dicatur albe: sicut troie adulterium dicebatur: nulla tal: nulla simil inuēit. Tm̄ ut desides mouēt tullus in arma uiros: et iam defueta triūphis agmia. Illo itaq; uitio tm̄ scelus pperatū est socialis bellī atq; cognati: quod uitū salustius magnū trāseūter attigit. Cū enim laudans breuiter antiquiora cōmemorasset tēpora: quando uita hominū sine cupiditate agitabatur: et sua cuiq; satis placebant. Postea uo inq̄t q̄ in asia cyrus: in grecia lacedemonij et athenienses cepere urbes atq; nationes subigere: libidinē dñandī causam belli habere: maxiam gloriā i magno iperio putare: et cetera: que ipse istituerat dicere. Mihi hucusq; satis sit ei uerba posuisse. Libido ista dominādī magnis malis agitāt et conterit gen^o hūanuz. Hac libidine roma tunc uicta alba se uicisse triumphabat: et sui sceleris laudez gloriā nominabat: quoniaz laudatur inquit scriptura nostra peccator in desiderijs aie sue: et q̄ iniqua gerit benedicatur. Fallacia igit tegmia et dceptōie daltatiōes auferāt a reb^o: ut sincero inspiciāt examie. Nemo mihi dicat magn^o ille atq; ille: q̄a cum illo et illo pugnauit et uicit. Pugnāt etiāz gladiatores: uincūt et ipsi: habet premia laudis et illa crudelitas. Sz puto eē sati^o cuiusly inertie penas luere: q̄ illoꝝ armoꝝ gloriā q̄rere: et tm̄ si in arenā procederēt pugnaturū

inter se gladiatores: quoz alter eēt fili-
 lius alter pater esset: tale spectaculum
 quis ferret: quis nō auferret? Quō er-
 go gloriosum aliū mās aliū filie
 ciuitatis inter se armoz potuit eē cer-
 tamē: An ideo diuersū fuit q̄ arēa ul-
 la non fuit: et latiores campi nō duoz
 gladiatorū: s; in duobus populis mul-
 toz funeribus implebant: nec ampli
 theatro cingebantur illa certamina: s;
 uniuerso orbi: Et tūc uiuis et posteris
 quousq; ista fama porrigit̄ ipiū spec-
 taculum p̄bebat. Uim tñ patiebantur
 studij sui dñi illi presides imperij rōa-
 ni: et talium certaminū tanq̄ theatri
 spectatores: dōec horatioz soroz pp̄
 curiatioz tres peremptos ēt ipsa t̄tia
 ex altera parte fraterno ferro duobus
 fratribus adderetur: ne minus hēret
 mortuū ēt roma que uicerat. Deinde ad
 fructū uictorie alba s̄uerfa ē. Ubi p̄
 illuz: quod greci euerterūt et post lau-
 nium: ubi rex latinus eneam regē pe-
 grinum atq; fugitiuum cōstituerat: t̄-
 tio loco habitauerant numina illa tro-
 iana. Sed more suo etiam inde iā for-
 tasse migrauerāt: iō deleta ē. Discesse-
 rant uidelicet omnes adytis arisq; re-
 lictis dñi: q̄bus impium illud steterat.
 Discesserint sane: ecce iā tertio: ut eis
 quarto roma puidentissime crederet̄.
 Displuerat enim et alba: ubi amul-
 i expulso fratre: et roma placuerat: ubi
 romulus occiso fratre regnauerat. S; a-
 nq; alba dirueretur transfusus est i-
 quunt ppls eius in romā: ut ex utra-
 q; una ciuitas fieret. Est o ita factū sit:
 urbs tñ illa ascenq; regnum: et tertiu
 domicilium troianoz deoz ab urbe
 filia mater euerfa est. Et ut belli iliq̄
 e duobus populis unum facerent mi-
 serabile coagulum multus ante fusus
 utriusq; sanguis fuit. Quid iam sigil-
 latinū dicam: sed ceteris regibus toti-
 ens eadē bella renouata: que uictorij
 finita uidebantur: et tantis stragibus

itez atq; itez confecta: itez itezq; p̄
 fedus et pacē iter generos et soceros et
 eoz stirpem posterozq; repetita. Non
 puuz iudiciū calamitatis huius fuit:
 q; portas belli nullus clausit illoz.

Qualis romanorum regum uita
 atq; exitus fuerit. cap. xv.

n Ull' ergo illoz s̄b tot dñs pre-
 sidib' in pace regnauit: ipsoz
 aut regum qui exitus fuerunt: De ro-
 mulo uiderit aduatio fabulosa: qua
 perhibetur receptus in celum. Uide-
 rint q̄dam scriptozes eozum: qui eum
 propter ferocitatem a senatu discerp-
 tum esse dixerunt: subornatūq; nescio
 quem iulium proculum: qui eum sibi
 apparuisse diceret: eumq; per se popu-
 lo mandasse romano: ut inter numia
 coleretur: eozq; modo populuz qui cō-
 tra senatum itumescere ceperat repres-
 sum atq; sedatum. Acciderat enim et
 solis defectio: quam certa ratione sui
 cursus effectaz imperita nesciēs mlti-
 tudo meritis romuli t̄buebat. Quasi
 uo si luctus ille solis fuisset: n̄ magis
 iō credi debēt occisus: ipmq; scel' ay-
 sione etiam diurni luminis indicatū.
 sicut reya factū est cū dominus cruxi-
 fixus ē crudelitate atq; impietate iude-
 orum. Quam solis obscurationem
 non ex canonico syderum cursu acci-
 disse satis ondit: q; tūc erat pascha iu-
 deoz. Nam plena lūa pasche sollemp-
 nitas agit. Reglaris aut solis d̄fectio
 non nisi lūe sine contingit. Satis et ci-
 cero illam inter deos romuli iceptoz
 putataz magis significat esse q̄ factā:
 q̄uo et laudans eum in libris de rep.
 scipionisq; sermone: tantum est inq̄t
 consecutus: ut cum subito sole ob-
 scurato non comparuisset: deozum in
 numero collocatus putaretur: quam
 opinionem nemo ūq; mortalis asseq;
 potuit sine eximia uirtutis glia. Quod

autem dicit eum subito non comparuisse: pfecto sibi intelligitur: aut uiolentia tempestatibus: aut cedis facinorosis sece-
 tum. Nam et alij scriptores eorum defectioni solis addunt etiam subita tempestatem. quae pfecto aut occasione sceleri prebuit: aut romulum ipsa consumpsit. De tullo quippe etiam hostilio: qui tertius a romulo rex fuit: qui et ipse fulmine absumptus est: dicit in eisdem libris idem cicero propterea et istum non creditum inter deos receptum tali morte: quia fortasse quod erat in romulo probatum id est persuasum: romani uulgare noluerunt: id est uili facere: si hoc et alteri facile tribueret. Dicit etiam aperte in inuentiuis. Illi qui hanc urbem condidit romulam ad deos immortales beneuolentia famaque sustulimus: ut non uere factum: sed propter merita uirtutis eius beneuolentia iactatum diffamatumque monstraret. In hortensio uero dialogo cum de solis canonicis defectionibus loquitur: ut easdem inquit tenebras efficiat quas effecit in interitu romuli: qui in obscuratione solis est effectus. Lerte hic timuit mime interitum hois dicere: quia disputator magis quam laudator fuit. Leteri autem reges populi romani excepto numa pompilio et anco martio qui morbo interierunt: quod horrendos exitus habuerunt. Tullus ut dixi hostilius uictus et euerfor albe: cum tota domo sua fulmine concrematus est. Priscus tarquini per sui decessoris filios interemptus est. Seruius tullus gener ipsius tarquinij superbi qui ei successit in regnum nefario scelere occisus est. Nec discessit adytis arisque relictis deum: tanto in optimu illius populi regem parricidio perpetrato: quos deum ut hoc misere troie faceret: eaque grecis diruenda exuredaque relinqueret: adulterio fuisse paridis comotos. Sed insuper interfecto a se socero tarquinius ipse successit. hunc deum illi nefarium parricidam soceri

interfectione regnante: insuper multis bellis uictoribusque triumphante: et de bellorum manibus capitolium fabricante: non abscedentes: sed partes manentesque uiderunt: et regem suum iouem in illo altissimo templo hoc est in ope parricide sibi perfidere atque regnare perpepsi sunt. Neque eis adhuc innocens capitolium instruxit: et postea male meritis urbe pulsus est: sed ad ipsum ignem in quo capitolium fabricaret: immanissimi sceleris perpetratioe peruenit. Quod uero eum romani regno postea depulerunt: ac secluserunt menibus ciuitatis: non ipsius de lucretie stupro: sed filij peccatum fuit: illo non solum nesciente: sed etiam absente commissum. Ardeam ciuitatem tunc oppugnabat: et pro populo romano bellum gerebat. Nescimus quid faceret si ad eius notitiam flagitium filij deferretur. Et tamen inexplorato eius iudicio et iuxta ei populus ademit imperium: et recepto exercitu a quo deserui iussus est: clausis deinde portis non sunt passi intrare redeuntem. At ille post bella grauissima quibus eosdem romanos concitatis finitimis attulit: postea quam defrus ab eis quorum fidebat auxilio regnum recipe non ualuit: in oppido tuscano rome uicino quatuordecim ut fertur annos priuata uita quae habuit: et cum uxore conuenit: optabilius fortassis exitu: quam socer eius: generi sui facinore nec ignorante filia sicut perhibet extitit. Nec tamen istum tarquinium romani crudelem aut sceleratum sed superbum appellauerunt: sed fortassis regios eius fastus: alia superbia non ferentes. Nam scelus occisi ab eo soceri optimi regis sui usque adeo contempserunt: ut eum regem suum facerent: ubi miror si non scelere grauiore mercedem tantam tanto sceleri reddiderunt: nec discessit adytis arisque relictis deum. Nisi forte quispiam sic defendat istos deos: ut dicat eos iouem mansisse romae: quo possent romanos magis punire supplicijs: quam beneficij adiuuari: seducetes eos uauis

uictorijs et bellis grauissimis conterētes. Hec fuit rōanorū uita sub regibus laudabili tpe illius reip. usq; ad expulsiōnē tarquinij superbi p̄ ducentos fere me et quadraginta et tres annos: cum ille omnes uictorie taz multo sanguine et tantis empte calamitatibus: iuxta illud iperiu iura. xx. ab urbe miliaria dilatauerint: quantum spacium absit ut saltem alicuius getule ciuitatis nec territorio comparemus.

De primis apud romanos consulis: quorum alter alterum patria pepulit: moxq; rome post atrocissima parricidia a uulnerato interijt hoste uulneratus. cap. xvi.

Hic tēpori adijciamus et tēpus illud quousq; dicit ille salustius equo et modesto iure agitatū: dū metus a tarquinio et graue bellū cū hetruzia positū ē. Quādiu eū hetrusci tarquinio redire in regnū conanti opitulati sunt: graui bello roma percussa ē. Ideo dicit equo et modesto iure gestā remp. metu p̄mēte: n̄ psuadente iustitia: in quo grauissimo tpe q̄ funestus ille annus fuit: quo p̄mi consules creati sūt expulsa regia potestate: annum q̄ppe suuz n̄ compleuerunt. Nā iunius brutus exhonoratum eiecit urbe collegā Luciu tarquinu collatinum. Deinde mox ipse in bello cecidit mutuis cum hoste uulneribus: occisis a seip̄o p̄mitus filijs suis et uxoris sue fratribus: q̄ eos p̄ restituēdo tarq̄nio cōiurasse cognouerat. Quod factum uirgilius postq̄ laudabiliter commemorauit: cōtinuo clem̄ter exhorruit. Lum enī dixisset natoq; pater noua bella mouētes ad penā pulchra p̄ libertate uocauit: mox deinde exclamauit et ait. Infelix utcūq; ferēt ea facta miores. Quōlibet iquit ea facta posterī ferāt. i. pre ferāt et extollāt: q̄ filios occidit infelix

et: et tanq̄ ad cōsolandū infelicē subiit: Vincet amō patrie: laudūq; immensa cupido. Nonne in hoc bruto q̄ et filios occidit: et a se percusso hosti et filio tarquinij et mutuo percussus sup̄uiue non potuit: eiq; potius ipse tarq̄nius superuixit: collatini college uidet innocentia uindicata: qui bonus ciuis ob hoc tarq̄nio pulso passus ē: qd̄ tyrannus ipse tarquinus. Nam et idē brutus consanguineus tarq̄nij fuisse phibet: sed collatinū uidelicet similitudo nois pressit: qz etiam tarquinus uocabat. Mutare ergo nomē non patriam cogetur: postremo in eius nomine hoc uocabulum minus effret: luti collatinus t̄mō uocaret. Sz dō nō amissit q̄ sine ullo detrimento possz amitteret: ut et honore primus consul: et ciuitate bonus ciuis carere iuberetur. Etia ne ista est gloria iunij bruti: detestanda iniquitas: et nihilo utilis reip. Et etiaz ne ad hanc p̄petradā uicit amor p̄ie: laudūq; immensa cupido: Jā expulso utiq; tarquinio tyranno: consul cum bruto creatus ē martius lucretie luti tarquinus collatinus: q̄ iuste populus mores in ciue non nomen attendit: q̄ iniuste brutus collegā prime ac noue illi potestatis: quē possit: si hoc offēdebat: noie tantum priuare: et p̄ia p̄uauit et honore. Hec mala facta sūt: hec aduersa acciderunt: quando i illa rep. equo et modesto iure agitarum ē. Lucretius quoq; q̄ in locū bruti fuēat subrogatus: morbo anteq̄ idem annus termiaretur absumptus ē. Ita publius ualerius qui successerat collatino: et marcus hōatius qui p̄ defuncto lucretio suffectus fuerat: annum illuz funereum atq; tartareū: q̄ cōsules q̄nq; habuit cōpleuerunt. Quo anno ipsius cōsulatus nouū honorē ac potestates auspicata ē rōana resp. Lucīā d̄nuto paululū metu: n̄ qz bella cōqueuerāt: sz quia non graui pondere urgebant.

Post initia consularis imperij quibus mal' uexata fuerit rōna resp. dñs ñ opitulātibus quos colebat. ca. xvij.

f Inīto. s. tpe quo equo 7 mode-
sto iuz' agitātū ē: secuta sūt que
idē salustius breuiter sic explicat. De
inde seruili imperio patres plebem ex-
ercere de uita ac quiete erga se regio
more consulere: erga alios de uiolētia
7 inquietudie: sibi igna moliri: illos a
gro pellē: 7 ceteris expertib' soli i ipe-
rio agere. Quibus agitata seuitijs 7
maxime fenore oppressa plebs cum
assiduis bellis tributū 7 militiā simul
toleraret: armata montem sacrū atqz
auentinum insedit. Tūqz tribunos ple-
bis 7 alia sibi iura parauit: discordia-
rū 7 certamis utriusqz finis fuit secu-
dū bellū punicū. Quid itaqz ego tan-
tas moras uel scribens patiar: ul' lec-
turis afferaz: Quāuis fuit illa resp.
tam lōga etate: p tot ānos usqz ad se-
cūdū bellū pūicū: bell' fouēc' idetate
nō desistentibus: 7 int' discordijs sedi-
tionibusqz ciuilibus a salustio breuif
intimatum ē. Proinde uictorie ille nō
solida beatorz gaudia fuerunt: s; ina-
nia solatia miseror: 7 ad alia atqz alia
terribilia mala subeunda illecebrosa
incitamenta mīme quietor. Nec no-
bis qz hec dicimus boni romāi pudē-
tesqz succenseant: q̄q̄ de hac re nec pa-
uendi sunt nec monendi: qñ eos mīn-
ime succensuros eē certissimū ē. Neqz
eiz grauius uel grauiora dicius aucto-
ribus eor 7 stilo 7 ocio multū ipes.
Quib' tñ edificēdis 7 ipi elabōauēz:
7 filios suos elaborare cōpellūt. Qui
aut succensent: qñ me ferrēt: si ego di-
cerē quod salustius ait: plurime tuibe
seditiones 7 ad postremū bella ciuilia
orta sunt: dū pauci potentes: quorum
in gratiam pleriqz concesserant s; ho-
nesto patz aut plebis noie dñationes
affectabant: bōiqz 7 malī ciues appel-

lati: non ob merita in rēp. inceserant
oibus pariter corruptis: sed uti qsqz
locupletissimus 7 iniuria ualidior: qz
presentia defendebat pro bono duce-
batur. Porro si illi scriptores historie
ad honestā libertatez ptiere arbitrati
sunt mala ciuitatis ppe nō tacē: quaz
multis locis magno preconio laudaē
cōpulsī sunt: cum aliam ueriores quo
ciues eterni legendi sunt nō haberent:
qd nos facere conuenit: quoz spes q̄-
to in deo melior 7 certior: tanto maiō
debet esse libertas: cum mala presen-
tia christo nostro imputant: ut infir-
miores imperitioresqz mentes alienē-
tur ab ea ciuitate: in qua sola iugiter
feliciterqz uiuendum est: Nec in de-
os eorum horribiliora nos dicimus:
q̄ eorum idem auctores: quos legunt
7 predicant: q̄o quidem 7 ex ipsis q̄
diceremus accepimus: 7 nullo modo
dicere uel talia uel cuncta sufficimus.
Ubi erant ergo illi dñi qui propter exi-
guam fallacenz huius mundi felici-
tatem colendi existimantur: cum rōna
ni quibus se colendos mendacissima
astutia uendicabant tantis calamita-
tibus uexarentur: Ubi erant quando
ualerius consul 7 ab exulibus 7 suis
incensum capitolium cum defensaret
occisus est: faciliusqz ipse prodesse po-
tuit edī iouis q̄ illi turba tot numinū
cum suo maximo atqz optimo rege:
cuius templum liberauerat subueniē?
Ubi erant quando densissimis fati-
gata ciuitas seditionum malis: cum
legatos athenas missos ad leges mu-
tuadas paululū q̄eta oppiret: graui
fame pestilētiaqz uastata ē: Ubi erant
quādo rursus populus cum fame la-
boraret prefectum annone primū cre-
auit: atqz illa fame inualecente spuri-
us emili': qui esuriēti multitudini fru-
mēta largit' ē igni affectati crim' ieur-
rit: 7 eius s; pfecti istātia p dictatorem
lutium quintum etate decrepitum

a quinto seculio magis equitū cū ma-
ximo 7 periculosissimo tumultu ciui-
tatis occisus ē: Ubi erāt qñ imminēte
pestilentia maxima exportandis inuti-
libus populus diu multūq; fatigat°:
noua lectisternia: quod nunq̄ antea
fecerat exhibenda arbitratus ē: lecti
aut̄ sternerāt in honorē deoz: un̄ hoc
sacz uel potius sacrilegiū nom̄ acce-
pit: Ubi erāt qñ per. x. cōtinuos ānos
male pugnādo crebras 7 magnas cla-
des ap̄d uejos exercitus rōanus acce-
perat: nisi p̄ furiū camillū tandē sbue-
nires: quem postea ciuitas ingrata dā-
nauit: Ubi erant qñ galli romā cepe-
runt: spoliauerūt: incenderunt: cedib°
īpleuerūt: Ubi erāt cū illa insignis pe-
stilentia tam ingentem stragem dōdit:
qua 7 ille furius camillus extinctus ē:
qui romp. ingratā 7 a ueientibus ante
defendit: 7 de gallis postea iudicauit:
Inde in hac pestilentia scenicos ludos
aliā nouā pestē. n̄ corporib° rōanoz:
sed quod est multo perniciosius mori-
bus intulerunt. Ubi erāt qñ alia pesti-
lencia grauis de uenenis matronarū
exorta credita est: quarum supra fidez
multaz atq; nobilitū mores dephē-
si sunt omni pestilentia grauiorēs: l̄ qñ
in caudinas furculas a sannitibus ob-
fessi: ābo cū exercitu cōsules sedus cuz
eis fedū facere coacti sunt: ita ut equi-
tib° rōanis sexcētis obsidibus datis:
ceteri ammissis armis alijsq; spoliati
priuatiq; regnibus: sub iugū hostiū
cū uestimtis singulis mitterent̄: Ubi
qñ graui pestilentia ceteris laborātib°
multi etiā in exercitu ictu fulmis peri-
erunt: Uel qñ etiā inter alia intolera-
blis pestilentia esculapium ab epidau-
ro quasi medicū deū roma aduocare
atq; adhibere compulsa est: qm̄ reges
omniū iouē: q̄ iam diu in capitolio se-
debat multa stupra quibus adolescēf
uacauerat: non pmiserant fortasse di-
scere medicinā: uel cuz cōspirantibus

uno tpe hostib°: lucanis: brutijs: fan-
nitibus: etruscis 7 scenonibus gallis
p̄mo ab eis legati p̄pti sūt. Deinde cū
p̄toze oppisus exercitus: septem tribu-
nis cū illo p̄cūb°: 7 militū tredecim
milibus: uel quando post graues 7 lō-
gas rome seditiones: qbus ad ultimū
plebs ianiculū hostili direptioe secesse-
rat: cui⁹ mali tā dira calamitas erat:
ut eius rei cā quod in extremis picul⁹
fieri solebat 7 dictatoz crearetur hor-
tensius: qui plebe reuocata in eodem
magistratu expirauit: quod nulli dic-
tatozi ante contigerat: 7 quod ill⁹ dñs
iam presente esculapio grauius crimē
fuit: Tū uerō tam multa bella ubiq;
crebuerunt: ut inopia militūz pletarij
illi qui eo q̄ proli gignēde uacabant:
ob egestatē militare n̄ ualētes hoc no-
mē acceperāt: militie conscriberētur:
Accitus etiā a tarētinis pyrrhus rex
grece tunc ingenti glia celebratus: ro-
manoz hostis effectus ē. Lūi sane de-
rez futuro euentu consulenti satis ur-
bane apollo sic ābiguū oraclz edidit:
ut e duobus q̄cqd accidisset: ipse diu-
nus haberetur. Alit̄ eiz: dico te pyrrhe
uincere posse romanos: atq; ita siue
pyrrh⁹ a rōanis siue rōani a pyrrho
uincerentur: securus fatidicus utrūlz
expectaret euentum. Que tunc 7 q̄ hor-
renda utriusq; exercitus clades: i qua
tamē supior pyrrhus extitit: ut iam
posset apollinem p̄ suo intellectu pre-
dicare diuinuz: nisi proxiē alio prelio
romani abscederent superiores: atq;
in tanta strage belloz: etiā pestilentia
grauis exorta est mulierum. Nam pri-
usq; maturos p̄t⁹ ederēt grauide mo-
riebātur. Ubi se credo esculapius ex-
cusabat: q̄ archiatz se nō obstetricēz
p̄fitebatur. Pecudes quoq; similiter
interibant: ita ut iam defectuz genus
aiialium crederetur. Quid h̄yems illa
commemorabilis tam incredibili im-
manitate seuiens: ut niuib⁹ hōrēda

altitudine etiā in foro per dies .xl. man-
 ribus: tyberis quoq; glacie duraret:
 si nris temporib⁹ accidisset: q̄ isti ⁊ q̄-
 ta dixissent: Quid illa itidē ingens pe-
 stilentia q̄ diu seuiuit: q̄ multos pemit:
 Que cam in annuz alium multo gra-
 uius tenderet: frustra p̄nte esculapio
 aditū est ad libros sibyllinos. In quo
 genere oraculoꝝ sicut cicero in libris
 de diuinatione commemorat: magis
 interpretibus ut possunt siue uolunt
 dubia cōiectātib⁹ credi solet. Tunc er-
 go dictū ē eam esse cām pestilentie: q̄
 plurimas edes sacras multi occupa-
 tas priuatim tenerent: sic iterim a ma-
 gno impericie uel desidiē crimine escu-
 lapius liberatus est. Unde autē a ml-
 tis edes ille fuerant occupate nemine
 prohibēte: nisi qz tante numinum tur-
 be diu frustra fuerat supplicatuꝝ: atq;
 ita paulatim loca deserebāt a cultori-
 bus: ut tanq̄ uacua sine ulli⁹ offēsiōe
 possent humanis saltem usib⁹ uēdica-
 ri. Nāq; tūc uelut ad sedandā pestilē-
 tiam diligenter repetita fuerunt atq;
 reparata: nisi postea eodem modo ne-
 glecta atq; usurpata latitarēt: n̄ utiq;
 magne peritiē uarzonis tribueretur: q̄
 scribens de edibus sacris tam multa
 ignorata commemorat. Sz tūc iteriz
 elegans non pestilētie depulsio: sz deo-
 rum excusatio procurata est.

Que clades romanos sub bellis
 punicis triuerint frustra deorum pre-
 sidijs expetitio. cap. xviij.

i Am uero punicis bellis cum in-
 ter utrunq; imperium uictoria
 diu anceps atq; incerta penderet: po-
 puliq; duo p̄ualidi imperus i altutru
 fortissimos ⁊ opulentissimos agerēt:
 quod munitiora regna contrita sunt:
 que urbes āple nobilesq; delete: quot
 afflicte: quot perditę ciuitates: q̄ lōge
 lateq; tot regiōes terreꝝ uastate sūt:

quotiens uicti hinc atq; inde uictōes:
 q̄d hoīuz cōsūptū ē uel pugnatiū mili-
 tum: uel ab armis uacantiū pploꝝuz:
 quanta uis nauium marinis ēt plijs
 oppressa: ⁊ diuersarum tempestatum
 uarietate summersa ē: si enarrare uel
 cōmemorare conemur: nihil aliud q̄
 scriptores etiā nos erius histōie. Tūc
 magno metu perturbata romana ci-
 uitas ad remedia uana ⁊ ridenda cur-
 rebat. Instaurati sunt ex auctoritate
 libroꝝ sibyllinoꝝ ludi seculares: quo-
 rū celebritas inter centū ānos fuerat
 instituta: felicioꝝibusq; tempib⁹ mēo-
 ria negligente perierat. Renouarunt
 etiā pontifices ludos sacros iscriis: ⁊
 ipos abolitos ānis retrōsū melioꝝib⁹.
 Nūmiz eim qm̄ renouati sunt: tāta co-
 pia morientium ditatos inferos etiāz
 ludere delectabat: cū profecto miseri
 hoies ipsa rabida bella ⁊ cruentas ai-
 mositates funerasq; hinc atq; ide uic-
 torias magnos agerent ludos demo-
 num: ⁊ optimas epulas inferoꝝ. Ni-
 hil sane miserabilius p̄io punico bel-
 lo accidit: q̄ q̄ romani ita uicti sunt:
 ut etiā regulus ille caperet: cuius in p̄-
 mo ⁊ in altero libro mentioꝝ fecius:
 uir plane magnus ⁊ uictor: antea do-
 mitoꝝq; penoꝝ. Qui etiā ipsū p̄mum
 bellū punicū confecisset: nisi auuiditate
 nimia laudis ⁊ glorie duriores cōdic-
 tiones q̄ ferre possent fessis carthagi-
 nensibus impasset. Illius uiri ⁊ capti-
 uitas inopinatissima: ⁊ seruitus indig-
 nissima: ⁊ iuratio fidelissima: ⁊ mōs
 crudelissima: si deos illos n̄ cogit eru-
 bescere: ueꝝ est q̄ erei sunt: ⁊ nō hnt
 sanguinē. Nec mala illo tempore gra-
 uissima intra menia defuerunt. Nam
 exundante nimis ultra morem fluuiō
 tyberino: pene omnia urbis plana
 subuersa sunt: alijs impetu quasi tor-
 rentis impulsis: alijs uelut stagno
 diuturno madefactis atq; sublap-
 sis. Istam deinde pestem ignis

pernitiosior subsecutus ē: q̄ cōceptis circa for̄ q̄busq̄ celsiorib⁹: etiā tēplo ueste suo familiarissimo n̄ pepcit: ubi ei ueluti uitā perpetuā diligentissima substitutione lignoz̄: nō tā honorate q̄ dānate uirgēs donare cōsueuerāt. Tum uero illūc ignis nō tm̄ uiuebat: sed etiā seuiēbat. Lūius impetu extēte uirgines: sacra illa fatalia que iam tres i quibus fuerāt presserant ciuitates: cū ab illo incendio liberare n̄ possent: metellus pontifex sue quodā mō salutis oblitus irruens ea semiustulatus abripuit. Neq̄ eim̄ uel ipsuz̄ ignis agnouit: aut uero erat ibi num̄: qd̄ nō etiā si fuisset fugisset. Homo igitur potius sacris ueste: q̄ illa homini prodesse potuerunt. Si aut̄ a semet ipsis ignem nō repellēbant a ciuitate: cuius tueri salutez̄ putabant: quid cōtra illas aquas formaz̄ poterāt adiuuare: sicut etiā res ipsa nihil ea proz̄sus potuiss̄ patefecit. Hec istis ne qua q̄ obijceretur a nobis: si illa sacra dicerent non tuendis his bonis tēporalibus instituta: s̄ signādis etnis: 7 iō cū ea que corporalia uisibiliaq̄ essent perire contingeret: nihil his rebus minui p̄pter quas fuerant instituta: 7 posse ad eisdē usus denuo reparari. Nunc uero cecitate miserabili eis sacris q̄ perire possent fieri potuisse existimant: ut salus terrena 7 temporalis felicitas ciuitatis p̄ire nō posset. Proinde cū illi etiā manentibus sacris: uel salutis cōtritio: uel infelicitas irruisse monstrat̄: mutare s̄ntiam quam defendere neq̄ūt erubescunt.

De afflictōe belli pūici secūdi: qua uires utriusq̄ cōsumpte sunt. ca. xix.

f Secūdo aut̄ bello pūico: nimis longum est cōmēmorare clades duoz̄ pploz̄ taz̄ longe secū lateq̄ pugnantiū: ita ut his quoq̄ fatētib⁹ qui

nō tam narrare bella romana: q̄ rōanum imperiū laudare instituerūt: similio: uicto fuerit ille qui uicit. Hānibale quippe ab hispania surgente: 7 p̄ireneis mōtib⁹ supatis: gallia transcursa alpibusq̄ diruptis: tā lōgo circuitu auctis uirib⁹ cūcta uastando aut subigendo: tourētis mō italie faucib⁹ irruente q̄ cruēta bella gesta sūt: q̄ multa plia: quotiēs rōani supati: q̄ multa ad hostē oppida defecerūt: q̄ multa capta 7 oppressa: q̄ dire pugne 7 totiens hannibali rōana clade gloriozo: s̄ hec hactenus. De cānēsi aut̄ mirabiliter horrendo malo qd̄ dicā: Ubi hānibal cum esset crudelissimus: tamen tanta inimicōz̄ atrocissimoz̄ cede satiat⁹: parcū iussisse perhibet. Un̄ tres modicos anuloz̄ aureoz̄ carthaginē misit: quo intelligerent tantam in illo plio dignitatē cecidisse romanā: ut facilius eaz̄ caperet mensura q̄ numerus: atq̄ hinc strages turbe cetere tanto utiq̄ nūerosioris q̄to infirmioris que sine annulis iacebat: conijcienda potius q̄ nuntianda putaretur. Deniq̄ tanta militū inopia secuta est: ut rōani reos facinoz̄ p̄posita ipunitate colligerēt: seruitia libertate donarēt: atq̄ ex illis pudendus nō tā suppleret q̄ institueret exercitus. Seruis itaq̄: imo ne faciam⁹ iniuriā iā libertis pro rōana rep. pugnaturis arma defuerūt. Detracta sunt templis: tāq̄ rōani d̄s suis dicerent. Ponite q̄ tādiu inaniter hūistis: si forte aliqui d̄ utile inde facē possint nostra mācipia: un̄ uos n̄a numina nihil facere potuistis. Tunc etiam stipendijs sufficiendis euz̄ defecisset erarium: in usus publicos opes uenere p̄uate: adeo unoquoq̄ id qd̄ habuit cōferente: ut preter singulos annulos aureos singl̄iq̄ bullas miserabilis dignitatis insignia: nihil sibi auri senat⁹ ipse q̄to magis ceti odies t̄busq̄ iliq̄rēt. Quis ferret istos: si nostris tēporibus

ad hanc inopiaz cogent: cū eos mō
uix feramus: qñ p supflua uoluptate
plura donāt hūstrionib⁹: q̄ tūc legiōi-
bus p extrēa salute collata sunt.

De exitio saguntinoꝝ: q̄bus ppter
rōanoꝝ amicitia peūtib⁹ dñj romani
auxiliū non tulerunt. cap. xx.

f Ed in his omnibus belli puni-
ci secundi malis nihil miserabi-
lius ac miserabili querela dignius: q̄
exitium saguntinoꝝ fuit. Nec quippe
hispānie ciuitas amicissima populi ro-
mani dum eideꝝ populo fidem seruat
euerſa est. Hinc enim hannibal fracto
federe romanoꝝ causas quesuit: q̄b⁹
eos irritaret ad belluz. Saguntū ego
ferociter obsidebat: quod ubi rōe au-
ditum est: missi sunt legati ad hāniba-
lem: ut ab eius obsidione discederet.
Contempti carthaginem pergunt: q̄ri
monianqꝝ deponunt fedris ruptū
fectoqꝝ negotio romam redeunt. Duz
hec moꝝe agunt: misera illa ciuitas o-
pulentissima sue reip. romanqꝝ caris-
sima octauo uel nono a penis mense
deleta est: cuius interitum legere q̄to
magis scribere horrozis est. Brevit̄ in
eum commemorabo: ad rem quippe
que agitur multum pertinet. Primo
fame contabuit: naz etiam suoꝝ cada-
uerib⁹ a nonnullis pasta perhibetur.
Deide fessa omniuz rez: ne saltez cap-
tiua in manus hannibalis pueniret:
ingentē roꝝum publice struxit: in quē
ardētem ferro: etiam trucidatos om̄s
se suosqꝝ miserunt. Dic aliquid agēnt
dñj heluōes atqꝝ nebulones sacrificio-
rum adipibus inbiantes: ⁊ fallaciū di-
uinationū caligine decipientes: hic ali-
quid agerent: ciuitati populi romani
amicissime sbuenirēt: ⁊ fidei p̄suatiōe
peūtem perire nō sinerent. Ipsi utiqꝝ
mediꝝ p̄sauerunt: cū rōane reip. inter-
iecto fedē copulata ē. Custodis itaqꝝ

fidelr̄ quod ip̄is presidibus placito iū-
xerat: fide uinxerat: iuratione constri-
xerat: a perfido obſessa p̄sūpta
est. Si ip̄si dñj tempestate atqꝝ fulmini-
bus: hānibalem postea romanis p̄xi-
mum menibus terruerunt lōgeqꝝ mi-
serūt: tunc p̄mū tale aliqd facerēt: au-
deo quippe dicere: honestius illos pro
amicis rōanoꝝum ideo periclitantib⁹:
ne romanis frangerent fidem: ⁊ nullā
opem tunc habentibus: q̄ p ip̄is rōa-
nis qui pro se pugnabāt: atqꝝ ad v̄sus
hannibalem opulenti erant potuisse
tēpestate seuire. Si ergo tutores eēnt
romane felicitatis ⁊ gl̄ie taz graue ab
ea cr̄imen saguntine calamitatis auer-
terent. Nunc v̄o q̄stulte creditur: dñs
illis defensoribus romam uictore hā-
nibale non perisse: q̄ saguntine urbi n̄
potuerunt: ne pro eius p̄iret amicitia
subuenire. Si saguntinoꝝ christiāus
populus esset: ⁊ huiusmodi aliqd pro
fide euangelica pateret: q̄q̄ se ip̄e nec
ferro nec ignibus corrupisset: sꝫ tam̄ si
p̄ fide euangelica excidium pateretur:
ea spe pateret qua in christuz credide-
rat: nō mercede breuissimi t̄pis: sꝫ etez-
nitatis interminate potirēt. Pro istis
aut̄ dñs: q̄ p̄pterea coli p̄hibentur: p̄-
pterea colendi requiruntur: ut harum
labentium atqꝝ trāseūtū rez felicitas
tūta sit: quid nobis defensores ⁊ excu-
satores eozuz de saguntinis peuntib⁹
respondebunt: nisi quod de illo reḡo
extincto? Hoc quippe interest: q̄ ille u-
nus homo: hec tota ciuitas: utriusqꝝ
tamen interitus causa conseruatio fi-
dei fuit: propter hanc enim ad hostes
⁊ redire ille uoluit: ⁊ noluit ista trāsi. Conseruata ergo prouocat deoz irā
fides. An p̄nt ⁊ dñs propicijs p̄ire: nō
solum quicqꝝ homines: ueruz etiam i-
tegre ciuitates? Utꝫ uolunt eligāt. Si
eim̄ fidei seruate irascunt̄ illi dñj: que-
rant perfidos a quibus colant̄. Si au-
tem ēt illis p̄pit̄s multis grauib⁹qꝝ

cruciatibus afflicti interire homines ciuitatesq; possunt: nullo fructu felicitatis huius colunt. Desinat igitur succedere: qui sacris deorum suorum perditis se infelices factos esse putant. Possent eis illis non solum manentibus: uerum etiam fauentibus: non sicut modo de miseria murmurare: sed sicut tunc regulus et saguntini excruciatu horribiliter etiam penitus interire.

Quam ingrata fuerit romana ciuitas scipioni liberatori suo: et in quibus moribus egerit: quoniam eam salustius optimam fuisse describit. cap. xxi.

P Oro ut secundum et postremam bellum carthaginense: quoniam salustius optimis moribus et maxima concordia dixit egisse romanos. multa eis preterea suscepti operis modum cogitas. Eodem ergo ipso tempore morum optimorum maximeque concordie scipio ille romae italieque liberator: eiusdemque belli punici secundum tam horrendum: tam exitiosum: tam periculosum preclarus mirabilisque confector uictor: hannibalidis domitorque carthaginis: cuius ab adolescentia uita describitur deus dedita templisque nutrita: inimicorum accusacionibus cessit: carensque patria: quam sua uirtute saluam et liberam reddidit: in oppido linternensi egit reliquum compleuitque uitam: pro insignem suum triumphum nullo illius urbis captus desiderio: ita ut iussisse perhibeatur: ne saltem mortuo in ingrata patria funeralis fieret. Deinde tunc primum per Lencum malleum pro consulem de gallo grecis triumphante asiatica luxuria romam omni hoste peritior irrepserit. Tunc enim primum lecti erant et preciosa stragula uisa prohibentur. Tunc inducte in conuiuia psaltrie et alia licentiosa nequitia. Sed nunc de his malis que intolerabiliter homines patiuntur: non de his que libenter faciunt dicere institui. Unde illud magis quod de

scipione commemorauit: quod cedens inimicis extra patriam quam liberauit mortuus est: ad partem pertinet disputationem: quod ei romana numquam a quorum tempore auertit hannibalem non reddiderunt uicem: que propter istam tantam morem colunt felicitatem. Sed quia salustius eo tempore ibi dixit mores optimos fuisse: propterea hec de asiana luxuria commemoranda putauit: ut intelligat etiam illud a salustio in compatione aliorum temporum dictum: quibus temporibus peiores utique in grauissimis discordiis mores fuerunt. Nam tunc id est inter secundum et postremum bellum carthaginense lata est etiam illa lex uoconiana ne quis heredem seiam faceret: nec uenicam filiam. Qua lege quid iniquius dici aut cogitari possit ignoro. Uerum tamen toto illo interuallo duorum bellorum punicorum tolerabilior infelicitas fuit: bellis tantummodo foris perturbabatur exercitus: sed uictoribus consolabatur. Domi autem nulle sicut alias discordie seueiebant. Sed ultio bello punico uno in petra alterius scipionis: quod ob hoc etiam ipse africa cognomen inuenit: emula impij romani ab stirpe deleta est: ac deinde tantis malorum aggeribus oppressa romana resp. ut prosperitate ac securitate rerum unde numerum corruptis moribus mala illa congesta sunt: plus nocere constretur tam cito euersa: quam prius aduererat tam diu aduersa carthago. Hoc toto tempore usque ad cesarem augustum: qui uidetur non adhuc uel ipsorum opinione gloriosam: sed contentiosam et exitiosam et plane iam eneruam ac languidam libertatem omnimodo extorsisse romanis: et ad regale arbitrium cuncta reuocasse: et quasi morbida uetustate collapsam: ueluti instaurasse ac renouasse rempublicam. Toto ergo isto tempore omitto ex alijs atque alijs causis est: atque est bellicas clades et numerum tantummodo hereda ignominia maculosum.

uolauerant enim puli de cauea: et m̄a
cino consuli: ut aiunt augurium malū
fecerant: quasi p̄ tot annos: quibus il
la exigua ciuitas romanū circumfessa
exercitū affligerat: ipsiq; rōane resp.
terrore esse iaz ceperat. Alij contra etiā
malo augurio processerunt: sed hec i
q̄ omitto.

De mitridatis edicto: quo omnes
ciues romanos: qui intra asiam inue
nirentur iussit occidi. cap. xxij.

q̄ Clāuis illud nequaquā tacuerit:
q̄ mitridates rex asie ubiq; i a
sia pegrinantes ciues romanos: atq; i
numerabilī copia suis negocijs itētos
uno die occidi iussit: et factum ē. Quā
illa misfablis rex facies erat: subito
quēq; ubicūq; fuisset iuēt: i agro: in
uia: in oppido: in domo: in uico: in fo
ro: in tēplo: i lecto: in p̄uiuo iopinate
atq; ipie fuisse trucidatum. Quis gēi
tus moriētū: que lachryme spectatiū
fōtasse etiā ferētū fuerūt: Quā dura
necessitas hospitū: nō solū uidendi ne
farias illas cedes domi sue: ueq; et p̄
petrandi. ab illa blāda cōitate hūani
tatis repente mutatis uultibus ad ho
stile negociū in pace peragendum: mu
tuis ut ita dicā oīo uulneribus: cuz p̄
cussus in corpore: et percussor in aīo fe
riretur. Nuz et isti omnes auguria cō
tempfant: Num deos et dōesticos et
publicos cum de sedibus suis ad illaz
irremeabilem pegrinationē p̄fecti sūt:
quos consulerēt non habebant. Hoc
si ita est: non hñt cur isti in hac cā de
nostris tēporibus conquerantur. Oli
romani hec uana contemnunt. Si au
tem consulerunt: respondeatur quid
ista profuerūt: qñ p̄ hūanas dūtaxat
leges nemine prohibente itā licuezt.

De iteriorib; mal: q̄b; rōana resp.
exagitata ē p̄cedēte pdigio: qd i rabie

oiz aialiu: q̄ hoib; fuiūt fuit. capitulū
xxij.

f Ed tā illa mala breuit q̄tū pos
sumus cōmemoremus: q̄ q̄to i
teriora: tāto misfiora extiterūt: discor
die ciues uel potius inciuiles: nec iaz
seditiones: s; et ipsa bella urbana: ubi
tantus sanguis effusus est: ubi p̄rium
studia: non contionū dissensionib; ua
rijsq; uocibus in alterutrum: s; plane
tam ferro armisq; seuebant bella soci
alia: bella seruilia: bella ciuilia: q̄tum
romanum cruore fuderūt: q̄tā italie
uastationē desertionēq; fecerūt: Nāq;
anq; se aduersus romā sociale latium
cōmoueret: cuncta aialia hūanis usi
bus s̄dita: canes: equi: asini: boues: et
q̄q; alia pecora s̄d hominū dñio fue
runt: subito efferata et dōestice lenita
tis oblita: relictis tectis libera uaga
bāt: et omnē non solū alioz: ueq; etiā
dñoz auersabant accessū: n̄ sine exitio
l piclo audētis siquis de p̄ximo urge
ret. Quod q̄tū mali signū fuit? Qd
si hoc signum fuit qd tantum malum
fuit: q̄tum malū fuit illud: cuius hoc
signum fuit: Hoc si nostris tēporibus
accidisset: rabidiores istos q̄ illi sua a
nimalia paterentur.

De discordia ciuili: quā gracchane
seditiones excitauerunt. cap. xxij.

i Niciū aut ciuiliū maloz fuit se
dicio gracchorum agrarijs legi
bus excitata. Uolebāt eūm agros po
pulo diuidē: quos nobilitas perperaz
possidebat. S; tā uetustā iniquitatē au
dere conuellere periculosissimum im
mo uo ut ipa res docuit p̄niciosissimuz
fuit. Que funera facta sunt: cū prior
gracchus occisus est: que etiā cū alius
frat eius non longo interposito tē
pore. neq; enī legibus et ordine po
testatus: sed turbis armozq; p̄sictib;

nobiles ignobilesq; necabant. Post gracchi alterius interfectionem luci^o opimius consul: qui aduersus eū itra urbem arma commouerat: eoq; cum focis oppresso et extincto: ingentem ciuū stragem fecerat: cū q̄ones h̄et iam iudicialia inquisitione ceteros p̄sequēs tria milia hominum occidisse perhibetur. Ex quo intelligi p̄ōr: q̄rā multitudinem mortium h̄e potuerit turbidus conflictus armorum: q̄n tantam habuit iudiciorū uelut exaiata cognitio. Percāssōr gracchi ipsius caput quantum graue erat: tanto auri pondere consili uendidit. Hec enim pactio cedē p̄cesserat: in qua ēt occisus ē cū liberis marcus fului^o p̄sularis.

De ede concordie ex senatusconsulto in loco seditonum et cedium condita. cap. xxx.

e Legati sane senatusconsulto eo ipso loco: ubi funere^o tumult^o ille cōmissus ē: ubi tot ciues odis cuiusq; ceciderunt: edes p̄cordie facta ē: ut gracchoz pene testis et concionantiūz oculos feriret: mēōriāq; cōpūgēt. S; hoc quid aliud fuit q̄ irritio deorum: illi deo templū cōstitueret: que si esset i ciuitate non tantis dissensionib^o dilacerata corrueret: Nisi forte sceleris huius rea concordia: q̄ deseruerat aios ciuū: meruit in illa ede tanq̄ in carceē includi. Cur enim si reb^o gestis cōgruere uoluerunt: non ibi potius edē discordie fabricarūt: An ulla rō redditur cur concordia dea sit: et discordia dea non sit: ut secundū labeonis distinctōez bona sit ista: illa uo mala. Nec ipse aliud secutus uidet: q̄ q̄ adūtit rōe ēt febrī: sicut saluti templū cōstitutū. Eo igitur mō nō tm̄ concordie: uez etiaz discordie constitui debuit. Periculose itaq; romani tam mala dea irata uolere uoluerunt: nec troianū excidium

recoluerunt originem ab eius offensione sumpsisse. Ipsa quippe quia inter deas nō fuerat inuitata: triū deaz litē aurei mali suppositioe commētata ē. Underixa numinū: et uenus uictrix: et rapta helena: et troia deleta est. Quapropter si forte indignata: q̄ it̄ deos i urbe nullū templū h̄e meruit: ideo iā turbabat tantis tumultibus ciuitatē: q̄to atrocius potuit irritari: cū i loco illius cedis: hoc ē in loco sui opis adu sarie sue constitutam edē esse uideret: Hec uana ridentibus nobis illi docti sapientēsq; stōachāt: et tm̄ numinūz bonoz malozq; cultores: de hac q̄one concordie discordieq; non exēūt: siue pretermiserint harum deaz cultum: eisq; febrē bellonāq; pretulerit: quib^o antiqua phana fecerūt: siue et istas coluerint: cuz sic eos discedēte cōcōdia: discordia seniens usq; ad ciuilia bella perduxerit.

De diuersis generibus bellū: q̄ post p̄ditā edē cōcordie sūt secuta. ca. xxxvi.

p Reclaz uo seditonibus obstaculū edē concordie testem cedis suppliciq; gracchoz cōcionātib^o opponendam putarunt. Quantū ex hoc p̄fecerint indicāt secuta peiora. Laborarunt enim deinceps concionatores n̄ exemplū deuitare gracchoz: s; supere rare propositā. Lulius saturninus tribunus plebis: et caius cesar: seruili^o pretor: et multo post marcus drusus: quorum omnium seditonibus cedes primo tam tunc grauissimē: deinde socialia bella exarserūt: quibus italia uehementer afflictā: et ad uastitatem misēbilē desertionēq; perducta ē. Bellū de ide fuisse successit: et bella ciuilia. In q̄bus que prelia commissa sunt: quid sanguinis fusum: ut omnes fere itale gentes: quibus rōanū maxime p̄pellebat iperium: tanquam seua barbaries

domarent. Jam ex paucissimis hoc ē
mū⁹ q̄ septuaginta gladiatorib⁹: quē
admodū bellū seruire cōtractū sūt: ad
q̄rtum numez⁹ 7 q̄ acrē ferocēq⁹ pue-
nerit: quos ille numerus imperatores
populi rōani superauerit: quas 7 quo
modo ciuitates regionesq⁹ uastauēit:
uix q̄ historiā conscripserunt: satis
explicare potuerūt. Neq⁹ id solū fuit
seruile bellum: sed 7 macedoniā puin-
ciam prius seruitia depopulata sunt:
deinde siciliā; orāq⁹ maritimā. Quā
ta etiam 7 q̄ horrenda cōmiserint pri-
mo latrocīnia: deinde ualida bella pi-
ratarum: quis pro magnitudine rerū
ualeat eloqui?

De bello ciuili mariano atq⁹ sylla-
no. cap. xxvij.

c Um vō mari⁹ ciuili sanguie iā
cruent⁹ multis advsaz sibi pti-
um pēptis: 7 uict⁹ urbe pfugisset: uix
paululū respirante ciuitate: ut uerbis
tulianis utar: supauit postea cīna cū
mario. Lū vō clarissimis uiris iterfec-
tis lumina ciuitatis extincta sunt. Ul-
tus ē huius uictōie crudelitātē postea
sylla. nec dici quidē opus ē quanta di-
minutione ciuium: 7 quāta calamita-
te reipu. De hac enim uindicta que
perniciosior fuit: q̄ si scelera q̄ punie-
bant impunita relinq̄rēt: ait 7 lucan⁹:
Excessit medicina modum: nīmīq⁹
secuta ē qua morbi duxere manus: pe-
riere nocentes. Sed cuz iā soli possēt
supereffe nocentes: tunc data libertas
odis: resolutaq⁹ legū frenis ira ruit.
Illo bello mariāo atq⁹ syllano excep-
tis his: qui foris in acie ceciderunt: in
ipsa quoq⁹ urbe cadaueribus uici: pla-
tee: fora: theatra: templa cōpleta sunt:
ut difficile iudicaret q̄n uictōes plus
funez ediderint: utrum prius ut uin-
cerent: an postea qz uicissent. Lū p̄mū
uictōia mariana q̄n de exilio se ipse

restituūt: exceptis passim quaqua vsuz
cedibus factis: caput octauij cōsulis
poneretur in rostris: cesar 7 fimbria i
domibus trucidarentur suis: duo
crassi pater 7 filius in conspectu mu-
tuo mactarent: bebius 7 numitorius
unco tracti sparsis uiscerib⁹ iterierēt:
Latulus hausto ueneno se manibus
inimicōz s̄traheret: merula flamen
dialis precis uenis ioui etiā suo san-
guine litaret. In ipsius autem marij
ocul⁹ continuo feriebat: q̄b⁹ salutari-
bus dexteram porrigere noluisset.

Qualia fuerit syllana uictōia:
uindex mariane crudelitatis. capitulū
xxvij.

f Syllana uero uictōia secuta hu-
ius uidelz uindex crudelitatis: p⁹
tū sanguinē ciuiū quo fuso cōpata fu-
erat: finito iā bello inimicij⁹ uiuētī-
b⁹ crudelius in pace crassata ē. Jā ēt
post marij maioris p̄stinas ac recētissi-
mas cedes: addite fuerāt alie grauiō-
res a mario iuuenē atq⁹ carbōe eaz⁹
ptium marianaz. Qui sylla imminē-
te nō solū uictōia: uez etiā ipsam des-
pantes salutē: cuncta suis alijsq⁹ cedi-
bus impleuerunt. Nam preter stragē-
late per diuersa diffusam: obscesso ēt
senatu: de ipsa curia tanq̄ de carcē p-
ducebantur ad gladium. Mutius sce-
uola pontifex q̄n nihil apud romāos
templo ueste sanctius hēbat: arā ipaz
āplexus occisus ē: ignēq⁹ illum qui p-
petua cura uirginum semper ardebat
suo pene sanguine extinxit. Urbē dein-
de sylla uictor intrauit: qui in uilla pu-
blica non iam bello sed ipsa pace seu-
ente: septem milia peditū undecunq⁹ i
ermia non pugnando: sed iubendo p-
strauerat. In urbe autem tota quem-
ueller syllanus quisq⁹ feriebat. Unde
tot funera numerari omnino nō pote-
rant: donec sylla suggereret sinendos

esse aliquos uiuere : ut essent quibus
 possēt ipaz q̄ uicerāt. Tūc iā cohibita
 q̄ hac atq; hac passiz furibunda fere-
 bat licentia iugulandi: tabula illa cuz
 magna gratulatione proposita ē: que
 hominū ex utroq; ordine splendor e
 questri scilicet atq; senatorio occiden-
 doruz atq; proscribendoruz duo milia
 continebat: cōtristabat numerus: s; cō-
 solabatur modus. Nec quia tot cade-
 bant tantū erat merōis: q̄tū leticie qz
 ceteri non timebant. Sed i q̄busdam
 eoz qui mori iussi erant: et lz ipsa cru-
 delis ceteroz securitas genera mōtiū
 exquisita cōgemuit. Quendam enim
 sine ferro laniatiū manus diripuezt:
 immanius hoies hoiem uiuum: q̄ be-
 stie solent discerpere cadauer abiectū.
 Alius oculis effosis : z particulatim
 membrīs amputatis: in tantis crucia-
 tibus diu uiuere uel potius diu mori
 coactus est. Subuastate sunt etiam tā
 q̄ uille quedaz nobiles ciuitates: una
 uero uelut unus reus duci iuberetur:
 sic tota iussa ē ciuitas trucidari. Hec
 facta sunt in pace post bellum: non ut
 acceleraretur obtinenda uictoria: sed ne
 contemneretur obreta. Pax cū bello
 de crudelitate certauit z uicit. Illd. m.
 prostrauit armatos: ista nudatos. bel-
 lum erat: ut q̄ feriebat si possz feriret.
 pax aut non ut qui euaserat uiueret:
 sed ut moriens non repugnaret. Que-
 rabies exterarum gentiū: que seueria.
 barbaroz: huic d̄ ciuibz uictorie ci-
 uii cōparari potest?

De comparatione gothice irrup-
 tionis: cū eis cladibus: quas romanū
 uel a gallis uel a belloz ciuiliū auc-
 toribus exceperunt. cap. xxx.

q Uid rōa funestius tetr̄ ama-
 riusq; uidit: utz olim galloz
 z pauloante gothoz irruptiones: an
 marj z sylle aliozq; in eozum ptibus

uiroz clarissimoz tanquā suozum la-
 minum in sua mēbra ferocitatez: Sal-
 li quidē trucidauerunt senatum: q̄cqd
 eius in urbe tota preter arcem capito-
 linā: que sola utcūq; defensa ē repire
 potuerūt. Sed in illo colle cōstitutis
 auro uitaz saltē uēdiderūt: quā r̄si fer-
 ro rapere non possent: possent tamen
 obsidione consumere. Gotthi vō tam
 multis senatoribus pepererūt: ut ma-
 gis mix sit q̄ aliquos pernerūt. At ue-
 ro sylle uiuo adhuc mario ipsum ca-
 pitoliū qd a gallis tutū fuit: ad de-
 cernendas cedes uictor insedit. Et cuz
 fuga marius esset lapsus ferocior: cru-
 entiorq; rediturus: iste in capitolio p
 senatus etiam consultum multos ui-
 ta rebuzq; priuauit. Marianis autez
 partibus sylle absente quid sanctum
 cui pcerent fuit: qn̄ mutio ciui sēatorū
 pontifici arā ipsam ubi erāt ut aiunt
 fata romana miseris ambientī āplexi-
 bus n̄ pepererūt: Syllana porro tabla
 illa postrema: ut omittamus alias in-
 nūerables mortes: ples iugulauit sēa-
 tores: q̄ gotthi l̄ expoliare potuerūt.
 Qua igit fronte: quo corde: qua ipu-
 detia: qua insipientia ul potius amitia
 illa d̄s suis non imputant: z hec n̄o
 imputant christo?

De connexionē belloz: que aduen-
 tum christi plurima z grauissima pre-
 cesserunt. cap. xxx.

c Rudelia bella ciuilia omnibus
 bellis hostilibus auctorib⁹ etiā
 eoz fatētib⁹ amariora: q̄bus illa resp.
 nec afflicta: s; pdita oio indicata ē: lō-
 ge añ aduētū christi exorta sūt: z scele-
 rataz pcatenatiōe cāz a bello maria-
 no atq; syllo ad bella ferro: q̄ z catili-
 ne: quoz a sylle fuerat ille pscript⁹ il-
 le nut⁹: ide ad lepidi z catuli bellum:
 quoz alē gesta sylana rescindē: alē de-
 fendē cupiebat: ide ad pōpēz z cesaris

quoz pōpē⁹ sectatō sylle fuēat: cuiusqz potentia uel equauerat: uel iam etiaz superauerat. Cesar autē pōpēij potētia nō ferebat: sed quia nō habebat: quā tñ illo uicto interfectoqz transcendit. Hinc ad aliū cesarez: qui post august⁹ appellatus peruenerunt: quo ipante natus ē christus. Nā 7 ipse augustus cum multis gessit bella ciuilia: 7 i eis etiam multi clarissimi uiri perierunt: inter quos 7 cicero disertus ille artifex regende reip. Pompeij q̄ppe uicto rem caui cesarē: q̄ uictoriaz ciuilez clementer exercuit: suisqz aduersarijs uitā dignitatēqz donauit: tanq̄ regni appetitorem quorundam nobilium conu-ratio senatorū: uelut pro reip. libertate in ipsa curia trucidauit. Huius deinde potentiam multam moribus dispar: uitijqz oibus iquinatus atqz corruptus affectare uidebatur antonius. Cui uehementer pro eadem illa uelut p̄tie libertate cicero resistebat. Tunc emerferat mirabilis indolis adolescē ille alius cesar: illius caij cesaris filius adoptiuus: qui ut dixi postea appellatus ē augustus. Huic adolescenti cesari ut eius potentia contra antoniuū nūtriretur: cicero fauebat: spars eum de pulsa 7 oppressa antonij dñatione instauraturū reip. libertatem: usqz adeo cecus atqz improuidus futurorū: ut ille ipse iuuenis: cuius dignitatem ac potestatem fouebat: 7 eundem ciceronem occidendū antonio quadaꝫ quasi concordie pactione pmitteret: 7 ipsā libertatē reip. p qua multum ille iclamauat ditioni p̄pe s̄biugaret.

Quā ipudēt p̄ntia incōmoda christo imputent: qui deos colē nō sinunt cū tāte clades cōtra eos t̄pe: quo colantur extiterant. cap. xxxi.

d Eos suos accusent de tātis malis: q̄ nō christo ingrati sūt de

tantis bonis. forte quando illa mala fiebant: calebāt are numinū sabeo thure: fertisqz recentibus halabant: clarebāt sacerdotia: phana reitebant: sacrificabat: ludebat: furebat i tēplis: qñ passim tantus ciuiū sāguis a ciuibus: nō mō in cētis locis: ueꝫ i ipsa quoqz deoz altarā fundebatur. Nō elegit templū quo confugēt tullius: qz frustra elegerat mutius. Hi uero qui multo indignius insultant christianis t̄plb⁹: aut ad loca christo dicatissima confugerunt: aut illuc eos ut uiuerēt etiam ipsi barbari deduxerunt. Illud scio: 7 hoc mecū quisquis sine studio partium iudicat facillime agnoscit: ut omittam cetera que multa cōmemorauit: 7 alia multo plura: que cōmemorare longum putauit: si humanū gen⁹ añ bella punica reciperet christianam disciplinā: 7 cōsequeretur rez tāta uastatio: q̄tra illis bellis europa africaqz contriuit: nullus taliū: quales nūc patimur: nisi christiane religioni illa mala tribueret. Multo aut minus eoz uoces tolerarent: q̄tum attiet ad rōanos: si christiane religionis receptioez 7 diffamatiōnē: uel irruptio illa gallo rum: uel tyberini flūmīs igniūqz illa depopulatio: uel quod cuncta mala p̄cedit: bella ciuilia sequerent. Mala ēt alia: q̄ usqz adeo incredibiliter acciderunt: ut inter prodigia numerarent: si christianis temporibus accidissent: q̄bus ea nisi christianis hoibus tanquā crīa obijcerent. Omitto quippe illa q̄ magis fuerunt mira q̄ noxia: boues locutos: infantes nondum natos de uteris matrū q̄dā uerba clamasse: uolasse serpētes: feminas 7 gallias: 7 omnes i masculinum sexū fuisse conuersas: 7 cetera huiusmodi: que in eoz libris: nō fabulosis: sed historicis seu uera siue falsa sint: non inferunt hoibus p̄niciem: sed stuporem. Sed 7 cū pluit terra: cum pluit creta: cū pluunt

lapides: nō ut grando appellari solet
hoc noie: sed omniuo uel terre uel cre
te uel lapidū pluuiā. Hec profecto eti
am grauius ledere potuerūt. Legius
ap̄ eos etneis ignib⁹ ab ip̄so montis
v̄tice usq; ad littus proximum decur
rentib⁹ ita serbuisse maretu: rupes ex
urerent: ⁊ pices nauū soluerentur.
Hoc utiq; non leuiter noxiū fuit: q̄
uis incredibiliter mix. Eodem rursus
estu ignium tāta ui fauille scripserūt
oppletā eē siciliā: ut cathinēsis urbis
tecta obruta ⁊ opp̄ssa diruēt: qua ca
lamitate p̄mōti misericorditer eiusdez
āni tributum ei relaxare romāi. Locu
stax etiam in africa multitudinem p̄
digū similem fuisse: cum iam esset po
puli romani prouincia litteris māda
uerunt. Consumptis enī fructibus
folijsq; lignoz ingenti atq; inextabili
nube in mari dicūt esse deiectā. Qua
mortua redditaq; littorib⁹: atq; hinc
acre corrupto tātā ortā pestilētiā: ut i
solo regno māsinisse octigenta hoīuz
milia perisse referant: ⁊ multo āplius
in terris littoribusq; p̄xis. tūc utice ex
xxx. milib⁹ uiroz q̄ ibi erant: decē re
mansisse confirmant. Tal itaq; uanī
tas qualem ferimus: eiq; respondē cō
pellimur: qd̄ hoz n̄ christiane religio
ni tribuēt: si t̄p̄ibus christianis uidēt:
Et tñ d̄ys suis ista non tribuūt: quo
rum cultum n̄ reliquerūt: ne ista l̄ mi
nora patiantur: cū ea maiora pestū
lerint: a q̄b⁹ antea colebant.

Aurelij aūgustini de ciui
tate dei liber quartus.

De his quē primo uolumie dispa
tata sunt. cap. primum.

d

*E*LIJIA
te dei dicē exor
sus prius respō
denduz putauit
eius inimicis: q̄
terrena gaudia
consectantes re
busq; fugacibus
ih̄itates: quicq̄d

in eis triste mia poti⁹ admonētis dei
q̄ punientis seuitate patiūt: religioi i
crepitat christiane: q̄ una ē salubris ⁊
uera religio. Et qm̄ cū sit i eis et uul
g⁹ idocū: uelut doctoz aucte i odiuz
n̄z grau⁹ iritat: existimantib⁹ ip̄itis:
ea q̄ suis t̄p̄ib⁹ isolite acciderūt: p̄ alia
retro t̄pa accidē n̄ solē: eozq; op̄ionez
ēt his q̄ eā falsā eē nouerūt: ut adūsuz
nos iusta murmura habere uideant:
sue scientie dissimulatione firmatib⁹:
de libris quos auctozes eorum ad co
gnoscendam preteritorum temporuz
h̄stoziam memorie mandauerunt: lō
ge aliter q̄ putant demonstranduz fu
it: ⁊ simul docendum deos falsos:
quos uel palam colebant uel occulte
adhuc colūt: eos esse immundissimos
spiritus ⁊ malignissimos ac fallacissi
mos demones: usq; adeo ut aut ueris
aut fictis etiam: suis tamen criminib⁹
delectentur: que sibi celebrari per sua
festa uoluerunt: ut a perpetrandis dā
nabilibus factis: humana reuocari
non possit infirmitas: dum ad hec imi
tanda uelut diuina prebetur auctozī
tas. Hec non ex nostra coniectura
probauimus: sed partim ex icenti me
morā: quia ⁊ ipsi uidimus talia ac ta
libus numinibus exhiberi: partim ex
litteris eorum qui non tanquam in
contumeliā: sed tanquam in hono
rem deozum suozum ista conscripta
posteris reliquerunt: ita ut uir doctis
simus apud eos uarro ⁊ grauissime
auctozitatis: cum rerum humanaruz
atq; diuiaz dispersitos faceret libros

alios humanis : alios diuinis p sua cuiusq; rei dignitate distribuens: non saltem in rebus humanis: sed in reb^o diuinis poneret ludos scenicos : cum utiq; si tmmodo boi z honesti hoies in ciuitate essent: nec in rebus huānis ludi scenici esse debuissent. Quod profecto non auctoritate sua fecit: s; quoniam eos rome natus z educatus in diuinis rebus inuenit. Et quoniam i fine primi libri que deinceps dicenda esset breuiter posuimus: z ex his quedam in duobus consequentibus diximus: expectationi legentiu que restat reddenda cognoscimus.

De his que libro secundo z tertio continentur. cap. ij.

p Romiseramus ergo quedā nos esse dicturos aduersus eos qui romane reip. clades in religionē niaz referūt: z comēoratuos quecunq; z q̄racūq; occurrere potuissent: ul' satis esse uiderentur mala que illa ciuitas pertulit: uel ad eius imperium prouicie pertinentes: añq̄ eoz sacrificia p̄hibita fuissent. Que omnia proculdubio nobis tribuerent : si iam uel illis clareret nīa religio: uel ita eos a sacis sacrilegis prohiberet. Hec z secundo z tertio libro satis quantum existimo absoluimus: in secūdo agentes d̄ malmoz : que mala uel sola uel maxima deputanda sunt. In tertio autē libro de his malis que stulti sola perpeti exhorrent: corporis uidelicet externarūq; rerum que plerūq; patiuntur z boni. Illa uero mala non dico patienter sed libenter habent: quibus ipsi fiunt mali. Et q̄pauca dixi de sola ipsa ciuitate atq; eius imperio: nec ide omnia usq; ad cesarem augustum. Quod si comēorare uoluissē z exaggerare illa mala q̄ nō sibi inuicē hoies faciūt: sicut sunt uastationes: euerfioesq; bel-

lantiu: s; ex ipsius mundi elementis terrenis accidunt rebus: que uno loco apuleius breuiter stringit : in eo libro: quem de mundo scripsit: terrena omnia dicens mutationes euerfiones z itēfiones z reiffiones atq; iteritū hie. Nāq; in modicis tremozibus terraz: ut uerbis eius utar: diff: luisse humoz z interceptas urbes cum populis dicit: abruptis etiaz imbribus prolutas totas esse regiones: illas etiam que p̄us fuerant continentes hospitibus atq; aduenis fluctibus isulatas: aliasq; desidā maris pedestri accessu puas factas: uentis ac procellis euefias esse ciuitates: incendia de nubibus emicuisse: quibus orientis regiones conflagrate perierunt: z in occidentis plagis scaturigines quasdam ac proluuioes easdem strages dedisse. Sic ex etne v̄ticibus quondam effusis crateribus diuini incendij per decliua torrentis uice flammazum flumina cucurrisse. Si hec atq; huiusmodi que habz historia unde possem colligere uoluissē: quando finissē que illis temporibus euenerunt: anteq̄ christi nomen ulla istoꝝ uana z uere saluti pernitiōsa cōprimeret? Promiseram me etia demōstraturum: quos eozum mores: z quā ob cam deus uerus ad augendum impium adiuuare dignatus est: in cuius p̄tate sunt regna oīa: q̄q; eos nihil adiuuerint hī quos deos putant: z pot' q̄tū decipiēdo z fallēdo nocuerint. Cū nūc mihi uideo eē dicēdū z magis de incrementis imperij rōani. Nāz de noxia fallacia demonum: quos uelut deos colebant: q̄tū maloz inuexerit moribus eozum : in secundo maxime libro nō pauca iā dicta sūt. Per om̄s autem absolutos tres libros: ubi opportunum uisū est cōmīdauimus etia in ipsis bellicis malis: quantum solacioꝝ deus p̄ christi nomē: cui tantum honoris barbari detulerunt : preter

belloꝝ morē bonis malisq; cōtulerit: quomodo qui facit solem suum oriri super bonos ⁊ malos: ⁊ pluit sup iustos ⁊ iniustos.

An altitudo imperij que non nisi bellis acquiritur: in bonis siue sapien-
tū hñda sit: siue feliciū. cap. iij.

i Am itaq; uideamus quale sit: q̄ tantā latitudinē ac diurni-
tate impj rōani ill' dñs audēt t̄bucre: quos etiā p turpiū ludoz obsequia: ⁊ p turpiū hoīuz misteria se honeste co-
luisse contendūt. Quanq̄ prius uellē paululum inquirere: q̄ sit rō: que pru-
dentia: cum hominum felicitatem nō possis oñdē semp in bellicis cladibus ⁊ in sanguine ciuili uel hostili: cuz hu-
mano ⁊ cum tenebroso timore ⁊ cruē-
ta cupiditate uersantium: ut uitro leti-
tia eoz cōparet fragiliter splendida: cui timeatur horribilius: ne ip̄ete frā-
gat: de impj magnitudine ac latitudi-
ne uelle gloriari. Hoc ut facilius diu-
dicetur: nō uanescamus inani uentosi-
tate iactati atq; obtūdām intētionis
aciē alciſonis uocabul' rez: cū audim⁹
populos: regna: puincias: sed duos cō-
stituiam⁹ hoies. Nā singlūs quisq; hō
ut in sermone una l̄a: ita quasi elemē-
tuz ē ciuitatis ⁊ regni quātalz terrarū
occupatione latissimi. Quozum duo-
rum hoīum paupem unum uel poti⁹
mediocrem: alterum prediuitē cogite-
m⁹: s; diuitē tiorib⁹ anxiiū: meozibus
tabescentem: cupiditate flagrātem: nū-
quam secuz: semp inquietū: perpetu-
is inimicitiaz contentionibus anhelā-
tem: augentē sane his miserjs patmo-
nium suum in immensum modū atq;
illis augmētis curas quoq; amarissi-
mas aggregantē. Mediocrē vō illum
re familiari parua atq; succincta sibi
sufficienē: carissimū suis cognatis: uī-
cinis amicis dulcissima pace gaudētē:

pietate religio sū: begninū mte: sanum
corpore: uita parcū: moribus castum:
conscia securum. Nescio utz q̄sq̄ ita
desipiat: ut audeat dubitare quē p̄fe-
rat. Ut ergo in his duob⁹ hoib⁹: ita i
duabus familijs: ita in duob⁹ pplis:
ita in duob⁹ regnis igula seq̄t equita-
tis. Qua uigilantē adhibita: si n̄a itē-
tio corrigat: facillie uidebimus ubi ha-
bitet uanitas: ⁊ ubi felicitas. Quapp̄
si uerus deus colat: eiq; sacris vacib⁹
⁊ bonis moribus seruiat: utile ē ut bo-
ni longe lateq; diu regnent. Neq; hoc
tā ipsis q̄ ill' utile ē quib⁹ regnat. Nā
q̄tum ad ipsos pertinet pietas ⁊ pro-
bitas eoz q̄ magna dei dōa sūt: suffi-
cit eis ad ueram felicitatez: qua ⁊ ista
uita bñ agatur: ⁊ postea percipiatur
eterna. In hac ergo terra regnum bo-
noz nō tā illis p̄stat: q̄ rebus hūa-
nis. Maloz vō regnum magis ignā-
tibus nocet: qui suos aios uastant: sce-
lerum maiore licentia. his autē qui eis
seruendo s̄bdunt: non nocet nisi iniq̄-
tas p̄pa. Nam iustis q̄cqd malozum
ab iniquis dñis irrogatur: non ē p̄a
criminis: sed uirtutis examen. Proin-
de bonus si seruiat liber ē: malus autē
etiam si regnet seruus est. Nec unius
hominis: s; q̄b ē grauius tot dñozum
quot uitioz: de qb⁹ uitjs cū agēt scri-
ptura diuina. a quo eiz q̄s inq̄t deuict⁹
est: huic ⁊ seruus addictus est.

Quā similia sint latrocinjs igna
absq; iustitia. cap. iij.

r Emota itaq; iustitia: quid sunt
regna nisi magna latrocinia?
Quia ⁊ latrocinia quid sunt nisi par-
ua regna? Manus tenim ipsa homi-
num cum imperio principis regitur
pacto societatis astringitur: placiti le-
ge preda diuiditur. Hoc malum si in-
tantum perditoruz hominum accessi-
bus crescit: ut ⁊ loca teneat: sedes

constituat: ciuitates occupet: populos subiuger: euidentius regni nomen assumit. Quod eis iam in manifesto confert: non adempta cupiditas: sed addita impunitas. Eleganter enim et ueraciter alexandro illi magno quidem comprehensus pirata respondit. Nam cum idem rex homines interrogasset quid ei uideretur ut mare haberet infestum: ille libera contumacia: quid tibi inquit: ut orbem terrarum habeas infestum. Sed quia id ego exiguo nauigio facio latro uocor: quia tu magna classe imperator.

De fugitiuis gladiatoribus: quorum potentia similis fuerit regie dignitati. cap. v.

Proinde omitto querere quales romulus congregauerit: quoniam multum eis consultum est: ut ex illa uita dato sibi consortio ciuitatis penas debitas cogitare desisterent: quarum metus eos in maiora facinora per pellebat: ut deinceps pacatiores esset rebus humanis. Hoc dico quod ipsorum romanum imperium iam magnum multis gentibus subiugatis: ceterisque terribile: acerbe sensit: grauius timuit: non paruo negotio deuitate ingentis cladis oppressum: quando paucissimi gladiatores in campania de ludo fugientes: exercitum magnum compararunt: tres duces habuerunt: italiam latissime et crudelissime uastauerunt. Dicant quibus istos deus adiuuerit: ut ex paruo et ex contemptibili latrocinio peruenirent ad regnum: tantis iam romanis uiribus arcibusque metuendum. An quod non diu fuerit totum diuinitus negabunt adiuti: quasi uero ipsa cuiuslibet hominis uita diuina sit? Isto ergo pacto neminem deum adiuuant ad regnandum: quoniam singuli quicquid cito moriuntur. Nec beneficium deputandum est: quod exiguo tempore in

unoquoque homine: ac per hoc sigillatim utique in omnibus uice uaporis euanescit. Quid. non. interest eorum quod sibi romulo deos coluerunt et olim sunt mortui? quod post eorum mortem romanum tantum creuit imperium: cum illi apud inferos causas suas agant? Utque bonas an malas ad rem presentem non pertinet. Hoc autem de omnibus intelligendum est: qui per ipsum imperium quousque decedentibus succedentibusque mortalibus in longa spacia protendatur: paucis diebus uite sue cursu raptique transferunt: actuum suorum sarcinas baiulantes. Sin uero etiam ipsa breuissimi temporis beneficia deorum adiutorio tribuenda sunt: non parum adiuti sunt illi gladiatores: qui seruilibus conditionis uicla ruperunt: fugerunt: euaserunt: exercitum magnum et fortissimum collegunt: obedientes regum suorum consilijs et iussis: multum romane celsitudini metuendi: et aliquot romanis imperatoribus insuperabiles: multa ceperunt: potiti sunt uictorijs plurimis: usque uoluptatibus quibus uoluerunt: quod suggestit libido fecerunt: postremo donec uincerent quod difficillime est factum: sublimes regnantisque uixerunt. Sed ad maiora ueniamus.

De cupiditate nini regis: qui ut latius dominaretur: primus intulit bella finitimis. cap. vi.

Utinus quod grecam uel potius peregrinam trogum pompeium secutus non latine tantum sicut ille: uerum etiam breuiter scripsit historia: opus librorum suorum sic incipit. Principio regum gentium nationumque imperium penes reges erat: quos ad fastigium huius maiestatis: non ambitio popularis: sed spectata in bonos moderatio peruehebat: populi nullis legibus tenebantur: arbitria principum pro legibus erant: fines imperij tueri: magisque perferre mos

erat. Intra suā cuiq; p̄iaz regna finie-
bāt. Prius oīuz ninus rex assyrioz:
ueterē z quasi habitū gētib' morē no-
ua ip̄q; cupiditate mutauit. hic p̄mus
intulit bella finitimis: z rudes adhuc
ad resistendū populos ad f̄mios usq;
libye p̄domuit. Et paulopost: ninus
inquit magnitudinē quesite dñatiōis
p̄tinua possessione firmavit. Domitis
ergo p̄ximis: cum accessione uirium
fortior ad alios transiret: z p̄xia q̄q;
uictoria instrumentum sequentis est
totius orientis populos s̄begit. Qua-
libet autē fide rerum uel iste uel trogus
scripserit: nā q̄dam illos fuisse m̄itos
z alie fideliores l̄ie ostendunt: constat
tam̄ z inter alios scriptores regnum
assyrioz a nino rege fuisse longe late-
q; porrectum. Tādū autē pseuerauit:
ut romanū nōdū sit eius etatis. Nam
sicut scribūt q̄ chronicā historiā p̄se-
cuti sunt: mille ducētos z quadraginta
ānos ab āno p̄mo quo ninus regnare
cepit p̄mansit hoc regnū: dōec trāsser-
it ad medos. Inferre autē bella finiti-
mis z ide i cetera procedere: ac p̄p̄os
sibi nō molestos sola regni cupiditate
contereze z s̄bdere: quid aliud q̄ gran-
de latrocinium nominandum est?

An regna terrena inē p̄fectus suos
atq; defectus deoz uel inuentur uel
desecantur auxilio. cap. viij.

In nullo deoz adiutorio tā ma-
gnū hoc regnū z plixū fuit:
quare dñs romanis tribuitur rōanuz
regnum: locis amplum: temporibusq;
diuturnum. Quecunq; enim causa ē
illa: eadem est etiam ista. Si autem z
illud deozum adiutorio tribuendum
esse contendunt: quero quozum. Non
enim alie gentes quas ninus domuit
z s̄begit alios tunc colebāt deos. Aut
si proprios habuerunt assyrū quasi
peritiores fabros imperij construendi

atq; seruandi: nunquid nam mortui
sunt quando z ipsi imperium perdid-
erunt? Aut mercede non sibi reddita: l̄
alia promissa maiore ad medos tran-
sire maluerunt: atq; inde rursus ad p̄-
sas cyro inuitante z aliquid commo-
dius pollicēte? Que gens non āgustis
orientis finibus post alexandri mace-
donis regnum magnum locis: s; bre-
uissimum tēpore in suo regno adhuc
usq; perdurat. Hoc si ita ē: aut infide-
les dñi sunt: qui suos deserūt z ad ho-
stes transeunt: quod nec homo fecit
camillus: quando uictor z expugnatiō
aduersissime ciuitatis romam cui uī-
cerat sensit ingratam: quam tñ postea
oblitus iniurie memor p̄ice a gall itez
liberauit: aut non ita fortes sunt ut de-
os esse fortes decet: qui possunt hūa-
nis uel consilijs uel uiribus uici. Aut
si cum inter se belligerāt: nō dñi ab ho-
mibus: s; dñi ab alijs dñs forte uicūt:
qui sunt quarūcūq; p̄p̄ij ciuitatum.
Dñt ergo z ipsi iter se iūmicitias: quas
pro sua quicq; p̄te prozsus suscipiūt:
Nō itaq; deos suos ulla debuit colē
ciuitas: magis q̄ alios a quibus adiu-
uarēt sui. Postremo quoq; se hēat
deoz iste transit: uel fuga: uel migra-
tio: uel in pugna defectio. nōdum illis
temporib' atq; in ill' terraz partibus
christi nomē fuerat predicatū: quādo
illa regna p̄ ingentes bellicas clades
āmissa atq; translata sunt. Nam si p̄
mille ducētos z quadraginta annos
qñ regnum ab assyrīs ablatum est: iā
ibi christiana religio aliud regnū pre-
dicaret eternum: z deoz falsoz cult'
sacrilegos inhiberet. quid aliud gētis
illi' uani hoies dicerent: nisi regnum
quod tandū p̄suatū ē: nulla alia cā-
nisi suis religionibus desertis z illa re-
cepta perire potuisset? In qua uoce ua-
nitatis que poterat esse z isti attēdāt
speculam suū z similia cōqueri: si ull'
in eis pudor est erubescant. Quāq;

romanū impiū afflictū ē pot' q̄ mutātū: quod ⁊ alijs ante christi nomen temporibus ei contigit: ⁊ ab illa est afflictione recreatū: quod nec istis temporibus desperandum est. Quis eim de hac re nouit uoluntatem dei?

Quoz deoz p̄sidio p̄tāt rōani i piū suū auctū atq̄ seruātū: cū singlis uix singlaz rerum tuitiōe cōmittendam esse crediderunt. cap. viij.

d Eīde q̄ramus si placet: ex tāta deoz turba: quā rōani colebāt: quē potissimū uel quos deos credant illud ipiū dilataste atq̄ seruasse. Neq̄ eim i hoc tā p̄claro ope ⁊ tante plenissime dignitatis: audent aliquas p̄tes s̄b noīe deoz: uel deorum dee cloacine tribuere: aut uolupie que a uoluptate appellata ē: aut libentine: cui nomen ē a libidine: aut uagitano qui infantuz uagibus p̄sident. aut cunine que cunas eoz administrat. Quando aut̄ possunt uno loco libri huius cōmemorari omnia noīa deorum aut deaz: que illi grandibus uoluminib' uix comprehendē potuerunt: singulis rebus propria dispertietes officia numerum: Nec agrozum munus uni alī cui deo committendū arbitrati sunt: sed rura dee rusine: iuga montium dō iugatino: collibus deam collatinā: ualibus ualloniam p̄fecerunt. Nec saltem potuerunt unam segetiam talem inuenire: cui semel segetes cōmēdazēt: sed sata frumta q̄diu s̄b terra essent: prepositam uoluerunt habere deam seiam. Cū uo iā essent super terram: ⁊ segetem facēt deam segetiam. frumētis uero collectis atq̄ zconditis: ut tuto seruarentur deam tutilinam p̄posuerunt: cui non sufficere uideret illa segetia: q̄diu seges ab inicitjs herbidis usq̄ ad aristas aridas pueniret: nō tñ satis fuit hoibus deoz multitudinez

amantibus: ut aīa misera demonioz turbe p̄stiteret: unius dei ueri castum dedignata cōplexum. P̄fecerūt ergo p̄serpinam frumentis germinātibus: geniculis nodisq̄ culmoz deū nodatum: iuuolumentis folliculozum deaz uolutinam: cum folliculi patefunt ut spica exeat deam patelenam: cum segetes nouis aristis equāt: quia ueteres equare hostire dixerūt deā hostilinā: flozētib' frumtis deā florā: lactescentibus deam lacturciam: maturescētib' deam maturam. Cum runcantur. i. a terra auferuntur deam runcinā. Nec oīa commemoro: quia me piget quod illos non pudet. Nec aut̄ paucissima ideo dixi: ut intelligeret nullo mō eos dicere audere ista numina imperium constituisse: auxisse: cōseruasse rōanū: que ita suis queq̄ adhibebantur officijs: ut nihil uniuersum uni alicui crederet. Quando ergo segetia curaret imperium: cui curam gerere simul ⁊ segetibus ⁊ arboribus non licebat. Qñ d' armis cunina cogitaret: cuius prepositura paruuloz cunas non p̄mittebat excedere? Quādo nodatus adiuuaret in bello: qui nec ad folliculum spice s̄z tantum ad nodum geniculi p̄tinebat? Unusquisq̄ domui sue ponit hostiarium: ⁊ qz homo est oīo non sufficit: tres deos isti posuerunt: forculum foribus: cardeam cardini: limentinuz limini. Ita ne non poterat forculus sit fores ⁊ cardinē limēq̄ seruare? Omis sa igitur turba ista minorum deorum uel aliquantum intermissa: officia maiorum deorum debemus inquirere: quo roma tam magna ē facta: ut tandiu tot gentibus imperaret.

An imperij romani amplitudo ⁊ diuturnitas ioui fuerit ascribēda: quē summuz deum cultores ipsius opinātur. cap. ix.

n Imiz ergo iouis hoc opus est.
 Ipsū eim deozz omniū deazqz
 regē uolunt: hoc eius indicat sceptrz:
 hoc i alto colle capitolii. De isto deo
 quous a poeta dictū puenientissime p-
 dicatur. Iouis oia plena. Hūc uarro
 credit ēt ab his coli: qui unum deum
 solū sine simulacro colūt: s; alio noie
 nūcupari. Qd si ita ē: cur tā male trac-
 tatus est rome: sicut qdam z in ceteris
 gentib⁹: ut ei fieret simulacrū: qd ipsi
 etiam uarroni ita displicet: ut cum tā
 te ciuitatis peruersa consuetudinē pre-
 meret: nequaquā tamen dicere z scribere
 dubitaret: qd hi qd pplis istituezzt simu-
 lacra: z metū depfūt z ēdōē addidērūt.

Quas opiones secuti sunt: qui di-
 uersos deos diuisis mundi partibus
 prefecerūt. cap. x.

c Ur illi etiā iuno vxoz adiūgūt: q
 dicat foroz z coniūx: Quia io-
 uē inqunt in ethere accipim⁹: in aere
 iunonē. Et hec coniūcta duo elemēta
 sūt: altez superi⁹: altez inferi⁹. Non ē
 ergo ille de quo dictū ē: iouis omnia
 plena: si aliquam prem implet z iuno.
 An uterqz utrūqz implet: z ambo isti
 coniuges: z in duob⁹ isti elemētis: z in
 singulis simul sunt? Cur ergo ether
 dat ioui: aer iunoni. Postremo si ipsi
 duo satis essent: quid est qd mare nep-
 tuno tribuit: terra plutoni? Et ne ipsi
 quoqz sine coniugib⁹ remanerent: ad-
 diū neptuno salatia: plutoni pspina.
 Nam sicut inferiorem celi partem: id
 est aezem inqūt iuno tenet: ita inferio-
 rem maris salatia: z terre inferiorem
 proserpina. Querūt quenadmodum
 sartiant fablas nec inueniūt. Si eim
 hec ita essent: tria poti⁹ elementa mū-
 di esse: non quatuor eozz ueteres pde-
 rent: ut singla deozz coniugia diuidē-
 tur singlis elementis. Nūc vō omni-
 modo affirmauerūt aliud esse etherē:

aliud aezem: aliud terram. Aqua vō
 siue superior siue inferior utiqz aqua
 est: puta qd dissimilis: nūqd in tantū
 ut aqua non sit? Et inferior terra: qd
 aliud potest esse qd terra quantalibet
 diuisitate distincta: Deinde ecce iaz to-
 tus in his quatuor uel tribus elemen-
 tis corporeus completus est mūdus.
 Minerua ubi erit: quid tenebit: quid
 implebit? Simul enim cum his in ca-
 pitolio constituta ē: cum ista filia non
 sit amborum. Aut si etheris partem
 superiorem mineruam tenere dicunt:
 z hac occasione fingere poetas: qd io-
 uis capite nata sit: cur non ergo ipsa
 potius deozum regina deputatur qd
 sit ioue superior? An quia indignum
 erat preponere patri filiam: cur non
 de ioue ipso erga saturnum iusticia
 ista seruata est? An quia uictus est: Er-
 go pugnauerūt. Absit inqūt. fablaqz est
 ista garrulitas: ecce fablis n̄ credat: z
 de dñs sctiāt meliora. Cur ergo n̄ da-
 ta ē pzi iouis z si n̄ sublimiō equal cer-
 te sedes honoris? Qz saturn⁹ n̄ inqūt
 tpsis lōgitudō ē. Tps igit colūt: qd sat-
 nū colūt: z rex deozz iuppiter insinuat
 natus ex tempore. Quid eiz indignū
 dī: cum iuppiter z iuno nati dicuntur
 ex tempore: si celum ē ille z illa terra:
 cū facta sint utiqz celum z terra? Naz
 hoc quoqz in libris suis habent eozū
 docti atqz sapientes. Neqz de figmen-
 tis poeticis: sed de philosophozum li-
 bris a uirgilio dictum ē. Tum pater
 omnipotens secūdis imbrib⁹ ether:
 coniugis in gremiū lete descendit: id ē
 in gremiū telluris aut terre. Qz z hic
 aliquas differentias uolūt esse: atqz i
 ipsa terra: aliud terrā: aliud tellurē: ali-
 ud telluionē putāt. Et om̄s hos de-
 os habēt suis noib⁹ appellatos: suis
 officijs distinctos: suis aris sacrilqz ue-
 neratos. Tandē terrā ēt m̄em deozū
 uocant: ut iam poete tolerabilia cō-
 fingant: si secundū istoꝝ non poeticos

sed sacrorū libros n̄ solū iuno soror ⁊ coniunx: sed et mater ē iouis: eandem terram cererē: eandē etiā uestā uolūt: cū tamen sepius uestam non nisi ignē esse perhibeat p̄tinentē ad focos: sine quibus ciuitas esse non potest. Et ideo illi uirgines solere seruire: q̄ sicut ex v̄gine: ita nihil ex igne nascatur. Quaz totaz uanitatē aboleri ⁊ extingui usiqz ab illo oportuit: qui est natus ex v̄gine. Quis enim ferat q̄ cū tantū honoris ⁊ quasi castitatis igni tribuerint: aliq̄ do uestā non erubescunt et uenerē dicere: ut uanescat in ancillis eius honorata uirginitas? Si enim uesta uenus esset: quomodo ei rite uirgines a ueneris opibus abstinento seruirent? An uēeres due sūt: una v̄go: alia mulier? An potius tres: una v̄ginū que etiam uesta est: alia coniugatarum: alia meretricum? Cui et phenices donū dabāt de prostitutione filiarum: anteq̄ eas iungerent uiris. Que illaz matrona est uulcani? Non utiqz uirgo: quoniam habet maritum. Absit autem ut meretrix: ne filio iunonis ⁊ cooperario minerve facere iniuriarū uideamur. Ergo hec ad coniugatas intelligit p̄tinere: sed eā nolumus imitentē in eo qd̄ fecit illa cum marte. Rursus inquit ad fabulas redis. Que ista iustitia ē nobis succensere q̄ talia dicimus de dijs eorū: ⁊ sibi non succensere qui hec in theatris libentissime expectant cū deorum suorū? Et quod esset incredibile: nisi constantissime probaret hec ipsa theatra crimina deorū suorū i honorem instituta esse eorūdem deorum.

De multis dijs: quos doctores paganorum unum eundēqz iouem esse defendunt. cap. xi.

q̄ Notquot igit libet philosophicis rōib⁹ ⁊ disputatiōibus afferant. Mō sit iuppiter corporei huius

mundi aius: qui uniuersam istā molē ex quatuor uel q̄ eis placet clementia cōstructam atqz cōpactā implet ⁊ mouet: modo inde suas ptes sorori ⁊ fratribus cedat. Modo sit ether: ut aerē iunonem s̄bter fusam desup amplectatur: modo totū simul cum aere sit ipse celum. terram uero tanq̄ coniugē eādēqz matrem: quia hoc in diuinis turpe non est: secundis imbribus ⁊ seminibus fetet. Modo autē ne sit necesse per cuncta discurrere: deus unus de quo multi a poeta nobilissimo dictuz putant. Deum nāqz ire per om̄s fras tractusqz maris celunqz profundum. Ipse in ethere sit iuppiter: ipse i aere iuno: ipse in mari neptunus: in inferioribus etiam maris ipsa salacia: ⁊ i tra pluto: in terra inferiore p̄serpina: i focis domesticis uesta: in fabrorū fornace uulcanus: in sydezibus sol ⁊ luna ⁊ stelle: in diuinantibus apollo: mercurius in merce: in iano initiator: in finio terminator: saturnus in tempore: mars ⁊ bellōa in bellis: liber in uineis: ceres in frumentis: diana in siluis: minerva in ingenis. Ipse sit postremo etiā i illa turba quasi plebeiorū deorū. Ipse s̄ sit noie liberi uirozum semibus: ⁊ nomie libere feminarum. Ipse sit diespiter qui partum perducit ad diem. Ipse dea mena: quam prefecerunt menstruis feminarum. Ipse lucina que a parturientibus inuocetur. Ipse opem ferat nascentibus excipiens eos sinu terre: ⁊ uocetur ops. Ipse in uagitu aperiat ⁊ uocetur deus uagitanus. Ipse leuet de terra ⁊ uocetur dea leuana. Ipse cunas tueatur ⁊ uocetur dea cunina. Non sit alius: sed ipse in deabus illis: que fata nascentibus canūt: ⁊ uocantur carmentes: presit fortuitali uoceturqz fortuna. In diua ruminamammam paruulo immulgeat: quia zumam dixerunt ueteres mammā. In diua potina potiōem mistret. In diua

edulica escam p̄beat. De pauore ifātū pauentia nuncupet : de spe que uenit uenilia: de uoluptate uoluptia: de actu agenozia: de stimul quibus ad nimitū actū hō ipellit: dea stimla noiet. Strē nua dea sit strēnuum faciendo. Numeria que numerare doceat. Lamena q̄ canere. Ipse sit ⁊ deus confus p̄bēdo consilia: ⁊ dea sentia sententias inspi rando. Ipse dea iuuetas que post pre textatā excipiat iuuenilis etatis exor dia. Ipse sit fortuna barbata: q̄ aditof barba induat quos honorare uolue rit: ut hoc qualescūq; numē saltē masculū deū: uel a barba barbatū: sicut a nobis nodatū: uel certe non fortunā: sz q; barbas barbatū hēt fortunium nominarent. Ipse in iugatino deo con iuges iungat: ⁊ cum uirgini uxori zo na soluitur ipse inuocetur: ⁊ dea uirgi nensis uocetur. Ipse sit mutumus uel tutumus: qui est apud grecos priap⁹ si non pudet. Hec omnia que dixi: ⁊ quecunq; non dixi: non enim omnia dicenda arbitratus sum: hi omnes dñ deeq; sit unus iuppiter: siue sint ut q̄ dā uolūt oia ista ptes eius: siue uirtu tes eius: sicut eis uidetur quibus euz placet esse mūdi animū. Que s̄ma ue lut magnoz multozq; doctorum ē. Hec si ita sunt: q̄b quale sit nōdū iteri quero quid perderent si unum deum colerent prudentiore cōpendio: Quid enim eius contemneret: cum ipse cole retur? Si aut̄ metuendū fuit: ne pretez misse siue neglecte partes eius irasce rent: nō ergo ut uolūt uelut uni⁹ aian tis hec tota uita ē que contiet omnes deos quasi suas ytutes uel m̄bra uel partes: sed suam queq; pars hēt uitā a ceteris separata: si p̄ter alterā irasci altera pōt: ⁊ alia placari: alia cōcitari. Si aut̄ dicitur om̄s simul id ē torum ipsum iouē potuisse offendi si partes eius non etiam sigillatim minutatiq; colerent: stulte dī. Nulla quippe eaz

pretermitteret: cum ipse unus q̄ h̄iet omnia coleret. Nam ut alia omittam que sunt innumerabilia: cū dicit oia sydera ptes iouis esse: ⁊ omnia uiuere atq; rōnales animas habere: ⁊ iō sine controuersia deos esse: nō uidet q̄m̄l tos non colant: q̄ multis edes non cō struat: aras non statuant: quas tamē paucissimis sydez statuendas eē pu tauerunt ⁊ sigillatim sacrificandū. Si igitur irascunt qui nō sigillatiz colūt: non metuūt paucis placatis toto celo irato uiuere. Si aut̄ stellas om̄s ideo colunt qz i ioue sunt quē colūt: isto cō pendio possent in illo uno oib⁹ suppli care. Sic eim nemo irasceret: cū i illo uno omnibus supplicaret: nēo cōtem neret potius q̄ cultis quibusdā iusta irascendi cā illis qui pretermisisti essēt multo numerosius preberet: prestim cum eis de superna sede fulgentibus: turpi nuditate distentus preponeret ⁊ priapus.

De opione eoz: q̄ deū aiaz mūdi: ⁊ mūdum cōp⁹ dī esse putauunt. capitulum. xij.

q Quid ⁊ illud nō debet mouē acu tos hoies l̄ qualescūq; hoies? Nō eim ad hoc ingenij op⁹ ē excellen tia: ut deposito studio contentionis at tendat: si mundi aius deus ē: etq; aio mundus ut corp⁹ ē: ut sit unum anial constans ex aio ⁊ corpore: atq; iste d̄s ē sinus quidaz nature in seip̄o p̄tinēs oia: ut ex ipsius aia qua uiuificat tota ista moles: uite atq; aie cunctorum ui uentū pro cuiusq; nascentis sorte su mantur: nihil oio remanere potest q̄b non sit pars dei. Quod si ita ē: quis nō uideat q̄ta ipietas ⁊ irreligiositas consequat: ut q̄b calcauit q̄sq; pte dei calcet: ⁊ in omni animante occidendo ps dei trucidet? Nolo oia dīe q̄ possūt occurrere cogitantibus: dici autem

sine uerecundia non possunt.

De his qui sola rationabilia aiantia partes esse unius dei asserunt. cap. xij.

Sicut sola aialia ronalia : sicut snt hoies ptes dei ee cotendunt: no ideo quide si totus mandas e ds: quo bestias ab eius ptrib⁹ separet: sed oblectari quid opus e: De ipo ronalia aiantia id e hoie: quid infelicis credi pot: qd dei pte uapulare cu puer uapulat: Ja vo partes dei fieri lasciuas: iniuas ipias: atqz oio danabiles qs ferre posset: nisi qd prfus insanit: Postreo qd irascit eis a quib⁹ no colit: cu a suis partib⁹ no colat: Restat ergo ut dicat oms deos suas hie uitas: sibi que qz uiuet: nullu eoz esse pte cuiusq: sz ones colendos: q cognosci z colipnt: qz ta multi sunt: ut oms non possint. Quoz iuppiter qz rex presidet: ipsuz credo ab eis putari pstituisse regnum uel auxisse romanu. Na si hoc ipse no fecit. que aliu deum opus tam magnu potuisse aggredi credatur: cu oms occupati sint officijs z opib⁹ pprijs: nec alter irruat in alterius.

Augmenta regnoz ioui incogruenter ascribi: cu si ut uolnt dea e uictoria ipsa huic negocio sola sufficeret. cap. xij.

A Rege igit deoz ignu hoiz p tuit z propagari z augeri. Hic pmu qro cur n et ipsu regnu alqs ds e: Cur. n. no ita sit si uictoria dea est: Aut quid ipso ioue in hac ca opus est si uictoria faueat sitqz propitia: z sep eat. ad illos quos uult esse uictores: Hac dea fauente z ppitia: et ioue uacante l aliud agente: q geres n sbdite remaeret: Que regna n cederet: An forte non displicet bonis iniqssima im

pbitate pugnare: z finitimos quietos nullaqz iniuria facientes ad dilatadu regnu bello spontaneo puocare: Plane si ita sentiunt approbo z laudo.

An congruat bonis latius uelle zgnare. cap. xv.

U Ideant ergo ne forte n ptineat ad uiros bonos gaudē de igni latitudine. Iniquitas eiz eoz cu qbus iusta bella gesta snt regnu adiuuit ut cresceret. qd utiqz puu esset: si quies z iustitia finitimorum cōtra se bellum geri nulla puocaret iniuria: ac felicioribus sic rebus humanis oia regna puua essent cōcordi uicinitate letantia. z ita essent in miso regna pluria gētū ut sunt i urbe domus plurie ciuium. Proinde belligerare z pōmītis gētibus dilatare ignū: mal uidet felicitas: bōis necessitas. Sz quia peius esset: ut iniuriosi iustioribus dñaret: iō no icogruē dī et ista felicitas. Sz procul dubio felicitas maior e uicinū bonuz hie concordē: q uicinuz malū sbiugat bellantem. Mala nota sunt optare habere quem oderis uel quem timeas: ut possit esse quem uincas. Si ergo iusta gerendo bella non impia no iniqua romani imperium taz magnū acquirere potuerunt: nunquid tanq aliqua dea colenda est eis etiam iniquitas aliena: Multum enim ad istaz latitudinem imperij eam cooperatam uidemus que faciebat iniuriosos: ut essent cuz quibus iusta bella gererēt: z augeretur imperium. Cur autem z iniquitas dea non sit uel externarum gentium: si pauor z palloz z febris dī romani esse meruerunt: His igitur duabus: id est aliena iniquitate z dea uictoria: dum bellozū causas iniquitas excitat: uictoria eadem bella feliciter terminat: etiaz feriato ioue creuit imperium. Quas eiz hic ptes

iuppiter haberet: cum ea que possent
bñficia eius putari dñ hñtur: dñ uocā
tur: dñ colant: ipsi p suis partibus in
uocant: Haberet hñc aut̄ et ille aliquā
ptem: si regnum etiam ipse appellaret
sicut appellat illa uictoria: aut si ignū
mun' ē iouis: cur n̄ et uictoria munus
eius hēat? Qd̄ pfecto hñet: si non la-
pis in capitolio: s; vñs rex regū et do-
minus dñantū cognoscet atq; colēt.

Quid fuerit: q; romani omnibus
rebus et omnib' motibus deos singu-
los deputantes edē quietis: extra por-
tam esse uoluerunt. cap. xvi.

m Iros aut̄ plurimā: q; cū dōs sin-
glos singlis rebus et pene singu-
lis motib' attribuerēt: uocauerūt deā
agenoziā: que ad agendū excitaret: de-
am stimula que ad agendū ultra mo-
dum stimularet: deam murtiam que
preter modū non moueret: ac facēt ho-
minē ut ait pomponius murcidū: id
ē nimis desidiosū et inactuosū: deam
strēnuā que faceret strēnuū. His oib'
dñs et deabus publica sacra facere su-
sciperunt. Quietā uero appellantes q;
faceret quietum: cū edem hñet ex̄ por-
tam collinam publice illā suscipēt no-
luerunt. Atq; iudiciū fuit animi iq̄eri:
an potius ita significanī ē: q; d̄ illam
turbam colere pseueraret: nō plāe dō-
rū sed demonioꝝ cū q̄etē hñe n̄ posse:
ad quā uocat uerus medicus dicēs:
discite a me q; mitis sū et hūlis cōde:
et uenietis requiē aiab' uestris?

An si iouis sūma potestas ē: etiam
uictoria dea debuerit existari. ca. xvij.

a N forte dñt q; deā uictoriā iup-
piter mittat: atq; illa tanq; regi-
deoz; obtēpās ad quos iusserit uēiat:
et i eoz; pre considat? Hoc uere dī non
de illo ioue quē deoz; regē p sua opī

nōe cōfingūt: s; de illo vō rege seculo-
rū q; mittat: nō uictoriā: que nulla sū-
stantia ē: sed angelū suū et faciat uincē
quē uoluerit: cuius consiliū occultum
eē pōt: iniquum esse non pōt. Nam si
uictoria dea ē: cur n̄ de' ē et triumph'
et uictorie iungit uel maritus uel frat̄
uel filius. Talia d̄ppe isti de dñs opia-
ti sunt: qualia si poete fingerēt: atq; a
nobis exagitant: responderēt isti ri-
denda esse figm̄ta poetaz;: non ueris
attribuenda numibus: et tñ seipsi non
ridebant: cum talia deliramenta non
apud poetas legebāt: sed i templis co-
lebant. Iōnē igitur de oib' rogarent:
ei uni tñmō supplicarent. Non enim
pmisisset uictoriā: si dea esset s; illo
rege et posset et auderet resistere: et suā
potius facere uoluntatem.

Felicitatē et fortunā q; deas putat:
qua ratione secernūt. cap. xvij.

q Uid q; et felicitas dea est? Edē
accepit: araz meruit: sacra ei cō-
grua persoluta sunt. Ipsa ergo sola
coleretur: inbi enim ipsa esset quid bōl
non esset? Sed quid sibi uult: q; et for-
tuna dea putatur et colitur? An aliud
est felicitas: aliud fortuna? Quia fōtu-
na potest esse et mala: felicitas autem
si mala fuerit: felicitas non erit. Certe
omnes deos utriusq; sexus si et sexuz;
habent: non nisi bonos existimare de-
bemus. Hoc plato dicit: hoc alij phi-
losophi: hoc excellētes reip. p̄p̄oz; q;
rectores. Quō ergo dea fortuna aliq;
do bona ē: aliq; do mala? An forte qñ
mala ē dea nō ē: s; in malignū demo-
nem repente conuertitur? Quot sunt
ergo dee iste: profecto quotquot sunt
hoies fortunati: hoc ē bōe fortunē. Nā
cū sint et alij plurimi simul: hoc ē uno
tempore male fortune: nunquid si ip-
sa esset: simul et bona esset et mala:
bis aliud: illis aliud? An illa que

dea ē semper est bona? Ipsa ē ergo felicitas? Cur adhibentur diuersa noīa? sed et hoc ferendum est. solet eīz et una res diuersis noībus appellari. Quid diuerse edes: diuīse are: diuersa sacra? Est causa inquirunt: qz felicitas illa ē: quam bōi habēt precedentib⁹ mēitis. fortuna uero que dī bona: sine ullo exāmie meritoz fortuitu accidit hoībus et bonis et malis: unde etiam fortuna noīatur. Quomodo ergo bona est que sine ullo iudicio uenit et ad bonos et ad malos? Ut quid autē colitur q̄ ita ceca ē: passiz ī quoslibet icurrēs: ut suos cultores plezqz pretereat: et suis contemptozibus hereat? Aut si aliqd pficiunt cultores eius: ut ab illa uideantur et amēti: iam merita seq̄: nō fortuitu uēit. Ubi ē ergo diffinitio illa fortune? Ubi est qd a fortuitis etiaz nomen accepit? Nihil enim prodest eam colē: si fortuna ē. Si autē suos cultores discernit ut prosit: fortuna nō ē. An et ipsaz quo uoluerit iuppiter mittit? Lolat ergo ipse solus. Nō eīz pōt ei iubenti et eam quo uoluerit mittēti fortuna resistere. Aut certe ipsam mali colant: qui nolunt habere merita: q̄ bus possit dea felicitas inuitari.

De fortuna muliebri. cap. xix.

t Antum sane huic uelut unī nūmini tribuunt: quod fortuna. uocant: ut simulacz eius quod a matronis dedicatum est et appellatum ē fortuna muliebris: etiaz locutum esse memorie cōmēdarint: atqz dixisse nō semel: sed iterū quod eam rite matrone dedicauerint. Quod qdem si uerū sit: mirari nos non oportet. Non eīm malignis demonibus etiam sic difficile est fallere: quozum artes atqz uersutias hīnc potius istī aduertere debuerūt q̄ illa dea locuta est: que fortuitu accidit: non que meritis uenit. fuit. n.

fortuna locay et muta felicitas. Et ad quid aliud nisi ut homines recte uiuere non curarent: conciliata sibi fortuna: que illos sine ullis bonis meritis faceret fortunatos. Et certe si fortuna loquitur: non saltem muliebus: sed uiris potius loqueretur: ut non ipse q̄ simulacruz dedicauerunt putarentur tantum miraculum muliebri locacitate finxisse.

De uirtute et fide quas pagani templis et sacris honorauerunt: premitentes alia bona: que similiter colēda fuerunt: si recte alijs diuinitas tribuatur. cap. xx.

u Irtutē quoqz deā secepr: q̄ qdē si dea eēt: mltis fuēat pferēda. Et nūc qz dea nō ē sz donū dei: ipa ab illo ipetret: a quo solo dari pōt: et oīs falsoz deoz turba uanescat. Sz cur et fides dea credita ē: et accepit et ipa tēplū et alta: Quā q̄sqz prudēt agnoscat: hitacz illi seipsū facit. An autē sciūt illi qd sit fides: cui⁹ p̄mū et maxīuz officū ē: ut i uez credat deū? Sz cur nō suffecerat uir? Nōne ibi ē et fides? Quāqdē uirtē ī quattuor spēs distribuedā esse uiderūt: prudentia: iustitia: fortitudo: et tēpātia: Et qm̄ iste single spēs suas hnt: ī ptib⁹ iustitie fides est: maxī. et locū apud nos hēt q̄cūqz scimus qd sit q̄ iust⁹ ex fide uiuit. Sz illos miror appetiozes mltitudis deoz: si fides dea ē: quare alijs tā mltis deab⁹ iūria fecerūt: p̄mittēdo eas q̄ b⁹ similt edes et aras dedicare potuerunt? Cur tēpātia dea eē nō meruit: cuz eius noīe nōnulli rōani p̄cipes non puam glīam cōparint? Cur deiqz fortitudo dea nō ē: que affuit mutio cum dexterā porrexit in flammās: q̄ affuit curtio cum se p̄ patria in abruptam terram precipitē dedit: q̄ affuit decio patri et decio filio cum pro exercitu

Adm

se uouerūt: Si tñ his oibus uera inerat fortitudo: un̄ modo nō agit. Quare prudentia: quare sapiētia nulla numinum loca meruerunt: An qz i noie generali ipsius vtutes om̄s colūt: Sic ergo posset ⁊ unus deus coli. cui⁹ ptes ceti dñ putant. Sed in illa una vtute ⁊ fides est ⁊ pudicitia: q̄ tñ extra in edibus pp̄is altaria meruerūt. Has deas non ueritas: sed uanitas fecit.

Quod unum non intelligentes deum uirtute: saltem felicitate debuerunt esse contenti. capitulum uigesimum primum.

h Ec cū ueri dei m̄era sūt: non ipse dee sūt. Ueruntam̄ ē ubi ē vtus ⁊ felicitas: quid aliud queritur? Quid ei sufficit cui uirt⁹ felicitasq; n̄ sufficit: Omnia q̄ppe agenda cōplectitur vtus: omnia optanda felicitas. Si iuppiter ut hec daret iō colebat: quia si bonuz aliquid ē latitudo regni atq; diuturnitas ad eandem p̄tiet felicitatem: cur nō intellectum est dōa dei eē non deos? Si autem putate sunt dee: saltem alia tanta deorum turba non quererēt. Consideratis. n. officijs deorū deazq; oium. q̄ sicut uoluerunt p̄ sua opiatione finxerūt. inueniāt si p̄nt aliquid quod ab aliquo deo prestari possit homini habenti vtutem: habētī felicitatem. Quid doctrine uel a mercurio uel a minerva petendū eēt: cum vt⁹ oia secū h̄iet: Ars q̄ppe ipsa bene recteq; uiuendi uirtus a ueteribus difinita ē. Unde ab eo qz grece arete dē vtus: nomen art̄is latinis traduxisse putauerunt. Sz si uirtus non nisi ad ingeniosum posset uenire: qd op⁹ erat deo tatio patre: qui catos id ē acutos faceret: cū hoc possz p̄ferre felicitas? Ingeniosū quippe nasci felicitatis ē. Unde ēt si nō potuit a nōdū nato colī dea felicitas: ut hoc ei conciliata do-

naret: conferret hoc parentibus eius cultoribus suis: ut eis ingēiosi filij nascerentur: quid opus erat pturiētibus inuocare lucinā: cū si adeēt felicitas: n̄ solū bñ parerent: sed ēt bonos? Quid necesse erat opi dee cōmdare nascētes: deo uagitano uagientes: dee cumine iacentes: dee rumine sugentes. deo statilino stātes: dee adeone adeūtes: abeone abeuntes: dee menti: ut bonā h̄ient m̄tē: deo uolūno ⁊ dee uolūne: ut bōa uellēt: dñs cōiugalibus: ut bñ iugaret: dñs agrestibus: ut fructus uberrimos caperēt: ⁊ maxime ipsi diue fructese: marti ⁊ bellōe ut bñ belligeraret: dee uictorie ut uincerent: deo honori ut honorarent: dee pecunie ut pecūio si essent: deo esculano ⁊ filio eius argētio ut h̄erent ereā argenteāq; pecuniā. Nā iō patrem argenti esculanū posuerūt: quia prius erea pecunia in usu esse cepit: post argentea. Miros autē qz argentinus nō genuit aurinuz: qz ⁊ aurea subsecuta ē. Quē deū isti si h̄ient: sicut saturno iouē: ita ⁊ primi argenti ⁊ auo esculano aurinū p̄ponerēt. Quid ergo erat necesse. pp̄t hec bōa l̄ animi l̄ corpis l̄ externa tantam deoz turbā colere ⁊ inuocare: quos neq; om̄s cōmēorari: nec ipsi potuerūt oib⁹ hūanis bōis minutati singulatiq; digestis ⁊ deos minutos ⁊ singulos puidē: cū posset magno faciliq; cōpendio una dea felicitas cūcta p̄ferre: nec solum ad bōa capiēda quisq; alius: sz neq; ad depellēda mala quereret? Cur eū esset inuocāda pp̄t fessos diua fessonia: propter hostes depellēdos diua pellaonia: pp̄t egros medic⁹ l̄ apollo l̄ esculapi⁹ l̄ abo siml: q̄do esset grāde periculū? Nec d̄s spinēsis ut spina ex agris eradicaret: nec dea rubigo ut non accederet rogātes: una felicitate p̄nte ⁊ tuente: ut uel nulla mala exorirent: uel facillie pellēnt. Postremo quoniam de duabus istis

deabus uirtute ⁊ felicitate tractam⁹: si felicitas uirtutis est premium: nō dea sed dei donū est. Si autē dea ē: cur nō dicat ⁊ uirtutē ipsa conferre: qñ qdem ē uirtutē cōseq felicitas magna est.

De scia colendoꝝ deoꝝ: quā a se uarro gloriatur collatam esse romāis cap. xxij.

q Uid ergo ē q pro ingēti bñficio uarro iactat prestare se ciuib⁹ suis: qz nō solū cōmēmorat dōs quos coli oporteat a romanis: ueꝝ et dicit qd ad quē pertineat. Qm̄ nihil pdest inq̄t hōi alicuius medici nom̄ formā qz nosse: ⁊ qd sit medicus ignōare: ita dicit nihil prodest scire deū eē esculapiū: si nescias eū ualitudini optulari: atqz ita ignozes cur ei debeas supplicare. Hoc et affirmat alia similitudine dicēs: n̄ mō bñ uiuē: sꝫ uiuē oio neieꝝ posse: si ignozet q̄snā sit faber: q̄s pic⁹ tor: quis rector: a quo quid utētile petere possit: quē adiutorē assumē: queꝝ ducem: quem doctorem. Eo mō nullū dubiū esse asserens ita esse utilē cognitionem deoꝝ: si sciat quam quisqz dō uim ⁊ facultatē ac p̄tatem cuiusqz rei habeat. Ex eo eim poterimus inquit scire quē cuiusqz cā deū aduocā: atqz inuocare debeamus: ne faciamus ut mimi solent: ⁊ optemus a libero aqꝝ: a nymphis uinum. Magna sane utilitas. Quis si huic grās agēt si uā mōstraret: ⁊ si unū ueꝝ deum a quo eēnt oīa bōa: ⁊ oib⁹ colēdū doceret?

De felicitate quā romanī multoꝝ ueneratores deoꝝ diu non coluerunt honore diuino: cum pro omnibus sola sufficeret. cap. xxij.

f Ed un̄ nūc agit: si libri ⁊ sacra eoꝝ uā sūt: ⁊ felicitas dea ē: cur nō ipsa una q̄ colēt cōstituta ē: q̄ possz

uniuersa conferre: ⁊ compendio faceꝝ felicē? Quis. n. optat aliquid propter aliud q̄ ut felix fiat? Cur deniqz tam sero huic tate dee p⁹ tot rōanos p̄ci pes: lucullus edē cōstituit: Cur ipse romulus felicē cupiēs condē ciuitatē: nō huic tēplū potissimuz struxit? Nec pp̄ter aliquid d̄s ceteris supplicauit: q̄ do nihil deesset si hec adesset. Nam ⁊ ipse nec prius rex: nec ut putāt postea d̄s fiēt: si hanc deā pp̄ciā nō h̄iet. Ut qd ergo romulus constituit romanis deos ianum: iouez: martē: picū: faunū tyberinū: herculē ⁊ siquos alios? Ut qd titus tatiū addidit saturnū: opē: solem: lunam: uulcanū: lucem: ⁊ quosqz alios addidit: inter quos etiaz deaz cloacinam felicitate neglecta? Ut qd numa tot dōs ⁊ tot deas sine ista? An eam forte in tanta turba uidere nō potuit? Hostilius certe rex deos ⁊ ipse uos pauorē atqz pallorem pp̄ciā dōs non introduceret: si deam istam nossz aut coleret: p̄nte quippe felicitate ois pauor ⁊ palloꝝ non propiciatus abscederet: sed pulsus aufergeret. Deinde qd ē hoc quod iam romanum imperium longe lateqz crescebat: ⁊ adhuc nemo felicitatem colebat? An iō grandius i piū q̄ felicis fuit? Nā quō ibi effz uā felicitas: ubi uera non erat pietas? Pietas enim uera est uerax ueri dī cult⁹: non cultus falsoꝝ tot deoꝝum quot demonioꝝum. Sed ⁊ postea iam in deoꝝum numerum felicitate suscepta: magna belloꝝum ciuiliū infelicitas subsecuta est. An forte iuste est indignata felicitas: qz ⁊ tam sero ⁊ non ad honorem sed ad contumeliā potius inuitata est: ut cum ea coleretur priapus ⁊ cloatina: ⁊ pauor ⁊ palloꝝ ⁊ febris: ⁊ cetera non numina colendoꝝ: sed crimina colentium? Ad extremuz si cum turba indignissima tanta dea colenda uisa est: cur non uel illustris ceteris colebatur? Quis enim ferat qz

edulica escam p̄beat. De pauore isātū pauentia nuncupet : de spe que uenit uenilia: de uoluptate uolupia: de actu agenozia: de stimūl quibus ad nimitū actū hō ipellit: dea stimūla noiet. Strē nua dea sit strēnuum faciendo. Numeria que numerare doceat. Lamena q̄ canere. Ipse sit ⁊ deus consus p̄bēdo consilia: ⁊ dea sentia sententias inspi rando. Ipse dea iuuetas que post pre textata excipiat iuuenilis etatis exor dia. Ipse sit fortuna barbata: q̄ aditof barba induat quos honorare uolue rit: ut hoc qualescūq; numē saltē mas culū deū: uel a barba barbatū: sicut a nobis nodatū: uel certe non fortunā: s; q; barbas barbatū hēt fortunium nominarent. Ipse in iugatino deo con iuges iungat: ⁊ cum uirgini uxori zo na soluitur ipse inuocetur: ⁊ dea uirgi nensis uocetur. Ipse sit mutamus uel tutamus: qui est apud grecos priap⁹ si non pudet. Hec omnia que dixi: ⁊ quecūq; non dixi: non enim omnia dicenda arbitratus sum: hi omnes dī deeq; sit unus iuppiter: siue sint ut q̄ dā uolūt oīa ista ptes eius: siue uirtu tes eius: sicut eis uidetur quibus euz placet esse mūdi animū. Que sīna ue lut magnoz multozq; doctorum ē. Hec si ita sunt: q̄b quale sit nō dū iteri quero quid perderent si unum deum colerent prudentiore cōpendio: Quid enim eius contemneret: cum ipse cole retur? Si aut̄ metuendū fuit: ne pretez misse siue neglecte partes eius irasce rent: nō ergo ut uolūt uelut un⁹ aian tis hec tota uita ē que contiet omnes deos quasi suas vtutes uel m̄bra uel partes: sed suam queq; pars hēt uitā a ceteris separata: si p̄ter alterā irasci altera pōt: ⁊ alia placari: alia cōcitari. Si aut̄ dicitur oīs simul id ē torum ipsū iouē potuisse offendi si partes eius non etiam sigillatim minutatiq; colerent: stulte dī. Nulla quippe eaz

pretermitteret: cum ipse unus q̄ hiet omnia coleret. Nam ut alia omittam que sunt innumerabilia: cū dicūt oīa sydera ptes iouis esse: ⁊ omnia uiuere atq; rōnales animas habere: ⁊ iō sine controuerfia deos esse: nō uidet q̄m̄ tos non colant: q̄ multis edes non cō struāt: aras non statuunt: quas tamē paucissimis sydez statuendas eē pu tauerunt ⁊ sigillatim sacrificandū. Si igitur irascunt qui nō sigillatiz colūt: non metuūt paucis placatis toto celo irato uiuere. Si aut̄ stellas oīs ideo colunt qz i ioue sunt quē colūt: isto cō pendio possent in illo uno oib⁹ suppli care. Sic eīm nemo irasceret: cū i illo uno omnibus supplicaret: nēo cōtem neret potius q̄ cultis quibusdā iusta irascendi cā illis qui pretermissi essēt multo numerosius preberet: prestim cum eis de superna sede fulgentibus: turpi nuditate distentus preponeret ⁊ priapus.

De opione eoz: q̄ deū aiaz mūdi: ⁊ mūdum cōp⁹ dī esse putauunt. capitulum. xij.

q Uid ⁊ illud nō debet mouē acu tos hoies l̄ qualescūq; hoies? Nō eīm ad hoc ingenij op⁹ ē excellen tia: ut deposito studio contentionis at tendāt: si mundi aiaz deus ē: eiq; aīo mundus ut corp⁹ ē: ut sit unum anial constans ex aīo ⁊ corpore: atq; iste d̄s ē sinus quidaz nature in seip̄o p̄tinēs oīa: ut ex ipsius aīa qua uiuificat tota ista moles: uite atq; aie cunctorum ui uentiū pro cuiusq; nascentis sorte su mantur: nihil oīo remanere potest q̄b non sit pars dei. Quod si ita ē: quis nō uideat q̄ta impietas ⁊ irreligiositas consequat: ut q̄b calcayit q̄sq; ptē dei calcet: ⁊ in omni animante occidendo ps dei trucidet? Nolo oīa dīe q̄ possūt occurrere cogitantibus: dici autem

sine uerecundia non possunt.

De his qui sola rationabilia aīan-
tia partes esse unius dei asserūt. cap.
xij.

I aut sola aīalia rōnalia : sicut
sūt hoīes ptes dei eē cōtendūt:
nō uideo quidē si totus mūdus ē ds:
quō bestias ab eius ptrib⁹ separet: sed
obluctari quid opus ē: De ipō rōnali
aīante id ē hoīe: quid infelicius credi
pōt: q̄ dei pte uapulare cū puer uapu-
lat: Jā vō partes dei fieri lasciuas: ini-
quas ipias: atq; oīo dānabiles q̄s fer-
re possent: nisi q̄ p̄sus insanit: Postreō
qd irascit eis a quib⁹ nō colit: cū a su-
is partib⁹ nō colat: Restat ergo ut dī-
cāt om̄s deos suas hīc uitas: sibi quē-
q; uiuēt: nullū eorū esse pte cuiusq; s; z
ōnes colendos: q̄ cognosci z colī p̄nt:
q; tā multi sunt: ut om̄s non possint.
Quorū iuppiter q; rex p̄sident: ipsuz
credo ab eis putari p̄stituisse regnum
uel auxisse romanū. Nā si hoc ipse nō
fecit: quē aliū deum opus tam magnū
potuisse aggredi credatur: cū om̄s oc-
cupati sint officijs z opib⁹ p̄prijs: nec
alter irruat in alterius.

Augmenta regnoꝝ ioui incōgruē-
ter ascribi: cū si ut uolūt dea ē uictōia
ipsa huic negocio sola sufficeret. cap.
xiiij.

a Rege igit^r deoꝝ ignū hoīuz po-
tuit z propagari z augeri. Hic
p̄mū q̄ro cur n̄ ēt ipsū regnū alqs ds
ē: Cur. n. nō ita sit si uictōia dea est:
Aut quid ipso ioue in hac cā opus est
si uictōia faueat sitq; propitia : z sēp
eat ad illos quos uult esse uictōres:
Hac dea fauente z p̄pitia: ēt ioue ua-
cante l' aliud agente: q̄ gētes n̄ s̄bdite
remāerēt: Que regna n̄ cederēt: An
forte non displicet bonis iniquissima im-

p̄bitate pugnare: z finitimos quietos
nullāq; iniuriā facientes ad dilatādū
regnū bello spontaneo puocare: Pla-
ne si ita sentiunt approbo z laudo.

An congruat bonis latius uelle re-
gnare. cap. xv.

u Ideant ergo ne forte n̄ p̄tineat
ad uiros bonos gaudē de igni
latitudie. Iniquitas eīz eorū cū q̄bus
iusta bella gesta sūt regnū adiuuit ut
cresceret. qd utiq; puū esset: si quies z
iustitia finitimorum cōtra se bellum
geri nulla puocaret iniuriā: ac felicio-
ribus sic rebus humanis oīa regna p-
ua essent cōcordi uicinitate letantia. z
ita essent in mūdo regna pluria gētū
ut sunt i urbe domus plurie ciuium.
Proinde belligerare z p̄domitis gētī-
bus dilatare ignū: mal' uidet^r felicitas:
bōis necessitas. Sz quia peius esset:
ut iniuriosi iustioribus dīnarēt: iō nō
icōgrue dī ēt ista felicitas. Sz procul
dubio felicitas maior ē uicinū bonuz
hīc concordē: q̄ uicinuz malū s̄biuga^r
bellantem. Mala nota sunt oprare
habere quem oderis uel quem time-
as: ut possit esse quem uincas. Si er-
go iusta gerendo bella non impia nō
iniqua romani imperium taz magnū
acquirere potuerunt : nunquid tanq̄
aliqua dea colenda est eis etiam iniqui-
tas aliena: Multum enim ad istaz la-
titudinem imperij eam cooperatam
uidemus que faciebat iniuriosos : ut
essent cuz quibus iusta bella gererēt:
z augetur imperium. Cur autem z
iniquitas dea non sit uel externarum
gentium: si pauor z palloꝝ z febris dū
romani esse meruerunt : His igitur
duabus : id est aliena iniquitate z
dea uictoria : dum bellorum causas
iniquitas excitat: uictoria eadem bel-
la feliciter terminat: etiaz feriato ioue
creuit imperium. Quas eīz hic ptes

iuppiter haberet: cum ea que possent
beneficia eius putari deum habere: deum uocari
tur: deum colant: ipsi pro suis partibus in
uocant: Haberet hic autem et ille aliquam
partem: si regnum etiam ipse appellaret
sicut appellat illa uictoria: aut si ignum
munus est iouis: cur non et uictoria munus
eius habeat: Quod profecto habet: si non la-
pis in capitolio: sed uisus rex regum et do-
minus deorum cognoscitur atque colitur.

Quid fuerit: quod romani omnibus
rebus et omnibus motibus deos singu-
los deputantes ede quietis: extra por-
tam esse uoluerunt. cap. xvi.

m Iros autem plurimum: quod cum deos sin-
gulos singulis rebus et pene singu-
lis motibus attribueret: uocauerunt deam
agenoriam: que ad agendum excitaret: de-
am stimulam que ad agendum ultra mo-
dum stimularet: deam murtiam que
preter modum non moueret: ac faceret ho-
minem ut ait pomponius murcidus: id
est nimis desidiosum et inactuosum: deam
strenuam que faceret strenuum. His omnibus
deis et deabus publica sacra facere sus-
ceperunt. Quietam uero appellantes que
faceret quietum: cum eadem habet extra por-
tam collinam publice illam suscipere no-
luerunt. Atque indicium fuit animi inquieti:
an potius ita significatum est: quod quam illam
turbam colere perseueraret: non placere bo-
rum sed demoniorum cum quietem habere non posse:
ad quam uocat uerus medicus dicens:
discite a me quod minus sum et humilis cōde:
et inuenietis quietem animabus uestris.

An si iouis summa potestas est: etiam
uictoria dea debuerit existimari. ca. xvij.

a Non forte dicitur quod deam uictoriam iup-
piter mittat: atque illa tanquam regi
deorum obtinens ad quos iusserit ueniat:
et in eorum parte consistat: Hoc uere dici non
de illo ioue quem deorum regem pro sua opi-

nione constringitur: sed de illo uero rege seculo-
rum quod mittat: non uictoria: que nulla sub-
stantia est: sed angelum suum et faciat uincere
quem uoluerit: cuius consilium occultum
esse potest: iniquum esse non potest. Nam si
uictoria dea est: cur non deus est et triumphus:
et uictorie iungitur uel maritus uel frat-
er uel filius: Talia quippe isti de deis opia-
ti sunt: qualia si poete fingerent: atque a
nobis exagitantur: responderent isti ri-
denda esse signa poetarum: non ueris
attribuenda numeribus: et tamen seipsi non
ridebant: cum talia deliramenta non
apud poetas legebantur: sed in templis co-
lebant. Ioue igitur de omnibus rogarent:
ei uni tantum supplicarent. Non enim
promississet uictoriam: si dea esset sed illo
rege et posset et auderet resistere: et sua
potius facere uoluntatem.

Felicitatem et fortunam que deas putant:
qua ratione secernunt. cap. xvij.

q Quid quod et felicitas dea est? Ede
accepit: aram meruit: sacra ei con-
grua persoluta sunt. Ipsa ergo sola
coleretur: ubi enim ipsa esset quid bonum
non esset? Sed quid sibi uult: quod et for-
tuna dea putatur et colitur: An aliud
est felicitas: aliud fortuna? Quia fortu-
na potest esse et mala: felicitas autem
si mala fuerit: felicitas non erit. Certe
omnes deos utriusque sexus si et sexus
habent: non nisi bonos existimare de-
bemus. Hoc plato dicit: hoc alij phi-
losophi: hoc excellentes reipublice. propter
rectores. Quomodo ergo dea fortuna aliquid
bona est: aliquid mala? An forte quoniam
mala est dea non est: sed in malignum demo-
nem repente conuertitur? Quot sunt
ergo dee iste? profecto quotquot sunt
homines fortunati: hoc est bonum fortune. Nam
cum sint et alij plurimi simul: hoc est uno
tempore male fortune: nunquid si ip-
sa esset: simul et bona esset et mala:
bis aliud: illis aliud? An illa que

dea ē semper est bona? Ipsa ē ergo felicitas? Cur adhibentur diuersa noīa? sed et hoc ferendum est. solet eīz et una res diuersis noībus appellari. Quid diuerse edes: diuise are: diuersa sacra? Est causa inquirunt: qz felicitas illa ē: quam hōī habēt precedentib' mētīs. fortuna uero que dī bona: sine ullo examine meritoz fortuitu accidit hōībus et bonis et malis: unde etiam fortuna noīatur. Quomodo ergo bona est que sine ullo iudicio uenit et ad bonos et ad malos? Ut quid autē colitur q̄ ita ceca ē: passiz i quoslibet icurrēs: ut suos cultores plezqz pretereat: et suis contemptozibus hereat? Aut si a liqđ pficiunt cultores eius: ut ab illa uideantur et ament: iam merita seqē: nō fortuitu uēit. Ubi ē ergo diffinitio illa fortune? Ubi est qđ a fortuitis etiaz nomen accepit? Nihil enim prodest eam colē: si fortuna ē. Si autē suos cultores discernit ut prosit: fortuna nō ē. An et ipsaz quo uoluerit iuppiter mittit? Colat ergo ipse solus. Nō eīz pōt ei iubenti et eam quo uoluerit mutēri fortuna resistere. Aut certe ipsam mali colant: qui nolunt habere merita: q̄ bus possit dea felicitas inuitari.

De fortuna muliebris. cap. xix.

t Antum sane huic uelut uni nūmini tribuunt: quod fortuna. uocant: ut simulacz eius quod a matronis dedicatum est et appellatum ē fortuna muliebris: etiaz locutum esse memorie cōmēdarint: atqz dixisse nō semel: sed iterū quod eam rite matrone dedicauerint. Quod qđem si uerū sit: mirari nos non oportet. Non eim malignis demonibus etiam sic difficile est fallere: quozum artes atqz uersutas hinc potius isti aduertere debuerūt q̄ illa dea locuta est: que fortuitu accidit: non que meritis uenit. fuit. n.

fortuna locay et muta felicitas. Et ad quid aliud nisi ut homines recte uiuere non curarent: conciliata sibi fortuna: que illos sine ullis bonis meritis faceret fortunatos. Et certe si fortuna loquitur: non saltem muliebus: sed uiris potius loqueretur: ut non ipse q̄ simulacruz dedicauerunt putarentur tantum miraculum muliebris locacitate finxisse.

De uirtute et fide quas pagani templis et sacris honorauerunt: premitentes alia bona: que similiter colenda fuerunt: si recte alijs diuinitas tribuebatur. cap. xx.

u Irtutē quoqz deā secezt: q̄ qđē si dea eēt: mltis fuēat pferēda. Et nūc qz dea nō ē sz donū dei: ipa ab illo ipetret: a quo solo dari pōt: et oīs falsoz deoz turba uanescat. Sz cur et fides dea credita ē: et accepit et ipa tēplū et alta: Quā qđqs prudēt agnoscit: hitacz illi seipsū facit. Uñ autē sciūt illi qđ sit fides: cui' p̄mū et maxīuz officiū ē: ut i uez credat deū? Sz cur nō suffecerat uirt' ? Nōne ibi ē et fides? Quāqđē uirtūē i quattuor spes distribuēda esse uiderūt: prudētia: iustitiaz: fortitudinē: tēpātia. Et qm̄ iste single spes suas hnt: i ptib' iustitue fides est: maxī. Sz locū apud nos hēt q̄cūqz scimus qđ sit q̄ iust' ex fide uiuit. Sz illos miror appetiozes mltitudis deoz: si fides dea ē: quare alijs tā mltis deab' iūria fecerūt: p̄mittēdo eas q̄ b' similt' edes et aras dedicare potuerant? Cur tēpātia dea eē nō meruit: cuz eius noīe nōnulli rōani p̄cīpes non puam glīam cōparint? Cur deiqz fortitudo dea nō ē: que affuit mutio cum dexterā porrexit in flammaz: q̄ affuit curtio cum se p̄ patria in abruptam terram precipitē dedit: q̄ affuit decio patri et decio filio cum pro exercitu

se uouerūt: Si tñ his oibus uera inerat fortitudo: unñ modo nō agit. Quare prudentia: quare sapiētia nulla numerum loca meruerunt: An qz ī noie generali ipsius vrutes omīs colūt: Sic ergo posset 7 unus deus coli. cui⁹ ptes ceti dñi purant. Sed in illa una vrute 7 fides est 7 pudicitia: q̄ tñ extra in edibus pp̄is altaria meruerūt. Has deas non ueritas: sed uanitas fecit.

Quoniam non intelligentes deum uirtute: saltem felicitate debuerunt esse contenti. capitulum uigesimum primum.

h Ec cū ueri dei mūera sūt: non ipse deus sūt. Ueruntā ē ubi ē v̄tus 7 felicitas: quid aliud queritur? Quid ei sufficit cui uirt⁹ felicitasqz n̄ sufficit? Omnia q̄ppe agenda cōplectitur v̄tus: omnia opranda felicitas. Si iuppiter ut hec daret iō colebat: quia si bonuz aliquid ē latitudo regni atqz diuturnitas ad eandem p̄riet felicitatem: cur nō intellectum est dōa dei eē non deos? Si autem putate sunt dees: saltem alia tanta deorum turba non quereret. Consideratis. n. officijs deorū deazqz oium: q̄ sicut noluerunt p̄ sua opiatione finerūt. inueniāt si p̄nt aliquid quod ab aliquo deo prestari possit homini habenti v̄tutem: habēti felicitatem. Quid doctrine uel a mercurio uel a minerva petendū eēt: cum v̄t⁹ oīa secū h̄iet? Ars q̄ppe ipsa bene recteqz uiuendi uirtus a ueteribus difinita ē. Unde ab eo q̄ grece arete dī v̄tus: nomen artis latinis traduxisse putauerunt. Sz si uirtus non nisi ad ingeniosum posset uenire: qd op⁹ erat deo ratio patre: qui catos id ē acutos faceret: cū hoc possz p̄ferre felicitas? Ingeniosū quippe nasci felicitatis ē. Unde ēt si nō potuit a nōdū nato colli dea felicitas: ut hoc ei conciliata do

naret: conferret hoc parentibus eius cultoribus suis: ut eis ingēiosi filij nascerentur: quid opus erat pturiētibus inuocare lucinā: cū si adeēt felicitas: n̄ solū bñ parerent: sed ēt bonos? Quid necesse erat opi dees cōm̄dare nascētes: deo uagitano uagientes: deo cunine iacentes: deo rumine sugentes. deo statilino stātes: deo adeone adeūtes: abeone abeuntes: deo menti: ut bonā h̄ient m̄tē: deo uolūno 7 deo uolūne: ut bōa uellēt: dñs cōiugalibus: ut bñ piugarēt: dñs agrestibus: ut fructus uberrimos caperēt: 7 maxime ipsi diue fructese: marti 7 bellōe ut bñ belligerarēt: deo uictorie ut uincerent: deo honori ut honorarent: deo pecunie ut pecūio si essent: deo esculano 7 filio eius argētio ut h̄erent ercā argenteāqz pecuniā. Nā iō patrem argenti esculanū posuerūt: quia prius erca pecunia in usu esse cepit: post argentea. Miroz autē q̄ argentinus nō genuit aurinuz: qz 7 aurea subsecuta ē. Quē deū isti si h̄ient: sicut saturno iouē: ita 7 primū argentino 7 auo esculano aurinū p̄ponerēt. Quid ergo erat necesse p̄t hec bōa l̄ animi l̄ corpis l̄ externa tantam deoz turbā colere 7 inuocare: quos neqz omīs cōm̄orauī: nec ipsi potuerūt oib⁹ hūanis bōis minutati singulatiqz digestis 7 deos minutos 7 singulos p̄uidē: cū posset magno faciliqz cōpendio una dea felicitas cūcta p̄ferre: nec solum ad bōa capiēda quisqz alius: sz neqz ad depellēda mala quereret? Cur eū esset inuocāda p̄pter fessos diua fessonia: propter hostes depellēdos diua pellationia: p̄t cgros medic⁹ l̄ apollo l̄ esculap⁹ l̄ abo siml: q̄do esset grāde periculū? Nec ds spinēsis ut spinē ex agris eradicaret: nec dea rubigo ut non accederet rogant: una felicitate p̄nte 7 tuente: ut uel nulla mala exourent: uel facillie pellēnt. Postremo quoniam de duabus istis

deabus uirtute ⁊ felicitate tractam⁹: si felicitas uirtutis est premium: nō dea sed dei donū est. Si autē dea ē: cur nō dicat ⁊ uirtutē ipsa conferre: qñqdem ē uirtutē cōseq̄ felicitas magna est:

De scia colendoꝝ deoꝝ: quā a se uarro gloriatur collatam esse romāis cap. xxij.

q Uid ergo ē q̄ pro ingēti bñficio uarro iactat prestare se ciuib⁹ suis: qz nō solū cōmencrat dōs quos coli oporteat a romanis: neꝝ ēt dicit qd ad quē pertineat. Qm̄ nihil pdest inq̄t hoī alicuius medici nom̄ formā qz nosse: ⁊ qd sit medicus ignōare: ita dicit nihil prodest scire deū ēē esculapiū: si nescias eū ualitudinē opitulari: atqz ita ignozes cur ei debeas supplicare. Hoc ēt affirmat alia similitudine dicēs: n̄ mō bñ uiuē: sꝫ uiuē oīo neiez posse: si ignozet q̄nā sit faber: q̄s pic⁹ tor: quis rector: a quo quid utētile petere possit: quē adiutorē assumē: queꝝ ducem: quem doctorem. Eo mō nullū dubiū esse asserens ita esse utilē cognitionem deoꝝ: si sciat quam quisqz dōs uim ⁊ facultatē ac p̄tatem cuiusqz rei habeat. Ex eo eim poterimus inquit scire quē cuiusqz cā deū aduocā: atqz inuocare debeamus: ne faciamus ut mimi solent: ⁊ optemus a libero aq̄: a nymphis uinum. Magna sane utilitas. Quis n̄ huic gr̄as agēt si uā mōstraret: ⁊ si unū ueꝝ deum a quo eēt oīa bōa: ⁊ oib⁹ colēdū doceret:

De felicitate quā romanī multoꝝ ueneratores deoꝝ diu non coluerunt honore diuino: cum pro omnibus sola sufficeret. cap. xxij.

f Ed un̄ nūc agit: si libri ⁊ sacra eoz uā sūt: ⁊ felicitas dea ē: cur nō ipsa una q̄ colēt cōstitutā ē: q̄ possz

uniuersa conferre: ⁊ compendio faceꝝ felicē? Quis. n. optat aliquid propter aliud q̄ ut felix fiat? Cur deniqz tam sero huic tate dee p⁹ tot rōanos p̄ci pes: lucullus edē cōstituit: Cur ipse romulus felicē cupiēs condē ciuitatē: nō huic tēplū potissimuz struxit? Nec pp̄ter aliquid d̄s ceteris supplicauit: q̄ do nihil deesset si hec adesset. Nam ⁊ ipse nec prius rex: nec ut putāt postea d̄s fiēt: si hanc deā p̄piciā nō h̄ret. Ut qd ergo romulus cōstituit romanis deos ianum: iouez: martē: picū: faunū tyberinū: herculē ⁊ siquos alios? Ut qd titus tatiuz addidit saturnū: opē: solem: lunam: uulcanū: lucem: ⁊ quosqz alios addidit: inter quos etiaz deaz cloacinam felicitate neglecta? Ut qd numa tot dōs ⁊ tot deas sine ista: An eam forte in tanta turba uidere nō potuit? Hostiliuz certe rex deos ⁊ ipse uos pauorē atqz pallorem p̄piciā dōs non introduceret: si deam istam nosz aut coleret: p̄nte quippe felicitate ois pauor ⁊ palloꝝ non propiciatus abscederet: sed pulsus auferget. Deinde qd ē hoc quod iam romanum imperium longe lateqz crescebat: ⁊ adhuc nemo felicitatem colebat? An iō grandius i piū q̄ felicius fuit? Nā quō ibi effz uā felicitas: ubi uera non erat pietas? Pietas enim uera est uerax ueri dī cult⁹: non cultus falsoꝝ tot deoꝝm quot demonioꝝm. Sed ⁊ postea iam in deoꝝm numerum felicitate suscepta: magna belloꝝm ciuiliū infelicitas subsecuta est. An forte iuste est indignata felicitas: qz ⁊ tam sero ⁊ non ad honorem sed ad contumeliā potius inuitata est: ut cum ea coleretur priapus ⁊ cloatina: ⁊ pauor ⁊ palloꝝ ⁊ febris: ⁊ cetera non numina colendoꝝ: sed crimina colentium? Ad extremuz si cum turba indignissimā tanta dea colenda uisa est: cur non uel illustrius ceteris colebatur? Quis enim ferat qz

neq; inter deos consentes: quos dicunt in consilium iouis adhiberi: nec inter deos quos selectos uocant felicitas constituta est: ut templum aliquod ei fieret: quod et loci sublimitate et operis dignitate preemineret. Cur enim non aliquid melius quam ipsi ioui: Nam neque etiam ioui regnum nisi felicitas dedit: si tamen cum regnaret felix fuit: et potior est felicitas regno. Nemo enim dubitat facile inueniri hominem qui se fieri regem: nullus autem inuenitur qui se nolit esse felicem. Ipsi ergo dei si per auguria uel quolibet modo eos posse consuli putant: de hac re consulerentur utrum uellent felicitati loco cedere: si forte aliorum edibus uel altaribus iam fuisset locus occupatus: ubi edes maior atque sublimior felicitati constitueretur: etiam ipse iuppiter cederet: ut ipsum uerticem collis capitolini felicitas potius obtineret. Non enim quisquam resisteret felicitati: nisi quod fieri non potest: qui esse uellet infelix. Nullo modo omnino si consuleretur faceret iuppiter quod ei fecerunt tres dei: mars: terminus: et iuuentas: qui maiori et regi suo nullo modo cedere loco uoluerunt. Nam sicut habent eorum littere cum rex tarquinius capitolium fabricare uellet: eumque locum qui ei dignitas aptiorque uidebatur a diis alia cerneret preoccupatum: non audes aliquid contra deorum facere arbitrium: et credens eos tanto numini suorum principi uoluntate cessuros: quia multi erant illic ubi capitolium constitutum est: per augurium quesiuit utrum concedere locum uellent ioui: atque ipsi inde cedere: omnes uoluerunt preter illos quos commemorauit: martem: terminum: iuuentantem: atque id capitolium ita constructum est: ut etiam isti tres inter essent tam obscuris signis: ut hoc uix homines doctissimi scirent. Nullo modo igitur felicitatem iuppiter ipse contingeret: sicut a termino: marte: iuuentante contemp-

est. Sed ipsi etiam qui non cesserant ioui: profecto cederent felicitati: quod illis regem fecerat ioues. Aut si non cederent: non id contemptu eius facerent: sed quod in uero felicitatis uel obscuri esse mallet: quam sine illa in locis propriis eminere. Ita dea felicitate in loco amplissimo et celsissimo constituta: discerent ciues unde omnis boni uoti petendum esset auxilium. Ac si ipsa suadente natura: aliorum deorum superflua multitudinem derelicta coleret una felicitas: uni supplicaretur: unius templum frequentaretur a ciuibus qui felices esse uellent: quorum esset nemo qui nollet: atque ita ipsa a seipsa peteret: que ab omnibus petebatur. Quis enim aliquid ab aliquo deo nisi felicitatem uelit accipere: uel quod ad felicitatem existat pertinere. Proinde si felicitas habet in parte cum quo homine sit: habet autem si dea est: quod tandem stulticia est ab aliquo eam deo petere: quam possis a seipsa impetrare. Hanc ergo super deos ceteros honorare est loci dignitate debuerunt. Sicut enim apud ipsos legitur: romani ueteres nescio quem sumanum cui nocturna fulmina tribuebant colerent magis quam iouem: ad quem diurna fulmina pertinebant. Sed postquam ioui templum insigne ac sublimiter constructum est: propter edis dignitatem sic ad eum multitudo confluit: ut uix inueniatur qui sumani nomen quod audire iam non potest: se saltem legisse meminerit. Si autem felicitas dea non est: quam quod uerum est munus est dei: ille deus gratia: qui eam dare possit: et deorum falsoz multitudinem noxia relinquat: quam stultorum hominum multitudo uana sectatur: dona dei deos sibi faciens: et ipsius cuius ea dona sunt obstinatione superbe uoluntatis offendens. Sic enim carere non potest infelicitate: qui tanquam deam felicitatem colit: et deum datorem felicitatis relinquit: sicut canem non potest fame: qui panem pictum lingit: et ab homine qui uerum habet non petit. Libet autem eorum rationes considerare.

Qua ratione defendant pagani: q̄
inter deos colant ipsa dona diuina.
cap. xxij.

u Sq̄ adeo ne iqūt maiores n̄os
insipiētes fuisse credendum ē: ut
hec nescirēt munera diuina eē n̄ deos:
S; qm̄ sciebāt nēini talia: nisi aliquo
deo largiēte cōcedi: quoꝝ deoꝝ noia
n̄ iueiebāt. eaz̄ rez̄ noib⁹ appellabāt
deos quas ab eis sentiebant dari: ali-
qua uocabula inde flectentes: sicut a
bello bellonā nūcupauerunt n̄ bellū:
sicut a cunis cuninā nō cunā: sicut a se-
gerib⁹ segetiā nō segetē: sicut a pomis
pomonā nō pomū: sicut a bobus bo-
bonā nō bouē: aut certe nulla uocabu-
li declinatione sicut res ipse noiant: ut
pecunia dicta ē dea q̄ dat pecuniā: nō
oio pecunia dea ipsa putata ē. Ita uir-
tus q̄ dat uirtutē: honor q̄ honorē: cō-
cordia q̄ concordiam: uictoria q̄ uicto-
riam dat. Ita iquiunt cū felicitas dea
dī nō illa q̄ dat: s; numē illud attēdit
a quo felicitas dat. Ista nobis reddi-
ta rōe: multo facilius eis quoz̄um cor
non nimis obduruit persuadebimus
fortasse quod uolumus.

De uno tm̄ colēdo deo: q̄ lz̄ nomē
ignoret: tm̄ felicitatis datō eē sentitur.
cap. xxv.

f Ieiz̄ iā humana ifimilitas sensit
nō nisi ab aliquo deo dari posse
felicitatē: et hoc senserunt hoies: q̄ taz̄
multos colebant deos: in quib⁹ et ipz̄
eoz̄ regē iouē: quia nomē eius a quo
daret felicitas ignorabāt: et inde ipius
rei noie quā credebāt ab illo dari: euz̄
appellare uoluerunt. Satis ergo indi-
cant nec ab ipso ioue dari posse felici-
tatē quam iam colebant: sed utiq; ab
illo quem noie ipsius colendū esse cen-
sebant. Confirmitur prolixius a quodam
deo quem nesciebāt: et eos credidisse

dari felicitatē. Ipse ergo q̄rat: ipse cola-
tur: et sufficit. Repudiet strepitus inue-
rabilium deoniorū: illi nō sufficiat hic
deus: cui nō sufficit munus eius. Illi
inq̄ non sufficiat ad colendum deus
dator felicitatis: cui non sufficit ad ac-
cipiendum ipsa felicitas. Cui aut suffi-
cit: nō eiz̄ hēt homo quid apli⁹ optare
debeat: seruiet uni dō datori felicitatis.
Nō ē ipse quē noiant iouem. Nā si eū
datorē felicitatis agnoscerēt: n̄ utiq; a
liū uel aliā a quo daret felicitas noie
ipsius felicitatis inquirerēt: neq; ipm̄
iouem cū tantis iniurijs colēdū puta-
rēt. Iste alieaz̄ dī adulteratō uxoz̄: iste
pueri pulchri ipudic⁹ amatō et raptō.

De ludis scenicis: quos sibi dī ce-
lebrari a suis cultoribus exegerunt.
cap. xxvi.

f Ed fingebat hec homerus ait
tullius: et humana ad deos tras̄
ferebat: diuina mallem ad nos. Meri-
to displicuit uiro graui diuinorum cri-
minum poeta confictor. Cur ergo lu-
di scenici ubi hec dictitant: cantitant:
actitantur: deorum honoribus exhibē-
tetur: inter res diuinas a doctissimis
conscriptuntur: hic exclamat cicero: n̄
contra figmenta poetarum: sed cōtra
instituta maiorum. An non exclama-
rent et illi: quid nos fecimus? Ipsi dī
ista suis honoribus exhibenda flagita-
uerunt: atrociter imperarunt: cladem
nisi fierēt prenuciarunt: quia neglec-
tus est aliquid seuerissime uindicat:
quia id quod neglectum fuerat factū
est placatos se esse monstrarunt. Inter
eorum commemoratur uirtutes et mi-
randa facta quod dicam. Tito latino
rustico romano patrifamilias dictum
est in somnijs ut in senatu nūtiaret: ut
ludi romani instaurarētur: quod prio-
eorum die in quodam scelerato: qui
populo spectante ad supplicium duci

iussus est: numibus uidelz ex ludis hilaritatem querentibus: triste displicisset imperium. Tum ergo ille qui sono comonitus erat: postera die iussa facere non ausus esset: secunda nocte hoc idem rursus seuerius imperatus: amissit filium quia non fecit: tertia nocte dictum est hoi: q maior ei pena si non faceret immineret. Cui et sic non audet: in morbum incidit acrum et horribilem. Tum vero ex amicorum sententia ad magistrum rem detulit: atq in lectica allatus est in senatum. Expositoq somnio recepta continuo ualitudine pedibus suis sanus abcessit. Tanto stupefacto miraculo senatus quadruplicata pecunia ludos censuit instaurari. Quis non uideat qui sanum sapit seditos homines malignis demonibus: a quorum demeritate non liberat: nisi gratia dei per iesum christum dominum nostrum uicinos exhibere talibus peccatis: que recto consilio poterant turpia iudicari: In illis certe ludis poetica numinum creatura frequentantur: qui ludii cogentibus numibus iussu senatus instaurabantur. In illis ludis corruptor pudicitie iouem turpissimi histriones cantabant: agebant: placebant: si illud fingebat: ille irasceret. Si autem suis cribus etiam fictis delectabatur: quam coleret nisi diabolo seruiret: Ita ne iste romanum cederet: dilataret: confuaret impium: quouis romano cui displicebant talia abiectior: Iste daret felicitatem: qui tamen infeliciter colebatur: et nisi ita coleret infelicitius irascebatur:

De tribus generibus deorum: de quibus sceuola pontifex disputauit. cap. xxvij.

Relatum est in libris doctissimum pontificem sceuolam disputasse: et ea genera tradita deorum: unum a poetis: alterum a philosophis: tertium a principibus ciuitatis. Primum genus nugatorium dicitur esse: quod multa de diis fingantur indigna.

Secundum uero pergruere ciuitatibus quod habeat aliqua supuacua: aliqua est que ob sint populis nosse. De supuacuis non magna causa est. Solet enim et a uiris peritis dici: supflua non nocent. Que sunt autem illa que plata in multitudine nocent: Hec inquit: non esse deos hercule: esculapius: castorem: pollucem. Prodit eis a doctis que homines fuerint: et humana conditione defecerint. Quid aliud quam quod eorum qui sunt dii: non habent ciuitates uera simulacra: que uerus deus nec sexum habeat nec etatem nec diffinita corporis membra: Hec pontifex nosse populos non uult: nam falsa esse non putat. Expedire igitur existat falli in religione ciuitates. Quod dicere est in libris rerum diuinarum ipse uarro non dubitat. Preclara religio quo confugiat liberando infirmus: ut cum ueritate qua liberetur inquirat: credat ei expedire que fallit. Poeticum sane deorum genus cur sceuola respuat eiusdem libris non tacet: quod sic uide licet deos deformant: ut nec uois hominibus compent: cum alium faciunt furari: alium adulterare. Sic item inquit aliquid aliter turpiter atque inepte dicere aut facere: tres inter se deas certasse de primio pulchritudinis: uictas duas a uenere troiam euertisse. Iouem ipsum conuerti in bouem aut cygnum: ut cum aliqua concumbat: deam homini nubere: saturnum filios deuorare. Nihil denique posse confingi miraculorum atque uitiorum non ibi reperiatur: atque a deorum natura longe absit. O sceuola pontifex maxime ludos tolle si potes: precipe populis: ne tales honores diis immo talibus deferant: ubi crimina deorum libeat mirari: et que fieri possunt placeat imitari. Si autem tibi responderit populus: uos nobis importastis ista pontifices: deos ipsos roga: quibus instigantibus ipsa iussistis: ne talia sibi iura eant exhiberi. Que si mala sunt: et propterea nullo modo de deorum

maiestate credēda: maior ē eoz ūuria de quibus impune fingūt. Sed non te audiūt: demonē sūt: praua docēt: turpib⁹ gaudēt: non solū nō deputāt inturiā si de illis ista fingāt: sed eā p̄sus iuriā ferre nō possunt: si per eorū sollēnia non agāt. Jam uero si aduersus eos Iouē interpelles: maxime ob eā causā quia eis plura crimina ludifcenicis actitāt: nōne etiā si deū Iouē nuncupatis: a quo regit totus atqz administrat hic mūdus: eo illi sit a uobis maxima ūuria: q̄ eum cum istis colendū putatis: eozqz regē esse perhibetis.

An ad optinēdum dilatādūqz regnū p̄suerit romanis cultus deorum cap. xxviii.

n Ullo igt̄ mō dī tales qui talib⁹ placāt l' poti⁹ accusāt hōrib⁹ ut maius sit crimē q̄ eis falsis oblectāt: q̄ si de illis uera dicerētur: rōanū ipiū augere ⁊ cōseruare potuissēt. Hoc enim si possēt: grecis potius donū tā grā de cōferret: qui eos ī huluscemōi reb⁹ diuinis hoc est ludis scenicis hōrabilis dignusqz coluerūt: q̄do et morib⁹ poetaz q̄bus dōs dilacerari uidebāt se nō subtraxerūt: dādo eis licētā male tractādi homines quos liberet: et ipsos scenicos nō turpes iudicauerunt: sed dignos etiam preclaris honozibus habuerunt. Sicut autem potuerunt auream pecūiam habere rōani: q̄uis deum aurinum non coleret: sic ⁊ argenteam habere potuerunt ⁊ eream: si nec argentinum nec ei⁹ p̄ez colerent esculanum: sic omnia que retere piget. Sic ergo ⁊ regnum inuito quidem deo uero nullo modo hīc possēt: dīs vō istis falsis ⁊ mltis igno ratis siue contemptis: atqz uno illo cognito ⁊ fide sincera ac morib⁹ culto: ⁊ melius hīc regnum haberent q̄ tun-

cūqz haberent: ⁊ post acciperent sempiternum: siue hīc haberent siue non haberent.

De falsitate auspiciū: quo romani regni fortitudo ⁊ stabilitas uisa est iudicari. cap. xxxix.

n Am illud quale est quod paulo ante commemorauit: pulcherrimum auspiciū fuisse dixerūt: maxtem ⁊ terminum ⁊ iuuentantem nec ioui regi deorum loco cedere uoluisse. Sic enim inquit significatum est martiam gentem: id est romanam nemini locum quem teneret daturam: romanos quoqz terminos propter deum terminum neminem cōmoturuz: iuuentutem etiam romanam propter deam iuuentantem nemini esse cessuram. Uideant ergo quomodo habeant istum regem deorum suoz ⁊ datorem regni sui: ut ei auspicia ista pro aduersario ponerent: cui nō cedere pulch⁹ est. Quāq̄ hec si uera sūt: nō habent omnino quid timeant. Non eim confessuri sūt q̄ dī cesserunt christo: qui ioui cedere noluerunt. Saluis q̄p pe imperij finib⁹ christo cedere potuerūt: ⁊ de sedibus locozum: ⁊ maxime de corde credentium. Sed anteq̄ christus ueniret in carne: anteq̄ ista dēiqz scriberentur: que de libris eozum proferimus: sed tamen postea q̄ factum est s̄b rege tarquinio illud auspiciuz: aliquotiens romanus exercitus fusus est: hoc est v̄sus in fugam: falsūqz ostēdit auspiciū: q̄ iuuentas illa nō cesserit ioui: ⁊ gens martia superantibus atqz irrumpentibus gallis in ipsa urbe contrita est: ⁊ termini imperij deficientibus multis ab hannibale ciuitatib⁹ in angustuz fuerant coartati. Ita euacuata est pulchritudo auspicioz: remansit contra iouem contumacia: non deoz: sed demonioz. Aliud eim

ē non cessisse: aliud un̄ cesseras idisse. Quāq̄ ēt postea in orientali^b p^{ar}tib^{us} adriani uolūtate mutati sūt termini ī perij romani. Ille nāq̄ tres puincias nobiles: armenia: mesopotamia: assyria periaz cōcessit impio: ut d̄s ille ter min^{us}: q̄ rōanos tm̄os secūdō istos tu ebat: 7 per illā pulcherrimā auspiciū loco nō cesserat ioui: plus adrianum regē hoīuz q̄ regē deoz 7 iuuisse uida^t. Receptis q̄s alio tpe puicys mēoratis n̄ia pene mēoria itrosus timin^{us} cessit: qñ iulian^{us} deoz illoz oracul^{um} deditus imoderato ausu naues iussit incēdi: q̄ bus alimonia portabat: q̄da exercitus destitutus mox ēt ipso hostili uulnere exctus in tantā ē redactus iopia: ut ide nullas euaderet undiq̄ hostib^{us} incurfantib^{us}: milite ipatozis morte turbato: nisi placito pacis illic ip̄y fines p̄stituerēt: ubi hodie q̄s p̄sistunt: nō q̄ dē tāto detrimto q̄tus p̄cesserat adrianus: s; media tm̄ p̄positiōe defixi. Cla no igit̄ augurio de^o terminus nō cessit ioui: q̄ cessit adriani uoluntati: cessit ēt iuliani temeritati: 7 iouiniani necessitati. Uiderunt hec itelligētiores grauiorez q̄ rōan^{os}: s; p̄ p̄suetudinē ciuitatis: q̄ dēoniactis ritibus fuerat obligata paz ualebāt. Qz 7 ipsi ēt si illa uana sentiebant: nature tm̄ rez s; unus ueri dei regimie atq̄ ipio p̄stitute: religiosum cultuz q̄ deo debet exhibēduz putabāt: seruiētes ut ait apla creature potius q̄ creatori q̄ ē b̄ndictus ī sc̄la. Huius ueri dei erat auxiliuz necessarium: a quo mitterent̄ sancti uiri 7 uaciter p̄y: q̄ p̄ uā religioe mozerēt: ut falsa a uiuētibus tolleretur.

Qualia d̄ d̄ys gētuz ēt cultōes eorum se sentire fateant. cap. xxx.

c Jcero augur irridet auguria: 7 rephēdit hoies corui 7 cornicle uocibus uite cōsilia moderantes. Sz

iste academicus: q̄ oia cē p̄tēdit icerta indignus est q̄ hēat ullam ī his rebus auctez. Disputat apud eum q̄ntus iulius balbus ī secundo de doz nata libro: 7 cum ipse superstitiones ex nata rez uelut phyzicas 7 philosophicas īferat: indignat̄ tm̄ institutioni simulacroz 7 opinionibus fabulosis ita loquēs. Uidetis ne igit̄ ut a phyzicis rebus bene atq̄ utiliter inuentis rō sit tracta ad commētitiōs 7 fictos deos? Que res genuit falsas opiones: erroresq̄ turbulentos: 7 supstitiones pene aniles. Et forme. n. nobis deoz 7 etates 7 uestitus ornatusq̄ noti sunt: genera p̄ta: p̄iugia: cognatiōes: oiaq̄ tracta ad similitudinē ibecillitatis humane: nā 7 p̄turbatis aīs inducunt. Accēp̄tis. n. doz cupiditates: egritudines: iracōdias. Nec uo ut fabule fuerūt d̄y bell̄ p̄ijsq̄ caruerūt. Nec solū ut ap̄d homez duos exercitus cōtrarios alij d̄y ex alia pte defenderēt: sed etiā cum titanis aut cū gigantib^{us} sua p̄pa bella gesserūt. Nec 7 d̄nr 7 creduntur stultissime: 7 plena sunt uanitat̄is sūmeq̄ leuitatis. Ecce interim q̄ cōsistentur q̄ defendunt deos gentiū. Deinde cuz hec ad supstitionē p̄tinere dicat: ad religionē uo quā ipse secūdū stoicos uide^t docere. non eim̄ philosophi soluz inq̄t: uez etiā maiores n̄i supstitionē a religione sepauerunt. Nā qui totos dies p̄cabāt iqt̄ 7 imolabāt: ut sibi sui liberi supstites eēt: supersticiosi sunt appellati. Quis nō intelligat eū conari: d̄y cōsuetudinē ciuitatis timet religionē laudare maioz: eāq̄ a supstitione uelle seiuigere: s; quō id possit non inuenire? Si eim̄ a maiozib^{us} illi sunt appellati supersticiosi: qui totos dies p̄cabant 7 imolabāt: nunqd̄ 7 illi qui instituerunt quod iste reprehendit deozum simulacra diuersa etate 7 ueste distincta doz gēera: p̄iugia: cognatiōes: hec utiq̄ cū tanq̄ supersticiosa cl̄pāt:

implicat ista culpa maiores talium sim-
 mulacrorum institutores atque cultores: im-
 plicat et seipsum: quod quolibet eloquio se in li-
 bertate nitatur euoluere: necesse habeat
 ista uenerari: nec quod in hac disputatio-
 ne disertus insonat mutire audeat in po-
 puli concione. Agamur itaque christiani
 domino deo nostro gratias: non in celo et terre sicut
 iste disputat: sed ei qui fecit celum et terram:
 qui has superstitiones quas iste balbus
 uelut balbutiens uix reprehendit per al-
 tissimam christi humilitatem: per apostolorum
 predicationem: per fidem martyrum per
 ueritatem morientium: et cum ueritate uiuentium
 non solum in cordibus religiosorum: uerum
 etiam in edibus superstitiosorum libera
 suorum seruitute subuertit.

De opinionibus varronis: quae repro-
 bata suauitate populari: sed ad notitiam
 ueri dei non peruenierit: unum tamen
 deorum colendum esse censuerit. cap. xxxi.

Quid ipse varro quem dolemus in re-
 bus diuinis ludos scenicos: quibus
 non iudicio proprio posuisse: cum ad de-
 os colendos multis locis uelut illegio-
 sus hortetur: nonne ita confitetur: nonne illa
 iudicio suo sequitur: quod ciuitatem romanam in-
 stituisse commemorat: ut si eam ciuitatem
 nouam constitueret: ex naturae potius formula
 deos nouosque eorum se fuisse dedicaturum
 non dubitet confiteri: Sed iam quoniam in
 ueteris populo esset acceptum: ab antiquis no-
 minum et cognominum historiam tenere
 ut tradita est debere se dicit: et ad eum
 finem illa scribere ac perscrutari: ut potius
 eos magis colere quam despiciere uulgus
 uelit. Quibus uerbis homo acutissimus sa-
 tis indicat non se aperire omnia quae non sibi tan-
 tum perceptui essent: sed et ipsi uulgo des-
 picienda uiderentur: nisi tacerent. Ego
 ista committere putari debui: nisi euidenter
 alio loco ipse diceret de religionibus lo-
 quens. multa esse terra quae non modo uul-
 go scire non sit utile: sed etiam tametsi falsa

sunt aliter existimare populum expe-
 diat: et ideo grecos theletas ac mysteria
 taciturnitate pietibusque clausisse. Sic
 certe totum consilium perdidit uelut sapi-
 entium per quos ciuitates et populi rege-
 rentur. Hac tamen fallacia miris modis mali-
 gni demones delectantur: quod et deceptores
 et deceptos prae se possident: a quorum
 dominatione non liberat nisi gratia dei per iesum
 christum dominum nostrum. Dicit et ideo
 auctor acutissimus atque doctissimus:
 quod hi soli ei videantur aduenerisse quod esset
 deus: qui crediderunt eum esse aiam motu
 ac ratione mundum gubernantem: ac per hoc
 et si nondum tenebat quod ueritas habet
 deus enim uerus non aia sed aie quo-
 quod est effectus et conditor: tamen si contra pre-
 iudicia consuetudinis liber esse posset:
 unum deum colendum fateretur atque sua-
 deret: motu ac ratione mundum gubernan-
 tem: ut ea cum illo de hac re quae rema-
 neret: quod eum diceret esse aiam: non po-
 tius et aie creatorem. Dicit et antiquos
 romanos plus annos centum et septua-
 ginta deos sine simulacro coluisse. Quod
 si adhuc inquit mansisset: casti dei ob-
 suarentur. Cuius sententiae suae testem
 adhibet inter cetera et gentem iudeam:
 nec dubitat eum locum ita concludere: ut
 dicat qui primi simulacra deorum po-
 pulis posuerunt: eos ciuitatibus suis
 et metum deperxisse et errorem addidisse
 prudentem existimans deos facile posse
 in simulacrorum stoliditate contineri. Quod
 uero non aut errorem tradiderunt sed ad-
 diderunt: iam utique fuisse etiam sine si-
 mulacris intelligi uult errorem. Quapropter
 cum solos dicit aduenerisse quid esset
 deus: qui eum crederent aiam mundum
 gubernantem castiusque existat sine simu-
 lacris obseruari religionem: quod non ui-
 deat quantum propinquauerit ueritati.
 Si enim aliud contra uetustatem tanti
 posset erroris: profecto et unum deum
 a quo mundum crederet gubernari: et si-
 ne simulacro colendum esse censeret:

atq; in tam proximo inuentus facile
 fortasse de anime mutabilitate como-
 neretur: ut naturam potius incommu-
 tabilem: q̄ ipsam quoq; animam con-
 didisset: deuz uezz esse sentiret. Nec cũ
 ita sint: quecũq; tales uiri in suis lĩs
 multoz deoz ludibria posuerunt: cõ-
 fiteri ea potius occulta dei voluntate
 cõpulti sunt: q̄ psuadere cõati. Si qua
 igitur inde a nobis testimonia pferũt:
 ad eos redarguendos pferũt: q̄ nolũt
 aduertere de q̄ta 7 q̄maligna dẽonũ
 potestate nos liberet singulare sacrifi-
 cium tam sancti sanguinis fusi: 7 do-
 num spiritus impertiti

Ad quã spem utilitatis principes
 gentiũ ap̄b sbiectos sibi p̄plos falsas
 religiões uoluerũt pmãere. cap. xxxij.

d Itc etiaz de generationib⁹ deo
 ruz magis ad poetas q̄ ad phy-
 sicos fuisse populos inclinatos: 7 ibo
 7 sexum 7 generationes deoz maio-
 res suos. i. ueteres credidisse romaõs:
 7 eoz cõstituisse coniugia. Qd̄ utiq;
 non aliam ob cãm factum uidet: nisi
 qz hominũ uelut prudentium 7 sa-
 pientium negotium fuit pplm in reli-
 gionibus fallẽ: 7 in eo ipso ñ solũ colẽ
 sed imitari et demones: quib⁹ maxia
 ẽ fallendi cupiditas. Sicut eim demo-
 nes: nisi eos quos fallendo deceperit
 possidere non possunt: sic 7 homines
 principes non sane iusti: sed dẽonum
 similes: ea q̄ uana esse nouerunt: reli-
 giõis noie populis tãq̄ vã suadebãt:
 hoc modo eos ciuili societati uelut ar-
 tius alligantes: quo siliter subditos
 possiderent. Quis aut̄ infirmus 7 in-
 doctus euaderet simul fallaces 7 prin-
 cipes ciuitatis 7 demones?

Q iudicio 7 pfate dei veri omniũ
 regum atq; regnozz ordinata sint tem-
 pora. cap. xxxij.

d Eus igitur ille felicitatis auctõ
 7 dator: qz solus est uer⁹ õs: ip̄e
 dat regna terrena 7 bonis 7 mal. Ne-
 qz hoc temere 7 quasi fortuitu: qz õs
 ẽ non fortuna sed p rez ordie ac ip̄e
 occulto nobis: notissimo sibi. Qui tñ
 ordini tẽpoz non sbditus seruit: sed
 eũ ip̄e tanq̄ dñs regit moderatorq;
 disponit: felicitatẽ võ non dat nisi bo-
 nis. Hãc enim possunt hie 7 non hie
 seruientes: pñt 7 non habere 7 habere
 regnãtes. Que tamẽ plena in ea uita
 erit: ubi iã nemo seruiret ulli. Et ideo
 regna mundi huius deus bonis 7 ma-
 lis cõmuniter prestat: ne boni ea tãq̄
 munera dei magna concupiscãt. Et iõ
 regna terrena 7 bonis ab illo dantur
 7 malis: ne eius cultores adhuc i pro-
 uectu animi paruuli hec ab eo mũera
 quasi magnũ aliquid ꝑcupiscãt: 7 hoc
 est sacramtũ uetis testamti: ubi occul-
 tum erat nouum: qz illic pmissa 7 ter-
 rena dona sunt intelligentibus 7 tunc
 sp̄ualibus: q̄uis nõdũ i manifestatiõẽ
 predicãtib⁹: 7 que illis temporalib⁹
 rebus significaret eternitas: 7 in q̄bus
 dei donis esset uera felicitas.

De regno iudeozum: quod ab uno
 7 uero deo institutum atq; seruatum
 est: donec in uera religione manserũt.
 cap. xxxij.

i Taq; ut cognoscerentur etiam
 illa terrena bona: quibus solis
 inhiant qui meliora cogitare nõ pñt:
 7 in ip̄sius unius dei esse posita p̄tate:
 non in multozum falsorum: quos co-
 lendos romani ante crediderunt: po-
 pulum suum in egypto de paucissi-
 mis multiplicauit: 7 inde signis mira-
 bilibus liberauit. Nec lucinam mulie-
 res ille inuocauerunt: quando earum
 partus ut miris modis multiplicarẽt
 7 gens illa incredibiliter cresceret: ab
 egyptiozz persequetium 7 ifãtes om̄s

necare uolentium manibus ipse liberavit: ipse seruaui. Sine dea rumina suxerunt. sine cunina in cunis fuerunt: sine edulica et potina escam potunq; sumpserunt: sine dijs tot puerilibus educati sunt: sine dijs conugalibus coniugati: sine cultu priapi coniugib' mixti: sine inuocatione neptuni mare tra'seuntibus diuisum patuit: et sequentes eorum inimicos fluctibus in se redeuntibus obruit. Nec consecrauerunt aliquam deam manna: quando de celo mana sumpserunt: nec qn sitientibus aqua percussa petra profudit nymphas lymphasq; coluerunt. Sine isanis sacus martis et bellone bella gesserunt: et sine uictoria quidem non uicerunt: non eaz tamen deam: sed dei sui munus habuerunt: sine segetta segetes: sine buboa boues: mella sine melona: poma sine pomona. Et proisus omnia pro quibus tante falsoz deoz turbe romani supplicandum putauerunt: ab uno uero deo multo felicius acceperunt: nisi non in eum peccassent impia curiositate: tanq; magicis artibus seducti ad alienos deos: et ad idola defluendo et postremo christum occidendo: in eodem regno nisi non spacioiore tamen felicioire mansissent. Et nunc q; per omnes fere terras getesq; dispersi sunt unus ueri dei prouidentia est: ut q; deoz falsoz usq; quaq; simulacra: are: luci: templa euertuntur: et sacrificia prohibetur: de codicibus eorum probetur quenadmodum hoc fuerit tanto ante prophetatum: ne forte cuz legeretur in nostris: a nobis putaretur esse confictum. Jam quod seq; tur in uolumine sequenti uidentur et: et hic dandus huius prolixitati modus.

Aurelij augustini de ciuitate dei liber quintus.

Causam romani imperij omniumq; regnorum: nec fortuitam esse: nec in stellaz positione consistere. capitulum. i.

NON IAM
constat omnium
rerum optanda
rum plenitudi-
nem esse felicitatem:
que non est
dea sed donum
dei: et ideo nul-

q

lum deum colendum esse ab hominibus: nisi qui potest eos facere felices. Unde si illa dea esset: sola colenda merito diceretur: Itaque consequenter uideamus quia causa deus qui potest et illa bona datur que habere possunt etiam non boni: ac per hoc etiam non felices: romanum imperium tam magnum tamq; diuturnum esse uoluerit. Quia enim hoc deorum falsoz illa quam colebant multitudo non fecit: et multa iam diximus: et ubi uisum fuerit opportunum esse dicemus. Causa ergo magnitudinis imperij romani nec fortuita est nec fatalis: secundum eorum sententiam siue opinionem qui ea dicunt esse fortuita: que uel nullas causas habent: uel non ex aliquo rationabili ordine uenientes: et ea fatalia que preter dei et hominum uoluntatem cuiusdam ordinis necessitate contingunt: proisus diuina prouidentia regna constituuntur humana. Que si propterea quisq; fato tribuit: quia ipsam dei uoluntatem uel potestatem facti nominat appellat: sententiarum teneat: linguam corrigat. Cur enim non hoc primum dicat quod postea dicitur? est cum ab illo quisq; quesierit quid dixerit fatum: Nam id homines quoniam audiunt usitata loquendi consuetudine: non intelligunt nisi uim positionis sydeaz: qualis est quoniam quod

nascit siue cōcipit: qđ aliqui alienāt a dei voluntate: aliq̄ ex illa ēt hec pēdē cōfirmāt. Sz illi q̄ sine dei uoluntate decernere opinant̄ sydera qđ agam?: ul' qđ bōz hēam? malorūue patiaur: ab auribus omnīū repellēdi sūt. Non solū eoz qm̄ vā religionē tenēt: sz qui deoz qualiūcūq; lz falsoz uolūt esse cultores. Hec eim opio qđ agit aliud nisi ut null' colat̄ at̄ roget̄ de? Cōtra quos mō nobis dīspūatio n̄ ē istitu- ta: sz p̄ eos q̄ p̄ defensione eoz: quos dōs putant: christiāe religiōi adu'sāt. Illi vō qui positiōi stellaz quodāmō discernētū qualis quisq; sit: 7 qđ pro ueniat bōi qđue mali accidat ex dī uoluntate sūspēdūt: si easdem stellas pu- tāt hēe hanc p̄tate traditā sibi a sum- ma illi' p̄tate: ut uolētes ista decernāt magnā celo faciūt iniuriā: i cui' uelut clarissimo sēatu ac splendidissima curia opināt̄ scelera faciēda decerni: qualia si aliqua terrēa ciuitas decreuisset ge- nere hūano decernēte fuerat eūtēda. Quale deide iudiciū de hoīuz factis deo reliq̄t: qđ' celestis necessitas adhi- bet: cū dñs ille sit 7 sydez 7 hoīz. Aut si n̄ dñt stellas accepta qđē p̄tate a sū- mo deo arbitro suo ista decernere: sz i- talib' necessitatibus ingerēdis illius oio iussa cōplere: ita ne de ip̄o sētēdū ē: qđ idignissimū uisū ē de stellaz uoluntate sentire. Qđ si dñr stelle signi- ficare potius ista q̄ facere: ut quasi lo- cutio qđā sit illa positiō p̄dicēs futā nō agens. nō eiz mediocriter doctoz hominū fuit ista sententia: nō quidem ita solent loqui mathēatici: ut vbigia dicāt: Mars ita positus homicidam significat: sz hōicidā n̄ facit. Uex tam̄ ut cōcedam? nō eos ut debēt loqui: 7 a philosophis accipe oportere sūo- nis regulā ad ea p̄nuntianda: que in sydez positione se putāt repire: qđ sit de quo nihil unq̄ dicere potuerūt: cuz i uita geioz: in actionib' 7 in euentis:

in professionibus: artib': honoribus: ceterisq; rebus ad humanā uitā p̄rien- tib': atq; i ipsa morte sit plezq; tanta diuersitas: ut similiores eis sint q̄tu3 ad hec attinet multi extranei: q̄ ipsi i- ter se gemini p̄ exiguo t̄pis ituallo in nascēdo sepati: in cōceptu aut̄ p̄ unuz cōcubitū uno etiā moīto seminati.

De geminorum simili dissimiliq; ualitudine. cap. ij.

c Jcero dicit hippocratē nobilissi- mū medicū scriptū reliquisse: quosdā fies cū siml' egrotare cepissēt: 7 eoz morb' eodē t̄pe ingrauesceret: eodē leuaret̄ geios suspicatū. Quos possidonius stoicus multū astrologie deditus eadem constitutione astrozū natos: eadēq; conceptos solebat asse- rere. Ita qđ medicus pertinē credebat ad simillimā temperiem ualitudis: hoc philosophus astrologus ad nūm- constōenq; syderum: que fūerat quo tempore cōcepti natiq; sūt. In hac cā multo ē acceptabilior 7 de p̄mo cre- dibilior cōiectura medicinal: quoniam p̄ntes ut erant corpore affecti dū con- cumberent: ita p̄mordia cōceptoz affi- ci potuerūt: ut consecutis ex materno corpore prioribus incrementis paris ualitudis nascerent: deide in una do- mo eisdem alimētis nutriri: ubi aerē 7 loci positionē 7 uim aquarum plūmū ualē ad corpus uel bñ uel male accipi- endū medicina testatur: eisdem etiam exercitatioibus assuefacti tam similia corpora generēt: ut et ad egrotandum uno tempore eisdem causis silr moue- rentur. Constōnē vō celi ac sydez que fuit quando concepti siue nati sūt: uel le trahere ad istā egrotādī parilitatē: cum tam multa diuersissimi generis diuersissimoz effectuum 7 euentū eodem tempore in unius regionis ter- ra eidem celo s̄bdita potuerūt concipi

z nasci: nescio cuius sit insolētie. Nos aut nouimus geios non solum actus z peregrinationes hie diuersas: uerū ēt dispares egritudines ppeti. De qua re facillimam q̄tum mihi uidet rōem redderet hippocrates: diuersis alimētis z exercitationibus q̄ nō d̄ corpōis temperatione: sed de animi uoluntate ueniunt: dissimiles eis accidere potuisse ualitudies. Porro aut possidoni? uel quilibet fatalium sydez assertor: mihi si pōt hie inuenire quid dicat: si nolit imperitorū mentibus in eis quas nesciūt rebus illudere. Qd̄ eim conātur efficere de interuallo exigui t̄pis quod inter se gemini dum nascerētur habuerunt: propter celi particulam ubi ponitur hore notatio: quā horoscopus uocant: aut nō tm̄ ualet: q̄ta inuenitur in geminoz uoluntatibus actibus: moribus: casibusq̄ diuētas: aut plus ēt ualet: q̄ ē geiozum uel humilitas generis eadem uel nobilitas: cuius rei maximā diuerſitatē non nisi in hora qua quisq̄ nascitur ponunt. At per hoc si tam celeriter alter post alterum nascitur: ut eadem pars horoscopi maneat: paria cūcta quero q̄ in nullis possunt gemis inueniri. Si autem sequentis tarditas horoscopū mutat parentes diuersos: quero quos gemini habere non possunt.

De argumento quod ex rota figuli nigidius mathematicus assumpsit in questione geminozum. cap. iij.

f Rustra igit̄ afferē nobile illud cōmētū de figuli rota: qd̄ respōdisse ferūt nigidiū hac q̄one turbatū: unde z figulus appellatus ē. Dum. n. rotam figuli ui quanta potuit intorsisset: currente illa bis numero de atramento tanq̄ uno eius loco summa percussit celeritate: deinde inuenta sunt signa que fixerat desistente motu: nō p̄

ūo interuallo in rote illius extremitate distantia. Sic inquit in tanta celi rapacitate etiam si alter post alterum tanta celeritate nascatur: q̄ta rotam bis ipse percussit: i celi spacio plurimū est. Hinc sunt inquit quecūq̄ dissimilima perhibentur in moribus casibusq̄ geminozum. Hoc figmentum fragilius est: q̄ uasa que illa rotatione finguntur. Nam si tam multum in celo interest: quod constellationibus comprehendere non potest: ut alteri geminozum hereditas obueniat: alteri nō obueniat: cur audent ceteris qui gemini non sunt: cum inspererint eorum constellationes talia pronūtiare: que ad illud secretum pertinent: quod nemo potest comprehendere z momentis ānotare nascentium? Si aut̄ propterea talia dūt in alioz genituris: quia hec ad productiora spacia t̄poz pertinet. Mōnta uero illa partium minutaz: que inter se gemini possunt habere nascentes: rebus minimis tribuuntur: d̄ qualib? mathematici non solent cōsuli. Quis enī consulat quādo sedeat: qn̄ deambulet: quando uel qd̄ prandeat: nunquid ista dicimus qn̄ i morib? operibus: casibusq̄ geminoz plima plurimūq̄ diuersa monstramus?

De esau z iacob geminis multum inter se moz z actionuz qualitate disparibus. cap. iij.

n Ati sunt duo gemini antiqua patrum memoria: ut de insignibus loquar: sic alter post alterum: ut posterior plantam prioris teneret: tantum in eorum uita fuerunt moribusq̄ diuersa: tanta in actibus disparilitas: tanta in parentum amore dissimilitudo: ut etiam inimicos eos inter se faceret ipsa distantia. Nunquid hoc dicitur qz uno ambulante ali? sedebat: z alio dormiente alius uigilabat: alio

loquente tacebat alius: q̄ p̄tinet ad illas minutias que non possunt ab eis cōphendi: q̄ constōni sydez qua q̄sq̄ nascat ascribunt. unde mathematici consulant: unus duxit mercenariā fuitutē: alius non seruuit: unus a matre diligebat: alius nō diligebat: unus honōē q̄ magnus ap̄ eos hēbat amisit: alter adeptus ē. Quid de vxorib⁹: q̄d de filijs: q̄d de reb⁹: q̄ta diuersitas: Si ergo hec ad illas p̄tinet minutias t̄p̄um q̄ inter se habent gemini: ⁊ p̄stellationib⁹ n̄ ascribūt: quare alioz p̄stellationib⁹ inspectis ista dicunt: Si aut̄ iō d̄nr quia non ad minuta icōphēsi- blia: sed ad t̄p̄um spacia p̄tinet q̄ obf- uari notariq̄ possūt. q̄d hic agit rota illa lutifiguli: nisi ut hoies luteum cor hñtes in gyzz mittant: ne mathematī coz uaniloquia conuincantur:

Quib⁹ modis cōuincant mathēa- tici uanā sniam profiteri. cap. v.

q̄ Uid dēiq̄ idē t̄p̄i quoz morbu⁹ q̄ eod̄ t̄p̄e grauior leuiorq̄ ap- pebat āboz medicinalr̄ inspicēs hip- pocrates geios suspicatus ē: nōne sa- tis istos redarguūt q̄ uolūt syderibus dare q̄d de cozpoz sili tēpatōe uenie- bat: Cur. n. silr̄ eodēq̄ t̄p̄e nō alter p̄o alter posterior egrotabat sicut nati fu- erāt: qz utiq̄ simul nasci ābo n̄ potāt. Aut si nihil momenti attulit ut diuisi t̄p̄ib⁹ egrotarent q̄ diuersis t̄p̄ib⁹ na- ti sunt: quare t̄p̄s in nascendo diuersū ad aliaz rez diuersitates ualere con- tendunt: Cur potuerūt diuersis t̄p̄ib⁹ pegriari: diuersis t̄p̄ib⁹ ducere uxōes: diuersis temporibus filios procreare: ⁊ multa alia: p̄pterea qz diuersis tem- poribus nati sunt: ⁊ non potuerūt ea- dē cā diuisi ēt t̄p̄ibus egrotare: Si. n. dī par nascendi mora mutauit horo- scopū ⁊ dispilitatem intulit cetis zb⁹: cur illud in egritudibus mansit quod

hēbat in t̄p̄is equalitate cōcept⁹: Aut si fata ualitudis in conceptu sunt: alia rum vō rez in ortu eē d̄nr: non debe- rent inspectis nataliū p̄stellationibus de ualitudie aliqd̄ dicere: q̄n̄ eis inspi- cienda conceptionalis hora n̄ dat. Si aut̄ iō p̄nūtiat egritudies nō inspecto conceptionis horoscopo: qz idicāt eas mor̄ta nascētū: quō dicerēt cuilibet eoz geioz ex natiuitatis hora q̄do e- grotaturus esset: cū ⁊ alī q̄ nō hēbat eandē horam natiuitatis necesse h̄et p̄iter egrotare: Deide q̄ro si tāta distā- tia ē temporis in natiuitate geiozū: ut p̄ hanc oporteat eis constellationes fi- eri diuersas propter diuersū horosco- pū: ⁊ ob hoc diuisos oīs cardies ubi tāta uis pōit: ut hic ēt diuisa sint fata: un̄ hoc accidere potuit: cū eoz p̄cept⁹ diuisū t̄p̄s habere non possit: Aut si duo ⁊ uno momento t̄p̄is cōceptoruz potuerūt eē ad nascēdū fata disparia: cur nō ⁊ duoz uno mom̄to t̄p̄is nato- rū possint eē ad uiuēdū atq̄ moriēdū fata disparia: Nam si unū mom̄tū quo ambo p̄cepti sunt n̄ ipediuit ut alī p̄o alter posterior nascēt: cur uno mom̄to si duo nascantur impedit aliquid ut alter prior alī posterior moriāt: Si cō- ceptio unius momenti diuersos cāus in utero geios h̄e permittit: cur nati- uitas unius mom̄ti nō ēt quosq̄ duos ī terra diuersos cāus h̄e p̄mittat: Ac ut oīa huius artis uel potius uanita- tis cōm̄ta tollant: quid est hoc q̄ uno tempore uno mom̄to s̄b una eadēq̄ celi positione concepti diuersa habent fata: que illos perducant ad diuersaz horarum natiuitatem: ⁊ uno mom̄to temporis sub una eadēq̄ celi positioe de duabus matribus duo pariter na- ti: diuersa fata habere non possunt: q̄ illos perducāt ad diuersā uiuēdi l̄ mo- riendi necessitatem: An concepti non- dum habent fata: que nisi nascantur habere non poterunt: Quid ē ergo

quod dicitur si hora conceptionis iueniat: multa ab istis dici posse diuini: Un̄ etiā illud a nonnulli predicatur: quod qui dam sapiens horam elegit: qua cum uxore concūberet: un̄ filiū mirabilem gigneret. Un̄ postremo et hoc est quod de illi pariter egrotantibus gemis possessionius magnus astrologus idēque philosophus respondēbat: id fieri quod eodē tempore fuisset nati eodēque concepti: Nam utique propter hoc addebat conceptōes: ne diceret ei non ad liquidū eodē tempore potuisse nasci: quos postabat oīo eodē tempore fuisse conceptos: ut hoc quod similiter simulque egrotabant non daret de proximo pari corporis tempore: sed eādē quoque ualitudinis parilitatem syderis nexibus alligaret. Si igitur in conceptu tāta uis est ad equalitatem fatōrum: non debuerunt nascendo eadē fata mutari. Aut si propria mutant fata generōrum: quod temporibus diuisis nascuntur: cur non potius intelligamur ita fuisse mutata: ut diuersis temporibus nascēntur? Ita ne non mutat fata natiuitatis uoluntas uiuentium: cum mutet fata conceptionis ordo nascētium? Quāquam et in ipsis generōrum conceptibus ubi certe abobus eadē momenta sunt temporum: sepe fit ut sub eadē constellatione fatali alter concipiatur masculus altera femina.

De gemis disparis sexus. cap. vi.

n Quomodo generos diuisi sexus abobus ad huc uiuunt: abobus etate uigent ad huc: quorum cum sint inter se similes corporum spes quantum in diuerso sexu potest instituto tamen et opposito dīte ita sunt disparēs: ut preter actus quos necesse est a uirilibus distare feieos: quod ille in officio comitis militat: et a sua domo pene semper peregrinat: illa de solo patrio et domo rure proprio non recedit. Insuper quod est incredibilius si astralia fata credantur: non autem mirum si uoluntates hominum et dei munera cogitent: ille coniugatur:

illa uirgo sacra est: ille numerosam plē genuit: illa nec nupsit. At. n. plurimorum uis horoscopi ualē. Hoc quod nihil sit ita satis differui: sed quaecumque sit in ortu ualē dicitur. Nūquid et in conceptu ubi et unum concubitum manifestum est: et tāta nascē uis est: ut cum conceperit femina: deinde altere concipere oīo non possit? Unde necesse est eadem esse in geminis momenta conceptus. An forte quod diuerso horoscopo nati sunt: aut ille in masculum dum nascerentur: aut illa in femina commutata est? Quod cum agitur nūc usquequaque absurde dici possit ad solas corporum differentias afflatus quosdam ualē syderes: sicut in solaribus accessibus et recessibus uidemus et ipsius anni tempora uariari: et lunaribus incrementis atque decrementis augeri et minui quodam genera rerum: sicut echinos et cochas et mirabiles est oceanum: non autem et animi uoluntates positionibus syderum subdi: nūc isti cum et nos actus inde religare conantur: admonent ut que ramis: unde nec in ipsis quodam corporibus eis possit ratio ista constare. Quid enim tam ad corpus pertinēs quam cōpositi sexus? Et tamē sub eadē positione syderum diuersi sexus gemini percipi poterunt. Un̄ quid inspicitur dici aut credi potest: quod syderum positione: que ad horam conceptionis eadē abobus fuit facere non potuisse: ut cum quo habeat eandem constellationem sexum diuersum a se non haberet: et positionem syderum: que fuit ad horam nascentium facere potuisse: ut ab eo tam multum uirginali sanctitate distaret?

De electione diei quo uxor ducitur: quomodo in agro aliquid plantatur aut seritur. cap. vii.

i az illud quod ferat quod in eligendis diebus noua quodam suis actibus fata moluntur: Non erat uidelicet ille ita natus: ut haberet admirabilem filium: sed

ita potius ne contēptibilē gignēt: 7 iō uir doctus elegit horā qua misceretur uxori. fecit ergo fatum qđ nō hēbat: 7 ex ipsius fato cepit esse fatale: quod in eius natiuitate non fuerat. O stulticiam singularē: eligitur dies ut ducat uxor. Credo ppter ea qz pōt in diem n̄ bonum nisi eligatur incurri 7 infelicitē duci. Ubi est ergo qđ nascenti iam sydera decreuerūt: An potest homo qđ et iam constitutū est diei electione mutare: 7 quod ipse in eligendo die cōstituerit: nō poterit ab alia potestate mutari? Deinde si soli hoies: n̄ aut̄ oīa que s̄b celo sunt p̄stellatiōib⁹ s̄biacent: cur alios eligūt dies accōmodatos ponēdis uitib⁹ uel arborib⁹ uel segetibus: alios dies pecoribus: uel domandis l' admittendis maribus: q̄bus equaruz uel boū fetent ar̄nta 7 cetera huiusmodi? Si aut̄ propterea ualēt ad has res electi: qz terrenis omnibus corporib⁹ siue aiātib⁹ siue nō aiātib⁹ secūdū diuersitates t̄p̄alium momentoz 7 sydez positio dñat: cōsiderēt q̄m̄uerabilia s̄b uno t̄p̄is puncto uel nascāt nel oriānt̄ uel inchoēt: 7 tā diuersos exit⁹ habeāt: ut istas obseruatiōes cuius puero ridendas eē psuadeant. Quis enī est tā excors ut audeat dicere omnes arbores: om̄s herbas: om̄s bestias: sp̄pentes: aues: pisces: uermiculos momēta nascendi sigillatim h̄ie diuesare? Solēt t̄n hoies ad tentādā pitiam mathematicoz: afferre ad eos constellationes mutoz aialiu: quoz or⁹ ppter hanc explorationē domi sue diligēter obsuāt: eosqz mathematicos p̄ferunt ceteris: qui cōstellationibus his inspectis dñt nō eē hoīem natū sed pecus. Audēt et dicere quale pecus: utz aptū lancio: an uectationi: an aratro: an custodie domus. Nam 7 ad cania fata tētāt: 7 cū magnis admirantium clamoribus ista respondēt. Sic desipiunt hoies: ut exsistent cū hō nascit̄ 7

ceteros rez or⁹ ita s̄biberi: ut cū illo s̄b ead̄ celi plaga nec musca nascatur. Nā si hāc admiserūt: p̄cedit rōcinatio q̄ gradati accessib⁹ modicis eos a muscis ad cāelos elephātozqz perducatur. Nec illd̄ uolunt ad v̄rē: q̄ electo ad seminādū agz die: tā m̄lta grana i tra simul ueniūt: simul germinat: 7 exōta segete siml' herbescūt: pubescūt: flanescūt: 7 t̄n ide sp̄ical cetis coeuas atqz: ut ita dixerit: cōgermiales alias rubigo iterimit: alias aues depopulat: alias hoies auellūt. Quō istis alias cōstellatiōes fuisse dicti sūt: quas t̄n diuos exit⁹ h̄ie p̄spiciūt: An eos p̄tebit his rebus dies eligē: easqz ad celeste negabūt p̄tere decretū: 7 solos syderib⁹ s̄b dēt hoies: q̄b⁹ solis i tra dedit liberas voluntates? His oib⁹ p̄sideratis nō i merito credit cū astrologi mirabiliter multa v̄a respōdeāt: 7 occulto instinctū fieri sp̄uuz nō bonoz: quoz cura est has falsas 7 noxias opiones de astralibus fatis inferere humanis mentib⁹ atqz firmare: non horoscopi notati 7 inspecti aliqua arte que nulla est.

De his qui nō astroz positionem: sed connexionem causarum ex dei uoluntate pendentem fati nomine appellant. cap. viij.

q Ubi vō n̄ astroz p̄stōnē sicuti est cū q̄cqd̄ p̄cipit l' nascit̄ l' inchoat s̄z oīū p̄nexionē seriēqz cāz qua fit de qđ fit fati noie appellat: n̄ m̄ltū cū eis s̄ v̄bi p̄trov̄sia laborād atqz certād̄ ē: q̄n̄qdē ipz cāz ordinē 7 q̄dā p̄nexionē dei s̄ami t̄buūt uolūtati 7 p̄fati: q̄ optie 7 vacillime credit: 7 cūcta scūz aīq̄ fiat: 7 nihil iordiatū reliquē: a quo sūt om̄s p̄fates: q̄uis ab illo n̄ sint oīum uolūtates. Ipsa itaqz p̄cipue dei summi uolūtate: cuius p̄fas insupabiliter per cuncta porrigit: eos appellat fatū sic probatur. Anneti seneca sunt: nisi

fallo: hi uersus. Duc sūme pat altiqz
 dominator poli: Quocūqz placuerit:
 nulla parendi mora ē. Adsum ipiger:
 fac uelle: cōitabor gēns: Maluqz pa
 tiar facere: qđ licuit bono. Ducunt no
 lētē fata: nolētē trahūt. Nēpe euidentis
 sūme hoc ultio vsu ea fata appellauit:
 q̄ supra dixerat sūmi patris uolūtātē.
 Cui se paratū obedire dicit: ut uolens
 ducat: nolens trahat: qm̄. s. ducūt uo
 lētē fata: nolentē trahūt. Illi quoqz v̄
 sus homerici huic sententia suffragan
 tur: quos cicero in latinū v̄t. Tales
 sunt hominū mentes qualis patet ipse
 Iuppiter auctifiras lustrauit lumine
 terras. Nec in hac q̄one auctem h̄iet
 poetica sententia. Sed qm̄ stoicos di
 cit uim fati asserentes istos ex hōero
 uersus solere usurpare: nō d̄ illi^o poe
 te: s; de istoz phōz opione tractatur:
 cum per istos uersus quos disputatio
 ni adhibēt quā de fato h̄nt: qđ sentiat
 eē fatū aptissime declarat: qm̄ iouem
 appellat: quē sūmū deū putat: a quo
 cōnexionē d̄nt pendere fatorum.

ch. b.
an. d.
 De p̄scientia dei et libera hoīs uo
 lūtate: contra ciceronis diffinitionem.
 cap. ix.

h Os cicero ita redarguere nitit:
 ut n̄ existiet aliqd se ad vsus eos
 ualere: nisi auferat diuinationē. Quā
 si conat auferre: ut neget eē sciam fu
 turoz: eāqz oībus uirib^o nullā eē oīo
 contendat uel in deo uel in homine:
 nullāqz rez predictionē. Ita et dei pre
 scientiā negat: et omnem pphetiā luce
 clariorē conat ētere uanis argumen
 tationib^o: et opponēdo sibi quedam o
 racula: q̄ facile possunt refelli: q̄ tñ nec
 ipse conuincit. In his autē mathema
 ticoz cōiecturis refutandis et^o ignat
 oīo: qz uere tales sunt: ut se ipse destru
 ant et refellant. Multo sunt autē tole
 rabliozes: q̄ l̄ sydera fata constituunt:

q̄ iste qui tollit p̄sciam futurorum.
 Nam et confiteri esse deum et negare
 p̄scium futuroz aptissima isania ē.
 Qđ et ipse cuz uideret: et illud tentauit
 asserere qđ scriptuz ē: Dixit insipiens i
 corde suo non est d̄s: sed non ex p̄sōa
 sua. Uidit eum q̄ esset iuidiosuz et mo
 lestuz: ideoqz cottā fecit disputantē de
 hac re aduersum stoicos in libris de
 doz natura: et p lucilio balbo: cui sto
 icoz ptes defendendas dedit: maluit
 ferre sententiam: q̄ p cotta: q̄ nullam
 naturā diuinā esse cōtendit. In libris
 uero de diuinatione ex seipso aptissime
 oppugnat p̄sciam futuroz. Hoc autē
 totuz facē uidet: ne fatuz eē p̄sentat: et
 pdat liberā uoluntatē. putat. n. p̄cessa
 scia futuroz ita eē consequēs fatuz: ut
 negari oīo nō possit. S; quoquomō
 se hēant tortuosissime p̄certationes et
 disputationes phōz: nos ut p̄fitemur
 summuz et uez deuz: ita uoluntatem
 summāqz p̄tate ac p̄sciaz et^o p̄fiteur.
 Nec tiem^o ne iō n̄ uoluntate faciam^o
 qđ uoluntate facim^o: qz id nos factu
 ros ille p̄sciuit: cuius p̄scia falli nō
 pōt: qđ cicero timuit: ut oppugnaret
 p̄scientiā: et stoici ut non omnia ne
 cessitate fieri dicerēt: q̄uis oīa fato fie
 ri contenderēt. Quid ē ergo qđ cicero
 timuit in p̄scientia futuroz: ut eā la
 befactare disputatione detestabli nite
 ret? Uidelz qz si p̄scita sūt oīa futura:
 hoc ordie ueient quo uēta eē p̄scita
 sunt. Et si hoc ordie ueiēt: cert^o ē oīo
 rez p̄sciet̄i d̄o: et si cert^o ē oīo rez: cer
 tus ē oīo cāz. Nō. n. aliqd fieri pōt:
 quod non aliqua efficiens cā precesse
 rit. Si autē certus ē oīo cārum quo
 fit omne quod fit: fato inquit fiunt
 oīa q̄ fiunt. Qđ si ita ē: nihil ē i n̄a po
 testate: nullunqz ē arbituz uoluntatis.
 Qđ si cōcedim^o iqt: omnis humana
 dita s̄buertit: frustra leges dantur: fru
 stra obiurgationes: laudes: uitupera
 tiones: exhortatiōes adhibentur: neqz

ulla iustitia bonis premia: et mal' sup-
 plicia p'stituta sūt. Nec ergo ne p'seque
 indigna et absurda et perniciofa reb'
 hūana: non vult esse prescientiam fu-
 turoꝝ: atq; in has āgustias cicero co-
 artat animum religiosum: ut unum e-
 ligat e duobus: aut esse aliqd i nra vo-
 lūtate: at esse prescientiā futuroꝝ: qm̄
 utꝛq; arbitrat' esse nō posse: s; si alte-
 rū p'firmat: alteꝛ tolli: si elegerim' p'
 sciaz futuroꝝ tolli volūtatis arbitū: si
 elegerim' volūtatis arbitū: tolli p'sciē-
 tiā futuroꝝ. Ipse itaq; ut vir magnus
 et doctus et uite hūane plurimū ac pe-
 ritissime cōsulens: ex his duob' elegit
 liberum uoluntatis arbitriū. Qd' ut
 confirmaret' negauit presciam futuro-
 rū: atq; ita dū uult facē liberos: facit
 sacrilegos. Religiosus aut' aiuf utꝛq;
 eligit: utꝛq; confitetur: et fide pietatis
 utrūq; cōfirmat. Quomodo inquit?
 Nam si est prescientia futurorum: se-
 quūt' oia illa q' connexa sūt: donec eo
 perueniat: vt nihil sit in nostra volun-
 tate. Porro si est aliquid in nostra vo-
 lūtate: eisdem recursis gradib' eo per-
 uenit: ut non sit prescientia futurorū.
 Nam per illa omnia sic recurritur: si
 est volūtatis arbitriū: nō omnia fato
 fiūt. Si non omnia fato fiūt: non est
 omnium certus ordo causarum: si cer-
 tus causarum ordo non est: nec rerū
 certus est ordo prescienti deo: q' fieri nō
 possūt: nisi precedentib' et efficientib'
 causis: si rez ordo prescienti deo cert'
 non est: non omnia sic veniūt ut ea vē-
 tura presciuit. Porro si non omnia sic
 euentūt vt ab illo uentā prescita sūt:
 non est inq; in deo prescientia omnium
 futūꝝ. Nos adūsus istos sacrilegos
 ausus atq; impios: et deū dicim' om-
 nia scire anq' fiant: et volūtate nos fa-
 cere q'cqd a nobis non nisi uolentib'
 fieri sentim' et nouim'. Omnia vō fa-
 to fieri non dicim': immo nlla fieri fa-
 to dicim': qm̄ fati nom̄ ubi solz a loqn

tib' pōi. i. i cōstōne sydez: qua q'sq; cō-
 cept' at nat' est: qm̄ res ipsa inaniter
 asseritur: nihil valere monstramus.
 Ordinem aut' carum vbi volūtate dei
 plūmum potest: neq; negam': neq; fati
 uocablo nūcupam': nisi forte ut fatū
 a fado dictū intelligam': id ē a loquē-
 do. Non eim abnuere possumus esse
 scriptū in litteris sanctis semel locut'
 ē deus: duo hec audiui: qm̄ potestas
 dei est: et tibi domine misericordia: q'a
 tū reddes unicuiq; secūdu opera ei'.
 Qd' eim dictū ē semel locut' ē: intelli-
 gitur imobilit': hoc ē icōmutabilit' ē locu-
 t': sicut nouit icōmutabilit' oia q' futū-
 sūt: et q' ipse facturū ē. Hac itaq; rōe
 possem' a fado fatū appellā: nisi hoc
 nom̄ iā i alia re solēt intelligi: quo cō-
 da hoium volūm' iclinari. Nō ē autē
 psequens: ut si dō cert' ē oiuꝝ dōo cā-
 rū iō nihil sit i nre volūtatis arbito: et
 ipse q'ppe nre volūtates i cāꝝ odie sūt
 q' cert' ē dō eiusq; p'scia p'tinet: qm̄ et
 hūane volūtates hūanoꝝ opeꝝ cause
 sūt. Atq; ita qui om̄s rez cās p'sciuit:
 p'fecto in eis causis et nras volūtates
 ignorare non potuit: quas nroꝝ ope-
 rū cās esse p'sciuit. Nā et illud qd' idez
 cicero contēdit nihil fieri: si cā efficiēs
 nō p'cedat: satis ē ad eū in hac qōne re-
 darguendū. Quid eim eū adiuuat: q'
 dicit nihil qdē fieri sine cā: s; nō bez cāz
 esse fatalē: q' ē cā fortuita ē: ē natural':
 est volūtaria: Sufficit q' omne qd' sit
 nō nisi cā p'cedēte fieri cōfiteat'. Nos
 eim eas cās q' dnr fortuite unde etiaz
 fortuna nomē accepit: nō eē dicim' nul-
 las: s; latētes: easq; tribuim' uel ueri
 dei l' quorūlz spiritū volūtati: ipsas
 q' naturales nequaq; ab illi' volūta-
 te seiūgim': q' ē auctor ois conditorq;
 nature. Jam vō cāe volūtariē: aut dei
 sūt: aut angeloz: aut hoium: aut quo-
 rūcūq; aialū: si tñ appellāde uolunta-
 tes sūt aialū rōis exptū mot' illi qd'
 aliqua faciūt secūdu naturā suā: cum

quid uel appetunt uel euitant. Anglo
rū aut uolūtates dico siue bōꝝ: quos
angelos dei dicimus: siue maloz: quos
angelos diaboli uel etiā demones ap-
pellamus. Sic ⁊ hoīum ⁊ bonoz. s. ⁊
maloz: ac p hoc colligit non esse cās
efficientes omnium q̄ fiunt: nisi uolū-
tarias illius nature. s. quē spūs uite ē.
Nam ⁊ aer iste siue uent⁹ dī spiritus.
S; qm̄ corpus est: non est spūs uite.
Spiritus ergo uite que uiuificat oīa:
creatōꝝ ē oīs corpis ⁊ oīs creati spūs:
ipse est deus utiq; spirit⁹ nō creat⁹. In
eius uoluntate summa p̄fas est: q̄ cre-
atoꝝ spiritū uoluntates bōas adiu-
uat: malas iudicat: oīs ordinat: ⁊ q̄-
busdā tribuit p̄tatem: q̄busdā n̄ t̄buit.
Sicut eīz oīz naturaz creator ē: ita
oīz p̄tati dator non uolūtati. Ma-
le quippe uoluntates ab illo non sūt:
qm̄ cōtra naturā sunt q̄ ab illo est. Cō-
pora igitur magis subiacent uolunta-
tibus: q̄dam nostris. i. omniū aiantū
mortalium: ⁊ magis hoīum q̄ bestia-
rū: q̄dam uero angelozum: sed omnia
maxime dei uoluntati subdita sunt.
Cui etiam uoluntates oīs subiūcti:
quia non habent potestatem: nisi quā
ille concedit. Cā itaq; rerū que facit
nec fit deus est. Alie uero cause ⁊ faci-
unt ⁊ fiunt: sicut sūt omnes creati spi-
ritus ⁊ maxime rationales. Corpales
aut cause que magis fiunt q̄ faciunt:
non sunt inter cās efficientes annu-
rande: qm̄ hoc possunt quod ex ipsis
faciunt spirituum uoluntates. Quō
igitur ordo cārum: q̄ p̄ficienti certus
est deo id efficit: ut nihil sit in n̄a uo-
luntate: cum in ipso causaz ordie ma-
gnū hēant locū n̄e uoluntates: Cōtē-
dat ergo cicero cū eis: q̄ hunc cārum
ordinem dicunt esse fatalem: uel poti⁹
īpsum fati noīe appellant: quod nos
abhorreū precipue ppter uocabulū:
quod nō in re uera consueuit itelligi:
q̄ vō negat ordinē omnium cāz esse

certissimum ⁊ dei p̄sciētie notissimuz:
plus eū q̄ stoici detestamur. Aut eim
deū eē negat: qd̄ qd̄ē inducta alterius
persona in libris de deoz natura facē
molitus ē: aut si esse confitē deū quez
negat p̄sciū futuroꝝ: etiam sic nihil
dicit aliud: q̄ qd̄ ille dixit īspiciēs ī cor-
de suo nō ē deus. Qui eim n̄ ē p̄sciū
omniū futuroꝝ: n̄ ē utiq; d̄s. Quapp-
ter ⁊ uolūtates n̄e tm̄ ualēt q̄tū de⁹
eas ualere uoluit atq; p̄sciuit: ⁊ ideo
quicqd̄ ualent certissime ualēt: ⁊ qd̄
facture sunt ipse oīo facture sūt: quia
ualituras atq; facturas ille p̄sciuit:
cuius p̄scia falli nō p̄t. Quaprop̄t
si mihi fati nomē alicui rei adhibēdū
placeret: magis dicerē fatū esse īfirmi-
oris: potētioris uoluntatem qui eum
habet in p̄tate: q̄ illo cāz ordine: quē
non usitato: s; suo more stoici fatum
appellāt arbitū n̄e uolūtatis auferri.

An uoluntatibus hominū aliqua
dominetur necessitas. cap. x.

u Nde nec illa necessitas formidā-
da ē: quā formidādo stoici labo-
rauerūt: cās rez ita distiguē: ut quas-
dā s̄trahēt necessitati: quasdā s̄bde-
zēt: atq; ī his quas eē s̄b necessitate uo-
luerūt: posuerūt et n̄as uolūtates: ne
uidelz n̄ eēt libē s̄ s̄bdēt necessitati.
Si. n. necessitas n̄a illa dicēda ē: q̄ n̄ ē
in n̄a p̄tate: s; et si nolumus efficit qd̄
p̄t: sicut est necessitas mortis: manife-
stuz est uoluntates n̄as quibus recte
uel perperā uiuit sub tali necessitate n̄
esse. Multa eim facius q̄ si nollemus
n̄ utiq; facerem⁹. Quo pr̄mit⁹ p̄tinet
īpsum uelle: nā si uolum⁹ ē: si nolum⁹
non ē. Non. n. uellemus si nollemus.
Si aut illa diffinit eē necessitas: secun-
dū quā dicimus necē eē ut ita sit aliqd̄:
uel ita fiat: nescio cur eā timeam⁹: ne
nobis libertatem auferat uoluntatis.
Neq; n. ⁊ uitam dei ⁊ p̄sciaz dei sub

necessitate pōim⁹ si dicaz⁹: necesse ē de
 uz sēp uiuere 7 cuncta p̄scire: sicut nec
 p̄as eius minuitur cum dicitur mori
 falliqz nō posse. Sic eim hoc nō pōt:
 ut potius si posset minoris esset utiqz
 p̄tatis. Recte quippe omnipotēs dī: q̄
 tam mori 7 falli non pōt. Dī eim om
 nipotens faciendo quod uult: nō pati
 endo quod nō uult: qđ si ei accideret:
 nequaq̄ essz omps. Un̄ pp̄ā qđam n̄
 pōt qz omnipotens est. Sicut etiā cuz
 dicimus necesse est esse: ut cum uolu
 mus: libero uelimus arbitrio: 7 ueruz
 p̄cudubio dicimus: 7 non iō ipsum li
 bez arbitrium necessitati s̄b̄jcm⁹: q̄
 adim̄t libertatem. Sunt igit̄ n̄e uo
 luntates: 7 ipse faciunt qđcđ uolendo
 facimus: qđ nō fiet si nollēus. Quic
 qđ aut̄ alioz hoīum uoluntate d̄sqz
 nolēs patit̄: etiā sic uolūtas ualeat: 7 si
 nō illius tñ hoīs uolūtas: s̄z p̄as dei.
 Nā si uoluntas tñ eēt: nec posset qđ
 uellet: potentioze uoluntate ipediret̄.
 Nec sic tñ uoluntas nisi uolūtas eēt:
 nec alteri⁹ s̄z eius eēt q̄ uellet: 7 si non
 possz iplere quod uellet. Un̄ qđcđ p̄t
 suā uoluntatē patit̄ hō n̄ debet t̄buez
 humanis uel angelicis uel cuiusc̄p cre
 ati sp̄us uoluntatibus: sed eius poti⁹
 qui dat potestatem uolentibus.

De uniuersali prouidentia dei: cui⁹
 legibus omnia continentur. cap. xi.

n On ergo propterea nihil est in
 nostra uoluntate: qz deus p̄sci
 uit quid futurum esset in nostra uolū
 tare. Non eniz qui hoc p̄sciuit nihil
 p̄sciuit. Porro si ille p̄sciuit quid
 futurum esset in nostra uoluntate: nō
 utiqz nihil sed aliquid p̄sciuit. p̄fecto
 7 illo p̄sciente ē aliquid in nostra uo
 luntate. Quocirca nullo modo cogi
 mur aut retenta p̄scientia dei tollere
 uoluntatis arbitrium: aut retento
 uoluntatis arbitrio: deuz quod nefas

est negare p̄sciūm futurorum. Sed
 utqz amplectimur: utqz fideliter 7
 ueraciter confitemur: illud ut bñ cre
 damus: hoc ut bene uiuamus. Male
 autem uiuimur: si de deo non bene cre
 ditur. Unde absit a nobis eius negaz
 p̄scientiam: ut liberi esse uelimus:
 quo adiunāte sumus liberi uel erim⁹.
 Proinde nō frustra sunt leges: obiur
 gationes: exhortationes: laudes 7 ui
 tuptatiōes: quia 7 ipsas futuras esse p̄
 sciuit: 7 ualent plurimum q̄tum eas
 ualituras esse p̄sciuit. Et preces ua
 lent ad ea impetranda: que se precanti
 bus concessurum esse p̄sciuit. Et ius
 te premia bonis factis: 7 peccatis sup
 plicia constituta sunt. Neqz eim ideo
 peccat homo: quia deus illum pecca
 turum esse p̄sciuit: immo ideo n̄ du
 bitatur ipsum peccare cum peccat: qz
 ille cuius p̄scientia falli non potest: n̄
 fatum: non fortunam: non aliquid ali
 ud: sed ipsum peccaturum esse p̄sci
 uit: qui si nolit utiqz non peccat: sed si
 peccare noluerit: etiā hoc ille p̄sci
 uit. *Deus itaqz summus 7 uerus cuz*
uero suo 7 spiritu sancto: que tria u-
num sunt: deus unus omnipotens ce
ator 7 factor ois aie atqz ois corpis:
cuius sunt participatione felices: q̄cū
qz sunt uitate nō uanitate felices: qui
fecit hoīem rōale aīal ex anima 7 cor
poze: q̄ eū peccantē nō impunitū eē p̄
misit: nec sine misericordia dereliquit: q̄
bōis 7 mal̄ essentiā ēt cum lapidibus:
uitā seminalem etiā cū arboribus:
uitā sēsuale ēt cū pecorib⁹: uitā itelle
tuale cū solis angel̄ dedit: a quo est
ois modus: ois sp̄es: ois ordo: a quo
est mensura: numerus: pondus: a quo
ē qđcđ naturalr ē: cuiuscūqz generis ē
cuiuscūqz estatiōis ē: a quo sūt semia
formaz: fo: me seiu: mot⁹ seium atqz
formarum. Qui dedit carni originez:
pulebritudinē: ualitudinē: ppagatiōis
fecūditatem: mēbroz dispōez: salutē:

cōcordiā: q̄ ⁊ aie irrōali dedit mēoriā:
sensū: appetitū: rōali aut̄ isuper mētē:
intelligentiā: uoluntatē: q̄ n̄ solū celuz
⁊ terrā: nec solū angelū ⁊ hominem:
sed nec exigui ⁊ contēptibil̄ aiantis ui
scea: nec auis pēnulā: nec herbe floscu
lū: nec arboris foliū sine suaz p̄tū cō
uenientia ⁊ quadā ueluti pace dereli
quit: nullo mō ē credendus regna hoī
nū eozq̄ dñatiōes ⁊ seruitutes a sue
puidentiē legibus alienas eē uoluisse.

Quibus moribus antiqui romani
meruerunt: ut deus uerus: q̄uis non
eum colerent: eorum augeter impium
cap. xij.

P Roide uideāus quos rōanoꝝ
mores: ⁊ quā ob cāz d̄s v̄sus ad
augēdū ipiū adiuuā dignat̄ ē: i cui⁹
p̄tate sūt et̄ regna t̄ena. Qd̄ ut abso
lutū differē possē: ad hoc p̄tinetē ⁊
supiorē libꝝ p̄scripsim⁹: q̄ i hac re po
testas nlla sit eoz deoz: quos et̄ reb⁹
nugatoꝝ colendos putarūt: ⁊ p̄ntis
uolumis ptes supiores quas hucusq̄
pduxius de fati q̄one tollēda: ne q̄sq̄
cui iā p̄suasū esset non illoꝝ deoz cul
tu romanū impēiū propagatū atq̄ p̄
uatum: nescio cui fato poti⁹ id t̄buēt:
q̄ dei sūmi potentissime uolūtati. Ce
teres igitur primiq̄ romani q̄tū eozū
docet ⁊ cōmdat historiā: q̄uis ut alie
gentes excepta una populū hebreoz
deos falsos colerent: ⁊ n̄ dō uictias: s̄z
dēonq̄s imolarēt: t̄n laudis auidi pe
cunie liberales erant: gl̄iam ingentē:
diuitias hōestas uolebāt: hāc ardētis
sime dilexerūt: p̄p̄t hāc uiuē uolerūt:
p̄pter hanc ⁊ mori nō dubitauerunt.
Ceteras cupiditates hui⁹ unius igēti
cupiditate prefferūt: ipsam deniq̄ pa
triam suā: qm̄ fūire uidebat̄ igloꝝ:
dñari v̄o atq̄ impare glorioꝝ: prius
oī studio liberā: deide dñaz eē concu
pierūt. Hinc ē q̄ regalē dñationē non

ferentes: annua impia: binosq̄ ipato
res sibi fecerūt: q̄ p̄sules appellati sūt
a consulendo: n̄ reges aut dñi a regnā
do atq̄ dñando: cū ⁊ reges utiq̄ a re
gēdo dicti meli⁹ uideāt: ut regnum a
regib⁹. iges aut̄ ut dictū ē a regēdo: s̄z
fastus regius n̄ disciplina putat⁹ ē igē
tis: uel beniuolentia consulentis: s̄z su
pbia dñantis. Expulso itaq̄ rege tar
quinio ⁊ cōsulib⁹ istitutis: secutum ē
q̄d idem auctor: in romanoꝝ laudib⁹
posuit: q̄ ciuitas incredibile mēoratu
ē: adepta libertate q̄tū breui creuerit:
tāta cupido gl̄ie inceserat. Ista ergo
laudis auiditas ⁊ cupido gl̄ie multa
illa mirāda fecit: laudabilia. s. atq̄ glo
riosa secūdū hoīuz extiatōez. Laudat
idē salustius t̄pibus suis magnos. ⁊ p̄
claros uiros marcū catonē ⁊ caiū ce
sarem dicens: q̄ diu illa resp. non ha
buit quenq̄ uirtute magnum: sed sua
mēoria fuisse illos duos ingenti uirtu
te: diuersis moribus. In laudib⁹ autē
cesareis posuit: q̄ sibi magnū impioꝝ
exercitū: bellū nouū exoptabat: ubi v̄
tus enitescere posset: ita fidebat in uo
tis uiroz uirtute magnoz: ut excita
ret in bellū misas gentes: ⁊ flagello a
gitaret bellona sāguineo: ut essz ubi v̄
tus eoz enitescēt. Nec illa p̄fecto lau
dis auiditas ⁊ gl̄ie cupido faciebat: a
more itaq̄ p̄mitus libertatis: post eti
am dñationis ⁊ cupiditate laudis ⁊
gl̄ie multa magna fecerūt. Reddit cis
utriusq̄ rei testionū ⁊ poeta isignis e
oz. Inde q̄ppe ait: necnō tarquinium
eiectū porfena iubebat: Accipe: ingē
tiq̄ urbē obsidiōe premebat. Eneade
in ferz p̄ libertate ruebāt. Tūc itaq̄
magnū illis fuit: aut fortiter emori: at
liberos utuē. S̄z cū essz adepta liber
tas: tāta cupido gl̄ie inceserat: ut parū
essz sola libertas: nisi ⁊ dñatio q̄reres:
dū pro magno h̄ret: q̄ uelut loquente
ioue idē poeta dicit. Quin aspa iuno:
Que mare nūc terrasq̄ metu celūq̄

fatigat: Cōsilia i meli⁹ referet: mecūq;
fouebit: Rōanos ꝑꝑ dños gētēq; toga
tā: Sic placitū: uicet lustris labētibus
etas: Lū dōus affarici pthūā claraq;
mycenās Seruitio p̄mer: ac uictis dñā
bit argis. Quequidē uirgilius iouem
iducēs tāq; futuza p̄dicēre: ip̄e iā facta
zcolebat cernebatq; p̄ntia. Uexꝑꝑ p̄p̄ea
cōmēoraꝑ illa uoluit: ut oñderē dñatio
nem post libertatem sic habuisse rōa
nos: ut i eoz magnis laudib⁹ ponēt:
Hinc ē z illud eiusdem poete: q; cum
āliāz genūm artibus eas ip̄as p̄p̄as
rōanorum artes regnandi atq; ip̄adi
z subigēdi ac debellādi populos añpo
neret ait. Excudent aliꝑ spirantia mol
lius era: Eredo equidē uiuos ducēt ō
marmore uultus. Orabunt cās meli
us: celiq; meatus Describēt radio : z
surgētia sydera dicēt. Tu regē ip̄erio
p̄p̄los rōane mēnto. He ē erūt artes:
paciq; imponere mores. Parcere sub
iectis: z debellare sup̄bos. Has artes
illū tāto p̄tius exercebant: q̄to minus
se uoluptatibus dabāt. Et eneruatiōe
anīmi z corporis in cōcupiscendis z
augendis diuitijs: ꝑꝑ illas morib⁹ cō
rumpendis: rapiēdo misis ciuib⁹: lar
giendo scenicis turpibus. Un̄ q; tales
iā moꝝ labes sup̄abāt atq; abundant
qñ scribebat ista salustius: canebarq;
uirgilius: nō illis artib⁹ ad hōres z
gl̄iam: s; dolis atq; fallacijs ābiebāt.
Un̄ idē dicit: s; primo magis ābitio q̄
auaricia aīos hoīum exercebat: qd̄ tñ
uitiū propius uirtuti erat. Nam gl̄iaz
honōē impiū bonus z ignauus equa
sibi exoptant. S; ille id̄t vā uia nitit:
huic q; bōe artes desūt: dolis atq; fal
lacijs contēdit. De sunt ille bōe artes
p̄ v̄tutē. s. n̄ p̄ fallacē ambitionē ad ho
norē z gl̄iam z impiūm p̄uenire: q; tñ
bonus z ignauus eā sibi exoptāt. S;
ille. i. bonus vā uia nitit: uia uirtutis
est: qua nitit tanq; ad possessionis fi
nē. i. ad gl̄iam honorez impiū. Hoc

insitū habuisse rōanos ēt deoz apud
illos edes indicant: quas piūctissimas
p̄stituerūt v̄tutis z hōis: ꝑ dñs habē
tes q; dant a deo. Un̄ intelligi pōt quē
finem uolebant esse uirtutis: z quo eā
referebant qui boni erant: ad hōrem
scilicet: nā mali nec hēbāt ea q̄uis hō
rē hīe cupent: quē mal⁹ artib⁹ conabā
tur adipisci. i. dolis atq; fallacijs. Me
lius laudatus est cato de illo quippe
ait. Quo minus petebat gl̄iaz: eo ma
gis illum seq̄bat. Quāquidē gl̄ia est
cuius illi cupiditate flagrant: iudici
um hoīum bñ de hoībus opinantiū.
Et iō melior ē v̄tus: que humano te
stimonio cōtēta n̄ ē: nisi conscientie sue.
Un̄ dicit apls: nam gl̄oria n̄a hec est
testimoniū conscientie nostre. Et alio
loco: opus aut suum p̄bet unusq; q;
z tunc in semetipso tantum gl̄oriam
habetit z non in altero. Gl̄iam ergo
z honorem z imperium q; sibi exopta
bant z quo bōis artib⁹ p̄uentū nitēbā
tur boni: nō debet sequi uirtus: s; ip̄a
v̄tutem. Neq; eūm est uera uirtus: nisi
q; ad unum finē tendit ubi ē bonū ho
mis quo meli⁹ n̄ ē. Un̄ z hōres quos
expetiuit cato: petere non debuit: sed
eos ciuitas ob eius uirtutem n̄ petēti
dare: Sed cum illa mēoria duo rōanū
essent v̄tute magni cesar z cato: longe
uirtus catonis v̄itati uidet ꝑꝑinquoꝝ
fuisse q̄ cesaris. Proinde qual̄ esset illo
tpe ciuitas: z aīa qual̄ fuis; uīdam⁹ ē
ip̄sa sententia catōis. Nolite id̄t exuti
mare maiores n̄os armis rēp. ex pua
magnā fecisse. Si ita ēet mīto pulchē
rimā eā nos hīemus. Quippe socioꝝ
atq; ciuiū: p̄p̄ea armoz z equoz ma
iō copia nobis q̄ ill⁹ ē. Sed alia fuere:
q; illos uiros magnos fecerunt: q; no
bis nulla sūt: omi industria: foris iu
stuz ip̄eritū: aīus i cōsulēdo liber: neq;
libidini neq; delicto obnoxius. Pro
his nos hēus luxuriā atq; auariciā:
publice egestatez: p̄uatim opulētiā:

laudamus diuitias seq̄mur iertia: iter
 bōs ⁊ malos discrim̄ nullū: oīa v̄tutis
 p̄mia ab̄itio possidet. Neq̄ mix ubi
 uos sepati sibi q̄sq̄ p̄silia capitis: ubi
 domi voluptatib⁹: hic pecunie aut gr̄e
 seruitis. Eo fit ut impetus fiat i uacu-
 am rēp. Qui audit hec cationis ueba
 siue salustij putat quales laudat rōa-
 ni uetes: omnes eos tales tūc fuisse ul
 plures. Nō ita ē: alioq̄n v̄a non essent
 que ipse idē scribit: ea q̄ cōmemorauit
 in secundo libro huius opis: ubi dicit
 iniurias ualidoꝝ: ⁊ ob eas discessionē
 plebis a p̄tib⁹: aliasq̄ discessionēs do-
 mi fuisse iam inde a principio. neq̄ a-
 plius equo ⁊ modesto iū actū q̄ expl̄
 sis regibus q̄dīa metus a tarquinio
 fuit: donec bellū graue quod p̄pter ip-
 sū cū hetruria susceptū fuerat finiret.
 Postea v̄o seruilī iperio patres exer-
 cuisse plebē: regio more v̄berasse: agro
 pepulisse: ⁊ ceteris expertibus solos e-
 gisse in ipio. Quaz̄ discordiaz̄ dū illi
 dñari uellet: illi seruire nolent: finem
 fuisse bellū punicū secūdū. Qū rursus
 grauis metus cepit urgere: atq̄ ab ill̄
 perturbatiōibus alia maiore cura co-
 hibere aios inquietos: ⁊ ad concordia
 reuocare ciuile. Sed p̄ quosdam pau-
 cos: qui pro suo modo bōi erant ma-
 gna admistrabāt: atq̄ illis toleratis
 ac tēpatis mal: paucoꝝ bonoꝝ p̄uidē
 tia res illa crescebat. sicut idē historic⁹
 dicit multa sibi legenti ⁊ audienti: q̄
 ppl̄s romanus domi militieq̄ mari
 atq̄ terra preclara facinora fecerit se
 libuisse attendē: q̄ res maxie tanta ne-
 gocia sustinuisset: qm̄ sciebat sepenūe
 ro pua manu cū magnis legionibus
 hostium contendisse romanos: cogno-
 uerat paruis copijs bella gesta cū opu-
 lentis regibus: sibiq̄ multa agitanti
 constare dixit: paucoꝝ ciuū egregiaz̄
 uirtutē cūcta patrauisse: eoq̄ factū ut
 diuitias pauptas: mltitudiez̄ paucitas
 superaret. S3 postq̄ luxu atq̄ desidia

iq̄t ciuitas corrupta ē: rursus resp. ma-
 gnitudine sui ipatoꝝ atq̄ magiaturuz̄
 uitia sustentabat. Paucoꝝ igit̄ uirtus
 ad gl̄iam: honozē: iperū: uera uia. i. v̄-
 tute ipsa nitentiū: ēt a catione laudata
 ē. Hinc erat domi industria: quā com-
 mēorauit cato: ut erariū esset opulen-
 tū: tenues res priuate. Unde cōruptis
 moribus: uitū esse contrariū posuit:
 publice egestatē: priuatim opulentia.

De amore laudis: q̄ cū sit uitū ob
 hoc v̄tus putat: qz p̄ ipsum uitia ma-
 iora cohibent. cap xiij.

q̄ Clāobzē cū diu fuisset regna ori-
 entis illustria: uoluit dōs ⁊ occi-
 dentale fieri: qd̄ tpe ēet poster⁹: s3 ip̄ij
 latitudie ⁊ magnitudine illustrius. Id
 q̄ talib⁹ potissimum cessit hoib⁹ ad
 domāda grauia mala multaz̄ gētū:
 q̄ cū hōis laudis ⁊ gl̄ie cōsulerunt
 patrie: in qua ip̄am gl̄iam requirebāt
 salutēq̄ eius saluti sue p̄ponere nō du-
 bitauerunt: p̄ isto uno uitio. i. amore
 laudis: pecunie cupiditatē ⁊ mltā alia
 uitia cōpmentes. Nā sanius uider: qui
 ⁊ amorē laudis uitū esse cognoscit.
 Qd̄ nec poetā fugit horatiū qui ait.
 Laudis aore tumes: sunt certa piacula
 q̄ te Ter pure lecto poterunt recreare
 libello. Idē in carmie lyrico ad rep̄mē
 dam dñandi libidinē ita cecinit. Lat⁹
 regnes auidū domando sp̄m: qua si li-
 byā remotis gadibus iungas: ⁊ uēq̄
 penus fuiat unī. Uerū tñ qui libidies
 turpiores fide pietatis ipetrato spiri-
 tu sancto ⁊ amōe intelligiblis pulchri-
 tudis non refrenant: melius saltem
 cupiditate humane laudis ⁊ gl̄ie: non
 qdē tā sancti: s3 min⁹ iaz̄ turpes sunt.
 Etia tullius ide silē nō potuit i eisdez̄
 libris: quos de rep. scripsit: ubi loquit̄
 de insituendo principe ciuitatis: quez̄
 dicit alendū ēē gl̄ia: ⁊ consequenter cō-
 memorat maiores suos multa mira

atq; preclara gl'ie cupiditate fecisse. Huic ergo uitio non solū nō īstitebāt: uerū ēt id excitandū ⁊ accēdēdū ēē censebāt putātes hoc utile ēē reip. Quāq; nec in ipsius phie libris tullius ab hac peste dissimulet: ubi ea luce clarī confitetur. Lū eim de studijs talib' loq; ref: q; utiq; sectāda sūt sine ueri boni: nō uentositate laudis humane: hanc intulit uniuersalē generalēq; sntiam. Bonos alit artes omīsq; accendūt ad studia gl'ia: iacētōq; ea semp que apud quosq; improbantur.

De refecando amore laudis humane: quoniam iustoz gloria omnis in deo sit. cap. xiiij.

h Uicigit cupiditati meli' resistitur sine dubitatione cū cedat. Lūto eiz q;sq; est deo similior: q;to ⁊ ab hac imūdia mūdior. Que i hac uita ⁊ si nō funditus eradicat ex corde: q; ēt bñ pficiētes aios tentare nō cessat. saltem cupiditas gl'ie supet dilectione iustitie: ut si alicubi iacēt q; apud quosq; iprobāt. si bōa si recta sūt: ēt ipe amor humane laudis erubescat ⁊ cedat aōri ueritatis. Tam enim est hoc uitium inimicum pie fidei: si maior in cōde sit cupiditas gl'ie q; dei timor uel amor: ut dñs diceret. Quomō potestis credere gl'iam ab inuicē expectātes: ⁊ gloriam que a solo deo ē nō querentes? Itē d quibusdā q; i eū crediderāt: ⁊ uerebantur palā cōfiteri ait eūangelista. Dilexerūt gl'iam hoīum magis q; dei. Qd sancti apostoli non fecerunt: qui cum in his locis pdicarēt christi nom ubi nō solū improbat sicut ille ait: iacētōq; ea semp q; apd quosq; improbat: uerū ēt summe detestationis habebatur: tenentes q; audierant a bono magistro eodēq; medico mtiū. Siq; me negauerit coram hoib': negabo eum coram patre meo q; i cel' ē: ul' corā

āgel' dī. Inter maledicta ⁊ opprobria: inter grauissimas persecutiones crudelēq; penas nō sūt deterriti a predicatione salutis hūane: tanto fremitu offensionis hūmāe. Et q; eos diuina facientes atq; dicentes: diuicq; uiuentes: debellatis quodāmō cordibus duris: atq; introducta pace iustitie: igēs in ecclia christi gl'ia consecuta ē: nō in ea tanq; i sue uirtutis sine quieuerūt: sed eā quoq; ipsam ad dei gl'iaz referētes: cuius gl'ia tales erāt. Isto q; fomite eos quibus consulebant ad amorē illius a quo ⁊ ipsi tales fierēt accendebant. Nāq; ne prop' humanā gl'am boni essent: docuerat eos mag' illoz dicēs. Lauete facere iustitiā uiaz corā hominibus ut uideamini ab eis: alioq; n mercedem nō habebitis apd p'iem uestz qui in celis est. Sed rursus ne hoc puerse intelligentes hoibus placē metuerent: minusq; prodescent latendo q; boni sunt: demonstrans quo fine innotescere deberent. luceant inq; opera uestra coram hoibus: ut uideāt bona facta uia: ⁊ glorificent patz uiz qui in celis est. Non ergo ut uideamini ab eis. i. hac intentione: ut eos ad uos conuerti uelitis: quia non p uos aliquid estis: sed ut glorificent patz uestrum qui in celis est: ad quem conuersi fiant quod estis. Hoc secuti sūt martyres: qui sceuolas ⁊ curtiōs ⁊ decios: nō sibi inferendo penas s; illatas ferendo: ⁊ uirtute uera: qm uera pietate ⁊ innūmerabili multitudiue superarunt. Sed cum illi essent in ciuitate terrena: quibus propositus erat omniuz pro illa officiorum finis incolumitas eius: ⁊ regnum non in celo sed in tra: non in uita eterna: sed in decessiōe morientium ⁊ successiōe mortuorum: quid aliud amarent q; gloriam: qua uolebant etiam post mortem tanquā uiuere in ore laudantium?

De mercede temporali : quam de^o reddidit boīs morib^o rōanoꝝ. ca. xv.

q Uib^o ergo nō erat de^o daturus uitam eternā cum sanctis āgel^{is} suis in ciuitate sua celestis: ad cuius societatē pietas v̄a perducit: que non exhibet seruitutē religionis: quā latiaz greci uocant: nisi unī uero deo: si neq; hanc eis terrenā gloriāz excellētissimi imp̄ij concederet: nō redderet merces bonis artib^o eoz. i. v̄tutib^o : q̄bus ad tātā glām puenire nitebāt. De talib^o enim: q̄ poro pter hoc boī aliqd̄ faceze uident: ut gloriificent ab hoib^o etiam dominūs ait. Amen dico uobis receperunt mercedē suā. Sic r̄ isti puatas res suas p̄ re communi hoc est reip. r̄ p̄ eius erario cōtēpserūt: auaritie restiterunt: cōsulerunt patrie consilio libero: neq; delicto secūdū suas leges: neq; libidini obnox̄ij. Sz his omnib^o artib^o tāq; v̄a uia nisi sūt ad hōres: i. piū gloriāz: hōrati sūt in oib^o fere gētib^o: ip̄ij sui leges iposuerūt multis gētib^o: hodieq; l̄is r̄ historia gloriofi sūt pene in oib^o gentibus: non est qd̄ de summi r̄ ueri dei iusticia cōgrānt: perceperunt mercedem suam.

De mercede factoz ciuiū ciuitatis eterne: quibus utilia sunt romanoꝝ exempla uirtutum. cap. xvi.

m Erces. n. factoz lōge alia ē: etiā hic opprobria sustinētū pro ueritate dei: q̄ mūdi hui^o dilectorib^o odiōsa est. Illa ciuitas sempit̄na ē: ubi nullus oriet: q; nullus morit. Ibi est uera r̄ plena felicitas: non dea sed donum dei. Inde fidei pignus accepimus: q̄ diu peregrinantes eius pulchritudini suspiram^o. Ibi nō orit sol sup bonos r̄ malos: sz sol iusticie solos p̄tegit bonos. Ibi nō erit magna industria ditare erariū publicū puatis reb^o āgustis:

ubi thesaur^o cōmunis ē ūitatis. Pro inde nō solū ut talis merces talib^o homibus redderet rōanū ipiū ad hūanā glām dilatātū est: ueꝝ etiā ut ciues eterne illius ciuitatis q̄diu hic peginātur diligenter r̄ sobrie: illa intueatur exempla: r̄ uideāt q̄ta dilectio debeat supne patrie propter uitā eternam: si tm̄ a suis ciuib^o terrena dilecta ē p̄pter hoīum glām. Quantum enim p̄tinet ad hanc uitā mortaliū: q̄ paucis diebus ducitur r̄ finitur: qd̄ inest s̄ cuius iperio uiuat hō moriturus: si illi qui impant ad impia r̄ iniqua non cogant: Aut v̄o aliquid nocuerūt rōani gentib^o qd̄ s̄biugatis iposuerūt leges suas: nisi q; id factū ē ingenti strage belloꝝ: qd̄ si cōcorditer fieret: idip̄z fieret meliore successu: sed nulla esset glā triumphantiū. Neq; n. r̄ romani nō uiuebāt s̄bi legibus suis: quas ceteris imponebant. Hoc sufficeret reip. nisi q; marti r̄ bellone displicebat: ut nec uictoria locū h̄ret nemine uincēte: ubi nemo pugnauerat. Nonne rōanis r̄ ceteris gentibus una esset eadēq; cōditio: p̄t̄iz si moꝝ fieret: qd̄ postea gratissime atq; humanissime factum est: ut omnes ad romanū impiū p̄tinētes societate accipent ciuitatis: r̄ romani ciues essent: ac si esset omniū qd̄ erat añ paucorum: tantum q; plebs illa q̄ suos agros nō haberet: de publico uiueret: qui apparatus eis p̄ bonos administratores reip. gratius a concordib^o prestaret: q̄ uictis extorqueretur.

Quo fructu romani bella gesserit: r̄ quantū his quos uicere contulerit. cap. xvij.

n Am quid intersit ad incolumitatem bonosq; mores: r̄ ip̄sas certe hominum dignitates: q; alij uicerunt alij uicti sunt omnino nō uideo: preter illum glorie humane ianissimū

factum: in quo perceperunt mercedem suam: qui eius ingenti cupiditate auferunt: et ingentia bella gesserunt. Nunquid enim illorum agri tributa non solvunt? Nunquid eis licet discere: quod alijs non licet? Nunquid non multi senatores sunt in alijs terris: qui romam nec facie quidem noverunt? Tolle iactantiam et omnes homines quid sunt nisi homines? Quod si peruersitas seculi admitteret ut honoratior essent quicunque meliores: nec si pro magno haberi debuit honor humanus: quia nullus est ponderis fumus. Sed utamur et in his rebus beneficio domini dei nostri: consideremus quanta contempserint que pertulerint: quas cupiditates subegerint pro humana gloria: qui eam tanquam mercedem talium uirtutum accipere meruerunt: et ualeat nobis etiam hoc ad opprimendam superbiam: ut cum illa ciuitas in qua nobis regnare promissum est: tantum ab hac distet: quantum distat celum a terra: a temporali leticia uita eterna: ab inanis laudibus solida gloria: a societate mortalium societas angelorum: a lumine solis et lune lumen eius qui fecit solem et lunam: nihil sibi magni fecisse uideantur tante patrie ciues: si pro illa adipiscenda fecerit boni operis aliquid: uel mala aliqua sustinuerint: cum illi pro hac terrena iam adepta tanta fecerint: tanta perpeffi sint: presertim quia remissio peccatorum que ciues ad eternam colligit pacem: habet aliquid cui per umbram quandam simile fuit asyllum illud romuleum: quo multitudinem qua illa ciuitas condeit: quorumque delictorum congregauit impunitas.

Quam alieni a iactantia debeant esse christiani: si aliquid fecerint pro dilectione eterne patrie: cum tanta romana gesserint pro humana gloria et ciuitate terrena. cap. xvij.

¶ Quid ergo magni est pro illa eterna celestium patria cuncta seculi huius quam iocunda bladiuina contemneret: si pro hac temporali atque terrena filios brutus potuit et occidere: quod illa facere neminem cogit? Sed certe difficilius est filios interimere: quam quod pro ista facendum est: ea que filijs congreganda uisabantur atque seruanda: uel donare pauperibus: uel si existat tentatio que id pro fide atque iustitia fieri compellat amittere. Felices enim uel nos uel filios nostros non diuitie terrene faciunt: aut nobis uiuentibus amittende: aut nobis mortuis a quibus nescius: uel forte a quibus nolumus possidende. Sed deus felices facit: quod est meritum uera opulencia. Bruto autem quia filios occidit: infelicitatis phibet testimonium et poeta laudat. Alit. n. Natolque pro noua bella mouentes Ad penam pulchra pro libertate uocabit In felix: utcumque feret ea facta miros. Sed uersu sequenti consolatus est infelicem. Uicet amor patrie: laudumque inuisa cupido. Nec sunt duo illa libertas et cupiditas laudis humane: que ad facta compulsi miranda romanos. Si ergo pro libertate mortuorum et cupiditate laudum: que a mortalibus expectant occidi filium a patre potuerunt: quid magni est si pro uera libertate: que nos ab iniquitatis et mortis et diaboli dominatu liberos facit: nec pro cupiditate humanarum laudum: sed caritate liberandorum hominum: non a tarquinio igitur sed a demonibus et demonum principe non filium occidunt: sed christi pauperes inter filios computantur? Si alius est romanus princeps cognominis torquatus filium non quia contra ipsam pacem: sed etiam pro patria: tamen quia contra imperium suum. id est contra quod impauerat pater imperator ab hoste prouocatus iuuenili ardore pugnauerat: licet uicisset occidit: ne plus mali esset in exemplo imperij contempti: quam boni in gloria hostis occisi: ut quid se iactet: qui pro

immortalis patrie legibus omnia que multominus q̄ filij diliguntur bōa t̄rena contemnunt. Si furius camillus etiam ingratiā patriam: a cuius ceruicibus acerrimorum hostium ueientium iugum depulerat: dānatusq̄ ab emulis fuerat: a gallis iterum liberauit: quia non habebat potiozem ubi posset uiuere gloriofus: cur extollatur uelut grande aliquid fecerit: qui forte in ecclesia ab inimicis carnalibus uelut grauissimam exhonorationis passus iniuriā: non se ad hostes ei⁹ hereticos transtulit: aut aliquam contra aliam ipse heresim condidit: sed eā potius quantum ualuit ab hereticorum p̄niciosissima prauitate defendit: cum alia non sit non ubi uiuatur in hoīuz gloria: sed ubi acquiratur uita eterna? Si mutius ut cum porsena rege pax fieret: quia grauissimo bello romanos premebat: q̄ porsenam ipsum occidē nō potuit: et pro eo alterum deceptus occidit: in ardentem aram añ ei⁹ oculos dexteram extendit dicēs: multos t̄res qualem illum uideret in eius exitium coniurasse. Cuius ille fortitudinem et coniurationem talium perhorrescens sine ulla dubitatione se ab illo bello facta pace compescuit: q̄ regno celozū imputaturus est merita sua: si p̄ illo n̄ unā manū neq̄ hoc sibi ultro faciēs: sed persequente aliquo patiens totūz flammis impenderit. Si curti⁹ armatus equo concito in abruptum hiatū terre se precipitem dedit: deoz̄ suorūz oraculis seruiens: q̄ iusserant ut illud id quod romani h̄ent optimū mitterent: nec aliud itelligere potuerunt: q̄ uiris armisq̄ se excellere: un̄ uidelicet oportebat: ut deoz̄ iussis i illū iteritū uir precipitaretur armatus: q̄d se magnūz pro eterna p̄ta fecisse dicitur? ē: qui aliquē sue fidei passus inimicum: non se ultro i talē mortē mittens: s̄ ab illo missus obierit: q̄n̄q̄dem a dño suo

eodēq̄ rege patrie sue certius oraculum accepit: nolite timere eos qui corpus occidunt: aiām autem non possunt occidere? Si se occidendos certis uerbis quodāmodo consecrantes dec̄q̄ deo uerunt: ut illis cadentibus et irāz deorum sanguine suo placantibus romānus liberaretur exercit⁹: nullo modo superbiant sancti martyres tanq̄ dignū aliquid pro illius p̄te p̄cipitiōe fecerint: ubi eterna est et uera felicitas: pro qua usq̄ ad sui sanguinis effusionem: non solum suos fratres pro quibus fundebatur: uerum et ipsos inimicos a quibus fundebatur: sicut eis p̄ceptum est diligentes caritatis fide: et fidei caritate certarunt. Si marcus puluillus dedicans edem iouis iunonis minerue falso sibi ab inuidis morte filij nuntiata: ut illo nuntio perturbatus abscederet: atq̄ ita dedicatiōis gloriam collega eius consequeretur: ita contempsit: ut eum prolici etiam insepultum iuberet: et sic in eius corde orbitatis dolorem glorie cupiditas uicerat: quid magnum se pro euangeliū sancti predicatione: qua ciues superne patrie de diuersis liberant et colliguntur erroribus fecisse dicitur? ē: cui dominus de sepultura patris sui sollicito ait: sequere me et sine mortuos sepeliē mortuos suos? Si marcus regulus ne crudelissimos hostes iurādo falleret: ad eos ab ipsa roma reuersus est: q̄n̄ sicut romanis eum tenere uolentibus respondisse fertur: postea q̄ afris serui erat: dignitatē illic honesti ciuis habere non posset: eūq̄ carthagenenses q̄n̄ contra eos in romani senatu egerat grauissimis supplicij necauerūt: qui cruciatus n̄ sūt pro fide illius p̄te contemnendi: ad cuius beatitudinem fides ipsa perducit? Aut quid retribuitur domino pro omnibus que retribuit: si pro fide que illi debetur talia fuerit homo passus: qualia pro fide

quā pernitiōsissimis inimicis dēbebat passus est regulus: Quomodo autē se audebit extollez de uoluntaria paupertate christianus: ut in huius uite peregrinatiōe expeditiō ābulēt uia q̄ pducit ad patriā: ubi uei diuitie ipse de⁹ ē: cū audiat uel legat luciu ualeriu: qui i suo defunctus ē consolatu usq̄ adeo fuisse paupem: ut numis a populo collatis eius sepultura curātur. Audiat uel legat quintium cincinnatum: cum quatuō iugera possidēt: et ea suis manibus colēt: ab aratro esse abductum ut dictatō fieret: maior utiq̄ honore q̄ consul: uictisq̄ hostibus ingentē gloriā consecutum in eadem paupertate mansisse. Aut quid se magnum fecisse predicabit: qui nullo premio mundi huius fuerit ab eterne illius parte societate seductus: cum fabritium didicerit tantis muneribus pyrri regis episcopatū: promissa etiam quarta parte regni romana ciuitate nō potuisse diuellere: ubiq̄ in sua paupertate p̄uatum māere uoluisse? Nam illud puod rempublicam. i. rem populū: rem patrie: rem communem cum haberēt opulētissimam atq̄ ditissimam: sic ipsi in suis domibus paupes erāt: ut quidā eorū qui iam bis consul fuisset: ex senatu pauperū hoīum pellēt notatiōe censoria: q̄ decem pondo argenti in uasis hēre comptus est. Ita q̄dem ipsi pauperes erant: quorū triumphis publicuz ditabat erarium. Nōne om̄s christiāi quā excelsiōe p̄posito diuitias suas communes faciūt: secūdu q̄ scriptum est i actibus apostolorum: ut distribuatur sicut cuiq̄ opus est: ut nemo dicat aliquid p̄prium: sed sint illis omnia communia: itelligunt se nulla ob hoc uentilari oportere iactantia: id faciendo p̄ obtinenda societate angelorū: cū pene tale aliquid illi fecerit p̄suanda glia roānoz: hec et alia siqua huiusmodi reperiuntur in litteris eorū: quā

sic innotescerent: quā tanta fama predi carent: nisi romanū impiū longe lateq̄ porrectum magnificis successib⁹ augeatur: Proinde per illud impiū tā magnum tanq̄ diuturnum uirozq̄ paucorū uirtutibus preclarum atq̄ gloriōsū: et illoz intentioni merces quam querebāt ē reddita: et nobis p̄posita necessarie cōmōitiōis exēpla: ut si uirtutes quaz iste utiq̄ sūt similes quas isti pro ciuitatis terrene gloria tenuerūt: p̄ dei gloriōsissima ciuitate non tenuerimus pudore pūgamur: si tenuerimus: superbia non extollamur. Quoniam sicut dicit ap̄ls: Indigne sunt passioes huius mundi ad futuram glām: que reuelabitur in nobis. Ad humanā uero glām p̄ntisq̄ temporis satis uita digna estimabitur illorum. Unde etiaz iudei quā christum occiderunt: reuelate testamento nouo: quod in ueteri uelatum fuit: ut non pro terrenis et temporalibus beneficijs: que diuina prouidentia p̄mixte bonis malisq̄ concedit: s; p̄ eterna uita muneribusq̄ p̄petuis: et ipsius sup̄ne ciuitatis societate colatur deus unus et uerus: rectissime istorum glia donati sunt: ut hi q̄ qualibuscunq̄ uirtutibus terrenam glām quesierunt et acquisierunt: uincerent eos qui magnis uitjs datorem uere glie et ciuitatis eterne occiderunt atq̄ respuerunt.

Quo inter se differant cupiditas glorie et cupiditas dominationis. capitulum. xix.

i. Interest sane it̄ cupiditatē hūane glie: et cupiditatē dñationis. Nam lz p̄clue sūt: ut qui hūana glia nimium delectatur: et dñari ardēt affecter: tñ q̄ vā lz hūanaz laudū gliam p̄cupiscūt: dāt opā bñ iudicātib⁹ nō displicē. Sūt. n. mltā i mōib⁹ bōa: s; q̄bus mlti bñ iudicāt: quous ea mlti nō hēat: et

per ea bona mox nititur ad gloriam et imperium uel dominationem de quibus aut saluti sed ille uia nititur: Quisquis autem sine cupiditate glorie qua ueretur homo bene iudicantibus displicere: dominari atque imperare desiderat: et per apertissima scelera quae plerumque obtinere quod diligit. Prounde quod gloriam concupiscit: aut uia nititur: aut certe dolis atque fallacijs contendit: uolens bonum uideri quod non est. Et ideo uirtutes habent magna uirtus est contempnere gloriam: quia contemptus eius in conspectu dei est: iudicio autem non reperitur humano. Quicquid enim fecerit ad oculos hominum quo glorie contemptor appareat: ad maiorem laudem hoc est ad maiorem gloriam facere si credatur: non est unde se suspicantium sensibus aliter esse quam suspicantur ostendat. Sed qui contempnit iudicia laudantium: contempnit etiam suspicantium temeritates: quorum tamen si uere bonum est: non contempnit salutem: quoniam tante iustitiae est qui de spiritu dei uirtutes habet: ut etiam ipsos diligat inimicos: et ita diligat: ut suos osoros uel detractores uelut correctos habere consoletur: non in terrena patria sed supna. In laudatoribus autem suis quis peripeditat quod eum laudant: non tamen peripendit quod amant: nec eos uult fallere laudantes: ne decipiat diligentes. Ideoque instat ardentem: ut potius ille laudet: a quo habet homo quicquid in conuere laudat. Qui autem contemptor glorie dominationis est auisus: bestias superat siue crudelitate uite siue fluxu luxurie. tales quidem romani fuerunt. Non enim cura existimationis amissa dominationis cupiditate caruerunt. Multos tales fuisse perdit historia. Sed huius uirtutis summitate et quasi arcem quendam nero cesar primus obtinuit. Cuius fuit tanta luxuries: ut nihil ab eo putaret uirile metuendum: tanta crudelitas: ut nihil molle habere crederet

si nesciret. Etiam talibus dominandi potestas non datur: nisi summi dei prudentia: quod res humanas iudicat talibus dominis dignas. Apta de hac re uox diuina est: loquente dei sapientia. Per me reges regnant: et tyranni per me tenent terram. Sed ne tyranni non pessimis atque improbi reges: sed veteri nomine fortes dicti existiment: unde ait virgilius. Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni. apertissime alio loco de deo dictum est: qui regnare facit hominem hypocritam propter peruitiam populi. Quamobrem quibus ut potius laus exposuerit qua causa deus uirtus et uirtus romanos secundum quendam formam terrene ciuitatis bonos aduicit: ad tantum imperij gloriam consequendam: potest tamen et alia causa esse latentior: propter diuisa merita generis humani deo magis nota quam nobis: dum illud consistat inter omnes ueraciter pios: neminem sine uia pietate: id est ueri dei cultu uiam posse habere uirtutem: nec eam ueram esse quam deo glorie seruit humanum. Eos tamen qui ciues non sunt ciuitatis eterne: que in sacris litteris nostris dicitur ciuitas dei: utiliores esse terrene ciuitati: quod habent uirtutem uel ipsam: quam si nec ipsam. Illi autem qui uia pietate predicti bene uiuunt: si hanc scientiam regendi populos consecuti sunt: nihil est feliciter rebus humanis: quam si deo miserante habeant potestatem. Tales autem homines uirtutes suas quae transcursumque in hac uita possunt habere non tribuunt nisi gratiae dei: quod eas uolentibus creditibus petentibusque dedit. Simulque intelligunt quantum sibi desit ad perfectionem iustitiae qualis est in illorum sanctorum angelorum societate: cui se nitunt aptare. Quotumque autem laudet atque predicet uirtus: quae sine uia pietate seruit hominum glorie: nequaquam sanctorum exiguis inuitis comparanda est: quorum spes posita est in gratia et misericordia ueri dei.

Tam turpiter seruire uirtutes hu-
mane glorie: q̄ corporis uoluptati. ca-
pitulum. xx.

Solent philosophi q̄ finem boni
hūani i ipsa uirtute p̄stituūt ad i-
gerendū pudore q̄busdā p̄bis: q̄ uir-
tes quidē p̄bāt: s̄z eas voluptatis cor-
poral sine metū: et illā p̄ seipsā putāt
appetēdā: istas p̄t̄ ipsā: tabulā q̄daz
v̄bis pingere: ubi uoluptas in sella re-
galī: quasi delicata quedā regina cōsi-
deat: eiq̄ uirtutes famule s̄b̄iciāt: obse-
quantes eius nutum: ut faciāt q̄d illa
imperauerit. Que prudētie iubeat: ut
diligēt̄ inquirat q̄no voluptas regnet
et salua sit. Iustitie iubeat: ut p̄stet b̄n̄-
ficia: q̄ potest ad comparandas amici-
tias corporalibus cōmodis necessari-
as: nulli faciat iniuriam: ne offensis le-
gibus voluptas uinez secure n̄ possit.
Fortitudini iubeat: ut si dolor corpori
acciderit qui n̄ cōpellat i mortē: teneat
dominā suam id est voluptatez fortitē
in animi cogitatione: ut p̄ p̄stinarum
deliciarum suarum recordationē miti-
get p̄ntis doloris aculeos. Tēp̄tie iu-
beat: ut tantū capiat alim̄toz: et si qua
delectant: ne per imoderationē noxiū
aliquid ualitudinē turbet: et voluptas
quam etiaz in corporis sanitate epicu-
rei maximā ponunt grauiter offēdat.
Ita uirtutes cum tota sue gl̄ie dignita-
te: tanq̄ imperiose cuidā etiā inhone-
ste muliercule fūiēt voluptati. Nihil
hac pictura dicūt esse ignominiosius
et deformius: et quod minus bonoz
ferre possit aspectus: et v̄um dicūt. S̄z
non existio satis debiti decoris eē pic-
turam: si etiam talis fingatur: ubi uir-
tes hūane gl̄ie seruiant. I. n. ista gl̄ia
delicata mulier non sit: inflata t̄n̄ est et
multū ianitatis hēt. Uñ non ei digne
fuit soliditas quedam firmitasq̄ v̄tū-
tum: ut nihil prouideat prudentia:
nihil distribuatur iustitia: nihil toleret
fortitudo: nihil temperat̄ia moderet:

nisi unde placeat hoibus: et uēto se glo-
rie seruiatur. Nec illi se ab ista defēde-
runt feditate: q̄ cū aliēa sp̄nāt iudicia
uelut glorie contemptores: sibi sapien-
tes uidēt et sibi placēt. Nam eozū uir-
tus si tam ulla est: alio modo quodaz
humane s̄b̄ditur laudi. Neq̄z eiz ipse
qui sibi placet homo non ē. Qui autē
uera pietate in deum quem diligit ce-
dit et spat: plūs itendit i ea i quibus si-
bi displicet: q̄ in ea si qua i illo sūt: que
non tam ipsi q̄ ueritati placent. Neq̄z
id tribuit unde iam potest placē: nisi
eius misericordie cuz metuit displicē:
de his sanatis gratias agēs de illis sa-
nandis preces fundens.

Rōanū ignū a dō v̄o eē dispositū:
a quo ē ois p̄tas: et cuius puidētia ignū
tur uniuersa. cap. xxi.

Que cū ita sint: nō t̄buam⁹ dādī
regni atq̄ imperij potestatem:
nisi deo uero qui dat felicitatē i regno
celoz: non nisi sol p̄s. regnū v̄o terre
num et p̄s et imp̄s sicut ei placet cui
nihil iuste placet. Quāuis. n. aliquid
dixeris q̄d aptū nobis eē uoluit: t̄n̄
multū est ad nos et ualde sup̄at uires
nostras hominum occulta discutere:
et liquido examine merita diiudicare
regnoz. Ille igitur unus uerus de-
us: qui nec iudicio nec adiutorio dese-
rit genus humanum quando uoluit
et quantum uoluit romanis regnum
dedit: qui dedit assyrijs uel etiam per-
sis: a quibus solos duos deos colit: u-
num bonum: alterum malum conti-
nent littere istoꝝ: ut taceaz de popu-
lo hebreo de quo iam dixi quantum
satis uisum est: qui preter unum deuz
non coluit et quando regnauit: q̄ ergo
persis dedit segetes sine cultu deē sege-
tie: qui alia dōa fr̄az sine cultu tot de-
oz: quos isti reb⁹ singlis singlos: l̄ et
singlis ib⁹ p̄les p̄posuerūt: ip̄e et ignū

dedit sine cultu eoz: p quoꝝ cultū se isti regnasse crediderunt. Sic etiam hoibus qui mario: ipse caio cesari: q̄ augusto: ipse ⁊ neroni: qui uespasians uel patri uel filio suauissimis impatoribus: ipse ⁊ crudelissimo domiciano. Et ne p singlos ire necesse sit: qui constantino christiano: ipse apostate iuliano: cuius egregiam idolē decepit aore dominandi sacrilega ⁊ detestanda curiositas: cuius uanis deditus oracul' erat: quādo fretus securitate uictōie: naues quibus uictus necessarius portabatur incendit. Deinde feruide istās imodiciis ausibus: ⁊ mox merito temeritatis occisus in locis hostilibus ege num reliquit exercitum: ut aliē ide nō posset euadi: nisi ꝑ illd auspiciū dei termini de quo superiore libro diximus rōani impj termini mouerent. Cessit eim terminus dōs necessitati: q̄ non cesserat ioui. Hec plane unus deꝝ ⁊ uerus regit ⁊ gubernat ut placet. Et si occultis causis ⁊ nunquid iniustis:

Tempora exitusqꝝ belloꝝ ex dei pēdere iudicio. cap. xxij.

¶ Ic ē tpa ipsa belloꝝ: sicut i ei' arbitrio est iustoz iudicio ⁊ misericordia: uel atterere uel cōsolari genus humanū: ⁊ alia citius: alia tardi' siniant bellū pirataꝝ a pōpeio: belluz punicum tertium a scipiōe incredibili celeritate ⁊ temporis breuitate pfecta sunt. Bellum qꝝ fugitiuoz gladiatoꝝ qꝝuis multis rōanis ducibꝝ ⁊ duobus consulibus uictis: italiaqꝝ horribiliter contrita atqꝝ uastata: tertio tam anno post multa consumpta psumptum ē. Dicentes: marsi: ⁊ peligni gentes non extere sed italice ꝑ diuturnā ⁊ deuotissimam sub rōano iugo puitutē i libertatē caput erigē tentauerūt: iā ml' tis natiōibꝝ rōano ipio s̄iugatis deletaqꝝ carthagiē. In quo bello italico

rōanis sepissime uictis: ubi ⁊ duo cōsules perierunt: ⁊ aliꝝ nobilissimī senatores: nō diuturno tñ tpe tractū ē hoc malum. Nam quintus ei annus fineꝝ dedit: sed bellum punicū secūdū cum maxis detrimentis ⁊ calamitate reipper annos decem ⁊ octo rōanas uires extenuauit ⁊ pene consumpsit: in duobus prelijs ferme. lxx. rōanoꝝ milia occiderunt. Bellum punicum primuz ꝑ. xx. ⁊ tres annos pactum est. Belluz mitridaticū xl. annis. Ac ne q̄sqꝝ arbē tres rudimta rōanoꝝ fuisse fōtiōa ad bella citius pagenda: superioribꝝ tꝑibus multum i omni v̄tute laudatis: belluz samniticum annis tractum est ferme quinquagita: in quo bello ita romanī uicti sunt: ut s̄ iugum etiam mitteretur. Sed quia non diligebant gl'iam propter iustitiā: sed iustitiam propter gl'iam diligere uidebantur: pacē factā sedusqꝝ ruperunt. Hec iō cōmemoꝝ: quoniam multi preteritaruz rez ignari: quidam etiam dissimulatores sue scie: si temporibus christianis aliquod bellū paulo diutius trahi uident: ilico in nostram religionem proteruissime insiliunt: exclamantes qꝝ si illa nō effꝝ ⁊ uetere ritu numina colerentur: iam rōana illa uirtute que adiuuante mazte ⁊ belloā tāta celeriter bella cōfecit: id quoqꝝ celerrime finiretur. Recolat igit' qui legerunt: qꝝ diuturna bella: qꝝ uarijs euentibus: qꝝ fluctuosis cladibus a ueteribus sint gesta rōanis: sicut solet orbis terraruz uelut pcellosissimū pelagus uaria talium maloꝝ tēpestate iactari: ⁊ quod nolunt aliqñ fateāt: nec insanis aduersus deum linguis se interimāt: ⁊ decipiant imperitos.

De bello in quo rhadagaysus rex gotthoz demonū cultor: uno die cuz igētibꝝ copjs suis uict' est. capituluꝝ xxiij.

q Quod tñ nra mēoria recētissimo tpe dō mirablī r misericorditez fecit: non cum grāz actione cōmemorant: sed quantum in ipsis est omnīuz si fieri potest homīnūz obliuione sepe lire conant. Quod a nobis si tacebit: similiter erimus ingrati. Cum rhada gayfus rex gotthoz agmīe ingenti ēt imani iam in urbis uicinia cōstitutus: romanis ceruicibus imineret: uno die tanta celeritate sic uictus ē: ut ne uno qdēm n̄ dicam extincto s; uulnerato romanoz: multo āplius q̄ cētū miliū prosterneret eius exercitus: atq; ipse cum filijs mox captus p̄a debita necaret. Nā si ille ip̄i cū tātis r tā ip̄s cop̄s romā fuisset igressus: cui pepcisset: Quib⁹ honore locis martyruz detulisset: In qua p̄sona deū timeret: Lūius non sanguinem effusum: cuius pudicitiam uellet intactā: Quas autē isti p̄ d̄s suis uoces haberent: quāta insultatione iactarent: q̄ iō ille uiciss; iō tāto potuisset: quia quotidianis sacrificijs placabat atq; iuitabat deos: quod romanos facē christiana religio non sinebat: Nam pp̄inquāte iaz illo his locis ubi nutu summe maiestatis oppressus est: cuz eius fama ubiq; crebesceret: nobis ap̄d carthaginem dicebatur: hoc credē: sp̄gē: iactare pagāos: q̄ ille d̄s amicis p̄tegentib⁹ r op̄itulantibus quib⁹ imolare quotidie ferecebat: uinci oīo nō posset ab eis: qui talia d̄s rōanis sacra nō facerēt: nec fieri a quoq; pmitterent. Et nō agūt miseri grās tante misericordie dei: qui cū statuisset irruptione barbarica grauiore dignos mores hominū castigaz: indignationē suam tanta mansuetudine tempauit: ut illū p̄mo faceret mirablīter uinci: ne ad infirmoz animos euertendos gloria daret demonibus: quibus eum supplicare cōstabat. Deinde cū ab his barbaris roma caperet: qui contra omnez p̄suetudinē belloz

an gestoꝝ ad loca sancta confūgētes christiane religiōis reuentia tuerent: ipsiq; demonib⁹ atq; ip̄ioꝝ sacrificio rām ritibus: de quibus ille p̄sūperat sic aduersarent pro noīe christiano: ut longe atrocius bellum cum eis q̄ cuz hoib⁹ gerere uiderent: ita uerus dominus gubernatoꝝ rerū r romāos cuz misericordia flagellauit: r tñ incredibīter uictis supplicatoꝝ demonū nec salutē reruz presentium necessaria eē sacrificia illa monstrauit: ut ab his q̄ nō puicaciter cōtendūt s; prudentē attendūt: nec propter p̄ntes necessitates religio uera deseratur: r magis eterne uite fidelissima expectatiōe teneatur.

Que sit christianoz imperatoꝝ r q̄uera felicitas. cap. xxiij.

n Eq; eiz nos christiāos quosdā ipatoꝝes iō felices dicimus: quia uel diuti⁹ iparūt: uel ip̄ates filios mōte placida reliquerūt: uel hostes reip. domuerunt: uel inimicos ciues aduersus se insurgentes r cauere r oppmez potuerunt. Nec r alia uite huius erūnose uel munera uel solacia: quidā ēt cultores demonum accipe meruerūt: qui non p̄tinent ad regnūz dei quo p̄tinent isti: r hoc ipsius mia factū ē: ne ab illo ista qui in eū crederēt uelut sūma bona desiderarent. S; felices eos dicimus: si iuste impāt: si iter linguas sblūmter honorantiū: r obsequa nūmī humiliter salutantiū non extolluntur s; se hoīes esse memierūt: si suā p̄tatez ad dei cultum maxie dilatandū maiestati eius famulam faciunt: si deum timent diligunt r colunt: si plus amāt illud regnū ubi nō timēt h̄e cōsortes: si tardius uindicāt facile ignoscunt: si eandem uindicā p̄ necessitate regendē tuendeq; reip. non pro saturandis inimiciāz odys exerūt: si eandē uenīaz non ad impunitatem iniquitatis: sed

ad spem correctionis indulgent: si qđ asperere cogūtur plerūq; decernere: misericordie lenitate ⁊ bñficioꝝ largitate compensant: si luxuria tanto eis est castigatiō q̄to posset esse liberior: si malūt cupiditatibus prauis q̄ q̄buslibet gentibus iperare. Et si hec omnia faciunt nō propter ardoꝝ ianis gl̄ie: sed caritatē felicitatis et̄ne: si pro suis peccatis hūilitatis ⁊ miseratiōis ⁊ oziōis sacrificium deo suo vō imolare n̄ negligunt. Tales christiāos ipatores dicimus eē felices iteri spe: postea re ipa fuos: cū id qđ exposcius aduenerit.

De p̄spiratib⁹ quas p̄statio ipatoꝝ christiano deus contulit. cap. xxv.

n Am bon⁹ d̄s ne hoies q̄ eū crederēt pp̄t et̄nā uitā colēdū: has sublimitates ⁊ regna frena existiarēt posse neiez conseq; nisi d̄onib⁹ suppli caret: qđ hi sp̄s i talib⁹ multū valēt: p̄statiū ipatoꝝ n̄ supplicatē d̄onib⁹: sed ipsū v̄ū deū colentē tantis terrēis impleuit munerib⁹: q̄ta optare nullus auderet. Cui et̄ condere ciuitatem rōa no imperio sociaz: velut ip̄i rōe filiā: sed sine aliquo demonum templo simulacroq; concessit. Diu ipauit: univsum orbem romanū unus august⁹ tenuit ⁊ defendit: i admistrandis ⁊ gerēdis bellis uictor: iofissimus fuit: in tyrānis opp̄mendis per oīa p̄speratus ē. Grandeuus egritudine ⁊ senectute defunctus est: filios impantes reliquit. Sed rursus ne imperatoꝝ quisq; ideo christianus esset: ut felicitatē constantini mereretur: cum propter uitā eternam quisq; debeat esse christianus: io uinianum multo citius q̄ iulianuz abstulit: gratianum ferro tyrannico p̄mi sit interimi. Longe quidem mitius q̄ magnum pompeiū colentē uidelz rōa nos deos. Nam ille uindicari a catōe ⁊ potuit: quem ciuilibis belli quodāmo

heredem reliquerat: iste autem quāuis pie anime solacia talia nō req̄rat: a theodosio uindicatus est: quem regni participem fecerat: cum paruuluz haberet ⁊ fratrem: auidior fide societatis q̄ nimie potestatis.

De fide ⁊ pietate theodosij augusti cap. xxvi.

u Nde ⁊ ille n̄ solum uiuo fuauit quā debebat fidem: ueꝝ et̄ post eius mortē pulsū ab eius interfectore maximo ualentinianum eius puuluz frātē in sui partes iperū tāq; christianus excepit pupillum: paterno custodiuit affectu: quē destitutum omnib⁹ opibus nullo negocio posset auferre: si latius regnandi cupiditate magis q̄ bñficiendi caritate flagraret. Un potius euz seruata eius impatoꝝ dignitate susceptuz: ipsa humanitate ⁊ ḡa consolatus ē. Deinde cuz maximus ēzibiles faceret illi successus: hic in augustijs curarum suaz nō ē lapsus ad curiositates sacrilegas atq; illicitas: sed ad ioannem in egypti heremo constitutum: quem dei seruū p̄phetandi spiritu predictum fama crebescente didicerat misit: atq; ab eo nuntiū uictorie certissimum accepit. Moꝝ tyranni maximi extinctoꝝ: ualētinianuz puerū imp̄j sui ptibus unde fugatus fuerat cum misericordissima ueneratione restituit: eoꝝ siue p̄ insidias: siue quo alio pacto uel casu proxime extincto: alium tyrannū eugenū: qui in illius impatoꝝ locum non legitime fuerat subrogatus: accepto rursus prophético responso fide certus opp̄ssit: contra cuius robustissimū exercitū magis orādo q̄ feriendo pugnavit. Milites nobis qui aderant retulerunt: exorta sibi esse de māib⁹ q̄cūq; iaculabantur cum a theodosij partib⁹ i aduerfarios uehemens uentus iret: ⁊ non solum

quecunq; in eos faciebāt ꝑcitatiſſimē rapet: uerum etiam ipſoz tela i eoz corpora retorqueret. Un̄ ꝛ poeta claudianus: q̄uis a chriſti noie alienus in eius tamen laudibus dixit. O n̄miuz dilecte deo cui fudit ab aſtris Se iouis armatus: ueheñs ē militat ether. Et coniuſurati ueniunt ad classica uēti. Uictor aut̄ ſicut crediderat ꝛ predixerat: iouis ſimulacra que aduerſus eū fuerāt neſcio quibus ritibus uelut cōſecrata: ꝛ in alpiſbus cōſtituta depoſuit: eozq; fulmina q̄ aurea fuiſſent iocantibus qđ illa leticia permittebat curſorib⁹: ꝛ ſe ab eis fulmiari uelle dicentibus: hilariter benignoq; dōauit. Inimicorum ſuoz filios quos n̄ ipſi iuſſus: ſed belli abſtulerat impetus: ēt nondū chriſtianos ad eccliam conſugientes chriſtianos hac occasione fieri uoluit: ꝛ chriſtiana caritate dilexit: nec ꝑuauit reb⁹: ſꝫ auxit honorib⁹. In neiem poſt uictoriam ꝑuatas inimicitias ualere permittit: bella ciuilia non ſicut cinna ꝛ mari⁹ ꝛ ſylla ꝛ alij tales nec finita ſine uoluerūt: ſed magis dōluit exorta q̄ cuiq; nocere uoluit emiſſa. Inter hec oīa ex ipſo initio imperij ſui non quieuit iuſtiſſimis ꝛ miſericōdiſſimis legibus aduſus ipſos laborāti ecclie ſbuenire: quā ualēs hēticus fauens arrianis uehementer affligerat: cuius ecclie ſe mēbz eſſe magis q̄ i t̄ris regnare gaudebat. Simulacra gētium ubiq; euertēda ꝑcepit ſatis intel ligens nec terrena munera in demonū ſꝫ i dei ueri poſita eē ꝑtate. Quid aut̄ eius religioſa humilitate mirabil⁹ qñ in theſſalonicenſiuz grauiffimū ſcel⁹: cui iam epiſcopis intercedentibus ꝑmiferat indulgētia: tumultu quozūdā qui ei coherebant uindicare cōpulfus ē: ꝛ eccliaſtica coercitus diſciplina ſic egit ꝑniam: ut imperatoriā celſitudinē pro illo populus orans magis fieret uidendo proſtrata: q̄ peccando tie-

ret iratam. Hec ille ſecum ꝛ ſiqua ſiſta que commemorare longum eſt bona opera tulit: ex iſto t̄pali uapōe cuiuſq; culmiſ ꝛ ſblitatis humane: quozuz opez merces eſt eterna felicitas: cuius dator eſt deus ſolis ueraciter ꝑijs. Cetera vō bona uite huius uel ſaſtigia ꝛ ſbſidia: ſicut ipſum mundū: lucē: auras: terras: aquas: fruct⁹: ipſuſq; homiſ aiām: corpus ſenſus: mentē: uitā: boniſ maliſq; largit⁹. In q̄bus eſt etiā quelz imperij magnitudo: quam pro tempoꝝ gubernatiōe diſpenſat. Proinde et iam illiſ reſpondendum uideo eē: qđ maniſeſtiſſimis documētis q̄bus oſtendit: qđ ad iſta t̄palia que ſola ſtulti h̄ie concupiſcunt: nihil deoz falſoz numeroſitas ꝑſiſt: conſutati atq; cōuicti conant̄ aſſerere: n̄ ꝑꝑt uite ꝑſentis utilitatem: ſed ꝑꝑter eam que poſt mortē futura eſt eē colēdos dōs. Nam iſtiſ qui ꝑꝑter amicitias mūdi huius uoluit uana colere: ꝛ non ſe ꝑꝑmitti puerilibus ſenſib⁹ cōquerūt: hiſ quiq; libris ſatis arbitroz eſſe reſponſum. Quozum tres ꝑiores cum edidiſſem: ꝛ in multoz manib⁹ eſſe ceꝑiſſent: audiui quosdam neſcio quam aduerſus eos reſponſionē ſcribēdo ꝑꝑpare. Deinde ad me ꝑꝑlatum ē qđ iaz ſcriꝑſerint: ſꝫ t̄ꝑs q̄rant quo ſine ꝑicō ꝑoſſint edere. Quos admonēo nō optent qđ eis non expedit. Facile eſt eim cuiq; uideri reſponſiſſe: qui tacere noluit. Aut quid eſt loquaciuz uāitate: que non ideo ꝑoteſt quod ueritas: qđ ſi uoluerit etiam ꝑꝑus ꝑoteſt clamare q̄ ueritas: Sed conſiderent omnia diligenter: ꝛ ſi forte ſine ſtudio ꝑnium iudicantes eſſe talia ꝑꝑſerint: que ꝑꝑtius exagitari q̄ conuelli ꝑoſſint: garꝑꝑulitate ipudētiffima ꝛ quaſi ſatꝑꝑrica uel mīmica leuitate cohibeāt ſuas nūgas: ꝛ ꝑꝑtius a ꝑꝑudentib⁹ em̄dant̄: q̄ laudari ab imprudentib⁹ eligant. Naꝫ ſi non ad libertatem uera dicēdi: ſꝫ ad

licentiã maledicēdi tempus expectāt: absit ut eis euēiat quod ait tullius de quodam: qui peccādi licentiã felix appellabatur. *O miserum cui peccare licebat: unde quisquis est qui maledicēdi licentiã felicem se putat: multo erit felicioꝝ si hoc illi omnino non liceat: cum possit deposita ināitate iactantie: etiam isto tempore tanq̃ studio consulendi quicquid uoluerit contradicere: ⁊ quantam possit ab eis quos consulit amica disputatione: hoc est hōeste grauius libere quod oportet audire.*

Aurelij aūgustini de ciuitate dei liber sextus.

Prohemium.

q

UINOꝝ SUPERIORIBꝝ LIBRIS SATIS MIHI ADVSUS eos uideoꝝ disputasse: qui multos deos ⁊ falsos: quos eē inutilia simulaꝝcra uel immundos spiritus ⁊ pernicioꝝsa demonia: uel certe creaturas non creatorem ueritas christiana conuicit propter uite huius mortalitatis rerunqꝝ terrenarum utilitatem: eo ritu ac seruitute que grece latría dicit̃: ⁊ tñi vō deo debetur: uenerandos ⁊ colendos putant. Et nimie quidem stulticie uel pertinacie: nec istos quinqꝝ nec ullos alios quanticūqꝝ numeri libros satis esse posse quis nesciat? Quādo ea putatur gloria uanitatit nullis cedeꝝ uiribus ueritatis: in perniciem utiqꝝ eiꝝ cui uitium tam immane dñatur. Nam ⁊ contra omnem curantis industriam non malo medici sed egroti insanabilis morbus inuictus est. Hi uero qui ea que legunt: uel sine ulla uel non cum magna ac nimia uetis erroris obstiaꝝ

tione intellecta ⁊ considerata perpēdunt: facilius nos isto numero terminatorum quinqꝝ uoluminum: plusqꝝ questionis ipsius necessitas postulabat satisfecisse: q̃ minus differuisse iudicabunt. Totāqꝝ inuidiam quaz christiane religioni de huius uite cladibꝝ: terrenazqꝝ contritione ac mutatione rerum imperiti facere conantur: nō solum dissimulantibus: sed contra suaz conscientiam fauentibus etiam doctis quos impietas uessana possedit: omnino esse inanē recte cogitationis atqꝝ ratioꝝis: plenāqꝝ leuissime temeritatis ⁊ perniciosissime animositatis dubitare non poterunt.

De his qui dicūt deos a se non propter presentem uitam coli: sed propter eternam. capitulum primum.

¶ Tunc ergo qm̃ deinceps ut promissus ordo expetit etiam hi res fellendi ⁊ docendi sunt: qui non propter istam uitam: sed propter illam que propter mortem futura est: deos gentiū: quos christiana religio destruit siue deseruit colendos esse contendunt: placet a ueridico oraculo sancti psalmi sumere exordium disputationis mee: beatus cuius est dominus deus spes ipsius ⁊ non respexit in uanitates ⁊ insanias mendaces. Veruntamen in omnibus uanitatibus insanisqꝝ mēdacibus longe tolerabilius philosophi audiendi sunt: quibus displicuerunt iste opiniones erroreꝝqꝝ populozum: qui populi constituerunt simulacra numinibus: multaqꝝ de eis quos deos immortales uocant: falsa atqꝝ indigna siue fuxerūt: siue ficta crediderūt: ⁊ credita eorū cultui sacrozqꝝ ritibꝝ miscuerunt. Cum his ergo hoibꝝ qui tñi nō libere predicando: saltem utcunqꝝ disputationibus: mustando talia se iprobare testati sunt: nō usqꝝ adeo iconueniēter

quod ista tractatur. Utz non vnū deum qui fecit omnem spiritualem corpora lēqz creaturam: propter uitam que p mortem futura est coli oporteat: s; ml̄tos deos quos ab illo uno factos 7 s; b̄limiter collocatos: qdam eorundem philosophorum ceteris excellentiores nobilitatesqz senserunt. Ceterum quis ferat dici atqz cōtendi: illos deos: quorum in quarto libro quosdam cōmemorauī: quibus rerum exiguarum singulis singula distribuuntur officia uitam eternam cuiqz prestare. An vō illi peritissimi 7 acutissimi viri: q se p magno beneficio conscripta docuisse gloriāntur: ut sciret quare cuiqz deo supplicandum esset: quid a quoqz essz petendum: ne absurditate turpissima qualis ioculariter in mimo fieri solet peteret a libero aqua: a nymphis vinum: auctores erūt cuiqz iam hominū d̄s immortalibus supplicanti: ut cuz a nymphis peterit vinum: eiqz respōderint nos aquam habemus hoc a libero pete: possit recte dicere: si vinum non habetis: saltem date mihi uitam eternam. Quid hac absurditate monstruosius? Nōne illi cachinnantes solent enim esse ad risum faciles: si non affectent fallere: ut demones supplicī respondebūt: O homo putas ne i potestate nos habere uitam: quos audis non habere uel uitam? Impudentissime igitur stultitie est uitam eternam a talibus d̄s petere uel sperare: qui uite huius erumnosissime atqz breuissime: 7 si qua ad eam pertinent adimiculandam atqz sulciendam: ita singulas particulas tueri afferūt: ut si id qd s; alterius tutela ac potestate est petatur ab altero: tam sit incōueniēs 7 absurdū: ut mīnice scurilitati uisdatur esse simillimum. Qd cum sit a scīentibus minimis digue ridentur in theatro: cum vō a nescientibus stultis: dignius iridentur in mundo. Cui ergo

deo uel dee propter quid supplicaret: q̄tum ad illos deos attinet: quos isti tuerunt ciuitates: a doctis solerter inuentum memorieqz mandatu est: qd a libero v̄bigratia: quid a nymphis: qd a vulcano: ac sic a ceteris: quos p̄tim cōmemorauī in quarto libro: partim pretereūdos putauī. Porro si a ceterere vinum: a libero panem: a vulcāo aquam: a nymphis ignem petere erroris est: q̄to maioris deliranti esse itelligi debet: si cuiqz istoruz pro uita supplicetur eterna. Quāobrem si cum de regno terreno quereremus quosnam illd̄ deos v̄l deas hoibus credendum esset posse conferre: discussis oibus lōge alienū a v̄itate mōstratū est: a quoqz istoruz ml̄toz nūnuuz atqz falsoz saltē regna trena existiare cōstitui: nōne insanissime impietatis ē: si etna uita que terrenis oibus regnis sine vlla dubitatione uel compatione preferenda est: ab istoruz quoqz dari cuiqz posse credatur? Neqz enīz p̄pterea d̄s tales ul̄ terrenum regnum dare nō posse uisi sūt: q̄a illi magni 7 excelsi sūt: hoc qddaz puum 7 abiectum qd nō dignarentur in tanta sublimitate curare: sed q̄talz consideratione fragilitatis hūane caducos apices terreni regni merito q̄sqz contemnat: illi d̄s tales appuerūt: ut indignissimi uiderent q̄bus dāda atqz seruanda esse deberent. Ista committi: ac per hoc sicut superiora p̄xis duob; libris p̄tractata docuerūt: nullus deus ex illa turba l̄ quasi plebeiorum uel p̄cezz quasi deoz idoneus est regna mortalia mortalibus dare: q̄to minus potest imortales ex mortalib; facere. His accedit qz si iam cum illis agimus qui non p̄pter ista: s; p̄p̄ uitā que post mortem futura est existimāt colēdos deos: iā nec p̄p̄ illa saltem que deorum talium potestati tanquā disparrita 7 propria: nō ratione uitaē: sed uanitatē opinione tribuuntur

oīo colendi sunt: sicut credunt hi qui cultum eorum huius uite mortalis utilitatibus necessarium esse p̄tēdūt: cōtra quos iam quinq̄ precedentib⁹ uoluminibus satis q̄tum potui disputaui. Que cum ita sint: si eorum qui colunt deam iuuentatem etas. ip̄a florēt insignius: contemptores autem eius l̄ intra ānos occūberēt iuuetutis: uel in ea tanq̄ seruili corpore frigescerēt: si maxillas cultoz suozum speciosius ⁊ festiuus fortuna barbata uestiret: a q̄ b̄is autem sperneret glabros aut male bardatos uideremus: et si rectissime dicēmus hucusq̄ istas deas singulas posse suis officijs quodāmodo limitari: ac p̄ hoc nec a iuuentate oportere peti uitam eternā: que non daret barbā: nec a fortuna barbata boni aliqd post hanc uitam esse spandū: cuius in hac uita potestas nulla esset: ut eandē saltem etatē q̄ barba iduit ip̄a prestaret. Nunc uo cuz eaz cultus nec p̄p̄ ista ip̄a que putant eis subdita sit necessarius: quia ⁊ multi colentes iuuetatem deam minime in illa etate uiguerūt: ⁊ multi non eam colētes gaudēt robore iuuetutis: itēq̄ multi fortune barbate supplices: ad nullam uel deformem barbā peruēire potuerunt: r̄si qui eā pro barba impetranda uenerabantur a barbatis eius cōtēptoribus irridēt. Ita ne desipit cor humanū: ut quozum deozum cultum p̄pter ista ip̄a sp̄alia ⁊ cito p̄tereuntia mūera: quib⁹ singulis singuli preesse perhibēt: inanem ludibriosūq̄ esse cognoscit: p̄p̄ uitā etnā credat esse fructuosum: Hāc daz illos posse nec hi dicere ausi sunt: q̄ eis ut ab insipientibus populis colerentur ista opa tēporalia: qm̄ multos nimis putauerunt: ne quisq̄ eozum sederet ociosus minutatim diuisa t̄buerunt.

Quid varronē de d̄is gētū sensis se credēdū sit: quozum itia ⁊ genera ⁊ sa

era detexit: ut reuerenti⁹ cū eis ageret: si de illis omnino reticeret. cap. ij.

q̄ **U**is marco varrone curiosius ista quesiuir: quis inuenit doctus: quis considerauit attentius: quis distinxit acutius: quis diligent⁹ pleni usq̄ conscripsit: Qui tam r̄si minus ē suauis eloquio: doctrina tamen atq̄ sententijs ita refertus est: ut in omni eruditione quaz nos secularem: illi autē liberalem uocant: studiosum rerū tm̄ iste doceat: q̄tum studiosum v̄borum cicero delectat. Deniq̄ ⁊ ipse tullius huic tale testimonium perhibet: ut in libris academicis dicat: eam que ibi v̄satur disputationem se habuisse cum marco varrone: homine inquit omnium facile acutissimo: ⁊ sine ulla dubitatione doctissimo: nō ait eloquentissimo uel facundissimo. Quoniam ⁊e v̄a in hac facultate multum impar ē: sed omnium inquit facile acutissimo. Et i eis libris. i. academicis: ubi cuncta dubitanda esse contendit: addidit sine ulla dubitatione doctissimo. Profecto de hac re sic erat certus: ut auferret dubitationem quam solet in omnib⁹ adhibere. tanq̄ de hoc uno etiam pro academicorum dubitatioe disputaturus se academicum fuisset oblitus. In primo autem libro cum eiusdem varronis litteraria opera predicaret: nos inquit in nostra urbe peregrinantes errātesq̄ tanq̄ hospites cui libri quasi domum reducerunt: ut possemus a liqn̄ qui ⁊ ubi essemus agnoscere. Tu etatem prie: tu descriptioes t̄poz: tu sacrozum iura: tu sacerdotum: tu domesticam: tu publicam disciplinam: tu sedium regionum: locozum: tu omnium diuinarū humanarūq̄ rez noia: genera: officia: cas̄ aperuisti. Iste igitur uir tam insignis excellentisq̄ peritie: ⁊ quod de illo etiaz terentianus elegantissimo uersiculo breuiter ait.

Uir doctissimus undecimq; varro: qui tam multa legit: ut aliquid ei scribere uacasse miremur: tam multa scripsit: q̄ multa uix queq; legere potuisse credamus. Iste inq; uir tātus ingenio tātusq; doctrina: si rerum uelut diuinarum: de quibus scribit oppugnator eēt atq; destructor: easq; non ad religioez sed ad superstitionem diceret ptinere: nescio utrum taz multa in eis ridēda: contemnenda: detestandaq; conscriberet. Cum uero deos eosdem ita coluerit colendosq; censuerit: ut in eo ipso opere litterarum suarum dicat se tēre ne pereant: n̄ incurfu hostili: sed ciuū negligentia: de qua illos uelut ruina liberari a se dicit: et in memoria bonoz per huiusmodi libros recondi atq; seruari: utiliore cura q̄ metellus de incēdio sacra uestalia: et eneus de troiano excidio penates liberasse predicatur. Et tamen ea legenda seculis prodit: q̄ a sapientibus et insipientibus merito abijcienda: et ueritati religionis inimicissima iudicentur. Quid existimare debemus: nisi hominem acerrimuz ac peritissimum: n̄ tamen sancto spiritu liberum: oppressuz fuisse sue ciuicis consuetudine ac legibus: et tamen ea q̄ bus mouebatur sub specie cōmendāde religionis tacere noluisse?

Que sit partitio varronis librorū suorum: quos de antiquitatibus rerum humanarum diuinarunq; cōposuit. cap. iij.

q̄ Quadraginta et unus libros scripsit antiquitatum. Hos in res humanas diuinasq; diuisit: rebus humanis. xxxv. diuinis. xvi. tribuit: istam secutus rationem in ea partitione: ut rerum humanarum libros senos quatuor partibus daret. Intendit enim q̄ agant: ubi agant: quando agant: quid agāt. In sex itaq; p̄mis de hoib; scrip

sit: i secundis sex de locis: sex tertios de t̄pib;: sex quartos eosdēq; postremos de rebus absoluit. Quater autē seni uiginti et quatuor fuit. Sed unū singulare q̄ cōmuniter prius de omnib; loq̄ret in capite posuit. In diuinis identidem rebus eadē ab illo diuisionis forma seruata est: q̄tum attinet ad ea que dijs exhibenda sunt. Exhibēt eū ab hoibus in locis et temporibus sacra. Hec quatuor que dixi: libris complexus ē ternis. Nam tres priores de homibus scripsit: sequentes de locis: tertios de temporibus: quartos de sacris etiam hic qui exhibeāt: ubi exhibeāt: q̄ exhibeant: quid exhibeāt subtilissima distinctione cōmēdans. Sed q̄ oportebat dicere: et maxime id expectabatur quibus exhibeāt: de ipsis quoq; dijs tres conscripsit extremos: ut qui quies terni quindecim fierent. Sūt autē om̄s ut diximus. xvi. q̄ et istoruz exordio unū singularem: qui prius de hoib; loque retur apposuit. Quo absoluto consequent ex illa quinq; partita distributione: tres precedentes: q̄ ad homines pertinet ita subdivisit: ut primus sit de pontificibus: secundus de augurib;: tertius de. xv. uiris sacroz. Secūdos tres ad loca ptinētes: ita ut i uno eoz de sacellis: altero de sacris edibus diceret: tertio de locis religiosis. Tres p̄ro q̄ istos sequit: et ad t̄pa ptinēt. i. ad dies festos: ita ut unum faceret de ferijs: alterum de ludis circensibus: de scenicis tertium. Quatorum trium ad sacra pertinentium unū dedit consecrationes: alteri sacra priuata: ultimo publica. Hanc uelut pompam obsequoz in tribus qui restant dij ipi sequit extremi: quib; iste unius cultus impensus ē. In primo dij certi: i secundo incerti: in tertio cunctoz i nouissimo dij precipui atq; selecti. In hac tota serie pulcherrime ac subtilissime distributionis et distinctionis uitam eternā

frustra queri et sperari impudentissime uel optari: ex his que iam diximus et que deinceps dicenda sunt: cuius hominum: qui corde obstinato sibi non fuerit inimicus facillime apparet. Uel hominum eorum sunt ista instituta uel demonum: non quales uocant illi demones bonos: sed ut loquar aptius immundorum spirituum et sine controuersia malignorum: qui non raras opiniones: quibus anima humana magis magisque uanescat: et incommutabili eternaque ueritati coaptari atque inherere non possit: inuidencia mirabili et occulte inserunt cogitationibus impiorum: et apte aliquando ingerunt sensibus: et qua possunt fallaci attestacione confirmant. Iste ipse varro propterea se prius de rebus humanis: de diuinis autem postea scripsisse testatur: quod prius extiterint ciuitates: dei de hec ab eis instituta sunt. Vera autem religio: non a terrena aliqua ciuitate est: sed plane celestis ipsa instituit ciuitatem. Ea uero inspirat et docet uerus deus dator uite eterne ueris cultoribus suis.

Quod ex disputatione varronis apud cultores deorum antiquiores: res humane que diuine reperiantur. capitulum. iij.

U Varronis igitur confitentis ideo se prius de rebus humanis scripsisse: postea de diuinis: quia diuine iste ab hominibus institute sunt: hec ratio est. Sicut prior est inquit pictor que tabula picta: prior faber que edificium: ita priores sunt ciuitates: que ea que a ciuitatibus sunt instituta. Dicit autem se prius scripturum fuisse de diis: postea de hominibus: si de omni natura deorum scriberet: quasi hic de aliqua scribat et non de omni: aut uero etiam aliqua licet non omnis deorum natura non potest debeat esse que hominum. quid est que in illis tribus nouissimis libris deos certos et incertos et selectos diligenter ex

plicans: nullam deorum naturam pretermittere uidetur: Quid est ergo quod ait: si de omni natura deorum et hominum scriberemus: prius diuina absoluissemus: que humana attigissemus. Aut enim de omni natura deorum scribit: aut de aliqua: aut omnino de nulla. Si de omni: preponenda est utique rebus humanis. Si de aliqua: cur non etiam ipsa res precedat humanas: An indigna est preferri etiam uniuersae nature hominum pars aliqua deorum: Quod si multum est: ut aliqua pars diuina preponatur uniuersis rebus humanis: saltem digna est uel romanis. Rerum quippe humanarum libros non quantum ad orbem terrarum: sed quantum ad solam romam pertinet scripsit. Quos tamen rerum diuinarum libris se dixit scribendi ordine merito potest tulisse uel prescripsisse: sicut pictorem tabule pictae: sicut fabrum edificio apertissime confitens: que et iste res diuine sicut pictura: sicut structura ab hominibus institute sunt. Restat ut de nulla deorum natura scripsisse intelligatur: neque hoc aperte dicere uoluisset: sed intelligentibus reliquisset. Ubi enim dicit non omnis: usitate quidem intelligit aliqua. Sed potest intelligi et nulla: quoniam que nulla est: nec omnis nec aliqua est. Nam ut ipse dicit: si omnis esset natura deorum de qua scriberet: scribendi ordine rebus humanis preponenda esset. Ut autem et ipso tacente ueritas clamat: preponenda esset certe rebus humanis: etiam si non omnis sed saltem aliqua esset. Recte autem postponitur: ergo nulla est: Non itaque rebus diuinis anteferre uoluit res humanas: sed et rebus ueris noluit anteferre res falsas. In his enim que scripsit de rebus humanis: secutus est historiam rerum gestarum. Que autem de his quas diuinas uocat: quid nisi opiniones rerum uanarum: hoc est mirum quod uoluit subtili significacione

monstrare: non solum scibens de his posterius q̄ de illis: sed etiam rationē reddens cur id fecerit. Quod si tacuisset: aliter hoc factum eius ab alijs fortasse defenderetur. In ea vero ipsa ratione quam reddidit: nec alijs quicq̄ reliquit pro arbitrio suspicari: et satis probauit homines se preposuisse institutis hominum: non naturam hominum nature deorum. Ita se libros rerum diuinarum: non de ueritate que pertinet ad naturam: sed de falsitate que pertinet ad errorem scripsisse est confessus. Quod apertius alibi posuit: sicut in quarto libro commemorauit ex nature formula se scripturum fuisse: si nouam ipse conderet ciuitatem. Quia uero iam ueterem inuenerat: n̄ se potuisse nisi eius consuetudinem sequi.

De tribus generibus theologie secundum varronem: scilicet uno fabuloso: altero naturali: tertioq̄ ciuili. capitulum. v.

d Eūde illud quale est: q̄ tria genera theologie dicit esse: id ē rationis que de dijs explicatur: eorumq̄ unum mythicon appellari: alterum physicon: tertiuq̄ ciuile. Latine si usus admitteret genus quod primum posuit fabulare appellaremus: sed fabulosum dicamus. a fabulis enim mythicon dictum est: quoniam mythos grece fabula dicitur. Secundum autem ut naturale dicatur: iaz et consuetudo locutionis admittit. Tertium etiam ipse latine enunciauit: quod ciuile appellatur. Deinde ait mythicon appellant: quo maxime utuntur poete: physicon quo philosophi: ciuile quo populi. Primum inquit quod dixi: in eo sunt multa contra dignitatem et naturam immortalium ficta. In hoc enim est: ut deus alius ex capite: alius ex se

more sit: alius ex guttis sanguis nascatur. In hoc ut dii furati sint: ut adulterauerint: ut serui erent homini. Deniq̄ in hoc omnia dijs attribuuntur: que non modo in hominem: sed etiam que in contemptissimū hominem cadere possunt. Hic certe ubi potuit: ubi ausus ē: ubi impunitum putauit quanta mendacissimis fabulis nature deorum fieret iniuria: sine caligine ullius ambiguitatis expressit. Loq̄batur eim non de naturali theologia: non de ciuili: sed de fabulosa: quam libere a se putauit esse culpandam. Uideamus quid de alia dicat. Secundū genus est inquit qd̄ demonstrat: de quo multos libros philoſopherū reliquerūt. In quibus ē dijs q̄ sūt: ubi: quod genus: quale: ex quo nā tpe: an a seipſo fuerit: an ex igne sint ut credit heraclitus: an ex numeris: ut pythagoras: ex atomis ut epicurus. Sic alia q̄ facilius itra pietes in schola: q̄ ex i foro ferre possunt aures. Nihil in hoc genere culpauit: qd̄ physicon uocauit: et ad philosophos pertinet: tamen eorum inter se controuersias commemorauit: per quos facta est dissidentiuq̄ multitudo sectarum. Remouit tamen hoc genus a foro. i. a populis: scholis uero et parietibus clausit. Illud autem primum mendacissimum atq̄ turpissimum a ciuitatibus non remouit: O religiosas aures populares: atq̄ in his et rōanas. Quod de dijs immortalibus philoſopherū disputant: ferre non possunt: quod uero poete canunt et histiones agunt: quia contra dignitatem ac naturam immortalium ficta sūt: quia non modo in hominem: sed etiam in contemptissimū hominem cadere possunt: non solum ferunt: sed et libenter audiunt. Neq̄ id tantum: sed dijs quoq̄ ipsis hoc placere: et per hoc eos placandos esse decernunt. Dixerit aliq̄s: hec duo genera mythicon et physicon. i. fabulosum atq̄ naturale: decernamus ab hoc ciuili

de quo nūc agitur: uñ illa 7 ipse discreuit: tanq̃ ipsum ciuile uideamus: qualr explicet: Uideo quidē cur debeat decerni fabulosum: quia falsum: q̃a turpe: quia indignum est. Naturale eiz a ciuili uelle discernere: qd̃ ē aliud q̃ 7 ipsum ciuile fateri esse m̃oosum: Si eiz illud naturale est: quid habet reprehensionis ut excludatur: Si autem hoc quod ciuile dī naturale non est: quid habet meriti ut admittatur: Hec nempe illa causa ē quare prius scripserit de rebus humanis: posteri de diuinis: quoniam in diuinis rebus non naturam sed hominū instituta secut⁹ ē. Intueamur sane 7 ciuile theologia. Tertiū gen⁹ ē inq̃t: qd̃ i urbib⁹ ciues maxie sacerdotes nosse atq̃ admistrare debent: In quo ē: quos deos publice colere: que sacra 7 sacrificia facere quenq̃ par sit. Adhuc qd̃ seq̃tur attendamus. Pria inquit theologia maxime accōmodata ē ad theatrū: secunda ad mundū: tertia ad urbem. Quis n̄ uideat cui palmā dederit: Utiq̃ secūde quā supradixit esse philosophoz. Hāc eiz p̃tinere testat̃ ad mundū: quo isti nihil esse excellēt⁹ optināt in reb⁹. Duas vō illas theologias p̃mā 7 tertiā: theatrū. s. atq̃ urbis distinxit ac iunxit. Uidēus enim nō continuo quod est urbis p̃tinere posse 7 ad mundū: q̃ntis urbes uideamus esse in mundo. fieri eim̃ potest: ut in urbe secundum falsas optiones ea colantur 7 ea credant: quoz in mūdo uel ex m̃andum natura sit n̄ usq̃. Theatru vō ubi ē nisi in urbe: Quis theatrum instituit nisi ciuitas: Propē qd̃ instituit: nisi propē ludos scenicos: Ubi sunt ludi scenici: nisi in rebus diuinis: de quibus hi libri tanta solertia cōscribūt.

De theologia mythica. i. fabulosa:
7 de ciuili cōtra uarronem. cap. vi.

o Marce varro cū sis hō oīum acutissimus: 7 sine ulla dubitatione doctissimus: s; tñ hō nō d̃s nec spiritu dei ad uidenda 7 annūtianda diuina in ueritatē libertatēq̃ sbuctus: cernis quidē q̃ sint res diuine ab hūanis nugis atq̃ mendacijs dirimende: sed uitiosissimas p̃p̃orum optiones 7 consuetudines in superstitionibus publicis uereris offendere: quas ab dōz natura abhorere: uel talis quales in huius mundi elementis hūani animi suspicatur infirmitas: 7 sentis ipse cū eas usq̃ quaq̃ p̃sideras: 7 omnis uia liatura circūsonat. Quid hic agit humanum q̃uis excellētissimū ingeniu: Quid tibi humana s; mltiplex igēsq̃ doctrina in his angustijs suffragatur: Naturales deos colere cupis: ciuiles cogeris. Inuenisti alios fabulosos: in quos liberl⁹ qd̃ sentis euas: uide 7 istos ciuiles uelis nolisse profundas. Dicis q̃ppe fabulosos accōmodatos esse ab theatrū: naturales ad mundū: ciuiles ad urbem: cū mundus opus sit diuinū: urbes uero 7 theatra sint hominum: nec aliq̃ dī rideant in theatr: q̃ qui adorantur in templis: nec aliq̃ ludos exhibeatis: q̃ cū qb⁹ uictimas imolatis. Quanto liberius s̃briusq̃ ista diuideres dicēs: alios esse deos naturales: alios ab hoibus institutos. S; de institutis aliud h̃re lias poetaz: aliud sacerdotum: utraq̃ tamen ita esse inter se amicas p̃ortio falsitatis: ut grate sint utraq̃ d̃onibus: quibus inimica ē doctrina ueritatis. Sequestrata igit̃ paululū theologia: quā naturalem uocant: de qua postea differendū ē: placet ne tandem uitam eternam peti aut superari a d̃js poeticis 7 theatricis: ludicris scenicis: Absit: imo aytat d̃s uerus tam imanē sacrilegāq̃ demeritiam. Nunquid ab eis d̃js: quibus hec placent 7 quos hec placent: cum eorum illic crimina frequententur:

uita eterna poscēda ē: Nō ut arbitro usq; ad tantum precipitum furiosissi me impietatis insanit. Nec fabulosa igit nec ciuili theologia sempiternā quisq; adipiscitur uitā. Illa. n. de dīs turpia fingendo seiat: hec sauendo metit. Illa mēdacia spgit: hec colligit. Illa res diuinas falsis cribus insectat: hec eorum criminum ludos in diuinis reb' amplectitur. Illa de dīs nefanda figmenta hoīum carmibus psonat: hec ea deoz ipsozum festiuitatibus consecrat. Facinora 7 flagitia numinuz illa cantat: hec amat. Illa pdit aut fingit: hec aut aut attestat ueris: aut oblectatur 7 falsis: ambe turpes: ambeq; dānabiles. Sed illa q̄ theatra ē publicam turpitudinē profitetur: ista q̄ urbana ē illius turpitudie ornatur. Hic cine uita eterna sperabitur: vñ ista breuis temporalisq; polluitur. An vō uitā polluit consortium nefariorum hominum: si se uerunt affectionib' 7 affectionibus nris: 7 uitam non polluit societas demonum: q̄ colunt crib' suis? Si uis q̄ mali: si falsis q̄ male: hec cum dicimus uideri fortasse cuipiam nimis harum rerum ignaro pōt: ea sola de dīs talibus indigna maiestati diuina 7 ridicula detestabiliq; celebrari: q̄ poeticis cantant carmib': 7 ludis scenicis actitant. sacra vō illa q̄ nō hīstriones sed sacerdotes agunt: ab omni esse dedecore purgata 7 aliena. Hoc si ita esset: nunq̄ theatricas turpitudines in eoz honorem q̄sq; celebrādas esse censeret: nunq̄ eas ipsi dū preciperent sibi met 7 exhiberi. Sed iō nihil pudet: ad obsequium deoz talia gerē in theatris: q; similia gerunt i tēplis. Deniq; cum memoratus auctor ciuilē thelogiam a fabulosa 7 naturali: tertium quandam sui generis distinguē conaretur: magis eam ex utraq; temperatam: q̄ ab utraq; separatam itelligi uoluit. Alit enim ea que scribunt

poete minus esse q̄ ut populi sequi debeant: que autem philosophi plusq; ut ea uulgus scrutari expedit. Que sic abhorrent inquit: ut tñ ex utroq; genere ad ciuiles rōes assumpta sint n̄ pauca. Quare cū sint cōmunia cuz proprijs: una cum ciuilibus scribem'. Et quibus maior societas debet esse nobis cum philosophis q̄ cum poetis: non ergo nulla cum poetis. Et tamen alio loco dicit de generationibus deorum: magis ad poetas q̄ ad phycos fuisse populos inclinatos. Hic. n. dixit quid fieri debeat: ibi quid fiat. Phycos dixit utilitatis cā scripsisse: poetas delectationis. At per hoc ea q̄ a poetis conscripta populi sequi non debent: crimina sunt deorum: que tñ delectant 7 populos 7 deos. Delectationis enim causa sicut dicit scribunt poete: nō utilitatis. Ea tamen scribūt que dū expectant: populi exhibeant.

De fabulose atq; ciuilis theologie similitudine atq; concordia. capitulū vij.

r *Euocatur igitur ad thelogiaz ciuilē thelogia fabulosa 7 theatrica: scenica indignitatis 7 turpitudinis plena. Et hec tota que merito culpanda 7 respuenda iudicatur: pars huius est que colenda 7 obseruanda censetur. Non sane pars incongrua sicut ostendere institui: 7 que ab uniuerso corpore aliena importune illi cōnexa atq; suspensa sit: sed omnino cōsona: 7 tanquam eiusdem corporis m̄bz conuenientissime copulata. Quid enim aliud ostendunt illa simulacra: forme: etates: sexus: habitus deorum? Nunquid barbatum iouem imberbem mercurium poete habent: pontifices non habent? Nunquid priapominimi: Nōne ēt sacerdotes ernōmia pudēda fecerūt: An alter stat adorād'*

in locis sacris: quod procedit ridendus in theatris? Nam saturnus senex: apollo ephēbus: ita sunt personae histrionum: non ut sint statue delubrorum. Cur forculus qui foribus praest: et limentinus qui limini dum sunt masculi: atque inter hos cardea femina est: que cardinem seruat? Nonne ista in rerum diuinarum libris reperiunt: quae graues poete suis carminibus indigna duxerunt? Numquid diana theatra potat arma: et urbana simpliciter uirgo est? Nunquid scenicus apollo citharista est: et ab hac arte delphicus uacat? Sed haec honestiora sunt in comparatione turpiorum. Quid de ipso ioue senserunt: qui eius nutum in capitolio posuerunt? Nonne attestati sunt euemero: qui omnes tales deos non fabulosa garrulitate: sed historica diligentia homines fuisse mortalesque descripsit? Epulones etiam deos parasitos iouis ad eius mensam qui constituerunt: quod aliud quam mimica sacra esse uoluerunt? Nam parasitos iouis ad eius conuiuia adhibitos: si mimus dixisset: risum utique quesuisse uideretur varro dixit: non cum irrideret deos: sed cum commendaret hoc dixit: diuinarum non humanarum rerum libri hoc eum scripsisse testatur. Nec ubi ludos scenicos exponebat: sed ubi capitolina iura pandebat. Denique a talibus uincitur et fatetur: sicut forma humana deos fecerunt: ita eos delectari humanis voluptatibus credidisse. Non enim et maligni spiritus suo negotio defuerunt: ut has noxias opinioniones humanarum mentium ludificatione firmarent. Unde etiam illud est quod hercules editus ociosus atque seriatu lusit tesseras secum utraque manu alternate: in una constituens hercule: in altera seipsum: sub ea conditione: ut si ipse uicisset de stipe templi sibi cenam pararet amicisque conduceret. Si autem uictoria herculis fieret: hoc idem de pecunia sua uoluptati herculis exhiberet:

et deinde cum a seipso tanquam ab hercule uictus esset: debitam cenam et nobilissimam meretricem laurentinam deo herculi dedit. At illa cum dormiuisset in templo: uidit in somnis herculem sibi esse commixtum: sibique dixisse quod inde discedens cui primum iuueni obuia fieret: apud illum esset inuentura mercedem: quam sibi credere debet ab hercule persolutam. Ac sic abeuntem cum primus iuuenis ditissimus tarutius occurrit: eamque dilectam secum diutius habuisset: illa herede relicta defunctus est. Quae amplissimam adeptam pecuniam: ne diuitem mercedi uideret ingrata: quod acceptissimum putauit esse numibus: propter romanum etiam ipsa scripsit heredem. Atque illa non comparante inuentum est testamentum. Quibus meritis eam ferunt et honores meruisse diuinos. Hec si poete fingeret: si mimi agerent: ad fabulosam theologiam dicent proculdubio pertinere: et a ciuili theologiae dignitate sepanda iudicarentur. Cum uero haec dedecora non poetarum sed prolozorum: non mimorum sed sacrorum: non theatrorum sed templorum. id est non fabulose sed ciuili theologiae a tanto auctore produntur: non frustra histriones ludicris artibus fingunt deorum que tanta est turpitudinem: sed plane frustra sacerdotes uelut sacris ritibus conantur fingere deorum que nulla est honestatem. Sacra sunt iunonis: et haec in eius dilecta insula samo celebrantur: ubi ad nuptum data est ioui. Sacra sunt cereris: ubi a plutone rapta proserpina queritur. Sacra sunt uenezis: ubi amantem eius adon aprino dente extinctus iuuenis fortissimus plangitur. Sacra sunt matris deorum: ubi atys pulcher adulescens ab ea dilectus: et muliebri zelo abscisus: etiam hominum abscisorum quos gallos uocant infelicitate deploratur. Hec cum deformiora sunt omnium scenica feditate: quid est quod fabulosa de

dīs fragmenta poetarū ad theatrū uide
 licet pertinentia : uelut secernē nituntur
 a ciuili theologia:quam pertinere ad ur-
 bē uolunt:quasi ab honestis et dignis
 indigna et turpia:Itaque potius ē uide
 gratie debeantur histrionibus q̄ oculi
 hominum pepercērūt:nec omnia spec-
 taculis nudauerunt:que sacrorum edi-
 um parietibus occulunt. Quid de sa-
 cris eorū boni sentiendum est que tene-
 bris opiantur:cum tam sint detestabilia
 que proferuntur in lucez:Et certe qd̄
 in occulto agāt per absconditos et molles
 ipsi uiderint. Eisdem tamen homines
 infeliciter ac turpiter eneruatos ac cō-
 ruptos minime occultare potuerunt.
 Persuadeāt cui possunt se aliquid sac-
 tum per tales agere homines:quos i-
 ter sancta sua numerari atq; uersari
 negare non possunt. Nescimus quid
 agant:sed scimus p̄ quales agant. No-
 uimus autem que agantur i scēa que
 nunquam uel in choro meretricū:ubi
 nemo absconditus aut mollis intrauit : et
 tñ etiam ipsa turpes et infames agūt.
 neq; enim ab honestis agi debuerūt.
 Que sunt ergo illa sacra quibus agē-
 dis tales elegit sanctitas : quales nec
 thymelica in se admittit obscenitas?

De interpretationibus naturalium
 rationum:quas doctores pagani pro
 dijs suis conant ostendere.cap.vij.

a Tenim habent ista physiologi-
 cas quasdam sicut aiunt. i. natu-
 raliū rationum interpretationes. Qua-
 si uo nos in hac disputatione physio-
 logiam querimus et non theologiam:
 .i. rationem nō nature sed dei. Quan-
 uis enim qui uerus deus est nō opioe
 sed natura sit deus:non tamen omnis
 natura deus est:q; hominis et pecoris
 et arboris et lapidis utiq; natura est:
 quorū nihil est deus. Si autem huius
 interpretationis quando agitur de sa-

cris matris deorum caput est certe:q;
 mater deorū terra est. Quid ultra que-
 rimus:quid cetera perferutur: qd̄
 euidentius suffragatur eis qui dicunt
 omnes istos deos homines fuisse: Sic
 enim sunt terrigenae: sicut terra eis est
 mater. In uera autem theologia:op̄
 dei est terra non mater. Verūtamen
 quoquomodo sacra eius interpretēt:
 et referant ad rerum naturam : uiros
 muliebria pati non est secundum na-
 turam:sed contra naturam. Hic mor-
 bus:hoc crimen : hoc dedecus habet
 inter illa sacra professionem:quod in
 uitiosis hominum moribus uix habet
 iter tormenta confessionez. Deinde si
 ista sacra que scenicis turpitudinibus
 conuincuntur esse fediora:hic excusa-
 tur atq; purgantur:q; habent interp̄-
 tationes suas:quibus ostendantur re-
 rum significare naturam:cur non eti-
 am poetica similiter excusentur atq;
 purgentur?Multi enim et ipsa ad eū-
 dē modū int̄ptati sūt usq; adeo:ut qd̄
 ab eis immanissimum et ifandissimū
 dicitur saturnum filios suos deuoras-
 se:ita nōnulli interpretent:q; longiqui-
 tas tēporis que saturni nomine signi-
 ficatur:quicquid gignit ipsa consuāt.
 Uel sicut idem opinatur uarro q; per-
 tineat saturnus ad semina que in trā
 de qua oriunt itez recidunt. Itēq; aliū
 alio modo et similiter cetera. Et tamē
 theologia fabulosa dicitur:et cum om-
 nibus huiuscemodi int̄p̄tationibus
 suis reprehenditur:abicit: improbat:
 nec solum a naturali que philosopho-
 rum est:uerum etiam ab ista ciuili de
 qua agimus:que ad urbes populosq;
 pertinere asseritur:eo q; de dijs idigna
 confingerit merito repudianda discer-
 nitur. Eo nimitz consilio: ut quoniaz
 acutissimi homines atq; doctissimi a
 quibus ista conscripta sunt: ambas
 improbas intelligebāt : et illā. i. fa-
 bulosam: et istam ciuilem. Illā uero

audebāt improbāre: hanc n̄ audebāt: illam culpandam proposuerunt: hāc etiā similem comparandam exposuerūt: n̄ ut hec pre illa tenenda eligētur: sed ut cum illa respuēda itelligeretur: atq; ita sine piculo eorum qui ciuilem theologiam rephendere metuebant: utraq; contempta ea quam naturales vocāt apud meliores aios iueniret locum. Nam ⁊ ciuilis ⁊ fabulosa ambe fabulose sunt: abeoz ciuiles: ambas iueniet fabulosas: q̄ vanitates ⁊ obscenitates abarum prudenter ispexerit ābas ciuiles: qui ludos scenicos pertinentes ad fabulosam in deoz ciuiliū festiuitatibus: ⁊ i urbium diuinis ib̄ aduerterit. Quomodo igitur uite etne dande potestas cuiq; deorum istoꝝ tribuitur: quos sua simulacra ⁊ sacra cōuincunt dijs fabulosis apertissime reprobatis esse simillimos: fōmis: etatibus: sexu: habitu: piugis: generationibus: ritibus: in quibus omnib; aut homines fuisse intelligūt: ⁊ pro unius cuiusq; vita uel morte: sacra eis ⁊ solēnia constituta hunc errorem insinuantibus firmantibusq; demonibus: aut certe ex qualibet occasione immūdiffimi spiritus fallendis humāis mētibus irrepfisse:

De officijs singuloꝝ deoz. cap. ix.

q̄ Quid ipsa numinūꝝ officia tā uiliē minutatq; concisa: propter quod eis dicunt pro uniuscuiusq; proprio munere supplicari oportē. Unde non quidem omnia: sed multa iam diximus: nōne scurrilitati mimice: q̄ diuine consonāt dignitati: Si duas q̄sq; nutrices adhiberet infanti: quarum una nihil nisi escam: altera nihil: nisi potum daret: sicut isti ad hec duas adhibuerunt deas edulicam ⁊ potinam: nempe desipere ⁊ aliquid mimo simile in sua domo agere uideretur: libez

a liberamēto appellare volunt: q; marres in coeundo per eius beneficium emissis seminibus liberentur. Hoc idē dicunt in femis agere liberam: quam etiam uenerem putant: q; ⁊ ipsas perhibeant semina emittē. Et ob hoc libero eandem uirilem corporis partem in templo ponti: femineam libere. Et ob hoc addunt mulieres attributas libero ⁊ uinum propter libidines cōcitandā. Sic bacchanalia sūma celebrant insania: ubi varro ipse pfitef a bacchantib; talia fieri n̄ potuisse: nisi si mēte cōmota. Hec tamē postea displicuerunt senatui saniori: ⁊ ea iussit auferri. Saltem hic tandem forsitan serūt: qd̄ immūdi spūs dum pro dijs hñtur in hominum possint mētibus. Hec certe n̄ fierent in theatris: ludunt quippe ibi: non furiunt: quauis deos habere qui etiam ludis talibus delectentur simile sit furois. Quale aut̄ illud est: q; cum religiosum a supstitioso ea distinctione discernat: ut a supstitioso dicat timeri deos: a religioso autem tātum uereri ut parentes: n̄ ut hostes timeri: atq; om̄s ita bonos dicat: ut facilius sit eos nocētibus pē q̄ ledere quēq; innocentem: tamē mulieri fete post ptum tres deos custodes adhiberi cōmemorat: ne siluanus de; per noctem igrediatur ⁊ uret: eozq; custodum significādoꝝ causa tres homines circūire limina domus: ⁊ primo lūmen securi ferire: postea pilo: tertio deurrere scopis: ut his datis culture signis: deus siluanus prohibeatur intrare: quia neq; arbores cedunt ac putantur sine ferro: neq; far cōficitur sine pilo: neq; fruges coaceruātur sine scopis. Ab his aut̄ trib; reb; tres nuncupatos deos. Intercedoneꝝ a securis itercisione: pilūnum a pilo: deurrā a scopis: q̄b; dijs custodib; contra uim dei siluani feta p̄uaret. Ita cōtra dei nocentis seuitiā bonoz

custodia n̄ ualere: nisi plures esset ad uersus unū: eiq; aspero: horrendo: inculto utpote siluestri signis culture tāquam cōtrarijs repugnarent. Ista ne ista ē inocētia deorum: ista concordia? Deccine sunt numina salubria urbiuz magis ridenda q̄ ludibria theatroz? Cum mas 7 femina cōiunguntur adhibetur deus iugatinus: sit hoc ferendum. Sed domum est ducenda que nubir: adhibet deus domiducus. Ut maneat cum uiro additur dea māturna. Quid ultra queit? Parcat humane uerecundie: peragat cetera concupiscentia carnis 7 sanguis: pcurato secreto pudoris: quid implet cubiculum turba numinum: qm̄ 7 paranymphi inde discedunt: 7 ad hoc implet: n̄ ut eorum pntia cogitata maior sit cura pudicitie: sed ut femine sexu infirme: nouitate pauide: illis cooperatibus sine ulla difficultate v̄ginitas auferat? Ad est enim dea uirginensis: 7 deus pater subigus: 7 dea mater prema: 7 dea p̄tunda: 7 venus 7 priapus. Quid est hoc? Sed omnino laborantem in illo ope uiruz ab d̄is adiuuari oportebat non sufficiebat aliquis unus aut aliqua una. Nūqd̄ ven^o sola paz̄ esset q̄ ad hoc etiam d̄ nuncupata: q̄ sine eius in femina uirgo esse nō desinat? Si ulla ē frons in hoibus que non est in numinibus: nonne cum credunt cōiugari tot deos utriusq; sexus esse presentes 7 huic operi instantes ita p̄dore afficiunt: ut 7 ille minus moueatur 7 illa plus reluctetur. Et certe si adest uirginensis dea ut uirgini zona solūatur: si adest deus subigus ut uiro subiगत: si adest dea p̄ma ut sbacta ne se cōmoueat cōprimatur: dea partūda ibi quid facit? Erubescat: eat foras: agat aliquid 7 maritus. Valde inhōestū ē: ut quod uocatur illa impleat q̄sq̄ nisi ille. Sed forte iō tolerat: quia dea d̄ esse non deus. Nam si masculus cre-

dere 7 partūndus uocaretur: magis cōtra eoz pro vxoris pudicitia poscēt marit^o auxiliū: q̄ feta cōtra siluanuz. S; quid hoc dicam cū ibi sit 7 p̄apus nimius masculus: sup̄ cuius imanissimum 7 turpissimum fascinum sedere nota nupta iubebat: more hōestifio 7 religiosissimo matronarum? Eāt ad huc 7 ciuilez theologiam a theologia fabulosa: urbes a theatris: tēpla a scenis: sacra pontificum a carmib^o poetarū: uelut res hōestas a turpibus: uaces a fallacib^o: graues a leuibus: serias a ludicris: appetēdas a respuēdis qua possūt quasi cōēt sb̄tilitate discernē. Intelligimus qd̄ agāt: illā theatricā 7 fabulosā theologiam ab ista ciuili p̄dē nouerūt: 7 ei de carmib^o poetaz tanq̄ de speculo resultare. Et iō ista exposita quā dānare non audent: illā eius imaginem liberius arguunt 7 reprehendunt: ut qui agnoscur̄ qd̄ uelint 7 hanc ipsam faciez: cuius illa imago est detestentur. Quam tamen ipsi d̄j tanquam in eodem speculo se intuentes ita diligūt: ut q̄ qualesq; sint in utraq; melius videant. Unde etiaz cultores suos terribilibus imperijs compulerūt: ut immūdiciam theologie fabulose sibi dicarent: in suis solennitatib^o ponerent: in reb^o diuis haberent: atq; ita 7 seipsos immūdicissimos sp̄s manifestus esse docuerūt: 7 huius urbane theologie uelut electe 7 pbate: illam theatricam abiectam atq; reprobam m̄brum partēq; fecerūt: ut cū sit uniuersa turpis 7 fallax atq; in se cōtineat commenticios deos: una pars ei^o sit in litteris sacerdotum: altera in carminibus poetarum. Utrum hēat 7 alias partes: alia questio est. Nunc propter diuisionem uazonis: 7 urbanam 7 theatricam theologiaz ad unā ciuilem pertinere: satis ut opinō ondi. Un̄ quia sūt ab̄e similes turpitudinis: absurditatis: indignitatis: falsitatis:

absit a uiris religiosis: ut siue ab hac siue ab illa vita spes eterna. Deniq; et ipse varro commemorare et enumerare deos cepit a conceptione hominis: quorum numerus exorsus est a iano: eaq; seriem perduxit usq; ad decrepitem hominis mortem: et deos ad ipsum hominem pertinentes clausit ad neniã deam: que in funeribus senum cantatur. De inde cepit deos alios ostendere: qui pertinerent non ad ipsum hominem: sed ad ea que sunt hominis: sicuti est uictus atq; uestitus: et quecuq; alia que huic vite sunt necessaria: ostendens in omnibus quid sit cuiusq; munus: et propter quid cuiq; debeat supplicari. In qua uniuersa diligentia nullos demonstrauit uel nominauit deos: a quibus ultra eterna poscenda sit: propter quas unam proprie nos christiani sumus. Quis ergo usq; adeo tardus sit: ut non intelligat istum hominem ciuilem theologiam tam diligenter exponendo et aperiendo: eaq; illi fabulose indigne atq; probrose similem demonstrando: atq; ipsam fabulosam partem esse huius satis euidenter docendo: non nisi ipsi naturali: quam dicit ad philosophos pertinere in animis hominum moliri locus: ea subtilitate ut fabulosam reprehendat. ciuilem uero reprehendere quidem non audeat: sed prodendo reprehensibilem ostendat. atq; ita utraq; iudicio recte intelligenti reprobata: sola naturalis remaneat eligenda: de qua suo loco in adiutorio dei ueri diligentius differendum est.

De libertate senecæ: q̄ uehem̄n̄r̄ ciuilem theologiam reprehendit: q̄ varro fabulosam. cap. x.

Libertas sane q̄ huic defuit: ne istaz urbanã theologiam tam diligenter theatrice simillimã apte sicut illaz reprehendere audet: anne senecæ quem

nonnullis indicijs inuenimus apud nostrorum claruisse temporibus: non quod ex toto: uel ex aliqua parte non defuit. Affuit enim scribenti: uiuenti defuit. Nam in eo libro quẽ contra superstitiones scripsit: multo copiosius atq; uehemẽtius reprehendit ipse ciuilem istaz et urbanã theologiam: q̄ varro theatricam atq; fabulosam. Cum enim de simulacris ageret: sacros inquit immortales inuolabilesq; deos in materia uilissima atq; immobili dedicant: habitus illis hominum serarumq; et piscium. quidam uero mixto sexu diuersis corporibus induunt: numina uocant: que si spiritu accepto subito occurrerent monstrarentur. Deinde aliquo post cum theologiam naturalem predicans quorundã philosophorum sententias digessisset: opposuit sibi questionem et ait. Hoc loco dicit aliquis. Credam ego celum et terram deos esse: et supra lunam alios: infra alios. Ego ferã aut platonẽ: aut peripateticum stratonem: quorum alter deũ fecit sine corpore: alter sine animo. Et ad hoc respondens quid ergo tandem inquit: Uerora t uidentur tibi tati: aut romuli: aut tulli hostilij somnia: Cloatinam titus tatius dedicauit deam: picum tyberinũq; romulus: hostilius pauorem atq; pallorem: terrimos hominum affectus: quorum alter mentis terrote motus est: alij corporis: ne morbus quidem sed color. Hec numina potius credes et celo recipies: De ipsis uero ritibus crudeliter turpiter q̄ libere scripsit. Ille inquit uiriles sibi partes amputat: ille lacertos secat. Ubi iratos doctiment: qui sic propositos merent: Deum autem nullo debent coli genere: si et hec volunt. Tantus est perturbate mentis et sedibus suis pulse furor: ut sic dum placentur quenadmodum ne quidem homines seuiunt terribilissimi: et in fabulas traditi crudelitatis. Tyranni lacerauerunt aliquorum membra: neminem

sua lacerare iusserunt: in regie libidinis voluptatem castrati sunt quidam: sed nemo sibi ne uir esset iubente dño manus intulit. Se ipsi in templis cōtrucidat: vulneribus suis ac sanguine supplicant. Sicuti intueri uacet que faciunt queq; patiunt: inueniet tam indecora honestis: tam indigna liberis: taz diffimilia sanis: ut nemo fuerit dubitatur? furere eos. Si cum paucioribus furerent utcumq; ferendi essent: nunc sanitatis patrocinium est insanientium turba. Jaz illa que i ipso capitolio fieri solere commemorat: et itrepide omnino coarguit: quis credat nisi ab irridentibus aut furentibus fieri? Nam cum i sacris egyptus osiri lugeri perditum: mox autem de inuento magnū fuisse gaudium derisisset: cum perditio eius inuentioq; fingatur: dolor tñ ille atq; leticia ab eis q̄ nihil pdiderūt nihilq; inuenerūt ueraciter exprimatur: huic tamen inquit furori certus tempus ē. Tolerabile est semel in anno insanire: in capitolium peruenire. Pudebit publicate dementie: quia quod sibi uan? furor attribuit officij: alius nomia dō subijcit: alius horas ioui nuntiat: alio lictor est: alius unctor: qui uano motu brachiorū imitatur ungentem. Sunt que iunoni ac minerue capillos disponant: longe a templo non tantum a simulacro stantes digitos mouent onā tium modo: sunt que speculuz teneāt: sunt que ad uadimonia sua deos aduocent: sunt qui libellos offerant: et illos causam suam doceant. Doctus atq; chinus senex iam decrepitus quoti die in capitolio mimum agebat: quasi dñ libenter expectarent: quem illi homines deriserant. Omne illic artificium genus operantium dñs immortalib? desideret. Et paulo post. Hi tamen iqt etiam si superuacuum usum: nō turpē nec infamē deo promittunt. Sedēt q̄dam in capitolio que se a ioue amari

putant: nec iunonis quidem si credere poetis uelis iracundissime respectu terrentur. Hanc libertatem uano nō habuit: tñ modo poeticam theologiam reprehendere ausus est: ciuilem nō ausus est: quam iste concidit. Sed si uerz attendamus: deteriora sunt tēpla ubi hec aguntur: q̄ theatra ubi fingunt. Uñ in his sacris ciuilibus theologie has partes potius elegit seneca sapiēt: ut eas in animi religione nō habeat: s; i actibus fingat. At eniz que omnia sapiens seruabat tanq; legibus iussa: nō tāq; dñs grata. Et paulo post. Quid q; et matrimonia inquit deoz iūgius et ne pie quidem: fratru. s. et sororum? Bellonam marti collocamus: uulcāo uenerem: neptuno salaciam. Quosdā tamen celibes relinquimus: quasi conditio defecerit: presertim cuz quedam uidue sint: ut populonia uel fulgora: et diua rumina: quibus non miroz peritioz defuisse. Omnes istaz ignobile deoz turbaz: quaz longo euo longa superstitio cōgessit. Sic inquit adozibus: ut mēnerius cultū eius magis ad mores q̄ ad rez pertinere. Nec leges ergo ille nec mos in ciuili theologia id instituerunt: quod dñs gratuz esset: uel ad rez pertineret. S; iste que philosophi quasi liberuz fecerunt: tñ q; illustris populi rōani senator erat: colebat quod reprehendebat: agebat quod arguebat: quod culpabat adōabat: quia uidelicet magnum aliquid eum philosophia docuerat: ne supstitiosus esset in mundo: sed ppter leges ciuium moresq; hominum: nō quidez ageret fingentz scenicum in teatro: sed imitaretur in templo: eo dānabilis: quo illa que mendaciter agebat sic ageret: ut eum populus ueraciter agere exstimaret. Scenicus autem ludendo potius delectaret: q̄ fallendo deciperet.

Quid de iudeis seneca senserit. capitulum. xi.

h Ite iter alias ciuil' theologie superstitiones reprehendit et sacramenta iudeorum: et maxie sabbata inutiliter eos facere affirmans: quod per illos singulos septem interpositos dies: septem fere partibus etatis sue perdant vacando: et multa in tempore urgentia non agendo ledant. Christianos tamen iam tunc iudeis inimicissimos in neutram partem commovere ausus est: ne uel laudaret contra sue patrie veterem consuetudinem: uel reprehenderet contra propriam fortitudinem et uoluntatem. De illis sane iudeis cum loqueretur ait. Cum interit usque eo sceleratissime gentis consuetudo conuulsiuit: ut per omnes iam terras recepta sit uicti uictoribus leges dederunt. mirabatur hoc dicens: et quod diuinitus agere ignoscas. Subiecit plane sententiam: qua significaret quid de illorum sacramentorum ratione sentiret. Ait eis. Illi tamen causas ritus sui non uerunt: et maior pars populi facit: quod cur faciat ignorat. Sed de sacramentis iudeorum: uel cur uel quatenus instituta sint auctoritate diuina: ac postmodum a populo dei: cui uite eterne mysterium reuelatus est: tempore quo oportuit eadem auctoritate sublata sint: et alias diximus: maxime cum aduersus manicheos agemus: et in hoc opere loco opportuniore dicendum est.

Quod gentiliuz deorum natiuitate detecta: nequeat dubitari eternam eos uitam nemini prestare: qui nec ipsas adiuuant temporales. cap. xij.

n Unc autem propter tres theologias quas greci dicunt mythicam: physicam: politicam: latine autem dici possunt: fabulosa: naturalis: ciuilis: quod neque de fabulosa quae et ipsi multorum falsorumque deorum cultores liberrime reprehenderunt: neque

de ciuili cuius illa pars esse conuincitur: eiusque et ista sumillima uel etiam defior inuenitur: speranda est eterna uita: si cui satis non sunt quae in hoc uolumine dicta sunt: adiungant etiam illa quae in superioribus libris et maxime quarto: de felicitatis datione deo plura disputata sunt. Nam cui nisi uni felicitati propter uitam eternam consecrandi homines essent: si dea felicitas esset: Quia uero non dea sed munus est dei: cui deo nisi datori felicitatis consecrandi sumus: qui eternam uitam ubi uera est et plena felicitas pia caritate diligimus: Non autem datorum esse felicitatis quoniam istorum deorum qui tanta turpitudine coluntur: et nisi ita colantur multo turpius irascuntur: atque ob hoc se spiritus immundissimos confitentur: puto ex his quae dicta sunt neminem dubitare oportere: Porro qui non dat felicitatem: uitam quomodo possit dare eternam? Eam quippe uitam eternam dicimus: ubi est sine fine felicitas. Nam si anima in penis uiuit eternis: quibus et ipsi spiritus cruciabuntur immundi: mors illa potius eterna dicenda est quam uita. Nulla quippe maior et peior est mors quam ubi non moritur mors. Sed quod anime natura per id quod immortalis creata est sine qualicumque uita esse non potest: summa eius mors est alienatio a uita dei in eternitate supplicij. Uitam igitur eternam id est sine ullo fine felicem: solus ille dat qui dat ueram felicitatem. Quam quam illi quos colit theologia ista ciuilis dare non posse conuicti sunt: non solum propter ista temporalia atque terrena quod superioribus quinque libris ostendimus: sed multo magis propter uitam eternam que post mortem futura est: quod isto uero etiam illis cooperantibus egimus: colendi non sunt. Sed quoniam ueterum consuetudinis uis nimis in alto radices habet: sicut de ista ciuili theologia respuenda atque uitanda parum

videor disputasse : i aliud volumē qđ
huic opitulante deo sibiūgēdum est a-
nimum intēdat.

Aurelij augūstini de ciuili
tate dei liber septimū.

An cum in theologia ciuili deitate
n̄ esse cōstitērit: in selectis dñs eam in-
ueniri posse credēdū sit. capitulum. i.

PRESENTI
us me prauas ⁊
veteres opiones
veritati pietatis
inimicas: quas
tenebrosas anis
altius ⁊ tenaci⁹
diuturnus hūa-
ni generis error infinxit: euellere atqz
extirpare conātem: ⁊ illius gratie qui
hoc ut verus deus potest p meo mo-
dulo in eius adiutorio cooperantem
ingenia celeriora atqz meliora quibus
ad hāc rem superiores libri satis sup-
qz sufficiunt: patienter ⁊ equaminiter
ferre debebūt: ⁊ propter alios n̄ puta-
re supfluum: quod iam sibi sentiunt n̄
necessarium. Multā magna res a-
gitur: cum uera ⁊ uere sancta diuini-
tas: quāuis ab ea nobis etiam huic:
quam nunc gerimus fragilitati neces-
saria subsidia prebeantur: non tantū
propter mortalis uite transitoriū ua-
porem: sed propter uitam beatā que
non nisi eterna est querenda ⁊ colēda
predicatur. Hanc diuinitatem uel ut
sic dixerim deitatem: nam ⁊ hoc vbo
uti iam nostros nō piget: ut e greco ex-
preffius transferunt: quod illi theote-
ta appellant. Hanc ergo diuinitatem
siue deitatez n̄ esse i ea theologia: quā
ciuilem uocant: que a marco uarrone
xvi. volumibus explicata est. i. n̄ per-
ueniri ad eterne uite felicitatem taliu-
deoz cul⁹: quales a ciuitatibus quas

literqz colēdi instituti sūt: cui nōdum
persuasit sextus liber: quem proxime
absoluimus: cum istum forsitatē lege-
rit: quid de hac questione expedienda
ulterius desideret non habebit. fieri
enim non potest: ut saltem deos selec-
tos atqz precipuos quos varro volu-
mine complexus est ultimo: de quib⁹
parum diximus: quisqz colēdos pp-
ter uitam beatam: que non nisi eterna
est opinetur. Qua in re non dico: qđ
facetius ait tertulianus fortasse qđ ue-
rius. Si dñs seliguntur ut bulbi: utiqz
ceteri reprobi iudicantur. Non hoc
dico. video eniz etiam ex electis seligi
aliquos ad aliquid maius atqz presta-
tius: sicut in militia: cum tyrones elec-
ti fuerint: ex his quoqz eliguntur ad
opus aliquod maius armorum. Et
cum eligūtur in ecclesia qui fiant pre-
positi: non utiqz ceteri reprobantur:
cum omnes boni fideles electi merito
nūcupentur. Eliguntur in edificio la-
pides angulares: non reprobatis cete-
ris qui structure partibus alijs depu-
tant. Eligūt tuē ad uescendū: nec re-
probantur alie: quas relinqm⁹ ad
bibendū. Non op⁹ est mltā perq̄rere:
cū res in aperto sit. Quāobrem non
ex hoc qđ dñs ex mltis qđdem electi sūt:
ul⁹ is qđ scripsit: l̄ eoz ū ctozes: l̄ dñs ipsi
nituperandi sūt: sed ad uendū potius
qđnam isti sint: ⁊ ad quam rem selecti
uideant.

Qui sint dñs selecti: ⁊ an ab officijs
uiliorū deoz habeantur excepti. cap-
itulū. ij.

Hos certe deos selectos uarro u-
nius libri contextione commendat.
Janū: iouem: saturnū: geniū: mercuriū:
apollinem: maritez: uulcanū: neptunū:
solem: orcū: libez patrem: tellurem: ce-
rerem: iunonem: lunam: dianam: mi-
neruam: uenerem: uestam. In quibus

omnibus ferme uiginti duodecim ma-
res octo sunt femine. Nec numia utrū
propter maiores in mundo admini-
strationes selecta dicuntur: an q̄ po-
pulis magis innotuerunt maiorq̄ est
eis cultus exhibitus. Si propterea q̄
opera maiora ab his administrantur
in mundo non eos inuenire debuim⁹
inter illam quasi plebeiam numinum
multitudinem minutis opusculis de-
putatam. Nam ipse primus ianus cū
puerperium concipitur: unde illa cū-
ta opera sumunt exordium: minutati
minutis distributa numinibus aditus
aperit recipiendo semini. Ibi est ⁊ sa-
nus propter ipsum semen. Ibi liber q̄
marem effuso semine liberat. Ibi libe-
ra: quam ⁊ uenerem uolunt: que hoc
idem beneficium conferat femine: ut
etiā ipsa emisso semine liberet. Om-
nes hi ex illis sunt qui selecti appellan-
tur. Sed ibi est ⁊ dea mena: que men-
struis fluoribus preest: quāuis iouis
filia tamen ignobilis est. Et hanc pro-
uinciam fluorum m̄struorum ī libris
selectorum deorum ipsi iunoni idem
auctor assignat: que in d̄is selectis eti-
am regina est: ⁊ hic tanquam iuno lu-
cina cum eadem mena p̄uigna sua
eidem cruori presidet. Ibi sunt ⁊ duo
nescio qui obscurissimi uitinus ⁊ sen-
tinus: quorum alter uitam: alter sefus
puerperio largiuntur. Et nimirū mul-
to plus prestant cum sint ignobilissi-
mi: q̄ illi tot proceres ⁊ selecti. Nam
profecto sine uita ⁊ sensu quid est illd
totū quod muliebri utero geritur: ni-
si nescio quid abiectissimūz limo ac
pulueri cōparandūz

Quaz nulla sit ratio q̄ de selectio-
ne quorūdaz deoz possit ostendi: cur
multis inferioribus excellentior admi-
nistratio deputetur. cap. iij.

q̄ Ne igit̄ causa tot selectos deos
ad hec opa m̄ma cōpilit: ubi
a uitino ⁊ sentino quos fama obscu-
ra recōdit: in huius munificentie par-
titione superentur? Confert enīz selec-
tus ianus aditū ⁊ quasi ianuaz semi-
ni confert: selectus saturnus sem̄ ipsū.
Confert selectus liber eiusdez seinis
emissionez uiris. Confert hoc idez li-
bera: que ceres seu uenus est feminis.
Confert selecta iuno: ⁊ hec non sola
sed euz mena filia iouis fluores men-
struos ad eius quod conceptus est in-
crementus. Et confert uitinus obscu-
rus ⁊ ignobilis uitam: confert senti-
nus obscurus ⁊ ignobilis sensum.
Que duo tanto illis rebus prestatio-
ra sunt: quanto ⁊ ipse res ab his in-
intellectu ac ratione uincuntur. Sicut
enim que ratiocinantur ⁊ intelligunt:
profecto potiora sunt his que sine in-
tellectu atq̄ ratione ut pecora uiuūt
⁊ sentiunt: ita ⁊ illa que uita sensuq̄
sunt predita: his que nec uiuunt nec
sentiunt merito preferuntur. Inter
selectos itaq̄ deos uitinus uiuifica-
tor: ⁊ sentinus sensificator: magis ha-
beri debuerunt q̄ ianus feminis ad-
missor: ⁊ saturnus feminis dator uel
sator: ⁊ liber ⁊ libera seminuz cōmo-
tores uel emissores: que semina indi-
gnuz est cogitare: nisi ad uitam sen-
sūq̄ peruenerint: que munera selecta
non dantur a d̄is selectis: sed a qui-
busdaz incognitis ⁊ pre istoz digni-
tate neglectis. Quod si responderetur
omniūz initiorum ianuaz habere pote-
statem: ⁊ ideo illi etiā quod aperiat
conceptum non immerito attribui: ⁊
omniūz seminuz saturnuz: ⁊ ideo se-
minationez quoq̄ hominis nō posse
ab eius operatione seiungi: ⁊ omniūz
seminuz emittendoruz liberum ⁊ li-
beram: ⁊ ideo etiā his preesse que ad
substituendos hoies pertinent omniūz
purgandozum ⁊ pariendoruz iunonez

et ideo eam non deesse purgationibus
 feminarum et partibus hominum.
 Querant quid respondeat de uitano
 et sentino: utrum et ipsos uelint habere
 omnium que uiuunt et sentiunt pote-
 statem. Quod si concedunt: attendat
 quod eos sublimius locaturi sint. Nam
 feminibus nasci in terra et ex terra est:
 uiuere autem atque sentire etiam deos
 sydereos opinantur. Si autem dicunt
 uitano atque sentino hec sola attributa
 que in carne uiuiscunt et sensibus ad-
 miniculantur: et cur non deus ille qui fa-
 cit omnia uiuere atque sentire: etiam car-
 ni uitam prebet et sensum: uniuersali
 opere hoc munus etiam partibus tri-
 buens: et quid opus est uitano atque sen-
 tino: si ab illo qui uite et sensibus preest
 uniuersaliter cuncta reguntur: et his qua-
 si famulis ista carnalia uelut extrema
 et ima commissa sunt: Ita ne sunt illi se-
 lecti destituti familia: ut non inuenirent
 quibus etiam ipsi ista committerent: sed
 cum tota sua nobilitate qua uisi sunt
 eligendi opus facere cum ignobilibus
 cogerentur: Juno selecta et regina: io-
 uisq; soror et coniunx: hec tamen iter-
 duca est pueris: et opus facit cum dea-
 bus ignobilissimis abeona et adeona.
 Ibi posuerunt et mentem deam: que
 faciat pueris bonam mentem: et inter
 selectos ista non ponitur: quasi quicquam
 malus prestari homini potest. Ponit-
 tur autem iuno: quia iterduca est et do-
 miduca: quasi quicquam profit iter carpe-
 re: et domum duci: si mens non est bo-
 na. Cuius muneris deam selectores
 isti inter selecta numina minime po-
 suerunt. Que profecto et minerue fue-
 rat preferenda: cui per ista minuta ope-
 ra puerorum memoriam tribuerunt.
 Quis enim dubitet multo esse meli-
 us habere bonam mentem: quam memoriam
 quantalibet ingentem. Nemo eorum ma-
 lus est qui bonam habet mentem. Qui-
 dam uero pessimi memoria sunt mira

bili: qui tanto peiores sunt quanto
 minus possunt quod male cogitant
 obliuisci. Et tamen minerua est inter
 selectos deos. Mentem autem deam
 turba uilis operuit. Quid de uirtute
 dicam: quid de felicitate: de quibus in
 quarto libro plura iam diximus: quas
 cum deas haberent: nullus eis locus
 inter selectos deos dare uoluerunt:
 ubi dederunt marti et orco uni effectori
 mortuus: alteri receptori: Luz igitur in
 his minutis operibus: que minutatim
 deus pluribus distributa sunt: etiam
 ipsos selectos uideamus tanquam se-
 ruz cum plebe pariter operari: et inuenia-
 mus a quibusdam deus: qui nequaquam
 feligendi putati sunt: multo maiora atque
 meliora administrari quam ab illis qui se-
 lecti uocantur: restat arbitrari non pro-
 pter prestantiores in mundo admira-
 tionem: sed quia prouenit eis ut popu-
 lis magis innotescerent: selectos et pre-
 cipuos nuncupatos. Unde dicit etiam
 ipse uarro: quod deus quibusdam patribus
 et deabus matribus: sicut hominibus
 ignobilitas accidit. Si ergo felicitas
 ideo fortasse inter selectos deos esse
 non debuit: quod ad istam nobilitatem non meri-
 to sed fortuito peruenerit: saltem inter
 illos uel potius pre illis fortuna potest
 reterur: quas dicunt deas non rationabili
 dispositione: sed ut temere acciderit sua
 cuique dona conferre. Hec in deus selec-
 tis tenere apice debuit: in quibus ma-
 xime quid posset ostendit: quando e-
 os uidemus non precipua uirtute: non
 rationabili felicitate: sed temeraria si-
 cut eorum cultores de illa sentiunt for-
 tune potestate selectos. Nam et uir di-
 sertissimus salustius etiam ipsos deos
 fortassis attendit cum diceret. Sed pro-
 fecto fortuna in omni re dominatur:
 ea res cunctas ex libidine magis quam ex
 uero celebrat obscuratque. Non enim
 possunt inuenire causam: cur celebra-
 ta sit uenus: et obscurata sit uirtus: cum

ab istis ambarum consecrata sint numina: nec comparanda sint merita. Aut si hec nobilitari meruit: quod plures appetunt venrem quam uirtutem: cur celebrata est dea minerua: et obscurata est dea pecunia: cum in genere humano plures alliciat auaricia quam peritia: et in eis ipsis qui sunt artificiosi: raro inuenies hominem qui non habeat artem suam pecuniari mercede uenalem: plurisque pendatur semper propter quod aliquid fit: quam id propter quod illud fit. Si ergo insipientis iudicio multitudinis facta est deorum ista selectio: cur dea pecunia minerue prelata non est: cum propter pecuniam sint artifices multi? Si autem paucorum sapientium est ista distinctio: cur non prelata est ueneri uirtus: cum eam longe ratio preferat? Saltem certe ut dixi ipsa fortuna que sicut putant qui ei plurimum tribuunt in omni re dominatur: et res cunctas ex libidine magis quam ex uero celebrat obscuratque: si tantum et in deos ualuit: ut temerario iudicio suo quos uellet celebraret: obscuraretque quos uellet: precipuum locum haberet in selectis: que in ipsos quoque deos tam precipue est potestatis. An ut illic esset non posset: nihil aliud etiam ipsa fortuna nisi ad uersam putanda est habuisse fortunam? Sibi ergo aduersata est: que alios nobiles faciens: nobilitata non est.

Melius actum est cum deus iserioribus: qui nullis infamantur opprobriis: quam selectis quorum tante turpitudines celebrantur. cap. iij.

g Ratuletur autem deus istis selectis quisquam nobilitatis et claritudinis appetitor: et deos dicere fortunatos: si non eos magis ad iniurias quam ad honores selectos uideret.

Nam illa infima turbata ipsa ignobilitas texit: ne obrueretur opprobriis. Videmus quidem cum eos uideamus fingentis humanarum opinionum partiti inter se operibus distributos: tam minuscularios vectigalium conductores: uel tanquam opifices in uico argentario: ubi unum vasculum ut perfectum exeat per multos artifices transit: cum ab uno profecto perfici posset. Sed aliter non putatur est operatum multitudini consulendum: nisi ut singulas artis partes cito et facile discerent singuli: ne omnia in arte una tarde et difficile cogherentur esse perfecti. Verumtamen uix quisquam reperit deorum non selectorum: qui aliquo criefamam traxit infamem: uix autem selectorum quisquam qui non in se notat contumelie insignis acceperit: illi ad istorum humilia opera descenderunt: isti in illorum sublimia crimina non uenerunt. De iano quidem si mihi facile quicquam occurrit: quod ad probum pertineat. Et fortassis talis fuit ut innocens uixerit: et a facinoribus flagitiisque reotus. Saturnum fugientem benignus excepit: cum hospite partitus est regnum: ut etiam ciuitates singulas conderet: iste ianiculum: iste saturniam. Sed isti in cultu deorum omnis dedecoris appetitores: cuius uitam minus turpez iuenerunt: cum simulacri monstruosa deformitate turparunt: nunc eum bifrontem: nunc etiam quadrifrontem tanquam geminum facientes. An forte uoluerunt: ut quoniam plurimi deum selecti erubescenda perpetrando amiserat fronte: quanto iste innocens esset: tanto frontosius apparet.

De paganorum secretiore doctrina: phisicisque rationibus. cap. v.

f Ed ipsorum potius interpretaciones phisicas audiamus: quibus turpitudinem miserrimi erroris uelut altioris doctrine spe colere conantur. Primum cas

interpretationes sic uarro cōmdat: ut dicat antiquos simulacra deoz et insi-
gnia ornatusq; finxisse. Que cum oculis aie aduertissent: hi qui adisset doctrine mysteria possent animaz mundi ac partes eius id est deos ueros aio uidere: quoz qui simulacra specie hominis fecerunt hoc uideri secutos: quod mortalius animus qui est in corpore humano simillius est immortalis animi: tanquam si uasa ponerentur causa notandoz deoz: et in liberi ede enophorum siteretur quod significaret uinum: per id quod continet id quod continetur: ita per simulacrum quod formam haberet humanam: significari animaz rationales: quod eo uelut uase natura ista soleat contineri: cuius nature deum uolunt esse uel deos. Hec sunt mysteria doctrine: que iste uir doctissimus penetrauerat unde in luce ista proferret. Sed homo acutissime: nunc in istis doctrine mysterijs illam prudentiam perdidisti: qua tibi sobrie uisus est: quod hi qui primum populis simulacra constituerunt et metum dempserunt ciuibus suis et errorem addiderunt: castiusque deos sine simulacris ueteres obseruasse rationes? Hi enim tibi fuerunt auctores: ut hec contra posteriores romanos dicere auderes. Nam et si illi antiquissimi simulacra coluissent: fortassis totum istuz sensum de simulacris non constituentis interim ueri timoris silentio premeres: et in huiusmodi perniciosis uanisq; figmentis mysteria ista doctrine loquarius et elatius predicares. Anima tam tua tam docta et ingeniosa ubi te multum dolemus per hec mysteria doctrine: ad deum suum id est a quo facta est: non cum quo facta est: nec cuius portio sed cuius conditio est: nec qui est omnium anima: sed qui fecit omnes animas: quo solo illustrante sit anima beata: si eius gratie non sit ingrata: nullo modo potuit peruenire.

Ueram ista mysteria doctrine qualia sint quantum pendenda: que sequuntur ostendunt. fatetur interit uir iste doctissimus: animaz mundi ac partes esse ueros deos: unde intelligitur totaz eius theologiaz eaz ipsaz scilicet naturales cui primuz tribuit: usque ad anime rationalis naturam se extendere potuisse. De naturali enim paucissima preloquitur in hoc libro: in quo uidebimus utrum per interpretationes physiologicas ad hanc naturalem possit referre ciuilez: quaz de dijs selectis ultimam scripsit: quod si potuerit: tota naturalis erit. Et quid opus erat ab ea ciuile tanta cura distinctiois abiungere? Si autem recto discrimine separata est: quando nec ista uera est que illi naturalis placet: peruenit eis usque ad animam: non usque ad uerum deum qui fecit et animam: quanto est abiectior et falsior ista ciuilis: que maxime circa corporum est occupata naturam: sicut ipse interpretationes eius ex quibus quedam necessaria commemorare me oportet: tanta ab his exquisite et enucleate diligentia demonstrabitur.

De opinione uarronis: qua arbitratus est deum esse animam mundi: qui tamen in partibus suis habeat animas multas: quarum diuina natura sit. cap. vi.

Idcirco ergo idem uarro adhuc de naturali theologia preloquens: deus se arbitrari esse animam mundi: que greci uocant cosmon: et hunc ipsum mundum esse deum. Sed sicut hominem sapietem cum sit ex corpore et animo: tamen ab animo dici sapietem: ita mundum deum dici ab animo cum sit ex animo et corpore. Hic uidetur quoquomodo comfiteri unum deum: sed ut plures etiam introducat: adiungit mundum diuidi in duas partes: id est celum et terram.

Et celum bifarium in ethera et aera: et ram vero in aquam et humum. Quibus summum esse ethera: secundum aera: tertiam aquam: infimam terram. Quas omnes partes quatuor animarum esse plenas: in ethere et aere immortalium: in aqua et terra mortalium. A summo autem circuitu celi usque ad circulum lane ethereas animas esse astra ac stellas: easque celestes deos non modo intelligi esse: sed etiam uideri. Inter lumen vero gyrum et nimbosum ac uentorum cacumina aereas esse animas: sed eas animo non oculis uideri: et uocari heroes et lares et genios. Hec est uidelicet breuiter in ista prelocutione proposita theologia naturalis: que non huic tantum: sed et multis prioribus placuit: de qua tunc diligentius differendum est: cum de ciuili quantum ad deos selectos attinet: et opitulante deo uero quod restat impleuero.

An rationabile fuerit ianum et terminum si duo nomina separari. cap. viij.

i Anus igitur a quo supersit exordium: quero quis natus sit. Respondetur mundo est. Breuis est hec plane atque aperta responsio. Cur ergo ad eum dicitur rerum initia pertinere: fines uero ad alterum quem terminum uocant? Nam propter initia et fines: duobus istis diebus duos menses perhibent dedicatos: preter illos decem quibus usque ad decembrem caput est martius: ianuarii ianua: februarium terminus. Ideo imitia eodem mense februario celebrari dicunt: cum sit seruus purgatorum: quod uocatur februa: unde mensis nomen accepit. Nunquid ergo ad mundum qui ianua est initia rerum pertinent: et fines non pertinent: ut alter illis deus proficeret? Nonne omnia que in hoc mundo fieri dicunt: in hoc etiam mundo terminari fatentur? Que est ista uanitas: in opere illi dare

potestatem dimidiam: in simulacro faciem duplicem? Nonne istum bifrontem multo elegantius interpretarentur: si eundem et ianum et terminum dicerent: atque initium unam faciem finibus alteram darent: quoniam qui operatur utrumque debet intendere? In omni enim motu actionis sue qui non respicit initium: non prospicit finem. Unde necesse est: ut memorie respicienti prospiciens connectatur intentio. Nam cui exciderit quod ceperit quomodo finiat non inueniet. Quos si uitam beatam in hoc mundo inchoari putarent: extra mundum perficeret: et ideo iano id est mundo solam initiorum tribuerent potestatem: profecto ei preponerent terminum: eumque a diebus selectis non alienarent. Quamquam etiam nunc cum in istis duobus diebus initia rerum temporalium finemque tractantur. Terminus debuit dari plus honoris. Maior enim letitia est: cum res queque perficitur: sollicitudinibus autem plena sunt cepta: donec perducantur ad finem: quem qui aliquid incipit: maxime appetit: intendit: expectat: exoptat: nec de re inchoata nisi terminetur exultat.

Ob quam causam cultores Iani bifrontem imaginem ipsius finxerunt: quam tamen etiam quadriformem uideri uolunt. cap. viij.

f Ed iam bifrontis simulacri interpretatio proferat. Duas enim facies ante et retro habere dicitur: quod hiatus nostrer cum os aperimus mundo similis uideatur: unde et palatum greci ora non orum appellant: et nonnulli inquit poete latini celum uocauerunt palatum: a quo hiatu oris et foris esse aditum ad dentes uersus: et introitus ad fauces. Ecce quo perditus est mundus propter palati nostri uocabulum uel grecum uel poeticum. Quid autem hoc ad animam

quod ad vitam eternam propter solas salvas colatur hic deus: quibus partim glutientis partim expuendis sub celo palati utraque pandit ianua: Quid est porro absurdius: quam in ipso mundo non inuenire duas ianuas ex aduerso sitas: per quas uel admittat ad se aliquid intro: uel emittat a se foras: et de nostro ore et gutture: quorum similitudinem mundus non habet: uelle mundi simulacrum componere iano: propter solum palatum: cuius similitudinem ianus non habet: Cum uero eum faciunt quadrifrontem: et ianum geminum appellant: a quatuor mundi partibus hoc interpretatur: quasi aliquid spectet mundus foras: sicut per omnes facies ianus. Deinde si ianus est mundus: et mundus quatuor partibus constat: falsum est simulacrum iani: quia ianus nisi quadrifrons legitur: nunquam tamen quadriuanus inuenitur. Aut si propterea uerum est: quia etiam nomine orientis et occidentis: totus solet mundus intelligi: nunquid cum duas partes alias nominamus septentrionis et austris: sicut illum quadrifrontem dicitur geminum ianum: ita quisquam geminum ducturus est mundum? Non habet omnino uide quatuor ianuas: que intrantibus et exeuntibus pateant interpretentur: ad mundi similitudinem: sicut de bifronte quod dicerent saltem in ore hominis inuenerunt: nisi neptunus forte subueniat et porrigat piscem: cui preter hiatum oris et gutturis etiam dextra et sinistra fauces paterent. Et tamen hanc uanitatez per tot ianuas nulla effugit anima: nisi quam audit ueritate dicente: ego sum ianua.

De iouis potestate: atque eiusdem cum iano comparatione. cap. ix.

i Quae autem quae etiam iuppiter dicitur: quem uelint intelligi exponant. Deus est qui uelut habens potestatem causarum: quibus aliquid fit in mundo.

Hoc quod magnum sit nobilissimus uirgilius usus ille testatur: felix qui potuit rerum cognoscere causas. Sed cur ei preponit ianus: hoc nobis uir ille acutissimus doctissimusque respondeat. Quoniam penes ianum inquit sunt prima: penes iouem summa. Merito ergo rex omnium iuppiter habetur. Prima enim vincuntur a summis: quia licet prima precedant tempore: summa superant dignitate. Sed recte hoc diceretur: si prima factorum discerneretur et summa. Sicut enim initium facti est proficisci: summum peruenire: initium facti inceptio descendit: summum perceptio doctrine: ac sic in omnibus prima sunt initia: summaque sunt fines. Sed iam hoc negotium iter ianum terminumque discussum est. Cause autem quae dant ioui: efficientia sunt non effecta: neque ullo modo fieri potest: ut uel tempore preueniatur a factis initium sue factorum. Semper enim prior est res que facit quam illa que fit. Quapropter si ad ianum pertinet initia factorum: non ideo priora sunt efficientibus causis quas ioui tribuunt. Sicut enim nihil fit: ita nihil inchoatur ut fiat: quod non faciens causa precefferit. Hunc sane deum penes quem sunt omnes cause factorum omnium naturarum naturaliumque rerum si iouem populi appellant: et tantis contumeliosis atque scelestis contumationibus colunt: tetriore sacrilegio sese obstrigunt: quam si prosum nullum putaret deum. Utrum satius esset eis alium aliquem iouis nomine nuncupare: dignum turpibus et flagitiosis honoribus: supposito uano figmento quod potius blasphemaret: sicut saturno dicitur suppositus lapis: quem pro filio deuoraret: quam istum deum dicere et tonantem et adulterantem: et totum mundum regentem: et per tot supra diffluentem: et naturam omnium naturaliumque rerum causas summas habentem: et suas causas bonas non habentem. Deinde quero quem iam locum

inter deos huic deo tribuāt iouis: si ianus est mundus: Deos eiz ueros aiaz mūdi ac eius ptes iste definiuit. Ac p hoc quicqd hoc nō est: nō est utiqz secundum istos uerus deus. Num igit ita dicturi sunt iouem animam mūdi ut ianus sit corpus eius. i. iste uisibilis mundus: Hoc si dicunt: non erit quen admodum ianum deum dicant: qm mundi corpus non est deus uel secundum ipsos: sed anima mundi ac ptes eius. Unde idem varro apertissime dicit deum se arbitrari esse animam mūdi: et hunc ipsum mundum esse deuz: sed sicut hominem sapientem cum sit ex animo et corpore: tantum ex aīo dicit sapientem: ita mūdū deum dicit ab aīo: cum sit ex aīo et corpore. Solum itaqz mundi corpus non est deus: sed aut sola aīa eius: aut simul corpus et animus: ita tamen ut non sit a corpore sed ab animo deus. Si ergo ianus est mundus et deus est ianus: nunquid iouem ut deus esse possit: aliquā pte iani esse dicturi sunt: Magis. n. ioui uniuersū solēt tribuere: unde est illud iouis omnia plena. Ergo et iouem ut dōs sit: et maxime ut rex deoz: non alium pnt existimare qm mundum: ut in dōs ceteris secundum istos suis partibus regnet. In hanc sententiā ēt quosdā vīsus valerij forani exponit idem varro i eo libro quem seorsum ab istis de cultu deorum scripsit: qui uersus hi sunt. Iuppiter omnipotens regum rex ipse deusqz: Progenitor genitrixqz deū dōs unus et omnis. Exponuntur autem i eodem libro ita: Lum marem existiant: qui semen emitteret: feminam q acciperet: iouēqz esse mundum et eum omnia semina ex se emittere et in se recipere: cum causa inquit scripsit foranus. Iuppiter progenitor genitrixqz: nec minus cum causa unum: et omnia eundem esse. Mundus eiz unus: et in eo uno omnia sunt.

An iani et iouis recta discretio sit. capitulum. x.

c Um ergo et ianus mūdus sit: et iuppiter mūdus sit: unusquisqz sit mūdus: quare duo dī sunt ian⁹ et iuppiter? Quare seorsuz hnt templa: seorsum aras: diuersa sacra: dissimilia simulacra? Si propterea qz alia uis ē p̄mordiorum: alia carum: et illa iani: et illa iouis nomen accepit: nunquid si unus homo in diuersis reb⁹ duas habeat p̄fates aut duas artes: quia singularum diuersa uis est: iō duo iudices: aut duo dñr artifices? Sic ergo et unus de⁹: cū ipse hēat p̄fatem p̄mordiorum: ipse cāz: num propter hoc illū duos deos esse necesse est putari: quia p̄mordia causeqz res due sunt: Quod si hoc iustum putant etiā ipsum iouē tot deos esse dicant quotquot ei cognomina prop̄ mltas p̄fates dederit: qm rex om̄s ex quib⁹ illa cognomina sunt adhibita multe atqz diuerse sūt: ex quibus pauca cōmēoro.

De cognomib⁹ iouis: q̄ n̄ ad mltos dōs: s̄z ad unū eūdēqz iferūt. cap. xi.

d Ixerunt eum uictorem: iuictuz: opitulum: impulsorem: statorem: stabilitorē: supinalem: tigillum: alumnū: ruminum: et alia que per se prosequi longum est. Nec autem cognomina i- posuerunt unī deo propter cās potestatesqz diuersas: non tamen propter tot res ēt tot dōs eū eē coegerit: qz oīa uinceret: qz a nemine uiceretur: qz opē idigentibus ferret: qz h̄et ipellēdi: statuendi: stabiliendi: resupinādi p̄fates: qz tāqz tigillus mūdū contineret ac sustineret: qz aleret oīa: qz ruma id est māma aleret aīalia. In his ut aduertius quedaz magna sunt: quedam exigua: et tñ unus utraqz facē phibet. Puto i- ter se p̄piora eē cās iiz atqz p̄mordia:

pp̄t̄ quas res unū mūdū duos dōs eē
 voluept: iouē atq; ianū: quē p̄t̄c̄z mū
 dū: ⁊ māmā daz̄ aīalib̄: nec tñ p̄pter
 hec duo opa tā lōge iter se ui ⁊ digni-
 tate diuīsa duo dī eē cōpulsi sunt: sed
 unus iuppit̄: propter illud tīgillus: p̄p-
 ter hoc ruminus appellatus ē. Nolo
 dicē q̄ aīalibus māmā prebere sugen-
 tibus magis iunonez potuit dicere q̄
 iouem: presertim cum esset etiaz diua
 rumina: que in hoc opus adiutorium
 illi famulatūue p̄bēt. Logito enīz pos-
 se responderi: ⁊ ipsā iūonē nihil aliud
 esse q̄ iouē: secūdū illos valerij forani
 uersus: ubi dictū ē. Iuppit̄ oīpotēs
 regū rex ipse deusq; Progenitor geni-
 trīq; deū. Quare ergo dictus ē ⁊ ru-
 minus: cū diligētī⁹ fortasse q̄rētibus
 ipse inueniat̄ esse ēt illa diua rumina?
 Si eim̄ maiestate deoz̄ recte uidebat̄
 idignū: ut i una spica alt̄ ad curā geni-
 culi: alt̄ ad folliculū p̄t̄erret: q̄to ē idi-
 gnus unā rē īfīmā. i. ut mām̄is alant̄
 aīalia: duoz̄ deoz̄ p̄t̄ates curaz̄: quo-
 rū sit un⁹ iuppit̄ rex ipse cūctoz̄: ⁊ hoc
 agat n̄ saltē cū p̄iuge sua: s; cū ignobli
 nescio qua rumia: nisi qz̄ ipse ē ēt ipsa
 rumia: ipse rumin⁹? Rumin⁹ fortasse p̄
 sugētib⁹ marib⁹: rumia p̄ feis. Dicere
 q̄ppe voluissē illos ioui femininū no-
 mē īponē: nisi ⁊ in illis v̄sib⁹: Progei-
 tor̄ genit̄r̄q; diceret: ⁊ inter alia ei⁹ co-
 gnomia legerem: q̄ etiam pecunia uo-
 caret: quā deā iter illos minuscularios
 inuenimus: ut i quarto libro iā cōme-
 morauimus. S; cū ⁊ mares ⁊ feie hēāt
 pecūiā: cur n̄ ⁊ pecūia ⁊ pecuni⁹ appel-
 lat⁹ sit: sicut rūina ⁊ rumin⁹ ipi uiderit.

Quod iuppiter etiam pecunia nū-
 cupatur. cap. xij.

q̄ Uā vō elegant̄ rōez̄ hui⁹ noīs
 reddiderūt: ⁊ pecūia īq̄ūt uocat̄
 q̄ eius sint omnia. O magnā rōez̄ di-
 uini noīs: imo vō ille cui⁹ sūt oīa uilul

simē ⁊ p̄tumeliosissime pecunia nūcu-
 pat̄. At oīa iouis sunt q̄ celo ⁊ t̄ra cō-
 tinēt: iter q̄ ⁊ ipa pecunia i oib⁹ oīo re-
 bus q̄ ab hoībus noīe pecunie possidē-
 tur. Sed nimīz hoc auaricia ioui no-
 mē īposuit: ut q̄sq; amat pecuniā: nō
 quēlibet deū s; ipsū regem omniū sibi
 amare uideat̄. Longe aut̄ aliud esset:
 si diuitie uocaret̄. Aliud nāq; sunt di-
 uitie aliud pecunia. Nam dicimus di-
 uites: sapientes: iustos: bonos: quibus
 pecunia uel nulla ē uel pua. Magis
 enim sunt v̄tutibus diuites: p̄ quas eis
 ēt i ipsis corporaliū rez̄ necessitatib⁹
 satis ē qd̄ adest. Paupes vō auaros
 dicimus sēp̄ inhiātes ⁊ egentēs. Quā
 libet. n. magnas pecūias hīc p̄nt: sed i
 eaz̄ q̄taciūq; abūdātia n̄ egē n̄ p̄nt. Et
 deū ipsū uez̄ recte dicitur diuitē: n̄ tñ
 pecunia sed omnipotētia. Dicūt itaq;
 ⁊ diuites pecuniosi: s; interius egeni si
 cupidi. Itē dñr̄ paupes pecunia caren-
 tes: s; inter⁹ diuites si sapiētes. Qua-
 lis ergo ista theologia d̄bet eē sapiētī:
 ubi rez̄ deoz̄ ei⁹ rei nomē accepit quā
 nēo sapiēs cōcupiuit: Quāto. n. facili-
 us si aliquid hac doctrīna qd̄ ad uitā
 p̄t̄erret eternā salubrit̄ disceret: dō mū-
 di rector n̄ ab eis pecunia s; sapientia
 uocaret̄: cuius amor purgat a sordib⁹
 auaricia: hoc ē ab amore pecunie.

Quod dum exponitur quid saturnus:
 quidue sit ianus: uterq; un⁹ iup-
 piter esse doceatur. cap. xij.

f̄ Et quid de hoc ioue plura: ad
 quē fortasse ceti referēdi sūt: ut
 inanīs rēaneat deoz̄ opio plimoz̄: cū
 hic ipse sit omnes: siue quando p̄tes
 eius uel potestates existimant: siue cū
 uis aīe quā putant p̄ cuncta diffusā ex-
 partib⁹ mollis huius: in quas uisibil̄
 mūdus iste cōsurgit: ⁊ multiplici ad-
 ministratiōe nature quasi pluriū dōz̄
 noīa accepit. Quid ē. n. ⁊ sat̄n⁹: Unus

inquit de pncipib' de': penes quez ratio
num omnium dñatus est. Nōne expo
sitiō vsuū illoz valerij forani sic se ha
bet: iouem esse mūdum ⁊ eum omnia
semina ex se emittere ⁊ in se recipere:
Ipse ē igit' penes quem rationū oīum
dñatus ē. Quid ē genius: Deus ē iqt
qui prepositus ē: ac viz habet omniū
rez gignēdaz. Quē aliū hāc uiz hē
credunt q̄ mundum: cui dictum est.
Iuppiter omnipotēs p̄gēitor gēit'qz.
Et cū alio loco genium dicit esse unī
uscūsqz animum rōnale: ⁊ iō eē sin
glos singloz: talem autez mundi ani
mum deum eē ad hoc idē utiqz reuo
cat: ut tāq̄ uniuersalis gēius ipse mū
di aius eē credat'. Hic ē igit' quē appel
lant iouē. Nam si omnis genius de':
⁊ omnis uiri animus gen': seqt' ut sit
omnia uiri animus ds. Qd si ⁊ ipsos
abhorē absurditas ipa cōpellit: restat
ut eum singlariter ⁊ excellēter dicant
deum geniū: quem dñt mūdi animuz:
ac per hoc iouem.

De mercarij ⁊ martis officijs. capi
tulum. xiiij.

m Ercuriū vō ⁊ martē quō refer
rēt ad aliquas ptes mūdi: ⁊ opa
dei que sūt i elemētis n̄ iuenerūt: ⁊ iō
eos saltem operibus hominum p̄po
suerūt sermocinandi ⁊ belligerādi mi
nistros. Quoz mercurius si sermonis
ēt deoz p̄tate gerit: ipsi quoqz regi de
oz dñat: si secundum eius arbitrium
iuppiter loq̄t: aut loquēdi ab illo acci
pit facultatem: quod utiqz absurdum
est. Si aut' illi humani tñ fmōis p̄f
tributa phibet: nō ē credibile ad lactā
dos māma n̄ solū pueros s; et pecōa:
vñ ruminus cognomiā' ē: iouē descē
dē voluisse: ⁊ curā nū fmōis qua pe
coribus antecellimus ad se pertinere
noluisse: ac per hoc idē ipse est iouis
atqz mercurius. Quod si sermo ipse

dē esse mercurius: sicut illa que de eo
interpretantur ostendunt. Nam ideo
mercurius quasi medius currens dici
tur appellatus: q̄ sermo currat inter
homines medius. Ideo hermes gre
ce qd sermo uel interptatio que utiqz
ad sermonē pertinet hermenia dī: iō
⁊ mercib' p̄esse: qz int' uēdētes ⁊ em
tes sermo fit medius: iō alas ei in ca
pite ⁊ pedibus ponunt: volentes signi
ficare volucrē ferrī p̄ aera sermone: iō
nūtiū dictum: quoniam per f̄monē
oīa cogitata enuntiant. Si ergo mer
curius ipse sermo ē: et ipsis confitentī
b' ds n̄ ē: s; cū sibi deos faciūt eos q̄
nec demones sunt: imūdis supplicādo
spiritib' possident' ab eis: q̄ non dy s;
demones sunt. Itē qz nec marti aliqd
elemētuz uel partem mūdi inuenire po
tuerūt: ubi agēt opera qualiācūqz na
ture: deū belli esse dixerunt: qd opus
ē hoīum ⁊ oprabile eis n̄ ē. Si ergo
pacez p̄petuā felicitas daret: mars qd
ageret nō haberet. Si aut' ipsuz bellū
mars ē sicut sermo mercurius: utināz
q̄ manifestum est q̄ n̄ sit deus: tam nō
sit ⁊ bellum: quod uel falso uocetur
deus.

De stellis quibusdā: quas pagani
deoz suoz noibus nūcuparūt. ca. xv.

n Iſi fōte ille stelle sūt hī dī quas
eoz appellauē noib'. Nā stellā
quādā uocat mercuriū: quādā itidem
martē. Sed ibi est ⁊ illa quam uocat
iouem: tametsi mūdus est iouis. Ibi
quam uocant saturnum: ⁊ tamen ei p̄
ter eam dāt n̄ puam sbam: omniū uī
delicet seminum. Ibi ē ⁊ illa omnium
clarissima que ab eis appellat' uenus:
⁊ tñ eandē uenerē esse etiā lunaz uo
lunt. Quāuis de illo fulgētissimo sy
dē apb eos tāq̄ de malo aureo iuno
uenusqz cōtendant. Lucifēz eim q̄daz
ueneris: quidam dicunt esse iūonis.

sed ut solet venus iunonē uicit. Nam multo plures eam stellā ueneri t̄buūt: ita ut uix eoz quisc̄q̄ reptat q̄ aliud opietur. Quis aut̄ non rideat cum igez omniū dicāt iouē: q̄ stella eius a stella ueneris tāta uicit claritate? Tāto eim esse debuit ceteris illa fulgētor: q̄to ē ipse potētor. Respondent ideo sic uideri: q̄ illa que putat̄ obscurior sup̄ior est: atq̄ a terris lōge remotior. Si ergo sup̄iozem locū maior dignitas meruit: quare saturn' ibi ē ioue sup̄ior? An uanitas fabule q̄ regem iouē facit n̄ potuit usq̄ ad sydera puenire: et q̄ n̄ ualuit saturnus i regno suo neq̄ in capitolio: saltē ē pmissus obtinere i celo? Quare aut̄ ianus n̄ accepit aliquā stellā: si p̄pterea q̄ mūdus est: et om̄s i illo sunt et iouis mūdus ē: et hēt tñ? An iste cām suam composuit ut potuit: et p̄ una stella quā n̄ hēt iē sydēa tot facies accepit in fra? Deide si p̄p̄ter solas stellas mercurium et martem p̄tes mūdi putant: ut eos deos h̄ie possint: quia utiq̄ sermo et bellā nō sunt partes mundi: sed actus hominum: Cur arieti et tauro et cancro et scorpioni: ceterisq̄ huiusmodi que celestia signa numerant: et stell' nō singlis: sed et singula pluribus cōstāt: sup̄iusq̄ istis i summo celo phibēt collocata: ubi cōstatio: motus i errabilē meatū syderibus p̄bet: nullas aras: nulla sacra: nulla templa fecerūt: nec deos n̄ dico iter hos selectos: s̄z nec iter illos quidem quasi plebetos habuerunt?

De apolline et diana ceterisq̄ selectis dijs: quos p̄tes mūdi eē voluerit. c. xvi.

2 Pollinē quous diuinatorē et medicū uelit: tñ ut i aliqua pte mūdi statuerēt: ip̄z eēt solem esse dixerūt: dianaq̄ germanā eius similiter lunam: et v̄is p̄sidere: unā et yginē volūt: q̄ uia nihil pariat: et ideo ambos sagittas

habere: q̄ ipsa duo sydera de celo radios usq̄ terras pertēdant. Vulcanū volūt ignē mūdi: neptunū aquas mūdi: dūtē p̄tem hoc ē or̄cū: terrenam et in finā partem mūdi: libez et cererem p̄ponūt semibus: uel illum masculinis: illā femininis: uel illū liquor: illaz v̄o ariditati seminum. Et hoc utiq̄ totū refert ad mūdum. i. ad iouem: qui p̄pterea dictus est progenitō genitrixq̄: q̄ oia semina ex se emitteret et in se recipet. Quāquidē etiam matrem magnam eandē cererē volūt: quam nihil aliud dicunt esse q̄ terram: eāq̄ phibēt et iunonē. Et iō ei secundas cās t̄buunt rerum: cum tamen ioui sit dictū p̄genitor gētrixq̄ deum: q̄ secūdu eos totus iste mundus est iouis. Mineruam etiam q̄ eā humanis artibus preposuerunt: nec inuenerunt uel stellam ubi eā ponerent: eādē uel summū ethera uel etiā lunā esse dixerunt. Vestā quoq̄ ipsā p̄pterea deaz maximam putauerunt: q̄ ipsa sit terra: quāuis ignē mūdi leuiorem qui pertineat ad usus hominū facilem n̄ uiolentiorē qualis vulcani est: ei deputādū eē crediderūt. Ac per hoc omnes istos selectos deos hūc esse mūdū volūt: in quibusdam uniuersum: in quibusdam partes ei: uniuersum sicut iouem: ptes eius ut genium: ut matrem magnam: ut solē: ut lunā: uel potius apollinē et dianaz. Et aliquando unum deum res p̄les: aliqñ unā rē deos plures faciunt. Nā unus deus res plures sunt: sicut ipse iuppiter. Et mūdus eiz tot' iuppiter: et solum celū iuppiter et sola stella iuppiter habetur et dicitur. Itēq̄ iuno secundarum causarum domina: et iuno aer: et iuno terra: et si uenerem uiceret: iuno stella similiter. Minerua sumus ether: et minerua itidē luna: quam esse in etheris iūmo limite existimāt. Unā uero rē deos plures ita faciūt. Et ian' est mūdus et iuppiter. Sic et iuno est

terra: et mater magna et ceres. Et sicut hec que exempli gratia commemorata sunt et cetera non explicant: sed potius implicant. Sicut impetus errabunde opinionis impulerit: ita huc atque illuc: hinc atque illinc insiliunt et resiliunt: ut ipse varro de omnibus dubitare: quod a liquid affirmare maluerit.

Quod etiam ipse varro opiniones suas de dijs pronuntiauerit ambiguis. cap. xvij.

n Am ut cum extremorum primus de dijs certis absoluisset librum: in altero de dijs incertis dicere ingressus ait: cum in hoc libello dubias de dijs opiniones posuero: reprehendi non debeo. Qui eis putauit iudicari optere et posse: cum audierit faciet ipse. Ego citius per duci possum ut in primo libro quod dixi in dubitatione reuocem: quam in hoc quod prescribam omnia ad aliquam dirigam summam. Ita non solum istum de dijs incertis: sed etiam illum de certis fecit incertum. In tertio porro isto de dijs selectis postea quam prelocutus est: quod ex naturali theologia proloquendum putauit: ingressus huiusmodi ciuilibus theologie vanitates et insanias mendaces: ubi enim non solum non ducebat res veras: sed etiam maiorum premebat auctoritas: de dijs igitur populi romani publicis quibus edes dedicatauerunt: eosque pluribus signis ornatos notauerunt: in hoc libro scribam. Sed ut xenophanes colophonius scribit: quod putem non quod contentam ponam. hominis enim est hec opinari: dei scire. Res igitur non comprehensibilis nec firmissime creditur: sed opinatarum et dubitandarum sermonem trepidus pollicetur: diciturus ea que ab hominibus instituta sunt. Neque eis sicut sciebat esse mundum: esse celum et terram: celum sideribus fulgidum: terram seibus fertile: atque huiusmodi cetera: sicut hanc totam molem atque naturam uel quadam inuisibili atque potentiori regi

atque ministrari certa animi stabilitate credebatur: ita poterat affirmare de iano quod mundus ipse esset: aut de saturno inuenire quomodo et iouis patri esset: et ioui regnanti subditus factus esset: et cetera talia.

Que credibilior causa sit: qua error paganitatis inoluert. cap. xvij.

d Quibus credibilior redditur ratio cum prohibetur homines fuisse: et unicuique eorum ab his actibus: causis: moribus: quos in vita duxerunt: uel uituperius: uel laudem: uel nobilitate: uel ignominia: et cognomen accessisse: uel nomen ex eorum ingenio qui eos adulando deos esse uoluerunt: atque hec paulatim per aias hominum demonibus similes et ludicrarum rerum audas irrependo longe lateque uulgauerunt: ornatis etiam mendacibus poetarum: et ad ea fallacibus spiritibus seducentibus. Facilius enim fieri potuit: ut ianeus ipse uel ab ipso patre interfici metuens: et audax igni preteriret regno: quam id quod iste interpretatur: ideo saturnum patrem a ioue filio supatum: quod an sit eius causa que pertinet ad iouem: quam semen quod pertinet ad saturnum. Si enim hoc ita esset: nunquam saturnus prior fuisset: nec pater iouis esset. Semper enim semen causa precedit: nec unquam generatur ex semine. Sed cum conantur uanissimas fabulas: siue hominum res gestas uelut naturalibus interpretationibus honorare: etiam homines acutissimi tantas patiuntur angustias: ut eorum quoque uanitatem uolere cogamur.

de interpretationibus quibus colendi saturni ratiocinantur. cap. xix.

f Saturnum igitur dixerunt que nata ex eo essent solitum deuorare: eo quod scia unde nasceretur rediret. Et quod illi per ioue gleba obiecta est deuoranda: significat

Inquit manibus hūanis obrui ceptas serendo fruges: añq̄ utilitas arādi eēt inuenta. Saturn⁹ ergo dici debuit ip̄a terra n̄ seīa. Ipsa enim quodammodo deuorat q̄ genuerit: cū ex ea nata seīa in eā rursus recipiēda redierint. Et q̄ p̄ ioue accepisse dī glebam: qd̄ hoc ad id̄ ualet: q̄ manibus hoīuz semen gleba cooprum est: Nūq̄d̄ iō nō ē ut ceta deuoratum: q̄ quasi gleba coopertuz est: Ita enim hoc dictum est: quasi q̄ glebam opposuit semen abstulit: sicut saturno perhibent oblata gleba ablatum iouem: ac non potius gleba semē optiendo fecerit illud diligent⁹ deuōari: Deinde isto mō semen est iuppiter: nō seīs cā quod pauloante dicebatur. Sed quid faciant hoīes: q̄ cū res stultas interpretantur: non inueniūt qd̄ sapienter dicant? falcem habet inquit pp̄t agriculturā. Certo illo ignāte nōdū erat agricultura: et iō priora eius tempora phibēt: sicut idē ipse fabellas interpretatur: quia primi homines ex his uiuebant seminibus: q̄ terra spōte gignebat. An falcem sceptro pdito accepit: ut q̄ pm̄is t̄pib⁹ rex fuerat oci osus: filio regnante ficret operari⁹ laboriosus. Deide iō dicit a quibusdam pueros ei solitos immolari: sicut a penis: et a q̄busdā ēt maiōes sicut a gall: quia omnium seminum optimum est genus hūanum. De hac crudelissima uanitate qd̄ op⁹ ē plura dicē: Hoc potius aduertamus atq̄ teneamus: has īsp̄tationes non referri ad uerum deum: uiuam icorpozeā: icōmutabilenq̄ naturam: a quo uita ieternum beata poscenda est: s̄ eaz eē fines in rebus corporalibus: t̄palibus: mutabilibus: atq̄ mortalibus. Qd̄ celū iqt̄ patrem saturnus castrasse in fabulis dicitur: hoc significat penes saturnū nō penes celū semen esse diuinū. Hoc propterea q̄ptum intelligi dat: q̄ nihil in celo de semibus nascit. Sed ecce saturnus si

cell est filius: iouis est filius. Celū. n. eē iouē innumerabiliter et diligēt affirmāt. Ita ista que a uitate non ueniunt: plezq̄ et nullo impellente seipsa s̄b̄rūt. Cronō appellatum dicit: q̄ greco vocabulo significat t̄pis spaciū: sine quo semen inquit non potest esse secundū. Nec et alia de saturno ml̄ta dñr: et ad semen omnia referuntur. Sed saltem saturnus semibus cum tanta ista p̄tate sufficere: quid ad hec dñj alj req̄rūtur: maxime liber et libera que ē ceres? De q̄b⁹ rursus q̄ ad semen attinet tāta dicit quasi de saturno nihil dixerit.

De sacris cereris eleusine. cap. xx.

i N cereris aut̄ sacris pdicāt illa eleusina: que apud atheniensēs noblissima fuerunt. De quibus iste nihil interpretat: nisi quod attinet ad frumentum qd̄ ceres inuenit: et ad p̄serpiāz quam rapiente orco perdidit. Et hanc ipsam dicit significare fecunditatē seminum. Que cum defuisset quodam t̄pe eadēq̄ sterilitate terra m̄eret: exortā esse opionē q̄ filiam cereris. i. ipsaz fecunditatem que a proserpendo proserpina dicta esset orcus abstulerat: et apud inferos detinuerat. Que res cū fuisset luctu publico celebrata: q̄ rursus eadem fecūditas redijt: proserpia reddita exortā esse leticiā: et ex hoc ei solēnia instituta. Dicit deinde multa ī mysterijs eius tradī: que nisi ad frugū iuentionem n̄ pertineant.

De turpitudine sacroz: que libeo celebrantur. cap. xxi.

i Am vō liberi sacra: que liq̄dis seib⁹: ac p̄ hoc nō solū liquōib⁹ fructuū quoz quodāmō p̄matū uinū tenet. v̄um etiam seibus aialium prefecerunt: ad quantaz turpitudinē puerint: piget quidem dicē pp̄t fimonis

lōgitudinē: s; prop̄ supbā istoꝝ hebe-
tudinē n̄ piget. Inter cetera que preter
mittere qm̄ multa sunt cogor: i italie
compitis quedam dicit sacra liberi ce-
lebrata cum tāta licētia turpitudinis:
ut i eius honorem pudenda uirilia co-
lerentur: nō saltem aliq̄tū uēcūdiore
secreto: sed in propanulo exultante ne-
quitia. Nam hoc tempore m̄brum li-
beri per dies festos cum honore ma-
gno pro stellis impositū prius p rura
i compitis: z usq; in urbez postea uec-
tabat. In oppido aut lauino unus li-
bero totus mensis tribuebatur: cuius
dieb' oīs uerbis flagitiosissimis ute-
bātur: oōec illud m̄brum per foꝝ trās
uectum esset: atq; i loco suo q̄sceret.
Lui mēbro inhonesto matrēfamilias
hōestissimaz palam coronam necesse
erat imponere. Sic uidelicet liber de-
placādus fuerat pro eueib' seminuz:
sic ab agris fasciatio repellēda: ut ma-
trona facere cogeretur i publico: qđ
nec meretrix si matrone spectarent p-
mitti debuit in theatro. Propter hoc
saturnus solus creditus ē n̄ sufficere
posse semibus: ut occasiones multipli-
cādoꝝ deoꝝ imūda anima reperiret:
z ab uno uero deo merito immūditie
destituta: ac p multos falsos audita-
te maioris imūditie prostituta: ista sa-
critegia sacra nomiat: seseq; spurco-
rū deonū turbis cōuolādā pollue-
dāq; preberet.

De neptuno z salacia ac venilia.
cap. xxij

i Az utiq; hēbat salaciā neptun'
uxorem: quam inferiorem aquā
maris esse dixerūt. vt quid illi adiunc-
ta est z venilia: nisi ut sine ulla causa
necessarioꝝ sacroꝝ sola libidine aie p-
stutute multiplicaret iuitatio demōio-
rum? Sed proferatur interpretatio p-
clare theologice: q̄ nos ab ista ip̄hēsiōe

reddita zōe compescat. Venilia inquit
ūda est que ad litus uenit: salacia q̄ i
salū redit. Lur ergo dee fiunt due: cuz
sit una ūda que uenit z redit: Nempe
ipsa ē exestuās i multa numia libido
vesana. Quāuis. n. aqua n̄ geminetur
que it z redit: huius tñ occasione uai-
tatis duobus demonijs inuitatis: am-
pli' aia cōmaculat q̄ it z n̄ redit. Que
so te varo: v' uos q̄ tam doctoꝝ hoī-
num talia scripta legistis: z aliqd ma-
gnū uos didicisse iactatis: ip̄tamini
hoc. nolo dicē secūdu illā eternā icom-
mutabilēq; naturam que solus ē oīs:
sed saltem secūdu aiam mūdi z partē
eius: quos deos ueros esse existiatis.
Partem aie mūdi que mare permeat
deum uobis fecisse neptunum: utcūq;
tolerabilioris est erroris. Ita ne unda
ad litus ueniens z in salum rediens
due sūt partes mūdi: aut due partes
aie mūdi. Quis uestꝝ ita desipiat: ut
hoc sapiat? Lur ergo uobis duas de-
as fecerūt: nisi q; puilsum est a sapiētī-
bus maiorib' uestꝝ: n̄ ut dī plures
uos regerent: s; ut ea q̄ istis uāitatib'
z falsitatibus gaudēt: plura uos deo-
nia possiderent. Lur aut illa salacia p
hāc interpretationē inferiōē maris p-
tez qua viro erat s̄dita pdidit: Nāq;
illā mō cū refluētē fluctū esse perbi-
betis: i superficie posuistis. An q; uenilī-
az pelicē accepit: irata suū maritū de
supernis maris exclusit?

De terra quā varo dū eē p̄firmat:
eo q; ille aius mūdi quē opiat deū: ēt
hāc corporis sui ifimā p̄tē p̄meet: eiq;
uni diuinā ipertiat. cap. xxij.

n Empe una ē tra: quā qđē plenā
vidēus aialibus suis. Uerūtām
ip̄z magnū corpus i elemētis: mūdiq;
ifimā p̄tem: cur eam uolunt deaz? An
quia secūda est: Lur ergo n̄ magis ho-
mines dī sunt: qui eam fecundiores

faciūt excolēdo: s; cū arāt n̄ cū adōāt?
 Sed pars anime mūdi inq̄rūt que per
 illam p̄meat: deā illā facit. Quasi nō
 euidentio sit in homibus anima: que
 utq; sit nulla sit questio: et tñ hoies dñ
 non habent. Et q̄ ē graūter dolēdū:
 his qui dñ nō sūt: et quibus ipsi melio
 res sunt: colendis et adorandis mira
 bili et miserabili errore subduntur. Et
 certe idēz varo in eodem libro de dñs
 selectis: tres eē affirmat anime grad^o
 in omni uniuersaq; natura. Unum q̄
 om̄s partes corporis que viuūt tran
 sit: et non habet sensum: sed tantūz ad
 uiuendū ualitudinē. Hanc uim ī nō
 corpore permanere dicit in ossibus un
 guibus et capillis: sicut ī mūdo arbōes
 que sine sensu alunt et crescunt: et mō
 quodā suo viuūt. Secūdū gradū aie
 dicit: in quo sensus est. Hanc uim pue
 nire in oculos: aures: nares: os: tactū.
 Tertium gradū anime esse summuz:
 qui uocat aius: ī quo intelligētia p̄mi
 net. hoc preter hoiem omnes carere
 mortales. in qua quoniā hoies dō uī
 dent esse similes: hanc ptē aie mundi
 dicit deū: deū autem ī nobis geniū uo
 cari. Sic ergo et in aia mūdi tres gra
 dus instituens unā ptem eius lapides
 esse dicit ac ligna: et hanc terram quā
 uidēus: quo nō permanat sensus. Ali
 am uero quam sensum uocat eius. ut
 ethera. Tertiam poro quam et aiam
 ei^o nūcupat: q. s. peruenit in astra: eam
 quoq; asserit facere deos: et per eā qñ
 in terram permanat deam tellurem.
 Quod autem inde permanat ī mare
 atq; oceanū: deū esse neptunū. Rede
 at ergo ab hac quā theologiam natu
 ralez putat: quo uelut req̄scēdi cā ab
 his ambagibus atq; anfractibus fati
 gat^o postq̄ egressus ē. Redeat inq̄ re
 deat ad ciuilem. hic eū adhuc teneo:
 tātisp de hac ago. Nōdū dico si terra
 et lapides nostris sūt ossib^o et ūguibus
 similes: sifr eos intelligētia nō h̄re: sicut

sensu carent. Aut si iccirco h̄re dñr of
 sa et ungues nostri intelligentiam: q̄a
 īn homine sunt qui habet intelligētia:
 tam stultus est qui hos deos in mun
 do dicit: q̄ stultus ē qui in nobis ossa
 et ungues hoies dicit. Sed hec cū phi
 losophis fortassis agenda sunt: nunc
 aut istū adhuc politicū uolo. fieri eiz
 potest: ut licet in illam naturalis theo
 logie ueluti libertatem caput erigere
 paululū uoluisse uideatur: adhuc tñ
 hūc libz ūfans: et se in illo uersari co
 gitās: eū ēt inde respexit: et hoc p̄p̄ca
 dixerit: ne maiores eius siue alie ciui
 tates: tellurē aeq; neptunum coluisse
 ianiter credantur. Sed hoc dico: pars
 animi mundani que p̄ terram perma
 nat: sicut una est terra: cur etiā n̄ unaz
 deam fecit: quā dicit esse tellurē. Qd
 si ita fecit: ubi erit ozcus frater iouis
 atq; neptū: quē dicit p̄tem uocat? Ubi
 eius coniunx proserpina: que secūduz
 aliam in eisdem libris positam opio
 nem non terre fecunditas: s; ps iseriō
 phibetur. Quod si dñt animi mūdāi
 partē cū p̄meat terre ptem supiozem
 ditem p̄tem facere deū: cū ūo iseriōzē
 p̄serpinam deam. Tellus illa qd erit?
 Ita enī totū qd ipsa erat ī duas istas
 ptes deosq; diuisum ē: ut ipsa tertia q̄
 sit aut ubi sit inueniri n̄ possit: nisi q̄a
 dicat simul istos deos ozcum atq; pro
 serpinam unam deam esse tellurem:
 et non esse iam tres: sed ut unam aut
 duos. Et tñ tres dñr: tres h̄nt: tres co
 luntur: aris suis: delubris suis: sacris
 suis: simulacris suis: sacerdotib^o suis:
 et per hec etiā fallacibus prostitutā
 animam constuprantibus demonibus
 suis. Adhuc respōdeatur quam ptem
 terre p̄meet ps mundani animi: ut dñ
 faciat telluionez. Nō inquit: sed una
 eadēz terra habet geminam uim et
 masculinam q̄ semina producat: et fe
 minam q̄ recipiat atq; nuat: inde a
 ūi femine dictam eē tellurē: a masculi

tellurionē. Cur ergo pontifices ut ipse indicat: additis quoque alijs duobus: quatuor dejs faciunt rem diuinā: tellurē: telluriōi: altozi: rufōi: De tellure et tellurione iam dictus est. Altozi quare: quod ex terra inquit aluntur omnia que nata sunt. Rufōi quare: quod rursus inquit cuncta eodē reuoluuntur.

De telluris cognominibus eorumque significationibus: que etiam si non erant multarum rerum iudices: non debuerunt multorum deorum firmare opiones. cap. xxxiij.

d Ebuit ergo una terra propter istam quatergeminā uim quatuor hęc cognomina: si quatuor facere deos: si cut tot cognominibus unus iuppiter: et tot cognominibus una iuno: in quibus oib⁹ uis multiplex eē dī: ad unum deum uel ad unā deā pertinēs: non multitudino cognominum deorum etiam multitudinem faciens. Sed profecto sicut aliquando etiam ipsas uilissimas feminas earum quas libidine quesierunt tedet penitetque turbaruz: sic aiaz uilē factam et immundis spiritibus prostitutam: deos sibi multiplicare quibus contaminanda prosternentur: sicut plurimum libuit sic aliquando et piguit. Nam et ipse uarzo quasi de ipsa turba uēcundatus: unam deam uult esse tellurem. Eandem inquit dicunt matrem magnā: quod tympanuz hęc significari esse orbem terre: quod turris in capite oppida: quod sedes fingat circa eam: cum oia moueantur ipsam non moueri. Quod gallos huic dee ut seruiret fecerunt: significat eos qui semine indigeant terram sequi oportere: in ea quippe oia reperiri. Quod se apud eam iactant: precipitur inquit qui terram colunt ne se deant: semp. n. esse quod agant. Tymbalorum sonitus ferramentorum ritus iactandorum ac manuū: et ei⁹ rei crepit⁹

in colendo agro qui fit: significat quod ferramenta illa erant ideo ex re: quod eā atiq̄ colerent ere anteq̄ ferrum eēt inuentum. Leonem inquit adiungit solutus atque mā suctum: ut ostendant esse nullum genus terre tam imotum ac uehemiter ferū: quod non subici colique conueniat. Deinde adiungit et dicit: tellurem matrem et nominibus pluribus et cognominibus quod nominatur: deos existimatos eē quod plures. Tellurem inquit putant esse opem quod ope fiat melior: matrem quod plura pariat: magnā quod cibū pariat: prospinaz quod ex ea prosperat fruges: uestā quod uestiat herbis. Sic alias deas inquit non absurde ad hanc uocant. Si ergo una dea eēt quidē consulta uitate nec ipsa est interim: quia diuidit in multas. Cui⁹ sint ista multa nomina: non tam dee multe quod nomina. Sed erant uis maiorum auctas deprimis: et eundē uarzonem post hęc sententiam trepidare compellit. Adiuugit enim et dicit: cum quibus opinio maiorum de his deabus quod plures eas putarūt esse non pugnat. Quo non pugnat: cum ualde aliud sit unā deā nomina habere multa: aliud eē has multas. Sed pot̄ iquē fieri: ut eadē res et una sit: et in ea quod dā res sint plures. Concedo ut in uno hoie esse res plures: nūquid ideo et hoies plures. Sic in una dea eē res plures: nūquid ideo et deas plures. Uterque sicut uolūt diuidat: consent: multiplicent: replicēt: iplīcēt. Hęc sunt telluris et matris magne preclara mysteria: unū omnia iferūtur ad mortalia semina: et exercēdam agriculturam. Ita ne ad hęc relata et hūc finē habentia: tympanū: turres: galli iactatio insana membrozum: crepitus cymbalorum: confictio leonū: uita cuique pollicentur eternam: Ita ne propterea galli abscisi huic magne dee fuerunt: ut significēt qui semine indigeant terram sequi oportere: quasi non eos ipsa pot̄ fuitus semine faciat indigere. Uterque enī sequēdo hęc deā cum idigeat

sem acquirat: an potius sequendo hanc deam cum habeant semen amittant: hoc interpretari an detestari est. Nec at teditur quantum maligni demones prenataluerint: qui nec aliqua magna his sacris pollceri ausi sunt: et tunc crudelia exigere potuerunt. Si dea fra non esset: manus et homines operando in ferret ut semina consequerentur per illam non et sibi scriuendo ut semina perderent propter illam. Si dea non esset: ita secunda fieret manibus alienis: ut non cogeret hominem sterilem fieri manibus suis. Jam quod in liberi sacris honesta matrona pudenda virilia corrobabat spectante multitudine: ubi rubens et sudas si est ulla frons in hoibus: astabat forsitan et maritus. et quod in celebratioe nuptiarum super priapi scapuz noua nupta sedet iubebatur: longe contemptibiliora atque confusibiliora sunt pro ista turpitudine crudelissima: uel crudelitate turpissima. Ibi demonicis artibus sic utque sexus illudatur: ut neuter suo vulnere perimatur: ibi fasciatio timeretur agrorum: hic membrorum amputatio non timetur. Ibi sic dehoestatur noue nupte uencidia: ut non solum fecunditas: sed nec uirginitas adimatur: hic ita amputatur uirilitas: ut nec conuertatur in feminam: nec uir reliquatur.

Quam interpretatiōem de abscissione atyis grecorum sapiētū doctrina repperit. cap. xxv.

Et atys ille non est comemoratus: nec eius ab isto interpretatio inuestigata est: in cuius dilectionis memoriam gallus abscidit. Sed docti greci atque sapientes nequaquam rem tam sanctam atque preclaram tacuerunt. Propter uernalem quippe faciem terre quam ceteris temporibus est pulchrior. Porphyrius philosophus nobilis atyem flores significare prohibuit: et ideo abscissum quod flos decidit ante fructum.

Non ergo ipsum hoies uel quasi hoies qui est uocatus atys: sed uirilia eius florem conpauerunt. Ipsa quippe illo uiuente deciderunt: imo uero non deciderunt: neque decerpta sed plane discerpta sunt. Nec illo flore amisso quisquam postea fructus: sed potius sterilitas consecuta est. Quid ergo ipse reliquus: et quod imasit abscisso: quid eo significari dicitur: quo refertur: que interpretatio inde profertur? An hec frustra moliendo nihilque inueniendo: persuadent illud potius esse credendum: quod de homine castrato fama iactauit: litterisque mandatum est? Merito huic aduersatus est et varro neque hoc dicere uoluit. non enim doctissimum hoies latuit.

De turpitudine sacrorum matris magne. cap. xxvi.

Item et de mollibus eidem matris magne contra omnes uirorum mulierumque uencundiam consecratis: quod usque in hestertum diem madidis capillis: facie dealbata: fluctibus membris incessu feminino: per plateas uicosque carthaginis etiam a populis unde turpiter uiueret exigebatur: nihil varro dicere uoluit: nec usquam me legisse commemorari. Defecit interpretatio: erubuit ratio: conticuit oratio. Uicit matris magne omnes deos filios non numinis magnitudo sed eris. Huic monstro nec iam monstruositas comparatur. Illa in simulacris habebat solam deformitatem: ista in sacris deformem crudelitatem. Illa membra in lapidibus addita: hec in hoibus perdita. Hoc dedecus tot iouis ipsius uitia et tanta supra non uincunt. Ille in feieas corruptelas uno ganymede celum infamauit: ista tot mollibus professis a publicis indignauit terram: et celo fecit iniuriam. Saturnum fortasse possemus huic in isto genere turpissime crudelitatis siue conferre: siue preferre: qui patrem castrasse

perhibet. Sed in saturni sacris hoies alijs manibus potius occidi q̄ suis abscondi potuerūt. Deuorauit ille filios suos ut poete ferūt: et phisici ex hoc interpretantur quod uolunt: ut aut̄ historia pdit necauit. Sz q̄ ei peni suos filios sacrificarūt: non recepe rōai. At vō ista magna deorum maē ēt rōanis tēplis castratos itulit: atq; istaz se uitiam morēq; seruauit: credita uires adiuuare rōanoz: execādo uirilia uirōz. Quid eiz sūt ad hoc malū furta mercurij: ueneris lasciuia: stupra et turpitudines cefoz: q̄ pferremus o libris: nisi quotidie cātaret̄ et saltarent̄ i theatris. Sz hec quid sūt ad tātū malū: cuius magnitudo magne matri tmō cōpetebat: p̄ftiz q̄ illa dñr a poetis eē p̄ficta: quasi poete id ēt sinxerit: q̄ ea sint dñs grata et accepta. Ut ergo canerēt uel scribēnt: audacia fuit uel petulantia poetaz. Ut vō diuis ib̄ et honorib̄ eisdē imperatib̄ et extorquetib̄ numib̄ addēnt: qd̄ ē nisi cum̄ doz: imo vō p̄fessio dēonioz et dceptio miserorum. Ueruz illud qd̄ de abscondoz consecratione mater deorum coli meruit: n̄ poete cōfinxerūt: sed horzē magis q̄ canē maluerūt. His ne dñs selectis quisq; consecrandus est: ut p̄ mortem uiuat beate: q̄bus consecratus añ mortem honeste n̄ potuit uiuē: tam fedis superstitionibus s̄dītus: et imūdis demonibus obligatus. Sed hec oia iquit referuntur ad munduz: videat ne potius ad immundum. Cui enim hic mūdus ē d̄s: nec aīo religiosus existit: nec hōestus uiuet ille nec mūdus. nos aut̄ animū querimus qui vā religioe p̄fusus: nō tāq; deū suū adoret mūdū: sz tāq; opus dei p̄pter deū laudet mūdum: et mundanis sordibus expiarus: mūdus puēiat ad deū q̄ cōdidit mundum. Istos vō selectos deos videmus quidem clarius innotuisse q̄ cefos: n̄ tñ ut eoz illustrarēt mēta: sz ne occul-

tarētur opprobria. v̄de magis eos homines fuisse credibile est: sicut n̄ soluz poetice l̄e: uerz ēt historice tradidert. Nam quod virgilius ait. Primus ab ethereo uēit saturnus olympo Arma iouis fugiēs: et regnis exul ademptis. et q̄ ad hanc rem p̄tinētia s̄secūt: totā de hoc homerus pandit historia: quā eniūs in latinū v̄tit eloquium: un̄ q̄a plura posuerunt: qui contra huiusmodi errores añ nos uel greco fmōe uel latino scripserunt: nō i eo mihi placuit immozari.

De figm̄tis phisilogoz: qui nec vāz deitatē colūt: nec eo cultu quo colēda ē vā diuinitas. cap. xxvij.

i P̄sas phisilogias cū cōsidero quib̄ docti et acuti hoies has res hūanas conat̄ eytē in res diuinas: nihil uideo nisi ad t̄palia terrenaz opa naturāq; corporeā: uel etiā si inuisibilem: tñ mutabilem potuisse iuocari: qd̄ nullo modo est uerus d̄s. Hoc autem si saltem religiofitati congruis significationibus agēnt: esset equidem dolendum nō his uerū deū ānuntiari atq; predicari: tñ aliquo mō ferenduz tam feda et turpia non ficri nec iubēi. At nunc cum pro deo uero quo solo aīa se inhabitante fit felix: nefas sit colere aut corpus aut animam: quanto magis nefarium est ista sic colere: ut nec salutem nec decus humanum corpus aut aīa colētis obtieat. Quāobrē si templo: si sacerdote: si sacrificio qd̄ dō uero debeat colat̄ aliq̄d elem̄tū mundi: uel creatus aliquis sp̄s etiam si n̄ immūdus et malus: nō ideo ē malum qz illa mala sūt q̄bus colit̄: sz q̄a illa sunt talia quibus solus ille colēd̄ sit: cui talis cultus seruitusq; debetur. Si aut̄ stoliditate uel mōstruositate si mulacroz: sacrificijs homicidiorum: coronatione uiriliū pudendorum:

mercede stuprorū: sectione mēbrozū: abscissione genitalium: consecratione mollium: festis impurozum obsceniorūq; ludozum: unum uerum deum. i. omnis anime corpozisq; creatorē colē se quisq; contendat: non ideo peccat quia n̄ est colendus quem colit: sed qz colēdū n̄ ut colendus est colit. Qui ueroz rebus talibus id est turpibus ⁊ scelestis: ⁊ non deum uerum id est aīe corpozisq; factorē: s; creaturā: q̄uis n̄ uitiosam colit siue illa sit aīa siue cōpus: siue aīa simul ⁊ cōpus: bis peccat in deū: q̄ ⁊ pro ipso colit quod non ē ipse: ⁊ talibus rebus colit qualibus nec ipse colendus est: necnō ipse s; hī quonāmodo id est q̄turpiter nefarieq; coluerint in promptu est. Quid autem uel quos coluerint esset obscurū: nisi eoz testaretur historia: ea ipsa q̄ feda ⁊ turpia confitemur numib⁹ triblīter exigentibus reddita. Cū remotis cōstat ambagibus: nefarios demones atq; imūdiſsimos spūs: hac omni ciuili theologia iūfēdis stolidis imagib⁹: ⁊ p̄ eas possidendis etiam stultis cordibus iuitatos.

Quod doctrīa varrois de theologia i nulla sibi pte cōcōdet. cap. xxviij.

q̄ Quid igit̄ ualet: q̄ uir doctissim⁹ ⁊ acutissimus varro uelut s̄tīlī dīspūtiōe hos om̄s deos i celoz ⁊ t̄rā redigē: ac referre cōat ⁊ n̄ pōt: flūunt de manibus: resiliūt: labūt ⁊ decīdūt. Diciturus enim de seīs hoc est de deabus: qm̄ iquit ut in primo libro dīxi de locis: duo sunt principiā deozum animaduērsa d̄ celo ⁊ terra: a quo dū partim dicūtur celestes: partim terreſtes: ut in superiorib⁹ initium fecim⁹ a celo cum diximus de iano: quez alij celum alij dixerunt esse mundum: sic de femis initium scribendi fecimus a tellure. Sentio quātam molestiā tale

ac tantū patiatur igeniū. Dicitur cū quadam ratiōe uerisimili celū esse qd̄ faciat: terrā que patiat: ⁊ ideo illi masculinam uim tribuit: huic feiam: ⁊ nō attēdit eum potius esse qui hec faciat qui utrūq; fecit. Hinc ēt samothracū nobilia myſteria in superiore libro sic iūterpretatur: eaq; se que nec suis nota sunt scribēdo exposituz: eisq; missuz quasi religiosissime pollicetur. Dicit enim se sibi multis indicijs collegisse i simulacris aliud significare celum: aliud terraz: aliud exempla rez: quas plato appellat ideas: celum iouem: terram iunonem: ideas mineruam uult itelligi. Celum a quo fiet aliqd̄: fram de qua fiat exemplum secūdū qd̄ fiat. Quā in re omitto dicē: q̄ plato illas ideas tātā vim h̄e dicit: ut secūdū cas non celum aliquid fecerit: sed ēt celuz factum sit. Hoc dico istum in libro seſlectorū deoz rōem illam eum d̄ozum: q̄bus quasi cuncta complexus est perdidisse. Celo enim tribuit masculos deos: feias terre. Inter quas posuit mineruam quā supra ipsum celum ante posuerat: deinde mascul⁹ d̄s neptunus in mari est: quod ad terram potius q̄ ad celum pertinet. Dis pat̄ postremo qui grece pluton dicitur: etiā ipse masculus frater ambozum terrenus deus esse phibetur: superiozem terrā tenēs: in inferiori habens proserpinam coniugem. Quomodo ergo d̄os in celo: deas in terra esse perhibent: q̄ rursus deos ad terram: d̄as ad celum referre conant̄? Quid solidum: quid cōstās: qd̄ sobriū: quid definitū h̄et hec dīspūtiō? Illa autem est tellus initium dearum: mascul⁹. s. magna: ap̄d quā molliū ⁊ abscisoz seseq; fecatiū atq; iactatiū ifana p̄strepit sp̄itudo. Quid ē ergo qd̄ dicitur caput deozum ianus: caput dearum tellus: nec ibi facit unum caput errō nec hic sanū furō? Cur hec frustra iſerre nituntur ad mundum:

quasi possit pro dō uero mundus: uel opus p factōe colū? Et tñ eos nec hoc posse v̄itas apta cōuincit. Referāt hec poti⁹ ad hoīes mortuos ⁊ ad dēones pessimos: ⁊ nulla q̄o imanebit.

Qz omnia q̄ physiologi ad mūdūz partes ipsius retulerunt: ad unum uerum deum iſerre debuerūt. cap. xxxix.

n Anqz oīa q̄ ab eis ex istoz deo rū theologia uelut phisicis rationibus iſerūt ad mūdū: nos qualr sine ullo scrupulo sacrilege opōis dō potius v̄o qui fecit mūdū: omnis aīe ⁊ o mnis corporis cōditōi tribuantur aduertamus hoc modo. Nos deum colimus: n̄ celū ⁊ terram quibus duabus partibus mūdus hic cōstat: nec animam uel animas per uiuētia q̄cunqz diffusas: s̄z deum qui fecit celum ⁊ t̄ram ⁊ omnia que in eis sunt. Qui fecit omnem aīam siue quocūqz mō uiuētem: ⁊ sensus ⁊ rationis exptez: siue ēt sentiētē siue ēt intelligētē. Et ut iam icipiā illa unius ⁊ ueri dei opera pcurrē: ppter que isti sibi dū quasi hōēte conāt sacramta turpissima ⁊ scelectisuma iſptari: dōs ml̄tos falsosqz fecerunt.

Qua pietate discernat a creaturis creator: ne pro uno tot dī colāt: quot sunt opa vn̄ius auctōis. cap. xxx.

i Ilū deū colius: q̄ natis a se creatis ⁊ s̄sistēdi ⁊ mouēdi inītia finesqz cōstituit: qui reruz causas habet: nouit atqz dispōit: qui uim seminum cōdidit: qui ratiōalem animaz quod dicitur animus quibus uoluit uiuētibus indidit: qui sermōis facultatem usunqz donauit: qui munus fusa dīcēdi quibus placuit spiritibus impriuit. Et p quos placet ipse futura p̄ dicit: ⁊ p quos placz malas ualitudies

pellit. Qui belloz quoqz ip̄orum cū sit em̄dandum ⁊ castigandum ē genuū humanum: exordīs p̄gressibus finibusqz modēat: qui huius mundi ignē uehēmētissimum ⁊ uolētissimum pro im̄se nature tempamto ⁊ creauit ⁊ regit: qui unīſarum aquarum creator ⁊ gubernator ē: qui solem fecit cōpōā klum clarissimum luminū: eiqz uiz cōgruaz ⁊ motū dedit. Qui ip̄is etiam inferis dom nationē suaz potestatēqz non s̄trahit: q̄ seia ⁊ alimta mōtaliū siue arida siue liquida naturis cōpetētibz attributa s̄stituit. Qui t̄ram fūdat atqz fecundat: q̄ fructus ei⁹ aīalibus hominibusqz largit: qui causas non solum principales sed etiam s̄bsequētes nouit atqz odinat: qui lune statuit modum suum: qui vias celestes atqz t̄restres locozum mutationibus prebet. Qui humanis ingenijs q̄ creauit: etiam scias artū uariarum ad adiuuandā uitam naturāqz concessit. Quī coniunctionem maris ⁊ femine ad adiutorium p̄pagāde pl̄is iſtituit: Qui hominū cetib⁹ quē foci ⁊ luminib⁹ adhibēt: ad facillimos usus munus t̄reni ignis indulsit. Ista sūt certe que d̄s scelectis nescio p̄ quas phisicas int̄ptationes vir acutissimus atqz doctissimus varro: siue q̄ aliūde accepit: siue q̄ ipse contecit dūtribūē labōa uit. Hec aut̄ facit atqz agit unus ⁊ uerus deus. Sed sicut idem d̄s ubiqz totus nullis inclusus locis: nullis uicū alligatus: in nullas ptes sectilis: ex n̄la pte mutabilis: implens celū ⁊ t̄ram p̄ntē potētia non absente natura: sic itaqz admistrat omnia que creauit: ut etiam ipsa p̄prios exercē ⁊ agē motū sinat. Quauis enim nihil esse possit sine ip̄so: non tam sunt ulla quod ip̄e. Agit autem multa etiam per angelos sed non nisi ex seip̄so beatificat aglos. Ita quauis propter aliquas causas hominibus angelos mittat: non tam

ex angelis hoies: sed ex seipso sicut angelos beatificat. Ab hoc vno et vo do vitā spāus etnāz.

Quib' proprie beneficijs dei excepta generali largitate sectatores vitatis utant. cap. xxxi.

h Abēus. n. ab illo pref' huiuscēo di bñficia: que ex hac de qua n' nulla diximus administratione nate bonis malisq; largitur: magnuz et bonorum proprium magne dilectionis indicium. Quanq̄ enim q̄ sumus: q̄ viuimus: q̄ celum terrāq; conspicius: q̄ habemus m̄tem atq; rationez qua eūm ipsum qui hec omnia condidit iquiramus: nequaquam valeamus actioni sufficere gratiaruz: tamen q̄ nos oneratos obrutosq; peccatis: et a contemplatione sue lucis avfos: ac tenebrarum. i. iniquitatis dilectioe cecatos nō omnino defevit. Misitq; nobis vbum suum: q̄ est eius unicus fili': quo pro nobis in assūpta carne nato atq; passo: q̄ti deus hominem pendēt noscēmus: atq; illo sacrificio singulari a peccatis omnibus mundarēur: eiusq; spiritu in cordibus nostris dilectione diffusa: omnibus difficultatibus supatis in eternam requiem et p̄tēplatiois eius ineffabilē dulcedinez ueniremus. Que corda quot lingue ad agēdas ei grās satis esse contenderint:

Qd sacramtū redemptionis christi nullis retro temporibus defuerit: semperq; sit diūsis significatiōib' p̄dicatū. cap. xxxij.

h Oc mysteriū vite etne: iā ide ab exordio generis humani p̄ qdā signa et sacramenta t̄porib' congrua: quib' oportuit per anglos p̄dicatū ē. Deinde ppl's hebreus in vnam q̄daz rempublicam que hoc sacramentum

ageret congregatus est: ubi p̄ quosdā scientes: per quosdā nescientes: id qd ex aduētū christi usq; nūc et deinceps agitur: prenunciaret esse venturum. Sparsa etiaz postea eadem gente per gētes propter testimoniū scripturarum quib' eterna salus in christo futura p̄dicata ē. Omnes eiz n̄ soluz p̄phetie que in v̄bis sunt: nec tantuz precepta vite que mores pietatēq; conformāt: atq; illis litteris continentur: vū etiaz sacra sacerdotia: tabernaculuz siue tēplum: altaria: sacrificia: cerimōie dies festi: et q̄cqd aliud ad eam fuitutem p̄tinet que deo debet: et grece p̄pe latia dicitur: ea significata et p̄nūtiata sūt: q̄ propter eternam vitam fideliz i christo: et impleta credimus: et impleri cernimus: et implenda confidimus.

Quod per solam christianam religionem manifestari potuerit fallacia spiritūū malignorum: de hominum errore gaudentium. cap. xxxij.

p Ex hanc ergo iligione vnam et vnam potuit aperiri dos gentiū esse imundissimos demones: s̄ defūctozum occasionibus animarum: vel creaturaz specie mūdānarum dos seputari cupientes: et quasi diuinis honoribus eisdeq; scelestis ac turpibus rebus superba impuritate letātes: atq; ad verum deum conuersionē hūanis animis iuidētes. Ex quoz imanissimo et impūssimo dñatu hō liberatur: cū credit in eum qui p̄buit ad exurgēdū tante humilitatis exemplum: q̄ta illi superbia ceciderunt. Hinc sunt non solum illi de quibus multa iam diximus: et alij atque alij similes ceteraruz gentium atque terrarum: sed etiaz hi de quibus nunc agimus tanq̄ i senatu deozum selecti: sed plane selecti nobilitate criminum non dignitate virtutuz. Quozum sacra varro dum quasi ad

naturales rationes referre conat: q̄rēs honestare res turpes: quomō his quadret ⁊ consonet non potest inuenire: quoniam non sunt ipse illoꝝ sacroꝝ cause quas purat: uel potius uult putari. Nam si non solum ipse: uex etiaꝝ quelibet alie huius generis essent: q̄ uis nihil ad deum uerum uitāq̄ eternam: que in religione querenda est pertinerent: tamen qualicunq̄ de rerum natura reddita ratione: aliquātulum mitigarent offensionem: quam non intellecta in sacris aliqua uelut turpitudine aut absurditas fecerat: sicut in quibusdā theatroꝝ fabulis uel delubroꝝ mysterijs facē ideꝝ uazzo conatus est. Ubi non theatra delubroꝝ similitudine absoluit: sed teatroꝝ potius similitudine delubra damnauit: tamen ut cuiq̄ conatus est: ut sensum horribilibus rebus offensum uelut naturaliuꝝ causarum ratione reddita deliniret.

De libris nume pompiliꝝ: quos senatus ne sacroꝝ cause: quales i eis habebantur innotescerent iussit incendi. cap. xxxiiij.

f Ed contra inuenimus: sicut ipse uir doctissimus prodidit de nume pompiliꝝ libris redditas sacroꝝ causas nullo modo potuisse tolerari: nec dignas habitas que non soluz lecte innotescerent religiosis: sed saltem scripture reconderentur in tenebris. Itaz enim dicaz: quod in tertio huius operis libro me suo loco dicturum esse p̄ miseram. Nam sicut apud eundez varronem legitur in libro de cultu deoꝝ terentius quidam cum haberet ad ianiculum funduz: ⁊ bubulcus eius iuxta sepulcrū nume pompiliꝝ trahicēs aratrum eruisse ex terra libros eius: ubi sacroꝝ institutoꝝ scripture erāt cause: in urbem pertulit ad pretorem. At ille cum inspexisset principia rem

tantam detulit ad senatum. Ubi cum primozes quasdam causas legissent: cur quicq̄ in sacris fuerit institutz: nume mortuo senat⁹ assensus ē: eosq̄ libros tanq̄ religiosi patres conscripti pretor ut comburēt censuerunt. Et edat quisq̄ quod putat: imo uo dicat quod dicendum suggesserit uesana cōtētio quilibet tante impietatis defēsoꝝ egregi⁹. De admonē sufficiat: sacroꝝ rum causas a rege pompilio romanorum sacroꝝ institutoꝝ conscriptas: nec populo: nec senatui: nec saltez ip̄s sacerdotibus inotescē debuisse: ip̄mꝝ numaz pompiliū curiositate illicita ad ea demonum peruenisse secreta: q̄ ip̄e quideꝝ scribēt: ut habēt unde legēdo cōmonētur. Sed ea tamen cū rex esset: qui minime quēnq̄ metuēt: nec docē aliquem: nec delēdo uel quoquo modo consumendo perdē audēt: ita quod scire neminem uoluit: ne hoies nefaria docēt. violare auteꝝ timuit: ne demones iratos habēt: obruit ubi tutum putauit: sepulcro suo propiquare aratrum posse nō credens. Senat⁹ autem cum religiones formidaret dānare maioꝝum: ⁊ ideo nume assentire cogētur: illos tamen libros tam perniciosos esse iudicauit: ut nec obuui rursus iubē: nec humana curiositas multo uehementius rem iam perditam q̄rē: sed flammis aboleri nefanda monimenta: ut quia iam necesse esse existabant sacra illa facē tolerabilius errare tūꝝ causis eoꝝ ignoratis: q̄ cognitis ciuitas turbaretur.

De hydromantia: per quaz numa uisis quibusdam imaginibus ludificabatur. cap. xxxv.

n Am ⁊ ip̄e numā ad quē nullus di ppheta: nullus sanctus āgls mittebatur: hydromantiā facē cōpulsus est: ut in aqua uideret imagines

deoz: uel potius ludificationes deo-
 nuz: a quibus audiret quid in sacris
 cōstitueret atq; obſuaꝝ deberet. Quō
 genus diuinationis idēz uano a pſis
 dicit allatū: quo ⁊ ipſꝝ numā: ⁊ poſtea
 pythagoram philoſophuz uſū fuiſſe
 cōmēorat: ubi adhibito ſanguine etiā
 inferos perhibet ſciſcitari: ⁊ necyomā
 tiāz grece dicit uocari: que ſiue necro-
 mantia dicatur idipſuz eſt: ubi uidentꝝ
 mortui diuinare. quibus hec artibꝝ
 fiant ipſi uideant. Nolo enim dicere:
 has artes etiā ante noſtri ſaluatoris
 aduentuz in ipſis ciuitatibus gentiuz
 legibus ſolere prohiberi: ⁊ pena ſeue-
 riſſima uindicari. Nolo inquam hoc
 dicere. fortassis enīz talia tunc licebāt.
 His tam artibus didicit ſacra illa pō-
 pillius: quoꝝ ſacroꝝ facta prodidit:
 cauſas obruit: ita timuit ⁊ ipſe quod
 didicit: quarum cauſaruz proditos li-
 bꝝos ſenatus incendit. Quid mihi er-
 go uano illoꝝ ſacroꝝum alias neſcio
 quas cauſas uelut phyſicas interpre-
 tatur: quales ſi libri illi habuiſſent nō
 utiq; ariſſent: aut ⁊ iſtos uazonis ad
 ceſarez pontificē ſcriptos atq; editos:
 patres conſcripti ſimiliter incendiſſet.
 Quod ergo aquam egeſſerit: id eſt ex
 portauerit: numa pompilius unde hy-
 dromantiaꝝ faceret: ideo nymphaz e-
 geriaz coniugez dicitur habuiſſe: quē
 admoduz in ſupradicto libro uazonis
 exponitur. Ita enīz ſolent res geſte aſ-
 pſione mēdacioꝝ in fabulas uerti. In
 illa igitur hydromantia curioſiſſimus
 rex ille rōanus ⁊ ſacra dicit: que in li-
 bris ſuis pontifices haberent: ⁊ eozuz
 cauſas quas preter ſe neminem ſcire
 uoluit. Itaq; eas ſeoꝝum ſcriptas ſe-
 cū quodāmodo mori fecit: quādo ita
 ſbtrahendas hominum noticie ſepeli-
 edaſq; curauit. Aut ergo deonū illic
 tam ſordide ⁊ noxie cupidates erant
 ꝑſcripte: ut ex his tota illa theologia
 ciuilis etiam apud tales homines exe-

crabilis apparet: qui tā multa in ipſis
 ſacris erubescenda ſuſceperant. Aut
 illi omnes nihil aliud q̄ homines mō-
 tui prodebantur: quos tam proluxa tē-
 poris uetustas: ⁊ fere om̄s populi gen-
 tiuz deos imortales eſſe crediderāt: cū
 ⁊ talibus ſacris iudez illi demones ob-
 lectarentur: qui ſe colendos pro ipſis
 mortuis: quos deos putari fecerat: q̄-
 buſdaꝝ fallaciū miraculoꝝum atteſtatio-
 nibus ſupponebāt. Sed occulta ueri
 dei prouidentia factum eſt: ut ⁊ pom-
 pilio amico ſuo illis conglutinati arti-
 bus: quibus hydromantia fieri potuit:
 cuncta illa conſiteri permitterentur: ⁊
 tamen ut morturus incenderet ea po-
 tius q̄ obzueret admonere non pm̄it-
 terentur: qui ne innotescerent: nec ara-
 rio quo ſunt eruta obſiſtere potuerūt:
 nec ſtilo uazonis: quo ea que de hac
 re geſta ſunt in noſtram memoriā per-
 uenerunt. Non enim poſſunt quod n̄
 ſinuntur efficeꝝ. ſinuntur autem alto
 dei ſummī iuſtoꝝq; iudicio pro meritis
 eozum quos ab eis uel affligi tātū: ul'
 etiam ſbꝝici ac decipi iuſtum eſt: Quā-
 uo pernicioſe uel a cultu uere diuinita-
 tis aliene ille littere iudicate ſint: hinc
 intelligi poteſt: q̄ eas maluit ſenatus
 incendere: quas pōpillius occultauit:
 q̄ timere quod timuit: qui hoc audeꝝ
 non potuit. Qui ergo nec felicem i fu-
 turo uitam: nec modo habere uult pi-
 am: talibus ſacris morteꝝ querat eter-
 nam. Qui autem cum malignis deo-
 nibus non uult habere ſocietatem: nō
 ſuperſtitionem qua coluntur noxiam
 pertimeſcat: ſed ueram religionē qua
 produntur ⁊ uincuntur agnoſcat.

esse respondit. i. studiosum uel amato rem sapientie: quoniam sapientem pferi arrogatissimum uidebatur. Thales uero generis princeps fuit thales milesius: unus illorum septem q̄ appellati sunt sapientes. Sed illi sex uite genere distinguebant: et quibusdā pceptis ad bene uiuendum accommodatis. Iste autem thales ut successores etiam ppagaret: rerum naturam scrutatus suasq̄ disputationes litteris mandās eminuit: maximeq̄ admirabilis extitit q̄ astrologie numeris comprehensis defectus solis et lune etiam p̄dicē potuit. Aquā tamen putauit rerum eē principium: et hinc omnia elementa mundi ipsūq̄ mundum et q̄ in eo gignuntur existē. Nihil autem huic operi q̄ mūdo considerato tā mirabile aspiciuntur ex diuina mente preposuit. huic successit anaximāder eius auditor: mutauitq̄ de rerum natura opinionē. Nō enim ex una re sicut thales ex hūore: sed ex suis proprijs principijs quasq̄ res nasci putauit. Que rerum principia singulaz esse credidit infinita: et innumerabiles mundos gignere: et quęcunq̄ in eis oriuntur: eosq̄ mundos modo dissoluit: mō iterum gigni existimauit: quanta quisq̄ etate sua manē potuerit: nec ipse aliquid diuine menti in his rerum operibus tribuens. Iste anaximēnem discipulum et successorem reliquit: qui omnes rerum causas infinito aeri dedit: nec dōs negauit aut tacuit: nō tamē ab ipsis aerem factum: s; ipsos ex aere ortos credidit. Anaxagoras uero eius auditor: harum rerum omnium quas uidemus effectorem diuinum animum sensit: et dixit ex infinita materia que cōstaret dissimilib⁹ inter se particulis rerum omnium genera pro modulis et speciebus proprijs singula fieri: s; aīo faciente diuino. Diogenes quoq̄ anaximēnis alter auditor aerem quidem dixit rerum esse mate-

riam de qua omnia fierēt: sed enī esse compotem diuine rationis: sine qua nihil ex eo fieri posset. Anaxagore successit auditor eius archelaus etiam ipse de particulis inter se dissimilibus q̄b⁹ singula queq̄ fierent: ita omnia cōstare putauit: ut inesse etiam mitez diceret: que corpōa dissimilia id ē illas particulās cōiungēdo et dissipādo agēt oīa. Socrates huius discipulus fuisse perhibetur magis platōis: propt̄ que huius cūcta ista recolui.

De socratica disciplina. cap. iij.

Socrates ergo p̄mus uniuersā philosophiā ad corrigēdos componendosq̄ mores inflexisse memorat: cum ante illum omnes magis phisicis: id est naturalibus rebus perscrutandis operam maximam impenderint. Non mihi autem uidetur posse ad liquidum colligi utrum socrates ut hoc faceret tedio rerum obscurarum: et incertarum ad aliquid approbatum et certum reperiendum animum intēdit: quod esset beate uite necessarium: propter quam uitam omnium philosophorum inuigilasse ac laborasse uidetur industria. An uero sicut de illo quidaz beniuolētius suspicantur: uolebat in mundos terrenis cupiditabug animos se extendē in diuina conari et doquidem ab eis causas rerū uidebat iquiri: quas prius atq̄ sumas nō nisi in unius ueri ac summi dei uoluntate eē credebat. Un̄ nō eas putabat nisi mūdata mente posse comprehendī: et ideo purgande bonis moribus uite cēsebat instandum: ut deprimentibus libidīnibus exoneratus animus naturali uigore in eterna se attoleret: naturamq̄ incorporei et icommutabilis luminis ubi cause omnium factaz naturarum stablīter uiuunt intelligētē puritate cōspicēt. Cōstat cum tam̄ iperitorum

stultitiam scire se aliquid opinantiū: etiam in ipsiſ moralibus questionib⁹: quo totū animū itendisse videbat: vel confessa ignorātia sua vel diſſimulata ſciētia: lepore mirabili differendi ⁊ acutiffima urbanitate agtaſſe atq; uerſaſſe. Unde ⁊ concitatis inimicitijs calūnioſa criatiōe damnatus mōte multatus eſt. Sed eū poſtea illa ipſa que publice damnauerat athenienſium ciuitas publice luxit: i duos accuſatiōes ei⁹ uſq; adeo populi indignatiōe cōuerſa: ut un⁹ eoz⁹ oppreſſus i multitudine operiret: exilio aut̄ uolūtario atq; perpetuo penam ſimilem alī eua dēt. Tā preclara igitur uite mortifq; fama ſocrates iliquit plurimos ſue philoſophie ſectatores: quoz⁹ certatiz ſtūdiū fuit in queſtionum mōtaliuz diſceptatione uerſari: ubi agit de ſummo bono quo fieri homo beatus pōt. Quod i ſocratis diſputationibus dū omnia mouet: aſſertit: deſtruit: quoniā non euidenter apparuit: quod cuiq; placuit inde ſumpſerunt: ⁊ ubi cuiq; uifum eſt conſtituerunt finem boni. ſi nis autem boni appellatur: quo diſq; cum peruenerit beatus eſt. Sic autem diuerſas inter ſe ſocratici de iſto fine ſententias habuerunt: ut quod uix credibile eſt unius magiſtri potuiſſe facē ſectatores: quidam ſummum bonum eſſe dicēt voluptatez: ſicut ariſtipp⁹: quidam uirtutez ſicut antiſthenes: ſic aliū atque aliū aliud atq; aliud opinati ſunt: quos cōmēorare longū eſt.

De precipuo inter diſcipuloſ ſocratis platone: qui omnem philoſophiā triplici partitione diſtinxit. cap. iiii.

f Ed inter diſcipuloſ ſocratis nō quidem i merito excellentiffima gloria claruit: qui omnino ceteroſ obſcuraret plato. Qui cum eſſet athenieſis honeſto apud ſuoſ loco natus: ⁊ i

genio mirabili longe ſuoſ condiciſcipuloſ anteiret: parum tamen putans ꝑficiende philoſophie ſufficere ſeiſuz: ac ſocraticam diſciplinam: q̄ longe lateq; potuit peregrinatus eſt: qua qua uerſum eum alicui⁹ nobilitate ſcientie percipiende fama rapiebat. Ita q; ⁊ in egypto didicit quecunq; illic magna habebantur atq; docebantur: ⁊ inde in eaſ italie parteſ ueniens: ubi pythagoreozum fama celebrabatur: q̄cqd italice philoſophie tūc florebat: auditi⁹ eminēti⁹ in ea doctorib⁹ facillime comprehēdit. Et q; magiſtꝝ ſocratem ſingulariter diligebat: euz loquentem fere in omnibus ſmonibus ſuis faciens: etiā illa que uel ab alijs didicerat: vl̄ ipe q̄ta potuerat itelligētia uiderat: cū illi⁹ lepore ⁊ moralib⁹ diſputationibus temperauit. Ita q; cū ſtūdiū ſapientie in actione ⁊ contemplatione uerſet: unde vna part̄ ei⁹ actiua: altera contēplatiua dici poteſt: quarum actiua ad agendam uitaz id eſt ad mozeſ inſtituendos pertinet: cōtēplatiua autem ad conſpiciendaz nature cauſaz ⁊ ſyceriffimaz uitatez. ſocrates in actiua excelluiſſe memorat. Pythagoras uo magis contēplatiue quibus potuit intelligentie uiribus inſtituiſſe. Proinde plato utrūq; iungendo philoſophiam perfeciffiſſe laudatur: quaz in treſ parteſ diſtribuit. Unam moralē que maxie in actione uerſat: alteraz naturalem que contēplationi deputata eſt: tertiam rationalem qua uerū determinatur a falſo. Que licz utriq; .i. actioni ⁊ contemplationi ſit neceſſaria: maxime tamē contēplatio ꝑſpectionem ſibi uendicat ueritatis. Ideo hec tripartitio non eſt contraria illi diſtinctioni: qua intelligitur omne ſtūdiū ſapientie in actione ⁊ contemplatione conſiſtere. Quid autē in hiſ uel de hiſ ſinguliſ partib⁹ plato ſenſit: id eſt ubi finem omnium actionū:

ubi cās omnium naturarū: ubi lumen omnium rationū esse cognouerit uel crediderit: differendo explicare et longum eē arbitro: et temē esse affirmādū n̄ arbitro. Cum enim magistri sui socratis: quem facit in suis volumibus disputantem notissimū morē diffimulande scie uel opiniōis sue seruaū affectat: qz et illi ipse mos placuit: factum ē ut etiam ipsius platonis de rebus magnis sententia nō facile p̄spici possint. Ex his tñ que apud euz leguntur: siue que dixit siue que ab alijs dicta eē narrauit: atqz conscripsit que sibi placita uidentur: quedam cōmēorari et huic operi inseri opōtet a nobis uel ubi suffragatur religioni uere quam fides nostra suscipit ac defendit: uel ubi ei uideatur esse contrariū: quantum ad istaz de uno deo et pluribus pertinet questionem: quem propter uitam que post mortem futura est ueraciter beatam: colendum esse catholice religionis asserit disciplina. Fortassis enim qui platonem ceteris philosophis gentiūz lōge recteqz prelatum acutiūz atqz uacius intellexisse atqz secuti esse fama celebriore laudantur: aliquid tale de deo sentiunt: ut in illo inueniatur et causa subsistendi: et ratio intelligendi: et ordo uiuendi. Quorum trium unūz ad naturalem: alterum ad rationalem: tertium ad moralem partem intelligitur pertinē. Si enim homo ita creatus ē: ut per id quod i eo precellit: attingat ad illud quod cuncta precellit: id ē unū uerū optimum deum: sine quo nlla natura subsistit: nulla doctrina instruit: nullus usus expedit: ipse queratur ubi nobis omnia sunt secunda: ipse cernat ubi nobis certa sunt omnia: ipse diligat: ubi nobis recta sūt oia.

Quō de theologia cū platonis potissimū disceptādū sit: quoz opioni oīū phōz postponēda sint dogmata. c. v.

¶ Iergo plato dei huius imitator: cognitor: amator: dixit esse sapientem: cuius participatiōe sit beatus: quid opus est discutiē ceteros: quorum nulli nobis q̄ iste proprius accefferunt. Cedat igitur eis non solū theologia illa fabulosa deorum criminibus oblectans animos impiorum: nec solum etiam illa ciuiliū ubi impuri demones terrestribus gaudijs deditos populos deorum nomine seducen-tes: humanos errores tanquam suos diuinos honores habē volucrunt: ubi ad spectandos suorum criminum ludos cultores suos tanquam sue uanitatē administratores habuerunt: ubi per eos ad suum cultum studijs imūdiffimis alios excitantes: et sibi delectabiliores ludos de ipsis spectatozibz exhibentes. Ubi si qua uelut honesta geruntur in templis cōiuncta sibi theatrozū obscenitate turpantur: et que cunqz turpia geruntur in theatris: cōparata sibi templozū feditate laudantur. Et ea que varro ex his sacris quasi ad celum et terram rerūqz mortalium semina et actus interpretatus est: quia nec ipsa illis ritibus significantur que ipse insinuare conat: et ideo ueritas conantez non sequitur. Et si ipsa essent: tamen anime rationali ea que infra illam nature ordine constituta sunt: p̄ deo suo colenda non essent: nec sibi debuit preferre tanquam deos: eas res quibus ipsam pretulit uerus deus: et ea que numa pompilius re uera ad sacra eiusmodi pertinentia secum sepeliendo curauit abscondi: et aratro eruta senatus iussit incēdi. In eo genere sūt etiam illa: ut aliquid de numa mutius suspicemur: que alexander macedo scribit ad matrem: sibi a magno antistite sacrozū egyptiozū quodā leone patefacta: ubi non picus et faunus: et eneus et romulus: uel etiam hercules et esculapius: et liber semela

natus et tyndaride fratres: et siquos alios ex mortalibus pro dijs habet: sed ipsi etiam maiores gentium dij: quos cicerone in tusculanis tacitis nominibus uideretur attingere. Juppiter: iuno saturnus: uulcanus: uesta: et alij plurimi: quos varro conatur ad mundi partes siue elementa transferre: homines fuisse produntur. Timæus. n. et ille quasi uelata mysteria petens admouet alexandrum: ut cum ea matri conscripta insinuauerit: flammis iubeat concremari. Non solum ergo ista que due theologie continent fabulosa. s. et ciuilibus: platonice philosophis cedant: qui uerum deum et rerum auctorem: et ueritatis illustratores: et beatitudinis largitorem esse dixerunt: sed alij quoque philosophi qui corporalia nature principia corpori deditis mentibus opinati sunt: cedant his tantis et tanti dei cognitoribus uiris: ut thales in huiore: anaximenes in aere: stoici in igne: epicurus in atomis: hoc est minutissimis corpusculis: que nec diuidi nec sciri queunt. Et quicumque alij quorum enumeratione immorari non est necesse: siue simplicia siue coniuncta corpora: siue uita carentia siue uiuentia: sed tamen a corpore corporea. Nam stoici ignem id est corpus unum ex quatuor elementis quibus uisibilis mundus hic constat: et uiuentem et sapientem et ipsius mundi fabricatorem: atque omnium que sunt in eo: eumque omnino ignem esse deum putauerunt. Hi et ceteri similes eorum id solum cogitare potuerunt: quod cum eis corda eorum obstricta carnis sensibus fabulata sunt. In se quippe habebant quod non uidebant: et apud se imagiabant quod foris uiderant: etiam quod non uidebant: sed tantummodo cogi-

tabant. Hoc autem in conspectu talis cogitationis iam non est corpus: sed similitudo corporis. illud autem unde uidetur in animo hec similitudo corporis nec corpus est nec similitudo corporis: et uideatur atque utrum pulchra an deformis sit iudicatur: profecto est melius quam ipsa que iudicatur. Hec mens hominis et ipsa rationalis anime natura est: que utique corpus non est: si iam illa corporis similitudo cum in animo cogitantis aspicitur atque iudicatur: nec ipsa corpus est. Non est ergo nec terra: nec aqua: nec aer: nec ignis: quibus quatuor corporibus que dicuntur quatuor elementa: mundum corporeum uideamus esse compactum. Porro si nosmet animus corpus non est: quomodo deus creator animi corpus est? Cedant ergo et isti ut dictum est platonice: cedant et illi quos quidem prouidit dicere deum corpus esse: ueritatem eiusdem nature cuius ille est animos nostros esse putauerunt. Ita non eos mouit tanta mutabilitas anime: quam dei tribuere nefas est. Sed dicunt corpore mutatur anime natura: nam per seipsam incommutabilis est. Poterant isti dicere corpore aliquo uulneratur: nam per seipsam inuulnerabilis est. Prorsus quod mutari non potest: nulla re potest. Ac per hoc quod corpore mutari potest: aliqua re potest: et ideo incommutabile recte dici non potest.

De platonice sensu in ea parte philosophie: que physica nominatur. cap. vi.

u Iderunt ergo isti philosophi: quos ceteri non immerito fama atque gloria prelatos uidemus: nullum corpus esse deum: et ideo cuncta corpora transcendunt querentes deum. Uiderunt quicquid mutabile est: non esse summum deum: et ideo omnem animam mutabilemque omnes spiritus transcenderunt

eo quod amat: ueque et summum bonum amat: quis eum beatum nisi miserimus negat? Ipsum autem uerum ac summum bonum plato dicit deum. Unde uult esse philosophum amatorem dei: ut quoniam philosophia ad beatam uitam tendit: fruens deo sit beatus qui deum amauit. Quicumque igitur philosophi de deo summo et uero ista senserunt: quod et uerum creaturarum sit affectio: et lumen cognoscendarum: et bonum agendarum: quod ab illo nobis principium sit nature: et ueritas doctrine: et felicitas uite siue platonici accommodatus nuncupetur: siue quodlibet aliud secte siue nomen imponant: siue tantummodo ionici generis: qui in eis precipui fuerunt ista senserint: sicut idem plato: et qui eum bene intellexerunt: siue etiam italici propter pythagoram et pythagoreos: et si qui forte alij eiusdem sententiae in idem fuerunt: siue aliarum quoque gentium qui sapientes uel philosophi habiti sunt: atlantici: libyci: egyptij: indi: perse: chaldei: scythae: galli: hispani: alique impudenter qui hoc uiderit ac docuerint: eos omnes ceteris anponimus: eosque nobis propinquiores fatemur. Quauis enim homo christianus litteris tantum ecclesiasticis eruditus: platonicoz forte nomen ignoret: nec utrum duogenera philosophorum extiterint in greca lingua ionicoz et italicoz sciat: non tam ita surdus est in rebus humanis ut nesciat philosophos uel studius sapientie: uel ipsam sapientiam profiteri. Laudet eos tamen qui secundum elementa huius mundi philosophantur: non secundum deum a quo ipse factus est mundus. Admonetur enim precepto apostolico: fideliterque audit quod dictum est. Lauete ne quis uos decipiat per philosophiam et inanem seductionem secundum elementa mundi. Deinde ne omnes tales esse arbitretur: audit ab eodem apostolo dici de quibusdam: quia

quod notum est dei manifestum est illis: deus enim illis manifestauit. Inuisibilia enim eius a constitutione mundi: per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque uirtus eius et diuinitas. Et ubi atheniensibus loquens: cum rem magnam de deo dixisset: et quod a paucis posset intelligi: quod in illo uiuimus et mouemur et sumus: adiecit et ait sicut et uestri quidam dixerunt. Non uis sane etiam ipsos in quibus errant cauere. Ubi enim dictum est: quod per ea que facta sunt deus illis manifestauit intellectu conspicienda inuisibilia sua: ibi etiam dictum est non illos ipsum deum recte coluisse: quia et alij rebus quibus non oportebat: diuinos honores illi uni tantum debitos detulerunt: quam cognoscetes deum non sicut deus glorificauerunt aut gratias egerunt: sed euauerunt in cogitationibus suis: et obscuratum est insipientes cor eorum. Dicentes enim se sapientes esse: stulti facti sunt: et immutauerunt gloriam incorruptibilis dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis: et uolucrum: et quadrupedum: et serpentium: ubi et romanos et grecos et egyptios: qui de sapientie nomine gloriati sunt fecit intelligi. Sed de hoc cum istis postmodum disputabimus. In quo autem nobis confiteri de uno deo huius uniuersi auctore: qui non solum super omnia corpora est incorporeus: uerum etiam super omnes animas incorruptibilis: principium nostrum: lumen nostrum: bonum nostrum: in hoc et eos et ceteris anteponimus.

Que sit inter philosophicas artes religiosi excellentia christianorum. cap. x.

n Ecce si leas eorum christianorum ignouit uerbis que non didicit in disputatio ne non utitur: ut uel naturaliter latine: uel physicam grece appellet eam partem

in qua de inquisitione nature tractat: et rationale siue logicam in qua quiritur quoniam modo ueritas percipi possit: et moralem uel ethicam in qua de moribus agit: bonorumque finibus appetendis: malorumque uitandis: ideo nescit ab uno uero deo atque optimo: et naturam nobis esse: qua facti ad eius imaginem sumus: et doctrinam qua eum nosque nouerimus: et gratiam qua illi coheredo beati sumus. Hec itaque causa est cur istos ceteris preferamus: quia cum alij philosophi ingenia sua studiisque conuerterint inquirendis rerum causis: et quodnam esset modus discendi atque uiuendi: isti deo cognito reperierunt ubi essent et cause constitute uniuersitatis: et lux percipiende ueritatis: et fons uiuentis felicitatis. Siue ergo isti platonici siue quicumque alij quaruilibet gentium philosophi de deo ista sentiunt nobiscum sentiunt. Sed ideo cum platonici magis placuit hanc causam agere: quia eorum sunt littere notiores. Nam et greci quorum lingua in gentibus preminet: eas magna predicatione celebrarunt: et latini permoti earum uel excellentia uel gloria uel gratia: ipsas libentius didicerunt: atque in nostrum eloquium transferendo nobiliores clarioresque fecerunt.

Unde plato eam intelligentiam potuerit acquirere: qua christiane scie perpinquauit. cap. xi.

m Irantur autem quidam nobis in christi gratia sociati: cum audiunt uel legunt platonem de deo ista sensisse: que multum congruere ueritati nostre religionis agnoscunt. Unde nonnulli putauerunt eum quando prexit in egyptum hieremiam audisse prophetam. uel scripturas propheticas in eadem peregrinatione legisse: quorum quidam opinionem in quibusdam libris meis posui. Sed diligenter computa-

ta temporum ratio que chronica historia continetur: platonem indicat a tempore quo prophetauit hieremias centum ferme annos postea natus fuisse. Qui cum octoginta et unum uixisset: ab anno mortis eius usque ad tempus quo ptolemeus rex egypti scripturas propheticas gentis hebreorum de iudea poposcit: et per septuaginta uiros hebreos: qui etiam grecam linguam nouerant: interpretandas habendasque curauit: anni ferme reperiuntur sexaginta. Quapropter in illa peregrinatione sua plato nec hieremiam uidere potuit: tanto ante defunctum: nec easdem scripturas legere que nondum fuerant in grecam linguam translate qua ille pollebat: nisi forte quia fuit acerrimi studij: sicut egyptias ita et istas per interpretem didicit: non ut scribendo transferreret: quod ptolemeus pro ingenti beneficio: qui regia potestate etiam timeri poterat meruisse perhibetur: sed ut colloquendo quid continerent quantum capere potuisset addisceret. Hoc ut existimet illa suadere uidentur indicia: quod liber geneleos sic incipit. In principio fecit deus celum et terram: terra autem erat inuisibilis et incomposita: et tenebre erant super abyssum: et spiritus dei ferebatur super aquas. In timo autem plato quem librum de mundi constitutione conscripsit: deum dicit in illo opere terram primo ignemque iunxisse. Manifestum est autem quod igni tribuit celi locum. Hec ergo hec sententia quandam illius similitudinem qua dictum est in principio fecit deus celum et terram. Deinde illa duo media quibus interpositis sibi met hec extrema copularentur: aquam dicit et aere: unum putat sic intellexisse quod scriptum est: spiritus dei ferebatur super aquas. Parum quippe attendens quomodo soleat illa scriptura appellare spiritum dei: quonia et aer spiritus dicitur: quatuor opinatus elementa loco

illo commemorata uideri potest. De inde q̄ plato dicit amatorem dei esse philosophuz: nihil sic i illis litteris sacris flagrat: et maxime illud q̄d et me plurimū adducit: ut pene assētiar platonē illoꝝ librorum expertuz fuisse: quod cum ad sanctum moyse ita v̄ba dei per angelum perferantur: ut querenti quod sit nomen eius: qui eū pergere precipiebat ad populum hebreū ex egypto liberādum respondeatur. Ego sum qui suz: et dices filijs israel: qui est misit me ad uos: tanquam i eī comparatione qui uere est q̄ incōmutabilis est: ea que mutabilia facta sūt non sint. Vehementer hoc plato tenuit et diligentissime commēdauit. Et nescio utrū hoc uspiam reperiat in libris eorum qui ante platonē fuerāt: nisi ubi dictum est ego sum qui suz: et dices eis qui est misit me ad uos. Sz undecūq̄ ille ista didicerit: siue precedentium eum ueterum libris: siue potius quomodo dicit apostolus: q̄ q̄d notum est dei manifestum est in illis. deus enī illis manifestauit: inuisibilia enim eius a constitutione mundi: p̄ ea que facta sūt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoq̄ eius uirtus et diuinitas non immerito me platonicos philosophos elegisse: cum quib⁹ agaz quod i ista questione quam modo suscepimus agitur de naturali theologia: utrum propter felicitatem que post mortem futura est: uni deo an plurib⁹ sacra facere oporteat. Nam utz unus deus an plures prop̄ huius uite sint bona colēdi: satis ut existio exposui.

Quod etiā platōici licz de uno v̄o deo bñ senserint: multis m̄ dñs sacra faciēda censuerunt. cap. xij.

d Eos q̄ppe hos potissimū elegi: qm̄ de vno deo qui fecit celuz et terram quāto melius senserūt: tanto

ceteris gloriofiores illustrioresq̄ habetur: intantum alijs prelati iudicio posteroruz: vt cū aristoteles platonis discipuls vir excellētis ingenij et eloquio platonij quidem impar: sed multos facile superans: cum sectam peripateticaz condidisset: q̄ deambulans disputare consueuerat: plurimosq̄ discipulos p̄ clara fama excellēs: uiuo adhuc p̄ceptorē i suā hēsīm cōgregasset. Post mōtem v̄o platōis speusippus sororis ei⁹ fili⁹: et xenocrates dilect⁹ eius discipuls i scholaz eius que academia uocabat eidem successissent: atq̄ ob hoc et ipsi et eoruz successores academici appellarentur: recentiores tñ phi nobilissimi quibus plato sectandus placuit noluerunt se dici peripateticos aut academicos sed platonicos. Ex quibus sūt ualde nobilitati greci: plotin⁹: iamblicus: porphyri⁹. In utraq̄ autē lingua. i. et greca et latina: apuleius afer extitit platonicus nobilis. Sed hi omnes et ceti eiusmodi et ipse plato: dñs pluris esse sacra faciēda putauerunt.

De sentētia platōis: qua diffiniuit deos ñ esse nisi bonos: amicosq̄ v̄rutū. cap. xij.

q Uāq̄ ergo a nobis et in alijs mltis reb⁹ magnūq̄ dissentiant: i hoc tñ q̄d mō posui: q̄ nec parua res est: et inde nunc questio est. Primū ab eis quero quibus dñs istum cultum exhibendum arbitrentur: utrum bonis an malis: an et bonis et malis. Sz de hoc habemus sententiam platonis dicentis omnes deos bonos esse: nec esse omnino vllum deorum malum. Consequens est igitur: ut bōis hec exhibenda intelligantur. Tūc enim dñs exhibentur: qm̄ nec dñ erunt si boni non erunt. Hoc si ita est: nam de dñs quid aliud decet credē? Illa profecto uacuat opinio: qua nonnulli putāt

deos malos sacros placandos eē: ne ledāt: bonos aut ut adiuent iuocandos. Malī aut nulli sunt dī: bōis pōro debitus. ut dñt honor: sacro: rum est deferēdus. Qui sunt ergo illi q̄ ludos scenicos amant: eosq̄ diuinis rebus adiungi ⁊ suis honoribus flagitant exhiberi: quorum uis nō eos indicat nullos: sed iste affectus nūmūz idicat malos: Quid enim de ludis scenicis plato senserit notum est: cuz poetas ipos q̄ tam indigna deozꝝ maiestate atq̄ bonitate carmina cōposuerant: censet ciuitate pellēdos. Qui sunt igitur isti dī: qui de scenicis ludis cum ipso platone contendunt? Ille quippe n̄ patit̄ dōs falsis criminibus infamari: isti eis dem cribus suos honores celebrari iubent. Deniq̄ isti cum eosdem ludos iustaurari precipere: poscentes turpia maligna gesserunt. Tito latino auferentes filium: ⁊ imittentes morbuꝝ q̄ eozꝝ abnuisset impiū: eūq̄ mōbū retrahentes cū iussa complectet. Iste autem illos nec taz malos timēdos putat: sed sue sententię robur cōstātissime retinēs: omnes poetarum sacrilegas nugas quibus illi per immunditię societatem oblectantur: a populo bene iustituto remouere non dubitat. Hunc autem platonem: quem iam in secūdo libro commemorauit: inter semideos labeo ponit. Qui labeo numia mala uictimis cruentis atq̄ huiusmodi supplicationibus placari existimat: bona uero ludis ⁊ talibus quasi ad letitiāz ptinētibus rebus. Quid est ergo q̄ semideus plato nō semideis sed deis ⁊ hoc bonis illa oblectamta qz iudicat turpia tam constanter audet auferre? qui sane dī refellunt sententiāz labeonis. nam se i latino nō lasciuos tantū atq̄ ludibundos: sed et sceuos terribilesq̄ monstrarūt. Exponant ergo nobis ista platonici: qui om̄s deos secundū auctoris sui sententiā bonos ⁊

honestos ⁊ uirtutibus sapiētū eē socios arbitrantur: aliterq̄ de ullo dōz sentiri nefas habēt.

De opione eozꝝ qui ratiōales aias triū geneꝝ eē dixerūt. i. i dīs celestibꝝ: i dēoibus aeris: ⁊ in hoibus terrēis. cap. xiiij.

e Exponius iquit: attente igitur audiamus. Omnium inquit animalium i quibus est anima ratiōalis tripartita diuisio ē: in deos: hoies: demōes. Dī excelsissimum locū tenent: homines infimuz: demones mediū. Nam deozꝝ sedes in celo est: hominum in terra: in aere demonuz. Sicut eis diuersa dignitas est locoꝝ: ita etiā naturaz. Proinde dī sunt hominibus demonibusq̄ potiores: homines uero infra dōs ⁊ demones constituti sunt: ut elementozꝝ ordine sit differentia meritoꝝ. Dēones igitur mediū: quenadmodum dīs quibus inferius habitant postponendū: ita hominibus quibus superius preferendū sūt. Habent enim cum dīs cōmunez imortalitatem coꝝporum: animozꝝ autem cum hominibus passiones. Quapropter non est mirum inquit si etiā ludozꝝ obscenitatibus ⁊ poetarum figm̄tis delectantur: qñquidez ⁊ hūanis capiuntur affectibus: a quibus dī longe absunt ⁊ modis omnibus alieni sunt. Ex quo colligitur platonem poetica detestando ⁊ prohibendo figmenta: non deos qui omnes boni ⁊ excelsi sunt priuasse ludozꝝ scenicoꝝ voluptate: sed demones. Nec si ita sunt: que licet apud alios quoq̄ reperiantur. Apuleius tamen platonici maudazēsis de hac re solū unū scripsit librum: cuius titulum esse uoluit d̄ deo socratis ubi differit ⁊ exponit ex quo genere numinum nūmen sibi socrates hēbat adiūctū ⁊ amicitia

quadam conciliatum: a quo perhibet solitus admoneri ut desisteret ab agendo: quando id quod agere uolebat profere fuerat euenturum. Dicit eis apertissime et copiosissime asserit: non illud deum fuisse sed demones diligenti disputatione pertractans istam platonis de deorum sublimitate: et hominum humilitate: et demonum medietate sententiam. Hec ergo si ita sunt: quoniam ausus est plato etiam si non deos quos ab omni humana cogitatione semouit: certe ipsis demonibus poetas urbe pellendo auferre theatricas uoluptates: nisi quia hoc pacto admonuit animam humanam: quamuis adhuc in his mortaliis membris positum per splendorem honestatis impura iussa demonum contemneret: eorumque immunditiam detestari? Nam si plato hec honestissime arguit et prohibuit: profecto demones turpissime poposcerunt atque iusserunt. Aut ergo fallitur apuleius: et non ex isto genere numinum habuit amicum socrates: aut contra se sensit plato: modo deos honorando: modo eorum delicias a ciuitate bene morata remouendo: aut non est socrati amicitia demonis gratulanda: de qua usque adeo et ipse apuleius erubuit: ut de deo socratis prenotaret librum: quem secundum suam disputationem: qua deos a demonibus tam diligenter copioseque discernit: non appellare de deo: sed de demone socratis debuit. Maluit autem hoc in ipsa disputatione: quam in titulo libri ponere. Ita enim per sanam doctrinam quam humanis rebus illuxit: omnes uel pene omnes demonum nomen exhorrent: ut quisquis ante disputationem apuleij: qua demonum dignitas commendatur: titulum libri de demone socratis legat: nequaquam illum hominem sanum fuisse sentiret. Quid autem etiam ipse apuleius quod in demonibus laudaret inuenit: preter subtilitatem et firmitatem corporum: et ha-

bitationis altiorum locum? Nam de moribus eorum: cum de omnibus generaliter loqueretur: non solum nihil boni dixit: sed etiam plurimum mali. Denique lecto illo libro: profusus non miratur eos etiam scenica turpitudine in rebus diuinis habere uoluisse: et cum deos se putari uelint deorum criminibus oblectari potuisse: et quicquid in eorum sacris obscena solennitate seu turpi crudelitate uel ridetur uel horretur eorum affectibus conuenire.

Quod neque propter aerea corpora neque propter superiora habitacula: de mortales hominibus antecellunt. cap. xv.

Quamobrem absit ut ista considerans animus ueraciter religiosus et uero deo subditus ideo arbitretur demones seipso esse meliores: quam habeant corpora meliora. Alioquin multas sibi et bestias prelaturus est: quam nos et acinoria sensuum: et motu facilis atque celeris: et ualentia uirium: et animosissima firmitate corporum uincunt. Quis hominum uidendo equabitur aquilis et uulturibus? Quis odorando canibus? Quis uelocitate lepore: ceruis: oibus aibus? Quis multum ualendo leonibus et elephantibus? Quis diu uiuendo serpentes: quam etiam deposita tunica senectutem deponet: atque in iuuentutem redire perhibentur? Sed sicut his omnibus ratiocinando et intelligendo meliores sumus: ita et demonibus bene et honeste uiuendo meliores esse debemus. Ob hoc enim et providentia diuina est quibus nos constat esse potiores data sunt quedam potiora corporum munera: ut illud quo eis preminemus: etiam isto modo nobis commendaret: multo maiore cura excolendum esse quam corporis: ipsaque excellentiam corporalem quam demones habere nossemus: pre bonitate uite qua illis anteponimur pretere-

disceremus habituri ⁊ nos immortalitate corporū: nō quaz supplicioꝝ eternitas torqueat: sed quaz puritas pcedat animoꝝ. Jaz uero de loci altitudine: ⁊ demones in aere nos autēz habitamus in terra: ita permoueri: ut hinc eos nobis esse preponendos existimemus: omnino ridiculum est. Hoc enīz pacto nobis ⁊ omnia uolatilia preponimus. At enīz uolatilia cuz uolādo fatigantur: uel reficienduz alimētis cōpus habent: terram repetunt: uel ad requiem: uel ad pastum quod dēones inquirunt nō faciunt. Nunquid ergo placet eis ut uolatilia nobis: dēones autem etiāz uolatilibus antecellant. Quod si dementissimum est opinari: nihil est quod de habitatione superioris elementi dignos esse demones existimemus: quibus nos religiōis affectu sōdere debeamus. Sicut enīz fieri potuit: ut aeree uolucres terrestribus nobis non solum non preferantur: uerum etiam subiciantur propter rationalis anime que in nobis est dignitatem ita fieri potuit: ut demones quibus magis aerei sint terrestribus nobis: nō ideo meliōes sint quia est aer ⁊ terra superior: sed ideo eis homines preferendi sunt: quoniam spei piorum hominum. nequaquam illorum desperatio comparanda est. Nam ⁊ illa ratio platonis: qua elementa quatuor proportione cōtexit atqz ordinat: ita duobus extremis: igni mobilissimo ⁊ tre immobile media duo aërem ⁊ aquam interserens: ut quanto aer est aquis ⁊ aere ignis: tanto ⁊ aque superiores sint terris: satis nos admonet animalium merita non pro elemetozum gradibus estimare. Et ipse quippe apuleius cuz ceteris terrestre animal hominem dicit: qui tamen lōge prepōitur animalibus aquatilibus: cum ipsas aquas terris preponat plato: ut intelligamus nō eundez ordinez tenenduz cum agitur

de meritis animarum: qui uidetur ordo esse in gradibus corporum: sed fieri posse: ut inferius corpus anima meliō inhabitet: deteriōqz superius.

Quid de moribus demonū apuleius platonius senfit. cap. xvi.

d E mōibus ergo demonuz cum idem platonius loqueretur: dixit eos esse quibus homines animi perturbatiōib⁹ agitari: iritari iniurijs: obsequijs dōisqz placari: gaudē honoribus: diuersis sacroz ritibus oblectari: ⁊ in eis siquid neglectum fuerit cōmoueri. Inter cetera etiam dicit ad eos pertinere diuinationes auguruz: haruspiciuz: uatum: atqz somniorum: ab his quoqz esse miracula magorū. Breuiter aut eos diffiniens ait. Dēones esse genē animalia: animo passiuā: mte rationalia: corpōe aerea: tempōe eterna. Horum uere quinqz tria p̄iora illi esse que nobis: quartum pprium: qui tum eos cum dīs habere commune. Sed uideo trium superiorum que nobiscū habent: duo etiam cum dīs habē. Animalia quippe esse dicit ⁊ deos: sua cuiqz elementa distribuens. In terrestribus animalibus nos posuit cuz ceteris que in terra uiuunt ⁊ sentiunt: in aquatilibus pisces ⁊ alia natatilia: in aereis demōes: in ethereis dōs. Ac per hoc ⁊ demōes genere sunt animalia: nō solum eis cum hominibus uerum etiam cuz dīs pecoribusqz cōmune ē: ⁊ mente rationalia cuz dīs ⁊ hominibus: ⁊ tempore eterna cum dīs solis: ⁊ aīo passiuā cū hoibus solis: ⁊ corpore aerea ipsi sunt soli. Proinde ⁊ genere sūt animalia non est magnū: qz hoc sunt ⁊ pecora: ⁊ mente rationalia nō est supra nos: quia sumus ⁊ nos: ⁊ tempore eterna: quid boni est si non beata: Meliō est enīz tempōalis felicitas: ⁊ misera eternitas. ⁊ aīo passiuā

quomō supra nos ē quādo ⁊ nos hoc sumus: nec ita esset nisi miserī cēmus? Quod corpore aerea quanti estimā- dum est: cum omni corpori preferatur aīe qualiscunq; natura: Et iō iligōis cultus qui debetur ex animo nequaquā debetur ei rei que animo est inferior. Porro si inter illa que demonum esse dicit annumerēt uirtutem: sapientiā: felicitatem: ⁊ hec eos diceret habē cuz dījs eterna atq; communia: profecto aliquid diceret exoptandum magniq; pendenduz: nec sic eos tamen propter hec tanquam deum colere deberēus: sed potius ipsum a quo hec illos accepisse nossemus. Quāto minus nunc honore diuino aerea digna sunt animalia: ad hoc rationalia ut misera eē possint: ad hoc passua ut misera sint: ad hoc eterna ut miseriam suā finī nō possint: Quapropt̄ ut omittaz cetera ⁊ hoc solum pertractem q; nobiscum demones dixit habere commune: id est animi passiones si omnia quatuō elementa suis aīalibus plena sunt: immō talibus ignis ⁊ aer: mortalib⁹ aqua ⁊ trā: quero cur animi demonū passio- num turbelis ⁊ tempestatib⁹ agitent̄. Perturbatio enim est que grece pathos dicitur: unde illa uoluit uocare animo passua: quia uerbum de vbo pathos passio dicitur: motus animi cōtra rationem. Cur ergo sunt ista i animalis demonum: que in pecoribus non sunt? Quoniam siquid in pecore simile apparet nō ē perturbatio: quia non est cōtra rationem qua pecora carēt. In hominib⁹ autez ut sint iste perturbationes: facit hoc stultitia aut misia. Nōdum enim sumus in illa perfectione sapiētie beati: que nobis ab hac mōtalitate liberatis in sine promittitur. Deos uero ideo dicunt istas perturbationes non perpeti: quia non solum eterni uerum etiam beati sunt. Eisdē quippe animas rationales etiam ipos

habere perhibent: sed ab omni labe ac peste purissimas. Quamobrem si propterea dī non perturbant: q; aīalia sunt q; nec beata possūt esse nec misia: restat ut demones sicut hoīes iō pēbēt: q; aīalia sūt nō beata s; misera.

An dignuz sit eos spīrit⁹ ab homie colli: a quozum uitq; etiā opōteat liberari. cap. xvij.

q; Ua igitur insipiētia uel potius amētia per aliquā religionez demonibus subduntur: cū p vā religioez ab ea uitiositate in qua illis sumus similes liberemur? Cum enim demones quod ⁊ iste apuleius quāuis eis plurimum parcat: ⁊ diuinis honoribus dignos censeat: tamen cogitur confiteri ut ira instigentur: nobis uera religio p̄cipit ne ira instigemur: sed ei potius resistamus. Cum demones donis inuitentur: nobis vā religio precipit: ne cuiq; donozum acceptione faueamus. Cum demones honoribus mulceantur: nobis uera religio precipit ut talibus nullo modo moueamur. Cuz demones quorundam hominum osiores quo: undaz amatores sint: non prudenti tranquil loq; iudicio: sed ut ipse aīo appellat passua: ipsa nobis uera religio p̄cipit ut inimicos nostros etiam diligamus. Postremo omnem motum cordis ⁊ salum mētis: omnesq; turbelas ⁊ tempestates animi quibus demones estuare atq; fluctuare asserit: nos uera religio deponere iubet. Que igitur causa nisi stultitia errorq; miserabilis: ut ei te facias uenerando hūilem: cui te cupias uiuendo dissimilem: ⁊ religione colas quem imitari nolis: cum religionis summa sit imitari quem colis?

Qualis sit religio in qua docetur:
 q̄ homines ut comēdentur dīs bonis
 dēonib⁹ uti debeāt aduocatis. c. xviij.

f **R**ustra igitur eis apuleius ⁊ q̄
 cūq; ita sentiūt hūc detulit ho-
 norē: sic eos in aere medios it̄ ethereū
 celū terrāq; cōstituens : ut quoniam
 nullus deus misceat homini qd̄ plato
 nē dixisse perhibet: isti ad deos pferat
 preces hominum inde ad homines i-
 petrata que poscunt. Indignum enim
 putauerunt qui ista crediderunt misce-
 ri homines dīs: ⁊ deos hominibus.
 Dignū aut̄ misceat dēones ⁊ dīs ⁊ ho-
 mibus: hinc petita quā assignent: inde
 concessa quā apponent : ut uidelz hō
 castus ⁊ ab artium magicarum sceler-
 ribus alienus eos patronos adhibeat
 per quos illum dī exaudiant: qui hec
 amant que ille nō amando sit digniō:
 quem facilius ⁊ libentius exaudire de-
 beant. Amant quippe illi scencas tur-
 pitudines quas non amat pudicitia.
 Amant in maleficijs magoz mille no-
 cendi artes: quas nō amat innocentia.
 Ergo ⁊ pudicitia ⁊ innocentia siquid
 a dīs impetrare uoluerit: nec poterit
 suis meritis nisi suis interuenientibus
 inimicis: n̄ est q̄ ista poetica figmenta
 ⁊ theatra ludibria iustificare conet.
 Habemus contra ista magistrū coruz
 ⁊ tāte apud eos auctoritatis platonē:
 si puoz humani ita de se male mēt:
 ut nō solum diligit turpia: uerū etiaz
 diuinitati existimet grata.

De impietate artis magice: que pa-
 trocinio utitur spirituum malignoz.
 cap. xix.

p **O**ro aduersus magicas artes:
 de quib⁹ quosdā nimis ifelices
 ⁊ nimis impios et̄ gloriari libet i noie
 demonum: ipsam publicam lucem te-
 stem citabo. Cur enim tā graui ista

plectunt̄ seueritate legū: si opera sunt
 numinum colendorum? An forte istas
 leges christiani instituerunt: qd̄ artes
 magice puniuntur : secundum quem
 aliū sensum: nisi q̄ hec maleficia gene-
 ri humano puitiosa eē n̄ dubiū ē: Hic
 poeta clarissimus. Testō cara deos: ⁊
 te germana: tuūq; Dulce caput magi-
 cas inuitā accingier artes. Illud et̄ qd̄
 alio loco de his artib⁹ dicit. Atq; sa-
 tas alio uidi traducē messes. Eo q̄
 hac pestifera scelerataq; doctria: frue-
 t⁹ alie i alias tras transferri phibēt:
 nōne in duodecim tabulis. i. zōanoz
 antiquissimis legibus cicero comme-
 morat eē conscriptū: ⁊ ei qui hoc fece-
 rit supplicū cōstitutū: Postremo ip̄e
 apuleius: nunquid apud iudices chri-
 stianos de magicis artibus accusatus
 est? Quas utiq; sibi obiectas si diuina
 ⁊ pias esse nouerat: ⁊ diuiaz potesta-
 tum operibus congruas : non solum
 eas cōfiteri debuit: sed et̄ p̄fiteri: leges
 culpans potius quibus hec prohibe-
 rentur ⁊ damnanda putarentur: q̄ ha-
 beri miranda ⁊ ueneranda oporteret.
 Ita enim uel sententiaz suā persuadet
 iudicib⁹ : vel si illi secundum iniquas
 leges saperent: eūq; talia predicantez
 atq; laudantem morte mulcarent di-
 gna anime illius demōes dona repe-
 derent: pro quoz diuinis operibus
 predicandis humanā uitā sibi adimi
 non timerent. Sicut martyres nostri
 cū eis pro crie obicētur christiana re-
 ligio : qua nouerant se fieri saluos ⁊
 gloriōsissimos in eternum: non eaz ne-
 gando temporales penas euadere de-
 legerunt: sed potius confitendo: profi-
 tendo: predicando: ⁊ pro hac oīa fide-
 lit̄ fortiterq; tolerando: ⁊ cū pia securi-
 tate mouendo: leges quib⁹ phibebāt
 erubescē cōpulerūt: mutariq; fecerūt.
 Huius autem philosophi platonici
 copiosissima ⁊ disertissima extat orō:
 qua crimen artium magicarum a se

alienuz esse defendit: seqz aliter n̄ uult innocentem uideri: nisi ea negando q̄ non possunt ab innocente committi. At omnia miracula magoz: quos recte sentit esse damnandos doctrinis fiunt et operibus demonum: quos uiderit cur censeat honorandos eē: necessarios eos asserens preferēdis ad deos n̄ris precibus: quozū debemus opera deuotare: si ad deum uerum p̄ces n̄ras volumus p̄uenire. Deinde quero quales preces hominum d̄s bonis p̄ demones allegari putat: magicas an licitas. Si magicas: nolūt tales: si licitas nolunt per tales. Si autē peccator penitens preces fundit: maxime si aliquid magicū admisit: ita ne tandem illis intercedentibus accipit ueniam: q̄bus impellentib⁹ aut fauētibus se cecidisse plangit in culpā? An et ipsi demones ut possint penitētib⁹ mereri indulgētiam: priores agunt q̄ eos deceperint penitentiaz: hoc nemo unq̄ de d̄onibus dixit: quia si ita effet: nequaquaz sibi auderent diuinos honores expetē: qui penitendo desiderarēt ad gr̄iaz uenie peruenire. Ibi eiz est detestanda superbia: hic humilitas miseranda.

An credendū sit q̄ d̄j boni libēt⁹ d̄onib⁹ q̄ hoib⁹ misceāt. cap. xx.

a Tez̄ürgens cā et artiffima cogit demones medios iter d̄os et homines agere: ut ab hominibus auferant desiderata: et ad eos iſerāt ipe trata. Quenā tādē cā ē ista et quanta necessitas? Quia nullus d̄s inquit miscetur homini. Preclara igitur sanctitas dei q̄ nō miscet homini penitēti supplicati: et miscet d̄ōi arrogati. Nō miscetur homini confugienti ad diuinitatē: et miscet d̄ōni fingēti diuinitatem. Non miscetur homini petenti indulgētiam: et miscet demoni suadēti neſtiam. Non miscetur homini per phi

losophicos libros poetas de bñ iſtituta ciuitate pellenti: et miscetur demoni a p̄ncipibus et pontificibus ciuitatis per scenicos ludos poetarum ludibria requirēti. Nō miscetur homini deozū crimina fingere prohibenti: et miscet demoni se falsis deozum criminibus oblectanti. Non miscetur homini magozū scelera iustis legibus puniēti: et miscetur demoni magicas artes docenti et implenti. Non miscet homini imitationem demonum fugienti: et miscetur demoni deceptionem hominis aucupanti. Sed nimirum tante huius absurditatis et indignitatis est magna necessitas: q̄ scilicet deos ethereos humana curantes quid terestres hoies agēt utiqz latēt: nisi d̄ones aerei nūtiarent: qm̄ ether lōge a terra ē altcqz suspēsus: aer uo etheri terreqz cōtiguus. O mirabilē sapiētiam. Quid aliud de d̄s istis sentiunt: quos om̄a optimos uolunt: nisi eos et humana curare ne cultu uideantur indigni: et ppter elementozum distāciam humana nesciū: ut credantur demones necessarij: et ob hoc etiam ipsi putentur colendi: per quos d̄j possint et quid in rebus hūanis agatur addiscere: et ubi opōret hominibus subuenire. Hoc si ita est: d̄s istis bonis magis notus est demon p corpus uicinum: q̄ homo p animum bonum. O multū dolenda necessitas: an potius irridenda uel detestanda uanitas: ne sit uana diuinitas. Si. n. aīo ab obstaculo corporis libero animuz n̄m d̄j vidē possunt: non ad hoc d̄onibus indigent nuntijs. Si autem aīorum indicia corporalia: qualia sūt nullus: locutio: mot⁹: p corpus suū etheri d̄j sentiunt: et inde colligunt qd̄ ēt demones nūciant: possunt et mendacis demonum decipi. Porro si deozū diuinitas a demonib⁹ falli non potest: ab eadem diuinitate quod agimus nō potest ignorari.

An demonibus nuntijs et interpre-
tibus dei utantur: fallique se ab eis aut
ignorant aut velint. cap. xxi.

u Ellē autē mihi istī dicent: utrum
dēs demones nuntiauerint de
cribus horū poetica platonī displicere
figmenta: et sibi ea placē celauerint an
utriūq; occultauerit: deosq; esse malu-
erit totius rei huius ignoros: an utriūq;
indicauerint: et religiosam erga deos
platonis prudentiam: et in deos iniu-
riosā libidinē suam: an sēntiam quā
platonis qua noluit deos per impiā
licentiā poetarum falsis criminibus
infamari: ignotam dēs esse uoluerint:
suam uero nequitiam qua ludos sce-
nicos amant quibus illa deorum de-
decora celebratur: prodē non erubue-
rint uel timuerint. Horum quatuor quae
interrogādo proposui quodlibet eligat:
et in quolibet eorum quantum mali de
dēs bonis opinetur attendant. Si. n.
primum elegerint: confessuri sunt non
licuisse dēs bonis habitare cum bono
platonē: quoniam eorū iniurias prohibebat:
et habitasse cum demonibus malis: quoniam
eorum iniurijs exultabant: cum deus bo-
ni hominem bonum longe a se positum
non nisi per malos demones nosset:
quos sibi uicinos nosse non possent.
Si autē secundum elegerint: et utriūq;
occultatum a demonibus dixerint: ut
deus omnino nesciret et platonis religi-
osissimam legem: et demonum sacrile-
gam delectationem: quid in rebus hu-
manis per internuntios demones deus
nosse utiliter possunt: quando illa ne-
sciunt que in honorem deorum bono-
rum per religionem bonorum hominum
contra libidinē malorum demonum de-
cernuntur. Si uero tertium elegerint:
et non solum sēntiam platonis deorum iniu-
rias prohibentem: sed etiam demonum
nequitiam deorum iniurijs exultatē:
per eosdem demones nuntios deus ino-

tuisse responderint: et hoc nuntiare est
an insultare? Et deus utriūq; sic audiūt:
sic utriūq; cognoscunt: ut non solum
malignos demones deorum dignitati
et platonis religioni contraria cupientes
atq; facientes a suo accessu non arceāt:
sed etiam per illos malos propinquos
platonī bono longinquo dona trans-
mittāt. Sic enim eos elementorum qua-
si cathena series colligauit: ut illis a quibus
criminant coniungi possint: huic
a quo defenduntur non possint. utriūq;
scientes: sed aeris et terre pondera trans-
mutare non ualentes. Jam quod reliquum
est si quartum elegerint: peius est cete-
ris. Quis enim ferat si poetarum de
dēs immortalibus criminosa figmen-
ta: et theatrorum indigna ludibria: su-
asq; in his omnibus ardentissimam cu-
piditatem: et suauissimam voluptatem
dēs demones nuntiauerūt: et quod plato
philosophica grauitate de optima re-
publica hec omnia censuit remouēda
tacuerunt: ut itaq; deus boni per tales nun-
tios nosse cogantur mala pessimorum:
nec aliena sed eorūdem nuntiorum: atq;
his contraria non sinantur nosse bona phi-
losophorum: cum illa sint in iniurijs
ista in hominem ipsorum deorum.

De adiiciendo cultu demonum con-
tra apuleium. cap. xxij.

q Uia igitur nihil istorum qua-
tuor eligendum est: ne in quolibet
eorum de deis tam male sentiat: re-
stat ut nullo modo credendum sit quod
apuleius persuadere nititur. Et quicum-
que alij philosophi sunt eiusdem sentē-
tie: ita esse medios demones inter deos
et homines: tanquam inter nuntios et
interpretes quae hic ferant petitiones nostras: inde
referant res a nobis petitas: sed esse
spiritus nocendi cupidissimos: a iustitia
penitus alienos: superbia tumidos: in-
uidia liuidos: fallacia callidos: qui

in hoc quidem aere habitant: quia de celi superioris sublimitate defecti: merito irregressibilis transgressionis in hoc sibi congruo uelut carcere predanati sunt. Nec tam quia supra terram et aquas aeri locus est: ideo et ipsi sunt meritis superiores hominibus qui eos non corpore sed electo in auxiliu deo uero pia mente facillime superant: sed multis plane participatione uere religionis indignis tanquam captis subditisque dominantur: quorum maxime parti mirabilibus et fallacibus signis siue factorum siue predicatorum: deos se esse persuaserunt. Quibusdam uero uitiis eorum attentius et diligentius intuentibus: non potuerunt persuadere quod deum sint: atque ideo inter deos et homines: inter nutius ac beneficiorum interpretatores se esse finxerunt. Si tamen non istum saltem honorem homines eis deferendum putarunt: qui illos nec deos esse credebant quia malos uidebant. Deos autem omnes bonos uolebant: nec audiebant tamen omnino indignos dicere honore diuino: maxime ne offenderent populos a quibus eis cernebant inueterata superstitione per tot sacra et templa seruari.

Quid hermes trismegistus de idolatria senserit: et unde scire potuerit superstitiones aegyptias auferendas. capitulum xxxij.

Atque diuersa de illis hermes aegyptius: quos trismegistum uocant scripsit et sensit. Apuleius quidem deos illos negat: sed cum dicit ita inter homines deosque quaedam medietate uersari: ut hominibus apud ipsos deos necessarium uideantur: cultum eorum a supernorum deorum religione non separat. Ille autem aegyptius alios dicit a summo deo factos: alios ab hominibus. Hoc qui audire sicut a me positum est: putat dici de simulacris quia opera sunt manuum homi-

num. At ille uisibilia et correctabilia si mulacra uelut corpora deorum esse asserit. inesse autem his quosdam spiritus ueritatos: qui ualeant aliquid siue ad nocendum siue ad desideria eorum nonnulla complenda: a quibus eis diuini honores et cultus obsequia deferuntur. Hos ergo spiritus inuisibiles per artes quandam uisibilibus rebus corporalis materie copulare: ut sint quasi aeterna corpora illis spiritibus dicata et subdita simulacra: hoc esse dicit deos facere: easque magna et mirabilem deos facienti accepisse hominis potestatem. Huius aegyptii uerba sicut in nostras linguas interpretata sunt ponamus. Et quoniam de cognatione inquit et consortio hominum deorumque nobis indicitur sermo: potestatem hominis o asclepi uicque cognosce. Dominus inquit et pater: uel quod est sumus deus ut effector est deorum celestium: ita homo factus est deorum qui in templis sunt: humana proximitate contenti. Et paulo post. ita humanitas inquit semper memor nature et originis suae: in illa diuinitatis imitatione perseuerat: ut sicuti pater ac dominus ut sui similes essent deos facit aeternos: ita ut humanitas deos suos ex sui uultus similitudine figuraret. Hic cum asclepius ad quem maxime loquebatur ei respondisset atque dixisset: statuas dicis o trismegiste. Tum uero ille statuas inquit o asclepi uides ne quatenus tu ipse diffidas: statuas animatas sensu et spiritu plenas: tantisque facientes et talia: statuas futurorum praesias: ea que forte uates omnis ignoret in multis et uariis rebus predicet: imbecillitates hominibus facientes easque curantes: tristitiam letitiamque pro meritis. An ignoras o asclepi quod aegyptus imago sit celi: aut quod uerius translatio aut descensus omnium que gubernantur atque exercentur in celo: ac sic dicendum est uerius: terra nostra mundi totius est templum: Et

tamen quoniam prescire cuncta prudentes decet : illud uos ignorare fas non est. futurum enim tempus est: cum appareat egyptios incassum pia mente diuinitati sedulam religionem seruasse: et omnis eorum sancta ueneratio in irritum casura frustrabitur. Deinde multis uerbis hermes hunc locum exequitur: in quo uidetur hoc tempus predicere: quo christiana religio quanto est ueracior atque sanctior: tanto uehementius et liberius cuncta fallacia figmenta subuertit: ut gratia uerissimi saluatoris liberet hominem ab his diis quos facit homo: et ei deo subdat a quo factus est homo. Sed cum hermes ista predicat: uelut amicus eisdem ludificationibus demonum loquitur: nec christianum nomen euidenter exprimit: sed tanquam ea tollerentur atque delerentur: quorum obseruatione celestis similitudo custodiretur in egypto: ita hec futura deplorans: luctuosa quodammodo predicatione testatur. Erat enim de his de quibus dicit apostolus: quod cognoscentes deum non sicut deum glorificauerunt aut gratias egerunt: sed euauerunt in cogitationibus suis: et obscuratum est insipiens cor eorum. dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt: et immutauerunt gloriam incorruptibilis dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis: et cetera que commemorare longum est. Multa quippe talia dicit de uno uero deo fabricatore mundi: qualia ueritas habet. Et nescio quomodo illa obscuracione cordis ad ista delabitur: ut deus quos confitetur ab hominibus fieri semper uelit homines subdi: et hec futuro tempore plangat auferri: quasi quicquid sit infelicis homine cui sua figmenta dominantur: cum sit facilius fieri deos colendo quos fecit ne ipse sit homo: quam ut per eius cultum deus esse possint quos fecit homo. *Lin?*

enim fit ut homo in honore positus pecoribus non intelligens comparet: quam ut operi dei ad eius imaginez factum id est ipsi homini opus hominis preferatur. Quapropter merito homo deficit ab illo qui eum fecit: cum sibi prescicit ipse quod fecit. Hec uana deceptorum: pernicioza: sacrilega: hermes egyptius quia tempus quo auferetur uenturum sciebat dolebat: sed tam impudenter dolebat: quam imprudenter sciebat. Non enim hoc ei reuelauerat spiritus sanctus sicut prophetis sanctis: qui hec presidentes cum exultatione dicebant. Si faciet homo deos: et ecce ipsi non sunt dii. Et in alio loco. Erit in illo die dicit dominus: exterminabo nomina simulacrorum a terra: et non erit eorum memoria. Proprie uero de egypto quod ad hanc rem attinet: ita sanctus esaias propheta. Et mouebatur manufacta egypti a facie eius: et cor eorum nuntiatur in eis: et cetera huiusmodi. Ex quo genere et illi erant qui uenturum quod sciebant uenisse gaudebant: qualis simeon: qualis anna: qui mox natum iesum: qualis elisabeth que etiam conceptum in spiritu agnouit: qualis petrus reuelante patre dicens: tu es christus filius dei uiui. Huic autem egyptio illi spiritus indicauerant futura tempora perdicionis sue: qui etiam presenti in carne trementes domino dixerunt. Quid uenisti ante tempus perdere nos? Siue quia subitum illis fuit quod futurum quidem sed tardius opinabantur: siue quia perdicionem suam hanc ipsam dicebant: qua fiebat ut cogniti spernerentur. Et hoc erat ante tempus id est ante tempus iudicij: quo eterna damnatione puniendi sunt cum omnibus etiam hominibus: qui eorum societate detinentur: sicut religio loquitur: que nec fallit nec fallitur: non sicut iste quasi o uento doctrine hinc atque inde pflat?

et falsis uera permiscens dolet quasi parituram religionem : quem postea confitetur errorem. Post multa enim ad hoc ipsuz redit: ut itez dicat d̄ d̄s quos homines fecerunt ita loquens: sed iam de talibus sint satis dicta talia. Iterum inquit ad hominem ratio neq̄z redeamus : ex quo diuino dono homo aial dictum est rationale. Minus enim miranda et si miranda sunt: que de homine dicta sunt. Omnium enim mirabilium uicis admirationez: q̄ homo diuinam potuit inuenire naturam: eaq̄z efficere.

Quomodo hermes patenter partum suorum sit confessus errorez: que tamen uoluerit destruendū. capituluz xliij.

q̄ Quoniam ergo proauis nostri multū errabant circa deoz rationē increduli: et nō aduertentes ad cultū religionēq̄z diuinam: inuenerunt artē qua efficerent deos. Cui inuente aditū perunt uirtutem de mundi natura conuenientem : eaq̄z miscentes quoniam animas facere non potuerunt: euocantes animas demonum uel anglozum eas indiderunt imaginibus sanctis diuinisq̄z mysterijs: per quas idola et bñ faciendū et male uires h̄e potuissent. Nescio utrū sic cōfiterent ipsi demōes adiurati: quomodo iste confessus est. Quā inquit proauis nostri multum errabant circa deozum rationem: increduli: et non animaduertentes ad cultū religionēq̄z diuinam: inuenerūt artē qua efficerent deos. Nunquid saltem mediocriter eos dixit errasse ut hanc artem inuenirent faciendū deos: aut contentus fuit dicere errabant: nisi addēt et diceret multū errabāt. Iste ergo multus error et incredulitas non aduertentium ad cultū religionēq̄z diuinaz: inuenit artem qua efficeret deos. Et

tamen q̄ multus error et incredulitas: et a cultu ac religione diuina auersio animum inuenit : ut homo arte faceret deos: hoc dolet uir sapiens tanquam religionem diuinam uenturo certo tēpore auferri. Uide si nō et diuinas maiorum suorum errorem preteritum perdere: et etiam diabolicam penam deorum futuram dolere compellitur. Si enim proauis eorum multum errando circa deozum rationem incredulitate et auersione animi a cultu ac religione diuina: inuenerūt artem qua deos efficerent: quid mirū si hec ars detestanda quicquid facit auersa a religione diuina: auferet a religione diuina: cum ueritas emendet errorem: fides redarguat incredulitate: conuersio corrigat auersionez? Si enim tacitis causis dixisset prauos suos inuenisse artē qua deos facerēt: nō fuit utiq̄z siquid rectum piūq̄z saperemus attendere et uidere: nequaquā illos ad hanc artem peruenturos fuisse qua homo deos facit: si a ueritate non aberrarent : si ea que deo digna sunt crederent: si animuz aduenterent ad cultum religionēq̄z diuinam. Et tamen si causas artis huius nos dicemus: multum errorem hominum et incredulitatem: et animi errantis atq̄z infidelis a diuina religione auersionē : utraq̄z ferenda esset impudentia resistentium ueritati. Cuz uero idē ipse qui potestatem huius artis super omnia cetera miratur in homine qua illos deos facere concessum est: et dolet uenturū esse tempus quo hec omnia deozum signēta ab hoibus instituta etiam legibus iubeantur auferri: cōfiteat tamen atq̄z exprimit causas: quare ad ista peruentū sit dicens: proauos suos multo errore et incredulitate et animū nō aduertēdo ad cultū religionēq̄z diuinaz: inuenisse hanc artem qua facerent deos. Nos quid oportet dicere uel potius quid agere: nisi quantas possumus gratias dño

deo nostro : quī hec contrarijs causis
 q̄ instituta sunt abstulit. Nam quod in
 stituit multitudo erroris abstulit uia
 ueritatis: quod instituit incredulitas:
 abstulit fides: qđ instituit a cultu diuī
 ne religionis auersio: abstulit ad unū
 ueꝝ deū sanctūqꝫ cōuersio. Nec in so
 la egypto quam solam in isto plangit
 demonum spiritus: sed in omni terra
 qua cantatur domino canticum no
 uum: sicut uere sacre ⁊ uere pphetice
 littere prenuntiauerunt: ubi scriptum
 ē. Cantate dño canticum nouum: can
 tate domio omnis terra. Titulus q̄p
 pe psalmi huius ē: qñ domus edifica
 batur post captiuitatem. Edificabit
 enim domus domini ciuitas dei que ē
 sancta ecclesia in omni terra: post eam
 captiuitatem qua illos homines de q̄
 b^o credētib⁹ in deū tanquam lapidib⁹
 uiuis domus edificabat: captos deo
 nia possidebant. Neqꝫ enim q: homo
 deos faciebat: id non ab eis possideba
 tur ipse qui fecerat: qñ in eorum socie
 tatem colendo traducebatur. Societa
 tem dico non idolorū stolidorum: sed
 uersutorum demoniorum. Naz quid
 sunt idola nisi quod eadem scriptura
 dicit oculos habent ⁊ non uidebunt:
 ⁊ quicqd tale de materijs licet a fabro
 effigiatis: tñ uita sensūqꝫ carentibus
 dicendum fuit? Sed imundi spiritus
 eisdem simulacris arte illa nefaria col
 ligati: cultorū suorum aīas in suam so
 cietatem redigendo miserabiliter cap
 tinauerāt. Un̄ dicit apls. Scimus q̄a
 nihil est idolum: sꝫ q̄ sacrificant gētes
 demonijs immolant ⁊ non deo. nolo
 uos socios fieri demoniorum. Post
 hanc ergo captiuitatem qua homines
 a malignis demonib⁹ tenebantur: dei
 domus edificatur in omni terra: unde
 titulū ille psalmus accepit ubi dicitur:
 Cantate domino ⁊ benedicite nomen
 eius. Cantate dño canticū nouū: can
 tate domino omnis terra. Cantate

dño ⁊ benedicite nomen eius: bene nō
 tiate diem ex die salutare eius. Annū
 tiate in gentibus gloriā eius: in om
 nibus populis mirabilia eius. Quo
 niam magnus dominus ⁊ laudabilis
 nimis: terribilis est super omnes deos.
 Quoniam omnes dñi gentium demo
 nia: dominus autem celos fecit. Qui
 ergo doluit uenturum fuisse tempus
 quo auferretur cultus idolorum: ⁊ in
 eos qui colerent dominatio demonio
 rum: malo spiritu instigatus semper
 uolebat istam captiuitatem manere:
 qua transacta psalmus canit edificari
 domū i oi terra. Prenuntiabat illa her
 mes dolēdo: prenuntiabat hec ppheta
 gaudento. Et qꝫ spiritus uictor est q̄
 hec per sanctos prophetas canebat:
 etiam hermes ipse ea que nolebat ⁊
 dolebat auferri: non a prudentibus ⁊
 fidelibus ⁊ religiosis: sed ab errantib⁹
 ⁊ incredulis: ⁊ a cultu diuīe religiōis
 auersis esse instituta miris modis co
 actus ē cōfiteri. Qui quū eos appel
 laret deos: tñ cū dicit a talib⁹ hoib⁹ fac
 tos quales esse utiqꝫ non debemus: ue
 lit nolit ostendit colendos non esse ab
 eis qui tales non sunt: quales fuerūt
 a quibus facti sunt: hoc ē a prudentib⁹:
 fidelibus: religiosisqꝫ: simul etiam de
 monstrans ipsos homines qui eos fe
 cerunt sibi met ipostasse: ut eos hēnt
 deos qui dñi non erant. Ueꝝ ē quippe
 illud propheticum: si facit homo deos:
 ⁊ ecce ipsi non sunt dñi. Deos ergo ta
 les: talium deos arte factos a talib⁹:
 cuz appellasset hermes: id ē idolis de
 mones p artes nescio quā cupiditatuꝫ
 suarum uinculis illigatos: cū appella
 ret factos ab hoibus deos: non tamē
 eis dedit quod platonius apuleius
 hūc iā satis diximus: ⁊ q̄ sit incōueniē
 absurdūqꝫ mōstrauimus: ut ipsi eēnt
 interpretes ⁊ intercessores inter deos
 quos facit deus: ⁊ homines quos idē
 ipse fecit deus: hic afferentes uota:

inde munera referentes. Nimis enim stultum est credere deos quos fecerunt homines: plus ualere apud deos quos fecit deus: quam ualere ipsi homines quos idem ipse fecit deus. Demon quippe simulacro arte impia colligatus: ab homine factus est deus: sed tali homine non omni homine. Quasi est ergo iste deus quem non faceret homo nisi errans et incredulus: et auersus a uero deo? Porro si demones qui coluntur in templis per artem: nescio quam: imaginibus idcirco hoc est uisibilibus simulacris: ab eis hominibus qui hac arte fecerunt deos: aberrarent auersique essent a cultu et religione diuina: non sunt internuntij nec interpretes inter homines et deos: et propter suos pessimos ac turpissimos mores ipsi et homines: quamuis errantes et increduli et auersi a cultu ac religione diuina: tamen eis sine dubio meliores sunt quos deos ipsi arte fecerunt: restat ut quod possunt tamquam deones possint: uel quasi beneficia prestando magis nocentes quia magis decipientes: uel aperte male faciendo. Nec tamen quod libet eorum nisi quando et quantum permittuntur alta et secreta dei providentia: non autem tanquam medijs inter homines et deos per amicitiam deorum multum apud homines ualeant. Hi enim deus bonis quos sanctos angelos uocamus rationalesque creaturas sancte celestis habitatio: siue sedes: siue dominationes: siue principatus: siue potestates: amici esse omnino non possunt: a quibus tam longe absunt animi affectione: quam longe absunt a uirtutibus uita: et a bonitate malitia.

De his que sanctis angelis et hominibus bonis possunt esse communia. cap. xxv.

nullo modo igitur quasi per deonum medietatem ambiendum est ad beniuolentiam seu beneficentiam deo

rum uel potius honorum angelorum sed per bone uoluntatis similitudinem qua cum illis sumus: et cum illis uiuimus: et cum illis deum quem colunt colimus: et si eos carnalibus oculis uidere non possumus: in quantum autem dissimilitudine uoluntatis et fragilitate infirmitatis miseri sumus: intantum ab eis longe sumus: uite merito non corporis loco. Non enim quia in terra conditione carnis habitamus: sed si per immunditiam cordis terrena sapius: non eis iungimur. Luz uero sanamur ut quales ipsi simus: fide interim illos propinquamus: si ab illo nos fieri beatos a quo et ipsi facti sunt: etiam ipsis fauentibus credimus.

Quod omnis religio paganorum circa homines mortuos fuerit impleta. cap. xxvi.

¶ Ane aduertendum est quomodo iste egyptius cum dololet ipsi esse uenturum quo illa auferentur ex egypto: quam fatetur a multum errantibus et incredulis: et a cultu diuine religionis auersis esse instituta: ait inter cetera. Tunc terra ista sanctissima: sedes delubrorum atque templorum: sepulcrorum erit mortuorum plenissima. Quasi uero si illa non auferrentur: non essent homines mortui: aut alibi essent mortui ponendi quam in terra. Et utique quanto plus uolueretur temporis et dierum longitudo: tanto maior esset numerus sepulcrorum propter maiorem numerum mortuorum. Sed hoc uidetur dolere: quod memorie martyrum nostrorum templis eorum delubrisque succederent: ut uidelicet qui hec legunt animo a nobis auerso atque peruerso: putent a paganis deos cultos fuisse in templis: a nobis autem coli mortuos in sepulcris. Tam enim homines impij cecitate in montes quodammodo offendunt: res que oculos

suos ferientes nolunt uidē: ut cū in omnibus litteris paganorum aut nullatenus aut uix inueniantur qui non homines fuerint: omnibus tamen honores studeant exhibere diuinos quasi nihil unquā humanitatis habuerit. Omitto quod Varro dicit omnes ab his mortuos estuari ianes deos: et perbat per ea sacra quae omnibus fere exhibent mortuis: ubi et ludos commemorat funebres: tanquam hoc sit maximum diuinitatis indicium: quod non soleat ludicri nisi numinibus celebrari. Hermes ipse de quo nunc agitur in ipso eodem libro ubi quasi futura prenuntiando deplorans ait. tunc tra ista sanctissima sedes delubrorum atque templorum: sepulcrorum erit mortuorumque plenissima: deos aegypti homines mortuos esse testatur. Cum enim dixisset pauos suos multum errantes circa deorum rationem: incredulos et non animaduertentes ad cultam religionemque diuinam: inuenisse artem qua efficerent deos: cui inuente inquit adiunxerunt uirtutem de mundi natura conuenientem: eaque miscentes: quoniam animas facere non poterant: euocantes animas demonum uel angelorum: eas indiderunt imaginibus sanctis diuinisque mysteriis: per quas iocula et bene faciendi et male uires habere potuissent. Deinde sequitur tanquam hoc exemplis probaturus et dicit. Auus enim tuus o aesclepi medicine primus inuentor: cui templum consecratum est in monte libye circa litus crocodilorum: in quo eius iacet mundanus homo. id est corpus. Reliquus enim uel potius totus si est homo totus: in sensu uite melior remcauit in celum: omnia etiam nunc hominibus adiumenta prestans infirmis numine nunc suo: que ante solebat medicine arte prebere. Ecce dixit mortuum coli pro deo in eo loco ubi habebat sepulcrum: falsus ac fallens dicendo quod remcauit in celum:

omnia etiam nunc hominibus adiumenta prestans infirmis. Adiungens deinde aliud. Hermes inquit cuius auitum mihi nomen est: illi nomine non in cognomine patria consistens: omnes mortales undique ueniens adiuvat atque conseruat: hic enim hermes maius id est mercurius: quem dicit auum suum fuisse: in hermopoli: hoc est in sui nominis ciuitate prohibetur esse sepultus. Ecce duos deos dicit homines fuisse: esculapium et mercurium. Sed de esculapio et greci et latini hoc idem sentiunt. Mercurium autem multi non putant fuisse mortalem: quem tamen iste auus suum fuisse testatur. ait enim: alius est ille alius iste: quauis eodem nomine nuncupentur. Non multum pugno: alius ille sit alius iste. Verum iste sicut esculapius ex homine deus: secundum testimonium tanti apud suos uiri huius trismegisti nepotis sui. Adhuc addit et dicit: sum uero uxorem osiris quam multa bona prestare propitiam: quantis scimus obesse iratam. Deinde ut ostenderet ex hoc genere esse deos quos illa arte homines faciunt: unde dat intelligi demones se opinari ex hominum mortuorum animis extitisse quos per artem quam inuenerunt homines multum errantes increduli et irreligiosi: ait inditos simulacris: quia hi qui tales deos faciebant: aias non utique facere poterant. Cum de iside dixisset quod commemorauit: quantis obesse scimus irata: secutus adiunxit. Terrenis enim deus atque mundanis facile est irasci: utpote qui sunt ab hominibus ex utraque natura facti atque compositi. Ex utraque natura dicit ex anima et corpore: ut pro anima sit deus: pro corpore simulacrum. Unde contingit inquit ab aegyptiis hec sancta animalia nuncupari: colique per singulas ciuitates eorum animas: qui eas consecrauerunt uiuentes: ita ut eorum

legibus incolantur: et eorum nomina nuncupentur. Ubi est illa velut querela luctuosa quae terra aegypti sanctissima sedes delubrorum atque templorum: sepulchrorum futura est mortuorumque plenissima. Nempe spiritus fallax: cuius instinctu hermes ista dicebat: per eum ipsum coactus est confiteri iam tunc illam terram sepulchrorum et mortuorum quos pro diis colebant fuisse plenissimam. Sed dolor demonum per eum loquebatur: qui suas futuras penas apud sanctorum martyrum memorias imminere merebant. In multis eis talibus locis torquentur et confitentur: et de possessis corporibus hominum exciuntur.

De modo honoris: quem christiani martyribus impediunt cap. xxvij.

b Ecce tamen nos eisdem martyribus exempla: sacerdotia: sacra et sacrificia constituimus: quoniam non ipsi sed deus eorum nobis est deus. Honoramus sane memorias eorum tanquam sanctorum hominum dei: qui usque ad mortem sacrorum suorum corporum pro ueritate certarunt: ut innotesceret uera religio falsis religionibus uictis atque conuictis. quod etiam si qui athena sentiebant: timendo reprobant. Quis autem audiuit aliquando fidelium stantem sacerdotem ad altare: etiam super sanctum corpus martyris ad dei honorem cultumque constructum dicere in precibus: offero tibi sacrificium petre uel pauli uel cypriani: cum apud eorum memorias offeratur deo: qui eos homines et martyres fecit: et sanctis suis angelis celesti honore sociauit: ut ea celebritate et deo uero de illorum uictoribus gratias agamus: et nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum eodem inuocato in auxilium: ex eorum memorie renouatione

adhortemur? Quaecumque igitur adhibentur religiosorum obsequia in martyrum locis: ornamenta sunt memoriarum non sacra uel sacrificia mortuorum tanquam deorum. Quicumque etiam epulas suas eo deferunt: quod quidem a christianis melioribus non fit: et plerisque terrarum nulla talis est consuetudo: tamen quicumque id faciunt: quas cum apposuerint orant et auferunt ut uescantur: uel ex eis etiam indigentibus largiantur: sanctificari ibi eas uolunt per merita martyrum in nomine domini martyrum: non autem ista esse sacrificia martyrum: nouit qui nouit unum quod deo illic offertur sacrificium christianorum. Nos itaque martyres nostros nec diuinis honoribus nec humanis cribus colimus: sicut colunt illi deos suos: nec sacrificia illis offerimus: nec eorum probra in eorum sacra conuertimus. Nam de iside uxor e osiris aegyptia dea: et de parentibus eorum qui omnes reges fuisse scribitur: quibus parentibus suis illa cum sacrificaret inuenit ordeum segetem: atque inde spicas maris regi et eius conciliario mercurio demonstrauit: uide eadem et cererem uolunt: que et quanta mala non a poetis sed mysticis eorum litteris memorie mandata sunt: sicut leone sacerdote prodente ad olympiadem matrem scribit alexander: legat qui uolunt uel parentum: et recolant qui legerunt: et uideant quibus hominibus mortuis: uel de quibus eorum factis tanquam deus sacra fuerint instituta. Absit ut eos quamuis deos habeant: sanctis martyribus nostris: quos tamen deos non habemus: ulla ex parte audeat comparare. Sic enim constitutus sacerdos: nec offerimus sacrificia martyribus nostris: quia incongruum et indebitum illicitumque est: atque uni deo tantummodo debitum: ut nec criminibus suis nec ludis eos turpissimis oblectemus: ubi uel flagitia ista celebrant deorum suorum: si cum

homines essent talia commiserunt: vlt
conficta delectamenta demonum no-
riorum si homines nō fuerunt. Ex isto
genere demonum socrates non habet
deum si habet deum: sed fortasse ho-
mini ab illa arte faciendi deos aliō et
innocenti illi impōtauerunt talē deū:
qui eadem arte excellere voluerunt.
Quid ergo plura? Non esse spiritus
istos colendos propter vitam beatā
que post mortem futura est: nullus ul
mediocriter prudens ambigit. Sz fo-
tasse dicturi sunt dōs quidē eē bonos:
demonēs autem alios bonos: alios
malos: et eos per quos ad uitam ieter-
num beatam perueniamus colendos
esse censebunt: quos bonos opinant:
quod quale sit itā in volumine sequē-
ti videndum est.

Aurelij augustini de ciui-
tate dei liber nonus.

Ad quem articulum disputatio p-
missa peruenerit: et quia discutiendus
sit de residua questione. capitulum. i.

e

I BONOS
et malos dōs eē
quidam opinati
sunt. Quidā vō
de dīs meliora
sentientes tantū
eis honoris lau-
disq; tribuerūt:

ut nullum deoz malum credere aude-
rent. Sed illi qui deos quosdam bo-
nos: quosdam malos esse dixerunt:
demonēs quoq; appellauerunt no mi-
ne deorum: q̄q; et deos sed rariū no-
mine demonum: ita ut ipsum iouem
quem volunt esse regem ac p̄ncipem
ceterorum: ab homero fateantur deo-
nem nuncupatum. Di autem qui om̄s
dōs non nisi bonos esse asserunt: et lō-
ge prestantiores eis hominibus q̄ bōi

perhibentur: merito mouentur demo-
num factis que negare non possunt:
eaq; nullo modo a dīs quos bonos
esse volunt committi posse existiman-
tes differentiam inter deos et demonēs
adhibere coguntur: ut quicquid eis
merito displicet in operibus uel affec-
tibus prauis: quib; uiz suā māifestāt
occuli spiritus: id credāt esse deonuz
nō deoz. Sz quia eosdem demonēs
inter homines et dōs ita medios cōsti-
tutos putant: tanq̄ nullus dōs homini
miscetur: ut hinc perferant desidera-
ta: idē referāt impetrata: atq; hoc pla-
tonici precipui phōz ac nobilissimi sē-
tiāt: cū qb; uelut cū excellētiorib; pla-
cuit istam exaiare questionē: utz cult;
plurimorum deorum profit ad conse-
quendam vitam beatā que post mor-
tem futura est: libro superiore quesui-
mus quo pacto ipsi demonēs qui ta-
libus gaudent qualia bōi et prudētes
homines auerfant et dānant. i. sacrile-
ga: flagitiosa: facinorosa: non de quo-
libet homine sed de ipsis dīs figm̄ta
poetarum et magicarum artium sceler-
ratam puniendāq; violentiāz: possint
quasi propiuiiores et amicitiores dīs
bonis conciliare hoīes bonos: et hoc
nulla ratione posse cōpertum est. Pro-
inde hic liber sicut in illius fine p̄misi-
mus disputationē cōtinē debet et dif-
ferentia siquam volunt esse non dōz
inter se quos omnes bonos dicunt:
nec differentia deorum et demonū: quo-
rum illos ab hominibus longe lateq; se-
iūgūt: istos iter dōs et hoīes collocāt:
sed de differentia ipsorum demonuz:
quod ad presentē ptinet questionez.

An inter demonēs quibus dī su-
periores sunt sit aliqua pars bonoz:
quorum presidio ad ueram beatitudi-
nem possit humana anima peruenī.
cap. ij.

a Pud plerosq; enim usitatū ē dī
ci alios bonos alios malos dēo-
nes. Que siue sit etiā platonicoꝝ phi-
losophoꝝ siue quorumlibet sententiā:
nequaquā eius est negligēda discussio:
ne quisquē velut demones bonos sequē-
dos sibi eē arbitret: p quos tāquē medi-
os dōs quos om̄s bonos credit: dum
conciliari affectat ⁊ studet: ut quasi cū
eis possit esse post mortem irretitus
malignoꝝ spiritūū deceptusq; fallacia
longe aberret a uero deo: cum quo so-
lo ⁊ i quo solo ⁊ de quo solo aīa hūa-
na. i. ratiōalis ⁊ intellectualis beata ē.

Que demonibus apulei⁹ ascribat:
quibus cuz ratiōne nō sōtrahat nihil
uirtutis assignat. cap. iij.

q Ue igit ē differentia dēonū bo-
noꝝ ⁊ maloꝝ: qñqdē platonie⁹
apuleius de his uniuersalr differens:
⁊ tam multa loquēs de aereis eorum
corpouib⁹: de uirtutibus tacuit aiorū:
quib⁹ essent predicti si boni essent. Ta-
cuit ergo beatitudis cāz: indicū uero
miserie tacere non potuit: consitens
eorum m̄tem qua rōnales eē phibuit:
ñ saltē imbutam munitāq; uirtutem
passiōib⁹ animi irratōabilib⁹ nequaquā
cedē: sed ipsam quoq; sicut stultarum
m̄tiuz mos est: procellosis quodāmō
pturbationibus agitari. Verba nāq;
eius de hac re ista sunt. Ex hoc ferme
demonū nūero iquit poete solēt haud
quā pcul a ueritate osoies ⁊ amatōes
quozdam hominum deos fingē: hos
prosperari ⁊ euehere: illos contra adu-
sari ⁊ affligē. Igitur ⁊ misereri ⁊ indī-
gnari: ⁊ angī ⁊ letari: omnēq; humāe
anime faciem pati: simili motu cordis
⁊ salo mentis per om̄s cogitationum
eētus fluctuare: que omnes turbele tē-
pestatesq; procul a deoꝝ celestiuꝝ trā-
quillitate exulant. Num est in his uer-
bis ulla dubitatio: q nō aioꝝ aliquas

inferiores partes: sed ipsas demonuz
m̄tes quibus rationalia sunt aīalia ue-
lut procellosū salū dixit passionum tē-
pestate turbari: ut ne hoibus quidem
sapientibus comparandi sint: qui hu-
iusmodi perturbationibus animozuz
a qb⁹ hūana nō est imunis ifirmitas:
ēt cū eas huius uite cōditiōe patiunt:
m̄te imperturbata resistunt: non eis
cedentes ad aliquid approbandū uel
perpetranduz quod exorbitet ab itinē
sapientie ⁊ lege iustitie: sed stultis mō-
talibus ⁊ iustis nō cōporibus: sed mo-
ribus similes: ut nō dicam deteriores
eoꝝ q; uetustiores: ⁊ debita pena insana-
bilis ipsius quoq; mētis ut iste appel-
lauit salo fluctuant: nec i ueritate atq;
uirtute qua turbulentis ⁊ prauis affec-
tionibus repugnatur: ex nulla animi
parte consistunt:

De pturbationib⁹ que aio accidūt:
que sit peripateticōꝝ stoicoꝝq; sentē-
tia. cap. iij.

q Ue sunt sententie philosophoꝝ
de his animi motib⁹: quos gre-
ci pathē: nostri autem quidam sicut ci-
cero perturbationes: quidam affectio-
nes uel affectus: quidā uero sicut iste
de greco expressius passiones uocant.
Has ergo perturbationes siue affectio-
nes siue passiones: quidam philoso-
phi dicunt etiam in sapientem cadē:
sed moderatas rationiq; subiectas: ut
eis leges quodammodo quibus ad
necessarium redigantur modum: do-
minatio mentis imponat. Hoc qui sē-
tiunt platōici sunt siue aristotelici: cū
aristoteles discipulus platonis fuerit:
qui sectā pipateticā cōdidit. Alijs aut
sicut stoicis cadere ulla omnino hu-
iuscemodī passiones i sapiētē ñ placz.
Hos autem id est stoicos cicero in li-
bris de finibus bonoꝝ ⁊ maloꝝ: uer-
bis magis quā reb⁹ aduersus platōicos

seu peripateticos certaz cōuincit. qñ qdē
 stoici nolunt bōa appellare sed cōmo-
 da cōpōis ⁊ externa: eo q̄ nullū bonū
 volūt eē hominis preter virtutem tā-
 q̄ artē bñ uiuendi: q̄ non nisi in aīo ē.
 Dec aut̄ isti simpliciter ⁊ ex communi
 cōsuetudine loquēdi appellant bona:
 s̄z in cōparatione uirtutis qua recte ui-
 uitur pua ⁊ exigua. Ex quo fit ut ab
 utrisq̄ quomodoluz uocentur seu bōa
 seu cōmoda: pari tñ estimatōe pēsent:
 nec i hac questōe stoici delectent: nisi
 nouitate yboz. Uides ergo mihi etiā
 i hoc ubi querit̄ utrū accidant sapiētī
 passiōes animi: an ab eis sit profusus
 alienus: de uerbis eos potius q̄ b̄
 facē cōtrouersiaz. Nā ⁊ ipsos nihil hic
 aliud q̄ platonicos ⁊ peripateticos
 sentire existimo: q̄tum ad uim rerum
 attinet n̄ ad uocabloz sonū. Ut. n. alia
 omittat: q̄b̄ id ostendētiū ne lōgū fact-
 am: aliqd unū quod sit euidētissimuz
 dicā. In libris quib̄ titulus ē noctiū
 acticaz scribit agell̄ vir elegātissimi
 eloqui ⁊ multe facunde scie se nauig-
 gasse aliq̄do cum quodā philosopho
 nobili stoico. Is phūs sicut latius ⁊
 uberius quod ego breuiter attingam
 narrat agellius: cum illd nauigiū ho-
 ribili celo ⁊ mari periculosissime iac-
 taat: ui tioris expalluit phūs. Id aiad-
 uersum ē ab eis q̄ aderat: q̄uis i mor-
 tis uicina curiosissime attentis: utruz
 ne phūs in animo turbaret. Deinde tē
 pestate transacta: mox ut securitas p̄-
 buit colloquēdi uel ēt garriēdi locū: q̄
 dā ex his quos nauis illa portabat di-
 nes luxuriosus asiatic̄ phūz cōpella-
 bat illudēs q̄ extimuisset atq̄ palluis-
 set: cū ipse mansisset intrepid̄ i eo qd̄
 ipēdebat exitio. At ille aristippi socra-
 tici responsū retulit: q̄ cū i re simili
 eadē uerba ab hoīe simili audisset: res-
 pondit illū p̄ aīa nequissimi nebulōis
 merito nō fuisse sollicitū: se aut̄ p̄ ari-
 stippi animā timere debuisse. Hac illo

diuine respōsione depulso: postea que
 fuit agellius a philosopho non exagi-
 tandi aīo s̄z discendi: quenam illa rō
 esset pauoris sui. Qui ut doceret ho-
 minem sciendi studio grauiter accen-
 sūm: protulit statim de sarcinula sua
 stoici epicteti librū: i quo ea scripta es-
 sent: q̄ cōgruerent decretis zenonis ⁊
 chryssippi: quos fuisse stoicoz princi-
 pes nouimus. In eo libro se legisse di-
 cit agellius hoc stoicis placuisse: q̄ ani-
 mi uisa quas appellat phātasias nec i
 pfate ē utz ⁊ qñ icidat aīo: cū ueiant
 ex terribilib̄ ⁊ formidabilibus rebus:
 necesse ē etiā sapiētis animū moueat:
 ita ut paulisper uel pauescat metu uel
 tristitia cōtrahat: tanq̄ his passiōib̄
 p̄ueniētib̄ m̄tis ⁊ rationis officium:
 nec ideo tamen in mēte fieri opionem
 malī: nec approbari ista eisq̄ p̄sēiri.
 hoc. n. eē volūt i pfate idq̄ intē cēsēt
 iter animū sapiētis ⁊ stulti: q̄ stulti a-
 nimus eisdē passiōib̄ cedit atq̄ accō-
 modat m̄tis assensū. sapiētes aut̄ q̄uis
 eas necessitate patiant: retinēt tamē b̄
 his q̄ appetē uel fugē rationabiliter de-
 bent: ueram ⁊ stabilē icōcūssa mente
 sniam. Dec ut potui nō qdē cōmodi
 agellio: sed certe breuius ⁊ ut puto pla-
 nius exposui: que ille se i epicteti libro
 legisse cōmēorat: eū ex decretis stoico-
 rū dixisse atq̄ sensisse. Que si ita sūt:
 aut nihil aut pene nihil distat i stoico-
 rū aliorūq̄ philosophoz opionē: b̄
 passionibus ⁊ pturbatiōib̄ aīoz. Ut
 q̄ enim m̄tem rationēq̄ sapientis ab
 eaz dñatione defendūt. Et tō fortasse
 dñt eas in sapientem nō cadere stoici:
 quia nequaq̄ eius sapiētīa qua utiq̄
 sapiēs ē ullo errore obnubilat: aut labe
 sbuertunt. Accidunt aut̄ aīo sapientis
 salua serenitate sapientie propter illa
 q̄ cōmoda uel icōmoda appellat: q̄nī
 ea dicē nolit bona uel mala. Nāz pro-
 fecto si nihil pēderet eas res ille phūs
 quas amissurū se naufragio sentiebat:

sicuti est vita ista salusq; cōpōis: n̄ ita illud periculū phorrescēt: ut pallōis ēt testimonio prodētur. Verūtāmē ⁊ illā poterat permotionem pati: ⁊ fixam tenē mente sententiam: vitam illaz salutēq; corporis: quorum amissionem minabatur tempestatum immanitas: n̄ eē bona q̄ illos quibus ineffent facerent bonos: sicut facit iustitia. Qd̄ aut̄ aiunt ea nec bona appellāda esse sed cōmoda v̄bozz certamini: n̄ rerū examini deputandum ē. Quid. n. interest utz aptius bōa vocētur an cōmoda: dum tāmē ne his priuetur n̄ minus stoicus q̄ peripateticus pauescat ⁊ pallear: ea n̄ equalr̄ appellando: sed equalit̄ extimando. Ambo sane si bonoz istoz seu cōmodozū periculis ad flagitium uel facinus urgeantur: ut alit̄ ea retinere non possint: malle se dicunt hec amittē quibus natura corpōis salua ⁊ incolumis habetur: q̄ illa cōmitē quibus iustitia violat. Ita mēs ubi fixa est ista sentētia: nullas perturbatōes ēt si accidunt inferiōibus animi partibus in se cōtra rationē preualē pmitte: quūmo eis ipsa dominat: eisq; nō p̄sentiendo ⁊ potius resistendo ignuz v̄tutis exercet. Talē describit etiā uirgil̄ eneaz ubi ait: Mēs imota māet: lachryme voluuntur inanef.

Qd̄ passiōes q̄ christiāos aīos afficiunt: n̄ in vitiiū trahant sed v̄tutem exerceant. cap. v.

n̄ On ē nunc necesse copiose ac diligēter ostendē: quid de istis passiōib⁹ doceat scripta diuina: qua christiana eruditio continet. Deo q̄ppe illam ipsam m̄tem s̄būcimus igendam ⁊ iuuandā: mentiq; passiones ita moderandas atq; frenandas: ut in usum iustitie conuertantur. Deniq; si in disciplina nostra non tam queritur utz pius aīus irascatur: sed quare irascat:

nec utrū sit tristis sed unde sit tristis: nec utrum timeat sed quid timeat: ira sci enī peccanti ut cōiugatur: contristari pro afflicto ut liberetur: timē periculanti ne pereat: nescio utrum q̄sq; sana consideratione reprehendar. Nā ⁊ stoicorum est misericordiam solere culpāre. Sed quāto honestius ille stoicus misericordiam perturbaretur hoīs liberandi: q̄ timore naufragū: longe melius ⁊ humanius ⁊ piozum sensib⁹ accommodatius: cicero in cesaris laude locutus est ubi ait. Nulla de v̄tutibus tuis nec admirabilior nec gratiō misericordia est. Quid est aut̄ misericordia nisi aliene miserie quedam in nō corde cōpassio: qua utiq; si possumus s̄būcēre compellimur: Seruit aut̄ mortis iste rōn̄: q̄n̄ ita prebet misericordia ut iustitia conseruet. siue cū indigenti tribuitur: siue cū ignoscit̄ p̄tētī. Hāc cicero locutor egregius non dubitauit appellare v̄tutē: quā stoicos int̄ utiā numerare n̄ pudet. Qui t̄n̄ ut docuit liber epicet̄i nobilissimi stoici ex d̄cretis zenonis ⁊ chrysippi: q̄ huius secte p̄matum habuerūt: huiuscemodi passiōes in animū sapiētis admittūt: quē vitij omnib⁹ libez eē uolunt. Un̄ sit cōsequēs: ut hec ipsa nō putēt uitia: q̄ do sapiētī sic accidunt: ut cōtra v̄tutē mentis rationēq; nihil possint: ⁊ una sit eadēq; sententia pipateticoz: uel ēt platōicoz ⁊ ipsoz stoicoz. Sz ut ait tullius: v̄bi cōtrouersia iandiu torq̄at hoies garrulos: contentiōis cupidiores q̄ ueritatis. Sed adhuc meo queri potest: utrum ad v̄tutē presentis pertineat infirmitatē: ēt in quibusq; hoīs officij huiuscemōi p̄peti affect⁹. Sācti v̄o āgeli ⁊ sine ira puniāt quos accipiunt eterna dei lege puniendos: ⁊ miseris sine miserie compassione s̄bueniāt: ⁊ periculatibus eis quos diligūt sine timore opitulēt: ⁊ t̄n̄ istaz noīa passiōnū cōsuetudine locutiō: s̄būane

etiā in eos usurpēt: propter quandam
opeꝝ similitudinē: n̄ ppter affectionū
infirmitateꝝ: sicut ipse d̄s secūdū scrip-
turas irascitur: nec tamē ulla passiōe
turbatur. Hoc enim uerbum uidecte
usurpauit effectus: non illius turbulē-
tus affectus.

Quibus passionibus demones cō-
fitente apuleio exagitant: quoruꝝ ope
homines apud deos asserit adiuuari.
cap. vi.

q̄ Ua interim de sanctis angelis
q̄one dilata: ut deāus que admo-
dū dicāt platonici medios dēones inē
d̄os ⁊ hoīes cōstitutos istis passionū
estibus fluctuare. Si. n. m̄te ab his li-
bera eisq̄ dñante mor⁹ huiuscemōi n̄
paterent: n̄ eos dicēt apule⁹ simili mo-
tu cordis ⁊ salo mentis per omnes co-
gitationum estus fluctuare. Ipsa igit̄
mēs eoz: i. ps animi superior: qua ra-
tiones sunt: in qua v̄tus ⁊ sapientia si
ulla eis esset: passionibus turbulētis
inferiorum animi partiū regēdis mo-
derādūsq̄ dñaret. Ipsa inq̄ mēs eozū
sicut iste platonici confitē: salo p̄tur-
batiōū fluctuat. Subiecta ē ergo mēs
demonum passionibus libidinūꝝ: for-
midinūꝝ: iraz: atq̄ huiuscemodi cetis.
Que igitur pars i eis libera ē cōposq̄
sapientie: qua placeant d̄j ⁊ ad bono-
rum deorum similitudinē hoībus cō-
sulant: cum eorum mens passionum
uitijs subiugata ⁊ oppressa: q̄cqd ra-
tionis naturāl̄r haber: ad fallendū ⁊
decipiendū tanto acrius intedat: q̄to
eā magis possidet nocēdi cupiditas?

Quod platonici figm̄tis poetaruꝝ
infamatos deos asserant: de cōtrario-
rum studioꝝ certamine: cū he partes
demonū n̄ deoz sint. cap. vii.

q̄ Quod si quisq̄ dicat nō ex oīum
sed ex maloꝝ dēonū nūero eē:
quos poete quorundam hominum o-
fores ⁊ amatores deos non procul a
v̄tate fingūt. hos. n. dixit apule⁹ salo
m̄tis p̄ om̄s cogitationū estus fluctua-
re: quō istō itelligē potim⁹: q̄n cū hoc
dicēt: n̄ quorūdā. i. maloꝝ s̄z oīuz dēo-
nū medietatē: p̄t̄ aerea corpora inter
d̄os ⁊ hoīes describēbat? Hoc. n. ait
fingē poetas: q̄ ex istoꝝ dēonū nūero
d̄os faciunt: ⁊ eis d̄oz noīa iponunt:
⁊ quibus uoluerint homibus ex his
amicos inimicosq̄ distribuunt: fictis
carmibus impunita licentia: cum d̄os
ab his demonū morib⁹: ⁊ celesti loco
⁊ beatitudinis opulētia: remotos esse
perhibeant. Hec est ergo fictio poeta-
rum deos dicere qui d̄j nō sunt: eosq̄
sub deoz nominibus inter se decerta-
re: propter homines quos pro studio
partium diligunt uel oderunt. Non
procul autem a ueritate dicit hanc eē
fictionem: quoniam deoz appellati-
uocabulis qui d̄j nō sunt: tales tamē
describuntur demones: qualēs sunt.
Deniq̄ hinc esse dicit homerus inq̄
illam mīneruam: que medijs coetib⁹
gratiū cohibēdo achilli. Quod ergo
mīnerua illa fuerit poeticum uult esse
figmentum: eo q̄ mīneruam deam
putant: eamque inter deos quos om̄s
bonos beatosq̄ credit i alta etherea
sede collocat: p̄cul a cōuersatiōe mor-
talium. Quod autem aliquis demon
fuerit grecis fauens: troianisq̄ cōtra-
rius: sicut alius aduersus grecos tro-
ianoꝝ op̄tulator: quē veneris seu mar-
tis nomine idem poeta cōmemorat:
quos d̄os iste talia nō agētes i celesti-
b⁹ habitationib⁹ pōit: ⁊ hi dēones p̄
his quos amabant contra eos quos
oderant inter se decertauerint: hoc nō
p̄cul a ueritate poetas dixisse p̄fessus
est. De his quippe ista dixerūt: quos
homibus simili motu cordis ⁊ salo

mitis per omnes cogitationum estus fluctuare testatur: ut possent amores et odia non pro iustitia: sed sicut populus similis eorum in uenatoribus et auribus secundum suorum studia partium pro alijs aduersus alios exercere. Id enim uidetur philosophus curasse platonius: ne cum hec a poetis canerentur: non a deonibus medijs: sed ab ipsius deis quorum nomina poete fingendo ponunt fieri credentur.

De deis celestibus et demonibus aeris: hominibusque terrenis apuleij platonici definitio. cap. viij.

¶ Quid illa ipsa definitio demonum parum ne intuenda est: Ubi certe omnes determinando complexus est: quod ait deones esse genere aialia: aio passiuam: mente rationalia: corpore aerea: ipse eterna: In quibus quinque commemoratis: nihil dixit omnino: quod deones cum bonis saltim hominibus id uiderentur habere commune: quod non esset in malis. Nam ipsos homines cum aliquanto latius describendo complectetur: suo loco de illis dicens tanquam de infimis atque terrenis: cum prius dixisset de celestibus deis: ut commendatis duabus partibus ex summo et infimo ad ultimum tertio loco de medijs demonibus loqueretur. Igitur homines inquit ratione gaudentes: oratione pollentes: immortalibus animis: inordinatis moribus: leuibus et anxios moribus: brutis et obnoxios corporibus: dissimilibus moribus: similibus erroribus: peruicaci audacia: pertiaci spe: casto labore: fortuna caduca: sigillatim mortales: cuncti tamen in uniuerso genere perpetui: vicissim sufficiens prole mutabiles: uolucris tempore: tarda sapientia: cita morte: querula uita terras incolunt. Cum hic tam multa diceret: que ad plurimos homines pertinet: nunquid etiam illud tacuit quod nouerat esse paucorum: ubi ait tarda sapientia cita morte: Quod

si pretermisisset: nullo modo recte genus humanum descriptionis huius tam intenta diligentia terminasset. Cum uero deorum excellentiam commendaret: ipsam beatitudinem quo uolunt homines per sapientiam peruenire: in eis affirmauit excellere. Proinde si aliquos deones bonos uellet intelligi: aliquid etiam in ipsorum descriptione poneret: unde uel cum deus aliquam beatitudinis partem: uel cum hominibus qualicumque sapientiam putarentur habere communem. Nunc uero nullum bonum eorum commemorauit: quo boni discernerentur a malis: quantum et eorum malitie liberius exprime pepercit: non tam ne ipsos quam ne cultores eorum apud quos loquebatur offenderet. Significauit tamen prudentibus quid de illis sentire deberent quam uoquidem deos quos omnes bonos beatosque credi uoluit: ab eorum passionibus atque ut ait ipse turbelis omnimodo separauit: sola illos corporum eternitate coniungens: animo autem non deus sed hominibus similes demones apertissime inculcans: et hoc non sapientie bono cuius et homines possunt esse participes: sed perturbatio passionum que stultis mentibus dominat: a sapientibus uero et bonis ita regit: ut malint eam non habere quam uicere. Nam si non corporum sed animorum eternitatem cum deis habere demones uellet intelligi: non utique homines ab huius rei consortio separaret: quia et hominibus eternos esse animos: proculdubio sicut platonius sentit. Ideo cum hoc genus animantium describeret: immortalibus animis moribusque mutabilibus dixit esse homines.

An amicitia celestium deorum per intercessionem demonum possit homini prouideri. cap. ix.

a **L** per hoc si propterea cōmūnē cū dñs eternitatem non habent hoies: quia corpore sunt mortales; pp terea ergo demones habent: quia corpore sunt immortales. quales igit mediatores sunt inter homines ⁊ deos: per quos ad deoz amicitias homines ambiant: qñ hoc cum hominibus habent deterius: quod est i animante melius. i. animum: hoc aut hēbāt cū dñs melius: quod est in animante deterius id est corpus. Cum enī aiāns id est anīal ex aiā cōstet ⁊ corpore: quorum duorum anīa est utiqz corpore melior: ⁊ si vitiosa ⁊ infirma melior certe corpore etiā sanissimo atqz firmissimo: quoniam eius natura excellentior: nec labe vitiorum postponitur corpori: sicut aurum etiā sordidum argento seu plumbo lz purissimo carius estimatur. Isti mediatores deoz ⁊ hominum: p quos interpositos diuinis humana iunguntur: cū dñs hñt cōp^o eternum: vitiosum autem cum hominibus animum: quasi religio qua uolunt dñs hoies p demones iungi: i corpore sit non in aiō constituta. Quenā tandem istos mediatores falsos atqz fallaces quasi capite deorsum neq̄tia l' pena suspendit: ut inferiorē animal' partem. i. corpus cū superioribus: superiorē uero. i. animum cum inferioribus habeant: ⁊ cum dñs celestib^o in parte seruiente coniuncti: cum hoibus autēz terrestribus in parte dominante sint miseri. Corpus quippe seruuum est: sicut etiā salustius ait anīmi iperīo corporis seruitio magis utiur. Adiunxit autēz ille: alterum nobis cū dñs: alterum cum beluis commune ē: qñ de hominibus loquebatur: quib^o sicut beluis mortale corpus est. Isti autem quos inter nos ⁊ deos mediatores nobis philosophi prouiderūt. pñt quidem dicere de anīmo ⁊ corpore: alterum nobis cum dñs: alterum cum

hominibus commune est. sz sicut dixi tanquam in peruersum ligati atqz suspensi: seruum corpus cum dñs beatis: dominum animum cum hoibus miseris habentes: parte inferiore exaltati: superiori deiecti. Unde etiā si qñ quam propter hoc eos putauerit imōtalitatem habere cum dñs: quia nulla morte sicut animalūz terrestrium anīmi eorum soluuntur a corpore: nec sic estimandum est eorum corpus tanq̄ honoratorum eternum uehiculum: sz eternum uinculum damnandorum.

Qō secundū platonis sñtam min^o miseri sint hoies in corpore mortali: q̄ demones in eternum. cap. x.

p **L**otinus certe nostre mēorie uicinus temporibus platonē cetis excellētius intellexisse laudatur. Is enī de humanis anīmis ageret: pater inq̄t misericors: mortalia illis uincula faciebat. Ita hoc ipsū q̄ mōtales sūt hoies corpore ad mīam dei patris p̄tinere arbitrat^o est: ne semper huius uite miserā teneantur. Hac misericōdia idigne iudicata est iniquitas demonum: que in anīmi passiuū miseria: nō mortale sicut homines: sed eternum corpus accipit. Essent quippe feliciores homib^o: si mortale cum eis hñent corpus: ⁊ cūz dñs beatum animum. Essent autē pares hominibus: si cum anīmo misero saltem mortale cum eis habere meruissent ⁊ corpus: si tamen acquirerent aliquid pietatis: ut ab erūnis uel i mōte requiescēt. Nunc vō non solum feliciores homibus non sunt anīmo misero: sz etiā misertiores sūt perpetuo corporis uinculo. Non enī aliqua pietatis ⁊ sapientie disciplina pficientes intelligi uolunt ex demonibus fieri deos: cum apertissime dixerit demones eternos.

ntis per om̄s cogitationuz estus fluctuare testatur: ut possent amores ⁊ oīdīa non pro iustitia: sed sicut populus similis eorum in uenatoribus ⁊ aurigis secūdn̄ suaz studīa partium pro alijs aduersus alios exercē. Id enim uidetur p̄ philosophus curasse platonius: ne cū hec a poetis canerentur: nō a deonib⁹ medijs: s; ab ip̄is dīs quoz noīa poete fingēdo ponūt fīcī credēt.

De dīs celestibus ⁊ demonib⁹ aeris: hominibusq; terrenis apulej̄ platonici diffinitio. cap. viij.

¶ Quid illa ipsa definitio demonū parum ne intuenda est: Ubi certe om̄s determinando cōplexus est: q̄ ait deones esse genere aīalia: aīo passiua: mente rationabilia: corpore aerea: t̄pe eterna: In q̄bus quinq; cōmēoratis: nihil dixit omnino: q̄ deones cum bōis saltē hoibus id uiderentur habē commune: q̄ n̄ esset in malis. Nam ipsos homines cum aliquanto latius describendo complectētur: suo loco de illis dicens tanquā de infimis atq; terrenis: cum prius dixisset de celestibus dīs: ut cōm̄datis duab⁹ partib⁹ ex summo ⁊ infimo ad vltimū tertio loco de medijs demonibus loquētur. Igitur hoies inquit ratione gaudēt: oratione pollentes: imortalibus animis: moribundis m̄bris: leuibus ⁊ anxjs m̄tibus: brutis ⁊ obnoxjs corporibus: dissimilibus moribus: similib⁹ erroribus: peruicaci audacia: pertiaci spe: casto labore: fortuna caduca: sigillatī mortales: cūcti tñ i univ̄so genere perpetui: vicissim sufficiēda prole mutabiles: volucri tempore: tarda sapientia: cita morte: querula uita terras icolūt. Cū hic tā multa dicēt: que ad plurimos hoies p̄tinet: nūquid etiā illud tacuit quod nouerat esse paucorum: ubi ait tarda sapientia cita mōre: Q̄

si pretermisisset: nullo mō recte genus humanū descriptionis huius tam intenta diligentia terminasset. Cum vō deoz excellentiā commendaret: ip̄am beatitudinem quo uolunt homines p̄ sapientiā peruenire: in eis affirmauit excellere. Proinde si aliquos deones bonos uellet intelligi: aliquid etiam i ip̄oz descriptione poneret: unde ul̄cūm dīs aliquam beatitudis partez: uel cū homibus qualēcūq; sapiētiam putarentur habere communem. Nūc uero nullum bonum eoz commemorat: quo bōi discernentur a mal: quāuis ⁊ eorum malitie liberius expr̄mende pepercerit: non tam ne ip̄os q̄ ne cultores eoz apud quos loquebat̄ offēdēt. Significauit tamen prudentibus quid de illis sentire deberent quādoquidem deos quos omnes bonos beatosq; credi uoluit: ab eoz passioibus atq; ut ait ipse turbelis omnimodo separauit: sola illos corporum eternitate coniungens: animo autem non dīs sed hominibus similes demones apertissime inculcans: ⁊ hoc non sapientie bono cuius ⁊ homines possūt esse participes: sed perturbatiōe passionum que stultis mentibus dominat: a sapientibus uero ⁊ bonis ita regit: ut malint eā nō habere q̄ uicere. Naz si non corporum sed animozum eternitatem cum dīs habere demones uellet intelligi: non utiq; homines ab huius rei consortio separaret: quia ⁊ hominibus eternos esse animos: proculdubio sicut platonius sentit. Ideo cū hoc genus animantium describeret: imortalibus animis moribundis mēbris dixit esse homines.

An amicitia celestium deorum per intercessionez demonum possit homini prouideri. cap. ix.

a **L** per hoc si propterea cōmūnē cū dñs eternitatem non habent hoies: quia corpore sunt mortales; propterea ergo demones habent: quia corpore sunt immortales. quales igit mediatores sunt inter homines et deos: per quos ad deorum amicitias homines ambiant: qui hoc cum hominibus habent deterius: quod est in animante melius. i. animum: hoc autē habēt cū dñs melius: quod est in animante deterius id est corpus? Cum enī aiāns id est animal ex aiā cōstet et corpore: quorum duorum anima est utiqz corpore melior: et si vitiosa et infirma melior certe corpore etiam sanissimo atqz firmissimo: quoniam eius natura excellentior: nec labe vitiorum postponitur corpori: sicut aurum etiam sordidum argento seu plumbo lē purissimo carius estimatur. Isti mediatores deorum et hominum: per quos interpositos diuinis humana iunguntur: cū dñs hñt cōp^o eternum: vitiosum autem cum hominibus animum: quasi religio qua uolunt dñs hoies per demones iungi: in corpore sit non in aiō constituta. Quenā tandem istos mediatores falsos atqz fallaces quasi capite deorsum neq̄tia lē pena suspendit: ut inferiorem animal partem. i. corpus cum superioribus: superiorem uero. i. animum cum inferioribus habeant: et cum dñs celestib^o in parte seruiente coniuncti: cum hominibus autē terrestribus in parte dominante sint miseri? Corpus quippe seruum est: sicut etiaz salustius ait animi imperio corporis seruitio magis utitur. Adiunxit autē ille: alterum nobis cū dñs: alterum cum beluis commune ē: quā de hominibus loquebatur: quib^o sicut beluis mortale corpus est. Isti autem quos inter nos et deos mediatores nobis philosophi prouiderūt. pñt quidem dicere de animo et corpore: alterum nobis cum dñs: alterum cum

hominibus commune est. s; sicut dixi tanquam in peruersum ligati atqz suspensi: seruum corpus cum dñs beatis: dominum animum cum hoibus miseris habentes: parte inferiore exaltati: superiori delecti. Unde etiam si quāquam propter hoc eos putauerit immortalitatem habere cum dñs: quia nulla morte sicut animalium terrestrium animi eorum soluuntur a corpore: nec sic estimandum est eorum corpus tanq̄ honoratorum eternum uehiculum: s; eternum uinculum damnandorum.

Quod secundū platonis sñiam min^o miseri sint hoies in corpore mortali: q̄ demones in eternum. cap. x.

p **L**otinus certe nostre mēorie uicinus temporibus platonē cetis excellentius intellexisse laudatur. Is cū de humanis animis ageret: pater inq̄t misericors: mortalia illis uincula faciebat. Ita hoc ipsū q̄ mortales sūt hoies corpore ad miam dei patris pertinere arbitrat^o est: ne semper huius uitē miseria teneantur. Hac misericordia idigne iudicata est iniquitas demonum: que in animi passiuū miseria: nō mortale sicut homines: sed eternum corpus accipit. Essent quippe feliciores hominibus: si mortale cum eis hñent corpus: et cūz dñs beatum animum. Essent autē pares hominibus: si cum animo misero saltem mortale cum eis habere meruissent et corpus: si tamen acquirerent aliquid pietatis: ut ab erūnis uel in morte requiescēt. Nunc uo non solum feliciores hominibus non sunt animo misero: s; etiam miseriores sūt perpetuo corporis uinculo. Non enī aliqua pietatis et sapientie disciplina pficientes intelligi uolunt ex demonibus fieri deos: cum apertissime dixerit demones eternos.

De opione platōicoꝝ q̄ putāt aias
hoiuz dēones eē p^o corpora. cap. xi.

d Jcit quidē z aias hominū dēo-
nes esse: z ex hoibus fieri lares:
laruas: z manes. Lares si meriti boni
sunt: lemures si mali seu laruas. Ma-
nes autē deos dicunt: sed incertū est
honorum eos seu malozum esse meri-
tozum. In qua opinione quantam no-
raginem aperiant sectandis pditisqz
mozibus q̄tis non uideat si uel paulu-
lum attendat: Qñ quidez quālibet ne-
quam fuerint homines: uel laruas se
fieri dum opinantur: uel dum manes
dōs: tanto peiores fiunt q̄to sunt no-
cendi cupidiores: ut etiam quibusdaz
sacrificijs tanq̄ diuinis honoribus p^o
mortē se iuitari opinēt ut noceant. lar-
uas quippe dicit esse noxios dēones
ex hoibus factos. Sed hinc alia q̄o ē.
Inde autem perhibet appellari grece
beatos seu demones: q̄ boni sint aīo:
hoc est boni demones: animos quoqz
hoiū demones esse confirmans.

De terrenis contrarijs: quibus sim
platonicos demonū hominūqz natu-
ra distinguitur. cap. xij.

f Ed nūc de his agimus: quos in
natura propria descripsit: inter
dōs z hoies genere aīalia: mente ratio-
nalia: aīo passiuā: corpore aerea: tpe e-
terna. Nempe cū prius dōs ī sublimi
celo: hoies autē ī terra īfima distūctos
locis z nature dignitate secerneret: ita
conclusit. Hētis inq̄t inter bōa aīalia
deos ab hoibus plurimū differentes
loci sublimitate: uite perpetuitate: na-
ture perfectiōe: nullo inter se ppīquo
communicatu: cum z habitacula sum-
ma ab infimis tanta intercapedo fasti-
gij despiciat: z uiuacitas illic eterna z
īdefecta sit: hic caduca z succisua. In-
genua illa z ad beatitudiez sblimata:

hec ad miseras infimata: hic celestia:
ibi terrena uideo commemorata: p̄tra-
ria de duabus nature partibus ulsis:
id ē summis atqz infimis. Nam tā q̄
proposuit de dīs laudabilia eadē ipe-
tiuit alijs quidem uerbis: ut eis alia tā
aduersa ex hoibus reddēt. Tria deoz
hec sūt: loci sblimitas: uite ppetuitas:
perfectio nature. Hec alijs uerbis ita
repetiuit: ut eis tria contraria hūane
conditionis opponeret: cū z habitacu-
la iqt sūma ab infimis tāta incapedo
fastigij despiciat: qz dixerat loci sblimi-
tatē. Et uiuacitas illic iqt eterna z in-
defecta sit hic caduca z succisua: quia
dixerat uite ppetuitatē. Et ingenia illa
iquit ad beatitudinē sblimata: hec ad
miserias infimata: quia dixerat natē
perfectionem. Tria igit ab eo posita
sunt deoz: id est locus sublimis: eter-
nitas: beatitudo: z his contraria tria
hominuz. i. locus infimus: mōtalitas:
miseria. Inter hec terna dōz z hoiz
qm̄ demones medios posuit: de loco
nulla est controuersia. Inter sublimē
quippe z infimum: medius locus ap-
tissime habetur z dicitur. Cetera bia
restant: quibus cura attentior adhibē-
da est: quēadmodū uel esse aliena a de-
mōib^o oñdant: uel sic eis distribuant:
ut medietas uidetur exposcere: sed ab
eis aliena esse non pnt. Non enīz sicut
dicimus locum mediuz nec esse sum-
mum nec infimū: ita demones cū sint
aīalia rationalia nec beatos eē nec mi-
seros: sicuti sunt arbuta uel pecora q̄
sunt sensus uel rationis expertia: recte
possumus dicere. Quozum ergo rō-
mentib^o inest: aut miseros esse aut be-
atos esse necesse est. Item nō possum^o
recte dicere: nec mortales esse dēones
nec eternos. Omnia nāqz uiuentia aut
īeternum uiuunt: aut finiunt morte
quod uiuunt. Jam uero iste tempore
eternos dēones dixit. Quid igit restat
nisi ut hi medij de duobus summis

unum habeant: et de duobus infimis alterum: Nam si utraq; de imis habebunt: aut utraq; de summis: medij non erunt: sed in alterutram partem uel resiliunt uel recumbunt. Quia ergo his bonis sicut demonstratum est carere utrisq; non possunt: exceptis ex utraq; parte singulis mediabunt. Ac per hoc quia de infimis habere non possunt eternitatem que ibi non est: unum hoc de summis habent: et ideo non est alterum ad complendam medietatem suam: quod de infimis habeant nisi miseriam.

Quo deones si nec cum deis beati: nec cum hominibus sunt miseri: inter utraq; partem sine utriusq; communiōe sint medij. cap. xij.

e St itaq; secundum platonicos sibi
mediū deorum: uel beata eternitas: uel
eterna beatitudo: hominum uero infimorum: uel
miseria mortalitatis: uel mortalitas misera:
deonum autem mediorum: uel misera eternitas:
uel eterna miseria. Nam et quinque illi
que in diffinitione demonum posuit: non
eos medios sicut promittebar ostendit:
quoniam ea dixit eos habere nobiscum: quod
genere animalia: quod mente rationalia:
quod animo passiuia sunt: cum deis autem
unum quod tempore eterna: et unum proprium quod corpore
aerea. Quo ergo medij quoniam unum habent
cum summis: tria cum infimis: Quis non
uideat relicta medietate quantum in-
clinant et deprimant in infima: Sed place
ibi etiam medij possunt ita inueniri:
ut unum habeant proprium quod est cor-
pus aereum: sicut et illi de summis atq;
infimis singula propria. deum corpus ethe-
reum: hominesq; terrenum: duo uero com-
munia sint omnibus: quod genere sunt animalia:
et mente rationalia. Nam et ipse cum deis
et hominibus loqueretur: habetis inquit bina
animalia. Et non solent isti deos nisi rationales
mente perhibere. Duo sunt residua: quod

sunt animo passiuia: tempore eterna.
Quorum habent unum cum infimis:
cum summis autem: ut proportionali ratione li-
berata medietas neque sustollat in sum-
ma: neque in infima deprimat. Ipsa est autem
illa demonum misera eternitas: uel eterna
miseria. Qui enim ait animo passiuia: est
miseria dispisset: nisi per eorum cultoribus
erubisset. Porro quod prouidentia summi
dei sicut etiam ipsi fatentur: non fortuita
temeritate regitur mundus: nunquam esset
istorum eterna miseria: nisi esset magna
malicia. Si ergo beati recte deum: iam de
mores non sunt: cum demones sint quos
inter homines et deos isti in medio locauerunt.
Quis ergo est locus hominum demonum:
qui supra homines: infra deos: istis prebeant
adiutorium: illis misterium? Si. n. homini eterni
quod sunt: perfecti et beati sunt. Eterna au-
tem beatitudo medios eos esse non sinit:
quod multum deus comparat: multumq;
ab hominibus separat. Unde frustra isti
conabunt ostendere quomodo demones boni
si et immortales sunt et beati: recte me-
dij constituentur inter deos immortales ac
beatos: et homines mortales ac misere-
ros. Eum enim utrumq; habeat cum deis: et
beatitudine scilicet et immortalitate: ni-
hil autem horum cum hominibus et miseri-
is et mortalibus: quomodo non potius
remoti sunt ab hominibus deisque con-
iuncti: quod inter utrosq; medij constituti:
Tunc enim medij essent si haberent et ipsi
duo quedam sua: non cum binis alterutrorum
sed cum singulis utroque communia. sicut
homo medium quoddam est inter pecora et
angelos: ut quod pecus est animal irrationale
atq; mortale: angelus autem animal
rationale et immortale: medius homo esset
inferior angelis superior pecoribus: ha-
bens cum pecoribus mortalitatem: rationem uero
cum angelis: animal rationale morta-
tale. Ita ergo cum quimus medij inter be-
atos immortales miserorumq; mortales: hoc
inuenire debemus: quid autem mortale sit
beatum: aut immortale sit miserum.

An homines cum sint mortales possint via beatitudinis esse felices. ca. xliij.

A Tris et beatus et mortalis homo esse possit magna est inter homines questio. Quidam eorum conditione suam humiliter inspererunt: negaueruntque homines capacem esse beatitudinis posse: quod diu mortaliter uiuit. Quidam uero extulerunt se et ausi sunt dicere sapientie copotes beatos esse posse mortales. Quod si ita est: cur non ipsi potius medium constituentur inter mortales miseros et immortales beatos: beatitudinem habentes cum immortalibus beatis: mortalitate cum mortalibus miseris: Profecto enim si beati sunt inuidiam nemini: Nam quid miserius inuidiam? Et ideo mortalibus miseris quantum potest ad consequendam beatitudinem consulant: ut etiam immortales ualeant esse post mortem: et angelis immortalibus beatisque coniungi.

De mediatore dei et hominum homine christo iesu. cap. xv.

S I autem quod multo credibilius et probabilius disputatur: omnes homines quod diu mortales sunt etiam miseri sint necesse est: querendus est medius: qui non solum homo uerum et deus sit: ut homines ex mortali miseria ad beatam immortalitatem huius medium beata mortalitas interueniendo producat: quem neque non fieri mortalem oportebat: neque permanere mortalem. Mortalis quippe factus est: non infirmata uerbi diuinitate: sed carnis infirmitate suscepta. Non autem permansit in ipsa carne mortal: quam resuscitauit a mortuis: quoniam ipse est fructus mediationis eius: ut nec ipsi propter quos liberandi mediator effectus est: in perpetua in mortis carne remanerent. Proinde mediator est inter nos et deum et mortalitatem hinc oportuit transeuntem: et beatitudinem

permanente: ut et id quod transisset congrueret mortuis: et ad id quod permaneret transferretur ex mortuis. Boni igitur angeli inter miseros mortales et beatos immortales medium esse non potest: quia ipsi quoque beati et immortales sunt. Potest autem medium esse angelus malus: quia immortales sunt cum illis: miserum cum istis. His contrariis est mediatio bonus: qui aduersus eorum immortalitatem et miseriam et mortalitatem esse ad tempus uoluit: et beatus in eternitate persistere potuit: ac si eos et immortales superbos et miseros noxios: ne per immortalitatis iactantiam seducerent ad miseriam: et sue mortis humilitate: et sue beatitudinis benignitate destruxit in eis: quorum condempna per suam fidem mundas: ab illorum imundissima demerita liberauit. Homo itaque mortal et miser longe seculum ab immortalibus et beatis: quod eligat medium per quod immortalitati et beatitudini copuletur? Quod possit delectare in demonum immortalitate miserum est: quod possit offendere in christi mortalitate iam non est. Ibi ergo cauenda est miseria sempiterna: hic mors timenda non est: que esse non potuit sempiterna: et beatitudo amanda est sempiterna. Ad hoc quippe se interponit medius immortalis et miser: ut ad immortalitatem beatam transire non sinat: quoniam in hoc persistit quod impedit id est in ipsa miseria. Ad hoc autem se interposuit mortal et beatus: ut mortalitatem transacta et ex mortuis faceret immortales: quod in se resurgendo monstrauit: et ex miseris beatos: quia beatitudo nunquam ab ipso discessit. Alius est ergo medius malus qui separat amicos: alius bonus qui reconciliat inimicos. Et ideo multi sunt medii separatores: quia multitudo que beata est unius dei participatione fit beata. Cuius participationis priuatione misera multitudo malorum angelorum: que se opponit potius ad impedimentum: quam interponit ad beatitudinis adiutorium:

z et ipsa multitudine obstrepit quodā
mō ne possit ad illud unum beatificū
perueniri: ad quod ut perduceremur
non multis sed uno mediatore opus e
rat: z hoc eo ipso cuius participatiōe
sumus beati: hoc est uerbo dei n̄ facto
sed per qđ facta sunt omnia. Nec tñ
ob hoc mediator est quia uerbuz: ma
xime quippe immortale z maxie bea
tum uerbum longe est a mortalibus
miseris: s; mediator per quod homo:
eo ipso ostendens utiq; ad illud n̄ so
lum beatum: uerum etiam beatificuz
bonum non oportere queri alios me
diatores: per quos arbitremur nobis
peruentiōnis gradus esse molindos:
quia beatus z beatificus deus factus
particeps humanitatis nostre cōpēdi
um prebuit participande diuinitatis
sue. Neq; enī nos a mortalitate z mi
seria liberans ad angelos immortales
beatosq; ita perducit: ut eorum parti
cipatione etiam nos immortales z be
ati simus: sed ad illam trinitatem cui
z angeli participatione beati sunt. Jō
quādo in forma serui ut mediator eēt
infra angelos esse uoluit: i forma dei
super angelos mansit: Jdē i inferiōib;
uia uite: qui in superioribus uita. Nō
enim uerum est quod idem platonīc^o
ait dixisse platonem: nullus d̄s miscet
homini. Et hoc precipuum eorum s̄b
limitatis ait esse speciē: q; nulla attrac
tione hominum contaminantur.

An rationabiliter platōici diffinie
runt d̄s celestes decliantes trēa cōta
gia hoibus nō misceri: quib; ad ami
citiā deoz; dēones suffragēt. cap. xvi.

e Rgo dēones contaminari fatēt:
z iō eos a qđ; cōtamiāt mūdaī
nō p̄nt: om̄sq; imundi pariter fiunt z
demonēs contractatiōe hominum: z
hoies cultu dēonū. Aut si z contracta
ri misceriq; hoibus: nec tamen conta

minari dēones possunt: d̄s profecto
meliores sunt: quia illi si miscerentur
contaminarent. Nā hoc deoz; d̄ esse
precipiū: ut eos s̄blimīter separatos
hūana contractatiō cōtamiāz n̄ possit.
Deā qđē sūmū omniū creatorē: quez
nos uerū deū dicitur: sic a platone pre
dicari assenerat: q; ipse sit solus qui n̄
possit penuria sermonis hūani q̄uis
ratione uel modice comprehendī: ut;
aut sapiētibus uiris cum se uigore ani
mi q̄rtum licuit a corpore remouerūt:
intellectum hui; dei: id quoq; iterduz
uelut i altissimis tenebris rapidissimo
coruscamiē lumē candidū itmicare. Si
ergo supra oīa uere summus deus in
telligibili z ineffabili quādā p̄ntia: z si
interdū: z si tanquam rapidissimo co
ruscamine lumē candidū intermicās:
adest tamen sapientium mentib; cum
se quāntum licuit a corpore remoue
runt: nec ab eis ptaminari pōt. Quid
est q; isti d̄j propterea constituunt lon
ge in sublimi loco: ne contractatiōe
contaminent humana: quasi corpora
illa etherea tactu tantū queāt hūano
z non etiā uisu contaminari: Porro si
non contaminant sydera cū uidentur
quos deus om̄s uisibiles dicit: nec de
monēs hominū contamināt aspectu:
q̄uis de proximo uideāt. An forte uo
cibus humanis cōtamiāentur: qui
acie non contaminantur oculoꝝ: z iō
dēones medios habent per quos eis
uoces hominūz nuntiēt: a quib; lōge
absunt: ut incontaminatissimi perseue
rent: Quid itā de ceteris sensib; dicaz;
Non enim olfaciendo contaminari uī
d̄j possent si adessent: uel cum adsunt
dēones possunt uluoꝝ corpoꝝ uapo
ribus humanoz;: si tantis sacrificio
rum cadauerinis non contaminantur
nidoꝝibus. In gustandi aut s̄sū nulla
necessitate reficiēde mortalitatis ur
gentur: ut fame adacti cibos ab homi
nibus querant. Tactus uero in p̄tate

est. Nam lz ab eo potissimum sensu cō-
 tractatio dicta uideatur: hactenus tñ
 si uellent miscerentur hominibus: ut
 uiderent et ab hominibus uiderentur:
 audirent et audirentur: tangēdi autē que
 necessitas: Nam neq; homines id con-
 cupiscere audent: cū deoz uel demo-
 num bonoz conspectu uel colloquio
 fruerent. Et si intantum curiositas p-
 grederetur ut uellet: quonam pacto
 quispiam posset inuitū tangē deū uel
 demonem: qui nisi captam non potest
 passerem? Uidendo igit uisibusq; se p-
 bendo: et loquendo et audiendo dñ cō-
 corporaliter misceri hominibus possēt.
 Hoc autem modo demones si miscēt
 ut dixi et ñ contaminantur: dñ autem
 contaminarentur si miscerentur: incō-
 taminabiles dicunt demones: et conta-
 minabiles deos. Si autē contamināt
 et demones: quid conferunt hoib⁹ ad
 uitam post mortem beatam: quos cō-
 taminati mundare nō possunt: ut eos
 mundos dñs incontaminatis possint
 adiungere: inf quos et illi mediū pstitū-
 ti sunt? Aut si hoc eis beneficij non cō-
 ferunt: quid prodest hoibus demonū
 amica mediatio? An ut post mortem
 non ad deos hoies p deones trāseāt:
 sed simul uiuant utriq; contaminati:
 ac per hoc neutri beati? Nisi forte dñs
 dicat more spongiarum uel huiuscēo-
 di rerum mundare demones amicos
 suos: ut tanto ipsi sordidiores fiant: q̄-
 to fiunt homines eis uelut tergētib⁹
 mundiores. Quod si ita est: contamina-
 tionibus dñ miscēt demonibus: qui
 ne contaminarentur: hominum ppin-
 quitatem cōtractationēq; uitarūt. An
 forte dñ possunt ab hominibus conta-
 minatos mūdare demones: nec ab eis
 cōtaminari: et eo modo non possunt et
 homines? Quis talia sentiat: nisi quē
 fallacissimi deones deceperunt? Quid
 q; si uideri et uidere contaminat: uidē-
 tur ab hominibus dñ: quos uisibiles

dicūt clarissima mundi lumina et cęla
 sydera: uti orefq; sunt demōes ab ista
 hominum contaminatione: qui nō pnt
 uideri nisi uelint? Aut si non uideri lz
 uidere contaminat: nō ab istis cla-
 rissimis mundi luminibus quos deos
 opinantur uideri homines: cum radi-
 os suos terras usque pertēdant. Qui
 tñ eorum radij per quocq; diffusi imun-
 da inde non contaminantur: et dñ con-
 taminarentur: si hominibus misceren-
 tur: etiam si esset necessarius in subue-
 niendo contactus. Nam radjs solis
 et lune terra contingitur: nec ista con-
 taminatur luce. Miror autē plurimū
 tam doctos homines: qui cuncta cor-
 poralia et sensibilia que pre incōpōalib⁹
 et intelligibilib⁹ postponenda iudica-
 uerunt: cum agitur de beata uita: cor-
 poralium contractationum facere mē-
 tionem. Ubi est illud platonis ubi ait.
 Fugendum est igitur ad clarissimam
 patriā: et ibi parebūt tibi omnia. Que
 igitur classis inquit effugiat simile dō
 fieri? Si ergo deo tāto similior quāto
 dñs sit ppiquior: nulla est ab illo alia
 lōgiquitas q̄ ei⁹ dissimilitudo. In corpo-
 rali uero illi eterno et incommutabili
 tanto est aīa hominis dissimilior: q̄to
 rez ipaliū mutabiliūq; cupidior.

Ad cōmmandā uitā beatā: q̄ i p̄tici
 patiōe ē sūmi boni: nō tali mediatore
 indigere hominē: qual est demō: sz ta-
 li qualis ē unus christus. cap. xvij.

h Oc ut sanetur qm̄ imortali pu-
 ritati que in summo est: ea que
 in imo sunt mortalia et imūda cōuēte
 non possunt: opus est quidem media-
 tore: non tamen tali qui corpus q̄dez
 habeat imortale propinquum sum-
 mis: animum autem morbidum simi-
 lem infimis: quo morbo nobis iūdat
 potius ne sanemur: q̄ adiuuet ut sane-
 mur: sed tali q̄ nobis infimis ex cōpōis

mortalitate coaptatus immortalis sps iustitia per quam non locorum distantia sed similitudinis excellentia mansit in summis: mundandis liberandisque nobis uere diuinum prebeat adiutorium. Qui profecto incontaminabilis deus absit ut contaminationem timeret ex homine quo indutus est: aut ex hominibus in quos in homine conuersatus est. Non enim parua sunt hec interim duo que saluabriter sua incarnatione monstrauit: nec carne posse contaminari ueram diuinitatem: nec ideo putandos demones nobis esse meliores quia non habent carnem. Hic est sicut eum predicat sancta scriptura mediator dei et hominum homo christus iesus: de cuius diuinitate qua patri est semper equalis: et humanitate qua nobis factus est similis: non hic locus est ut competenter pro nostra facultate dicamus.

Quod fallacia demonum dum sua incessione uiam spondet ad deum hoc conatur: ut homines a uia ueritatis auertat. cap. xviii.

¶ Alsi autem illi fallacesque mediatores demones: quod cum per spiritus immunditiam miseri ac maligni multis effectibus clarescant: per corporaliu in locorum situalla: et per aereorum corporum leuitatem a pectu aiorum nos auocare atque eum moliunt: nec uiam prebent ad deum: sed ne uia teneatur impediunt: quoniam quod deum in ipsa uia corporali quod falsissima est et plenissima erroris: qua non iter agit iustitia: quoniam non per corporalem altitudinem sed per spirituale: hoc est incorporalem similitudinem ad deum debemus ascendere: in ipsa tamen corporali uia quam demonum amici per elementorum gradum ordinant: inter ethereos deos et inter nos homines aereis demonibus medijs constitutis hoc deos opinantur habere precipuum: ut propter hoc interuallum locorum perturbatione non contaminationem humana. Ita demones contaminari potius ab hominibus: quam homines

mundari a demonibus credunt: et ideo ipsos contaminari potuisse: nisi loci altitudinem munitur. Quis tam infelix est ut ista uia mundari se existat: ubi homines contaminantes: demones contaminati: dum contaminabiles predicantur: et non potius eligat uiam ubi pertaminantes magis demones euitentur: et ab incontaminabili deo ad incundam societatem incontaminatorum angelorum homines a contaminatione mudentur.

Quod appellatio demonum iam nec apud cultores eorum assumat in significationem alicuius boni. cap. xix.

¶ Sed ne de uerbis etiam nos certam uideatur: quoniam nonnulli istorum ut ita dixerit demonum locorum in quibus et labeo esse eos deum prohibent ab alijs angelos dici: quos ipsi demones nuncupant: iam mihi de bonis angelis aliquid uideo differendum quos isti esse non negant: sed eos bonos demones uocare quam angelos malum. Nos autem sicut scriptura loquitur secundum quam christiani sumus: angelos quod de partim bonos partim malos: nunquam uero bonos demones legimus. Sed ubicumque illarum liarum hoc nomen positum reperit: siue demones siue demonia dicantur: non nisi maligni significant spiritus. Et hanc loquendi consuetudinem in terram populi usquequaque secuti sunt: ut eorum etiam qui pagani appellatur: et deos multos ac demones colentes esse contendunt: nullum fere sit tam literatus et doctus: qui audeat in laude uel seruo suo dicere demones habes: sed quilibet hoc dicere uoluerit: non se aliter accipi quam maledicere uoluisse dubitare non possit. Que igitur nos causa compellit: ut post offensionem aurium tam multarum: ut iam pene sint omnium que hoc uerbum nisi in malam partem audire consueuerunt: quod diximus cogamur exponere: cum possumus angelorum nomine adhibito: eandem offensionem que nomine demonum

fieri poterat euitare.

De qualitate scientie: que demones
superbos facit. cap. xx.

q **U**anquā etiam ipsa origo habet no-
minis: si diuitios intueamur li-
bros aliquid affert cognitione dignissi-
mum. Demones enim dicuntur: quoniam
cabulam grecum est ob sciam noiatū.
Apostolus autem spiritu sancto lo-
cutus ait: Scientia inflat: caritas uero
edificat. Quod recte aliter non intelli-
gitur: nisi scientiam tunc prodesse cum
caritas inest: sine hac autem inflare. id est
in superbiam inanissime quasi uento-
sitatis extollere. Est ergo in demonibus
scientia sine caritate: et ideo tam inflati.
id est tam superbi sunt: ut honores diui-
nos et religionis seruitutem quam uero
deo deberi sciunt: sibi satis egerint ex-
hiberi: et quantum possunt et apud quos
possunt adhuc agunt.

Ad quem modum dominus uolu-
erit demonibus innotescere. cap. xxi.

c **C**ontra superbiam porro demo-
num qua pro meritis possideba-
tur genus humanum: dei humilitas que
in christo apparuit quantam uirtutem
habeat: anime hominum nesciunt im-
munditia elationis inflare: demonibus
similes superbia non scientia. Ipsi au-
tem demones et hoc ita sciunt: ut eide-
domino infirmitatem carnis induto
dixerint. Quid nobis et tibi iesu naza-
rene? Uenisti ante tempus perdere nos.
Clarum est in his uerbis: quod in eis et ta-
ta scientia erat: et caritas non erat. Pe-
nam suam quippe formidabant ab il-
lo: non in illo iustitiam diligebant. Ta-
ntum uero eis innotuit quantum uolu-
it: tantum autem uoluit quantum opo-
ruit. Sed sic innotuit non sicut angelis
sanctis: qui eius secundum id quod di-

uerbus est participata eternitate pfru-
untur: sed sicut eis terrendis innotescere
dum fuit: ex quorum tyrannica quo-
dammodo potestate fuerat liberaturus
predestinatos in suum regnum: et gloriam semp-
ueracem et ueraciter sempiternam. Innotuit
ergo demonibus: non id quod est uita
eterna et lumen incommutabile quod
illuminat pios: cui uiuendo per fidem que
in illo est corda mundant: sed per quedam
temporalia sue uirtutis effecta et occultissi-
me signa presentie: que angelicis sensibus
etiam malignorum spirituum potius quam
infirmitati hominum possent esse con-
spicua. Denique quando ea paululum
suppremda iudicauit: et aliquanto alti-
us latuit: dubitauit de illo demonum prin-
ceps: etiam tetauit an christus esset ex-
plorans: quantum se tentari ipse permi-
sit: ut hominem quem gerebat ad no-
stre imitationis temperaret exemplum.
Post illam uero tentationem cum an-
geli sicut scriptum est ministrabant ei
boni utique et sancti: ac per hoc his spi-
ritibus immundis metuendi et tremen-
di: magis magisque innotescere demo-
nibus quantum esset: ut ei iubenti quis
in illo contemptibilis uideretur carnis
infirmitas: resistere nullus auderet.

Quid intersit inter sciam sanctorum
angelorum et sciam demonum. cap. xxii.

b **I**s igitur angelis hominibus omnia copulatiua
temporaliumque reum scia quam inflantur
deones uilis est: non quod earum ignari sint: sed
quod illis dei qua sanctificantur caritas
cara est: pre cuius non tantum incorpo-
rali: uerum et incommutabili et ineffabili pul-
chritudine: cuius sancto amore inar-
descunt: omnia que infra sunt et quod
illud est non sunt: sequitur ipsos inter illa
contendant: ut ex toto quod boni sunt eo
bono ex quo boni sunt perfruantur.
Et ideo certius etiam temporalia et
mutabilia ista nouerunt: quia eorum

principales cās ī v̄bo dei cōspiciūt p̄ qđ factus est mundus: qđ^o causis qđā p̄ bāt: qđā reprobāt: cūcta ordināt. Deo nes aut̄ n̄ etnas t̄pm cās: ⁊ quodāmō cardinales in dei sapientia contēplāt: sed quozūdā signoz nobis occultozū maiore experientia multo plura q̄ homines futura p̄spiciunt: dispositiones quoq; suas aliqñ prenunciant. Deiq; sepe isti: nunq̄ illi omnino falluntur. Aliud est. n. t̄palib^o t̄palia ⁊ mutabilibus mutabilia coniectare: eisq; t̄palē ⁊ mutabilē modū sue uoluntatis ⁊ facultatis inferere: quod demonibus certa ratioe permissū est. Aliud aut̄ in etnis atq; icōmutabilib^o dei legibus q̄ eius sapientia uiuunt mutatiōes t̄puz preuidere: deiq; uoluntatem que tam certissima q̄ potētissima est diuini sp̄s eius participatione cognoscere: quod sanctis angelis recta discretione donatū ē. Itaq; nō solū eterni ueq; etiā beati sunt. Bonū aut̄ quo beati sunt: de^o illis est a quo creati sunt. Illius q̄ppe indeclinabiliter participatione ⁊ contemplatione perfruuntur.

Nom̄ deoz falso ascribi d̄s gentiū: quod tam̄ ⁊ angel sanctis ⁊ hoib^o iustis ex diuinaz scripturaz aucte cōmune est. cap. xxij.

h Os si platōici malūt dōs q̄ demōes dicē: eisq; ānumeraū quos a summo dō cōditos dōs scribit eoz auctor ⁊ magz plato: dicāt qđ uolunt. Non eim̄ cum eis de v̄boz cōtrov̄sia laborandū ē. Si. n. eos sic imortales afferūt: ut tñ a sūmo dō factos: ⁊ si nō p̄ seipos: sed ei a quo facti sunt adherendo beatos esse dñt: hoc dñt quod dicimus: quolibet eos noīe appellent. Hanc aut̄ platōicoz eē sn̄iaz siue omniū siue melioz: in eoz l̄is iuētū p̄t. Nam ⁊ de ip̄o noīe quo huiusmodi imortalē beatāq; creatā dōs appellāt:

iō int̄ nos ⁊ ipsos pene nulla dissentio est: q; ⁊ in nostris sacris litteris legit̄: deus deoz dñs locutus est. ⁊ alibi. Cōfitemini deo deoz. ⁊ alibi. Rex magn^o super omnes deos. Illud aut̄ ubi scriptum est. Terribilis super omnes dōs: cur dictū sit deinceps ostenditur. seq̄t̄ enim. Qm̄ omnes d̄y gentiū demōnia: dñs aut̄ celos fecit. Sup om̄s ergo dōs dixit: sed gentium. i. quos gentes p̄ d̄ys h̄nt: q̄ sunt demōnia. Jō scribit: s̄b quo terrore dño dicebant. cur uenisti ante temp^o perdere nos: Illd v̄o ubi d̄z deus deorum: nō p̄t̄ intelligi d̄s demōioz: ⁊ rex magnus sup om̄s deos: absit ut dicat̄ ⁊ rex magnus sup omnia demōnia. Sed hoies quoq; in pp̄lo dei eadem scriptura deos appellat. Ego inquit dixi d̄y estis: ⁊ filij excelsi omnes. Potest itaq; itelligi hoz deoz d̄s: qui dictus est deus deorum: ⁊ super hos deos rex magnus: q̄ dictus est rex magnus super omnes dōs. Verūtamen cum a nobis queritur: si homines dicti sunt d̄y: q; ī populo dei sunt quem per angelos uel per hoies alloquitur deus: quanto magis imortales eo noīe digni sunt: qui ea fruunt̄ beatitudie: ad quā deū colēdo cupiūt hoies peruenire: Quid respōdebis: nisi non frustra in scripturis sanctis expressius hoies nuncupatos deos: q̄ illos imortales ⁊ beatos quib^o nos equales futuros in resurrectione promittitur: ne scilicet p̄opter illoz excellentiam aliquem eozum nobis cōstituire deū infidel̄ auderet ifirmitas. Quod in homine facile est euitare. Et euidentius dici debuerunt homies d̄y in pp̄lo dei: ut certi ac fidētes fierent: esse eum deum suum qui dictus ē de^o deoz: quia ⁊ si appellentur d̄y imortales illi ac beati qui in celis sunt: non tamen dicti sunt d̄y deorum. i. d̄y hominum in populo dei cōstitutoz: quibus dictum est: ego dixi d̄y estis: ⁊

filij excelsi omnes. Hinc est quod ait apostolus. Et si sunt qui dicant deum siue in celo siue in terra: sicuti sunt deum multi et domini multi: nobis tamen unus deus pater ex quo omnia et nos in ipso: et unus dominus iesus christus: per quem omnia et nos per ipsum. Non multum ergo de nomine disputandum est: cum res ipsa ita clara sit: ut a scrupulo dubitationis aliena sit. Illud uero quod nos ex eorum immortalium beatorum numero missos angelos esse dicimus: quod dei uoluntatem hominibus annunciant: illis autem non placet: quia hoc ministerium non per illos quos deos appellant. id est immortales et beatos: sed per demones fieri credunt: quos immortales tamen non est beatos audent dicere: aut certe ita immortales ac beatos: ut tamen demones bonos non deos sublimiter collocatos: et ab humana contractatione semotos. Quauis nominis controuersia uideatur: tamen ita detestabile est nomen demonum: ut hoc modis omnibus a sanctis angelis nos remouere debeamus. Nunc ergo ita liber iste claudat: ut sciamus immortales ac beatos quomodolibet uocent: quod facti et creati sunt: medios non esse ad immortalium beatitudinem perducendis mortalibus miseris: a quibus utraque differentia separantur. Qui autem medij sunt: communem habent immortalitatem cum superioribus: miseriam cum inferioribus: quam merito malitie miseri sunt: beatitudinem quam non habent inuidere nobis possunt potius quam prebere. Unde nihil habent amici demonum quod nobis dignum afferant: cur eos tanquam adiutores colere debeamus: quos potius ut deceptores uitare debemus. Quos autem bonos et ideo non solum immortales: uerum et beatos bonorum nomine sacris et sacrificijs propter uitam beatam post mortem adipiscendam colendos putant: qualescumque illi sint et quolibet uocabulo digni sint: non eos uelle pro tale religionis obsequium nisi unum deum colit:

a quo creati et cuius participatione beati sunt: adiudante ipso in sequenti libro diligentius differemus.

Aurelij augustini de ciuitate dei liber decimus.

Ueram beatitudinem siue angelis siue hominibus per unum deum tribui etiam platonicos diffinisse: sed utrum hi quos ob hoc ipsorum colendos putat unum tantum deo an etiam sibi sacrificari uelint esse querendum. capitulum. i.

o

M N J U M
certa sententia est
qui ratione quo
quomodo uti possunt:
beatos esse omnes homines uelle. Qui autem sint uel uideantur

dum mortalium querit infirmitas: multum magnamque controuersie cōcitate sunt: in quibus philosophi sua studia et omnia controuerunt: quas in medium adducere atque discutere et longum est et non necessarium. Si enim recolit qui hec legit: quid in libro egerimus octauo: in eligendis philosophis cum quibus hec de beata uita que post mortem futura est questio tractaretur: utrum ad eam unum deo uero qui etiam est deorum effector: an plurimis deis religione sacrisque seruiendo peruenire possimus: non etiam hic eadem repeti expectet: presertim cum possit relegendo si forte oblitus est adminiculari memoria. Elegimus enim platonicos omnium philosophorum merito nobilissimos: propterea quia sapere potuerunt: licet immortalē ac rationalem intellectuale hominis animam: nisi participato lumine illius dei a quo et ipsa et mundus factus est: beatam esse non posse. Ita et illud quod omnes homines appetunt

id est uitam beatam quoniam isti assecuturum negant: qui non illi uni optimo quod est incommutabilis deus puritate casti amoris adhaerit. Sed quia et ipsi quoque siue cedentes uanitati errorum populorum: siue ut ait apostolus euanescentes in cogitationibus suis: multos deos colendos ita putauerunt: uel putari uoluerunt: ut etiam quidam eorum demonibus diuinos honores sacrorum et sacrificiorum deferendos esse censerent: quibus iam ex parte non parua respondimus: nunc uidendum ac differendum est quantum deus donat: immortales ac beati in celestibus sedibus: dominationibus: principatibus: potestatibus constituti: quos isti deos et ex quibus quosdam uel bonos demones uel nobiscum angelos nominant: quomodo credendi sunt uelle a nobis religionem pietatenque seruari: hoc est ut apertius dicam: utrum etiam sibi an tantum deo suo: qui etiam noster est placeat eis ut sacra faciamus et sacrificemus: uel aliqua nostra seu nos ipsos religionis ritibus confirmemus. Hic est enim diuinitati: uel si expressius dicendum est deitati debitus cultus: propter quem uno uerbo significandum: quoniam satis mihi idoneum non occurrit latinum: greco ubi necesse est in sinu quid uelim dicere. Latram quippe nostri ubicumque sanctarum scripturarum positum est: interpretati sunt seruitutem. Sed ea seruitus que debetur hominibus: secundum quam precepit apostolus seruos dominis suis subditos esse debet alio nomine grece nuncupari solet. Latra uero secundum consuetudinem qua locuti sunt qui nobis diuina eloquia condiderunt: aut semper aut tamen frequenter: ut pene semper ea dicitur seruitus: que pertinet ad colendum deum. Proinde si tantummodo cultus ipse dicatur: non solum deberi uidetur.

Dicimur enim colere homines: quos honozificatione uel recordatione uel presentia frequentamus. Nec solum ea quibus nos religiosa humilitate subiciamus: sed quedam etiam que subiecta sunt nobis coli perhibent. Nam ex hoc uerbo agricolae et coloni et icole uocantur. Et ipsos deos non ob aliud appellat celicolae: nisi quod celum colant: non utique uenerando: sed inhabitando tanquam quosdam celi colonos. non sicut appellantur coloni qui conditione debet generaliter solo propter agriculturam sub dominio possessorum: sed sicut ait quidam latini eloquii magnus auctor. Urbs antiqua fuit: tyrum tenuere coloni. Ab incolendo enim colonos uocauit: non ab agricultura. Hic et ciuitates a maioribus ciuitatibus uelut populorum examibus condite: colone nuncupantur. At per hoc cultum quidem non deberi nisi deo: propria quadam notatione uerbi huius uerissimum est. Sed quod et aliarum reum de cultu: idem latine uno uerbo signari cultus deo debitus non potest. Nam et ipsa religio quous distinctius non quous sed dei cultum significare uideat: unde isto nomine interpretati sunt nostri eam que grece trescia dicitur: tamen quia latine loquendi consuetudine non solum imperitorum: uerum etiam doctissimorum: et cogitationibus humanis atque affinitatibus et quibusque necessitatibus dicitur exhibenda religio: non eo uocabulo uita abiguitur cum de cultu ueritatis ueritur quo: ut fidenter dicere ualeamus religionem non esse nisi dei cultum: quoniam uidetur hoc uerbum a significanda obseruantia propinquitatis humane insolentem auferri. Pietas quoque prope dei cultum intelligi solet: quam greci eusebia uocant. Hec tamen et erga parentes officiose haberi dicitur. more autem uulgi hoc nomen est in opibus misericordie frequentat. Quod ideo arbitror euenisse: quod hec fieri precipue deus mandat: eaque sibi uel pro sacrificijs uel pro sacrificijs

placere testatur. Ex qua loquēdi consuetudine factum est: ut et deus ipse dicatur pius: quē tñ greci nullo suo sermonis usu euseben uocant: quauis eusebian pro mīa illoꝝ etiā uulgus usurpet. Unde in quibūsdam scripturarum locis: ut dīstinctio certior appareat: nō eusebiā quod ex bono cultu: s; theosebiā qđ ex dei cultu cōpositū resonat: dicē maluerunt. Utrūq; autē hōꝝ nos uno uerbo enūtiare n̄ possumus. Que itaq; latrīa grece nūcupat̄ et latine interpretatur seruitus: sed ea qua colimus deū: uel que trescia grece latine autē religio dī: s; ea q̄ nobis est erga deū: uel quaz illi theosebian: nos uero nō uno uerbo exp̄mere: sed dei cultū possumus appellare: hanc ei tñ deo deberi dicis qui uerus est deus: facitq; suos cultores deos. Quicunq; igit̄ sunt in celestib⁹ habitationibus immortales et beati: uī nos non amāt nec beatos esse nos uolunt: colēdi utiq; n̄ sunt. Si autē amant et beatos uolunt: p̄fecto inde uolūt unde et ipsi sūt. An aliunde ipsi beati: aliunde nos?

De superna illuminatiōe qđ plotin⁹
platonici senserit. cap. ij.

f Ed nō ē nobis ullis cū his excellentioribus philosophis in hac q̄one conflictus. Uiderūt eiz suisq; literis multis modis copiosissime mandauerūt: hinc illos uide et nos fieri beatos: obiecto quodam lumine intelligibili qđ deus est illis: et aliud est qđ illis: a quo illustrantur ut clareant: atq; ei⁹ participatione p̄fecti beatiq; s̄sistāt. sepe multūq; plotinus asserit sensum platonis explanans: nec illā qđē quaz credunt esse uniuersitatis aiā aliunde beatā eē qđ n̄iam: idq; esse lumē quod ipsa nō est: sed a quo creata est: et quo intelligibiliter illuminante intelligibiliter lucet. Dat etiā similitudinē ad

illa incorporea: de his celestib⁹ sp̄iculis ampliq; corporibus tanq̄ ipse sit sol et ipsa sit luna. Lunam q̄ppe solis obiectu illuminari putat. Dicit ergo ille magnus platonici animā rōnabilem siue potius intellectualē dicenda sit: ex quo genez et immortalū beatoꝝq; aīas esse intelligit: quos in celestibus sedib⁹ habitare non dubitat: nō h̄e supra se naturam: nisi dei qui fabricatus est mundum: a quo et ipsa facta est: nec a liunde illis supernis preberi uitaz beatam et lumen intelligentie ueritatis: qđ unde prebetur et nobis: consonans euangelio ubi legit̄. Fuit hō missus a deo cui nomen erat ioannes: hic uēit in testimoniū: ut testimoniū p̄hiberet de lumine: ut omnes crederent per eū: non erat ille lux: sed ut testimoniū p̄hiberet de lumine. Erat lumen uerum quod illuminat omnem hominē uenientem in hunc mundum. In qua differentia satis ostenditur: animam rationalem uel intellectualem: qualis erat in iohanne sibi lumen esse n̄ posse: sed alterius ueri luminis participatiōe lucere. Hoc et ipse ioannes fatetur: ubi ei p̄hibens: testimoniū dicit. Nos omnes de plenitudine eius accepimus.

De uero dei cultu: a quo platonici quous creatores uniuersitatis intellexerūt: deuiarūt colēdo āgelos siue bonos siue malos honore diuino. cap. iij.

q Ue cū ita sint: si platonici uel qđ cūq; aliq̄ ita senserūt cognoscētes deū: sicut deū glorificarent et gr̄as agēnt: nec euanescerent in cogitatiōib⁹ suis: nec populorum erroribus p̄tīm auctores fierent: partim resistere non aūderent: p̄fecto confiterentur et illi immortalibus ac beatis et nobis mortalibus ac miseris: ut immortales et beati esse possumus: unū deum deoꝝ

colendum qui et noster est et illoꝝ.

Quo uni vo do sacrificiū obeat. ca-
pitulum. liij.

b Uic nos fūditūē q̄ latria grece
dī: siue in quibusq̄ sacramētis:
siue in nobis ipsīs debēus. Huius eim
tēplum simul om̄s : et singuli templa
sumus: quia et omniū concordia et sin-
gulos inhabitare dignat̄: nō in oibus
q̄ in singulis maior: qm̄ nec mole distē
dicitur: nec partitione minuitur. Lum
ad illum sursum est: eius ē altare cor
niz: et unigēito cū sacerdote placāur:
ei cruētas uictimas cedimus: qm̄ usq̄
ad sanguinem pro eius ueritate certa-
mus: ei suauissimūm adolemus incen-
sum: cuz in eius conspectu pio factozq̄
amore flagramus: ei oīa eius i nobis
nosq̄ ipsos uouemus et reddimus: ei
bñficioꝝ eius sollemnitatibus festis et
diebus statutis dicamus sacramusq̄
memozias: ne uolumine tempoz igra-
ta subrepat obliuio: ei sacrificamus
hostiam humilitatis et laudis: in ara
cordis igne feruide caritatis. Ad hūc
uidendum sicut uideri poterit: etq̄ co-
herendū ab oī peccatoꝝ et cupiditatū
malaz labe mundamur: et eius noie
consecramur. Ipse enim fons nre bea-
titudis: ipse oīs appetitionis est finis:
hūc eligentes uel potius reeligentes:
amiseramus enim negligentēs: hūc er-
go reeligentes unde et religio dicta p̄-
hibetur: ad eū dilectione tendimus: ut
pueniendo quietescamus: iō beati quia
illo fine perfecti. Bonū. n. n̄z de cuius
fine inter phōs magna cōtentio ē: nul-
lū ē aliud q̄ illi coherere: cuius unius
aīa intellectualis icorpoꝝo si dici pōt
amplexu: ueris implet fecundaturq̄
ūtutibus. Hoc eīz bonū diligere i toto
corde: in tota aīa: et in tota uirtute p̄ci-
pimur. Ad hoc bonū debemus et a q̄-
bus diligimur duci: et quos diligimus

ducē: si cōplent illa duo precepta in q̄-
bus tota lex pendet et p̄phete. Diliges
dñm deum tuū in toto corde tuo: et in
tota aīa tua: et in tota mente tua: et di-
liges proximū tuum tanq̄ teipsū. Ut
eīz hō sese diligere nosset: cōstitutus ē
ei finis: quo referret oīa que ageret ut
beatus esset. Nō. n. qui se diligit aliud
uult esse q̄ beatus. hic aut̄ finis ē ad-
hē deo. Jam igit̄ scienti dilige seipsuz
cōmdat̄ de proximo diligendo sicut se
ipsum. In quo quid aliud mādat: nisi
ut ei q̄tum potest commendat̄ dilige-
dum deum: hic est dei cultus: hec uā
religio: hec recta pietas: hec tm̄ do de-
bita seruitus. Quēcūq̄ igit̄ immortalis
p̄tas quantalibet uirtute p̄dita: si nos
diligit sicut seipsam: ei uult esse subdi-
tos ut beati simus: cui et subdita beata
est. Si ergo non colit deum misera ē:
qz do p̄iuatur. si aut̄ colit deū: n̄ uult
se coli pro do. Illi enim potius diuie
sententie suffragat̄: et dilectiōis n̄isib⁹
fauet: qua scriptū ē: sacrificiās dñs era-
dicabit nisi dño soli. Nam ut alia nūc
taceam que p̄tinet ad religionis obse-
q̄m quo colitur deus: sacrificiū cer-
te nullus hoīum ē q̄ audeat dicē debe-
ri nisi dño soli. Multa deniq̄ d̄ cultu
diuio usurpata sūt: que honorib⁹ de-
feruntur humanis: siue humilitate ni-
mia: siue adulatione pestifera: ita tm̄ ut
q̄bus ea deferuntur homines h̄ent̄:
qui dñr colendi et uenerandi. si aut̄ eis
multū addit̄ et adorandi. Quis uero
sacrificandum censuit: nisi ei quē deuz
aut sciuit aut putauit aut finxit. Quā
pōꝝo ātiquus sit i sacrificando dei cul-
t⁹: duo illi fratres cain et abel satis in-
dicant: quoz maioris d̄s reprobauit
sacrificiā: minoris asperxit.

De sacrificiis que deus non requi-
rit: sed ad significationē eoz obserua-
ri uoluit que requirit. cap. v.

q Quis autem ista desipiat ut exi-
 stimet aliquibus uisibus dei esse
 necessaria que in sacrificijs offeruntur:
 Quod cum multis locis diuina scrip-
 tura testetur: ne longius faciamus: bre-
 uerue illud de psalmo commemorare suffi-
 ciat. Dixi domino deus meus es tu:
 quoniam bonorum meorum non eges.
 Non solum igitur pecore uel qualibz
 alia re corruptibili atqz terrena: sed ne
 ipsa quidem iustitia hominis deū egē
 credendum est: totūqz qd recte colitur
 deus homini prodesse non deo. Neqz
 entz fonti se quisqz dixerit profuisse si
 biberit: aut luci si uiderit. Nec qz ab an-
 tiquis patribus talia sacrificia facta
 sunt in uictimis pecorum: que nunc di-
 populus legitime non facit. aliud intel-
 ligenduz est: nisi rebus illis eas res fu-
 isse significatas: que aguntur in nobis
 ad hoc ut inhereamus deo: et ad eun-
 dem finem proximo consulamus. Sa-
 crificium ergo uisibile: inuisibilis sacri-
 ficij sacramentum id est sacrum signū
 est. Un illud penitens apud pphetam
 uel ipse propheta querens deum pec-
 catis suis habere propiciū: si uoluis-
 ses inquit sacrificium dedissem: utiqz
 holocaustis non delectaberis. Sacri-
 ficium deo sps contribulatus: cor con-
 tritum et humiliatum dōs nō spnit. In-
 tueamur quenadmodum ubi deuz dē-
 xit nolle sacrificium: ibi deū oñdit uel
 le sacrificium. Non uult ergo sacrifici-
 um trucidati pecoris: sed uult sacrifici-
 um contriti cordis. Illo igitur qd euz
 nolle dixit: hoc significatur quod euz
 uelle subiecit. Sic itaqz illa deū nolle
 dixit: quomodo a stultis ea uelle credi-
 tur: uelut sue grā uoluptatis. Nam si
 ea sacrificia que uult: quoruz hoc uultū
 ē cor contritum et humiliatum dolore
 penitendi: nollet eis sacrificijs signifi-
 cari: que uelut sibi delectabilia deside-
 rare putatus est: non utiqz de his offe-
 rendis in lege neteri precepisset: et ido-

mutanda erant oppōtino certoqz iaz
 tpe: ne ipsi deo desiderabilia uel certe
 in nobis acceptabilia: ac non potius
 que his significata sunt crederentur.
 Dinc et alio loco psalmi alterius: si e-
 suriero inquit: nō dicam ē. meus est eiz
 orbis terre et plenitudo eius. Nunqd
 manducabo carnes taurozum: aut sā
 guinem hircorū potabo? Tāqz diceret:
 utiqz si mihi necessaria eēnt: nō a te pe-
 terem qz hēo in p̄tate. Deinde sbiūgēs
 quid illa significant. Immola inquit
 deo sacrificium laudis: et redde altissi-
 mo uota tua. Et inuoca me in die t̄bu-
 lationis et eripiam te et magnificabis
 me. Item apud alium prophetam. In
 quo inquit apprehendam dominum
 et assumam deum meum excelsum: Si
 apprehendā illū i holocaustis: i uitul'
 anniculis? Si acceptauerit dominus
 in milibus arietum: aut in denis mili-
 bus hircorum pinguium? Si dederō
 primogenita mea pro impietate mea:
 fructum uentris mei pro peccato aīe
 mee? Si annuntiatum est tibi hō bo-
 num: aut quid deus exquirat a te: nisi
 facere iudicium et diligē miam: et patū
 esse ire cum domino deo tuo? Et i hū-
 ius prophete uerbis utriūqz distinctum
 est satisqz declaratum illa sacrificia nō
 requirere deum: quibus significantur
 hec sacrificia que requirit deus in epla
 que scribitur ad hebreos. Bñfacere in-
 quit et commūcatores esse nolite obli-
 uisci. talibz eiz sacrificijs placatur dōs.
 Ac per hoc ubi scriptum ē: miam ma-
 gis uolo qz sacrificium: nihil aliud qz
 sacrificio sacrificium prelatum opōtet
 intelligi: quoniam illud quod ab ho-
 minibus appellatur sacrificium signū
 est ueri sacrificij. Porro autem miseri-
 cordie uerum sacrificium est: unde dic-
 tur est quod pauloāte commemorāui.
 talibus enim sacrificijs placatur deus:
 Quęcunqz igitur in ministerio taber-
 naculi siue templi: multis modis de

sacrificijs leguntur diuinitus esse precepta : ad dilectionem dei et proximi significando referuntur. In his enim duobus preceptis ut scriptus est: tota lex pendet et prophete.

De uero perfectoq; sacrificio. capitulum. vi.

Proinde uerz sacrificiũ est omne opus quod agitur: ut sancta societate inhereamus deo: relatiũ. scilicet ad illum sinez boni quo ueraciter possimus esse beati. Unde et ipsa misericordia qua homini subuenitur: si propter deum non fit: non est sacrificium. Est enim ab homine fit offeritur: tamen sacrificium res diuina est: ita ut hoc quoque uocabulo id latini ueteres appellauerint. Unde ipse homo dei nomini consecratus est et deo deuotus: quantum mundo moritur ut deo uiuat: sacrificium est. Nam et hoc ad misericordiam pertinet: quam quisque in seipsum facit. Propterea scriptum est. miserere anime tue placens deo. Corpus etiam nostrum cum per temperantiam castigamus si hoc quatenus debemus propter deum facimus: ut non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato: sed arma iustitie deo: sacrificium est. Ad quod exhortans apostolus ait. Obsecro itaque fratres uos per misericordiam dei: ut exhibeatis corpora ustra hostiam uiuentem sanctam deo placentem: rationabile obsequium uerum. Si ergo corpus quo inferiore tanquam famulo uel tanquam instrumto utitur anima: cuius eius bonus et rectus usus ad deum referretur sacrificium est: quanto magis anima ipsa cum se refert ad deum: ut igne amoris eius accensa forma concupiscentie secularis amittat: etiam tanquam incommutabili forme subdita reformetur: hinc ei placens: quod ex eius pulchritudine accipit: fit sacrificium. Quod idem apostolus consequenter adiungens: et nolite inquit conformari huic seculo: sed reformamini in nouitate mentis uestrae:

ad probandum que sit uoluntas dei: quod bonum et beneplacitum et perfectum. Quia igitur uera sacrificia opera sint misericordie: siue in nos ipsos siue in proximos que referuntur ad deum. opera uero misericordie non ob aliud fiunt: nisi ut a miseria liberemur: ac per hoc ut beati simus: quod non fit nisi a bono illo de quo dictum est: mihi autem adherere deo bonum est: profecto efficitur: ut tota ipsa redempta ciuitas: hoc est congregatio societatisque sanctorum: uniuersale sacrificium offeratur deo per sacerdotem magnum: quod etiam seipsum obtulit in passione pro nobis: ut tanti capituli corpus essemus secundum formam serui. Hanc enim obtulit: in hac oblatus est: quia secundum hanc mediator est: in hac sacerdos: in hac sacrificium est. Cum itaque nos hortatus esset apostolus: ut exhibeamus corpora nostra hostiam uiuam sanctam deo placentem: rationabile obsequium nostrum: et non conformemur huic seculo: sed reformemur in nouitate sensus nostri: ad probandum que sit uoluntas dei: quod bonum et beneplacitum et perfectum: quod totum sacrificium nos ipsi sumus. Dico enim inquit per gratiam dei que data est mihi omnibus qui sunt inter uos: non plus sapere quam oportet sapere: sed sapere ad temperantiam: sicut unicuique deus partitus est fidei mensuram. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus: omnia autem membra non eosdem actibus habent: ita multi unum corpus sumus in christo: singuli autem alter alterius membra habentes dona diuersa secundum gratiam que data est nobis. Hoc est sacrificium christianorum: multi unum corpus sumus in christo: quod etiam sacramento altaris fidelibus noto frequentat ecclesia: ubi ei demonstratur: quod in ipsa oblatione quam offert ipsa offeratur.

Quod sanctorum angelorum ea sit in nos dilectio: ut nos non suos sed unius

ueri dei uelint esse cultores. cap. viij.

m Erit illi in celestibus sedibus constituti immortales et beati: qui creatiois sui participatione cogaudet: cuius eternitate firmi: cuius ueritate certi: cuius munere sancti sunt: quoniam nos mortales et miseros ut in mortales beati quoque sumus misericorditer diligunt: nolunt nos sibi sacrificare: sed et cuius et ipsi nobiscum se esse nouerunt. Cum ipsis enim sumus una ciuitas dei: cui dicitur in psalmo. Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei: cuius pars in nobis peregrinatur: pars in illis opitulatur. De illa quippe superna ciuitate: ubi dei uoluntas intelligibilis atque incommutabilis lex est: de illa super nos quodammodo cura geritur. Namque ibi cura de nobis habita: ad nos administrata per angelos sancta illa scriptura descendit: ubi legitur: sacrificans dominus eradicabitur nisi deo soli. Huic scripturae huic legi: talibus preceptis tanta sunt attestata miracula: ut satis appareat cui nos sacrificare uelint immortales ac beati: qui hoc nobis uolunt esse quod sibi.

De miraculo quod deus ad corroboranda fidei prophetarum: et per angelorum ministerium promissis suis adhibere dignatus est. cap. viij.

n An nimis uetera si commemorare: longius quam satis est reuoluere uidebor: qui miracula sunt facta attestata promissis dei: quibus ante annorum milia predictae abrae: qui in seipso eius omnes gentes benedictionem fuerant habitare. Quis enim non miretur eundem abrae filium peperisse coniugem sterilem: eo tempore senectutis quando nec parere nec esse fecunda iam posset: atque in eiusdem abrae sacrificio flamma celitus facta inter diuisas uictimas cucurrisset: eundem quoque abrae predictum ab angelis celeste incendium sodomorum: quos hominibus similes hospitio suscepit: et per eos de pleuentura dei promissa tenuerat: ipsorum imminente iam incen-

dio miram de sodomis per eosdem angelos liberationem loth filii fratris eius: cuius uxor in uia retro respiciens: atque in saltem repente conuersa magno admonuit sacramento neminem in uia liberationis sue preterita desiderare debere. Illa uero quae et quanta sunt quae iam per moyses populo dei de iugo seruitutis eruedo in egypto mirabiliter gesta sunt: ubi magi pharaonis hoc est regis egypti: qui populum illum dominatione deprebatur: ad hoc facere quedam mira permissi sunt: ut mirabilius uincerent. Illi enim faciebant ueneficis et incantationibus magicis: quibus sunt mali angeli hoc est mali demones dediti. Moyses autem tanto potentius quanto iustus in nomine dei quod fecit celum et terram: facientibus angelis eos facile superauit. Deinceps in tertia plaga deficientibus magis: decem plaga per moysen magna mysteriosorum dispositio complete sunt: quibus ad dei populum dimittendum pharaonis et egyptiorum dura corda cesserunt: mortem peruenit. Et cum abscedentes hebreos cogerent conarere: illis diuiso mari per siccam transiunt: uia hinc atque hic in sese redeunte coopti et oppositi sunt. Quid de illis miraculis dicam: qui cum in deserto idem populus duceret stupenda diuinitate crebuerunt: aquas quae bibi non poterant: misso in eas sicut deus preceperat ligno amaritudinem caruisse: sitiētes quoque satiasse: manna esuriētib⁹ uenisse de celo: et cum esset colligentibus constituta mensura: quicquid amplius quisque collegerat exortis uermibus putruisse: ante uero diem sabbatum duplum collectum: quia sabbato colligere non licebat: nulla putredine uiolatur: desiderantibus carne uesci quae tanto populo nulla sufficere posse uidebatur: uolatilib⁹ castra completa et cupiditatis ardore fastidio facietatis exticti: obuios hostes transitibus prohibentes atque preliantes: orante moysen manibus eius in figura crucis extensis: nullo hebreorum

cadente p̄stratos: seditiosos ī pp̄lo d̄i: ac se ab ordinata diuinitus societate diuidētes ad exemplū uisibile iuisibilis pene uiuos ēra debiscēte summersos: uirga p̄cussā petrā tante multitudini abūndātia fluēta fudisse: sp̄pētū mōsus mōtiferos imissos ad penā iustissimā peccatorū: ī ligno exaltato atq; p̄spec̄to eneo sp̄pēte sanatos: ut ⁊ pp̄lo s̄būc̄i res̄ afflicto: ⁊ mors morte destructa uelut crucifixe mortis similitudine significarent: Quē sane serpentē p̄pter facti mēozīā reseruatū: cum postea populus errans tanquam idolum colere cepiss̄: ezechias rex iligiosa p̄ate d̄o fūies: cū magna pietatis laude p̄fuit.

De illicitis artibus erga d̄eonū cultū: in quibus porphyrius platonicus q̄dam probādo: q̄dā quasi ip̄obādo uersatur. cap. ix.

h Ec ⁊ alia multa huiuscemōi: q̄ omnia commemorare nimis lōgum est fiebāt ad cōmēdādū unī ūeri d̄i cl̄ū: ⁊ multoz; falsoz; p̄hibēdū. fiebant aut̄ simplici fide atq; fidutiā pietatis: nō icātatiōib; ⁊ carmibus ne farie curiositatis arte cōpositis: quaz uel magian uel detestabilioze nomine goetian: uel honorabilioze theurgian uocant: q̄ quasi conant̄ ista decernere ⁊ illicitis artibus deditos alios dānabiles: quos ⁊ maleficos uulg; appellat. hos eiz; ad goetiā p̄tinere d̄nt: alios aut̄ laudabiles uideri uelint quibus theurgiā deputant: cum sint utq; ritib; fallacibus d̄eonū obstricti sub nominibus angeloz;. Nam ⁊ porphyrius quādam quasi purgationem anime p̄ theurgian: cunctantez tamen ⁊ pudibūda quodāmō d̄sp̄tatiōe pmittit. reuersionē uo ad d̄eū hanc artē p̄stare cuiq; negat: ut uideas eum inter uitiū sacrilege curiositatis ⁊ philosophie p̄fessionē: sētentijs alinantiū fluctuā.

Nunc enim hanc artem tanquam fallacem ⁊ in ipsa actione periculosam: ⁊ legibus prohibitam cauendam monet. nunc autem uelut eius laudatoribus cedens utilem dicit esse mundāde parti anime: non quidem intellectuali qua rerum intelligibilium percipitur ueritas nullas habentium similitudines corporum: sed spiritali qua cōporalium rez capiuntur imagines. Hāc enim dicit per quasdam consecrationes theurgicas quas teletas uocant: idoneam fieri atq; aptā susceptionem spiritalium ⁊ angelorum ad uidendos deos. ex quib; tñ theurgicis teletis fatef intellectuali aīe nihil purgatiōis accedere: quod eam faciat idoneam ad uidendum d̄eum suum: ⁊ perspicieda ea que uera sunt. Ex quo itelligi potest: qualium deorum uel qualem uisionez dicat fieri theurgicis consecrationib; in qua non ea uidentur que uere sunt. Deniq; aīam rationalem siue quod magis amat dicere intellectualem ī supna posse dicit euadē: etiam si q̄d eius spiritalē est nulla theurgica fuerit arte purgatus. p̄o: aut̄ a theurgo sp̄ua lem purgari hactenus: ut non ex hoc ad immortalitatem eternitatēq; perueniat. Quāq; itaq; discernat a demonibus āgelos: aerea loca esse demonū etherea uel empyrea differens angolorum: ⁊ admoneat utendum alicuius demonis amicitia: quo subuectante uel psulolum possit eleuari a terrā q̄sq; post mortem. aliam uero uiam esse p̄hibeat ad āgeloz; superna p̄sortia: cauendam tamen demonum societatem exp̄ssa quodāmōdo cōfessione testat: ubi dicit animā post mortē luendo penas cultū demonū a quib; circūueniebāt hōzescere: ipsanz; theurgian quā uelut cōciliatricē angeloz; deoz; cōmēdat: apud tales agere potestates negare non potuit: q̄ uel ipse inuideāt purgationi anime: uel artibus seruiāt

inuidoz: q̄relā de hac re chaldei nescio
 cuius expromens. Conqueritur inq̄t
 uir in chaldaea bonus: purgande anie
 magno molimine frustratos sibi esse
 successus: cū uir ad eadē potens: tact⁹
 inuidia adiuratas sacris precibus po
 tētias alligasset: ne postulata p̄cedēt:
 Ergo ⁊ ligauit ille inquit: ⁊ iste nō sol
 uit. Quo iudicio dixit apparē theur
 gian esse tam boni conficiendi q̄ mali
 ⁊ apud dōs ⁊ apud hoīes disciplinā:
 pati etiā deos ⁊ ad illas perturbatiōes
 passionesq̄ deduci: quas cōmunitē de
 monibus ⁊ hominibus apuleius atē
 buit. Deos tamen ab eis etheree sedis
 altitudine separās: ⁊ platonis asserēs
 in illa discretionē sententiā.

De theurgia: que falsam purgatio
 nem animis demonum inuocatiōe p̄
 mittit. cap. x.

e Lce nunc alius platonius: quē
 doctiorē ferūt porphyri⁹: nescio
 per quā theurgicā disciplinā ēt ipsos
 dōs obstrictos passionib⁹ ⁊ p̄batiōi
 bus dicit: qm̄ sacris p̄cibus adiurari
 terreziq̄ potuerit: ne prestatēt aie pur
 gationē: ⁊ ita terreri ab eo q̄ iperabat
 malū: ut ab alio qui poscebat bonum
 per eandē artem theurgicam solui ti
 more illo nō possent: ⁊ ad dādū bñficiū
 liberari. Quis nō uideat: hec oīa falla
 cium demonū esse commīta: nisi eozuz
 miserris fuis ⁊ a gratia ueri libera
 toris alienus. Nam si hec apud deos
 agēt bonos: plus ibi utiq̄ ualēt bñfi
 cus purgator aie: q̄ maliuolus impe
 ditor. Aut si dñs iustis homo pro quo
 agebatur purgatione uidebatur indi
 gnus: non utiq̄ ab inuido territi: nec
 sicut ipse dicit per metū ualētioris nu
 mis impediti: sed iudicio libero id ne
 gare debuerunt. Mir⁹ est autem q̄ be
 nignus ille chaldeus: q̄ theurgicis sa
 cris animam purgare cupiebat: nō in

uenit aliquem superiorē deum: qui
 uel plus terreret: atq̄ ad bñfacienduz
 cogēt territos deos: uel ab eis terrētē
 cōpesceret: ut libere bñfacerent. Sic ta
 men theurgo bono sacra defuerunt: q̄
 bus ipsos deos quos inuocabat anie
 purgatores: p̄us ab illa timoris peste
 purgaret. Quid eiz cause est: cur deus
 potentior adhiberi possit a quo trēat:
 nec possit a quo purgent⁹? An inuenit
 deus qui exaudiat inuidū ⁊ tiorē dñs
 incutiat ne benefaciant: nec inuenitur
 deus qui exaudiat beniuolum: ⁊ tiorē
 dñs auferat ut benefaciāt? O theurgia
 p̄clara: o aie predicāda purgatio: ubi
 plus impetrat imunda inuidētia: q̄ im
 petrat pura beneficentia: immo uero
 malignoz spirituum cauenda ⁊ dete
 standā fallacia: ⁊ salutaris audienda
 doctrina. Quid eim qz has sordidas
 purgationes sacrilegū ritibus opant:
 quasdā mirabiliter pulchras sicut iste
 cōmemorat uel angeloz imagines: uel
 deoz tanquaz purgato spiritu uidēt:
 si tñ uel tale aliqd uidēt: illud est qd a
 postolus dicit: quonā sathanas trans
 figurat se uelut angelum lucis. Eius
 enim sunt illa phantasmata: q̄ misas
 aīas multorum falsozq̄ deozum fal
 lacibus sacris cupiens irretire: ⁊ a uo
 ueri dei cultu: quo solo mundantur ⁊
 sanantur auertere: sicut de proteo dic
 tum est: formas se uertit in omnes ho
 stiliter insequens: fallaciter sbueniēs:
 ⁊ utrobiz nocens.

De epistola porphyri⁹ ad anebōtē
 egyptiū: in qua petit de diuersitate
 demonum se doceri. cap. xi.

m Elius sapuit iste porphyri⁹: cuz
 ad anebōtē scripsit egyptiū: ubi
 consulētī similis ⁊ querenti: ⁊ prodit
 artes sacrilegas ⁊ euertit. Et ibi q̄dez
 omnes demōes reprobat: quos dicit
 ob imprudentiam trahere humidum

uaporē: et iō n̄ in ethere s; i aere esse s; luna: atq; in ipso lune globo. Verūm non audet om̄s fallacias et malicias et ineptias quibus merito mouetur: omnibus demonibus dare. Quosdam nanq; benignos demones more appellat aliorum: cui; om̄s generalit̄ ipudētes esse fateatur. Miratur autem qd n̄ solum d̄i alluciantur uictimis: s; et cōpellant atq; cogāt facere quod hoies volunt: et si corpore et incorporeitate d̄i a demonibus distinguntur: quō deos esse existimandum sit solem et lunam: et uisibilia cetera in celo: q̄ cōpora esse non dubitatur. Et si d̄i sunt: quō alij benefici: alij malefici esse dicant: et quō incorporealis cui; sint corporei cōiungantur. Querit etiam uelut dubitans utz in diuinantibus et quedam mira facientibus anime sint potentiores an alij sp̄s extrinsecus ueliant p̄ quos hec ualeāt: et potius uenire extrinsecus cōiicit: eo qd lapidibus et herbis adhibitis et alligāt quosdam: et apiant clausa hostia: uel aliqd eiusmōi mirabilē operant. Un̄ dicit alios opinari esse quōdam gen̄: cui exaudire sit pp̄u: nata fallax: omniforme: multimodū: simulās bos et demones et aias defunctorum: et hoc eē quod efficiat hec omnia que uidentur bona esse uel praua. Letez circa ea q̄ uere bona sunt nihil opitulari: immo uero ista nec nosse: s; et male p̄clia et insimulare atq; impedire nōnūq; uirtutis sedulos sectatores: et plenū eē temeritatis et fastus: gaudē nidoribus: adulationibus capi: et cetera q̄ b̄ hoc genere fallaciū malignorumq; spiritū: q̄ extrinsecus in aiaz ueniūt: hūanosq; sensus sopitos uigilatesq; deludunt: non tanq; sibi psuasa cōfirmat: s; tā tenuit̄ suspicatur aut dubitat: ut hec alios asserat opari. Difficile q̄ppe fuit tanto philosopho cunctam diabolicam societatem uel nosse uel fidē arguere: quā q̄libz anicula christiana nec nosse

cunctatur et liberrime detestatur. Nisi forte iste: et ipsum ad quem scribit ane bontē tāq; talitū sacrorum preclarissimū antistitem: et alios talium operum tanq; diuinorum et ad deos colendos p̄tinētū admiratores: uerecundatur offendē. Sequit̄ tamen et ea uelut inquirendo commemorat: quē sobrie considerata tribui non possunt nisi malignis et fallacibus potestatibus. Querit enim cur tanquā melioribus inuocatis quasi peioribus imperetur: ut iusta hois precepta exequantur: cui atrectatū re uenera non exaudiant imprecatē: cū tamen ipsi ad incestus quosq; cōcubitus quoslibet ducere nō moerentur: cur ab animantibus suos antistites opōtē abstinerere denuntient: ne uaporibus profecto corporeis polluant: ipsi uo et alij uaporibus illuciantur et nidoribus hostiarum. cunq; a cadaueris contactu prohibeat inspector: et plerūq; illa cadaueribus celebrentur: qd sit qd non demoni uel alicui anime defuncti: sed ipsi soli et lune aut cuiusq; celestium: hō cuiuslibet uitio obnoxius intēdit mias: eosq; territat falso: ut eis extorqueat ueritatē. Nam et celū se collidere commiatur: et cetera similia homini ipossibilia: ut illi d̄i tāq; insipientissimi pueri falsis et ridiculis comminatiōib; triti: quod imperatur efficiant. Dicit etiā scripsisse ceremonem quendam talium sacrorum uel potius sacrilegorum peritū: ea que apud egyptios celebrat: uel de iside uel de osiride marito eius: maximam uim habere cogendi deos ut faciant imperata: quando ille qui carminibus cogit ea se prodere uel euertere comminatur: ubi se etiam osiridis membra dissipaturum terribiliter dicit: si facere iussa neglexerint. Nec atq; huiusmōi uana et isana d̄s hominem minari: nec quibuslibet sed ipsis celestibus et sydereis luce fulgētibus: nec sine effectu sed uiolentia p̄tate

cogentē: atq; his terroribus ad facien-
da que voluerit perducentē: merito
porphyrius admiratur: immo uero s̄
specie mirantis et cās rerum talium re-
quirentis: dat intelligi illos hec agere
spiritus: quorum genus superius s̄
alioꝝ opinatione descripsit: nō ut ipse
posuit natura sed uitio fallaces: qui si-
mulant deos et aīas defūctorū: deo-
nes autē nō ut aut ipse se simulant: sed
plane sunt. Et q̄ ei uideretur herbis et
lapidibus et aiantibus: et fontis certis
q̄busdam ac uocibus et figuratōib⁹
atq; figmentis: quibusdam etiam obf-
uatis: in celli cōuersiōe monib⁹ sydeꝝ:
fabricari in terra ab hominibus pote-
states idōneas uarijs effectibus exequē-
dis: totum hoc ad eosdem ipsos deo-
nes pertinet ludificatores animarū si-
bimet subditarum et uoluptaria sibi
ludibria de hominū erroribus exhibē-
tes. Aut ergo reuera dubitans et iqr̄el
ista porphyrius ea tñ cōmēorat q̄bus
cōuincat et redarguant: nec ad eas po-
testates q̄ nobis ad beatam uitā capes-
sendam fauent: sed ad deceptōes deo-
nes pertinere monstrantur: aut ut me-
liora de philosopho suspiciētur: eo mō
uoluit hominē egyptiū talib⁹ errorib⁹
deditū et aliqua magna se scire opinā-
tem: nō superbe quasi auctoritate doc-
toris offendere: nec aperte aduersatis
altercatione turbare: sed quasi q̄rētis
et discere cupiētis humilitate ad ea co-
gitanda conuertere: et q̄ sint contēnen-
da uel etiā deuitanda monstrare. Deī-
q; prope ad epistolę finē petit se ab eo
doceri: que sit ad beatitudinē uia ex
egyptia sapientia. Letez illos quibus
conuersatio cum dñs ad hoc esset: ut
ob inueniendum fugitiuum uel p̄diuz
cōparandum: uel propter nuptias uel
mercaturam: uel quid huiusmodi mē-
tem diuinam inquietarent: frustra eos
uideri dicit coluisse sapiētā: illa ēt ip̄a
numina cum quibus conuersarentur:

et si de ceteris rebus uera predicerent:
tamen qm̄ de beatitudine nihil cautiū
nec satis idoneum monerent: nec deos
illos esse nec benignos demones: sed
aut illum qui dī fallax: aut humanuz
omne cōmentum. Verum quia tan-
ta et talia gerunt his artibus: ut univ-
sum modam humane facultatis exce-
dant: qd̄ restat nisi ut ea q̄ mirifice tan-
quā diuinitus predicti uel fieri uidentē:
nec cū ad unius dei cultum referunt:
cui simpliciter inherē fatentib⁹ quoq;
platonice et per multa testantibus so-
lum beatificū bonum est: malignozū
demonuz ludibria et seductoria ipedi-
m̄ta que uera pietate cauenda sunt:
prudenter intelligantur.

De miraculis que per sanctorū an-
gelozū ministerium deus uerus ope-
ratur. cap. xij.

Primo autē q̄cūq; miracula s̄nt
per angelos siue quocūq; modo
ita diuinitus fiunt: ut dei unius i quo
solo beata uita est cultū religionēq;
cōm̄det: ea uere ab eis uel per eos qui
nos secūdū ueritatē pietatēq; diligūt
fieri: ipso deo in illis operante creden-
dum est. Neq; enim audiendi sunt: q̄
deum inuisibilez uisibilia miracula o-
perari negant: cum ipse etiam secūdū
ip̄os fecerit mundum: quem cer. e ui-
sibilem negare non possunt. Quicqd̄
igitur mirabile fit in hoc mundo: pro-
fecto minus est q̄ totus hic mundus:
id est celum et terra et omnia que in eis
s̄nt: que certe deus fecit. Sicut autēz
ipse qui fecit: ita modus quo fecit oc-
cultus est et incomprehensibilis hoī.
Quauis itaque miracula uisibiliuz
naturarum uidendi assiduitate uilue-
rint: tamen cum ea sapienter ituemur:
inuisitatissimis rarissimisque maiora
sunt. Nam et omni miraculo quod fit
per hominē: maius miraculum est

homo. Quapropter deus qui fecit uisibilia celum et terram: non dedignatur facere uisibilia miracula in celo uel in terra: quibus ad se inuisibilem colendum excitet animam adhuc uisibilibus deditam. Ubi uero et quando faciat incommutabile consilium penes ipsum est: in cuius dispositione iam tempora facta sunt: quaecumque futura sunt. Nam temporalia mouens temporaliter non mouetur: nec aliter nouit facienda quam facta: nec aliter inuocantes exaudit: quam inuocatos uidet. Nam et cum exaudiunt angeli eius: ipse in eis exaudit tanquam in uero nec manufacto templo suo: sicut in omnibus sanctis suis. eiusque temporaliter fuerit iussa: eterna eius lege conspecta.

De inuisibili deo qui se uisibiles sepe prestitit: non secundum quod est: sed secundum quod poterant ferre cernentes. cap. xiiij.

Nec mouere debet: quod cum sit inuisibilis: sepe uisibiliter patribus apparuisse memoratur. Sicut enim sonus quo auditur sententia in silentio intelligentie constituta: non est hoc quod ipsa: ita et species qua uisus est deus in natura inuisibili constitutus: non erat quod ipse. Ueruntamen ipse in eadem specie coposali uidebatur: sicut illa sententia in ipso sono uocis auditur: nec illi ignorabant inuisibilem deum in spe coposali nequaquam se posse uidere. Nam et loquebatur cum loquente moyses: et ei tamen dicebat. Si inueni gratiam ante te: ostende mihi te ipsum scienter ut uideam te. Cum igitur oporteret dei legem in edictis angelorum terribiliter dari: non uni homini paucisue sapientibus: sed uniuerse genti et populo ingenti: coram eodem populo magna facta sunt in monte: ubi lex per unum dabatur: conspiciente multitudine metuenda et tremenda quam fiebant. Non enim populus israel sic moysi credidit: quenadmodum suo ly

gurgo lacedemonij: quod a ioue seu apolline leges quas condidit accepisset. Cum enim lex dabatur populo qua colitur unus iuebatur deus: in conspectu ipsius populi quantum sufficere diuina prouidentia iudicabat: mirabilibus rerum signis et motibus apparebat: ad eandem legem danda creatori fuisse creaturam.

De uno deo colendo: non solum propter eterna: sed etiam propter temporalia beneficia: que uniuerse in ipsius prouidentie parte consistunt. cap. xiiij.

Sicut autem unius hominis: ita humani generis quod ad dei populum pertinet recta eruditio per quosdam articulos temporum tanquam etatum profecit accessibus: ut a temporalibus ad eterna capienda: et a uisibilibus ad inuisibilia surgatur: ita sane ut et illo tempore quo uisibilia promittebant diuinitus premia: unus tamen colendus commendatur deus: ne mens humana uel pro ipsis terrenis uite transitorie beneficiis: cuius nisi uero aie creatori et domino subdet. Omnia quippe que prestare hominibus uel angelis uel hominibus possunt: in unius esse omnipotentis potestate: quisquis diffidetur insanit. De prouidentia certe plotinus platonicus disputat: eamque a summo deo cuius est intelligibilis atque ineffabilis pulchritudo: usque ad heretice rena et ima pertingere flosculorum atque foliorum pulchritudinem comprobat: quod omnia quasi abiecta et uelocissime pereuntia: decentissimos formarum suarum numeros habere non posse confirmat: nisi inde formentur: ubi forma intelligibilis et incommutabilis simul habens omnia perseverat. Hoc dominus iesus ibi ostendit: ubi ait. Considerate lilia agri quomodo crescunt: non laborant neque nent. Dico autem uobis: quia nec salomon in omni gloria sua sic amictus est: sicut unum

ex his. Quod si fenam agri quod hodie est: et cras in clibanum mittit sic deo uestit: pro magis uos modice fidei: Optime igitur anima humana adhuc terrenis desiderijs infirma: ea ipsa que temporaliter exoptat bona infima atque terrena: uite huic transitorie necessaria: et pre illius uite sempiternis beneficijis contentenda: non tamen nisi ab uno deo expectare consuevit: ut ab illius cultu etiam in istorum desiderio non recedat: ad quem contemptu eorum et ab eis auersione perueniat.

De misterio sanctorum angelorum: quo prudentie dei seruiunt. cap. xv.

Scitaturque diuine prudentie placuit ordinare temporum cursum: ut quemadmodum dixi et in actibus apostolorum legitur: lex in edictis angelorum daretur de unius ueri dei cultu: in quibus et persona ipsius dei non quidem per suam substantiam qua semper corruptibilibus oculis inuisibilis permanet: sed certis indicijs per subiectam creatori creaturam uisibiliter apparet: et syllabati per transitioes temporum modulatas humane lingue uocibus loqueretur: qui in sua natura non corporaliter sed spiritualiter: non sensibiliter sed intelligibiliter: non temporaliter sed ut ita dicam eternaliter: nec incipit loqui nec desinit: quod apud illum sincerius audiunt: non corporis aure: sed mentis ministri eius et nuntij: qui eius ueritate incommutabili perfruuntur immortaliter beati: et quod faciendum modis ineffabilibus audiunt: et usque in ista uisibilia atque sensibilia perducendum: incunctanter atque indifficiliter efficiunt. Nec autem lex distributione temporum data est: quae prius haberet ut dictum est permissa terrena: quibus tamen significarent eterna: que uisibilibus sacramentis celebrarent multi: intelligerent pauci. Unius tamen dei cultus apertissima

illuc et uocum et rerum omnium contentatione precipitur: non unum de turba: sed qui fecit celum et terram: et omnem animam et omnem spiritum: qui non est quod ipse. Ille enim fecit: hec facta sunt: atque ut sint et bene se habeant: eius indigent a quo facta sunt.

An de promerenda beata uita his angelis sit credendum: qui se exigunt colli honore diuino: an uero illis qui non se sed uni deo sancta precipiant religione seruari. cap. xvi.

Quibus igitur angelis de beata et sempiterna uita credendum esse censemus? Utque eis qui se religionis ritibus colli uolunt sibi sacra et sacrificia flagitantes a mortalibus exhiberi: an eis qui hunc omnem cultum uni deo creatori omnium debere dicit: eorum reddendum uerba pietate precipiunt: cuius et ipsi contemplatione beati sunt: et nos futuros esse permittunt. Illa namque uisio dei tante pulchritudinis uisio est: et tanto amorem dignissima: ut sine hac quibuslibet alijs bonis peditum atque abundantem: non dubitet plotinus infelicissimum dicere. Cum ergo ad hunc unum quidam angeli: quidam uero ad seipsum latra colendos signis mirabilibus exciter: et hoc ita ut illi istos colli prohibeant: isti autem prohibere non audeant: quibus potius sit credendum: respondeant platonici: respondeant quicumque philosophi: respondeat theurgus uel potius periurgus. Hoc enim sunt ille omnes artes uocabulo digne. Postremo respondeant homines: si ullus nature sue sensus quod rationales creati sunt: ex alia qua parte uiuit in eis. Respondeat itaque eis: ne sacrificandum sit deus et angelis: qui sibi sacrificari iubent: an illi uni cui iubent hi qui et sibi et istis prohibent. Si nec isti nec illi ulla miracula facerent: sed tantum preciperent: alij quidem ut sibi sacrificarent: alij uero id ueterent.

sed uni tm̄ iuberent dō: satis debēt pietas ipsa discernere quid horū de fastu superbie: quid de uera religione descēdēt. Plus etiam dicam: si tantum hī mirabilibus factis humanas animas pmouerent qui sacrificia sibi expetūt: illi aut̄ qui hoc phibent et uni tantum deo sacrificari iubent: nequaquā ista uisibilia miracula facere dignarent: profecto non sensu corporis sed ratioe mētis preponēda eorum esset auctoritas. Cum uero deus id egerit ad commendanda eloquia ueritatis sue: ut p̄ istos immortales nuntios non sui fastū sed maiestatem illius predicantes: faceret maiora: certōa: clariora miracula: ne infirmis p̄is illi qui sacrificia sibi expetunt: falsam religionem facilius p̄sumerent: eo q̄ sensibus eorū quedam stupenda monstrarent: quem tandem ita desipere libeat: ut non uera eligat que sectetur: ubi et ampliora inuenit q̄ mirret. Illa quippe miracula deorū gentiliū que cōmendat historia: n̄ ea dico que interuallis temporū occultis ip̄i causis mundi: uerūt̄ s̄ diuina prouidentia constitutis et ordinatis: monstruosa contingunt: quales sunt inusitati partus aialium et celi terreque rex̄ insolita facies: siue tantum terrenis: siue et nocens: q̄ procurari atq̄ mitigari deō nicis ritibus fallacissima eorū astutia perhibentur. Sz ea dico que ui ac potestate eorū fieri satis euidenter appet ut est: q̄ effigies deorum penatū quos de troia eneas fugiēs aduexit: de loco in locum migrasse referuntur: q̄ cotez tarquinius nouacula secuit: q̄ epidaurius serpens esculapio nauigati romā comes adhesit: q̄ nauim qua simularum matris phrygiē uehebatur: tantis hominū boūq̄ conatibus immobilem redditam: una muliercula zona alligaram ad sue pudicitie testimonium mouit et traxit: q̄ uirgo uestalis d̄ cui corruptione questio uertebatur: aqua

impleto cribro de tyberi neq̄ p̄fluente abstulit controuersiam. Hec ergo atq̄ alia huiusmodi nequaquā illis que in populo dei facta legius uirtute ac magnitudine conferenda sunt. Quanto minus ea que illoz quoq̄ p̄porum q̄ tales deos coluerunt: legibus iudicata sunt prohibenda atq̄ plectenda: magica scilicet uel theurgica: Quoz̄ pleraq̄ specietenus mortalium sensus imaginaria ludificatione decipiunt: quale est lunam deponere donec suppositas ut ait lucanus propior despumet iherbas. Quedam uero et si nonnull̄ p̄oz factis uideantur opere coequari: finis ipse quo discernuntur: incomparabilē hec n̄a oñdit excellere. Illi enī multi tanto minus sacrificijs colendi sunt: quanto magis hec expetunt. his uero unus commendatur deus: qui se null̄ talibus indigere: et scripturarū suarū testificatione: et eorūde postea sacrificiorum remotione demonstrat. Siq̄ ergo angeli sibi expetunt sacrificiū: p̄ponēdi eis sunt qui non sibi sed deo creatori omnīz cui seruiunt. Hic et̄ oñdūt q̄ sincero amore nos diligunt: quādo per sacrificiū non sibi sed ei subdere nos uolunt: cuius et ipsi contemplatione beati sunt: et ad eum nos peruenire querūt: a quo ipsi non recesserunt. Si autem angeli qui non uni sed plurimis sacrificia fieri uolūt: non sibi sz eis d̄s uolunt quorum deorum agelli sunt: etiam sic eis preponendi sunt illi qui unius dei deorum angeli sunt: cui sacrificari sic iubent: ut alicui alteri uetent: cui eorum nullus huic uetet: cui uni isti sacrificari iubent. Porro si quod magis indicat eorum superba fallacia: nec boni nec bonorum deorū angeli sunt sed demones mali: qui nō unum solum ac summum deum: sed seip̄os sacrificijs coli uolunt: quod maius q̄ dei unius cōtra eos eligēdū ē p̄sidiū cui seruiunt angeli boni: qui

n̄ sibi s; illi iubēt ut sacrificio fulam?: cuius nos ipsi sacrificiū esse debemus.

De arca testamenti miraculisq; signoz: que ad commendandam legis ac promissionis auctoritatem diuinit⁹ facta sunt. cap. xvij.

P Roinde lex dei q̄ i edictis data ē angeloz: in qua unus d̄s d̄oz religione sacroz iussus ē coli. alij v̄o quūlz prohibiti: in arca erat posita: q̄ arca testimoniū nuncupata est. Quo nomīne satis significatur: n̄ deū qui p̄ illa omnia colebatur circumcludi solē uel contineri loco: cum responsa ei⁹ z q̄dam humanis sensibus darēt signa ex illius arce loco: sed uoluntatis eius hinc testimonia perhiberi: q̄ ē ip̄a lex erat in tabulis conscripta lapideis: z i arca ut dixi posita: quā tpe p̄griatōis in heremo cum tabernaculo q̄d similit̄ appellatus est tabernaculum testimoniū cum debita sacerdotes ueneratiōe p̄o tabant: signūq; erat q̄ per diē nubes apparebat: que sicut ignis nocte fulgebat. Que nubes cum moueret castra mouebantur: z ubi staret castra ponebantur. Reddita sunt autē illi legi magni miraculi testimonia: p̄t̄ ista q̄ dixi: z p̄t̄ uoces que ex illius arce loco edebantur. Nā cum terram p̄missiois intrantibus eadem arca transisset: iordanis fluu⁹ ex parte sup̄iore s̄sistēs: z ex inferioze decurrens: z ip̄i z p̄p̄o siccu⁹ prebuit transeundi locū. Deinde ciuitatis que prima hostilis occurrit more gētū deos pluriōs colēs septies eadē arca circūacta muri ip̄ente cecidit: n̄llā māu oppugnati: n̄llō ariete percussī. Post hoc etiam cum in terra p̄missionis essent: z eadem arca propter eozū peccata fuisset ab hostib⁹ capta: hi qui eam ceperant in templo dei sui que p̄ cetis colebāt honorifice collocarunt: abeuntez clausērūt: apertoz

post tridū simulacrū cui supplicabāt inuenerunt collapsum: deformiterq; confractum. Deinde ipsi pdigū acti deformiusq; puniti: arcā diuini testimoniū populo unde ceperāt reddiderunt. Ipsa autem redditio qual fuit: Imposuerūt eā plastro: eiq; iuuecas a q̄b⁹ uitulos sugētes abstraxerāt s̄biū rez: z eas quo uellent ire sciderunt: et hic uim diuinā explorare cupientes. At ille sine homine duce atq; rectore ad hebreos uiam pertinaciter gradiētes: nec reuocate mugitibus esurientium filiorū: magnū sacramtū suis cultoribus reponerunt. Hec atq; huiusmodi d̄o parua sunt: s; magna terrēdis salubriter erudiendiq; mortalibus. Si enim phi precipueq; platonici recti⁹ ceteris sapuisse laudāt: sicut pauloante cōmemorauit: q̄ diuinam prouidentiaz hec quoq; rez infima atq; terrena administrare docuerint. numerosaz testimoniū pulcritudinū: que non solum in corporibus animalium: uerum etiam in herbis fenoz gignuntur: quanto euidētius hec attestant diuinitati que ad horaz predicationis eius sunt: ubi ea religio cōm̄datur: que omnibus celestibus terrestribus inferisq; sacrificari uetat: uni deo tm̄ iubens: qui sol⁹ diligens z dilectus beatos facit: eozūq; sacrificioz tempora imperata p̄finitiens: eaz per meliorem sacerdotem in melius mutanda predicens: nō ista se appetere sed per hec alia potiora significare testatur: non ut ipse his honoribus sublimetur: sed ut nos ad eū colendum eiq; coherendū igne amoris eius accensi: quod nobis non illi bonum est excitemur.

Cōtra eos qui de miraculis quib⁹ dei populus eruditus est: negant eccl̄asticis libris esse credendū. cap. xvij.

¶ N̄ dicit aliquis ista falsa eē miracula: nec fuisse facta s̄ m̄daci ter scripta: Quisquis hoc dicit: si de his reb̄ negat oīo ull' l̄is eē credēdū: pōt ēt dicē: nec dōs ullos curaz mortalia. Non enim se aliter colendos esse persuaserunt: nisi mirabilibus operuz effectibus: quozum ⁊ historia gentiuz testis est: quaz dī se ostentare mirabiles: potius q̄ utiles oñdere potuerz. Un̄ hoc opere n̄o: cuius hunc is decimum librum habemus in manibus: n̄ eos suscepimus refellendos: qui uel ullā esse uim diuinam negant: uel humana non curare contendūt: s̄ eos q̄ n̄o deo conditori sancte ⁊ gloriofissime ciuitatis deos suos preferūt: nescientes eum esse ipsam etiam mūdi huius uisibilis ⁊ mutabilis inuisibilis ⁊ icōmutabilem conditorem ⁊ uite beate: n̄ de his que condidit: sed de seipso uerissimum largitorem. Eius enim p̄pheta ueracissimus ait. Mihi autem adherere deo bonum est. De fine nāq̄ boni inter philosophos querit̄: ad qd̄ adipiscendum omnia officia referēda sunt. Nec dixit iste: mihi autem nimis diuitijs abundare bonum est: aut insi gniri purpura ⁊ sceptro: uel diadēate excellere: aut quod nonnulli etiaz philosophoz dicē non erubuerunt: mihi voluptas corporis bonum ē: aut qd̄ melius uelut meliores dicere uisi sūt: mihi uirtus animi bonum est. S̄ mihi inquit adherere deo bonū est. Hoc euz docuerat: cui uni tantūmō sacrificandum: sancti quoq̄ angeli legalium sacrificiorum etiam contestatione monuerunt. Un̄ ēt ipse sacrificiū eius fact⁹ fuerat: cuius igne intelligibili cōcept⁹ ardebat: ⁊ in eius ineffabilem in corporeūq̄ complexum sancto desiderio se rebatur. Porro autem si multozū dorum cultores: qualescunq̄ deos suos esse arbitrentur: ab eis facta esse miracula uel ciuiliū rerum historie: uel li

bris magicis: siue quōd honestius putant theurgicis credunt: quid cause ē cur illis litteris nolunt credere ista facta esse: quibus tāto maior debet fides quanto sup̄ om̄s est magnus: cui unī soli sacrificandum precipiunt.

Que ratio sit uisibilis sacrificij: q̄ uni uero ⁊ inuisibili deo offerri docet uera religio. cap. xix.

q̄ Uī autem putant hec uisibilia sacrificia dīs alijs congruere: illi uero tanquam inuisibili inuisibilia ⁊ maiora maiorū: melioriq̄ meliora: qualia sunt p̄re mentis ⁊ bone uolūtatis officia: profecto nesciunt hec ita esse signa illoruz: sicut uerba uel sonātia signa sunt rerum. Quocirca sicut orantes atq̄ laudantes ad eum dirigimus significantes uoces: cui res ipsas in corde: quas significamus offerim⁹: ita sacrificantes non alteri uisibile sacrificium offerendum esse nouerimus: q̄ illi cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus. Tunc nobis fauent nobisq̄ congaudent: atq̄ ad hoc ipsum nos pro suis uiribus adiuuant angeli quoz uirtutesq̄ superiores: ⁊ ipsa bonitate ac pietate potentiores. Si aut̄ illis hec exhibere uoluerimus: non libenter accipiunt. ⁊ cum ad homines ita mittuntur ut eozum presentia sentiat̄ aptissime uetant: sunt de his exempla in l̄is sacris. Putauerunt quidam deferenduz angelis honorē uel adorando uel sacrificando qui debetur deo: ⁊ eozum sūt admonitione prohibiti: iussiq̄ sūt hec ei deferre: cui uni fas esse nouerunt. Imitati sūt angelos sanctos ēt sancti hoies dei. Nam paulus ⁊ barnabas i lycaonia facto quodam miraculo sanitatis putati sunt dī: eiq̄ lycaonū immolare uictimas uoluerunt: quod a se humili pietate remouentes eis in

quem crederent annuntiauerunt deū. Sz ne ob aliud fallaces illi supbe sibi hoc exigūt: nisi qz uero deo deberi sciunt. Non eniz reuera ut ait porphyrius et nonnulli putant: cadauerinis nidoribus sz diuinis honoribus gaudent. Copiam uero nidorū magna hñt ūdi qz: et si amplius uellent: ipsi sibi poterant exhibere. Qui ergo diuinitatē sibi arrogant spūs nō cuiuslibet cōpō is fumo: sed supplicantis animo delectātur: cui decepto sbiectoqz dñentur intercludentes iter ad deum uerum: ne sit homo illius sacrificium: dū sacrificatur cūpiam preter illum.

De summo ueroqz sacrificio: quod ipse dei et hominum mediator effectus est. cap. xx.

Unde uerus ille mediator inq̄tū formam serui accipiēs mediatio effectus est dei et hominū hō iesus christus: cum in forma dei sacrificium cum patre sumat: cū quo et unus est deus: tamen in forma serui sacrificium maluit esse q̄ sumere: ne uel hac occasiōe quisq̄ existimaret cuilibet sacrificiū eē creature. Per hoc et sacerdos est ipse offerens: ipse et oblatio. Cuius rei sacramentum quotidianum esse uoluit ecclesie sacrificium: cum ipsius corporis ipse sit caput: et ipsius capitis ipsa sit corpus: tam ipsa p̄ ipm q̄ ipse per ipaz suetus offerri. Huius ueri sacrificij multiplicia uariaqz signa erāt sacrificia p̄fecta sanctorum: cum hoc unus p̄ multa figuraretur: tanquam uerbis multis res una diceretur: ut sine fastidio multum commendaretur. Huic summo ueroqz sacrificio: cuncta sacrificia salua cesserunt.

De modo potestatis demōibus datae ad glorificandos sanctos q̄ p̄leuēt tam passiōe: q̄ aereos spūs nō placā

do ipos sed in deo permanendo uicerunt. cap. xxi.

Unde Oderatis aut p̄finitisqz t̄pibus et p̄as permissa demonibus ut hoibus quos possidēt excitatis inimicicias aduersus dei ciuitatē tyrannice exerceant: sibiqz sacrificia non solum ab offerentibus sumant: et a uolētibus expectāt: uerū et ab iuitis p̄sequēdo uio lenter extorqueant: non soluz pernicio sa non est: sed et utilis inuenitur ecclesie: ut martyruū numerus impleatur: quos ciuitas dei tanto clarior et honoratior ciues habet: q̄to fortius aduersus impietatem potestatum etiam usqz ad sanguinem certant. Nos multo elegantius si ecclesiastica loquendi consuetudo pateret: nostros heroas uocaremūs. Hoc enim nomē a iunone dī tractum: quod grece iuno hera appellatur. et id nescio quis filius eius secundum grecorum fabulas heros fuerit nūcupatus: hoc uidelicet uelut mysticum significante fabula: q̄ aer iunoni deputatur: ubi uolunt cum demonibus heroas habitare: quo nomie appellant alicuius meriti animas defūctorum. Sed a contrario martyres nri heroes nuncuparentur: si ut dixi usus ecclesiastici sermonis admitteret: non q̄ eis esset cum demonibus in aere societas: sed q̄ eosdem demones. i. aereas uincerēt potestates: et in eis ipaz q̄cqd putatur significare iunonem: que non usqz quaqz inconuenienter a poetis inducitur inimica uirtutibus: et celuz petentibus uiris fortibus inuida. Sz rursus eis succumbit infeliciter ceditqz v̄gilius: ut cū apud eum illa dicat: Uincoz ab enea: ipsum eneam admoneat helenus: quasi concilio religioso et dicat. Junoni cane uota libens: dominā qz potentem supplicibus supera donis. Ex qua opinione porphyrius quous non ex sua sententia: sed ex aliorū

bonū dicit deū uel geniū n̄ uenire i ho
minē nisi mal' fuerit añ placat' : tāq̄
fortiora s̄nt ap̄d eos num̄ia mala q̄
bōa. q̄ndē mala ipediūt adiūtōia bo
noz. nisi eis placata dēt locū: malisq̄
nolentibus bona prodesse nō possūt:
nocere aut̄ mala possunt n̄ sibi ualen
tibus resistere bonis. Non est ista uere
ueraciterq̄ sancte religionis uia: non
sic inonē hoc ē aereas potestates pio
rū n̄rtutibus inuidentes nostri marty
res uincunt. Non omnino si dici usita
te possēt: heroes n̄i supplicib' donis:
s̄z uirtutib' diuinis heram supāt. Com
modius q̄ppe scipio africanus est co
gnominat' q̄ uirtute africā uicerit: q̄
si hostes donis placasset ut p̄cerent.

Unde sit sanctis aduersum demo
nes potestas: z unde cordis uera pur
gatio. cap. xxij.

u Era pietate hoies dei aerea po
testatē inimicā cōtrariāq̄ pieta
ti: exōtizando egiunt n̄ placādo: om̄s
tentationes aduersitatesq̄ eius uicūt
orando non ipsam sed suū deū aduer
sus ipsam. Non enim aliquem uincit
aut sbiugat: nisi societate peccati. In
eius ergo nomine uincitur qui hoiem
assumpsit: egitq̄ sine peccato: ut i ip̄o
sacerdote ac sacrificio fieret remissio
peccatoz. i. p̄ mediatorem dei z hoūz
hominem christum iesum: per quem
facta peccatorum purgatione reconci
liamur deo. Nō enim nisi peccatis ho
mines separantur a deo: quoz in hac
uita non fit nostra uirtute: sed diuina
miseratione purgatio: p̄ indulgentiaz
illius non per nostram potentiam: q̄a
z ipsa quantulacunq̄ uirtus que dici
tur nostra illius est nobis bonitate cō
cessa. Multū aut̄ nobis in hac carne
tribueremus: nisi usq̄ ad eius depōsi
tionē sb̄ uenia uiueremus. Propterea
ergo nobis per mediatorem prestata ē

gratia: ut polluti carne peccati: carnis
peccati similitudine mundaremur. Hac
dei gr̄a quā in nos oñdit magnā miaz
suam: z in hac uita per fidez regimur:
z post hanc uitam per ipsam speciem
incommutabilis ueritatis ad p̄fectio
nem plenissimam perducemur.

De principijs in quibus platonici
purgationem anime esse profitentur.
cap. xxij.

d Jcit et porphyrius diuinis ora
culis fuisse responsum: non nos
purgari lune teletis atq̄ solis: ut hinc
oñdēt nulloz deoz teletis hoiez pos
se purgari. Cuius enim telete purgāt:
si lune solisq̄ non purgant: quos inter
celestes hos precipuos habent: Deiq̄
eodē dicit oraculo exp̄ssum principia
posse purgare: ne forte cū dictū esset n̄
purgare teletas solis z lune: alicuius
alterius dei de turba ualē ad purgan
dum telete crederentur. Que autem
dicat esse principia tanq̄ platonice no
nimus. Dicit eiz deū patrem z deum
filium: quē grece appellat paternū in
tellectum uel paternam mentem. De
sp̄itu aut̄ sancto aut nihil aut n̄ apte
aliquid dicit. Quāuis quem alius di
cat horum medium nō intelligo. Si
enim tertiam sicut plotinus ubi de tri
bus principalib' sb̄stantijs disputat:
aie naturā et iste uellet itelligi: n̄ utiq̄
diceret horum medium id est patris z
filij medium. Postponit q̄ppe plotin'
anime naturā paterno intellectui: iste
autem cum dicit medium: non postpo
nit sed interponit. Et nimirum hoc
dixit ut potuit siue ut uoluit: quoniaz
nos spiritum sanctum nec patris tan
tum nec filij tantum: sed utriusq̄ sp̄i
ritum dicimus. Liberis enim uerbis
loquuntur philosophi: nec in reb' ad
intelligendum difficillimis: offensionē
religiosarum aurium pertimescunt.

Nobis autē ad certam regulam loqui fas est: ne uerborum licentia etiam de reb⁹ que his significant impiā gignat opionem: Nos itaq; ita non dicimus duo uel tria principia cū dō deo loquimur: sicut nec duos deos uel tres nobis licitū ē dicē: quous de unoquoq; loquentes: uel de patre uel filio uel de spū sancto: etiaz singulum quēq; deū esse fateamur. Nec dicimus tātuz qd heretici sabelliani eundem esse patrez qui est ⁊ filius: ⁊ eundem esse spirituz sanctum qui est ⁊ pater ⁊ filius: s; patrem esse filij patrem: ⁊ filium patris filium: ⁊ patris ⁊ filij spiritum factū: nec patrem esse nec filium. Uez itaq; dictum est non purgari hominem nisi principio: quanuis pluraliter apd eos sint dicta principia.

De uno ueroq; principio: quod solum humanam naturam purgat atq; renouat. cap. xxxij.

f Ed sōditus porphyri⁹ iuidis potestibus de quib⁹ ⁊ erubescibat ⁊ eas libere redarguere formidabat: noluit itelligē dñm iesū christum esse principiu: cui⁹ incarnatione purgamur. Eū appe in ipa carne cōtempst: quā ppt sacrificium nre purgationis assumpsit: magnum. s. sacramentum ea superbia n̄ itelligēs: quā sua ille humilitate deiecit: uerus benignusq; mediator in ea se oñdens mortalitate mōtalibus: quam maligni fallacesq; mediatores non habendo se superbi extulerunt: miserisq; hoibus adiutoriū deceptorū uelut imortales mortalib⁹ promiserūt. Bonus itaq; uerusq; mediator oñdit peccatum esse malum n̄ carnis substantiam uel naturam: que cuz anima hominis ⁊ suscipi sine peccato potuit ⁊ haberi: ⁊ morte deponi: ⁊ in melius resurrectione mutari: nec ipsaz mortē quāuis esset pena peccati

quā tñ pro nobis sine peccato ipse persoluit: peccando esse uitandam: s; potius si facultas dat⁹ pro iustitia perferendā. Ideo enim soluere potuit moriendo peccata: quia mortuus ē ⁊ nō p suo peccato. Hunc ille platonius nō cognouit esse principium: nam cognosceret purgatorium. Neq; enim caro principium est: aut anima humana: s; uerbum per quod facta sunt omnia. Non ergo caro p seipsam mundat: s; p uerbum a quo suscepta est: cum uerbum caro factum est: ⁊ habitauit i nobis. Nam de carne sua manducanda mystice loquens: cum hi qui non intellexerūt offēsi recederent dicentes: durus est hic sermo: q̄s cū pōt audire: respondit manentibus ceteris. Spus est qui uiuificat: caro autē n̄ pdest quicq;. Principiu ergo suscepta aia ⁊ carne ⁊ aiam credentium mundat ⁊ carnē. Iō querentibus iudeis quis esset respondit se esse principiu. Qd utiq; carnales infirmi peccatis obnoxij ⁊ ignorantie tenebris obuoluti: nequaquā percipere possemus: nisi ab eo mūdareur ⁊ sanaremur: p hoc qd eram⁹ ⁊ n̄ eram⁹. Eram⁹. n. hoies: s; iusti n̄ erāus. In illi⁹ autē incarnatione natura humana erat: s; iusta n̄ peccatrix erat. Hec est mediatio qua manus lapsis iacentibusq; correpta ē: hoc ē sem̄ dispositū p angelos: i quoz edictis ⁊ lex dabat⁹: qua ⁊ unus d̄s colī iubebat⁹: ⁊ hic mediator uenturus promittebatur.

Oms sanctos ⁊ s̄ legis tpe ⁊ sub prioribus seculis in sacramento ⁊ fide christi iustificatos fuisse. cap. xxxv.

c U⁹ sacraenti fide: et iusti antiq; mūdari pie uiuēdo potuerūt: n̄ solū antiq; lex pplo hebreo daret: neq; eiz eis predicator deus uel angeli defuerūt: sed ipius quoq; legis t̄pib⁹ q̄uis in figuris reruz spualium habere

uidēt pmissa carnalia: ppter qđ uet' dī testamentum . Nam ⁊ prophete tunc erāt: p quos sicut ⁊ p āglos eadē pmissio predicata ē: ⁊ ex illoꝝ nāmero erat: cui' tā magnā diuināq; sñiaz de boni hūanī sine pauloanī cōmēorauī. Mibi autē adherere deo bonū ē. In qđo plane psalmo duā testamtoꝝ qđ dñr uetus ⁊ nouū satis est declarata distinctio. Propť carnales. n. ērenasq; pmissiones cū eas impīis abūdare pspiceret: dicit pedes suos pene fuisse cōmotos: ⁊ effulos in lapsū propemodū gressus suos: tanq̄ frustra deo ipse seruisset. Cūq; ea felicitate quā de illo expectabat contemptores eius florere pspiceret: seq; in rei hui' iq̄stioe laborasse uolentē cur ita esset ap̄hendet: dōcc intraret in sanctuariū dei: ⁊ intelligēt nouissima eoz qđ felices uidebāt errare tunc eos intellexit i eo qđ se ex tulerūt: sicut dicit fuisse deiectos ⁊ defecisse ac pisse ppter imq̄tates suas: totūq; illd culm t̄pal' felicitatis ita eis factū tanq̄ somniū euigilantis: qđ se repente inuenit suis qđ sōniabat fallacib' gaudijs destitutū. Et qm̄ i hac terra l' ciuitate terrena magni sibi uidebātur: dñe inquit in ciuitate tua imaginē illoꝝ ad nihilū rediges. Quid huic tñ utile fuerit ēt ipsa terrēa n̄ nisi ab uno uero deo querere: in cuius p̄fate sunt omnia: satis oñdit ubi ait. Uelut pec' factus sum ap̄d te: ⁊ ego semp tecum. Uelut pecus dixit: utiq; nō intelligēs. Ea quippe a te desiderare: que mihi cū impīis nō p̄nt esse cōmunia: q̄bus eos cum abundare cernerē putauī me incassum tibi seruisse: qm̄ ⁊ illi hec haberent qui tibi seruire noluissent. Tñ ego semp tecū: qđ etiā in taliū rerū desiderio deos alios non quesui. Ac per hoc sequit'. Tēuisti manū dexte mee: ⁊ i uoluntate tua deduxisti me: ⁊ cum gloria assumpisti me: tāq; ad sinistrā cuncta illa p̄tineāt: qđ abundare apud

impios cū uidisset pene colapsus est. Quid. n. mihi est inq̄t in celo? Et a te quid uolui sup terrā? Rēphēdit seipz: iusteq; sibi displicuit: qz cū tā magnuz bonum haberet in celo quod post intellexit: rem transitoriam fragilem ⁊ quodāmo luteam felicitatez a suo dō quesuit in terra. Defecit inquit cō meum ⁊ caro mea: d̄s cordis mei: defecta utiq; bono ab inferioribus ad supna. Uñ in al o psalmo dī desiderat ⁊ deficit aīa mea in aīa dñi. Itē i alio d̄ficat in salutare tuū aīa mea. Tñ cū d̄ utroq; dixisset. i. de corde ⁊ carne defic ēte: nō subiecit deus cordis mei ⁊ carnis mee: sed deus cordis mei. Per cor q̄p̄pe caro mūdatur. Uñ dicit dñs. Mūdate que intus sunt: ⁊ que foris sunt munda erunt. Partem deinde suā dicit ipsum deum: nō aliquid ab eo: sed ipsum. Deus inq̄t cordis mei: ⁊ pars mea d̄s in eternū: qđ inter multa qđ ab hoibus eligunt: ipse illi placuerit eligeno'. Quia ecce inquit: qui se longe faciunt: a te pibunt: perdidisti omnē qđ fornicat abs te: hoc ē qđ multoz deoz uult esse p̄stibulū. Uñ seq̄t illd ppter qđ ⁊ cetera de eodē psalmo dicenda uisa sunt. Mibi autē adherē dō bonū ē: non longe ire: non per plurima sōni cari. Adherē autē dō tūc p̄fectum erit: cum totum quod liberandum est fuerit liberatum. Nūc uo fit illud quod seq̄t: ponere in deo spem meam. Sp̄s eīz qđ uidet nō est spes. Quod. n. uidet quis. quid sperat ait apostolus: Si autem quod nō uidemus sp̄am? p patiētiā expectamus. In hac autē spe nūc constituti agamus qđ sequit': ⁊ simus nos quoq; pro modulo nōo angeli dī id est nuntij eius: annuntiantes eius uoluntatem ⁊ gloriā gratianq; laudantes. Unde cum dixisset ponere in deo spem meam: ut annuntiem inq̄t omnes laudes tuas in portis filie sio. Hec est gloriōsissima ciuitas dei: hec

unū deū nouit ⁊ colit: hanc āgeli facti
nūntiauerunt: q̄ nos ad eius societate
inuitauerunt: cūesq; suos in illa esse
uoluerūt. Quibus non placet ut
eos colamus tanq̄ nostros electos de
os: sed cuz eis ⁊ illoꝝ ⁊ nostrum deū:
nec eis sacrificemus: sed cū ipsiſ sacrificiū
deo simus. Nullo itaq; dubitā
te: qui hec deposita maligna obstinatōe
considerat: omnes immortales beati
qui nobis non inuidēt: neq; enim si
inuiderent essent beati: sed potius nos
diligunt: ut ⁊ nos cuz ipsiſ beati sim⁹:
plus nobis fauent: plus adiuant: q̄
do unum deum cum illis colimus: pa
trem ⁊ filium ⁊ spiritū sanctum: q̄ si
eos ipſos per sacrificia coleremus.

De inconstantia porphyrii inter cō
fessionem ueri dei ⁊ cultum demonū
fluctuantis. cap. xxvi.

n. Scio quō q̄tū mihi uideſ: pro
amicis suis theurgis erubescē
bat porphyrius. Nā ista utcūq; sapie
bat: sed contra multoꝝ deoꝝ cultū
deū ueꝝ non libere defendebat. Et an
gelos quippe alios esse dixit: q̄ deōsū
descendentes hoib⁹ theurgicis diuina
pronuntient. alios autē qui in terris ea
q̄ patris sunt ⁊ altitudinem eius pro
funditatēq; declarēt. Non igit̄ hos an
gelos quozum ministeriū est declaraſ
voluntatem patris: credendum est uel
le nos s̄dī: nisi ei⁹ cul⁹ nobis anūntiant
voluntatem. Cū optime adimōnet ē
īpe platonicus uirandos eos potius
q̄ inuocandos. Non itaq; debem⁹ me
tuere: ne imortales ⁊ beatos unī deo
s̄dītos: non eis sacrificādo offēdāus.
Qd. n. nō nisi unī uero deo deberi sci
unt: cui ⁊ ipsi adherendo beati sūt: p
culdubio neq; p ullā significātē figu
rā: neq; per ipsam rem que sacramētis
significat sibi exhiberi uolunt. Demo
nū ē hec arrogantiā supboꝝ atq; ml

foꝝ a quib⁹ lōge diſſa ē pietas s̄dī
toꝝ do: nec aliūde q̄ illi adherēdo bea
toꝝ. Ad qd bonū p̄cipiendū: ēt nobis
syncera bēignitate opōret ut faucāt:
neq; sibi arrogant quo eis subūctiāur:
s; eū anūntiet sub quo eis i pace socie
mur. Quid adhuc trepidas o philo
sophe: adſus p̄ates ⁊ ueris ſtutib⁹
⁊ ueri dei munerib⁹ iuides hīe liberaꝝ
uocē? Jā dixisti angelos qui patris an
nuntiant uoluntate: ab eis angelis eē
diſſos: q̄ ad theurgicos hoīes nescio
qua deducti arte descendunt. Quid
adhuc eos honoras: ut dictis p̄ntiaſ
diuina: Que tadē diuina p̄ntiaſ: q̄ nō
uolūtate patris nuntiaſ: Nēpe illi sūt
quos sacris precibus inuidus alliga
uit: ne prestarent aīe purgationē: nec
a bono ut dicis purgare cupientes ab
illis uinculis salui: ⁊ sue potestati red
di potuerūt. Adhuc dubitas hec mali
gna esse demonia: uel te fingis fōraſse
nescire dū nō uis theurgos offendē:
a q̄bus curiositate deceptus ista p̄nti
osa ⁊ insana pro magno b̄nficio didi
cisti. Audes istā inuidiā n̄ potētiam s;
pestilētiā: ⁊ n̄ dicā dñam s; qd tu fate
ris ancillā potius inuidoz: isto aere
transcensō leuare in celum: ⁊ inē deos
uios ēt sydereos collocare: l̄ ipa quoq;
sydera his opprobrijs infamare.

De impietate porphyrii: qua etiaz
apulei transcendit errorem. capitulū
xxvij.

q. Cāto hūanius ⁊ tolerabilius
coſectane⁹ tuus platōic⁹ apulei
us errauit: q̄ tm̄mō demōes a lūa ⁊ in
fra ordiatos agitari moꝝbis passionū
mentisq; turbelis honorās eos q̄dez:
s; uolēs nolēsq; p̄fessus ē. deos tamē
celi superiores ad etherea spacia p̄nē
tes: siue uisibiles: quos p̄spicuos lucē
cernebat: solē ⁊ lunā ⁊ cetera ibidē lu
mia: siue inuisibiles quos putabat ab

omni labe istaz perturbationū aliōs
 q̄ta potuit disputatiōe discreuit. Tu
 aut didicisti hoc nō a platōe s; a chal-
 deis magis tuis: ut in ethereas uel ē-
 pyreas mūdi sblimitates ⁊ firmamta
 celestia extollerēs uitia hūana: ut pos-
 sent dū uestri theurgis prenuntiare di-
 uina. Quibus diuinis te tamen per in-
 tellectualem uitam facis altiozem: ut
 tibi uidelicet tanq̄ philosopho theur-
 gice artis purgationes nequaq̄ neces-
 sarie uideant: sed alijs eas tamen ipor-
 tas: ut hanc uelati mercedem reddas
 magistris tuis: q̄ eos qui philosopha-
 ri non possunt: ad ista seducis q̄ ē tāq̄
 supioꝝ capaci esse inutilia cōfiteris: ut
 uidelicet quicūq; a phie uirtute reōti
 sunt: que ardua nimis atq; paucoꝝ ē:
 te auctore theurgos homines a q̄bus
 n̄ quidē in aia intellectuali: ueꝝ saltez
 i aia spuali purgent inquirāt. Et qm̄
 istoꝝ quos philosophari piget: incōp-
 abiliter maior est mltitudo plures ad
 secretos ⁊ illicitos magis tuos q̄ ad
 scholas platonicas uenire cogantur.
 Hoc enim ē immundissimi demones
 dos ethereos se esse fingentes: quoz
 predicator ⁊ angelus factus es pmise-
 runt: q̄ in anima spiritali theurgica
 arte purgati ad patrem quidem non
 redeunt: sed super aereas plagas inter
 deos ethereos habitabunt. Nō audit
 ista hominum multitudo: pp̄ quos
 a demoni dñatu liberandos christus
 aduenit. In illo enim habent misericō-
 dissimam purgationē: ⁊ m̄tis ⁊ spūs:
 ⁊ corporis sui. Propt̄ea quippe totuz
 hominem sine peccato ille suscepit: ut
 totum quo constat homo a peccatoꝝ
 peste sanaret. Quem tu quoq; utinaz
 cognouisses: eiōz te potius q̄ uel tue
 uirtuti que humana fragilis ⁊ infir-
 ma est: uel perniciosissime curiositati
 sanandum tutius cōmisisses. Non. n.
 te decepisset: queꝝ uestra ut tuipse scri-
 bis oracula sanctum immortalēq; cō-

fessa sūt. De quo ē poeta nobilissim⁹
 poetice q̄dē q; i alterius adumbrata
 psona: ueraciter tñ si ad ipz referas di-
 xit. Te duce si qua manent sceleris ue-
 stigia nū: Irrita ppetua soluent for-
 midine terras. Ea q̄ppe dixit: q̄ ē m̄-
 tū pficientiū i uirtute iustitie p̄nt. pp̄
 huius uite infirmitatē: ⁊ si nō scelera:
 scelez tñ manē uestigia: q̄ nō nisi ab il-
 lo saluatore sanant: de quo iste uersus
 expressus ē. Nā hoc utiq; nō a seipso
 dixisse virgilius in egloge ipi⁹ quarto
 ferme vsu indicat: ubi ait. Ultima cu-
 mei uēit iā carmis etas. Uñ hoc a cu-
 mea sibylla dictū eē incūtant appet.
 Theurgi uero illi: uel potius dēones
 doz spēs figura s; fingentes: iqnant
 potius q̄ purgant hūmanum spm̄:
 falsitate phāsmatū ⁊ deceptorū ua-
 naz ludificatione formaz. Quo enīz
 purgent hoīs spm̄: q̄ imūdū hnt pp̄:
 Alioq̄n nullo mō carmibus iuidi ho-
 mis ligarent: ipsōq; inane beneficium
 q̄ prestaturi uidebantur: aut metu p̄-
 merēt: aut simili inuidētia denegarēt.
 Sufficit q̄ purgatiōe theurgica neq;
 intellectualē aiaz: hoc est m̄tē nostraz
 dicis posse purgari: ⁊ ipsam spualē
 id ē aie n̄e ptem m̄te inferiorē: quam
 rali arte purgari posse asseris: immo-
 ralem tamē eternāq; n̄ posse hac arte
 fieri confiteris. Christus aut uitā pro-
 mittit eternam: unde ad eū mūdo⁹ uo-
 bis q̄dem stomachantib⁹: mirantibus
 tamen stupētibusq; concurrat. Qd̄ qz
 negare n̄ potuisti: intm̄ a teipso disen-
 tire uideris: ut primum doceas errare
 homines theurgica disciplina: ⁊ q̄ plu-
 rios fallē p̄ cecā isipientēq; sniaz: atq;
 esse certissimum errorem agēdo ⁊ sup-
 plicando ad p̄cipes angelosq; decur-
 rere: ⁊ rursus quasi ne operam perdi-
 disse uidearis ista dicendo: mittis ho-
 mines ad theurgos: ut per eos anima
 spiritalis purgetur illoꝝ qui non
 secundū intellectualez animā uiuunt.

Quib' persuasionibus porphyri' occecatus nō potuerit uerā sapientiā qđ est christus agnoscere. cap. xxviii.

m Itis ergo hoies in errore certis simū. Neq; hoc tm̄ malū te pudet: cū v̄tutis et sapientiē te p̄fitearis a matorē. Quam si uere ac fidelit̄ amas: christū dei v̄tutē et dei sapientiā cognouisses: nec ab eius saluberrima hūilitate timore islat' uane scie resiliisses. Cōfiteris tm̄ et spūalē aiām sine theurgicis artibus et sine teletis: q̄bus frustra discendis elaborasti posse continētē uirtute purgari. Aliqñ et dicis: qđ telete nō post mortem eleuant aiāz: ut iam nec eidē ipsi quā spūalē uocas: aliquid p' huius uite finē prodesse uideantur. Et tm̄ uersas hoc multis modis et repetis: ad nihil aliud quantū existio: nisi ut taliū quoq; rez quasi p̄tus appeas: et placeas illictaz artū curiosis: l' ad eas facias ip̄e curiosos. Sz bñ qđ metuendā dicis hāc artē uel legū picul: uel ipsius actōis. Atq; uti nā hoc saltē abs te miseri audiant: et i' de ne illic absorbeāt abscedāt: aut eo penitus non accedant. Ignorantiā certe et p̄pter eā multa uitia p nullas teletas purgari dicis: sed per solum p̄em et eius filiū. i. paternam mentē siue intellectum: qui paterne est uolūtatis conscius. hunc aut christū eē n̄ credis. Contēnis enim eum propter corp' ex femina acceptū: et p̄p̄ crucis opprobriū: excelsam uidelicet sapientiā sprete atq; abiectis infimis tooneus o supioribus carpere. At ille implet quod de illo prophete sancti ueraciter p̄dixerunt. Perdam sapientiā sapientiū: et prudētiā prudentiā reprobabo. Nō enim suā in eis perdit et reprobat quā ipse donauit: sz quam sibi arrogant qđ n̄ habēt ipsius. Unde commemorato isto prophético testimonio: sequitur et dicit apostol'. Ubi sapiēs: ubi scriba:

ubi conquisitor huius seculi? Nonne stultā fecit d̄s sapiām huius mundi? Nā qm̄ in dei sapientiā non cognouit mundus per sapientiē deum: placuit deo per stultitiā p̄dicationis saluos facere credentes. Qm̄quidem iudei si gna petunt: et greci sapiām q̄rūt. Nos autem predicamus inquit christū crucifixū: iudeis qđē scandalū: gētib' aut stultitiām. Ipsi uero uocatis iudeis et grecis christū dei uirtutē et dei sapientiā: qm̄ qđ stultum ē dei sapientiū est hoibus: et quod infirmū ē dei fortis ē hoib'. Hoc quasi stultū et infirmū tāq; sua uirtute sapiētes fortisq; cōtēnunt. Sz hec ē grā que sanat infirmos: nō supbe iactātes falsā beatitudinē suā: sed humiliter potius ueram miseriam confitentes.

De incarnatione dñi n̄i iesu christi: quā confiteri platonicozum erubescit impietas. cap. xxix.

p Redicas p̄ez et eius filiū quem uocas patnū intellectū seu mentē: et hozz mediū quē putam' te dicere sp̄m sanctū: et more uio appellas tres deos. Ubi: si v̄bis indisciplinatis utimini: uidetis tm̄ qualētūq; et quasi p̄ quedā tenuis imaginatonis umbra: cula quo nitendū sit: sed incarnationē incōmutabilis filij dei qua saluamur: ut ad illa que credius l' ex q̄tulacūq; pte intelligimus puēire ualeāus: non uultis agnosce. Itaq; uidetis utcūq; et si de longinquo: et si acie caligāte patēaz in qua manendum est: sed uia qua eundū est nō tenetis. Cōfiteris tm̄ grāz: quādoquidem ad deū p uirtutem intelligentiē peruenire paucis dicis esse cōcessum. Non enim dicis paucis placuit: uel pauci uoluerunt: sz cū dicis eē cōcessū: pculdubio dei grām nō hois

sufficiētia confiteris. Uteris ēt hoc uerbo apertius: ubi platonis sentētia sequens: nec ipse dubitas in hac uita hoīem nullo mō ad perfectionem sapientie peruenire: s̄m intellectū tamē uinētib⁹ omne quod deest prouidētia dei ⁊ gr̄a post hanc uitam posse cōpleri. O si cognouisses dei gr̄am per iesū christum dominum nostrū: ipsaq; eius incarnationē qua hominis animā corpusq; suscepit: summum esse exemplū gratie uidere potuisses. Sed quid faciam: Scio me frustra loqui mortuo: sed quantum ad te attinet. Quantūq; aūt ad eos qui te magnipendunt: ⁊ te uel qualicūq; amōe sapientie uel curiositate artū: quas n̄ debuisti discē diligūt: quos potius in tua cōpellatione alloquor: fortasse n̄ frustra. S̄ia dei n̄ potuit gratius cōm̄dari: q̄ ut ipse unicus dei filius i se icōmutabilē manēs indueret hoīem ⁊ sp̄e dilectionis sue daret hominibus homine mediō: qua ad illū ab hominib⁹ ueniret: qui tam longe erat imortalis a mortalibus: incommutabilis a commutabilib⁹: iust⁹ ab impijs: beatus a miseris. Et quia naturaliter indidit nobis ut beati immortalesq; esse cupiamus: manēs beatus suscipiensq; mortalem: ut nobis tribueret quod amamus ppetiēdo docuit contemnere quod timemus. Sed huic uitati ut possemus acq̄escere: humilitate opus erat: que ceruici nostre difficillime persuaderi potest. Quid eim incredibile d̄i p̄f̄t̄m uobis qui talia sapitis: quib⁹ ad hoc credendū uos ipsos admonere debeatis? Quid inq̄ uobis incredibile d̄i: cū d̄s dicitur assumpsisse hūanam aiā ⁊ corpus: uos certe tm̄ t̄buitis aiē intellectuali que anima utiq; humana est: ut eam cōstantialem paterne illi menti quē dei filium confitemini fieri posse dicatis? Quid ergo incredibile ē: si aliqua una intellectualis aiā modo quodam

ineffabili ⁊ singulari: p̄ multoz salute suscepta ē: Corpus uero anime coherere ut homo tot⁹ ⁊ plen⁹ sit: nata nostra ipsa teste cognoscimus. quod nisi usitatissimum esset: hoc p̄fecto esset incredibilius. Facilius quippe in fidem recipiendū ē: r̄si hūanū diuino: r̄si mutabilem incommutabili tamen sp̄m spiritui: aut ut v̄bis utar: q̄ i usu hētis incorporeūz icōpōeo: q̄ corpus incorporeo coherere. An forte uos offendit inusitatus corporis partus ex v̄gie: Neq; hoc debet offendere. immo potius ad pietatem suscipiendam debet adducere: q̄ mirabilis mirabiliter natus est. An uero q̄ ipsum corpus morte depositum: ⁊ in melius resurrectione mutatum: iam incorruptibile atq; immōtale in supna sbuexit: Hoc fortasse credere recusatis: intuētes p̄phyrium in his ipis libris ex q̄b⁹ m̄ta posui: quos de īgressu anime scripsit: tam crebro p̄cipe omne corpus eē fugiendum: ut anima possit beata permanere cum deo. S̄z ipse potius ista sentiens corrigend⁹ fuit: p̄f̄t̄m cū de anima mundi hui⁹ uisibil⁹ ⁊ tā īgētis corporee molis: cū illo tā incredibilia sapiatis. Platōe q̄ppe auctore aiā eē dicitis mundū: ⁊ aiā beatissimū qd̄ uultis esse etiā sempitnū. Quō ergo nec unq̄ soluetur a corpore: nec unq̄ carebit beatitudine: si ut aiā beata sit corpus ē omne fugiendū: Solē quoq; istū ⁊ cetera sydera n̄ solū i libris uis corpora esse fatemini: quod uobiscuz om̄s hoies ⁊ cōspicē nō cunctant ⁊ dicere. Neq; etiam altiore ut putatis peritia hec esse aiā beatissima phibetis: ⁊ cū his corporib⁹ sēp̄ina. Quid ergo est qd̄ cum uobis fides christiana suadet: tūc obliuiscimini aut ignorare uos fingitis: qd̄ disputare aut docē soleatis quod dicimus: Quid cause ē cur p̄t̄ opiones uias quas uos ipi oppugnatis christiani eē nolitis:

nisi quia christus humiliter uenit et uos
 superbi estis? Qualla sanctorum corpora
 in resurrectione futura sint potest aliquo
 scrupulosius in christiana scriptura
 doctissimos disputari: futura tamen sem-
 piterna minime dubitamus: et talia fu-
 tura quale sua resurrectione christus
 demonstrauit exemplum. Sed qualiacumque
 sint: cum incorruptibilia prius et immorta-
 lia in nullosque anime contemplatione qua in
 deum figit impedimenta predicentur: uosque et
 dicatis esse in celestibus immortalia cor-
 pora immortalium beatorum. quod est quod ut beati-
 sumus omne corpus fugiendum esse optami-
 ni: ut fide christiana quasi rationabiliter
 fugere uideamini: nisi quia illud est quod
 iteque dico: christus est humilis: uos super-
 bi. An forte corrigi pudet? Et hoc uiti-
 um non nisi superbiorum est. Pudet uidelicet
 doctos homines ex discipulis platonis fieri
 discipulos christi: qui piscatorem suo spiritu
 docuit sapere ac dicere. In principio erat
 uerbum: et uerbum erat apud deum: et deus erat
 uerbum: hoc erat in principio apud deum:
 omnia per ipsum facta sunt: et sine ip-
 so factum est nihil. Quod factum est in
 ipso uita erat: et uita erat lux hominum:
 et lux in tenebris lucet: et tenebre eam
 non comprehenderunt. Quod initium sancti
 euangelii cui nomen est secundum io-
 annem: quidam platonice sicut a sancto
 sene simpliciano: qui postea mediola-
 nensi ecclesie presedit episcopus: solebas audi-
 re aureis litteris conscribendum: et per
 omnes ecclesias in locis eminentissimis
 proponendum esse dicebat. Sed ideo uul-
 tit superbis deus ille magister: quia uerbum
 caro factum est et habitauit in nobis:
 ut paruus sit miseris quod egrotant: nisi se
 in ipsa et egritudine extollant: et deus
 medicina qua sanari poterant erubescat.
 Non enim hoc faciunt ut erigantur: sed
 ut cadendo grauius affligantur.

Quanta platonice dogmatis por-
 phyrus refutauerit: et dissentiendo con-

reuerit. cap. xxx.

¶ In primo platonem aliquid emendare exi-
 stit indignum: cur ipse porphyrius
 in nulla et non parua emendauit. Nam plato
 non aetas hominum post mortem reuol-
 ui usque ad corpora bestiarum scripsisse
 certissimum est. Hanc sententiam porphy-
 rii doctor tenuit et plotinus. Porphy-
 rio tamen iure displicuit. In hominum
 sane non sua que dimiserant: sed alia no-
 ua corpora idcirco humanas aetas arbitra-
 tus est. Puduit. scilicet illud credere: ne male
 fortasse filium in muliere uoluta uectaret:
 et non puduit hoc credere: ne reuoluta ma-
 ter in puella filio foris nata nuberet. Quam-
 to credit honestius quod sancti et uer-
 ces angeli docuerunt: quod prophete
 dei spiritu acti locuti sunt: quod ipse que-
 uenturum saluatorem premissi nuntii
 predixerunt: quod missi apostoli qui orbem
 terrarum euangelio repleuerunt. Quamto
 inquam honestius credit reuerti semel aias
 ad corpora propria: quam reuerti totiens
 ad diuersa. Veruntamen ut dixi ex ma-
 gna parte correctus est in hac opinione
 porphyrius: ut saltem in solos homines
 humanas aetas precipitari posse sentiret:
 beluinos autem carceres euertere minime
 dubitaret. Dicit et deum ad hoc aiam
 mundo dedisse: ut matie corpora cog-
 noscens mala: ad partem recurreret: nec
 aliquando iam talium polluta contagio
 ne teneretur. Ubi nisi aliquid inconueni-
 ter sapit: magis. non. data est corpori ut bo-
 na faceret: non. mala disceret si non faceret.
 In eo tamen aliorum platonice opinio
 et non in re parua emendauit: quod modicam
 ab omnibus male aiam et cum parte consti-
 tutam nunquam iam mala mundi huius
 passuram esse confessus est. Qua sententia
 profecto abstulit quod esse platonice
 maxime prohibet: ut mortuos ex uiuis: ita
 uiuos ex mortuis sepe fieri: falsumque esse
 ostendit quod platonice uidetur dixisse
 virgilius in campos elysios purgatas

aias missas. Quo nomine tanq̄ p̄ fa-
blam uident significare gaudia beato-
rū ad fluuīū letheū euocari: hoc ē ad
obliuionē p̄titorū. s. immemores sup̄a
ut conuexa reuisant rursus: et incipiāt
ī corpora uelle reuerti. Merito displi-
cuit hoc porphyrio: qm̄ re uera credē
stultū ē: ex illa uita q̄ beatissima eē nō
poterit: nisi de sua eternitate fuerit cer-
tissima: desiderare animas corporum
corruptibilem labē: et inde ad ista re-
meare: tanq̄ hoc agat summa purga-
tio: ut inquinatio requiratur. Si. n. q̄ p̄
fecte mundat hoc efficit: ut oīūz obli-
uiscantur maloz: maloz aut obliuio
facit corporoz desiderū: ubi rursus im-
plicet mal: p̄fecto erit ifelicitatis cā sū-
ma felicitas: et stultitie cā p̄fectio sapie:
et immunditie cā sūma munditia. Nec
ueritate ibi beata erit aīa q̄ diucunqz
erit ubi oportet fallat ut beata sit. Nō
eīz beata erit nisi secura. Ut aut secu-
ra sit: falso putabit sēp se beatā fore:
qm̄ aliquando erit et misera. Cui ergo
gaudēdi cā falsitas erit qm̄ de uitate
gaudebit: Uidit hoc porphyrius: pur-
gatāqz aīaz ob hoc reuerti dixit ad pa-
trem: ne aliquando iam malozum pol-
luta contagione teneatur.

Contra argumētum platonicoz:
quo animam humanam asserant deo
esse coeternam. cap. xxxi.

f. Also igitur a quibusdā platōi-
cis ē credit⁹ quasi necessari⁹ or-
bis ille: ab eisde abeūdi: et ad ead̄ iyrē-
di: qd̄ ēt si uez eēt: qd̄ hoc scū p̄desz:
nisi forte inde se nobis auderent p̄ferē
platonici: qz id nos in hac uita iam ne
sciremus: qd̄ ipsi in alia melioze uita
purgatissimi et sapientissimi fuerant
nesciri: et falsū credēdo beati futuri:
Qd̄ si absurdissimum et stultissimum
ē dicē: porphyriū p̄fecto est p̄ferenda
ententia: his qui animarum circulo:

alternante semp bōitate et miseria sus-
picati sunt. Qd̄ si ita ē: ecce platōicus
in meli⁹ a platone dissentit. Ecce uidit
hic qd̄ ille non uidit: nec post talez ac-
tū magistz refugit cozectionē: s̄z hoi
preposuit ueritatez. Cur ergo n̄ poti⁹
diuinitati credimus de his reb⁹ quas
humano igenio peruestigare n̄ possu-
mus: que aīam quoqz ipsam non deo
coeternam sed creatā dicit esse que n̄
erat: Ut. n. hoc platōici nollent credē:
hāc utiqz ptām idoneam sibi uidebant
afferre: quia nisi qd̄ semp ātea fuisset:
sempiternum deinceps esse nō posset:
Quāqz et de mundo et de his quos in
mundo deos a deo factos scribit pla-
to apertissime dicat eos esse cepisse et
hēe initium: finem tamen non habitu-
ros: sed per conditoris potentissimaz
uoluntatem in eternum permāsuros
esse phibeat. Ueruz id quō intelligat:
uiderint non esse hoc uidelicet t̄pis: s̄z
s̄stitutionis initium. Sicut enim inq̄-
unt si pes ex eternitate semper fuisset
in puluere: semp ei subesset uestigiuz:
qd̄ tñ uestigium a calcante factum ne-
mo dubitaret: nec alterz altero prius
esset: q̄uis alterum ab altero factum
esset. Sic inquit et mundus atqz in
illo d̄j creati: et semper fuerunt semp
existente qui fecit: et tñ facti sunt. Nun-
quid ergo si anima semper fuit: etiam
miseria eius semp fuisse dicenda est:
Porro si aliquid in illa qd̄ ex etno nō
fuit esse cepit ex tempore: cur non fieri
potuerit ut ipsa esset ex tempore: que
antea non fuisset. Deinde beatitudo
quoqz eius post experimentum malo-
rum firmiō: et sine fine mansura: sicut
iste confitetur: p̄coudubio cepit ex
tempore: et tamen semper erit cū ātea
nō fuerit. Illa igit omnis argumētatio
dissoluta est: qua putat nihil eē posse
sine fine t̄pis: nisi quod initium non
habet temporis. Inuenta est enim ani-
me beatitudo: que cum initū tēporis

habuerit: finem temporis non habet. Quapropter diuine auctoritati humana cedat infirmitas: eisque beatis et immortales de uera religione credamus: qui sibi honorem non expetunt quem deo suo qui etiam noster est debere sciunt: nec iubent ut sacrificium faciamus: nisi etiam modo cuius et nos cum illis ut sepe dixi et sepe dicendum est sacrificium esse debemus: per eum sacerdotem offerendi: qui in homine quem suscepit secundum quem et sacerdos esse uoluit: et usque ad mortem sacrificium pro nobis dignatus est fieri.

De uniuersali uia anime liberande: quam porphyrius male querendo non reperit. et quam sola gratia christiana referauit. cap. xxxij.

h Ecce est religio que uniuersalem continet uiam anime liberande: quam nulla nisi hac liberari potest. Hec est enim quodammodo regalis uia: que una ducit ad regnum non temporali uestigio nutabundus: sed eternitatis firmitate securum. Cum autem dicit porphyrius in primo iuxta finem de regressu anime libro: mundum receptum in unam quandam sectam que uniuersalem uiam anime contineat liberande: uel a philosophia uerissima aliqua: uel ab indoctorum moribus ac disciplina: aut inductione chaldeorum: aut alia qualibet uia: nondumque in suam noticiam eadem uiam historiali cognitione perlatam: proculdubio confitetur esse aliquam: sed nondum in suam uenisse noticiam. Ita ei non sufficiebat quicquid de anima liberanda studiosissime didicerat: sibi que uel potius alijs nosse ac tenere uidebatur. Sentiebat. n. adhuc sibi deesse aliquam prestantissimam auctorem: quam de re tanta sequi oportet. Cum autem dicit uel a philosophia uerissima aliqua: nondum in suam noticiam peruenisse sectam: que uniuersalem conti-

neat uiam anime liberande: satis optime arbitror ostendit: uel eam philosophiam in qua ipse philosophatus est non esse uerissimam: uel ea non contineri talem uiam. Et quomodo iam potest esse uerissima: qua non continetur hec uia? Nam que alia uia est uniuersalis anime liberande: nisi qua uniuersae anime liberantur: ac per hoc sine illa nulla liberatur? Cum autem addit et dicit: uel ab indoctorum moribus et disciplina: uel ab inductione chaldeorum: uel alia qualibet uia: manifestissima uoce testatur neque illis que ab idis: neque illis que a chaldeis didicerat hanc uniuersalem uiam liberande anime contineri: et utique se a chaldeis oracula diuina sumpsisse: quorum assiduam commemorationem facit: tacere non potuit. Quam uult ergo intelligi anime liberande uniuersalem uiam nondum receptam: uel ex aliqua uerissima philosophia: uel ex earum gentium doctrinis que magne uelut in diuinis rebus habebant: quia plus apud eas curiositas ualuit: quorumque angelorum cognoscendorum: et colendorum: nondumque in suam noticiam historiali cognitione perlatam? Quenam ista est uniuersalis uia: nisi que non sue cuiusque genti propria: sed uniuersis gentibus que communis esset diuinitus impertita est: quam certe iste homo non mediocri ingenio predictus esse non dubitat: Providentiamque quippe diuinam sine ista uniuersali uia liberande anime: genus humanum relinquere non credit. Neque enim ait non esse: sed hoc tantum bonum tamenque adiutorium nondum receptum: nondum in suam noticiam esse perlatum: nec mirum. Tunc enim porphyrius erat in rebus humanis: quoniam ista liberande anime uniuersalis uia: que non est alia quam religio christiana oppugnari permittitur ab idolorum demonumque cultoribus: regibusque terrenis propter asserendum et consecrandum martyrum numerum

hoc est testiuꝝ ueritatis: per quos ostē
dētur omnia cozporalia mala pro fide
pietatis ⁊ cōmēdatione uitatis eē tole
randa. Uidebat ergo ista porphyrus:
⁊ p̄ huiuscemodi p̄secutiones cito istā
uiam perituram: ⁊ p̄pterea nō eē ip̄az
liberande aie uniuersalem putabat n̄
intelligens hoc qđ euz mouebat: ⁊ qđ
in eius electione perpeti metuebat: ad
eius confirmationem robustiorēq; cō
m̄dationem potius pertinere. Hec est
igit aie liberande uniuersalis uia: id ē
uniuersis gentibus diuina miseratiōe
p̄cessa: cuius profecto noticia ad quos
cunq; tam uenit: ⁊ ad quoscunq; uen
tura est: nec debuit nec debet ei dici
quare modo: ⁊ quare sero: qm̄ mitten
tis consiliū non est humano ingēio
penetrabile. Quod sēs̄ etia cū dixit.
Nondum receptū hoc donum dei:
⁊ nondum in suam noticiam fuisse p̄
latum. Neq; enim propterea uerum n̄
esse iudicauit: quia nondum in suam
fidem receptum fuerat: uel in noticiā
nondum peruenerat. Hec est inquam
liberandozum credentium uniuersalis
uia: de qua fidelis abraā diuinuz acce
pit oraculū. In semine tuo b̄ndicēt
om̄s gentes. Qui fuit quidem gente
chaldeus: sed ut talia promissa p̄cipet:
q̄ ex illo propagaretur semen disposi
tum per angelum in manu mediato
ris: in quo esset ista liberande aie uni
uersalis uia: hoc est omnibus gentibꝝ
data: iussus est discedere de terra sua:
⁊ de cognatione sua: ⁊ de domo pat̄s
sui. Tunc ipse primitus a chaldeozuz
sūp̄stitionibus liberatus unum ueruz
deum sequendo coluit: cui hoc etia p̄
mittenti fideliter credidit. Hec est uni
uersalis uia: de qua in sancta pro
phetia dictū est. Deus misereatur
nostri ⁊ benedicat nobis: illuminet nul
tum suum super nos ⁊ misereatur n̄ri: ut
cognoscamus in terra uia tuā: i oibꝝ
gentibus salutare tuum: unde tanto

post ex abrae semine carne suscepta de
seipso ait ipse saluator. ego sum uia ⁊
ueritas ⁊ uita. Hec est uniuersalis uia
de qua tanto āte prophetatū est. Erit
in nouissimis diebus manifestus mōs
domus domini paratus in cacumine
montium: ⁊ extolletur super colles: ⁊
ueniēt ad eū om̄s gentes: ⁊ ingrediēt
nationes multe ⁊ dicent. Venite ascen
damus in montē domini ⁊ in domuz
dei iacob: ⁊ annuntiabit nobis uia su
am: ⁊ ingrediemur in ea. Ex sion eniz
p̄diēt lex: ⁊ uerbū dñi ab hierusalem.
Via ergo ista n̄ est unius gentis s; uni
ūsarum gentium. Et lex uerbūq; dñi
non in sion ⁊ hierusalem remansit: s;
inde processit: ut se per uniuersa diffū
deret. Unde ipse mediator post resur
rectionem suam d' sc̄ipul' trepidantibꝝ
ait. Oportebat impleri que scripta sūt
in lege moysi ⁊ prophetis ⁊ psalmis
de me. Tunc aperuit illis sensum: ut
intelligerent scripturas: ⁊ dixit eis. qz
oportebat christum pati ⁊ resurgere a
mortuis tertia die: ⁊ predicari in noie
eius penitentiam ⁊ remissionēz pecca
toꝝ per omnes gentes: incipientibus
ab hierusalem. Hec est igitur uniuersal
anime liberande uia: quam sancti an
geli sanctiq; p̄phete prius in paucis
hominibus ubi potuerunt dei gratiaz
reperientibus: ⁊ maxime in hebreā gē
te: cuius erat ipsa quodammodo sacra
respublica: in prophetationem ⁊ pre
nuntiat ionēz ciuitatis dei ex omnibꝝ
gentibus congregande: ⁊ tabernaculo
⁊ templo ⁊ sacerdotio ⁊ sacrificijs si
gnificauerunt: ⁊ eloquijs quibusdā
māifestis pleriq; mysticis predixerunt.
Presens autem in carne ipse mediatō
⁊ beati eius apostoli iā testamenti nō
giam reuelantes apertius indicarunt
que aliquanto occultius superioribꝝ sūt
significata temporibus: pro etatuz ge
neris humani distributione: sicut eam
ō sapiēti placuit ordinare: mirabiliū

operum diuinorum: quorum super pauca iam posui contestantibus signis. Non enim tantum apparuerunt uisiones angelice et celestium ministrorum sola uerba sonuerunt: uerum etiam hominum dei uerbo simplicis pietatis agentibus: spiritus immundi de hominum corporibus ac sensibus pulsi sunt: uitia corporis languoresque sanati: fera animalia terrarum et aquarum: uolatilia celi: ligna: elementa: sidera: diuina iussa fecerunt: inferna cesserunt: mortui reuixerunt: exceptis ipsius saluatoris propriis singularibusque miraculis: maxime natiuitatis et resurrectionis: quorum in uno matris uirginitatis tantummodo sacramentum: in altero autem est eorum qui in fine resurrectionis sunt demonstrauit exemplum. Hec uia totum hominem mundat: et immortalitati mortalem ex omnibus quibus constat partibus preparat. Ut enim non alia purgatio ei parti quereretur quam uocat intellectualis porphyrius: alia ei quam uocat spirituales aliamque ipsi corpori: propterea totum suscepit ueracissimum potentissimumque mundator atque saluator. Preter hanc uiam quam partim cum hec futura prenentiantur: partim cum facta nuntiantur: nunquam generi defuit humano: nemo liberatus est: nemo liberatus: nemo liberabitur. Quod autem porphyrius uniuersalem uiam anime liberande fidum in sua notitiam historiali cognitione dicit esse perlatam: quid hac historia uel illustrius inueniri potest: que uniuersum orbem tanto apice auctis obtinuit: uel fidelius: in qua ita narratur preterita: ut futura etiam predicantur: quorum multa uidemus impleta: ex quibus ea que restant sine dubio speramus implenda. Non enim potest porphyrius uel quicumque platonici: et in hac uia quasi terrenarum rerum et ad istam uitam mortalem pertinentium: diuinationem predictionemque continere: quod merito in alijs uaticinationibus

et quorumlibet modorum uel artium diuinationibus faciunt. Negant enim hec uel magorum fuisse hominum: uel magni esse pendenda: et recte. Nam inferiorum sunt presentione causarum: sicut arte medicine quibusdam antecedentibus signis plurima uenture ualitudini preuentur: uel immundi deones sua disposita uel facta preuentur: et in quorum uis inuentibus atque cupiditatibus iniquorum congrua factis dicta uel dictis facta compensant: ut sibi ius quodammodo uendicent in materia infirma fragilitatis humane. Nota talia sancti homines in ista uniuersali animarum liberandarum uia gradientes: tanquam magna prophetare curarunt: quamuis et ista eos non fugerit: et ab eis sepe predicta sunt: ad eorum fidem faciendam que mortalium sensibus non poterant intimari: nec ad experientiam celeri facilitate perducere. Sed alia erant uere magna atque diuina: que optur dabatur cognita dei uoluntate futura nuntiabant. Huius quippe in carne uenturus: et que in illo tam clara perfecta sunt atque in eius nomine impleta: penitentia hominum et ad deum conuersio uoluntatum: remissio peccatorum: gratia iustitie: fides piorum: et per uniuersum orbem in ueram diuinitatem multitudinem credentium: culture simulacrorum demeritumque subuersio: et a tentationibus exercitatio: proficientium purgatio: et liberatio ab omni malo: iudicij dies: resurrectio mortuorum: angelorum societas: impiorum eterna damnatio: regnumque eternum gloriosissime ciuitatis dei conspectum eius immortaliter perfruendum: in huius uie scripturis predicta atque promissa sunt. quorum tam multa impleta conspiciuntur: ut recta pietate futura esse cetera confidamus. Huius uie rectitudinem usque ad deum uidendum: eius in eternum coherendum: in sanctuario scripturarum

esse locatā: qua predicat atq; asserit ueritate: quicunq; nō credūt 7 ob hoc nec intelligunt: oppugnare possūt: sed expugnare non possunt. Quapropter in decem libris istis n̄ minus q̄ non nulloz de nobis expectabat intentio: tamen quorundam studio quautum uerus d̄s 7 d̄ns adiuuare dignatus ē satisfecius: refutando contradiciōes impiorum: qui conditori sancte ciuitatis de qua disputare instituimus d̄os suos preferunt. Quorum decē libroz quinq; superiores aduersus eos conscripti sunt: qui propter bona uite huius deos colendos putant. Quinq; autem posteriores aduersus eos qui cultū deoz propter uitam que p̄ mortem futura est seruandum existimant. Deinceps itaq; ut in primo libro polliciti sumus: de duarum ciuitatū quas in hoc seculo perplexas diximus inuicēq; pmixtas: exortu 7 p̄cursu 7 d̄bitis finib⁹: q̄b̄ dicendum arbitroz quantū diuinitus adiuuabor expediam.

Aurelij augustini de ciuitate dei liber uidecimus.

De ea parte operis qua duarum ciuitatum: id est celestis ac terrene initia 7 fines incipiunt demonstrari. cap. i.

c

IUSTITIAE
dei dicimus cuius ea scriptura testis est: que nō fortuitis motib⁹ animozum: sed plāe summe dispositione prouit

dentie super om̄s omniūz gentiū l̄ias: omnia sibi genera ingeniozum humanozū diuina excellens auctoritate sb̄iecit. Ibi quippe scriptum est. Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei. Et i alio psalmo legimus. Magnus dominus

7 laudabilis nimis: i ciuitate dei n̄r̄i ē monte sancto eius dilatās exultatōes uniuerse terre. Et paulopost in eodez psalmo. Sicut audiuimus ita 7 uidi mus in ciuitate domini uirtutum: in ciuitate dei nostri: deus fundauit cam in eternuz. Item in alio. Flumis impetus letificat ciuitatez dei: sanctificauit tabernaculum suum altissimus: deus in medio eius non commouebit. His atq; huiusmodi testimonijs q̄ omnia commemorare nimis longum ē: didicimus esse quandam ciuitatem dei: cuius ciues esse concupiscimus: illo amore quem nobis illius conditor inspira uit. Huic conditori sancte ciuitatis ciues terrene ciuitatis deos suos preferunt ignorantes eum deum esse deozū: non deozum falsozum hoc est impiozum 7 superboz: qui eius incōmutabili omnibusq; communi luce p̄nati: 7 ob hoc ad quandam egenā potestatem redacti: suas quodāmo priuatas potentias consecantur: honōesq; diuinos a deceptis sb̄ditis querunt: s̄z deozū piozum atq; sanctozum: q̄ potius seipos uni subdere q̄ multos sibi potiusq; deū colere q̄ pro deo delectātur coli. Sed huius sacre ciuitatis inimicis: decem superioribus libris q̄tū potuimus d̄no 7 rege nostro adiuuante respondimus. Nunc uero qd̄ a me iam expectetur agnoscens: meiq; non immemor debiti: de duarum ciuitatū terrene scilicet 7 celestis: quas in hoc intert̄z seculo perplexas quodāmodo diximus inuicēq; permixtas: exortu 7 excursu 7 debitis finibus quantuz ualero disputare: eius ipsiusq; domini 7 regis nostri ubiq; opitulatione fret⁹ aggrediar. Primūq; dicam quenadmodum exordia duarū istarum ciuitatum in angelozum diuersitate precesserunt.

De cognoscendo deo: ad cuius noticiam nemo hominum pervenit: nisi per medietatem dei et hominum Iesu Christi. cap. ij.

Magnū est et admodū rarū univēsam creaturam corpoream et incorpoream consideratam cōptāq; mutabilē intentione mētis excedere: atq; ad incommutabilem dei substantiam pervenire: et illuc discere ex ipso: quod cūctam naturam quā nō est quod ipse: nō fecit nisi ipse. Sic enim deus cum homine nō per aliquam creaturam loquitur corporeis corporalibus instrepens auribus ut inter sonantem et audientem aerea spacia verberentur: neq; per eiusmodi spiritalē que corporum similitudinibus figuratur: sicut in somnis vel quo alio tali modo. Nam et sic velut corporis auribus loquitur: quia velut per corpus loquitur: et velut interposito corporaliū locorum intervallo. Multū. n. similia sunt talia visis corporalibus. Sed loquitur ipsa veritate: si quis sit idoneus ad audiendum mēte non corpore. Ad illud enim hominis ita loquitur: quod in homine ceteris quibus homo constat est melior: et quo ipse deus solus est melior. Lumen enim homo rectissime intelligatur: ut si hoc non potest: saltem credat factum ad imaginem dei: profecto ea sui parte est propinquior superiori deo: quam superat inferiores partes suas: quas etiam cum pecoribus communes habet. Sed quia ipsa mens cui ratio et intelligentia naturaliter inest: vitis quibusdam tenebrosus et veteribus invalida est: nō solum ad inherendū fruendo: verum etiam ad profruendū merendo incommutabile lumen: donec de die in diem renovata atq; sanata fiat tāte felicitatis capax: fide primum fuerat imbuenda atque purganda. In qua ut fidentius ambulet ad veritatem: ipsa veritas deus dei filius: homine assumpto nō deo presumpto eandem constituit atq; fundavit fides

ut ad deum hominem ita esset homini per hominem deum. Hic est eius mediator dei et hominum homo Christus Iesus. Christus per id quod est mediator: est homo et via perveniendi ad deum. Per hoc enim mediator per quod et homo: per hoc et via. Quia si inter eum qui tendit et illud quo tendit via media est: spes est perveniendi. si autem desit aut ignoretur qua eundem sit: quid prodest nosse quo eundem sit: Sola est autem adversus omnes errores via munitissima: ut idem ipse sit deus et homo: quo itur deus: quam ita homo. Hic prius per prophetas: deinde per seipsum: postea per apostolos: quantum satis esse iudicavit locutus: etiam scripturam condidit: quae canonica nominatur eminentissime auctoritatis: cui fidem habemus de his rebus quas ignoramus non expedire: nec per nos ipsos nosse idonei sumus. Nam si ipsa sciri possunt testibus nobis: que remota non sunt a sensibus nostris: siue interioribus siue exterioribus: unde et presentia nuncupantur: quod ita ea dicimus esse praesens sensibus: sicut praesens oculis que praesens sunt oculis: profecto ea que remota sunt a sensibus nostris: quoniam nostro testimonio scire non possumus: de his alios testes requirimus: eosque credimus: a quorum sensibus remota esse vel fuisse non credimus. Sicut ergo de invisibilibus que non vidimus eis credimus qui viderunt: atque ita de ceteris que ad suum quocumque sensum corporis pertinent: ita de his que animo ac mente sentiuntur: quia et ipse rectissime dicitur sensus: unde et sententia nomenclatur accepit: hoc est de invisibilibus que a nostro sensu interiore remota sunt: his non oportet credere: qui haec in illo incorporeo lumine disposita didicerunt: vel manentia continentur.

De auctore canonice scripte divio spiritu condite. cap. iij.

De auctōitate cāonice scripture di
uino spiritu condite. cap. iij.

u **I**nvisibilem omnium maximus ē
mundus: invisibilem omnium
maximus deus est. Sed mundū eē cō
spicimus: deum esse credimus. Quod
autē deus fecerit mundum nulli potē
credimus q̄ ipsi deo. Ubi eē audiuius:
nūq̄ interi meli⁹ q̄ i scripturis s̄ctis
ubi dixit propheta ei⁹. In principio fe
cit deus celum ⁊ terram. Nunq̄d naz
ibi fuit iste propheta: quando fecit d̄s
celum ⁊ terram? Non: sed ibi fuit dei
sapientia per quam facta sunt oīa.: q̄
in animas ēt sanctas se transfert: ⁊ a
micos dei ⁊ prophetas cōstituit: eisq̄
opera sua sine strepitu intus enarrat:
Loquunt eis quoq̄ angeli dei: q̄ sēp
vident faciem patris: uoluntateq̄ ei⁹
quibus oportet annuntiant. Ex his u
nus erat iste propheta q̄ dixit ⁊ scrip
sit. In principio fecit deus celū ⁊ trā.
Qui tam idoneus testis est: per quem
deo credendum sit: ut eodem spū dei
quo hec sibi reuelata cognouit: etiam
ipsam fidem nostram futuram tanto
ante predixerit.

De conditione mundi: que nec itē
poralis sit: nec nouo dei ordinata con
silio: quasi postea uoluerit quod ātea
noluerit. cap. iij.

f **E**d quid placuit etno deo tunc
facere celū ⁊ terram: q̄ antea nō
fecisset? Qui hoc dicūt si mūdū fuisse
eternū sine ullo initio: ⁊ iō nec a deo
factūz uideri uolant: nimis auerūt sūt
a ueritate: ⁊ letali morbo impietatis i
saniunt. Exceptis enim propeticis uo
cibus: mundus ipse ordinatissima sua
mutabilitate ⁊ mobilitate ⁊ uisibiliū
omnium pulcherrima specie: quodā
modo tacitus ⁊ factum se esse: ⁊ n̄ nisi
a deo ineffabiliter atq̄ inuisibiliē ma

gno ⁊ ineffabiliter ac inuisibiliter pul
chro fieri se potuisse proclamat. Qui
autē a deo quidē factum fatent: n̄ tam
eum temporis uolunt h̄re: sed sue crea
tionis initium: ut mō quodā uelut uix
intelligibili semper sit factus. d̄nt q̄dē
aliquid unde sibi deuz uidentur uelut
a fortuita temeritate defendere: ne su
bito illi uenisse credatur in mentē q̄d
nūquam ante uenisset facē munduz:
⁊ accidisse illi uoluntatem nouam cuz
in nullo sit omnino mutabilis. Sed n̄
uideo quomodo eis possit in ceteris
rebus ratio ista s̄sistere maximeq̄ i
anima quam si deo coeternā esse cōtē
derit: unde illi acciderit noua miseria
que nūq̄ antea per eternū: nullo mō
poterunt explicare. Si enim alēnasse
semper eius miseriam ⁊ beatitudinez
dixerint: necesse est dicant etiam sēper
alternaturam. unde illa eos sequetur
absurbitas: ut etiam cum beata d̄z: in
hoc utiq̄ non sit beata: si futuram su
am miseriam ⁊ turpitudinē preuidet.
Si autē nō preuidet: nec se turpem ac
miseram fore: sed beatam semper exi
stimat: falsa op̄inōe sit beata: quo d̄
ei stultius nihil potest. Si autem sēp
quidem per secula retro infinita cum
beatitudine alternasse anime miseriam
putant: sed nunc iam de cetero cū fue
rit liberata ad miseriam non esse redi
turam: nihilominus conuincunt nūq̄
eam fuisse uere beatam: sed deinceps
incipere esse noua quadam nec fallaci
beatitudine. Sic per hoc fatebuntur il
li accidē aliquid noui ⁊ hoc magnum
atq̄ preclaruz: quod nūquā retro p
eternitatem accidisset. Lūius nouita
tis causam si deum negabuūt i etno
habuisse consilio: simul eū negabuūt
etiā beatitudis eius auctorem: quod
nefande impietatis est. Si autē dicent
etiam ipsum nouo cōsilio excogitasse:
ut de cetero sit anima in etnū beata:
quomodo eum alienum ab ea que ill

quoque displicet mutabilitate monstrabunt: Porro si ex tempore creatam sibi nullo ulterius tempore pituram: tanquam uerum habere initium: sed non habere finem fatentur: et ideo semel expertam miseriam: si ab ea fuerit liberata nunquam miseriam postea futuram: non utique dubitabunt hoc fieri manente immutabilitate consilii dei. Sic ergo credant et mundum ex tempore fieri potuisse: nec tamen ideo deum eo faciendo eternum consilium uoluntatemque mutasse.

Tam si esse cogitandum de infinitis temporum spatibus an mundum: quod nec de infinitis locorum. cap. v.

d Eiusdem uidentur et istis qui deum conditorem mundi esse consentiunt: et tamen querunt de mundi tempore quod respondeam: quid ipsi respondeant de mundi loco. Ita. n. quirit: cur potius tunc et non antea factus sit: quemadmodum quirit potius cur hic potius ubi est et non alibi. Nam si infinita spacia temporis an mundum cogitant: quod eis non uidetur deus ab opere cessare potuisse: si militer cogitent extra mundum infinita spacia locorum: in quibus si quisquam dicat non potuisse uacare omnipotentem: nonne consequens erit ut innumerabiles mundos cum epicuro soniare cogat? Ea tamen differentia quod eos ille fortuitis motibus atomorum gigni asserit et resoluit. isti autem opere dei factos dicuntur sunt: si eum per interminabilem immensitatem locorum extra mundum circumquaque patentium uacare noluerint: nec eosdem mundos quod etiam de isto sentiunt ulla causa posse dissolui. Cum his enim agimus: qui etiam deum incorporeum et omnium naturarum que non sunt quod ipse creator nobiscum sentiunt. Alios autem nimis indignum est ad istam disputationem religionis admittere: maxime quod apud eos qui multis deis sacrorum obsequium deferendum putant

isti philosophi ceteros nobilitate atque aucte uicerunt: non ob aliud nisi quia longo quidem intervallo: ueritatem reliquis propinquiores sunt ueritati. An forte substantiam dei quam nec includunt nec determinant nec distendunt loco: sed de ea sicut de deo sentire dignum est fatetur: incorporea presentia ubique totam: a tantis locorum extra mundum spatiis absentem esse dictum sunt: et uno tantum atque in comparatione illius infinitatis tam exiguo loco in quo mundus est occupatum: Non opinor eos in hec uaniloquia progressuros. Luz igitur unum mundum ingenti quidem mole corporea finitum tamen: et loco suo determinatum: et operante deo factum esse dicant: quid respondeant de infinitis extra mundum locis: cur in eis ab ope deus cesset. hoc sibi respondeant: de infinitis an mundum temporibus: cur in eis deus ab opere cessauerit. Et sicut non est consequens: ut fortuito potius quam ratione diuina deus non alio sed isto in quo est loco mundum constituerit: cum spatiis locorum infinitis ubique patentibus: nullo excellentiore merito possit hic eligi potius quam alibi: quis eandem diuinam rationem qua id factum est nulla possit humana comprehendere: ita non est consequens ut deo aliquid existemus accidisse fortuitum: quod illo potius quam antioze tempore condidit mundum: cum equaliter anteriora tempora per infinitum retro spacium preterissent: nec fuisset aliqua differentia unde tempus tempore eligendo preponeretur. Quod si dicunt inanes esse hominum cogitationes quibus infinita imaginantur loca: cum locus nullus sit preter mundum: respondetur eis isto modo inaniter homines cogitare preterita tempora uacationis dei: cum tempus nullum sit ante mundum.

Creationis mundi temporum unū esse principiū: nec aliud alio preueniri. cap. vi.

Item recte discernunt eternitas et tempus: quod tempus sine aliqua mobili mutabilitate non est: i eternitate aut nulla mutatio est: quis non uideat quod tempora non fuissent nisi creatura fieret: que aliquid aliqua motione mutaret: cuius motionis et mutationis cum aliud atque aliud que simul esse non possunt cedit atque succedit in breuioribus uel productionibus morarum inualle tempus sequeretur? Cum igitur deus in cuius eternitate nulla est omnino mutatio creator sit temporum et odo atque: quomodo dicatur post temporum spacia mundum creasse non uideo: nisi dicat ante mundum iam aliquam fuisse creaturam: cuius motibus tempora currerent. Porro si littere sacre maxime ueraces ita dunt: in principio fecisse deum celum et terram: ut nihil antea fecisset intelligatur: quia hoc potius in principio fecisse non diceret: siquid fecisset antea cetera cuncta que fecit: proculdubio non est mundus factus in tempore: sed cum tempore. Quod enim sit in tempore: et post aliquod sit: et ante aliquod tempus: post id quod preteritum est ante id quod futurum est. Nullum autem ante mundum posset esse preteritum: quia nulla creatura cuius mutabilibus motibus ageret. Cum tempore autem factus est mundus: si in eius conditione factus est mutabilis motus: sicut uidetur se habere et odo ille primorum sex uel septem dierum: in quibus mane et uespera nominantur: donec omnia que his diebus deus fecit sexto perficiatur die: septimoque in magno mysterio dei uacatio commendetur. Qui dies cuiusmodi sunt: aut perdifficile nobis aut impossibile est cogitare: quanto magis dicere. Uidemus quippe istos notos dies non habere uesperam nisi

de solis occasu: nec mane nisi de solis exortu.

De qualitate primorum dierum que antequam sol fieret uesperam et mane traduntur habuisse. cap. vii.

Illorum autem potest tres dies sine sole facti sunt: qui quanto die factus referunt. Et primitus quidem lux uerbo dei facta: atque in ipsam et tenebras odo separasse narratur: et eandem lucem uocasse diem: tenebras autem noctem. Sed qualis illa sit lux: et quo alienate motu: qualisque uesperam et mane fecerit: remotum est a sensibus nostris: nec ita ut est intelligi a nobis potest. quod tamen sine ulla hesitatione credendum est. Aut enim aliqua lux corporea est: siue in superioribus mundi partibus longe a conspectibus nostris: siue uide sol postmodum accensus est: aut lucis nomine significata est sancta ciuitas in sanctis angelis et spiritibus beatis: de qua dicit apostolus. Que sursum est hierusalem mater nostra eterna in celis. Aut quippe et alio loco. Omnes enim uos filii lucis estis et filii dei: non sumus noctis neque tenebrarum. Fit tamen et uespera diei huius et mane aliquatenus: quoniam scia creature in comparatione scientie creatoris quodammodo uespascit: itaque quod lucet et manet: cum et ipsa referatur ad laudem dilectionisque creatoris: nec in noctem uergitur ubi non creator a creature dilectione relinquitur. Deique scriptura cum illos dies dinumeraret ex ordine: nusquam interposuit uocabulum noctis. Non enim ait alicubi facta est nox: sed facta est uespera et factum est mane dies unus: ita dies secundus et ceteri. Cognitio quippe creature in seipsa decoloratior est ut ita dicam: qua cum in dei sapientia cognoscitur: uelut in arte qua facta est: ita uespera congruentius quam nox dici potest.

que tantum ut dixi cum ad laudandum
 et amandum refertur creatorem: incipit
 in mane. Et hoc cum sit in cognitionem
 sui ipsius dies unus est. Cum in cogniti-
 onem firmamenti quod inter aquas in
 superiores et superiores celum appellatum
 est: dies secundus. Cum in cognitionem
 terre ac maris omniumque signentium
 que radicibus continuata sunt terre:
 dies tertius. Cum in cognitionem lumi-
 narium maioris et minoris omniumque sy-
 derum: dies quartus. Cum in cogniti-
 onem omnium que ex aquis aërialium
 naturalium atque uolatilium: dies quintus.
 Cum in cognitionem omnium aërialium
 terrenorum atque ipsius hominis: dies sextus.

Que qualisue intelligenda sit dei re-
 quies qua post opera sex dierum requie-
 uit in septimo, cap. viij.

cum vero in die septimo requiescit
 deus ab omnibus operibus suis et sac-
 rificat eum: nequaquam est accipiendum pæ-
 riliter: tanquam deus laborauerit op-
 erando qui dixit et facta sunt uerbo intelli-
 gibili et sempiterno: non sonabili et tē-
 porali. Sed requies dei requiem signi-
 ficat eorum qui requiescunt in deo: sic
 leticia domus leticiam significat eorum que
 letantur in domo: etiam si non eos do-
 mus ipsa sed alia res aliqua letos fa-
 cit. Quanto magis si eadem domus pul-
 chritudine sua faciat letos habitantes:
 ut non solum eo loquendi modo leta
 dicatur quo significatur per id quod con-
 tinet id quod continetur: sicut theatra
 plaudunt: prata mugunt: cum in illis
 homines plaudant: in his boues mugi-
 ant: sed etiam illo quo significatur per effi-
 cientem id quod efficitur: sicut leta epi-
 stola dicitur significas eorum leticiam quos
 legentes efficit letos. Conuenientissime
 itaque cum deum requiescisse prophetica
 narrat auctas: significatur requies eorum
 qui in illo requiescunt: et quos facit ipse

requiescere. Hoc etiam hominibus que-
 bus loquitur: et propter quos utique con-
 scripta est promittente prophetia: quod et
 ipsi post bona opera que in eis et per
 eos operatur deus: si ad illum prius
 in ista uita per fidem quodammodo
 accesserint: in illo habebunt requiem
 sempiternam. Hoc enim et sabbati ua-
 catione ex precepto legis in ueteri dei
 populo figuratum est: unde suo loco
 diligentius arbitror differendum.

De angelorum conditione quid habet
 diuina testimonia sentiendum sit. c. ix.

nunc Unum quoniam de sancte ciuitatis ex-
 tu dicere instituit: et prius quod ad
 sanctos angelos attinet dicendum pu-
 tauit: que huiusmodi ciuitatis et magna pars
 est: et eo beatior quam nunquam peregrina-
 ta: que hinc diuina testimonia suppetant:
 quantum satis uidebitur deo largiente explica-
 re conabor. Ubi de mundi constitutione
 sacre littere loquuntur: non euidens est utrum
 uel quo ordine creati sint angeli. sed si
 pretermissi non sunt: uel celi nomine
 ubi dictum est in principio fecit deus
 celum et terram: uel potius lucis huiusmodi
 de qua loquitur significati sunt. Non
 autem pretermisos esse hinc estimo:
 quod scriptum est requiescisse deum in die
 septimo ab omnibus operibus suis que
 fecit: cum liber ipse ita sit exorsus. In
 principio fecit deus celum et terram:
 ut ante celum et terram nihil aliud fe-
 cisse uideatur. Cum ergo a celo et fra-
 ceperit: atque ipsa terra quam premitus
 fecit: sicut scriptura consequenter elo-
 quitur: inuisibilis et incomposita: nondumque
 luce facta utique tenebre fuerint super
 abyssum. id est super quandam terre et aë-
 rem indistinctam confusionem: ubi enim
 lux non est: tenebre sint necesse est: dei
 de omnia creando disposita sint que
 per sex dies consueuata narrantur: quo
 modo angeli pretermitterentur tanquam

non essent in operibus dei a quibus die septimo requieuit: Opus autē dei esse angelos: hic quidem nisi non premissum: non tamen evidenter expressum est: sed alibi hoc sancta scriptura clarissima uoce testatur. Nam et in hymno trium in camino uirozum: cum predictum esset benedicite omnia opera domini dominum: in executione eorumdem operum etiam sancti angeli nominati sunt. Et in psalmo canitur. Laudate dominum de celis: laudate eum in excelsis. laudate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes uirtutes eius. laudate eum sol et luna: laudate eum omnes stelle et lumen. laudate eum celi celorum et aque que super celos sunt laudent nomen domini. Quoniam ipse dixit et facta sunt: ipse mandauit et creata sunt. Etiam hic apertissime a deo factos esse angelos diuinitus dictum est: cum eis inter cetera celestia commemoratis infertur ad omnia: ipse dixit et facta sunt. Quis porro audebit opinari post omnia ista que sex diebus enumerata sunt angelos factos? Sed et si quisquam ita desipit: redarguit ista uanitatem illa scriptura paris auctoritatis: ubi deus dicit. Quando facta sunt sydera: laudauerunt me uoce magna omnes angeli mei. Iam uero erant angeli quando facta sunt sydera. facti sunt autem quarto die: Nunquidnam ergo die tertio factos esse dicemus? Absit. In promptu est enim. quid illo die factum sit. Ab aquis utique terra discreta est: et distinctas sui generis species duo ista elementa sumpserunt: et produxit terra quicquid ei radicatus inheret. Nunquidnam secundo? Nec hoc quidem. Tunc enim firmamentum factum est inter aquas superiores et inferiores: celumque appellatur est: in quo firmamento quarto die facta sunt sydera. Nimirum ergo si ad istorum dierum opera dei pertinet angeli: ipsi sunt illa lux que diei nomen

accepit: cuius unitas ut commendaretur non est dictus dies primus: sed dies unus. Nec alius est secundus aut tertius aut ceteri: sed idem ipse unus ad implendum senarium uel septenarium numerum repetitus est: propter senariam uel septenariam cognitionem: senariam. scilicet operum que fecit deus: et septenariam quietis diei. Lumen enim dixit deus fiat lux et facta est lux: si recte in hac luce creatio intelligitur angelorum: profecto facti sunt participes lucis eterne: que est ipsa incommutabilis sapientia dei: per quam facta sunt omnia: que dicimus unigenitum dei filium: ut ea luce illuminati qua creati fierent lux: et uocarentur dies participatione incommutabilis lucis et diei: quod est uerbum dei per quod et ipsi et omnia facta sunt. Lumen quippe uerum quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum: hoc illuminat et omnem angelum mundum: ut sit lux non in seipso sed in deo: a quo si uertitur angelus fit imundus: sicut sunt omnes qui uocantur imundi spiritus: nec iam lux in domino: sed in seipsis tenebre privati participatione lucis eterne. Mali enim nulla natura est: sed amissio boni: mali nomen accepit.

De simplici et incommutabili trinitate patris et filii et spiritus sancti unius deitatis: cui non est aliud qualitas aliud substantia. cap. x.

e St itaque bonum solum simplex: et ob hoc solum incommutabile quod est deus. Ab hoc bono creata sunt omnia bona: sed non simplicia: et ob hoc mutabilia. Creata sane inquam: id est facta non genita. Quod enim de simplici bono genitum est pariter simplex est: et hoc est quod illud de quo genitum est. que duo patrem et filium dicimus: et utrumque hoc cum spiritu sancto unus est deus. Qui spiritus patris et filii: spiritus

sanctus propria quadam notione huius nominis in sacris litteris nuncupatur. Alius autem est qui pater et filius: quia nec pater est nec filius. Sed alii dixi non aliud: quia et hoc pariter simplex pariterque incommutabile bonum est et coeternum. Et hec trinitas unus est deus: nec ideo non simplex quia trinitas. Neque enim propter hoc naturam istam boni simplicem dicimus: quia pater in ea solus: aut solus filius: aut solus spiritus sanctus. non enim sola est ista nominis trinitas sine subsistentia personarum: sicut sabelliani heretici putauerunt. Pater qui genuit simplex est: et filius qui genitus est pariter simplex est: et hoc est quod illud quod genitus est. Sed ideo simplex dicitur: quoniam quod habet hoc est: excepto quod relative queque persona ad alteram dicitur. Nam utique pater habet filium: nec tamen ipse est filius: et filius habet patrem: nec tamen ipse est pater. In quo ergo ad semetipsum dicitur non ad alterum: hoc est quod habet: sicut ad seipsum deus uiuens habendo utique uitam: et eadem uita ipse est. Propter hoc itaque natura dicitur simplex: cui non sit aliud habere quod uel possit amittere: uel aliud sit habens aliud quod habet: sicut uas aliquem liquorem: aut corpus colorem: aut aer lucem siue feruorem: aut anima sapientiam. Nihil enim horum est id quod habet. Nam neque uas liquor est: nec corpus color: nec aer lux siue feruor: neque anima sapientia est. Hinc est quod etiam priuari possunt rebus quas habent: et in alios habitus uel qualitates uerti atque mutari: ut et uas euacuetur humore quo plenum est: et corpus decoloretur: et aer tenebrescat siue frigeat: et anima desipiat. Sed ut si sit corpus incorruptibile quale sanctis in resurrectione promittitur: habet quidem ipsius incorruptionis inamissibilem qualitatem:

sed manente substantia corporeali: non hoc est quod ipsa incorruptio. Nam illa etiam per singulas partes corporis tota est: nec alibi maior alibi minor. Neque enim ulla pars est incorruptio: quam altera. corpus uero ipsum maius est in toto quam in parte. et cum alia pars est in ea amplior: alia minor: non ea que amplior est incorruptio: quam ea que minor. Aliud est itaque corpus quod non ubique sui totum est: alia incorruptio que ubique eius tota est: quia omnis pars incorruptibilis corporis: etiam ceteris inequalis equaliter incorrupta est. Neque enim uerbi gratia quia digitus minor est quam tota manus: ideo incorruptibilior manus quam digitus. Ita cum sint inequales manus et digitus: equalis est tamen incorruptibilitas manus et digiti. Ac per hoc quantum a corpore incorruptibile inseparabilis incorruptibilitas sit: aliud est tamen substantia que corpus dicitur: aliud qualitas eius que incorruptibile nuncupatur. Et ideo sic etiam non hoc est quod habet anima quoque ipsa: etiam si semper sit sapiens: sicut erit cum a presenti miseria liberabitur. quia licet tunc sapiens sit in eternum: participatione tamen incommutabilis sapientie sapiens erit: que non est quod ipsa. Neque enim si aer infusa luce nunquam deseratur: ideo non aliud est ipse aliud lux qua illuminatur. Neque hoc ita dixerit quasi aer sit anima: quod putauerunt quidam qui non potuerunt incorpoream cogitare naturam. Sed habent hec ad illa etiam in magna disparilitate quandam similitudinem: ut non inconuenienter dicatur sic illuminari animam incorpoream luce incorporea simplicis sapientie dei: sicut illuminatur aeris corpus luce corporea: et sicut aer tenebrescit ista luce desertus. Nam nihil sunt aliud que dicuntur locorum quorumcunque corporalium tenebre: quam aer carens luce.

ita tenebre fecere animam sapientie luce priuatam. Secunduz hoc ergo dñr illa simplicia q̄ principaliter uereqz diuina sunt: q̄ nō aliud ē in eis qualitas: aliud s̄ba: nec alioz participatione uel diuina uel sapientia uel beata sūt. *Letterum* dictus est in scripturis sanctis sp̄s sanctus sapientia multiplex: eo q̄ multa in se habeat: sed q̄ habet hec ⁊ est: ⁊ ea omnia unus ē. Neqz eiz mlte sed una sapientia est: in qua sunt immensi quidam atqz infiniti thesaurorum intelligibiliū: in quibus sunt omnes inuisibiles atqz incommutabiles rōes rerum: etiam uisibiliū ⁊ mutabiliū q̄ per ipsam facte sunt: qm̄ de⁹ non aliquid nesciens fecit: quod nec d̄ quolibet homine artifice recte dici potest. Porro si sciens fecit omnia: ea utiqz fecit que nouerat: ex quo occurrit a n̄mo quiddam m̄p̄: sed tamen ueruz q̄ iste mundus nobis notus esse non posset nisi esset: deo autem nisi notus esset esse non possit.

An eius beatitudinis quā facti āglī ab initio sui semp̄ habuerunt: ēt illos sp̄itus qui in ueritate nō steterunt p̄ticipes fuisse credendum sit. cap. xi.

q̄ **U**e cū ita sint: nullo quidez mō s̄m aliquod temporis spacium prius erant sp̄s illi tenebre quos āgelos dicimus: sed simul ut facti sūt lux facti sunt: nō tam ita tm̄ creat ut quomodo esset ⁊ quomodo uiuerent: sed etiam illuminati ut sapienter beateqz uiuerent. Ab hac illuminatiōe auersi quidam angeli: non solum non obtinuerunt excellentiam sapiētis beateqz uite: que p̄culdubio n̄ nisi eterna ē et̄nitateqz sue certa atqz segura s̄ ⁊ rōnalē uitā lz̄ insipientē sic h̄nt: ut eaz nō possint amittere nec si uelint. Quatenus autem antequam peccassent: illius sapientie fuerint p̄ticipes: definit

quis potest? In eius tamen p̄ticipatio ne equales fuisse istos illis: qui p̄p̄tea uere pleneqz beati sunt: qm̄ nequaqz d̄ sue beatitudinis eternitate fallunt quō dicturi sumus: quandoquidez si equales in ea fuissent: etiam isti in eius eternitate mansissent: pariter beati quia pariter certi: Neqz enim sicut uita q̄ d̄tuncqz fuerit: ita eterna uita ueraciter dici poterit si finem habitura sit: si quidem uita tantummodo uiuendo: eterna uero finem non habendo nominata est. Quapropter quanuis non quicquid eternum continuo beatum sit: dicitur enim etiam penalis ignis eternus: tamen si uere perfecteqz beata uita non nisi eterna est: non erat talistorum quandoqz desitura: ⁊ propterea non eterna siue id scirent siue nescientes aliud putarent: quia scientes timor: nescientes error: beatos esse utiqz non sinebat. Si autem hoc ita nesciebant ut falsis incertisue non fiderent: sed utruz sempiternum an quandoqz finem habiturum esset bonum suuz: in neutram partem firma assensione ferrentur: ipsa de tanta felicitate cūctatio eam beate uite plenitudinem quaz in sanctis angelis esse credius non habebat. Neqz eniz beate uite uocabulū ita contrahimus ad quāsdā significationis angustias: ut solum deum dicamus beatum: qui tamen ita uere beatus est ut maior beatitudo esse non possit. In cuius comparatione q̄ angeli beati sunt: sua quadam summa beatitudine quanta esse in angelis potest: quid aut quantum est.

De cōpatiōe beatitudinis iustoz nec dū tenentiū p̄missionis diuie p̄miū ⁊ p̄mox in paradiso hoīuz añ peccatum. cap. xij.

n **E**c ipos eiz huic tate beatitudinis cōparatos qd̄ attinet ad rōalē

uel intellectualē creaturā beatos nūcū-
pādos putamus. Qui. n. p̄mos illos
hoīes ī paradiso negare audeat beatos
fuisse añ peccatū: q̄uis de sua beatitū
die q̄diuturna uel utz et̄na eēt incer-
tos: esset aut̄ et̄na nisi peccassent: cum
hodie n̄ iprudēt beatos uocēus: quos
uidēus iuste ac p̄ie cū spe future imoz-
talitatis hanc uitam ducere sine grie-
uastante consciam: facile imperantes
peccatis huius infirmitatis diuinam
miserēcordiam: qui licet d̄ sue p̄seuerā-
tie premio certī sint: de ipsa tamen per-
seuerācia sua reperiuntur incerti: Quis
enim hominū se in actione p̄uectūqz
iustitie perseueraturum usqz in finem
sciat: nisi aliqua reuelatione ab illo si-
at certus: qui de hac re iusto latentiqz
iudicio non omnes instruit: sed neiem
fallit. Quantū itaqz pertinet ad d̄lec-
tationem presentis boni: beator̄ erat
p̄mus homo in paradiso: q̄ quilibet
iustus ī hac infirmitate mōtali. Quā-
tum autem ad spem futuri boni b̄tor̄
qz in q̄busqz cruciatibus corporis: cui
non opione sed certa ueritate manife-
stum ē: sine sine se habiturā omni mo-
lestia carentem societatem angelorum
in participatione summi dei: q̄ erat il-
le homo sui casus incertus in magna
illa felicitate paradisi. Quocirca cui-
uis iam non difficulter occurrit utro-
qz coniuncto effici beatitudinem: quā
recto proposito intellectualis natura
desiderat: hoc est ut ⁊ bono incommu-
tabili quod deus est sine ulla molestia
perfruatur: ⁊ in eo se in eternum esse
mansurum: nec ulla dubitatione cunc-
tetur: nec ullo errore fallatur. Hāc h̄ie
angelos lucis p̄ia fide crediū: hāc nec
antequam caderent habuisse angelos
peccatores: qui sua prauitate illa luce
priuati sunt consequēti rōe colligius.
Habuisse t̄n aliquam t̄si non p̄sciam
beatitudinem: si uitā egerūt añ pecca-
tum profecto credendi sunt.

An ita unius felicitatis omnes an-
geli sint creati: ut neqz lapsuros se pos-
sent nosse sui elapsi sunt: ⁊ post ruinā
labentium perseuerantie sue p̄sciam
acceperint qui steterunt. cap. xij.

a Ut si duz uidet q̄n facti sūt an-
geli: alios credere ita factos: ut
non acciperent p̄sciam: uel p̄seuantie
uel casus sui: alios aut̄ ita factos: ut
ueritate certissima eternitatem sue be-
atitudinis nosset: sed equalis felicitatis
omnes ab initio creati sunt: ⁊ ita fue-
runt donec isti qui nunc mali sunt ab
illo bonitatis lumine sua uoluntate ce-
cidissent: proculdubio multo est duri⁹
nunc putare angelos: sanctos eterne
sue beatitudinis incertos: ⁊ ipsos de se-
metipsis ignorare: qd̄ nos de illis per-
scriptas sanctas nosse potuimus. Quis
enim catholicus christianus ignorat
nullū bonum diabolum ex bonis ā-
gelis ulterius futurum: sicut nec istuz
in societatem bonorum angelorum ul-
terius rediturum. Veritas q̄ppe ī euā-
gelio s̄ctis fidelibusqz p̄mittit: q̄ erūt
equales angelis dei: quib⁹ ēt p̄mittit
q̄ ibunt in uitam eternam. Porro aut̄
si nos certi sumus: nunquam nos ex
illa immōtali felicitate casuros: illi ue-
ro certi non sunt: iam potiores non e-
quales eis erimus. Sed quia nequaquā
ueritas fallit: ⁊ equales eis erimus: p̄-
fecto etiā ipsi certi sunt sue felicitatis
eterne. Cuius illi alij quia certi nō fue-
runt: non enim erat eoz̄ eterna felici-
tas cuius certi essent: q̄ sinē fuerat ha-
bitura: restat ut aut ipares fuerit: aut
si pares fuerūt p̄ istoz̄ ruinā illi certa
scia sue s̄p̄itne felicitatis accesserit. Ni-
si forte quis dicat id quod d̄ns ait de
diabolo in euangelio. Ille homicida
erat ab initio ⁊ ī uitate nō stetit: sic eē
accipiendum ut non solum homicida
fuerit ab initio: id est uitio hūmani ge-
neris ex quo utiqz homo factus est:

quem decipiēdo posset occidere: uerū
 ē ab initio sue conditionis in ueritate
 non steterit: 7 ideo nunquam beatus
 cum sanctis angelis fuerit: suo recusā
 esse sūditus creatori: 7 superbia sua ue
 lut priuata potestate elatus: ac p hoc
 falsus 7 fallax: quia neq; unq; p̄tatem
 omnipotentis euadit. Et qui per piaz
 s̄blectionem noluit tenere quod uere
 est: affectat per superbaz elationem si
 mulare quod non est: ut sic intelligat
 etiam quod beatus apostolus ioānes
 ait: ab initio diabolus peccat: hoc ē ex
 quo factus est iusticiam recusauit: quā
 nisi pia deoq; subdita uoluntas habē
 non posset. Huic sententiae quisquis ac
 quiescit: non cum illis hereticis sapit:
 id ē manicheis: 7 si que alie pestes ita
 sentiunt: q; suam quandam propriam
 tanquam ex aduerso quodam princi
 pio diabolus habeat naturam mali:
 qui tāta uanitate desipiunt: ut cū uer
 ba ista euangelica in auctoritate nobis
 cum habeant: non attendant non dix
 isse dominum a ueritate alieno fuit:
 sed in ueritate non stetit: ubi a uitate
 lapsum intelligi uoluit: in qua utiq; si
 stetisset: eius particeps factus beatus
 cum sanctis angelis permaneret.

Quo genē locutionis dictū sit de
 diabolo: q; in uitate nō steterit: q; ueri
 tas non est in eo. cap. xiiij.

S Ubicū aut iudiciū: quasi q̄sisse
 mus unō oñdatur q; in ueritate
 non steterit: atq; ait q; n̄ ē ueritas in
 eo. Effet autem in eo si in illa steterit.
 Locutione autem dictum est minus
 usitata. Sic enim uidet sonare: in uita
 te non stetit: quia non est ueritas i eo:
 tanquam ea sit cā ut in ueritate non
 steterit: q; in eo ueritas non sit: cū poti
 us ea sit cā ut i eo ueritas non sit: q; i
 ueritate non stetit. Ista locutio est 7 i
 psalmo ubi ait. Ego clamaui quoniam

exaudisti me deus: cum dicendū fuisse
 uideatur: exaudisti me deus quoniam
 clamaui. Sed cum dixisset ego clama
 ui: tanquam ab eo quereretur unde se
 clamasse monstraret: ab effectu exau
 ditionis dei clamōis sui ostendit affec
 tum: tanq; dicēt. Hinc oñdo clamasse
 me qm̄ exaudisti me.

Quid sciendū sit de eo qd scriptū
 ē ab initio diabolus peccat. cap. xv.

i - Illud ē qd ait de diabolo ioan
 nes: ab initio diabolus peccat: n̄
 intelligūt qui inde uolunt asserere pec
 cati naturam: cuz naturale nulluz sit
 omnino peccatum. S; qd respondet
 pro phisicis testionis: siue qd ait esai
 as s̄b figurata persona principis baby
 lonie diaboluz notans: quō cecidit lu
 cifer qui mane oriebatur: siue qd eze
 chiel: in delicijs paradisi dei fuisse: om
 ni lapide precioso o: natus: ubi intelli
 gūtur fuisse aliquando sine peccato?
 Nam expressius ei paulopost dī. Am
 bulasti in diebus tuis sine uitio. Que
 si alie conuenientias intelligi nequnt:
 oportet ēt illud quod dictum ē in ueri
 tate non stetit sic accipiamus: q; in ue
 ritate fuerit: sed non permanserit. Et
 illud qd ab initio diabolus peccat: nō
 ab initio ex quo creatus est peccare
 p̄tādus ē: sed ab initio peccati quod
 ab ipsius superbia cepit esse peccatū.
 Nec illud quod scriptum est in libro
 iob: cum de diabolo sermo esset. Hoc
 est initiaz figmenti domini quod fecit
 ad illudendum ab angelis suis. Cui
 consonare uidetur 7 psalmus ubi legi
 tur. Draco hic quem finxisti ad illu
 dendum ei sic intelligendum est: ut
 existimemus talem ab initio creatuz:
 cui ad angelis illuderetur: sed in hac
 pena post peccatum ordinatum. Initi
 um ergo eius figmentum est domini.
 Non enim est ulla natura etiam in

extremis infimisq; bestiis: quam nō ille constituit a quo est omnis modus: omnis spes: omnis ordo: sine quibus nihil rez inueniri uel cogitari potest. Quanto magis angelica creatura: q̄ oīa cetera q̄ deus condidit nature dignitate precedit.

De gradibus ⁊ differentijs creaturarum: q̄ alit̄ pendet utilitatis usus: aliter ordo rationis. cap. xvi.

¶ In his enim q̄ quoquomō sunt: ⁊ non sunt quod d̄s ē a quo facta sunt: preponunt̄ uiuentia n̄ uiuenti b̄: sicut ea que habent uim gignendi uel etiam appetendi: his q̄ isto motu carent. Et in his q̄ uiuunt p̄ponuntur sententia non sentientibus sicut arboribus animalia. Et in his que sentiūt preponuntur intelligentia non intelligentibus: sicut homines pecoribus. Et in his que intelligunt preponuntur v̄ mortalia mortalibus: sicut angeli hoībus altioris preponuntur nature ordīne. Est autē alius atq; alius pro suo cuiusq; usu estimationis modus: quo fit ut quedam sensu carentia q̄busdaz sentientibus preponamus: intantum ut si potestas esset ea proisus de natura rerum auferre uellemus: sine quez in ea locum habent ignorantes: siue etiam sciamus nostris ea commodis postponentes. Quis enim non domi sue panem habere q̄ mures nūmos q̄ pulices malit? Sed quid mirum cū in ipsorum etiam hominum estimatione quorum certe natura tante ē dignitatis: plezq; carius comparet equus q̄ seruus: gemma q̄ familia? Ita ī tali libertate iudicandi plurimum distat ratio considerantis a necessitate indigentis: seu uoluptate cupientis: cū ista quid per seipsum in rerum gradibus pēdat. necessitas autē qd̄ propter quid expetat cogitet: ⁊ ista quid uerum luci

mentis appareat: uoluptas uero quid iocundum corporis sensibus blandiat exquirat. Sed tm̄ ualet in naturis rationalibus quoddam ueluti pondus uoluntatis ⁊ amoris: ut cum ordie nature angeli hoībus: tamē lege iusticie boni homines mal̄ angel̄ preferant̄.

Uitiū malicie non naturam eē: sed cōtra naturā: cui ad peccandum non conditor cā est: sed uoluntas. cap. xvij.

¶ Propter naturam igit̄ n̄ pp̄t̄ maliciam diaboli dictū recte intelligiū. Hoc est uitiū figm̄ti dñi: qz sine dubio nisi esset uitiū malicie: natura non uiciata precessit. Uitiū autē ita contra naturam ē: ut nō possit nisi nocere nature. Nō itaq; est uitiū recedere a deo nisi nature cuius id uitiū est: potius cōpeteret esse cū deo. Quapp̄ etiam uoluntas mala grande testimonium est nature bone. Sed deus sicut naturarum bonaruz optimus creatō est: ita malarum uoluntatum iustissimus ordinator: ut cum male ille utōf naturis bonis: ipse bñ utatur etiam uoluntatib̄ malis. Itaq; fecit ut diabolus institutionē illius bonus: uolūtate sua malus: in inferioribus ordinatus illudēt ab agelis eius. i. ut prosint tentationes eius sanctis: quibus eas obesse desiderat. Et qm̄ deus cum euz conderet future malignitatis eius nō erat utiq; ignarus: ⁊ preuidebat que bona de malis eius esset ipse factur⁹: propterea psalmus ait. Draco hic quē finxisti ad illudendum ei: ut in eo ipso q̄ eum finxit: licet per suam bonitatem bonum: iam per suam prescīaz p̄passe intelligatur quomō illo utēt̄ ī malo.

De pulchritudine uniuersitatis q̄ per ordinationem dei etiam ex contrario fit oppositioe lucentio. cap. xvij.

n *Esq̄ enim deus ullum non dico angeloz sed uel hoīuz crearet: quem malum futurum esse prescisset: nisi pariter nosset quibus eos bonoz usibus commodaret: atq̄ ita ordinem seculorum tanquam pulcherrimum carmen etiam ex quibusdam quasi antithetis honestaret. Antitheta enim q̄ appellantur in ornamentis elocutionis sunt decētissima: que latine appellantur opposita: uel quod expressius dicitur contrapōsita. Non est apud nos huius uocabuli consuetudo: cuz tamen eidem ornamentis locutionis etiam sermo latinus utat̄: immo lingue omnium gentium his antithetis. ⁊ paulus apostolus in secunda ad corinthios epistola illum locum suauit̄ explicat ubi dicit: per arma iustitie a dextris ⁊ a sinistris: per gloriā ⁊ ignobilitatem: per infamiam ⁊ bonam famam: ut seductores ⁊ ueraces: ut qui ignoramur ⁊ cognoscimur: quasi morientes ⁊ ecce uiuimus: ut coerciti ⁊ n̄ mortificati: ut tristes semper autem gaudentes: sicut egeni multos autem ditantes: tanquam nihil habentes ⁊ omnia possidentes. Sicut ergo ista cōtraria contrarijs opposita sermonis pulchritudinem reddunt: ita quadam non uerborum sed rerum eloquentia contrariorum oppositione seculi pulchritudo componitur. Apertissime hoc positum est in libro ecclesiastico hoc modo. Contra malum bonum ē: ⁊ contra mortem uita: sic contra piuz peccator. Et sic intueri in omnia opa altissimi bina contra bina: unum contra unum.*

Quid sentiendūz uideatur diuisit̄ deus inter lucem ⁊ tenebras. capitulū xix.

q̄ *Vanus itaq̄ diuini sermonis obscuritas etia ad hoc sit util̄:*

q̄ plures sententias ueritatis parit: ⁊ in lucem noticie producit: dum alius euz sic alius sic intelligit: ita tamen ut quod in obscuro loco intelligitur: uel attestatione rerum manifestarum uel alijs locis minime dubijs asseratur: si ue cuz multa tractantur: ad id quoq̄ perueniatur quod sensit ille q̄ seipsit̄: siue id lateat sed ex occasione tractande profunde obscuritatis alia quedaz uera dicantur: non mihi uidetur ab operibus dei absurda sententia: si cum lux illa prima est facta angeli creati intelliguntur: ⁊ inter sanctos angelos ⁊ imundos fuisse discretuz: ubi dictū est ⁊ diuisit̄ deus inter lucē ⁊ tenebras: ⁊ uocauit deus lucē diem: ⁊ tenebras uocauit noctē. Solus quippe ille ista discernere potuit: qui potuit etiā prius q̄ caderent prescire casuros: ⁊ lumine priuatos ueritatis in tenebrosa superbia remansuros. Nam inter istum nobis notissimum diem ⁊ noctem. i. inē hanc lucem ⁊ has tenebras uulgatissimas sensibus nostris: luminaria celi ut diuiderent imperauit. Fiant inquit luminaria in firmamento celi ut luceant super terram: ⁊ diuidant inter diē ⁊ noctem: Et paulopost. Et fecit inq̄t deus duo luminaria magna lumina maius in principio diei: ⁊ lumina minus in principio noctis. Et stellas. ⁊ posuit illas deus in firmamento celi lucere super terrā: ⁊ preesse diei ⁊ nocti: ⁊ diuidere inter lucem ⁊ tenebras. Inter uero lucem que sancta societas angelorum est illustratione ueritatis intelligibiliter fulgens: ⁊ ei contrarias tenebras. i. malorum angelorum auzozum a luce iustitie teterrimas mentes: ipse diuidere potuit: cui etiam futurum non nature sed uoluntatis malum occultum aut incertum esse non potuit.

De eo q̄ p̄ dīscetionē lucis atq; te
nebrarū dicitū ē ⁊ uidit deus lucem qz
bona est. cap. xx.

d Enīq; nec illud ē pretereunduz
silētiū: q̄ ubi dixit d̄s fiat lux ⁊
facta ē lux: cōtinuo s̄biūctū ē: ⁊ uidit
deus lucē quia bōa ē. Nā posteaq; se-
pauit inter lucē ⁊ tenebras: ⁊ uocauit
lucem diem ⁊ tenebras noctem: ne sil-
cum luce etiā talibus tenebris testimo-
nium placiti sui perhibuisse uideret.
nam ubi tenebre inculpabiles sunt: in
quas ⁊ lucē istā his ocul̄ cōspiciuā lū-
minaria celi diuidunt: nō añ sed post ī-
fertur. Et uidit deus quia bonum est:
⁊ posuit inquit illa in firmamēto celi:
lucere sup̄ terram ⁊ preesse diei ⁊ noc-
ti: ⁊ separe inter lucem ⁊ tenebras. Et
uidit deus quia bonū est. Utrūq; pla-
cuit: qz utzq; sine peccato est. Ubi au-
tē dixit deus fiat lux ⁊ facta ē lux: ⁊ ui-
dit d̄s lucē qz bona ē: ⁊ postmodum ī-
fert ⁊ sepauit d̄s inter lucē ⁊ tenebras
uocauitq; deus lucē diem: ⁊ tenebras
uocauit noctem: non hoc loco additū
ē: ⁊ uidit d̄s quia bonum ē: ne utrūq;
appellaret bonum: cum esset horuz al-
terum malum uitio p̄po: non natura.
Et iō sola ibi lux placuit conditorū: te-
nebre autē angelice ⁊ si fuerāt ordinan-
de: non tñ fuerant approbande.

De et̄na ⁊ incōmutabili sc̄ia dei ac
uolūtate: qz semp̄ illi unīv̄sa q̄ fecit sic
placuerit faciēda quēadmodū facta.
cap. xxi.

q Uid ē. n. aliud itelligēdū ī eo q̄
p̄ oīa dī: uidit d̄s qz bonū ē: nisi
opis approbatio fm̄ artē facti q̄ sapia
dei ē: Deus autē n̄ usq; adeo cū dicit fac-
tum ē: tunc didicit bonū: ut nihil eorū
fieret si ei fuisset incognitum. Dū ergo
uidit quia bonum ē: qd̄ nisi uidisset a-

teq; fieret: non utiq; fieret: docet bonū
eē n̄ dīscit. Et plato quidē plus ausus
ē dicē: elatum esse. s. deum gaudio mū-
di unīuersitate perfecta. Ubi ⁊ ipse nō
usq; adeo desipiebat: ut putaret deum
sui operis nouitatē factum beatiorē:
sed sic oñdē uoluit artifici suo placuisse
se iam factum: quod placuerat in arte
faciendum: nō q̄ ullo mō dei sc̄ia ua-
riet̄: ut aliud in eo faciant q̄ nondum
sunt: aliud q̄ iam sunt: aliud q̄ fuerūt.
Non enim more nostro ille uel quod
futurum est prospicit: uel quod p̄ns ē
aspicit: uel quod preterituz ē respicit:
sed alio modo quodam a nostrarūm
consuetudine cogitationū lōge atq; di-
uerso. Ille quippe non ex hoc ī illd̄
cogitatione mutata: sed omnino incō-
mutabiliter uidet: ita ut illa quidē q̄
temporaliter fiunt: ⁊ futura nondum
sint: ⁊ presentia iam sint: ⁊ preterita
iam non sint. Ipse uero hęc oīa stabli
ac sempiterna presentia cōprehēdat:
nec aliē oculis: aliē mente: non eīm ex
aīo constat ⁊ corpore. Nec aliter nūc:
aliter antea: ⁊ aliter postea: qm̄ nō sic
nostra: ita quoq; eius sc̄ientia triuz tē-
porum: p̄ntis uidelicet ⁊ preteriti uel
futuri uarietate mutatur: apud quem
non est immutatio nec momenti obū-
bratio. Neq; enim eius intentio de co-
gitatione in cogitationem transit: in
cuius incorporeo contuitu simul ad-
sunt cuncta que nouit. Qm̄ tempora
ita nouit null̄ suis t̄palib̄ notionib̄:
quenadmodum temporalia mouet
nullis suis temporalibus motibus.
Ibi ergo uidit bonum esse quod fecit:
ubi bonum esse uidit ut faceret. Nec
quia factum uidit sc̄ientiam duplica-
uit: uel ex aliqua parte auxit: tanquaz
mioris sc̄ientie fuerit priusq; faceret
qd̄ uideret: q̄ tam p̄fecte nō oparetur:
nisi tā p̄fecta sc̄ia cui nihil ex eius ope-
ribus adderet. Quapropt̄ si t̄mmodo
nobis insinuandum esset quis fecerit

lucē: sufficēt dicē fecit de' lucē. Si autē non solū quis fecerit: neq; et per, quid fecerit: satis esset ita enūcerari. ⁊ dixit deus fiat lux: ⁊ facta ē lux: ut n̄ tantū deū: s; et p̄ uerbū lucē fecisse nosseus. Quō tria quedam maxime scienda de creatura nobis intīmari oportuit: q̄s eam fecerit: p̄ quid fecerit: quare fecerit: deus dixit inquit fiat lux: ⁊ facta est lux: ⁊ uidit deus lucē q; bōa ē. Si ergo q̄rius quis fecerit: d̄s ē: si p̄ qd fecerit: dixit fiat ⁊ facta ē: si quare fecerit: q; bōa ē. Nec auctor: ē excellētior deo: nec ars efficacior dei v̄bo: nec cā meliō q̄ ut bonū crearet a bono deo. Hanc etiā plato cām condendī mūdi iustissimam dicit: ut a bono dō bōa opa fierent: siue ista legerit: siue ab his qui legerant forte cognouerit: siue acerriō ingenio inuisibilia dei p̄ ea q̄ facta sunt itēlecta p̄spererit: siue ab his q̄ ista cōspererant ⁊ ipse didicerit.

De his quibus in uniuersitate rez a bono creatore bene conditaruz qdā displicent ⁊ putant nullam malam eē naturam. cap. xxiij.

b Anc tñ cām. i. ad bona creanda dicit bonitatē dei. hanc inq; cāz tam iustaz atq; idoneam: q̄ diligenter considerata ⁊ pie cogitata: om̄s cōtrouersias querentiū mundi originē t̄minat: Quidam hērici non uiderunt: q̄a egenā carnis huius fragilēq; mortalitatem iā de iusto supplicio uenientez: dum ei n̄ conueniūt pluria offendunt: sicut ignis aut frigus aut fera bestia: l̄ quid eiusmodi. Nec attendūt q̄ uel in suis locis naturisq; uigēat: pulchroq; ordine disponant: q̄tūcūq; uniuersitatē rez p̄ suis portionibus decoris tanq; i cōmunem rempublicam conferant: l̄ nobis ipsi si eis congruenter atq; sciēter utātur cōmoditatē atq; ita ut uenena ipsa q̄ per inconuenientiam p̄

niciosa sunt: conuenientē adhibita in salubria medicamēta uertantur: q̄q; a contrario et hec quibus delectant: sic cibis ⁊ potus ⁊ ista lux imoderato ⁊ importuno usu noxia sentiant. Unde nos admonet diuina providentia nō res insipientē uituperare: s; utilitatem rerum diligēt inquirē: ⁊ ubi nostruz ingenium uel infirmitas deficit: ita credere occultam sicut erant qdā q̄ uix potuimus inuenire: quia ⁊ ipsa utilitatē occultatio: aut hūilitatē exercitatio ē: aut elationis attritio: cō oīo natura nulla sit malum: nomēq; hoc non sit nisi priuatiōis boni. sed a terrēis usq; ad celestia: ⁊ a uisibilib⁹ usq; ad inuisibilia: sunt alijs alia bōa: alijs alia meliora: ad hoc ineq̄alia ut essent oīa. Deus autē ita ē artifex magnus in magnis: ut minor non sit in paruis. Que pua nō sua granditate: nā pene nulla ē: sed artificis sapientia metienda sūt: sicut in specie uisibili hoīs: si unum radatur supercilium: q̄propemodū nihil corpori ⁊ q̄multum detrahāt pulchritudini. qm̄ non mole constat sed distat a paritate ac dimisiōe m̄broz. Nec sane multum miranduz est: q; hi qui nōnullam malam putāt eē naturam: suo quodam proprio exortam p̄ pagatāq; p̄ncipio: nolunt accipere istā cām creationis rerum: ut bonus deus conderet bona: credentes eum potius ad hec mundana molimina rebellātis aduersum se mali repellendi: extrēa necessitate p̄ductum suāq; naturam bonam malo coercēdo sup̄adocq; miscuisse: q̄turpissime pollutā ⁊ crudelissime captiuatā: ⁊ opp̄sā labore magno uix mundet ac libēt: nō totam tamē: s; qd̄ eius non potuerit ab illa inq̄natione purgari: tegmen ac uinculum futurum hostis uicti ⁊ inclusi. Sic autē māichei n̄ desperēt uel poti⁹ isaniet: si dei naturā sicuti ē incommutabilez atq; omnino icorruptibile credēt: cui

nocere nulla res possit: aiam vō q̄ uoluntate mutari in deterius ⁊ peccato corumpi potuit: atq; ita incōmutabil' vitatis luce priuari: n̄ dei ptē nec eius nate q̄ dei est: s; ab illo conditam lōge ipazē pditori christiana s̄itate s̄tirēt.

De errore in quo origenis doctria inculpatur. cap. xxiij.

I Ed multo est mirandū ampli': q̄ ēt q̄daz q̄ unū nobiscū credūt oīum rez eē principū: nullāq; naturā q̄ non est quod deus ē: nisi ab illo conditore esse n̄ posse: noluerūt tñ istā cāz fabricandī mundi tam bonam ac simplicem bñ ac simplr' crdere: ut ds bonus conderet bona: ⁊ essent post deuz q̄ non essent quod est deus: bona tñ que non faceret nisi bonus deus. S; aias dñt non quidē ptes dei s; factas a deo: peccasse a deo conditore ꝛcedendo. ⁊ diuisis progressibus p diuisitate peccatoz: a celis usq; ad terras diuisa corpora quasi uincula meruisse: ⁊ hūc eē mundū eāq; cām mūdi faisse faciēdi: n̄ ut conderent bōa: s; ut mala cohiberent. Dinc origenes iure culpaf. In libris. n. quos appellat peritarchon id est de principū hoc sensit: hoc scrip sit. Ubi plusq; dici pōt mīroz hoīem ī ecclesiasticis līs tam doctum ⁊ exercitātū: n̄ attendisse primū q̄ hoc eēt contrariū scripture huius tante auctis intentioni: q. p omnia opa dei s̄iungēs: ⁊ uidit ds quia bonū est: cōpletisq; oī b' inferens ⁊ uidit ds omnia que fecit: ⁊ erant bona ualde: nullam aliam cāz faciendi mundi intelligi uoluit: nisi ut bona fierent a bono deo. Ubi si nemo peccasset: tñmō naturis bonis eēt mūdus ornatus ⁊ plenus. Et q; peccatus ē: non ideo cūcta sunt īpleta peccatis: cū bonoz longe maior nūmerus in celestib' sue nature ordinē seruet. Nec mala ueluntas quia nature ordinem

seruare noluit: iō iust' dei leges oīa bñ ordinantis effugit: qm̄ sicut p̄ctura cū colore nigro loco suo posita: ita univ' sitas rez si quis possit intueri: ēt cum peccatozib' pulchra ē: q̄uis per seipos cōsideratos sua deformitas turpet. Deinde uidere debuit origenes ⁊ q̄cūq; ista sapiūt: si hec opio uera eēt: mūdū iō factū ut aie pro meritis peccatorū suoz tanq̄ ergastula q̄b' penalit' includerēt corpora accipient: superiora ⁊ leuiora que minus: inferiora uero ⁊ grauiora q̄ āplius peccauerūt: dēones quibus deterius nihil ē: terrēa cōpōa quib' īferi ⁊ graui' nihil ē: potius q̄ hoīes ēt bonos: potius ētq; malos habere debuisse. Nunc vō ut itelligemul aiaz merita non qualitatis' corporū esse p̄sanda: aerēū possidet pessimus demon. homo aut' ⁊ nūc licet malus longe minoris mitiorisq; malicie: ⁊ certe ante peccatum tñ luteum corpus accepit. Quid aut' stulti' pōt dici: q̄ istū solem ut in uno mundo unus esset: n̄ decori pulchritudinū uel etiā salutī rez corporalium consuluisse artificez deum: sed hoc potius euenisse: q; una aia sic peccauerat: ut tali corpore mere retur includi? Ac p hoc si contigisset ut non una sed due: immo non due s; decem uel centum similiter equalit'q; peccassent: centū soles h̄iet hic mūdo'. Qd ut nō fieret non opificis p̄uisione mirabili ad rez corporalium salutem decorēq; consultum est: s; cōtigit potius ut sola corpus tale mereret. Nō plāe aiaz de quib' nesciunt qd loquāt: sed eoz ipsoz qui talia sapiunt multū lōge a ueritate ⁊ merito ē coercēda progressio. Nec ergo tā q̄ sup' cōmānū cū ī unaquaq; creatura req̄rūt: quis eā fecerit: per quid fecerit: quare fecerit: ut respondeat deus p uerbū suuz: q; bona ē: utrum altitudie mystica nobis ipa trinitas intimesc: hoc est pater

7. filius 7 spūs sanctus: an aliqd occurrat quod hoc loco scripturarum id accipiendū esse perhibeat: multi fmo nis est q̄o : nec omnia uno uolumine ut explicemus urgendum est.

De trinitate diuina q̄ per oia opera sua significationis sue sparsit indicia. cap. xliij.

c Redius 7 tenēus 7 fidelis p̄dicamus: q̄ pater genuerit uerbuz: hoc ē sapias p̄ quā facta sunt omnia: unigenitū filiū: unus unū: cōnū coetnū: sūme bonus equalit̄ bonū: 7 q̄ spūs sanctus simul 7 p̄is 7 filiū sit spūs: 7 ipse consistat 7 coetnū ā bobus: atq; hoc totum 7 trinitas sit propter p̄p̄tatem p̄sonaz: 7 unus deus p̄pter inseparabilem diuinitatem: sicut unus omnipotens p̄pter inseparabilem oipotētiā: ita tñ ut etiam cum de singulis q̄rit: unus q̄sq; eoz 7 d̄s 7 oipotēs cē respōdeat. cum v̄o de oibus simul: non tres d̄i uel tres omnipotentes: sed un̄ d̄s omnipotens: tanta ibi ē in trib̄ inseparabilis unitas: que sic se uoluit p̄dicari. Ut patet boni patris 7 boni filij: spūs sanctus q̄ communis ā bobus ē recte bonitas dici possit amboz: nō audeo temerariam p̄cipitare sententiam: uerū amboz eum dicere sanctitatem facili⁹ ausus fuero: n̄ ā bobz quasi qualitatem: sed ipsam: quoq; s̄bam 7 etiā ē trinitate p̄sonaz. Ad hoc. n. me p̄babilis ducit: q̄ cū sit 7 p̄i spūs 7 fili⁹ spūs: 7 p̄i sanctus 7 fili⁹ sanctus: p̄p̄e tamē ipse uocatur spiritus sanctus: tanquā sanctitas s̄balis 7 cōsubstantialis amboz. Sed si nihil ē aliud bonitas diuina q̄ sanctitas: p̄fecto 7 illa diligētia rōis ē non presumptionis audacia: ut i operib̄ dei secreta quodam loquēdi mō quo nostra exercentur intentio: eadez nobis insinuata itelligat trinitas: unā quāz creaturam quis fecerit: per q̄d

fecerit: p̄p̄ter quid fecerit. Pat̄ q̄ppe intelligit uerbi q̄ dixit ut fiat: q̄d aut̄ illo dicente factū ē: p̄culdubio p̄ v̄buz factū ē. In eo uero quod d̄ uidit deus q̄ bonū ē: satis significat deū nulla necessitate: nulla sue cuiusq; utilitatis indigentia: s̄ sola bonitate fecisse quod factum est. i. quia equaliter bonum: 7 q̄ spūs sanctus simul 7 p̄is 7 filiū bonū ē. Q̄d ideo postea q̄ factū ē d̄: ut res q̄ facta est congruere bonitati propter quā facta ē indicetur. Que bonitas si spūs sanctus recte intelligit: diuīsa nobis trinitas in suis operibus intimat. Inde est ciuitatis sancte q̄ in sanctis ā gelis sursum est: 7 origo: 7 informatio: 7 beatitudo. Nā si querat unde sit: d̄s eam condidit. Si unde sit sapiens: a deo illuminatur. Si unde sit felix: deo fruit: s̄sistens modificat: cōtemplans illustrat: inherēs iocundatur: uidet: amat: in eternitate dei uiget: in uitate dei lucet: in bonitate dei gaudet.

De tripartita totius philosophie disciplina. cap. xxv.

q Quantum intelligi datur hinc philosophi sapientie disciplinā tripartitam esse uoluerunt: immo v̄o tripartitam esse aiaduertere potuerunt. Neq; enim ipsi instituerunt ut ita eēt: sed ita esse potius inuenerunt: cuius una pars appellaret physica: altera logica: tertia ethica. Quaz noīa latina iā multoz līs frequentata sunt: ut naturalis: rōnalis: moralisq; uocarent: quas ēt i octauo libro breuiter striximus. nō q̄o sit cōsequēs ut isti i his trib̄ aliquid s̄m deum de trinitate cogitauerint. Quāuis plato primus istā distributionem reperisse 7 cōmendasse dicat: cui neq; naturaz omnīū auctor: nisi deus uisus est: neq; intelligentie dator: neq; aōis quo bñ beateq; uiuatur ispiratō. S̄z certe cū de natura izz

7 de rōe indagande ueritatis: 7 ð fine boni ad quem cuncta que agimus referre debēus: diuersi diuersa sentiant: In his tamē tribus magnis 7 generalibus q̄onibus ois eorum uersatur intētio. Itā ut cum in unaquāqz earuz q̄d quisqz sectetur multiplex sit discrepātia opionū: esse tamen aliquā natūcām. scie formā: uite sūmā nemo cūctetur. Tria enim sunt que in unoquoqz homine artifice spectant ut aliq̄d efficiat: natura: doctrina: usus. Natura ingenio: doctrina scientia: usus fructu diiudicandus est. Nec ignoro q̄ pprie fructus fruētis: usus uero utētis sit. atqz hoc interesse uideat: q̄ ea re frui dicimur: q̄ nos non ad aliud referēda per seipsam delectat. Utī uo ea re quā ppter aliud querimus: unī t̄pālī magis utenduz est: q̄ fruendū ut frui mereamur eternis. Non sicut peruersi q̄ frui uolunt nummo: utī autē deo: qm̄ nō nūmū ppter deū ipēdūt: sed deum ppter nummum colunt. Uerūtam̄ eo loquēdi modo quem plus obtinuit cōsuetudo: 7 fructibus utiur: 7 usibz fruimur. Nam 7 fructus iā ppe dñr agrorum: quibz utiqz omnes temporaliter utimur. Hoc itaqz more usū dixerim: i his tribus que in homine spectanda cōmonui: que sunt natura: doctrina: usus. Ex his propter obtinēdā beatā uitā t̄partita ut dixi a phīs iuēta ē disciplina: natural' ppter naturā: rōnalis ppter doctrinā: moral' ppter usū. Si ergo natura nostra esset a nobis: pfecto 7 n̄iam nos genuiffēus sapientiaz: nec eam ex doctrina. i. aliunde discendo percipere curaremus: 7 n̄ amor a nobis profectus: 7 ad nos relatus ad beate uinēdū sufficeret: nec bono alio quo frueremur ullo indigeret. Nūc uero quia natura nostra ut esset deū hēt auctorem: proculdubio ut uā sapiāus ipsūz debemus habere doctōrez: ipsū etiaz ut beati simus suauitatis itime

largitorem.

De imagine summe trinitatis: q̄ h̄z quendam modū. in natura ē nec dum beatificati hōis. cap. xxvi.

e Nos quidē in nobis t̄arsi nō equalē: imo ualde lōgeqz distantē: neqz coeternā: 7 quo breuius totuz dī nō eiusdem s̄stantie cuius est deus: tamen quia deo nihil sit in rebus ab eo factis natura p̄p̄q̄us: imaginē dei hoc ē sūme illi trinitatis agnoscius: ad hoc reformatōe perficiendā: ut sit ēt similitudine p̄x̄ia. Nā 7 sumus: 7 nos eē nouimus: 7 nostrz esse ac nosse diligētis. In his autē tribus que dixi: nulla nos falsitas uerisimilis turbat. Non. n. ea sicut illa q̄ foris sunt ullo sensu corpōris tangimus: uelut colores uidendo: sonos audiendo: odores olfaciendo: sapes gustando: dura 7 mollia contrectando sentius: quoz sē sibiū ēt imagies eis simillimas: nec iam corporeas cogitatione v̄sāus: memoria tenemus: 7 per ipsas in istoruz desideria concitāur: s̄z sine ulla phāta siāz uel phantasmātū imaginatione ludicatoria me esse me idqz nosse 7 amare certissimū ē. Nulla in his uerisimil' academicoz argūta formido dicentium. Quid si falleris: Si. n. fallō: sū. Nā qui non ē: utiqz nec falli pōt: ac p hoc sū si fallor. Quia ego sū q̄ fallō: quomō esse me fallor: qm̄ certū est me esse si fallor: Quia igitur essem qui falleret: etiam si fallar proculdubio i eo q̄ me noui esse nō fallor. Cōsequēf ē autē ut etiā in eo q̄ me noui nosse: nō fallar. Sicut enim noui me esse: ita noui ēt hoc ipsum nosse me. Itaqz duo cum amo: eundez quoqz amorem q̄d dā t̄tū nec īmparis estiatōis eis qual noui rebus adiungo. Neqz enim fallō amare me: cū in his q̄ amo nō fallar. Quāqz r̄si illa falsa essent: falsa me

amare uerum esset. Nā quo pacto recte reprehenderer: et recte prohiberer ab amore falso: si me illa amā falsum esset: Lū ūo et illa uera atq; certa sint: q̄s dubitet q̄ eorū que amā et ipse aor uerus et certus est: Tā porro nemo est q̄ eē se nolit: q̄ nō ē q̄ n̄ eē b̄tus uelit. Quō. n. pōt beatus eē si nihil ut.

De essentia et sciētia et utriusq; amore. cap. xxvij.

I Ta ūo uī quadā naturali ipsuz eē iocūdū ē: ut nō ob aliud et hī qui miseri sunt nolint interire. Et cuz se miseros esse sentiant: nō seipos de rebus: sed miseriā suā pot' auferri uelint. Illis ēt et q̄ sibi miserrimi appent: et plane sunt: et nō solū a sapientibus qm̄ stulti: uez ēt ab hīs qui beatos se putant: miseri iudicant: qz pauperes atq; mendici sunt: si quis immortalitē daret qua nec ipsa miseria moreret: pposito sibi q̄ si in eadē miseria sēp esse nollent: nulli et nūq̄ essent futuri: sed oīmpo periturū: pfecto exultarent leticia: et sic semp eligerent eē q̄ oīo nō esse. Huius rei testis est notissimus sēsus eorū. Unde. n. mori metuūt: et malunt in illa erūna uidere: q̄ eā morte finire: nisi qz satis appet q̄ ifugiat natura nō esse: Atq; iō cū se nouerint eē mortuos: pro magno b̄nficio sibi hāc impendi misericordiam desiderāt: ut aliq̄to pducti in eadē miseria uiuāt: tardiusq; moriant. Proculdubio ēgo indicāt: immortalitē saltē talē q̄ n̄ habeat finem mendicitatis: quanta gratulatione susciperent. Quid aialia oīa ēt irrationalia: quib' datū n̄ est ista cogitare: ab iūns dracoibus usq; ad exiguos uermiculos: Nonne se eē uel le atq; ob hoc inītiū fugere: oīb' q̄b' p̄nt motibus indicant: Quid arbuta om̄sq; frutices: quib' nullus ē sēsus ad uitandā māifesta motiōe perniciē:

Nonne ut in auras turū cacumis germē emittant: altius terre radices affigunt quo alim̄tū trahāt: atq; ita suuz quodamō eē p̄uēt: Ipa postrō cōpora q̄b' nō solū sensus: s; nec ulla saltē seialis est uita: ita tamen uel exiliunt i supna: uel in ima descendunt: l' librātur in medijs: ut essentiā suā ubi s̄m naturā p̄nt esse custodiant. Iā ūo nos se q̄rū amēt: q̄q; falli nolit natura humana: uel hic intelligi pōt: qz lam̄tari q̄sq; sana m̄te malunt: q̄ letari i amētia. Que uis magna et mirabilis mortalib' preter homini animantibus nlla ē: et eorū q̄busdā ad istā lucē cōtuen dā multo q̄ nobis sit acrior sensus oculoꝝ: s; lucē illā icōporeā cōtingere neq̄r: qua mens nostra quodammodo radiat: ut de his oīb' recte iudicare possimus. Nā inq̄tū eam capimus: i tantū id possumus. Uerūtū iest sēsb' irrationaliū: n̄ si scia nullo mō: at certe qdā scie similitudo. Eeta aut̄ rez corporaliū non quia sentiunt: sed qz sentiuntur sensibilia nūcupata sunt. Quorum in arbutis hoc simile est sensib': qz alunt et gignunt. Uerūtū et hec oīa corporalia latent in natura cās h̄nt: s; formas suas quib' mundi huius uisibilis structura formosa ē: sentiendas sensibus prebent: ut pro eo qz nosse n̄ possunt: quasi innotescere uelle uideatur. Sed nos ea sensu corporis ita capimus: ut de his nō sensu corporis iudicemus. Habemus. n. aliū interioris hoīs sensū isto onge prestātorē: quo iusta et iniusta sentimus: iusta per intelligibilem speciem: iniusta sentimus p eius priuationem. Ad huius sensus officium non acies pupille: nō foramē auricule: non spiramenta nariū: n̄ gustus faucium: non ullus corpore' tactus accedit. Ibi me et esse: et hoc nosse certus sum: et hoc amo: atq; amā me similiter certus sum.

An et ipsum amorem quo et esse et scire diligere debeamus: quo magis diuine trinitatis imagini propinquamus. cap. xxviii.

f Ed de duobus illis essentia. s. et noticia: quantum amentur in nobis: et quemadmodum et in ceteris rebus que infra sunt: eorum recipiat et si differens quodam tamen similitudo: quantum suscepti huius operis ratio uisa est postulare: satis diximus. De amore autem quo amant: utrum et ipse amor amet: non dictum est. Amat autem: et hinc probamus: quod in hominibus qui rectius amant: ipse magis amet. Neque enim uir bonus merito dicitur qui scit quod bonum est: sed qui diligit. Cur ergo et in nobis ipsis non et ipsum amorem nos amat sentimus: quomodo amamus quicquid boni amamus? Est enim et amor quo amat: et quod amandus non est. Et istum amorem odit in se: qui illum diligit quo id amat quod amandum est. Possunt enim ambo esse in uno homine: et hoc bonum est homini ut illo proficiente quo bene uiuimus: iste deficiat quomodo male uiuimus: donec ad perfectum sanetur: et in bonum commutetur omne quod uiuimus. Si enim pecora eorum: carnalem uitam et quod secundum sensum eiusdem est amaremus: idque esset sufficiens bonum nostrum: et in hoc casu esset nobis bene: nihil aliud queremus. Item si arbores essemus: nihil quidem sentiente motu amare possemus: uerum tamen id quasi appetere uideremur quo feracius essemus: uberiusque fructuose. Si essemus lapides: aut fluctus: aut uentus: aut flamma uel quid eiusmodi: sine ullo quidem sensu atque uita: non tamen nobis deest quasi quidam nostrorum locorum atque ordinis appetitus. Nam uelut amores corporum momenta sunt ponderum: siue deorsum grauitate: siue sursum leuitate nitantur: ita. n. corpus ponderis: sicut antus amore fert: quocumque fert. Quam igitur

hoies sumus ad nostri creatoris imaginem creati: cuius est uera eternitas: eterna ueritas: eterna et uera caritas: eorum ipse eterna et uera trinitas: neque confusa neque separata. in his quidem rebus que infra nos sunt: quam et ipsa nec aliquo modo eent nec aliqua specie continerentur: nec aliquid ordinem uel appetent uel tenerent: nisi ab illo facta essent qui summe est: qui summe bonus est: tanquam per omnia que fecit mirabili stabilitate currentes: quasi quidam eius alibi magis alibi minus impressa uestigia colligamus: in nobis autem ipsis eius imaginem contuentes: tanquam minor ille euangelicus filius ad nosmetipsos reuersi surgamus: et ad illum redeamus a quo peccando recesseramus. Ibi enim non habet motum: ibi nosse non habet errorem: ibi amat non strum: non habet offensionem. Nunc autem ista tria nostra quamuis certa teneamus: nec alijs ea credamus testibus: sed nos ipsi presentia sentiamus: atque interiorum ueracissimo cernamus aspectu: tamen quantum diu futura: uel utrum nunquam defutura: et quo si male: quo autem si bene agant peruentura sint: quam per nos ipsos nosse non possumus: alios hinc testes uel querimus uel habemus: de quorum fide cur nulla debeat esse dubitatio: non est iste sed posterior erit diligentis differendi locus. In hoc autem libro de ciuitate dei que non peregrinat in huius uite mortalitate: sed immortalis semper in celo est. de angelis sanctis deo coherentibus: qui nec fuerunt unquam nec futuri sunt desertores: inter quos et illos qui eternam lucem deferentes tenebre facti sunt: deum premitus diuisisse iam diximus: illo adiuuante quo et cepimus ut possumus explicemus.

De sanctorum angelorum scientia: qua trinitatem in ipsa eius deitate no uerunt: qua operum causas prius

in operante arte q̄ in ipsis operibus
artificis intuentur. cap. xxix.

i Lli q̄ppe ágeli sancti ñ per v̄ba
sonantia deũ discunt: s̄ p̄ ip̄am
p̄ntiam immutabilis ueritatis: hoc est
v̄bum eius unigenitum. Et ipsum uer
bum ⁊ patrem ⁊ eorum sp̄m sanctuz:
eãq̄ esse inseparabilem trinitatem: sin
gulasq̄ in ea personas unã esse sb̄am:
⁊ tamen omnes non tres deos esse: s̄
unum deum ita nouerunt: ut eis ma
gis ista sit nota q̄ nos ipsi nobis cogni
ri sumus: ipsam quoq̄ creaturam me
lius ibi: hoc est in sapientia dei tanq̄ i
arte qua facta ē: q̄ in ea ipsa sciũt: ac
p̄ hoc ⁊ seip̄os ibi melius q̄ in seip̄is:
uerunt ñ ⁊ in seip̄is. facti sunt. n. ⁊ ali
ud sunt q̄ ille qui fecit. Ibi ergo tanq̄
i cognitione diurna: in seip̄is aut̄ tanq̄
in uesp̄ria: sicut supra iã diximus. Mul
tum autem differt utrum in ea r̄oe co
gnoscatur aliquid secundũ quam fac
tum ē: an in seip̄o: sicut aliter scit̄ recti
tudo lineaz seu ueritas figuraz cum
intellecta conspicit̄: alit̄ cũ i puluẽ scri
bitur: ⁊ aliter iustitia describit̄ i uitate
icõmutabili: aliter in aia iusti sic deide
ceta: sicut firmam̄tum inter aquas su
periores ⁊ inferiores: quod celum uo
catum est: sicut deorsum aquaz cõge
ries terreq̄ nudatio ⁊ herbarum isti
tutio atq̄ lignoz: sicut solis ac lune
stellazq̄ conditio: sicut ex aquis aiali
um uolucrum. s. atq̄ piscium beluarũ
q̄ natantium: sicut quozũcũq̄ i terra
gradientium atq̄ repentium: ⁊ ip̄ius
homínis qui cunctis in terra rebus ex
celleret. Omnia hec aliter in uerbo ñ
cognoscuntur ab angelis: ubi habent
cãas rationefq̄ suas. i. secundum quas
facta sunt incommutabiliter permanẽ
tes: aliter i seip̄is: illic clarior: hic ob
scurore cognitione: uelut artis atq̄ o
perum. Que tamen opera cum ad ip
sius creatoris laudem ùenerationeq̄

referuntur: tanquam mane læcescit in
m̄ibus contẽplantũ.

De senarij numeri perfectione: qui
partium suarum quantitate complet̄.
cap. xxx.

b Ec autez propter senarij nume
ri perfectione eodem die sexies
repetito sex diebus perfecta narrant̄.
non quia deo necessaria fuerit mora
temporum: quasi qui non potuerit cre
are omnia simul: que deinceps cõgru
is motibus peragerent tempora: sed
quia per senarium numerum est ope
rum signata perfectio. Numerus quip
pe senarius primus completur suis p
tibus. i. sexta sui parte ⁊ tertia ⁊ dimi
dia: que sunt unum ⁊ duo ⁊ tria: que
in summam ducta sex fiunt. Partes
autem in hac consideratione numero
rum ille intelligende sunt que quote
sint dici p̄t: sicut dimidia: t̄tia: quar
ta: ⁊ deiceps ab aliquo numero deno
minate. Neq̄ enim exempligratia: q̄a
in nouenario numero quatuor pars
aliqua eius est: ideo dici potest quota
eius sit: unum autem potest: nã nona
eius est: ⁊ tria potest: naz tertia ē eius.
Coniuncte uero iste due partes eius:
nona. s. atq̄ tertia: id est unũ ⁊ tria: l̄o
ge sunt a tota summa eius: quod ē no
uem. Itẽq̄ in denario quaternarius ē
aliqua pars eius: sed quota sit dici nõ
potest. unum autem potest: nam decia
pars eius est. Habet ⁊ quintam q̄ sũt
duo: habet dimidiam que sunt q̄noz.
Sed he tres partes eius: decima ⁊ q̄n
ta ⁊ dimidia: id est unum ⁊ duo ⁊ q̄n
q̄ simul ducte non complent decem:
sunt enim octo. Duodenarij uero par
tes numeri in summam ducte: transe
unt eum. Habet enim duodecimã q̄b
est unum: habet sextaz que duo sunt:
habet quartam que sunt tria: ha
bet tertiam que sunt quatuor: habet

et dimidiam que sunt sex: unum autem et duo et tria et quatuor et sex non duodecim sed amplius: id est sexdecim sunt. Hoc breuiter commemorandi putauit: ad commendandam senarij numeri perfectionem: qui primus ut dixi partibus suis in summas redactis ipse perficit: in quo perfecit deus opera sua. Unde ratio numeri cõtemnenda non est: que in multis sanctarum scripturarum locis quomagnis estimada sit elucet diligenter intuentibus. Nec frustra in laudibus dei dictus est: omnia in mensura et numero et pondere disposuisti.

De die septimo in quo plenitudo et requies commendatur. cap. xxxi.

In septimo autem die. id est eodem die septies repetito: qui numerus etiam ipse alia ratione perfectus est: dei requies commendatur: in qua primam sanctificationem sonat. Ita deus uoluit istum diem in illis suis operibus sanctificare: sed in requie sua que non habet uespam. Neque enim ulla creatura est: ut etiam ipsa aliter in dei uerbo: aliter in se cognita faciat aliam uelut diurnam: aliam uelut uespertinam noticiam. De septenarij periodo numeri perfectione dici quidem plura possunt: sed liber iste iam perlixus est: et uereor ne occasione compta scientiolam nostram leuiter magis quam utiliter iactare uelle uideamur: hñda est itaque ratio moderatior nis atque grauitatis: ne forte cum de numero multum loquamur: mensuram et pondus negligenter iudicemur. Hoc itaque satis sit admonere: quod totus ipse primus numerus ternarius est: totus par quaternarius: et quibus duobus septenarius constat. Ideo per uniuerso sepe ponitur: sicuti est septies cadet iustus et resurget. id est quousque ceciderit non peribit. Quod non de iniquitatibus sed de tribulationibus ad humilitatem perducuntur intelligi uoluit. Et septies in die laudabo te. quod

alibi alio modo dictum est: semper laus eius in ore meo. Et multa huiusmodi in diuisis auctibus reperiuntur: in quibus septenarius numerus ut dixi pro cuiusque rei uniuersitate poni solet. Propter hoc eodem septenmero signatur spiritus sanctus de quo dominus ait. Docebit uos omnem ueritatem. Ibi requies dei quare quiescit in deo. In toto quippe id est plena perfectione requies: in parte autem labor. Ideo laboramus quod diu ex parte scimus: sed cum uenerit quod perfectus est: quod ex parte est euacuabitur. Hic est quod etiam scripturas istas cum labore rimamur. sancti uero angeli quorum societati et congregationi in hac peregrinatione laboriosissima suspiramus: sicut habent permanendi eternitatem: ita cognoscendi facilitatem: et rescedendi felicitatem. Sic difficultate quippe nos adiuuat: quoniam spiritualibus motibus puris et liberis non laborant.

De opinione eorum: quod angelorum creationem anteriorē uoluit esse quam mundi. cap. xxxij.

Non quis autem contemdat et dicat: non sanctos angelos esse signatos in eo quod scriptum est: fiat lux et facta est lux: sed qualis lucem tunc primam factam esse corpoream aut opinetur aut doceat. angelos autem prius esse factos: non tantum ante firmamentum quod inter aquas et aquas factum appellatum est celum: sed ante illud quod dictum est: in principio fecit deus celum et terram: atque illud quod dictum est in principio: non ita dictum tanquam primum hoc factum sit: cum ante fecerit angelos: sed quod omnia in sapientia fecit: quod est uerbum eius: et ipsius scriptura principium nominauit: sicut ipse in euangelio iudeis querentibus: quis esset: respondit se esse principium: non e contrario referam contentionem: maxime quia hoc me delectat plurimum: quod etiam in

summo exordio sancti libri genesios trinitas comendatur: Cum enim ita de in principio fecit deus celum et terram atque pater intelligat fecisse in filio: sic attestatur psalmus ubi legitur quod magnificata sunt opera tua domine: omnia in sapientia fecisti: convenientissime paulo commemorat et spiritus sanctus. Cum enim dominum esse qualem terram deus permitte fecerit: ut quam molem materiam ue future constructionis mundi celi et terre nomine nuncupauerit: subiiciendo et addendo: terra autem erat inuisibilis et composita: et tenebre erant super abyssum mox ut trinitatis commemoratio completeretur: et spiritus inquit dei superferabat super aquas. Proinde ut uolet unusquisque accipiat abhorrentes: quod ita profundum est: ut ad exercitationem legentium a fidei regula non aberrantes: plures possit generare sententias: dum tamen angelos sanctos in sublimibus celi sedibus non quidem deo ceteros: sed tamen de sua sempiterna et uera felicitate securos et certos esse nemo ambigat. Ad quorum societatem pertinere paruulos suos dominus docens. non solum illis ait. erunt equales angelis dei: uerum ipsi quoque angeli qua contemplatione fruuntur ostendit ubi ait. uidete ne preternatis unum ex his pusillis. Dico enim uobis: quia angeli eorum in celis semper uident faciem patris mei: qui in celis est.

De duabus angelorum societatibus diuersis atque disparibus que non incongrue intelliguntur lucis et tenebrarum nominibus nuncupate. c. xxxij.

P Ecce autem quosdam angelos: et in huius mundi ima detrusos: qui eis uelut carcer est usque ad futuram in die iudicii ultimam damnationem: apostolus petrus apertissime ostendit dicens quod deus angelis peccantibus non peccat: sed carceribus caliginis inferni de-

trudens in iudicio puniendos tradiderit seruari. Inter hos ergo et illos deum uel prescientia l'ope diuifisse quis dubitet? Illosque lucem merito appellari quos contradicat. Quoniam quidem nos adhuc in fide uiuentes: et eorum equalitatem ad huc sperantes utique nondum tenentes: iam lux dicti ab apostolo sumus? Fuistis enim inquit aliquando tenebre: nunc autem lux in domino. Istos uero delectores tenebras apertissime nuncupari: profecto aduertunt quod peiores esse eos hominibus infidelibus: siue intelligunt siue credunt. Quapropter et si alia lux in isto huius libri loco intelligenda est: ubi legitur dixit deus si autem lux: et alie tenebre signate sunt in eo quod scriptum est: diuisit deus in lucem et tenebras: nos tamen istas duas angelicas societates unam fruente deo: alteram tumentem superbie typo: una cui deum adorare eum omnes angeli etiam: aliam cuius princeps dicit hec omnia tibi dabo si prostratus adoraueris me: unam dei sancto amore flagrantem: alteram proprie celsitudinis immundo amore fumantem: et quam sicut scriptum est deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiam. Illam in celis celorum habitantem: istam inde delectam in hoc in fimo aereo celo tumultuantem. Illam illuminosa pietate tranquillam: istam tenebrosi cupiditatibus turbulentam: Illam dei nutu clementer subuenientem: iuste ulciscentem: istam suo fastu dominandi et non cedi libidine exestuante. Illam ut quam tamen uult consulat dei bonitatis ministram: istam ne quam uult noceat dei potestate frenatam. Illam huic illudentem ut non les proferat persecutionibus suis: hac illi iudicentem cum peregrinos colligit suos. Nos ergo has duas societates angelicas inter se dispares atque contrarias: unam et natura bonam et uoluntate rectam: aliam uero natura bonam sed uoluntate peruersam alijs manifestioribus diuinarum scripturarum testimonij declaratas quod etiam in hoc

libro cui nomen est genesis lucis tenebrarūq; uocabulis signatas existima uimus: et si aliud sensit hoc loco forte q̄ scripsit: non est inutiliter obscuritas hui⁹ ptractata s̄ntē: quia ⁊ si uoluntatem auctoris libri huius idagare neq; uimus: a regula tñ fidei que per alias eiusdem auctis sacras litteras satis si delibus nota ē: non aberrauimus. Et si. n. corporalā hec cōmemorata sunt opera dei: hñt proculdubio nō nullaz s̄ilitudinem spualium: s̄m quod dicit apostolus. Omnes eim uos filij lucis estis ⁊ filij diei: non sumus noctis neq; tenebrarum. Si autē hoc sensit etiā ille qui scripsit ad pfectionem disputationis sinē nostra peruēit intentio. ut homo dei tā eximie diuineq; sapientie: immo per eū spūs dei in cōmemorandis operib⁹ dei que oīa sexto die dicit esse perfecta: nullo mō angelos premississe credat: siue in principio. q; primo fecit: siue q̄b cōuenienti⁹ intellectū: in principio q; in verbo unigenito fecit: scriptum sit: in principio fecit de⁹ celum ⁊ terrā. q̄b⁹ nominibus uniuersalis est signata creatura: uel spual⁹ ⁊ corporalis q̄b ē credibilis: uel magne due mundi ptes: quib⁹ omnia q̄ creata sunt p̄tinent: ut p̄mit⁹ eaz totā pponeret: ac deinde partes ei⁹ secunduz mysticū dierū numez exequeret.

De eo q; q̄daz putāt in p̄ditione firmamenti aquarū discretarū nomine angelos signatos ⁊ q; q̄dam aquas existimant non creatas. c. xxxiiij.

q̄ **U**anquaz nonnulli putauerūt aquarum noie signatos quodā mō populos angelorū: ⁊ hoc esse q̄b dictum ē. fiat firmamentū iter aquaz ⁊ aquam: ut supra firmamētū angeli intelligāt: infra uero l' aque iste uisibiles: uel malozūz angeloz multitudō uel oīum hominū gētes. Quod si ita

ē: non illic apparet ubi facti sunt angeli: s; ubi discreti. Quauis ⁊ aquas quod peruersissime atq; impie uanitatis ē negent q̄dem factas a deo: qm̄ nusq; scriptum ē: dixit deus fiant aq;. Quod p̄t simili uanitate et de terra dicere. Nusquā eniz legit. Dixit deus fiat terra. Sed inquit: scriptuz est: in principio fecit deus celum ⁊ terraz illic ergo ⁊ aqua intelligenda ē. Uno enim noie utrunq; comprehensuz ē. Nam ipsius est mare sicut in psalmo legitur: ⁊ ipse fecit illud: ⁊ aridam manus eius fixerūt. Sed hi qui in noie aquarum que super celos sunt: angelos intelligi uolunt: ponderibus elementozum mouentur: ⁊ ideo non putant aquarū fluidam grauēq; naturam in superioribus mundi locis potuisse cōstitui. Qui secundum rationes suas si ipsi hominem facere potuissent: nō ei pituitam quod grece phlegma dicitur: ⁊ tanquam in elementis corporis nostri aquarum uicem obrinet: in capite ponerent. Ibi enim sedes est phlegmatis: secundum dei opus utiq; aptissime: secundum istorum autem coniecturam tam absurde: ut si hoc nesciremus: ⁊ in hoc libro similiter scriptum esset: q; deus humorem fluidum ⁊ frigidum ac per hoc grauem: in superiore omnibus ceteris humani corporis parte posuerit: isti tracinatores elementozum nequaquam crederent. Et si auctoritati eiusdem scripture subditi essent: aliquid aliud ex hoc intelligenduz esse censerent: Sed quoniam si diligenter singula scrutemur atq; tractemus: que in illo diuino libro de constitutione mundi scripta sunt: ⁊ multa dicenda: ⁊ a proposito instituti operis longe digrediendum est: tanq; de duabus istis diuersis inter se atq; contrarijs societatibus angelozum: in quibus sunt quedam exordia duarum etiam i rebus hūanis

ciuitatum: de quibus deinceps dicere institui. quantum satis esse uisum est disputauimus. hunc quoq; librum a liquando claudamus.

Aurelij augustini de ciuitate dei liber duodecim^o.

De una bonoz; angeloz; natura .c. primum.

IN EQUAZ; de institutione hominis dicaz; ubi duarum ciuitatum quantum ad rationaliu; mortalium que gen^o attinet: apperebit exortus: sicut superiore libro apparuisse in angelis iam uidet: pri^o mihi quodam de ipsis angelis uideo esse dicenda: quibus demonstretur quantum a nobis potest: quam non inconueniens neque incongrua dicatur esse hominibus angelisque societas: ut non quatuor: due scilicet angelorum totidemque hominum sed due potius ciuitates hoc est societates merito esse dicantur: una in bonis altera in malis non solum angelis uerum etiam in hominibus constitute. Angelorum bonorum et malorum inter se contrarios appetitus: non naturalibus principijsque diuersis: cum deus deum substantiarum bonus auctor et conditor utrosque creauerit: sed uoluntatibus et cupiditatibus extitisse dubitandum fas non est. dum alij constantes in communi omnibus bono quod ipse illis deus est: atque in eius eternitate: ueritate caritate persistunt. Alij sua postate potius delectati: uelut suum bonum sibi ipsi essent: a superiore communi omnium beatifico bono ad propria defluerunt: et habentes elationis fastum

pro excellentissima eternitate: uanitate astutiam pro certissima ueritate: studia partium pro indiuidua caritate: superbi fallaces inuidi effecti sunt. Beatitudinis igitur illorum causa est adherere deo. quo circa istorum miserie causa ex contrario est intelligenda: quod est non adherere deo. Quam obrem si cum queritur quare illi beati sint: recte respondetur: quia adherent deo. Et cum queritur: cur isti sunt miseri: recte respondetur: quia non adherent deo. Non est creature rationalis uel intellectualis bonum quo beata sit: nisi deus. Ita quauis non omnis beata possit esse creatura: neque enim hoc munus adipsas creantur: aut capiunt fere: ligna: saxa: et siquid huiusmodi est: ea tamen que potest: non ex seipsa potest: quia ex nihilo creata est: sed ex illo a quo creata est. Hoc enim adeptio beata est: quo a misero misera est. Ille uero qui non alio sed seipso beatus est: ideo miser non potest esse: quia non se potest amittere. Dicimus itaque immutabile bonum non esse: nisi unum uerum deum beatum: ea uero que fecit bona quidem esse quod ab illo: uerum tamen mutabilia: quod non de illo sed de nihilo facta sunt. Quanquam ergo summa non sine quibus est deus maius bonum: magna sunt tamen ea mutabilia bona: que adherere possunt: ut beata sint immutabili bono: quod usque adeo bonum est eorum: ut sine illo misera necesse esse sit. Nec ideo cetera in hac creature uniuersitate meliora sunt: quia misera esse non possunt: neque enim membra cetera corporis nostri ideo dicendum est oculis esse meliora: quia cetera esse non possunt. Sicut autem melior est natura sentiens et cum dolet: quam lapis qui dolere nullo modo potest: ita rationalis natura prestantior est etiam misera: quam illa que rationis uel sensus est expertis: et ideo in eam non

cadit miseria. Quod cum ita sit: huic nature que in tanta excellentia creata est: ut licet sit ipsa mutabilis: inherendo tamen incommutabili bono id est summo deo beatitudinem consequatur: nec expleat indigentiam suam: nisi utique beata sit: eique explende non sufficiat nisi deus: profecto non illic adherere uitium est: omne autem uitium nature nocet: ac per hoc contra naturam est. Ab illa igitur que adheret deo: non natura differt ista: sed uitio: quo tamen uitio etiam ualde magna multumque laudabilis ostenditur ipsa natura. Luius enim recte uituperatum uitium: proculdubio natura laudatum. Nam recta uitium uituperatio est: quod illo debonestatur natura laudabilis. Sicut ergo cum uitium oculorum dicitur cecitas: id ostenditur quod ad naturam oculorum pertinet usus: et cum uitium aurium dicitur surditas: ad earum naturam pertinere demonstratur auditus. Ita cum uitium creature angelice dicitur: quod non adheret deo hinc apertissime declaratur eius nature: ut deo adhereat conuenire. Quare porro magna sit laus adherere deo: ut ei uiuat: inde sapiat: illo gaudeat: tantoque bono sine morte: sine errore: sine molestia perfruatur: quis cogitare digne possit aut eloqui? Qua propter etiam uitio malorum angelorum quo non adherent deo: quoniam omne uitium nature nocet: satis manifestatur deum tam bonam eorum creaturam: cui noxium sit non esse cum deo.

Nullam essentiam deo esse contrariam: quia ab eo qui summe est et semper est: hoc totum uidetur diuersum esse quod non est. c. ij.

b Ec dicta sunt ne quisquam cum de angelis apostaticis loquamur:

existet eos aliam ex alio principio habere potuisse naturam: nec eorum nature auctorem deum. Cuius erroris impietate tanto quisque carebit expeditius et facilius: quanto perspicacius intelligere potuerit: quod per angelorum dixit deus quando moysen mittebat ad filios israel: ego sum qui sum. Luz. n. deus summa essentia sit: hoc est summe sit: et ideo immutabilis sit: rebus quas ex nihilo creauit: esse dedit: sed non summe esse: sicut ipse est: et alius dedit esse amplius alijs minus: atque ita naturas essentiarum ordinauit. Sicut enim ab eo quod est sapere uocatur: sapientia: sic ab eo quod est esse uocatur: essentia. nouo quidem nomine quo uel si ueteres non sunt latini sermone auctores: sed iam nostris temporibus usitato: ne deesset etiam lingue nostre quod greci appellant usiam. Hoc enim uerbum e uerbo expressum est ut diceretur essentia. Ac per hoc ei nature que summe est: qua faciente sunt quęcunque sunt: contraria natura non est: nisi que non est. Et quippe quod est non esse contrarium est. Et propterea deo: id est summe essentie et auctori omnium qualiumcunque essentiarum: essentia nulla contraria est.

De inimicis dei non per naturam sed per contrariam uoluntatem: que cum ipsis nocet bone utique nature nocet: quia uitium si non nocet non est. c. iij.

d Incuntur autem in scripturis inimici dei: qui non natura sed uitium aduersantur eius imperio: nihil ei ualentes nocere sed sibi. Inimici eius sunt resistendi uoluntate: non potestate ledendi. Deus namque mutabilis est et omni modo incorruptibilis. Idcirco uitium quo resistunt deo: qui eius appellantur inimici: non est deo sed ipsis malum: neque hoc ob aliud nisi

quia corrumpit in eis nature bonum
 Natura igitur contraria non est deo
 sed vitium: quia quod malum est: co
 trarium est bono. Quis autem neget
 deum summe bonum? Vitium ergo
 contrarium est deo: tanquam malum bo
 no. Porro autem bonum est: et natu
 ra quam vitiat: vnde et huic bono uti
 que contrarium est. Sed deo tantum
 modo tanquam bono malum: nature ve
 ro quam vitiat non tantum malum:
 sed etiam noxium. Nulla quippe ma
 la noxia: sed mutabilibus corruptibi
 libusque naturis: bonis tamen ipsorum
 quoque testimonio vitiorum. Si enim
 bone non essent: eis vitia nocere non
 possent. Nam quid eis nocendo faci
 unt nisi adimunt integritatem: pulchri
 tudinem: salutem: virtutem: et quicquid
 boni nature per vitium detrahunt siue
 minui consuevit? Quod si omnino de
 sit nihil boni adimendo non nocet. Ac
 per hoc nec vitium est. Nam esse viti
 um: et non nocere non potest: vnde col
 ligitur quamuis non possit vitium no
 cere incommutabili bono: non tamen
 posse nocere nisi bono: quia non in
 nisi ubi nocet. Hoc etiam isto modo
 dici potest: vitium esse nec in summo
 posse bono: nec nisi in aliquo bono.
 Sola ergo bona alicubi esse possunt:
 sola mala nusquam: quoniam nature etiam
 ille que ex male voluntatis vitio viti
 ate sunt: in quantum vitiate sunt: ma
 le sunt: in quantum autem nature sunt
 bone sunt. Et cum in penis est natura
 vitiosa. excepto eo quod natura est: etiam
 hoc ubi bonum est: quod impunita non est
 Hoc enim est iustum: et omne iustum
 proculdubio bonum. Non enim quis
 quam de vitis naturalibus: sed de volun
 tariis penas luit. Nam etiam quod vitium
 consuetudine nimio ve progressu ro
 boratum velut naturaliter inoleuit a
 voluntate sumpsit exordium: De viti
 is quippe nunc loquimur: eius natu

cui mens inest capax intelligibilis lu
 cis qua discernitur iustum ab iniusto.

De natura irrationalium: aut vita
 carentium: que in suo genere atque or
 dine ab vniuersitatis decore non dis
 crepat. c. iij.

c Eterum vitia pecorum et arbo
 rum: aliarumque rerum mutabili
 um atque mortalium: vel intellectu vel
 sensu vel vita omnino carentium: qui
 bus eorum dissolubilis natura corru
 pitur: damnabilia putare ridiculum est:
 cum iste creature eum modum nutu
 creatoris acceperint: ut cedendo ac suc
 cedendo peragant: infimam pulchri
 tudinem temporum in genere suo istius
 mundi partibus congruentem. Neque
 enim celestibus fuerant terrena coe
 quanda: aut ideo vniuersitati deesse
 ista debuerunt: quoniam sunt illa me
 liora. Cum ergo in his locis ubi esse
 talia competebat: alijs alia deficienti
 bus oriuntur: et succumbunt minoribus
 maioribus: et in qualitates superanti
 um superata vertuntur: rerum est or
 do transeuntium. Cuius ordinis decus
 nos propterea non delectat: quoniam
 parti eius pro conditione nostre mor
 talitatis inexti vniuersum cui parti
 cule que nos offendunt satis apte de
 centerque conueniunt: sentire non pos
 sumus. Unde nobis in quibus eam
 templari: minus idonei sumus: rectis
 sime credenda precipitur: prouidentia
 conditoris: ne tanti artificis opus in
 aliquo reprehendere uanitate huma
 ne temeritatis audeamus. Quamquam
 et vitia rerum terrenarum non volun
 taria neque penalia: naturas ipsas qua
 rum nulla omnino est cuius non sit
 auctor et conditor deus: si prudenter
 attendamus: eadem ratione comen
 dant: quia et in eis hoc nobis per viti
 um tolli displicet: quod in natura pla

cer: nisi quia hominibus etiam ipse nature plerumque displicet: cum eis sunt nocere. non eas considerantibus sed utilitatem suam sicut illa animalia quorum abundantia egyptiorum superbia uapulauit. Sed isto modo possunt ipsi et solem uituperare: quoniam quidam peccantes vel debita non reddentes poni a iudicibus iubentur ad solē: Non itaque ex commodo l'incōmodo nostro: sed per seipsa cōsiderata natura: dat artifici suo gloriam. Sic est et natura ignis eterni sine ulla dubitatione laudabilis: quous dānatis ipsis futura penalī. Quid .n. est igne flā mante uigēte atque lucente pulchrius? Quid calefaciente: curante: coquēte utilius: quāuis eo nihil sit urēte molestius: Idē igitur ipse penalī appositus punitiosus est: quod cōuenienter adhibitus commodissimus iuenitur. Nam eius in uniuerso mundo utilitates uerbis explicare quis possit? Nec audiendū sunt qui laudant in igne lucē: ardoreque autem uituperant uidelicet non ex sui natura: sed ex suo cōmodo l'icōmodo. Uiderē enim uolūt: ardere nolūt. Sed parum attendūt: eā ipsam lucem que certe et illis placet: oculis infirmis per inconuenientiam nocere: et in illo ardore qui eis displicet: nonnulla aīalia per inconuenientiam salubriter uiuē.

Quin omni natura specie ac modo laudabilis sit creator. c. v.

n Nature igitur omnes quoniam sunt: et ideo habent modum suum: specie suā: et quandam secū pacem suā: pfecto bone sunt: Et cū ibi sunt ubi esse per nature ordinem debent: quātum acceperūt suum esse custodiunt: et quod semper esse non acceperunt: p vsu casu motuque reque quibus creatoris legi sōdūtur: in melius deficiunt mutantur: in eum diuina puidencia

tendentes exitum: quē ratio gubernā de uniuersitatis includit: ita ut hec tāta corruptio quanta usque ad interitū naturas mutabiles mortalesque perducit: sic faciat non esse quod erat: ut nō inde fiat consequenter quod esse debet. Que cum ita sint: deus qui summe est: atque ob hoc ab illo facta est omnis essentia: que non summe est: quia neque illi equalis esse deberet que de nihilo facta esset: neque ullo modo esse posset: si ab illo facta nō esset: nec ullorum uitiorum offensione uituperandus: sed omnium naturarum cōsideratione laudandus est.

Que causa sit beatitudinis angelorum bonorum: et que causa sit miserie angelorum malorum. c. vi.

p Rōinde causa beatitudinis angelorum bonorum ea uerissima reperitur: quod ei adherent qui summe ē. Cum uero causa miserie malorum angelorum queritur: ea merito occurrit: quod ab illo qui summe est auersi ad seipsos conuersi sunt: qui non summe sunt: et hoc uitium quid aliud quam superbia nūcupat? Initiū quippe omnis peccati supbia. Noluerunt ergo ad illum custodire fortitudinem suam: et qui magis essent: si ei qui summe est adhererent: se illi preferendo id quod minus est pretulerūt. Hic primus defectus et prima inopia: primūque uitium eius nature quod ita creata est: ut nec summe esset: et tamen ad beatitudinem habendam eo qui summe est frui posset: a quo auersa. non quidem nulla sed tamen minus esset: atque ob hoc misera fieret. Huius porro male uoluntatis causa efficiens si queratur nihil iuēit. Quid est enim quod facit uoluntatem malā cū ipsa faciat opus malū? Ac per hoc mala uoluntas efficiēs est operis malū: male autem uoluntatis efficiēs

nihil est. Quoniam si res aliqua est: aut h3 aut non habet aliquam voluntatē. Si h3: aut bonā profecto h3 aut malam. Si bonam: quis ita desipiat: vt dicat: q̄ bona voluntas faciat voluntatem malam? Erit enim si ita est bōa voluntas cā peccati: quo absurdius putari nihil potest. Si autē res ista que putatur facē voluntatem malā: ipsa quoq̄ habet voluntatem malā: etiā eam que fecerit: res consequenter inē rogo: Atq̄ vt sit aliquis iqrēdi mod⁹ causam prime voluntatis male inquit ro. Non est enim prima voluntas mala: quam nulla facit voluntas ēt mala: sed illa prima est quam nulla facit. Nam si precessit a qua fieret: illa priō est que alteram fecit. Si respondeatū q̄ eam nulla res fecerit: et ideo semper fuerit: quero utrum in aliqua natura fuerit. Si enim i nulla fuit: omnino n̄ fuit. Si autem in aliqua: vitia bat eaz et corrumpēbat: eratq̄ illi noxia: ac p hoc bono prūabat. Et ideo in mala natura voluntas mala esse non poterat: s3 in bono mutabili tamen cui vitium hoc posset nocere. Si. n. non nocuit: nō vtq̄ vitium fuit: ac p hoc nec voluntas mala fuisse dicenda ē. Pō ro si nocuit: bonum auferēdo l̄ minūendo: vtq̄ nocuit. Non igitur esse potuit sēpiterna voluntas mala. in ea re: i qua bonum naturale b̄cesserat: quod mala voluntas nocendo possit adimere. Si ergo non erat sēpiterna: quis ē az fecerit quero. Restat vt dicat: q̄ ea res fecerit malā voluntatez: in qua nulla voluntas fuit. Hec vtrum superior sit requiro: an inferior: an equalis. S3 si superior: vtq̄ melior. Quomodo ergo nullius: ac non potius bone voluntatis? Hoc idem pfecto et equalis si fuerit: dici potest. Duo quippe q̄ diu sūt pariter voluntatis bone: non facit alter in altero uoluntatem malam. Relinquitur vt inferior: res cui nulla vo-

luntas est: fecerit angelice nature pria peccauit voluntatem malam: Sed etiam res ipsa quecunq̄ est inferior usq̄ ad infimam terram: quoniam natura et essentia est: proculdubio bona est: habens modum et speciem suam in genere atq̄ ordine suo. Quomodo ergo res bona efficiens est voluntatis. male. Quomodo in quā bonuz est cā mali? Lum enim se voluntas relicto superiore ad inferiora conuertit: efficiuntur mala. Non quia maluz est quo se cōuertit: sed quia puerisa est ipsa puerisio: Idcirco nō res inferior uolūtatez malam fecit: sed quia rē inferiorē prauē atq̄ inordinate ipsa que facta est appetiuit. Si enim aliqui duo equalit̄ affecti in animo et corpore: uideant unius corporis pulchritudinez: qua uisa vnus eorum ad illicite fruendum moueatur: alter in voluntate pudica stabilis perseueret: quid putamus esse cause vt in illo fiat: in illo non fiat voluntas mala: quam illa res fecit i qua facta est? Neq̄ enim pulchritudo illa corporis eam non fecit in ambobus: quando quidem ambozum non dispiliter occurrit aspectibus. An caro itū ētis i cā est? Luz non et illius? An vero et animus? Luz non vtriusq̄? Ambos enim et animo et corpore equaliter affectos fuisse predixim⁹. An dicenduz est alterum eorum occulta maligni spiritus suggestionē temptatum: quasi non eidem suggestioni et qualicunq̄ suasioni propria voluntate p̄senserit? Hanc igitur consensionem: hanc malam quaz male suadenti adhibuit uoluntatem: que in eo res fecerit querim⁹. Nā vt hoc quoq̄ ipedimentum ab ista questione tollatur: si eadem tē tatione ambo tententur: et unus ei cedat atq̄ consentiat: alter vero idem q̄ fuerit perseueret: quid aliud apparet: nisi vnum voluisse alterum noluisse a castitate deficere? Unde nisi propria

voluntate: vbi eadem fuerat i vtroq;
 corporis 7 animi affectio: Amborum
 oculis pariter visa est eadem pulchri-
 tudo: abobus pariter istitit occulta te-
 ratio ppria igit in vno eorum volun-
 tatem mala que res fecerit scire volenti
 b^o si bene inueatur: nihil occurrit. Si
 .n. dixerimus: qd ipse ea fecerit: qd erat
 ipse ante voluntatem mala nisi natu-
 ra bona: cuius auctor bonus deus qd
 est incommutabile bonum: Qui ergo
 dicit eum qui consensit: tentanti atq;
 suadenti: cui non consensit alius ad il-
 licite vtendum pulchro corpore quod
 videnduz ambobus pariter affuit: cu
 ante illam uisionem ac tentationem
 similes ambo animo 7 copore fuerit:
 ipsum sibi fecisse voluntatem mala:
 qui vtriq; bonus ante voluntatem ma-
 lam fuerit: querat cur ea fecerit: vru
 quia natura est: an qd ex nihilo facta e:
 7 inueniet voluntatem malam non ex
 eo esse incipere quia natura est: sed ex
 eo qd de nihilo facta natura est. Nam
 si natura causa est voluntatis male:
 qd aliud cogimur dice: nisi a bono fie-
 ri malum: 7 bonu esse causam mali: si
 quidem a natura bona fiat voluntas
 mala: Qd vn fieri potest: vt natura
 bona quous mutabilis anteq; habeat
 voluntatem malam faciat aliquid ma-
 li: hoc est ipsam voluntatem malam:

Causam efficientem male volunta-
 tis non esse querendam. c. vij.

nemo igit querat efficientes cas
 male voluntatis. Non enim est
 efficiens. sed deficiens: quia nec illa ef-
 fectio sed defectio. Deficere namq; ab
 eo quod summe est ad id quod min^o
 est: hoc est incipere habere voluntatem
 malam. Causas poro defectionum is-
 taz cu efficientes no sunt: vt dixi: sed
 deficientes velle inuenire tale est: ac si
 quisq; uellet videre tenebras vel audi

re silentium. Quod tamen vtrunq;
 nobis notum est: neq; illud nisi per o-
 culos: neq; hoc nisi per aures: non sa-
 ne in specie sed in speciei priuatione.
 Nemo ergo ex me scire querat: quod
 me nescire scio: nisi forte vt nescire dis-
 car: quod sciri non posse sciendum e.
 Ea quippe que non in specie sed in
 eius priuatione sciuntur: si dicta aut in-
 telligi potest: quodammodo nesciendo
 sciuntur ac sciendo nesciantur. Lu. n.
 acies etiam oculi corporalis currit p
 species corporales: nusq; tenebras vi-
 det: nisi vbi ceperit non videre. Ita eti-
 am non ad alium aliquem sensum: s;
 ad solas aures pertinet sentire silenti-
 um: quod tamen nullo modo nisi no
 audiendo sentitur. Sic species intelli-
 gibiles mens quidem nostra intellige-
 do conspiciat: sed vbi deficiunt uescien-
 do condiscat. Delicta enim quis intel-
 ligat: hoc scio: naturam dei nunq; nus-
 q; nulla ex parte deficere: 7 ea posse o-
 ficere que ex nihilo facta sunt. Que
 tamen quanto magis sunt: 7 bona fa-
 ciunt: tunc enim aliquid faciunt cum
 causas habent efficientes. in quantum
 autem deficiunt: 7 ex hoc mala faciunt.
 quid enim tunc faciunt nisi uana: Lan-
 sas habent deficientes.

De amore pueris quo voluntas ab
 imutabili bono ad bonu mutabile de-
 fiat. c. viij.

i Tez scio in quo fit mala volu-
 tas id in eo fieri qd si noller no
 fieret: 7 io non necessarios sed volunta-
 rios defectus iusta pena psequit. Defi-
 citur enim non ad mala s; male. i. no
 ad malas naturas: s; ideo male quia
 contra ordinem naturarum ab eo qd
 summe est ad id quod min^o est. Neq;
 enim auri vitium est auaritia vel cupi-
 ditas: sed hominis peruerse amatis
 auz iustitia derelicta: que incoperabi

lū auro debuit apponi. Nec luxuria ē vitium plēbroꝝ suauūqꝫ corporum sed aīe peruerse amantis cōporeas voluptates: neglecta tēperātia qua rebꝫ spūaliter pulchrioribus ⁊ incorruptibiliter suauioribus coaptamur. Nec iactantia vitium est laudis humāe: sꝫ aīe perꝫse amantis laudari ab hoībus spreto testimonio conscientie. Nec superbia vitium est dantis potestatem: vel etiam ipsius potestatis: sed anime peruerse amantis potestatem suam: potentioris iustitia contenta. Ac per qui peruerse amat cuiuslibet nature bonum: etiam si adipiscatur: ipse fit ī bono malus: ⁊ miser melioꝛe priuatꝫ.

An sancti angeli quem habent creatorem nature: eundē habeant bone voluntatis autorem per spiritum sanctum in eis caritate diffusa semper fuisse existimant. c. ix.

c Uꝫ ergo male volūtatis efficiēs naturalis: si si dici potest essētia: nulla sit cā: ab ipsa quippe incipit spirituum mutabilium maluz quo miuitur atqꝫ deprauat nature bonū: nec talē voluntatē facit: nisi defectio qua deseritur deus: cuius defectionis ē cā utiqꝫ deficit: si dixerimus nullam esse efficientem causaz etiā voluntatis bone: cauenduz est ne voluntas bōa bonorum angelozum non facta sed deo coeterna esse credatur. Cum enim ipi facti sunt quomodo illa nō esse facta dicitur: Porro quia facta est: vtrum cum ipsis facta est: an sine illa fuerunt prius: Sed si cum ipsis: non dubium qꝫ ab illo facta sit a quo ⁊ ipsi: simlqꝫ ut facti sunt ei a quo facti sunt amore cum quo facti sūt adhererunt. Eoꝫ sunt isti ab illorum societate discreti: qꝫ illi in eadem bona volūtate manserunt: isti ab ea deficiendo mutati sūt mala scilz volūtate: hoc ipso qꝫ a bo

no defecerunt: a quo non defecissent: si utiqꝫ noluisent. Si autem boni angeli fuerūt prius sine bona volūtate: eanqꝫ in seipsis deo non operante fecerunt: ergo melioꝛes a seipsis qꝫ ab illo facti sunt. Absit. Quid. n. erant sine bona volūtate nisi mali: Aut si propꝫ ea nō mali: qꝫ nec mala voluntas eis inerat: neqꝫ enim ab ea quam nondū ceperant habere defecerant: certe nondum tales: nondū tam boni qꝫ esse cū bona voluntate ceperunt. Aut si non potuerunt seipsos facere melioꝛes qꝫ eos ille fecerat: quo nemo melius quicqꝫ facit: profecto ⁊ bonam voluntatē qua melioꝛes essēt: nisi operante adiutorio creatoris habere non possēt. Et cum id egit eozum voluntas bona: ut non ad seipsos qui minus erāt: sed ad illum qui summe est conuerterēt eioꝫ adherentes magis essent: eiusqꝫ participatione sapienter beateqꝫ uiuerent: quid aliud ostenditur nisi voluntateꝫ quanlibet bonam inopem fuisse in solo desiderio remāsura: nisi ille qui bonam naturam ex nihilo sui capacem fecerat: ex seipso faceret iplendo melioꝛē pꝫs faciēs excitando auidoꝛē: Nā ⁊ hoc discutiendū est: si boni angeli ipsi in se fecerunt uoluntatem bonaz: utrum aliqua eam an nulla uoluntate fecerunt: si nulla: utiqꝫ nec fecerunt si aliqua: utruꝫ mala an bōa. Si mala: quomodo potuit esse mala uoluntas bone uolūtatis effectrix? Si bōa: iam ergo habebant: Et istā qꝫ fecerat nisi ille qui eos cum bona uoluntate .i. cum amore casto quo illi adhererēt creauit: simul in eis ⁊ condens naturā ⁊ largiens gratiam? Unde sine bona uoluntate hoc est dei amore: nunqꝫ sanctos angelos fuisse credendum est. Isti aut qui cum boni creati essēt: tamen mali sunt: mala propria uolūtate quam bona natura nō fecit: nisi cū a bono sponte defecit: ut mali causa nō

sit bonum: sed defectus a bono: aut
 miore acceperunt amoris diuini gra-
 tiam illi qui in eadem perstiterunt: aut si vtriusque
 boni equaliter creati sunt: istis mala
 voluntate cadentibus: illi apostolice adiuti
 ad eam beatitudinis plenitudinem vni se
 nunquam casuros certissimi sperent pue-
 nerunt: sicut iam est in libro quem sequitur:
 iste tractatum. Confitendum est igitur cum
 ibi laude creatoris: non ad solos sanctos
 homines pertinere: verum et de sanctis
 angelis posse dici: quod caritas dei dif-
 fusa sit in eis per spiritum sanctum qui
 datus est eis: nec tantum hominum sed primi-
 precipue angelorum bonum esse quod
 scriptum est: mihi autem adherere deo bonum
 est. Hoc bonum quibus commune est: habent et
 cum illo cui adherent et in se societate
 sancta: et sunt una ciuitas dei: eademque vi-
 uum sacrificium eius viuuntque templum
 eius. Cuius pars que coniungenda im-
 mortalibus angelis ex mortalibus ho-
 minibus congregatur: et nunc mortaliter
 peregrinat in terris: vel in eis qui morte
 obierunt secretis animarum receptaculis
 sedibusque requiescit: eodem deo creante
 quemadmodum exorta sit: sicut de ange-
 lis dominum est iam video esse dicendum.
 Ex vno quippe homine quem deus primus
 condidit: genus humanum sumpsit ex
 ordinem: secundum sancte scripture fidem: que
 mirabilem auctorem non immerito habet
 in orbe terrarum atque in omnibus gen-
 tibus: quas sibi esse credituras inter ce-
 tera vera que dixit vera diuinitate pre-
 dixit. Omittamus igitur coniecturas ho-
 minum nescientium quid loquantur de na-
 tura vel institutione generis humani.
 Alii namque sicut de ipso mundo credi-
 derunt: semper fuisse homines opinan-
 tur. Unde ait et apuleius cum hoc ani-
 mantium genus describeret sigillatim
 inquit mortales cuncti: tamen vniuerso
 genere perpetui. Et cum illis dictum
 fuerit: si semper fuit humanum genus
 quo nam modo verum eorum loqua-

tur historia: narrans qui fuerint qua-
 rumque repperunt iuueniores: qui primi libe-
 raliu[m] disciplinarum aliarumque artium
 institutores: vel a quibus: primum il-
 la vel illa regio partemque terrarum: illa
 atque illa insula incolae cepit. Respon-
 dent: diluuijs et conflagrationibus per
 certa intervalla temporum non quidem
 omnia: sed plurima terrarum ita va-
 stari: ut redigantur homines ad exigua
 paucitatem: ex quorum progente
 rursus multitudo pristina reparatur:
 ac si identidem reparari et institui quasi
 prima restituantur: potius que fuerant
 illis numeris vastationibus interrupta
 et extincta. Leterum homines nisi ex
 homine existere omnino non posse. Di-
 cunt autem: quod putant: non quod sciunt.

De falsitate eius historie que mul-
 ta milia annorum preteritis tempo-
 ribus ascribit. c. x.

f Allunt etiam eos quedam me-
 dacissime littere: quas prohibet in
 historia temporum multa annorum milia
 continere cum ex litteris sacris ab institutio-
 ne hominis nondum completa annorum sex
 milia computemus. Unde ne multa
 disputem: quemadmodum illarum lit-
 terrarum in quibus longe plura anno-
 rum milia referuntur veritas refellat:
 et nulla in illis rei huius idonea repia-
 tur auctoritas: illa epistola alexandri
 magni ad olympiadem matrem suam quam
 scripsit: narrationem cuiusdam egypti
 sacerdotis insinuans: quam protulit
 ex litteris que sacre apud illos haben-
 tur: continet etiam regna que greca que
 nouit historia. In quibus regnum as-
 syriorum in eadem epistola alexandri
 quinque milia excedit annorum: in gre-
 ca vero historia mille ferme et trecetos
 habet ab ipsius belli principatu: quem
 regem et ille egyptius in eiusdem regni
 ponit exordio. persarum autem et ma-

cedonam imperium vsq; ad ipsuz alexandrum cui loquebatur : plusquā octo annorum milia ille constituit: cū apud grecos macedonum l. q; ad mortē alexandri quadrigēti octogita qnq; repiantur. perfarū vero donec ipsius alexandri uictoria finiret: ducēti ⁊ trigintatres cōputentur. Lōge ita q; hī numeri annorum illis egyptijs sunt minores: nec eis etiam si ter tantum coputarentur equarētur. Perhibēt. n. egyptij quōdā tā breues ānos habuisse: vt quaternis mensibus finirentur. Unde annus plenior ⁊ verior qualis nunc ⁊ nobis ⁊ illis est: tres eorum annos cōplectebatur ātīquos. Sz nec sic quidem vt dixi: greca egyptie numero temporum concordat hī storia. Et ideo grece potius fides hī da est: quā ueritatem non excedit annorum: qui litteris nostris que uere sacre sunt continetur. Porro si hec epistola alexandri que maxime innotuit: multum abhorret in spacjs temporum a probabili fide reruz: q̄to min⁹ credendum est illis litteris quas plenas fabulosas uelut antiquitatibus p̄ferre uoluerunt: contra auctoritatem notissimorum diuinorūq; librorum que totum orbem sibi credituruz esse preoixit: cui totus orbis sicut ab ea p̄dictum est credidit: que uera se narra se preterita ex his que futura prenunciāuit cum tanta ueritate implentur ostendit?

De his qui hunc quidem munduz non sempiternum putant: sed aut innumerabiles aut eundem unuz certa conclusione seculorum semper nasci ⁊ resoluī opinantur. c. xi.

a Lū uero qui mundum istum n̄ existimant sempiternum: siue n̄ eum solum sed innumerabiles opinētur siue solum quidem esse: sed certis

seculorum interuallis innumerabilis oriri ⁊ occidere: necesse est fateantur hominum genus prius sine hominibus gignentibus extitisse. Neq; enim vt alluionibus incendijsq; terrarum quas ubi non putant: toto prozsus orbe contingere: ⁊ ideo paucos homines ex quibus reparetur multitudo pristina semper imanere contendunt: ita ⁊ hī possunt putare: q; aliquid hominū pereunte mundo relinquantur in mundo: sed sicut ipsum mundum ex materia sua renasci existimant: ita in illo ex elementis eius genus humanum: ac deide a parentibus pullulare mortalium sicut aliorum animalium.

Quid r̄ndendū his q; p̄mā conditionē hominis tardā eē causāt. c. xij.

q Quid autem respondim⁹ euz de mundi origine questio uerte retur. eis qui nolunt credere non euz semper fuisse sed esse cepisse: sicut etiā plato apertissime confitetur: q̄ uis a n̄ nullis contra q̄ loquitur: sensisse creditur: hoc etiā de prima hominis conditione responderim: pp̄ eos qui similiter mouentur: cur homo per innumerabilia atq; īfinita retro t̄pa creatus non sit: tanq; sero sit conditus: vt min⁹ q̄ sex milia sint annoz ex q̄ esse cepisse in sacris litteris inuenitur. Si enim breuitas eos offendit temporis: q; tam pauci eis videntur anni ex quo institutus homo ī nostris auctoritatibus legit: cōsiderēt nihil esse diuturnum in quo est aliquid extremum ⁊ oia seculoz spacia definita: ac si eternitati interminate comparēt: n̄ exigua existimanda esse sz nulla. Ac p̄ hoc si n̄ quicq; vl̄ sex: uerū etiā sexagita milia siue sexcenta: aut sexagesies aut sexcēties milia dicerent annoz: aut itidem per totidez tociens multiplicaretur hec summa: ubi iam nullum

numeri nomen habereimus ex quo de us hominem fecit: similiter queri posset cur ante nō fecerit. Dei quippe ab hominis creatione cessatio retro: sus etna sine initio tāta ē: ut si ei conferat quālibet magna et ineffabilis numero sitas tempoz: que tamen sine cōclusa certis spacis terminat: nec saltez tāta uideri debeat: quanta si humoris breuissimam guttam uniuerso mari etiā quantum oceanus circumfluit cōparemus: quoniam istorum duoz unum quidem perexiguū est alterum incōparabiliter magnum: sed utrunq; finitum. Illud uero temporis spaciu qd ab initio aliquo progreditur: et aliquo termino coeretur: magnitudine quā tacunq; tendatur comparatum illi quod initium non habet: nescio utrū pro minimo an potius pro nullo de putandum est. Huic enim si a fine uel breuissima sigillatim momenta detrahantur: decrescēte numero licet tā ingenti ut uocabulum non inueniat retro: sum redeundo: tanq; si hominis dies ab illo in quo nunc uiuit usq; ad illum in quo natus est detrahas: quādoq; ad initium illa detractatio pducetur. Si autē detrahant retro: sus in spacio quod a nullo cepit exordio: nō dico sigillatim minuta momenta uel horarum: aut dierū aut mensiū aut ānorum et quātitates: sed taz magna spacia: quanta illa summa comprehendit annozū: que iam dici a quibuscūbet cōputatoribus: non potest: que tamen momentoz minutarum detractatione cōsumit: et detrahantur hec tanta spacia nō semel atq; itez sepiusq; s; sēp: quid fit: quid agitur: quando nunq; ad initium quod omnino nullum peruenitur? Quapropter quod nos mō querimus post quinq; milia et qd amplius excurrit annozum: possent et posterū etiā post annozum sexcētis milies eadem curiositate requirere si in

tantum hec mortalitas hominum exoziendo et occumbendo et imperita p seueraret infirmitas. Potuerūt et qui fuerunt ante nos ipsis recentibus hominis creati temporibus istam mouē questionem. Ipse deniq; primus homo uel postridie uel eodem die postea q; factus est: potuit inquirere cur non ante sit factus. Et quandocunq; ātea factus esset: non uires tunc alias et alias nunc uel etiā postea istā de initio rez tpaliū etrouersā reperiret.

De reuolutione seculoz quib; certo fine cōclusis uniuersa semper in eūdem ordinem eādēq; speciem iditura qdā philosophi crediderunt. c. xij.

h Anc autem se philosophi mūdi huius nō aliter putauerunt posse l' debē dissoluē: nisi ut circuitus tporuz inducerēt: qbus eadem semp fuissent renouata atq; repetita i rerū natura: atq; ita deiceps fore sine cessatione asseuerarent volumina ueniētū pretereuntūq; seculozum: siue in mundo permanente isti circuitus fierent: siue certis iteruallis oziens et occidens mundus eadem semper quasi noua que transacta et uentura sunt exhiberet. Et quo ludibrio pro: sus im mortalem animam etiā cū sapiētā perceperit liberare non possunt: euntē sine cessatione ad falsā beatitudinem et ad verā miseriam sine cessatione redeuntē. Quomodo enim uera beatitudo est: de cuius nunq; eternitate confiditur: duz anima uenturam miseriaz aut imperitissima ueritate nescit: aut ifelicissima ibeatitudine pertimescit? At si ad miserias nunq; ulterius reditura ex his ad beatitudinem pergit: fit ergo aliquid noui in tempore qd finem non habet temporis: cur non ergo et mundus: cur non et homo factus in mundo: ut illi nescio qui falsi

circuit^o a fallis sapiētibus fallacibus
 q̄ comperti insana doctrina: tramite
 recti itineris euitentur: Nam quidam
 ⁊ illud quod legitur in libro salomo
 nis: q̄ vocatur ecclesiastes: quid ē q̄
 fuit ipsum: quod erit: ⁊ quid est quod
 factum est: ipsum quod fiet: ⁊ non ē o
 ne recens sub sole: nec quisq̄ loquitur
 ⁊ dicit hoc nouum est: iaz fuit in secul
 que fuerunt ante nos: propter hos cū
 cuitus in eadem redeunt: ⁊ in eadē
 cuncta reuocantes: dictum itelligi uo
 lunt: q̄ ille aut de his rebus dixit de
 quibus superius loquebatur: hoc est
 de generationibus alijs euntibus: ali
 is venientibus de solis anfractibus o
 torrentum lapsibus: aut certe de om
 nium rerum generibus que oriunt^r at
 q̄ occidunt. fuerunt enī homines a
 te nos: sunt ⁊ nobiscum: erunt ⁊ post
 nos ita quoq̄ animantia vel arbu
 sta. Monstra quoq̄ ipsa que inuisita
 ta nascuntur: q̄uis iter se diuersa sint
 ⁊ quedam eorum semel facta narrēt:
 tamen secundum id q̄ generaliter mi
 racula ⁊ monstra sunt: vtiq̄ ⁊ fuerūt
 erunt: nec recens ⁊ nouum est vt mon
 strum sub sole nascatur. Quāuis hec
 v̄ba q̄dam sic intellexerint: tanquāz i
 predestinatione dei iam facta fuisse o
 nia sapiens ille voluisset itelligi: ⁊ iō
 nihil recens sub sole. Absit autem a
 recta fide: ut his salomonis verbis il
 los circuitus significatos esse creda
 mus quibus illi putant sic eadem tē
 rum temporaliūq̄ rerum volumina
 repeti: vt verbī gratia sicut in isto se
 culo plato philosophus in vrbe athe
 niensi ⁊ in ea schola que academia di
 cta est discipulos docuit: ita per innu
 merabilia retro secula multum proli
 xis quidē interuallis sed tamen certis
 ⁊ idem plato ⁊ eadem ciuitas: eaden
 q̄ schola iūdemq̄ discipuli repetiti: ⁊
 per innumerabilia deinde secula repe
 tendi sint. Absit aīnqu vt nos ista cre

damus. Semel enim christus mortu^o
 est pro peccatis nris: surgens autem a
 mortuis iam n̄ morit^r. ⁊ mors ei vltra
 non dñabitur: ⁊ nos post resurrectione
 nē sēp cum dño erimus: cui modo di
 cimus quod sacer admonet psalm^o:
 Tu domine seruabis nos ⁊ custodies
 nos a generatione hac in eternuz. Sa
 tis autē istis existio puenire quod se
 quitur. In circuitu ip̄i ambulāt. Nō
 quia per circulos quos opinantur e
 oz vita est recursura: sed quia mō tal
 est erroris eorum uia id est falsa doc
 trina.

De temporalī conditione generis
 humani q̄ deus nec nouo consilio cō
 stituerit nec mutabili volūtate. c. xiiij.

q̄ Uid autem mirū est: si i his cir
 cuitibus errantes nec aditū nec
 exitū inueniunt: q̄ gen^o humanū atq̄
 ista nra mortalitas nec quo initio cep
 ta sit sciunt: nec quo fine claudat: quā
 do quidē altitudinem dei penetrare n̄
 possunt: qz cum ipse sit eternus ⁊ sine
 initio: ab aliquo tamen initio exorsus
 est tempora: ⁊ hominem quem nunq̄
 ante fecerat: fecit in tempore non tam
 nouo ⁊ ipentino: sed immutabili eter
 noq̄ consilio. Quis hanc valeat alti
 tudinem inuestigabilem inuestigare:
 ⁊ inscrutabilem perscrutari: secunduz
 quam deus hominem temporalem
 ante quam nemo unq̄ hominum fu
 it: non mutabili voluntate in tempore
 condidit: ⁊ genus humanum ex vno
 multiplicauit: quandoquidem psal
 mus iste cū premisset atq̄ dixisset:
 tu domine seruabis nos atq̄ custodi
 es nos a generatione hac i eternū: ac
 deīn repcussisset eos in quorum stul
 ta impiaq̄ doctrina nulla liberatiōis
 ⁊ beatitudinis anime seruetur eterni
 tas: continuo subq̄ciens i circuitu ip̄i

ambulant: Tanq̄ ei diceretur. Quid ergo tu credis: sentis: intelligis: Nunq̄d nam existimandū est subito deo placuisse hominē facere: quem nunq̄ antea infinita retro eternitate fecisset: cui nihil noui accidere potest. in quo mutabile aliquid non est: Et ne nos hec audiētes aliqua forte turbaret ambiguitas continuo respondit ad ipsum deum loquens: secundum altitudinē tuam multiplicasti filios hominū. Sentiunt inquit homines q̄d putāt: et quod eis placet opinentur et disputent: secundum altitudinem tuam quam nullus potest nosse hominum: multiplicasti filios hominum. Valde quippe altus est: et semper deum fuisse: et hominem quem nunq̄ fecerat ex aliquo tempore primum facere voluisse: nec consiliū voluntatēq̄ mutasse.

An ut deus sēper ēt dñs fuisse semper intelligatur: credendum sit creaturaz q̄ nunq̄ defuisse cui dñaretur: et quomodo dicatur semp creatū q̄d dici non potest coeternum. c. xv.

So quidem sicut dominus deum aliquā dñm non fuisse dicere non audeo: ita hominem nunq̄ antea fuisse: et ex quodam tempore primū hoīez creatū esse dubitare nō debeo. Sed cum cogito cuius rei dominus sēper fuerit: si semper creatura nō fuit. affirmā aliquid pertiesco: quia et me ipsum intueor: et scriptū esse recolo. Quis hominū potest scire consiliū dei: Aut quis poterit cogitā: quid uelit dominus: Cogitationes enim mortalium timide: et incerte adinuentōes nostre. Corruptibile enim corpus aggrauat animam et deprimit terrena habitatio sensum multa cogitantē. Ex his igitur q̄ in hac terrena habitatione ml̄

ta cogito: deprimant me iō utiq̄ multa: q̄ unum quod ex illis v̄l preter illa quod forte non cogito: verum est inuenire non possum. Si dixerō sēper fuisse creaturā: cui dominus esset: qui dñs semper est: nec dominus unq̄ nō fuit: sed nunc illam nunc aliam per alia atq̄ alia temporum spacia: nec aliquaz creatori coeternaz esse dicam: quod fides ratioq̄ sana condemnat: cauendum est: ne sit absurdum et a luce ueritatis alienum: mortale quidem aliam per vices temporum cedentē: aliam succedentem: imortalem vero nō esse cepisse: nisi cum ad nostrum seculum ventum est: quando et angeli creati sunt: si eos recte lux illa primū facta significat aut illud potius celum de quo dictum est: in principio creauit deus celum et terram: cum tamen nō fuerint anteq̄ fierent: ne immortales si semper fuisse dicantur: deo coeterni esse credantur. Si autem dixerō non in tempore creatos esse angelos: sed ante omnia tēpora et ipsos fuisse: quoz deus dominus esset: qui nūq̄ nisi dominus fuit: queritur a me etiam si ante omnia tēpora facti sunt: vtrum sēper potuerunt esse qui facti sunt. Hic respondendum forte videatur: q̄ quodammodo non inconuenienter semper esse dicatur. Usq̄ adeo autem isti omni tempore fuerunt: ut etiam ante omnia tēpora facti sunt: si tamen a celo cepta sunt tēpora: et illi iam erant ante celum. At si tempus non a celo uerz et ante celum fuit: non quidem in horis et diebus et mensibus et annis. nam iste dimensiones temporalium spaciorum: que v̄sitate ac proprie dicuntur tēpora: manifestū est: q̄ a motu syderum ceperint: vnde et deus cum hec institueret dixit: et sint insignia et in tēpora et in dies et in annos: sed in aliquo mutabili motu: cuius aliud antequam preterierit: aliud posterius suc-

cesserit: eo quod simul esse non possunt. Si ergo ante celum in angelicis motibus tale aliquid fuit: et ideo tempus iam fuit atque angelus ex quo facti sunt temporaliter mouebantur: etiam sic omni tempore fuerunt: quando quidem cum illis facta sunt tempora. Quis autem dicat non semper fuit: quod omni tempore fuit? Sed si hoc respondero dicetur mihi. Quomodo ergo non sunt coeterni creatori: si semper ille: semper illi fuerunt. Quis etiam creati dicendi sunt: si semper fuisset intelliguntur? Ad hoc quid respondebatur? An dicendum et semper eos fuisset quoniam omni tempore fuerunt: qui cum tempore facti sunt: facti sunt autem cum quibus facta sunt tempora: et tamen creatos? Neque enim et ipsa tempora creata esse negabimus: quamuis omnino tempus fuisse nemo ambigat. Nam et si non omni tempore fuit tempus: erat ergo tempus quando nullus erat tempus. Quis hoc stultissimus dixerit? Possimus enim recte dicere: erat tempus quando non erat roma: erat tempus quando non erat hierusalem: erat tempus quando non erat abraham: erat tempus quando non erat homo: et si quid huiusmodi. Postremo si non cum initio temporis sed post aliquod tempus factus est mundus: possumus dicere erat tempus: quando non erat mundus. At uero erat tempus quando nullus erat tempus: tam inconuenienter dicimus: ac si quisquam dicat: erat homo quando nullus erat homo: aut erat iste mundus quando iste non erat mundus. Si. n. de alio atque alio intelligatur: potest dici aliquo modo: hoc est: erat alius homo: quando non erat iste homo. Sic ergo erat aliud tempus: quando non erat hoc tempus recte possumus dicere. At uero erat tempus quando nullum erat tempus: quis vel insipientissimus dixerit? Sicut ergo dicimus creatum tempus: cum ideo semper fuisse dicatur quod omni

tempore tempus fuit: ita non est consequens: ut si semper fuerunt angeli: ideo non sint creati: ut propterea semper fuisse dicantur: quia omni tempore fuerunt: et propterea omni tempore fuerunt: quia nullo modo sine his tempora esse potuerunt. Ubi enim nulla creatura est: cuius mutabilibus motibus tempora peragantur: tempora omnino esse non possunt. Ac per hoc et si semper fuerunt: creati sunt. Nec si semper fuerunt: ideo creatori coeterni sunt. Ille enim semper fuit eternitate immutabili isti autem facti sunt. Sed ideo semper fuisse dicuntur: quia omni tempore fuerunt: sine quibus tempora nullo modo esse potuerunt. Tempus autem quoniam mutabilitate transcurrit eternitati immutabili non potest esse coeternum. Ac per hoc etiam si immortalitas angelorum non transit: in tempore nec preterita est quasi iam non sit: nec futura quasi nondum sit: tamen eorum motus quibus tempora peraguntur: ex futuro in preteritum transeunt: et ideo creatori in cuius motu dicendum non est vel fuisse quod iam non sit vel futurum esse quod nondum sit coeterni esse non possunt. Quapropter si deus semper dominus fuit: semper habuit creaturam suo dominati seruientem ueruntamen non de ipso genitam: sed ab ipso de nihilo factam: nec ei coeternam. Erat quippe ante illam quamuis nullo tempore sine illa. non eam spacio transcendens: sed manente perpetuitate procedens. Sed hoc si respondeo eis qui requirunt quomodo semper creator semper fuit dominus: si creatura fuit ens non semper fuit: aut quomodo creatura creata: et non potius creatori coeterna est si semper fuit? Vereor ne facile iudicem affirmare quod nescio quod docere scio. Redeo igitur ad id quod creator noster scire nos uoluit: illa uero que vel sapientioribus in hac uita scire permisit: uel domino perfectis in alia uita

scienda seruauit: ultra uires meas eē profiteor. Sed ideo putauī sine affirmatione tractāda: ut q̄ hec legunt: uideant a quibus questionū piculis debeat temperare nec ad oīa se idoneos arbitretur: potiusq̄ intelligant q̄ sit apostolo obtemperandum precipienti salubriter vbi ait. Dico autem per gratiā dei que data est mihi omnib⁹ q̄ sūt in uobis: non plus sapere q̄ oz sapere: sed sapere ad temperantiam: uenici⁹ sicut deus partitus est mēsurā fidei. Si enim pro uiribus suis alaf̄ i fans: fiet ut crescendo plus capiat. Si aut̄ uires sue capacitatis excedat: deficiet anteq̄ crescat.

Quō intelligēdū sit p̄missa hōi a deo uita et̄na aut t̄pa et̄na. c. xvi.

q̄ Ue secula preterierint ateq̄ genus institueret humanū me fateor ignorare. Nō tñ dubito nihil omnino creature creatori esse coeternuz. Dicit etiam apostolus: t̄pa et̄na: nec ea futura: sed quod magis est mirādū preterita: sic enim ait: In spem uite et̄ne quam p̄misit: non mendax deus ante tempora et̄na. Manifestauit autem temporibus suis uerbū suū Ecce dixit retro: q̄ fuerint tempora et̄na q̄ tamen non fuerūt deo coeterna. Si quidem ille ante tempora et̄na non solum erat: uerum etiam p̄misit uitā et̄nā: quaz manifestauit temporibus suis. i. congruis. Quid aliud q̄ uerbum suum: hoc ē enim uita et̄na. Quomodo autem p̄misit: cum hominibus utiq̄ p̄miserit: qui nōdū erant ante tempora et̄na: nisi quia ī ipsius eternitate: atq̄ in ipso eius uerbo eidez coeterno iam predestinatione fixū erat: quod suo t̄pe futurū erat.

Q̄ de immutabili cōsilio aut uoluntate fides sana descēdat p̄tra rōna

tiones eozum qui opera ex eternitate repetita p̄ eosdē semp̄ uolunt seculoz redire circuitus. c. xvij.

i Illud quoq̄ non dubito: ante q̄ primus homo creat⁹ eēt nū q̄ quēq̄ hominem fuisse: nec eundem ipsū nescio: quibus circuitibus: nescio quotiens reuolutum: nec aliū aliquez natura similem: neq̄ ab hac fide me philosophozum argumenta deterrēt: quozum acutissimum illud putatur: quod dicunt nulla infinita ulla scientia posse comprehendī. At per hoc deus inquit rerum. quas fecit omnium finitarum omnes finitas apud se rationes habet: bonitas autem eius nunq̄ vacua fuisse credenda est: ne sit temporalis eius operatio: cuius retro fuerit: et̄na cessatio: quasi p̄tulerit eum prioris sine initio uacationis: ac propterea sit operis aggressus initium. Et ideo necesse ē inquit eadē semper repeti: eadēq̄ semper repetēda transcurrere: uel manente mundo mutabiliz: qui licet nunq̄ non fuerit: ⁊ sine initio temporis tamen factus ē: uel eius quoq̄ ortu ⁊ occasu semper illis circuitibus repetito semperq̄ repetendo: ne uidelicet si aliquando primum dei opera cepra dicunt: p̄ozes suam sine initio uacationem tanq̄ iertē ac desidiōsā: ⁊ ideo sibi displicentem dānasse quodammodo atq̄ ob hoc mutasse credatur. Si autem semper q̄dem temporalia sed alia atq̄ alia phibetur operatus: ac si aliquando etiaz ad hominem faciendum quem nunq̄ atea fecerat peruenisse: non scientia qua putant non posse quecunq̄ infinita comprehendī: sed quasi ad horam sicut ueniebat in mentem fortuita quadam inconstantia uideatur fecisse q̄ fecit. Porro si illi circuit⁹ admittat inquit: quibus uel manēte mūdo uel ipso quoq̄ uolubiles ortus suos

⁊ occasus eisdem circuitibus iserēte:
 eadē t̄palia repetuntur: nec ignauum
 ocium preserti taz longe sine initio di
 uturnitatis deo tribuitur: nec iproui
 da temeritas operum suoz. Quoniā
 si non eadem repetant: non possunt
 infinita diuersitate uariata ulla eius
 scientia l̄ prescientia cōprehendī. Has
 argumentationes quibus impj̄ n̄iaz
 simplicem pietatem: ut cum illis in cir
 cuitu ambulemus de uia recta conāf
 auertere: si ratio refutare non posset:
 fides irridere deberet. Huc accedit
 q̄ in adiutorio domini dei nostri hos
 circulos volubiles quos opinio cōfin
 git: ratio manifesta cōfringit. Hic eim
 maxime isti errant: ut in circuitu falso
 ambulāz q̄ uero ⁊ recto itinē malint:
 q̄ mentem diuinam omnino immuta
 bilem cuiuslibet infinitatis capacem
 ⁊ innumera omnia sine cogitationis
 alternatione numerantem de sua hu
 mana mutabili angustaqz metiuntū.
 Et fit ill: quod ait apostolus. Compa
 rantes enim semetipsos sibimetipsis
 n̄ intelligunt. Nā qz illis quicquid no
 ui faciendū uenit in mentem: nouo cō
 silio faciunt: mutabiles q̄ppe mentes
 gerunt: profecto non deum quez cogi
 tare non possunt: sed semetipsos p̄ il
 lo cogitantes: non illū sed seipsos nec
 illi sed sibi comparant. Nobis autēz
 fas non est credere aliē affici deū cum
 uacat: aliē cum opatur: qz nec affici di
 cendus est: tanq̄ in eius natura fiat a
 liquid quod ante non fuerit. Patitur
 quippe qui afficitur: ⁊ mutabile est oē
 quod aliquid patitur. Non itaqz in
 eius uacatione cogitetur ignauia: de
 sidia: inertia: sicut nec in eius opere la
 bor conatus: industria. Nouit quies
 cens agē: ⁊ agēs quiescere. Potest ad
 opus nouum non nouum sed sēpiter
 nū adhibē cōsiliū: nec penitēdo qz pri⁹
 ⁊ si pri⁹ cessauit ⁊ posterius opat⁹ est:
 cessauerat: cepit facē q̄ n̄ fecerat. Sz

quod nescio quenadmodum ab ho
 mine possit intelligi: hoc proculdubio
 quod dicit pri⁹ ⁊ poster⁹: in rebus
 prius non existentibus: ⁊ posterius
 existentibus fuit. In illo autēz non al
 teram precedentem altera subsequēs
 mutauit aut abstulit uoluntatem: sed
 una eadēqz sempiterna ⁊ immutabilī
 uoluntate: res quas condidit: tū pri
 us non essent egit q̄ diu non fuerūt: ⁊
 ut posterius essent quando esse cepe
 runt: hinc eis qui talia uidere possūt:
 mirabiliter fortassis ostendens: q̄ nō
 eis indiguerit: sed eas gratuita hōita
 te condiderit: cū sine ill ex eternitate i
 itio carente in non minore beatitudie
 permansit.

Contra eos qui dicunt: ea que infi
 nita sunt nec dei possunt scientia cō
 prehendi. c. xviij.

i Illud autēz aliud quod dicūt:
 nec dei scientia que infinita sūt
 posse comprehendī: restat eis: ut dice
 re audeant: atqz huic se voragini p̄fū
 de impietatis imergāt: qz non omnes
 numeros deus nouerit. Eos quippe
 infinitos esse certissimum ē: quoniam
 in quocunqz numero finem faciendū
 putaueris: idem ipse non dico uno ad
 dito augeri: sed quamlibet sit magu⁹
 ⁊ quamlibet ingentem multitudinez
 continens in ipsa ratione atqz scientia
 numerorum: non solum duplicari ue
 rumetiam multiplicari potest. Ita uo
 suis quisqz numerus proprietatibus
 terminatur: ut nullus eorum par esse
 cuiquam alteri possit. Ergo ⁊ dispa
 res inter se atqz diuersi sunt: ⁊ singuli
 quiqz finiti sunt: ⁊ omnes infiniti sūt.
 Ita nec numeros propter infinitatem
 nescit omnipotens deus: ⁊ si usqz ad
 quandam summam numerorum sciē
 tia dei puēit: ⁊ ceteros ignorat: q̄s hoc l̄
 demont: istum dixērit: Nec audebūt

isti contendere: et numeros eos dicere ad dei scientiam non pertinere: apud quos plato deū magna auctoritate cōmendat mundū numeris fabricantē. et apud nos deo dictum legitur: omnia in mensura et numero et pondere disposita. De quo et propheta dicit qui profert numero seculum. Et saluator in euangelio. Lapilli inquit uestri omnes numerati sunt. Absit itaque ut dubitemus: quod ei notus non sit omnis numerus cuius intelligentie sicut in psalmo canitur: non est numerus. In finitas itaque numeri: quous infinitorum numerorum nullus sit numerus: non est tamen incomprehensibilis ei cuius intelligentie non est numerus. Qua propter si quicquid scia comprehendit scientie comprehensione finitur: profecto et omnis infinitas quodam ineffabili modo deo finita est: quia scientia eius ipsi incomprehensibilis non est. Quare si infinitas numerorum scientie dei qua comprehenditur esse non potest infinita: qui tandem nos sumus hominuli: quous eius scientie limite figere presumamus: dicentes quod nisi eisdem circuitibus temporum eadem temporalia repetantur: non potest deus cuncta que fecit precipere ut faciat: uel scire cum fecerit: cuius sapientia simpliciter multiplex: et uniuersimul multiformis: tam incomprehensibili comprehensione omnia incomprehensibilia comprehendit: ut quecumque noua et dissimilia consequentia precedentibus: si semper facere uellet: inordinata et improuisa habere non posset: nec ea preuideret ex primo tempore: sed eterna prescientia contineret.

De seculis seculorum. c. xix.

Quod utrum ita faciat: et continuata sibi conexione copulentur que appellat secula seculorum: alia

tamen atque alia ordinata dissimilitudine percurrentia: eis duntaxat que ex miseria liberat in sua beata immortalitate sine fine manentibus: an ita dicat secula seculorum: ut intelligat secula in sapientia dei inconcussa stabilitate manentia istorum que cum tempore transeunt tanquam effluuia seculorum diffinire non audeo. Fortassis enim possit dici seculum que sunt secula: ut nihil aliud dicatur seculum seculi quam secula seculorum: sicut nihil aliud dicitur celum celi quam celi celorum. Nam celum deus uocauit firmamentum super quod sunt aque: et tamen in psalmo et aque inquit que super celos sunt laudent nomen domini. Quid ergo istorum duorum sit: an preter hec duo aliquid aliud de seculis seculorum possit intelligi: profundissima questio est. Neque hoc quod nunc agimus impedit: si indiscussa interim differatur siue aliquid in ea diffinire ualeamus: siue nos faciat cautiores diligentior ipsa tractatio: ne in tanta obscuritate reorum affirmare temere aliquid audeam. Nunc enim contra opinio nem disputamus qua illi circuitus asseruntur: quibus semper eadem per interualla temporum necesse esse repeti existimantur. Quelibet autem illarum sententiarum de seculis seculorum uera sit: ad hos circuitus nihil pertinet: quoniam siue secula seculorum sint: non eadem repetita: sed alterum ex altero conexione ordinatissima procurrentia: liberatorum beatitudine sine ullo recursu miseriarum certissima permanente: siue secula seculorum eterna sint temporalium tanquam dominantia subditorum circuitus illi eadem reuolutes locum non habent: quos maxime refellit eterna uita sanctorum.

De impietate eorum qui asserunt animas summe uereque beatitudinis participes iterum atque iterum per circuitus temporum ad easdem miseras labores redituras. c. xx.

9 **U**orum enim aures piorum fe-
 rant post emensam tot tantisque
 calamitatibus uitam: si tamen uita
 ista dicenda est que potius mors est:
 ita grauis ut mors que ab hac libe-
 rat mortis huius amore timeatur:
 post tam magna mala tanque multa
 horrenda: tandem et aliquando per ue-
 ram religionem atque sapientiam ex-
 piata atque finita: ita peruenire ad con-
 spectum dei: atque ita fieri beatum con-
 templatione incorporee lucis: per par-
 ticipationem incommutabilis immor-
 talitatis eius cuius adipiscende amo-
 re flagramus: ut eam quandoque neces-
 se sit deserere: et eos qui deserunt ab il-
 la eternitate: ueritate: felicitate deiec-
 tos tartaree mortalitati: turpi stulti-
 tie: miseris execrabilibus implcari:
 ubi deus amittatur: ubi odio ueritas
 habeatur: ubi per immundas nequi-
 tias beatitudo queratur: et hoc idem
 atque idem sine ullo fine priorum et
 posteriorum: certis interuallis et di-
 mensioibus seculorum factum esse et futurum:
 et hoc propterea ut possint deo circuitibus
 definitis euntibus semper atque redeuntibus
 per uias falsas beatitudines et ue-
 ras miseras alternari quidem sed in re-
 uolutione incessabili sempiternas: no-
 ta esse opera sua: quoniam neque a facie
 do quiescere: nec quiescendo possit que
 infinita sunt indagare: Quis hec au-
 diat: quis credat: quis ferat: Que si ue-
 ra essent: non solum tacerentur pruden-
 tibus: uerum etiam ut quomodo ualeo
 dicam quod uolo: doctus nesciretur. Nam
 si hec illic in memoria non haberem: et
 ideo beati erim: cur hic per eorum
 scientiam grauatur amplius nostra
 miseria: Si autem ibi ea necessario sci-
 turi sumus: hic saltem nesciamus: ut
 hic felicitior sit expectatio quam illic adep-
 tio summi boni: quam hic eterna uita con-
 sequenda expectatur: ibi autem beata
 sed non eterna quandoque amittenda

cognoscitur. Si autem dicunt nemi-
 nem posse ad illam beatitudinem per-
 uenire: nisi hos circuitus ubi beatitu-
 do et miseria uicissim alternant in hu-
 ius uite eruditione cognouerit: quo-
 modo ergo fatentur quanto plus quisque
 amauerit deum: tanto eum facilius ad
 beatitudinem peruenturum: qui ea do-
 cent quibus amor ipse torpescat: Nam
 quis non remissius et tepidius amet
 eum: quem se cogitat necessario deser-
 turum: et contra eius ueritatem sapi-
 entiamque sensurum: et hoc cum ad eius
 plenam pro sua capacitate notitiam
 beatitudinis perfectione peruenierit:
 quando nec hominem amicum possit
 quisque amare fideliter: cui se futurum
 nouit inimicum? Sed absit ut uera
 sint que nobis minantur ueram mise-
 riam nunquam finiendam: sed inter-
 positionis false beatitudinis sepe ac si-
 ne fine rumpendam. Quid enim illa
 beatitudine falsius atque fallacius: ubi
 nos futuros miseros aut in tanta ue-
 ritatis luce nesciamus: aut in summa
 felicitatis arce timeamus. Si enim fu-
 turam ibi calamitatem ignoraturi
 sumus: peritior est hic nostra miseria
 ubi futuram beatitudinem nouimus:
 si autem nos illic clades imminens
 non latebit: beatius tempora transi-
 git anima misera: quibus transactis
 ad beatitudinem subleuetur. quam beata
 quibus transactis in miseriam reuol-
 uatur. Atque ita spes nostre infelicitatis
 est felix: et felicitatis infelix. Ubi fit:
 ut quod hic mala presentia patimur: ubi me-
 tuum iminentia: uerum semper miseri quam
 beati aliquando esse possimus. Sed
 quoniam hec falsa sunt clamante pie-
 tate: conuincente ueritate: illa enim no-
 bis ueraciter promittitur uera felici-
 tas: cuius erit semper inuincenda et nul-
 la felicitate rumpenda certa securitas.
 uiam rectam sequentes que nobis
 est christus: eo duce ac saluatore:

a uano & inepto impioꝝ circuitu iter fidei mentenq; auertam⁹. Si enī de istis circuitibus & sine cessatione alter nātib⁹ itionibus & reditōib⁹ animarū: Porphyrus platōic⁹ suozum opinionem seq̄ noluit: siue ipsius rei uanitate permotus: siue iā t̄pa christiana reuerit⁹: & qđ i libro decimo cōmemorauit dicere maluit: animam ppter cognoscenda mala traditam mūdo: ut ab eis liberata atq; purgata: cum ad patrem redierit nihil ulterius tale patiat: quanto magis nos istā inimicā christiane fidei falsitatem detestari ac deuitare debem⁹. His autē circuitibus euacuatis atq; frustratis: nulla necessitas nos cōpellet iō putare non h̄e initiū t̄pis ex q̄ cepit esse gen⁹ humanū: qz nescio per quos circuitus nihil sit i reb⁹ noui: qđ non & antea certis interuallis t̄pm fuerit & postea sit futurum. Si enim liberat⁹ ania n̄ reditura ad miserias: sicut nunquā antea liberata ē: fit in illa aliquid qđ antea nūquā sc̄m ē: & hoc quidē ualde magnum. i. que nūq; ei desinat eterna felicitas. Si autē in natura imortali fit tanta nouitas: nullo repetita: nullo repetenda circuitu: cur in rebus mortalibus fieri non posse contēditur: Si dñt non fieri in aīa beatitudinis nouitatem: qm̄ ad eam reuertit⁹ in qua sēp fuit: ipsa certe liberatio noua sit: cum de miseria liberatur in qua nūq; fuit: & ipsa miserie nouitas i ea facta est q̄ nūq; fuit. Hec autem nouitas si non i reb⁹ que diuina puidencia gubernatur: ordine s; cāu poti⁹ uenit: ubi sunt illi determinati dimēsiōq; circuit⁹ i qđ⁹ nulla noua fiunt: s; repctūt eadē q̄ fuerūt: Si autē & hec nouitas ab ordinatione diuine prouidentie non excluditur: siue elata sit anima siue lapsa sit: possunt fieri noua que neq; antea sc̄a sint: nec tñ a rerū ordine aliena sint. Et si potuit anima p̄ iprudētiam facē

sibi nouā miseriā que nō esset improuisa diuine prouidentie: ut hanc quoq; in rerum ordinem includeret: & ab hac eam non improuide liberaret: q̄ tādē temeritate humane uanitatis aut dem⁹ negat diuinitatē facei posse res non sibi s; mundo nouas: quas neq; antea fecerit nec unquā hūerit improuisas: Si autē dñt liberatas qđem animas ad miseriā n̄ reuersuras: s; cum hoc sit i rebus nihil noui fieri: qm̄ sē p̄ alie atq; alie liberate sunt & liberant⁹ & liberabūt: hoc certe concedunt si ita est nouas animas fieri: qbus sit & noua miseria & noua liberatio. Nā si antiquas eas dñt eē & retro sū sēpitnas: & ex quib⁹ quotidie noui fiāt homines: de quorū corporib⁹ si sapienter uixerit ita liberent⁹: ut nūq; ad miserias reuoluant⁹: cōsequēter dicturi sūt infinitas. Quātūlibet nanq; finitus nūerus fuisset animarū: infinitis retro seculis sufficere non ualeret: ut ex illo sēp hoies fierēt quoz eēt anie ab ista sēp mortalitate liberande: nūq; ad eam deinceps rediture. Nec ullo modo explicabunt quomō in reb⁹ quas deo notas eē: eo q̄ sint infinite: nō uolunt: infinit⁹ sit nūerus aniaz. Quap̄ter qm̄ circuitus illi iam explōsi sūt: qđ⁹ ad eadē miserias necessario putabat aīa reditura: qđ restat p̄uēiēt⁹ pietati q̄ credere nō esse ipossibile deo: & ea q̄ nunquā fecerit noua facere: & ineffabili prescientia uolūtatem mutabilem non habere: Porro autem utrum animarum liberatarum nec ulterius ad miserias rediturarum: numerus possit semper augeri: ipsi uiderint qui de rerum nouitate cobibenda tam subtiliter disputant: nos uero ratiōtinationem nostram ex utroq; latere terminamus. Si enim potest: quid cause est: ut negetur creati potuisse quod nunquam antea creatum esset: si liberatarum animarum

numerus qui nūq̄ antea fuit non solum factus est semel: sed fieri nunq̄ d̄ sinet: Si autem opōret ut certus sit liberatarum aliquis numerus animarum que ad miseriam nunq̄ redeant: neq̄ iste numerus vltterius augeatur: etiam ipse sine dubio quicumq̄ erit a ter: vtiq̄ nunq̄ fuit: qui profecto crescere ⁊ ad sue quantitatis terminum peruenire sine aliquo non posset initio. Quod initium quoniam antea nunq̄ fuit: hoc ergo vt esset: creatus ē homo ante quem nullus fuit.

De conditione vnus primū hominis atq̄ in eo generis humani. c. xxi.

h Ac igitur questioe difficillima propter eternitatē dei noua creatis sine nouitate aliqua voluntatis quantum potuimus explicata: non ē arduum videre mltō fuisse melius q̄ factum est: vt ex vno homine quē primum condidit: multiplicaret genus humanum: q̄ si id inchoasset a pluribus. Nam cum animantes alias solitarias ⁊ quodammodo soliuagas id est que solitudinem magis appetant: sicuti sunt aquile muli: leones: lupi: ⁊ quecunq̄ alia ita sunt: alias vero greges instituerit: que congregatē atq̄ in gregibus malint viuere: vt sūt columbe: sturni: cerui: damule ⁊ cetera huiusmodi: vtrunq̄ tamen genus nō ex singulis propagauit: sed plura sil iussit existere. hominem vero cuius naturam quodammodo mediam inf angelos bestiasq̄ condebat: vt si creatori suo tanq̄ vero domino subditus preceptum eius pia obedientia custodiret: in consortium transiret angelicum: sine morte media beatam imortalitatem sine ullo termino consecut⁹. Si autem dominum deum suum libera voluntate superbe ac inobedienter vltus offenderet: morti additus bestia

liter uiueret libidinīs seru⁹: eternoq̄ post mortem supplicio destitatus: vnū ac singulum creauit: non vtiq̄ solum sine humana societate deserendum: s; vt eo modo vehementius ei commendaretur ipsius societatis unitas vinculū concordie: si non tantum inter se nature similitudine: verum cognationis affectu homines nectentur: quādo nec ipsam quidem feminam copulandam viro sicut ipsuz creare illi placuit sed ex se ipso: vt omne ex homine vno diffunderetur genus humanum.

Q̄ prescierit quem primum deus condidit peccaturum: simulq̄ preuidit: quantum piorum populorum ex eius genere in angelicum consortium sua esset gratia translaturus. c. xxij.

n Ec ignorabat deus hominem peccaturum: ⁊ morti iaz obnoxium morituros propagaturuz: eoq̄ progressuros peccati immanitate mortales: vt tutius atq̄ pacatius inter se rationalis voluntatis expertes bestie sui generis viuerent: quaruz ex aquis ⁊ terris plurimum pullulauit exordium: q̄ homines quozuz genus ex vno est ad commendandum concordiam propagatum. Neq̄ enim unq̄ inter se leones aut inter se dracones: qualia hōines bella inter se gesserunt. Sed preuidebat etiam deus gratia sua populum piorum in adoptionem vocadū: remissisq̄ peccatis iustificatus spū sacro sanctis angelis in eterna pace sociandum: nouissima inimica mōte destructa: cui populo esset huius rei confideratio profutura: q̄ ex vno homine deus ad commendandum hominibus q̄ ei grata sit etiam in pluribus vnitas genus instituisset humanum.

De natura humāe anime crate ad imaginem dei. c. xxij.

f *Ecce ergo deus hominem ad imaginem et similitudinem suam. Talem quippe illi animam creauit: quae per rationem atque intelligentiam omnibus esset prestantior animalibus terrestribus et natatilibus et volatilibus: quae mentem huiusmodi non haberent. Et cum virum terreno formasset ex puluere: eorum animam qualem dixi: siue quam iam fecerat sufflando ididisset: siue potius sufflando fecisset: eunus flatum quem sufflando fecit. nam quid est aliud sufflare quam flatum facere: animam hominis esse voluisset: etiam coniuges illi in adiutorium generandi ex eius latere esse detracto fecit ut deus. Neque enim haec carnali consuetudine cogitata sunt: ut videamus solemus opifices ex materia quacumque terrena corporalibus membris: quod artis industria potuerit fabricantes. Manus dei potentia dei est: qui est visibilia invisibiliter operatur. Sed haec fabulosa potius quam vera esse arbitrantur: quam virtutem et sapientiam dei qua nouit et potest et sine seminibus ipsa certe facere semina: ex his visitatis et quotidianis metuntur operibus. ea vero quae primitus instituta sunt quoniam non nouerunt fideliter cogitant: quasi non haec ipsa quae nouerunt de humanis conceptibus atque partibus: si esset in expertis narraretur: incredibilia videret: quibus et ea ipsa plerique magis nature corporalibus causis quam opibus diuinae mentis assignent.*

An vilius vel minime creature possint dici angeli creatores. c. xxiiij.

f *Ed cum his nullum nobis est in his libris negotium: qui diuinam mentem facere vel curare ista non credunt. Illi autem qui platoni suo credunt: non ab illo summo deo qui fabricatus est mundus: sed ab alijs minoribus quos quidem ipse creauerit permissu siue iussu eius animalia facta esse cuncta mortalia: in quibus*

bus homo precipuum dignusque ipsis cognitum teneret locum si superstitione creauit qua quodammodo iuste videatur sacra et sacrificia facere quasi conditoribus suis: facile carebunt et huius opinionis errore. Neque enim fas est vilius nature quolibet minime mortalium creatorem suum nisi deum credere ac dicere antequam possit intelligi. Angeli autem quos illi deos libentius appellant: et si adhibet vel iussu vel permissu operationem suam rebus quae gignunt in mundo: non eos dicimus creatores animalium quam nec agricolas frugum atque arborum.

Omnium naturam et omnium species vniuersae creature non nisi opere dei formari. c. xxv.

c *Um enim alia sit species quam adhibetur extrinsecus cuiusque materie corporali: sic operantur homines figuli et fabri: atque id genus opifices qui et pingunt et effingunt formas similes corporibus animalium: alia vero quae intrinsecus efficientes causas habent de secreto et occulto nature viuientis atque intelligentis arbitrio: quae non solum naturales corporum species: verum etiam ipsas animantium animas dum non sint facit: supradicta illa species artificibus quibusque tribuatur: haec autem altera non nisi vni artificii creatori et conditori deo: qui mundum ipsum et angelos. sine villo mundo et sine vllis angelis fecit. Ab illa enim vi diuina quae omnium rerum diuisiua et: ut ita dicam: effectiua est: quae fieri nescit sed facere: a qua accepit speciem cum mundus fieret: et rotunditas celi et rotunditas solis: eadem vi diuina et effectiua qui fieri nescit sed facere accepit speciem rotunditas oculi et rotunditas pomi: et ceterae figure naturales quas videmus in rebus quibusque nascentibus: non extrinsecus adhiberi sed intima creatoris potentia quam dicitur:*

celū ⁊ terrā ego impleo: ⁊ cui⁹ sapiētia est que attingit sine vsq; ad finem fortiter: ⁊ disponit oīa suauiter. Proindō facti primitus angeli si huiūsmōi ministerium prebuerunt creatori cetera facienti nescio: nec tribuē illis audeo quod forte non possunt: nec debeo de rogare quod possunt. Creationem tñ conditionemq; omnium naturarum: qua fit vt omnino natū sint eis quoq; fauentibus non faciētibus: illi dō tribuo cui se etiam ipsi debere: q; sunt cum gratiarum actione nouerūt. Nō solum igitur agricolas non dicimus fructuum quoruncūq; creatores: cuz legam⁹ neq; q; plātat est aliqd: neq; q; rigat: sed q; icremētū dat de⁹: s; ne ipsā quidē terrā q;uis mat̄ omnium fecūda uideatur: que germinibus eūpētia p̄ mouet ⁊ fixa radicibus continet: cum itidem legam⁹ deus illi dat corpus quomodo voluerit: ⁊ vnicuiq; seminum p̄prium corpus. Ita nec feminā sui p̄cep̄ creatricē appellaē debem⁹: sed potius illū q; cuidam suo famulo dixit: priusq; te formarem i vtero noui te. Et quāuis anima sic ul' sic effecta pregnantis valeat aliquib⁹ velut induere qualitatis fetū: sicut d̄ uirgis variatis fecit iacob vt peccora colore vario gignerēt: natura tamen illa que gignitur tam ipsa nō fecit: q; nec ipsa se fecit. Quelibet igitur corporales l' seminales. cause gignandis reb⁹ adhibeātur: siue operationib⁹ angelorum aut hominum aut quoruncūq; animalium: siue marium seminarūq; mixtiōibus quilibet ē desideria motusve anime matris valeant aliqd lineamētoꝝ aut colorū asp̄gē teneris mobilibusq; cōceptibus: ipsas oīo naturas que sic vel sic in suo genere afficiātur: nō facit nisi sūmus deus: cui⁹ occulta potētia cuncta penetrans icōtamibili p̄ntia facit esse quicquid aliquo mō ē: in q; tuncunq; ē: q; nisi faciente illo non tā

le vel tale esset: s; proisus esse nō poss; . Quapropter si in illa specie quā forinsecus corporalibus opifices reb⁹ i ponūt urbē romā ⁊ urbem alexādrīā non fabros ⁊ architectos s; igitur quoq; volūtate p̄silio ⁊ ip̄sio fabricate s;: illam romulum illam alexandruz habuisse dicimus conditores: q̄to poti⁹ nō nisi deū debem⁹ conditorē dicere naturarum qui neq; ex ea materia facit aliquid quā ipse nō fecerit: nec oparios h; nisi quos ipse creauerit: ⁊ si potentia suā vt ita dicam fabricatoriam rebus subtrahat: ita non erunt sicut antea q; fierēt nō fuerūt: S; atē dico: eternitate non tpe. Quis. n. alius creator ē t̄p̄um: nisi qui fecit ea quoz motibus currerent tempora.

De platoniciū opinione qua putauerunt angelos quidē a deo cōditos: sed ipsos esse humanorum corpoz ⁊ ditores. c. xxvi.

i La sane plato minores ⁊ a sūmo deo factos deos effectōes eē voluit aialū ceteroz: vt imortalez partē ab ipso sūmerēt: ipsi vero mortale attexerūt. Proindō aiarū n̄aruz eos creatores esse noluit sed corpoz. Un̄ qm̄ porphyrius propter anime pūgationem dicit omne corpus fugiendū: simulq; cū suo platōe alijsq; platōicis sentit: eos q; imoderate ac ihoneste uixerint p̄p̄ luendas penas ad corpōa redire mortalia. Plato quidē ē bestiariū. Porphyrius tantūmodo ad hominū seq̄t eos: vt dicat deos istos quos a nobis volūt quasi parētes ⁊ p̄ditores n̄os colit: nihil eē aliud q; fabros p̄pedū carcerū ue n̄oz: nec institutōes s; inclusores alligatoꝝq; n̄os erga tulis erūnosīs ⁊ grauissimis viculis. Aut ergo desinant platōici penas aiarū ex istis corporib⁹ cōmīari: aut eos nobis deos colēdos nō p̄dicēt: quoz i

nobis opationē vt q̄tum possum⁹ fu-
 gam⁹ ⁊ euadam⁹ hortat⁹: cū tñ sit v-
 trunq; falsissimum: Nam neq; ita lu-
 unt penas anime cum ad istam vitaz
 penalem denuo reuoluuntur: ⁊ omni-
 um uiuentium siue in celo siue in ter-
 ra nullus est conditor: nisi a quo fac-
 ta sunt celum ⁊ terra. Nam si nulla cā
 est viuendi in hoc corpore nisi propter
 pēdēda supplicia: quomodo dicit idē
 plato aliter mundum fieri non potuis-
 se pulcherrimum atq; optimum: nisi
 omnium animalium id ē immortalū
 ⁊ mortalium generibus impleretur?
 Si aut nostra institutio qua vel mor-
 tales conditi sumus diuinum munus
 est: quomodo pena est ad ista corpora
 id est ad diuina beneficia remeare? Et
 si deus quod assidue plato cōmemo-
 rat: sicut vniuersi mundi ita oīū aīali-
 um spēs eterna intelligētia p̄tebat:
 quō non ipse cuncta condebat? An ali-
 quorum esse artifex nollet: quoz effi-
 ciēdorū artē ineffabilē eius ⁊ ineffabilē
 laudabilis mens haberet? Merito iḡ
 vera est religio: que mundi vniuersi-
 eum aīalium q̄s vniuersorum hoc est
 ⁊ aīaz ⁊ corpoz conditorē agnoscit:
 ⁊ predicat. In quibus trena precipu-
 us ab illo ad eius imaginem hō prop-
 ter eā cām quā dixi: ⁊ siqua forte alia
 maior later: factus est vnus: sed non ē
 licet sol⁹. Nihil. n. ē q̄ hoc gen⁹ tā dis-
 cordiosum vitio. tā sociale natura. Ne-
 q; cōmodius contra vitii discōdie vl-
 cauēdū cū nondū existeret: vel sanan-
 dū cum extitisset: natura loqueret hu-
 mana: q̄ recordationem illi⁹ parentis
 quem pp̄tea deus voluit creare vnuz
 de quo mltitudo ppagaret: vt hac ad-
 mōitiōe ēt i mltis p̄coz vnitas fuare-
 tur. Quod vero semia illi ex eius latē
 facta est: etiā hinc satis significatur
 est q̄ cara mariti ⁊ vxoris debeat esse
 cōiunctio. Hec opera dei propterea sē-
 vtiq; inusitata: quia pria: q̄ aut ista n̄

credunt: nulla facta prodigia debent
 credere. Neq; .n. ⁊ ipsa si vsitato natu-
 re curriculo gignerentur: prodigia dī-
 cerentur. Quid aut tā sub gubernati-
 one diuie puidētie: q̄uis eoz causa
 lateat: q̄ monstra gignuntur? At qdā
 psalmus sacer. Uēite ⁊ videte opa do-
 mini q̄ posuit prodigia s̄ terram. Luz
 ergo ex latere viri femina facta sit: ⁊
 hoc primum quodāmō prodigiū qd
 presugauerit: alio loco q̄tum me de⁹
 adiuuarit dicam.

In primo hoie ortā fuisse oem ple-
 nitudinē generis humāi i q̄ preuidit:
 deus que pars honozāda esset p̄mio:
 q̄ dānanda supplicio. c. xxvij.

n Unc quoniam liber iste claudē-
 d⁹ est: in hoc prio hoie qui p̄mi-
 tus factus est: n̄dū qdē fm euidētiā
 iā tñ secundum dei prescientiam: exor-
 tas fuisse existimemus in genere hūa-
 no societates tanq; ciuitates duas.
 Ex illo. n. futuri erant hoies: alij mal-
 angelis in supplicio: alij bonis i p̄mio
 sociandi: q̄uis occulto dei iudicio: s̄
 tñ iusto. Lū. n. scriptū sit: vniuersē vie
 dñi misericōdia ⁊ veritas: nec iniusta
 eius gratia: nec crudel⁹ pōt eē iustitia.

Aurelij augustini de ciuita-
 te dei liber tertiusdecim⁹.

De lapsu primorum hominum p-
 quez est contracta mortalitas. c. p̄mū.

e **EXPEDITIO**
 de nostri seculi
 exortu ⁊ de ini-
 tio generis hūa-
 ni difficillius q̄
 stionibus: nunc
 iam de lapsu pri-
 mi hominis im-

mo primorum hominum: et de origine ac propagine mortis humane disputationibus a nobis institutam: rerum ordo deposcit. Non enim eo modo quod angelos condiderat deus: ita condidit et homines: ut etiam si peccassent morti omnino non possent: sed ita ut per functos obedientie munere: sine interuentu mortis angelica immortalitas et beata eternitas sequeretur: inobedientes autem mors amplecteret dante ratione iustissima: quod etiam in libro superiore iam diximus.

De ea morte que anime semper vtriusque victure acidere potest: et ea cui corpus obnoxium est. c. ij.

I Ed de ipso genere mortis video mihi paulo diligentius differendum. Quamuis enim humana anima vereciter immortalis perhibeatur: habet tamen quendam etiam ipsa mortem suam. Nam ideo dicitur immortalis: quia modo quodam quantulocumque non desinit vivere atque sentire. Corpus autem ideo est mortale: quoniam a vita qualem habet: deserere potest: nec per se ipsum aliquatenus vivit. Mors igitur anime fit cum eam deserit deus: sicut corporis cum id deserit anima. Ergo vtriusque rei id est totius hominis mors est: cum anima a deo deserta: deserit corpus. Ita enim nec ex deo vivit ipsa: nec corpus ex anima. Huiusmodi autem totius hominis mortem illa sequitur quam secundam mortem diuinorum elloquentium appellat auctoritas. Hanc saluator significauit vbi ait. Eum timeate qui habet potestatem et corpus et animam perdere in gehennam. Quod cum non antea fiat: quam cum anima corpori sic fuerit copulata ut nulla direptione separaretur: mirum videri potest quomodo corpus ea morte dicatur occidi: qua non ab anima deseritur: sed

animam sentiensque cruciatur. Nam illa pena vltima ac sempiterna: de qua suo loco diligentius differendum est. recte mors anime dicitur: quia non vivit ex deo: mors autem corporis quo nam modo: cum vivat ex anima. Non enim aliter possunt ipsa corporalia que post resurrectionem futura sunt sentire tormeta. An quia vita qualiscumque aliquod bonum est: dolor autem malus: ideo nec vivere corpus dicendum est: in quo anima non viuendi causa est sed dolendi? Vivit itaque anima ex deo cum vivit bene: non enim potest bene vivere: nisi deo operante in se quod bonum est. Vivit autem corpus ex anima: cum anima vivit in corpore: seu vivat ipsa seu non vivat ex deo. Impiorum namque in corporibus vita non animarum sed corporum vita est: quam possunt eis anime eterne mortue hoc est a deo deserte: quantulocumque propria vita ex qua etiam immortales se non desistere preferre. Verum in damnatione nouissima quis homo sentire non desinat: tamen quia sensus ipse nec voluptate suavis: nec quiete salubris: sed dolore penalis est: non immerito mors est potius appellata quam vita. Iam autem facta quia post illam primam est: qua fit coherentium direptio naturarum siue dei anime: siue anime et corporis. De prima igitur corporis morte dici potest: quod bonis bona sit: malis mala. secunda vero sine dubio sicut nullorum bonorum est: ita nulli bona.

Utrum mors que per peccatum primo hominum in omnes homines pertransit: etiam sanctis pena peccati sit. c. iij.

N On autem dissimulanda nascitur questio: vtrum reuera mors qua separantur anima et corpus bonis sit bona. Quia si ita est quomodo poterit obtineri: quod etiam ipsa sit pena peccati. Hanc enim primi homines nisi peccauissent: perpepsi vtriusque non fuissent. Quo igitur pacto bona esse possit

bōis q̄ accidez nō posset nisi mal: Sz
 rurſus ſi nō niſi malus poſſet accide
 n̄ deberet bōis bona eſſe ſz nulla. Lū
 .n. eēt ulla pena: in quibus non eſſent
 vlla puniēda? Quapropter fatendū
 eſt: primos q̄dem hoies ita fuiſſe iſti
 tutos: vt ſi non peccauiſſēt. nullū mō
 tis expirēt gen^o: ſz eoſdē prios pecca
 tores ita fuiſſe mōte mlcratos: vt etiā
 q̄cquid eorū ex ſurpe eēt exonū: eadez
 pena teneretur obnoxium.

Cur ab. his qui per gratiam rege
 nationis ſunt abſoluti: a peccato n̄
 auferatur mors. i. pena peccati. c. uij.

n Do enim aliud ex eis q̄ quod
 ipſi fuerāt naceretur. Pro ma
 gnitudine quippe culpe illius: naturā
 dānatio mutauit in pcius: vt quod pe
 naliter preceſſit in peccatib^o hoib^o pri
 mis: etiam naturaliter ſequeretur in
 naſcentibus ceteris. Neqz. n. hō ita ex
 hoie: ſicut homo ex puluere. Puluis
 nanqz hoī faciendo materies fuit: hō
 autem homini gignendo parēs. Pro
 inde quod eſt terra: non hoc eſt caro
 q̄uis ex terra facta ſit caro. Quod eſt
 autem parens homo: hoc ē z proles
 homo. In primo igitur hoie p femiaz
 in progeniem tranſiturum vniuerſuz
 genus humanum fuit: q̄n illa cōiugū
 copula diuinam ſn̄tam ſue dānatiois
 excepit. Et quod homo fructus eſt: n̄
 cū crearetur: ſed cuz peccaret vt puni
 retur: hoc genuit: q̄tum quidē attinet
 ad peccati z mortis ouginem. Nō eiz
 ad infantilem hebetudinem z infir
 mitatem animi z corporis quā vide
 mus in paruul: peccato vel pena illa
 idacta ſt: que deus voluit eſſe tāq̄ p
 mordiam catulorum: quoz parentes i
 beſtialem vitam mortēqz deiecerat: ſic
 ſcriptum eſt. Homo cum in honore ef
 ſet non intellexit: comparatus eſt pe
 coribus non intelligentib^o: z ſimil fac

tus eſt illis. Niſi q̄ infantes infirmio
 res ēt cernimus in vſu motuqz mem
 brorum: z ſenū appetendi atqz vitan
 di q̄ ſunt aliorum tenerum fetus ani
 maliz: tanq̄ ſe tanto attollat excellē
 tius ſupra cetera animātia viſ huma
 na: quanto magis impetum ſuum ve
 lut ſagitta cum arcus extēditur retrō
 ſum reducta diſtulerit. Non ergo ad
 iſta infantilia rudimenta p̄ſūptiōe illi
 cita z dānatiōe iuſta plapſus ſipul
 ſus eſt primus homo: ſed hactenus i
 eo natura humana vitiata atqz muta
 ta eſt: vt repugnantem pateretur i mē
 bōis inobediētiā concupiſcendi: z ob
 id obſtringeretur neceſſitate morien
 di: atqz ita quod vitio pena que faci^o
 eſt. i. obnoxios peccato mortiqz gene
 raret. A q̄ peccati viculo ſi p media
 toris chriſti gratiam ſoluūtur iſates:
 hanc ſolam mortem perpeti p̄nt que
 animam ſeiungit a corpore: in ſecun
 dam vero illā ſine fine penalē: liberati
 a peccati obligatione non tranſcunt.
 Si quē vero mouet cur vel ipſa n̄ pa
 tiātur: ſi z ipſa peccati pena eſt: quoz
 p giaz reat^o aboletur: iā iſta q̄o i alio
 noſtro opere quod ſcripſimus ō bap
 tiſmo paruuloz: tractata z abſoluta
 eſt. Vbi dictum eſt ad hoc ilinqui aie
 experimentum ſeparationis a corpōz
 q̄uis ablato iam criminis nexu: quo
 niam ſi regenerationis ſacramentum
 continuo ſequeretur immortalitas:
 corporis ipſa fides eneruaretur: q̄ tūc
 eſt fides quando expectatur in ſpe: q̄d
 in re nondum videtur. fidei autēz ro
 bore atqz certamine: in maioribus dū
 taxat etatibus etiā mortis fuerat ſu
 perandus timor: quod in ſanctis mar
 tyribus maxie eminuūt: cuius profec
 to certaminis eſſet nulla victoria nul
 la gloria: qz nec ipſum omnino poſſet
 eſſe certamen: ſi poſt lauacrum rege
 nationis iam ſancti non poſſēt mō
 tem ppeti corporalē. Cum paruuls

autem baptizandis q̄s non ad christi gratiaz propterea potius curreret: ne a corpore soluerentur: Atq; ita n̄ iustitiam premio probaretur fides: sed iaz nec fides eēt: p̄festi sui operis querēdo ⁊ sumendo mercedem. Nūc vero maiore ⁊ mirabiliore gr̄a saluatoris: in v̄sus iustitie peccati pena p̄visa est. Tūc n. dictum est homini morieris si peccaueris: nunc d̄i martyri morere ne pecces. Tunc dictum ē si mandatum transgressi fueritis morte moriemini. nunc dicitur si mortem recusaueritis mandatum transgrediemini. Quod tunc metuendū fuerat: vt non peccaretur: nūc suscipiendū ē ne peccet. Sic p̄ ineffabilem dei misericordiam: ⁊ ipsa pena vitiorum transit in arma virtutis: ⁊ fit iusti meritū etiā supplicium peccatoris. Tunc enim mors est acquisita peccando: nūc impletur iustitia moriendo. Verum hoc in sanctis martyribus: quibus alterutrum a persecutore proponitur. vt aut deserant fidem aut sufferant mortem. Iusti. n. malūt credendo p̄peti: quod sunt primi iniq̄ non credendo perpeffi. Nisi enim peccassent illi n̄ morerentur: peccabunt autem isti nisi moriantur. Mortui s̄ ergo illi quia peccauerunt: non peccāt isti quia moriuntur. Factum est p̄ illorum culpam vt veniretur in penam: fit per istorum penam ne veniatur in culpaz: non quia mors bonum aliq̄ facta est: que antea malum fuit: sed tāta deus fidei prestitit gratiā: vt mōs quam vite cōstat esse contrariam instrumentum fieret: per quod transiretur in vitam.

Q̄ sicut iniq̄i male vtuntur lege que bona est: ita iusti bene vtūtur mōte que mala est. c. v.

a Postolus enim cum vellet ostēdere quantum peccatum gratia

non subueniente ad nocendū valeret: etiam ipsam legem qua prohibetur peccatum non dubitauit dicere virtutem esse peccati. Aculeus inquit mortis est peccatum: virtus autem peccati lex verissime omnino. Auget enim p̄hibitio desiderium operis illiciti: quādo iustitia non sic diligitur: vt peccandi cupiditas eius delactatione vicat̄. Ut autem diligatur ⁊ delectet vera iustitia. non nisi diuina subueit gratia. Sed ne propterea lex putaretur malum: quoniam virtus est dicta peccati: ideo ipse alio loco uersans huiusmōi questionem inquit. Lex quidem sancta ⁊ mandatum iustum ⁊ sanctum et bonū. Quod ergo bonū inquit: mihi factum est mors? Absit: sed peccatum vt appareat peccatum: per bonum mihi operatum est mortez: vt fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. Supra modum dixit: quia ēt preuaricatio additur: cum peccandi aucta libidine etiam lex ipsa contemnitur. Cur hoc commemoranduz paruauerimus? Quia scilicet sicut lex nō est malum quando auget peccantiuz concupiscentiam: ita nec mors bonuz est quando auget patientium gloriā cum vel illa pro iniquitate deseritur ⁊ efficit preuaricatores: vel ista p̄ veritate suscipitur ⁊ efficit martyres. Ac per hoc lex quidem bona ē: quia p̄bitio est peccati: mors autem mala: quia stipendium est peccati. Sed quēadmodum iniusti male vtuntur non tantuz malis verum etiam bonis: ita iusti bene non tantum bonis sed etiam mal. Hinc fit: vt ⁊ mali male lege vtantur quous sit lex bonum: ⁊ boni bene moriantur quous sit mors malum.

De generalis mōtis malo quo anime ⁊ corporis societas separat. c. vi.

q̄ Uap̄ropter quod attinet ad cō

poris mortem .i. separatione anime a corpore: cum eam patiuntur qui morientes appellantur: nulli bona est. h3 enim asperum sensum ⁊ contra naturam: vis ipsa qua vtrūq; dinellit qđ fuerat in viuente coniunctum atq; cōsertum: qđiū moriatur: donec omnis adimatur sensus qui ex ipso inerat a nime carnisq; cōplexu quā totā molestiā nōnūq; vnus ictus corporis l'anie raptus itercipit: nec eam sentiri pueniēte celeritate permittit. Quicqd in illō est i morientibus: quod cum graui sēsu adimit sensum: pie fideliterq; tolerando auct meritum patientie: non aufert vocabulum pene. Ita cū ex hominis primi perpetua propagine pculdubio sit mors pena nascentis: tamen si pro iustitia pietateq; pendatur sit gloria resurgentis: ⁊ cum sit mors peccati retributio: aliquādo imperat ut nil retribuatur peccato.

De morte qua non regenerati per christi confessionem suscipiunt. c. vii.

n Am quicunq; ēt non percepto regenerationis lauacro p chri sti confessione moriantur: tm̄ eis valz ad dimittenda peccā: quātū si abluerētur sacro fonte baptismatis. Qui. n. dixit si non renatus fuerit ex aqua et sp̄n sancto n̄ intrabit in r̄gnum celoꝝ alia sn̄ia istos fecit exceptos vbi non minus generaliter ait: qui me confessus fuerit coram hoīb; confitebor ⁊ ego eum coram p̄re meo qui i celis ē. Et alio loco qui perdidit animam suam propter me inueniet eam. Hinc ē qđ scriptū ē. Preciosa in conspectu dñi mors sāctoꝝ eius. Quid enim p̄ciosius q̄ mōs: per quam fit vt etiam delicta omnia dimittantur: ⁊ merita cumulatius augeantur. Neq; enim tā tā sunt merit: qui cum mortem differre n̄ possent baptizati sunt: delictisq; o

nibus peccatis ex hac vita emigrant: quanti sunt hi qui mortem differre cū possent ideo non distulerūt: quia maluērunt christum confitēdo finire hāc vitā: q̄ euz negādo ad eius baptismū peruenire. Quod vtiq; si fecissent: etiā hoc eis in illo lauacro dimitteretur: q̄ tiorē mortis negauerāt christū: i quo lauacro etiaz ill' facinus tam immāe dimissum est: qui occiderāt christum: sed quando in abundantia gr̄e spirit' illius qui vbi vult spirat: tantum christum amare possent: vt eum in tanto vite discrimine sub tanta spe venie negare non possent. Mors igitur p̄ciosā sāctoꝝ: qđ cū tāta gr̄a p̄missa ⁊ p̄rogatiua mors christi: vt ad deum ac q̄redū suā nō cōctaretur ipēdē aiām: i eos vltus redactū esse mōstrauit qđ ad penā peccātis antea fuerat cōstitutum: vt in iustitie fructus vberior: nasceret. Mors ergo n̄ iō bonū videri d3 qz in tāta hūilitatē n̄ in sua sed diuina opitulatiōe conȳsa est: ut que tūc metuēda p̄posita ē ne peccatū cōmitteretur: nūc suscipiēda propōit vt peccatū nō cōmitat: cōmissūq; deleatur: magneq; victorie obita iustitie palma redatur.

Q in sanctis prie mortis p vitate susceptio se sit mōtis absolutio. c. viii.

f J. n. diligentius consideremus ēt cū q̄sq; p veritate fidelz ⁊ laudabl' morit: mors cauet. Jō q̄ppe al' qđ eius suscipit ne tota cōtingat: ⁊ fa insi q̄ nūq; finiatur accedat. Suscipit .n. aie a corpore separatio: ne deo ab aia separato ēt ipsa separet a corpō: ac sic totius hoīs pria morte cōpleta fa excipiat sēpiterna. Quo circa mors qđē ut dixi cū eā morietes patiūt cūq; in eis vt moriantur facit: nemini bōa ē: s3 laudabiliter toleratur p tenendo vel adīpiscendo bono. Cum vero i ea

sunt qui iam mortui nuncupantur: nō absurde dī 7 malis mala: 7 bonis bona. In requie enim sunt aīe pīozum a corpore separate: impīozū autē penas luunt: donec istaz ad eternam vitam illarum vero ad eternam mortem q̄ secunda dicitur corpora reuiuiscant.

Tempus mortis quo vite sensus aufertur in morientibus an mortuis esse dicendum est. c. ix.

I Ed id tempus quo aīe corpore separate aut in bonis sūt aut in malis: vtrum post mortē pot' an in mōte dicendum est. Si enim post mōtem est: iam non ipsa mors que transacta atq; preterita est: sed postea vita p̄ns aīe siue bona seu mala est. Mors autē tunc eis mala erat: quando erat: hoc est quando eam patiebantur cū morerent: qm̄ grauis 7 molestus eis inerat sensus quo malo bene vtuntur boni. Peracta autē mors: quo nā mō vel bona vel mala est: que iam n̄ ē? Pōro si adhuc diligentius attendamus: nec illa mors esse apparebit: cuius graue ac molestum in morientibus dixim' sensum: Quādiu enīz sentiunt adhuc vtiq; viuunt: 7 si adhuc viuunt: ante mortem q̄ in morte potius eē dicēdi sunt: qz illa cum venerit aufert omnez corporis sensum: qui ea propinquāte molestus est. Ac p hoc quomodo morientes dicamus eos qui nonduz mōtui sunt sed imminente morte iam extrema 7 mortifera afflictione iactatū: explicare difficile est: etiam si recte isti appellantur morientes: quia cū mōs que iam imminet aduenerit: non morientes sed mortui nuncupantur. Nul lus est ergo moriens nisi uiuēs: qm̄ cū in tanta est extremitate vite: in quāta sunt quos agere animam dicimus pfecto qui nonduz aīa caruit adhuc uiuit. Idem ipse igit' sūl 7 moriens est et

uiuens: sed morti accedens vita decedens: adhuc tamen in vita: quia inest anima corpori: nondum autem in mōte: qz nondum ab s. effit a corpore. Sz si cuz abscesserit nec tunc in morte sz post mortem potius erit: quando sit in morte quis dixerit: Nam neq; vll' moriens erit si moriens 7 viuēs null' esse potest simul. Quādiu quippe aīa in corpore est: non possum' negaz viuentem. Aut si moriens potius dīcus est: in cuius iam corpore agitur: vt moriatur: nec simul quisq; potest esse viuēs 7 moriēs: qm̄ sit viuēs nescio.

De vita mōtaliū q̄ mors pot' q̄ vita dicenda est. c. x.

E quo enim quisq; in isto corpore morituro esse ceperit: nunq̄ in eo n̄ agit ut mors veniat. Hoc. n. agit ei' mutabilitas toto tpe vite huius: si tñ vita dicenda ē: ut ueniat in mortem. Nemo q̄ppe ē qui n̄ ei p' annum sit q̄ ante annum fuit: 7 cras q̄ hodie: 7 hodie q̄ heri: 7 paulopost q̄ nunc: 7 nunc q̄ pauloante morti p̄p̄i quid: qm̄ q̄cquid temporis viuunt de spacio uiuendi demitur: 7 quotidie fit minus minusq; quod restat: vt oīno nihil sit aliud tempus vite huius: q̄ cursus ad mortem. In quo nemo uel paululum stare vel aliquanto tardi' ire permittitur: sed vrgentur oēs pari motu: nec diuerso ipellūt' accessu. Neq; n. cui vita breuior fuit: celerius diē duxit q̄ ille cui longior: sed cum equalitē 7 equalia momenta raperentur ā bobus: alter habuit propius alter remotius quo n̄ impari velocitate ābo currebant. Aliud ē autē amplius uie p̄egisse aliud tardius ambulasse. Qui ergo usq; ad mortē p̄ductione spacia t̄pis agit: non lentius pergit: sed plus itineris conficit. Pōro si ex illo q̄sq; incipit mori hoc est esse in mōte: ex q̄ in

mōte ex q̄ ūllo agi cepit ipsa mors. i. vite detractio qz cū detrahēdo finita fuerit p̄ mortem iā erit non in mōte: profecto ex quo esse incepit in hoc cōpore i morte ē. Quid. n. aliud diebus hōis momentisqz singulis agit: dōec ea consumata mors que agebatur impleatur: 7 incipiat iam t̄pus esse post mortem: qd̄ cum vita detraheret̄ erat in morte: Nunq̄ igitur in vita homo est: ex quo est in isto corpore moriente poti⁹ q̄ viuēte: si 7 in vita 7 i mōte simul non potest esse. An poti⁹ 7 in vita 7 i mōte sil̄ est: in vita .s. i qua uiuit donec tota detrahatur: in morte autē quia iam moritur cui vita detrahitur: Si enim non est in uita: quid est qd̄ detrahitur donec eius fiat perfecta consumptio.

An quisq̄ simul 7 viuens possit esse 7 mortuus. c. xi.

I autem non est in morte: qd̄ ē vite ipsa detractio: Non enim frustra cū vita fuerit cōpōi tota detracta: post mōtē iā dī: nisi qz mors erat cū detraheret̄. Nam si ea detracta nō ē homo in morte sed post mōtē qn̄ nisi cum detrahatur erit in morte: Si autem absurdum est: ut hominem anq̄ ad mortem perueniat iam esse dicam⁹ in morte: cui enim propinquat pagendo vite sue tempora: si iā i illa est: maxime quia nimis est insolens ut siml̄ 7 viuens esse dicatur 7 moriens: cum vigilans 7 dōmiens simul esse nō possit: querendum est quando erit moriens. Etenim anteq̄ mors ueniat non est moriens sed viuens: cuz uero mōs uenerit mortuus erit non moriens. Illud ergo est adhuc ante mortem hoc iam post mortem. Quando ergo in morte: Tunc enim est moriens: ut quemadmodum tria sunt cum dicim⁹ ante mortem: i morte 7 p̄ mortē: ita

tria singulis singla: viuēs moriēs mōtuusqz reddant. Quando itaqz sit moriens. i. in morte: ubi neqz sit viuens quod est an̄ mortem: neqz mortu⁹ qd̄ est post mortem: sed moriens id est in morte difficillime diffinitur. Quādiu quippe est anima in corpore maxime si etiam sensus adsit: proculdubio uiuit homo qui constat ex anima 7 corpore: ac per hoc adhuc ante mortem non in morte esse dicendus est. Cum uero anima abscesserit: omnēqz abstulerit corporis sēsū: iā post mortē mortuusqz perhibetur. Perit igitur inter utrunqz: quo moriens uel in mōte sit. Quoniam si adhuc uiuit ante mortē est: si uiuē desitit iaz post mortē est. Nūq̄ ergo moriens. i. in morte eē comprehenditur. Ita etiam in trāscursu temporū queritur p̄ns nec inuenit: quia sine ullo spacio ē: per quod trāsitur ex futuro in preteritum. Nonne ergo uidendum est: ne ista ratione mōs corporalis nulla esse dicatur: Si enī est: quando est: q̄ in nullo 7 in qua uel esse non potest: quandoquidē si uiuitur adhuc nō est: quia hoc ante mōtem non i morte: Sed rursus si nulla mors est: ante quid uel post quid ē qd̄ dī ante mortem siue post mortem: Nā 7 hoc inaniter dicitur: si mors nulla est. Atqz utinam in paradiso bene uiuendo egissemus: ut reuera nulla eēt mors: Nunc autem non solum ē uerz ē tam molesta ē: ut nec ulla explicari locutione possit: nec ulla rōne uitari. Loquamur ergo hm̄ consuetudinem nō. n. aliter debemus: 7 dicam⁹ ante mōtē priusqz mors accedat: sicut scriptū ē: an̄ mortem ne laudes hoiez quē q̄. Dicam⁹ etiam cum accesserit: post mortē illius uel illius factum est illud uel illud. Dicamus 7 de presēti t̄pe ut possumus: uelut cum ita loq̄mur: moriens: ille testatus est: 7 illis atqz illis illud atqz illud moriēs dereliquit: q̄uis

hoc nisi viuens oīo facere non possz: et potius hoc ante mortem fecerit nō in morte. Loquamur etiam sicut loq̄t scriptura diuina: que mortuos quoqz n̄ post mortē sed in morte esse non dubitat dicere. Hinc enim ē illud. Qm̄ n̄ ē in morte qui memor sit tui. Donec enim reuiuiscant: recte esse dicuntur i morte: sicut in somno esse quisqz dōec euigilet dicitur. Quamuis in somno positos dicam⁹ dormiētes: nō tñ eo mō possumus dicere eos q̄ iam sunt mortui morientes. Non enim adhuc moriunt qui q̄tū attinet ad corporis mortē d̄ qua nūc differim⁹: iā sūt a cōporibus separati. Sed hoc est quod dixi explicari aliqua locutiōe n̄ posse: quō uel morientes dicantur viuē: uel iam mortui et post mortem adhuc eē dicantur in morte. Quō. n. post mortem si adhuc in morte: presertim cum eos nec morientes dicam⁹: sicuti eos q̄ in sōno sunt dicim⁹ dormiētes et q̄ in languore languentes: et q̄ in dolore utiqz dolentes et q̄ in vita viuētes: At uero mortui prius q̄ resurgant esse dicuntur in morte: nec tamen possunt appellari morientes. Cū n̄ importune neqz incongrue arbitror dicere et si non hūana idustria iudicio fortasse diuina ut hoc v̄bū qd̄ est morit. in latia lingua nec grāmatici decliare potuerint ea regula qua cetera talia declian̄t. Nāqz ab eo qd̄ est oriē fit v̄bum p̄titi t̄p̄is oriē ē: et si qua similia sunt que p̄ t̄p̄is p̄titi participia declinantur. Ab eo v̄o quod ē moritur: si quādam⁹ preteriti tēporis v̄bum: responderi solet mortuus ē ut littera gemiata. Sic enī dicitur mortuus quomodo fatuus: arduus: cardu⁹: cōspicu⁹: et si qua similia que non sūt preteriti t̄p̄is: sed qm̄ noīa sunt sine tempore declian̄t. Illud autem quasi ut declinetur qd̄ declinari non potest: p̄ participio preteriti temporis ponitur nomen. Lon-

uenienter itaqz factum ē: ut quēadmodum id quod significat nō potest agēdo: ita ipsū uerbu⁹ n̄ possit loquēdo declinari. Agi. tñ pōt in adiutorio grē redemptoris nostri: ut saltem secundā mortem declinare possimus. Illa. n. est grauior et omniūz maloz pessima que non fit separatione anime et corporis: sed in eternam penam potius utriusqz complexu. Ibi econtrario nō erunt homines ante mortem atqz p̄ mortem: sed sēper in morte: ac p̄ hoc nunq̄ viuētes: nunq̄ mortui: sed sū sine morientes. Nunquā enim erit homini peius in morte: q̄ ubi erit mors ipsa sine morte.

Quaz mortē primis hoībus deus si mandatum eius transgredereatur fuerit comminatus. c. xij.

c Um ergo requiritur: quā mortē de⁹ primis hoīb⁹ fuerit cominatus si ab eo mandatum transgredereant acceptum: nec obedientiam custodirent: utrum anime an corporis: an totius hominis: an illā q̄ appellat̄ sa. Respondendū ē. dōc. Prima enim cōstat ex duabus: secunda ex omnibus tota. Sicut. n. vniuersa terra ex multis partibus: et vniuersa ecclesia ex multis partibus: sic vniuersa mors ex omnibus constat: quoniam prima ex duabus: vna anime altera corporis: ut sit p̄ma totius hominis mors: cū aīa sine deo et sine cōporē penas luit: sa v̄o ubi aīa sine deo cū cōpore penas etnas luit. Quādo ergo dixit de⁹ prior illi hoī quē in paradiso constituerat: de cibo vetito: quacūqz die ederitis ex eo morte moriemini: non tñ prime mortis partem priorez ubi anima priuatur deo: nec tantum posteriorem ubi corpus priuatur anima: nec solam ipsam totam primā ubi aīa et a deo et cōporē separata punitur: s̄z qcquid mōtis ē vsz

ad nouissimam q̄ fa dicitur: qua ē nula posteritō cōminatio illa cōplexa ē.

Preuaricatio primorū hoīnū quā primā senserit penam. c. xij.

n Am posteaq̄ precepti facta trāsgressio ē: cōfestim grā deferēte diuina ḡ copoz suoz nuditate confusi sunt: vnde et folijs ficulneis que forte a perturbatis pena cōperta sūt pudenda tēxerūt. Que prius eadē m̄bra erant sed pudenda n̄ erāt: senserūt. n. nouum motū iobediētis carnis sue: tāq̄ reciprocā penā iobediētis sue. Jā q̄ppe aīa libertate in peruersū ppria delectata: et deo dedignata seruire: pristino corporis seruitio destituebat. Et q̄ superiorē dūm suo arbitrio defuerat: inferiorē famulū ad suū arbitriū n̄ tenebat: nec om̄o hēbat s̄bditā carnem sicut semper hīe potuisset: si deo s̄bdita ipsa mansisset. Tūc ergo caro cepit concupiscere aduersus sp̄z: et sp̄s aduersus carnē. Lū qua p̄trov̄sia nati sum⁹: trahētes originē mōtis i m̄bris n̄is vitiatāq̄ naturā: cōtentionē ei⁹ siue victōiā ḡ puā p̄uaricatōe gestātes.

Qual' hō sit fact⁹ a deo: et in quaz fortē deciderit sue voluntatis arbitrio. c. xij.

d Deus enim creauit hoīez rectū: naturarū auctor nō vtiq̄ vitioꝝ sed spōte deprauat⁹ iusteq̄ dānat⁹ deprauato dānatōsq̄ generauit. Omnes. n. fuimus in illo vno: quādo omnes ille vnus corrupit qui per feminā lapsus est in peccatum: que de illo facta est ante peccatum. Nondum erat nobis sigillatim creata et distributa fōma in qua singuli uiueremus: sed iaz natura erat semialis ex qua purgaremur: q̄ scilicet propter peccatum vitiatā et vinculo mōtis obstricta iusteq̄

dānata: non alterius p̄ditōis homo ex hoīe nasceretur: ac p̄ hoc a libere arbitriū malo vsu fies calamitatis huius exorta est: que humanum gen⁹ origine deprauata velut radice corrupta: vsq̄ ad secunde mortis exitū que non h̄z finez: solus eis exceptis qui per dei grāz liberāt: miseriāz p̄nxiōe p̄ducit.

Quod adam peccās prius reliq̄rit deū q̄ ilinquet a deo: et primā fuisse aīe mortē a deo recessisse. c. xv.

q Namobrem etiaz in eo quod dictū est morte moriemini: qm̄ non est dictum mortibus cam solam intelligamus que fit cum anima deficitur sua via quod illi deus est: non. n. deserta est ut desereret: sed ut deserere tur deseruit. Ad malum quippe eius prior est voluntas eius: ad bonum vero eius prior est voluntas creatoris eius: siue ut eaz faceret que nulla erat: siue ut reficiat que lapsa perierat: etiā si hanc intelligamus deum denunciasse mortem in eo q̄ ait: qua die ederitis ex illo morte moriemini: tanq̄ diceret: qua die me deserueritis per inobedientiam deseram uos per iustitiam: profecto in ea morte etiam cetera denunciate sūt: que proculdubio fuerāt secuturæ. Nam in eo q̄ inobediēs mortuus in carne ex motu anime inobediētis exortus est: propter quem pudēda tēxerunt: sensa est mors vna in q̄ deseruit animam deus: ea significata est verbis eius: quando timore dcambulantis sese abscondenti homini dixit: Adam vbi es? Non vtiq̄ ignorando querens: sed increpādo admonēs: vt attenderet vbi esset: in quo non esset deus. Cum vero iam corpus ania ipsa deseruit etate corruptum et senectute confectum: venit in experimentum mors altera de qua deus peccatū ad huc puniēs homini dixerat. Terra es

7 in terrā ibis: vt ex hīs duabus mōs illa priā que totius ē hominis cōple retur: quam secunda in vltimo sequit nisi bono per gratiam liberetur. Ne q̄ enim corpus quod de terra est rediret in terram: nisi sua mōte que illi accidit cum deseritur sua vita id est anima. Unde constat iter christianos veraciter catholicam tenentes fidem etiam ipsam nobis corporis mortem non lege nature qua nullam mortem homini deus fecit: sed merito īflictam esse peccati: qm̄ peccatum vindicans deus dixit homini in quo tūc oēs eramus: terra es 7 in terram ibis.

De philosophis qui aīe separatiōnē a corpore nō putant eē penālē: cum plato inducat sūmum deū miorib⁹ p mittentem: q̄ nunq̄ sint corporib⁹ exuendi. c. xvi.

¶ Ed philosophi cōtra quoz̄ calūnias defendimus ciuitatē dei hoc eius ecclesiam: sapiēter sibi videtur irridere: q̄ dicimus anime a corpore separationem inter penas eius esse deputandam: quia videlicet eius perfectam beatitudinēz tunc illi fieri existimant. cum omni prorsus corpore exuta ad deum simplex 7 sola quodā mō nuda idierit. Ubi si nihil quo ista refelleretur opinio in eorum litteris inuenirem: operosius nihil disputanduz esset: quo demonstrarem non corpus esse anime: sed corruptibile corp⁹ onerosum. Unde illud est quod de scripturis nostris in superiore libro cōmēorauimus. Corpus eiz corruptibile aggrauat animam. Addendo vtiq̄ corruptibile: non qualicunq̄ corpore sed quale factum est ex peccato consequēte vindicta animam perhibuit agruari. Qd̄ ē si non addidisset: nihil aliud intelligere deberemus. Sz cum aptis sime plato deos a summo deo factos

habere immortalia corpora predicit: eisq̄ ipsū deū a quo facti sunt inducat p magno beneficio pollicentē: q̄ i eternum cum suis corporibus permant bunt: nec ab eis ulla morte soluetur: quid ē q̄ isti ad exagitatā christianaz fidem fingūt se nescire quod sciūt: aut etiam sibi repugnantes aduersuz seipos dicere malūt: dum nobis non desinant cōtradicere? Nempe platōis hec verba sunt sicut ea cicerō in latinum vertit: quibus inducit summum deuz deos quos fecit alloquentem ac dicentem. Vos qui deorum satu orti estis: attendite quorum operum ego parēs effector que sum. Nec sunt indissolubilia nutu meo: q̄q̄ omne colligatur solui potest: sed haudquaq̄ bonū est: rōne iunctū velle dissoluere. Sed qm̄ estis orti mōtales: vos quidē esse 7 in dissolubiles nō potestis. Nec vnq̄ tū dissoluemini neq̄ vos ulla mortis facta periment: nec erunt valentiora q̄ p silium meum: quod maius est vinculum ad perpetuitatem vestraz: q̄ illa quibus estis tunc cum gignebamini colligati. Ecce deos plato dicit 7 corporis animeq̄ colligatione mortales: 7 tamen immortales dei a quo facti sunt voluntate atq̄ consilio. Si ergo anime pena est in qualicunq̄ corpore colligari: quid est q̄ eos alloquens deus tanq̄ sollicitos ne forte moriatur: id est dissoluantur a corpore de sua facit immortalitate securos: non propter eorum naturam que sit compacta nō simplex sed propter suaz inuictissimā voluntatem: qua potest facere vt nec orta occidant nec connexa soluantur: sz incorruptibiliter perseverēt? Et hoc quidem vtrum plato verum de sydeibus dicat alia questio est. Neq̄ enim ei continuo concedendum est globos istos luminum siue orbiculos luce cōporea sup terras seu die seu nocte fulgētes suis quibusdā proprijs animis

viuere eisq; intellectualib⁹ ⁊ beatis: qđ ē de ipso vniuerso mundo tanq̄ vno animali maximo quo cūcta cēta continentur animalia instanter affirmat. Sed hec vt dixi alia questio est: quā nūc discutiendā non suscepimus hoc tantum contra istos commemorandum putavi: qui se platonicos vocari vel esse gloriantur: cuius supbia nois eerubescunt esse christiani: ne cōmune illis cum vulgo vocabulum vilem faciat palliatorum tanto magis inflatā quanto magis exiguā paucitatē. Et querentes qđ in doctrina christiana reprehendant exagitant eternitatem corporum: tanq̄ hec sint in se p̄traria: vt ⁊ beatitudinem queramus anime: ⁊ eam semper esse velimus in corpore velut erumoso vinculo colligatam: cum eorum auctor ⁊ magister plato donum a summo deo dijs factis ab illo dicat esse p̄cessū: ne aliqui moriantur id est a corporibus quib⁹ eos connexuit seperentur.

Lōtra eos qđ asserūt frēa corpora ī corruptibilia fieri eēna n̄ posse. c. xvij.

c Ontendunt etiam isti terrestria corpora sempiterna eē nō posse: cū ipsā vniuersā terrā dei sui: non qđē summi sed tamen magni. i. totius huius mundi membrum in medio positum ⁊ sempiternum esse non dubitēt. Cum ergo deus ille sūmus fecerit eis alterum quem putant deuz: id est istū mundum ceteris dijs qui intra eum sunt preferendum: eum deniq; existiment esse animantem anima scilicet sicut asserunt rationali vel intellectuali in tam magna mole corporis eius inclusa: ipsiusq; corporis tanq̄ membra locis suis posita atq; digesta quatuor constituerit elementa: quorum iuncturam ⁊ ne vnq̄ deus eorum tā magn⁹ moriatur in solubilem ac sempiternā

velint: quid cause est vt in cōpore maioris animantis tanq̄ medium membrum eterna sit terra: ⁊ aliorum animantium terrestrium corpora si deus sic illud velit eterna eē n̄ possint? Sed terre inquit terra reddenda est: vnde animalium terrestria sumpta sunt cōpora ex quo fit inquit vt ea sit necesse dissolui ⁊ emori: ⁊ eo modo ēre stabili ac sempiternae vnde fuerant sumpta restitui. Siquis hoc etiam de igne similiter affirmet: ⁊ dicat reddenda esse vniuerso igni corpora que inde sumpta sunt: ut celestia fierent animalia: n̄ne immortalitas quam talibus dijs velut deo summo loquente promisit plato: tanq̄ violentia disputatiōis huius intercidit? An ibi propterea non fit quia deus non vult: cuius voluntatem vt ait plato: nlla vis vicit? Quid ergo prohibet vt hoc ē de terrestrib⁹ corporibus deus possit efficere: quando quidē vt nec ea que orta sunt occidunt: nec ea que sunt iuncta soluant: nec ea que sunt ex elementis sumpta reddantur: atq; ut anime in corpore constante nec vnq̄ ea deserant: ⁊ cum eis immortalitate ac sempiterna beatitudine perfruantur: posse deum facere confiteretur plato? Cur ergo non possit: vt nec terrestria moriantur? An deus non est potens quousq; christiani credunt: sed quousq; platonici volūt? Nimirum quippe consilium dei ⁊ potestates poruerunt philosophi nec potuerunt nosse prophete: cum potius e contrario dei prophetas ad enunciamdum eius quantum dignatus est: volūtātē spiritus eius docuerit: philosophos autem in ea cognoscenda cōiectura humana deceperit? Verum non vsq; adeo decipi debuerunt non solū ignorantia verum etiam peruicacia: vt ⁊ sibi apertissime refragentur magnis disputationum viribus asserentes: anime vt beata possit non ter

renum tantuz sed omne ad corpus ef se fugienduz 7 terrestres deos rursus dicentes habet beatissimas aias: 7 tri terrenis cōporibus alligatas: celestes vero deos ignea compage ligatos: Jo uis autem ipsius animam quem mūdam istum uolunt omnibus omnino corporeis elementis quibus hec tāta moles a terra in celum surgit i clusā. Hanc enim animam plato ab intimo terre medio quod geometre centrum vocāt: per omnes partes eius vsq; ad celi summa 7 extrema diffundi 7 extēdi per numeros musicos opinatur: vt sit iste mundus animal maximum: be atissimum: sempiternuz cuius anima 7 perfectam sapientie felicitatem tene ret 7 corpus proprium non relinque ret: cuiusq; corpus 7 in eternum ex il la uiueret: 7 eam q̄uis non simplex sz tot corporibus tantisq; compactum hebetare atq; tardare non posset. Cuz igitur suspicionibus suis ista permit tant: cur nolunt credere diuina volun tate atq; potentia immortalia corpo ra fieri posse terrena: in quibus anime nulla ab eis morte separate: nullis eo rum oneribus aggrauate sempiternae ac feliciter viuāt: quod deos suos posse asserunt in temporibus igneis. Jo uēq; ipsū eorū regem in omnibus cō poreis elementis: Naz si anime vt be ata sit corp^o ē de fugienduz: fugiāt dñ eoz de globis syderum: fugiat iuppit de celo 7 terra: aut si non possunt mi sei iudicentur. Sed neutrum isti uolunt: qui neq; a corporibus separatio nem audēt dare dñs suis: ne illos mō tales colere videantur: nec beatitudi nis priuationem: ne infelices eos esse fatcantur. Non ergo ad beatitudinez consequendam omnia fugienda sunt corpora sed corruptibilia: grauiam o ribunda: non qualia fecit primis ho minibus bonitas dei: sed qualia esse compulit peccati pena.

De terrenis corporibus: que philo sophi affirmāt in celestibus esse non posse: quia quod terrenum est natura li pondere vocetur ad terram. c. xviij.

S Ed necesse est inquit: vt ter rena corpora naturale pondus vel i terra teneat: vel cogat ad terraz: 7 ideo in celo esse non possunt. Pūmū quidem illi hoies in terra erāt nemo rosa atq; fructuosa: q̄ paradisi nomē obtinuit: Sed quia 7 ad hoc respon dendū ē: vel propter christi corp^o cuz quo ascendit in celum: vel propter sac torum qualia in resurrectione futura sunt intueantur paulo attentius ei^o pon dera ipsa terrena. Si enī ars hu mana efficit: vt ex metallis que i aq̄s posita continuo submerguntur: q̄bus dā mōis uasa fabricata etiā nataz pos sint: quāto credibilius 7 efficacius oc cultus aliquis mōs opatiōis dei cu i^o oīpotentissima uolūate plato dicit: nec orta iterire nec colligata posse dis solui: cū multo mirabilius icorpores corporeis quā q̄cūq; corpora cōpori bus q̄buscūq; copulentur: pōt molib^o prestare terrenis: vt nullo in ima pon dere deprimantur: ipsiq; animis p̄fec tissime beatis vt q̄uis terrena tamen icorruptibilia iā corpora ubi uolūt: ponant 7 quo uolunt agāt situ motu q; facillimo: An uero si hoc angeli fa ciunt: 7 quelibet aialia terrestria rapi ant vnde libet constituentq; ubi libz: aut eos sine labore non posse aut one ra sentire credendum est: Cur ego sac torum perfectos 7 beatos diuio mūe re sp̄ritus: sine vlla difficultate posse ferre quo uoluerint: 7 sistere ubi uo luerint sua corpora non credamus: Nam cum terrenorum corporum sic onera ingestando sentire consueuim^o: quanto maior est quantitas tanto ma ior fit 7 grauitas: ita vt pla pōdo q̄

pauſura plus premant: tamen membra ſue carnis leuioſa portat aia cuz in ſanitate robuſta ſunt: q̄ in languoſi macra ſunt. Et cũ alijs geſtantibus oſeroſior ſit ſaluus ⁊ ualidus q̄ exilis ⁊ morbidus: ipſe tamen ad ſuum corpus mouendum atq; portandum agilior eſt: cuz in bona ualitudie plus h̄z molis: q̄ cum in peſte uel in fame minimum roboris: Tantum ualeat i h̄n diſ etiam terrenis corporibus: q̄ uis adhuc corruptibilibus atq; mōtalib⁹ nō quātitatis pond⁹ ſed temperatōis modus. Et quis uerbis explicat quātum diſtat inter ſe preſentem quā dicimus ſanitatē ⁊ immortalitatē futuram. Non itaq; noſtram fidem redarguāt philoſophi de corpoꝝ pōderibus. Nolo. n. querē cur non credant terrenum poſſe eſſe corpus in celo cũ terra uniuerſa liberetur in nubo. Fortaſſis enim de ipſo medio mundi loco: eo q̄ in eum coeant queq; grauioſa: etiam argumentatio uerifimilior habeatur. Illud dico: ſi d̄j miores q̄ bus inter animalia terreſtria cetera eſt hominem faciendum commiſit plato potuerunt ſicut dicit ab igne remouē vrendi qualitatem: lucēdi relinquere que per oculos emicaret: ita ne deo ſummo concedere dubitabim⁹. cuius ille uoluntati poteſtatiq; ne moriant⁹: conceſſit que orta ſint: ⁊ iam diuerſa tam diſſimilia: id eſt corporea ⁊ incōporea ſibi met connexa nulla poſſint diſſolutione ſeungi: ut de carne hōiſ cui donat immortalitatem: cōruptionem auferat: naturam relinquat: ⁊ gruentiam figure membrorumq; detineat: detrahat ponderis tarditatem: Sed de fide reſurrectionis mortuorum ⁊ de corporibus eorum immortalib⁹ diligentius ſi deus uoluerit in fine huius operis diſſerendum eſt.

Contra eorum dogmata: qui pri

mos hoies ſi non peccaſſent immōtales futuros fuiſſe n̄ credūt. c. xix.

n **U**nc de cōporibus primorum hominum quod inſtituim⁹ explicemus: qm̄ nec mora iſta que bona perhibet bonis: nec tantum paucis itelligentibus ſiue credentibus: ſz omnibus nota ē: qua ſit a corpore anie ſepatio qua certe corpus aiantis quod euidentemoritur: eis potuiſſet accidē niſi peccati meritum ſequeretur. Licet enim iuſtorum ac piſorum aie defunctorum q̄ in requie uiuant dubitare fas n̄ ſit: vſq; adeo tamen eis melius eſſet cum ſuis cōporibus bene ualētibus uiuē: ut etiam illi qui omnimodo eſſe ſine corpore beatiffimum exiſtiant hanc opinionem ſuam ſententia repugnante p̄uincāt. Neq; eiz quiſq; audebit illoꝝ ſapientes hoies ſiue mortuos ſiue iam mortuos. i. aut carētes corporibus aut corpora relicturos d̄js immortalib⁹ aſponē: quib⁹ ſumus deus apud platonem: munus ingens: indiſſolubilem ſcilz uitam. i. eternum cum ſuis corporibus conſortium pollicet⁹. Optime autem cum hominibus agi arbitrat⁹ idem plato: ſi tamen hanc uitā pie iuſtq; peregerint: ut a ſuis cōporibus ſeparati in ipſoꝝ deoꝝ q̄ ſua corpora nūq; defunt recipiant ſinū: ſcilicet imemores ſupera ut p̄nexa uiuāt ruruſ: ⁊ icipiāt i corpora uelle reuerti. Quod uirgilius ex platōico dogmate dixiſſe laudatur. Ita q̄ppe animas mortalium nec in ſuis cōporib⁹ ſemp eſſe poſſe exiſtāt: ſed mortis neceſſitate diſſolui: nec ſine corporibus durare perpetuo: ſed alternantib⁹ uiti b⁹ indefinent uiuos ex mortuis: ⁊ ex uiuis mortuos fieri putat: ut a celiſ hoibus uideantur diſſerre ſapientes: q̄ poſt mortem ſuam feruntur ad ſydera: ut aliquando diutius i aſtro ſibi

congruo quibusque requiescat: at inde rursus miserie pristinae oblitus et cupiditate huiusmodi corporis victus: redeat ad labores eternalesque mortalius. Illi vero qui stultitiam duxerunt vitam ad corpora suis meritis debita siue hominum siue bestiarum de proximo involuatur. In hac itaque durissima conditione constituit et bonas atque sapientes animas: quibus non talia corpora distributa sunt cum quibus semper atque immortaliter uiuerent: ut neque in corporibus permanere: neque sine his possint in eterna puritate durare. De quo platonico dogmate iam in libris superioribus diximus christiano tempore erubuisse porphyrium et non solum ab humanis animis remouisse corpora bestiarum: verum et sapientium animas ita voluisse de corporeis nexibus liberari: ut corpus esse fugientes beate apud patrem sine fine teneantur. Itaque ne a christo vici videretur vitam sanctis pollicente perpetua: et ipse purgatas animas sine villo ad miseras pristinas reditu in eterna felicitate constituit. Et ut christo aduersaretur resurrectionem incorruptibilem corporum negans: non solum sine terrenis: sed sine ullis omnino corporibus eas asseruit in sempiternum esse victuras. Nec iste qualicumque opinione precepit saltem ne deus corporatis religionis obsequio subderentur. Quid ita: nisi quia eas quamuis nulli corpori sociatas: non credidit illis esse meliores? Quapropter si non audebunt istis: sicut eos ausuros esse non arbitror: deus beatissimis et tamen in eternis corporibus constitutis humanas animas antepone. Cur eis videtur absurdum quod fides christiana predicat et primos homines ita fuisse conditos: ut si non peccassent nulla morte a suis corporibus soluerent: sed pro meritis obedientie custodite immortalitati donati cum eis uiuerent in eternum: et talia sanctos in resurrectione habituros ea ipsa in quibus hic labo-

rauerunt corpora: ut nec eorum carnem aliquid corruptionis vel difficultatis: nec eorum beatitudini aliquid doloris et in felicitatis possit accidere.

Quod caro sanctorum que nunc requiescit in spe: in meliorem recuperanda sit qualitatem quam fuit primorum hominum ante peccatum. c. xx.

Proinde sanctorum anime defunctorum ideo non habent grauem mortem qua separate sunt a corporibus suis: quia caro eorum requiescit in spe quasi liber sine villo iam sensu contumelias accepisse videantur. Non enim sicut platonem visum est: corpora obliuione desiderant: sed quia potius meminerunt: quod sibi ab eo promissum qui neminem fallit: qui eis et de capillorum suorum integritate securitatem dedit: resurrectionem corporum in quibus multa dura perpassi sunt: nihil in eis tale ulterius sensuri desiderabiliter et patienter expectant. Si enim carnem suam non oderat: quoniam eam sue menti infirmitate resistentem spirituali iure coercebant. quanto magis eam diligunt etiam ipsam spirituales futuram? Sicut enim spiritus carni seruiens non incongrue carnalis: ita caro spiritui seruiens recte appellatur spiritualis: non quia in spiritum conuertitur: sicut nonnulli putant: ex eo quod scriptum est: semiat corpus anime: resurget corpus spirituale: sed quia spiritu in summa et mirabili obtemperandi facilitate subdetur usque ad implendam immortalitatis indissolubilis securissimam voluntatem: omni molestie sensu: omni corruptibilitate et tarditate detracta. Non solum enim non erit tale quale nunc est in quauis optima validitudine: sed nec tale quidem quale fuit in primis hominibus ante peccatum. Qui licet morituri non essent: nisi peccassent: a limetis tamen ut homines utebantur: indur-

spūalia sed adhuc animalia cōpora ē
 zena gestantes. Que licet senio non ve
 terafererēt: vt necessitate perducētur
 ad mortē: qui stat^o ei de ligno vite qđ
 est in medio paradisi cum arbore veti
 ta simul erat mirabili dei gratia p̄sta
 batu: tamen ⁊ alios sumebant cibos
 preter vnā arborem que fuerat inē
 dicta non quia ipsa erat malum: s; pp
 ter cōmēdandum pure ⁊ simplicis o
 bedientie bonum: que magna virtus
 ē rationalis creature sub creatore do
 mino cōstituta. Nam vbi nullum ma
 lū tangebatur: profecto si phibitū tā
 geretur sola inobedientia peccabatū.
 Alebantur ergo alijs que sumebant:
 ne animalia corpora molestie aliqd e
 suriēdo aut sitiendo sentirēt. De ligno
 autem vite propterea gustabatur: ne
 mors eis vñcunq; subriperet: vñ senec
 tute confecta decursis tempoz spaci
 is interirent: tāq; cetera effēt alimto:
 illud sacramento: vt sic fuisse accipiat
 lignum vite i paradiso corporali: sicut
 in spūali hoc est intelligibili paradiso
 sapientia dei: de qua scriptum est. Li
 gnum vite est amplectētibus eam.

De paradiso in quo primi homies
 fuerant: qđ recte possit significatione e
 ius spūitale aliquid intelligi: salua
 veritate narrationis historice de cor
 porali loco. c. xxi.

v Nde nonnulli totum illum pa
 radisum vbi primi hoies parē
 tes generis humani scē scripture veri
 tate fuisse narratur: ad intelligibilia
 referūt: arborezq; illas ⁊ ligna fructi
 fera i virtutes vite morezq; cōuertunt:
 tanq; visibilia ⁊ corporalia illa nō fu
 rit: s; intelligibilia significandorū cā
 eo modo dicta vel scripta sint. Quasi
 propterea nō potuerit esse paradisu
 corporalis: quia potest etiam spūitu
 alis intelligi: tanq; ideo non fuerint

due mlieres agar ⁊ sarra: ⁊ ex ill' duo
 filij abrahe: vn^o de ancilla alius de li
 bera: quia duo testamenta in eis figu
 rata dicit apostolus: aut ideo de nlla
 petra moyse pcutiēte aqua defluxerūt:
 q; pōt illic figurata significatione ē
 christus intelligi: eodez apostolo dicē
 te petra aut erat christ^o. Nemo itaq;
 prohibet itelligi paradisu vita bea
 torum: quatuor enim flumina quatu
 or virtutes: prudentiam temperatiā:
 fortitudinem atq; iustitiam: ⁊ ligna e
 ius: omnes vtilis dīsciplinas: ⁊ ligno
 rum fructus: mores pioruz: ⁊ lignuz
 vite: ipsam bonorum omnium matrē
 sapientiā: ⁊ lignum scientie boni ⁊ ma
 li: transgressi mandati experimentuz.
 Penam enim peccatoribus bene vti
 q; qm iuste constituit deus: sed nō bo
 no suo experitur homo. Possunt hec
 etiam itelligi: vt ea melius accipiam^o
 tanq; prophetica iudicia precedentia
 futurorum. Paradisu scilicet ipsaz
 ecclesiam: sicut de ipsa legitur in canti
 co canticorum. Quatuor autem flu
 mina paradisi quatuor euangelia li
 gna fructifera sanctos: fructus autez
 eozum: opera eorum: lignum vite: san
 ctum sanctorum vtiq; christum: lignū
 scientie boni ⁊ mali: proprium volun
 tatis arbitrium. Nec se ipso quippe
 homo diuina voluntate cōtenta. nisi
 perniciose vti potest: atq; ita discit qđ
 intersit: vtrum inhereat communi oī
 bus bono an proprio delectetur. Se
 quippe amans donatur sibi: vt inde ti
 moribus meroribusq; completus cā
 tet in psalmo si tamen mala sua sētit:
 ad meipsum turbata est anima mea
 correctus iam dicat fortitudinem me
 am ad te custodiam. Hec ⁊ si qua alia
 cōmodius dici possunt de intelligēdo
 spūitaliter paradiso nemine probi
 bente dicantur: dum tamen ⁊ historie
 veritas fidelissima rerum gestarū nar
 ratione commendata credatur.

De corporibus factoz p^o resurrec-
tionem: que sic spiritualia erunt vt nō
in spiritum caro vertatur. c. xxij.

c Corpora ergo iustorum que in
resurrectione futura sūt: neqz vl
lo ligno indigebūt q̄ fiat: vt nullo mō
bo vel senectute inueterata moriāt: ne
que vllis alijs corporalibus alimen-
tis: quibus esuriēdi ac sitiēdi qualcū
qz molestia deuteretur: qm̄ certo z ōni
modo inuolabili munē immortalita-
tis iducēt: vt non nisi velint possibili-
tate non necessitate vescant. Quod āge-
li qz uisibiliter z tractabiliter appare-
tes: non qz indigebant: sed quia vole-
bant z poterant: vt hominibus cōgru-
erent sui ministerij quadam humani-
tate fecerunt. Neqz eiz i phantasmate
angelos edisse credendum est: quādo
homines eos hospitio susceperunt: q̄
uis vtrum angeli essent ignorantibus
consiliū nobis idigentia uesci viderēt.
Unde est quod ait angelus in libro
tobie. Videbatis me manducare: sed
visu vestro videbaris id est necessitate
corporis reficiendi sicut vos facitis:
me cibum sumere putabatis. Sed si
forte de angelis aliud credibilius dis-
putari potest: certe fides christiana ō
ipso saluatoz nō dubitat: qz ēt post resur-
rectionem iam quidē in spūali carne
sed tamen vera cibum ac potum cum
discipulis sumpsit. Nō. n. potestas sz
egestas edendi aut bibendi talibus cō-
porib^o auferet. Unde z spūalia erūt:
non quia corpora esse desistent: sed qz
spūitu viuificante subsistent.

Quid intelligendū sit de corpore
aiāli z de corpore spūali: vt q̄ morit^o
i adā: q̄ vō viuificat i christo. c. xxiij.

n Am sicut corpora ista q̄ hñt a
nimam viuētē n̄dum spūz viui

ficantem animalia dicuntur corpora
nec tamen anime sunt sed corpora: ita
illa spiritualia vocantur corpora: Absit
tñ vt spiritus ea credamus futura sed
corpora carnis habitura subsistātia:
sed nullam tarditatem corruptionēqz
carnalē spū viuificante passura. Tūc
iam non terrenus sed celestis homo e-
rit: n̄ qz corpus sed qd̄ de terra factuz
est n̄ ipsum erit sed quia dono celestī
iam tale erit: vt etiam celo incolendo
non amissa natura sed mutata quali-
tate puēiat. Prīm^o aut homo de terra
terren^o in aiām viuentem factus est: n̄
in spiritum viuificantem: quod ei per
obedientie merituz seruabatur. Ideo
cōpus eius quod cibo ac potu egebat
ne fame afficeretur ac siti: z non imor-
talitate illa absoluta atqz idissolubili:
sed ligno vite a mortis necessitate p-
hibebatur: atqz i iuuentutis flore itī-
nebat: non spūale sed aiāle fuisse nō
dubium est: nequaquā tamen morturū
nisi in dei precedentis minantisqz sen-
tentiam delinquendo corruisse. Et ali-
mentis quidem etiam extra paradīsū
non negatis: a ligno tamen vite probi-
bitus tradit^o esset tempori vetustati
qz finiendus: i ea dūtaxat vita: quā
in corpore licet animali donec spiritu-
ali obedientie merito fieret: posset in
paradiō nisi peccasset habere perpe-
tuam. Quapropter etiam si mortem
istam manifestam qua fit anime a cor-
pore separatio: intelligamus simul si-
gnatam in eo qz deus dixerat: qua die
ederitis: ex illo morte moriemini: nō
ideo dz absurdū videri: quia nō eo. pr-
sus die a corpore sūt soluti: quo cibū
interdictum mortiferunqz sumpserūt
eo quippe die mutata in deterius vitā
ataqz natura atqz a ligno vite separa-
tione iustissima: mortis in eis etiam
corporalis necessitas facta est. cūqua
nos necessitate nati sumus: prop-
ter quod apostolus non ait corpus

quidem moriturum est propter peccatum: sed ait: corpus quidem mortuum est propter peccatum: spiritus autem vita est propter iustitiam. Deum subiugit. Si autem spiritus eius qui suscitauit christum a mortuis habitat in nobis: quod suscitauit christum a mortuis uiuificabit et mortalia corpora uestra per inhabitantem spiritum eius in nobis. Tunc ergo erit corpus in spiritu uiuificantem: quod nunc est in animam uiuentem. Et tamen mortuum dicit apostolus. quia iam mori endi necessitate constrictum est. Tunc autem ista erat in animam uiuentem: quod quis non in spiritum uiuificantem: ut tamen mortuum dici recte non posset: quia nisi perpetracione peccati necessitate moriendi habere non posset. Cum uero deus et dicendo adam ubi es mortem significauerit anime: que facta est illo deserente: et dicendo terra es: et in terram ibis: mortem significauerit corporis: que illi sit anima discedere. propterea de morte facta nihil dixisse credendum est: quod occultam esse uoluit propter dispensationem testamenti noui: ubi secunda mors apertissime declaratur: ut prius ista mors prima que communis est omnibus proderetur: ex illo uenisse peccato: quod in uno conuentione factum est omnibus: mors uero secunda non utique communis est omnibus propter eos qui secundum propositum uocati sunt sancti: quos ante presciuit et predestinauit: sicut ait apostolus conformes fieri imaginis filii sui: ut sit ipse primogenitus in multis fratribus: quos a secunda morte per mediatorum dei gratia liberauit. In corpore ergo animali primum hominem factum: sicut apostolus loquitur. Uolens enim ab spirituali quod in resurrectione futurum est hoc: quod nunc est animale discernere: seminatum inquit in corruptione: surget incorruptibile. Seminatur in humilitate: surget in gloria. Seminatur in infirmitate:

surget in uirtute. Seminatur corpus animale: surgat corpus spirituale. Deum in ut hoc probaret: si est inquit corpus animale: et spirituale. Et ut quid esset corpus animale ostenderet: sic inquit scriptum est: factus est primus homo in animam uiuentem. Isto igitur modo uoluit ostendere quid sit corpus animale: quod uis scriptura non dixerit de homine primo qui est appellatus adam: quando illi anima flatu dei creata est: et factus est homo in corpore animali: sed factus est homo in animam uiuentem. In eo ergo quod scriptum est: factus est primus homo in animam uiuentem: uoluit apostolus intelligi corpus hominis animale: spirituale autem quemadmodum intelligendum esset ostendit addendo: nouissimus autem adam in spiritum uiuificantem: proculdubio christum significans qui iam ex mortuis ita resurrexit: ut mori omnino deinceps non possit. Deinde sequitur et dicit. Sed non primum quod spirituale est: sed quod animale deinde spirituale. Ubi multo apertius declarauit: se animale corpus insinuasse: in eo quod scriptum est scum esse primum hominum in animam uiuentem: spirituale autem in eo quod ait nouissimus adam in spiritum uiuificantem. Prius est enim animale corpus quale habuit primus adam: quod quis non mortuum nisi peccasset: quale nunc habemus et nos hactenus et mutata uittataque natura quatenus in illo postea quod peccauit effectum est: uenit habet iam moriendi necessitate: quale pro nobis est christus habet dignatus est primum non quidem necessitate sed prestate: postea uero spirituale quale iam precessit in christo tanquam in capite numero: secuturum est autem in membris eius ultima resurrectione mortuorum. Ad iungit deum apostolus duorum istorum hominum euidentissimam diuisionem dicens. Primus homo de terra terrenus: secundus homo de celo celestis. Qual

terreni tales et terreni qual' celestis tales et celestes. Et quomodo induimus imaginē terreni: induamus et imaginē eius qui d' celo est. Hoc apostolus ita posuit: vt nunc quidem in nobis fm sacramentum regenerationis fiat sic alibi dicit: quotquot i christo baptizati estis christum induistis: re autem ipsa tunc perficietur: cum et in nobis qd est aiale nascendo: spirituale fuerit factuz resurgendo. Ut .n. ei' itidem verbis vtar: spe salui facti sumus. Induimus autem imaginem terreni hominis propagatione preuaricationis et mortis quam nobis intulit generatio: sz induimus imaginem celestis hois gratia indulgentie viteqz perpetue: qd nobis prestat regeneratio non nisi p mediatorem dei et hominum hoiem iesum christum: quem celestem hoiem vult intelligi: qz de celo uenit ut terre ne mortalitatis corpore uestiretur qd celesti immortalitate uestiret. Celestes vero ideo appellat et alios quia fiunt per gratiam membra eius: vt cu ill' sit vnus christus uelut caput et corpus. Hoc in eadem epistola euidentius ita ponit: per hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in adam omnes moriuntur: sic et i christo oēs uiuificabuntur. Jam utiqz in corpore spiritali quod erit in spiritum uiuificantem: non quia oēs qui in adam moriuntur erunt mēbra christi: ex illis .n. multo plures secūda i eternū mōte plectent'. Sed ideo dictū ē omnes atqz omnes: quia sicut nemo corpore spiritali nisi i adam moritur: ita nemo corpore spiritali nisi in christo uiuificatur. Proinde nequa q' putadū ē nos in resurrectione tale cōpus hituros: quale habuit homo primus ante peccatū neqz illud quod dictum ē qualis terrenus tales et terreni: secundum illud intelligenduz ē quod factū ē admīssione peccati. Non .n. exi

stimandū ē eū priusq' peccasset spirituale corpus habuisse: et peccati merito in aiale mutatū. Ut .n. hoc putetur paz' attēdūt tanti uerba doctoris qui ait. Si est corpus aiale ē et spuale: sic scriptum ē. Primus homo adam fact' ē in aiam uiuentem: secundus homo in spiritum uiuificantē. Nunquid hoc post peccatum factum est cum sit ista hominis prima conditio de qua beatissimus paulus ad corpus aiale mōstranduz hoc testioniū legis assūpsit.

Qualiter accipienda sit vel illa in sufflatio i qua prim' homo fact' ē in aiam uiuentem: vel illa quā dñs fecit dicēs accipite spm sactū. c. xxiij

u Nde et illud paz' cōsiderate q' busdā uisū ē: in eo quod legitur inspirauit deus in faciem eius spm uite et factus ē homo in animam uiuētē: non tunc animam primo hōi datā sed eam que iam inerat spiritu sancto uiuificatā. Mouet enim eos: q' dñs iesus posteaq' resurrexit a mortuis in sufflauit dicens discipulis suis accipite spiritum sanctum. Unde tale aliqd existimant factū quale tunc factum ē: quasi et hic secutus euāgelista dixerit: et facti sunt in aiam uiuentem. Qd q' dem si dictum esset: hoc intelligerem' q' animarum quedam uita sit spirit' dei: sine quo anime rōnales mortue deputande sunt: q'uis earum presētia uiuere corpora uideantur. Sed nō ita factum quando ē conditus homo: satis ipsa libri uerba testantur. que ita se habent. Et formauit deus hominē puluerem de terra. Quod qdē plan' interpretādū putātes dixerūt. Et finxit deus hominem de limo terre: qm superius dictū fuerat: fons aut' ascendebat de terra et irrigabat omnem faciem terre: vt ex hoc limus intelligendus uideretur humore scilicet terraqz

concretus. Ubi. n. hoc dictū est continuo sequitur et formauit homines de puluere de terra: sic greci codices hnt unde in latina lingua scriptura ipsa uersa est. Siue autē formauit siue finxit quis dicere uoluerit: quod grece dē eplāsen ad rem. nihil interest. Magis tamen proprie dicitur finxit: sed ambiguitas uisa est deuitanda eis qui formauit dicere maluerunt: eo q̄ in latia lingua illud magis obtinuit consuetudo: ut hī dicantur fingē q̄ aliquid mēda cio simulante componunt. Hunc igit formatum hominem de terre puluere siue limo. Erat enim puluis humectus: hunc inq̄ ut expressius dicam sicut scriptura locuta est: puluere de terra: aiale corpus factū eē docet apostolus cum animaz accepit. Et factus est iste homo in animam uiuentem id est formatus iste puluis factus est in animā uiuentem. Jam inquit habebat animā: alioquin nō appellaretur homo: quoniam homo non est corpus soluz uel aia sola: sed qui ex anima constat et corpore. Hoc q̄dē uerū ē: q̄ n̄ totus hō s̄ ps meliō hōis aia ē: sed cuz est utriusq̄ coniunctum simul habet hominis nomen: quod tamen et singula n̄ amittunt etiam cum de singulis loquimur. Quis enim dicere prohibetur quotidiani quadam lege sermonis homo ille defunctus est: et nunc in requie est in penis: cum de aia sola possit hoc dici: et illo aut illo loco homo ille sepultus est: cum hoc nisi de solo corpore n̄ possit intelligi: An dicturi sunt sic loquā scripturam non solere diuinaz? Immo uero illa ita nobis in hoc attestat ut etiam cum duo ista coniuncta sunt et uiuit homo: tamen et singula hominis uocabulo appellet: aiam. s. interiorē hominem: corpus uero exteriorē uocans: tanq̄ duo sint homines cum sit utriusq̄ sit homo unus. Sed intelligendum est secundum quid dicat

homo ad imaginem dei: et terra hō atq̄ itrusus interram. Illud enim secundum animam rationalem dē: qualem deus in sufflando uel si commodiō dē inspirando indidit homini id est hōis corpori: hoc autem secundum corpus qualē hominem deus finxit ex puluere: cui data est anima: ut fieret cōpus animale id est homo in animaz uiuentē. Quapropter in eo quod dñs fecit q̄n̄ insufflauit dicens accipite spirituz factum nimirum hoc intelligi uoluit: q̄ spiritus sanctus non tantum sit pars uerum etiam unigeniti ipsius spiritus. Idem ipse quippe spiritus est patris et filij: cum quo est trinitas pater et filius et spiritus sanctus: non creatura s̄ creator. Neq̄ enim status ille corporeus de carnis ore procedens substantia erat sp̄s facti atq̄ natura: sed potius si gnificatio qua intelligeremus ut dixi spiritum sanctuz patri esse filioq̄ cōmunem: quia non sunt eis singulis singuli: sed vnus amborum est. Semper autem iste spiritus in scripturis factis greco uocabulo pneuma dicitur: sicut eum et alio loco dominus appellauit: quando eum corporalis sui oris flatus significās discipulis suis dedit et locis omnibus diuinorum eloquiorum non mihi aliter unq̄ nuncupatur occurrit. Hic uero ubi legitur et finxit deus hominem puluere de terra: et insufflauit siue inspirauit in faciem eius spiritum uite: non ait grecus neupma quod solet dici spiritus sanctus: sed pneon: quod nomen in creatura q̄ in creatore frequentius legitur. Unde n̄ nulli etiam latini propter differentiaz hoc uocabulum non spiritum sed flatum appellare maluerunt. Hoc enim et in greco etiam illo loco apud esaiā ubi deus dicit: omnem flatum ego feci: omnem animam sine dubitatione significans. Quod itaq̄ grece pneon dicitur: nostri aliquando flatum: aliqui

spiritum aliquando inspirationem vel aspirationem: aliquando etiam animam interpretati sunt. Pneuma vero nunquam nisi spiritum siue hominis de quo ait apostolus: quod nescit hominum que sunt hominis nisi spiritus hominis qui in ipso est: siue pecoris sicut in salomonicis libro scriptum est: quis scit si spiritus hominis ascendat in celum sursum: et spiritus pecoris descendat deorsum in terram siue istum compositum qui etiam ventus dicitur: nam eius hoc nomen est: ubi in psalmo canitur ignis grandis nix glacies spiritus tempestatis: siue iam non creatum sed creato: sicut est de quo dicit dominus in euangelio: accipite spiritum sanctum: eum corporeo sui oris flatu significans. Et ubi ait. Ite baptizate omnes gentes in nomine patris et filii et spiritus sancti: ubi ipsa trinitas excellentissime et euidentissime commendata est. Et ubi legitur deus spiritus est. Et alijs plurimis sacrarum litterarum locis. In his quippe omnibus testimonijs scripturarum quantum ad grecos attinet non pneuma videmus scriptum esse sed pneuma: quantum autem ad latinos non flatum sed spiritus. Quapropter in eo quod scriptum est inspirauit: vel si magis proprie dendum est insufflauit in faciem eius spiritum vite: si grecus non pneuma sicut ibi legitur: sed pneuma posuisset: nec sic esset consequens ut creatorem spiritum quem proprie dicitur in trinitate spiritus sanctus intelligere cogeremur: quando quidem pneuma ut dictum est non solum de creatore sed etiam de creatura dici solere manifestum est. Sed cum dixisset inquit spiritum: non adderet uitam nisi illum spiritum sanctum vellet intelligi. Et cum dixisset factus est homo in animam non adderet viuentem nisi anima vitam significaret quam illi diuinitus impertit dono spiritus dei. Eum enim uiuat anima inquit proprio sue vite modo: quid opus erat addere viuentez

nisi ut ea vita intelligeretur? que illi per spiritum factum datur. Hoc quid est aliud nisi diligenter pro humana suspitione considerare: et scripturas sanctas non intelligenter attendere. Quid enim magnum erat non ire longius: sed in eodem libro ipso paulo superius legere: producat terra animam viuentem: quoniam animalia terre strata cuncta creata sunt? Deinde aliquantisper interpositis in eodem tam ipso libro: quid magnum erat aduertere quod scriptum est: et omnia que habent spiritum vite: et omnis qui erat super aridas mortuus est cum insinaret omnia que uiuebant in terra perisse diluuium? Si ergo et animam viuentem et spiritum vite etiam in pecoribus inuenimus: sic loqui scriptura diuina consuevit: et cum hoc quoque loco ubi legitur omnia que habent spiritum vite: non grecus pneuma sed pneuma dixerit: cur non dicimus quod opus erat ut adderet viuentem: cum anima nisi uiuat esse non possit? Aut quid opus erat ut adderet vite cum dixisset spiritum? Sed intelligimus animam viuentem et spiritum uite scripturam suo more dixisse: cum animalia id est corpora animalia uellet intelligi: quibus inesset per animam perspicuus iste etiam corporis sensus. In hominis autem conditio obliuiscitur quemadmodum loqui scriptura consueuerit: cum suo prorsus more locata sit: quo insinaret hominem etiam rationali anima accepta quam non sicut aliarum carniuum aquis et terra producentibus: sed deo flatu creatam uoluit intelligi: sic tamen factum ut in corpore animalis quod fit anima in eo uiuente sicut illa animalia uiueret de quibus dixit: producat terra animam viuentez: et que itidem dixit habuisse in se spiritum vite: ubi etiam in greco non dixit pneuma sed pneuma: non utique spiritum sanctum eorum animam tali exprimens nomine. Si enim dei status inquit dei ore exisse intelligitur: quem si animam

crediderimus consequens erit vt eiusdem fateamur substantie: partēq; illi⁹ sapientie que dixit ego ex ore altissimi pdij. Nō quidē dixit sapientia ore dei efflatā se fuisse: sed ex eius ore prodisse. Sicut autē nos possumus nō ō nra natura q̄ hoies sumus: sed de isto acz circumfūso quē aspirando ac respirando ducimus ac reducim⁹: flatum facē cum sufflamus ita omnipotens deus non de sua natura neq; de subiacenti creatura: sed etiaz de nihilo potuit facē flatum: quem corpori hois inferendo inspirasse vel insufflasse cōuenientissime dictus est: icōpore⁹ incōporeū: sed immutabilis mutabilem: quia nō creatus creatum. Verumtamen ut sciant isti qui de scripturis loqui uolunt 7 scripturarum locutiones non aduertunt: non hoc solum dici exire ex ore dei quod est equalis eiusdenq; nature: audiant vel legant qđ deo dicente scriptuz est: qm̄ tepid⁹ es 7 neq; calidus 7 neq; frigidus: incipiaz te eēgere ex ore meo. Nulla itaq; causa est cur apertissime loquenti 7 sistam⁹ apostolo: vbi ab spiritali corpore corpus animale discernens: id ē ab illo in quo facti sumus hoc in quo nunc sumus ait: seminatur corpus animale surget corpus spirituale: si est cōpus aiale est 7 spuale: sicut scriptum est factus est primus homo adaz in animam viuentez: nouissimus adā in spiritum viuificantem. Sed non p̄mum quod spirituale: sed quod aniale: postea spirituale. Prim⁹ hō de tra terrenus: secundus homo de celo celestis. Qual⁹ terren⁹ tales 7 trēt: 7 qual⁹ celestis tales 7 celestes. Et quomō induimus imaginem terreni induamus 7 imaginem qui de celo est. De quib⁹ omnibus apostolicis verbis superius locuti sumus. Corpus igitur animale in quo primum hoiem adam factum dicit apostol⁹: sic erat factū nō ut mo

ri oio non possz: sed vt non moreret nisi homo peccasset. Nā illud qđ spū viuificante spirituale erit 7 imortale mori oio non poterit: sicut anima creata ē imortalis: que licet peccato mortua perhibeatur carēs quadā uita sua hoc est dei spiritu: quo etiaz sapient⁹ 7 beate uiuere poterat: tamen ppria quadā lz misera uita sua non desinit uiuere: qz iam imortal⁹ ē creata. Sicut enim desertozes angeli lz secundū quēdam modū mortui sūt peccando: qz fōtē uite deseruerūt q̄ deus est: qui n̄ peccando sapienter 7 beate poterant uiuere: tamen non sic mori: potuerūt ut omnino desisterent uiuere atq; sentire: quoniam imortales creati sūt atq; ita in secundam mortem post ultimum precipitabuntur iudiciū. ut nec illic uita careant: quandoquidem etiā sēsū cum in doloribus futuri sunt n̄ carebunt. Sed homines ad dei gratiam pertinentes ciues sanctorum age loz in beata uita manentiū: ita spua libus cōporibus induent: ut neq; peccēt āplius neq; moriantur: ea tñ imortalitate uestiti: que sicut angelorū nec peccato potest auferr: natura quidez manente carnis: sz nulla omnino carnali corruptibilitate vel tarditate reanentē. Sequitur autem q̄stio necessario pertractanda: 7 dōino deo ueritatis adiuuante soluenda. Si libido mēbrorum inobedientium ex peccato inobedientie in illis primis hominibus cū illos diuina gza deseruisset exōta ē: vnde in suā nuditatē oculos aperuerūt .i. eā curiosius adyterūt: 7 qz ipudēs motus arbitrio resistebat pudenda teterunt: quomodo essent filios propagaturi: si vt creati fuerant sine preuaricatione māsisent. Sed quia 7 liber iste claudendus est: nec tanta ista questio in sermonis angustias coartanda in eum qui sequitur commodiore disputatione differatur.

Aurelij augustini de ciui-
tate dei liber. xiiij.

Per inobedientiam primi hoīs in
se mortis perpetuitatē ruituros hoies
fuisse oēs: nisi multos dei gratia libe-
raret. c. primum.

JÆMUS

iam i superiorib⁹
libris ad huma-
nū gen⁹ non so-
lū nature similitu-
dine sociandum
verū ēt quadā
cognationis ne-

d

cessitudine in vnitatē concordē pacis
vinculo colligādū: ex hoīe vno deum
uoluisse hoies instituire: neq; hoc ge-
nus fuisse in singulis quibusq; mori-
turū: nisi duo primi quorū creat⁹ est
vnus ex nullo alter ex illo: id inobedi-
entia meruissēt: a quibus admissū est
tā grāde peccatū: vt in deterius eo na-
tura mutaretur hūana: ēt i posteros
obligatiōe peccati z mōtis necessitate
trāsmissa. Mortis autē regnū i hoies
vsq; adeo dñatū est: vt oēs in fam-
q; mortē cuius nullus est finis pena
debita precipites agēt: nisi in quosdā
indebita dei gratia liberaret. Ac per
hoc factū ē: vt cū tot tanteq; gentes p
terrarū orbē diuersis ritib⁹ moribus
q; viuētes: multiplici linguarum ar-
moz; vestitū: sint varietate distincte: n̄
tñ āplius q̄ duo quedam genera hūa-
ne societatis existerent: quas ciuitates
duas secundū scripturas nostras me-
rito appellare possumus. Vna q̄ppe ē
hominum secundum carnem: altera
fm spūm viuē in sui cuiusq; generis
pace volentium: z cum id quod expe-
tūt assequuntur in sui cuiusq; generis
pace viuētium.

De vita naturali q̄ n̄ ex corporis

tñ: s; ex ai intelligēda sit vitijs. c. ij.

p Rius ergo videndū ē qd sit fm
carnē: qd fm spūm viuē. Quis
q̄s. n. hoc quod diximus pria frōte i
spicit: vel non recolens l' minus aduez-
tēs quēadmodū scripturę sacte loquā-
tur: pōt putare philosophos quidem
epicureos secundum carnem viuere:
quia summum bonum hominis i cor-
poris voluptate posuerūt: z siqui aliq;
sunt quoquomodo corporis bonum
summum bonūz esse hominis opiati
sunt: z omne eorum vulgus qui non
aliquo dogmate vel eo modo philoso-
phantur: sed procliuēs ad libidinē: ni-
si ex voluptatibus quas corporeis se-
sibus capiūt gaudere nesciūt. stoicos
autem qui summūz bonum hominis
in animo ponunt secundum spiritum
viuere: quia z hominis animus quid
est nisi spiritus? Sed sicut loquitur scrip-
tura diuina: fm carnē viuē vtriq; mō-
strantur. Carnem quippe appellat nō
solum corpus terrenū atq; mortalis a-
nimantis: veluti cum dicit n̄ oīs ca-
ro eadē caro: sed alia quidē hoīs alia
autem caro pecoris: alia uolucrum: a-
lia piscium: sed alijs multis modis si-
gnificatione huius nominis vtitur: iē
quos varios locutionis modos sepe
ēt ipsū hoīem. i. naturaz hominis car-
nem nuncupat: mō locutiōis a pte to-
tū: quale est ex operibus legis non iu-
stificabitur oīs caro. Quid. n. hic uolu-
it intelligi nisi omnes homies? Quod
apertius paulopost ait. In lege nemo
iustificatur. Et ad galathas. Sciētes
autē q; nō iustificatur hō ex operibus
legis. Secundū hoc intellē: z verbū ca-
ro factū est id ē homo. Quod nō rec-
te accipientes qdam putauerunt chri-
sto humanam animam defuisse. Sic
.n. a toto pars accipit: vbi marie mag-
dalene verba in euangelio legūtur de-
centis: tulerunt dñm meum z nescio

vbi posuerunt eum cuz de sola christi carne loqueretur: quā pfecto sepultaz de monumento putabat ablata: ita et a parte totum carne noiata intelligit hō: sicut ea sunt que supra commēora uimus. Cum igit multis modis quos perscrutari et colligere longū: ē dīnia scriptura nuncupet carnem: quid sit s̄m carnem viuere: quod pfecto malum est cum ipsa carnis natura non sit malū ut idagare possimus: ispicimus diligēter illuz locum ep̄le pauli apli quā scripsit ad galathas vbi ait. Manifesta aut s̄t opera carnis q̄ sunt fornicationes: imundicie: luxurie: idolorum seruitus: veneficia: inimicicie: contentiones: emulationes: aiositates: dissensiones: hereses: inuidie: ebrietates: comestationes: et his similia: que predico vobis sicut predixi: quoniam qui talia agunt: regnū dei non possidebunt. Iste totus epistole apostolice locus quātū ad rem presentem esse videbitur consideratus: poterit hanc dissoluere q̄stionē: quid sit s̄m carne viuere. In opibus namq̄ carnis que manifesta esse dixit: eaq̄ commemorata damnauit: non illa tm̄ inuenimus que ad voluptatem pertinet carnis: sicuti s̄t fornicationes: imundicie: luxurie: ebrietates: comestationes: verum ēt illa quibus animi vitia demonstrantur a voluptate carnis aliena. Quis. n. seruitutes que idolis exhibetur: veneficia inimicitias: contentiones: emulationes: aiositates dissensiones: hereses: inuidias: nō potius intelligat animi vita esse q̄ carnis q̄nquidē fieri potest vt ppter idolatriam vel heresis alicuius errorem a voluptatibus carnis tēperet? Et tm̄ etiam tunc homo q̄uis carnis libidines continere atq̄ cohibere videat: s̄z carnē viuere hac apostolica auctoritate conuincitur: et in eo quod abstinet a voluptatibus carnis: damnabilia opera carnis agere demonstratur. Quis

inimicitias non i aio hēat. Aut quis ita loquat̄ vt inimico suo vel quē putat inimicum dicat: malā carnē ac nō potius malū animum hēs aduersum me? Postreō sicut carnalitates: vt ita dicam: siquis audisset: non dubitaret carnī tribuere: ita nemo dubitat aiositates ad animum pertinere. Cur ergo hec oia et his filia doctor gentium in fide et vitate opera carnis appellat: nō si q̄ eo locutionis modo quo totū significatur a parte: ipsum hoiez vult noie carnis itelligi? Quod si quisq̄ dic carnē cām esse in malis moribus quorūq̄ vitiorū: eo q̄ ania carne affecta sic viuūt: pfecto nō vnūuersā hōis naturā diligenter aduertit. Nam corpus quidem corruptibile aggrauat aiam. Vñ etiam idem apostolus agens d̄ hoc corruptibili corpore: de quo pauloante dixerat et si exterlor homo noster corrumpitur: scimus inquit quia si tenēa nostra domus huius habitatiōis dissoluatur: q̄ edificationem habemus a deo domum non manu factam eternā i celis. Etēz i hoc igemiscimus: hī taculum nīm qd̄ de celo est superindui cupientes: si tamen induti non nudi inuēiamur. Etēz q̄diu sum⁹ i hac habitatione igemiscimus grauati eo q̄ nolumus expoliari sed supuestiri: vt ab sorbeatur mortale a vita. Et aggrauamur igit corruptibili corpore: et ipi⁹ aggrauationis causam non naturam substantiāq̄ corporis: sed eius corruptionem scientes nolumus corpore expoliari: sed eius immortalitate superuestiri. Et tunc ergo erit corpus: sed quia corruptibile non erit: non grauabit. Aggrauat ergo nunc animam corpus corruptibile: et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: verum tamen qui omnia anime mala ex corpore putant accidisse: in errore sunt.

Peccati cām ex aīa non ex carne p
desse: 7 corruptionē ex peccato cōtrac
tā n̄ peccatū cē s3 penam. c. iij.

q Clāuis. n. uirgilius platōicam
videatur luculentis vsib⁹ expli
care sntam dicēs. Igne⁹ est illis vigor
7 celestis origo seminibus: quātum n̄
noxia corpora tardāt. Terrēiq3 hebe
rāt artus moribūdāq3 membra. Om
nesq3 illas notissimas quatuor aī ptiū
batiōes: cupiditatē: timorē: letitiā: tri
stitiā quasi origines oīuz peccatoꝝ atq3
uitiorum volens intelli ex corpore ac
cidē: sibiūgat 7 dicat. Hic metuūt: cu
piūt gaudētq3 dolētq3. Nec auras sus
piciūt clause tenebris 7 carcē ceco. Tñ
aliē se h3 fides n̄a: Nā corruptio cor
poris que aggrauat aīam non peccati
primi ē cā sed pena: nec caro corrupti
bil⁹ aīam peccatricē: sed aīa peccatrix
fecit esse corruptibilem carnem. Ex qua
corruptiōe carnis s3 exstant quedam
incitamenta vitioꝝ 7 ipsa desideria vi
tiosa non tamen oīa uite inique vitia
tribuenda sūt carni: ne ab his omnib⁹
purgemus diabolū q̄ non h3 carnez.
Est. n. diabolus fornicator: vel ebrio
sus: vel si quid huius mali ē qd̄ ad car
nis pertinet voluptates non potest di
ci: cum sit etiā talium peccatoꝝ suasō
7 instigator: occultus: est tamen maxie
superbus atq3 inuidus. Que illum
viciositas sic obtinuit: vt propter hāc
eēt in carcerib⁹ caliginosi huius aeris
eterno supplicio destinatus. Hec autē
vitia que tenent in diabolo picipatuz
carni tribujt apostolus quam certum
ē diabolū nō habere. Dicit. n. inimi
citas: contentiones: emulationes: ani
mositates: inuidias esse opera carnis:
quoꝝ omnium maloz caput atq3 ori
go superbia est: que sine carne regnat
in diabolo. Quis autem illo est inimi
citos sanctis: Quis aduersus eos cō
tētosior: aiosior: 7 magis emul⁹ atq3

inuidus inuenitur? Et hec oīa cuz ha
beat sine carne: quomō sunt ista opa
carnis: nisi q3 opera sunt hōis quem
sicut dixi nomine carnis appellat. Nō
.n. habendo carnem quam non habz
diabolus: sed uiuendo secundum seip
sum hoc ē fm hominem est factus si
milis diabolo: q3 7 ille secundū seipsū
uiuere voluit: quando in ueritate non
stetit vt non de dei sed de suo mendaci
um loqueretur: qui non solū mendax
verum etiam mendacij pater est. Pri
mus est quippe mēritus: 7 a quo pec
catum: ab illo cepit esse mendacium.

Quid sit secundum hoiem: quid
ue secundum deum uiuere. c. iij.

c Um ergo uiuit hō fm hoiem
non secundum deū: similis ē di
abolo: q3 nec angelo secunduz angelū
sed secundum deum uiuenduz fuit: vt
staret in ueritate: 7 ueritatem illius n̄
de suo mendacium loqueretur. Nā et
de hoīe alio loco idem apłus ait. Si
autem ueritas dei in meo mendacio a
bundauit. Meū dixit mendacium: vi
tatem dei. Cum itaq3 uiuit homo fm
ueritatem: non uiuit secundum seipsū
sed secundum deum. Deus est. n. qui
dixit ego sum ueritas. Luz uero uiuit
secundum seipsum: hoc est secundum
hominem non secunduz deum: profec
to secundum mendacium uiuit: non
quia homo ipse mendacium est cum
sit eius auctor 7 creator deus: qui nō
est utiq3 auctor creatorq3 mendacij: s3
quia homo ita factus est rectus: ut n̄
secundum seipsum sed secundum euz
a quo factus est uiueret: id est illi⁹ po
tius q̄ suam faceret uoluntatē: nō autē
ita uiuere quenadmoduz est factus vt
uiueret: hoc est mendacium. Beat⁹ q̄p
pe uult eē: etiam si non sic uiuendo vt
possit esse. Quid est hac uoluntate m̄
daciuz: Unde non frustra dici pōt oē

peccatum esse mendacium. Non enim sit peccatum: nisi ea uoluntate qua uolumus ut bene sit nobis: uel nolumus ut male sit nobis. Ergo mendacium est quod cum fiat ut bene sit nobis: hic potius male est nobis: uel cum fiat ut melius sit nobis hinc potius peius est nobis. Unde hoc nisi quia de deo bene potest esse homini quem delinquendo deserit: non de seipso secundum quem uiuendo delinquit. Quod itaque dixit hinc extitisse ciuitates duas diuersas inter se atque contrarias: quae aliquid secundum carnem aliquid secundum spiritum uiuent: potest etiam isto modo dici: quae aliquid secundum hominem: aliquid secundum deum uiuant. Apertissime quippe paulus ad corinthios dicit. Cum enim sint inter uos emulatio et contentio: nonne carnales estis: et secundum hominem ambulatis? Quod ergo est ambulare secundum hominem: hoc est secundum hominem uiuere: quod a carne id est a parte hominis minore intelligitur homo. Eisdem ipsos quippe dixit superius animales quos postea carnales ita loquens. Quis enim scit inquit hominum que sunt hominis nisi spiritus hominis qui est in ipso? Sic et que dei sunt nemo scit: nisi spiritus dei. Nos autem inquit non spiritum huius mundi accepimus: sed spiritum qui ex deo est: ut sciamus que a deo donata sunt nobis: que et loquimur non in sapientie humane doctis uerbis: sed in doctrina spiritus spiritualibus spiritualia comparantes. Animalis autem homo non percipit que sunt spiritus dei. stulticia est enim illi. Talibus igitur. id est animalibus paulo post dicit. Et ego fratres non potui loqui uobis quasi spiritualibus sed quasi carnalibus. Et illud et hoc eodem loquendi modo intelligitur. id est a parte totius. Et ab anima namque et carne que sunt partes hominis: potest totum significari quod est homo: atque ita non est aliud animalis homo aliud carnalis: sed idem ipsum est utrumque. id est secundum hominem

uiuens homo. Sicut et non aliud quam homines significatur: siue ubi legitur ex operibus legis non iustificatur omnis caro: siue quod scriptum est septuaginta quatuor quae anime descenderunt in egyptum cum iacob. Et ibi. non per omnem carnem omnis homo: et ibi per. lxxv. animas. lxxv. homines intelliguntur. Et quod dictum est non in sapientie humane doctis uerbis: potuit dici non sapientie carnalis: sicut quod dictum est secundum hominem ambulatis: potuit dici secundum carnem. Magis autem hoc apparuit in his que subiunxit. Cum enim. dominus dicat ego sum pauli: alius autem ego apollo: nonne homines estis? Quod dicebat animalis estis et carnales estis: expressius dixit homines estis: quod est secundum hominem uiuere non secundum deum: secundum quem si uiueritis dii effectis.

Quod de corporis antequam natura tolerabilior quidem platonico quam manicheorum sit opinio: sed et ipsi reprobantur: quam uiciorum causas nature carnis ascribunt. c. v.

n On igitur opus est in peccatis uitiis quae nostris ad creatoris iniuriam carnis accusare naturam: que in genere atque ordine suo bona est: sed deo creatori bono uiuere secundum creatum bonum non est bonum: siue quisque secundum carnem: siue secundum animam: siue secundum hominem totum qui constat ex anima et carne: unde et nomine solius anime et nomine solius carnis significari potest: eligat uiuere. Nam qui uelut summum bonum laudat anime naturam: et tanquam malum naturam carnis accusat profecto et animam carnaliter appetit: et carnem carnaliter fugit: quoniam id uanitate sentit humana: non ueritate diuina. Non quidem platonici sicut manichei desipiunt: ut tanquam mali naturam terrena corpora detestentur: cum omnia elementa quibus iste mundus uisibilis

contractabilisq; compactus ē: qualita
tesq; eorum deo artifici tribuant. Ve
runtamen ex terrēis artibus moribū
disq; mēbris sic affici animas opinan
tur: vt hinc eis sint morbi cupiditatū
7 timorū 7 letitie siue tristitie quibus
quatuor vel perturbationibus vt cice
ro appellat: uel passionibus vt pleriq;
verbum de verbo greco exprimūt: oīs
humanoꝝ moꝝ vitiositas continetur
Quod si ira est qd est q; eneas apud
uīrgilium cum audisset a patre apud
inferos animas rursus ad corpora re
dituras hanc opinionē miratur excla
mās. O pater an ne aliquas ad celuz
hinc ire putandum est sublimes aias
iterūq; ad tarda reuerti cōpora? Que
lucis miseris tā dira cupido? Nunqd
nam hec tam dira cupido ex terrēis
artibus moribundisq; mēbris adhuc
inest animarūz illic predicatissime pu
ritati? Nonne ab huiusmōi corporeis
vt dicit pestibus oībus eas asserit esse
purgatas: cum rursus incipiunt i cor
pora uelle reuerti? Unde colligitur ē
si ita se haberet quod est omnino vāi
simum: vicissim alternans incessabl
euntū atq; ideuntū aiaz mundatio
7 inquinatio non potuisse veraciter di
ci oēs culpabiles atq; vitiosos mor
aiarū eis ex terrenis corporibus ino
lescere. Si quidē secundum ipsos illa
poeta prefatus eloquitur: lucis tam di
ra cupido: vsq; adeo non est ex corpoꝝ
vt ab omni corporea peste purgataz:
7 extra oē corpus aiam constitutam:
ipsam compellat eē in corpore. Unde
etiam illis fatentibus non ex carne tā
tum afficitur aia: vt cupiat: metuat: le
tetur 7 tristetur: verum etiam ex seip̄a
his potest motibus agitari.

De qualitate voluntatis humane:
sub cuius iudicio affectōes animi aut
prauē habentur aut recte. c. vi.

Interest autē qualis sit volūtas
hōis q; si puerſa ē puerſos hē
bit hos mor?: si autē recta ē: non soluz
inculpabiles: vtz et laudabiles erūt.
Voluntas ē quippe in omnibus: imo
ōes nihil aliud q̄ voluntates sūt. Nā
qd est cupiditas 7 letitia: nisi volūtas
in eorū consensionem que volumus?
Et si qd ē met^o atq; tristitia: nisi volū
tas indissensionē ab his que nolum?
Sed cum consentimus appetendo ea
que volumus cupiditas: cū autem cō
sentimus fruendo his que volumus
letitia vocatur. Itēq; cū dissentimus
ab eo qd accidere nolumus: talis vo
lūtas metus est: cum autē dissentim^o
ab eo qd nolētib^o accidir: talis volun
tas tristitia est. Et oīo pro varietate re
rū que appetūtur atq; fugiuntur: sic
allicitur vel offenditur volūtas hōis
ita in hos vel illos affectus mutat 7 v
titur. Quapropter hō qui fm deum
non fm hominē viuit: oꝝ vt sit amatō
bōi: vnde fit p̄ns vt maluz oderit. Et
quoniam nemo natura: sed quisquis
malus est vitio malus est perfectum o
dium debet malis qui secundum deū
viuit: vt nec propter vitium oderit ho
minem nec amet vitium p̄p̄t h omiem
sed oderit vitiaz: amet hoiez. Sanato
.n. vitio: totū qd amare nihil autem
quod debeat odisse remanebit.

Amorē 7 delectationē indifferenē
7 in bono 7 in malo apud sacras lras
inueniri. c. viij.

Nam cui^o propositū ē amare de
um 7 non fm hominez sed secū
dūz amare proximiz sicut et seipsū:
proculdubio propter hunc amorem
di ituz voluntatis bone: que usitatus
in scripturis sanctis caritas appellat:
sed amor quoq; secunduz easdem sa
cras litteras dicitur. Nā 7 amatoꝝ
boni dicit apostolus eē debere: quem

regēdo populo precipit eligenduz. Et ipse dñs petrū apostolum interrogās: cum dixisset diligis me plus his: ille respōdit dñe tu scis qz amo te. Et iterz dñs quesuuit n̄ vtruz amaret: sed vtrū diligeret euz petrus. At ille respondit ei iterum domine tu scis quia amo te. Tertia vero interrogatione et ipse iesus non ait diligis me sed amas me: vbi secutus ait euangelista. *Contristat* ē petrus qz dixit ei tertio amas me: cuz dominus non tertio sed semel dixerit amas me: bis autē dixerit diligis me. Unde intelligimus qz cuz dicebat dominus diligis me: nihil aliud dicebat q̄ amas me. Petrus autem nō mutauit huius vnus rei verbū: sed etiam tertio domine iquit tu oia scis: tu scis qz amo te. Hoc propterea cōmemorā dū putauit: qz n̄nulli arbitrāt aliud eē dilectionē siue caritatē: aliud amorē. Dicūt enim dilectionē accipiēdam eē in bono: amorē in malo. Sic autē nec ipsos auctores seculariū līaz locutos eē certissimū ē. Sed viderint philosophi vtrū vl̄ qua rōne ista discernant. *Amorē* tñ eos in bonis rebus et erga ipsum deū magnipēdē libri eoz satis loquuntur. Sed scripturas religionis n̄ie quaz auctoritatē ceteris oib̄ līs antepōnimus: non aliud dicere amorē aliud dilectionem vl̄ caritatē insinuatū fuit. Nā et amorē in bono dici tā oñdimus. Sed ne quis existimet amorē quidē et in bono et in malo: dilectionem autē non nisi in bono esse dicēdā: illud attendat quod in psalmo scriptum est. Qui autē diligit iniquitatē: odit animam suam. Et illud apostoli iohannis si quis dilexerit mundum: n̄ est dilectio patris in illo. Ecce vno loco dilectio et in bono et in malo. Amorem autem in malo: quia in bono iaz oñdimus: ne quisq̄ flagitet legat qd̄ scriptū ē. Erunt eiz homines seipso amātes: amatores vtiqz pecunie. Rec

ta itaqz voluntas ē bonus amor: et voluntas peruersa malus amor. Amor ergo inhians h̄ie quod amat cupiditas est: id autē habens eoqz fruens letitia. Fugiens quod ei aduersatur: tior est: idqz si acciderit sentiens tristitia ē. Proinde mala sunt ista si malus est amor: bona si bonus. Quod dicim⁹: de scripturis probemus. Concupiscit apostolus dissolui et esse cū christo: et concupiuit aīa mea desiderare iudicia tua in oī tempore. Vel si accōmodatus dicitur: desiderauit aīa mea concupiscere iudicia tua. Et concupiscentia sapientie perducit ad regnum. Hoc tñ loquendi obtinuit cōsuetudo vt si cupiditas vel concupiscentia dicitur: nec addat: cuius rei sit: n̄ nisi in malo possit intelligi. Letitia apd̄ psalmistā in bono ē: letamini i dño et exaltate iusti: et dedisti letitiā in corde meo et adiplebis me letitia cum vultu tuo. Timor in bono est apud aplz vbi ait. Cum tiore et tremore vīam ipsoz salutē operamini. Et noli altum sapere sz tie. Et tico autem ne sicut serpens. eam seduxit astutia sua: sic vīe mentes corumpantur a castitate que est i christo. De tristitia vero q̄ cicero magis egritudinem appellat: dolores virgilius vbi ait: gaudētqz dolentqz: sed ideo malui tristitiam dicere quia egritudo vel dolor vsitatus in corporib⁹ dī: scrupulosior: questio ē utrum inueniri possit in bono.

De tribus perturbationibus quas in animo sapientis stoici eē voluerūt exclusis dolore siue tristitia: quā vir e⁹ ai sentire non debeat. c. viij.

q. *Uas. n. greci appellāt eupathias: latīe autē cicero constantias*

noiauit: stoici tres eē voluerūt p trib⁹
 perturbationibus i animo sapientis.
 Pro cupiditate voluntatē: pro letitia
 gaudium: pro metu cautionē pro egrit
 tudine vero vel dolore quam nos vi
 tande ambiguitatis grā tristitiam ma
 luimus dicere: negauerūt aliqd posse
 esse in animo sapientis. Volūtas q̄p
 pe iquū appetit bonū q̄d facit sapiēs.
 Gaudium d̄ bono adeptō ē: q̄d vtiq̄
 adipiscitur sapiens: cautio deuitat ma
 lū: quod d̄ sapiens d̄uitare. Tristitia
 poro quia de malo ē quod iam acci
 dit: nullum aut̄ malū existimāt posse
 accidere sapiētī: nihil i eius aio p illa
 eē posse dixerūt. Sic ergo illi loquun
 tur: vt velle: gaudē: cauere negēt nisi
 sapientem: stultū aut̄ non nisi cupere:
 letari: metuere: cōtristari. Et illas tres
 esse constantias. has aut̄ quatuor per
 turbationes secundum ciceronē: fm
 plurimos autē passiones. Grece autē
 ille tres sicut dixi appellant̄ eupathie
 iste aut̄ quatuō eupathie. Hec locutio
 vtrū scripturis sc̄is congruat: cū q̄rerē
 quantum potui diligenter: illud iueni
 quod ait propheta. Nō ē gaudere im
 pijs dicit dominus. Tāq̄ impij letari
 possint potius q̄ gaudere de malis: q̄
 gaudium proprie bonorū r̄ piorū est.
 Itē illud in euangelio. Quaecūq̄ vultis
 ut faciant vobis hoies: hec r̄ vos
 facite illis: ita dictum videtur: tanquā
 nōo possit aliqd male vel turpī velle
 seu cupē. Deniq̄ ppt̄ cōsuetudinem lo
 cutiōis n̄nulli int̄ptes addiderūt bōa:
 r̄ ita int̄ptati sūt. Quēcūq̄ vultis vt
 faciant vobis hoies bōa. Lauēdū. n.
 putāt ne quisq̄ inhonesta velit sibi fie
 ri ab hōibus: ut de turpioribus taceā
 certe luxuriosa conuiuia i quib⁹ se ipe
 r̄ si illis faciat silia: hoc preceptū exis
 timet ipleturū. Sed i greco euangelio
 vnde in latinum translatum est non
 legitur bona: sed quēcūq̄ vultis vt fa
 ciant vobis homines: hec r̄ facite ill.

Credeo propterea quia in eo q̄ dixit
 vultis: iam voluit intelligi bona. non
 .n. ait cupitis sed vultis: non tñ semp
 his proprietatibus locutio n̄ra frenā
 da est: sed interdum his utendum est.
 Et cum legimus eos quorū auctori
 tā resultare fas n̄ ē: ibi sunt intelligēdi
 vbi rectus sensus alium exitum non
 potest iuenire: sicut ista sūt que exem
 pli gratia partim ex propheta: partiz
 ex euangelio cōmemorauimus. Quis
 .n. nescit ipios exultare letitia? Et tñ n̄
 est gaudere ipijs dicit dominus. Undē
 nisi quia gaudere aliud est: q̄n pprie si
 gnateq̄ hoc verbū ponitur. Itē q̄s ne
 gauerit non recte precipi hōibus: ut
 q̄cūq̄ sibi ab alijs fieri cupiunt: hec
 eis r̄ ipsi faciant: ne se inuicem turpi
 tudine illicite voluptatis oblectētur?
 Et tamen saluberrimū uerissimūq̄ p
 ceptum ē: q̄cūq̄ vultis ut faciant vo
 bis hoies: eadē r̄ vos facite ill. Et hoc
 vnde: nisi quia hoc loco modo quodā
 proprio voluntas posita est: que i ma
 lo accipi non potest: Locutione vero
 vsitatiōri quā frequentat maxime cō
 suetudo sermōis: n̄ utiq̄ dicēt nolū uel
 le mentiri omne mendacium: nisi esset
 r̄ voluntas mala: a cuius prauitate il
 la distiguitur: quā predicauerūt āgelī
 dicentes pax in terra hōibus bone vo
 luntatis. Nam ex abundanti additur
 ē bone si eē non potest nisi bōa. Quid
 autem magnū n̄ in caritatis laudib⁹
 dixisset apostolus: q̄ non gaudeat su
 p iūqtate: nisi quia ita malignitas gau
 det: Nam r̄ apud auctores seculariuz
 liaz talis istoꝝ verboꝝ indifferentia
 reperitur. Aut. n. cicero orator amplif
 simus Cupio patres conscripti uos
 eē clem̄tes. Quia hoc uerbum i bono
 posuit: quis tam peruerse doctus exis
 tat: qui eum non cupio sed volo poti
 us dicere debuisse contendat: Porro
 apud terentium flagiosus adolescens
 insana flagrans cupidine: nihil uolo

aliud inquit nisi philomenā. Quā vō
lūtatē fuisse libidinē: sponſio que ibi
serui eius seniois inducit̄ satis idicat.
Alit nanq; dño suo. Quanto satius ē
te id dare opam: quo istū amorē ex a
nīo amoueas tuo: q̄ id loqui quo ma
gis libido frustra accēdatur tua. Gau
dium vero eos 7 in malo posuisse ille
ipse virgilian⁹ testis ē versus: vbi has
quatuor perturbationes sūma breui
tate complexus ē. Hīnc metuunt cupi
unt gaudētq; dolētq;. Dixit etiaz idēz
auctor mala mentis gaudia. Proind
uolunt caueat timent gaudent 7 boni
7 mali. Atq; ut eadē alijs uerbis enū
ciemus: cupiunt timent letantur boni
7 mali. Sz illi bene isti male: sicut ho
minibus seu recta seu peruersa uolun
tas est. Ipsa quoq; tristitia: p qua stoi
ci nihil in aīo sapientis inueniri posse
putauerunt: reperitur in bono 7 maxi
me apud nostros. Nam laudat ap̄lus
corinthios: q; contristati fuerunt secū
dum deum. Sed fortasse quis dixerit
illis apostolū fuisse congratulatū. q; p
tristati fuerunt penitendo: qualis tris
titia nisi eorum qui peccauerūt esse n̄
potest. Ita enim dicit. Uideo q; episto
la illa 7 si ad horā contristauit uos:
nūc gaudeo: n̄ q; cōtristati estis sz q;
p̄tristati estis i p̄nitiam. Cōtristati. n. ef
tis secundum deū: ut in nullo detrimē
tū patiamini ex nobis: Que. n. fm
deuz tristitia ē. penitentiam in salutez
operatur: mundi aut̄ tristitia opatur
mortē. Ecce enīz id ipsū sz deū cōtrif
tari: q̄tā pfecit i nobis idustriā. Ac p
hoc possunt stoiici pro suis partibus
respondē: ad hoc uideri utilez eē tristi
tiā: ut peccasse peniteat: in aīo autem
sapientis iō eē n̄ posse: q; nec peccatus
in eū cadit cuius penitentia cōtrifet:
nec ullum aliud malum qd̄ p̄petiēdo
7 fētiendo sit tristis. Nam 7 alcibiadē
ferūt si me de noīe hōis memoria nō
fallit: cū sibi beatus uideretur. Socra

te disputate 7 ei q̄ miser esset qm̄ stul
tus esset demonstrate fleuisse. Huic er
go stultitie fuit cā etiam huius utilis
optandeq; tristitie: qua homo eē se do
let qd̄ esse nō oīz. Stoici autē non stul
tū sed sapiētē aiunt tristē eē nō posse.
Uerū his philosophis quod ad hanc
q̄onem de anīmi perturbationibus at
tinet: iam r̄ndimus in nono huius o
peris libro: oīdentes eos non tam de
rebus q̄ de uerbis cupidiores eē cōtē
tionis q̄ veritatis.

De pertūbationibus anīmi: quaz
affectus rectos hz vita sanctorū. c. ix.

a Pud nos aut̄ iuxta scripturas
facias sanāq; doctrinam: ciues
s̄ce ciuitatis dei i huius uite pegrinati
one fm̄ deū uiuentes metuunt: cupiūt
q; dolent gaudētq;. Et q; rect⁹ ē amō
eoruz: istas omnes affectiones rectas
hūt. Metuunt penam eternaz: cupiūt
vitam eternam: dolent in re: q; ipsi in
semetipsis adhuc ingemiscūt ad optio
nem expectātes redemptionem corpo
ris sui: gaudent in spe: quia fiet sermo
q; scriptus ē. Absorbta ē mors i victo
ria. Item metuunt peccare: cupiunt p
seuerare: dolent in peccis: gaudent i o
peribus bonis. Ut enīz metuāt peccāz
audiant: qm̄ abundabit iniquitas: re
frigescet caritas multoz. Ut cupiāt p
seuerare: audiant quod scriptum ē: q;
perseuerauerit vsq; in finē hic saluus
erit. Ut doleant in peccatis: audiant:
si dixerimus quia peccatū nō habem⁹
nosip̄os seducimus 7 veritas i nobis
non est. Ut gaudeant in opibus bōis
au liant: hilarem datorez diligit de⁹.
Item sicut se infirmitas eorum firmi
tasq; habuerit: metuunt tentari: cupi
ūt tentari: dolent in tentationibus:
gaudent i tentationibus. Ut enīz me
tuant tentari: audiunt si preoccupa
tus fuerit in aliquo delicto: uos

quī spales estis instruite huiusmodi in spū mansuetudinīs: intendens teip sū ne ⁊ tu tenteris. Ut autē cupiāt tentari: audiāt quēdaz vix fortem ciuitatis dei dicentem. Proba me domine ⁊ tenta me: vre renes meos ⁊ cor meum. Ut doleāt intencationibus: vidēt petrum flentē. Ut gaudeāt intencatiōibus: audiūt iacobum dicentem. Omne gaudium exstiate fies mei: cum intencationes varias icideritis. Nō solum autē prop̄ semetipsos his mouētur affectibus: verū etiam pp̄ eos quos liberari cupiūt: ⁊ ne pereant metuunt: ⁊ dolent si pereunt: ⁊ gaudent si liberantur. Illum quippe optimū ⁊ fortissimū virū q̄ in suis infirmitatibus gloriatur: vt euz potētissimū cōmemorem: q̄ in eccliam christi ex gentibus vēim̄ doctorem gētūz in fide ⁊ veritate: q̄ ⁊ plus omnibus suis coapostolis laborauit: ⁊ pluribus epistol̄ populos dei non eos tantum qui presentes ab illo videbantur: vtrum etiam illos q̄ futuri preuidebantur instruxit. Illum inq̄ vūz athletā christi: doctuz ab illo vnctū de illo: crucifixum cum illo: gloriosum ī illo: in theatro huius mūdi cui spectaculum factus est ⁊ angelis ⁊ hominibus: legitime magnum agonem certatē ⁊ palmā superne vocatiōis in anteriora sectantem: oculis fidei libentissimē spectant gaudere cum gaudentibus: flere cum flentibus: foris habentē pugnas intus timores: cupiētē dissolui ⁊ eē cuz christo: desideratē videre romanos: vt aliquem fructuz hēat in illis sicut ⁊ in ceteris gentib: emulantem corinthios: ⁊ ipsa emulatione metuentem ne seducatur eoruz mentes a castitate que in christo ē: magnā tristitiā ⁊ continuum dolorem cōdis de israelitis hntē: q̄ ignorātes dei iustitiā ⁊ suā volentes cōstituere iusticie dei non essēt subiecti: nec soluz dolorē verū ēr luctū suū denunciātē qui

busdam: q̄ an̄ peccauerūt ⁊ n̄ egerunt penitentiam super imunditia ⁊ fornicationibus suis. Hi motus hi affectus de amore bōi ⁊ de sancta caritate ueniētes: si uitia vocāda sūt: sinam̄ vt ea q̄ vere vitia sunt virtutes vocentur. Sz cum rectam rōnem sequantur iste affectiones: qñ vbi oportet adhibentur quis has tunc morbidas seu vitiosas passiones audeat dicere? Quamobrē etiam ipse dñs: in forma serui agere vitam dignatus humanam: sed nullū habens omnino peccatum: adhibuit eas vbi adhibendas eē iudicauit. Ne q̄. n. in quo verū erat hōis corpus ⁊ ver⁹ hōis aim⁹: falsus erat humanus affectus. Lum ergo ei⁹ in euangelio ista referuntur: q̄ super duritia cordis iudeoz cum ira cōtristatus sit: q̄ dixit gaudeo pp̄ vos ut cedatis: q̄ lazariū resuscitatur⁹ ēr lachrymas fuderit: q̄ ꝑcupuerit cū discipul̄ suis māducaz pascha: q̄ propinquāte passiōe tristis fuerit aia eius vsq̄ ad mortem n̄ falso vtiq̄ referūtur. Uex ille hos motus certe dispensationis grā ita cū voluit suscepit aio humano: vt cuz voluit factus est hō. Proinde qd̄ fatendum ē: et cū rectas ⁊ fm̄ deum habemus has affectiones huius vite sunt: non illius quā futurā speram⁹ ⁊ sepe illis etiā inuiti cedimus. Itaq̄ aliquñ quāuis nō culpabili cupiditate sz laudabili caritate moueamur etiam duz nolimus flem⁹. Habem⁹ ergo eas ex humane conditionis infirmitate: non autē ita dñs iesus. cuius ⁊ infirmitas fuit ex potestate. Sed duz vite huius infirmitatem gerimus: si eas omnino nulla habeamus: tunc potius n̄ recte viuimus. Cituperabat enim ⁊ detestabatur apostolus quosdam: quos etiā esse dicit sine affectione. Illos etiā culpauit sacer psalm⁹ de quibus ait. Sustinui qui simul contristaretur ⁊ non fuit. Nam omnino non dolere dum

sumus in hoc loco miserie: profecto si cut quidam est apud seculi huius lia tos sensit et dixit: non sine magna merce de contingit immanitatis in animo: stuporis in corpore. Quo circa illa que apathia grece dicitur: que si latine posset impassibilitas diceretur: si intelligenda est in animo quod pe non in corpore accipitur: ut sine his affectionibus uiuatur: que contra rationem accidunt mentemque perturbant bona plane et maxime optanda est: sed nec ipsa huius est uite. Non enim. qualicumque hominum vox est: sed maxime piorum multumque iustorum atque sanctorum: si dixerim? quoniam peccatum non habemus: nos ipsos seducimus: et veritas in nobis non est. Tunc itaque apathia ista erit: quando peccatum in homine nullum erit. Nunc vero satis bene uiuitur sine crimine: si ne peccato autem qui se uiuere existimat non id agit ut peccatum non habeat: sed ut uentam non accipiat. Porro si apathia illa dicenda est: cum animus contingit omnino non potest ullus affectus: quod hunc stuporem non omnibus uitis indicet esse peioris? Potest ergo non absurde dici: perfectam beatitudinem sine stimulo timoris et sine ulla tristitia futuram. Non ibi autem futurum amorem gaudiumque: quod dixerit nisi omnimodo a ueritate seclusus: Si autem apathia illa est: ubi nec metus ullus exteret nec angit dolor: auersanda est in hac uita: si recte hoc secundum deum uiuere uolumus. In illa uero beata que sempiterna promittitur: Timor plane superandus est. Timor namque ille de quo dicit apostolus iohannes: timor non est in caritate: sed perfecta caritas foras mittit timorem: quod timor penam habet: qui autem timet non est perfectus in caritate: non est eius generis timor cuius ille quo timebat apostolus paulus: ne corinthum serpentina seducerentur astutia. hunc timorem habet caritas: imo non habet nisi caritas: sed illius est generis timor qui non est in ca

ritate: sed quo et ipse apostolus paulus ait. Non enim. accepistis spiritum seruitutis iterum in timore. Timor uero iste castus permanens in seculo seculi: si erit et in futuro seculo. nam alio modo non potest illi permanere in seculo seculi: non erit timor extrinsecus a malo quod accidere potest: sed tenens in bono quod amitti non potest. Ubi enim boni adepti amor inmutabilis est: profecto si dici potest: mali cauendi timor secutus est. Timoris quippe casti nomine ea uoluntas significata est: qua nos necesse erit non le peccare et non sollicitudine infirmitatis ne forte peccemus: sed tranquillitate caritatis cauere peccatum. Aut si nullius omnino generis timor esse poterit: in illa certissima securitate perpetuorum feliciumque gaudiorum: sic dictum est timor domini castus permanens in seculo seculi: quemadmodum dictum est patientia pauperum non peribit in eternam. Neque enim. eterna erit ipsa patientia: quam necessaria non est nisi ubi toleranda sunt mala: sed eternum erit quo per patientiam peruenit. Ita fortasse timor castus in seculo seculi dicitur est permanens: quod id permanebit quo timor ipse perducit. Quae cum ita sint: quoniam recta uita dicenda est qua perueniendum sit ad beatam: omnes affectus istos uita recta rectos habet: peruersa peruersos: beata uero eadem eterna amorem habebit et gaudium: non solum rectum uerum etiam certum timorem autem et dolorem nullum. Ubi ita apparet utrumque quales esse debeant in hac peregrinatione ciues ciuitatis dei: uiuentes secundum spiritum non secundum carnem: hoc est secundum deum non secundum hominem: et quales in illa quo tendunt in mortalitate futuri sunt. Ciuitas porro hoc est societas impiorum: non secundum deum sed secundum hominem uiuentium: et in ipso cultu false contemptumque uere diuinitatis doctrinas hominum de monumque sectantium his affectibus

prauis tanq̄ morib⁹ ⁊ p̄turbationib⁹
 quatit̄. Et si quos ciues h̄z q̄ modera
 ri tales mot⁹ ⁊ eos quasi tēperare vid̄
 antur: sic impietate superba elati sūt:
 vt hoc ipso sint in eis maiores tumo
 res quo minores dolores. Et si nōnul
 li tanto immaniore quanto rarior̄ vāi
 tate hoc in seipsis adornauerit: ut nul
 lo prorsus erigātur ⁊ excitentur: nul
 lo inflectantur ⁊ iclīnēt̄r affectu: hūa
 nitatē totā poti⁹ amittūt q̄ verā asse
 quant tranquillitatē. Non. n. qz durū
 aliquid ideo rectuz: aut quia stupidū
 est: ideo sanum.

An p̄mos hoies i paradiso cōstitu
 tos null̄ p̄turbationibus priusq̄ de
 liq̄rint affectos fuisse credēdū sūt. c. x.

f Ed vtrū prim⁹ hō vl̄ primi ho
 mies: duoz erat q̄ppe cōiugiū:
 hēbant istos affect⁹ in corpore aīali
 añ peccatum: quales in corpore sp̄ua
 li non hēbim⁹ oī purgato finitoqz pec
 cato: non īmerito querit̄. Si enim hē
 bant: quomō erant beati in illo mēo
 rabili beatitudinis loco id est in para
 diso? Quis tandem absolute dīci bea
 tus pōt: q̄ timore afficitur vl̄ dolore?
 Quid aut̄ timē vel dolere poterāt illi
 hoies in tantoꝝ tanta affluētia bono
 z: vbi nec mors metuebat̄: nec vlla cō
 poris mala valitudo: nec aberat q̄c̄p̄
 qd̄ bona voluntas adipisceret: nec ine
 rat qd̄ carnem animūve hominis
 feliciter viuentis offendēt: Amor erat
 impertubatus in deum: atqz inter se ꝑ
 iugiū fida ⁊ sincera societate uimen
 tium. ⁊ ex hoc amore grande gaudiū
 non desistente qd̄ amabatur ad fruen
 dum. Erat deuotio tranquilla pecca
 ti: qua manente nullū oīo aliunde ma
 lum quod cōtristaret iruebat. An for̄
 te cupiebant phibitum lignū ad vescē
 dum contigē: sed mori metuebant: ac
 p̄ hoc ⁊ cupiditas ⁊ met⁹ iā tūc illos

hoies ēt in illo perturbabat loco? Ab
 sit vt hoc existimem⁹ fuisse: vbi nullū
 erat oīo peccatū. Neqz enim nullum
 peccatū ē ea que lex dei prohibet con
 cupiscē: atqz ab his q̄ abstinere timo
 re pene non amore iustitie. Absit inq̄
 vt ante omne peccatuz iā ibi fuerit ta
 le peccatuz: vt hoc d̄ ligno admitterēt
 quod de muliere dñs ait qui viderit
 mulierem ad concupiscendam ea iam
 mechat⁹ est eam in cor: de suo. Quam
 iḡ felices erāt ⁊ nullis agitabantur p̄
 turbationibus animorum null̄ cōpo
 rū ledebantur incōmodis: tā felix vni
 uersa societas eēt humana si nec illi
 malum quod ēt i posteros traīcerēt:
 nec quisq̄ ex eorum stirpe iniquitatez
 cōmittēt: q̄ dānationē icipēt. Atqz ista
 permanente felicitate: donec per illam
 benedictionē qua dēm ē crescite ⁊ m̄
 tiplicamini: predestinatoꝝ sanctorum
 numer⁹ cōpleretur: alia maior daref
 que beatissimis angelis data est: vbi
 iaz eēt certa securitas: peccatuz nemi
 nē eē: nemineqz moriturū ⁊ talis esset
 vita sanctoruz ꝑ nullū laboris ⁊ do
 loris mortis experimentuz: qual̄ erit
 post hec oīa in incorruptione corpoꝝ
 reddita resurrectione mortuozum.

De lapsu p̄mi hōis in quo bñ ꝑdī
 ta natura ē: nec pōt nisi a suo auctore
 reparari. c. xi.

f Ed qz deus cuncta presciuit: et
 iō hoīem qz peccaturum igno
 rare n̄ potuit fm̄ id quod presciuit at
 qz disposuit ciuitatē sanctam eā debe
 m⁹ asserere: non secundū illd̄ qd̄ i nīaz
 cognitionē puēire n̄ potuit: qz i dei dis
 positionē n̄ fuit. Nō. n. hō peccato suo
 diuinum potuit perturbare cōsiliuz:
 quasi deum quod statuerat mutaz cō
 pulerit: cū de⁹ presciendo utrūqz ꝑue
 nerit: id est ⁊ homo quez bonum crea

uit q̄ malus eēt futurus: 7 qd̄ boni eēt sic de illo eēt ipse facturū: Deus. n. 7 si dicitur statuta mutā: vnde tropica locutione in scripturis sanctis etiā penituisse legitur deus: iuxta id dē q̄ hō sperauerat: vel naturaliū causarum ōdo gestabat: non iuxta id quod se omnipotens facturum eē p̄sciuerat. Fecit itaq̄ deus sicut scriptum ē hoīem rectum: ac per hoc voluntatis bone. Nō enim rectus eēt: bonam non hōis voluntatem. Bona iḡ voluntas opus ē dei: cum ea quippe ab illo factus est homo. Mala vero voluntas prima: qm̄ oīa mala opera precessit i hoīe: ōfectus potius fuit quidā ab opere dei ad sua opera: q̄ opus vllum. Et ideo mala opera quia s̄m se non secūdem deum: vt eorum operum tanq̄ fructuum malozū voluntas ipsa eēt velut azbor mala: aut ipse hō in quātum male voluntatis. Porro mala voluntas q̄uis n̄ sit s̄m naturā sed p̄ naturā: qz vitū ē: tñ eius nature est: cuius est vitū: quod nisi in natura non pōt esse: sed in ea quam creauit ex nihilo non quam genuit creator de semetipso: sicut genuit verbum per quod sc̄a sunt oīa. Quia 7 si de terre puluere ōus finxit hoīem: eadem terra omnisq̄ terrena materies omnino de nihilo ē: animāq̄ de nihilo factam dedit cōpori cum factus est hō. Usq̄ adeo autē mala vicuntur a bonis: vt q̄uis sināt eē ad demonstrandum q̄ possit 7 ip̄is bene vti iustitia prouidentissima creatoris: bona tamen sine mal̄ eē possint sicut deus ipse verus 7 sūmus: sicut ōnis super istum calliginosum aerem celestis inuisibilis visibilisq̄ creatura: mala vō sine bōis in bonis esse n̄ possunt: quia nature in quibus sunt in q̄tū nature s̄ vtq̄ bone s̄. Detrahatur porro malū nō aliqua natura q̄ accerserat vel ulla eius parte s̄blata: s̄ ea q̄ vitata ac deprauata fuerat sanata at

q̄ correctā. Arbitriū iḡ voluntatis tē est v̄e libez. cū vitis peccatisq̄ non fuit. Tale datū est a deo: quod amissū proprio vitio: nisi a quo dari potuit reddi nō potest. Unde veritas dicit: si filius liberauerit: tē vere liberi eritis. Id ipsum est autē ac si diceret: si vos filii saluos fecerit: tē vere salui eritis. Inde quippe liberator: unde saluator. Viuebat itaq̄ hō s̄m deus i paradiso 7 corporali 7 sp̄uali. Neq̄. n. erat paradisi corporalis propter corporis bōa 7 p̄pter mēt̄ non erat sp̄ualis. Aut vero erat sp̄itualis quo p̄ infiores: 7 n̄ erat corporalis quo per extiores sensus hō frueret. Erat plāe vtrūq̄ p̄pter utriūq̄. Postea vero q̄ sup̄ ille angelus ac per hoc iuidus: p̄ eādē superbā a deo ad semetipsum p̄sus 7 quodā quasi tyrānico fastu gaudē de subditis q̄ eē subdit̄ eligēs: ō sp̄uali paradiso cecidit: de cuius lapsu sociorū eius qui ex āgel̄ dei āgeli et̄ effecti sunt: in libris undecimo 7 duodecimo huius operis satis quantū potui disputauit: male suasa uersucia in hōis sensum serpere affectās: cui utiq̄ stant quoniam ipse ceciderat inuidebat colubrū in paradiso cōporali vbi cū duobus illis hōibus masculo 7 femina aīalia ēt terrestria cetera s̄blata 7 innoxia uersabantur: aīal scilicet lubricū 7 tortuosus anfractibus mobile: operi suo congruū p̄ quē loqueret̄ elegit: eoq̄ p̄ angelicā p̄ntiam prestāt̄ orēq̄ natura sp̄uali nequitia sibi s̄blecto: 7 tāq̄ instio abutens fallacia s̄mocinatus est: femine: a parte. s̄. inferior̄ illius humane copule incipiēs: ut gradatim puēret ad totū: non existimās virū facile credulū: nec errando posse decipi: sed dū alieno cedit errori. Sic enim aaron erranti populo ad idolū fabricandum n̄ consensit inductus s̄ cessit obstrictus: nec salomonem credibile est terrore putasse idolis esse

seruiendum: sed blanditijs femineis ad illa sacrilegia fuisse compulsus: ita credendum est illum uiz sue femie: vni vnū hōiem hōi: coniugem coniugi ad dei legem transgrediendum nō tā q̄ verū loq̄nti credidisse seductū lz sociali necessitudine paruiffe. Nō. n. frustra dixit apostolus adam non est seductus: mlier autē seducta ē: nisi qz illa qd ei serpens locutus ē tāq̄ uerum eet accepit: ille autē ab vnico noluit consortio dirimi: nec in cōmunionē peccati nec ideo minus reus: sed sciens prudensqz peccauit. Unde ⁊ apostolus nō ait nō peccauit: sed nō ē seductus. Nā vtiqz ipsū peccasse ostendit vbi dicit per vnum hominem intrauit peccatū in mundum: ⁊ paulop' apertius in similitudine inquit preuaricationis a de. Nos autem seductos intelli voluit: qui id quod faciūt n̄ putāt esse peccatū: ille autē sciuit. Alioqui quō uezerit: Adā non est seductus: Sed iexpt' diuine seueritatis in eo falli potuit ut veniale crederet cōmissū. Ac per hoc in eo quidem qz mulier seducta est n̄ ē ille seductus: sed eum fefellit: quō fuerat iudicandum quod erat dicturus: mulier quam dedisti mihi sociam: ipsa mihi dedit ⁊ manducaui. Quid ergo opus est pluribus: Et si credendo non sunt ambo decepti: peccando tñ ambo sūt capti: ⁊ diaboli laqueis implicati.

De qualitate primi hominis peccati admissi. c. xij.

¶ Iquē vero mouet cōr alijs peccatis sic natura nō mutetur humana quēadmodū illa duoz priorū hōinū preuaricationē mutata est: vt tāte corruptioni quātā videmus atqz sentimus ⁊ per hāc subiaceret morti: ac tot ⁊ tantis tāq̄ inter se cōtrarjs p̄tibaretur ⁊ fluctuaret affectibus: qualē

paradiso āte peccatum lz in cōpore esset aīali vtiqz non fuit: siquis hoc mouetur vt dixi: non iō dz existimāz leue ac parū illud fuisse cōmissus qz in ca factum est: non quidē mala nec noxia nisi quia phibita. Neqz. n. quicqz mali deus in illo tante felicitatis paradiso crearet atqz plantaret. Sz obedientia cōmendata est in precepto: q̄ virtus in creatura rōnali mater quodā mō est diūm custosqz virtutū: qñqdē sic facta est vt ei subditā esse sit viler perniciosum autem suam non eius a quo creata est facere voluntatez. Hoc itaqz de vno cibi genere non edendo: vbi alioruz tanta copia sbiacebat: tā leue p̄ceptū ad' obfuađū taz breue ad mēoriā retinēdū: vbi presertī n̄dū volūtati cupiditas zistebat: quod de pena transgressiōis postea subsecutū ē: tāto maiore iūstia violatū ē: q̄to faciliore possit obseruantia custodiri:

Quod in preuaricationē ad opus malū volūtas accessit mala. c. xij.

¶ In occulto autem mali eē ceperunt: vt in apertā inobediētiā laberen. Nō. n. ad malū opus puēiret: nisi precessisset mala voluntas. Pōzo male volūtatis iūtiū qd potuit eē nisi superbia: Initiū enim oīs peccati szbia est. Quid est autē superbia: nisi p̄ se celsitudinis appetitus: Peruersa eiz est celsitudo: deserto eo cui debet animus: inherere principium sibi quodā mō fieri atqz esse. Principiū hoc fit: cum sibi nimis placet. Sibi vō ita placet: cū ab illo bono imutabili deficit: qd ei magis placē debuit q̄ ipse sibi. Spontaneus autem est iste defectus: quoniam si voluntas in amore superioris imutabilis hōi a q̄ illustrabat vt videret: ⁊ ascendebatur vt amaret: stabilis permaneret: non inde ad sibi placendum auerteretur: ⁊ ex hoc

tenebresceret et frigeret: ut ut illa vezz
 crederet dixisse serpente: vel ille dei ma
 dato vxoris proponeret voluntate: pu
 taretq; se venialiter transgressorem es
 se precepti: si vite sue sociam non dese
 reret etiam in societate peccati. No er
 go malum opus factu e. i. illa trasgres
 sio: ut cibo prohibito uescerentur:
 nisi ab eis factum esset qui mali iam
 erat. Neq; n. fieret ille fructus malus
 nisi ab arbore mala. Ut aitez esset ar
 bor mala contra naturam factum e:
 q; nisi vitio voluntatis qd p naturaz
 non vtiq; fieret: sed et vitio deprauati
 nisi ex nihilo facta natura non posset
 Ac per hoc ut natura sit ex eo habet
 q; a deo facta est: ut autem ab eo
 q; facta est deficiat: ex hoc q; de nihilo
 facta e. Nec sic deficit homo ut oio ni
 hil esset: sed ut inclinatus ad semetip
 su min eēt q; erat: cu ei qui summe e
 inherabat. Relicto itaq; deo esse in se
 metipso hoc e sibi placere no iaz nihil
 esse e sz nihilo propinquare. Unde su
 perbi secudu scripturas sanctas alio
 noie appellant sibi placetes. Bonum
 e. n. sursum hie cor: non tm ad se ipsum
 quod est superbie: sed ad dominu qd
 est obedientie: que nisi humilium no
 potest esse. Est igitur aliquid humili
 tatis miro modo: quod sursum faciat
 cor: et est aliquid elationis quod deor
 su faciat cor. Hoc quidem quasi ptra
 riu videtur: ut elatio sit deorsuz: et hu
 militas sursum. Sed pia humilitas fac
 subditum superior: nihil est aut supero
 deo: et ideo exaltat humilitas q; facit
 subditu deo. Elatio aut que in vitio e
 eo ipo quo ispuat subiectioez cadit ab
 illo quo non est quicq; superius: et ex
 hoc erit inferius: et fit quod scriptum
 est. Deiecisti eos cu extollerentur. No
 enim ait cum elati fuissent: ut prius
 extollerentur et postea deicerentur: sz
 cum extollerentur tunc deiecti sut. Ip
 sum quippe extollit: iaz deici est. Qua

propter q; nunc in ciuitate dei et i hoc
 seculo peregrinanti maxime comēdat
 humilitas: et in eius rege qui est chri
 stus maxime predicatur. contrariuq;
 huic virtuti elationis vitium in eius
 aduersario qui e diabolus maxie dña
 ri sacris litteris edocetur. Profecto is
 ta est magna differentia qua ciuitas
 vn loquimur vtraq; discernitur: vna
 .s. societas pioz hoīuz: altera ipioz
 singule queq; cum angel ad se ptinēti
 bus: inq; b; precessit hac amor dei hac
 amor sui. Manifesto ergo apertoz
 pecco: vbi factu e qd deus fieri phibu
 erat: diabolus hoīem non decepisset:
 nisi iam ille sibi ipsi placere cepisset.
 Hinc enim et delectauit quod dictum
 est eritis sicut di: quod melius ee pos
 sent summo veroq; principio coherē
 do p obediētia: non suu sibi existēdo
 principium per superbiam. Di enim
 creati non sua veritate sed dei veri pti
 cipatione sunt di: plus autem ho ap
 petēdo minus est: q; dum sibi sufficere
 diligit ab illo qui ei ve sufficit deficit.
 Illud itaq; malum quo cum sibi ho
 placet tanq; sit et ipse lumen auertitur
 ab eo lumie qd ei si placet et ipse fit lu
 lumen. Illud inq; malum precesserat
 in abdito ut sequet hoc malum qd p
 petratum est in aperto. Verum est. n.
 quod scriptum e. Ante ruīnam exalta
 tur cor: et ante gloriaz humiliatur. Il
 la proisus ruina q; fit i occulto: pcedit
 ruina q; fit in maifesto: du illa ruina ee
 n putat. Quis. n. exaltatiōem ruīnaz
 putat: cuz ia sit ibi defectus: quo e re
 lictus excelsus? Quis autem ruina ee
 non videat: qn fit mandati euidēs at
 q; indubitata trasgressio: Propē hoc
 deus illud prohibuit: quod cum esse
 admittu: nulla defedi posset imagina
 tione iustitie. Et ideo audeo dicere: su
 perbis ee vtile cadē in aliq; apertum
 manifestuq; peccatu: vnde sibi displi
 ceant q; iam sibi placendo ceciderant.

Salubrius enim petrus sibi displicuit quando fleuit: quod sibi placuit quam presumpsit. Hoc dicit et sacer psalmus. Imple facies eorum ignominia: et querent nomen tuum domine. id est. ut tu eis placeas querentibus nomen tuum: quod sibi placuerant querendo suum.

De superbia transgressionis: quae ipsa fuit transgressione deteriorior: c. xiiij.

I Ed est peior danabiliorque superbia: quae est in peccatis manifestis suffugium excusationis inquitur: sicut illi primi homines: quorum et illa dixit serpens seduxit me et manducaui: et ille dixit mulier quam dedisti mihi hec mihi dedit de ligno et edii. Nusquam hic sonat petitio venie: nusquam imploratio medicine. Nam hi isti non sicut cain quod commiserunt negent: adhuc tamen superbia querit in alium referre quod perperam fecit: superbia mulieris in serpente superbia uiri in mulierem. Sed accusatio potius quam excusatio vera est: ubi mandati diuini est aperta transgressio. Neque enim hoc propterea non fecerunt quod id mulier serpente suadente: uir muliere impertiente commisit quasi quicquid deo cui uel crederetur uel cederetur ante ponendum fuit.

De iustitia retributionis: quam primi homines pro sua inobedientia inceperunt. c. xv.

Quia ergo contempas est deus in homines quod hominem creauerat: qui ad suam imaginem eum fecerat: quod ceteris animabus preposuerat: qui in paradiso constituerat: qui replebat omnium copiam salutisque prestiterat: qui preceptis nec pluribus nec grandibus nec difficilibus orauerat: sed uno breuissimo atque leuissimo ad obedientie salubritatem adinuilatus fuerat: quo super eam creaturam cui libertas seruitus expediret se esse

dominus comonebat: iusta damnatio subsecuta: talisque damnatio: ut homo qui custodiendo mandatum futurus fuerat etiam carne spiritualis: fieret etiam mente carnalis: et quia superbia sibi placuerat: dei iustitia damnaretur: ne sicut affectabat in sua esset omnimodo potestate: sed a seipso quoque dissentiens: sub illo cui peccando consensit pro libertate quam concupiuit duram miseramque ageret seruitutem mortuus spiritus uolens et corpore: moriturus inuitus: desertor eterne uite: etiam eterna nisi gratia liberaret morte damnatus. Quisque huiusmodi damnationem uel nimiam uel iniustam putat: metum profecto nescit quanta fuerit in peccando iniquitas: ubi tanta erat non peccandi facilitas. Sicut enim abrae non immerito magna obedientia predicatur: quia ut occideret filium res difficillima est operata: ita et in paradiso tanto maior inobedientia fuit: quanto id quod preceptum est nullius difficultatis fuit. Et sicut obedientia secundi hominis eo predicabilior quo factus est obediens usque ad mortem: ita inobedientia primi hominis eo destabilius quo factus est inobediens usque ad mortem. Ubi. n. magna est inobedientie pena proposita: et res a creatore facilis operata: quae nam satis explicet quantum malum sit non obedire in re facili et tante preceptis imperio: et tanto terrenti supplicio: Denique ut breuiter dicatur: in illius peccati pena quod inobedientie nisi inobedientia retributa est. Nam quae hominis est alia miseria: nisi aduersus eum ipsum inobedientia eius ipsius: ut quam noluit quod potuit: quod non potest uellet: In paradiso enim etiam si non omnia poterat ante peccatum: quicquid tamen non poterat uolebat: et ideo poterat omnia que uolebat. Nunc uero sicut in eius stirpe cognoscimus: et diuina scriptura testatur: homo uanitati similis factus est. Quis enim enumeret

Quam multa que non potest uelut dicitur sibi ipse. id est voluntati eius ipse animus eius: eoque inferior: caro eius non obtemperat: Ipso namque inuito et animus plerumque turbatur: et caro dolet: et veterascit: et moritur: et quicquid aliud patitur: quod non patemur inuiti: si uoluntati nostre natura omnimodo atque ex omnibus partibus obediret. At enim aliquid caro patitur: quo seruire non sinitur. Quid interest uero: dum tamen per iustitiam dominantis dei cui subditi seruire nolimus: caro nostra que nobis subdita fuerat non seruiendo molesta sit: quis nos deo non seruiendo molesti nobis potuerimus esse non illi? Neque enim sic ille nostro ut nos seruitio corporis indigemus: et ideo nostra est quod percipimus: non illius pena quod fecimus. Dolores porro qui dicuntur carnis anime sunt in carne et ex carne. Quid enim caro pro se ipsam sine anima uel dolet uel concupiscit? Sed cum concupiscere caro dicitur uel dolere: aut ipse homo est sicut differimus: aut aliquid anime quod carnis afficit passio: uel aspera ut faciat dolere: uel lenis ut uoluptate. Sed dolor carnis tantummodo offensio est anime et ex carne: et quedam ab eius passione dissensio: sicut anime dolor que tristitia nuncupatur: dissensio est ab his que nobis nolentibus acciderunt. Sed tristitiam plerumque precedit metus qui et ipse in anima est non in carne. Dolorem autem carnis non precedit ullus quasi metus carnis: qui ante dolorem in carne sentitur: uoluptatem uero precedit quidam appetitus qui sentitur in carne: quasi cupiditas eius: sicut fames et sitis: et ea que in genitalibus uisitatibus libido nominatur: cum hoc sit generale uocabulum omnis cupiditatis. Nam et ipsam iram nihil aliud esse quam uelut ulciscendi libidine ueteres diffinierunt: quis nonnunquam homo ubi uindicta nullus est sensus: et rebus inanimis irascatur: ut male scribentem

filium collidat: uel calamum frangat iratus. Verum et ista licet irrationabilior: tamen quedam ulciscendi libido est: et nescio qua ut ita dixerim quasi umbra retributionis: ut qui mala faciunt mala patiantur. Est igitur libido uelut ulciscendi que ira dicitur: est libido hominibus pecuniarum que auaritia: est libido quocumque uincendi que pernicacia: est libido gloriandi que iactantia nuncupatur. Sunt multae varietates libidines: quarum nonnullae habent et uocabula propria: quedam uero non habent. Quis enim facile dixerit quid uocetur libido diuini: quam tamen plurimum ualere in tyrannorum animis etiam bella ciuilia testantur.

De libidinis malo: cuius nomen cum multis uitijs congruat: prope tamen motibus obscenis corporis ascribitur. c. xvi.

Cum igitur sint multarum libidines reprobis: tamen cum libido dicitur neque cuius rei libido sit additur: non fere assolet animo occurrere: nisi illa qua obscene partes corporis excitantur. Nec autem sibi non solum totum corpus nec solum extrinsecus: uerum etiam intrinsecus uideatur: totumque commouet hominem: animi scilicet affectu cum carnis appetitu coniuncto atque permixto: ut ea uoluptas sequatur quam maior in uoluptatibus corporis nulla est: ita ut momento ipso tempore quo ad eius peruenitur extremum: pene omnis acies et quasi uigilia cogitationis obruatur. Quis autem amicus sapientie sanctorumque gaudiorum coniugale agens uitam: sed sicut apertus monuit sciens suum uas possidere in sanctificatione et honore: non in morbo desiderij sicut et gentes que ignorant deum: non mallet si posset sine hac libidine filios procreare: ut et in hoc seruo de prolis officio sic eius menti ea que ad hoc opus creata sunt: quemadmodum cetera suis queque opibus distributa membra fuissent: nutu uoluntatis

acta non estu libidinis incitata: Sed neqꝫ ipsi amatores huius voluptatis: siue concubitus conjugales siue ad munditias flagitiorū cum voluerint commouentur: sed aliquando importun⁹ est ille motus nullo poscente: aliquando autem destituit inhiātē: et cū in animo concupiscētia ferueat friget in corpore: atqꝫ ita mirūimmodū nō solum generandi voluntati: veꝫ etiam lasciuendi libidini libido non fuit: et cū tota plerūqꝫ menti cobibenti aduersetur nonnunqꝫ aduersus seipsa diuidit: commotoqꝫ animo in commouendo corpore seipsa non sequitur.

De nuditate priorꝫ hōinū: quā p⁹ peccēz turpē pudēdāqꝫ viderūt. c. xvij.

m Erito huius libidinis maxie pudet: merito et ipsa mēbra que suo quodaz vt ita dixerit iure: nō om̄nō ad arbitriū nīm mouentur aut nō mouēt pudenda dicūt: qđ ante peccatum hōis non fuerūt. Nam sicut scriptum ē nudī erāt et nō cōfundebāt: non qꝫ eis sua nuditas eēt incognita: sed turpis nuditas nondum erat: quia nondū libido membra illa preter arbitriuz cōmouebat: nondū ad hōis inobedientiam redarguendam sua inobedientia caro quodāmō testioniū phibeat. Neqꝫ. n. ceci creati erant vt ipitū vulgus opinat: qñ quidē et ille vidit aialia quibus noīa iposuit: et o illa legitur uidit mulier quia bonum est lignuz in eā: et quia placet oculis ad uidenduz. Patebant ergo oculi eorum: sed ad hoc non erant aperti hoc est non attentī: vt cognoscerent quid eis indumento gratie prestaretur: quādo membra eorum voluntati repugnare nesciebant. Qua grā remota: vt pena reciproca iobediētia plecteretur: extitit in motu corporis qđā ipudēs nouitas: vñ essz indecēs nuditas: et fecit attētos reddi

ditqꝫ cōfufos. Hinc ē qꝫ postea qꝫ mā datū dei aperta trāsgressiōe uiolazūt: scriptum ē de illis. Et aperti sūt oculi āboꝝ: et cognouerūt qz nudī erant: et consuerunt folia fici et fecerunt sibi cāpestria. Aperti sunt inquit oculi āborū: non ad uidenduz nā et antea videbāt: sed ad discernenduz inter bonum qđ amiserāt: et malum quo ceciderāt. Unde et ipsum lignum eo qꝫ istā facēt discipulentiā: si ad vespendum contra veritū tangeret: ex ea re nomen accepit vt appellaretur lignū scie bōi et mali. Ex aperta. n. morbī molestia: euidētior fit etiam iocunditas sanitatis. Cognouerūt ergo qz nudī erāt: nudatī. s. ea grā qua fiebat ut nuditas corporis nulla eos lege peccati menti eoꝝ repugnāte cōfunderet. Hoc itaqꝫ cognouerunt quod felicius ignorarēt: si deo credentes et obedientes nō cōmitterēt qđ eos cogeret experiri: infidelitas et iobediētia qđ noceret. Proinde p̄fusi iobediētia carnis sue: tanqꝫ teste pena iobediētie sue: cōsuerunt folia fici et fecerunt sibi cāpestria. i. succictoria genitaliuz. Nā qđā interpretes succictoria posuerunt. Porro autē cāpestria latinū qđē verbū ē: sed ex eo dictuz: qꝫ iuuenes: qđ nudī exercebant in cāpo pudēda opiebant: vñ qsi ita succincti sūt cāpestratos vulgus appellat. Quod itaqꝫ aduersus dānatā culpā inobediētie volūtate libido inobedienter mouebat: ve recundia pudenter tegebat. Ex hoc oīnes gentes qm̄ ab illa stirpe pre create sūt: usqꝫ adeo tenent in usu pudenda velare: ut qđā barbari illas corporis ptes nec i balneis nudas hēant: sz cuz earum tegumentis lauāt p opacas qꝫ i die solitudinis cum quidaz nudī phiosophentur: vnde gymnosophiste nominantur: adhibent tamen genitalib⁹ tegumenta: quibus per cetera mēbro rum carent.

De pudore concubiti? n̄ solū vulgari sed et coniugali. c. xvij.

o Pus vero ipsū qđ libidine tali peragit: non solū in quibusq; stupris vbi latebre ad subfugiēda humana iudicia requirūtur: verum et in vsu sco:toꝝ quā terrena ciuitas licitā turpitudinez fecit: q̄uis id agatur qđ eius ciuitatis nulla lex vindicat: denūtat tamē publicum etiam permissa atq; ipunita libido conspectum: et vēcūdia naturali habent prouisuz lupanaria ipsa secretum: faciliusq; potuit impudicitia nō habere vincula prohibitionis: q̄ impudētia remouē latibula illius feditatis. Si hāc et ipsi turpes et pitudinez vocant: cuius licet sint amatores ostentatores eē n̄ audent. Quid concubitus cōiugalis: qui secūdū m̄niamonialium prescripta tabularuz procreandorum sit cā liberorū. Nonne et ipse q̄q; sit licitus et honestus: remotus ab arbitris cubile conquirat: Nonne omnes famulos atq; ipsos etiam paranympbos et quoscunq; ingredi que libet necessitudo permiserat: ante mittit foras q̄ blandiri coniunx cōiugū incipiat: Et quoniam ait sicut quidaz et rōani maxim⁹ auctor eloquū oīa icte scā in luce se collocari volūt. i. appetunt sciri: hoc recte factum sic appetit sciri: ut tñ erubescat uideri. Quis eiz nescit vt filij p̄creentur qđ ite se coniuges agant: quando quidem ut id agat tanta celebritate ducuntur vxores: et tñ cum agit vnde filij nascant nec ipsi filij si qui inde is nati sūt testes fieri p̄mittunt: Sic enim hoc recte factum ad sui notitiam lucē appetit aīoꝝ: ut tamen refugiat oculorum. Vñ hoc nisi qz sic geritur qđ deceat ex natura: ut et qđ pudeat cōmitteretur ex pena.

Quod ptes ire atq; libidinis tā vitiose mouent: ut eas necesse sit frenis

sapientie cohiberi: que in illa aī p̄cēz nature sanitate non fuerūt. c. xix.

h Inc est q; philosophi qui veritati propius accesserūt: irā atq; libidinem vitiosas aī ptes eē cōfessi sūt eo q; turbide atq; inordinate mouerētur ad ea etiā q; sapiētia p̄petari uetat ac per hoc opus hīe moderatrice m̄te atq; rōne. Quā partē aī tertiam velut in arce quadā ad istas regendas phibent collocatā: vt illa imperate istis p̄uientibus possit i hoie iustitia ex oī aī parte consuari. De igr partes quas et in hoie sapiente ac tēperate fatent eē vitiosas: ut eas ab his rebus ad quas iuste mouentur: mens cōpescendo et cohibendo refrenet ac reuocet: atq; ad ea permittat que sapientie lege p̄cessa sunt: sicut iram ad exercendam iustiaz coertionem: sicut libidinem ad p̄pagāde prolis officium: he iquā partes in paradiso ante peccatum vitiose non erāt. Nō. n. p̄ rectaz volūtate ad aliqd mouebant: vñ necesse eēt eas rōnes tā q; frenis regentibus abstinere. Naz q; nunc ita mouent: et ab eis qui tēperāt et iuste et pie uiuunt alias facilius als difficilius: tñ cohibendo refrenando modificantur: nō ē vtiq; sanitas ex natura sed languor ex culpa. Quod autē ire opera aliarūq; affectionum in quibusq; dictis aut factis non sic abscondit verecūdia ut opera libidinis que fiunt genitalibus mēbris quid cause ē nisi quia in ceteris mēbra corporis n̄ ipse affectiones: sed cū eis cōsentit voluntas emouet: que i usu eoruz omni no dominatur. Nam quisquis verbū emittit iratus: vel et quēq; percutit: n̄ possit hoc facere nisi lingua et manus iubente quodāmo volūtate mouent: que membra etiam cum ira nulla est mouentur eadem voluntate. At vero genitales corporis partes ita libido suo iuri quodāmo mancipauit: ut

mouerí ñ valeāt si ipsa defueñt: ⁊ nisi ipsa vl' ultro ul' excitata surrexerit. Hoc ē quod pudet: hoc est qđ intuēti um oculos erubescendo deuitat. Magisq; fert homo spectantium multitudine quando iniuste irascitur homini: quam uel vnius aspectum quando iuste miscetur uxori.

De vāissia ēpitudie cynicorū. c. xx.

h Oc illi canini philosophi hoc ē cynici nō viderūt pferentes ⁊ humanā verecūdiā qđ aliud q̄ cāinā hoc ē imūdaz ipudētēq; sententiaz: vt scilicet quoniaz iustuz est quod fit cuz uxore palam non pudeat id agere nec in uico nec platea qualibet coniugale concubitus deuitare. Uicit tamen pudor naturalis opinionez eius errois. Nā ⁊ si perhibēt hoc aliqñ gloriabundum fecisse diogenem: ita putantē secā suam nobiliores futura: si i hōinuz memoriā insigniō eius ipudentia figeretur: postea tñ a cynicis fieri cessatus est: plusq; valuit pudō ut erubescerēt hoies hōib': q̄ erro: ut hoies canib' eē files affectarent. Un̄ ⁊ illū vel illos qui hoc fecisse referūtur poti' arbitro cōcūbentiaz mot' dedisse ocul' hōinū nesciētū qđ sub pallio gereret: q̄ hūa no premēte cōspectu potuisse illaz pagi voluptatē. Ibi. n. philosophi ñ erubescant videri se uelle cōcūbē. vbi libido ipsa erubesceret surgere. Et nūc videm' adhuc eē philosophos cynicos. Hi. n. sē q̄ ñ solū amiciunt pallio: vezz ēt clauaz ferūt: nēo tñ eorū audet hoc facē: qđ si aliqui ausi eēnt: vt non dicā ictib' lapidantium: certe cōspuentiaz saluū obrucrēt. Pudet igi' hui' libidinis humanam sine vlla dubitatiōe naturā ⁊ merito pudet. In eius quippe inobedientia q̄ genitalia corporis membra sol' suis motibus subdidit: ⁊ potestate volūtatis eripuit: satis osten-

ditur quid sit hominis illi prime inobedientie retributū: qđ i ea parte maxime oportuit apparere qua generat ipsa natura: que illo primo ⁊ magno i deterius est mutata peccato a cuius nexu nullus eruitur: nisi id quod cuz omnes in vno essent in cōnem pernitiē perpetratum ē: ⁊ dei iustitia vindicatum: dei gratia in singulis expietur.

De bñdictione mltiplicande fecunditatis hūane añ peccatus: quā puaricatio nō adimeret: ⁊ cui libidinis morbus accesserit c. xxi.

a Bñt itaq; vt credamus illos ⁊ iuges in paradiso pstitutos per hanc libidinē de qua erubescēdo eadē membra texerūt: impleturos fuisse qđ i sua benedictiōe de' dixit crescite ⁊ mltiplicamini ⁊ implete terrā. Post peccm q̄ppe orta ē hec libido: p' peccuz eam natura ñ ipudēs amissa potestate cui corpus ex oī parte seruicbat: sensit: attendit: erubuit: operuit. Illa vero benedictio nuptiarum: vt cōiugati crescēt ⁊ multiplicarent ⁊ implerent terraz: q̄uis ⁊ in delinquentibus manserit: tñ anteq̄ delinquerēt data est: ut cognoscētur pcreationem filioz ad gliaz cōnubij non ad penaz pertinere peccati. Sed nunc hoies profecto illius que i paradiso fuit felicitatis ignari: nisi p hoc quod experte sunt. i. per libidinē de qua videm' ipsā ēt honestatez erubescere nuptiaz: non potuisse gigni filios opinantur: alij scripturas diuinas vbi legitū post peccatū puduisse nuditatis ⁊ pudenda eē contexta: prsus nō accipiētes: s; infideliter irridentes: alij vero q̄uis eas accipiāt ⁊ honorēt: illud tñ qđ dictum ē crescite ⁊ mltiplicamini non secundum carnalē fecunditatem volunt itelligi: qz ⁊ secundum aiām legitur tale aliquid dictuz. Mltiplicabis in aiā virtutē: vt id qđ in ge-

nessi sequitur et implete terram et dominamini eius: terram intelligant carnem quam partia sua implet anima eius: quae maxime dominat cum in virtute multiplicatur: carnales autem facti sine libidine quae post peccatum exorta: inspecta: confusa: velata est: nec tunc nasci potuisse sic neque nunc possunt: nec in paradiso futuros fuisse: sed foris sicut et factum est. Nam posteaquam in deum dimissi sunt: ad gignendos filios coierunt eosque genuerunt.

De copula coniugali a deo prius instituta atque benedicta. c. xij.

h Os autem nullo modo dubitamus secundum benedictionem dei crescere et multiplicari et implete terras: donum esse nuptiarum: quas deus ante peccatum hominis ab initio constituit creando masculum et feminam: quae sexus evidentes utique in carne est. Huic quippe operi dei et benedictio ipsa subiuncta est. Nam cum scriptura dixisset masculum et feminam fecit eos continuo subdidit et benedixit eos deus dicens: crescite et multiplicamini et implete terram: et dominamini eius et cetera. Quae omnia quaecumque non incouenter possint esse ad intellectum spirituale referri: masculus tamen et femina non sic simile aliquid etiam in homine vno intelligi potest: quod videlicet in eo aliud est quod regit aliud quod regitur: sed sicut euidentissime apparet in diuersi sexus corporibus masculum et feminam ita creatos: ut plene generando crescerent et multiplicarentur et implerent terras. cui sententiae tam euidenti magne absurditatis est reluctari. Neque enim de spiritu quae imparat et carne quae obtemperat: aut de animo rationali qui regit: et irrationali cupiditate que regitur: aut de virtute contemplatiua que excellit: et de actiua que subditur: aut de intellectu mentis et sensu corporis: sed aperte de vni-

culo coniugali quo inuicem sibi uterque sexus obstringitur: dominus interrogatus utrum liceret quacumque causa dimittere uxorem: quoniam propter duritiam cordis israelitarum moyses dare libellum repudij permisit: respondit atque ait. Non legistis quod qui fecit hominem ab initio masculum et feminam fecit eos et dixit propter hoc dimittet homo patrem et matrem et adheret uxori suae et erunt duo in carne vna: Itaque iam non sunt duo sed vna caro. Quod ergo deus coniunxit homo non seperet. Certum est igitur masculus et feminam ita primitus institutos: ut nunc homines duos diuersi sexus videmus et nouimus vnum autem dici vel propter coniunctionem vel propter originem femine quae de masculo latere creata est. Nam et apostolus per hoc primum quod deo institutum esse precessit exemplum: singulos quosque admonet ut viri uxores suas diligant.

An etiam in paradiso generandus fuisset si nemo peccasset vel virum et acutum libidinis pugnatura illic fuisset: traditio castitatis. c. xij.

q Uisquis autem dicit non fuisse coituros nec generaturos nisi peccassent: quid dicit nisi propter numerositatem sanctorum necessarium hominis fuisse peccatum. Si enim non peccando soli remanerent: quod sicut putant nisi peccassent generare non possent: profecto ut non soli duo iusti homines possent esse sed multi: necessarium peccatum fuit. Quod si credere absurdum est: illud potius est credendum: quod sanctorum numerus quamplurimum illi sufficit beatissime civitati: tantus existeret nisi nemo peccasset: quantum nunc per dei gratiam de multitudie colligitur peccatorum: quousque filij huius seculi generant et generant. Et ideo ille nuptiae digne felicitate paradisi si peccatum non fuisset: et diligenter pler-

gignerent: et pudendam libidinem non haberent. Sed quomodo id fieri posset: nunc non est quo demonstratur exemplo: nec ideo tamen incredibile debet videri et illud vnum sine ista libidine voluntati potuisse fruire: cui tot membra nunc fruiunt. At vero manus et pedes mouemus cum volumus ad ea que his membris agenda sunt sine ullo renisu tanta facilitate quanta et in nobis et in alijs videmus maxime in artificibus quorumque operum corporalium: vbi ad exercendam infirmiorē tardiorēque naturam agilio accessit industria: et non credimus ad opus generationis filiorum: si libido non fuisset que peccato inobediētie retributa est: obediēter hominibus ad voluntatis nutum similiter vt cetera potuisse illa membra seruire? Nonne cicero in libris de republica de ipso differētia disputaret et huius rei similitudinem ex natura hominis assueret: vt filijs dixit impari corporis membris propter obediēdi facilitatē: vitiosas vero animi partes vt suos aspiere ipso coerceri. Et vtiq; ordine naturali animus anponitur corpori: et tamen ipse animus impari corpori facilius quam sibi. Verum tamen hec libido de qua nunc differimus eo magis erubescēda existit quam animus in ea nec sibi efficaciter imperat vt oīo non libeat: nec omnino corpori: ut pudenda membra voluntas potius quam libido commoueat. Quod si ita esset: pudenda non essent. Nunc vero pudet animū resisti sibi a corpore: quod ei natura infestiore subiectum est. In alijs quippe affectionibus cum sibi resistit: ideo minus pudet quia cum a seipso vincitur: ipse se vincit: et si inordinate atque vitiose. quia ex his partibus que rationi subiecti debent: tamen a partibus suis ac per hoc ut dictum est a seipso vincitur. Nam cum ordinatē se animus vincit: ut irrationales motus eius mentis rationibus subdantur: si tamen et illa deo subdita est laudis atque virtutis est. Minus tamen pudet: cum sibi animus ex vi-

tiōis suis partibus non obtēperat: quam cum ei corpus quod alterum ab illo atque infra illud est: et cuius sine illo vlla natura non vivit: volenti inobediēti non cedit. Sed cum alia membra continent voluntatis imperio: sine quibus illa que contra voluntatē libidine concitantur id quod appetitū implere non possunt: pudicitia custoditur: non amissa sed non permessa delectatione peccati. Hunc renisum: hanc repugnantiam: hanc voluntatis et libidinis rixam: vel certe ad voluntatis sufficientiam libidinis indulgentiam procul dubio nisi culpabilis inobediētia penali inobediētia plecteret: in paradiso nuptie non haberent: sed voluntati membra illa vt cetera cuncta seruirent. Ita genitale aruum vas in hoc opus creatum seminare vt nunc tertiam manus et quod modo de hac re nobis volentibus diligentius disputare verecūdia resistit: et compellit veniam honore prefato a pudicis auribus poscere: cur id fieret nulla causa esset: sed in oīa que de huiusmodi membrorum sensum cogitantis attrigerent: sine ullo timore obscenitatis liber sermo ferret: nec ipsa verba essent que vocarentur obscena: sed quicquid in diceret tamen homo factum esset: quam de alijs cum loquimur corporis partibus. Quisquis ergo ad has libas impudicus accedit: culpam refugiat non naturam: sancta denotet sue turpitudinis non verba nostre necessitatis. In quibus mihi facillime pudicus et religiosus lector vel auditor ignoscit: donec infidelitatem refellam: non de fide rerum in expertarum: sed de sensu expertorum argumentantem. Legit. n. hec sine offensione qui non exhorret apostolum horrenda seminarum flagitia reprehēdētē: que imutauerunt naturalem versus in eum lyfuz quam est naturam: precipue quia nos non dānabilem obscenitatē nunc sic ille commemoramus atque reprehēdimus sed in explicandis quantum possumus huic mane generationis effectibus verba

tamen sicut ille obscena deuítamus.

Quod insontes hoies ⁊ merito o-
bedientie in paradiso pmanentes: ita
genitalibus mēbris fuisset usuri ad ge-
nerationem prof. sicut ceteris ad arbi-
trium voluntatis. c. xxiij.

Emiaret igitur prole vir: suscipiet
femina genitalibus mēbris: quā
id opus eēt ⁊ quantuz opus eēt volū-
tate motis non libidie cōcitatis. Neqz
enim ea sola mēbra mouemus ad nu-
tum que cōpactis articulata sūt ossib⁹
sicut pedes ⁊ manus ⁊ digitos: veruz
ē illa que mollibus zēssa sunt neruis
cuz volumus mouemus agitando et
porrigendo pducim⁹: ⁊ torquēdo flec-
timus: constrigendo duram⁹: sicut ea
sunt que in ore ac facie quantum pōt
mouet voluntas. Pulmōes deniqz ip-
si sūt medullarum mollissimi ac uis-
cerum: ⁊ ab hoc antro pectoris cōiūt
ad spūm ducendū ac remittēdā vocē
qz emittendā seu modificandā: sicut
folles fabroz uel organoz flantis: ⁊ el-
pirātis: loquētis: clamantis: cantātis
seruiunt voluntati. Omīto qz aialib⁹
quibusdā naturalē insitū est: vt regmē
quo corpus dē uestitū: si quid in quo-
cunqz loco eius sensūt abigendum:
ibi tm moueant vbi sentiūt nec solum
insidentes muscas: verum ēt herētes
aristas cutis tremore discutiāt. Nōqd
qz id non pōt hō: iō creator quib⁹ uo-
luit animantibus donare non potuit.
Sic ergo ⁊ ipse homo potuit obediē-
tiam etiā inferiorum hīe mēbroz:
quā sua iobediētia pdidit. Neqz. n. dō
difficile non fuit sic illū pdē: ut in eius
carne ēt illō nisi eis volūtate mouēt:
quod nunc nisi libidine nō mouetur.
Nam ⁊ hōinum quorūdam naturas
nouimus multum ceteris dispares: et
ipsa raritate mirabiles: nōnulla vt uo-
lunt de cōpore suo faciētū que aliqz

nullo modo pnt: ⁊ audita vix credūt.
Sunt. n. qui ⁊ aures moueant vel sin-
gulas vel ambas sil. Sunt qui totam
cesariem capite immoto quantum ca-
pilli occupant deponūt ad frōtē: reuo-
cantqz cū volūt. Sunt qui eoz qz voza
uerūt incredibīl: pluria ⁊ uaria pau-
lulum precordijs cōtrectatis tanqz de
sacculo qb placuerit integerrimū pfe-
rūt. Quidā voces auīu pecozqz ⁊ a-
lioz quorūlibet hōinū sic imitant atz
exprimunt vt nisi videant discēni oīo
non possint. Nonnulli: ab imo sine pu-
dore vllō ita numerosos pro arbitrio
sonitus edunt: ut ex illa etiāz parte cā-
tare videantur. Ipse sum expertus su-
dare hōiem solere cū vellet. Notum ē
quosdam flere cū volūt atqz vberti la-
chrymas fundere. Jam illud multo ē
incredibilius: quod pleriqz fratres me-
morā recentissima experti sunt. Pres-
byter fuit quidam noīe restituus i pa-
rocā calamentis ecclie: quando ei
placebat: rogabat aut vt hoc faceret
ab eis qui rem mirabilē corā scire cu-
piebāt: ad imittēdas quasi lamētātis
cuiuslibet hōis uoces ita se auferebat
a sensibus ⁊ iacebat simillimus mor-
tuo: ut nō solū uellicātes atqz pun-
gentes minie sentiret: sed aliqz etiā si
igne ureretur admoto: sine ullo dolo-
ris sensu nisi post modum exuulnere:
non aut obtūndo sed non sentiēdo
non mouē corpus eo pbabatur qz tā-
qz in defuncto nullus inueniebatur
anhelitus: hōinuz tam uoces si clari⁹
loquerentur tāqz de lōginquo se audif-
se postea referebat. Cum itaqz corpus
etiāz nūnc: quibusdāz licet in carne cō-
ruptibili hanc erūnosam ducentibus
vitāz ita in plerisqz motiōibus ⁊ affec-
tionibus extra vsitatū nature moduz
mirabiliter seruiat: quid cē est ut non
credamus ante inobediētie peccatuz
⁊ corruptionis suppliciu: ad proba-
gandam prolem sine ulla libidie fui

uoluntati hūane humana mēbra potuisse: Datus est itaq; homo sibi qz deseruit deum placendo sibi et non obediens deo: non potuit obedire nec sibi. Hic euidentior miseria est qua hō non uiuit ut uult. Nā si ut uellet uiueret beatum se putaret: sed nec sic tam eet si turpiter uiueret.

De uera beatitudine quā temporat' uita non obtinet. c. xxv.

q Uanq; si diligentius attendam' nisi beatus non uiuit ut uult: et null' beat' nisi iust'. Sz etiā ipse iust' uiuit ut uult: nisi eo puenerit ubi mori: falli: offēdi nō possit: eiq; sit certū ita semper futurum. Hoc enim natura expetit: nec plene atq; perfecte beata erit nisi adepta quod expetit. Nunc uero quis hōinum pōt ut uult uiuere: quādo ipsū uiuere nō ē i p̄tate: Uiuere. n. uult: mori cogitur. Quomodo ergo uiuit ut uult: q̄ non uiuit q̄diu uult: Quod si mori uoluerit: quō potest ut uult uiuere qui nō uult uiuē: et si iō mori uelit non quo nolit uiuē: sz ut post mortē melius possit uiuere. Nondum ergo ut uult uiuit: sz cū ad id qd uult moriēdo peruenerit. Verum et uiuit ut uult qm̄ se extorsit sibi: qui imperauit sibi non uelle quod non pōt: atq; hoc uelle qd pōt: sicut ait terēn'. Qm̄ non potest id fieri quod uis: id uel qd possit. Non tamen ideo beatus est: qz patienter miser est. Beata quippe uita si non amatur: non habetur. Porro si amatur et habetur ceteris omnibus rebus excellentius necesse est amari: qm̄ propter hanc amandum est quicquid aliud amatur. Porro si tm̄ amatur q̄tum amari digna est: non enim beat' ē a quo ipsa beata uita nō amatur ut digna est: fieri non potest: ut eaz q̄ sic amat non eternam uelit. Tunc igitur beata erit quando erit eterna.

Quod felicitas in paradiso uiuēti si sine erubescēdo appetitu generandi officū credēda sit iplē potuisse. c. xxvi.

u Iuebat itaq; hō in paradiso sic uolebat: q̄diu hoc uolebat qd deus iusserat. Uiebat fruēs deo ex quo bono erat bonus: uiuebat sine uilla egestate ita sēp uiuere hōis in p̄tate. Libus aderat ne esuriret: pot' ne siti ret: lignū uite ne illuz senecta dissoluēt nihil corruptionis in cōpore uel ex cōpore uillas molestias uil' eius sensibus igēbat. Nullus intrinsec' morbo' null' icrus metuebatur extrinsecus. Sūma in carne sanitas: in aīo tanta tranquillitas sicut in paradiso nullus est' aut frigus: sic in eius habitatore nulla ex cupiditate uel timore accedebat bone uolūtatis offensio. Nihil oīo triste nihil erat inaniter letum. Saudū uerū ppetuebat ex deo: i quē flagrabat caritas ex corde puro et conscientia bona et fide nō ficta: atq; inter se piugū fida ex honesto amore societas p̄cors mentis corporisq; uigilia: et mandati sine labore custodia. Non lassitudo fatigabat ociosum: nō sōnus p̄mebat iuiriū. In tanta facilitate rezz et felicitate hōi nū: absit ut suspicemur nō potuisse plem seri sine libidinis morbo: sz eo uoluntatis nutu mouēnt illa mēbra q̄ cetera: et sine ardōis illecebroso stimulo: cū tranquillitate aī et corporis: nulla corruptioe integritatis ifundēt gremio maritus uxoris. Neq; n. qz expiētia probari non potest iō credēdu nō est: quando illas corporis partes non ageret turbidus calor: sed spōtāca potestas sicut opus effet adhiberet: ita tē potuisse utero cōiugis salua itegritate feminei genitalis uirile semen imitti: sicut nunc potest eadem itegritate salua ex utero uirginis fluxus menstrui cruoris emitti. Eadē q̄ppe uia posset illud iniici. qua hoc pōt eijci. Ut enim

ad pariendū nō doloris gemitus sed maturitatis impulsus fēinea viscera relaxaret: sic ad fetandū ⁊ concipiendū non libidinis appetit' : sed uoluntari' usus naturam vtrāq; p̄iūgēt. De reb' loquimur nūc pudēdis: ⁊ ideo q̄uis ā teq; earū puderet quales eē potuissēt conūciām' vt possum': tamen necesse est ut n̄a disputatio magis frenēf: ea que nos inuocat verecundia: q̄ eloquētia q̄ nobis paz suppetit adiuuet. Nā cum id quod dico nec ipsi experti fuerit q̄ experiri potuerūt: quōiā preoccipante peccato exilium de paradiso añ meruerūt: quā sibi in ope serende propaginis trāq̄llo arbitrio p̄uēiret: quō nunc cū ista cōmemorat' sensibus occurrūt hūanis nisi expientia libidinis turbide: non pietura placide voluntatis? Hinc ē q̄ ipedit loquētē pudor: ⁊ si non deficiat ratio cogitatē. Veruntā omnipotentī deo summo ac sūme bono: creatori omnium naturaz: voluntatū aut bonaz adiutori ⁊ remūeratori: malaz aut relictori ⁊ dānator: utrarūq; ordinatori: non defuit vtiq; cōsiliū: quo certū nūerū ciuū in sua sapientia predestiatū: etiam ex dānato genere hūano sue ciuitatis implet: non eos iā meritis quando quidē vniuersa massa tanq; vitata radice dānata ē: s; ḡa discernēs: ⁊ liberatis non solum d̄ seipsis: vcrum ē de non liberatis q̄d eis largiatur ostendens. Non. n. debita sed gratuita bōitate tē se quisq; agnoscit erutū malis: cū q̄b' illi iusta effz fortio fit immanis: cū q̄b' illi iusta effz pena cōuis. Cur ergo non crearet de' quos peccatores eē p̄sciuit: q̄n quidē i eis ⁊ ex eis ⁊ quid eorum culpa mere retur: ⁊ quid sua gratia dōaretur posset oñdere: nec sub illo creatore ac dīfpositore peruersa iordinatio delinquētū rectū peruerteret ordinē rez.

De peccatoribus ⁊ angel' ⁊ hōib':

quoz peruersitas nō perturbat puidētiam dei. c. xxxij.

p Roinde peccatores ⁊ angeli et boies nihil agūt quo ipediant magna opa dei exquisita i omnes voluntates eius. Qm̄ qui prouident atz omnipotenter sua cuiq; distribuit: nō solum bōis verum ē malis bene vti nouit. Ac per hoc propter meritum p̄ me male volūtatis ita dānato atz obdurato angelo malo vt iā bonā volūtate ulterius non habēt bene vtēs de' cur non permittēt vt ab illo prim' hō qui rectus hoc est bone voluntatis creatus fuerat tentaretur: quando quidē sic erat institutus: ut si d̄ adiutorio dei fideret: bonus homo malum angelū vinceret: si autē creatore atq; adiutore deum supbe sibi placēdo d̄sereret: meritum bonum habens i adiuta diuinū' voluntate recta: malū vō iñ deserēte deū voluntate peruersa: qz ⁊ ipsum fidere de adiutorio dei non q̄ dē posset sine adiutorio dei: nec tñ iō ab his diuine gratie beneficis sibi placendo recedere non habebat in p̄fate. Nam sicut in hac carne viuere sine adiuuentis alimentorum in potestate n̄ est: non autem in ea viuere in potestate est: q̄d faciunt qui seipfos necāt: ita bene in ea viuere sine adiutorio dei ē in paradiso non erat in potestate: erat aut in p̄fate male viuere: sed beatitudine non permansura ⁊ pena iustissima secutura. Cum igitur huius futuri casus hūani deus non eēt ignarus: cur eū n̄ sineret iuidi angeli malignitate tentari: nullo mō q̄dē q̄ vinceretur in certus: sed nihilōminus prescius q̄ ab eius semine adiuto sua gratia idēz ipe diabolus fuerat sanctorū gloria maiore vincendus? Ita factum ē ut nec deū aliquid susurorū lateret: nec prescindo quēq; peccare cōpelleret: ⁊ quid esset inter propriam cuiusq; presumpti

onē ⁊ suam tuitionem angelice ⁊ humane rōnali creature consequēti experientia demonstraret. Quis.n. audeat credere aut dicere: vt neqꝫ angel⁹ neqꝫ homo caderet in dei potestate nō fuisse: Sed hoc eorum potestate maluit non auferre: atqꝫ ita ⁊ quantum mali eorꝫ superbia: ⁊ quātū boni sua gratia valeret ostendere.

De qualitate duarꝫ ciuitatū terre
ne atqꝫ celestis. c. xxvij.

f *E*cerunt itaqꝫ ciuitates duas amores duo: terrenam. s. amor sui usqꝫ ad cōtemptū dei: celestē vero amor dei usqꝫ ad cōtemptū sui. Deiqꝫ illa in seipsa: hec ī dño gloriatur. Illa .n. querit ab hōibus glām: huic auteꝫ deus ꝑscie testis maxia est glia. Illa in glia sua exaltat caput suū: hec dicit dō suo glia mea ⁊ exaltans caput metꝫ. Illi in ꝑncipib⁹ eis vlt i eis quas sub iugat nationib⁹ dñandi libido dñat: i hac seruūt inuicē i caritate ⁊ ꝑpositi cōsulēdo: ⁊ subditi obtēperando. Illa i suis potētibus diligit virtutē suā: hec dicit deo suo: diligam te dñe virt⁹ mea. Jōqꝫ i illa sapientes ei⁹ sꝫ hōiez viuētes: aut corporis aut ai sui bona aut vtriusqꝫ secuti sunt: aut q̄ potuerunt cognoscere deū non ut deū honorauerunt aut grās egerūt: sed euauerūt in cogitationib⁹ suis: ⁊ obscuratū est insipiēs cor eorꝫ. Dicētes eniz se eē sapientes. i. dñante sibi superbia in sua sapientia sese extollētes stulti facti sūt: ⁊ imutauerūt glām icorruptibilis dei in similitudinem imaginis corruptibilis hōis. ⁊ volucrū ⁊ quadrupedū ⁊ spētium. Ad huiuscemodi eniz simulcra adorando: vel duces poploꝝ l sectatores fuerunt: ⁊ coluerunt atqꝫ seruierūt creature poti⁹ q̄ creatori qui ē benedictus i secula. In hac autē nulla ē hōis

sapientia: nisi pietas qua recte colit⁹ verus de⁹: id expectans premiū i societate scōrum: nō solū hōinū vey ē ⁊ angelorum: vt sit de⁹ oia i oibus amen.

Aurelij augustini de ciuitate dei liber q̄ntusdecim⁹.

De duobus ordinibus generatōis
hūane i diuersos fines ab initio ꝑcurrentis. c. primum.

*E*SELESTA
te paradisi vel de ipso paradiso ⁊ de vita ibi primorum hōinū eorūqꝫ peccato atqꝫ supplicio ml̄ti ml̄ta senserūt: multa dixerūt: multa lās mādauerūt Nos qꝫ sum scripturas sacras: vlt qd̄ in eis legimus: vel qd̄ ex eis intelligē potuim⁹ earū cōgruētes aucti de his reb⁹ in supertorib⁹ libris dixim⁹. Enucleatius autē si ista querāt: multiplices atqꝫ multimodas pariūt disputatiōes: que ꝑlib⁹ inserēde sunt voluminibus q̄ hoc opus ip̄usqꝫ deposcit. Quod non ita largū hēm⁹: vt in oib⁹ q̄ pnt̄ iquirere ociosi ⁊ scrupulosi paratiores ad interrogādū q̄ capaciores ad intelligēdū: nos oporteat imorari. Arbitrō autē satis nos iā fecisse magnis ⁊ difficillimis questionib⁹: de initio vel mūdi vel anime: vel ipsius generis hūani quod in duo genera distribuimus vnum eorꝫ qui secundū hominē: alterū eorum qui secundum deum viuunt: quas etiam mystice appellamus ciuitates duas hoc est duas societates hominum: quarum est vna que predestinata est in eternum regnare cum deo:

altera eternum supplicium subire cum diabolo. Sed iste finis est earum: de quo post loquendum est. Nunc autem quoniam de exortu earum: siue in angelis quorum numerus ignoratur a nobis: siue in duobus primis hominibus satis dictum est: iam mihi videtur earum aggrediendum excursus: ex quo illi duo generare ceperunt donec homines generare cessarent. Hoc enim vniuersum tempus siue seculum: in quo cedunt morientes succeduntque nascentes: istarum duarum ciuitatum de quibus disputamus excusus est.

De filiis carnis et filiis promissionis. c. ij.

Natus est igitur prior cain ex illis duobus generis humani parentibus: pertinens ad hominum ciuitatem: posterior abel ad ciuitatem dei. Sicut. n. in vno homine quod dixit apostolus exprimur: quia non primum quod spirituale est sed quod animale: postea spirituale: unde vnusquisque quoniam ex damnata propagine exoritur: primo sit necesse est ex adam malus atque carnalis: quod si in christum renascendo profecerit: post bonum et spirituale: sic in vniuerso genere humano cum primum due iste ceperunt nascendo atque moriendo procurere ciuitates: prior est natus ciuis huius seculi: posterius autem isto peregrinus in seculo: et pertinens ad ciuitatem dei gratia predestinatus: gratia electus: gratia peregrinus deorsus: gratia ciuis sursum. Nam quantum ad ipsius attinet: ex eadem adam massa oritur que originaliter est tota damnata: sed tanquam figulus deus. hanc enim similitudinem non imprudenter sed prudenter introducit apostolus: ex eadem massa fecit aliud vas in honorem: aliud in contumeliam. Prius autem factum est vas in contumeliam: post vero alter in ho-

nozem. quod et in ipso vno sicut iam dixi homine prius est reprobum: vnde necesse est incipiamus et vbi non est necesse ut reaneam: posterius vero probum quo proficientes ueniamus: et quo peruenientes maneamus. Proinde non quidem omnis homo malus erit bonus: nemo tamen erit bonus qui non erat malus. Sed quanto quisque citius mutatur in melius hoc in se facit notari quod apprehendit sceleris: et posteriore cooperit vocabulum prius. Scriptum est itaque de cain quod condidit ciuitatem. Abel autem tanquam peregrinus non condidit: superna enim sanctorum ciuitas quam hic pariat ciues: in quibus peregrinat donec regni eius tempus adueniat: cum congregatura est omnes in suis corporibus resurgentes: quoniam eis promissum dabitur regnum: vbi cum suo principe rege seculorum sine vlllo tempore sine intermissione gnabunt. Umbra sane quedam ciuitatis huius et imago prophetica: et significande potius quam presentande seruiuit in terris: quo eaz tempore demonstrari oportebat et dicta est etiam ipsa ciuitas sancta merito significatis imaginis: non expressisse sicut futura est veritatis. De hac imagine seruiete: et de illa quam significat libera ciuitate: sic apostolus ad galathas loquitur. Dicite mihi inquit sub lege volentes esse legem non audistis: Scriptum est. n. quod abraam duos filios habuit: vnum de ancilla: et vnus de libera. Sed ille quidem qui de ancilla secundum carnem natus est: qui autem de libera per promissionem: que sunt per allegoriam dicta. Hec. n. sunt duo testamenta. Vnum quidem a monte sina in seruitutem generans quod est agar. Sina enim mons est in arabia: qui coniunctus est huic qui nunc est hierusalem. seruit. n. cum filiis suis. Que autem sursum est hierusalem libera est: que est mater omnium nostrum. Scriptum est. n. Letare sterilis que non parieris: quod multi filii deserte magis quam eius que habet

uirum. Nos aut̄ fratres fm̄ isaac promissionis filij sumus. Sz sicut tunc q̄ fm̄ carnem natus fuerat: persequebat̄ eum qui fm̄ spiritum: ita 7 nunc. Sz quid dicit scriptura: Ecce ancillam et filium eius. Non. n. heres erit filius ancille: cum filio libere. Nos autem fr̄es n̄ sumus ancille filij: sed libere: qua libertate christus nos liberauit. Hec s̄o ma intelligendi de apostolica auctoritate descendens locuz nobis apit̄ quē admoduz scripturas diuioꝝ testamētoꝝ veteris 7 noui accipere debeam⁹. Pars. n. q̄dā terrene ciuitatis: imago celestis ciuitatis effecta est: nō se significando sed alteram: 7 iō hui⁹. Neqꝫ .n. propter seipsā: sed propter aliaz significandam ē instituta 7 precedere alia significatiōe 7 ipsam prefigurans p̄ figurata est. Namqꝫ agar ancilla sare: eiusqꝫ filius: imago quedam hui⁹ imaginis fuit. Et qm̄ transire erant umbre luce ueniente: ideo dicit libera. Sara significabat liberā ciuitatē: cui rursus alio mō significande etiā illa umbra seruiebat. Ecce ancillā 7 filium ei⁹. Non. n. heres erit filius ancille cuz filio meo isaac: quod ait apostolus cū filio libere. Inuenim⁹ ergo in terrēa ciuitate duas formas: vnam suam p̄sentia demonstrantem: alteram celesti ciuitati significande sua presentia seruientem. Parit autem ciues terrene ciuitatis peccato vitata natura: celestis v̄o ciuitatis ciues parit a peccato naturā liberās gr̄a: vnde illa vocant̄ uasa ire: ista uasa misericordie: significatum est hoc etiam in duobus filiis abrae: qꝫ vnus de ancilla que dicebat̄ agar fm̄ carnem natus est ismael: al̄t autem est de sara libera secundum re promissionem natus isaac. Uterqꝫ q̄dem de semine abrae: sed illum genit̄ demonstrās cōsuetudo naturam: istum vero dedit promissio significans gr̄az ibi human⁹ usus oñditur: hic diuin⁹

beneficium commendatur.

De sterilitate sare quā dei gr̄a fecū daut. c. iij.

¶ Ara quippe sterilis erat: 7 depatione plis saltē de ancilla sua concupiscēs h̄e: qd̄ de ipsa n̄ se posse cernebat: dedit eam fetandā viro: d̄ q̄ parere voluerat nec potuerat. Exegit itaqꝫ etiam sic debituz de marito vtēs iure suo i vtero alieno. Natus ē ergo ismael sicut nascūt̄ hoies: permixtiōe sexus vtriusqꝫ vsitata lege nature. Id̄ dictum ē secundum carnem non q̄ illa beneficia dei non sint: aut non illa optur deus cuius opifex sapientia at̄tigit sic scriptū est a fine vsqꝫ ad finem fortiter 7 disponit oia suauiter: sz vbi significandum fuerat dei donum qd̄ indēbitum hominibus gratis gratia largiretur: sic oportuit dari filium quē admōm nature n̄ debebat̄ excursib⁹. Negat. n. natura iā filios tali cōmixtioni maris 7 femine: qualis eē poterat abrae 7 sare in illa iam etate: et mulieris accedente sterilitate que nec tūc patere potuit: quando non etas fecūditati: sz etati fecūditas defuit. Quod ergo nature sic affecte fruct⁹ posteritatis nō debebatur: significat q̄ natura generis humani peccato vitata: ac p̄ hoc iure dānata nihil vere felicitatis imposteꝝ mēbatur. Recte igitur significat isaac per repromissionē nat⁹: filios gratie ciues ciuitatis libere: socios pacis eterne: vbi sit non amor prope ac priuate quodāmodo volūtatis: sed cōmuni eodenz̄ immutabili bono gaudens atqꝫ ex multis unum cor faciens: id est perfecte facta concors obedientia caritatis.

De terrene ciuitatis concertatiōe l

pace. c. liij.

t Errena porro ciuitas que sepiē
na n̄ erit: neq; enīz cū i extremo
supplicio dānata fuerit iā ciuitas erit:
hic h̄z bonū suuz cuius societate leta-
tur: qual' esse de talibus rebus leticia
pōt. Et quoniam non est tale bonum
vt nullas angustias faciat amatorib?
suis: ideo ciuitas ista aduersus seip̄ā
plerūq; diuidit: litigando: bellādo: at
q; pugnando: z aut mōtiferas aut cer-
te mortales victorias requirēdo. Nāz
ex quacūq; sui pte adūsus alterā sui
partē bellando surrexit: querit esse vic-
trix gentium: cum sit captiua victorū.
Et si quidem cum vicerit superbi? ex-
tollitur: etiā sic mortifera. Si vō pditi-
onem cogitās casusq; cōes: magis q̄
accidere possūt aduersus angit: q̄ eis
q̄ prouenerūt fis reb? iflat: tm̄mō mō
talīs est ista uictoria. Neq; enim semp
dominari poterit pmanēdo: eis quos
potuerit subiugare uincendo. Non
autem recte dicuntur ea bona non eē
que concupiscit hec ciuitas: quando ē
z ipsa in suo genere humano melior.
Concupiscit enim terrenam quandaz
pro rebus infimis pacem: ad eam nā
q; desiderat peruenire bellando. Quis
si uicerit z qui resistat non fuerit: pax
erit quam non habebant partes inui-
cem aduersantes: z pro his reb? quas
simul habere non poterant infelici e-
gestate certantes. Hanc pacem requi-
runt laboriosa bella: hanc adipiscitur
que putatur gloriosa victoria. Quan-
do autem vincunt qui cā iustiore pu-
gnabant quis dubitet gratulandam
esse victoriam: z prouēisse optabilem
pacem: hec bona sunt: z sine dubio
dei dona sunt. Sed si neglectis melio-
ribus que ad supernam pertinent ciui-
tatem: vbi erit victoria in eterna z sū-
ma pace secunda: bona ista sic concupis-
cantur: vt vel sola esse credantur: l' hīs

que meliora creduntur amplius dili-
gantur: necesse est miseria consequat:
z que inerat augeatur.

De primo terrene ciuitatis auctoꝝ
fratricida cuius impietati romane vr-
bis cōditor germani cede r̄nderit. c. v.

p Rīmus itaq; fuit trene ciuita-
tis cōditoꝝ fr̄cida: nā suū fratē
ciuem ciuitatis etne i hac t̄ra peregrī-
nantem inuidia vict? occidit. Unde
mirandum non ē: q̄ tanto postea i ea
ciuitate condenda que fuerat huius t̄-
rene ciuitatis de qua loquimur caput
futūra: z tā multis gentibus regnata
huic p̄rio exēplo z vt greci appellant
archeotypo: quedam sui generis ima-
go respondit. Nam z illic sicut ipsum
facinus quidam poeta cōmemorauit
illoꝝ: fraterni p̄mi maduerūt saguie
muri. Sic enim condita est roma: qm̄
occisum remum a fratre romulo rōa-
na testatur historia nisi q̄ isti terrene
ciuitatis ambo ciues erant. z ambo
gloriam de romane reipub. institutio-
ne querebant: sed ambo eam tantaz
quantā si vnus esset h̄ie non poterāt.
Qui enim volebat dominando glori-
ari: minus vtiq; dñaret: si eius p̄as
vltio cōsorte minueretur. Ut ergo to-
tam domiationē haberet vnus: ablat?
est socius: z scelere creuit in peius: qđ
innocentia minus esset in melius. Hi
autem fratres caī z abel non hēbāt ā-
bo inter se silem rez terrenaz cupidi-
tatem: nec in hoc alter alteri inuidit: q̄
eius dominat? fieret angustior: qui al-
terū occidit: si ambo dñarentur. Abel
quippe non querebat dñationem in
ea ciuitate que condebatur a fratre: s̄z
inuidētia illa diabolica qua inuidēt
bōis mali nulla alia cā ē nisi qz illi bo-
ni sunt: illi mali. Nullo enīz modo fit
minor accedente seu pmanēte cōsorte
possessio bōitatis: imo possessio bōita

tis tanto fit latior: quanto cōcordior e
 az indiuidua socioꝝ possidet caritas.
 Nō hēbit deniqꝫ istā possessionē: q̄ eā
 noluerit hēre cōmunem. Et tanto eam
 īperiet ampliorē: q̄to amplius ibi po
 tuerit amare cōsortem. Illud igr̄ quod
 inter remum ⁊ romulū exortū ē: quē
 admodum aduersus seipsam terrena
 ciuitas diuidatur ostendit: quod aut̄ ī
 ter caīn ⁊ abel inter duas ipsas ciuita
 tes dei ⁊ hōinum inimicitias demon
 strauit. Pugnat ergo ī se malī ⁊ ma
 li. Itē pugnat ī se bonī ⁊ malī: bonī
 vero ⁊ bonī: si perfecti sunt uer se pu
 gnare non possunt. Proficiētes aut̄ nō
 dūqꝫ pfecti ita possunt: ut bonus quis
 qꝫ ex ea parte pugnet contra altez: q̄
 ē cōtra semetipsum. Et in vno q̄ppe
 hoīe caro concupiscit aduersus spūz:
 ⁊ spīritus aduersus carnem. Lōcupis
 centia ergo spūalis cōtra alterius pōt
 pugnare carnalem: uel concupiscentia
 carnal' p̄ alterius spūitualem: sicut in
 ter se pugnant boni ⁊ mali: v̄l certe ip
 se concupiscentie carnales inter se du
 oꝝ bonoꝝ nōduz vtiqꝫ perfectoz: sic
 ī se pugnant mali ⁊ mali: idōc eoz
 q̄ curāt ad vltiaz victoriā sanitas per
 ducatur.

De lāguoribꝫ quos ex pena peccī
 ēt ciues ciuitatis dei ī huiꝫ vite pegri
 tiōe patiūt: ⁊ a quibus deo mediante
 sanantur. c. vi.

l Anguor ē q̄ppe iste. i. illa iobe
 diētia d̄ qua ī libro decioquar
 to differuimꝫ: prie inobediētie suppli
 cium: ⁊ ideo nō natura sed virtū. Prop
 ter q̄d dī proficientibꝫ bōis: ⁊ ex fide ī
 hac pegrinatiōe uiuentibꝫ iuicē onera
 uza portate: ⁊ sic adiplebitis legē chri
 sti. Itē alibi dī. Corripite inquietos: ⁊
 solamū pusillanēs: suscipite īfirmos:
 patientes estote ad oēs: videte ne q̄s
 malū p̄ malo alicui reddat. Item alio

loco si preoccupatꝫ fuezit homo ī ali
 quo delicto: vos qui spūales estis ī
 struite huiusmōi ī spū mansuetudi
 nis: intēdēs teipum ne ⁊ tu tenteris.
 Et alibi. Sol non occidat sup iracūdi
 am vīam. Et ī euāgelio. Si peccau
 rit ī te fratꝫ tuꝫ cōripe eū iter te ⁊ ipsū.
 Item de peccatis ī quibus multozū
 cauetur offensio sic apostolus dicit.
 Peccantes coram oībus argue vt ⁊ ce
 teri metum habeant. Propter hoc et
 de venia īnuicem dāda multa precipi
 untur: ⁊ magna cura prop̄ tenēdā pa
 cē sine qua nemo poterit uidere deū:
 vbi ille terror q̄ iūbetur seruus. x. mī
 lūm talentorum reddere debita que
 illi fuerant relaxata: quoniam debitū
 denaziorū centum conseruo suo nō re
 laxauit. Qua silitudie proposita dñs
 iēsus adiecit atqꝫ ait. Sic ⁊ vobis faci
 et p̄ uester celestis: si nō dimiseritis v
 nusquisqꝫ fratri suo d̄ cordibus vīis.
 hoc mō carantur ciues ciuitatis dei
 ī hac terra peregrinantes: ⁊ paci sup
 ne patrie suspirantes. Sp̄s autem sac
 tus operatur intrinsecus: ut valeat a
 liquid medicina que adhibetur extrin
 secus. Alioquē etiam si deus ipse vīes
 creatura sibi subdita: ī aliqua specie
 humana sensus alloquatur humāos:
 siue istos cōporis: siue illos quos istis
 sillimos habemus īfōnis: nec iterioꝝ
 grā mētē regat atqꝫ agat: nihil prodest
 hōi omnis predicatio veritatis. Facit
 autem hoc deus: a uasis misericordie
 ire vasa discernens dispensatione qua
 ipsa nouit multum occulta sed nō iu
 sta. Ipso q̄ppe adiuuante mirabilibꝫ
 ⁊ latentibus modis: cū peccatū quod
 habitat ī membris nostris: quod sic
 peccatū ē vt sit et pena peccati sic apo
 stolus precipit non regnat ī nō mor
 tali corpore. peccatū ad obediēdū desi
 derijs eius: nec ei mēbra nīa velut iūqꝫ
 tatis arma exhibemꝫ: p̄vītur ad mētē
 non sibi ad mala deo regēte cōfētentē

7 eam regens tranquillius nūc: hēbit
postea sanitatem perfectā: atq; imor-
talitate percepta homo sīn vllō pecca-
to in eterna pace regnabit.

De cā 7 pertiācia sceleris cain: quē
a facinore cōcepto nec dei fmo iuoca-
uit. c. viij.

I Ed hoc ipm qđ sic potuim⁹ ex-
posuim⁹: cū deus locut⁹ eēt ad
cāi eo mō quo p̄mis hōib⁹ p̄ creaturā
sbiectā velut eorū soci⁹ forma cōgrua
loq̄batur: quid ei p̄fuit: Nonne p̄cep-
tū scelus i necando fie: ēt post verbuz
diuie admōitionis iplēuit: Nā cuz sa-
crificia discreuisset āboz: in illi⁹ respī-
ciēs: huius despiciēs: quod non dubi-
tandum est potuisse cognosci signo a
liquo attestante visibili: 7 hoc ideo fe-
cisset deus: qz mala erāt opera eius:
f̄is eius vero bona: contristatus ē ca-
in valde: 7 cōcidit facies eius. Sic eim
scriptū ē. Et dixit dominus ad cain.
Quare tristis factus es. 7 quare cōci-
dit facies tua: Nonne si recte auferas
recte aut diuidas: statū in forib⁹ pecca-
tū aderit. Peccasti: quiesce. ad te enim
cōv̄sio eius: 7 tu dominaberis illius.
In hac admonitiōe quaz deus p̄tulit
ad cain: illud quod dictū est n̄ne si rec-
te offeras recte aut non diuidas pecca-
sti: qz non elucet cur l̄ vnde sit dictuz:
multos s̄sus peperit eius obscuritas:
cum diuinaz scripturaz quisq; trac-
tator sum fidei regulam id conat⁹ ex-
ponere. Recte quippe offertur sacrifici-
ū: cū offert deo vero: cui vni tantūmō
sacrificandum ē. Non aut recte diuidi-
tur: dum n̄ discernūt recte vel loca vel
tempora: vel res ipse que offerunt: uel
qui offert uel cui offertur: vl̄ hī quib⁹
ad v̄scendū distribuitur qđ oblatū ē:
vt diuisionem intelligam⁹ hīc discreti-
onē: siue cū offertur vbi nō oz: aut qđ
non ibi sed alibi oportet. Siue cum

offertur quādō non opōtet: aut quod
non tunc sed alias oportet. Siue cum
id offertur quod nusq; 7 nunq; penit⁹
debit: siue cum electiora sibi eiusdez
generis rez t; homo: q̄ sūt ea que of-
fert deo: siue cum eius rei que oblata
est sit particeps prophanus. aut quili-
bet quē fas non est fieri. In quo autēz
horum deo displicuerit cain facile nō
potest inueniri. Sed quoniam iōānes
apostolus cum de his s̄ribus loquētū
non sicut cain inquit: qui ex maligno
erat 7 occidit fratrem suū: 7 cui⁹ rei grā
occidit eum: qz opera illius maligna
fuerunt: fratris autē illius iusta: datur
intelligi propterea n̄ respexisse deum i
munus eius: qz hoc ipsum male diuī
debat: dās deo aliqd suuz: sibi aut se
ipsū. Qđ oēs faciunt qui non dei sed
suā sectantes volūtātē. i. non recto sed
perv̄sio corde viuentes: offerunt deo ta-
men munus quo putant eum redimī
vt eorū non opituletur sanandis pra-
uis cupiditatibus s; explēdis. Et hoc
ē propriū terrene ciuitatis: deū vel de-
os colere: qbus adiuuantibus regnet
in victorijs 7 pace terrena: nō caritate
consulēdi sed dñandi cupiditate. Bōi
quippe ad hoc vtūf mundo: ut fruan-
tur deo: mali autem contra ut fruant⁹
mundo: vti uolūt deo: qui tamen eū l̄
eē uel res humanas curare iā credūt.
sunt eiz multo deteriores qui nec hoc
quidem credunt. Cognito itaq; cain:
q; super eius germani sacrificium nec
super suum respexerat deus: utiq; fra-
trem bonum mutatus imitari: nō ela-
tus debuit emulari. Sed quia contri-
stus est 7 concidit uultus eius: hoc
peccatū maxime arguit deus tristitiaz
de alteri⁹ bonitate: 7 hoc f̄is. Hoc q̄p-
pe arguēdo in̄rogauit dicēs. Quare
contristatus es: 7 quare cōcidit facies
tua: Quia enim f̄i iuidebat deus uis-
bat 7 hoc arguebat. Naz hōibus qui
bus absconditū ē cor alterius: eē posset

ambiguum et proisus incertū utrū illa tristitia malignitatē suaz in qua se deo displicuisse didicerat: an fratris doluerit bonitatē que deo placuit: cum i sacrificiū eius aspexit. Sed rōnē reddēs deus cur eius oblationē accipē noluerit: vt sibiīpe potius merito q̄ inuito frater displiceret: cum eēt iniust? non recte diuidēdo: hoc ē non recte uiuendo: et idignus cuius approbare oblatio q̄ esset iniustior q̄ siem iustus gratis odisset ostēdit. Non tam euz dimittens sine mādato sācto iusto et bono. Quiesce inquit. ad te enīz puerisio ei? et tu dñaberis illi? Nūqd̄ fr̄s? Absit. Lulus iquē nisi peccati: Dixit enim peccasti: tñ deinde addidit: quiesce. ad te .n. conuersio eius: et tu dñaberis illi? Pōt quidem ita intelligi: ad ipsū hōi nem conuersionem eē debere peccati: vt nulli aliq̄ q̄ sibi sciat tribuere debet q̄ peccat. Hec est enim salubris pēitentie medicina: et venie petitio non incōgrua. vt vbi ait ad te enim conuersio eius non subaudiatur erit: s; sit precī plētis videlz non predicētis mō. Tūc enim dñabit quisq; peccato: si id sibi non defendendo pposuerit: sed pēitēdo subiecerit. Alioquin et illi fuerit domināti: si patrocinium adhibuerit accidētī. Sed vt peccatū itelligat p̄cupiscentia ipsa carnalis d̄ qua dicit ap̄ls: caro concupiscit aduersus sp̄m: i cuius carnis fructibus et inuidiam commemorat: qua utiq; cain stimulabat et accendebatur in fratris exitum: bñ subauditur erit. i. ad te enim conuersio eius erit: et tū dominaberis illi? pōt quidez ita intelligi. Lulus enim cōmota fuerit ps ipsa carnal: quam peccm̄ appellat ap̄ls ubi dicit: n̄ ego operō illō sed quod hītat i me peccatū: quā pariter ai ēt philosophi dicunt eē vitiosā: non q̄ mentem debeat trahere: sed cui mēs debeat imperare: eāq; ab illicitis operibus rōne cohibere: cū ergo com

mota fuerit ad aliquid p̄perā cōmittē dum: si acquiescatur et obtēperetur dī cētī ap̄lo ne exhibueitis membra vīa arma iniquitatis peccato. ad mentem domita et victa conuertit: ut s̄dita rō dñetur: hoc precepit deus huic qui facibus inuidie inflānabat in fratres: et quem debuerat imitari cupiebat auferre. Quiesce inquit: manus ab scelē contine. Non regnet peccatum in tuo corpore mortali ad obediendum desis deys eius: nec exhibeas mēbra tua iniquitatis arma peccato. Ad te enim conuersio eius: dum non adiuuatur relaxādo sed quiescēdo frenatur. Et tu dominaberis illius: ut euz forinsecus non permittitur operari: sub p̄ate m̄tis regentis et bene volentis assuescat etiam intrinsecus n̄ moueri. Dicitur ē tale aliquid in eodem diuino libro et de muliere: qñ post peccatum deo inē rogante atq; iudicante: dānationis sē tētias acceperunt in seipēte diabolus: et in se ipsis illa et maritus. Cum enim dixisset eis multiplicans mltiplicabo tristitias tuas et gemitum tuum: et in tristitijs paries filios: deū addidit: et ad uirū tuū conuersio tua: et ipse dñabitur tui. Quod dictum ē ad cain de peccato vel de vitiosa carnis concupiscentia. hoc isto in loco de peccatrice femina: vbi intelligendum ē uirum ad ēgendam uxorem: aio carnē regenti si mitem eē oportere. Prop̄ qd̄ dicit apostolus. Qui diligit uxorem suā: se ipsum diligit. Nemo enim vnq; carnē suam odio hūit. Sanāda sunt hec sic nostra: non sicut aliena damnanda. Sed illud dei preceptum cain sicut p̄uaricator accepit. Inualescente quippe inuidentie vitio fratrem insidiatus occidit. Talis erat terrene conditor ciuitatis. Quomodo autem significauerit etiam cain iudeos a quibus ch̄ist? occisus est: christum vero magnū pastorem ouium peccorum custos p̄figu

rabat abel: qz in allegoria prophetica res est parco nunc dicere. Et quedam hinc aduersus faustum manicheum dixisse me recolo.

Que rō fuerit vt cain inter principia generis hūani p̄det ciuitatē. c. viij.

nunc Unc autē defendenda videt̄ mihi hī historia: ne sit scriptura icredibilis q̄ dicit edificatā ab vno hoīe ciuitatem: eo tēpore quo n̄ plus q̄ viri quatuor vel potius tres postea q̄ fratrem occidit fuisse videntur i terra id est primus homo pater omnium: et ipse cain et eius filius enoch ex cuius noīe ipsa ciuitas nuncupata est. Sed hoc quos mouet: parū considerant n̄ om̄es hoīes qui tunc eē potuerunt: scrip̄tozem sacre huius historie necesse habuisse noiare: sed eos solos quos operis suscepti ratio postulabat. Propositū q̄ppe scriptoris illius fuit per quē sp̄s sanctus id agebat: p̄ successiōes certarū generationum ex vno hoīe p̄pagatarum puenire ad abraam: ac d̄ in ex eius semine ad populū dei: i quo distinctio a ceteris gentib⁹ p̄figuraret̄ et prenunciarentur oīa q̄ d̄ ciuitate cuius eternum erit regnū: et de rege eius eodēqz conditore christo in sp̄u preuidebantur esse futura: ita vt nec d̄ alia societate hominum tacēt q̄ terrenā dicimus ciuitatē: quātū ei commemorā de satis esset: vt ciuitas dei etiā sue aduersarie comparatione clarescat. Luz igit̄ scriptura diuina vbi et numerum annorum quos illi hoīes vixerunt commemorat ita includat: vt dicat de illo de quo loquebatur et genuit filios et filias: et fuerūt om̄es dies illius vel illius quos vixit anni tot et mortuus est: nū quid qz eosdē filios et filias non noiāt ideo intelligē non debemus per tā ml̄tos annos quibus tunc in seculi hui⁹ prima etate viuebat: nasci potuisse plū

mos homines: quorum cetib⁹ condi possent et plurie ciuitates: Sed pertinet ad deum quo ista inspirante cōscripta sunt: has duas societates suis diuisis generationibus primitus dirigere atqz distinguere: vt seorsum hominum hoc est secundum hominem viuentiū seorsum autem filiorum dei id est hōinum secundum deum viuentiū generationes contexerēt vsqz ad diluuiū: vbi ambarum societatum discretio et cretioqz narrāt: discretio quidē q̄ abarū seperatū generationes cōmemorāt vnius scilicet cain: alterius autē qui vocabatur seth. Natus quippe fuerat et ipse de adā: pro illo quē frat̄ occidit. Concretio autem: quia bonis i detius declinantibus tales vniuersi facti fuerant vt diluuiū delerent: excepto vno iusto cui nomen erat noe: et eius coniuge et trib⁹ filijs totidēqz nurib⁹. Qui hoīes octo ex illa omnium uastatione mortalium per arcam euadere meruerunt. Quod igitur scriptum est et cognouit cain uxorem suā et concipiens peperit enoch: et erat edificans ciuitatem in noīe filij sui enoch: non est quidem consequens vt istū p̄mum filij genuisse credatur. Neqz. n. hoc ex eo putandum ē: qz dictus est cognouisse uxorem suā: quasi tūc se illi primitus cōcumbēdo miscuisset. Nam et de ipso patre d̄m adā: n̄ tūc solum hoc d̄m est quādo conceptus est cain. quez p̄mo genitum videt̄ hūisse: verum etiā posterius eadem scriptura cognouit iquit adam uxorem suam: et concepit et peperit filium: et nominauit nomen illius seth. Unde intelligitur ita solere illam scripturam loqui quamuis non semper: cum in ea legitur factos hōinum fuisse conceptus: non tamē solū cum primū sibi sexus vterqz miscēt. Nec illud necessario est argumento: vt primogenitum patri existimem⁹ e noch: q̄ et noīe illa ciuitas nūcupata

est. Non. n. ab re est: ut propter aliquā causam cum ⁊ alios haberet: diligeret eum pater ceteris amplius. Neq; eim ⁊ iudas primogēitus fuit: a quo ⁊ iudea cognominata est ⁊ iudei. Sed etiam si p̄ditori ciuitatis illius iste filius primus est natus: non ideo putandū est tunc a patre condite ciuitati nomē eius impositum quando natus est: qz nec constituit tunc ab vno poterat ciuitas: que nihil est aliud q̄ hominum multitudo aliquo societatis vinculo colligata: sed cum illius hōis familia tāta numerositate cresceret: vt habēt iam populi quantitatem: tunc potuit vtiq; fieri vt ⁊ constitueret: ⁊ nomen primogeniti sui constitute imponēt ciuitati. Taz longa quippe vita illoz hōinū fuit: ut illic mēozatoz quoz ⁊ āni taciti nō sunt: qui minimū vixit āte diluuiuz: ad septingentos q̄nquagintatres pueniret. Nam ples nongētos annos ēt trāsierunt: quāuis nemo ad mille puenerit. Quis itaq; dubitauerit p̄ vnus hominis etatem tm̄ multiplicari potuisse gen^o humanū: ut eēt vñ constitueretur non vna sed plurie ciuitates. Quod ex hoc conijci facillime pōt: qz ex vno abraam n̄ multo āplius quadringētis ānis numerositas hebraice gentis tanta procreata ē: ut ī exitu eiusdem populi ex egypto: sexcēta milia hōinū fuisse referant^r bellice iuuetutis: vt omittam^o gentē idumeorum n̄ pertinentē ad populum israel: quē genuit frater ei^o esau nepos abrae: ⁊ als gentes natas ex semine ipsius abrae: n̄ per sarā coniugem p̄creatas.

De longa vita hominum que fuit ante diluuium: ⁊ de ampliore hūanorum corporuz forma. c. ix.

q̄ Uāobrem nullus prudens rezz existimatoz dubitauerit cain n̄

solū aliquā: verū ēt magnam potuisse condere ciuitatē: quando in tālonguz t̄pus protendebatur vita mōralium: nisi forte infidelium quispiā ex ipā numerositate annorum nobis ingerat questiōem: qua vixisse tūc hoies scriptum est in auctoritatibus nostris: et hoc neget eē credendum. Ita quippe non credunt etiam magnitudines corporum longe ampliores tūc fuisse q̄ nunc sunt. Unde ⁊ nobilissimus cozz virgilius de ingenti lapide quem in agrorum limite infixum vir fortis illorum temporum pugnans ⁊ rapuit: ⁊ cucurrit ⁊ intorsit ⁊ immisit. Uix illū inq̄ lecti bis sex ceruice s̄birent. Qualla nunc hominum producit corpora tellus: significans maiora tunc corpora producere solere tellurem. Quanto magis igitur temporibus recentioribus mundi: ante illud nobile diffamatiq; diluuiū: Sed de corporū magnitudine plerūq; incredulos nudata p̄ vetustate siue per vīz fluminū variosq; casus sepulcra conuicūt: vbi apparuerūt vel vnde ceciderūt incredibilibus magnitudinis ossa mortuozū. Uidi ipse n̄ sol^o sed aliqui mecum ī vtiq; si littore molarez hōis dentes tam ingentem: vt si ī nostrorum dentū modulos minutati concideretur: centum nobis videretur facere potuisse. Sed illum gigantis alicuius fuisse crediderimus. Taz preter quod erant omnium mlto maiora q̄ n̄a tunc corpora gigantes ante longe ceteris antebāt. Sicut alijs deīn n̄isq; temporibus zari quidem: s; nunq; ferme defuerūt q̄ modū aliozum plurimum excederēt. Plinius fuis doctissimus homo q̄to magis magisq; preterit seclī excursus minora cōpora naturā ferre testatur. Quod etiam homerum cōmemorat sepe carmine fuisse conquestum: non hec uelut poetica figmēta deridēs: s; ita historicam fidem tanq̄ miraculo

rū naturalī scripto: assumēs. Veruz
vt dixi antiquorū magnitudies corpo
rum: inuenta plerunq; ossa quoniam
diuturna sunt etiā multo posteriorib;
seculis produnt: annoꝝ aut̄ numeroſi
tas cuiusq; hōinis qui t̄pibus ill̄ fuit:
null̄ nunc talibus documētis v̄ire ī ex
p̄imētū pōt. Nec tñ iō fides sacre huic
hīstorie derogāda est cui? tanto impu
dēt? narrata n̄ credim?: quāto īplezi
certius p̄nūciata conspicimus. Dicit
tñ etiāz idēz plini? eē adhuc gentē vbi
ducentos ānos viuūt. Sic ergo hūa
narū vitarū diuturnitates quas exp̄
ti non sum?: hodie h̄e credūtur īco
gnita nobis loca: cur nō hūisse credāt
z t̄pa. An vō est credibile alicubi esse
quod hic non est: z īcredibile aliqñ fu
isse quod nunc non est?

De differentia q̄ int̄ hebreos z no
stros codices vident̄ annorū numeri
differre. c. x.

q Uo circa z si it̄ hebreos z n̄os
codices de ipso nūero annoruz
nonnulla videt̄ eē distātia: qd̄ ignoro
qua rōne sit sc̄um: non tamen tāta ē:
ut illos hoies tā longeuos fuisse dif
fētiant. Nam ipse hō prim? adam añ
q̄ gigneret filium q̄ ē appellatus seth
ducentos triginta vixisse annos repit̄
in codicibus n̄is: in hebreis aut̄ cētū
triginta perhibet. Sz posteaq; eū gēu
it̄ septingentos vixisse legit̄ in n̄is: oc
tingentis vero in ill̄. Atq; ita in vtr̄is
q; vniuersitatis summa concordat: ac
deinde per consequētes generatiōs ā
teq; gignat̄ qui gigni cōmemoratur:
minus vixisse apud heberos pater ei?
inuenitur centum ānos: sed posteaq; ē
genitus: idē ipse centum min? q̄ i he
breis inueniuntur i n̄is. Atq; ita hic
z inde numeri vtriusq; vniuersitas cō
sonat. In sexta autēz generatiōe nul
q; vtr̄iq; codices discrepant. In septi

ma vero vbi ille qui natus est enoch:
n̄ mori? sed q; deo placuerit trāſlat?
eē narratur: eadē diffonātia ē que in
superioribus quinq; de centum annis
añq; gigneret eum qui ibi cōmemora
tus est filium atq; ita in sūma similis
consonantia. Vixit enim ānos anteq;
transferretur sz vtr̄osq; codices trecē
tos sexagintaquinq;. Octava genera
tio habet quidem nōnullā diuersitatē
sed miorem ac dissimilez ceteris. Ma
tuselem quippe quē genuit enoch: añ
q; gigneret eum qui in ipso ordine q̄
rursus in nostris posteaq; eū genuit z
periuuntur additi: z in vtr̄isq; sibi sum
ma vniuersi numeri occurrit. In sola
nona generatione. i. in annis lamech
filij matusele patris aut̄ noe: summa
vniuersitatis discrepat: sed non pluri
mum. Vixit enim z quatuō annos
plus vixisse in hebreis q̄ in nostris co
dicibus inuenitur. Nā anteq; gigneret
filium qui vocatus est noe: sex minus
h̄z in hebreis q̄ in n̄is: postea vero q̄
eum genuerit: triginta āplius in eisde
q̄ in n̄is. Unde sex illis detractis res
tant viginti quatuor vt dictum est.

De annis matuselem: cuius etas. x
liij. annis videt̄ diluuiū excedē. c. xi.

p Per hanc aut̄ discrepantiā hebre
orū codicū atq; n̄oz exoritur
illa fāosissima q̄o: vbi matuselez qua
tuordecim annos vixisse post diluuiū
computat̄: cū scriptura ex oibus qui ī
terra tunc fuerāt solos octo hoies in
arca exitum cōmemoret euasisse di
luuij: in quibus matuselem non fuit.
Secundum codices enim n̄os matu
salelem enim priusq; gigneret illum quē
vocauit lamech: vixit annos cētū sexa
gita septē: dein ipse lamech ateq; ex il
lo natus esset noe vixit annos centuz
octogita octo: q̄ fil̄ sunt tercēti quiqua
giuta q̄noz. His additur sexcenti noe

quoto eius anno diluuiū factum ē: q̄
fiunt nongenti quinquagintaquinque:
ex quo matusalem nat⁹ est usq̄ ad an
num diluuij. Omnes aut̄ āni vite ma
tusalem nongenti sexaginta nouē com
putantur. Quia cū vixisset annos cen
tum sexaginta septē ⁊ genuisset filium
qui est appellatus lamech: post eum
genitum vixit ānos octigētos duos.
Qui omnes vt dixim⁹ nongenti sexa
gintanouē fiunt. Unde detractis non
gentis quinquagintaquinque ab ortu ma
tusalem vsq̄ ad diluuiū remanēt qua
tuordecī quib⁹ vixisse credit⁹ diluui
um. Propter qd̄ finullī ⁊ si eū in tra
vbi oēm carnem: quā uiuē i aquis na
tura non sinit: cōstat fuisse deletaz cū
p̄te suo qui translatus fuerat aliquan
tum fuisse: atq̄ ibi donec diluuiū p̄ter
iret vixisse arbitrantur. Nolentes de
rogare fidem codicibus quos in auc
toritatem celebriorem suscepit ecclīa:
⁊ credentes indeoz potius q̄ istos n̄
h̄re qd̄ verū ē. Non. n. admittūt q̄ ma
gis hic esse potuerit error interpretaz:
quā in ea lingua esse falsuz vñ in n̄az
per grecam scriptura ipsa translata ē.
Sed inquirunt nō esse credibile septu
aginta itēp̄ctes qui vno sil⁹ tempore
vnoq̄ sensu int̄pretati sunt errare po
tuisse: aut ubi nihil eoz it̄erat uoluit
se mentiri: iudeos vero dum nobis in
uident q̄ lex ⁊ prophete ad nos int̄p̄
tando transierunt: mutasse quedā i co
dicibus suis vt in n̄is minueretur au
ctoritas. Hanc opinionē vel suspicio
nem accipiat quisq̄ vt putauerit cer
tum est tñ n̄ vixisse matusalē post dilu
uium: sed eodem anno fuisse defūctuz
si verum est qd̄ de numero annoz in
hebreis codicibus inuēitur. De ill⁹ aut̄
lxx. interpretibus quid mihi videat:
suo loco diligentius inserendū est: cuz
ad ipsa tempora q̄tum necessitas hu
ius operis postulat cōmemoranda ad
iuuante dño venerimus. P̄nti enim

sufficit questionī: secunduz vtrosoz co
dices tam longas hūisse vitas illius e
ui homines: vt posset etate vnus qui
de duobus quos solos terra tunc pa
rentibus primus est natus: ad cōstitu
endam etiam ciuitatem multiplicari
genus humanum.

De opinione eoz qui primoz t̄p̄z
hoies tā lōgeuos q̄ scribitur fuisse n̄
credunt. c. xij.

n *Eq̄. n. ullo modo s̄t audiendi:*
q̄ putant aliē annos ill⁹ t̄p̄ibus
computatos. i. tante breuitatis vt u
nus ann⁹ noster decez illos hūisse cre
datur. Quapropter inquirunt cū audi
erit quisq̄ vel legerit nongētos ānos
quenq̄ vixisse: debet intelligere nona
gita. Decē quippe illi anni vnus ann⁹
est n̄ ⁊ decē āni n̄i centuz illi fuerūt.
Ac per hoc ut putant vigintrium
annorum fuit adaz qñ genuit seth. Et
ipse seth vigintri habebat ⁊ sex mēses
qñ ex illo natus est enos: quos appel
lat scriptura ducentos ⁊ quiq̄ ānos.
Quoniā sic isti suspicantur quoruz ex
ponimus opinionem: vnuz annū qua
lem nunc habemus in decem partes
illī diuidebant: ⁊ easdem partes ānos
vocabant. Quarum partium hz vna
quadratum senarium: eo q̄ deus sex
diebus perfecit opera sua ut in septi
mo requiesceret. De qua re i libro vn
decimo sicut potui disputauī. Sexties
aut̄ seni qui numer⁹ quadratū senariū
fac: triginta sex dies sūt: qui multipli
cati decies ad trecentos sexagita p̄uē
unt. i. duodeciz mēses lunares. Prop̄
quiq̄ dies. n. reliquos quibus solaris
annus implet: ⁊ diei quadrantem pp̄
quem quater ductum eo anno quo bi
sexatū uocat vnus dies adq̄citur: adde
bantur a veteribus postea dies vt oc
curreret numerus annorū: quos dies
rōani intercalares vocabant. Proinde

etiã enos quẽ genuit seth: decẽ et nouẽ agebat annos quando ex illo natus ẽ filius eius cainã: quos años dic scriptura centum nonaginta. Et deinceps per omnes generationes in quib' hominuz anni cõmemorantur ante diluuium: nullus fere in nostris codicib' i uenitur: qui cum esset centum annoz vel infra: vel etiam centuz viginti aut non multo amplius genuerit filium: sed qui minia etate genuerit annorũ centum sexaginta 7 quod excrescit fuisse referuntur: quia nemo inquit dõcem annorum homo potest gignere filios: qui nũmerũs centuz appellabantur anni ab illis hominibus: sed in annis sexdecim est matura pubertas et poli iam idonea procreande: quos cẽtum 7 sexaginta annos illa tempora nuncupabant. Ut aut aliter annum tunc fuisse cõputatũ ñ sit incredibile: a dicitur qd apd plerosqz scriptões historie rcpit egyptios habuisse annũ quatuor mensiũ: acarnanas sex mensiũ: lauios tredecim mensiũz. Plinius fuscũ cõmemorasset relatũ fuisse in lzas quendã uixisse centum qnquaginta duos annos: alium decẽ amplius: alios ducentorum annoz hũisse uitam: alios trecentorum: quosdam ad quingẽtos: alios ad sexcentos: nonnullos ad octingentos etiam peruenisse: hec oia propter incitia temporuz accidisse arbi tratus est. Alij qppe inquit estate def minabant annũ: 7 alii hieme: aliq qua driptitis tẽporibus sicut arcades idẽ quorum anni trimẽses fuerunt. Adiecit etiam aliquando egyptios quorũ paruos annos quaternoz mensiũ fuisse supra diximus: lunecqz sine eorum limitasse annũ. Itaqz apd eos inquit 7 singula milia annoz uixisse pdunt. His uelut probabilibus argumentis quidam nõ destruentes fidẽ sacre huius historie: sed astruere nitẽtes ne sit incredibile qd tã multos años uixisse

referuntur antiqui: persuaserunt sibi nec se suadẽ iprudẽ existimant: tã exiguũ spacium tps tũc añũ vocatũ: 7 illi decẽ sint vnus nũ: 7 decẽ nũ centum illoz. Hoc aut falsissimũ ẽẽ documto euidentissimo oñdit. Quod añqz faciam ñ mihi tacendũ videtur: que credibilior possit esse suspicio. Poteramus certe hanc asseuerationem ex hebreis codicibus redarguere atqz cõuincere: vbi adam non ducentorum triginta: sed centũ triginta annorum fuisse re peritur qñ tertius genuit filium: qui anni si tredecim nostri sunt proculdubio primum genuit qñ duodecim vel nõ multo amplius annorum fuit. Quis potest hac etate generare usitata ista nobisqz notissima lege nature? Sed hũc omittamus: qd fortasse ẽt qñ creatus est potuit. Non. n. eum taz paruũ qd infantes nostri sunt factum fuisse credibile est. Seth filius eius non ducentoz qnqz fuit qñ genuit enos: ac per hoc fm istos nondũ hẽbat vndeci annos etatis. Quid dicam de cainan eius filio: qui cum apud nos centum septuaginta reperiatur annorum apd hebreos septuaginta legit fuisse qñ genuit malalebel: Quis generat homo septennis: si tunc anni septuaginta nũ cupabantur qd septem fuerunt.

An in dinumeratione añoz hebreoz magis qd. lxx. interpretũ sit sequẽda auctoritas. c. xij.

¶ Ed cũ hoc dixerõ: cõtinuo refer illud iudeorũ ẽẽ mendaciaz de quo supius satis factũ ẽ. Nam septuaginta iũptes laudabilẽ celebratos viros potuisse mẽtiti difficile ẽ. Vbi si queram quid sit credibilis: iudeorũ gentem taz longe lateqz diffusã: i hoc conscribendum mendacium vno consilio conspirare potuisse: 7 dum alijs inuideant auctoritatez: sibi abstulisse

veritatem: an. lxx. hoies q̄ et ipsi iudei erant in vno loco positos: quoniam rex egypti ptolomeus eos ad hoc op^o asciuerat: ipsam veritatem gentibus alēi genis inuiddisse: et cōmunicato istud tē fecisse consilio: quis non uideat qd p̄ cliuius faciliusq̄ credatur. Sz absit vt prudens quispiā vel iudeos cuiuslibet peruerſitatis atq̄ malicie tantum potuisse ctedat: in codicibus tam multis et tā longe lateq̄ dispersis vel. lxx. illos memorabiles viros hoc de iuidē da gentibus veritate vnum cōmunicasse consiliū. Credibilius ergo quis dixerit: cum primum de bibliotheca ptolomei describi ista ceperūt: tunc aliqd̄ tale fieri potuisse in codice vno. s. primū in de scripto: vnde iam lati^o emanaret: vbi potuit quidē accidere et scriptoris error: Sed hoc in illa q̄one de vita matusalem non absurdūz suspicari est: et in illo alio vbi superatib^o uigintiquatuoz annis summa non cōuenit. In his autē i quibus continuat^o ipsius mendositatis similitudo: ita ut ante genitum filium qui ordini inseritur: alibi sup̄sint centū āni alibi d̄sint: post genitum autē vbi deerāt sup̄sint: vbi supererant desint: vt summa conueniat: et hoc in prima: secunda: tertia: quarta: quinta: septimaq̄ generatiōe inuenitur: videtur habere quandā si dici pōt error ipse constantiam: nec casū redolet sed industriam. Itaq̄ illa diu^o sitas numerorū aliter se habentium i codicibus grecis et latinis: aliter in hebreis vbi nō est ista de centum ānis p̄ us additis et postea detractis per tot generationis cōtinuata parilitas: nec malicie iudeorū: nec diligentie vel prudentie septuaginta interpretū: sz scriptoris tribuatur errori qui de bibliotheca sup̄ predicti regis codicem describendū p̄ mus accepit. Nam etiaz nunc: ubi numeri non faciūt intentum ad aliquid qd̄ facile possit intelligi uel qd̄ appare

at utiliter disci: et negligenter describūt et negligētius emēdātur. Quis. n. existimet sibi esse discendum quot milia hōinum tribus israel sigillatiz hē potuerūt: quoniam prodesse aliquid non putatur: et quotus quisq̄ hōinuz est cui profunditas utilitatis hui^o appareat. Hic vero vbi per tot cōtextas generationis centū āni alibi adsunt alibi desunt: et post natū q̄ cōmēorand^o fuerat filiū: desūt vbi absuerūt: absūt vbi defuerūt: vt summa p̄cordet nimirū cū vellet persuadē qui hoc fecit iō nūerosissimos annos vixisse ātiquos q̄ eos breuissimos nūcupabāt: et hoc de maturitate pubertatis q̄ idonea filij gignent^o conaretur ondē: atz iō i illis centum annis decēz nōos insinuan dos putaret incredul^o: ne homines tā diu vixisse recipere infidem nollēt: ad didit centum vbi gignendis filijs habilē n̄ inuenit etatem: eosdēq̄ post gēitos filios vt congrueret summa detrahit: sic quippe voluit credibiles facere idonearū generande prol^o cōueniētias etatū: ut tamen numero: n̄ fraudaret vniuersas etates uiuentiū singloruz. Quod autē in sexta generatione id n̄ fecit: hoc ipsum ē quod magis mouet illum deo fecisse cuz res quam dicim^o postulauit: quia non fecit vbi non postulauit. Inuenit nanq̄ in eadez generatione: apud hebreos vixisse israel āteq̄ genuisset enoch centum sexaginta duos annos: qui secundum illā rōnez breuū annorū fiunt āni sexdecim: et aliquid minus q̄ menses duo: que iam etas apta est ad gignenduz: et iō addē centū annos breues vt nūi vigintifex fierent necesse n̄ fuit: nec p^o natū enoch eos detrabere quos non addiderat āte natum. Sic factum est vt hinc nulla esset iter codices vtrosq̄ varietas. Sed rursus mouet cur in octaua generatione anteq̄ de matusale nascere tur lamech: cūm apud hebreos legan

tur centum octoginta duo anni: vigintiduo anni minus inueniuntur i codicibus nostris: vbi potius addi centum solent: et post genitum lamech completam restituuntur ad summam que in codicibus vtriusque non discrepat. Si enim centum septuaginta annos propter pubertatis maturitatem decem et septem volebat intelligi: sicut nihil addere: ita nihil detrabere iam debebat: quia inuenerat etatem idoneam generationi filiorum: propter quam in alijs centum annos vbi eam non inueniebat addebat hoc autem de viginti annis merito putaremus causa mendacitatis accidere potuisse: nisi eos sic prius detraxerat restituere postea curaret: ut summe conueniret integritas. An forte astutius factum extimandum est: ut illa qua centum anni prius solent adici et postea detrabi occultaretur industria: eum et illic vbi necesse non fuerat non quidem de centum annis: verumtamen de quocumque numero prius detracto post addito tale quid fieret. Sed quolibet istud accipiatur: siue credatur ita esse factum: siue non credatur siue postremo ita: siue non ita sit: recte fieri nullo modo dubitauerim: ut eorum diuersum aliquid in vtriusque codicibus inuenitur: quoniam quidem ad fidem rerum gestarum vtriusque esse non potest: verum et lingue potius credatur: vnde est in aliam per interpretes facta translatio. Nam in quibusdam etiam codicibus grecis tribus et vno latino et vno et syro inter se consentientibus: inuentus est matusalai sex annis ante diluuium fuisse defunctus.

De parilitate annorum: qui hisdem quibus nunc spatium et in prioribus seculis concurrerunt. c. xiiij.

¶ **U**nc iam videamus quomodo euidenter possit ostendi: non tam breues ut illi decem vnus esset noster: sed tante prolixitatis annos quante nunc habemus

quos vtriusque circuitus conficit sol: in illorum hominum vita prolixissima computatos. Sexcentesimo nempe anno noe scriptum est factum esse diluuium. Cur ergo ibi legitur: et aqua diluuii facta super terram sexcentesimo anno vite noe: secundi mensis septima et vicecima die mensis: si annus ille minimus quales decem faciunt vnum nostrum triginta sex dies habebat: Tantillius quippe annus si antiquo more hoc nomen accepit: aut non habet menses: aut mensis eius est triduum ut habeat duodecim menses. Quomodo igitur hic dictum est: sexcentesimo anno secundi mensis septima et vicecima die mensis: nisi quia tales quales nunc sunt etiam tunc erant menses: Nam quo pacto aliter vicecimo et septimo die secundi mensis diceretur septimum esse diluuium: Deinde postea in fine diluuii ita legitur. Et se dit arca in mense septimo: septima et vicecima die mensis super montes arach. Aqua autem minuebatur usque ad vndecimum mensem. In vndecimo autem mense prima die mensis apparuerunt capita montium. Si igitur tales mensis erant: tales profecto et anni erant quales nunc habemus. Menses quippe illi triduanii viginti et septem dies habere non poterant. Aut si pars tricesima tunc appellabantur dies ut omnium proportionem minantur: ergo nec toto quatrinduo nostro factum est illud tam grande diluuium: quod memoratur secundum quadraginta diebus et quadraginta noctibus. Quis hanc absurditatem et uanitate ferat: Proinde remoueat hic error: qui coniectura falsa ita vult asserere scripturarum fidem: ut alibi destruat. Proius tamen est tunc dies fuit quarta et nunc est: que viginti et quatuor horum diurno curriculo nocturnorum deterninant: tamen mensis quatuor et nunc est: que luna cepta et finita conclusit. Tamen annus quatuor et nunc est: quem duodecim

menses lunares additis propter cur-
 sū solarē quinq; dieb' ⁊ quadrante ꝑ
 sūmant. Tāt' āni sexcētesimi vite noe
 kus erat mensis: eiusq; mensis uicesi-
 mus ⁊ septimus dies: qñ cepit esse di-
 luuium: in quo dies quadragita ꝑtinu-
 ate igentes pluuie memoratur: q̄ dies
 non binas ac paulo amplius horas
 habebat: sz uicenas ⁊ quaternas die
 noctuq; transactas. Ac per hoc tam
 magnos annos uixerūt illi antiqui us-
 q; amplius q̄ nōgētos: quantos post
 ea uixit abraā centū septuagintaquin-
 q; ⁊ post eū filius eius isaac centū oc-
 togingta: ⁊ filius eius iacob prope cen-
 tum quinquagita: ⁊ quātos interposi-
 ta aliquanta etate moyses centū vigi-
 ti: ⁊ quantos ēt nunc uiuūt hoies sep-
 tuaginta uel octoginta: uel non multo
 amplius de qb' ēt dictū est. Et ampli'
 eorum labor ⁊ doloꝝ. Illa uero nume-
 roz varietas que iter codices hebre-
 os iuenitur ⁊ nōs: neq; de hac antiq̄
 longeuitate dissentit: ⁊ si quid habet
 ita diuersum: ut uerum eē vtrinq; nō
 possit: rerū gestarū fides ab ea liguā
 repetenda est: ex qua interpretatum ē
 quod habemus. Que facultas cuz vo-
 lentibus vbiq; gentium presto sit: nō
 tamen vacat q̄ septuaginta interp̄tes
 in plurimis que diuersa dicere vidēt:
 ex hebreis codicibus emendare ausus
 est nemo. Non enī est illa diuersitas
 putata mendositas: nec ego vllō mō
 putandā existio. Sz vbi non est scrip-
 toꝝ error: aliquid eos diuino spū vbi
 sensus esset consentaneus veritati ⁊ ꝑ
 dicans veritatem: non interpretatium
 more sed prophetantiū libertate aliq̄
 dicere uoluisse credendum est. Unde
 merito non solum hebreis: verum ēt
 ipsis cum adhibet testimonia de scrip-
 turis vti apostolica inuenitur auctori-
 tas. Sed hinc me opportuniore loco
 si adiuuerit dñs promisi diligentius
 locuturū: nunc quod instat expediā.

Non. n. ambigendū ē ab hoīe qui ex
 primo homine primus est natus qñ
 tandiū uiuebant potuisse constitui ci-
 uitatem sane terrenam: non illaz que
 dī ciuitas dei: de qua ut scriberem' la-
 bore tantū huius operis in manus
 sumpsimus.

An credibile sit primi seculi viros
 vsq; ad eam etatez qua filios generaf
 se iſerunt a concubitu ꝑtinuisse. c. xv.

d Icet ergo aliquis ita ne creden-
 dū ē hoīem filios incessat' gene-
 raturum: nec habentem propositum
 cōtinentie centū ⁊ amplius vel fm he-
 breos non multo minus. i. octoginta
 sexaginta annos a concumbendi ope
 uacauisse: aut si non uacaret nihil ꝑ
 lis gignere potuisse: hec questio duo-
 bus modis soluitur. Aut. n. tanto seri-
 or fuit proportione pubertas: quāto
 vite totius maiō annositas: aut quod
 magis uideo esse credibile: n̄ hic prio-
 geniti filij cōmemorati sunt: sed quos
 successionis ordo poscebat ut peruē-
 retur ad noe: a quo rursus ad abraāz
 videmus esse peruentum: ac dein usq;
 ad certum articulum temporis: quan-
 tum oportebat signari etiam generati-
 onibus cōmemoratis cursum glorifi-
 ssime ciuitatis in hoc mundo peregrī-
 nantis ⁊ supernam p̄ziām req̄rentis.
 Qd. n. negari non potest: prior diu-
 cain ex coniunctione maris ⁊ femine
 nat' ē. Neq; n. illo nato dixisset adāz
 quod dixisse legitur acq̄siui hoīem ꝑ
 deum: nisi illis duobus ipse fuisset ho-
 mo nascendo additus primus. Hunc
 secutus abel quem maior frater occi-
 dit: prefiguratione quadam peregrī-
 nantis ciuitatis dei q̄ esset ab imp̄is
 ⁊ quodamō terrigenis id est terrenaz
 originem diligentibus: ⁊ terrene ciui-
 tatis terrena felicitate gaudentibus:
 persecutiones iniq̄as passura ꝑmus

ostendit. Sed quot annorū erat adaz cū eos genuit non apparet. Exiñ digeruntur generationes alie de cain: alie de illo quem genuit non adā i ei⁹ successione quem frater occidit: ⁊ appellaui nomē illius seth dicens ut scriptū ē. Suscitauit. n. mihi deus semē aliud pro abel: quem occidit cain. Luz itaq; iste due series generationū una de seth altera de cain: has duas de q̄ b⁹ agim⁹ distinctis ordinib⁹ insinuēt ciuitates unam celestem in terris peregrinantē: alterā terrenam terrenis tā q̄ sola sint gaudijs inbiantem uel inherentem: nullus de progenie cain cū dinumerata sit cōnumerato adā vsq; ad octauaz generationem quotānoꝝ fuisset expressus ē: quando genuit eū qui cōmemoratur post euz. Noluūt. n. spīritus dei in terris ciuitatis generationibus t̄pa notare ante diluuium: s; in celestis maluit tanq̄ essēt mēoria digniores. Porro autem seth qñ natus est non quidē taciti sunt añi p̄is ei⁹: seth iam genuerat alios: ⁊ utrū solos cain ⁊ abel quis affirmaz audeat: Nō .n. q; soli noiati sunt propter ordines generationum quas commemorari oportebat: ideo consequens uideri oꝝ solos fuisse tunc generatos ex adam. Cum. n. silencio coopertis omīum nominibus ceterorum: legatur cum genuisse filios ⁊ filias: quota fuerit ista p̄les eius quis presumat asserere: si culpam temeritatis euitat: Potuit q̄ppe adam diuinitus admonitus dicē post ea q̄ seth natus ē. Suscitauit enīz mihi deus semen aliud pro abel: qñ talis erat futurus qui impleret illius sanctitatem: non q; ipse prior post eū temporis ordie nasceretur. Dein qd̄ scriptum est uixit autem seth quinq; ⁊ ducentos annos: uel sm̄ hebreos quinq; ⁊ centum annos ⁊ genuit enos: quis possit nisi inconsideratus asseuerare hunc eius primogenitum fuisse: ut ad

mirantes merito iquiramus: quomodo per tot annos imunis fuerit a conubio sine ullo proposito cōtinentie: l non genuerit cōiugatus. Quando q̄dem et de ipso legitur ⁊ genuit filios ⁊ filias: ⁊ fuerūt oēs dies seth duodeci ⁊ n̄genti anni ⁊ mortuus est: atq; ita deinceps quozum anni cōmemorant: nec filios filiasq; genuisse reticentur. Ac per hoc non apparet omnio: utrū qui nominatur genitus ipse fuerit primogenitus: immo uero quoniam credibile non est patres illos etate taz lōga aut impubes fuisse: aut coniugib⁹ caruisse uel fetibus: nec illos eoz filios p̄mos eis natos fuisse credibile ē. Sed cum sacre scriptoz historie ad ortum uitāq; noe: cuius tempore diluuium factum est per successiones generationū notatis temporibus itendēt peruenire: eas utiq; cōmemorauit non q̄ prime suis parentibus fuerint s; que in propagationis ordine uenerit. Exēplī gratia quo id fiat apertius aliquid interponam: vñ nullus ambigat fieri potuisse quod dico. Euangelista mattheus generationem dn̄ice carnis per seriem parentum uolens cōmendare ordiens a patre abraaz atq; ad dauid primitus ut perueniret intendens. Abraam inquit genuit isaac. Cur nō dixit ismael quem primit⁹ genuit? Isaac autē inquit genuit iacob. Cur non dixit esau qui eius primogenitus fuit? Quia scilicet per illos ad dauid puēre non posset. Deinde sequitur. Iacob autem genuit iudam ⁊ fratres eius. Nunquid iudas primogenitus fuit? Iudas inquit genuit phares ⁊ zarah. Nec istorum geminorum aliquis fuit primogenitus iude: sed ante illos iam tres genuerat. eos itaq; tenuit in ordine generatiōum: per quos ad dauid atq; inde quo intenderat perueniret. Ex quo intelligi potest: ueteres quoq; homines ante diluuium nō primogēi

tos sed eos fuisse commemoratos: per quos ordo succedentium generationis ad noe patriarcham duceretur: ne serie pubertatis illorum obscura non necessaria questio nos fatiget.

De iure coniugioꝝ: q̄ dissimiliter a subsequētibus matronis hūerint p̄ma connubia. c. xvi.

c Um igitur genus hūanū p̄ priam copulā viri facti ex pulcre et p̄tatis eius ex viri latere: mariū feminarūq̄ coniūctione opus haberet vt gignendo multiplicarēt: nec essent vlli hoīes nisi qui ex illis duobus nati fuissent: uiri sorores suas coniuges acceperunt. Quod profecto quanto ē atiquius cōpellente necessitate: tāto post ea factum est dānabilius religione p̄hibente: Habita est enim rō iccissima caritatis: ut hoīes quib⁹ esset vtilis atq̄ honesta concordia: diuersarum necessitudinum uinculis necerētur: nec vnus in vna multas haberet: sed singule spargerentur i singulos ac sic ad socialem vitam diligentē colligandaz plurime plurimos obtinerent. Pater quippe et socer duarū sūt necessitudinum noīa. Ut ergo alium quisq̄ hēat patrem aliū socerū: numerosius se caritas porrigit. Vtrūq̄ autem vnus adam esse cogebatur: et filijs et filiabus suis: quando fratres sororesq̄ connubio iūgebantur. Sic et eua vxor eius vtrūq̄ sexui filiorū fuit et socrus et mater. Que si due femine fuissent: mī altera et socrus altera: copiosius se socialis dilectio colligaret. Ipsa deniq̄ iā soror q̄ etiam vxor fiebat duas tenebat vna necessitudines: quib⁹ per singulas distributis vt altera esset soror: altera vxor: hōinum numero socialis propinquitas augetetur. Sed hoc vnde fieret tūc n̄ erat: qm̄ nisi fr̄es et sorores ex illis duob⁹ primis nulli hoīes erāt.

fieri ergo debuit quando potuit: ut existente copia inde ducerent vxores q̄ non erant iam sorores: et non solū illō ut fieret nulla necessitas esset: veruz et si fieret nefas esset. Nā si nepotes primoz hōim q̄ iam cōsobrinas potāt accipere cōiuges: sorozibus mīmōio iungerentur: non iam due sed tres in hoīe vno necessitudines fierēt: que ppter caritatem numerosiore p̄pinq̄tate nectendam disseminari per singulos singule debuerunt. Esset enim vnus hō filijs suis fratri scilicet soroziq̄ coniugibus: et pater et socer et auūculus: ita et soror eius eisdem commūibus filijs et mater et amita et socrus. Idemq̄ in se filij eorum non solum essent fr̄es atq̄ coniuges: verum etiam consobrini quia et fratrum filij. Omnes autē iste necessitudines que vni homini tres homines connectebant: nouē connecterēt si essent in singulis singule: vt vn⁹ homo haberet alterā sororem: alterā vxorem: alteram consobrinam: alterū patrem et alterum auunculum: alterū socerum: alteram matrem: alteram amitam: alteram socrum: atq̄ ita se n̄ in paucitate coartatum sed latius atq̄ numerosius propinquitatib⁹ crebris uinculum sociale diffunderet. Quod humano genere crescere et multiplicato: etiam inter impios deorum multorum falsoꝝq̄ cultores sic obseruari cernimus: vt etiam si peruersis legib⁹ permittatur fraterna coniugia: meliō tamen consuetudo ipsam malit exhibere licentiam. et cum sorores accipere in mīmōniū primis humani generis temporibus omnino licuerit: sic ad v̄se tur quasi nunq̄ licere potuerit. Ad humanum enim sensum vel alliciendum vel offendendum: mos valet plurimū. Qui atq̄ in hac causa immoderatōez concupiscentie coerceat: eum designari atq̄ corrumpi merito esse nefariuz iudicatur. Si enim est iniquū auiditate

possidendi transgredi límites agrorum: quanto est iniquius libidine concubēdi subuerte límites morum: Expeti autem sumus inconnubijs consobrinarum etiam nostris temporibus: propter gradum propinquitatis fraterno gradui proximū: quā raro per mores fiebat: quod fieri per leges licebat quia id nec diuina prohibuit: et nondum prohibuerat lex hūana. Verū factum etiam licitum propter vicinitatem horrebatur illicitū: et quod fiebat euz consobrina pene cū sorore fieri videbatur: quia et ipsi inter se propter tam propinquam consanguinitatem fratres vocantur: et pene germani sunt. Fuit autem antiquis patribus religiose cure: ne ipsa propinquitatis paulatim propagium ordinibus diuinis longius abiret: et propinquitatis esse desisteret: eam nondum longe positam rursus matrimonij vinculo colligare: et quodammodo reuocare fugientem. Unde iam pleno hominibus orbe terrarum non quidem sorores ex patre vel matre: uel ex ambobus suis parentibus natas: sed tamen amabant de suo genere ducere uxores. Veruntamen quis dubitet honestius hoc tempore etiam consobrinarum prohibita esse coniugia: non solum secundum ea que disputauimus propter multiplicandas affinitates: ne habeat duas necessitudines una persona cum due possint eas habere et numerus propinquitatis augeri: sed etiam quia nescio quomodo inest humane uicundie quiddam naturale atque laudabile: ut cuius causa propinquitatis uerecundum honorem: ab ea contineat quous generatricem tamen libidinem: desuper erubescere videmus et ipsam pudicitiam conjugalem. Copulatio igitur maris et femine quantum attinet ad genus mortaliū: quoddam seminariū est ciuitatis: sed terrena ciuitas generatione tantummodo: celestis autem etiam regeneratione opus habet: ut noxam generatio

nis euadat. Utrumque autem aliquid fuerit: uel si fuit quale fuerit corporale atque uisibile regenerationis signum ante diluuium: sicut abrahe circumcisio postea est imperata sacra historia tacet. Sacrificasse tamen deo etiam illos antiquissimos homines non tacet quod et in duobus primis scripturis claruit et noe post diluuium cum desuper arca fuisset egressus hostias deo legitur imolasse: De qua re in precedentibus libris iam diximus: non ob aliud demones arrogantes sibi diuinitatem deosque se credi cupientes: sibi expetere sacrificiū et gaudere huiusmodi honoribus: nisi quia uerum sacrificiū deo uero debere sciunt.

De duobus ex uno generatione precreatis patribus atque principibus. c. xvij.

Cum ergo esset adaz utriusque generis patris. i. et cuius series ad terrenam: et cuius series ad celestem pertinet ciuitatem: occiso abel atque in eius infectione commendato mirabili sacramento: facti sunt duo patres singulorum generum cain et seth: in quorum filiis quos commemorari oportebat: duarum istarum ciuitatum in genere mortalium euidentius indicia clarere ceperunt. Cain quippe genuit enoch: in cuius nomine condidit ciuitatem. scilicet non peregrinantes in hoc mundo: sed in eius temporalis parte ac felicitate quiescentes. Cain autem interpretatur possessio: unde dictus est quando natus est siue a patre siue a matre eius acquisiui hominem per deum. Enoch uero dedicatio. hic enim desuper dicatur terrena ciuitas ubi conditur: quoniam hic habet eum quem intendit et appetit finem. Porro ille seth interpretatur resurrectio: et enos filius eius interpretatur homo: non sicut adaz. Et ipsum enim nomen interpretatur homo: sed commune perhibetur esse in illa lingua id est hebraea masculo et

femine. Nā sic d̄ illo scriptum ē. Mas-
culum ⁊ feminā fecit eos: ⁊ benedixit
illos cognominauit eorū nomē adā.
Unde non ambigitur sic appellatam
fuisse feminam eam proprio nomi-
e: vt tamen adam quod interpretatur ho-
mo nomen esset amborum. Enos au-
tem sic interpretatur homo: ut hoc n̄
posse feminam nuncupari periti ligue
illius asseuerent: tanq̄ filius resurrec-
tionis: vbi non nubēt neq; vxores du-
cent. Non enim erit ibi generatio: cuz
illuc perduxerit regeneratio. Quare ⁊
hoc non in cassum notanduz arbitriō:
q̄ in his generationibus que propa-
gantur ex illo qui est appellatus seth:
cum genuisse filios filiasq; dicatur: n̄
la ibi genita nominatim femina exp̄f-
sa est: in his autez que propagant ex
cain: in ipso sine quousq; protendunt
nouissima femina genita nominatur.
Sic enim legitur. Marusabel genuit
lamech. Et sumpsit ibi lamech duas
vxores. Nomen vni ada: ⁊ nomen fe-
sella: ⁊ peperit ada iabel: hic erat pas-
habitantium in tabernaculis pecorari-
orum: Et nomē fratris eius iubal: hic
fuit qui ostendit psalteriū ⁊ citharā.
Sella autem peperit ⁊ ipsa tubalcain
⁊ erat erarius ⁊ melleatō crami ⁊ fer-
ri. Soror autem tubalcain noema.
Ducusq; p̄recte sūt omnes generati-
ones cain: que sunt omnes ab adam
octo annumerato ipso adam: septez. s.
usq; ad lamech: qui duarum maritus
vxorum fuit: ⁊ octaua est generatio in
filijs: in quibus ⁊ femina commemo-
ratur. Vbi eleganter significatum est:
terrenam ciuitatem vsq; in sui finem
carnales habituram generationes: q̄
marium seminarūq; coniunctione p̄-
ueniunt. Unde ⁊ ipse quod preter eas
nusq; reperitur ante diluuium: nomi-
nibus proprijs exprimuntur vxores
illius hominis: qui nominatur hic no-
uissimus pater. Sicut autem cain q̄ i-

terpretatur possessio terrene conditor
ciuitatis: ⁊ filius eius i cuius nomine
condita est enoch qui interpretatur d̄
dicatio: indicat istam ciuitatem ⁊ initi-
um ⁊ finem habere terrenū: vbi nihil
speratur amplius q̄ quod in hoc se-
culo cerni non potest: ita seth qui int̄-
pretatur resurrectio: cum sit generati-
onum seorsum commemoratarum
pater quid de filio eius sacra historia
dicat intuentum est.

Quid signatum sit i abel ⁊ seth ⁊
enos: quod apparet ad christum ⁊ cō-
pus eius. i. ecclesiam pertinere. c. xvij.

e T seth inquit natus est filius: ⁊
nominauit nomen eius enos.
Hic spauit inuocare nom̄ dñi dei. Nē-
pe clamat attestatio veritatis. In spe
igitur viuit homo filius resurrectōis:
in spe uiuit q̄ diu peregrinatur hic ciui-
tas dei: que gignitur ex fide resurrecti-
ōis christi. Ex duobus nāq; illis hōi-
bus abel qui inipretat̄ luct⁹: ⁊ ei⁹ sic
seth qui interpretatur resurrectio mōs
christi ⁊ vita eius ex mortuis figurat̄.
Ex qua fide gignitur hic ciuitas dei. i.
homo qui sperauit inuocare nomen
domini dei. Spe enī salui facti sum⁹
ait apostolus. Spes autem que uidet̄
non est spes. Quod enim uidet quis:
quid sperat? Si autem quod non vid̄-
mus speramus: per patientiam expec-
tamus. Nam quis vacare hoc existi-
met ab altitudine sacramenti? Nūqd̄
enim abel non sperauit inuocare nom̄
dñi dei: cuius sacrificiū scriptura tam
acceptuz deo fuisse commemorat? Nū-
quid ipse seth non sperauit nom̄ dñi
dei de quo dictum est. Suscitauit eum
mihi deus semen aliud pro abel? Cur
ergo huic proprie tribuitur quod pio-
rum omnium itelligitur esse cōmūe:
nisi quia oportebat in eo qui de patre
generationum in meliorem partē hoc

est superne ciuitatis separataruz: p̄m^o commemoratus exortus prefigurari hoīem id est hominum societatem: q̄ non secundum uires terrene felicitatis: sed secundum deum uiuit ī spe felicitatis eterne: Nec dictum ē hic sperauit in dñm deuz: aut hic inuocauit nomen dñi dei: sed hic sperauit inquit in uocare vbiq̄ prophetia est exorturuz populum qui secundum electionē gr̄e inuocauit nomen domini dei: hoc est quod per aliū prophetā dcm̄ est: ap̄ls de hoc populo intelligit ad dei gratiā pertinere. Et erit omnis quicumq̄ inuocauerit nomen dñi: saluus erit. hoc. n. ipsum quod dicitur ⁊ nominauit nomen eius. Enos quod interpretatur homo: ac deinde additur hic sperauit inuocare nomen dñi dei: satis ostenditur q̄ non in seipso spem ponere debeat homo. Maledictus enim omnis sicut alibi legitur qui spem suam ponit in homine. Ac per hoc ī se ut sit ciuis alterius ciuitatis que non solum secundum filiuz cain dedicatur hoc tempore: hoc est mortalis huius seculi labēte transcurfu: sed in illa immortalitate beatitudinis sempiternae.

De significatione que ī enoch trās latioē monstratur. c. xix.

n Am ⁊ ista ppago cuius ē pater seth in ea generatiōe h̄z dedicatiōis nomen: que septima est ex adam annumerato adam. Septim^o. n. ab illo natus est enoch: qui interpretat dedicatiō: sed ipse est ille translatus qui placuit deo: ⁊ insigni numero ī ordine generationum quo sabbatum consecratum est septim^o. s. ab adā: ab ipso autē patre istarum generationum que discernuntur a generatiōe cain: id est seth sextus est: quoto die factus est homo: ⁊ consumauit omnia opera sua. Sed huius enoch translatio nostre dedica-

tiōis prefigurata dilatio. Que quidem iam facta est in christo capite nostro: qui sic resurrexit ut non moriatur ulterius: sed etiam ipse translatus ē. Restat autē alia dedicatiō vniuerse dom^o cuius ipse christ^o ē fundamentum: q̄ differtur ī finem: qñ erit omniū resurrectio non morituroruz āplius. Siue autem domus dei dedicatur: siue templum dei: siue ciuitas dei: id ipsuz est: nec abhorret a latini eloquiū consuetudine. Nam ⁊ virgilius imperiosissimam ciuitatem domum appellat assarici: romanos volens intelligi qui de assaraco per troianos originē ducūt: ⁊ domum enee eosdem ipsos: quia eo duce troiani cum italiaz venissent: ab eis condita est roma. Imitatus namq̄ est poeta ille litteras sacras: in quib^o dicitur domus iacob iam ingens populus hebreorum.

De eo q̄ cain successio ī octaua ab adam generatione clauditur: ⁊ in posteris ab eodem p̄te adam noe decim^o inuenitur. c. xx.

d Scet aliquis: si hoc intendebat scriptor hui^o historie ī cōmōrādis generationibus ex adā per filium eius seth: ut p̄ illas puēret ad noe s̄b quo sc̄um ē diluuiū: a quo rursus contereretur ordo nascentium: quo perueniret ad abraam: a quo mattheus euangelista generatiōes quib^o ad christum peruenit eternum regem ciuitatis dei: quid intendebat in generatiōi b^o ex cain: ⁊ quo eas perducē uolebat? Respondetur vsq̄ ad diluuiū quo totuz illud genus terrene ciuitatis absumptum est: sed reparatum est ex filiis noe. Neq̄ enim deesse poterit hec ē rena ciuitas societasq̄ hoīum secundū hominem uiuentium: vsq̄ ad huius seculi finem de quo dñs ait: filij hui^o seculi generant ⁊ generant. Ciuitatez

vero dei peregrinantē in hoc seculo re generatio perducit ad alterum seculum: cuius filij nec generant nec generantur. Sic ergo generari et generare ciuitati vtriusque commune est: quousque dei ciuitas habeat et iam hic multa ciuium milia: que ab opere generandi se abstinant. Sed hęc etiam illa ciues nonnullos isti similes: ex imitatione quadamque errantes. Ad eam namque pertinent: etiam qui deulantes ab huius fide diuersas hereses condiderunt: secundum hominem quippe viuunt: non secundum deum. Et indorum gymnosophiste qui nudi perhibentur philosophari in solitudinibus indie: ciues eius sunt et a generando se cohibent. Non enim est hoc bonum: nisi cum sit secundum fidem summi boni qui deus est. Hoc tamen nemo fecisse ante diluuium reperit: quando quidem etiam ipse enoch septimus ab adam: qui translatus refert esse non mortuus: genuit filios et filias antequam transferretur: in quibus fuit matusalem per quem generationum memorandarii ordo transcurrit. Cur ergo tanta paucitas successioneu commemoratur in generationibus ex cain: si eas usque ad diluuium perducere oportebat: nec erat diuturna etas preueniens pubertatem: que centum vel amplius annos vacaret a fetibus. nam si non intendebat auctor libri huius aliquem ad quem necessario perducet seriem generationum: sicut in illis qui ueniunt de seth: intendebat peruenire ad noe: qui rursus ordo necessarius sequetur: quod opus erat pretermittere primogenitos filios ut perueniretur ad lamech: in cuius filijs finitur illa contextio octaua generatione scilicet ex adam: et septima ex cain: quasi esset inde aliquid deinceps connectendum: unde perueniretur ad israeliticumque populum: in quo celesti ciuitati etiam terrena hierusalē figuram prophetica prebuit: vel ad

christum secundum carnem qui est super omnia deus benedictus in secula: superne hierusalem fabricator atque re generator: cum tota progenies cain diluuiosita deleta. Unde videri potest in eodem ordine generationum: primogenitos fuisse commemoratos. Cur ergo tam pauci sunt? Non enim usque ad diluuium tot esse potuerunt non vacantibus usque ad centenariam pubertatem patribus ab officio generandi: si non erat tunc proportione longeuitatis illius etiam sera pubertas. Ut. n. peregrinatio et quinquaginta annorum fuerit cum filios generare ceperunt octies tricens: quoniam octo sunt generationes cum adam et cum eis quos genuit lamech: ducenti et quadraginta sunt anni. Nam itaque toto deinde tempore usque ad diluuium non generauerunt: Quam tamen causa qui hec scripsit generationes commemorare noluit que sequuntur: Nam ex adam usque ad diluuium computantur anni secundum codices nostros duo milia ducenti sexaginta duo: sed hebreos autem mille sexcenti quinquaginta sex. Ut ergo istum numerum minorem credamus esse uerorem: de mille sexcentis quinquaginta sex annis ducenti quadraginta detrahuntur. Nunquid credibile est per mille quadringentos et quot excurrit annos qui restant ad diluuium progeniem cain a generationibus vacare potuisse? Sed qui ex hoc mouetur mentem cum quererent quomodo credendum sit: antiquos illos homines per tam multos annos a gignendis filijs cessare potuisse duobus modis istam solutam esse questionem: aut de sera pubertate proportione tam longe uite: aut de filijs qui commemorantur in generationibus que non fuerint primogeniti: sed hi per quos ad eum quem intendebat auctor libri poterat peruenire sic ad noe in generationibus seth. Proinde in generationibus cain si non occurrerit qui deberet intendi: ad quem per-

missis primogenitis per eos qui compositi sunt perueniri oportebat sera pubertas intelligenda restabat: ut aliquanto post centum annos puberes habilesque ad gignendum facti fuerit: ut ordo generationum per primogenitos curreret: et usque ad diluuium ad numerum annorum tante quantitatis occurreret. Quauis fieri possit ut propter aliquam secretiorem causam que me later usque ad lamech et eius filios generationum perueniente contextu commemorare hec ciuitas quam dicimus terrenam: ac deinde cessaret scriptor libri commemorare ceteras: que usque ad diluuium esse potuerunt. Potest et illa esse causa cur non ordo generationum per primogenitos duceretur: ut necesse in illis hominibus non sit tanta seram credere pubertatem: quod scilicet eadem ciuitas quam cain in nomine enoch filij sui condidit: longe lateque regnare poterit: et reges habere non simul plures: sed suis etatibus singulos: quos genuissent sibi successuros quicumque regnassent. Horum regum primus esse potuit ipse cain: secundus eius filius enoch in cuius nomine ubi regnaret condita est ciuitas: tertius. Irad quem genuit enoch: quartus manibel quem genuit irad: quintus matusael quem genuit manibel. sextus lamech quem genuit matusael: qui est septimus ab adam per cain. Non autem erat per consequens ut primogeniti in regnum regnantibus succederent patribus: sed quos regnandi meritum propter virtutem terrene utilitatis ciuitati: vel sors aliqua reperiret: vel ille potissimum succederet patri hereditario quodam iure regnandi: quem pre ceteris filijs dilexisset. Potuit autem uiuente adhuc lamech atque regnante fieri diluuium: ut ipsum cum alijs omnibus hominibus exceptis qui in arca fuerunt que perderet iueneret. Neque enim mirandum est: si varia quantitate numerositatis annorum interposita: per tam longam etatem ab adam

usque ad diluuium non equalis numeri generationes habuit utraque progenies: sed per cain septem: per seth autem decem: septimus est enim ut iam dixi ab adam usque ad lamech: decimus noe. Et ideo non unus filius lamech sic in ceteris superius: sed plures commemorati sunt: quia incertum fuerat quis ei fuisset mortuo successurus: si regnandi tempus inter ipsum et diluuium remansisset. Sed quoquomodo se habeat siue per primogenitos siue per reges ex cain generationum ordo decurreret: illud mihi nullo pacto precundum silentio uidetur: quod eum lamech septimus ab adam fuisset inuentus: tot eius annumerati sunt filij donec undecim numerus impleretur: quo significatur peccatum. Adduntur enim tres filij et una filia. Uxores autem aliud possunt significare: non hoc quod nunc commemorandum uidetur. Nunc enim de generationibus loquimur: ille uero undecim sunt genite tacitum est. Quoniam ergo lex denario numero predicatur undecim est memorabilis ille decalogus: profecto numerus undecim numerus quam transgreditur denarium: transgressionem legis ac per hoc peccatum significat. Hic est quod in tabernaculo testimonij quod in itinere populi dei velut templum ambulatorium undecim uela cilicina fieri precepta sunt. In cilicio quippe recordatio est peccatorum: propter hec ad sinistram futuros: quia confitentes in cilicio prosternimur tanquam dicentes quod in psalmo scriptum est: peccatum meum ante me est semper. Progenies ergo ex adam per cain sceleratum undecim numero finitur: quo peccatum significatur: et ipse numerus a femina clauditur: a quo sexu initium factum est peccati per quod omnes morimur. Commissus est autem ut et uoluptas carnis que spiritui resisteret sequeretur. Nam et ipsa filia lamech non

ema voluptas interpretatur. Per seth autem ab adam vsq; ad noe denarius insinuat legitimus nūerus. Cui noe tres adijciuntur filij: vnde vno lapso duo benedicuntur a patre: vt remoto reprobo ⁊ probatis filijs ad numerū additis: etiā duodenarius numerus intinetur: q̄ ⁊ in patriarcharum ⁊ in apostolorum numero insignis est: pp̄ septenarij partes alteram per alteraz multiplicatas. Nam ter quaterni l' quater terni ipsum faciunt. His ita se hñtibus: video considerandum ⁊ cōmemorandum: ista vtraq; progenies q̄ distinctis generatiōibus duas insinuat ciuitates: vnam terrigenarum: alterā regeneratoꝝ: quōd postea sic cōmixta fuerit atq; confusa: vniuersū gen' humanū exceptis octo hōib' p̄ire merēt diluuiō.

Qua rōne cōmemorato enoch: q̄ fuit filius cain: totius generatiōis ei' vsq; ad diluuiū sit cōtinuata narratio: cōmemorato autē enos q̄ fuit fili' seth ad conditiōis hūane p̄ncipiū sit reditum. c. xxi.

p Rimo autem intuentur ē: quē admodum cū ex cain generationes enumerantur: cōmemorato añ ceteros posteros eius illo i cuius noie p̄dita est ciuitas id est enoch: contexti sunt ceteri vsq; ad illum finem de quo locut' sum. donec illud gen' atq; illa vniuersa propago diluuiō delēt: cum vero filius seth vnus cōmemoratus fuisset enos: nondum vsq; ad diluuiū additis ceteris: articulus q̄dam interponitur ⁊ dicitur: hic liber natiuitatis hōinū qua die fecit deus adam ad imaginem dei fecit illum: masculū ⁊ feminā fecit eos: ⁊ benedixit illos: ⁊ cognominauit nomen eozuz adā: qua die fecit illos. Quod mihi videtur ad hoc interpositum vt hinc rursus inci-

peret a ipso adam dinumeratio temporum: quam voluit facere qui hec scripsit in ciuitate terrena: tanq̄ eam deus sic cōmemoraret vt non computaret. Sed quare hinc reditur ad istaz recapitulationem: posteaq; cōmemoratus est filius seth homo qui sperauit inuocare nomen domini dei nisi qz sic oportebat istas duas p̄ponē ciuitates: vnā p̄ homicidā vsq; ad hōicidā. nam ⁊ lamech duab' vxorib' suis sese perpetrasse homicidium confitēt: alteram per eum qui sperauit inuocare nomen domini dei. Hoc est quippe i hoc mūdo peregrinātis ciuitatis dei totum atq; ad summū in hac mortalitate negociū: qd̄ p̄ vnū hōiem quē sane occisi resurrectio genuit: cōmendandum fuit. Homo quippe vnus totius superne ciuitatis est vnitas nondum quidem completa: sed premissa ista p̄phetica prefiguratiōe complenda. Filius ergo cain hoc est filius possessiōnis: cuius: nisi terrene ciuitatis hēat nomen: in ciuitate terrena que in eius nomine condita est: De his est enim d̄ quibus cantatur in psalmo: iuocabūt nomina eozum in terris ipsorum. pp̄ quod sequitur eos quod in alio psalmo scriptū est: domine in ciuitate tua imaginem eozum ad nihilū rediges. Filius autē seth hoc est filius resurrectionis speret inuocare nomen dñi dei. Eam quippe societatem hōinū p̄figuratur q̄ dicit: ego autem sic oliua fructifera in domo dei speraui in misericōdia dei. Vanas autem gl'ias famosi in terra nominis non requirat. Beatus enī vir cuius est nomen domini spes eius ⁊ non respexit in uanitates ⁊ inanias falsas. Propositis itaq; duabus ciuitatibus: vna in re hu' seculi: altera in spe dei: tanq̄ ex communi que aperta est in adam ianua mortalitatis egressis: vt percurrant ⁊ discurrāt ad discretos p̄pos et debitos fines: ici-

pit dīnumeratio tempoz ī qua ⁊ alie generationes adīciuntur: facta recapitulatione ex adam: ex cuius origīe dā nata veluti massa vna merite dānatio nī tradita fecit deus alia incoutumeli am vasa ire: alia in honorem vasa misericordie: illis reddens quod debet in pena: istis donans quod non debetur in grā: vt ex ipsa etiā cōparatiōe vāforū ire: superna ciuitas discat que peregrinatur ī terris non fidē libertate arbitriū sui: sed speret inuocare nomen dñi dei: quoniam voluntas in natura que facta est bona a bono deo: s; mutabilis ab imutabili: ex nihilo ab eo q̄ est: ⁊ a bono pōt decliare vt faciat malū: qđ fit libero arbitrio: ⁊ a malo ut faciat bonum: quod non fit sine diuino adiutorio.

De lapsu filiorum dei alienigenaz mulieruz amore captorū vnde oēs ex ceptis octo hōibus diluuiō perire meruerunt. c. xxij

b Oc itaq; libero volūtatis arbitrio: generatiōe hūana p̄grediēte atq; crescente facta est p̄mixtio: ⁊ iniquitate participata qđā vtriusq; confusio ciuitatis: qđ malū a sexu femieo cām rursus inuenit nō quidē illo mō quo ab initio. Non enim cuiusq; etiā tunc fallacia seducte ille femine persuaserunt peccatū virtis: sed ab initio q̄ prauis moribus fuerant in trena ciuitate. i. in terrigenarum societate amate sunt a filijs dei ciuibus scilicet pegri nantis in hoc seculo alterius ciuitatis propter pulchritudinem corporū qđ bonum dei quidē donū est: s; propterea id largitur etiā malis: ne malum bonum videatur bonis. Deserto ita itaq; magno bono ⁊ bonoz p̄po: lapsus est factus ad bonum minimuz non bonis propriuz s; bonis malisq; cōmune: ac sic filij dei filiarum hōinū

amore sunt capti: atq; vt eis coniugibus fruerentur in amorem societatis terrigene defluerunt: deserta pietate in sancta societate seruabant. Sic eim corporis pulchritudo a deo quidē factum sed tēporale carnale infimum bonum male amatur post posito de eterno in eterno: sempiterno bono: quēad modū iustitia deserta ⁊ aurum amat ab auariis: nullo peccato auri sed hōinis. Ita se habet omnis creatura. Lū enim bona sit: ⁊ bene potest amari ⁊ male: bene scilicet ordine custodito: male autē ordine perturbato. Quod ī laude quidam creatoris breuiter versib⁹ dixit. Hec tua sunt: bona sunt: quia tu bon⁹ ista creasti. Nil nostrū ē ī eis nisi qđ peccam⁹ amātes. Ordine neglecto p̄ te qđ cōdit abs te. Creator autē si vāciter amet: hoc est si ipse nō aliud p̄ illo qđ non ē ipse amet: male amari nō pōt. Nam ⁊ amor ipse ordinate amand⁹ ē: quo bene amatur quod amandū ē: vt bene sit in nobis virtus qua uiuitur bene. Unde mihi videtur qđ diffinitio breuis ⁊ vera uirtutis ordo est amoris. Propter qđ in sancto cantico canticorum cantat sponsa christi ciuitas dei. Ordinate in me caritatē. Huius igitur caritatis hoc est dilectiōis ⁊ amoris ordine pturbato deum filij dei neglexerūt: ⁊ filias hōinum dilexerūt: qđ duob⁹ nōibus satis ciuitas vtraq; discernitur. Neq; eim ⁊ illi non erāt filij hōinum per naturā: s; aliud nomen habere ceperant per grām.

An credendū sit angelos substātie spiritalis amore speciosarum mlierū captos earūdem inisse coniugia ex quibus gigātes sūt creati. c. xxij.

n Am ⁊ ī eadē scriptura vbi dā sūt dilexisse filias hōinum filij dei. i. dcm dicti sunt etiā angeli dei: vnde illos multi p̄tant non homines

fuisse sed angelos. Quam quoniam non transeunter commemoratam: in tertio huius operis libro aliquando isoluta: utrum possint angeli cum spiritus sint corporaliter coire cum feminis. Scriptum est enim. Qui facit angelos suos spiritus. id est eos qui natura spiritus sunt facit esse angelos suos: iungendo eis officium nuntiandi. Qui. n. grece dicitur angelos: quod nomen latina declinatione angelus perhibetur: latina lingua nunciatus interpretatur. Syruum eorum corpora consequenter adiunxit dicendo: et ministros suos ignem ardentem: ad quod caritate tamquam igne spirituali feruere debeant ministri eius ambiguum est. Appauisse tamen hominibus angelos in talibus corporibus: ut non solum uideri verum etiam tangi possent: eadem verissima scriptura testatur. Et quodiam creberrima fama est multique se expertos uel ab eis qui experti essent: de quorum fide dubitandum non est audisse confirmant: siluanos et faunos quos vulgo icubos uocant: improbos sepe extitisse mulieribus: et earum appetisse ac peregrisse concubitum: et quosdam demones quos diabolos galli nuncupant: hanc assidue immunditiam et tetare et efficere plures talesque affeuerant: ut hoc negare impudentie videatur. Non hinc aliquid audeo temere diffinire: utrum aliquid spiritus elemento aereo corporati. nam hoc elementum etiam cum agitur flabello: sensu corporis tactusque sentitur: possint etiam hanc pati libidinem: ut quomodo possunt sentientibus feminis misceantur. Dei tamen angelos sanctos nullo modo illo tempore sic labi potuisse crediderim: nec de his dixisse apostolum petrum. Si enim deus angelis peccantibus non pepercit sed carceribus caliginis inferi retrudens tradidit in iudicio puniendos reuocari: sed potius de illis qui primum apostatantes a deo cum diabolo principe suo ceciderunt: qui primum

homines per inuidiam serpentina fraude deceperunt. Angelos autem fuisse etiam dei hoies nuncupatos: eadem scriptura sancta locupletissima testis est. Nam et de iohanne scriptum est. Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam: qui preparabit viam tuam. Et malachias propheta propria quadam. id est proprie sibi impertita gratia dictus est angelus. Verum hoc mouet quosdam quod ex illis qui dicti sunt angeli dei: et ex mulieribus quas amauerunt: non quasi hoies generis nostri sed gigantes legimus esse natos: quasi uero corpora hominum modum nostrum longe excedentia: quod etiam supra commemorauimus: non etiam nostris temporibus nata sunt. Nonne ante paucos annos cum romane urbis quod a gothis factum est propinquaret excidium: rome fuit femina cum suo patre et sua matre: que corpore quodammodo giganteo longe ceteris premineret ad quem uisendam mirabilis fiebat usque quoque concursus. Et hoc erat maxime admirationi: quod ambo parentes eius nec saltem tam longi hoies erant: quas longissimos uideri consueuimus. Dixerunt igitur gigantes nasci: et priusquam filii dei qui et angeli dei dicti sunt: filiabus hominum hoc est secundum hominem uiuentium miscerentur: filii. scilicet seth filii abas cain. Nam et canonica scriptura sic loquitur: in quo libro hec legimus: cuius uerba ista sunt. Et factum est postquam ceperunt homines multi fieri super terram: et filie nate sunt illis: uidentes angeli dei filias hominum quia boni sunt: sumpserunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant. Et dixit dominus deus. Non permanebit spiritus meus in hominibus in eternum: propter quod caro sunt. Erunt autem dies eorum centum viginti anni. Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Et post illud cum intraret filius dei ad filias hominum et generaret sibi: illi erant gigantes a seculo homines

nominati. Hec libri verba diuina satis
 indicant iam illis diebus fuisse gigan-
 tes sup' frā: qñ filij dei acceperūt vx-
 res filias hominum: cum eas amarēt
 bonas. i. pulchras. Consuetudo quip-
 pe scripture huius ē etiā speciosos cō-
 pore bonos uocare. Sed ⁊ postq̄ hoc
 factum est nati sunt gigantes. Sic. n.
 ait gigantes aut' erant super terraz in
 diebus illis. Et post illud: cum irarēt
 filij dei ad filias hoīum. Ergo ⁊ ante
 i illis diebus ⁊ post illud. Quos aut'
 ait ⁊ generabāt sibi: satis ostendit q̄
 prius anteq̄ sic caderent filij dei: deo
 generabant non sibi: id est non dñan-
 te sibi libidine coeundi: sed fulente of-
 ficio propagādi n̄ fāilia fastus sui: sed
 ciues ciuitatis dei: quibus annūciāne-
 rāt tanq̄ āgeli dei: vt ponerēt in deo
 sp̄s suā: siles illius qui nat' ē de seth fi-
 lius resurrectionis: ⁊ sperauit inuoca-
 re nomen dñi dei in qua spe essent cū
 suis posteris coheredes etnoz' bono-
 rum: ⁊ sub deo p̄e frēs filioz'. Nō aut'
 illos ita fuisse angelos dei vt homies
 non essent: sicut putant quidam: sed
 hoies proculdubio fuisse scriptura ip-
 sa sine vlla ambiguitate declarat. Luz
 eim' premissum esset q̄ videntes ange-
 li dei filias hoīum quia bone sunt sup-
 ferunt sibi vxores ex omnibus quas
 elegerant: mox adiunctum est ⁊ dixit
 dominus deus non permanebit sp̄s
 meus in hominibus his in eternum:
 propter qb' caro sunt. Sp̄s dei quip-
 pe fuerūt facti angeli dei ⁊ filij dei: sed
 declinando ad inferiora homines di-
 cuntur noīe nature non gratie: dicunt'
 ⁊ caro desertores spiritus: ⁊ deserēdo
 deserti. Et septuaginta quidem interp-
 tes: ⁊ angelos dei dixerūt istos ⁊ fili-
 os dei: quod quidem etiā nō habēt
 omnes codices. nam quidam nisi fili-
 os dei non habent. Aquila autē quez
 interpretem iudei ceteris anteponit:
 non angelos dei nec filios dei: sed fili-

os deorum interpretatus est. Vtrūq̄
 autem uerum est. Nam ⁊ filij dei erāt
 sub quo patre suorum patrū ēt frēs e-
 rant filij deorum: quoniam a dñs gēi-
 ti erant: cum quibus etiā ipsi dñj erāt:
 iuxta illud psalmi. Ego dixi dñj estis
 ⁊ filij excelsi omnes. Merito enīz cre-
 duntur septuaginta interpretes acce-
 pisse propheticum sp̄m: vt si quid ei'
 auctoritate mutarent: atq̄ aliter q̄ e-
 rat quod interpretabant dicerēt neq̄
 hoc diuinitus esse dictum dubitaret.
 Quamuis hoc in hebreo eē perhibea-
 tur ambiguum: vt filij dei ⁊ filij deoz'
 posset interpretari. Omittamus igī e-
 aruz scripturarum fabulas que apo-
 cryphe nuncupantur: eo q̄ earum oc-
 culta origo non claruit patribus: a q̄
 b' vsz ad nos auctas veracium scrip-
 turaruz certissima ⁊ notissima succes-
 sione puenit. In his aut' apocryphis
 ⁊ si iuēt aliqua vītas: tñ propter mul-
 ta falsa nlla ē canōica auctas. Scrip-
 sisse quidem nonnulla diuina enoch il-
 lum septimum ab adam negare non
 possumus: cum hoc in epistola canōi-
 ca iudas ap̄tus dicat. Sz n̄ frustra nō
 sunt in eo canone scripturaruz: q̄ sua-
 batur in templo hebrei populū succe-
 dentium diligentia sacerdotum. Cur
 autem hoc: nisi qz ob antiquitatē sus-
 pecte fidei iudicata sunt: nec vtrū hec
 essent que ille scripsisset poterat inuēi-
 ri: non talib' proferentib' qui ea per
 seriem successiōis reperientur rite ser-
 uasse: Unde illa que sub eius nomine
 proferunt: ēt continent istas de gigan-
 tibus fabulas: q̄ nō habuerūt hoīes
 p̄es: recte a prudentib' iudicant non
 ipsius esse credenda: sicut multa sub
 nomibus ⁊ aliozū prophetaz: ⁊ recē-
 tiora sub nominibus apostoloruz ab
 hereticis proferūtur: que oīa s̄b nōīne
 apocryphorum ab auctoritate cano-
 nica diligenti examinatione remota
 sunt. Igī secūdū scripturas canōicas

hebreas atq; christianas multos gigātes ante diluuiū fuisse dubium n̄ ē ⁊ hos fuisse ciues terrigenae societatis hōinū: dei autem filios qui secundū carnem de seth propagati sunt: i hac societatem deserta iustitia declinasse. Nec mirandū ē q̄ et de ipsis gigātes nasci potuerunt. Neq; n. oēs gigātes fuerunt: sed magis multi vtiq; tūc fuerūt: q̄ post diluuiū temporib⁹ ceteris. Quos p̄pterea creare placuit creatōi: vt hinc et oñderetur: non solum pulchritudines verum etiā magnitudines ⁊ fortitudines corporū n̄ magnipēdas eē sapienti: qui sp̄alibus atq; immortalibus longe melioribus atq; firmitioribus ⁊ bonorū p̄p̄rijs n̄ bonorū malorū que cōibus beatificatur bonis Quam rem alius propheta commendans ait. Ibi fuerunt gigantes illi nominati: qui ab initio fuerunt staturosi: scientes prelium. Non hos elegit domin⁹ nec viā scientie dedit illis sed interierunt quia non habuerunt sciām: pierūt p̄p̄t inconsiderantiam.

Quō intelligendū sit q̄ d̄ eis qui diluuiō perendi erant dñs dixerit: erunt dies eorū cētū viginti āni. c. xxiij.

q̄ Uod autē dixit deus: erunt dies illorū centū viginti anni: n̄ sic accipiendū ē: quasi prenūciatū sit post hec hoies centū viginti ānos viuēdi nō transgredi: cū ⁊ p̄ diluuiū et quingentos excessisse iuēiamus. Sz intelligendū ē hoc deum dixisse cum circa finez quingentorum annorum esset noe. id est quadringentos octoginta vite annos ageret quos more suo scriptura quingentos uocat: nomine totius maximam partem plerūq; significans: sexcentesimo quippe anno vite noe secundo mense factum est diluuiū. Ac sic centum viginti anni predicti sunt futuri vite hominum periturorū: q̄b⁹

transactis diluuiō deleteretur. Nec frustra creditur sic factum esse diluuiū: iam non inuentus in terra qui non erant digni tali morte defungi: qua i īp̄ios uindicatum est: non q̄ hic quicq; bonis q̄nq; morturis tale gen⁹ mōtis faciat aliquid quod eis possit obesse post mortem. Veruntamen nullus eorum a diluuiō mortuus est: quos d̄ semine seth propagatos sancta scriptura cōmemorat. Sic autem diuinitus diluuiū causa narratur. Videns iquit dominus deus quia multiplicatae sunt malicie hominum super terram ⁊ q̄ vnusquisq; cogitat in corde suo diligēter maligna super omnes dies: cogitauit q̄ fecit hoiem super terram: ⁊ recogitauit ⁊ dixit deus. Delebo hoiem quē feci a facie terre: ab hoie usq; ad pecus: ⁊ a reptentib⁹ vsq; ad volatilia celi: quia iratus sum quoniā feci eos.

De ira dei q̄ incōmutabilē tranquillitātē nlla inflāmatioe ptūbat. c. xxv.

i Ira dei non perturbatio ai ei⁹ ē: sz iudiciū quo irrogat pena peccato. Cogitatio vero eius ⁊ recogitatio: mutandarum rerū ē immutabilis ratio. Neq; n. sicut hoiem ita deū cuiusq; facti sui penitet: cuius est d̄ oibus oīo rebus tam fixa sentētia q̄ certa prescientia. Sed si non vtatur scriptura talibus uerbis: non se quodamō familiarius insinuabit oīi genere hōinum quibus vult esse consultum: ut ⁊ terreat superbientes ⁊ exerceat querētes: ⁊ excitet negligentes: ⁊ alat intelligentes Quod non faceret: si non se p̄us inclinaret ⁊ quodammodo descenderet ad iacentes. Quod autē etiam interitum omnium animalium terēorum volatiliūq; denuntiat magnitudinem future cladis effatur: non aiantibus ratiōis expertibus tanq; ⁊ ipsa

peccauerint miatur exitium.

Quod arca quā noe iussus est facere in oībus christum ecclesiāq; signi-
ficet. xxvi.

I Am vero q; noe hōi iusto et sic
d illo scriptura veridica loq; in
sua generatione profecto: n̄ utiq; sicut
perficiendi sunt ciues ciuitatis dei in
illa imortalitate q̄ equabuntur angel
dei: sed sicut esse possunt i hac peregrini-
natione perfecti: imperat deus vt arcā
faciat: in qua cū suis. i. vxore filijs nu-
ribus: et cum animalibus que ad illuz
ex dei precepto in arcam ingressa sūt
liberaretur a vastitate diluuij: pculdu-
bio figura est peregrinantis in hoc se-
culo ciuitatis dei: hoc est ecclesie que
fit salua per lignum in quo pependit
mediator dei et hōinum homo christus
iesus. Nam et mesure ipse longitudi-
nis et latitudinis et altitudinis eius si-
gnificant corpus humanum in cuius
veritate ad homines p̄nunciatus est
uenturus: et venit. Humani quippe cō-
poris lōgitudō a v̄rice vsq; ad vestigi-
a sexies t̄m h̄z q̄ latitudo q̄ ē ab vno
latere vsq; ad alterum. latus: et decies
tantum q̄ altitudo: cuius altitudinis
mensura est in latere a dorso vsq; ad
ventrem velut si iacentem hōiem me-
tariis supinum seu pronuz: sexties t̄m
longus ē a capite vsq; ad pedes: q̄ la-
tus a dextera in sinistra vel a sinistra
in dexteram: et decies q̄ altus a terra.
Unde facta est arca trecentorum in lō-
tudie cubitoꝝ: et quinquaginta in lati-
tudine: et triginta in altitudine. Et q̄
ostium in latere accepit: profecto illud
est vulnus q̄n latus crucifigi lancea p-
foratum ē. hac quippe ad illū vēētes
ingrediuntur: q; inde sacramenta ma-
narūt quibus credentes inq̄ntantur.
Et q; de lignis quadratis fieri iubet:
vndiq; stabilem vitam sanctoꝝ signi-

ficat. Quacunq; n. vertezis quadratū
stabit. Et cetera que in eiusdē arce cō-
structione dicuntur: ecclesiasticaz signa
sunt rerum. Sed eaz nunc psequi lon-
gum ē: et hoc iam fecimus in opere qd̄
aduersus faustum manicheū scripsi-
mus negantem in libris hebreozum
aliqd̄ de christo prophetatum. Et fie-
ri quidem pōt: ut et nobis quispiā: et a-
lius alio exponat hec aptius: dum t̄m
ea q̄ dicuntur ad hanc de qua loqm̄
dei ciuitatem in hoc seculo maligno
tanq̄ in diluuiō peregrinantē oīna re-
ferantur: si ab eius sensu qui ista con-
scripsit: non uult longe aberrare q̄ ex-
pōit. Exempli gr̄a: velut si quispiā qd̄
hic scriptū ē arce inferiora bicamera-
ta et tricamerata facies ea: non qd̄ ego
in illo opere dixi velit intelligi: q; ex o-
nibus gentibus ecclesia congregatur:
bicameratam dictam propter duo ge-
nera hominum circunfionem scilicet
et preputiuz: quos apostolus et alio mō
dicit iudeos et grecos tricameratā v̄o
eo q; oēs gentes d̄ tribus filijs noe p̄
diluuium iparate sunt: s; aliud dicat
aliqd̄ qd̄ a fidei regula non sit alienū.
Nā qm̄ n̄ solum in inferioribus māstio-
nes h̄z arcaz voluit: v̄z et in superi-
oribus: et hec dixit bicamerata: et in su-
priorib; superiorū: et hec appellauit ē-
camerata: vt ab imo sursum versus t̄tia
consurgeret hitatio: possunt hec intel-
ligi et illa tria que cōmendat apostolus
fides: spes: caritas: possunt et multo
conuenientius tres ille vbertates euā-
gelice: tricena: sexagena: centena: vt in
infimo hitet pudicitia coniugalis: su-
pra vidualis: atq; hac superior virgīa-
lis: et siquid melius secundum fidem
ciuitatis huius intelligi et dici potest.
Hoc etiam de ceteris que hic exponē-
da sunt dixerim quia et si non vno dis-
seruntur modo ad vnaz tamen catho-
lice fidei concordiam reuocanda sūt.

noe fuit facta
in latitudine cont
tionis p̄ h̄z
q; fuit xp̄us b̄n
filius dei v̄ij:

De arca atq; diluuió nec illis esse
consentiendum: qui solam historiam
recipiunt sine allegorica significatióe:
nec illi q; solas figuras defendunt: & pu-
diata historica veritate. c. xxvij.

Non tamen q̄sq; putare oꝝ: aut
frustra hec esse conscripta: aut
t̄m̄mō rerum gestarū veritatē sine ulli
allegoricis significatiōibus hic eē q̄-
rendam: aut econtrario hec omnino
gesta non esse: sed solas esse uerborū
figuras: aut quicquid illud est nequa-
q̄ ad prophetiā ecclie pertiere. Quis
.n. nisi m̄te peruersus ianiter scriptos
esse contendat libros per annorū mi-
lia tanta religione & tam ordinate suc-
cessionis obseruantia custoditos: aut
solas res gestas illis intuēdas: vbi cer-
te ut alia omittam: si nūerositas aiali-
um cogebat arce tātā fieri magnitudi-
nem: immunda bina & mūda septēa i-
tromitti aialia: q̄d cogebat cū equali
numero possent vtrāq; seruari? Aut
vō de q; ppter reparandū genus huā-
da precepit: eo mō illa quo instituerat
restituere non valebat? Qui vero non
esse gesta: sed solas rez significandaz
figuras eē contendunt: primum opi-
nāt tā magnū fieri non potuisse dilu-
uiū: ut altissimos montes quindeci cu-
bitis aqua crescendo transcēderet: pp-
ter olympi verticē montis supra quā
perhibentur nubes non posse conscen-
dere: q; tam sublimis q̄ celum sit: ut n̄
ibi sit aer iste crassior ubi venti nebu-
le imbresq; gignuntur: nec attendunt
omnium elementorum crassissimam
terram ibi esse potuisse. An forte ne-
gant eē terram verticem mōtis. Cur
iḡ vsq; ad illa celi spacia terris exalta-
ri licuisse: & aquis exaltari nō licuisse
cōtendunt: cū isti mensores & p̄sores
elementorum aquas fr̄is phibeant su-
periores atq; leuiore? Quid itaq; iō

nis afferūt quare terra grauior et in-
ferior locū celi tranquillioris inuasit
per volumina tot annorū: & aqua le-
uior ac superior permissa non sit hoc
facere saltez ad tempus exiguū? Dicūt
ē non potuisse capere arce illi' quan-
titatē aialium genera taz multa i vtro-
q; sexu: bina de imūdis: septēa de mun-
dis: q; mihi vidēt nō cōputare nisi tre-
cēta cubita lōgitudinis: & latitudinis
q̄nquagita: trigita altitudinis: nec co-
gitare aliud t̄m̄ eē in superiorib': iten-
q; aliud t̄m̄ in superiorib' superiorū:
ac per hoc ter ducta illa cubita fieri n̄
genta per longum: cētum quinquagi-
ta per latū: nonaginta per altū. Si au-
tem cogitemus qđ origenes non inele-
ganter astruxit. moysen. s. hominem
dei eruditum sicut scriptum ē oī sapiē-
tia egyptiorum: qui geometricā dilexe-
runt: geometrica cubita significare po-
tuisse: ubi unum quantum sex n̄a va-
lere asseuerant: quis non videat quan-
tum rerum capere potuit illa magni-
tudo? Nam illud quod disputant tan-
te magnitudinis arcam non potuisse
compingi: ineptissime calumniantur:
cū sciant immensas urbes fuisse cons-
tructas: nec attendunt centum annos
quibus arca illa est fabricata. Nisi for-
te lapis lapidi adherē potest sola cal-
ce p̄unctus: vt murus p tot milia cir-
cumagatur: & lignum ligno per suscu-
dines epyros clauos gutez bituminis
nō potest adherere: vt fabricaretur ar-
ca non curuis sed rectis lineis lōge la-
teq; porrecta: quā nullus in mare mic-
tit conatus hominum sed leuet vnda
cum venerit naturali ordine ponderē
magisq; diuina puidētia q̄ huāna pru-
dentia natantez gubernet ne incurrat
vbiq; naufragium. Quod autem
scrupulosissime queri solet d̄ minutis-
simis bestiolis: non solum quales sūt
mures & stelliones: verum etiā quales
locuste: scarabei: musce dēiq; & pulices

vtrum non amplioris numeri in arca
 illa fuerint q̄ qui ē diffinitus: coz hoc
 imperaret deus: prius admonendi sē
 quos hec mouent: sic accipiendum eē
 quod dictuz ē que reptant sup terrā:
 vt necesse non fuerit conseruari i arca
 que possunt in aquis uiuere: non solū
 merfa sicut pisces: verum supnatātia
 sicut multe alites. Deinde cum dicitur
 masculus ⁊ femina erunt: profecto in
 telligitur ad reparandum genus dici.
 Ac per hoc nec illa necesse fuerat ibi
 eē: que possunt sine concubitu de qui
 busq̄ reb⁹ vl' rez corruptionibus nas
 ci: l' si fuerūt sicut in domibus eē cōsu
 uerūt: sine vllō numero diffinito esse
 potuisse. Aut si mysterium sacratissi
 mum quod agebatur: ⁊ tante rei figu
 ra etiam in veritate facti aliter nō pos
 set impleri: nisi ut omnia ibi certo illo
 numero essent que uiuere in aquis na
 tura prohibente non possent: non fu
 it ista cura illius hominis vel illorum
 hominum: sed diuina. Non. n. ea noe
 capta intromittebat: sed venientia ⁊ i
 trantia permittēbat. Ad hoc. n. ualet
 quod dictum est: intrabunt ad te: non
 .s. hōis actu sed dei nutu: ita sane ut n̄
 illic fuisse credēda sint que sexu carēt.
 Prescriptū est enim atq̄ diffinitū: ma
 sculus ⁊ femina erunt. Alia sūt quip
 pe que de quibusq̄ rebus sine concu
 bitu ita nascuntur: vt postea concum
 bant ⁊ generent: sicut mulce. Alia vō
 in quibus nihil sit maris ⁊ femine sic
 apes. Ea pōro que sic habent sexū: vt
 non hēant fetum sicut muli ⁊ mule:
 mirū si ibi fuerūt: ac non potius parē
 tes eorum ibi fuisse suffecerit: equinū
 videlicet atq̄ asininum gen⁹: ⁊ si qua
 alia sunt que cōmixtiōe diuisi generis
 genus aliquod gignunt. Sed ⁊ si hoc
 ad mysterium pertinebat: ibi erant: hz
 enim ⁊ hoc genus masculum ⁊ femi
 nam. Solet et mouere nonnullos: ge
 nera escarum que illic habere possant

aialia que non nisi carne uesci putan
 tur: vtrum preter numerum ibi fuerit
 sine transgressione mandati: que alio
 rum alendorum necessitas illic coegit
 set includi. An vero quod potius est
 credendum preter carnes aliqua ali
 mēta eē potuerunt: que omnibus con
 uēirēt: Nouim⁹. n. q̄ multa aialia q̄b⁹
 caro cibus ē frugibus pomisq̄ vesca
 ē ⁊ maxie sicc atq̄ castaneis. Quid ez
 go mirū si vir ille sapiens ⁊ iustus et
 diuinit⁹ admonit⁹ quid cuiq̄ congru
 eret: sine carnibus aptam cuiq̄ generi
 alimonā preparauit ⁊ cōdidit: Quid
 est autem quo uesci non coegeret fāes:
 Aut quid non suaue aut salubre face
 re posset deus: qui etiam vt sine cibo
 uiuerent diuina facilitate donaret: ni
 si vt pascere n̄t et hoc implende figu
 re tanti mysterij cōuēiret. Non autez
 ad presignandam ecclesiam pertinere
 taz multiplicata rerum signa gestaz:
 nisi fuerit contentiosus nemo permit
 titur opinari. Jam enim gentes ita ec
 clesiam repulerunt: mundiq̄ ⁊ immū
 di donec certum perueniatur ad finē:
 ita eius vnitatis quadam compagine
 continentur: vt ex hoc vno manifestis
 simo: etiam de ceteris que obscurius
 aliquanto dicta sūt ⁊ difficilius agno
 sci queunt dubitari fas non sit. Que
 cum ita sint: sic nec inaniter ista esse
 scripta putare quisq̄ vel durus aude
 bit: nec nihil significare euz gesta sint:
 nec sola dicta esse significatiua non fa
 eta: nec aliena esse ab ecclesia significā
 da probabiliter dici potest: sed magis
 credendum est ⁊ sapienter esse memo
 rie litterisq̄ mandata: ⁊ gesta esse et
 significare aliquid: ⁊ ipsum aliquid
 ad prefigurandam ecclesiam pertine
 re. Jam vsq̄ ad hunc articulum per
 ductus liber iste claudendus est: vt a
 barum ciuitatum cursus terrene scilicet
 ⁊ secundum hominem uiuentis: et
 celestis secundum deum p⁹ diluuiū et

deinceps in rebus consequentibus re-
quiratur.

Aurelij augustini de ciui-
tate dei liber octimusseptim^o.

An post diluuiū a noe vsq; ad abra-
am aliq̄e familie fm̄ deū viuentium
reperiantur. c. i.

OSTENDI
dium pcuratis
sce uestigia ciui-
tatis vtrum cō-
tinuata sint: an
intercurrentibus
impietatis inter-
rupta t̄pib^o ita
vt nullus hominū veri unius dei cul-
tor existeret ad liquiduz scripturis lo-
quētib^{us} inuenire difficile est. propter
ea quia in canonicis libris post noe q̄
cum p̄iuge ac tribus filijs totidēq; nu-
ribus suis: meruit per arcam a vasta-
tione diluuij liberari: non inuenimus
vsq; ad abraam cuiusq; pietati euidē-
ti diuino eloquio predicatam: nisi q̄
noe duos filios suos sem et iaphet p̄-
phetica benedictione cōmendat: itūes
et preuidens qd̄ longe fuerat post fu-
turum. Nō sc̄um est etiam illud vt fili-
um suū medium hoc est primogēi-
to minorem vltimozq; maiorem: qui
peccauerat in patrem: non in ipso sed
in filio eius suo nepote maledicēt his
verbis. Maledictus chanaaz puer fa-
mulus erit fratribus suis. Chanaam
porro natus fuerat ex cham: qui p̄is
dormientis nec texerat: sed potius p̄-
diderat nuditatem. Unde et consecut^o
adiungit benedictionem duorum ma-
ximū et minimū filiorum: dicens. Bene-
dictus dñs deus sem: et erit chanaam
puer illius: letificet deus iaphet et ha-
bitet in domibus sem: sicut ipsa eius-
dem noe et vinee plantatio: et ex eius

fructu inebriatio: et dormientis nuda-
tio: et que ibi cetera facta atq; cōscrip-
ta sunt: prophetice sunt grauidata sē-
sibus et velata tegminibus.

Quid in filijs noe propheticē fue-
rit prefiguratum. c. ij.

I Ed nunc rerū effectū iā i poste-
ris p̄secuto: que opera fuerāt sa-
tis aperta sūt. Quis. n. hoc diligēt̄ n̄
telligēt̄ aduertens n̄ agnoscat i chri-
sto: Sem quippe de cuius semie nat^o
est christ^o: interpretat^o noiatus. Quid
autem noiati^o christo: cuius nomē v-
biq; iam flagrat: ita vt in cantico can-
ticozū ēt ipsa precinente prohetia vn-
guento cōparetur effuso. in cuius dōi-
bus. i. ecclesijs habitat gentium latitu-
do: Nam iaphet latitudo interpretat^o.
Cham porro qui interpretat^o callid^o:
medius noe filius tanq̄ se abvtroq;
discernēs: et inter utrūq; remanēs: nec
in p̄mitijs israelitaruz nec in plenu-
dine gentium: qd̄ significat nisi hētico-
ruz genus callidum n̄ spū sapientie s;
spū uersipellis astutie: quo solēt here-
ticorum feruere precordia et pacem
conturbate sanctorum. S; hec i vsuz
cedūt p̄ficiētū iuxta illud apli. Opor-
tet hēses esse ut probati manifesti fiāt
in vobis. Unde etiam scriptum est: fi-
lius eruditus sapiens erit: imprudēte
aut ministro vtetur. Multa q̄ppe ad
fidem catholicam p̄tinētia: dū hētico-
rū callida inquietudie exagitantur ut
aduersus eos defendi possint et p̄side-
rantur diligētius: et intelligūt̄ clariuz:
et istantius predicantur: et ab aduersa-
rio mota questio discendū existit occa-
sio. Quamuis non solum qui sunt ap-
tissime separatt: verum omnes qui in
christiano vocabulo gloriāntur: et per-
dite uiuunt: n̄ absurde possunt videri
medio noe filio figurati. Passionē q̄p
quippe christi que illius hominis

nuditate significata ē: et annūciāt p̄f̄tendo: et male agēdo exhorant. De talibus ergo dictū ē. Ex fructibus eorū cognoscetis eos. Ideo cham ī filio suo maledictus est: tanq̄ in fructu suo. i. in opere suo. Unde p̄ueniēter et ip̄e filius eius chanaan interpretatur motus eorum. Quod aliud quid est q̄ opus eorum? Sem vero et iaphet tanq̄ circūcisio et preputiū vel sicut alio mō eos appellat ap̄tus iudei et greci: s̄ uocati et iustificati: cognita quoquē nuditate p̄ris qua significabatur passio saluatoris sumētes uestimentuz posuerūt supra dorsa sua: et intrauerunt a v̄si et operuerūt nuditatem patris sui nec viderūt qd̄ iuerēdo texerūt. Quodam. n. mō in passione christi et qd̄ p̄ nobis factum est honoramus: et iudeorum facinus auersamur. Vestimētū significat sacramentum: dorsum mēoria preteritorum: quia passiōez christi eo. s. i. a. tempore quo habitat iaphet in domibus sem et malus frater in medio eorum transactā celebrat ecclesiā: non adhuc prospectat futuram. Sed malus frater in filio suo id est in opere suo: puer id est seruus est: fratrum honorū: cū ad exercitationem patientie: v̄l ad p̄fectū sapientie scientie v̄tū malis boni. Sunt. n. teste ap̄lo q̄ christuz annūciant non caste: sed siue occasione inquit siue ueritate christus ānūciatur: in hoc gaudeo sed et gaudebo. Ip̄se quippe plantauit vineam de qua dicit propheta. Vinea domini sabaoth domus israel est. Et bibit de vino eius: siue ille calix hic intelligatur de quo dicit: potestis bibē calicē quez ego bibitur? sū: et pater si fieri pōt trāseat a me calix iste: quo suā sine dubio significat passionem: siue quia vinum fructus est vinee: hoc potius illo significatum est: q̄ ex ipsa vinea hoc est ex genere israelitarum carnez pro nobis et sanguinem vt pati posset assūpsit: et

inebriatus est id ē passus est: et nudatus est. Ibi nanq̄ nudata est id est ap̄paruit eius infirmitas de qua dicit apostolus. Et si crucifixus est ex infirmitate. Unde item dicit. Infirmituz dei fortius est hominibus: et stultuz dei sapientius est hominibus. Quod vero cum dictū esset et nudatus est addidit scriptura in domo sua eleganter ostendit: q̄ a sue carnis gente et domesticis sanguinis sui v̄tq̄ iudeis fuerat crucem mortēq̄ passurus. Hāc passionē christi foris in sono tm̄ vocis reprobi annūciant. non. n. q̄ annūciāt itelligūt. p̄bi aut̄ in iūiori hoīe h̄nt tam grande mysteriuz atq̄ honorant int̄ in cōde infirmū et stultū dei: q̄ fortius est et sapientius hominibus. Huius rei figura est q̄ cham exiens hoc nūciauit foris. Sem vero et iaphet vt hoc uelarent hoc est honorarent ingressi sunt hoc est interius id egerūt. Hec scripture secreta diuine idagam? vt possum? alius alio magis min? ve congruēt: verūtamen fidelz certū tenentes n̄ ea sine aliqua prefiguratione futurorū gesta atq̄ p̄scripta: neq̄ nisi ad christū et eius ecclesiam que ciuitas dei ē eē referenda: cuius ab initio genezis hūani non defuit predicatio quam per ōnia videm? impleri: benedictis igitur duobus filijs noe atq̄ vno in medio eorum maledicto: deinceps vsq̄ ad abram de iustorum aliquozuz qui pie deuz colerent commemoratiōe silitum ē p̄ annos āplius q̄ mille. Nec eos de fuisse crediderim: s̄ si ōes cōmemorēt nimis longuz fieret: et esset hec magis historica diligentia q̄ prophetica prouidentia. Illa itaq̄ exequitur litterarum sacrarum scriptor: istarum vel poti? p̄ eū dei sp̄s: quibus non solum narrētur preterita: verum et prenūciant futura: que tamē pertinet ad ciuitatem dei quia et de hominibus qui n̄ sunt ciues eius quicquid hic dicitur

ad hoc dicitur vt illa ex comparatiōe contraria vel proficiat vel emieat. Nō sane oīa que gesta narrantur aliqd et significare putanda sunt: sed ppter illa que aliquīd significant etiaz ea q̄ nihil significant atrextuntur. Solo. n. vōe re terra profcīditur: sed vt hoc fieri possit etiaz cetera aratri membra sūt necessaria. Et soli nerui in cithara atz huiusmodi vasis musicis aptātur ad cantum: s; ut aptari possint insūr z cetera in compaginibus organozū: que n̄ percipiuntur a canentibus: sed ea q̄ percussa resonant his connectantur: Ita in prophetica historia dicuntur z aliqua que nihil significant s; q̄bus adhereant que significant: z quodam modo religentur.

De generationibus trium filioruz noe. c. iij.

Generationes ergo filiorū noe d̄ inceptu intuende: z qd̄ de his dī cēdū videt: atrextū ē huic operi: quo ciuitatis vtriusq; terre. s. z celestis per tempora pcurus ondit. Lepte sē autem commemorari a minio filio q̄ vocat̄ est iaphet: cuius filij octo noīati sunt: nepotes autem septem de duobus filijs eius tres ex vno: quatuō ex altero. Fiunt itaq; omnes quidecī. Filij autē chā hoc est medij filij noe quatuor: z nepotes quinq; ex vno eius filio: p nepotes duo ex nepote vno: fit eorum summa vndecī. Quib; enumeratis redit tanq̄ ad caput: z dī. Chus autem genuit nemroth: hic cepit esse gigas super terrā. Hic erat gigas v̄eator: contra dñm deuz. Propter hoc dicunt sicut nemroth gigas venator cōtra dñm. Et factum est initium regni eius babylon: oreg archad z chalāne in terra sennaar. De terra illa exiit asur: z edificauit ninieuz z ioboth ciuitatem: z caletb z dasem inter mediu;

ninieuz z caletb hec ciuitas magna. Iste pōro chus p̄ gigatis nemroth: p̄mus noīatus est in filijs cham: cuius quinq; filij iam fuerant computati et nepotes duo. Sed istum gigantez aut post nepotes suos natos genuit: aut quod est credibilius seorsuz de illo ppter eius eminentiam scriptura locuta est: quando z qd̄ regnoz eius cōmēoratum est: cuius initium erat illa nobilissima babylon ciuitas: z que iuxta commemorate sunt siue ciuitates siue regiones. Quod veio dictum est de terra illa id est de terra sennaar que pertinebat ad regnum nebroth: exisse asur z edificasse ninieuz z alias quas contexit ciuitates: longe postea factū est: quod ex hac occasiōe perstrinxit: propter nobilitatem regni assyriozū: quod mirabiliter dilatauit ninus belii filius cōditoz ninieuz ciuitatis magne cuius ciuitatis nomen ex illius nomie derivatum est: vt a nino ninieue vocaretur. Assur autē vnde assyri non fuit in filijs cham medij filij noe: sed in filiis sem reperitur: qui fuit noe maximus filius. Unde apparet de progenie sem exortos fuisse qui postea regnoz gigantū illius obtinerent: z inde procederēt atq; alias condirent ciuitates quaruz pria est a nino appellata ninieue. Hinc reditur ad aliū filium chaz q̄ vocabatur mesrem: z commemorantur quos genuit non tanq̄ singuli hōines: s; nationes septem. Et de sexta velut de sexto filio gens cōmemoratur exisse que appellatur philistim: vnde fiūt octo. Inde iterum ad chanaan dicitur i quo medius noe filius maledictus ē cham: z quos gēuit vndecim noīat. Deinde vsq; ad quos fines puenerint cōmēoratis quibusdam ciuitatib; dī. Ac p hoc filijs nepotibus computatis de progenie cham: triginta unus geniti referuntur: restat cōmemorare filios sem maximi filij noe. Ad euz quippe gradati

generationum istarum peruēit a mini-
mo exorta narratio. Sed vnde incipi-
ūt cōmēorari filij sez: hz quiddā ob-
curitatis: quod expositiōe illustrandū
est: quia ⁊ multū ad rez pertinet quaz
requirimus. Sic enim legitur. Et sem
natus est: et ipsi patri dñum filiorū he-
ber fratri iaphet maiori. Ordo vboꝝ
est. Et sem nat⁹ ē heber: qui sez p̄r est
dñum filioꝝ suoz. Sez ergo patriar-
chaz itelligi voluit dñuz qui d stirpe
eius exorti sunt: quos cōmēoratur⁹
ē: siue sint filij siue sint nepotes ⁊ p̄o
nepotes: ⁊ deinceps inde exorti. Non
sane istuz heber genuit sez: sed ab illo
quintus in progenitorum serie reperi-
tur. Sez quippe inter alios filios gēu-
it arfaxat. Arfaxat genuit caynā. Cay-
nan genuit sala. Sala genuit heber.
Non itaq; frustra ipse primus ē noia-
tus in progenie veniente de sez: ⁊ pre-
latus est etiam filijs cū sit quintus ne-
pos: nisi quia verum est q̄ traditur
ex illo hebreos esse cognominatos tā-
q̄ heberaeos: cum ⁊ alia possit esse o-
pinio: vt ex abraam tanq̄ abraei dicti
esse videantur. Sed nimiruz hoc v̄m
est q̄ ex heber hebrei appellati sunt:
ac deinde vna detracta littera hebrei:
quaz linguaz solus israel populus po-
tuit obtinere: in quo dei ciuitas ⁊ i sã-
ctis peregrinata est: ⁊ in omnibus sa-
cramento adumbrata. Igitur filij sez
prius sez nominantur: deinde ex vno
eorum nati sunt quatuor nepotes ei⁹:
itēq; alter filioꝝ sez genuit eius ne-
potem. Atq; ex illo itidem pronepos
natus est atq; inde abnepos qui ē he-
ber. Genuit autem heber duos filios:
quozum vnuz appellauit phalech: qđ
interpretatur diuidens. Deinde scrip-
tura subiungens rationēq; huius no-
minis reddens: quia in diebus inquit
eius diuisa est terra. Hoc autem quid
sit post apparebit. Alius vero qui na-
tus est ex heber gēuit duodeci filios:

ac per hoc fiunt ones progeniti de sez
viginti⁹septem. In summa igitur om-
nes progeniti de tribus filijs noe: id ē
quindecim de iaphet: ⁊ triginta vnus
de cham: viginti⁹septem de sem: fiunt
septuaginta ⁊ tres. Deinde sequitur
scriptura dicens. Hi filij sem in tribu-
bus suis secundum linguas suas: i re-
giōib⁹ suis ⁊ in gētib⁹ suis. Itēq; d̄ oī
b⁹ he inq̄t trib⁹ filioꝝ noe fm genera-
tiones eoz. Ab his disperse sunt in
sule gētū si terrā p̄ diluuiū. Vnd col-
ligitur septuaginta tres vel potius qđ
postea demonstrabitur septuaginta du-
as gentes tūc fuisse: n̄ hoies. nam ⁊ p̄
us cum fuissent commemorati filij ia-
phet: ita conclusum est: ex his segrega-
te sunt insule gentium in terra sua: v-
nusquisq; secundum linguam suam in t̄-
bibus suis ⁊ in gentibus suis. Jaz ve-
ro in filijs cham quodā loco apertius
gentes cōmēorate sunt: sicut supius
ostendi. Mesraem genuit eos qui di-
cuntur ludin: ⁊ eodez modo cetera vs-
q; ad septem gentes. Et enumeratis o-
nibus postea concludens hi filij chaz
inquit in t̄bub⁹ suis hz linguas suas:
in regionibus suis ⁊ in gētibus suis.
Propterea ergo multozū filij non sūt
cōmēorati: quia in gētibus alijs nas-
cendo accesserūt: ipsi autē gentes facere
nequiverunt. Nam que alia causa ex-
titit: vt cū filij iaphet octo enūmerēt:
ex duobus eozum tm̄ filij nati cōmēo-
rantur: ⁊ cū filij cham quatuor nomi-
nentur: ex tribus tantuz qui nati sunt
adiciuntur: cum filij sez nominēt sex:
duorum tm̄ posteritas attextitur: Nū-
quid ceteri sine filijs remanserūt: Ab-
sit hoc credere. Sed gentes propter
quas commemorari digni essent non
vtiq; fecerunt: quia sicut nascebantur
alijs gentibus addebantur.

De diuersitate linguarum p̄cipio
q; babylonis. c. iij.

c Um ergo in suis linguis iste gētes fuisse referantur: redit tamē ad illud tēpus narratio qm̄ vna lingua omnium fuit: et in̄ iā exponit quid acciderit vt linguarū diuersitas nascēt. Et erat inquit oīs terra labium vnū: et vox vna oībus. Et factū est cū mouerent ipsi ab oriente: inuenerūt capū in terra sennaar: et bitauerunt ibi. Et dixit hō proximo suo: venite faciam⁹ lateres et coquam⁹ illos igni. Et facti sunt illis lateres in lapidē et bitumen erat illis lutum. Et dixerūt venite edificemus nobismetipsis ciuitatē et turri cuius caput eat vsq; ad celum: et faciam⁹ nobis nomen añq; dispergamur i faciem oīs terre. Et descendit domin⁹ videre ciuitatem et turrim quā edificauerunt filij hōinum. Et dixit domin⁹ deus: ecce genus vnum et labium vnū omnium: et hoc inchoauerunt facē: et unc non deficiant ex illis omnia: que conati fuerint facere: venite et descēdetes confundamus ibi linguam eorum vt non audiat vnusquisq; vocē proximi sui. Et dispersit eos domin⁹ in sup faciem omnis terre et cessauerūt edificantes ciuitatē et turris. Propter hoc appellatum est nomē illius confusio: q; ibi confudit dominus labium omnis terre: et in̄ dispersit eos domin⁹ deus super faciem omnis terre. Ista ciuitas que appellata est confusio: ipsa est babilon: cuius mirabilem constructionem gentium etiam commendat historia. Babilon quippe interpretatur confusio. Unde colligitur gigantē illū nebroth fuisse illius conditorē quod superius breuiter fuerat itimātū: vbi cum de illo scriptura loqueretur ait. Initium regni eius fuit babilon: vt cū ciuitatum ceterarū gereret principatum: ibi esset tanq; in metropoli habitaculum regni: quous perfecta non fuerit vsq; in tantū modum quantuz superba cogitabat impietas. Nā nimia

dispoebatur altitudo que dicta est vsq; in celū: siue vnus turris eius quaz precipuam moliebant inter alias: siue omnium turrium que per numerum singularem ita significate sunt: vt dicitur milies et intelliguntur milia militū vt rana et locusta. Sic enim appellata est multitudo ranarum et locustarū: in plagis quibus egyptū percussū sūt per moysen. Quid autē factura fuerat humana et vana presumptio: Que si cuiuslibet et quantūlibet i celum ad v̄sus deū altitudinem molis extolleret: quando montes transcenderet vniuersos. Quando spaciū nebulosi aeris hui⁹ euaderet: Quid deūq; nocēt deo quantacūq; vel spiritalis vel cōporal elatio: Tutā uerūq; i celū viā moliter humilitas: sursum leuās cor ad dñz nostrum: non p̄tra dñm: sicut dictus ē gigas iste uenator contra dominum. Quod non intelligentes nonnulli ambiguo greco decepti sunt vt non in̄sp̄rentur contra dominum: sed ante dominum. Enantium quippe et contra et ante significat. Hoc enim verbum est etiam in psalmo: et ploremus ante dominum qui fecit nos. Et hoc verbum est etiam in libro iob: vbi scriptū ē in furorem erupisti contra dominū. Sic ergo intelligendus est gigas iste venator: contra dominum. Quid autē hic significatur hoc nomine quod est venator: nisi animalium terrigenarū deceptor: oppressor: extinator. Erigebat ergo cum suis popul⁹ turrez p̄ dñz quā ē impia significata superbia. Merito autem malus punitur affectus: etiam cui non succedit effectus. Senus vero ipsum pene quale fuit: Quoniam eim̄ dominatio imperantis i lingua est: ibi damnata est superbia: vt non intelligētur iubens homini: qui noluit intelligē vt obediret deo iubēti. Sic illa cōspiratio dissoluta est: cū quisq; ab eo quem non intelligebat abscederet: nec

se nisi et cū quo loq̄ poterat aggregaret: et p̄ linguas diuise sunt gentes dispersę per terras: sicut deo placuit q̄ hoc modis occultis nobisq̄ incomprehensibilibus fecit.

De descensione domini ad confundendā linguā edificatiū turri. c. v.

q̄ **U**od. n. scriptū ē: et descēdit dñs videre ciuitatem et turrim quā edificauerant filij hōinum: hoc ē n̄ filij dei: sed illa societas secundā hoīez viuens quam terrenam dicim⁹ ciuitatē n̄ loco mouetur deus qui semper ē vbique totus: sed descendere dē cum aliquid facit in terra: quod preter vsitatum nature cursum mirabiliter factum presentiam quodammō eius ostendat. Nec uidendo discit ad t̄pus q̄ n̄ q̄ potest aliquid ignorare sed ad t̄p⁹ videre et cognoscere dicitur: quod uideri et cognosci facit. Non sic ergo uidebatur illa ciuitas quomō eam dñs uideri fecit quando sibi quantum displiceret ostēdit. Quamuis possit intelligi deus ad illam ciuitatem descēdisse: quia descenderunt angeli eius in quibus habitat: ut quod adiunctum est et dixit dominus deus ecce genus vnū et labiū vnū oīū et cetera: ac deinde additum uenite et descendentes confundamus ibi linguam eorum recapitulatio sit demonstrans quemadmodum factum sit quod dictum fuerat: descēdit dominus. Si enim iam descenderat: quid sibi uult uenite et descendentes confundamus ibi linguam eorum: quō intelligitur angelis dictum: nisi quia per angelos descendebat qui in angelis descendentibus erat: Et bene non ait uenite et descendentes confundite: sed confundamus ibi linguam eorum ostendens ita se operari per ministros suos: ut sint etiam ipsi cooperatores dei sicut apostolus dicit: dei enim su-

mus cooperarij.

Qualis intelligēda sit locutio qua deus angelis loquitur. c. vi.

p̄ **O**terat et illō quando factus ē homo: d̄ angelis intelligi quod dictum est: faciamus hominem: quia non dixit faciam. Sed quia sequitur ad imaginem nostram: nefas est credere ad imaginem angelorum hominez factum: ut eandem esse imaginem angelorum et dei. Et ideo recte illic intelligitur pluralitas trinitatis quid trinitas: quid angeli trinitatis. Que tamē trinitas quia vnus est deus etiam cum dixisset faciamus: et fecit iquit deus hominem ad imaginem dei: non dixit fecerunt dij: aut ad imaginem deorum. Poterat et hic eadem intelligi trinitas tanq̄ pater dixerit ad filium et spiritum sanctum: uenite et descendentes confundamus ibi linguam eorum: si aliquid esset quod angelos prohiberet intelligi: quibus potius conuenit uenire ad deum motibus sanctis: hoc est cogitationibus pijs: quibus ab eis consulitur incommutabilis ueritas tā q̄ lex eterna: in illa eorum curia superna. Neq̄ enim sibi ipsi sunt ueritas: sed creatricis participes ueritatis: ad illaz mouentur tanq̄ ad fontem uite: ut q̄ non habent ex seipsis capiant ex ipsa: et ideo eorum stabilis est iste mor⁹ quo ueniunt qui non recedunt. Nec sic loquitur angelis deus quomodo nos inuicem loquimur nobis: uel ideo uel angelis: uel ipsi angeli nobis: siue per illos deus nobis: sed ineffabili suo modo: nobis autem hoc idē datur nostro modo. Dei quippe sublimior ante suum factum locutio: ipsius sui facti est immutabilis ratio: quę non habet sonū strepentem atq̄ transeuntem: sed v̄m sempiternę manentem et temporaliter operantem. Aliter loquitur angelis

sanctis: nobis autem aliter longe positis. Quando autem et nos aliquid tale locutionis interioribus auribus capimus: angelis propinquamus? Non itaque mihi assidue reddenda est ratio in hoc opere de locutionibus dei. Aut enim veritas incommutabili per seipsam ineffabiliter loquitur: rationalis creature mentibus: aut per mutabilem creaturam loquitur: siue spiritalibus imaginibus nostro spiritui: siue corporalibus vocibus corporis seculi. Illud sane quod dictum est et nunc non deficient ex illis omnia que conati fuerint facere: non dictum est confirmando: sed tanquam interrogando sicut solet a comminantibus dici: quemadmodum ait quidam. Non arma expediunt totaque ex urbe sequentur? Sic ergo accipiendum est tanquam dixerit. Nonne omnia deficient ex illis: que conati fuerint facere? Sed si ita dicatur: non exprimit confirmantem. Verum propter tardiusculos addidimus particulam id est ne: ut dicemus nonne quoniam vocem pronuntiatis scribere non possumus pro ne non: et pro ni nisi scribere solemus. Ex illis igitur tribus hominibus noe filijs: septuagintatres vel potius ut ratio declaratur est septuagintadue gentes: totidemque lingue per terras esse ceperunt: que crescendo et insulas impleuerunt. Auctus est autem numerus gentium multo amplius quam linguarum. Nam et in africa barbaras gentes in vna lingua plurimas nouimus. Et homines quidem multiplicato genere humano ad insulas inhabitandas nauigio transire potuisse quis ambigat?

An de bestiarum genus et remotissime a terris insule ex eo numero acceperunt: quod in arca diluuii inundatione fuerit est. c. vij.

¶ Ad questio omni genere bestiarum est: que sub cura hominum non sunt: ut sicuti rane non nascantur ex ter-

ra: sed sola commixtione maris et seie propagantur: sicut lupi et huiusmodi cetera: quomodo post diluuium quo ea que in arca non erant cuncta deleta sunt: etiam in insulis esse potuerint: si reparata non sunt nisi ex his quorum genera in utroque sexu arca seruauit. Possunt quidem credi ad insulas natao transisse: sed proximas. Sunt autem quedam tam longe posite a continentibus terris: ut ad eas nulla videatur natate potuisse bestiarum. Quod si homines eas captas secum aduexerunt: et eo modo ubi habitabant earum genera instituerunt: vendandi studio fieri potuisse incredibile non est. Quamuis iussu dei siue promissu: etiam opere angelorum negandum non sit potuisse transferri. Si vero ex terra exorte sunt: secundum originem primam quando dixit deus producat terra animam uiuam multo clarius apparet: non tam reparandorum animalium causa: quam significandarum variarum gentium propter ecclesie sacramentum in arca fuisse omnia genera: si in insulis quo transire non possent multa animalia terra produxit.

An ex ppagine adam vel filioz noe quedam genera hominum monstruosa prodierint. c. viij.

¶ Veritur est utrum ex filijs noe: vel potius ex illo vno homine vno est ipsi extiterunt propagata esse credendum sit quedam monstruosa hominum genera que gentium narrat historia: sicut perhibentur quidam vnum habere oculum in fronte media: quibusdam platas versas esse post crura: quibusdam vtriusque sexus esse naturam: et dexteram manum virilem sinistram muliebrem vicibusque alternis coeundo et gignere et parere: alijs ora non esse: eosque pro naris tantummodo suscepto et emisso halitu vivere. Alios statura esse cubitales

quos pygmeos a cubitū greci vocāt: alibi quinquēnes concipere feminas: et octauum a natiuitate annum non excedē. Itē ferūt esse gētē vbi singla crura in pedibus hñt: nec poplitē flectūt: et sunt mirabilis celeritatis: quos scio podas vocant: q̄ per estū in trā iacentes resupini ūbra se pedū ptegāt: quosdam sine ceruice oculos hñe in hñeris et cetera hominum v̄l quasi hominuz genera q̄ i maritima platea carthaginis musiuo picta sunt ex libris deprōpta velut curiosioris historie. Quid dicā d̄ cynocephalis: quorū canina capita atq̄ ipse latrat? magis bestias q̄ hōines p̄fiteat? Sed qm̄ genera hōinum q̄ dicuntur esse: esse credē n̄ ē necesse. Verum quisquis v̄spiam nascitur homo id ē animal rōnale et mortale: quālibz nostris inusitatam sensibus gerat corporis formam seu colorē: siue motuz: siue sōnū siue quālibet vim: qualibet parte: qualibet qualitate nature: ex illo protoplausto vno originem ducere nullus fidelium dubitauerit. Apparet tamē quid in pl̄ib⁹ natura obtinuerit: et quid sit ipsa raritate mirabile. Qualis autem rō redditur d̄ monstruosis apud nos hominū partibus: talē de monstruosis quibusdā gētibus reddi potest. Deus. n. creatō omnium: qui vbi et quando creari quid oporteat v̄l oportuerit ipse nouit: sciens vniuersitatis pulchritudinē: quarum partū vel similitudinē vel diuersitate contentat. Sed qui totum inspicere nō pōt: tanq̄ deformitate partis offenditur: quoniam cui congruat et quo referat ignorat. Pluribus q̄ quinque digitis i manibus et pedibus nasci hōines nouimus: et hec leuior est q̄ illa distātia: s̄z tñ absit vt quis ita desipiat: vt existimet in numero hūanorum digitorum errasse creatorem: q̄uis nesciens cur hoc fecerit. Ita vsi maior diuersitas oritur: scit ille quid egerit cuius opa

iuste nemo p̄prehendit. Apud hippo nem natus est homo quasi lunatas habens plantas: et in eis binos tantū modo digitos siles et man⁹. Si aliq̄ gens talis esset: illi curiose atq̄ mirabili adderetur historie. Nam igitur istum propter hec negabimus ex vno illo qui primus creatus ē esse ppagatū: Androgyni quos ēt hermaphroditos nuncupant: q̄uis admodū rari sunt: difficile est tñ vt t̄pibus definat: in quibus sic vterq̄ sexus apparet: vt ex quo potius debeant accipere nomen i certum sit. A meliore tñ hoc ē a masculino vt appellarentur loquendi consuetudo preualuit. Nam nemo vnq̄ androgynas et hermophroditas nuncupauit. Ante annos aliquot n̄a certe memoria in oriēte duplex nat⁹ ē superioribus membris: inferioribus simplex. Nā duo erāt capita: duo pectora quatuor manus: venter autem vnus et pedes duo sicut vni homini: et tandem vixit ut multos ad eam videnduz fama contraheret. Quis autē oēs commemorare possit hūanos fetus longe dissimiles his ex quibus eos natos esse certissimū ē. Sicut ergo hec ex illo vno negari non possunt originem ducere: ita quecūq̄ gentes in diuersitatibus corporū ab usitato nature cursu quem p̄les et prope oēs tenēt velut ex orbitasse traduntur: si d̄ffinitione illa includuntur vt rōnalia aialia sint atq̄ mortalia: ab eodem ipso vno prio p̄e omnium stirpem trahere confitēdū ē: si tamen vera sunt que de illarum nationum varietate et tanta inter se atq̄ nobiscum diuersitate traduntur. Naz et simias et cercopeticos et sphigas: si nescirem⁹ n̄ hoies esse sed bestias: posset illi historici d̄ sua curiositate gl̄iātes: velut gētes hōinū aliquas nobis impunita vanitate mentiri. Sed si homines sunt de quibus illa mira conscripta sunt: quid si pp̄tea de⁹ voluit

etiam nonnullas gentes ita creare: ne in his monstris que apud nos patet ex hominibus nasci eius sapientiam qua natura fingit humanam velut arte cuiuspiam minus perfecti opificis putamus errasse: non itaque nobis videri oportet absurdum: ut quemadmodum in singulis quibusque gentibus quedam monstra sint hominum: ita in universo genere humano quedam monstra sint gentium. Quapropter ut istam questionem pedetentim cauteque concludamus aut illa aut alia que de quibusdam gentibus scripta sunt omnino nulla sunt: aut si sunt homines non sunt: aut ex adam sunt si homines sunt.

An inferiorē partē terre quā nūc habitatio parvaria ē ātipodas hęc credēda sit. c. ix.

Quod vero et ātipodas esse fabulatum. i. homines a contraria parte terre ubi sol oritur quam occidit nobis: adversa pedibus nostris calcare vestigia: nulla ratione credendum est. Neque hoc vlla historica cognitione didicisse se affirmant: sed quasi rōcinanda coniectant: eo quod intra conuexa celi terra suspensa sit: eundemque locum mundus habeat et inferum et medium: et ex hoc opinantur alteram terre partem que infra est habitatione hominum carere non posse. Nec attendunt etiam si figura conglobata et rotunda mundus esse credatur: siue aliqua ratione monstratur: non tamen esse consequens ut etiam ex illa parte ab aquarum congerie nuda sit terra. Deinde etiam si nuda sit: neque hoc statim necesse esse ut homines habeat quam nullo modo scriptura ista mentitur que narratis preteritis facit fidem: eo quod eius predicta complentur. Numquam absurdum est ut dicatur aliquos homines ex hac in illam partem oceani immensitate trajecta: navigare ac peruenire potuisse ut etiam illic ex vno illo primo

homine generatio institueret humanum. Quapropter inter illos tunc hominum populos: qui per septuaginta duas gentes et totidem linguas colligunt fuisse diuisi: quamquam ramus si possumus inuenire illam in terris peregrinantem civitatem dei quam usque ad diluuium arcemque perducta est: atque in filiis noe per eorum benedictiones perseverasse monstratur: maxime in maximo qui est appellatus sem: quamquam quidem iaphet ita benedictus est ut in eiusdem filii sui domibus habitaret.

De generatione seth in cuius progenie tendens ad abraam civitatis dei ordo dirigitur. c. x.

Enenda est igitur series generationum ab ipso seth: ut ipsa ostendat per diluuium civitatem dei: sicut eam series generationum ab illo qui est appellatus seth ostendebat ante diluuium. Propter hoc ergo scriptura divina cum terram civitatem in babilone hoc est in confusione esse monstrasset: ad patriarcham sem recapitulando revertitur: et orditur in generationes usque ad abraam commemorato etiam numero annorum: quanto quisque ad hanc seriem pertinentem filium genuisset: quantoque vixisset. Ubi certe agnoscendum est quod ante promiseram: ut appareat quare sit dictum de filiis heber nomen illius phalech: quia in diebus eius diuisa est terra. Quid enim aliud intelligendum est terram esse diuisam: nisi diversitatem linguarum? Omissis igitur ceteris filiis sem ad hanc rem non pertinentibus: illi connectuntur in ordine generationum: per quos possit ad abraam perueniri: sicut illi connectebantur ante diluuium per quos peruenitur ad noe: generationibus que propagate sunt ex illo adaz filio qui appellatur est seth. Sic ergo incipit generationum ista tertio. Et he generationes sem. Sem

filius noe centum annorum erat cum genuit arfaxat secundo anno post diluuium. Et uixit sem postquam genuit arfaxat quingentos annos: et genuit filios et filias: et mortuus est. Sic exequitur ceteros: dicens quoto quisque anno uite sue filium genuit ad istum generationum ordinem pertinere: qui pertendit ad abraam: et quot annos postmodum uixerit: intumans enim filios filiasque genuisse: ut intelligamus unde potuerit populi accrescere: ne in paucis qui commorantur hominibus occupati pueri literi: hesitemus unde tanta spacia terrarum atque regnorum repleri potuerit de genere sem: maxime propter assyriorum regnum: unde ninus ille orientaliū dominator usquequaque populorum ingenti prosperitate regnauit et latissimum ac fundatissimum regnum quod diuturno tempore duceretur suis posteris propagauit. Sed nos ne diutius quam opus est immoremur: non quot annos quisque in ista generationum serie uixerit: sed quoto anno uite sue genuit filium hoc ordine memorandis tantummodo ponimus: ut et numerus annorum a transacto diluuiio usque ad abraam colligamus: et preter illa in quibus cogit necessitas immorari: breuiter alia cursim tangamus. Secundo igitur anno post diluuium sem cum esset centum annorum genuit arfaxat. Arfaxat autem cum esset centum triginta quinque annorum genuit chayna. Qui cum esset centum triginta annorum genuit sala. Porro et ipse sala totidem annorum erat quando genuit heber. Lentum uero et triginta et quatuor agebat annos heber cum genuit phalech: in cuius diebus diuisa est terra. Ipse autem phalech uixit centum triginta annos et genuit zagau: et zagau centum et triginta duos: et genuit seruch et seruch centum et triginta: et genuit nachor: et nachor septuaginta nouem et genuit tharam. Thara autem septu-

ginta et genuit abram: quem postea nominauit deo mutato uocabulo abraham. Sunt itaque anni a diluuiio usque ad abraam mille septuaginta et duo secundum uulgatam editionem: hoc est interpretum septuaginta duorum. In hebreis autem codicibus longe pauciores annos perhibent inueniri: de quibus rationem aut nullam aut difficillimam reddunt cum ergo querimus in illis septuaginta duabus gentibus ciuitatem dei: non possumus affirmare illo tempore quo erat illis labium uinum: id est loquela una: tunc iam gentium humanum alienatum fuisse a cultu ueritatis: ita ut in solis istis generationibus pietas uera remaneret: que descendit de semine sem per arfaxat: et tendunt ad abraam. Sed ab illa superbia edificande turris usque ad celum: qua impia significatur elatio: terrena apparuit ciuitas: hoc est societas impiorum. Utrum itaque ante noe fuerit an latuerit: an potius utraque permanserit: pia scilicet in duobus filiis noe qui benedicti sunt eorumque posteris: impia uero in eo qui maledictus est atque eius progenie: ubi etiam exortus est gigas uenator contra dominum: non est diiudicatio facilis. Fortassis enim quod profecto est credibilis: et in filiis duorum illorum iam tunc antequam babilonia cepisset institui: fuerunt contemptores dei: et in filiis cham cultores dei: utrumque tamen hominum genus terris nunquam defuisse credendum est. Si quidem et quando dictum est omnes declinauerunt sibi inuicem facti sunt: non est qui faciat bonum non est usque ad unum: in utroque psalmo ubi hec uerba sunt: et hec legitur: nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem: deuorant plebem meam sicut escam panis: erat ergo etiam tunc populus dei: unde illud quod dictum est: non est qui faciat bonum non est usque ad unum: de filiis hominum

dictum est nō de filijs dei. Nam premissum est: deus de celo prosperit super filios hominum: vt videret si est intelligens aut requirens deum. Ac de illa subiuncta: que omnes filios hominum. i. ad ciuitatem pertinētes que uiuit secundum homines et non secundum denz: reprobos eē demōstrant.

Quod ea primitus lingua in usu hominum fuerit: quā postea hebraea ab heber nomine nuncupata ē: et in cuius familia remansit cum diuersitas eēt facta linguarum. c. xi.

q Nam obrem sic lingua vna cum eēt omnia: non ideo filij pestilētie defuerunt. nam ante diluuiū vna erat lingua: et tamen omnes preter vnaz noe iusti domū deleri diluuiō meruerūt: ita quando merito elationis impietatis gentes linguarum diuersitate punite atque diuise sunt: et ciuitas impiorum confusionis nomen accepit: hoc ē appellata est babilon: non defuit domus heber vbi ea que antea fuit omnium lingua remanēt. Unde sicut supra memorauī cum cepisset enumerari filij se: qui singuli gētes singulas procreauerūt primus commemorat heber: cum sit abnepos ipsius hoc est ab illo quinto inueniatur exortus. Quia ergo in eius familia remansit hec lingua: diuisis per alias linguas ceteris gentibus: que lingua prius humano generi non immerito creditur fuisse communis: ideo et inceptus hebraea est nuncupata. Tunc enim opus erat eam distingui ab alijs linguis nomine proprio: sicut alie quoque vocate sunt nominibus proprijs. Quādo autem erat vna: nihil aliud quam humana lingua vel humana locutio vocabatur: qua sola vniuersum genus hominum loquebatur. Dixerit aliquis. Si in diebus phalech filij heber diuisa ē terra per linguas: id est homines qui tunc erant in terra: ex eius nomine po-

tius debuit appellari lingua illa que fuit omnibus ante communis. Sed intelligendum est ipsum heber propter ea tale nomen imposuisse filio suo: vt uocaretur phalech quod interpretatur diuisio: quia tunc ei natus est quando per linguas terra diuisa est id est ipso tempore: vt hoc sit quod dictum ē. In diebus eius diuisa terra est. Nam nisi adhuc heber viueret: quando linguarum facta est multitudo: non ex eius nomine nomen acciperet lingua que apud illum potuit permanere. Et ideo credenda ē ipsa fuisse prius communis: quoniam de pena venit illa multiplicatio mutatioque linguarum: et utique preter hanc penam esse debuit populus dei. Nec frustra linguam istam hoc ē quā tenuit abraam. Nec in omnes filios transmittere potuit: sed in eos tantum qui propagati per iacob et insignius atque eminentius in dei populum coalescentes dei testamenta et stirpem christi habere potuerunt. Nec heber ipse eandem linguam in vniuersam progeniem suam refudit: sed in eam tantum cuius generationes perducuntur ad abraam. Quapropter etiam si non euidenter expressum est: fuisse aliquod proprium genus hominum quando ab impijs babilonia cōdebatur: nec ad hoc valuit hec obscuritas: vt quarentis fraudaretur: sed potius vt exercetur intentio. Cum enim legitur vnam fuisse linguam primitus omnium: et ante omnes filios sem commendatur heber quous ab illo quintus oriatur: et hebraea vocatur lingua: quare patriarcharum et prophetarum non solū in sermonibus suis: verum etiam in litteris sacris custodiuit auctoritas. Profecto itaque cum queritur in diuisione linguarum vbi lingua illa remanere potuerit que fuit ante communis: que sine ulla dubitatione ubi remansit non ibi fuit illa pena que facta est mutatione linguarum:

quid aliud occurrit nisi quod in huiusmodi gente remansit a cuius nomine nomen accepit et hoc iustitie gentis huius non paruum apparuisse vestigium: quod cum alie gentes plecterentur mutatione linguarum: ad istam non peruenit tale supplicium: Sed si adhuc illud mouz quomodo potuerunt singulas gentes facere potuisse heber et filii eius phalech: si una lingua permansit abob et certe una est hebraea gens ex heber propagata usque ad abram: et per eum deinceps donec magnus fieret populus israel. Quomodo igitur omnes filii qui commemorati sunt trium filiorum noe fecerunt singulas gentes: si heber et phalech singulas non fecerunt: Numquam illud est probabilius quod gigas ille nemroth fecerit etiam gentem suam: sed propter excellentiam dominationis et corporis seorsum eminentius nominatus est: ut maneat numerus septuaginta duarum gentium atque linguarum. Phalech autem propterea commemoratus est: non quod gentes fecerit. nam eadem ipsa est eius gens hebraea eademque lingua: sed propter tempus insigne quod in diebus eius terra diuisa est. Nec moue nos ordo: quomodo poterit gigas nemroth ad illud tempus etatis occurrere: quo babilon condita est: et confusio facta linguarum: atque ex hac diuisio gentium. Non enim quod heber sextus est a noe: ille autem quartus: ideo non potuerunt ad idem tempus conuenire viuendo. Hoc enim contingit cum plus uiuerent ubi pauciores sunt generationes: minus ubi plures: aut serui nati essent ubi pauciores: maturius ubi plures. Sane intelligendum est: quando terra diuisa est non solus iam natus fuisse ceteros filios filiorum noe: quod commemorat patres gentium: sed etiam eius etatis fuisse: ut iam uniuersi familias haberent suas: que digne fuissent nominibus gentium unquam putandum quod eo fuerint ordine geniti quo commemorati

leguntur. Alioquin duodecim filii iectan qui erat filius alius heber frater phalech quomodo potuerunt iam gentes facere si post phalech fratrem suum iectan natus est: sic post eum commemoratus est: quam quidem tempore quo natus est phalech diuisa est terra: Proinde intelligendum est priorum quidem phalech nominatum sed longe post fratrem suum iectan fuisse natum: cuius iectan duodecim filii tam grandes iam familias haberent: ut iam linguas proprias diuidi possent. Sic enim potuit prior commemorari qui erat etate posterior: quemadmodum patres commemorati sunt ex tribus filiis noe procreati filii iaphet qui erat minimus eorum: deinde filii cham qui erat medius: postremo filii sem qui erat primus et maximus. Illarum autem gentium uocabula partim manserunt: ita ut hodie appareat unum fuerit deriuata: sicut ex assur assyrius: et ex heber hebrei: partim temporibus uetustate mutata sunt ita ut uel homines doctissimi antiquissimas historias perscrutantes: nec omnium sed aliquantarum ex istis origines gentium potuerint reperire. Nam quod ex filio chaz qui uocabatur mesrem prohibent egyptum exortum nulla hic resonat origo uocabuli: sicut nec ethiopi qui dicuntur ad eum filium cham pertinere: quod chus appellatus est. Et si omnia considerentur: plura mutata quam manentia nomina apparent.

De articulo temporis in abraam: a quo sancte successione noui ordo contextus. c. xij.

nunc **U**nc iam uideamus percursum ciuitatis dei et ab illo articulo temporis quod factus est in parte abraam: unum incipit esse noticia eius euidentior: et ubi clarioza leguntur promissa diuina: que nunc in christo uidemus impleri. Sicut ergo scriptura sancta indicante didicimus: in regione chaldeorum natus est abraam

que terra ad regnum pertinebat assy-
rioz. Apud chaldeos aut̄ iam et tunc
superstitiones ip̄ie preualebant: quem
admodū per ceteras gentes. Una iḡ
thare domus erat de qua nat⁹ ē abra-
am ī qua vn̄us veri dei cult⁹: ⁊ quan-
tū credibile ē in qua iā sola et hebre-
lingua remanserat: qūis ⁊ ipse sic sa-
manifestior dei populus in egypto: ita
ī mesopotamia seruisse d̄s alienis ie-
su naue narrante refertur: ceteris ex p-
genie illius heber in linguas paulatim
alias ⁊ in nationes alias posteris de-
fluentibus. Proinde sicut per aquaz
diluuiz vna dom⁹ noe remanserat ad
reparandū genus humanum: sic in di-
luuio multaz superstitionum p vn̄ū
sum mundum vna remanserat dom⁹
thare in qua custodita ē plantatio ciui-
tatis dei. Deiq; sicut illic enumeratis
supra generationib⁹ ab adam usq; ad
noe simul cum annorum numeris:
⁊ exposita diluuij causa: priusq; deus
inciperet de arca fabricanda loqui ad
noe d̄: he aut̄ generationes noe: ita et
hic enumeratis generationibus ab il-
lo qui est appellatus sem filio noe vsq;
ad abram: deinde insignis articulus
similiter ponitur vt dicatur: he sūt ge-
nerationes thare thare genuit abram
⁊ nachor ⁊ aram: ⁊ aram genuit loth.
Et mortuus est aram coram thare pa-
tre suo in terra in qua natus in regione
chaldeorum. Et sumpserunt abram ⁊
nachor sibi vxores: nomen mulieris a
abrā sarā: ⁊ nomen mulieris nachor
melcha filia aram. Iste arā p̄ melche
fuit: ⁊ pater iesche: que iescha credit̄
ipsa esse etiam sara vxor abrae.

Que rō fecisse videat̄ vt in trāsmi-
gratione thare qua chaldeos deserēs
ī mesopotamiā transiuit nulla filij ei⁹
nachor facta sit mentio. c. xij.

d Eūdem narratur quemadmodū
thare cū suis regionē reliquerit
chaldoz: ⁊ venerit ī mesopotamiā ⁊
habitauit in charrā. Tacetur autem de
vno filio eius qui vocabatur nachor:
tanq̄ eum non duxerit secum. Nā ita
Narratur. Et sumpsit thare abram fi-
lium suuz ⁊ loth filiū arā filij sui: ⁊ sa-
rai nurum suam vxorem abram filij
sui: ⁊ duxit illos de regione chaldeo-
rum vt iret in terram chanaan: ⁊ vēit
in charram ⁊ habitauit ibi. Nūq; hic
nominatus ē nachor: ⁊ vxor eius mel-
cha. Sed inuenimus postea cum ser-
uum suum mitteret abraaz ad accipi-
endaz vxorē filio suo isaac: ita scriptū.
Et accepit puer decē camelos ⁊ came-
lis domini sui: ⁊ d̄ omnibus bonis do-
mini sui secū: ⁊ exurgēs profectus est
in mesopotamiaz ciuitatez nachor. Is-
to ⁊ alijs sacre huius historie testimo-
nijs ostenditur etiaz nachor frater a-
brae exisse de regione chaldeoz: se-
desq; constituisse in mesopotamiā vbi
cū patre suo habitauerat abraaz. Cur
ergo eū scriptura n̄ cōmōrauit quan-
do ex gente chaldeoz: cuz suis pro-
fectus est thare: ⁊ habitauit in meso-
potamiā: vbi non solū abrā filius ei⁹:
veruz etiaz sara nurus eius ⁊ loth ne-
pōs eius cōmōrantur: q̄ eos duxe-
rit secuz: Cur putamus: nisi forte q̄ a
paterna ⁊ fraterna pietate desierat ⁊
superstitioni adheferat chaldeoz: et
postea inde siue penitēdo siue persecu-
tionez passus q̄ suspect⁹ haberetur: ⁊
ipse emigravit: In libro enim qui isci-
bitur iudith cum quereret holopher-
nes hostis israelitaruz: quenā illa gēs
esset vtruz aduersus eaz bellanduz fu-
isset: sic ei respondit achior dux amōi-
taruz. Audiāt dominus noster verbiū
ex ore pueri sui: ⁊ referam tibi verita-
tem de populo qui habitat iuxta mō-
tanā hāc: ⁊ non exibit mendacium de
ore serui tui. Hec enim progenies ppli

est chaldeorum: et antea habitauerunt mesopotamia: quia noluerunt sequi deos patrum suorum qui fuerunt in terra chaldeorum gloriosi: sed declinauerunt de uia parentum suorum et adorauerunt deum celi quem cognouerunt et proiecerunt eos a facie deorum suorum: et fugerunt in mesopotamiam et habitauerunt ibi dies multos. Dixitque illis deus eorum ut exirent de habitatione sua: et irent in terram chanaan: et illic habitauerunt: et cetera que narrant achior amonites. Unde manifestum est domum thare perfectionem passam fuisse a chaldeis: pro vera pietate qua unus et verus ab eis colebatur deus.

De annis thare qui in charra uite tempus impleuit. c. xliij.

d Elucto autem thare in mesopotamia: ubi vixisse perhibetur ducentos quinquaginta annos iam incipiunt indicari ad abraham facte promissiones dei: quod ita scriptum est. Et fuerunt dies thare in charra quinquaginta et ducem annis: et mortuus est in charra. Non sic autem accipiendum est quasi omnes hos dies ibi egerit: sed quod omnes hos dies uite sue qui fuerunt anni ducem quinquaginta ibi compleuerit. Alioquin nesciret quot annos vixit thare in charra: quoniam non legitur quoto anno uite sue in charram venerit: et absurdum est existimare in ista hęc generatione ubi diligent commemoratur quot annos quisque vixerit: huius soli numerum annorum uite non commemoratum esse memorie. Quod enim quorundam quos eadem scriptura commemorat tacent anni: non sunt in hoc ordine quorum tempus dinumeratio de cessione gignentiū et genitorum successione contextur. Iste autem ordo qui dirigitur ab adam usque ad noe et inde usque ad abraham sine numero annorum uite sic neminem continet.

De tempore promissionis abraę: qua sum

preceptum dei exiuit de charra. c. xlv.

q Uod vero commemorata morte thare patris abraę: deum legitur et dixit dominus ad abram. Exi de terra tua et de cognatione tua et domo patris tui: et cetera. non quod hoc sequitur in sermone libri: hoc etiam in rerum gestarum tempore sequi existimandum est. Erit quippe si ita est indissolubilis questio. Post hec enim verba dei que ad abram facta sunt: scriptura sic loquitur. Et exiit abram quemadmodum locutus est illi deus: et abiit cum illo loth. Abraam autem erat quinquaginta et septuaginta annorum cum exiret ex charra. Quomodo potest hoc videri esse si post mortem patris sui exiit de charra? Num enim esset thare septuaginta annorum sicut supra intimatum est: genuit abram cui numero additis septuaginta quinquaginta annis quos agebat abram quando egressus est de charra: sunt anni centum et quadraginta quinquaginta. Tot igitur annorum erat thare quando exiit abram de illa mesopotamie ciuitate. Agebat. n. annis etatis sue septuaginta quinquaginta: ac per hoc pater eius qui eum septuagesimo anno suo genuerat agebat ut dictum est centesimum et quadraginta quinquaginta annum. Non ergo inde post mortem patris. id est post ducentos quinquaginta annos quibus pater eius vixit egressus est: sed annus de illo loco progressionis eius: quoniam ipsius septuagesimus quinquaginta erat: proculdubio patris eius qui eum septuagesimo suo anno genuerat centesimus quadraginta quinquaginta fuisse colligitur. Ac per hoc intelligendum est more suo scripturam redisse ad tempus quod iam narratio illa transierat: sicut superius cum filios filiorum noe commemorasset: dixit illos in linguis fuisse et in gentibus suis: et tamen postea quasi hoc etiam in ordine sequentium temporum et erat inquit omnis terra labiis unum et vox una omnibus. Quomodo ergo

fm suas gentes ⁊ fm suas linguas e-
rant si erat vna omnibus: nisi quia ad
illud quod iam transierat recapitulan-
do est vniuersa narratio? Sic ergo ⁊
hic cum eēt dcm ⁊ fuerunt dies thare
in charra q̄nq; ⁊ ducenti anni ⁊ mor-
tuus est thare in charra. Deinde scrip-
tura redeundo ad id quod ideo p̄ter-
miserat vt prius de thare id quod in-
choatum fuerat completeretur. Et dixit
inquit dñs ad abram exi de terra tua
⁊ cetera. Post que dei verbū s̄biūgit.
Et exiit abram quēadmodū locutus
ē illi dñs: ⁊ abiit cum illo loth. Abraz
erat quinq; ⁊ septuaginta annoꝝ cuz
exiit ex charra. Tūc itaq; hoc factum
est quando pater eius centesimū qua-
dragesimum ⁊ quintum annū agebat
etatis. tunc enim huius septuagesim⁹
⁊ quintus annus. Soluta est autē ista
questio ⁊ aliter: vt septuaginta quinq;
anni abrae q̄n egressus est de charra:
ex illo computarent⁹ ex quo de igne
chaldeorum liberatus est: nō ex quo
nat⁹ ē: tāq; tūc potius natus hñd⁹ sit
sed beatus stephanus in actib⁹ ap̄lo-
rum cū ista narraret. deus inquit gl̄ie
apparuit abrae patri nō cū esset i me-
sopotamia priusq; habitaret in char-
ra. Et ait ad illum. Exi de terra tua et
cognitione tua: ⁊ domo patris tui: ⁊ ve-
ni in terram quam tibi d̄monstrabo.
Secundum hec verba stephani: non
post mortem patris eius locutus ē de-
us abrae: qui vtiq; in charra mortu⁹
est: vbi cum illo ⁊ ipse filius habitauit
sed priusq; habitaret in eadē: ciuitate
iā tñ cum esset in mesopotamia. Jā er-
go exierat a chaldeis. Quod itaq; ad-
iungit stephanus: tunc abram egres-
sus est de terra chaldeorum ⁊ hitauit
in charra: non demonstrat qd sit sc̄um
posteaq; locutus est illi deus. Neq; n.
p⁹ illa dei verba egressus ē de tra chal-
deorum: cū dicat ei locutus deus esse
in mesopotamia. sed ad totum illud

temp⁹ pertinet quod ait: tunc. i. ex q̄
egressus ē a chaldeis ⁊ habitauit in
charra. Item quod sequitur ⁊ in post-
q̄ mortuus est pater eius collocauit
illum in terra hac: in qua vos nunc hi-
tatis ⁊ p̄ies uestri: non ait postq̄ mor-
tuus est pater eius exiit de charra: sed
inde postq̄ mortuus est pater eius hic
eum collocauit. Intelligendum est iḡ
locatum deum fuisse cum abram cuz
esset in mesopotamia priusq; habita-
ret in charra: sed eum in charram per-
uenisse cum patre retento apud se pre-
cepto dei: ⁊ in exisse septuagesimo ⁊
quinto suo: patris sui centesimo quadra-
gesimo quinto anno. collocationē vero
eius in terra chanaan. non profectōez
de charra postq̄ mortem patris eius
factam esse dicit: qz iam mortuus erat
pater eius q̄n emie terram cuius ibi
iam sue rei cepit esse possessor. Quod
autē iaz in mesopotamia cōstituto hoc
ē iā egresso de terra chaldeorū dixit d̄-
us exi de terra tua ⁊ d̄ cognatiōe tua
⁊ de domo patris tui: non vt corpus in-
eiceret quod iam fecerat: sed vt aium
auelleret d̄. Non enī exierat inde a-
nimo sed spe redeundi ⁊ desiderio re-
nebat q̄ spes ⁊ desiderium deo iubente
ac iuuante ⁊ illo obediēte fuerat apu-
tādū. Nō sane incredibilē existiat: cum
postea secutus esset nachor patrem suū
tunc abram preceptū dñi impleuisse: ut
cuz sara cōiuge sua ⁊ loth filio fratris
sui exiret de charra.

De ordie ⁊ qualitate p̄missionū dei
q̄ ad abraam facte sunt. c. xvi.

i Am p̄siderāde sē p̄missiones dei
facte ad abraam. In his enim ap-
tiora dei nostri iesu christi hoc ē dei v̄i
oracula apparere ceperūt de pp̄lo pio-
rū quē p̄phetica p̄nūciāuit auctas:
harum prima ita legit. Et dixit dñs

ad abram: exi de terra tua, et de cognatione tua et de domo patris tui: et uade in terram quam tibi demonstrauero: et facias te in gentem magnam et benedicam te et magnificabo nomen tuum et eris benedictus. Et benedicam benedicentes te: et maledicam maledicentes te: et benedicentur in te omnes tribus terre. Aduertendum est igitur duas res promissas abrae: unam. scilicet quod terram chanaan possessurum fuerat semen eius: quod significatur ubi dictum est: uade in terram quam tibi demonstrauero et facias te in gentem magnam: aliam uero longe prestantiorem non de carnali sed de spirituali semine: pro quod patris est non unius gentis israelitice sed omnium gentium que si dei eius vestigia consequuntur. Quod promitti cepit his uerbis. Et benedicentur in te omnes tribus terre. Hanc promissionem factam arbitratur eusebius septuagesimo quinto etatis anno abrae tanquam mox ut facta est de charra exierit abram: quoniam scripture contradicere non potest ubi legitur. Abraam erat quicumque et septuaginta annorum cum exiit de charra. Sed si eo anno facta est ista promissio: ista utique in charra cum patre suo commemorabat abram. Neque enim exire in posset: nisi prius ibi habitasset. Nunquidnam ergo contradicere stephano dicenti: deus glorie apparuit abrae patri nostro cum esset in mesopotamia priusquam habitaret in charra? Sed intelligendum est quod eodem anno facta sunt omnia: et dei promissio antequam in charra habitaret abram: et in charra habitatio eius et inde profectio: non solum quia eusebius in chronicis ab anno huius promissionis computat et ostendit post quadringentos et triginta annos exitum esse de egypto: quoniam lex data: uerum etiam quia id commemorat apostolus paulus.

De tribus excellentioribus gentium regnis quorum. scilicet assyriorum iam abram sub

limius eminebat. c. xvij.

Et idem tempore eminentia erant regna gentium: in quibus terrigenarum ciuitas hoc est societas hominum summo hominem uiuentium: sub dominatu angelorum desertorum insignius excellebat: regna uidelicet tria: sicyoniorum: egyptiorum: assyriorum: sed assyriorum multo erat potentius atque sublimius. nam rex ille ninus belli filius excepta india uniuersae asie populos subiugauerat. Asiam uero dico non illam partem quam huius maioris asie una prouincia est: sed eam quam uniuersa asia nuncupatur: quam quidam in alteram duarum: plerique autem in tertiam totius orbis partem posuerunt ut sint omnes: asia: europa: et africa: quod non equali diuisione fecerunt. Namque ista quam asia nuncupatur: a meridie per orientem usque ad septentrionem peruenit europa uero a septentrione usque ad occidentem: atque in africa ab occidente usque ad meridiem. Unde uidentur orbem dimidium due tenere: europa et africa: aliud uero dimidium sola asia. Sed ideo ille due partes facte sunt: quia inter utramque ab oceano ingreditur quicquid aquarum trans interluit: et hoc mare magnum nobis facit. Quapropter si in duas partes orbem diuidas orientis et occidentis: asia erit in una: in altera uero europa et africa. Quamobrem unum trium regnorum quae tunc precelebant regnum. scilicet sicyoniorum non erat sub assyriis: quia in europa erat: Egyptiorum autem quomodo eis non subiacebat: a quibus tota asia tenebatur: solis indies ut perhibetur exceptis in assyria igitur preualuerat dominatio imperie ciuitatis. Huius caput erat illa babilon cuius terrigene ciuitatis nomen aptissimum est. scilicet confusio. Ibi autem ninus regnabat post mortem patris sui belli: qui primus illic ignauerat sexaginta quinque annos. Filius uero eius ninus qui defuncto patri successit in regnum

quinquaginta duos regnavit annos. Et habebat in regno quadragintatres annos quoniam natus est abraam: qui erat annorum circiter miliesimus ducentessimus ante conditam romam: veluti alteram in occidentem babyloniam.

De itato alloquio dei ad abraam quod ei et semini eius chanaan terra promittitur. c. xvij.

egressus est ergo abraam de charra septuagesimo quinto anno etatis sue: centesimo autem quadagesimo et quinto patris sui cum loth filio suis sui et sara coniuge: et precessit in terram chanaan et peruenit usque ad sychem: ubi rursus divinum accepit oraculum: de quo ita scriptum est. Et apparuit dominus abrae et dixit illi semini tuo dabo terram hanc. Nihil hic de illo semine eius promissum est. in quo patris factus est omnium gentium: sed de illo solo de quo pater est unus israelitice gentis. Ab hoc enim semine terra illa possessa est.

De sare pudicitia in egypto per dominum custodita: quod abraam non uxorem suam esse dixerat: sed sororem. c. xix.

d. Eiusdem edificato ibi altari et innovato deo abraam profectus est in: et habitavit in heremo: atque in ire in egyptum famis necessitate compulsus est: ubi uxorem suam dixit sororem suam nihil mentitus. Erat. n. et hoc quod propinqua erat sanguine: sicut etiam loth eadem propinquitate cum suis eius esset filius si eius est dictus. Itaque uxorem tacuit non negavit: coniugis tuendam pudicitiam committens deo: et humanas causas insidias ut homo. Quoniam si periculum quantum cauere poterat non caueret: magis tentaret deum quam speraret in deo. De qua re per calumniantem sanctum mattheum satis diximus. Denique factum est quod de domino presumpsit abra

am. Non pharao rex egypti qui eam sibi uxorem acceperat: graviter afflictus marito reddidit. Ubi absit ut credamus alieno concubitu fuisse pollutam. Quod mirum credibile hoc pharaonem facere afflictio magnis non fuisse permittit.

De secessione loth et abrae: quod illis salva caritate complacuit. c. xx.

reversus igitur abra ex egypto in locum ubi venerat: tunc loth filius filius ab illo in terram sodomorum salva caritate discessit: Diuites quippe facti erant pastoresque multos pecorum habere ceperant: quibus inter se rixantibus eo modo familiarum suarum pugnantem discordiam vitauerunt. Poterat quippe hic ut sunt humana et iter ipsos aliqua rixa consurgere. Proinde hoc malum precauentis abrae verba ista sunt ad loth. Non sit rixa inter me et te: et inter pastores meos et tuos: quia omnes nos fratres sumus. Nam ecce tota terra ante te est: discede amice. Si tu in sinistram ego in dextram: vel si tu in dextram: ego in sinistram. Hinc fortassis effecta est inter homines pacifica consuetudo: ut quoniam terrenorum aliquid partiendum est: maior diuidat: minor eligat.

De tetra promissione dei qua terra chanaan abrae et semini eius in perpetuum pollicetur. c. xxi.

c. Um ergo disgressi essent separatim quod habitaret abra et loth: necessitate sustentande familie non feditate discordie: et abraam in terra chanaan: loth autem esset in sodomis: oraculo tertio dixit dominus ad abraam. Respiciens oculis tuis vide a loco in quo nunc tu es ad aquilonem et austrum et orientem et meridiem: quia omnes terras quas tu vides tibi dabo et semini tuo usque in seculum et faciam semini tuo tantamquam arenam mare: si poterit aliquis dinumerare arenam mare

⁊ semen tuū dīnumerābitur. Surgēs
 perambula terram in longitūdine ei⁹:
 ⁊ in latitudinē eius: q̄ tibi dabo eam:
 In hac promissione utrū sit etiā illa
 qua pater factus ē dīum gētīū: nō edī
 dēter apparet: Potest. n. videri ad hoc
 pertinere: ⁊ faciam semen tuum tanq̄
 arenam terre: quod ea locutione dēm
 est quam greci dicunt hyperbolen: q̄
 vtiq̄ tropica est non propria quo t̄m
 modo vt ceteris tropis vti solē scrip^a
 turā nullus qui eam didicit ambigit.
 Iste aut̄ tropus. i. mod⁹ locutiōis sit:
 q̄n̄ id quod dicitur longe est amplius
 q̄ quod eo dicto significatur. Quis e
 nīm non videat: q̄ sit icomparabiliter
 amplior arene numerus: q̄ potest esse
 dīū hōinū ab ipso adam vsq̄ ad fmi
 num seculi: Quanto ergo magis q̄ se
 men abrae: non solum q̄ pertinet ad
 israeliticam gentem: verū etiam q̄ fu
 turū est secundum imitationem fidei
 toto orbe terrarum in omnibus genti
 bus. Q̄b semen. s. abrae i cōparatiōe
 multitudinis: ip̄oz profecto i paucis
 ē: q̄ quis ⁊ ipsi pauci faciant inūerabilē
 multitudinē suā: que significata ē fm
 hyperbolen per arenam terre. Sane
 ista mltitudo q̄ promittitur abrae: nō
 deo ē innumerabilis sed hōibus: deo
 autem nec arena terre. Proin̄ qz non
 tantam gens israelitica sed vnīuersaz
 semen abrae: vbi est expressa pmissio
 non secundum carnem sed secundum
 sp̄ritum plurimorum filiorum: con
 gruētius arene multitudinē compa
 ratur potest hic intelligi vt iteretur p̄
 us facta pmissio. Sed ideo dixim⁹
 q̄ non euidenter appareat: quia ⁊ illi
 us gentis vnīus multitudo que secun
 dum carnem nata est ex abraham: per
 eius nepotem iacob in tantum creuit
 vt pene omnes partes orbis impleue
 rit. Et ideo potuit ⁊ ipsa secundū hyp
 bolen arene multitudinē comparari:
 quia ⁊ hec sola innumera ē homini ml

titudo: terram certe solam significatā
 que appellata ē chanaan nemo ambi
 bigit. Sed quod dictum est tibi dabo
 eam ⁊ semini tuo vsq̄ in seculum: po
 test mouē n̄nullos: si vsq̄ in seculum i
 telligant in eternā. Si aut̄ in seculum
 hoc loco sic accipiant: quēadmodum
 fideliter tenem⁹: initiū futuri seculi a fi
 ne p̄ntis ordiri: nihil eos mouebit qz
 ⁊ si expulsi sunt israelite de hierosoly
 mis: manent tamen in alijs ciuitatib⁹
 tre chanaā: ⁊ vsq̄ i finē māebāt: ⁊ vni
 vsa terra illa cū a christiāis inhātur
 ēt ip̄sum semen ē abrae.

De superatis ab abraā hostib⁹ so
 domoz: q̄n̄ loth de captiuitate eripu
 it: ⁊ a melchisedec sacerdote benedict⁹
 est. c. xxxj.

h De r̄n̄so pmissiōis accepto mī
 grauit abraham ⁊ mansit i alio
 eiusdē terre loco. i. iuxta quercū mam
 bre q̄ erat ebion. Deinde ab hostibus q̄
 sodomis irruerāt: cū quinq̄ reges ad
 uersus quatuor bellum gererent ⁊ vic
 tis sodomitis etiam loth capt⁹ eēt li
 berauit eum abraham adductis secum
 in prelium trecentis decē ⁊ octo verna
 cul suis: ⁊ victoriam fecit de regib⁹ so
 domoz: nihilq̄ spoliōrū auferre vo
 luit: cū rex cui uicerat obtulisset. Sed
 plane tunc benedict⁹ ē a melchisedec
 qui erat sacerdos dei excelsi: de quo i
 ep̄stola que inscribitur ad hebreos:
 quam plures pauli apostoli esse d̄nt:
 quidam vero negant: multa ⁊ magna
 conscripta sunt. Ibi quippe primū ap
 paruit sacrificium: quod nūc a christi
 anis offert deo toto orbe terraz: implet
 q̄ illud q̄ longe post hoc factum per
 prophetam dicitur ad christum q̄ fue
 rat adhuc venturus in carne: t̄ es sa
 cerdos in eternum fm ordinē melchī
 sedec: non scilicet secundum ordinem
 aaron qui ordo fuerat auferendus:

illucescētibus rebus que illis umbris prenotabantur.

De verbo dñi ad abraā: quo ei promittitur secundum multitudinem stellarū multiplicanda posteritas: quod credens iustificatus ē adhuc i pputio cōstitutus. c. xxiij.

Etiam tē fēz ē vbu dñi ad abram i visu. Qui cū ei protectiōez mercedēz pmittēt valde multā: ille dō posteritate sollicitus quendam eliezer vernaculum suum futurum sibi dixit heredem. Cōtinuoqz illi pmissus est heres: nō ille vernaculus sed qui de ipō abraam fuerat exiit: zursusqz semē inūerabile nō sicut arena terre s; sicut stelle celi: vbi mibi magis videt pmissa posteritas celesti felicitate sblimis. Nā quantū ad multitudiez ptinet: qd sunt stelle celi ad arenam ēre: nisi qz z istam cōparationē in tm̄ eē silez dicat: in quantū ēt stelle dinumerari non valent: quia nec omnes eas videri posse credendū ē. Nam quanto quisqz acutius intuetur: tanto plures videt. Un̄ z accerrime cernētibus aliquas occultas eē merito existimat: exceptis eis si derib⁹ q̄ in alia parte orbis a nobis z motissima oziri z occidere perhibent. Postremo quicunqz vniuersū stellarū numerū cōprehēdisse z p̄scripsisse iactantur: sicut aratus z eudoxius: z si q̄ alij sunt: eos libri huius cōtēnit auctoritas. Dic sane illa snia ponit cuius ap̄ls meminit ppter dei grām cōmendandā. Credidit. abraā deo z reputatū ē illi ad iustitiā: ne circūcisio glia ref⁹ gentesqz incircūcisas ad fidē christi nollet admitti. Hoc. n. qñ factū est vt credenti abrae deputaret⁹ fides ad iustitiā: nondū fuerat circūcisus.

De significatione sacrificij qd abram offerre pcept⁹ ē: cū popo: scisset: vt

de his q̄ credē docēt. c. xxiij.

In eodē visu cū loquētur ei deus: et hoc ait ad illū. Ego deus qui te eduxi de regione caldeoꝝ: vt dē tibi terrā hanc vt heres sis eius. Ubi cum interrogasset abram fm̄ quid sciret q̄ heres eius erit: dixit illi de⁹: Accipe mibi iuuenca trimā: z capram trimam z arietem trimūm: z turturem z colūmbam. Accepit autē ille hec omnia diuisit illa media: z posuit ea contra faciem alterz alteri. Aues autē nondiuisit. Et descenderūt sicut scriptum est aues: z sederūt super corpora q̄ diuisa erant: z concedit illis abraā. Circa solis autē occasū pauor irruit super abraā z ecce timor tenebrosus magn⁹ incidit ei. Et dictū est ad abraam. Sciendo scias quia peregrinum erit semē tuum in terra non propria: z i seruitutem redigent eos z affligent eos quadringentis annis: gentē autē cui seruerint iudicabo ego. Post hec vero exibant hinc cum supellectile multa. Tu autē ibis ad patres tuos cuz pace: nutritus in senecta bona. Quarta vero generatiōe cōuertēt se huc. Nondum .n. impleta sunt peccata amozeoꝝ vsqz adhuc. Cū autem iā sol erat ad occasū: facta ē flamma: z ecce fornax fumabunda z lapades ignis: que p̄transierūt per media diuisa illa. In die illa disposuit dominus deus testamentuz ad abraam dicens: semini tuo dabo terram hāc a flumie egypti vsqz ad flumē magnuz euphratē: ceneos z cenezeos: z cethmoneos z cetheos: z perezeos z raphaim: z amozeos z cananeos: z euos z gergeseos z iebuseos. Hec oīnia in uisu facta diuinitus atqz dicta sunt: de quibus singulis enucleate disferere longum est: z intentionem operis huius excedit. Quod ergo satis est nosse debemus: posteaqz dicta: est credidisse abraam z deo deputatum

esse illi ad iustitiam: non eum in fide d̄ fecisse: vt dicēt dñator dñe fm̄ quid sciam q̄ heres eius ero. Terre quippe illius promissa erat hereditas. Non. n. ait vnde sciam quasi adhuc non crederet: sed ait secundum quid sciam: ut ei rei quam crediderat aliqua similitudo adhiberetur: qua eius mod⁹ agnosceretur. Sicut nō est virginis marie diffidentia q̄ ait: quomodo fiet istud qm̄ virum non cognosco. Quod enim futurum esse certa erat: modum quo fieret inquirebat. Et hoc cuz quæsisset audiuit spirit⁹ sanctus superueniet in te: virtus altissimi obumbrabit tibi. Dēi q̄ et hic similitudo data est de tribus animalibus: iuuenca: capra et ariete: et duabus volucribus turture et colūba: vt secundum hec futuruz sciret qd̄ futuruz esse iā non ambigeret. Siue ergo per iuuenca significata sit plebs posita s̄b iugo legis p̄ capra eadē plebs ēt peccat⁹ fut̄a per arietē eadē plebs etiā regnatura: que animalia propterea trima dicuntur: quia cuz sint insignes articuli temporū ab adā vsq̄ ad noe: et inde vsq̄ ad abraā: et inde usq̄ ad dauid: qui reprobato saule primus in regno gentis israelitice est domini voluntate fundatus in hoc ordine tertio q̄ tenditur ex abraam vsq̄ ad dauid: ita q̄ tertiam etatem gerens ille populus adoleuit: siue aliquid aliud conuenientius ista significant nullo modo tamē dubitauerim sp̄uales in ea typos prefiguratos additamento turturis et colūbe. Et ideo dictū est aues autē non diuisit quoniam carnales inter se diuiduntur: spirituales autē nullo modo siue a negotiosis conuersationib⁹ hominum se imoueant sicut turtur: siue inter illas degāt sicut colūba. Utraq̄ tamen avis est simplex et innoxia: significans et in illo israelitico populo cui ēra illa danda erat: futuros idiuinos filios promissionis et heredes regni in

eterna felicitate mansuros. Aues autē descendentes super corpora que diuisa erāt: nō boni aliquid sed sp̄s indicāt aeris huius partū quendā suum d̄ carnalium diuisione querentes. Qd̄ autē illis cōcedit abraā: significat et inter illas carnaliū diuisiones sp̄uales eē nō nullos veros vsq̄ in finem seculi p̄seueraturos fideles. Et circa solis occasum q̄ pauor irruit i abraam et timor tenebrosus magnus significat circa huius seculi finem magnā perturbationē ac tribulationē futurā fidelīuz: d̄ q̄ dñs dixit in euangelio. Erit. n. tunc tribulatio magna qual̄ nō fuit ab initio. Qd̄ vō dictū ē ad abraā: sciēdo scias qz peregrinū erit semen tuuz in terra nō ppria: et in fuitatē redigēt eos et affligent eos quadringentis ānis d̄ populo israel q̄ fuerat in egypto fuitat⁹ apertissime prophetatū ē. Nō q̄ i eadem seruitute sub egyptiis affligētib⁹ quadringentos annos ille popul⁹ fuerat peract⁹: s̄ in ipsis quadrigētis ānis p̄nūciat⁹ est hoc futuruz. Quēadmodū. n. scriptū ē de thare p̄re abrae et fuerunt dies thare in chazza q̄nqz et ducētī āni: nō qz ibi omnes acti sūt sed qz ibi completi sunt: ita et hic propterea it̄positū est et in seruitutem redigent eos: et affligent eos quadringentis ānis: qm̄ iste numerus in eadem afflictione cōpletus ē: nō qz ibi vnīuersus perfect⁹ est. Quadringenti sane dicuntur āni p̄pter numeri plenitudinem: quous alio quanto amplius sint: siue ex hoc tempore cōputent̄ quo ista p̄mittebat̄ abrae siue ex quo natus est isaac p̄pter semen abrae de quo ista predicū. Et cōputat̄ enim sicut superius iā dixim⁹ ab anno septuagesimo et q̄nto abrae: quando ad eū facta est prima p̄missio vsq̄ ad exituz israel ex egypto quadrigētī et triginta āni: quorū apostol⁹ ita meminit. Hoc autē inquit testamētuz et firmatū a d̄o: q̄ post quadringentos et

triginta annos ē sc̄a lex: non ifirmata ad euacuandam p̄missionē. Jaz ergo isti quadrigēti ⁊ ēginta āni: quadrigētī poterant nuncupari: q̄ non sunt mlt̄o āplius. Quanto magis cū aliquot iā ex isto numero preterissēt: qm̄ illa ī visu demonstrata ⁊ dicta sunt abraē: v̄l quando isaac natus est centenario p̄i suo a p̄ria p̄missione p̄ viginti quōq; annos: cum iāz ex istis quadringentis ⁊ ēginta: quadrigētī ⁊ quōq; remanēt: quos deus quadringentos voluit noīare. ⁊ cetera que sequuntur in verbis p̄nunciantes dei: nullus dubitauerit ad israeliticum populum pertinere. Qd̄ vero cū adiungitur euz aut̄ sol erat ad occasum flamma facta ē: ⁊ ecce fornax fumabunda ⁊ lampades ignis q̄ transierunt per media diuisa illa: significat̄ iam in fine seculi per ignē iudicādos eē carnales. Sicut eim̄ afflictio ciuitatis dei qualis antea nunq̄ fuit q̄ s̄b antichristo futura speratur: significatur tenebroso timore abraē circa solis occasum id est propinquante iam fine seculi: sic ad solis occasuz. i. ad ipsū iam fine seculi significatur isto igne dies iudicij: dirimens carnales p̄ ignē saluandos: ⁊ in igne damnandos. De inde testamentum factum ad abraam terrā chanaan proprie manifestat: et nominat in ea v̄ndeciz gentes a flumine egypti vsq; ad flum̄ magnū euphraten. Non ergo a flumine magno egypti hoc est nilo: sed a paruo quod diuidit inter egyptum ⁊ palestinaz vbi est ciuitas rycocura.

De agar ancilla sare quam eadē sara abraē voluit eē concubinā. c. xxv.

i Am hic t̄p̄a cōsequūt̄ filioz abraē: vnius de agar ancilla: alii us de sara libera: de qb̄ in libro superiore iam diximus. Quod autē attinet ad rez gestaz: nullo modo est inferen-

duz de hac concubina crīmen abraē. Usus est ea quippe ad generandaz p̄lem non ad explendam libidinem: nec insultans sed potius obediens ⁊ iugis: que sue sterilitati credidit esse solatiuz si fecundā ancille vterum quoniā natura non poterat voluntate faceret suum: ⁊ eo iure quo dicit apostolus similiter ⁊ vir non habet potestatem corp̄is sui sed mulier. vtens mulier ad pariendū ex altera quod non poterat ex seipso. Nulla est hic cupido lasciuie nlla neq̄tie turpitudine. Ab uxō causa prolis ancilla marito traditur: a marito causa prolis accipitur: ab vtroq; n̄ culpe luxus: s̄z nature fructus exq̄rit̄. Deniq; cum ancilla grauida dñe sterili superbiret: ⁊ hoc sara suspitiōe m̄l̄bri viro potius iputaret: etiam ibi demonstrauit abraaz non se amatorem serui: sed liberū fuisse se genitorē: ⁊ i agar sare cōiugi pudicitia custodisse: nec voluptatem suā sed voluntatē illius impleuisse: accepisse nec petisse: accessisse nec helisse: seīnasse nec amasse. At enim ecce ancilla tua ī manib⁹ tuis: vtere ea quō tibi placuerit. O virū viriliter vtentem feminis: ⁊ iuge tēperāter: ancilla obtēperat̄: nlla itēperat̄.

De testificatione ad abraā: qua eī dē seni de sterili sara filiū spondit: partēq; euz gētū statuit ⁊ promissū si des sacramento circuncisionis obīgnatur. c. xxvi.

p Ost hec nat⁹ est ismael ex agar in quo putare posset ipletū qd̄ ei promissū fuerat: euz sibi vernaculū suū adoptare voluisset: dicente deo n̄ erit heres tuus hic: sed qui exiet d̄ te: ille erit heres tuus. Hoc ergo p̄missū ne in ancille filio putaret ipletuz: iā cū esset annorum nonaginta ⁊ nouem apparuit eī dominus ⁊ dixit illi. Ego sum deus: place in p̄spectu meo ⁊ esto

sine querela: et ponam testamentum meum in te et inter te: et implebo te valde. Et percipit abraam in facie sua: et locutus est illi deus dicens. Ecce ego et ecce testamentum meum tecum: et eris pater multitudinis gentium: et non appellabitur nomen tuum adhuc abraam: sed erit nomen tuum abraam: qui partem multarum gentium constitui te. Et augebo te valde: et ponam te in gentes: et reges ex te eribunt. Et statuam testamentum meum inter me et te: et inter semen tuum post te in generationes eorum in testamentum eternum: ut sicut et deus et semini tuo post te. Et dabo tibi et semini tuo post te terram in qua incolam es: omnem terram chanaan in possessionem eternam: et ero illi deus. Et dixit deus ad abraam. Tu autem testamentum meum seruabis: tu et semen tuum post te in progenies suas: Et hoc est testamentum meum quod conseruabitis inter me et vos et inter semen tuum post te in generationes suas. Circumcidetis de vestrum masculinum: et circumcidetis carnem preputij vestri: et erit in signum testamenti inter me et vos. Et puer octo die ex circumcidetur: et vestrum omne masculinum in progenies vestras. Vernaculus et emptitius ab omni filio alienigena qui non est de semine tuo: circumfione circumcidetur: et vernaculus domus tue et emptitius. Et erit testamentum meum in carne vestra in testamentum eternum: et qui non fuerit circumfius masculus: qui non circumcidet carnem preputij sui octauo die: interibit anima illa de genere eius quia testamentum meum dissipauit. Et dixit deus ad abraam. Sara uxor tua non appellabitur nomen eius sarai: sed sara erit nomen eius. Benedicam autem illam et dabo tibi ex ea filium: et benedicam illum et erit nationes: et reges gentium ex eo erunt: et percipit abraam super faciem suam et risit: et dixit in animo suo dicens. Si mihi centum annos habenti nascetur filius:

et si sara annorum nonaginta pariet: Dicit autem abraam ad deum ismael hic uiuat in conspectu tuo. Deus autem dixit ad abraam ita ecce sara uxor tua pariet tibi filium: et uocabis nomen eius isaac: et statuam testamentum meum ad illum in testamentum eternum: ut sicut tibi deus et semini eius post illum dem ismael autem ecce audiuisti te. Ecce benedixi eum et ampliabo et multiplicabo illum ualde. Duodecim gentes generabit: et dabo illum in magnam gentem. Testamentum autem meum statuam ad isaac: quem pariet tibi sara in tempore hoc ad annus sequentem. Hic apertiora promissa sunt de uocatione gentium in isaac. id est in filo promissionis: quo significatur gratia non natura: quia de sene et de anu sterili promittitur filius. Quauis enim et naturalem procreationis: excursum deus operetur: ubi tamen euidentis opus dei est uitiata et cessante natura: ibi euidentius intelligitur gratia. Et quia hoc non per generationem sed per regenerationem futurum erat: ideo nunc imperata est circumfio quando de sara promissus est filius. Et quod omnes non solum filios: uerum etiam seruos uernaculos et emptitios circumfidi iuber: ad omnes istam gratiam pertinere testatur. Quid enim aliud circumfio significat: quam uetustate exuta naturam renouatam. Et quid aliud quam christum octauus dies: qui in hebdomade completa: hoc est post sabbatum resurrexit: Parentum mutantur et nomina: omnia resonant nouitate: et in testamento ueteri obubratur nouum. Quid est enim quod dicitur testamentum uetus: nisi noui occultatio: Et quid est aliud quod dicitur nouus nisi ueteris reuelatio: Risus abrae exultatio est gratulantis: non irrisio diffidentis. Verba quoque eius illa in animo suo: si mihi centum annos habenti nascetur filius: et si sara annorum nonaginta pariet: non sunt

dubitantis sed admirantis. Si quē vō mouet quod dictum est: et dabo tibi et semini tuo post te terram in qua tu incolas: omnem terram chanaan in possessionem eternam. quomodo accipitur impletū siue adhuc expectetur impletum: cuius possessio quecumq; terrena eterna cuilibet genti esse non possit: sciat eternuz a nostris interpretari quōd greci appellant aeomon: quod a seculo deriuatū est. Aeon quippe grece seculum nuncupatur. Sed non sunt ausi latini hoc dicere seculare: ne longe in aliud mitterent sensum. Secularia quippe dicuntur multa que in hoc seculo sic aguntur: vt breui etiam tpe transeant. Aeon autem quod dicitur aut non habet finem: aut vsq; in huius seculi tenditur finem.

De masculo qui si octauo die non fuerit circumcisus perit aia eius: quia testamentum dei dissipauit. c. xxvii.

i Tem pot mouē quō intelligi oporteat quod hic dictuz est masculus qui non circumcidet carnem preputij sui octauo die interibit anima illa de genere suo: quia testamentū meū dissipauit: cum hec nulla culpa sit paruuli cuius dixit animaz periturā nec ipse dissipauerit testamentum dei sed maiores qui euz circumcidere non curauerunt: nisi quia etiaz paruuli nō secundum sue vite proprietatem: sed secundum communes generis humani originez omnes in illo vno testamento dei dissipauerunt: in quo omnes peccauerunt. Multa quippe appellantur testamenta dei exceptis illis duobus magnis vetere et nouo: quod licet cuiq; legendo cognoscere. Testamentum autem primuz quod factuz est ad hominez primuz profecto illud ē. Quā die ederitis morte moriēini. Vñ scriptum est in libro qui ecclesiasticus ap-

pellatur. Omnis caro sicut vestis veterascet. Testatū est ergo a seculo morte mori eos qui transgrediuntur precepta dei. Cū enim lex euidentior post ea data sit: et dicat apostolus vbi autē non est lex nec preuaricatio: quo pacto in psalmo quod legitur verum est: preuaricatores existimaui omnes peccatores terre: nisi quia omnes legis alicuius preuaricate sunt rei: qui aliquo peccato tenentur obstricti. Quā obrez si etiaz paruuli quod vera fides habet nascuntur non proprie sed originalitē peccatores: vnde illis gratiam remissionis peccatoz necessariā confitemur: profecto eo modo quo sūt peccatores: et preuaricatores legis illius que in paradiso data est agnoscuntur vt veruz sit vtrunq; quod scriptum ē: et preuaricatores existimaui omnes peccatores terre: et vbi lex nō est: nec preuaricatio. Ac per hoc quia circumcisio signum regenerationis fuit non imerito paruulum propter originale peccatuz quo primum dei dissipatum est testamentū generatio disperdet: nisi regeneratio liberet. Sed intelligenda sunt hec verba diuina tanq; dictuz sit: qui non fuerit regeneratus interibit anima illa de genere eius: quia testamentū dei dissipauit quando in adāz cuius omnibus etiaz ipse peccauit. Si enī dixisset quia hoc testamentuz meū dissipauit non nisi de ista circumcissione intelligi cogeret. Nunc vero quoniam non expressit cuiusmodi testamentuz paruulus dissipauerit: liberum est intelligere de illo testamento dictū cuius dissipatio pertinē possit ad paruulū. Si autē quisq; hoc non nisi de ista circumcissione dictuz esse contendit: q; in ea testamento dei qui non est circumcisus dissipauerit paruulus: quia erat locutionis a liquez modū quo non absurde possit intelligi: ideo dissipasse testamentuz: q; lz nō ab illo tamen in illo ē dissipatū.

Verum sic quoque animaduertendum est nulla in se negligentia sua iuste interire incircumcisi animam paruuli: nisi si originalis obligatione peccati.

De comatatione nominum abrae et sare quod cum ob unius sterilitatem ob utrumque autem senectutem generare non possent: munus fecunditatis adepti sunt. c. xxviij.

f Acta igitur promissione tam magna tamque lucida ad abraam: cui euidenter dictum est preem multarum gentium posui te et augebo te valde et ponam in te gentes: et reges exibunt ex te: et dabo tibi ex sara filios: et benedicam illi et erit in nationes: et reges gentium ex eo erunt: quam promissionem nunc in christo cernimus reddi: ex illo deiceps illi coniuges non vocantur in scripturis sicut antea vocabantur abraam et sara: sed sicut nos eos ab initio vocauimus quoniam sic iam vocantur ab omnibus abraam et sara. Cur autem mutatum sit nomen abrae: reddita est ratio: quia patres inquit multarum gentium posui te. Hoc ergo significare intelligendum est abraam. Abram vero quod ante vocabatur interpretatur pater excelsus. De nomine autem mutato sare non est reddita ratio. Sed sicut aiunt qui scripserunt interpretationes nominum hebreorum que his litteris sacris continentur. Sara interpretatur princeps in ea. Sara autem virgo. Unde scriptum est in epistola ad hebreos: fide et ipsa sara virginitatem accepit ad emissionem seminis. Ambo autem senes erant sicut scriptura testatur: sed illa etiam sterilis et liquore menstruo iam destituta: propter quod iam parere non possent: et si sterilis non fuisset. Porro si femina ita sit profectionis etatis ut ei solita mulierum adhuc fluant: de iunene parere potest: de seniore non potest: quousque ad hanc possit ille senior: sed bene adolescentula

gignere: sicut abraam post mortem sare de cethura potuit: quia viuida et inuenit etatem. Hoc ergo est quod mirum commendat apostolus: et ad hoc dicit abrae iam fuisse corpus emortuum: quoniam non ex omni femina sed ex ea cui esset adhuc aliquod paritendi tempus extremum: generare ipse illa etate adhuc posset. Ad aliquid enim emortuum corpus eius intelligere debemus: non ad omnia. Nam senectus viui non iam cadauer est mortui. Quousque sit sic solui debeat ista questio: quod de cethura postea genuit abraam: quia donum gignendi quod a domino accepit etiam post obitum mansit uxoris. Sed propterea mihi videtur illa quae secuti sumus rationis huius solutio preferenda: quia centenarius quidam senex sed temporis nostri de nulla potest femina gignere: non tunc quidem quoniam adhuc tardiu uiuebant ut centum anni nondum facerent hominem decrepitem senectutis.

De tribus uiris vel angelis: id quod ad quercum membris apparuisse abrae dominus manifestatur. c. xxx.

i Tem deus apparuit abrae ad quercum membris in tribus uiris quos dubitandum non est angelos fuisse: quousque uis quidam existiment unum in eis fuisse dominum christum: afferentes etiam ante indumentum carnis fuisse uisibile: esse quod diuine potestatis inuisibilis incorporealis incommutabilisque nature sine ulla sui mutatione est mortalibus aspectibus apparere: non per id quod est sed per aliquid quod sibi subditum est. Quid autem illi subditum non est. Veruntamen si propterea confirmant horum trium aliquem fuisse christum: qui cum tres uisus differt ad dominum singulariter est locutus. sic enim scriptum est: et ecce tres uiri stabant super eum: et uides percurrere

obuiam illis ab hostio tabernaculi sui: et adorauit super frax et dixit. Domine si inueni gratiam ante te: et cetera: cum non est illud aduertunt: duos ex eis uenisse ut sodomite delerentur: cum adhuc abraham ad unum loqueretur dominus appellatus: et intercedens ne sit iustum cum ipso in sodomis perderet illos autem duos sic suscepit loth ut etiam ipse in colloquio suo cum illis singulariter dominus appellaret. Nam cum eis pluraliter dixisset ecce domini declinate in domum pueri vestri: et cetera que ibi dicuntur: postea cum ita legitur. Et tenuerunt angeli manum eius et manum uxoris eius: et manus duarum filiarum eius eo quod dominus parceret illi. Et factum est mox ut eduxerit illum foras: dixerunt. Saluam fac animam tuam. Ne respexeris retro: nec steteris in tota regione. In monte saluum te fac: ne quando comprehendaris. Dixit autem loth ad illos. Oro domine quia inuenit puer tuus misericordiam ante te: et que sequuntur. Deinde post hec uerba singulariter illi respondit dominus: cum in duobus angelis est dicens. Ecce misertus sum faciem tuam et cetera. Unde multo est credibilis quod et abraham in tribus et loth in duobus uiris dominum agnoscebant cui per singularem numerum loquebantur: etiam cum eos homines esse arbitrantur. Neque enim aliam ob causam sic eos susceperunt: ut tanquam moralibus et humana refectione indigentibus ministrarent. Sed erat profecto aliquid quo ita excelebant licet tanquam homines ut in eis esse dominum sicut esse assolet in prophetis: hi qui hospitalitatem illis exhibebant dubitare non possent: atque ideo et ipsos aliquando pluraliter ut dominos: aliquando singulariter: ut in eis dominum appellabant. Angelos autem fuisse scriptura testatur: nec solum in hoc genesis libro ubi hec gesta narrantur: uerum etiam in epistola ad he-

breos ubi cum hospitalitas laudaret: hanc inquit etiam quidam nescientes hospitio receperunt angelos. Per illos igitur tres uiros cum rursus filius isaac de sara promitteret abrahe diuinitus datum est et tale responsum ut diceretur abrahe: erit in magnam gentem et multam: et benedicentur in eo omnes gentes terre. Et hic duo illa breuissime plenissimeque promissa sunt: gens israel secundum carnem: et omnes gentes secundum fidem.

De loth a sodomis liberato: atque eius de celesti igne suspensus: et de abimelech cuius concupiscentia castitati sara nocere non potuit. c. xxx.

Post hanc promissionem liberato de sodomis loth: et ueniente igneo imbri de celo: tota illa regio impleuitur cinerem uersa est: ubi stupra in masculos in tantam consuetudinem ualuerat: quantum leges solent aliorum factorum prebere leniam. Verum et hoc eorum supplicium specimen futuri iudicii diuini fuit. Nam ad quid pertinet quod prohibiti sunt qui liberabantur ab angelis retro respicere: nisi quia non est animo redeundum ad ueterem uitam quod per gratiam regenerati exuimus: si uolumus iudicium euadere cogitamus. Deique uxor loth ubi respexit remansit: et in saltem conuersa hominibus fidelibus quoddam prestitit condimentum: quo sapiant aliquid uel illud caueatur exemplum. Inde rursus abrahe fecit in geraris apud regem ciuitatis illius abimelech: quod in egypto de coniuge fecerat eius tacta sibi reddita est. Ubi sane abrahe obiurganti se regi cur tacuisset uxorem sororemque dixisset: aperiens quid tueretur etiam hoc addidit. Et. n. uere soror mea est de patre sed non de matre: quod de patre suo soror erat abrahe: de quo propriam qua eius erat: tante autem pulchritudinis fuit: ut etiam in illa erare posset

adamari.

De isaac fm promissionez nato: cuius nomen ex risu vtriusqz parētis est inditum. c. xxxi.

p Ost hec nat' ē abrae fm pmiffionem dei de sara filius: eunqz nominauit isaac: qđ interpretat' risus. Riserat enim ⁊ pater quando ei promissus est admirans ī gaudio: riterat ⁊ mater: quando per illos tres viros iterum promissus est dubitans ī gaudio. Quānis exprobande angelo qđ risus ille ēt si gaudij fuit: tamē plene fidei non fuit. Post ab eodez angelo ēt in fide confirmata ē. Ex hoc ergo puer nomen accepit. Nam qđ risus ille nō ad irridendum opprobrium: s; ad celebrandū gaudiū pertinebat nato isaac ⁊ eo nōme vocato. Sara monstrauit. Au quippe: risū mihi fecit deus. Qui cunqz enim audierit congaudebit mihi. Sed post aliquantū tēpus ancilla de domo eicitur cū filio suo: ⁊ dno illa fm aplūm testamēta significatur vetus ⁊ nouum: vbi sara illias superne hierusalem hoc est ciuitatis dei si guram gerit.

De obedientia ⁊ fide abrae: quā p oblationem immolandi filij pbat' ē: ⁊ de morte sare. c. xxxij.

i Nter hec que oīa cōmemorare nimis longum est: tētatur abraaz de imolando dilectissimo filio suo isaac: vt pia eius obedientia pbaretur secul' in notitiā proferenda non deo. Neqz enim oīs ē culpāda tentatio: qz ⁊ gratulanda ē qua fit pbatio. Et plerunqz aliter animus human' sibi ipsi inotescere nō pōt: nisi vires suas sibi nō verbo sed experimēto tentatione quodāmodo interrogante rñdeat: vbi si dei munus agnouerit: tunc pius est: tunc

solidatur firmitate gratie: non inflat inanitate iactantie. Nunq̄ sane credēt abraam qz victimis deus delectare: uz humanis: q̄uis diuino in tonate pcepto obediendum sit nō disputādū: verū tñ abraam confestim filiū cum fuisset imolatus: resurrectuz credidisse laudand' ē. Dixerat nanqz illi de': cū de ancilla ⁊ filio eius foras eijciendis voluntatem cōiugis nollet implē: ī isaac vocabitur tibi semen. Et certe ibi seq̄ ac oī. filium autem ancille huius ut magnam gentem faciam: qz semen tuum ē. Quomodo ergo dictum est in isaac vocabitur tibi semen: cū ⁊ ismaelem deus semen eius vocauerit? Exponens aut' aplūs quid sit in isaac vocabitur tibi semen. i. inquit non qui filij carnis hi filij dei: sed filij promissionis deputantur in semine. Ac per hoc filij promissionis vt sint semen abrae ī isaac vocantur hoc est in christum uocante gratia congregantur. Hanc ergo promissionem pater pius fideliter tenens: quia per hunc oportebat impleri: quem deus iubebat occidi: non hesitauit qđ sibi reddi posat imolat': qui dari potuit non speratus. Sic intellectū est ⁊ ī epla ad hebreos ⁊ sic expositum. Fide inquit precessit abraaz in isaac tentat'. ⁊ vnicum obtulit qui pmiffiones suscepit: ad quem dictum est in isaac vocabitur tibi semen: cogitans: quia ⁊ ex mortuis excitare pōt deus. Proinde addidit. Pro hoc etiā eum ⁊ in similitudinem adduxit. Locus similitudinem nisi illum de quo dicit idem aplūs: qui proprio filio non pepercit: sed pro nobis oñibus tradidit illum? Propterea ⁊ isaac sicut dominus crucem suā: ita sibi ligna ad uitime locum quibus fuerat iponendus ipse portauit. Postremo quia isaac occidi nō oportebat: posteaq̄ ē pater eū ferire prohibitus: quis erat ille aries quo immolato impletus ē significatiuo

sanguine sacrificium? Nempe quoniam eum vidit abraham cornibus in frutice tenebatur. Quis ergo illo figurabatur nisi Iesus Christus antequam immolaretur spinis iudaicis coronatus? Sed diuina per angelum verba potius audiamus. At quippe scriptura. Et extendit abraham manum suam sumere macheraz ut occideret filium suum. Et vocauit illum angelus domini de celo: et dixit. Abraham. Ille autem dixit: ecce ego. Et dixit: ne iniurias manum tuam super puerum: neque facias illi quicquam. Nunc scivi quia times deum tuum: et non peccasti filio tuo dilecto propter me. Nunc scivi dictum est id est nunc sciri feci. Neque enim hoc si dum sciebat deus. Deinde ariete illo immolato pro Isaac filio suo: vocauit ut legitur abraham nomen loci illius dominus vidit: ut dicatur hodie in monte dominus apparuit. Sicut dictum est nunc scivi: pro eo quod est nunc sciri fecit: hic dominus vidit pro eo quod est dominus apparuit: hoc est videri se fecit. Et vocauit angelus domini abraham secundo de celo dicens. Per memetipsum iuravi dicit dominus: propter quod fecisti verbum hoc: et non pepercisti filio tuo dilecto propter me: nisi benedicens benedicam tibi: et multiplicans multiplicabo semen tuum sicut stellas celi: et tanquam arenam que est iuxta labium maris. Et hereditate possidebit semen tuum ciuitates aduersariorum suorum: et benedicentur in semine tuo omnes gentes terre: quia obaudiisti vocem meam. Hoc modo est illa de vocatione gentium in semine abrahe: post holocaustum quo significatus est Christus: etiam iuratioe dei firmita promissio. Sepe enim promiserat sed nonquam iurauerat. Quid autem est dei veracis iuratio: nisi promissio confirmatio et infidelium quedam increpatio? Post hec Sara mortua est centesimo et vicesimo et septimo anno vite sue: centesimo autem et tricesimo septi-

mo vite sui. Decem quippe annis eam precedebat etate: sicut ipse quando sibi ex illa promissus est filius ait. Si mihi hi annorum centum nasceretur filius: et si Sara annorum nonaginta pariet: Tunc enim agruz abraam in quo sepeliuit uxorem. Tunc ergo secundum narrationem stephani in terra illa est collocatus: quoniam cepit ibi esse possessor: post mortem. scilicet patris sui: qui colligit annum biennium fuisse defunctus.

De rebecca nepte nachor: quam Isaac accepit uxorem. c. xxxiiij.

d Eiusdem rebecca nepte nachor parturii sui: cum annorum quadraginta esset Isaac duxit uxorem. scilicet. centesimo et quadragesimo anno vite patris sui: et annis post mortem matris sue: ut antequam eam duceret: quoniam ab eius patre in mesopotamiam seruus missus est: quid aliud demonstratum est cum eidez seruo dixit abraham: pone manum tuam sub femore meo et adiuuabo te per dominum deum celi et dominum terre: ut non fuis uxorem filio meo Isaac de filiabus chanaanorum nisi dominum celi et dominum terre in carne que ex illo femore traheretur fuisse venturum? Nunquid hec parua sunt prenunciata indicia veritatis: que compleri videmus in Christo?

Quid intelligendum sit in eo: quod abraham post mortem sare accepit uxorem cethuram. c. xxxiiij.

q Videtur autem sibi vult: quod abraham post mortem sare cethuram duxit uxorem? Ubi absit ut incontinentiam suspicemur: presertim in illa iam etate et in illa fidei sanctitate. An adhuc procreandi filij querebantur: cum iam deo promittente tanta multiplicatio filiorum ex Isaac: per stellas celi et arenam terre si de probatissima teneretur? Sed profec-

to si agar et ismael doctore apostolo significauerunt carnales veteris testamenti: cur non etiam cethura et filij eius significent carnales qui se ad testamentum nouum existimant pertinere? Ambe quippe et uxores abrae et concubie se appellate: sara vero nunquam dicta est abrae concubina: sed uxor tamen. Nam et quando data est agar abrae ita scriptum est: et apprehendit sara uxor abraam agar egyptiam ancillam suam. post decem annos quam habitauerat abram in terra chanaan: et dedit eam abram suo uxor uxorem. De cethura autem quam pro obitum sare accepit sic legitur. Adhuc ens autem abraam assumpsit uxorem cui nomen cethura. Ecce ambe dicuntur uxores: ambe porro concubine fuisse reperiuntur: postea dicente scriptura. Dedit autem abraam omnem sensum suum isaac filio suo: et filijs concubinarum suarum dedit abram dona: et diuisit eos ab isaac filio suo adhuc se uiuo ad orientem in terra orientis. Hinc ergo nonnulla munera filijs concubinarum in plaga orientis: sed non peruenerunt ad regnum promissum: nec heretici nec iudei carnales: quia pater isaac nullus est heres: et non qui filij carnis heredes filij dei: sed filij promissionis deputantur in semine: de quo dictum est. In isaac vocabitur tibi semen. Neque enim uideo cur etiam cethura post uxoris mortem ducta: nisi propter hoc mysterium dicta sit concubina. Sed quisquis hec non uult in istis significationibus accipere: non calumnetur abrae. Quid enim si et prouisum est contra hereticos futuros secundarum aduersarios nuptiarum ut in ipso patre multarum gentium pro obitum coniugis iterum coniugantur: demonstraretur non esse peccatum. Et mortuus est abraa cum esset annorum centum septuaginta quatuor. Annorum ergo septuaginta quatuor isaac dereliquit filium: quem centenarius genuit.

De geminis adhuc in utero rebecca matris inclusis quod indicauerit diuina responsio. c. xxxv.

i Am ex hoc quemadmodum per posteros abrae ciuitatis dei percurrat terra uideamus? A primo igitur annorum uite isaac usque ad sexagesimum quo ei nati sunt filij: illud memorabile est: quod cum illi deum roganti ut pareret uxor ei que sterilis erat: concessisset dominus quod petebat atque haberet illa conceptum gestiebant gemini adhuc in utero eius inclusi. Qua molestia cum ageretur dominum interrogauit: accipiteque responsum due gentes in utero tuo sunt: et duo populi de ventre tuo separabuntur et populus populum superabit: et maior seruiet minori. Quod paulus apostolus magnus uult intelligi gratie documentum quia fidum illis natis nec aliquid agentibus boni seu mali sine ullis bonis meritis eligitur minor: maiore reprobato: quam proculdubio quantum attinet ad originale peccatum a bo pares erant: quantum autem ad proprium nullius eorum ullum erat. Sed nunc de hac re dicere aliquid latius instituti operis ratio non sinit. unde et in alijs etiam multa diximus. Quod autem dictum est maior seruiet minori: nemo fere nos trorum aliter intellexit: quam maiorem populum iudeorum minori populo christiano seruiturum. Et reuera quibus in gente idumeorum que nata est de maiore cui duo nomina erant: nam et esau uocabatur et edom: unde et idumei: hoc uideri possit impletum: quod postea superanda fuerat a populo qui ortus est ex minore id est israelitico: eius fuerat futura subiecta: tamen in aliquid maiorem intentam fuisse istam prophetiam que dictum est populus populum superabit: et maior seruiet minori conuenientius creditur. Et quid est hoc: nisi quod in iudeis et christianis euidenter impletur.

De oraculo et benedictione quã isaac non aliter quã pater ipsius merito eiusdem ac dilectione accepit. c. xxxvi.

a *Accipit et Isaac ora calu tle: quale aliquotiens pater eius accepit de quo oraculo sic scriptum est. Facta est autem fames super terram: preter famem que prius facta est in tempore abrahe. Abijt autem Isaac ad abimelech regem philistinorum in gerara. Apparuit autem illi dominus et dixit. Noli descendere in egyptum habita autem in terra quam tibi dixerim: et incole in terra hac: et ego ero tecum et benedicam te. Tibi enim et semini tuo dabo omnem terram hanc. Et statuam iuramentum meum quod iuravi abrahe patri tuo: et multiplicabo semen tuum sicut stellas celi. Et dabo semini tuo omnem terram hanc: et benedicentur in semine tuo omnes gentes terre: pro eo quod obaudiuit abraha pater tuus vocem meam: et custodiuit precepta mea: et mandata mea et iustificationes meas: et legitima mea. Iste patriarcha nec uxorem habuit aliam nec aliquam concubinam: sed posteritate duorum geminorum ex vno concubitu procreatorum contentus fuit. Timuit sane et ipse periculum de pulchritudine coniugis: cum habitaret inter alienos: se citius quod pater: ut eam sororem diceret tacetque uxorem. Erat enim ei propinqua et paterno et materno sanguine. Sed etiam ipsa ab alienigenis cognita quod uxor esset mansit intacta. Nec ideo tamen istum patri eius preferre debemus: quia iste nullam feminam preter unam coniugem nouerat. Erant enim proculdubio paterne fidei et obedientie merita potiora. in tantum ut propter illud dicat deus huic se facere bona que fecit. Benedicentur inquit in semine tuo omnes gentes terre: pro eo quod obaudiuit abraham pater tuus vocem meam: et custodiuit precepta mea et mandata mea*

et iustificationes meas et legitima mea. Et alio rursus oraculo: ego sum inquit deus abraham patris tui. noli timere te cum enim sum et benedixi te: et multiplicabo semen tuum propter abraham patrem tuum. Ut intelligamus quod castitate abraham fecerit: quod hominibus impudicis et nequitie sue de scripturis sanctis patrocinia requirentibus: videtur fecisse libidine. Deinde ut etiam hoc nouerimus non ex bonis singulis inter se homines comparare: sed in vnoquoque consideremus vniuersa. fieri enim potest ut habeat aliquid in vita et moribus quibuspiam quo superet alium: idque sit longe prestabilius quam est illud vno ab alio superatur. Ac per hoc solo dei veroque iudicio: cum continentia coniugio preferatur: melior tamen est homo fidelis coniugatus: quam continens infidelis. Sed continentis infidelis homo non solum minus laudandus est quia se continet deum non credit: verum etiam multo magis vituperandus quia non credit cum se contineat. Constituamus ergo ambos bonos. Etiam sic profecto melior est coniugatus fidelissimus et obediendissimus deo. quam continentis minoris fidei minorisque obedientie: si vero paria sint cetera continentem coniugato preferre quam abigat.

De his que in esau et iacob mystice prefigurantur. c. xxxvii.

d *Uo igitur Isaac filius esau et iacob pariter crescunt. Primatus maioris transfunditur in minorem: ex pacto et placito inter illos: eo quod lenticulam que cibum minoris parauerat maior immo deratius concupiscit: eoque precio pro genita sua fratri iuratione interposita vendidit. Ubi discimus in vescendo non cibi genere sed auiditate immodestia quemque culpandum. Senescit Isaac: eiusque oculus per senectam visus auferatur. Vult benedicere filium maiorem*

⁊ pro illo nesciens benedixit minoribus:
 pro fratre maiore qui erat pilosus se
 paternis manibus supponentes: hedi-
 nis sibi pellicul' coaptatis velut hediā
 peccata portantem. Iste dolus iacob
 ne putaretur fraudulēt' dol': ⁊ in eo
 magis mysteriū esse quereretur: supi
 us predixit scriptura Et erat esau ho
 mo sciens uenari agrestis. Jacob autē
 homo simplex habitans domuz. Hoc
 nostri quidam interpretati sunt: sine
 dolo. Siue autem sine dolo siue sim-
 plex: siue potius sine fictione dicatur:
 quod est grece aplastos: quis est in ista
 benedictione percipienda dolus ho-
 minis sine dolo? Quis est dolus sim-
 plicis. Que fictio non mentientis: nisi
 profundum mysteriūz veritatis? Ip-
 sa autem benedictio qualis est? Ecce i-
 quit odor filij mei tanq̄ odor agri ple-
 ni: quem benedixit dominus. Et det tibi
 deus de roze celi ⁊ de pinguedine tē-
 re multitudinem frumenti ⁊ vini: ⁊ f-
 uiant tibi gentes ⁊ adorent te princi-
 pes: ⁊ fias dominus fratris tui: ⁊ ado-
 rabunt te filij patris tui. Qui maledi-
 xerit te maledictus erit ⁊ qui benedi-
 xerit te benedictionibus repleatur. Be-
 nedictio igitur iacob predicatio chris-
 ti est in omnibus gentibus. Hoc factio
 igitur lex ⁊ prophetia est isaac. Et per
 os iudeorum christus ab illa benedi-
 citur velut a nesciente: quia i ea ab eis
 ipse nescitur. Odoze nominis christi
 sicut ager mundus impletur. Eius est
 benedictio de roze celi: hoc est de uer-
 borum plusia diuinorum: ⁊ de uer-
 bate terre hoc est de congregatione po-
 pulorum: eius est ⁊ multitudo fru-
 menti ⁊ vini: hoc est multitudo quam
 colligit frumentum ⁊ vinum in sacra-
 mento corporis eius ⁊ sanguinis ei'.
 Et seruiant gentes ipsum adorant
 principes. Ipse ē dñs fratris sui: quia
 populus eius dñatur iudeis. Ipsum
 adorant filij patris eius: hoc est filij a

brae secundum fidez: q̄ ⁊ ipse ē filius
 abrae secundum carnem. Ipsum qui
 maledixerit maledictus: ⁊ qui bñdixit
 rit bñdictus ē. Christ' inq̄ noster etiā
 ex ore iudeorum quīs errantium sed
 tamen legem prophetasque cantanti-
 um benedicitur: id est veraciter dicit:
 ⁊ alius benedicti putatur qui ab eis er-
 rantibus expectatur. Ecce benedictio-
 nem pmittam petente maiore expaue-
 scit isaac: ⁊ alius se pro alio bñdixisse
 agnoscit. Miratur ⁊ quis nam ille sit
 percunctatur: nec tamen se deceptum
 esse conqueritur: immo confestiz reue-
 lato sibi int' in corde magno sacramē-
 to deuotat indignationē: ⁊ firmat bene-
 dictionem. Quis ergo inquit uenat'
 est mihi uenationē ⁊ utulit mihi: ⁊ mā-
 ducui de omnibus antequam tu uē-
 res? Et benedixi euz ⁊ benedictus sit.
 Quis non hic maledictionem poti'
 expectares irati: si hec non saperna in-
 spiratione sed terreno more gererēt?
 O res gestas sed prophetice gestas: i
 terra sed celitus: per homines sed diu-
 nitus. Si excutiantur singula tātis se-
 cunda mysterijs multa sūt iplenda vo-
 lumia: s; huic opi mod' moderate im-
 ponēd' nos in alia festinare cōpellit.

De missione iacob in mesopotamiā
 am ad accipiendā vxorē: ⁊ de uisione
 quā in itinere somniauit: ⁊ de quatuor
 ipsius feminis cum vnā petisset vxorē
 .c. xxxvij.

m Itit' iacob a parētib' i mesopo-
 tamiā: ut ibi ducat vxorē: patris
 mittentis hec uerba sunt. Non accipi-
 es vxorē ex filiab' chanaanēoz. Sur-
 gens fuge in mesopotamiā in domuz
 bathūel patris matris tue: ⁊ sūe tibi
 in vxorē de filiabus laban fās matris
 tue Deus autem meus benedicat te et
 augeat te ⁊ multiplicet te. Et eris i con-
 gregationes gentium: ⁊ det tibi bene

dictionem abraam patris tui: et tibi et semini tuo post te: ut heres fias terre incolatus tui quaz dedit deus abrae. Hic iam intelligimus segregatus semine iacob ab alio semine isaac: quod factum est per esau. Quando enim dictum est i isaac vocabitur tibi semen: pertinens utique semen ad civitatem dei separatim est inde aliud semen abrae quod erat in ancille filio: quod futurum erat in filiis cethure. Sed adhuc erat ambiguum de duobus geminis filiis isaac an ad utrumque an ad unum eorum illa benedictio pertineret. Et si ad unum quis nam esset illorum. Quod nunc declaratum est: cum propheticè a patre benedictus iacob: et dicitur ei et eris in congregatio gentium: et det tibi benedictionem abrae patris tui. Pergens itaque in mesopotamiam iacob in somnis accepit oraculum de quo sic scriptum est. Et exiit iacob a puteo iurationis: et profectus est in charram et in venit in locum et dormiuit ibi. Occiderat eis sol et superstit lapidibus loci et posuit ad caput suum et dormiuit in loco illo et somniavit. Et ecce scala stabilita super terraz cuius caput pertingebat ad celum: et angeli dei ascendebant et descendebant per illam dominus incombabat super illam: et dixit. Ego sum deus abraam patris tui: et deus isaac: noli timere: terram in qua dormis super eam tibi dabo illam et semini tuo. Et erit semine tuum sicut arena terre: et dilatabitur super mare: et in africanum et in aquilonem et ad orientem: et benedicentur in te omnes tribus terre et in semine tuo: et ecce ego sum tecum custodiens te in omni via quacumque ibis: et reducam te in terraz hanc: quia ego non te derelinquam donec faciam omnia que tecum locutus sum. Et surrexit iacob de somno suo: et dixit: quod dominus est in loco hoc et ego nesciebam. Et timuit et dixit: quod terribilis locus hic: non est hic nisi domus dei: et hec porta est celi.

Et surrexit iacob et superstit lapidem quem supposuit capiti suo: et statuit illum in titulum: et superfudit oleum in cacumine eius: et vocavit iacob nomen loci illius domus dei. Hoc ad prophetiaz pertinet. Nec more idolatrie lapidem profudit oleo iacob: velut faciens illum deum. neque enim adoravit eundem lapidem vel ei sacrificavit: sed quonia christi nomen a chrismate est id est ab unctione: profecto figuratum est hinc aliquid quod ad magnum pertineat sacramentum. Scalam vero istam intelligitur ipse saluator nobis in memoriam reuocare in euangelio. Ubi cum dixisset de nathanaele ecce vere israelitam quo dolus non est: quia israel viderat istam visionem. Ipse est enim iacob: eodem loco ait. Amen amen dico vobis videbitis celum apertum et angelos dei ascendentes et descendentes super filium hominis. Perrexit ergo iacob in mesopotamiam: ut in acciperet uxores. Unde autem illi acciderit quatuor habere femias de quibus duodecim filios et unam filiaz procreavit: cum eaz nullam concupisceret illicite indicat scriptura divina. Ad unam quippe accipiendam venerat: sed cum illi altera pro altera supposita fuisset: nec ipsam dimisit quod nesciens usus fuerat in nocte: ne ludibrium eam videretur habuisse. Et ex eo tempore quonia multiplicande posteritatis causa plures uxores lex nulla prohibebat: accepit etiam illam cui unum iam futuri coniugii fidem fecerat. Que cum esset sterilis: ancillam suam de qua filios ipsa suscipere marito dedit: quod etiam maior soror eius quamvis peperisset imitata: quonia multiplicare prole cupiebat effecit. Nullam igitur iacob legitur petisse preter unam: nec usus plurimis nisi gignende prole officio conjugali iure seruato: ut neque hoc faceret nisi uxores eius id fieri flagitarent: que corporis viri sui habebant

legitimam potestatem.

Que ratio fuerit vt etiam israel cognominaretur. c. xxxix.

G Enuit ergo duodecim filios et vnā filiā ex quatuor mlierib⁹: Dein ingressus ē in egyptū p̄ filiū suū ioseph: qui vendit⁹ ab inuidentibus fratribus: eoq; perductus fuit atq; ibi dem sublimatus. Jacob autem etiam israel sicut pauloante dixi vocabatur: quod nomen magis populus ex illo procreatus obtinuit. Hoc aut nomen illi ab angelo ipositum ē: qui cum illo fuerat in itinere de mesopotamia redeunte luctatus typū christi euidentissimē gerēs. Nā q̄ ei preualuit iacob vti q; volenti: ut mysteriū figuraret: significat passionē christi: vbi visi sunt ei p̄ ualere iudei. Et tñ benedictionem ab eodem angelo quem superauerat ipe trauit: ac sic huius nōinis ipositio bñ dictio fuit. Interpretatur aut israel videns deū: quod erit in fine premium sanctorum omnium. Letigir porro illi idem angelus veluti preualenti latitudine femoris: eūq; isto modo claudum reddidit. Erat itaq; vnus atq; idē iacob: et benedictus et claudus: bñdictus in eis qui i christum ex eodem populo crediderunt: atq; in infidelibus claudus. Nam femoris latitudo generis multitudo est. Plures quippe sūt q̄ i ea stirpe de quibus propheticē p̄dēz est: et claudicauerūt a semitis suis.

Quō cū septuagintaq; añibus egyptū narretur ingressus: cū pleriq; ex eis qui cōmemorantur tpe posterit⁹ ori sunt geniti. c. xl.

I Ngressi itaq; referuntur i egyptū simul cū ipso iacob septuagintaq; hoies: annuerato ipso cum suis filijs. In quo numero due tantuz

femine cōmēorāt vna filiā: neptis. Sz res diligenter considerata nō indicat q̄ tantus numerus fuerit in progenie iacob: die vel anno quo ingressus est egyptum. Commemorati sunt quippe i eis etiā pronepotes ioseph qui nullo modo iaz tunc esse potuerunt quoniam tunc centum triginta annorum erat iacob: filius vō eius iacob triginta nouē. Quem cum accepisse tricesimo anno suo uel amplius constet vxorez: quomodo potuit per nouem annos habere pronepotes de filijs quos ex eadem vxore suscepit? Luz igitur nec filios haberent ephrem et manasses filij ioseph: sz eos pueros infra q̄ nouē nes iacob egyptū igressus inuenerit: quo pacto eoz non solum filij sed et nepotes in illis septuagintaq; nūerantur: qui tūc egyptū ingressi sūt cuz iacob? Nam commemoratur ibi machir filius manasse nepos ioseph: et eiusdem machir filius id est galaad nepos manasse pronepos ioseph. Ibi ē et quē genuit ephrem alt⁹ filij ioseph id est vtaalam nepos ioseph: ibi est et bareth filius ipsius vtaale id ē nepos ephrem pronepos ioseph: qui nullo modo esse potuerūt qñ venit iacob in egyptū et filios ioseph nepotes suos auos istorum minores q̄ nouē annorum pueros inuenit. Sed nimirum i troitus iacob in egyptum qñ eum in septuagintaq; hominibus scriptura commemorat: non vnus dies vlt vnus annus: sed totum illud est tempus q̄ diu vixit ioseph: per quez factū est vt intrarent. Nam de ipso ioseph eadem scriptura sic loquitur et habitauit ioseph in egypto: ipse et fratres eius et omnis cohabitatio patris eius: et vixit annos centum et decem et vidit ioseph manasses et ephrem filios vsq; in tertiam generationem. Ipse est ille pronepos eius: ab ephrem tertius: generationem quippe tertiaz dicit: filij:

nepotem: et pronepotem. Deinde sequitur. Et filij machir filij manasse: nati sunt supra femora ioseph. Et hic ille ipse est nepos manasse: pronepos ioseph. Sed pluraliter appellati sunt sicut scriptura consuevit: que vnam quam filiam iacob filias nuncupauit: sicut in latine lingue consuetudine liberi dicuntur pluraliter filij: etiam si non sint vno amplius. Cur ergo ipsius ioseph predicetur felicitas: quia potuit videre pronepotes: qui nullo modo putandi sunt iam fuisse tricelimonono anno proauis sui ioseph: quando ad eum in egyptum iacob pater eius aduenit? Illud autem est quod fallit minus ista diligenter intuentes: quoniam scriptum est: hec autem nomina filiorum israel que intrauerunt in egyptum sunt cum iacob patre suo. Hoc enim dictum est quod simul cum illo computantur septuagintaquinque: non quia simul iam erant omnes quando egyptum ingressus est ipse: sed ut dixi totum tempus habetur eius ingressus quo vixit ioseph per quem eius videtur ingressus.

De benedictione quae in iudam filium suum promissit. c. xli.

Situr propter populum christianum in quo dei ciuitas peregrinatur in terris: si christi carnem in abrae semine requiramus: remotis concubinaz filijs occurrit isaac: si in semine isaac: remoto esau qui est et edom occurrit iacob qui est et israel. Si in semine israel ipsius remotis ceteris occurrit iudas quia de tribu iuda exortus est christus. Ac per hoc cum in egypto moritur israel filios suos benedicet: quemadmodum iudam prophetice benedixerit audiamus. Iuda inquit te laudabunt fratres tui. Manus tue super dorsum inimicorum tuorum: te adorabunt filij patris tui. Catulus leonis iudas. Ex ger

minatione filii mei ascendisti: recumbens dormisti ut leo. et ut catulus leonis. Quis suscitabit eum? Non deficiet princeps ex iuda: et dux de femoribus eius donec veniant que reposita sunt ei: et ipse erit expectatio gentium. Alligans ad vitem pullum suum et ciliatium a sine sue: lauabit in vino stolam suam: et in sanguine vine amictum suum. Fului oculi eius a vino et dentes candidiores lacte. Exposui hec aduersus manicheum faustum disputans: et satis esse arbitror quantum veritas prophetie huius elucet: ubi et mors christi predicta est verbo dormitionis: et non necessitas sed potestas in mortem nomine leonis: Quam potestatem in euangelio ipse predicat: dicens potestatem habeo ponendi animam meam: et potestatem habeo iterum sumendi eam. Nemo eam tollit a me: sed ego eam pono a me ipso et iterum sumo eam. Sic leo fremuit sic quod dixit impleuit: ad eam namque pertinet potestatem: quod de resurrectione eius adiunctum est. Quis suscitabit eum? Hoc est quia nullus hominum: nisi se ipse suscitauit: qui etiam de corpore suo dixit. Soluite templum hoc et in triduo resuscitabo illud. Ipsum autem genus mortis hoc est sublimitas crucis: in vno verbo intelligitur quod ait ascendisti. Quod vero addidit recumbens dormisti: euangelista exponit ubi dicit: et inclinato capite tradidit spiritum. Aut certe sepultura eius agnoscitur in qua recubuit dormiens: et vnde illud nullus hominum sicut propheta aliquos: vel sicut ipse alios suscitauit. Sic a sono ipse surrexit. Stola porro eius quam lauauit in vino: id est mundata a peccatis in sanguine suo cuius sanguinis sacramentum baptizati sciunt: vnde et adiungit et in sanguine vine amictum suum quid est nisi ecclesia? Et fului oculi eius a vino spirituales eius inebriati poculo eius: de quo canit psalmus: et calix tuus

inebrians quæ preclarus est. Et dentes eius candidiores lacte: quod potant apud apostolum paruuli: verba scilicet nutritia: nondum idonei solido cibo. Ipse igitur est in quo reposita erant promissa inde: que donec venirent nunquam principes hoc est reges israel ab illa stirpe defuerunt. Et ipse expectatio gentium: quod clarius est videndo quam sit exponendo.

De filiis ioseph quos iacob prophetica manu sua transmutatione benedixit. c. xliij.

Sicut autem duo isaac filij esau et iacob: figuram prebuerunt duorum populorum in iudeis et christianis: quævis quod ad carnis propaginem pertinet: nec iudei venerunt ex semine esau sed idumei: nec christiane gentes de iacob: sed potius iudei. Ad hoc enim tantum figura valuit quod dictum est maior seruet minori: ita factum est etiam in duobus filiis ioseph. Nam maior gessit typum iudeorum: christianorum autem minor. Quos cum benediceret iacob: manum dexteram ponens super minorem quem habebat ad sinistram: sinistram vero super maiorem quem habebat ad dexteram graue visum est patri eorum et admonuit patrem velut corrigens eius errorem: et quis nam esset eorum maior ostendens. At ille mutare manus noluit: sed dixit. Scio fili mi scio. Et hic erit in populis: et hic exaltabitur: sed frater eius minor maior illo erit. Et semen eius erit in multitudinibus gentium. Etiam hic duo illa promissa demonstrant. nam ille in populum: iste in multitudinem gentium. Quid euidentiùs: quæ his duabus promissionibus contineri populum israelitarum: orbemque terrarum in semine abraë: illum secundum carnem: istum secundum fidem.

De temporibus moysi et iesu naue ac iudicium: atque in regum quorum quodam saul primus est: sed dauid precipue et sacramento habetur et merito. c. xliij.

Defuncto iacob: defuncto et ioseph per reliquos centum quadraginta quatuor annos donec exiret de terra egypti: in modum incredibilem illa gens creuit: et tantis attrita persecutionibus: ut quodam tempore nati masculi necarentur: cum mirantes egyptios nimiam populum illius incrementa timerent. Tunc moyses subtrahit furto trucidatoribus paruulorum ad domum regiam ingentia pericula pro eum deo preparante peruenit: nutritusque et adoptatus a filia pharaonis: quod nomen in egypto omnium regum fuit: in tantum peruenit virum ut ipse illam gentem mirabiliter multiplicatam ex durissimo et gravissimo quod ibi ferebat iugo seruitutis extraheret: immo per eum deus qui hoc promiserat abraë. Prius quippe ex inde terram madian fugisse refertur: quæ cum israelitam defenderet egyptium occiderat: et territus fugeret: postea diuinitus missus in potestate spiritus dei superavit pharaonis resistentes magos. Tunc per eum egyptiis illate sunt decem memorabiles plage: cum dimittere populum dei nollent: aqua in sanguinem versa: ranæ: serpentes: cymonia: mors pecorum: vlcera: grando: locusta: tenebre: mors primogenitorum. Ad extremum israelitas quos plagis tot tantisque perfracti tandem aliquando dimiserant egyptum in mari rubro dum persequuntur extincti sunt. Illis quippe abeuntibus diuisum mare viam fecit. Hos autem in sequentes in se rediens vnda summersit. Deinde per annos quadraginta duce moysi dei populus per desertum actus est: quando tabernaculum testimonium nuncupatur est: ubi de sacrificiis futura prenentia tibus colebatur: cum scilicet iam data lex fuisset in monte multum terribi-

liter attestabatur enim euidentissima mirabilibus signis uocibusque diuinitas: Quod factum est mox ut exitum est de egypto: et in deserto populus esse cepit quinquagesimo die post celebratum pascha per ouis immolationem. Que usque deo typus christi est: prenuccias eum per uictimam passionis de hoc mundo transitorium ad patrem: pascha quippe hebreia lingua transitus interpretatur. ut iam cum reuelaretur testamentum nouum: posteaque pascha nostrum immolat est Christus quinquagesimo die ueniret de celo spiritus sanctus: qui dictus est in euangelio digitus dei: ut recordationem nostram in primi prefigurati facti memoriam reuocaret: quod et legis ille tabule digito dei scripte referuntur. Desumpto moyses populum rexit iesus naue: et in terra promissionis introduxit: eamque populo diuisit. Ab his duobus mirabilibus ductibus bella sunt prospere ac mirabiliter gesta sunt: deo contestate non tam propter merita hebrei populi: quam propter peccata earum que debellabantur gentium illas eis prouenisse uictorias. Post istos duces iudices fuerunt iam in terra promissionis populo collocato: ut inciperet inter reddi abrahe prima promissio de gente una id est hebrei: et in terra chanaan nondum de omnibus gentibus et toto orbe terrarum quod christi aduentum in carne: et non ueteris legis obseruatione: sed euangelij fides fuerat impletura. Cuius rei prefiguratio facta est: quod non moyses qui legem populo acceperat in monte sina: sed iesus cui etiam nomen deo precipiente mutatum fuerat uocaretur iesus: populum in terram promissionis introduxit. Temporibus autem iudicium sicut se habebat et peccata populi et misericordia dei: alternauerunt prospera et aduersa bellorum. Inde uentum est ad regum tempora. Quorum primus regnauit saul: quo reprobo et bellica clade prostrato: eiusque

stirpe reiecia ne inde reges orirentur. Dauid successit in regnum cuius maxime christus dicitur filius: In quo articulus quidam factus est et exordium quodammodo iuuentutis populi fidei: cuius generis quedam uelut adolescentia dicebatur ab ipso abraam usque ad hunc dauid. Neque enim frustra mattheus euangelista sic generationes commemorauit: ut hoc primum interualium quatuordecim generationibus commendaret: ab abraam scilicet usque ad dauid. Ab adolescentia incipit quippe homo posse generare: propter generationum series ab abraam sumpsit exordium: quod et pater gentium constitutus est: quando mutatum nomen accepit. Ante hunc ergo uelut pueritia fuit huius generis populi dei: a noe usque ad ipsum abraam: et ista prima lingua inuenta est id est hebrei. A pueritia namque homo incipit loqui post infantiam: que hinc appellata est quod fieri non potest. Quare profecto etatem primam demergit obliuio sic etas primi generis humani est deleta diluuium. Quorum namque quisque est qui suam recordetur infantiam. Quamobrem in isto percursu ciuitatis dei sicut superior una eandemque primam: ita duas etates secundam et tertiam liber iste continet. In qua etiam propter uaccam trimam: capram trimam: azietem trimam: et impositum est legis iugum: et apparuit abundantia peccatorum: a regni terreni surrexit exordium ubi non defuerunt uiri spirituales quorum in turture et columba figuratum est sacramentum.

Aurelij augustini de ciuitate dei liber. xix.

De temporibus prophetarum. c. primus.

ROMJSSI
ones dei que fa-
cte sunt ad abra-
am: cuius semi-
ni ⁊ gētez israeli-
ticā secundū car-
nē: ⁊ ōnes gētes
deberi secundū

p

fidem deo pollicente didicimus: quen-
admodū compleantur per ordinem tē-
porū procurres dei ciuitas idicauit.
Quā ergo superioris libri vsq; ad re-
gnū dauid fact' ē finis: nunc ab eodez
regno quantum suscepto operi sufficē
videt: cetera que sequunt' attigamus.
Hoc itaq; t'pus ex quo sanctus samu-
el prophetare cepit: ⁊ deinceps donec
populus israel captiuus in babilōiā
duceretur: atq; inde secundūz facti hie-
remie prophetiā p' septuaginta ānos
reſis israelitis dei dom' istauraret:
totum t'ps est prophetarū. Quāuis
enim ⁊ ipsum noe patriarcham in cu-
ius diebus vniuersa terra diluuiō dele-
ta ē: ⁊ alios supra ⁊ infra vsq; ad hoc
tempus quo reges in dei populo esse
ceperūt: propter quedā per eos futu-
ra siue quoquomō significata siue pre-
dicta que pertinent ad ciuitatez dei re-
gnūq; celorum non immerito possū-
mus appellare prophetas p'f'ctim qz
in nullo eorū id expressius legim' nū-
cupatos: sicut abraam: sicut moysen:
tamen dies prophetarū precipue ma-
ximeq; hi dicti sunt ex quo cepit p'phe-
tare samuel: qui ⁊ saulem pri': ⁊ eo re-
probato ipsum dauid deo precipiente
vixit in regem: de cuius ceteri stirpe
succederent quousq; illos succedē sic
oporteret. Que igit' a prophetis sint
predicta de christo: cōmōdiō decedē
tib' ⁊ nascendo succedētibus suis mē-
bris ciuitas dei per ista curreret t'pa: si
oīa velim cōmemorare in imensū per-
gitur. Primam quia ipsa scriptura q̄
per ordinem reges eorūq; facta ⁊ euē

ta dīgerens uidetur tanq̄ historica dī-
ligētia rebus gestis occupata esse nar-
randis: si adiuuāte dei spū cōsiderata
tractetur: vel magis vel certe nō min'
prenunciandis futuris q̄ preteritis e-
nunciandis inuenitur intenta. Et hoc
perscrutando indagare ac differendo
monstrare q̄ sit operosū atq; prolixū
⁊ q̄ multis indigeat voluminibus q̄s
ignorat: qui hec vel mediocriter cogi-
tat: Deind' quia ea ipa que ad prophe-
tiam non ambiguitur pertinere ita sūt
mlta de christo regnoq; celorū que ci-
uitas dei est: vt ad hoc aperiendū ma-
ior sit disputatio necessaria: q̄ huius
operis mod' flagitat. Proinde ita si
potuero stilo modicior meo: ⁊ huic
opi in dei voluntate peragendo nec ea
q̄ sūt dicā: nec ea que satis sūt preter-
mittam.

Quo tempore sit impleta promi-
sio dei de terra chanaan: quam in pos-
sessionem etiam israel carnalis acce-
pit. c. ij.

i N precedente libro dixim' ab
initio abraam promissionum
dei duas res fuisse promissas. Vnam
scilicet q̄ terram chanaan possessurū
fōet semen eius quod significat vbi di-
ctum est: vade in terram quam tibi de-
monstrauero ⁊ faciam te in gentem
magnam: aliam vero longe p'f'ctanti-
orem non de carnali: sed de spiritali
semine: per quod pater est non vnius
gentis israelitice: sed omnium gentiū
que fidei eius vestigia consequuntur.
Quod promitti cepit his v'bis. Et bñ
dicentur in te omnes tribus terre. Et
deinceps alijs multis admodū testio-
nīs hec duo promissa monstraui-
m'. Erat igit' iam in terra promissiois semē
abrae id est populus israel secundū
carnem: atq; ibi non solum tenēdo ac

possidendo ciuitates aduersarioꝝ: vꝝ
 et reges hñdo regnare iam ceperāt: i-
 pletis de ipso populo promissionibꝫ
 dei magna iam ex parte: non solum q̄
 tribus illis patribus abraam isaac et
 iacob: quibuscunqꝫ dictis vel signis
 aut figuris tꝑibus eorū facte sunt vñ
 etiam que per ipsum moysen per quē
 populus idem de seruitute egyptiaca
 liberatus: et per quem cuncta preteri-
 ta reuelata sunt: temporibus eius cuz
 populum per heremum duceret facte
 fuerant. Neqꝫ autem per insignem du-
 cez iesum naue: per quem populus ille
 in promissionis inductus est terram:
 qui expugnatīs gentibus eam duode-
 cim tribubus quibus deus iusserat di-
 uisit et mortuus est: neqꝫ post illum to-
 to tꝑe iudicuz impleta fuerat promissio
 dei de terra chanaan: qꝫ a flumie egypti
 vsqꝫ ad flumen magnum euphratē
 populus ille dñaretur: nec tam adhuc
 prophetabatur futurum sed expecta-
 batur implendum. Impletum est autē
 per dauid et filium eius salomonem:
 cuius regnum tanto quanto promissum
 fuerat spacio dilatatum est. Uni-
 uersos quippe illos subdiderūt: tribu-
 tariosqꝫ fecerūt. Sic igitur in terra p-
 missionis secundum carnem: hoc ē in
 terra chanaan sub his regibus semen
 abrae fuerat p̄stitutū: vt nihil dñi sup
 esset quo terrena illa dei promissio cō-
 pleretur: nisi vt in eadem terra quan-
 tum ad prosperitatem attinet tempo-
 ralem: per posteritatis successione in
 concusso statu vsqꝫ ad mortalis huiꝫ
 seculi terminū gens permanēt hebreā
 si dñi dei sui legibus obediret. Sz qm̄
 deus nouerat hoc eam non esse factu-
 ram: vsus est et tꝑalibus penis ad ex-
 ercendos in ea paucos fideles suos: et
 admonendos qui postea futuri erant
 in omnibus gētibꝫ quas per eos ad-
 moneri oportebat: in quibus alteram
 promissionē reuelato nouo testamēto

p̄ incarnationē christi fuerat impleturꝫ.

De tripartitis significationibus p-
 phetaz: q̄ nūc ad terrenā nūc ad celestē
 hierusalē: nō autē ad vtrāqꝫ referun-
 tur. c. liij.

q Uocirca sic oracula illa diuina
 ad abram isaac et iacob: q̄cunqꝫ
 alia signa l' dca pphetica in sacris l'ris
 precedētibꝫ sc̄a sūt: ita et cetera ab isto re-
 gū tꝑe prophetie ptiz ptinēt ad gentē
 carnis abrae: partim vero ad illud se-
 men illius in quo benedicuntur omnes
 gentes coheredes christi per testamen-
 tum nouū: ad possidendā vitā eternā
 regnūqꝫ celoz. Partim ergo ad ancillā
 que in seruitutem generat ad terrenā
 hierusalem: que seruit cū filijs suis: p-
 tim vero ad liberam ciuitatez dei id ē
 verā hierusalem et eternā in celis: cuius
 filij omnes secundū deuz viuētes pe-
 regrinantur in terris: sed sunt in eis
 quedam que ad vtrāqꝫ pertinere in-
 telliguntur ad ancillaz proprie: ad li-
 beraz figurate. Tripartita itaqꝫ repe-
 riuntur eloquia prophetarum: siqꝫdez
 aliqua sunt ad terrenā hierusalem ipec-
 tantia aliqua ad celestes: nonnulla ad
 vtrāqꝫ. Exemplis video probanduz
 esse quod dico. Missus est nathā pro-
 pheta a deo: qui regem danid arguēt
 de peccato graui: et ea que consecuta
 sunt mala futura predicaret. Hec atqꝫ
 huiusmodi siue publice id ē pro salu-
 te vel vtilitate populi: siue priuatiz cū
 pro suis quisqꝫ rebus diuina promēf
 eloquia: quibus pro vsu temporalis
 vite futuri aliquid agnosceretur: ad t-
 renaz ciuitatez pertinuisse q̄s abigat:
 Ubi autem legitur ecce dies veniunt
 dicit dominꝫ: et consumabo domū is-
 rael et domū iuda testamētū nouū: nō
 secunduz testamentuz quod disposui
 patribus eozuz: in die qua apprehēdi
 manus eozuz vt educerez eos de terra

egypti: qm̄ ipsi non permanserunt i te-
 stamento meo: et ego neglexi eos dñs:
 quia hoc est testamentum meum qđ
 constituam domui israel p̄ dies il-
 los dicit dominus: dabo leges meas
 in mentē eorū: et super corda eorū scri-
 bam eas et videbo eos et ero illis i de-
 um: et ipsi erunt mihi in plebem: hie-
 rusalem sine dubio superna prophetat:
 cuius deus ipse premium est: eūq; h̄e
 atq; ipsius esse: summum illi est atq;
 totū bonum. Ad utrāq; vō ptinet hoc
 ipsum qđ hierusalē dī dei ciuitas: et in
 ea prophetatur futura domus dei. ea
 qđ prophetia videtur impleri cum sa-
 lomō rex edificat illud nobilissimū
 templum. Nec enim et in terrēa hie-
 rusalem s̄m̄ historiam contingerūt et ce-
 lestis hierusalem figure fuerūt. Quod
 genus prophetie ex vtroq; veluti com-
 pactum atq; cōmixtum in libris vete-
 ribus canonicis: quibus rez gestarū
 narrationes continentur valet plimū
 mltūq; exercuit et exercet ingenia scru-
 tantium has sacras: vt quod historice
 predicium completunq; legitur in s̄i-
 ne abrae secundum carnem: etiam i s̄i-
 ne abrae secundum fidem quid implē-
 dum allegorice significet inquirat: i tā-
 tum vt quibusdam visum sit nihil eē
 in eisdem libris vel pronunciatū et ef-
 fectum: vel non effectum q̄uis prenū-
 ciatum: quod non insinuet aliquid ad
 supernam ciuitatez dei eiusq; filios in
 hac vita peregrinos figurata significa-
 tione referendum. Sed si hoc ita est iā
 bipartita non tripartita erunt eloqui-
 a prophetarū: vel potius illarū scrip-
 turarū omniū que veteris instrumē-
 ti appellatione censentur: nihil iāz exit
 illic quod ad hierusalem terrenā tan-
 tum pertineat: sed quicquid ibi de illa
 vel propter illam dicitur atq; comple-
 tur: significat aliquid quod etiaz ad
 hierusalem celestem allegorica prefigu-
 ratione referatur: sed erunt sola duo

genera: vnū quod ad hierusalem libe-
 raz: alterū quod ad vtrāq; pertineat.
 Mihi autem sicut multi videntur
 errare: qui nullas res gestas in eo ge-
 nere litterarū aliquid aliud preter id
 quod eo modo geste sunt significare
 arbitrantur: ita multū audere: qui pr-
 sus ibi omnia significatiōibus allego-
 ricis inuoluta esse contendunt. Ideo
 tripartita non bipartita esse dixi. Hoc
 enim existimo: non tamen culpās eos
 qui potuerunt illic de quacunq; re ge-
 sta sensum intelligentie spiritualis ex-
 culpere: seruata primitus dūtaxat his-
 torie veritate. Ceterū que ita dicunt
 vt reb^o humanitus seu diuinitus ges-
 tis siue gerendis puenire non possint:
 quis fidelis dubitet non esse inaniter
 dicta: Quis ea non ad intelligentiam
 spiritualem reuocet si possit: aut ab eo
 qui potest reuocanda esse fateatur?

De p̄figurata cōmutatione israeli-
 tici regni et sacerdotū: et de his que an-
 na mater samuelis personā gerens ec-
 clesie prophetauit. c. iij.

p Rocursus iḡ ciuitatis dei: vbi
 peruēit ad regūz ip̄arū dauid
 saule reprobato ita regnum primus
 obtinuit: vt eius deinde posteri i terre
 na hierusalem diuturna successione
 regnarent: dedit figuraz rei geste: signi-
 ficans atq; pronuncians quod non est
 pretereundum silentio: de rez mutati-
 one futurarū: quod attinet ad duo tel-
 tamēta: vetus et nouū: vbi sacerdotiū
 regnūq; mutatiū est per sacerdotem
 eundēq; regē nouū ac sempiternum:
 qui ē christ^o iesus. Nam et heli sacer-
 dote reprobato substitutus in die mi-
 nisterium samuel simul officio funct^o
 sacerdotis et iudicis: et saule abiecto
 rex dauid fundatus in regno: hoc qđ
 dico fundauerunt. Mater quoq; ipsa
 samuelis anna: que prius fuit steri-

lis et posteriore fecunditate letata est
 pphetare aliud n̄ videtur cū cōgratu
 lationem suā dño fundit exultans: qñ
 quidez eundem puerum 'natū z ablac
 tatum deo reddidit eadez pietate qua
 vouerat. Dicit eniz p̄firmatū ē cor me
 um in domino: z exaltatuz ē cor meū
 in deo meo. Dilatatuz est super inimi
 cos meos os meum: letata sum in sa
 lutari tuo: qm̄ non est s̄ctus sicut do
 minus z non est iustus sicut deus nos
 ter: nō est sanctus preter te: nolite glo
 riari z nolite loqui excelsa neqz proce
 dat magniloquium de ore vestro: quo
 niam deus scientiaruz dominus z de
 us preparās adinventiones suas. Ar
 cum potentū fecit infirmū: z infirmi
 precincti sunt virtute. Pleni panibus
 minorati sunt: z esurientes trāsierunt
 terrā: qz sterilis peperit septem z m̄lta
 in filijs infirmata est. Dominus morti
 ficat z viuificat: deducit ad inferos et
 reducit. Dominus pauperes facit z di
 cat: humiliat z exaltat. Suscitāt a ter
 ra pauperem: z d̄ stercore erigit inopē
 ut collocet euz cū princ̄ipibus populi:
 z sedem gl̄e hereditatē dās eis: dans
 votum vouenti: z benedicēs ānos ius
 ti. Qm̄ non in virtute potens est vir:
 dominus infirmū facit aduersariū su
 um: dominus sanctus: Non gl̄iet pru
 dēs in prudētia sua: z n̄ gl̄ietur potēs
 ī potētia sua: z n̄ gl̄iet diues ī diuitijs
 suis. Sed in hoc gl̄iet q̄ gl̄iat intelligē
 z scire dominum: z facere iudiciū z iu
 stitiā in medio terre. Dñs ascendit ī ce
 los tonuit: ipse iudicabit extrema t̄re
 quia iustus est: z dat virtutē regibus
 nostris: z exaltauit cornu christi sui.
 Ita ne verba hec vnus putabunt esse
 muliercule: de nato sibi filio gratulan
 tis. Tantuz ne mēs hōinū a luce vita
 tis auersa est: vt non sentiat sup̄gredi
 moduz semie huius dicta q̄ fudit: Pō
 ro q̄ rebus ipsis que iam ceperunt ēē
 z in hac terrena peregrinatione cōple

ri conuenienter mouetur: nonne inten
 dit z aspicit z agnoscit: per hanc ml̄ie
 rem cuius etiam nomen id ē anna gr̄a
 eius interpretatur: ipsā religionē chri
 stianam: ipsā ciuitatē dei cuius rex est
 z conditor christus: ipsam postremo
 dei gratiaz propheticō sp̄ritu sic locu
 taz: a qua supbi alienāt vt cadant: q̄
 hūiles īplēt vt surgāt qd̄ maxie hym
 nus iste p̄sonuit: Nisi d̄sq̄ forte dictu
 rus ē nihil istam pphetasse ml̄ierē: s̄
 deum tm̄mō propter filium quē p̄ca
 ta ipetrauit exultanti p̄dicatione lau
 dasse: Quid ergo sibi vult qd̄ ait: ar
 cū potentū fecit infirmū: z infirmi
 precicti sunt virtute: pleni panib⁹
 minorati sunt: z esurientes trāsierūt
 terrā: z steris peperit septē: z multa
 in filijs infirmata ē: Nunqd̄ septē ipsa
 pepererat? Quāuis sterilis fuerit vnica
 hēbat qñ ista dicebat. Sed nec postea
 septem peperit siue sex: q̄bus septim⁹
 eēt ipse samuel: sed tres mares z duas
 femias. Deinde in illo populo cum
 adhuc nemo regnaret qd̄ in extremo
 posuit ad virtutem regibus nostris: z
 exaltauit cornu christi sui: vñ dicebat
 si non p̄phetabat? Dicat ergo ecc̄la christi
 ciuitas regis magni: gr̄a plena: prole fe
 cunda: dicat qd̄ tanto ante de se p̄phe
 tatum per hos huius pie m̄is agno
 scit. Cōfirmatum est cor meum ī dño:
 z exaltatū est cornu meum ī deo meo.
 Vere confirmatū est cor z cornu vere
 exaltatum: quia non in se sed in dño
 deo suo. Dilatatū ē sup̄ inimicos me
 os os meum: quia z in angustijs p̄f
 surarū sermo dei nō est alligatus: nec
 in p̄cōibus alligatis. Letata sum inq̄t
 in salutari tuo. Christ⁹ ē ipse iesus quē
 symeon sicut in euangelio legit senex
 amplectens paruuluz: agnoscens ma
 gnum: nunc dimittis inquit seruuz tu
 um in pace quoniam viderunt oculi
 mei salutare tuum. Dicat itaqz ecc̄le
 sia letata sum ī salutari tuo. Quoniā

non est sanctus sicut dominus: et non est iustus sicut deus noster: tanquam sanctus et sanctificans: et iustus et iustificans. Non est sanctus preter te: quia nemo fit nisi abs te. Denique sequitur: Nolite gloriari superbe: et nolite loqui excelsa: neque exeat magniloquium de ore vestro: quoniam deus scientiarum dominus ipse et nemo scit quod ipse sciat: quoniam qui putat se aliquid esse cum nihil sit: seipsum se ducit. Hec dicuntur aduersariis ciuitatis dei ad babyloniam pertinentibus: de sua virtute presumptibus: in se non in domino gloriantibus: ex quibus sunt etiam carnales israelite terrene hierusalem ciues terrigenae: qui ut dicit apostolus ignorantes dei iustitiam. id est. quam dat hominibus deus qui solus est iustus et iustificans et suam volentes constituere. id est. velut a se sibi paratam non ab illo impertitam: iustitiae dei non sunt subiecti. Itaque quia superbi se de suo putantes non de dei posse placere deo: qui est deus scientiarum atque ideo et arbitrer conscientiarum ubi uident cogitationes hominum quoniam uane sunt si hominum sunt et ab illo non sunt. Et preparans inquit adinventiones suas. Quas adinventiones putamus: nisi ut superbi cadant et humiles surgant: Has quippe adinventiones exequitur dicens. Arcus potentium infirmatus est: et infirmi precincti sunt virtute. Infirma est arcus. id est. intentio eorum: qui tam potentes sibi videntur: ut sine dei dono atque adiutorio humana sufficiencia diuina possint implere mandata: Et precingunt virtute: quorum aeterna vox est. Miserere mei domine quoniam infirmus sum. Pleni panibus inquit minorati sunt: et esurientes transierunt terram. Qui sunt intelligendi pleni panibus: nisi iidem ipsi quasi potentes. id est. israelite: quibus credita sunt eloquia dei: Sed in eo populo aeternum filium minorati sunt. Quo verbo minus quidem latine bene tamen expressum: est quod ex maioribus minores facti sunt:

quia et in istis panibus id est diuinis eloquijs que israelite soli tunc ex omnibus gentibus acceperunt. terrena sapuerunt. Sentes autem quibus lex illa non erat data: posteaque per nouum testamentum ad eloquia illa uenerunt: et multum esuriendo terram transierunt: quia in eis non terrena sed caelestia sapuerunt. Et hoc velut quereretur causa cur factum sit: quia sterilis inquit peperit septem: et multa in filijs infirmata est. Hic totum quod propheta tabatur eluxit agnoscantibus numerum septenarium: quo est uersa ecclesie significata perfectio. Propter quod et iohannes apostolus ad septem scribit ecclesias: eo modo se ostendens ad unam multitudinem scribere. Et in prouerbij salomonis hoc antea prefigurans sapientia inquit edificauit sibi domum: et suffulit columnas septem. Sterilis. n. erat in omnibus gentibus dei ciuitas antequam iste fetus per quem eam fecerat secundam certum oiretur. Lermum etiam que multa in filijs erat nunc infirmata hierusalem terrenam: quoniam quicumque filij libere in ea erant: virtus erat eius. Nunc uero ibi quoniam laesa est et spiritus non est: amissa uirtute infirmata est. Dominus mortificat et uiuificat: mortificauit illam que multa erat in filijs: et uiuificauit hanc sterilem que peperit septem. Quauis commodus possit intelligi eosdem uiuificare quos mortificauerit. Id enim uelut repetiuit addendo dedit ad inferos et reducit. Quibus enim dicit apostolus si mortui estis cum christo: que sursum sunt querite ubi christus est in dextera dei sedens: salubriter utique modo rificans a domino quibus adiungit: que sursum sunt sapite: non que super terram ut ipsi sint illi qui esurientes transierunt terram. Mortui enim estis inquit. Ecce quomodo salubriter mortificat deus. Deinde sequitur: et uita uia abscondita est cum christo in deo. Ecce quomodo eosdem ipsos uiuificat deus. Sed nunquam eosdem dedit

ad inferos ⁊ reduxit: Hoc vtrunq; sibi
 controuersia fidelium: i illo poti' uis
 tur ipletū capite. s. nostro: cum quo vi
 tam nostram in deo apostolus dixit
 absconditam. Nam qui proprio filio
 non pepercit: sed pro nobis oībus tra
 didit eū: isto modo vtiq; mortificauit
 eū. Et quia resuscitauit eū a mortuis
 eundem rursus uiuificauit. Et q; in p
 phetia uox eius agnoscitur: nō dereli
 ques aīam meam in inferno: eundem
 deduxit ad inferos ⁊ reduxit. Hac ei'
 paupertate ditati sumus. Domin'. n.
 pauperes facit ⁊ ditat. Naz quid hoc
 sit vt sciamus qđ sequit' audiam'. Hu
 miliat ⁊ exaltat vtiq; superbos humi
 liat: ⁊ humiles exaltat. Quod enīz ali
 bi legit': deus superbis resistit humili
 bus autem dat gratiam: hoc totus hz
 sermo huius cuius nomen interpreta
 tur gratia eius. Jam vero qđ adiungi
 tur: suscitatur a terra pauperē: de nullo
 melius qđ de illo intello: qđ ppter nos
 factus est pauper cū diues eēt: vt eius
 paupertate sicut pauloan dicitū est di
 taremur Ipsū. n. de terra suscitauit
 tam cito: vt caro eius non videret cor
 ruptionez. Nec illud ab illo alienabo
 qđ additū ē: ⁊ de stercoz erigit inopē.
 Inops quippe idem ē quod pauper.
 Stercus vero vnde erect' ē rectissime
 intelligunt persecutores iudei. In quo
 rū nūero cū se dixisset apłus eccliam
 persecutum: que mihi inquit fuerunt
 lucra: hec ppter christū dāna: nec solū
 detrimenta verum etiam stercoza exi
 stiaui esse: vt christū lucrifacēz. De ter
 ra ergo suscitatus est supra omnes di
 uites ille pauper: ⁊ de illo stercore erec
 t' ē supra omnes opulētos ille inops
 vt sedeat cum potentibus populi: qđ
 b' ait. Sedebitis super duodeci sedes
 Et sedem gl'ie hereditatem dans eis.
 Dixerant. n. potentes illi. Ecce nos re
 liquimus oīa ⁊ secuti sumus te. Hoc
 votuz potentissimi vouerant. Sed vñ

hoc eis: nisi ab illo de quo hic p̄tinuo
 dictum est dans votum vouenti: Alio
 quin ex illis essent potentibus quozū
 infirmat' est arc' dans inquit votum
 vouenti. Non. n. dño quisq; quicq; ra
 tum voueret: nisi qui ab illo acciperet
 quod voueret. Sequitur. Et benedi
 xit annos iusti: vt cum illo. s. sine fine
 viuat: cui dictū ē. Et anni tui non desi
 cient. Ibi enim stant anni: hic autē trá
 seunt: imo pereunt. Anteq; enim veni
 ant non sunt: cum autem venerint nō
 erunt: quia cum suo fine veniunt. Ho
 rum autē duum. i. dans votum vouen
 ti: ⁊ benedicens annos iusti: vnuz ē qđ
 facimus: alterum quod sumimus. Sz
 hoc alterum deo largitore non sumi
 tur: nisi cum ipso adiutore primum il
 lud efficitur. Quia non in virtute po
 tens est vir. Dominus infirmum facit
 et aduersarium eius: illum scilicet qui
 homini vouenti inuidet: ⁊ resistit ne
 valeat implere quod vouit. Potest ex
 ambiguo greco intelligi aduersarium
 suuz. Cum. n. dñs possidere nos cepe
 rit: profecto aduersarius qui noster fu
 erat ipsius fit: ⁊ vincetur a nobis: sed
 non viribus nostris: quia non in vir
 tute sua potens est uir. Dominus er
 go infirmum faciet aduersarium suū:
 dominus sanctus vt uincatur a sanc
 tis: quos dñs sanctus sanctorz effecit
 sanctos. Ac p hoc non gloriē prudēs
 in prudentia sua: ⁊ non gloriētur i di
 uitijs suis diues: ⁊ non glietur potēs
 in potentia sua: sz in hoc gliet' qui glia
 tur: intelligere ⁊ scire dñm ⁊ facere iu
 diciū ⁊ iustitiā i medio terre. Nō
 parua ex parte itelligit ⁊ scit dominū
 qui intelligit ⁊ scit hoc a domino sibi
 dari: vt intelligat ⁊ sciat dōinū. Quid
 enim habes ait apostolus quod non
 accepisti: Si autēz ⁊ accepisti: qđ glia
 ris quasi nō acceperis: i. quasi a teipō
 tibi sit vnde gliaris: Facit autem iudi
 ciū ⁊ iustitiā qui recte viuūt. Recte autē

uiuit qui obtemperat precipienti deo
 Et finis precepti id est ad quod refert
 preceptum caritas est de corde puro et
 conscientia bona et fides non ficta. Porro
 ista caritas sicut iohannes aposto-
 lus testatur ex deo est. Facere igitur iudicium
 et iustitiam ex deo est. Sed quid est in medio
 terre. Neque enim non debent facere iudi-
 cium et iustitiam: qui habitant in extremis
 terre. Quis hoc dixerit? Cur ergo ad-
 ditum est in medio terre? Quod si non
 adderetur et tantummodo diceretur facere
 iudicium et iustitiam: magis hoc precep-
 tum ad utrosque homines pertinere: et me-
 diterraneos et maritimos. Sed ne quis
 quod putaret post finem vite que in hoc a-
 gitur corpore superesse tempus iudicium
 iustitiamque faciendi que cum esset in car-
 ne non fecit: et sic diuinum euadere posse
 iudicium: in medio terre mihi videtur
 dictum: cum quisque uiuit in corpore. In
 hac quippe uita sua quisque terram circum-
 fert: quam mouente homine recipit terra
 communis: resurgenti utique reditura.
 Proinde in medio terre. id est cum anima nos-
 tra isto terreno clauditur corpore: faci-
 endum est iudicium et iustitiam: quod no-
 bis proficit in posterum: quando recipi-
 et quisque secundum ea que per corpus
 gessit: siue bonum siue malum. Per cor-
 pus quippe ibi dixit apostolus: per tem-
 pus quo uixit in corpore. Non enim
 si quis maligna mente atque impia cogi-
 tatione blasphemet: neque id ullis me-
 bris corporis operetur: id non erit reus quod
 id non motu corporis gessit: cum hoc per
 illud tempus gesserit quo gessit et cor-
 pus. Isto modo congruenter intelligi potest et
 illud quod in psalmo legitur. Deus au-
 tem rex noster ante secula operatus est
 salutem in medio terre: ut dominus iesus
 accipiatur deus noster qui est ante
 secula: quod per ipsum facta sunt secula:
 operatus est salutem nostram in medio ter-
 re: cum uerbum caro factum est: et terreno
 habitauit in corpore. Deinde posteaque

prophetatum est in his uerbis anime quo
 modo gloriari debeat qui gloriatur non
 in se utique sed in domino propter retri-
 butionem que in die iudicij futura est:
 dominus inquit ascendit in celos et tonuit:
 ipse iudicabit extrema terre: quia ius-
 tus est. Proiusus ordinem tenuit con-
 fessionis fidelium. Ascendit enim in celum
 dominus christus: et inde venturus est ad ui-
 uos et mortuos iudicandos. Nam quod as-
 cendit sicut dicit apostolus nisi qui et des-
 cendit in inferiores partes terre? Qui
 descendit ipse est et qui ascendit super omnes
 celos: ut adimpleret omnia. Per nubes
 ergo suas tonuit: quas spiritu sancto
 cum ascendisset impleuit: de quibus an-
 cille hierusalem hoc est ingrate uinee com-
 minatus est apud esaiam prophetam:
 ne pluat super eam ibris. Sic autem dictum est
 ipse iudicabit extrema terre ac si diceret
 est extrema terra. Non enim alias terra partes
 non iudicabit: quod omnes homines proculdubio
 iudicabit. Sed melius intelliguntur ex-
 trema terre extrema hominis quam non iudica-
 buntur que in melius uel deterius me-
 dio tempore commutantur: sed in quibus ex-
 tremis inueniuntur fuerit qui iudicabit.
 Propter quod dictum est: qui persevera-
 uerit usque in finem hic saluus erit. Qui
 ergo perseveranter facit iudicium et ius-
 titiam et in medio terre: non dannabitur cum iudi-
 cabuntur extrema terre. Et dicit inquit
 virtutem regibus nostris: ut non eos
 iudicando condemnet. Dat eis virtu-
 tem qua carne sicut reges regant: et in illo
 mundum quod propter eos fudit sanguinem
 vincant. Et exaltabit cornu christi sui.
 Quomodo christus exaltabit cornu
 christi sui: id est quod supra dictum est: dominus as-
 cendit in celos: et intellectus est dominus
 christus: ipse sicut hic dicitur exaltabit
 cornu christi sui: qui est christus. Chri-
 stus ergo christi sui cornu exaltabit:
 id est uniuscuiusque fidelis sui: sicut is-
 ta ipsa in principio huius hymni ait exal-
 tatum est cornu meum in deo meo.

Oēs q̄ppe unctos ei⁹ chrismate recte christos possumus dicē: Qd̄ tñ totū cū suo capite corpus un⁹ ē christus. Hec anna p̄phetauit Samuelis sancti uiri mater multumq̄ laudat: In quo quidē tñc figurata ē mutatio ueteris sacerdotiū: et nūc impleta qñ in firmata ē: que multa erat in filijs: ut nouum haberet i christo sacerdotiū sterilis que peperit septem.

De his q̄ ad heli sacerdotē hō dei p̄pheticē locutus ē significās sacerdotium quod secundū aaron institutū fuerat auferendū. c. v.

f Ed hoc euidentius ad ipsū Heli sacerdotē missus loq̄t hō dei: cuius quidē nomē tacet: sed intelligit officio ministerioq̄ suo sine dubitatione p̄pheta. Sic scriptū est. Et uenit homo dei ad Heli et dixit. Hec dicit dominus: Reuelans reuelatus sum ad domum patris tui: cum essent in terra egypti fui i domo Pharaonis: et elegi domū patris tui ex omnib⁹ sceptoris israel mihi sacerdotio sūgi: ut ascenderent ad altare meū et incēderēt incēsum: et portarent ephud. Et dedi domui patris tui omnia que sunt ignis filiorū in escam. Et tu quid respexisti incēsum meum et in sacrificium meū impudenti oculo: et glorificasti filios tuos super me: benedicere primitias omnis sacrificij in israel in conspectu meo: propter hoc hec dicit dominus israel. Dixi: domus tua et patris tui transibūt coram me usq̄ in eternum. Et nunc hec dicit dñs: Nequaq̄: sed glorificātes me glorificabo: et q̄ spernit me spernet. Ecce dies ueniūt: et exterminabo semē tuū et semen domus patris tui: et nō erit tibi senior in domo mea omnib⁹ diebus: et uirū exterminabo tibi ab altari meo: ut deficiat oculi eius et defluat anima ei⁹. Et oīs

qui supererit domus tue: decidet in gladio uirorū. Et hoc tibi signum q̄ ueniret sup duos filios tuos Ophni et Phinees una die moriētur abo. Et suscitabo mihi sacerdotē fidelē: q̄ oia que in corde meo et in anima mea sūt faciet: et edificabo ei domū fidelem: et transibit coram christo meo omnib⁹ diebus. Et erit qui supererit i domo tua: ueniet adorare ei obolo argenti dicens: Facta me in unā partem sacerdotij tui manducare panē. Non ē ut dicatur istam prophetiā ubi sacerdotij ueteris tāta manifestatione prenūtiata mutatio ē in Samuele fuisse cōpleta. Quāq̄ cim nō esset d̄ alia tribu Samuel. q̄ que cōstituta fuerat a domino ut seruiret altari: tamē nō erat de filijs Aaron: cuius p̄genies fuerat deputata: ut inde fierent sacerdotes. Ac p̄ hoc in ea quoq̄ re gesta eadem mutatio que p̄ christū iesū fuerat futura adumbrata ē: et ad uetus testamētū. p̄prie figurate uero pertinebat ad nouū p̄phetiā tam facto etiā ipso q̄ uerbo. id scilicet facto significans: qd̄ uerbo ad Heli sacerdotē dictū est p̄ prophetam. Nam fuerunt postea sacerdotes ex genere Aaron: sicut Sadoch et Abiathar regnāte Dauid: et alij deinceps anteq̄ tēpus ueniret quo ista que de sacerdotio mutādo tanto añ predicta sūt effici p̄ christū oportebat. Quis autē nūc fideli oculo hec intues nō uideat esse cōpleta: quādo q̄ dem nullū tabernaculū: nullū tēplū: nullū altare: nullū sacrificiū: et iō nec ullus sacerdos remāsīt iudeis: q̄bus ut de semine Aaron ordinaretur in dei fuerat lege mandatū. Quod et hic cōmemoratū est illo dicēte p̄pheta: hec dicit dominus deus israel: dixi: domus tua et domus patris tui trāsibunt corā me usq̄ in eternū. Et nunc dicit dñs: Nequaq̄. s̄ glorificantes me glorificabo: et q̄ me spernit spernet.

Quod eim nominat domū patris ei⁹ nō eū de pximo patre dicere: sed de illo Aaron qui primus sacerdos ē isti tutus: de cuius pgenie ceteri sequerentur superiora demonstrāt: ubi ait Reuelatus sum ad domū patris tui: cū eēt i terra Egypti hū i domo Pharaonis: ⁊ elegi domū p̄is tui ex ōnib⁹ sceptris israel mibi sacerdotio sūgi. Quis pat̄ fuit huius i illa egyptia fuitute. vñ cū liberatū fuissent: elect⁹ ē ad sacerdotiū nisi Aaron: De hui⁹ ergo stirpe isto loco dixit futurū fuise nō ut eēt ulterio⁹ sacerdotes. Qd iam uidemus impletū. Vigilet fides: p̄sto sūt res: cernuntur: tenentur: ⁊ uide re uolentiū oculis ingeruntur. Ecce inquit dies ueniūt: ⁊ exterminabo sem tuum ⁊ semen domus patris tui: ⁊ n̄ erit tibi senior i domo mea omnibus diebus: ⁊ uirū exterminabo tibi ab altari meo: ut deficiāt oculi eius ⁊ defluat aīa eius. Ecce dies q̄ prenūciati sunt iā uenerūt: null⁹ sacerdos ē fm ordinē Aaron. Et quicumq; ex ei⁹ gene ē hō: cū uideret sacrificiū christiana norū toto orbe pollere: sibi autē honore illū magnū eē subtractū: deficiunt oculi eius ⁊ defluit aīa eius tabemerosis. Proprie autē ad hui⁹ domū Heli cui hec dicebātur qd sequitur pertinet: ⁊ ōis qui supererit dom⁹ tue decidet in gladio uiroz. Et hoc tibi signū qd ueniet sup duos filios tuos Ophni ⁊ Phinees. Die uno moriēt ambo. Hoc ergo signū factū ē mutādi sacerdotij de domo huius: quo signū significatū ē mutandū sacerdotium domus Aaron. Mors q̄ppe filiorū huius significauit mortē nō hominū sed ipsius sacerdotij de filijs Aaron. Quod autē sequit̄ ad illum iā pertinet sacerdotē: cui⁹ figurā gessit huic succedēdo Samuel. Proinde q̄ sequuntur: de christo iesu noui testamti uero sacerdote dicūt. Et suscitabo

mibi sacerdotē fidelē: qui ōnia que i corde meo ⁊ que i anima mea sūt faciat: ⁊ edificabo ei domū fidelem. Ipsa ē eterna ⁊ superna hierusalem. Et trāsibit inq̄t corā christo meo ōnibus diebus. Trāsibit dixit cōuersabit: sicut superius dixerat de domo Aaron: dixi domus tua ⁊ domus patris tui trāsibūt corā me in eternū. Qd autē ait coram christo meo trāsibit: d̄ ipsa utiq; domo intelligēdū ē: non de illo sacerdote qui ē christus ipse mediator atq; saluator. Domus ergo eius corā illo trāsibit. P̄ōt ⁊ trāsibit itelligi de morte ad uitā: omnib⁹ diebus q̄bus peragit usq; in finē seculi huius ista mortalis. Quod autē ait deus: qui ōia que i corde meo ⁊ que i anima mea sūt faciat: nō arbitremur habere animā deū cum sit conditor anime: sed ita hoc de deo tropice nō proprie dicit: sicut manus ⁊ pedes ⁊ alia corporis mēbra. Et ne secundum hoc credat homo i carnis hui⁹ effigie factus ad imaginē dei: addūtur ⁊ ale quas utiq; nō habet homo: ⁊ dicitur deo: sub umbra alarū tuarū ptege me: ut intelligāt homines de illa ineffabili natura: nō p̄p̄is sed translatis rerū uocabulis ista dici. Quod uero adiūgitur: ⁊ erit q̄ supererit in domo tua ueniet adorare ei: nō p̄pe dicit de domo huius Heli: sed illius Arō de qua usq; ad aduētū christi homines remanserūt: de quo genere etiā nūc usq; nō desūt. Nam de illa domo huius Heli iam supradictum erat. Et ōis qui supererit domus tue decidet in gladio uirorū. Quomō ergo hic uere dici potuit: ⁊ erit q̄ supererit i domo tua uēiet adorare ei: si illud ē uerū q̄ ultore gladio nēo inde supererit: nisi q; illos intelligi uoluit q̄ pertinet ad stirpē: sed illius totius sacerdotij secundū ordinē Aaron. Ergo si ē de illis predestinatis reliquijs

de quibus alius ppheta dixit: relinque salue fiet: vnde et apostolus: sic ergo iquit et in hoc tempore reliquie p electi onem gratie salue facte sunt: quia de talibus reliquijs bene intelligit esse de quo dictus est: qui supererit in domo tua profecto credit in christum: sicut tempore apostolorum ex ipsa gente plurimi crediderunt: neque nunc desunt qui licet rarissime tamen credant: et implet in eo quod hic iste homo dei continuo secutus adiunxit: ueniet adorare ei obolo argenti: cui adorare nisi summo illi sacerdoti qui et deus est: Neque enim in illo sacerdotio secundum ordinem aaron ad hoc ueniebant homines ad templum uel altare dei: ut sacerdotem adorarent. Quid est autem quod ait obolo argenti: nisi breuitate ubi fidei: id quo commemoratur apostolus dictum uerbum consumans et breuius faciet dominus super terram: Argentum autem pro eloquio poni psalmista testis est ubi canit. Eloquia domini eloquia casta: argentum igne examinatum. Quid ergo dicit iste: qui uenit adorare sacerdoti dei et sacerdoti deo: Facta me in partem sacerdotum tuum manducare panem. Nolo in patrum meorum collocari honore qui nullus est. Facta me in partem sacerdotum tuum: elegi enim abiectus esse in domo domini. quaecumque et contumeliosus membrum esse cupio sacerdotum tuum. Sacerdotium quippe hic ipsam plebem dicit: cuius plebis ille sacerdos est mediator dei et hominum homo christus iesus. Cui plebi dicit apostolus petrus: plebs sancta regale sacerdotium. Quauis nonnulli sacrificium tuum sint interpretati non sacerdotum tuum. Quod nihilominus eundem significat populum christianum: vnde dicit paulus apostolus unus panis: unum corpus multi sumus. Et iterum exhibeatis corpora uia hostiam uiuam. Quod ergo addidit manducare panem: etiam ipsum sacrificium genus eleganter expressit id quo dicit sacerdos

ipse. panis quem ego dederam: caro mea est pro seculi uita. Ipsum est sacrificium non secundum ordinem aaron: sed secundum ordinem melchisedec: qui legit intelligatur. Breuis itaque est ista confessio et saluberrima humilis: qua dicitur. Facta me in partem sacerdotum tuum manducare panem. Ipse est obolus argenti: quia et breue est et eloquium domini est habitantis in corde credentis: Quia enim dixerat superius dedisse se domui aaron cibos de uictimis ueteris testamenti: ubi ait dedi domui patris tui omnia que sunt filiorum israel in escam: hec quippe fuerant sacrificia iudaeorum: ideo hic dicit manducare panem: quod est in nouo testamento sacrificium christianaorum.

De iudaico sacerdotio et regno: quod cum in eternum dicatur: statuta non permanent: ut alia intelligatur que spondetur eterna cap. vi.

c **U**m igitur hec tanta tunc altitudine prenunciata sint: quanta nunc manifestatione clarescunt: non frustra tamen moueri quispiam potest ac dicere: quomodo confidimus conuenire omnia que in libris illis uentura predicta sunt: si hoc ipsum quod ibi diuinitus dictum est domus tua et domus patris tui transibunt coram me in eternum effectum habere non potuit: quoniam uidemus illud sacerdotium fuisse mutatum: et quod illi domui promissum est nec sperari aliquando complendum: quia illud quod ei reprobato mutatoque succedit: hoc potius predicatur eternum: hoc qui dicit: nodum intelligit aut non recolit etiam ipsum nec secundum ordinem aaron sacerdotium: tanquam umbram futuri eterni sacerdotum constitutum: ac per hoc quando ei eternitas promissa est: non ipsi umbre ac figure: sed ei quod per ipsam adumbrabat figurabatque promissum est. Sed ne putaret ipsa umbra materia: ideo et mutatio eius debuit prophetari.

Regnū quoq; isto modo etiā saulis ipsius qui certe reprobatus atq; reiectus ē: futuri regni erat umbra in eternitate māsuri. Oleum q̄ppe illud quo unctus ē: et ab eo chrisimate christus ē dictus: mystice accipiendum et magnū sacramentū intelligendū est. Quod in eo tantū ueneratus est ipse dauid: ut percusso corde pauitauerit quādo ī tenebroso occultatus antro quo etiā saul urgēte intrauerat necessitate nature: exiguā particulā uestis eius retrorsū latēter abscidit: ut haberet vnde monstraret quō ei peperceit cū posset occidere: atq; ita suspiciōne de animo eius qua sanctū dauid putans inimicū suum uehemēter persequebatur auferret. Ne itaq; reus cēt tanti sacramēti ī saule uiolati: q̄a uel indumentū eius sic attrectauerit extimuit. Ita eim scriptū ē: et percussit cor dauid super eū: quia abstulit pennulam chlamydis eius. Viri autē q̄ cum illo erāt: et ut saulem in manus suas traditū interimeret suadebāt: nō mihi iquit contingat a domino: si fecero hoc uerbū domino meo christo domini inferre manū meam super eum: quia christus domini est. Huic ergo umbre futuri: nō ppter ipsam s; ppter illud quod prefigurabat tanta ueneratio exhibebatur. Unde et illud quō ait saul samuel: quoniam nō seruasti mandatū meū quod mandauit tibi dominus: quēadmodū nunc parauerat dominus regnū tuū usq; ieternū super israel: et nunc regnū tuū nō stabit tibi. Et queret dominus nūc sibi hominē secundū cor suum: et mandabit ei dominus esse in principem sup populū suum: quia nō custodisti que mandauit tibi dominus: nō sic accipiendum est ac si ipsum saulem deus ī eternum preparauerit regnaturum: et hoc postea noluerit seruare peccanti. Neq; eiz eū peccaturz eē nesciebat:

sed preparauerat regnū eius ī quo figura regni esset eterni. Ideo addidit: et nūc regnū tuū nō stabit tibi. Stetit ergo et stabit quod ī illo significatur ē. Sed nō huic stabit: quia nō in eternū ipse fuerat regnaturus nec p̄geies eius: ut saltem p̄ posteros altero alteri succedente uideret impleri quō dēm ē in eternū. Et queret iquit deus sibi hominē: siue dauid siue ipsum mediatorē significans testamēti: noui q̄ figurabatur ī chrisimate etiā quo unctus ē ipse dauid et p̄genies eius. Nō autē quasi nesciat ubi sit ita deus hominem sibi querit: sed per hominem more hominū loquitur: quia et sic loquendo nos querit. Non solū eiz deo patri uerū etiā ipsi quoq; unigenito eius q̄ uenit querere quod perierat: usq; adeo iā eram? noti ut ī ipso esse m? electi añ cōstitutionē mūdi: Queret sibi ergo dixit p̄ eo ac si diceret: quē suū eē iā nouit: sibi eē familiarēz alijs oñder. Un̄ ī latia lingua hoc uerbū scilicet querit accipit prepositiōez: et acq̄rit dicit: quō satis apertū ē quid significet. Quāq; et sine additamento p̄positionis querere intelligat acquirere: ex quo lucra uocātur et questus.

De diruptione regni israelitici: q̄ prefiguratur p̄petua diuisio israel spiritalis ab israel carnali cap. vij.

r Ursus peccauit saul p̄ iobediētā: et rursus samuel ait illi in uerbo dñi: quia spreuisti uerbū domini: spreuit te dñs: ut n̄ sis rex super israel. Et rursus p̄ eodem peccato cū id cōfiteretur saul et ueniam precaretur rogaretq; samuelem ut reuertere cū illo ad placandū deum: non reuertar inquit tecū: quia spreuisti uerbū dñi: et spreuit te dominus ut nō sis rex super israel. Et conuertit samuel faciez suam ut abiret: et tenuit saul pennulā

diplodis eius et dirupit eam: et dixit ad eum samuel. Dirupit dominus regnum israel de manu tua hodie: et dabit pro proximo tuo bono super te. Et dividetur israel in duo: et non conuertetur nec penitebit eum: quonia non est sicut homo ut peniteat eum. Ipse miatur et permanet. Iste cui dicitur spreuit te dominus ut non sis rex super israel: et dirupit dominus regnum ab israel de manu tua hodie quadraginta regnavit annos super israel: tanto scilicet spatio temporis quanto et ipse dauid: et audiuit hoc primo tempore regni sui: ut intelligamus ideo dictum: quia nullus de stirpe eius fuerat regnaturus: et respiciamus ad stirpem dauid: vnde exortus est secundum carnem mediator dei et hominum homo christus iesus. Non autem habet scriptura quod in plerisque latinis codicibus legitur: dirumpet dominus regnum israel de manu tua: sed sicut a nobis positum est inuentum in grecis: dirupit dominus regnum ab israel de manu tua: ut intelligat de manu tua quod est ab israel. Populi ergo israel personam figurate gerebat homo iste: qui populus regnum fuerat amissurus christo iesu domino nostro per novum testamentum non carnaliter sed spiritualiter regnatura. De quo cum dicitur et dabit illud proximo tuo ad carnis cognationem id refert. Ex israel enim christus secundum carnem: vnde et saul. Quod vero additum est bono super te: potest quidem intelligi meliori te. Nam et quidam sic sunt interpretati: sed melius sic accipitur bono super te: ut quia ille bonus est ideo sit super te: iuxta illud aliud propheticum. Donec ponam omnes inimicos tuos sub pedibus tuis. In quibus est et israel cui suo persecutori regnum abstulit christus. Quamvis fuerit illic et israel in quo dolus non erat: quoddam quasi frumentum palearum illarum. Nam utique inde erant apostoli: ide tot martyres quorum prior stephanus: ide tot

ecclesie quas apud paulus commemorat in conversione eius magnificantes deum: de qua re non dubito intelligendum esse quod sequitur: et dividetur israel in duo: in israel scilicet inimicum christi: et israel adherentem christo: in israel ad ancillam: et israel ad liberam pertinentem. Nam ista duo genera primum simul erant: velut abraam adhuc adhereret ancille: donec sterilis per dei gratiam fecundata clamaret ege ancillam et filium eius: propter peccatum quidem salomonis: regnante filio eius roboam scimus israel in duo fuisse divisum: atque ita perseverasse habitibus singulis partibus reges suos: donec illa gens tota a chaldeis esset ingenti vastatione subversa: atque translata. Sed hoc quod ad saule cum si tale aliquid comminandum esset: ipsi dauid fuerit potius comminandum cuius erat filius salomon. Postremo nunc inter se gens hebraea divisa non est: sed indifferenter in eisdem erroris societate dispersa per terras. Divisio vero illa quam deus sub persona saulis illius regni et populi figuram gerentis eidem regno populoque minatus est: eterna atque immutabilis significata est: per hoc quod adiunctum est: et non conuertetur neque penitebit eum: quonia non est sicut homo ut peniteat eum. Ipse minatur et permanet. Id est homo minatur et non permanet: non autem deus quem non penitet sicut homines. Ubi enim legitur quod eum peniteat mutatio rerum significatur immutabili presentia manente divina. Ubi ergo non penitere dicitur: non mutare intelligitur. Prorsus insolubile videmus per hec verba prolata divinitus fuisse sententiam: de ista divisione populi israel et omnino perpetuam. Quicumque enim ad christum transierunt vel transeunt: vel transibunt inde: erant inde secundum dei presentiam: non secundum generis humani unam eandemque naturam. Prorsus quicumque ex israelitis adherentes

christo perseverat in illo: nūq̄ erunt cū eis israelitis q̄ eius inimici usq̄ in finem uite hulus esse persistūt: sed in diuisione que hic prenūciata ē perpetuo permancbūt. Nihil eim̄ p̄dest testamentū uctus de monte sina in seruitutez generās: nisi quia testimoniū perhibet testamēto nouo. Alioquin q̄diu legit moyses: uelamē sup corda eorū positū ē. Luz aut̄ ide quisq̄ trāsierit ad christū: auferet uelamē. Trāsseuntū quippe int̄tlo ipsa mutatur de utere ad nouū: ut nō iam quisq̄ itendat accipere carnalē: sed spiritualē felicitatem. Propter quod ip̄e magn⁹ propheta samuel anteq̄ unxisset regem saul: quādo exclamauit ad dñm pro israel et exaudivit eum: et cū offerret holocaustū accidētibus alienigenis ad pugnā contra populū dei tonuit dominus super eos et cōfusi sūt: et offenderūt coram israel atq̄ superati sunt: assumpsit lapidem unum et statuit illum inter masephat nouam et ueterem: et uocauit nomē eius abēnezer quod est latine lapis adiutorij. Et dixit usq̄ huc adiuuit nos dominus. Masephat interpretatur itētio. Lapis ille adiutorij medietas est saluatoris: per quem transeundum est a masephat uetere ad nouā: id ē ab intentione qua expectabat̄ i carnali regno beatitudo falsa carnalis: ad intentionē qua per nouū testamentū expectatur i regno celoꝝ beatitudo uerissima spiritualis. Qua quoniā nihil ē melius: hucusq̄ adiuuat deus.

De pmissiōib⁹ ad dauid in filio eius: q̄ nullatenus in salomone sed plenissime inueniūtur i christo. c. viij.

i Am nūc uideo eē monstrādū: qd̄ ipsi dauid q̄ sauli successit i regnū: cuius mutatōe finalis illa mutatio figurata ē: ppter quā diuinitus

cūcta dicta cūcta cōscripta sūt: de p̄ miserit quod ad rem de qua agimus p̄tinet. Cum regi dauid multa prospera puenissent: cogitauit facere deo domū: templū illud scilicet excellētissime diffamatū: qd̄ a rege salomone filio eius postea fabricatū est. Hoc eo cogitāte factū ē uerbū domini ad nathan pphetam: quod perferret ad regem. Ubi cū deus dixisset q̄ non ab ipso dauid sibi edificaretur domus: neq̄ p̄ tantū tēpus se mādassee cuiquā in pplo suo: ut sibi fiēt dom⁹ cedrina: et nūc iquit hec dices seruo meo dauid. hec dicit dñus ōnipotēs. Accepi te de ouili ouīū ut esses i ducē super populū meū israel: et erā tecum i ōnibus quibus igrediebaris: et exterminauī ōes ūmicos tuos a facie tua: et feci te nominatū secundū nomē magnorū q̄ sunt sup terram. Et ponam locū populo meo israel: et plātabo illum et inhabitabit seorsū: et nō sollicitus erit ultra: et nō apponet fili⁹ iniquitatis humiliare eū: sicut ab iūctio a diebus q̄bus cōstitui iudices super pplm̄ meū israel: et requiē tibi dabo ab ōibus inimicis tuis: et nūciauīt tibi dominus quoniā domū edificabis ipsi. Et erit cū impleti fuerit dies tuī et dormies cū patribus tuis: et suscitabo semē tuū post te q̄ erit de uētre tuo: et reparabo regnū eius. Hic edificabit mibi domū nomini meo: et dirigam thronū eius usq̄ ineternū. Ego ero illi i patrē: et ipse erit mibi i filiū. Et si uenerit iniquitas illius: redarguā illū i uirga uiroz̄ et i tactibus filiorū hominū: misericordiam aut̄ meam nō amoueam ab eo: sicut amouī a quib⁹ amouī faciem meā: et fidelis erit domus eius: et regnū eius erit usq̄ ineternū coram me: et thronus eius erit erectus usq̄ ineternū. Hanc ergo tā grandē promissionē q̄ putat in salomone fuisse completam

multū errat. Attēdit eīm quod dictū ē hic edificauit mihi domū: quoniam salomon templū illud nobile struxit: ⁊ nō attēdit fidelis erit domus eius: ⁊ regnū eius usq; in eternū corā me. Attēdat ergo ⁊ aspiciat salomōis domū plenā mulierib⁹ alienigenis colētib⁹ deos falsos: ⁊ ipsum ab eis regem aliquādo sapientē in eandē idolatriā seductū atq; defectū: ⁊ nō audeat existimare deū uel hoc promissū se mēdaciter: uel talem salomonē domūq; eius futurā nō potuisse presciere. Non hic autē deberem⁹ ambigere: nec si nō christo domino nostro q̄ factus ē ex semine dauid secundum carnem iam uideremus ista compleri: ne uane atq; inaniter hic aliū aliquē requiramus: sicut carnales iudei. Nam ⁊ ipsi usq; adeo fillium quem loco isto regi dauid pmissum legūt intelligunt nō fuisse salomonē: ut eo qui pmissus ē tanta iā manifestatione declarato: adhuc mirabili cecitate aliū sperare se dicāt. Facta ē quidē nōnulla imago rei future etiā i salomone: in eo q̄ tēplum edificauit ⁊ pacem habuit sū nomē suum. Salomon quippe pacificus ē latie: ⁊ i exordio regni sui mirabiliter laudabilis fuit: sed eadē sua psona per umbrā futuri prenūciabat etiā ipse christe christū dominum nostrū: nō exhibebat. Unde de illo quedā ita scripta sūt: quasi de ipsa ita p̄dca sint: dum scriptura sancta etiā rebus gestis prophetans quodāmodo in eo figurā delineat futurorū. Nam p̄ter libros diuine historie ubi regnasse narratur. psalmus etiā septuagesim⁹ primus titulo nominis ei⁹ iscript⁹ ē: in quo tā multa dicūtur que oīno ei cōuenire nō possūt: domino autē christo apertissima p̄spicuitate cōueniūt: ut euidenter appareat q̄ in illo figura qualicunq; adumbrata sit: in isto autē ipsa ueritas presentata. Notum ē eīm

quibus f̄minis regnū conclusum fuerat salomonis. Et tamē in eo psalmo legitur ut alia taccam: dominabitur a mari usq; ad mare: ⁊ a flumie usq; ad terminos orbis terre quod i christo uidemus impleri. A flumine quippe dominādi sumpsit exordiu: ubi baptizatus a iōanne eo demonstrare cepit agnosci a discipulis: q̄ eū nō solū magistrū: uex̄ et dominū appellauerūt. Nec ob aliud uiuēte adhuc patre suo dauid regnare salomon cepit: quod nulli eorū regum cōtingit: nisi ut hinc quoq; satis eluceat nō eē ipsū quem p̄pheta ista p̄signat: que ad ei⁹ patrē loquit⁹ dicēs Et erit cū impleti fuerit dies tui ⁊ dormies cū patrib⁹ tuis: suscitabo semē tuū p⁹ te q̄ erit de uētre tuo: ⁊ p̄parabo regnum ei⁹. Quomō ergo p̄pter id qd sequit⁹ hic edificabit mihi domū: iste salomon putabitur p̄phetatus: ⁊ nō potius propt̄ id qd precedit: cū impleti fuerint dies tui ⁊ dormies cū patrib⁹ tuis: suscitabo semē tuū post te: alius pacific⁹ intelligitur eē pmissus: qui nō añ sicut iste sed post mortē dauid prenūciat⁹ ē suscitāndus. Quālibet eiz longo itēposito tēpore iesus christus uenerit: p̄culdubio post mortem regis dauid cui sicut ē pmissus eum venire oportebat: qui edificaret domū domino nō de lignis ⁊ lapidib⁹: sed d̄ hominib⁹: qualem illū edificare gaudem⁹. Huic enim domui dicit apostolus hoc ē f̄delibus christi. Templū enim dei factum ē: quod estis uos.

Quā silis i psalmo. lxxviij. sit p̄pheta d̄ christo his: q̄ i regnoz libru⁹ nathan p̄phete p̄mittūt cap. ix.

p Ropt̄ qd ⁊ i psalmo. lxxviij. cui⁹ ē titul⁹ intellect⁹ ipsi ethan israelite: cōmemorāt p̄missiones dei facte regi dauid: ⁊ istis que in libro

regnoꝝ sūt posita quedam ibi similia dicūtur sicut ē iurauit dauid suo meo usq; ineternū preparabo semē tuꝝ. Et iterū. Tūc locutus es ī aspectu filiꝝ tuis ⁊ dixisti: posui adiutoriū sup potētē: ⁊ exaltaui electū d̄ plebe mea. Inueni dauid seruū meū: oleo sancto meo vnxi eū. Manus eim mea auxiliabitur ei: ⁊ brachiū meū confortabit eū. Non proficiet inimicus in eo: ⁊ filius iniquitatis nō apponet nocere ei: ⁊ concidam inimicos eius a facie ipsius: ⁊ eos qui oderunt eū fugabo. Et veritas mea ⁊ misericordia mea cū ipso: ⁊ in nomine meo exaltabitur cornu eius. Et ponā in mari manum eius: ⁊ ī fluminib⁹ dextrā eius. Ipse inuocabit me pater meus es tu deus meus ⁊ susceptor salutis mee. Et ego primogenitū ponā illū excelsū apud reges terre. In eternū seruabo illi misericordiam meā: ⁊ testamentū meꝝ fidele ipsi. Et ponā in seculū seculi semen eius: ⁊ thronū eius sicut dies celi. Que omnia de domino iesu intelliguntur sub nomine dauid: ppter formam serui quā de semine dauid ideꝝ mediator dei assumpsit ex virgine. Cōtinuo etiā dicit de peccatis filioꝝ ei⁹: tale aliquid quale in regnorum libro positū ē: ⁊ quasi de salomone procliuus accipit. Ibi nāq; hoc ē ī regnoꝝ libro: ⁊ si uenerit inquit iniquitas: ei⁹ redarguā illum in uirga uirorū ⁊ in tactibus filiorum hominū: misericordiam autē meam nō amoueam ab eo. Tactibus significans plagas correctionis. vñ illud ē: ne tetigeritis christos meos. Quod qd ē aliud q̄ ne leseritis: In psalmo uero cū ageret tāq; de dauid: ut quiddā eiusmodi etiā ibi diceret: si dereliquerint inquit filij ei⁹ legem meā: ⁊ in iudicijs meis nō ambulauerint: si iustitias meas pphauerint: ⁊ mandata mea non custodierint: uisitabo in uirga iniquitates

eorum: ⁊ in flagellis delicta eorum: misericordiā autem meā nō dispergā ab eo. Non dixit ab eis cū loqueret de filijs eius: nō de ipso: s; dixit ab eo qd bene intellectū tandē ualet. Nō eim christi ipsius qd ē caput ecclie possēt inueniri ulla peccata que opus esset humanis correctionibus seruata misericordia diuinitus coerceri: sed ī ei⁹ corpore ac mēbris qd populus ei⁹ ē. Ideo in libro regnoꝝ iniquitas eius dicit: in psalmo autē filioꝝ eius: ut intelligamus de ipso dici quodāmodo qd de eius corpore dicit. Propter quod etiā ipse de celo cū corpus eius qd sē fideles eius psequeret saulus: saule inquit saule qd me persequeris: Deid̄ in cōsequentibus psalmi neq; nocebo inquit ī ueritate mea: neq; pphabo testamentū meū: ⁊ que pcedūt de labijs meis nō reprobabo. Semel iurauit in sancto meo si dauid mentiar: id ē nequaq; dauid mētiar. Solet eim sic loq; scriptura. Quid autē nō mentiat: adiūgit ⁊ dicit: semē ei⁹ ieternū manebit: ⁊ sedes eius sicut sol ī conspectu meo: ⁊ sicut luna perfecta in cœlum: ⁊ testis in celo fidelis.

Quā diuersa acta sint ī regno terre hierusalē ab his q̄ pmiserat deus: ut intelligeret pmisionis ueritas ad alteri⁹ igit ⁊ regni glam ptinere. c. x.

p Ost hec tate pmisionis ualidissima firmamēta: ne putarēt in salomone cōpleta: tāq; id sperarēt nec inueniret: tu uero inq̄t repulisti et ad nihilū deduxisti dñe. Hoc q̄ppe factum ē de regno salomonis in posteris eius: usq; ad euerfionē ipsius terrene hierusalē: q̄ regni eiusdem sedes fuit: ⁊ maxime ipsi⁹ repli labē qd fuerat a salomone pstructū. Sed ne ob hoc putaret de⁹ ptra sua pmissa fecisse: cōtinuo subiecit. Distulisti christū

tuū. Non ē ergo ille salomon: sed nec ipse dauid: sed dilatus ē christus dñi cum eim christi diceretur ōnes reges mystico illo chrismate cōsecrati non solā a rege dauid ⁊ deinceps: sed ab illo etiā saule q̄ populo eidē rex primus ē vnctus. Ipse q̄ppe dauid eum christū domini appellat: erat tñ unus christus uer⁹ cuius illi figurā pphetica vnctione gestabāt: qui fm̄ opinionem hominū q̄ eū putabāt in dauid uel in salomone intelligēdum differebatur in longū: secundū autē dispositionem dei uerurus suo tēpore parabatur. Interea dū ille differē: quid factum sit de regno terrene hierusalem ubi sperabat⁹ utiq̄ regnatur⁹: securus iste psalmus adiūxit atq̄ ait *Euertisti testamentū serui tui: prophanasti i terra sanctitatē eius: destruxisti ōnes macerías ei⁹: posuisti munitiones ei⁹ in formidinē. Diripuerūt eū omnes transeūtes uiam: factus ē opprobriū uicinis suis Exaltasti dexterā inimicorū eius: locūdasti ōes inimicos eos. Aduertisti adiutoriū gladij eius: ⁊ n̄ es opitulat⁹ ei i bello. Dissoluisti eū ab emūdatione: sedē eius i terra collisisti. Minuisti dies sedis ei⁹: pfudisti eum in cōfusione. Nec omnia uenerūt super ancillā hierusalē: in qua regnauerūt nōnulli etiā filij libere regnum illud tenētes i dispēsatione tēporali: regnū autē celestis hierusalē cui⁹ erant filij in uera fide habentes: ⁊ in uero christo sperātes. Quomodo autē ista uenerint super illud regnum: iudex ē rerum gestarum si legatur hīstoria.*

De substātia ppli dī q̄ p successiōez carnis icristo ē: q̄ sol⁹ eruēdi animā suam ab inferis habuit potestatem cap. xi.

p *Ost hec autē ista pphetata ad precandū deū ppheta cōuertit⁹:*

sed ⁊ ipsa precatio pphetatio ē. Usq̄ quo dñe auertis in sinē subaudit⁹ faciem tuā: sicut alibi dicit⁹ usq̄quo auertis faciem tuā a me. Nam ideo q̄dā codices hīc nō habēt auertis s̄z auertis: q̄q̄ possit intelligi auertis misericordiam tuā quā pmisisti dauid. Quod autē dixit in sinē: q̄d ē nisi usq̄ in sinē? Qui finis intelligendus ē ultimū tēpus: qñ in christū iesum ēt gens illa ē creditura: ante quē sinē illa fieri oportebat q̄ superius erūnosa defleuit: ppter que ⁊ hīc sequit⁹: exardescet sicut ignis ira tua: memēto que ē mea substātia. Nihil hīc melius q̄ ipse iesus intelligit⁹ substātia populī eius: ex quo natura ē carnis eius. Non eiz uane inq̄t cōstituisi omnes filios hominum: nisi eim esset unus filius hominis substātia israel: per quē filium hominis liberarētur ml̄ti filij hōiuz: uane utiq̄ cōstituti eēnt ōes filij hominū. Nūc uero omnis quidē hūana natura per peccatū primi hominis in uanitatē de ueritate collapsa ē. ppter q̄d dicit alius psalmus. Homo uanitati similis factus ē: dies eius uelut umbra pretereunt. Sed nō uane de⁹ cōstituit ōes filios hominū: qz ⁊ multos a uanitate liberat per mediatorē iesum. Et quos liberādos nō esse presciuit adutilitatē liberandoruz: ⁊ cōparatiouē duarū inter se a contrario ciuitatū: nō utiq̄ uane i torius rationalis creature pulcherrīa atq̄ iustissima ordinatione cōstituit. Deide sequit⁹. Quis ē hō q̄ uiuet ⁊ nō uidebit mortē: eruet aiām suā de manu inferi? Quis ē iste nisi de substātia illa israel ex semie dauid christus iesus: de quo dicit apostol⁹: q̄ surgēs a mortuis iā nō morit⁹: ⁊ mors ei ultra nō dñabit⁹. Sic eim uiuit ⁊ nō uidebit mortē: ut tamē mortuus fuerit: sed aiām suam eruerit de manu inferi: qz ppter quorundā soluēda peccatorum uicula ad

iferna descēderat. Eruit autē potestate illa de qua in euāgelio dicit: potestatem habeo ponēdi animā meā: et potestatem habeo iterū sumendi eam.

Ad quoz psonā ptinere intelligēda sit flagitatio pmissorū: de quib⁹ in psalmo dicit: ubi sūt mie tue antique domine cap. xij.

f Ad cetera psalmi huius q̄ ita se habēt: ubi sūt miserationes tue antiq̄ dñe: quas iurasti dauid in ueritate tua. Memor esto dñe opprobriū seruoꝝ tuoz: qđ cōtinui in sinu meo multarū gentiū: qđ exprobauerūt inimici tui dñe: qđ exprobauerūt cōmutationē christi tui: utrū ex p̄sōa dēa sint illoꝝ isralitarū q̄ desiderabāt reddi sibi p̄missione q̄ facta ē ad dauid: an poti⁹ ad christianoꝝ q̄ non s̄m carnē sed s̄m sp̄m sunt isralite: merito queri pōt. Dicta sūt q̄ppe ista ul̄ scripta tēpore quo fuit ethan: de cuius noīe titulū iste psalm⁹ accepit: et idē tēpus regni dauid fuit: ac p̄ hoc nō diceret ubi sunt miserationes tue antique dñe quas iurasti dauid in ueritate tua: nisi eoz psonā in se p̄pheta trāfiguraret: q̄ longe postea futuri erāt: quib⁹ hoc tēpus eēt antiquū qñ regi dauid ista p̄missa sūt. Potest autē intelligi dictū hoc eē propter multas gētes: qñ christianos p̄sequebātur p̄phetam exprobrasse illis passionem christi: quā scriptura cōmutationem uocat: qm̄ moriēdo imortalis fact⁹ ē. Pōt et cōmutatio christi s̄m hoc accipi exprobrata isralitis: qz cū eoz speraret futur⁹ factus ē gentiū: et hoc eis nūc exprobrabāt multe gētes: que crediderūt in eū p̄ testamētū nouum illis in uetustate manētib⁹: ut iō dicitur memēto dñe opprobriū fuorū tuorū: quia nō eos obliuiscēte sed potius miserante domino et ipsi p̄ hoc

opprobriū credituri sūt: Sed ille quē prius posui cōuentior sensus mihi uidet: inimicis eim christi quib⁹ exprobrat q̄ eos ad gētes transiēs reliquerit christus: incōgrue uox ista cōaptatur memēto dñe opprobriū seruoꝝ tuoz. Non eim serui dei nūcupandi sūt tales iudei. Sz eis v̄ba ista cōpetūt q̄ cū graues hūilitates perfectionū p̄ christi noīe paterēt: recordari potuerūt excelsum regnū semini dauid fuisse p̄missū: et eius desiderio dicere nō desperādo sed petēdo: querendo: pulsando: ubi sūt misericordie tue antique dñe: quas iurasti dauid in ueritate tua. Memēto dñe opprobriū seruoꝝ tuorū: qđ cōtinui in sinu meo multarū gentiū: hoc ē in interioribus meis patiēter ptuli: q̄ exprobrauerūt inimici tui domine: q̄ exprobrauerūt cōmutationē christi tui: nō eā putantes cōmutationē sed consumationē. Quid est autem memento domine: nisi ut miserearis: et pro tolerata patienter humilitate mea reddas celsitudinem quam iurasti dauid in ueritate tua: Si autem iudeis assignem⁹ hec uerba: illi serui dei talia potuerūt dicere: qui expugnata terrena hierusalem anteq̄ iesus christus hūanitus nasceret in captiuitatē ducti sūt intelligentes cōmutationē christi: quia. s. nō p̄ eum terrena carnalisq̄ felicitas qualis paucis ānis regis salomonis apparuit: sz celestis eēt ac sp̄ualis fideliter expectāda quā tunc ignozans infidelitas gentiū cū dei populū exultabat atq̄ insultabat eē captiuū: qđ aliud q̄ christi cōmutationē s̄ sciētibus nesciens exprobrabat: Et iō qđ sequit ubi psalm⁹ iste cludit: bñdictio dñi in eternum fiat fiat uniuerso populo dei ad celestem hierusalem ptinēt: siue in illis q̄ latebāt in testamēto ueteri anteq̄ reuelaret nouū: siue in his q̄ iam testamēto nouo reuelato

mālfeste p̄tinere cernūtur ad christū:
 satis cōgruit. Benedictio quippe dñi
 in semine dauid. nō ad aliqd̄ tempus
 qual̄ dieb⁹ salomonis apparuit: sed i
 eternū sperāda ēi qua certissima spe
 dicit̄ fiat fiat. Illius eim̄ spei ē cōfir
 matio uerbi hui⁹ iteratio. Hoc ergo
 itelligēs dauid ait i fo regnoz libro:
 vñ ad istū psalmū digressi sum⁹ ⁊ lo
 cutus es p̄ domo serui tui in longin
 quū. Jō aut̄ p̄ paululū ait. Nunc in
 cipe ⁊ benedic domū serui tui usqz̄ ie
 ternū ⁊ cetera: qz̄ tūc genitur⁹ erat fi
 liū ex quo p̄genies eius duceretur ad
 christū p̄ quē futura erat domus ei⁹
 eterna: eadēqz̄ dom⁹ dei. Domus eim̄
 dauid prop̄ genus dauid: dom⁹ aut̄
 dei eadē ⁊ ipsa prop̄ tēplū dei: de ho
 minibus factū nō de lapidib⁹: ubi ha
 bitet in eternū ppl̄us cū deo ⁊ in deo
 suo: ⁊ deus cū ppl̄o atqz̄ in ppl̄o suo:
 ita ut deus sit iplens ppl̄um suum: ⁊
 ppl̄us plenus deo suo: cum deus erit
 oīa in omnibus ipse in pace premiūz
 qui uirtus i bello. Ideo cū in uerbis
 nathan dictum sit: ⁊ enunciāuit tibi
 dñs quoniā domū edificabis ipsi: po
 stea dictū ē in uerbis dauid: quoniāz
 tu dñs omnīpotēs deus israhel reue
 lasti aurē serui tui dicēs: domū edifi
 cabo tibi. Hanc eim̄ domū ⁊ nos e
 dīficamus bene uiuēdo: ⁊ deus ut bñ
 uinam⁹ opitulādo. Quia nisi dñs e
 dīficauerit domū: in uanū laboraue
 rūt edificātes eā. Lūius dom⁹ cū ue
 nerit ul̄tīa dedicatio: tūc fiet illud qđ
 hic p̄ nathan locutus ē de⁹ dicēs. Et
 ponā locū ppl̄o meo israhel: ⁊ plātabo
 illū ⁊ inhabitabit scorsū: ⁊ n̄ sollicit⁹
 erit ultra: ⁊ nō apponet fili⁹ inq̄tatis
 humiliare eū: sicut ab ūtīo a dieb⁹ q̄
 bus constitui iudices super populum
 meum israhel.

An promisse pacis ueritas illis tē
 poribus possit ascribi q̄ sub salomōe

fluxerunt. c. xij.

h Oc tā magnū bonū q̄squis in
 hoc seculo ⁊ i hac terra sperat:
 isipiēter sapit. An q̄spiā putabit i pa
 ce regni salomonis id eē cōpletū? Pa
 cē q̄ppe illā scriptā i umbra futuri ex
 cellēti p̄dicatione cōmēdat. Sz huic
 suspicioni uigilāter occurū ē: cū po
 steaqz̄ dictū ē nō apponet filius inq̄
 tatis humiliare eū: cōtinuo subiūctū
 ē. Sicut ab initio a diebus quib⁹ cō
 stitui iudices super ppl̄m meū israhel.
 Iudices nāqz̄ priusqz̄ ibi reges eē ce
 pissent super illū populū fuerāt cōsti
 tuti: ex quo terrā promissionis acce
 pit. Et utiqz̄ humiliabat eū filius ini
 quitatis: hoc ē hostis alienigena: per
 interualla tēporū quib⁹ legūtur pacel
 alternasse cū bellis: ⁊ inueniūtur illic
 pacis tēpora pl̄xiora qz̄ salomon ha
 buit: qui. xl. regnauit ān os. Nam sub
 eo iudice qui ē appellat⁹ aoth. lxxx.
 āni pacis fueit: absit ergo ut salomo
 nis tēpora in hac p̄missione p̄dicta
 eē credātur. Multo minus itaqz̄ cu
 iuslibet regis alteri⁹. Non eim̄ q̄sqz̄ e
 orū in tāta quāta ille pace regnauit:
 nec unqz̄ ōnino gens illa ita regnū te
 nuit: ut sollicita nō fuerit ne hostibus
 subderet: quia i tāta mutabilitate re
 rū humanarū nulli aliquādo popu
 lo cōcessa ē tāta securitas: ut huic ui
 te hostiles nō formidaret incurfus.
 Locus ergo iste qui p̄mittit tā paca
 te ac secure habitatiōis: etern⁹ ē eter
 nisqz̄ debet in matre hierusalē libera:
 ubi erit ueraciter ppl̄s israhel: hoc eim
 nomen n̄terpretat̄ uidens deū. Lūi⁹
 premiū desiderio p̄ia per fidem uita i
 hac erūnosa pegrinatione ducēda ē.

De studio dauid in dīspōsitione
 psalmorum. c. xij.

p Rocurrēte igit̄ p̄ t̄pā ciuitate
 dī: p̄mo i ūbra futuri i terrena

scilicet hierusalem regnauit dauid. Erat autem dauid uir in canticis eruditus: qui harmoniam musicam non uulgari uoluptate sed fidelis uoluntate dilexit: eaque deo suo quam uerus est deus mystica rei magne figuracione seruiert diuersorum sonorum rationabilis moderatusque concetus concordi uarietate compacta bene ordinate ciuitatis insinuat unitatem. Denique omnis fere prophetia eius in psalmis est: quos centum quinquaginta liber continet: quem psalmorum uocamus. In quibus nonnulli uolunt eos solos factos esse a dauid: quod et nomine inscripti sunt. Sunt item qui putant non ab eo factos: nisi qui prenotant ipsius dauid: qui uero habent in titulis ipsi dauid: ab alijs factos persone ipsi fuisse coaptatos. Que opinio uoce angelica saluatoris ipsi refutatur: ubi ait: quod ipse dauid in spiritu christum dixerit esse suum dominum: quoniam psalmus ceterimus nonus sic incipit. Dixit dominus domino meo sede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Et certe idem psalmus non habet in titulo ipsius dauid: sed ipsi dauid: sicut plurimi. Mihi autem credibilis uidetur estimare: qui omnes illos centum et quinquaginta psalmos eius operi tribuunt: eumque aliquos prenotasse etiam nominibus aliorum aliquid quod ad rem pertineat figuratibus: ceteros autem nulli hominis nomen in titulis habere uoluisse: sicut ei uarietatis huius dispositionem quous latebrosam non tamen inanem dominus inspirauit. Nec mouere debet ad hoc non credendum: quod nonnullorum nomina prophetarum qui longe post dauid regis tempora fuerunt: quibusdam psalmis in eo libro leguntur inscripta: et quae ibi dicuntur uelut ab eis dici uidentur. Neque eorum non potuit propheticus spiritus prophetanti regi dauid hec etiam futurorum prophetarum nomina reuelare: ut rex aliquid quod eorum persone conuenire prophetice cantaret: sicut rex iosias exorturus et regnaturus

post annos amplius quam trecentos: cuiusdam prophete qui est facta eius futura praedixit cum suo nomine reuelatus est.

An omnia quae in psalmis de christo et ecclesia prophetantur: ad contextum huius operis coaptanda sint. c. xv.

nunc. Tunc iam expectari a me uideo ut hoc loco libri huius aperiam quod in psalmis dauid de domino iesu christo uel eius ecclesia prophetauerit: ego autem ut hoc non ita faciam sicut uidetur ipsa expectatio postulare: quous iam in uno fecerit copia quam inopia magis impedit. Oia enim ponere uitae dilectationis causa prohibeor: uereor autem ne cum aliqua elegero: multis quae ea nouerunt uidear magis necessaria praesuisse. Deinde quod testimonium quod praefertur de contextione totius psalmi dicitur habere suffragium: ut certe nihil sit quod ei refraget si non oia suffragantur: ne more centonum ad rem quam uolumus tamquam uersiculos decerpere uideamur: uelut de retrogrado carmine quod non de re illa sed de alia longeque diuersa reperiat esse scriptum. Hoc autem ut in quocumque psalmo possit ostendi: exponendum est totum: quod quous operis sit et aliorum et nostra uoluntia in quibus hoc fecimus satis indicat. Legat ergo illa quae uoluerit et potuerit: et inueniet quot et quanta rex dauid idemque propheta de christo et eius ecclesia prophetauerit: de rege scilicet et ciuitate quam condidit.

De his quae in xliij. psalmo ad christum et ecclesiam pertinencia: aut apte dicuntur aut tropice. c. xvi.

quod. Quamlibet eorum de quacumque re proprie sint atque manifeste prophetice locutiones: necesse est ut eis et tropice misceantur: quae maxime propter tardiores ingerunt doctoribus laboriosum disputandi exponendumque negocium. Quaedam tamen

christū et eccliam ipsa p̄ma facie mox
 ut dicūt ostendūt: et si ex ocio restant
 exponēda que i eis minus intelligūt.
 Quale illud ē in eodē psalmoz libro
 Eructauit cor meū uerbū bonū: dico
 ego opera mea regi. Lingua mea ca-
 lamus scribe uelocit̄ scribētis. Speci-
 osus forma p̄ filijs hominū: diffusa ē
 gratia i labijs tuis: propterea bene-
 dixit te de⁹ in eternū. Accingere gla-
 dium tuū circa femur tuū potētissie.
 Specie tua et pulchritudine tua: intē-
 de prospere: p̄cede: et regna. Propter
 veritatē et mansuetudinē et iustitiā: et
 d̄ducat te mirabilē dextera tua. Sa-
 gitte tue acute potētissime: ppli sub te
 cadēt in corda inimicōz regis. Sedes
 tua deus i seculoz secula: uirga dire-
 ctionis uirga regni tui. Dilexisti iusti-
 tiam et odio habuisti iniquitatē: p̄p̄tea
 vnxit te de⁹ deus tu⁹ oleo exultatiōis
 p̄ participib⁹ tuis. Myrrha et gutta
 et cassia a uestimētis tuis: a dōibus et
 burneis: ex quib⁹ delectauerūt te filij
 regū i honore tuo. Quis n̄ hic chri-
 stū quē p̄dicamus et in quē credimus
 quālibet sit tard⁹ agnoscat: cū audeat
 deū cuius sedes ē i secula seculoz et
 vnctū a deo utiqz sicut vngit de⁹: nō
 uisibili s̄z sp̄uali atqz itelligibili chris-
 mate. Quis eim tā rudis ē i hac reli-
 gione ul̄ tā surdus aduersus ei⁹ famā
 longe lateqz diffusam: ut christum a
 chrismate hoc ē ab vnctione appella-
 tū eē nō norit. Agnito autē rege chri-
 sto: iā cetera q̄ hic tropice dicta sunt:
 quomō sit speciosus forma pre filijs
 hominū: quadā tāto magis amanda
 atqz mirāda quāto minus corporea
 pulchritudie: q̄s gladi⁹ ei⁹ q̄ sagitte et
 cetera isto mō nō pp̄rie s̄z tropice po-
 sita: iā subditus ei q̄ regnat propter
 veritatē et mansuetudinē et iustitiā in-
 quirat ex ocio. Deinde aspiciat ei⁹ ec-
 clesīā tāto viro suo sp̄uali cōnubio et
 diuino amore coniūctā de qua dicit i

his q̄ sequūt. Astitit regina a dextris
 tuis i vestitu deaurato: circūamicta
 veritate. Audi filia et vide et iclina au-
 rē tuā: et obliuiscere populū tuū et do-
 mū patris tui. Quoniā cōcupiuit rex
 speciē tuā: q̄a ē dñs deus tuus: et ado-
 rabūt eū filij tyri i munerib⁹. Uultū
 tuum deprecabūtur omnes diuites
 plebis: ōnis gloria eius filie regis in-
 trinsecus i fimbrijs aureis circūami-
 cta veritate. Afferentur regi uirgines
 post eā: p̄xime eius afferētur tibi i le-
 titia et exultatione: adducētur i tēplū
 regis. Pro patrib⁹ tuis nati sunt tibi
 filij: cōstitues eos principes sup ōnē
 terram. Memores erūt nominis tui
 dñe: i omni generatione et progenie.
 Propterea populi cōfitebūtur tibi i
 eternū et in seculū seculi. Non opinor
 quēqz ita desipere: ut hic aliquā mul-
 erculā p̄dicari credat atqz describ̄i:
 coniugē uidelicet illius cui dictum ē:
 Sedes tua de⁹ i secula seculoz: uirga
 directionis uirga regni tui. Dilexisti
 iustitiā et odisti iniquitatē: p̄p̄tea vnxit
 te deus de⁹ tu⁹ oleo exultationis pre
 participib⁹ tuis: christū utiqz p̄ christia-
 nis. Hi sūt eiz participes ei⁹: ex quoz
 in ōnibus gētib⁹ unitate atqz cōcor-
 dia fit ista regia: sicut et i alio psalmo
 de illa dicit: ciuitas regis magni. Ipsa
 ē sion sp̄ualiter: qd̄ nomē latine inter-
 pretatū ē speculatio. Speculat enim
 futuri seculi magnū bonū: quoniam
 illuc dirigit eius intētio. Ipsa ē et hie-
 rusalem eodē mō sp̄ualiter vñ multa
 iā diximus: eius inimica ē ciuitas di-
 aboli babylon q̄ cōfusio interpretat.
 ex qua tamē babylone regina ista in
 ōniū gentiū generatione liberat: et a
 pessimo rege ad optimū regē id est a
 diabolo transit ad christū. Prop̄ qd̄
 ei dicit: obliuiscere pplm tuū et domū
 patris tui. Locus ciuitatis ip̄ie porcio
 s̄z israelite sola carne nō fide: inimici et
 ipsi magni huius regis eiusqz regine.

Ad ipsos eiz ueniēs ⁊ ab eis christus occisus: magis aliorū factus ē quos nō uidit in carne. Unde per cuiusdaz psalmi pphetiā dicit ipse rex n̄ Erues me de cōtradictionibus populū: cōstitues me in caput gentiū. Popul⁹ quē nō cognoui fuit mihi in auditu auris obediuit mihi. Populus ergo iste gentiū quē nō cognouit christus presentia corporali: in quē tamē christū sibi annūciatū credit: ut merito d̄ illo diceret i obauditu auris obediuit mihi: quia fides ex auditu ē: iste inq̄ popul⁹ additis ueris ⁊ carne ⁊ fide israelitis: ciuitas ē dei: que ipsum quoq; secundū carnē peperit christū: q̄ in solis illis israelitis fuit. Inde quippe erat uirgo maria: i qua carnē christ⁹ ut hō eēt assumpsit. De qua ciuitate psalmus ali⁹ ait. Mas sion dicet hō ⁊ hō factus ē i ea: ⁊ ipse fundauit eā altissim⁹. Quis ē altissimus nisi de⁹? At p hoc christus deus anteq̄ in illa ciuitate p mariā fieret: hō ipse in patriarchis ⁊ pphetis fundauit eā. Luz igit̄ huic regine ciuitati dei tāto antedictū sit p prophetiā qd̄ iam uidem⁹ impletū: pro p̄ibus tuis nati sūt tibi filij: cōstitues eos principes sup omnē terrā: ex filijs q̄ppe eius super omnē terrā sūt prepositi principes: cū cōfiteant̄ ei populū concurrētes ad eā cōfessione laudis eterne in seculū seculi: pculdubio q̄quid hic tropicis locutionibus subobscure dictū est quomodo intelligat̄ debet his rebus manifestissimis conuenire.

De his q̄ ad sacerdotiū christi in psalmo .c. ix. ⁊ d̄ his q̄ i psalmo .xli. ad passionē ipsi⁹ spectat̄ cap. xvij.

Icut etiā i illo psalmo ubi sacerdos christ⁹ quēadmodū hic rex aptissime p̄dicat̄: dixit dñs dño meo sede a dextris meis: donec ponā

uimicos tuos scabellū pedū tuoz: sedere christ⁹ ad dextrā dei p̄is credit: nō uidef. Eius etiā uimicos poni sub pedib⁹ eius nodū apparet. Id igitur apparebit i sine: nūc hoc uere credit: post uidebit. Uerū hoc qd̄ sequitur uirgā uirtutis tue emittet dñs ex sion dominare i medio inimicorū tuorū: ita clarū est ut nō solū isideli⁹ ⁊ infelicit̄: sed etiā impudēter neget. Et ipsi q̄ppe fatētur inimici ex sion misam fuisse legē christi: qd̄ euangelium nos uocamus: ⁊ eā uirgā uirtutis ei⁹ agnoscimus. Dominari uero eum in medio inimicorū suorum iudem ipsi inter quos dominat̄ dēibus ⁊ tabescendo ⁊ nihil aduersus eum ualendo testatur. Deinde q̄ paulo post dicit Iurauit dñs ⁊ nō penitebit eū: quibus uerbis imutabile futurum esse signat quod adiūgitur: tu es sacerdos in eternum secundū ordinē melchisedec: ex eo q̄ iam nusq̄ ē sacerdotiū ⁊ sacrificium fm ordinē aaron: ⁊ ubiq; offert̄ sub sacerdote christo: qd̄ ptulit melchisedec quādo benedixit abraam q̄f ambigere permittit̄ de quo ⁊ ista dicant̄: Ad hec itaq; manifesta referūt que paulo obscurius in eodē psalmo posita sūt: que quō recte intelligātur: i nostris iam popularib⁹ sermonibus notū fecimus. Sic ⁊ in illo ubi passionis sue humilitatē per prophetiaz christus loquit̄ dicēs. Foderūt man⁹ meas ⁊ pedes meos: dinumerauerūt omnia ossa mea. Ipsi uero cōsiderauerūt ⁊ inspexerūt me: quib⁹ unq; v̄bis in cruce corpus significauit extētum manibus pedibusq; confixis: ⁊ clauoz transuerberatione confossis: eoq; mō se spectaculū cōsiderantibus cōspiciētibus prebuisse. Addens etiā diuiserūt sibi uestimēta mea: ⁊ super uestem meam miserūt sortem. Que prophetia quēadmodū iplēta sit euāgelica narrat hystōia. Tūc pfecto alia

recte et intelliguntur que sibi minus aperte dicta sunt: cum congruunt his que tanta manifestatione claruerunt: preferunt cum et illa que non transacta credimus sed presentia contuemur: sicut in eodem psalmo leguntur tanto ante predicta ita nunc exhibita iam toto orbe terrarum cernuntur. Ibi enim paulo post dicitur. commemorabuntur et conuertentur ad dominum uniuersi fines terre: et adorabunt in conspectu eius omnes patrie gentium: quonia dominus est regnurus: et ipse gloriabitur gentium.

De psalmo tertio et de. xl. et de. xv. et de. lxxv. in quibus mors et resurrectio domini prophetantur cap. xvij.

d **E** resurrectione quoque eius nequaquam psalmoz oracula tacuerunt. Nam quod est aliud quod in psalmo tertio ex persona eius canitur: ego dormiui et somnum cepi: et exurrexi quoniam dominus suscepit me: An forte quisquam ita desuperit ut credat uelut aliquid magni nobis indagare uoluisse prophetaz: quod dormierit et exurrexerit: nisi somnus iste mors esset: et euigilatio resurrectio: quam de christo sic oportuit prophetari: Nam et in quadagesimo multo manifestus id ostenditur: ubi ex persona eiusdem mediatoris more solito tanquam preterita narratur que futura prophetabantur: quonia que uentura erant iam in predestinatione et prescientia dei uelut facta erant: quia certa erant. Inimici inquit mei dixerunt mala mihi: quando morietur et peribit nomen eius. Et si ingrediebatur ut uideret: uana locutum est cor eius: congregauit iniquitatem sibi. Egrediebatur foras et loquebatur simul in unum: aduersum me susurrabant omnes inimici mei: aduersum me cogitabant mala mihi: uerbum iniquum constituerunt aduersus me. Nunquid qui dormit non adiciet ut resurgat?

Hec certe ita posita sunt uerba: ut nihil aliud dixisse intelligatur quam si diceret: nunquid qui moritur non adiciet ut reuiuiscat: Superiora quippe demonstrant mortem ipsius cogitasse et disposuisse inimicos eius: et hoc actum esse pro eum qui ingrediebatur ut uideret. Qui autem hic non occurrat ex discipulo eius factus traditor iudas: Quia ergo facturi erant quod moliebantur: id est occisuri erant eum: ostendens illos uana malitia frustra occisuros et resurrecturum: sic adiecit hunc uersum uelut diceret. Quid agitis uani? Quod uestrum est scelus: meus somnus erit. Nunquid qui dormit non adiciet ut resurgat: Et tamen tam magni nefas non impune facturos consequentibus indicat uersibus dicens. Etiam homo pacis mee in quo speraui qui edebat panes meos: ampliauit super me calcaneum suum: id est conculcauit me. Tu autem inquit domine miserere mei et resuscita me et reddam illis. Quis hoc iam neget: qui iudeos post passionem resurrectionemque christi de sedibus suis bellica strage et excidio fundit: eradicatoros uidet: Occisus enim ab eis resurrexit: et reddidit eis iterum temporaneam disciplinam: excepto quod non correctis seruat quando uiuos et mortuos iudicabit. Nam dominus ipse iesus istum ipsum traditorem suum per panem porrectum ostendens apostolis hunc etiam uersum psalmi huius commemorauit et in se dixit impletum. Qui edebat panes meos ampliauit super me calcaneum suum. Quod autem ait in quo speraui: non congruit capiti sed corpori. Neque enim nesciebat eum ipse saluator de quo ante iam dixerat unus ex uobis diabolus est: sed solet in se membrorum suorum transferre personam: et sibi tribuere quod est illorum: quia caput et corpus unus est christus. Unde illud est in euangelio. Esuriui et dedistis mihi

manducare: quod exponēs ait. Quādo unī ex minimis meis fecistis mihi fecistis. Se itaq; dixit sperasse: quod tunc sperauerūt de iuda discipulī eius quī ē cōnumeratus ap̄l̄s. Iudei autē christum quē sperāt: moriturū eē nō sperant. Ideo quē lex et p̄phete annūcia uerunt: n̄m eē nō putāt: sed nescio quem suū: quem sibi alienū a mortis passione confingūt. Ideo mirabili uanitate atq; cecitate. uerba que posuimus nō mortē et resurrectionem: sed somnum et euigilationem significasse contendunt. Sed clamat eis etiā quī tūscimus psalm⁹: propter hoc iocundatum ē cor meum: et exultauit lingua mea: insuper et caro mea req̄escit in spe: quoniā nō derelinques animam meā in inferno: nec dabis sanctum tuum uidere corruptionē. Quis in ea spe diceret requieuisse carnem suam: ut nō derelicta anima sua in inferno: sed cito ad eam redcunte reuissēret: ne corrūperetur sicut cadauera corrumpi solent: nisi qui die tertio resurrexit: quod utiq; dicere non possūt de p̄pheta et rege dauid. Clamat et sexagesimūseptimus psalm⁹. Deus noster deus saluos faciendī: et dñi dñi exitus mortis. Quid apert⁹ diceretur? Deus eim saluos faciendī: dominus ē iesus quod interpretatur saluator siue salutaris. Nā ratio nominis hui⁹ hec reddita ē: quādo pri⁹ q̄ ex uirgine nasceret dictū est: paries filiū et uocabis nomē eius iesum. ipse eim saluū faciet populū suum a peccatis eorū. In quorum peccatorū remissionem quā sanguis eius effusus ē nō utiq; oportuit eū de hac uita exitus alios habere quā mortis. Ideo cum dictū esset deus noster deus saluos faciendī: continuo subiūctum ē: et domini domini exit⁹ mortis: ut ostēderetur moriēdo saluos eē factur⁹. Sed mirādo dictum ē et domini: tāq;

diceretur. Talis ē ista uita mortalī: ut nec ipse dominus aliter ab illa exiret nisi per mortem.

De psalmo. lxxviij. in quo iudeorū p̄tinax infidelitas declarat cap. xix.

S Ed ut iudei tā manifestis huius p̄phetie testimonijs et reb⁹ ad effectū tā clarū certūq; predictis omnino nō credāt profecto in eis illud implet quod in eo psalmo q̄ hūc sequitur scriptū ē. Cum eim et illic ex p̄sona christi que ad eius passionem pertinent propheticē dicerentur: cōmemoratum ē quod in euāgelio patuit. Dederunt in escam meam fel: et i siti mea dederunt mihi potum acetū. Et uelut post tale comuiuiuz epulas q̄ sibi huiusmodi exhibitas mox intulit. fiat mensa eorum coram ipsis in mscipulam: et in retributionem et in scandalum. Obscurentur oculi eorum ne uideant: et dorsum eorum super incurua. Et cetera que nō optando sunt dicta sed optandi specie prophetando predicta. Quid ergo mirū si hec manifesta nō uidēt: quorum oculi sūt obscurati ne uideant: Quid mirū si celestia nō suspiciūt: qui ut in terrena sint proni dorsum eorū semp incuruātū ē? His eim uerbis translatis a corpore: uitia significantur animorum. Ista de psalmis hoc ē de p̄phetia regis dauid satis dicta sint ut aliquis modus sit. Ignoscāt autē qui hec legūt. et cūcta illa nouerūt et d̄ his q̄ fortasse firmiora me p̄termisisse ul̄ intelligūt ul̄ existimāt nō querant.

De regno ac merito dauid: et de filio ipsius salomone eaq; p̄phetia q̄ ad christū p̄tinēs inuenitur: uel in eis libris qui scriptis ipsius copulantur: uel in eis quos ipsius esse nō dubiuz est cap. xx.

r Egnauit ergo dauid i terrena hierusalē filius celestis hierusalem: diuino multū testimoniō pdicatus: quia ⁊ delicta ei⁹ tāta pietate superata sunt per saluberrimā penitēdi humilitatē: ut prorsus iter eos sit de quib⁹ ipse ait. Beati quorum remisse sunt iniquitates: ⁊ quorum tecta sūt peccata. Post hunc regnauit eidem populo uniuerso salomon eius filius qui ut supra dictū ē patre suo uiuente cepit regnare. Hic bonis inuicē malos exitus habuit. Quippe secūde ref que sapientium animos fatigant magis huic obfuerūt: q̄ profuit ipsa sapientia etiā nūc ⁊ deinceps memorabilis: ⁊ tūc longe lateq; laudata. Prophetasse etiā ipse reperitur i suis libris: qui tres recepti sūt in auctoritatem canonicā. Prouerbia: Ecclastes: Lanticum canticorū. Alij uero duo quorū unus sapientia alter ecclesiasticus dicitur: propter eloquij nōnullā similitudinē ut salomonis dicantur obtinuit cōsuetudo: nō autē eē ipsi⁹ nō dubitāt doctiores eos tamen i auctoritatem maxime occidentalis anti quitus recepit ecclesia. Quorum in uno qui appellatur sapientia salomonis: passio christi apertissime ppheta tur. Impij quippe interfectores eius cōmemorātur: dicentes Circumueniamus iustū: quoniā insuauis ē nobis: ⁊ contrarius ē operibus nostris: ⁊ im properat nobis peccata legis: ⁊ infamat in nos peccata discipline nostre. Promittit se scientiā dei habere: ⁊ filium dei se nominat: factus ē nobis i traductionem cogitationū nostrarū. Grauis ē nobis etiā ad uidendū: quoniam dissimilis est alijs uita illius: ⁊ immutata uie eius. Tanq̄ nugaces estimati sumus ab illo ⁊ abstinet se a uijs nostris quasi ab imūditijs. Profert nouissima iustorum: ⁊ gloriatur patrem se deum habere. Uideamus

ergo si sermones illius ueri sunt: ⁊ tē temus que uentura sunt illi: ⁊ sciem⁹ que erunt nouissima illius. Si enim iustus ē filius dei: suscipiet illum ⁊ liberabit eum de manu contrariorū. Contumelia ⁊ tormēto interrogem⁹ illum: ut sciamus reuerentiā illius ⁊ probemus patientiam ipsius: morte turpissima cōdennemus eum. Erit enim ei respectus in sermonibus illi⁹. Hec cogitauerūt ⁊ errauerūt: excecavit eim illos malitia eorū. In ecclastico autē fides gentiū futura predictur isto modo. Miserere nostri dominator deus omnium: ⁊ imitte timorē tuum super oēs gentes. Ex tolle manuz tuā super gentes alienas: ⁊ uideāt potentiam tuā: ut sicut coram illis factificatus es in nobis: ita coram nobis magnificeris in illis: ⁊ agnoscat te secundū quod nos agnouimus te: quia nō deus preter te domine. Hanc sub optandī ⁊ precādī spem prophetiam per iesum christum uidem⁹ impletā: sed aduersus cōtradictores nō tanta auctoritate proferūtur que scripta nō sunt i canone iudeorū. In trib⁹ uero illis quos salomonis esse cōstat ⁊ iudei canonicos habent: ut ostendatur ad christū ⁊ eccliam pertinere quod in eis eiusmodi reperitur: operosa disputatio necessaria ē: que nos ultra q̄ oportet si nūc adhibeatur extēdit: tñ q̄ in prouerbis legitur uiros impios dicere: abscondamus in terra uirum iustū iniuste: absorbeamus uero euz tanq̄ iserus uiuentē: ⁊ auferam⁹ ei⁹ memoriā de terra: possessionē eius p̄ciosam apprehendam⁹ nō ita obscurā ē: ut de christo ⁊ possessione eius ecclia sine laboriosa expositione non possit intelligi. Tale quippe aliquid etiā dominus ipse iesus per euangelicam parabolā ostendit dixisse malos colonos. Hic ē heres. Venite occidamus eū: ⁊ nostra erit hereditas. Itēq;

illud i eodē libro quod iā añ perfrī
ximus cū ageremus de sterili que pe
perit septē: nō nisi de christo ⁊ ecclia
mox ut fuerit pronūciatum cōsueuit
intelligi: ab his qui christū sapiētiā
dei eē nouerunt. Sapiētiā edificauit
sibi domū ⁊ suffulsit columnas sep
tē: inolauit suas uictimas: miscuit
in cratere uinū suum: ⁊ parauit men
sam suā. Misit seruos suos cōuocās
cum excellēti predicatōne ad craterē
dicens. Quis est insipiēs diuertat ad
me. Et inopibus sensu dixit. Venite
⁊ manducate de meis panibus: ⁊ bi
bite uinū quod miscui uobis. Hic cer
te agnoscimus dei sapiētiā: hoc ē
uerbum patri coeternum i utero uir
ginali domum sibi edificasse corpus
humanū: ⁊ huic tanq̄ capiti mēbra
ecclesiam subiūxisse: martyrum uicti
mas immolasse: mensam i uino ⁊ pa
nibus preparasse. Ubi apparet etiā
ad sacerdotiū secundū ordinē Mel
chisedec insipiētes ⁊ inopes sensu uo
casse: quia sicut dicit apostolus: infir
ma huius mūdi elegit deus ut cōfun
deret fortia. Quibus etiā t̄mē in
firmis quod sequit̄ dicit. Derelinq̄te
insipiētiā ut uiuat̄s: ⁊ querite pru
dentiā ut habeatis uitam. Participā
aut̄ fieri mense illius: ipsum ē icipere
habere uitā. Nam ⁊ in alio libro qui
uocatur ecclesiastes ubi ait: nō est bo
num homini nisi q̄ manducabit ⁊ bi
bet: q̄d credibilius dicere intelligit̄: q̄
quod ad participatiōnē mense huius
pertinet: ⁊ quā sacerdos ipse media
tor testamēti noui exhibet secundum
ordinē melchisedec: de corpore ⁊ s̄a
guine suo: Id eim sacrificiū successit
omnibus illis sacrificiis ueteris testa
menti: que immolabatur in umbra
futuri. Propter quod etiā uocē illaz
in psalmo tricesimo ⁊ nono eiusdez
mediatoris per prophetiā loquētis
agnoscimus. Sacrificiū ⁊ oblationē

noluit: corpus aut̄ pfectū mibi q̄a
pro illis omnibus sacrificiis ⁊ obla
tionibus corpus eius offertur ⁊ par
ticipātibz ministratur. Nam istum
ecclesiasten in hac sentētia manducā
di ⁊ bibendi quam sepe repetit pluri
mūqz commēdat: nō sapere carna
les epulas uoluptatis satis illud ostē
dit ubi ait. Melius ē ire in domum
luctus q̄ ad domū pot̄. Et paulop̄:
cor iquit sapiētiū in domo luctus:
⁊ cor insapiētiū in domo epularū:
Sed illud magis commemorādū exi
stio de hoc libro: q̄d ptinet ad ciuita
tes duas: vnā diaboli ⁊ altaz christi:
⁊ earū reges: diabolu ⁊ christuz: Ue
tibi terra iquit cuius rex adolescens:
⁊ principes tui mane comedunt. Be
ata tu terra cuius rex tuus filius i ge
nuorū: ⁊ principes tui i tempore co
medunt i fortitudiue ⁊ nō in cōfusio
ne. Adolescentem dixit diaboliū: pp̄
stultitiā ⁊ superbiam ⁊ temeritatē
⁊ petulantia: ceteraqz uitia que huic
etati affolent abūdare. Christus autē
filium ingenuorum sanctorum scilicet
patriarcharū pertinentiū ad libe
ram ciuitatē: ex quibus ē in carne p
genitus. Prīcipes illius ciuitatis ma
ne manducātes id est ante horaz con
gruam: quia nō expectant opportu
nam que uera ē in futuro seculo fel
icitatē festināter beari huius seculi ce
lebritate cupiētes. Prīcipes aut̄ ciui
tatis christi: tēpus nō fallacis beati
tudinis patiēter expectāt. Hoc ait in
fortitudine ⁊ nō i cōfusione: qz n̄ eos
fallit spes d̄ qua dicit apostolus. spes
autē nō cōfundit. Dicit ⁊ psalmus:
Etenim qui te expectāt non confun
dentur. Jam uero canticum cantico
rum spiritalis quedam sanctorū est
uoluptas mentium in cōiugio illius
regis ⁊ regine ciuitatis: quod ē chri
stus ⁊ ecclia. Sz hec uoluptas allego
ricis tegminibz inoluta ē: ut desidēt

ardētius uideatur que iocundius: et appareat sponsus cui dicitur i eodem cātico: equitas dilexit te: et spōsa que ibi audit: caritas in delictis tuis. Tācīte multa transimus cura huius operis terminandi.

De regibus post Salomonem: siue in Iuda siue in israel cap. xxi.

c Ceteri post Salomonez reges hebreorū uix inueniuntur: p̄ ali qua enigmata doctorū suorū rez ue gestarū: q̄ ad christū et ad eccliam p̄tineat prophetaſſe: siue i iuda siue in israel: Sic eim appellate sūt illius populi partes: ex quo propter Salomonis offensā tēpore filij eius Roboam qui patri successit i regnū deo uindicante diuisus ē. Proinde tribus decē quas accepit Jeroboā seruus Salomonis rex eis i samaria p̄stitit: p̄pe uocabātur israel: quīs hoc uniuersū illius populi nomē esset. Duab⁹ uero tribubus Jude scilicet et Beniamin: que p̄pter Dauid ne penitus regnū stirpis eius fuisset eradicatū remāserant subiacentes ciuitati hierusalem: Jude nomē fuit: quia ipsa erat trib⁹ unde Dauid: Beniamin uero tribus altera ad idēz regnū sicut dixi p̄tinēs erat: unde fuit Saul rex ante Dauid. Sed simul iste due tribus ut dictū ē iuda uocabātur: et hoc nomine discernabantur ab israel: q̄ appellabantur proprie decem tribus habētes suum regem. Nam tribus Leui quoniā sacerdotalis fuit: deī nō regnū seruitio mācipata tertia decima numerabat. Joseph q̄ppe unus ex duodecim filijs israel: nō unā sicut ceteri singulas: s̄ duas trib⁹ fecit: Ephrez et Menassē. Uerūtāmē ē trib⁹ Leui ad regnū hierosolymitanū p̄tinebat magis: ubi erat deī tēplū cui fūiebat. Diuiso igit̄ populo p̄mus regnauit i hierusalem

Roboā rex iuda filius Salomonis. et i samaria Jeroboā rex israel seru⁹ Salomonis. Et cū uoluisset Roboā tanq̄ tyrannidem diuise ptis illi⁹ bello p̄seq̄: p̄hibit⁹ ē p̄plūs pugnare cū fratrib⁹ suis dicēte deo per p̄phetā se hoc fecisse. Unde apparuit nullū i ea re uel regis israel uel p̄pli fuisse peccatum: sed uoluntatē domini uindictis impletā fuisse. Qua cognita pars utraq̄ iter se pacata cōq̄cui: nō eiz religionis s̄z regni fuerat fca diuisio.

De Jeroboam q̄ impietate idolatrie subditū sibi p̄plm p̄phanauit i quo et tñ nō d̄stitit de⁹ et p̄phetias ispirāz et mltos s̄b idolatē crie custodiū. c. xxij.

u Erū rex israel Jeroboā: mente puerſa nō credēs dei quē ueracem p̄misso sibi regno datoq̄z p̄baue rar: timuit ne ueniedo ad tēplū dei q̄d erat i hierusalem: quo secundū diuinā legē sacrificādī cā uniuerse illi gēti ueniendū fuit: seduceret ab eo p̄pls et stirpi Dauid tanq̄ regio semini redderetur: instituit idolatriā i regno suo: et p̄plm dei secū simulacroz cultu obstructū nefanda impietate decepit. Nec tamē oīno cessauit deus nō solū illū regē: uerū etiā successores et impietatis imitatores p̄plm̄q̄z ipsū arguere p̄ p̄phetas. Nā ibi extiterūt et magni illi insignesq̄z p̄phete: q̄ etiā mirabilia multa fecerūt: Helias et Helissē discipulus eius. Ibi etiā dicēti Helie domine p̄phetas tuos occiderūt: altaria tua suffoderunt: et ego relic⁹ sum solus et querūt aiām meā. Responsum est illic eē: septem milia uiroz: q̄ non curuauerunt genua ante Baal.

De uario utriusq̄z regni hebreoz statu: donec ambo p̄pli i captiuitatē diuerso t̄pe duceret̄ reuocato postea iuda i regnū suū: q̄d nouissime in romanorū trāsijt̄ potestatē cap. xxij.

i Temq; in regno iuda pertinēte ad hierusalem etiā succedentium regum tēporibus nō defuerunt prophete: sicut deo placebat eos mittere uel ad prenunciandū quod opus erat: uel ad corripiēda peccata precipiendamq; iustitiā. Nam ⁊ illic ⁊ si longe minus q̄ in israel: tamē extiterunt reges q̄ suis impietatibus deū grauius offenderēt: ⁊ moderatis flagellis cū populo simili plecterentur. Dicoꝝ sane regū merita ibi nō parua laudantur. In israel autē reges alios magis: alios minus: omnes tamen reprobos legimus. Utraq; igitur pars sicut iubebat diuina prouidētia ul' sinebat: uarijs ⁊ erigebat prosperitatibus: ⁊ aduersitatibus premebat: ⁊ sic affligebatur nō solū externis: uerum etiā inter se ciuilibus bellis: ut certis existētibus causis misericordia dei ira patefceret: donec eius indignatiōe crescēte uniuersa gens illa a chaldeis debellātibus nō solū subuerteret i sedibus suis: sed etiam ex maxima sui parte transferret i terras assyrioz: pri^o illa pars que uocabatur israel in tribubus decē: postea uero ēt Judas euersa hierusalem ⁊ templo illo nobilissimo in quibus terris per annos septuaginta captiuum egit ociū. post quos inde dimissa templū quod euersum fuerat restaurauit. Et q̄uis plurimi eius in alienigenarum degerent terris: nō habuit tamen deinceps duas regni partes ⁊ duos diuersos in singulis partibus reges: sed in hierusalem princeps eorū unus erat: atq; ad dei templū quod ibi erat omnes undiq; ubicūq; eēt ⁊ undecūq; possēt per certa tēpora ueniebāt. Sz nec tūc eis hostes ex alijs gentib^o expugnatores defuerūt. Nam etiā romanorū iā tributarios eos christus inuenit.

De prophetis q̄ uel apud iudeos

postremi fuerūt: uel quos circa tempus natiuitatis christi euangelica p̄dit historia cap. xxiiij.

t Oto autem illo tēpore ex quo redierunt de babylonia post Malachiam: Aggeū ⁊ Zachariam qui tunc prophetauerūt ⁊ Esdrā nō habuerunt prophetas usq; ad saluatoris aduentum: nisi alium Zachariam patrem Joannis: ⁊ Elisabet eius uxorem christi natiuitate iam proxima: ⁊ eo iam nato Simeonē senē ⁊ Annam uiduam iamq; grandeuam: ⁊ ipsū Joannē nouissimū. q̄ iuuenis iam iuuenē christū nō quidem futurū predixit: sed tamen incognitū pphetica cognitione monstrauit: ppter qd̄ ipse dominus ait. Icy ⁊ pphete usq; ad Joannē. Sed istorū quinq; pphetatio ex euāgelio nobis nota ē: ubi ⁊ ipsa uirgo mat̄ dñi ante Joannē prophetasse inuenit. Sz hāc istorū pphetiam iudei reprobi n̄ accipiūt: acceperunt autē q̄ ex cis innumerabiles euangelio crediderūt. Tūc eim uere israel diuisus ē i duo diuisione illa: q̄ p Samuelem pphetā Sauli regi ē imutabilis p̄nūciata. Malachiā uero Aggeum Zachariā ⁊ Esdrā: etiā iudei reprobi i auctoritatē canonicā receptos nouissimos habent. Sunt enim ⁊ scripta eoz sicut alioꝝ: q̄ i magna multitudine pphetarū perpauci: et scripserūt q̄ auctoritatē canonicis obtinerēt. De quoz p̄d̄is q̄ ad christū ecclesiāq; ei^o ptinēt: nōnulla mihi in hoc ope uideo ponēda eē. Qd̄ cōmodi^o fiet adiuuāte dño sequenti libro: ne hūc tā p̄lixū ulterio^o oneremus.

Aurelij Augustini de ciuitate dei liber decimus octauus.

De his que usq; ad t̄pa saluatoris .x. ⁊ .vij. uolumib^o disputata s̄. c. l.

d

ELIJAH
 tū duarū quaz
 dei una: seculi
 hui⁹ ē alia: in q̄
 nūc ē quātū ad
 hoīuz gen⁹ p̄ti-
 net et ista pere-
 grina exortu z

pcursu z debitis finib⁹ me scripturū
 esse p̄missū: cū prius inimicos ciuitatis
 dei q̄ cōditori eius christo deos suos
 p̄ferūt: z liuore sibi p̄niciosissimo a-
 trociter inuidēt christianis: q̄tum me
 adiuuaret eius grāa refellissēm: quod
 uoluminib⁹ decem prioribus feci: De
 hac uero mea quā modo cōmemora-
 ui tripartita p̄missione: decimum se-
 quētib⁹ quatuor libris ambarū ē
 digestus exortus. Deinde pcursus ab
 homine primo usq̄ ad diluuiū libro
 uno: qui ē huius operis quintusdecī-
 mus: atq̄ inde usq̄ ad abraā: rursus
 ambe sicut in tēporibus ita z in nīs
 līs cucurrerūt. Sed a patre abraam
 usq̄ ad regū tempus israelitarū: ubi
 sextūdecimū uolumē absoluimus: z
 inde usq̄ ad ipsius i carne saluatoris
 aduentū: quousq̄ decimusseptimus
 liber tēditur: sola uidet̄ in medio sti-
 lo cucurrisse dei ciuitas: cū in hoc se-
 culo nō sola cucurrerit: s̄z ambe utiq̄
 i genere humano sicut ab ūtīo simul
 suo procursu tēpora variauerit. Uex
 hoc ideo feci: ut prius ex quo aptio-
 res dei p̄missiones esse ceperūt: usq̄
 ad eius ex uirgine natiuitatē in quo
 fuerāt que p̄mittebātur implēda: sine
 it̄pellatione a p̄trario alterius ciui-
 tatis ista que dei ē procurrēs distin-
 ctius apparet: quāuis usq̄ ad reue-
 lationem testamēti noui: nō i lumine
 sed in umbra cucurrerit. Nunc ergo
 qđ intermiserā uideo esse faciendum:
 ut ex abrae tēporibus quomodo etiā
 illa cucurrerit quantū satis uidetur
 attingam: ut ambe inter se possint cō-

sideratione legentium comparari.

De terrene ciuitatis regibus atq̄
 tēporib⁹: quib⁹ ex ortu abrae factoz
 t̄pa supputata conueniūt. c. ij.

Societas igit̄ usquequaq̄ mor-
 taliū diffusa p̄ terras: z i loco-
 rū quātūlibet diuersitatib⁹ unius t̄n
 eiusdēq̄ nature: quadā cōmuniōe di-
 stinctas: utilitates z cupiditates suas
 quibusq̄ sectātibus: dū id qđ appetit̄
 aut nemini aut nō omnib⁹ sufficit: qz
 nō ē in idīpsū: aduersum seipsā ple-
 runq̄ diuidit̄: z pars partē q̄ p̄ualet
 opprimit. Uictrici eīz uicta succūbit:
 dominationi scilicet ul̄ etiā libertati
 qualēcunq̄ pacē preferēs ac salutes:
 ita ut magne fuerint admirationi q̄
 perire q̄ seruire maluerunt. Nam in
 omnib⁹ fere gētibus quodā mō uox
 nature ista p̄sonuit: ut subiugari ui-
 ctoribus mallēt quib⁹ cōtigit̄ uici: q̄
 bellica ōnisaria uastatione deleri. Hic
 factum ē ut nō sine dei prouidētia in
 cuius potestate ē ut quisq̄ bello sub-
 iugetur aut subiugetur: quidā essent re-
 gnis p̄diti quidā regnātib⁹ subditi:
 s̄z iter plurima regna terrarū i q̄ ter-
 rene utilitatis uel cupiditatis ē diuisa
 societas: quā ciuitatē mūdi hui⁹ unī-
 uersali uocabulo nūcupam⁹: duo re-
 gna cernimus longe ceteris p̄uenisse
 clariora. assyrioz primū: deinde. ro-
 manorū: ut tēporib⁹ ita locis inter se
 ordiata atq̄ distincta. Nam quō illō
 prius: hoc poster⁹ eo mō: illud i oriē-
 te: hoc i occidēte surrexit. Deniq̄ i il-
 lius sine hui⁹ initiū confesti fuit. Re-
 gna cetera ceterosq̄ īges uelut appē-
 dices istoz dixerī. Ninus ergo iā fuis
 rex erat assyrioz: q̄ p̄i suo belo suc-
 cesserat regni illius primo regi: qñ in
 terra chaldeoz natus ē abraaz. Erat
 aut̄ tēpore illo regnū sicyoniorū ad
 modū paruum: a quo ille undecunq̄

doctissimus marcus uarro scribēs ō gente pplī romani uelut antiquo tpe exorsus ē. Ab his eim sicyoniorū regibus ad atheniēses puenit. a quibus ad latinos: inde ad romanos: sed añ conditā romā in cōparatiōe regni assyriorū perexigua ista memorantur. Quāuis atheniēses i grecia plurimū claruisse fateat etiā salusti^o romanus historicus: plus tñ fama q̄ re ipsa. Nam loquēs de illis atheniensū iqt res geste sicuti ego existimo satis ample magnificeq; fuerūt. Uerū aliquāto fuerūt minores tñ q̄ fama ferūt. Sed q; puenere ibi scriptoz magna ingenia p terraz orbē: atheniēsiū facta p maximis celebrātur. Ita eoz q̄ fecere uirtus tāta habet: quātū ea uerbis potuere extollere p̄clara ingenia. Accedit huic ciuitati non pua ēt lās et phis gloria: q̄ ibi potissimū talia studia uiguerūt. Nam quātū attinet ad iperū: nullū maius p̄mis tēporib^o q̄ assyrioz fuit: nec tā lōge lateq; diffusum. Quippe ubi nun^o rex beli filius uniuersā asiā que totius orbis ad numerū partiū etiā dicit: ad magnitudinē uero dimidia reperit: usq; ad libye fines subegisse tradit. Solis q̄ppe indis i partib^o oriētis nō dñabat: quos tñ eo defuncto semiramis uxor eius ē aggressa bellādo. Ita factū est ut quicūq; in ill' tris pplī siue reges erant assyrioz regno ditioniq; parerēt: et q̄cquid imperaret efficerēt. Abraam ergo i eo regno apud chaldeos nini tēporib^o natus ē. Sed quoniā res grece historie multe sūt nobis q̄ assyrie notiores: et p grecos ad latinos ac deide ad romanos q̄ etiā ipsi latini sūt tēporū seriē deduxerūt q̄ gēte pplī romani i originis ei^o antiquitate rimati sūt: ob hoc debem^o ubi opus ē assyrios memorare reges: ut appareat quēadmōz babilonia quasi p̄ma roma cū pegrina in hoc mū-

do dei ciuitate pcurrat. Res autē quas p̄p̄ cōparatiōe ciuitatis utriusq; et rene scilicet et celestis huic opi oportet inserē: magis ex grecis et latinis ubi ipsa roma quasi p̄a babilonia est debemus assumē. Quādo ergo natus ē abraā secūdi reges erāt apud assyrios ninus: apud sicyonios cecrops. Primi autē illic belus hic aegiale^o fuerūt. Lū uero egresso abraā de babilonia pmisit ei deus ex illo magnam futurā gentē: et i eius semie ōniū gentiū bñdictionē: assyrū quartū regem habebāt: sicyonū quintū. Apud illos eim regnabat filius nini p^o matrem semiramidē: q̄ ab illo infecta phibe^o ausa filii mī incestare cōcubitu. Hāc putāt nōnulli cōdidisse babilonem: quā quidē potuit istaurare. Quando autē ut quō cōdita fuerit in sextodecimo libro dixim^o. Filiiū porro nini et semiramidis q̄ mīi successit in regnū quidā ēt ipsum niuū: quidā uero deriuato a p̄e uocabulo niuū uocant. Sicyonioz autē regnum tūc tenebat telexion. Quo regnate usq; adeo ibi inītia et leta tēpora fuerūt: ut eū defunctū uelut deū colerēt sacrificādo et ludos celebrādo quos ei primitus institutos ferunt.

Quib^o regnātib^o apud assyrios atq; sicyonios abrae centenario isaac de p̄missione sit nat^o: l' ipi isaac sexagenario esau et iacob gemini de rebecca sint editi. c. iij.

h Uius tēporib^o ēt isaac ex p̄missione dei natus ē cētenario p̄i filius abrae de sara puige: q̄ sterilis et anus tā spem prolis amiserat. Tunc et assyrus quintus erat rex arabus: ipsi uero isaac sexagenario nati sunt filij gemini esau et iacob: quos ei rebecca uxor peperit auo eorū abraam adhuc uiuēte: et centū sexagita

etatis annos agēte: q̄ expletis centum septuaginta quinq̄s ānis defūctus ē: regnātibus apud assyrios xerxe illo antiq̄ore: q̄ etiā baleus uocabatur: ⁊ apud sicyonios thyriaco: quē quidaz thyrimachū scribūt septimis regib⁹. Regnū aut̄ argiuoz simul cū abrae nepotib⁹ ortū ē: ubi primus regnauit inachus. Sane quod pretereundum nō fuit: etiā apud sepulcrū septimi sui regis thyriaci sacrificiā sicyonios solere uarro refert. Regnātibus porro octauis regib⁹ armamitre assyriorū: sicyonioz leucippo: ⁊ p̄mo argiuorū Inacho deus locutus ē ad isaac: atq̄ ipsi quoq̄ eadē q̄ patri eius duo illa p̄misit: semini scilicet eius terrā chaanaam: ⁊ i eius semine benedictionem cunctarū gentiū. Hec ipsa promissa sūt etiā filio eius nepoti abrae q̄ ē appellatus p̄mo iacob: post israel: cū iaz bellonus rex nonus assyrijs ⁊ phoroneus inachi filius secūdus regnaret argiuis: leucippo apud sicyonios adhuc p̄manēte. His tēporib⁹ grecia s̄ phoroneo argolico iuge legū ⁊ iudiciorum quibusdā clarior ē facta instituta. P̄hegous tñ frat̄ huius phoronei iunior cū eēt mortuus ad eius sepulcrū templū ē constitutū in quo coleret ut deus: ⁊ ei boues imolarēt. Credo honore tāto ideo dignū putarūt: quia i regni sui parte: pater q̄ppe loca ambob⁹ distribuerat in quib⁹ eo uiuēte regnarēt: iste sacella constituerat ad colēdos deos: ⁊ docuerat obseruari tēpora p̄ menses atq̄ annos: q̄d eoz quatenus metirētur atq̄ numerarēt. Hec in eo noua miratur rudes adhuc hoies morte obita deū eē sc̄m siue opinati sūt siue uoluerūt. Naz ⁊ io filia inachi fuisse phibct̄ q̄ postea isis appellata ut magna dea culta est in egypto: quauis aliq̄ scribāt eam ex ethiopia i egyptū uenisse reginā: ⁊ q̄ late iusteq̄ imperauerit: eisq̄ multa

cōmoda ⁊ līas instituerit: hūc honorem ei habitū esse diuinum posteaq̄ ibi mortua ē: ⁊ tantū honorē ut capitali crie reus existeret: si quis eā fuisse hominem diceret.

De tēporibus iacob ⁊ filij eius ioseph. c. iij.

r Egnātibus assyrioz decimo rege balco: ⁊ sicyoniorū nono melappo q̄ etiā cephisos a quibusdā tradit: si tñ duum nominū hō un⁹ fuit: ac nō potius alterū p̄ altero putauerūt fuisse hominē: q̄ in suis posuerunt scriptis alterū nomen: cū rex argiuoz tertius apis eēt: mortuus est isaac annoz centū. lxxx. et reliq̄ geminos suos annoz centū ⁊ uiginti. Quoz minor iacob pertinens ad ciuitatē dei de qua scribim⁹ maiore utiq̄ reprobato habebat duodecim filios: quoz illū qui uocabat̄ ioseph: mercatorib⁹ in egyptū transeūtibus fies adhuc isaac auo eorū uiuēte uēdiderant. Stetit aut̄ ante pharaonez ioseph quādo ex hūilitate quā ptulit sublimatus ē cū triginta annorū eēt: quoniā somnia regis diuine iterptatus: prenūciauit septē ubertatis ānos futuros: quorū abūdantiā p̄pollentē cōsequētes aliq̄ septē steriles fuerant cōsumpturi: ⁊ ob hoc eū rex p̄fecerat egypto de carcere liberatū: quo eum cōiecerat integritas castitatis: quam fortiter seruans male amanti dñe ⁊ male credulo dño mētiture: ueste etiā derelicta de manib⁹ attrahētis aufugiens nō cōsensit ad stuprū. Secūdo aut̄ anno septē annorū steriliū iacob in egyptū cū ōnibus suis uenit ad filiū: agēs ānos centū ⁊ triginta sic iterrogātī regi ipse respōdit: cū ioseph ageret triginta ⁊ nouē ad triginta scilz quos agebat quando a rege honoratus est additis septem ubertatis et

duobus famis.

De api rege argiuoz: quē egyptū serapin noiatū diuino honore coluerunt capitulum quintum.

h Is tēporib⁹ rex argiuoz apīs nauib⁹ trāfuect⁹ ī egyptū: cū ibi mortuus fuisset fact⁹ ē serapis oīum maximus egyptioz deus. Noīs autē huius cur nō apīs ēt post mortē sed serapis appellatus sit facillimā rōnez uarro reddidit: qz eīm arca ī qua mortuus ponit⁹ qd̄ oēs iā sarcophagum uocat̄ foro s̄ dicit⁹ grece: et ibi eū sepultū uenerari ceperūt p̄us q̄ tēplū eius eēt exstructū: uelut sorosapis ul̄ sorapis p̄mo: deide una līa ut fieri assolet cōmutata serapis dictus ē. Constitutū ē etiā de illo ut q̄squis eū fuisse hominē dixisset: capitalē pēderet penā. Et qm̄ fere ī oībus tēplis ubi colebāt̄ isis et serapis: erat ēt simulacrū qd̄ dīgito labijs ip̄resso admonere uideret̄ ut silentiū fieret: hoc significare idem uarro existat ut hoīes eos fuisse tacere. Ille autē quē mirabili uanitate decepta egyptus ī ei⁹ honorē delitijs affluētibus alebat: qm̄ eū sine sarcophago uiuū uenerabatur: apīs nō serapis uocabat̄. Quo boue mortuo qm̄ querebat̄ et reperiēbat̄ uitul⁹ coloris eiusdē hoc ē albis q̄busdā maculis siliter īsignatus: mirū q̄ddam et diuinitus sibi pcuratū eē credēbant. Nō eīm magnū erat demonib⁹ ad eos decipiēdos phantasiā talis tauri quā solā cerneret ostētare uacce cōcipienti atqz pregnāti: vñd̄ libido m̄is attraheret qd̄ ī eius fetu iā corporaliē appareret: sicut iacob de uirgis uariatis ut oues et capre uarie nascerētur effectit. Quod eīm hoīes coloribus et corporib⁹ ueris: hoc demones figuris fictis facillime possūt animalibus cōcipientibus exhibere.

Quo regnāte apud argiuos quoue apud assyrios iacob ī egypto mortuus sit. c. vi.

a P̄is ergo rex nō egyptiorū sed argiuorū mortuus ē ī egypto. Huic filius argus successit in regnū. Ex cuius noīe argi et ex hoc argiū appellati sūt. Superiorib⁹ autē regib⁹ nōdū ul̄ locus uel gens habebat hoc nomē. Hoc regnāte apud argiuos: et apud sicyonios eratho: apud assyrios uero adhuc manēte baleo: mortuus ē iacob in egypto annorū centū quadraginta septē cū moriturus filios suos et nepotes ex ioseph benedixisset christūqz aptissime pphetasset dicēs ī benedictione iude nō deficiet princeps ex iuda et dux de femoribus eius: donec ueniāt q̄ reposita sūt ei: et ipse erit expectatio gentiū. Regnāte argo cepit uti frugib⁹ grecia et habē segetes ī agricultura delatis aliūde seminib⁹. Argus quoqz post obitū deus haberi cepit tēplo et sacrificijs honoratus. Qui honor eo regnāte et aī illū delatus ē homini priuato et fulminato cuidam omogiro: eo qz p̄mus ad aratrum boues iuxerit.

Quorū regū tpe ioseph in egypto defunctus ē. c. vii.

r Egnātib⁹ assyriorū duodecimo hermasco et undecimo sicyonioz plemineo: et argis adhuc manēte argo: mortuus ē ioseph ī egypto ānoz centū et decē: post cuius mortē p̄plus dei mirabiliter crescēs mansit ī egypto centū quadraginta quiqz annos: trāquille p̄us donec morerētur quib⁹ ioseph notus fuerat. Deinde qz inuidebatur incrementis eius eratqz suspectus: quousqz inde liberaret̄ p̄secutionibus affligēbat̄ innumeris: itez quas tñ diuinitus secūdata multiplicatiōe

creſcebat: ⁊ laboribus premebatur ⁊ tolerabilis ſeruitutis. In aſſyria uero ⁊ grecia per idem tēpus regna eadem permanebant.

Quoz regū etate moyses nat⁹ ſit: ⁊ quorum demū iſdem tēporib⁹ ſit orta religio. c. viij.

c Uz ergo ignaret aſſyrijs quatuordecimus ſaſrus: ⁊ ſicyonijs duodecim⁹ orthopol⁹: ⁊ criasus qui tus argiuus: natus ē i egypto moyses: p que pplus dei de ſeruitute egyptia liberatus ē. In qua eū ad deſiderādū ſui creatoris auxiliū ſic exerceri oportebat. Regnātibus memoratis regibus: fuiſſe a quibusdā credit⁹ promethcus: que ppter ea ferūt de luto formaffe homies: qz optim⁹ ſapiētie doctor fuiſſe phibet: nec tñ ostendit qui eius tēporib⁹ fuerit ſapiētes. Fraſ ei⁹ atlas magnus fuiſſe aſtologus dicit⁹. Unde occaſionē fabula iuenit: ut euz celū portare cōfigret: q̄uis mons ei⁹ nomine nūcupet: cuius altitudinem potius celi portatio i op̄inōnē uulgi ueniſſe uideat. Multa quoqz alia ex illis grecia tēporib⁹ cōfingī fabuloſa ceperūt. ſed uſqz ad cecropē regē athenienſiū: quo regnāte eadē ciuitas etiā tale nomē accepit: ⁊ quo regnāte deus per moysen perduxit ex egypto populū ſuum: relati ſūt in deorū numerū aliqui mortui ceca ⁊ uana conſuetudine ac ſupſtitione grecorū. In q̄bus giraſi regis cōiūx melācomice ⁊ phorbas filius eoz q̄ poſt patrem rex argiuoz ſext⁹ fuit: ⁊ ſeptiū regis ē ope fili⁹ ial⁹: ⁊ rex non⁹ ſthēlas ſiue ſthenele⁹: uarie q̄ppe i diuſis auctori- bus inuenit⁹. His tēporibus etiā mercurius fuiſſe phibet⁹ nepos atlatis ex maia filia eius: qd uulgatiores ēt līe perſonāt. multarū autē artiū peritus claruit: quas ⁊ hominibus tradidit

quo merito eū poſt mortē deum eſſe uoluerūt ſiue etiā crediderūt. Poſterior fuiſſe hercules dicit⁹: ad ea tamē tēpora prinēs argiuorū: q̄uis nōnulli eū mercurio preferāt tpe: quos falli exiſtimo. ſed quolibet tpe nati ſint: cōſtat iter hīſtoricos graues qui hec antiqua litteris mādauerūt: ambos hoies fuiſſe: ⁊ q̄ mortalib⁹ ad iſtam uitā cōmodius ducēdā beneficia mīta cōtulerit honores ab eis meruiſſe diuinos. Minerua uero longe his antiquior. Nā temporibus ogygū ad locū qui tritonis dicit⁹ uirginali fert⁹ apparuiſſe etate: vnde ⁊ tritonia nūcupata ē multorū ſane operū inuentrix: ⁊ tāto peliuius dea credita: q̄to minus origo eius inotuit. Quod eim de capite iouis nata canit⁹: poetis et fabulis nō hīſtorie rebusqz geſtis eſt applicandū. Quanq̄ ogygius ipe qñ fuerit: cuius tēporib⁹ ēt diluuiū magnum factū ē: nō illud maximū i quo nulli hoies euaserūt niſi q̄ in arca eſſe potuerūt: q̄ gētium nec greca nec latina nouit hīſtoria. ſed tamē mai⁹ q̄ poſtea tēpore deucalionis fuit inter ſcriptores hīſtorie nō cōuenit. Nam uarro inde exorſus ē librū cuius mētionē ſuperius feci: ⁊ nihil ſibi ex quo pueniat ad res romanas pponit antiquius q̄ ogygū diluuiū: hoc ē ogygū factū tēporib⁹. Noſtri autē q̄ chronica ſcripſerūt p̄us euſebius p⁹ hieronymus: qui utiqz p̄cedentes aliquos hīſtoricos in hac op̄inōne ſecuti ſūt: poſt annos amplius q̄ trecetos iam ſecūdo argiuoz phoroneo rege ignāte ogygū diluuius fuiſſe cōmemorat: ſed quolibet tēpore fuerit iā tamē minerua tanq̄ dea colcbat⁹: regnante athenienſibus cecrope: ſub quo rege ēt iſſam uel inſtaurata ferunt uel cōditam ciuitatem.

Quando athenienſium ciuitas ſit

condita: et quam causam nominis eius uarro perhibeat .c. ix.

n Am ut athene uocarentur quod certe nomen a minerua est quod grece athena dicitur: hac enim uarro indicat. Luce apparuisset illi repete oliue arbor et alio loco aqua erupisset: regem prodigia ista mouerunt. Et misit ad apollinem delphicum sciscitatum: quid intelligendum esset quidue faciendum. Ille respondit quod olea minerua signaret. unda neptunum et quod esset in ciuium potestate ex cuius nomine potius duorum deorum quorum signa illa essent ciuitas uocaretur. Iusto cecrops oraculo accepto ciues omnes utriusque sexus: mos enim eis tunc in eisdem locis erat ut etiam femine publicis consultationibus interessent: ad ferendum suffragium conuocauit. Consulta igitur multitudine mares pro neptuno: femine pro minerua tulerunt sententias. Et quia una plus inuenta est feminarum. minerua uicit. Tunc neptunus iratus marinis fluctibus exestuantibus terras atheniensium populatus est: quam spargere latius quaslibet aquas difficile demonibus non est. Luce ut iracundia placaret: triplici supplicio dicit idem auctor ab atheniensibus affectas esse mulieres: ut nulla ulterius ferret suffragia: ut nullus nascentium maternum nomen acciperet: ut ne quis eas athenias uocaret. Ita illa ciuitas mater ac nutritrix liberalium doctrinarum: et tot tantorumque philosophorum qua nihil habuit grecia clarius atque nobilius: ludificationibus demonibus de lite deorum suorum maris et femine: et de uictoria pro feminas: femine athenas nomen accepit. Et a uicto lesa ipsam uictoris uictoria punire compulsa est plus aquas neptuni quam minerue arma formidans. Nam in mulieribus que sic punite sunt et minerua que uicerat uicta est. Nec affuit suffragatricibus suis: ut suffragiorum deinceps prodita potestate et alienatis filijs a nominibus matrum

athenias saltim uocari liceret: et eius demereri uocabulum quam uiri dei uictorem fecerant ferendo suffragium de quo satis apparet quod et quanta hic dici possent: nisi sermo ad alia properaret.

Quid uarro tradat de nuncupatione ariopagi: et de diluuiio deucalionis. c. x.

e Tamem marcus uarro non uult fabulosis aduersus deos fidem adhibere significationis: ne de maiestatis eorum dignitate indignum aliquid sentiat: Et ideo nec ariopagon ubi cum atheniensibus paulus apollus disputauit: ex quo loco ariopagite appellati sunt curiales urbis eiusdem uult: inde accepisse nomen. quod mars quod grece ares dicitur: cum homicidium crimine reus fieret: iudicantibus duodecim diebus in eo pago sex sententias absolutus est: et quia ubi paris numeri sententiae fuissent: prepotione absolutio dationi solebat. Sed contra istam que multo est amplius celebrata opinionem aliam quandam de obscurarum notitia litterarum cum nomine huius conatur astruere: ne ariopagon athenienses de nomine martis et pagi quasi martis pagum nominasse credatur: iniuriam uidelicet numinum a quibus litigia uel iudicia existimat aliena: non minus hoc quod de marte dicitur falsum esse asseueras: quam illud quod de tribus deabus iuno scilicet et minerua et uenere: que pro malo auro adipiscendo apud iudicem paridez de pulchritudinis excellentia certasse narant: et ad placandos ludis deos que delectatur seu ueris seu falsis istis criminibus suis: iter theatricos plausus cantatur atque saltatur. Nec uarro non credidit: ne deorum nature seu moribus credat incongrua et tamen non fabulosas sed historica ratione de athenarum uocabulo reddens tantam neptunum et minerue litem suis litteris inserit: de cuius nomine potius illa ciuitas uocaretur

ut cū pdigiorū ostentatione contēderent iter eos iudicare nec apollo cōsultus auderet: sed deorū iurgū finendum sicut memoratarū triū dearū ad paridē iuppiter: ita ⁊ iste ad hoies mitteret ubi uinceret mīnerua suffragiū: ⁊ in pena suarū suffragatricū uiceret: q̄ i aduersarijs suis uiris obtieꝛ athēas potuit et amical suas semias athēas h̄e nō pouit. His tēporib⁹ ut v̄ro scripsit regnāte atheniēlib⁹ cranao successore cecropis: ut aut̄ nostri eusebius ⁊ hieronymus adhuc eodeꝛ cecrope pmanēte: diluuiū fuit quod appellatum est deucalionis eo q̄ ipse regnabat in earum terrarum partib⁹ ubi maxime factum est.

Quo tēpore moyses pplm dei de egypto eduxerit: ⁊ iesu naue q̄ eidem successit quoz regū etate sit mortuus capitulū vndecimum.

h Oc aut̄ diluuiū nequaꝫ ad egyptum neq; ad eius uicinia puenit. Eduxit ergo moyses ex egypto pplm dei nouissimo tēpore cecropis atheniensū regis: cum apud assyrios regnaret astatades: apud sicyonios maratus: apud argiuos triopas. Educto aut̄ p̄plo i monte sina diuinitas acceptā tradidit legē: q̄ uetus dicit̄ testamentū: qz p̄missiones terrenas habet: ⁊ p̄ iesum christū futurū erat testamentū nouū quo regnū celorum pmitteret. Hūc eim ordinē seruari oportebat: sicut in unoquoꝛ hoie q̄ in deū pficit id agit̄ quod ap̄lus ait: ut nō sit prius quod spirituale ē: sed q̄ aiāle: postea spirituale. quoniam sicut dicit ⁊ uerū ē: p̄mus homo de terra ē: renus: secūdus homo de celo celestis. Rexit aut̄ pplm moyses p̄ ānos quadraginta in deserto: ⁊ mortuus ē annorum centū ⁊ uiginti cū christū etiā ipse p̄phetasset p̄ figuras obseruati-

onum carnaliū i tabernaculo: ⁊ sacerdotio ⁊ sacrificijs: alijsq; mysticis plurimisq; mādati moysi successit iesus naue: ⁊ i terra p̄missionis introductum pplm collocauit ex auctoritate diuina: debellatis gētibus a q̄b⁹ eadē loca tenebātur: qui cū populum rexisset post mortē moysi uiginti et septē annos: etiā ipse defūctus est regnante apud assyrios octauodecimo amyn̄ta: apud sicyonios sextodecimo corace: apud argiuos decimo danao: apud atheniēses quarto erichthōio.

De sacris falsoꝛ deoz: que reges grece illis tēporibus instituerūt: q̄ ab exitu israhel de egypto usq; ad obituz iesu naue dinumerātur. c. xij.

p Ost hec tēpora id ē ab exitu ex egypto usq; ad mortē iesu naue: p̄ quem p̄plus idem terrā repromissiōis accepit: sacra sūt instituta dijs falsis a regib⁹ grece: q̄ memoriā diluuij ⁊ ab eo liberatiōis hoim uiteꝛ tūc erūnose: modo ad alta: modo ad plana migrantū: solenni celebritate reuocarūt. Nam ⁊ luperoꝛ p̄ sacraz uia ascensum atq; descensum sic iterpretatur: ut ab eis significari dicant hoies qui p̄pter aque iundationem summa montiū petiuerūt: ⁊ rursus eadem residēte ad ima idierūt. His tēporibus dionysū qui etiā liber pater dictus ē: ⁊ post mortē deus habitus: uitē ostēdisse ferūt i attica terra hospiti suo. Tunc apollini delphico instituti sūt ludi musici: ut placaret̄ ira eius qua putabat̄ afflictas esse sterilitate grece regiones: qz nō defenderūt tēplū eius quod rex danaus cum eadem terras bello inuasisset incendit. Hos aut̄ ludos ut instituerūt oraculo sūt eius admōiti. In attica uō rex erichthonius ei ludos p̄mus instituit: nec ei tantum sed etiā mīnerue: ubi

p̄m̄iū uictorib⁹ oleū ponebat⁹ q̄ eius
 fructus inuētricē mīneruā sicut uini
 liberū tradūt. Per eos annos a rege
 xantho cretēsium: cuius apud alios
 aliud nomē inuenim⁹: rapta phibet
 europa: ⁊ inde geniti rhamāthus:
 serpedon ⁊ mīnos: quos magis ex e
 adem muliere filios iouis esse uulga
 tum ē. Sed taliū deoz cultores illud
 qđ de rege cretēsium diximus histo
 rice ueritati: hoc autē qđ de ioue poe
 te cantāt theatra cōcrepāt: populi ce
 lebrant: uanitati deputāt fabulazū: ut
 esset vnde ludi fierēt placādīs numi
 nibus etiā falsis eoz criminib⁹. His
 tēporibus hercules in syria habebat
 clarus. Sed nimirū alius non ille de
 quo supra locuti sumus. Secretiore
 q̄ppe historia plures fuisse dicūtur: et
 liberi patres ⁊ hercules. Hunc sane
 herculē cuius ingētia duodeciz facta
 numerāt: iter que anteafrī necem nō
 cōmemorāt q̄ ea res ad alterū her
 culē ptinet: in eta monte a seipso incē
 sum prodūt suis līs: cum ea uirtute
 qua monstra subegerat: morbū tamē
 quo lāguebat sustinere nō posset: illo
 tēpore ul rex ul potius tyrānus busi
 ris suis dīs suos hospites imolabat:
 quē filiū phibent fuisse neptūi ex mē
 libya filia epaphi. Verū nō credatur
 hoc stuprū ppetrasse neptunus: ne dī
 accusent: sed poetis ⁊ theatris tribuā
 tur ista: ut sit vnde placēt. Erichtho
 nū regis atheniēsium: cui⁹ nouissimis
 annis iesus naue mortuus repit. uul
 canus ⁊ mīnerua parētes fuisse dicū
 tur. Sed qm̄ mīneruā uirginē uolūt i
 amboz contētionē uulcanū cōmotuz
 effudisse aiunt semē in terrā: atq; ide
 homini nato ob eam cām tale inditū
 nomē. Greca eim lingua contētio ⁊ ē
 ra ē: ex q̄bus duob⁹ compositū uoca
 bulum ē erichthoius. Uez qđ faten
 dum ē refellūt ⁊ a suis dīs repellunt
 ista doctiores q̄ hanc opinionē fabu

losam hinc exortā ferūt: quia i tēplo
 uulcani ⁊ minerue q̄ ambo unū ha
 bebant athenis: expositus inuētus ē
 puer dracone inuolutus: q̄ euz signifi
 cavit magnū fururū: ⁊ prop̄ hoc cō
 mune templū cū eēt parētes eius ig
 noti uulcani ⁊ minerue dictū esse fili
 um: nois tñ eius originēz fabula illa
 potius q̄ ista designat historia. Sed
 qđ ad nos hoc cū isti in ueracibus li
 bris hoies instruat religiosos: illud i
 fallacib⁹ ludis demōes delectet ipu
 ros. Quos tñ illi religiosi tanq̄ deos
 colūt: ⁊ cū de illis hec negāt ab omni
 eos crimie purgare nō possūt: qm̄ lu
 dos eis poscētibus exhibēt ubi tur
 piter agūt: q̄ uelut sapiēter negant: et
 his falsis ac turpib⁹ dī placātur: ubi
 etiā si fabula cātat tam hominū cri
 men q̄ numinū falsum: delectari tñ
 falso crimine crimen est uerum.

Qualiū fabulaz figmēta exorta
 sint eo tēpore quo hebreis iudices p̄
 esse ceperunt. c. xij.

p Ost mortē iesu naue ppl̄s det
 iudices habuit: q̄bus tēporib⁹
 alternauerūt apud eos ⁊ humilitates
 laboz p eoz peccatis: ⁊ prosperita
 tes cōsolationū ppter miserationē dī.
 His tēporib⁹ fabule facte sūt de trip
 tolēo q̄ iubēte cerere āguibus portat⁹
 alitib⁹ indigētibus terris frumenta
 uolādo ptulerit. De minotauro q̄ be
 stia fuerit inclusa labyrintho: quo cū
 intrassēt hoies iextricabili errore iō
 exire nō poterāt. De cētauris q̄ equo
 rū hoimq; natura fuerit cōiūcti. De
 cerbero q̄ sit triceps iserorū cāis. De
 phrixo ⁊ helle eius sorore q̄ uecti a
 riete uolauerūt. De gorgone q̄ fuerit
 crinita serpētibus: ⁊ aspiciētes cōuer
 tebat in lapides. De bellerophonte q̄
 equo pēnis uolāte sit uectus: q̄ equus
 pesagus dict⁹ ē. De āphidē q̄ cithare

suauitate lapides mulserit ⁊ attraxerit. De fabro dedalo ⁊ eius filio icaro q̄ sibi coaptatis p̄nis uolauerint. de edipo: qui monstrum quoddam q̄ sphinga dicebant humana facie quadrupedem soluta que ab illa proponi solebat uelut insolubili questione suo precipitio perire compulerit. De anteo quem necauit hercules q̄ fili⁹ terre fuezit: propter quod cadens in terram fortior soleret assurgē. Et si qua forte alia p̄termisi. De fabule ad bellum usq̄ troianum ubi secundum librum marcus uarro d̄ populi romani gente finit ex occasione historiarum que res ueraciter gestas continent. ita sunt ingenij hominum ficte: ut non sint opprobrijs numinum affixe. Doro autem quicūq̄ sinxerint a ioue ad stuprum raptum pulcherrimum puerum ganymedem q̄ nefas rex tantalus fecit: ⁊ ioui fabula tribuit: uel danaes per imbrem aureum appetisse concubitum: ubi intelligitur pudicitia mulieris auro fuisse corrupta: q̄ illis temporibus uel facta uel ficta s̄: aut facta ab alijs ⁊ ficta de ioue dici nō potest q̄tum mali de hominū presumpserint cordibus: q̄ possent ista patiēter ferre mendatia: que tamen ē libenter amplexi sunt. Qui utiq̄ q̄to deuotius ioues colunt: tanto eos qui hec de illo dicere ausi sunt seuerius punire debuerunt. Nunc uero nō solum cis qui ista sinxerūt irati nō sūt: sed nisi talia figmenta etiam in theatris agerētur: ipsos deos potius iratos habere timuerunt. His temporibus latona apollinem peperit: non illum cuius oracula solere consuli superius loquebamur: sed illum quem cum hercule ferunt ameneti regis armenta pauisse. Qui tamen sic ē deus creditus ut plurimi ac pene omnes unum eundemq̄ apollinem fuisse opinentur. Tunc ⁊ liber pater bellauit

in india: qui multas habuit in exercitu feminas que bacche appellate sūt: nō tam uirtute nobiles q̄ furore. Alii qui sane ⁊ uictum scribunt istum liberum ⁊ uinctū nōnulli ⁊ occisum in pugna a perseo: nec ubi fuerit sepultus tacent. Et tamē eius uelut dei nomine per immundos demones bacchanalia sacra: uel potius sacrilegia sunt instituta. De quorum rabiosa turpitudine post tam multos annos sic senatus erubuit: ut in urbe romana esse prohiberet. Per ea tempora perseus ⁊ uxor eius andromeda postea q̄ sunt mortui: sic eos in celum esse receptos crediderunt: ut imagines eorum stellis designare: eorumq̄ appellare noibus non erubescerent nec timerēt.

De theologis poetis. c. xiiij.

p Er idem temporis interualluz extiterunt poete qui etiam theologi dicerētur qm̄ de djs carmina faciebāt: s; talib⁹ djs q̄ lz magni hoies tñ hoies fuerūt: aut mūdi hui⁹ quem uer⁹ deus fecit elemēta. Sūt autē i principatib⁹ ⁊ potestatib⁹ p uolūate creatoris ⁊ nō suis meritis ordinati: ⁊ si qd̄ de uno uero deo iter multa uana ⁊ falsa cecinerūt: colēdo cū illo alios q̄ d̄ n̄ s̄: eisq̄ exhibēdo famulatū q̄ uni tantū debet deo: non ei utiq̄ rite seruiērūt: nec a fabuloso deoz suorū d̄decore ēt ipsi se abstinere potuerūt: ex quoz nūero fuisse phibēt orphe⁹: museus linus. Neq̄ isti theologi deos coluerūt: nō p d̄s culti sūt: q̄uis orpheū nescio quō ifernis sacris ul⁹ potius sacrilegij p̄ficere soleat ciuitas impioz. Uxor autē regis adamātis q̄ uocabat io ⁊ eius fili⁹ melicertes p̄cipitio spontaneo i mari perierūt: ⁊ opinione hominū i deos relati sūt: sic ⁊ alij hoies eoz tēporū s̄ quos fuerūt castor ⁊ pollux. Illam sane melicertis

matrē leucotheā greci: matutā latini uocauerūt: utriq; tñ putātes deam.

De occasu regni argiuoz: quo tpe apud laurētes picus saturni filius regnum patris p̄mus accepit. c. xvi.

p Er ea tpa regnū finitū ē argiuoz: translātū ad mycenās: vñ fuit agāmenon: et exortū ē regnū laurētū: ubi saturni fili⁹ picus regnuz p̄mus accepit: iudicāte apud hebreos femia delbora: sed p̄ illā dei spirit⁹ id agebat: nā ēt p̄phetissa erat. Luīus p̄phetia min⁹ apta ē: quā ut possim⁹ eā sine diuturna expositione de christo demonstrare plātā. Jam ergo regnabant laurētes utiq; i italia. Ex quib⁹ euidētior ducit⁹ origo romana p̄ grecos: et tñ adhuc regnū assyrioz p̄manebat: ubi erat rex uicesim⁹ et tertius lampares: cū p̄mus laurētū picus eē cepisset. De huius picī patre saturno uiderint qđ sentiāt taliū deoz cultores: qđ eū negāt hoīem fuisse: de quo et alij scripserūt qđ añ picū filiū suū i italia ipse regnauerit: et uirgill⁹ notioribus līa dicit Is genus idocile et dispsum mōiū altis cōposuit legesq; dedit: latinūq; uocare maluit. His qm̄ laurisset tutus i oris: Aurea perhibent illo sub rege fuere secula. Sed hec poetica opinētur eē figmēta. et picī p̄stem stercen poti⁹ fuisse asseuerēt: a quo peritissimo agricola iuentū ferunt ut fimo aiālū agri fecūdarētur: qđ ab ei⁹ nomine stercus dictū ē: vnde et hūc qđdam stercutiū uocatū ferunt. Qualibet autē ex causa eū saturnū appellare uoluerint: certū tñ ē hūc fuisse stercen siue stercutiū quē merito agriculture fecerūt deū. Picū quoq; siliter ei⁹ filīū i taliū deoz numerum receperūt: quē preclarū augurē et belligeratores fuisse asserūt. Picus faunum genuit: laurentum regem secundū. etiam iste

deus illis siluestris fuit.

De diomede post troie excidiū i deos relato: cuius focij traditi in sē uolucres eē conuersi. c. xvi.

b Os añ troianū bellū diuinos honores mortuis hoib⁹ detulerunt. Troia vō euerfa et excidio illo usquequaq; cātato puerisq; notissio: qđ et magnitudie sui et scriptoz excelētibus liguis isignit⁹ diffamatū atq; uulgatū ē: gestūq; regnāte iam latino fauni filio: ex quo latinoz regnū dici cepit laurētūq; dici cessauit. Greci uictores deletā troiā dereliquētes et ad p̄pria remeātes: diuersis et horredis cladib⁹ dilacerati atq; cōtriti sūt: et tñ ēt ex eis deoz suoz numez auxerūt. Nā et diomedē fecerūt deū: quē pena diuinit⁹ irrogata phibēt ad suos non reuertisse: eiusq; socios i uolucres fuisse cōuersos nō fabuloso poeticozq; mēdatio. s; historica attestatiōe cōfirmat: qđbus nec deus ut putāt factus hūanā reuocare naturā l ipse potuit ul' certe a ioue suo rege tanq̄ celicola nouit⁹ ipetrauit. Quin ēt tēplū eius eē aiūt i isula deoēdea nō lōge a mōte gargaō qđ ē i apulia: et hoc tēplū cū uolare atq; icolere has alites tā mirabili obseq̄o: ut rostrū aqua impleāt et aspgāt: et eo si greci uenerit ul' grecoz stripe p̄geniti: nō solū q̄etas eē: uez et supaduolare: si autē alienigenas uiderint subuolare: et capita eoz tāq; grauibus ictib⁹ ut ēt p̄imant uulnerare. Naz duris et gradib⁹ rostris satis ad hec prelia perhibētur armate.

De incredibilib⁹ hoīum cōmutationib⁹ quid uarro crediderit. c. xvij.

b Oc uarro ut astruat cōmémorat alia nō min⁹ incredibilia: de maga illa famosissima circe qđ socios

quos ulyxis in bestias mutauit: & de archadib⁹ q̄ sorte ducti trāsnatabant quoddā stagnū: atq; ibi cōuertebāt ī lupos: & cū filiis feris p̄ illius regionis deserta uiuebāt. Si uero carne nō uelcerēt hūana: rursus p̄ nouem ānos eodē renatato stagno reformabātur ī hoīes. Deniq; ēt noiati exp̄ssit quēdā democritū cū gustasset de sacrificio q̄b arcades imolato puero dō suo lyceo facē solēt: ī lupū fuisse mutātū: & āno decio ī figurā p̄priā restitūtū: pugilatū sese exercuisse & olympiaco uicisse certamie. Nec idē p̄pter aliud arbitrat̄ historic⁹ ī arcadia tale nomē affictū pani lyceo & iouī lyceo: nisi p̄pter hāc ī lupos hoīm mutatiōnem q̄ ea nisi uī diuina fieri nō putarent. Lupus eīm grece lycos dicit̄ vñ lycei nomē apparet īflexū. Romāos ēt lupos ex illorū mysterioꝝ ueluti semie dicit̄ exortos. Sed de ista tanta ludificatiōe demonū nos q̄d dicam⁹: q̄ hec legēt fōtassis & expectēt q̄d christiani agē debeāt: q̄n̄ iter idola gentiū miracula fieri asserūt. Et q̄d dicem⁹ nisi de medio babilonis eē fugiendū: Quod p̄ceptū p̄pheticū ita sp̄ualiter itelligit̄: ut de huius seculi ciuitate q̄ p̄fecto & angeloz & hominū societas impioꝝ ē: fidei passib⁹ que p̄ dilectionē operat̄ ī deū uiuū p̄ficiēdo fugiamus. Quāto q̄ppe ī hec ima potestate demonū maiorē uidem⁹: tāto tenacius mediatori ē inherendū: p̄ quē de imis ad summa cōscēdim⁹. Si. n. dixerim⁹ ea nō eē credēda: nō desūt ēt nūc q̄ eiusmōi quedā l̄ certissima audisse ul̄ ēt exptos se eē asseuerēt. Naz & nos cū essem⁹ ī italia: audiebamus talia de quadā regiōe illarū p̄tiū ubi stabularias mulieres ibutas his malis artib⁹: ī caseo dare solere dicebāt: quib⁹ uellēt seu possēt uiatorib⁹: vñd ī iumēta ilico uerterent: & necessaria queq; portarēt: post q̄ p̄functa opera

iterū ad se redirēt: nec tñ ī cis mente fieri bestialē: s; rationalē hūanāq; f̄uari: sic apuleius ī libris quos asini aurei titulo īscripsit sibi ipsi accidisse: ut accepto ueneno humano animo p̄manēte asinus fieret: aut īdicauit aut finxit.

Quid credēdū sit d̄ trāformatōib⁹ q̄ arte dēonū hoīb⁹ uidēt accidē. c. xviij.

b Ec aut̄ f̄sa sūt aut tā inusitata: ut merito nō credāt. firmissie tñ credendū ē omnipotentē deū ōnia posse facē q̄ uoluerit: siue iudicando siue prestādo: nec demōes aliqd̄ opari s̄m nature sue potētia q; & ipsa angelica creatura ē s; p̄prio sit uicio maligna: nisi q̄d ille p̄miserit cui⁹ iudicia occulta sūt multa: iniusta nulla. Nec sane demones naturas creat: si aliqd̄ tale faciūt de qualib⁹ factis ista uertit̄ q̄o s; sp̄e tenus q̄ a uo deo sunt creata cōmutāt: ut uideāt eē q̄d nō sūt: Nō itaq; solū animū: sed nec corp⁹ q̄dem ulla ratione crediderim demonū arte ul̄ potestate ī mēbra bestiarū l̄ linimenta bestialia ueracit̄ posse cōuertit̄: sed phantasticū hoīs quod etiā cogitando siue somniādo p̄ rerū innumerabiliū genera uariat: & cū corp⁹ nō sit: corpoꝝ tñ siles mira celeritate fōmas capit sopitis aut oppressis corporeis hoīs sensib⁹ ad alioꝝ sensuum nescio quo ineffabili mō figura corporea posse p̄duci: ita ut corporea ipsa hoīm alicubi iaceāt uiuētia quidē: s; multo grau⁹ atq; uehemētius q̄ sōno suis sēsibus obseratis. Phantasticū autē illud ueluti corporatū ī alicuius aiāt effigie apparet sensib⁹ alicnis: talisq; etiā sibi hō eē uidet̄: sicut talis sibi uideri possit ī sōnis & portare onera q̄ onera si uera sunt corpora portāt a demonib⁹ ut illudat̄ hoibus: p̄tim uera onerū corpora: partiz iumētorū

falsa cernētib⁹. Nā qđā noīe pstanti⁹ patri suo cōtigisse idicabat: ut uenenu illud p caseū i domo sua sumēt: ⁊ iaceret i lecto suo quasi dormiens: qđ tñ nullo mō poterat excitari. Post aliquot aut dies eū uelut euigilasse dicebat: ⁊ quasi sōnia narrasse qđ passus ē: caballū se scilz factū: annonā inter alia iumēta baiulasse militib⁹ qđ dicit zetica: qm̄ ad retias deportabat. Qđ ita ut narrauit factū fuisse cōpertū ē: que tñ ei sua somnia uidebātur. Indicauit ⁊ aliud se domui sue p noctez anteq̄ req̄ficeret uidisse uenientē ad se quēdā philosophū sibi notissimū sibiq̄ exposuisse quedaz platonica qđ antea rogatus exponē noluisse. Et cū ab eodē phō quesitū fuisset cur in domo eius fecerit qđ i domo sua peccenti negauerat: nō feci inq̄r: sed me fecisse somniaui. Ac p hoc alteri p imaginē phantastica exhibitū ē uigilanti: qđ alter uidit i somnis. Hec ad nos nō quibuscūq̄ qualib⁹ credē putaremus idignū: s; eis referētibus puenerunt quos nobis nō existarem⁹ fuisse mēritos. Proinde qđ hoīes dicuntur mādātūq̄ ē līs dīs l' pot⁹ demōib⁹ arcades i lupos solē cōuertī: ⁊ qđ carminib⁹ circe socios mutauit ulyxis: fm̄ istū modū mihi uidet⁹ fieri potuisse qđ dixi: si tñ factū ē. Diomedes aut uolucres quādoquidē gen⁹ earuz p successionē ppaginis durare phibet nō mutatis hoībus factas: s; subtractis credo fuisse suppositas: sicut cerua p ephigenia regis agāmēdis filia. Neq̄ eūm demonib⁹ iudicio dei pmissis huiusmōi p̄stigia difficilia esse p̄nt: s; qz illa uirgo postea uiua repta ē: suppositā p illa ceruā eē facile cōgnitū ē. Socj uero diomedis qz nusq̄ subito cōparuerūt: ⁊ postea nullo loco aperuerūt: p̄dentib⁹ eos ultorib⁹ angelis malis: ⁊ p eis aues occulte ex aijs locis ubi ē hoc gen⁹ auitū ad ea lo

ca pducte sūt: ac repēte suppositae ibo credūtur eē cōuersi. Qđ aut diomedis i tēplū aquā rostris afferūt ⁊ aspungunt: ⁊ qđ blandiūt grecigeis atq̄ aliēnigenas psequūt: mirādū nō ē fieri demonū instictu: quoz iterē id est ad quos psuadere p̄tinet deū factū esse diomedē: ad decipiēdos hoīes ut falsos deos cū ueri dei iuria multos colant: ⁊ hoīb⁹ mortuis qđ nec cū uiuerent uē uixerūt: tēplis: altarib⁹: sacrificijs: sacerdotib⁹: qđ oia cū recta sūt nō si uni deo uiuo ⁊ uero debēt insuiāt.

Qđ eo tpe eneus i italiā uenerit: quo lapidon iudex p̄sidebat hebreis cap. xix.

e Q tpe p⁹ captā troiā atq̄ deletā eneus cū uigint⁹ nauib⁹ qbus portabat reliq̄e troianoz i italiā uēit: regnāte ibi latio: ⁊ apud athenienses menestheo: apud sicyonios polyphio apud assyrios antane. Apud hebreos aut iudex labdon fuit. Mortuo autē latio regnauit eneus trib⁹ ānis eisde; i supradictis locis manētib⁹ regibus: nisi qđ sicyonioz iā pelag⁹ erat: ⁊ hebreoz iudex sapsō. Qui cū mirabiliter fortis eēt putat⁹ ē hercules. Sed ⁊ eneā qm̄ qñ mortu⁹ ē nō cōpuit: deū sibi fecerūt latini. Sabini etiā regem suū p̄mū xanthū siue ut aliq̄ appellāt xanthiū retulerūt i deos. Per idē tps codrus rex atheniēsiū peloponēsis eiusdē hostib⁹ ciuitatis se iterficiendū ignotus obiecit: ⁊ factū ē: hoc mō eū p̄dicāt patriā liberasse. Responsū eiz acceperāt peloponēses tūc demū se suspiraturos: si eoz regē nō occidisset. Fefellit ergo eos habitu pauperis apparēdo: ⁊ i suā necē p iurgia puocando. Unde ait uirgili⁹. Et iurgia codri. Hūc athenienses tanq̄ deū sacrificio rum honore coluerūt. Quarto latiorū rege siluio enee filio nō de creusa

de qua fuit ascanius qui tertius ibi regnauit: sed de lauina latini filia que posthumum enee dicitur habuisse: assyriorum autem uicesimo et nono eneo et melantho atheniensium sexto decimo. Iudice autem hebreorum hely sacerdote: regnum sicyoniorum consumptum est: quod per annos nonaginta et octo quinquaginta et nouem tradit fuisse porrectum

De successione ordiis regni apud israelitas post iudices. c. xx.

m **O**x eiusdem per longa tempore memorata regnantibus: israelitarum regnum finito tempore iudicum a faule rege sumpsit exordium: quo tempore fuit propheta samuel. Ab illo igitur tempore hi reges latinorum esse ceperunt quos cognominabant siluios: ab eo qui filius enee prius dicitur est siluius: ceteris subsecutis et propria nomina imponentur et hoc non defuit cognomen: sicut longe postea cesares cognominati sunt qui successerunt cesari iulio. Reprobato autem faule ne quisquam ex eis stirpe regnaret: eorum defuncto dauid successit in regnum per annos a saulis imperio quadraginta. Tunc athenienses habere deinde reges per codri interitum destiterunt: et magistratus habere ceperunt administrare reipublice. Post dauid qui est ipse. lx. regnauit annos filius eius salomon rex israelitarum fuit: qui illud nobilissimum dei hierosolymitanum templum condidit. Cuius tempore apud latinos condita est alba: ex qua deinceps non latino sed albanorum reges appellari in eodem tempore latio ceperunt. Salomoni autem successit filius eius roboam: sub quo in duo regna populus ille diuisus est: et sigule partes suos sigulos reges habere ceperunt.

De regibus latinorum: quorum primus enee et duodecimum auentinus dicitur facti sunt. c. xxi.

l **A**tiu post eneam quem deum fecerat undecim reges habuit quorum

nullus factus est deus. Auentinus autem qui duodecimo loco eneam sequitur: cum esset prostratus in bello sepultus et in eo morte que etiam nunc eius nomine nuncupatur deorum talium quales sibi faciebant numero est additus. Alii sane uoluerunt eum in plio scribere occisum: sed non comparuisse dixerunt: nec ex eius uocabulo appellatum montem: sed ab aduentu auentini dictum auentinum. Post hunc non est deus factus in latia nisi romulus conditor rome. Inter istum autem et illum reperiuntur reges duo: quorum primus est ut uirgilio eum uersu eloquar proximus ille procas troiane gloria gentis: Cuius tempore quod iam quodammodo roma pertinebat: illud omnium regnum maximum assyriorum finem tante diuturnitatis accepit. Ad medos quod per traslatum est: per annos ferme mille trecentos quinquaginta: ut est belli qui nunc genuit et illic paruo contentum imperio primus rex fuit tempore computetur. Procas autem regnauit ante amulium. Porro amulius fratris sui numitoris filiam ream nomine: que etiam illa uocabatur romuli matrem uestalium uirginem fecerat: quam uoluit de marie geminos concepisse: isto modo stuprum eius honorantes uel excusantes: et adhibentes argumentum quod infantes expositos lupa nutrierit. Hoc eius genus bestie ad martem existimat pertinere: ut uidelicet ideo lupa credatur admouisse ubera puulis: quod filios domini sui martis agnouit. Quauis non desint qui dicant: cum expositi uagantes iacerent a nescio qua meretrice primus fuisse collectos: et primas eius suxisse mammillas. Meretrices autem lupas uocabant: unde et nunc turpia loca eorum lupanaria nuncupantur. Et eos postea ad faustulum puerisse pastores: atque ab eius acca uxore nuttos: quod si ad arguendum hominum regem qui eos in aqua pyrici crudelitatis iussit eis infatibus per quos tanta ciuitas prodenda fuerat de aqua diuinitus liberatis: per lactante feram deus uoluit subuenire quod mirum est: Amulio successit in regnum latiale frater eius.

Numitor auus romuli: cuius numi-
toris p̄mo anno cōdita ē roma: ac p̄
hoc eū suo deinceps id ē romulo ne-
potē regnauit.

Quod eo t̄p̄e roma sit cōdita quo
regnū assyriorū it̄ercidit quo ezechī-
as regnauit in iudca. c. xxij.

n. Am altissima tūc cōdita ē ci-
uitas roma: uelut altera baby-
lon 7 uelut prioris filia babilonis: p̄
quā deo placuit orbē debellare fr̄az:
7 i unā societate reipublice legūq; p̄-
ductū longe lateq; pacare. Erāt. n. iā
pplī ualidi 7 fortes 7 armis gētes ex-
ercitate q̄ nō facile cederēt: 7 quas o-
pus ē 7 i gentib; picul 7 uastatōe u-
triq; nō parua atq; horrēdo labore
supare. Nā qñ regnū assyrioz totam
pene asiā subiugauit: lz bellādo sit fa-
ctum: nō tñ multū asp̄is 7 difficilibus
bellis fieri potuit: qz rudes adhuc ad
resistendū gētes erāt: nec tā multe uel
magnē. Si quidē p̄ illud maximū at-
q; uniuersale diluuiū: cū in arca noe
octo soli hoies euaserūt: anī nō mul-
to ampli; q̄ mille trāsierāt: qñ ninus
asiā totam excepta india subiugauit:
Roma uero tot gentes oriētis 7 occi-
dentis quas ip̄er̄io romano subditas
cernim; nō ea celeritate ac felicitate p̄-
domuit: qm̄ paulatim in crescēdo ro-
bustas eas 7 bellicosas quaquauerſū
dilatabat iuenit. Tempore igit; quo
roma cōdita ē pplus israhel habebat i
terra p̄missionis ānos septingentos o-
cem 7 octo. Ex quib; uiginti septē p̄ti-
nent ad iesū naue: deide ad tēpus iu-
dicū trecētū uiginti nouē. Ex quo aut̄
reges ibi eē ceperāt anni erāt trecentū
sexaginta duo: 7 rex tūc erat i iuda cu-
ius nomē erat achā: uel sicut ali; pu-
tant q̄ ei successit ezechias: quē cōstat
optimū 7 p̄ssimū regē romuli reg-
nasse tēporib;. In ea uero his tēpori-

bus hebraici ppli parte q̄ appellabat
israhel regnare ceperat osee.

De sibylla erythrea: q̄ iter alias si-
byllas cognoscit de christo euidentia
multa cecinisse. c. xxij.

e. Odē t̄p̄e nōnulli sibyllam ery-
threa uaticinatā ferūt. Sibyl-
las aut̄ uarro pdit plures fuisse non
unā. Hec sane erythrea sibylla quedā
de christo manifesta cōscripsit: q̄ etiā
nos p̄us i latina lingua uersib; male
latinis 7 nō st̄atibus legim; p̄ nescio
cui; it̄erpretis ip̄eritiā: sicut p̄ cogno-
uimus. Nā uir clarissim; flaccian; q̄
ēt p̄consul fuit: hō facillie faciēdie ml-
teq; doctrine: cū de christo loq̄remur
grecū nobis codicē ptulit: carmīa esse
dicēs sibylle erythree: ubi ondit quo-
dā loco i capitib; vsuū ordicē h̄az ita
se habentē: ut hec i eo uerba legerētur
iesus: christos: theu: yos: foter: Qd̄ ē
latine iesus christus dei filius salua-
tor. Hi aut̄ uersus quorum prime h̄e
istū sensum quem diximus reddūt sic
eos quidā latinus ext̄atibus uersib;
ē it̄erpretatus hec cōtinēt. Iudiciū si-
gnū tell; sudore madesset. E celo rex
adueniet p̄ secla futur;. Scilicet i car-
nē presēs ut iudicet orbē. Unde deuz
cernēt incredul; atq; fidelis. Lelsū cū
sanctis: eui iā termio i ip̄o. Sic aīc cū
carne aderūt: quas iudicet ipse. Cum
iacet icultus d̄sis in uiperib; orbis.
Rejciēt simulacra uiri: cūctā quoq;
gazā. Exuret fras ignis pontūq; po-
lūq;. Inquirēs tetrī portas effriget a-
uerni factoz sz eiz cūcte lux libēa car-
ni. Tradēt. fontes et̄na flāma crema-
bit. Occultos act; retegēs: tūc quisq;
loquet secreta: atq; de; reserabit pe-
ctora luci. Tūc erit 7 luct;: stridebūt
dētib; oēs. Eripit; sol iubar: 7 chor;
iūt astris. Uoluet; celū: lūaris splēdor
obibit. Deq̄ciet colles: ualles extollet

ab initio. Nō erit i rebus hoīm sub-
lime ul' altū. Jam equantur campis
mōtes: z cerula ponti. Oīa cessabūt:
tellus cōfracta peribit. Sic paritē fon-
tes torrētur: flumīaq; igni. Et tuba
tūc sonitū tristē dimittet ab alto. Or-
be gemēs facinus miserū uariōsq; la-
bores: tartareūq; chaos mōstrabit ē-
ra debilcēs. Et corā hic dño reges si-
stent ad unū. Procidet e celo ignisq;
z sulfuris amnī. In his latīs uersib^o
de greco utcūq; trāslatis ibi non po-
tuit ille sēsus occurrē q̄ sit cū līe q̄ s̄t i
eoz capitib^o cōnectūt: ubi. γ līa i gre-
co posita ē: q; nō potuerūt latia v̄ba
iueniri q̄ ab eadē līa iciperēt z snīe p̄-
uenirēt. Hi aut̄ sūt uersus tres. Qui-
tus z octauūdecim^o: z nonūdecim^o
deīde hās q̄ sūt i capitib^o omniū uer-
suū cōnectētes: hoz triū q̄ scripte sūt
nō legam^o sed p̄ eis. γ. līam tāq; i eis-
dē locis ipsa sit posita recordemur et
exprimit̄ in quōz uerbis iesus ch̄ist^o
dei filius saluator. Sed cū grece hoc
dicit̄ nō latine. Et sūt uersus uinginti
z septē qui numerus quadratū ternā-
rium solidū reddit. Tria eīm ter du-
cta sūt nouē: z ipsa nouē si ter ducā-
t̄ ut ex lato in altū figura cōsurgat ad
uiginti z septē pueniūt. Hoz aut̄ gre-
corū quōz uerboz q̄ sunt iesus: ch̄i-
stos: theu: yos: soter: qd̄ est latīe iesus
christus dei fil^o saluator: si p̄mas līas
iūgas: erit ichtis id est piscis. In quo
noīe mystice intelligit̄ christus: eo q̄
i huius mortalitatis abyfso uelut in
aquadū pfūditate uiu^o hoc ē sine pec-
cato eē potuerit. Nec aut̄ sibylla siue
erythrea siue ut quidā magis credūt
cumana: ita nihil habet i toto carmīe
suo cuius exigua ista p̄tula ē: qd̄ ad
deoz falsoz siue factoz cultū p̄tīeat
q̄nūmo ita ēt p̄tra eos z cōtra cultōes
eoz loq̄t̄: ut i eoz numero deputāda
uideat̄: q̄ p̄tinet ad ciuitatē dei. Inse-
rit̄ ēt lactātius opi suo qd̄ā de christo

uaticinīa sibylle: q̄uis nō exp̄mat cu-
ius. Sed q̄ singulatim ip̄e posuit: ego
arbitratus sū cōiūcti eē ponēda: tāq;
unū sit plūcū q̄ ille plura cōmemora-
uit z breuiā. In man^o inq̄t ifidelium
postea uēiet z dabūt deo alapas ma-
nibus icēstis z ipurato ore expuēt ue-
neātos sputos. Dabit uō ad uerbera
simplicit̄ sactū dorsū: z colaphos ac-
cīpiēs tacebit: ne q̄s agnoscat qd̄ uer-
bū ul' v̄n uenit ut iferis loquat̄: z co-
rona spinea coronet̄. Ad cibū aut̄ fel
z ad sitz acetū dederūt. In hospitali-
tate hāc mōstrabūt mēsa: ipsa eīz ifi-
piens gēs tuū deū nō itellexisti: ludē-
tē mortaliū mētib^o: s; sp̄inis corona-
sti: z horridū fel miscuisti. Templi v̄o
uelū scindet̄: z medio die nox erit te-
nebrosa nīmīs i trib^o horis: z morte
moriēt̄ trib^o diebus somno suscepto.
Et tūc ab iferis regressus ad lucē le-
tā ueniet: p̄mus isurrectiōis p̄ncipio
reuocatus ostēso. Ista lactāt^o carpti
p̄ inēualla disputatiōis sue: sic ea pos-
cere uidebātur q̄ pbare intēderat ad
hibuit testimonia sibyllina. Que nos
nihil iterponētes s; in unā seriē con-
nexa ponētes: solis capitibus si tamē
deinceps ea scriptores seruare nō ne-
gligāt distinguēda curauimus. Non-
nulli sane erythreā sibyllā: nō romuli
s; belli troiāi t̄pe fuisse scripserūt.

Qd̄ regnāte romulo septē sapiētēs
claruerint: quo t̄pe decē trib^o q̄ israhel
dicebātur i captiuitatē a chaldeis du-
ducte sūt: idēq; romul^o mortu^o diu-
no honore donatus ē. c. xxij.

e Odem romulo regnāte thales
milesius fuisse phibet unus de
septē sapiētibus: q̄ post theologos po-
etas i quibus orpheus maxime c̄niū
nobilitatus ē: sophos appellatus est:
qd̄ ē latine sapiens: p̄ idē t̄pus decez
trib^o q̄ i diuisione pplī uocate s̄t israhel

debellate a chaldeis: et in eas terras captiue ducte sunt: remanentibus in iudea terra duabus illis tribubus que nomine iude uocabatur: sed et regni habebant hierusalē. Mortuum romulum cum et ipse non comparuisset: in deos quod et uulgo notissimum est retulere romani. Quod usque a deo iam fieri desiderat: nec postea nisi a dulado non errado factum est temporibus cesarum: ut cicero magnis romuli laudibus tribuat: quod non rudibus et indoctis temporibus: quam facile homines fallerent: sed iam expolitius et cruditis meruit hos honores: quamuis nondum efferbuerat ac pululauerat phorum subtilis et acuta loquacitas. Sed et si posteriora tempora deos homines mortuos non instituerunt: tamen ab antiquis institutos colere ut deos et habere non destiterunt. Quin et simulacris que ueteres non habebant auxerunt uane atque ipse supstitutionis illecebra: id efficiuntibus imudis in eorum corde demonibus per fallacia quoque oracula decipientibus: fabulosa etiam creatura deorum que iam urbaniore seculo non fingebatur per ludos tamen in eorum de falsorum numinum obsequium turpiter agerent. Regnauit deinde numa primus romulum: Qui cum illam ciuitatem putauerit deorum profecto falsorum numerositate muniendam: in eadem turbam referri mortuus ipse non meruit tamquam ita putatus sit celum multitudine numinum constipasse: ut locum ibi repire non posset. Hoc regnante rome et apud hebreos in initio regni manasse a quo ipso rege propheta esaias prohibet occisus: samaria fuisse sibyllam referunt.

Qui prohibentur enituerint regnante apud romanos tarquinio primo: apud hebreos zedechia: cum hierusalē capta est templumque subuersum. c. xxv.

Regnante uero apud hebreos zedechia: et apud romanos tarquinio primo que successerat achomartio:

ductus est captiuus in babiloniam populus iudeorum euerfa hierusalē et templo illo a salomone constructo. Incepantes enim eos prophete de iniquitatibus et impietatibus suis: hec eis uentura predixerat: maxime hieremias qui et numerum definiuit annorum eo tempore pittaco mirylene alius et septem sapientibus fuisse prohibet. Et quicquid ceteros que ut septem numerent: thalcti que supra commemorauimus et huic pittaco adduntur eo tempore fuisse scribit eusebius quo captiuus dei populus in babilonia tenebatur. Hi sunt autem solo atheniensis: chilon lacedemoni: periadrus corinthi: eleobolus lindi: bias prieneus. Omnes hi septem appellati sapientes: per poetas theologos clauerunt: quod genera uite quedam laudabilia prestant hominibus ceteris: et morum nonnulla precepta sententiarum breuitate completi sunt. Nihil autem monumentorum quod ad las attinet posteris relinquere: nisi quod solo quedam leges atheniensibus dedisse prohibet. Thales uero physicus fuit: et suorum dogmatum libros reliquit. Eo captiuitatis iudaice tempore: et anaximader et anaximenes: et xenophanes physici clauerunt. Tunc et pythagoras ex quo ceperunt appellari philosophi.

Quod eo tempore quo impletis .lxx. annis iudeorum est resoluta captiuitas: romani quoque a dominatu sunt igitur liberati. c. xxvi.

Per idem tempus cyrus rex persarum que etiam chaldeis et assyriis imperabat relexata aliquanta captiuitate iudeorum quinquaginta milia hominum ex eis ad instaurandum templum regredi fecit: a quibus tamen prima cepta fundamina: et altare constructum est. Incursum autem hostibus nequaquam progredi edificatio ualuerunt. Dilatumque opus est usque ad darium. Per idem tempus etiam illa gesta sunt que conscripta sunt in libro iudicum: que sane in canone scripturarum iudei non recepisse dicunt. sed

Dario ergo rege perfarū ipletis septuaginta annis quos hieremias propheta pdixerat: reddita est iudeis soluta captiuitate libertas: regnate romanoꝝ septio rege tarqnio: quo expulso et ipi a regū suoꝝ dñatione liberi eē ceperūt. Usqꝫ ad hoc tps prophetas habuit pp̄ls israhel: q̄ cū multī fuerit: paucoꝝ et apud iudeos et apud nos canonica scripta retinēt. De qb̄ me aliqua positurū pmisi i hoc libro cū clauderez superiorē: qd̄ iā uideo esse faciendū.

De tēporibꝫ prophetaz quozꝫ oracula habēt i libris: q̄qꝫ tūc ò uocatiōe gētū m̄ta cecinerūt: qñ romaoꝝ regnū cepit: assyriorūqꝫ defecit. c. xxvij.

t Empora igitꝫ eozꝫ ut possumꝫ aduertē: i ateriora paululū recurrā. In capite libri osee prophete q̄ pmus i duoci ponit: ita scriptum ē Verbu dñi qd̄ factū ē ad osee i diebꝫ ozie ioathan et echaz et ezechie reguz iuda. Amos quoqꝫ diebꝫ ozie regis pphetaſse se scribit. Addit etiā iroboam regē israhel q̄ p eosdē dies fuit. Necnō efaias filius amos siue supra dicti pphete siue qd̄ magis phibetur alterꝫ: q̄ nō ppheta eodē noie uocabatur: eosdē reges quatuor quos posuit osee in capite libri sui ponit: quorū diebꝫ se pphetaſse p̄loquit. Michas etiā eadē sue ppheticie cōmemorat tēpora: post dies osee: nā tres qui sequūtur reges noiat: quos et osee nominauit. ioathan et achaz et ezechia. Hi sūt quos eodē tēpore simul pphetaſse ex eozꝫ libris inuenit. His adiūgit ionas eodē ozia rege regnate: et ioſel: cū iā regnaret ioathan q̄ successit ozie. Sed istoꝝ pphetarū duozꝫ tēpora i chronicis nō in eozꝫ libris inuenit potuimus: quoniā de suis diebus tacēt. Tendūt aut̄ hi dies a rege latinoruz proca siue superiore auētio usqꝫ ad re-

gem romulū iā romanū: ul̄ etiā usqꝫ ad regni primordia successoris eius nume pompiliū. Ezechias quippe rex iuda ad eius tpa usqꝫ regnauit ac per hoc p ea tpa isti uelut fontes ppheticie parit eruperūt: qñ regnū defecit assyriorū cepitqꝫ romanoꝝ: ut scilz quē admodū regni assyrioꝝ p̄mo tēpore extitit abraam: cui pmisiōes aptissimi fierēt i eius semie benedictiōis oīum gentiū: ita in occidentalis babilōis exordio qua fuerat christus iſperante uēturus i quo iplerentur illa pmiffa ora pphetarū nō solū loquētū: uerū etiā scribentiū i tate rei future testiōniū soluerētur. Cū cūm pphete nūqꝫ fere defuissent p̄lo israhel: ex quo ibi reges eē ceperūt in usū tantūmō eozꝫ fuere nō gentiū: qñ autem scriptura manifestius pphetica cōdebat q̄ gētibus quādoqꝫ pdesset: tūc oportebat incipere qñ cōdebat hec ciuitas que gentibus imperaret.

De his que ad euāgelīū christi p̄tinent quid osee et amos prophetauerint. c. xxviij.

o See igitꝫ ppheta q̄to pfūdīus quidē loquit: tāto operosiꝫ penetratur. Sed aliqd̄ inde sumendū ē: et hic ex n̄a pmiffione ponenduz. Et erit iquit in loco quo dictū ē eis non pplus meus uos: uocabūtur et ipsi filij dei uiui. Hoc testimoniū ppheticū de uocatione ppli gentiū qui p̄us nō ptinebat ad dcū: etiā apostoli itellerūt. Et quia ipse quoqꝫ pplus gentiū spiritualiter ē in filijs abrae: ac p hoc recte dicit israhel: propterea sequitur et dicit. Et cōgregabūtur filij iuda et filij israhel in id ipsum: et ponent sibi principatū unum et ascendent a fra. Hoc si adhuc uelimus exponere: eloquij prophetici obtundetur sapor. Recolat̄ tamen lapis ille angularis: et

duo illi parietes: unus ex iudeis alter ex gētib⁹: ille noīe filioꝝ iuda iste noīe filioꝝ israel: eidem unī p̄cipatui suo ī idīpsū innitētes: ⁊ ascendētes agnoscātur ī terra. Istos autē carnalit̄ israelitas q̄ nūc nolūt credere ī christū: postea credituros id ē filios eozū: nā utiq; isti in suū locū moriēdo trāsibunt: idē ppheta testat̄ dices. Quoniā dieb⁹ multis sedebūt filij israel sine rege: sine p̄cipe: sine sacrificio: sine altari: sine sacerdotio: sine manifestationibus. Quis nō uideat nūc sine istis eē iudeos: Sed qđ adiūgat audiamus. Et postea īquit īuertētur filij israel: ⁊ inquirēt dñm deū suum: ⁊ dauid regē suū: ⁊ stupescēt ī dño ⁊ ī bonis ei⁹ ī nouissimis dieb⁹ nihil est ista ppheta manifestius: qua dauid regis noīe signatus itelligit̄ christus: qđ factus ē sicut dicit̄ ap̄lus ex semine dauid secundū carnē. P̄nunciavit iste ppheta etiā t̄tio die christi resurrectionē futurā: sicut eā pphetica altitudie p̄nunciari oportebat ubi ait. Sanabit nos post biduū: ī die tertia resurgemus. Secundū hoc eim dicit nobis ap̄lus: si cōsurrexistis cū christo qđ sursum sūt querite. Amos quoq; de rebus talib⁹ sic prophetat. P̄para īquit te ut īuoces deū tuū israel: q; ecce ego firmās tonitruū ⁊ creans sp̄m: ⁊ annūciās ī hoib⁹ christū suū. Et alio loco. In illa die īquit resuscitabo tabernaculū dauid qđ cecidit: ⁊ rēdificabo qđ ceciderūt ei⁹: ⁊ destructa ei⁹ resuscitabo: ⁊ rēdificabo ea sicut dies seculi: ita ut exquirāt me residui hoim ⁊ oēs gētes ī qb⁹ īuocātū ē noīe meū sup eos: dicit dñs faciens hec.

Que ab esaia de christo ⁊ ecclesia
sunt predicta. c. xxix.

e Saia ppheta nō ē ī libro duodecim pphetaꝝ: qđ p̄pterea dī-

cūtur mīores q; s̄mones eozꝝ s̄ breues: ī eozꝝ cōpatione qđ iō maiores dicūtur q; plūta uolumīa cōdiderūt: ex quib⁹ hic ē esaia: quē p̄pt̄ eadē pphete ip̄a subiūgo supradictis duobus. Esaia ergo iter illa īqua qđ arguit ⁊ īiusta p̄cepta ⁊ peccatori p̄plo futura mala p̄dixit: etiā de christo ⁊ ecclesia hoc ē de rege ⁊ ea quā cōdidit ciuitate: multo plura: q̄ ceteri pphetauit: ita ut a q̄busdā cuāgelista q̄ ppheta potl⁹ diceret. Sed p̄pt̄ rōnē opis terminādī unū d̄ multis hoc loco ponā. Ex p̄sona q̄ppe dei p̄is loquēs ecce īquit itelliget puer meus: ⁊ exaltabit ⁊ glorificabit̄ ualde. Quēadmodum sup te stupescēt multi: ita gloria p̄uabitur ab hoibus sp̄s tua: ⁊ gl̄a tua ab hoib⁹: ita mirabūtur gētes multe sup eū: ⁊ cōtinebūt reges os suū: qm̄ quib⁹ nō ē annūciatū de illo uidebūt ⁊ qđ nō audierūt itelligēt. Dñe q̄s credidit̄ auditū nō: ⁊ brachiū dñi cui reuelatū ē? Annūciauim⁹ coraz illo: ut īfirmus ut radix ī terra sitiētī. Nō ē sp̄s illi neq; gloria. Et uidimus eū ⁊ nō habebat sp̄m neq; decorē: sed sp̄s ei⁹ sine honore deficiēs p̄ oibus hoibus. Homo ī plaga positus ⁊ sciens ferre īfirmatē: quoniā auersa ē facies eius. Inhonoratus ē: nec magni existat⁹ ē. Hic peccata n̄a portat ⁊ p nobis dolet. Et nos existimauim⁹ illū esse ī dolore: ⁊ ī plaga: ⁊ ī afflictione. Ipse autē uulneratus ē p̄pter iniquitates n̄as: ⁊ īfirmatus ē p̄pt̄ peccata n̄a. Eruditio pacis n̄e ī eo: liuore eius sanati sum⁹. Oēs ut oues errauimus. Homo ī uita sua errauit: ⁊ dñs tradidit̄ illū p peccatis n̄is: et ipse p̄pter qđ afflictus ē non aperuit os. Ut ouis ad īmolandū ductus ē: ⁊ ut agnus añ eū qui se tonderet sine uoce: sic nō aperuit os suum. In humilitate iudiciū eius sublatum est: generationem ei⁹ q̄s narrabit: Quoniā

tollet de terra uita ei⁹. Ab iniquitatib⁹ ppli mei ductus est ad mortē: et dabo malignos p sepultura eius: et diuites p morte eius: quoniā iūquitatē nō fecit nec dolus inuētus ē in ore eius: et dñs uult purgare eū de plaga. Si deritis p peccato animā uiam: uidebitis semē longeuū. Et dñs uult auferre a dolore aiām eius: ostēdere illi lucē et formare intellectū: iustificare iustū bñ plurib⁹ seruiētē: et eoz peccata ipse portauit. Propterea ipse hereditabit plures: et fortū diuidet spolia. Propter qđ tradita ē ad mortem aiā eius. et iter iūquos estimat⁹ ē. et ipse multoz peccata portabit. et propē peccata eoz tradit⁹ ē. De christo hec. Jam uero de ecclia qđ sequit⁹ audiamus. Letare iquit sterilis q nō parit: erumpe et clama q nō parit quoniā multi filij deserte magis q̄ eius que hz uirū. Dilata locū tabernaculi tui: et palos caularū tuarū fige. Noli parcere: prolonga funiculos tuos: et palos tuos cōforta. Adhuc i dextram et sinistrā ptē extēde: et semē tuū hereditabit gentes: et ciuitates desertas inhabitabis. Ne ticias qm̄ cōfusa es: ne qz iuerearis qz exprobrata es: qm̄ p fusionē etnā obliuisceris: et opprobriū uidiuitatis tue n̄ eris memor qm̄ dñs faciēs te dñs sabaoth nomē eius: et q̄ te eruit ipse deus israel uniuerse terre uocat⁹ et cetera. Uex ista satis: et i eis sunt exponēda nōnulla: s; sufficez arbitror: quia ita sunt aperta ut etiam intelligere cogatur inimici inuiti.

Que micheas et ionas et iohel nouo testamto p̄gruētia pphetaucit. c. xxx.

m Icheas ppheta christū i figura ponēs cuiusdā magni montis hec loquit⁹. Erit i dieb⁹ nouissimis manifestus mons dom⁹ dñi: prepat⁹ sup v̄tices montiū: et exaltabit

sup colles et festiabit ad eū plebes: et gentes mlte ibūt et dicēt. Venite ascēdamus i montē dñi: et i domū dei iacob: et ostēdet nobis uia suā: et ibimus i semitis eius: qz ex sion pcedet lex: et uerbū dñi de hierusalē. Et iudicabit iter plebes multas: et redarguet gentes potētes usqz i longinquū. Predicens iste ppheta et locū i quo christ⁹ ē nat⁹ et tu inqt bethlehē dom⁹ ephrata nequa q̄ mīma es ut sis in milibus iude. Ex te mihi pdiet dux ut sit i p̄cipē israel: et egressus ei⁹ ab iūtio et ex dieb⁹ etnītatis: p̄pterea dabit eos usq̄ ad t̄pus: quo parturiēs parturiet: et residui fratres ei⁹ cōuertētur ad filios israel. Et stabit et uidebit et pascet gregē suū in uirtute dñi: et i honore nois dñi dei sui erūt: quoniā nūc magnificabitur usqz ad sūmū t̄re. Jonas autē ppheta nō tā smone q̄ sua quadam passione pphetauit christū: profecto apert⁹ q̄ si eius mortē et resurrectionē uoce clamaret. Ut qđ eiz except⁹ ē uētre belūio: et die t̄tio redditus: nisi ut significaret christū de p̄fūdo iserni die t̄tio iditūri: Iohel oīa q̄ prophetat multis uerbis cōpellit exponi: ut q̄ ad christū et eccliam p̄tinet dilucescāt. Unū tamē qđ etiā apli cōmemorauerūt qm̄ in cōgregatos credentes sp̄us sanctus sic a christo promissus fuerat desup uenit: nō p̄mittā. Et erit iqt post hec: et effūdā de sp̄u meo sup oēm carnē et pphetabūt filij uzi et filie uze et sēiores uzi sōniabūt sōnia: et iuuenes uzi uisa uidebūt. Et quidē i seruos meos et ancillas meas i diebus illis effūdā de sp̄itu meo.

Que i abdā i naū et abacuc de salute mundi in christo prenunciata reperiantur. c. xxxi.

t Res pphete de minorib⁹: abdā as naum abacuc: nec sua tēpōa

dicit ipsi: nec in chronica eusebii et hieronymi quam prophetauerint iuenit. Abdias quidem positus est ab eis cum michea: sed non eo loco ubi notatur tempus: quando michea prophetaffe ex eius litteris constat. quod errore negligenter describentium labores alienos existimo contigisse. Duos alienos uero commemoratos in codicibus chronicorum quos habuimus non potuimus iuenire: tamen quia in canone continetur: nec ipsi oportet pretereatur a nobis. Abdias quoniam ad eius scripturam attinet omnium breuissimum prophetarum aduersus idumeam gentem loquitur. scilicet esau unius ex duobus gemis filius isaac nepotibus abrae maioris illius reprobatum. Porro si idumeam modo locutionis quo intelligit a parte totum. accipiamus positam esse per gentibus: possumus de christo agnoscere quod dicit iter cetera. In monte autem sion erit salus: et erit sanctum. Et paulo post in fine ipsius prophetie et ascendet iquit saluati ex monte sion ut defendat montem esau: et erit domino regnum. Apparet quippe id esse completum cum saluati ex monte sion id est ex iudea credentes in christum: qui precipue agnoscuntur apostoli ascenderunt ut defenderent montem esau. Quomodo defenderunt: nisi per euangelii predicationem saluos eos faciendo qui crediderunt ut eruerentur de potestate tenebrarum: et transfererentur in regnum dei. Quos consequenter expressit addendo et erit domino regnum: mos enim sion iudeam significat. ubi futura predicta est salus: et sanctum quod est christus iesus. Mons uero esau idumea est: per quam significata est ecclesia gentium: quam defenderunt sicut exposui saluati de monte sion: ut esset domino regnum. Hoc obscurum erat antequam fieret: sed factum quis non fidelis agnoscat. Naum uero propheta imo per illum deus exterminabo iquit sculptilia et confatilia ponam sculpturam tuam: quia ecce ueloces super montes pedes euangelizantis

annunciatis pacem. Celebra iuda dies tuos festos. redde uota tua: quia iam non adiciet ultra ut transeat in uetustate. Consumatum est consumptum est: ablatum est. Ascendit quod insufflat in faciem tuam: eripies te ex tribulatione. Quis ascenderit ab inferis et insufflauerit in faciem iude: hoc est iudeorum discipulorum. Spiritum recolit sanctum quod meminit euangelium. Ad nouum eius testamentum pertinet: quorum dies festi ita spiritualiter inouantur: ut in uetustate transire non possunt. Porro per euangelium exterminata sculptilia et confatilia id est idola deorum falso: et obliuione tanquam sepulture tradita iam uidemus: et hac est in hac re prophetia completam esse cognoscimus. Abacuc de quo alio quam de christi aduentu quod futurus fuerat intelligitur dicit: et respondit dominus ad me et dixit: scribe uisus aperte in buxo: ut assequat qui legit ea: quia adhuc uisio ad tempus: et oriet in fine et non inuacuum ibit: si tardauerit sustine eum: quia ueniens ueniet et non morabitur.

De prophetia quam in oratione abacuc et cantico continetur. c. xxxij.

In oratione autem sua cum cantico cui nisi domino christo dicit: domine audiui auditionem tuam et timui: domine consideravi opera tua et expaui. Quid eius hoc est nisi precognite noue ac repetite salutis hominum ineffabilis admiratio. In medio duorum aialium cognosceris: quod est nisi aut in medio duorum testamentorum aut in medio duorum latronum: aut in medio moysi et helie: cum eo in monte sermocinatum. Dum appropinquat animi cognosceris in aduentu temporis ostenderis: hoc quia per se patet non est exponendum. Quod uero sequitur exponendum: in eo dum conturbata fuerit anima mea: in ira misericordie memor eris: quod est nisi quod iudeos in se transfigurauerit de quorum gente fuit: quod cum magna ira turbati crucifigerent

christū: ille misericordie memor dixit
 pat̄ ignosce illis q̄ nesciūt qd faciūt.
 Deus de theman ueniet: 7 s̄ctus de
 monte ūbroso 7 cōdenso. Quod hic
 dictū ē de theman ueniet: alij iterpra-
 ti sūt ab austro ul' ab africo: p̄ quod
 significat meridies id ē feruor carita-
 tis 7 splendor ueritatis. Montē uero
 umbrosū atq; cōdensum: q̄uis mltis
 mōis possit itelligi: libētius acceperiz
 scripturaz altitudinē diuinaz: q̄bus
 christus pphetatus ē. Multa quippe
 ibi umbrosa atq; condēsa sūt: q̄ mētē
 querētis exerceat. Inde aut̄ uenit: cuz
 ibi eū q̄ itelligit iuenit. Operuit celos
 uirtus ei': 7 laudis eius plena ē terra:
 quid ē nisi q̄ i psalmo ēt dicit: exaltaē
 sup celos deus: 7 sup omnez terram
 gloria tua. Splendor eius ut lumen
 erit: qd ē nisi fama eius credētes illu-
 minabit: Cornua i manib' eius sunt.
 qd ē nisi tropheū crucis: Et posuit ca-
 ritate firmā fortitudis sue: nec expo-
 nendū ē. Ante faciē ei' ibit uerbū: et
 pdiet i capū añ pedes ei': qd ē nisi qd
 7 anteaq; huc uēret p̄nūciat' ē: 7 po-
 steaq; hic reuersus ē añūciat' ē. Ste-
 tit 7 terra cōmota ē: qd nisi q̄ ad sub-
 ueniendū stetit: 7 t̄ra cōmota ē ad cre-
 dendū. Respexit 7 tabuerūt gētes hoc
 ē m̄tus ē 7 fecit ppl̄us penitētes. Lō-
 triti sūt montes uiolētia hoc est uim
 faciētib' miraculis elatorū cōtraria
 ē superbia. Defluerūt colles eterna-
 les: hoc ē humiliati sūt ad tēpus ut e-
 rigerētur in eternū. Ingressus et̄nos
 eius p̄ laborib' uidi: hoc est non sine
 mercede eternitatis laborē caritatis
 asperi. Tabernacula ethiopum expa-
 uescēr: tabernacula terre madian: hoc
 ē gentes repēte p̄territe nūcio mirabi-
 liū tuoz: etiā q̄ nō sūt in iure romano
 erūt in ppl̄o christiano. Nunquid in
 fluminib' iratus es dñe: aut i flumi-
 nibus furor tuus: aut i mari impet'
 tuus: Hoc ideo dictū ē: quia nō uenit

nūc ut iudicet mundū: s; ut saluetur
 mūdus p̄ ipsum. Qui ascēdes sup e'
 quos tuos: 7 eq̄tatio tua salus: hoc ē
 euāgeliste tui portabūt te qz regūtur
 a te 7 euāgelii tuū salus ē eis q̄ credūt
 in te. Intendēs intēdes arcū tuū sup
 scepra dicit dñs: hoc ē commiaberis
 iudiciū tuū etiā regib' terre. flumib'
 scindet terra: hoc ē influētib' sermōi-
 bus predicatiū te apient' ad cōfiteūdū
 hoīm corda: quib' dictū ē scidite cor-
 da uia 7 nō uestimēta uia. Quid ē vi-
 debūt te 7 dolebūt ppl̄i: nisi ut luēdo
 sint beati: Quid ē disp̄gēs aquas in-
 cessū nisi ambulādo i eis q̄ te usque
 quaq; añūciāt: hac atq; hac disp̄gīs
 fluēta doctrine: Quid ē abyssus dedit
 uocē suā: An p̄funditas cordis hūa-
 ni: quid ei uideret expressit. Altitudo
 fantasie: tanq; uersus superioris ē expo-
 sitio. Altitudo eim ē abyssus. Quod
 aut̄ ait fantasie sue subaudiēdū ē uo-
 cē dedit: hoc ē qd dixim' qd ei uideret
 expressit. Phantasia quippe uisio est
 quā nō tenuit: nō operuit: sed cōfite-
 do eructauit. Eleuar' ē sol: 7 luna ste-
 tit i ordine suo. Hoc ē ascēdit christus
 in celū: 7 ordinata est ecclia sub rege
 suo. In luce iacula tua ibūt hoc ē nō
 in occultū s; in manifestū tua uerba
 mittētur. In splēdore coruscatiōis az-
 morū tuoz subaudiēdū ē iacula tua
 ibūt. Dixerat eim suis: q̄ dico uobis i
 tenebris dicite i lumie. In cōminatōe
 terrā miorabis id ē cōminādo hūilia-
 bis hoies: 7 i furore deŷcies gētes: qz
 eos q̄ se exaltāt uindicando collides.
 Existi in salutē ppl̄i tui: ut saluos fa-
 ceres christos tuos: misisti in capita i
 imicorū mortē: nihil hoz exponēdū
 ē. Excitasti uincula usq; ad collū. Et
 bona hic p̄nt itelligi uincula sapiētie:
 ut uinciātur pedes i cōpedes ei': 7 col-
 lū i torquē eius. Precidisti i stupore
 mētis subaudiāus uicula. Excitauit
 eim bona: p̄cidit mala: de quib' dicit

ei dirupisti uicula mea. Et hoc i stu-
pore metis id e mirabilis. Capita po-
tentiū mouebūt i ca. s. i ea admiratiōe.
Adaperiēt morsus suos: sicut edens
paup absconse. Potētes eim qdā iu-
deorū cōueniebāt ad dñm: uerba eius
z facta mirati: z esuriētes panē doct-
ne manducabāt absconse ppter metū
iudeoz: sicut eos pdidit euāgelīū. Et
imifisti in mare equos tuos: turbātes
aquas multas: q nihil aliud sunt q̄
multi ppli. Non eim alij timore con-
uerterētur: alij furore psequerētur: ni-
si oēs turbarētur. Obseruaui z expa-
uit uēter me: a uoce oratiōis labioz
meoz. Et itroiuit tremor i ossa mea:
z subr me turbata ē habitudo mea.
Intēdit in ea q dicebat: z ipse sua est
oratiōe pterritus: quā ppheticē effū-
debat: z in qua futura cernebat. Tur-
batis eim pplis multis uidit iminētes
ecclie tribulationes cōtinuoqz se eius
membrū agnouit atqz ait. Requiescā
in die tribulationis tāq̄ ad eos perti-
nens q sūt spe gaudētes: in tribulatio-
ne patiētes. Ut ascendā inqt ad pplm
peregrinationis mee. Recedens utiqz
a pplō maligno carnalis cognationis
sue: nō peregrināte in hac terra: neqz
supernā patriā requirēte. Quoniam
ficus iquit nō afferet fruct: z nō erūt
natiuitates i uineis. Mentiet opus
oliue z cāpi nō faciet esca. Defecerūt
ab esca oues: z nō supersūt i presepi-
bus boues. Uidit eā gentē q christuz
fuerat occisura ubertatē copiarū spi-
ritualiū pditurā: quas p terrenā secu-
ditatem more ppheticō figurauit. Et
qz irā dei talem ppterea passa est illa
gens: qz dei ignorās iusticiā suā uolu-
it cōstituire: iste continuo: ego aut in-
quit in dño exultabo: gaudebo i deo
salutari meo. Domine de uirt mea
statuit pedes meos in cōsumationez.
sup excelsa imponet me: ut uincas in
canticō eius illo scilicet cātico de quo

similia quedā dicitur i psalmo. Sta-
tuit supra petrā pedes meos: z dure-
xit gressus meos: z imifit in os meuz
canticū nouū: hymnū deo nō. Ipse
ergo uincit i cantico dñi q placet i ei
laude nō sua: ut qui gloriat i dño glo-
rietur. Melius aut mihi uident qdā
codices habere gaudebo in deo iesu
meo: q̄ hi q uolētes id latie ponē: no-
men ipsū nō posuerūt: quod est nobis
amicitiuz z dulcius nominare.

De christo z uocatiōe gētū: q̄ hie-
remias z sophonias ppheticō spiritu
sunt prefati. c. xxxij.

h Jeremias ppheta de maiorib
ē sicut esaias: nō de minoribus
sic z ceteri: de quoz scriptis nōnulla
iā posui. Prophetauit aut regnante
iosia i hierusalē: z apud romanos an-
co marcio: iā appropinquate captiui-
tate iudeoz. Tetēdit aut pphetiā suā
usqz ad quitū mēsem captiuitatis: sic
in ei lris iuenit. Sophoias aut unuf
de minorib adiūgit ei. Nam z ipse i
dieb iosie pphetaffe se dicit: sed quo-
usqz nō dicit. Prophetauit ergo hie-
remias nō solū anci marty: uerū etiā
tarqñq̄ prisca tēporib: quem romani
habuerūt quitū regē. Ipse eim qñ est
illa captiuitas facta regnare iā cepe-
rat. Prophetās ergo de christo hieze-
mias: spūs inqt oris nū dñs christus
captus ē i peccatis nris: sic breuif ostē
dēt z dñm nrm christū z passū eē p
nobis. Itē alio loco hic de me iqt z
nō extimabit alter ad eū q iuenit onē
uiā prudētie z dedit eā iacob puero
suo: z israhel dilecto suo. Post hec in
terris uisus ē: z cū hoibus cōuersat
est. Hoc testimoniū quidā non hieze-
mie s; scribe eius attribuūt: q uoca-
batur baruch: s; hieremie celebrat
habet. Rursus idem ppheta de ipso.
Ecce inqt dies ueniūt dicit dominus:

⁊ suscitabo dauid germen iustū: ⁊ re-
 gnabit rex ⁊ sapiēs erit: ⁊ faciet iudi-
 cium ⁊ iustitiā in īra. In dieb' illis sal-
 uabitur iuda: ⁊ īsrael habitabit cōfi-
 dent: ⁊ hoc ē nomē qđ uocabūt cum
 dñs iustus n̄. De uocatione autē gen-
 tium q̄ futura fuerat: ⁊ eā nūc impletaz
 cernim': sic locutus ē. *Domie de' me-
 us ⁊ refugium meū ī die maloz: ad te
 gentes ueniēt ab extremo terre ⁊ di-
 cent. Vere mēdacia coluerūt p̄ses n̄i
 simulacra: ⁊ nō ē ī eis utilitas. Quia
 uero nō erāt eū agnūri iudei: a q̄bus
 eū ⁊ occidi oportebat: sic idē ppheta
 significat. Graue cor p̄ oīa: ⁊ homo ē
 ⁊ q̄s cognoscet eū: huius ē etiā illud
 qđ ī libro. xvij. posui de testamento
 nouo: cuius ē mediator christus. Ip̄e
 q̄ppe hieremias ait. Ecce dies ueniūt
 dicit dñs: ⁊ cōsumābo sup domū ia-
 cob testamentū nouū: ⁊ cetera q̄ ibi
 legūtur. Sophonie autē pphete q̄ cuz
 hieremia pphetizabat: hec p̄dicta īn-
 terim de christo īterponam. Expecta
 me dicit dñs ī die resurrectionis mee
 ⁊ ī futurū: quia iudiciū meū ut cōgre-
 gem gentes: ⁊ colligā regna. Et itēz:
 Horribilis iquit dñs sup eos: ⁊ ex-
 minabit ōnes deos terre: ⁊ adorabit
 eū uir de loco suo: ōes īsule gentium.
 Et paulopost. Tūc inq̄t transuertam
 īn p̄p̄os linguā ⁊ p̄genies ei' ut ōes
 īnuocēt nomen dñi: ⁊ seruiant ei sub
 uno iugo. A sinib' fluminū ethiopiae
 afferēt mibi hostias. ī illo die nō p̄fū-
 deris ex ōibus adūentionibus tuis:
 quas ip̄ie egisti ī me: quia tūc auferā
 abs te prauitates iurie tue ⁊ isā non
 adūcies ut magnificeris sup montes
 sanctū meū. Et subrelinquā ī te p̄p̄m
 mansuetū ⁊ humilē: ⁊ uerebūtur ī no-
 mine dñi q̄ reliqui fuerūt īsrael. He
 sūt reliq̄e: de quib' alibi ppheta: qđ
 ap̄plus etiā cōmemorat. Si fuerit nu-
 merus filioz īsrael sic arena maris:
 reliquie salue fient. De q̄ppe ī christū*

illius gentis reliquie crediderunt.

De ppheta danielis ⁊ ezechielis:
 q̄ ī christū ecclazqz p̄cordat. c. xxxiiij.

i N ipsa porro captiuitate ba-
 bylonie daniel ⁊ ezechiel pphē-
 tauerūt p̄us. alij. s. duo ex prophetis
 maiorib'. Quoz daniel etiā tempus
 quo uēturus christus fuerat atqz pas-
 surus. numero diffiniuit annoz: qđ
 longū est cōputando mōstrare: ⁊ ab
 alijs factitatū est añ nos. De p̄tate v̄o
 eius ⁊ ecclia ⁊ gloria sic locut' ē. Vi-
 debam iquit īn uisione noctis. ⁊ ecce
 cum nubibus celi filius hoīs ueniēs
 erat: ⁊ usqz ad uetustū diē p̄uenit.
 In conspectu eius prelatus ē: ⁊ ipsi
 datus ē p̄cipatus ⁊ uirtus ⁊ honor
 ⁊ regnū ⁊ ōnes p̄p̄i: tribus ⁊ lingue
 ipsi seruiant. Potestas eius potestas
 p̄petua: que nō trāsibit: ⁊ regnū eius
 quod nō corrūpetur. Ezechiel quoqz
 more pphetico per dauid christum
 significans qz carnem de dauid semie
 assumpsit: propter quam formā fui
 qua factus ē homo etiā seruus dei
 dicitur idem dei filius: sic eum pphē-
 tando prenūciat ex persona dei p̄is.
 Et suscitabo inq̄t super pecora mea
 pastorem unum: qui pascat ea seruū
 meum dauid: ⁊ ipse pascet ea: ⁊ ipse
 erit his īn pastorem. Ego autem do-
 minus ero eis īn deum: ⁊ seruus me'
 dauid princeps ī medio eorum: ego
 dominus locutus sum. Et alio loco:
 ⁊ rex inquit unus erit omnibus īn-
 perans ⁊ nō erunt ultra due gentes
 nec diuidēt amplius īn duo regna:
 neqz polluent ultra īn idolis suis: ab-
 ominationibus suis: ⁊ īn cunctis īn-
 quitatibus suis. Et saluos eos faciā
 de uniuersis sedibus suis: īn quibus
 peccauerūt ⁊ mundabo eos: ⁊ erunt
 mibi populus: ⁊ ego ero eis deus: ⁊
 seruus meus rex dauid super eos: ⁊

pastor unus erit omnium eorum.

De triū pphetarū uaticinio id est aggei zacharie et malachie. c. xxxv.

r Estāt tres minores pphete: q̄ pphetauerūt i fine captiuitatis aggeus: zacharias: malachias. Quorū aggeus christū et ecclām hac apti⁹ breuitate pphetat. Hec dicit dñs exercitū. Adhuc unum modicū ē: et ego cōmouebo celū et terram et mare et aridam: et oēs gentes mouebo: et ueniet et desideratus cūctis gētibus. Hec pphetia partim iam cōpleta cernit: partim sperat in fine complēda. Mouit eūm celū angeloz et syderum testimonio: quādo christ⁹ incarnatus ē. Mouit terrā ingenti miraculo de ipso uirginis partu. Mouit mare et aridam cū et i insulis et in orbe toto christus annūciatur. Ita moueri oēs gentes uidemus ad fidē. Jam uero qđ sequitur: et ueniet desideratus cūctis gentibus: de nouissimo eius expectat aduentu. Ut eūm desideratus eēt et expectatib⁹ cūctis gētibus: pri⁹ oportuit eū dilectū esse credētibus. Zacharias de christo et ecclā: exulta inquit ualde filia sion: iubila filia hierusalē: ecce rex tuus ueniet tibi iustus et saluator. Ipse pauper et ascēdens sup asinum et super pullū filiū asine. Et potestas eius a mari usq; ad mare: et a fluminibus usq; ad fines tē. hoc qñ factū sit: ut dominus christus in itinere iumento huius generis uteretur: i euāgelio legit ubi et hec prophetia cōmemoratur. ex parte quantum illi loco sufficere uisum ē. Alio loco ad istum christum in spiritu prophetie loquēs de remissione peccatorum per eius sanguinem. tu quoq; inquit in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos: de lacu in quo nō ē aqua. Quid p hunc lacum uelit intelligi possunt di-

uersa sentiri: etiā secundum rectam fidem. Mibi tamē uidetur nō eo significari melius: nisi humane miserie siccam profunditatem quodammō et sterilem: ubi nō sunt fluenta iustitie: sed iniquitatis lutum. De hoc quippe lacu in psalmo etiā dicitur: et eduxit me de lacu miserie et de luto fecit. Malachias pphetans ecclām quā p christū iam cernimus propagatā iudeis dicit apertissime ex psona dei. Non ē mihi uolūtas in uobis: et munus nō suscipiam de manu uestra. Ab ortu eim solis usq; ad occasum magnū ē nomen meum in gentibus: et in omni loco sacrificabitur et offerretur nomini meo oblatio mūda: quia magnus nomen meum in gētibus dicit domus. Hoc sacrificium per sacerdotiū christi secundum ordinē melchisedec: cū in omni loco a solis ortu usq; ad occasum deo iā uideam⁹ offerri. Sacrificiū autē iudeoz quibus dictum est: nō ē mihi uolūtas i uobis: nec accipiam de manibus uis munus: cessasse negare nō pnt: qui adhuc expectant alium christum: cum hoc qđ prophetatum legunt et impletū uidēt: impleri nō poterit nisi per ipsum. Dicit enim paulopost ex persona dei de ipso. Testamentum meum erit cum eo uite et pacis: et dedi ei timorē ut me timeret: et a facie noīs mei reuereret. Lex ueritatis erit i ore eius: i pace dirigēs ambulabit mecū: et multos ab iiquitate cōuertet: quoniā labia sacerdotis custodient scientiā: et legē inq̄rent d ore eius quoniā angelus dñi dīpotētus ē. Nec mirandū ē: quia dīpotētis dñi angelus dictus ē christus iesus. Sic enim seruus propter formam serui i qua uenit ad hoies: sic angelus ppter euangeliū quod nūciauit hominib⁹. Nam si grece ista ita iterpretemur: et euangeliū bona nūciatio ē et angelus nūcius. De ipso quippe iterum dicit.

Ecce angelū meū mittā: et prospiciet uiam ante faciē meā: et subito ueniet in templū suū dñs quē uos queritis: et angelus testamēti quē uos uultis: ecce ueniet dicit dominus deus ōipotēs et quis sustinebit diē introitus eius? aut quis sisset in aspectu eius? Hoc loco et primū et secundū christi pñciauit aduētum. Primū scilicet de quo ait. Et subito in templū suū ueniet dñs id ē in carnē suā: de qua dicit in euangēlio: soluite templū hoc et in triduo resuscitabo illud. Secundū uero ubi ait. Ecce ueniet dominus ōnipotēs: et quis sustinebit diē introitus eius: aut quis persister in aspectu eius? Quod autē dixit dominus quē uos queritis: et angelus testamēti quē uos uultis: significauit utiq; etiā iudeos secundū scripturas quas legunt christū querere et uelle. Sed multi eorū quē querierunt et uoluerūt: uenisse non agnouerunt: excecati in cordib⁹ suis prece-
dētibus meritis suis. Quod sane hic nominat testamētū: uel supra ubi ait testamētū meū erit cum eo: uel hic ubi dixit eū angelū testamēti: nouū pculdubio debemus accipere testamētum ubi sēpitema: nō uetus ubi tpa-
lia sūt pmissa: que p magno hic habentes plurimi iūfirmi: et deo uero taliū rerū mercede seruiētes: quā uident eis ipios abūdare turbātur. Proptēa q̄ idē ppheta: ut noui testamēti etnāz beatitudinē que nō nisi bonis dabit: distingueret a ueteris terrena felicitate que plerūq; datur et malis. Ingra-
uastis iquit sup me uerba uāa dicit dñs et dixistis. In quo detraximus de te: Dixistis uanus ē ōnis qui seruit deo. Et quid plus nobis quia custodiui-
mus obseruatiōes eius: et q; ābulauimus supplicātes ante faciē dñi ōni-
potētis. Et nūc uos beatificatis alienos et reedificāt oēs q; faciūt iniqua: aduersati sūt deo et salui facti sunt.

Hec oblocuti sūt qui timebant dñm: unusquisq; ad proximū suum. Et animaduertit dominus: et audiuit: et scripsit librum memorie in conspectu suo: eis qui timent dominū et reuerēt nomē eius: per istum librum significatum ē testamētū nouū. Deniq; qd sequit audiamus. Et erūt mihi dicit dominus ōipotens in die quam ego facio in acquiſtione: et eligam eos sic homo eligit filium suum seruientem sibi. Et cōuertemini et uidebitis inter iustum et iniustum: et inter seruientes deo et nō seruientē. Quoniam ecce dies ueniet ardēs sicut clibanus: et cremabit eos: et erūt oēs alienigene et omnes faciētes iniquitatē sic stipula. et incēdet illos dies qui adueniet dicit dominus omnipotens: et nō derelinquetur eorum radix neq; sermentum et orietur uobis timentibus nomen meū sol iustitię. et sanitas in pennis eius. et exibitis et exultabitis sicut uituli ex uinculis resoluti. Et cōculcabit iniquos et erūt cinis sub pedib⁹ uis in die in quo ego facio. dicit dominus omnipotens. Hic est qui dicitur dies iudicij: de quo suo loco si deus uoluerit loquemur uberius.

De esdra et machabeorum libris
.c. xxxvi.

p Ost hos tres pphetas aggeū: zachariā: malachiā p idē tps liberationis populi ex babylonica seruitute scripsit etiā esdras: q̄ magis rerū gestarū scriptor ē habit⁹ q̄ ppheta sicuti ē liber q̄ appellat hester. Lius res gesta in laudē dei nō longe ab his tēporibus inuenitur. Nisi forte esdras in eo christū prophetasse intelligēdus ē: q̄ iter iuuēs quosdam orta questione quid amplius ualeret in rebus: cum reges unus dixisset: alter uinuz: tertius mulieres: que plerūq; regibus

imperarēt: idem tñ tertio ueritatē sup
oia demonstrauit eē uictricē. Consul-
to aut euāgelio christū cognoscimus
eē ueritatē. Ab hoc tēpore apud iude
os restituto tēplo: nō reges sed p̄ict-
pes fuerūt usq; ad aristobolū. Quo-
ruz supputatio temporū nō in scrip-
turis sanctis que canonicē appellant
sed in alijs inuenit: in quibus sunt et
machabeorū librī: quos nō iudei sed
ecclia pro canonicis habet: pp̄ quo-
rūdam martyrum passiones uehemē-
tes atq; mirabiles qui anteq̄ christus
uenisset in carnē: usq; ad mortem pro
dei lege certauerūt: et mala grauissi-
ma atq; horribilia pertulerunt.

Qd̄ pphetica auctoritas oī origie
gētilis phie iueniat antiq̄or. c. xxxvij.

t Empore igit̄ n̄iorū pphetarū
quoz iam scripta ad notitiam
fere omnū gētū peruenerūt: philoso-
phi gentiū nondum erāt: qui hoc et̄
nomic uocarētur: qd̄ cepit a samio py-
thagora: qui eo tēpore quo iudeoruz
soluta ē captiuitas: cepit excellere at-
q; cognosci. Multo ergo magis ceteri
philosophi post pphetas reperiūt
fuisse. Nam ipse socrates athenēsis
magister omnū qui tūc maxime cla-
ruerunt tenens in ea parte q̄ moralis
ul̄ actiua dicit̄ principatū: post esdrā
i chronicis inuenitur. Nō multo post
etiā plato ē natus: qui longe ceteros
socratis discipulos anteiret. Quibus
si addamus etiā superiores q̄ nondū
philosophi uocabātur: septem scilicet
sapiētes: ac deinde phisicos qui thale-
ti successerūt: in perscrutanda natura
rerū studiū eius imitati. Anaximād̄
scilicet et anaximenē et anaxagoram
aliosq; nōnullos ateq̄ pythagoras p̄-
mus philosophiam p̄fiteretur: nec il-
li pphetas nostros ul̄ uniuersos tem-
porum antiquitate precedūt: quādo

quidē thales post quē ceteri fuerunt
regnāte romulo eminuisse fertur: qñ
de fontibus israel i eis litteris q̄ toto
orbe manarēt ppherie flumē erupit.
Soli igitur illi theologi poete: or-
pheus: linus: muse: et si quis alius a-
pud grecos fuit his prophetis hebre-
is quoz scripta in auctoritate habe-
mus: annis reperiūtur priores. Sed
nec ipsi uerū theologū nostrū moyse:
qui unū deū uerū ueraciter predi-
cauit: cuius nūc scripta i auctoritatis
canone prima sūt: tēpore preuenerūt.
Ac per hoc quantū ad grecos attinet
i qua lingua l̄e huius seculi maxime
floruerūt: nihil habēt vnde sapientiā
suā iactent: quo religione nostra ubi
uera ē sapiētia: si nō superior saltez
uideat antiquior. Verū quod faten-
dum ē nō quidē i grecia s; i barbaris
gētibus sicut iā in egypto añ moysen
nōnulla doctrina fuerat que illorum
sapiētia diceret. Alioquin nō cēt scrip-
tum i sanctis libris moysen crudituꝝ
omni sapiētia: egyptioꝝ: tūc utiq; qñ
ibi natus ē: et a filia pharaonis adop-
tatus atq; nutritus etiā liberalit̄ edu-
catus est. Sed nec sapiētia egyptiorū
sapiētia pphetarū n̄iorum tempore
antecedere potuit quādo quidez et a-
braaz ppheta fuit. Quid aut sapiētie
esse potuit in egypto: antequā eis isis
quam mortuā tanq̄ magnam deam
colēdā putarūt litteras traderet. isis
porro inachi filia fuisse prodit̄: q̄ pri-
mus regnare cepit argiuis: quando
iā abrae nepotes reperiūtur exortu.

Quod quedā factoz scripta eccle-
siasticus canon ppter nimia n̄ recepit
uetustate: ne p occasionē eoz falsa ue-
ris inferentur. c. xxxviij.

i Am uero si longe antiquiora
repetā: et ante illud grande di-
luuiū noster erit utiq; noe patriarcha

quē prophetā quoq; nō immerito dixerim. Si quidē ipsa arca quā fecit: et in qua cū suis euasit: prophetia nōz temporū fuit. Quid enoch septimus ab adam: Nōne etiā in canonica epla apli iude prophetasse p̄dicatur: quorum scripta ut apud iudeos et apud nos i auctoritate nō essent: nimia fecit antiquitas: propter quod uidebāt suspecta esse habēda: ne p̄ferētur falsa p̄ ueris. Nam et p̄ferūtur quedā que ipsoz esse dicātur: ab eis qui pro suo sensu passim quod uolūt credunt sed ea castitas canonis nō recepit: non q̄ eoz hominū qui deo placuerūt reprobetur auctoritas: sed q̄ ista esse nō credantur ipsoz. Nec mirū debet uideri q̄ suspecta habētur: que sub tāte antiquitatis nomie proferūtur: quando quidē in ipsa historia regū iude et regum israel: q̄ res gestas cōtinet: de quibus eidē scripture canonicē credim⁹: cōmemorātur plurima que ibi nō explicantur: et dicūtur i libris alijs iueniri quos p̄phete scripserūt: et alicubi eorum quoq; p̄phetarū noia nō tantur: nec tñ iueniūtur i canone quē pplus dei recepit. Cuius rei: fateor: causa me latet nisi q̄ existimo ēt ipsoz quibus ea que i auctoritate religiōis esse deberēt: sanctus utiq; sp̄s reuelabat: alia sicut hoies historica diligētia: alia sicut p̄phetas inspiratiōe diuina scribere potuisse: atq; hec ita fuisse distincta: ut illa tanq̄ ipsis: ista uo tanquā deo p̄ ipsoz loquēti iudicārēt esse tribuēda: ac si illa p̄tinerēt ad uertatē cognitionis: hec ad religiōis auctoritatē i qua auctoritate custodit canon: preter que si qua iam etiā sub nomine uerorū prophetaz scripta p̄ferūtur: nec ad ipsam copiā sciētie ualent. Quoniam utrū eoz sint quorū esse dicūtur incertū ē: et ab hoc eis nō adhibetur fides: maxime his i quib⁹ etiā cōtra fidē librorū canonicorum

quedā legūtur: propter quod ea prorsus illoz nō esse apparet.

De hebraicis līs q̄ nūquā i sue lingue pprietate nō fuerunt. c. xxxix.

n On itaq; recedendū ē: quod nō nulli arbitrātur hebreā tm̄ linguam p̄ illū qui uocabat heber: unde hebreoz uocabulū ē fuisse seruatam atq; inde ad abraam peruenisse: hebreas autē lās a lege cepisse que data ē p̄ moysen: sed potius p̄ illā successiōnem patrum memoratam linguam cū suis līs custoditā. Deniq; in p̄plo dei moyses cōstituit q̄ docendis līs p̄essent: prius q̄ diuine legis ulla nosset lās. Nos appellat scriptura grammatoisagogos q̄ latine dici p̄nt liarum inductores ul' introductores eo q̄ eas inducāt id ē introducāt quodammodo in corda discentiū: ul' i eas potius ipsoz quos docēt. Nulla igit gens de antiquitate sapiētie sue super patriarchas et p̄phetas nōz quibus inerat diuina sapiētia ulla se iniq̄tate iactauerit: quādo nec egyptus iuenit que solet falso et inaniter de suarum doctrinarū antiquitate gloriari: quālicūq; sua sapiētia patriarchaz nōz tēpore sapiētiā peruenisse. Neq; eim quisquam dicere audebit mirabilium disciplinarum eos peritissimos fuisse antequā litteras nosset: id ē antequā isis eo uēisset: easq; ibi docuisset. Ipsa porro eorum memorabilis doctrina q̄ appellata ē sapiētia: qd erat nisi maxime astronomia: et si qd aliō taliam disciplinarū magis ad exercēda ingenia: q̄ ad illuminādas mētes sapiētia uera ualere solet. Nam quod ad philosophiā attinet: q̄ se docere aliquid p̄fitetur unde fiant hoies beati: circa tempora mercurij quē trismegistum uocauerunt: in illis terris eius modi studia claruerūt: Longe quidez

ante sapiētes q̄ philosophos habuit grecia. Sed tamē post abraā ⁊ isaac: ⁊ iacob ⁊ ioseph. Nimirum etiā post ipsum moysen. Eo quippe tempore quo moyses natus ē fuisse reperitur atlas ille magnus astrologus frater promethei: maternus auus mercurij maioris: cuius nepos fuit trismegist⁹ iste mercurius.

De egyptioꝝ mēdacissīma vanitate: q̄ antiquitate sciētie sue centummillia ascribit annorum. c. xl.

f Rustra itaq; uanissima p̄sumptione garrūt quidā dicētes: ex quo egyptus rationē syderū cōprehēdit: amplius q̄ centū annorum milia numerari. In q̄bus eim libris istum collegerūt numerū: qui nō multū añ annorū duo milia litteras magistra iside didicerunt. Non eim paruus est auctor i historia uarro q̄ hoc pdidit: quod a litterarū etiā diuinarū ueritate nō dissonat. Lum eiz ab ipso p̄mo homine q̄ appellatus ē adam nō dum sex annoꝝ milia cōpleātur: quo modo non isti ridēdi potius q̄ refelendi sunt: qui de spatio tēpoꝝ taz diuersa ⁊ huic explore ueritatē tā cōtraria psuadere conātur. Cui eiz narranti melius preterita credim⁹: q̄ qui etiā futura pdixerit q̄ p̄sentia tam uidemus. Nam ⁊ ipsa historicoꝝ inter se dissonātia copīā nobis p̄bet ut eis potius credere debeamus: qui diuine quam tenemus nō repugnāt historie. Porro aut ciues ipie ciuitatis diffusī usquequaꝝ p̄ ceteras: cū legūt hoies doctissimos quoꝝ nulliūs cōtēnēda uideatur auctoritas: iter se de rebus gestis ab etatis n̄e memoria remotissimis discrepātes: cui credē potius debeāt nō inueniūt. Nos uero in n̄e religiōis historia fulti auctoritate diuina: q̄cquid ei resistit nō dnbitam⁹ eē

fallissimū: quomodolibet sese habeāt cetera i secularib⁹ līs: q̄ siue uera siue falsa sint nihil momenti afferunt quo recte beateq; uiuamus.

De philosophicarū opinionū dissentionibus: ⁊ canonicaz apud ccclia cōcordia scripturarum. c. xli.

u T autē cognitionē omittamus historie: ipsi philosophi a q̄bus ad ista p̄gressi sumus: qui nō uident laborasse i studijs suis: nisi ut inuenirent quō uiuendū esset accōmodate ad beatitudinē capeffendā: cur dissentierunt ⁊ a magistris discipuli ⁊ iter se cōdiscipuli: nisi quia ut hoies hūanis sensibus ⁊ hūanis rationationib⁹ ista quesierūt. Ubi q̄uis eē potuerit ⁊ studium gloriandī: quo q̄sque alio sapientior ⁊ acutior uideri cupit: nec snie quodāmodo addictus aliene: sed sui dogmatis ⁊ opinionis inuētor tñ ut nōnullos ul' etiā eoz plurimos fuisse cōcedaz: quos a suis doctorib⁹ l' discēdi socijs amor ueritatis abrupeit: ut p̄ ea certazēt quā ueritatē putazēt siue illa eēt siue nō eēt: cū aiūt quo vl' qua ad beatitudinē pueniatur: humana se porrigit ifelicitas: si diuina nō ducit auctoritas. Deniq; auctores nū i quibus nō frustra sacrarum litterarum figitur ⁊ terminatur canon: absit ut iter se aliqua ratione dissentiat. Quō nō immerito cuz illa sciberēt eis deū ul' p̄ eos locutū nō pauci i scholis atq; gymnasijs litigiosis disputatiōib⁹ garruli sed i agris atq; i urbibus cuz doctis atq; indoctis tot antique ppli crediderūt. Ipsi sane pauci esse debuerunt ne multitudinē uilesceret: quod carum religione eē oporteret: nec tñ ita pauci ut eorum nō sit miranda cōsensio. Neq; eim i multitudinē phōrū qui labore etiam litterario montimenta suoꝝ dogmatum reliquerūt facile

quis inuenerit iter quos cuncta quae sentire conueniant: quod ostendere hoc ope longum est. Quis autem secte cuiuslibet auctor sic est in hac lacedaemonicola ciuitate approbatus: ut ceteri improbarent quae diuersa et aduersa senserunt. Nonne apud athenas et epicurei clarebant asserentes res humanas ad deorum curam non pertinere: et stoici quae contraria sentientes: eas regi atque muniri deis adiutoribus atque tutoribus disputabant. An miror cur anaxagoras reus factus sit quia solem dixit esse lapidem ardentem: negans utique deum cum in eadem ciuitate gloria floruerit epicurus: uixeritque securus: non solum solue uel ullum sydem deum esse non credens: sed nec iouem nec ullum deorum omnino in mundo habitare contendens: sed ad quae praesces hominum supplicationesque perueniant. Nonne ibi aristippus in uoluptate corporis summum bonum ponens: ibi antisthenes uirtute animi potius hominem beatum fieri asseuerans: duo philosophi nobiles et ambo socratici in tam diuersis atque iter se contrariis finibus uite summam locantes: quorum etiam ille fugiendae: iste administrandae sapienti dicebat esse rempublicam: et ad suam quaeque sectam sectandam discipulos congregabat: Nempe palam in conspicua et notissima portico: in gymnasijs: ac praeuatis cateruatum: et in hortulis: et in locis publicis: pro sua quaeque opinione certabant. Alij asserentes unum: alij innumerabiles mundos: ipsum autem unum alij ortum esse: alij uero initium non habere: alij iteriturum: alij semper futurum: alij mente diuina: alij fortuito et casibus agi. Alij mortales esse animas: alij immortales. Et quae immortales alij reuolui in bestias: alij nequaquam. Qui uero mortales alij mox iterire post corpus: alij uiuere et postea uel paululum uel diutius: non tamen semper. Alij constituentes in corpore finem boni: alij in animo: alij in utroque.

Alij extrinsecus posita etiam bona ad animam et corpus addentes. Alij sensibus corporis semper: alij non semper. Alij putantes nunquam esse credendum. Has et alias pene innumerabiles dissensiones philosophorum: quis unquam populus: quos senatus: que potestas uel dignitas publica impie ciuitatis: diiudicandas et alias peribandas ac recipiendas: alias improbandas repudiandasque curauit: ac non passim sine ullo iudicio confuseque habuit in gremio suo tot controuersias hominum dissidentium: non de agris et domibus uel quacumque pecuniaria ratione: sed de his rebus quibus aut misere uiuitur aut beate: et ubi si uera aliqua dicebatur: eadem et falsa prorsus licentia dicebant: ut non frustra talis ciuitas mysticum uocabulum babilonis acceperit. Babilon quippe interpretatur confusio quod nos iam dixisse meminimus. Nec intere diabolo regi eius quae contrariis iter se rixent erroribus: quos merito multe uarietate impietatis propter possidet. At uero populus: gens illa: illa ciuitas: illa respublica: illi israelite quibus credita sunt eloquia dei: nullo modo pseudo prophetas cum ueris prophetis pari licentia confuderunt: sed concordantes inter se atque in nullo dissentientes sacrarum litterarum ueraces ab eis agnoscebant et tenebantur auctores. Ipsi erant eis philosophi: hoc est amatores sapientie: ipsi sapientes: ipsi theologo: ipsi prophetae: ipsi doctores peribitatis atque pietatis. Quicumque secundum illos sapuit et uixit: non solum homines sed secundum deum qui per illos locutus est sapuit et uixit. Ibi si prohibitum est sacrilegium: deus prohibuit. Si dictum est honora patrem tuum et matrem tuam: iussit deus: si dictum est non mechaberis: non homicidium facies: non furaberis: et cetera huiusmodi non haec ora humana sed diuina oracula fuderunt. Quicquid philosophi quidam inter falsa quae opinati sunt uerum uidere potuerunt et

laboriosis disputationibus persuadere moliti sūt: q̄ mundum istum de' fecerit: eumq̄ ipse providentissimus administraret: de honestate uirtutum: de amore patrie: de fide amicitie: de bonis opibus atque omnib' ad mores probos pertinētibus rebus: quāuis nescientes ad quem finem ⁊ quonā mō eēt ista omnia referenda: pphetiis hoc ē diuinis uocib': quāuis per hoies in illa ciuitate p̄lo cōmēdata sūt: nō argumentationum concertationib' inculcata ut nō hominis ingeniū s̄ dei eloquium contēnere formidaret: qui illa cognosceret.

Qua dispensatione prouidētie dei scripture sacre ueteris testamenti ex hebreo in grecum eloquium translate sint: ut uniuersis gentibus innotescerent. c. xliij.

h As sacras litteras etiā un' ptolemeoz reguz egypti nosse studuit ⁊ habere. Nā post alexādrī macedonis qui etiā magnus cognōiatus ē mirificētissimā minimeq̄ diuturnam potentiā qua uniuersam asiam immo pene totū orbem partim uī et armis: partim terrore subegerat. qm̄ inter cetera oriētis regna etiā iudeam ingressus obtinuit. Eo mortuo comites eius cū regnū illud amplissimum nō pacifice iter se possessuri diuisisset sed potius dissipasset bellis oīa vastaturi. Ptolemeos reges habere cepit egyptus: quoꝝ p̄mus lagi filius multos ex iudea captiuos in egyptū transfulit. Huic autē succedēs ptolemē' alius qui appellatus est philadelphus oēs quos ille adduxerat subiugatos liberos redire pmisit: insuper ⁊ dona regia i templū dñi misit: petiuoꝝ ab elazaro tūc pontifice dari sibi scripturas quas p̄fecto fama audierat pdicante diuinās: ⁊ ideo cōcupuerat ha-

bere i bibliotheca quā nobilissimā fecerat. Has ei cū misisset idē pontifex hebreas: post etiā ille itē p̄tes postulauit: ⁊ dati sūt ei. lxxij. de singulis tribubus duodecim seni hoies lingue utriusq̄ doctissimi: hebreē scilicet atq̄ grece. Quorum interpretatio ut .lxx. uocetur iaz obtinuit cōsuetudo. Traditur sane tam mirabilē ac stupenduz planeq̄ diuinū i eorum uerbis fuisse cōsensum: ut cū ad hoc opus separatim singuli sederint: ita eim eoz fidez ptolemeo placuit explorare: in nullo uerbo quod idem significaret ⁊ tantundem ualeret: ⁊ in uerboꝝ ordine alter ab altero discreparet: s̄ tāq̄ un' eēt itēpres: ita qd̄ oēs itēpretati s̄t unum erat: quoniam re uera sp̄ritus erat unus i oibus. Et ideo tam mirabile dei munus acceperāt: ut illarum scripturarum nō tanq̄ humanarum: sed sicut erāt tāquam diuinarum etiā isto modo cōmendaret auctoritas: credituris quādoq̄ gētibus pfutura quod iam uidemus effectum.

De auctoritate .lxx. interpretum: que saluo honore hebraice lingue oibus sit itēpretibus preferēda. c. xliij.

n Am cū fuerint ⁊ aliī itēpres q̄ ex hebreā in grecā linguā sacra illa eloquia trāstulerūt: sic aquila: symmachus. theodotion: sicut et illa ē itēpretatio cuius auctor nō apparet: et ob hoc sine nomie itēpretis quinta editio nuncupat: hanc tñ que septuaginta ē tanq̄ sola eēt sic recipit ecclā: eaque utūt greci ppli christiani: quoꝝ pleriq̄ utrū alia sit aliqua ignorant. Ex hac septuaginta itēpretatione etiam in latinam linguam itēpretatum ē quod latine ecclesie tenent: quamuis non defuerit i nostris temporibus presbyter hieronymus: homo doctissimus ⁊ omnium trium

linguarū peritus: q̄ nō ex greco sed ex hebreo in latinum eloquiū eadē cōuertit scripturas: sed eius tantum literarum laborem quāuis iudei fateant esse ueracē. lxx. uero interpretes in multis errasse cōtendāt: tamē eccle christi tot hominum auctoritati ab elazaro tunc pontifice: ad hoc tantum opus electorum neminem iudicāt preferendum: quis et si nō in eis unus apparuisset sp̄s sine dubitatione diuinus: sed inter se uerba interpretationis sue .lxx. docti more hominū contulissent ut quod placuisset omnib⁹ hoc maneret: nullus eis unus itēpres debuit anteponi. Cum uero tantū in eis signū diuinitatis apparuit: p̄fecto quisquis alius illarum scripturarū ex hebreo in quālibet aliā linguā itēpres ē uerax: aut cōgruit illis. lxx. itēpresibus aut si congruē nō uideat: altitudo ibi prophetica esse credēda ē. Spirit⁹ eiz qui in prophetis erat quādo illa dixerunt: idem ipse erat in septuaginta uiris quādo illa sunt itēpresati. Qui p̄fecto auctoritate diuina et aliud dicē potuit: tanquā p̄pheta ille utrunque dixisset: quia utrunq; idem sp̄s diceret: et hoc ipsum aliter: ut si nō eadem uerba: idem tamen sensus bene intelligentibus dilucesceret: et aliquid p̄termittēre: et aliquid addere: etiam ut hinc ostenderet nō humanam fuisse in illo opere seruitutē quam uerbis debebat itēpres: sed diuinam potestatem que mentem replebat et agebat itēpresis. Nonnulli autē codices grecos interpretationis. lxx. et ex hebreis codicibus emendādos putarūt: nec tamē ausi sūt detrahēre quod hebrei nō habebant et. lxx. posuerūt: sed tantūmodo addiderunt que in hebreis inuenta apud. lxx. nō erant: eaque signis quibusdam in stellarum modū factis: ad capita eorundem uersuum notauerūt: q̄ signa asteris cos uocant.

Illā uero que nō habēt hebrei: habēt aut. lxx. similiter ad capita uersuum iacētibus uirgulis sicut scribūtur unice signauerunt. Et multi codices greci has notas habētes usquequaq; diffusū sūt: et latini. Que aut nō p̄termisa ul' addita: s; aliter dicta sūt: siue lium sensum faciant et ipsum nō abhorrentem: siue alio modo eundē sensum explicare monstrētur. nisi utriusque codicibus inspectis nequeēt reperiri. Si igit ut oportet nihil aliud intueamur in scripturis illis nisi qd per hoies dixerit dei sp̄s: q̄cquid ē in hebreis codicib⁹ et nō ē apud itēpreses .lxx. noluit hoc p̄ istos s; p̄ illos p̄phetas dei sp̄s dicere: q̄cquid uero ē apud. lxx. in hebreis autē codicib⁹ nō est: per istos maluit q̄ per illos idem sp̄s dicere: sic ostēdens utrosq; fuisse p̄phetas: Isto eim modo alia p̄ esaiā: alia per hieremiā: alia per alium atq; alium prophetam: uel aliter eadem p̄ hunc ac per illū dixit ut uoluit. Quicquid porro apud utrosq; inuenitur: per utrosque dicere uoluit unus atq; idem spiritus: sed ita ut illi p̄cederēt prophetādo: isti sequerētur prophetice illos itēpresando. Quia sicut in illa uera et cōcordātia dicētibus spiritus pacis unus fuit: sic et in istis nō secum conferentibus et tamen tanq̄ ore uno cuncta itēpresatibus: idem spiritus unus apparuit.

Quid intelligendum sit de niniuitarum excidio cuius denuntiatio in hebreo quadraginta dierū spatio tenditur: in septuaginta autē tridui breuitate concluditur. c. xliij.

f Ed ait aliquis. Quomō itiam qd ionas p̄pheta dixerit niniuitis utrum tridui et niniue euertēt: an. xl. dies? Quis enim nō uideat nō potuisse utruq; tunc dici a propheta

qui missus fuerat terrere cōminatiōe imminētis exitū ciuitatē: cui si tertio die fuerat futurus iterit: nō utiq; die quadragesimo si aut quadragesimo nō utiq; tēto? Si ergo a me q̄rit quid ionas hoꝝ dixerit: hoc puto poti⁹ q̄ legit i hebreo: quadraginta dies ⁊ niuiue subueret. Septuagita q̄ppe longe posteri⁹ interpretati aliud dicere potuerūt: q̄ tñ ad rē p̄tineret: ⁊ in unū eundēq; sensū q̄uis sub altera significatione cōcurreret: ammoneretq; lectorem utraq; auctoritate nō sprete ab historia sese atollē: ad ea req̄rēda p̄pter q̄ significāda historia ipsa conscripta ē. Sexta sūt q̄ppe illa in niuiue ciuitate: s; aliqd etiā significauerunt q̄ modū illi⁹ ciuitatis excedat: sicut gestū ē q̄ ipse p̄pheta in uētre ceti triduo fuit: ⁊ tñ aliū significauit i profūdo inferni triduo futurū qui domin⁹ ē omniū prophetarū. Quapropter si per illā ciuitatē recte accipit ecclia gētium: propheticē figuratur euersa scilicet per penitentiam: ut qualis fuerat iam nō eēt. Hoc quoniā per christuz factum ē in ecclia gentium: cuius illa niuiue figuram gerebat: siue per .xl. dies siue per triduum idem ipse significatus ē christus. Per quadraginta scilicet q; tot dies peregit cū discipul⁹ suis post resurrectionē suā ⁊ ascēdit i celū: p̄ tridū uero quia die tertio resurrexit: tanq̄ lectorē nihil aliud q̄ historie rerū gestarū inherere cupiētē de somno excitauerit. lxx. interpretes ydēq; p̄phete: ad p̄scrutandū altitudinē p̄phetie: ⁊ quodāmō dixerint: in .xl. dieb⁹ ipsū querē in quo ⁊ tridū poteris iuenire: illud i ascēsiōne hoc i eius resurrectione repies. Propter q̄ utroq; numero significari cōueniētissime potuit: quoz unum p̄ ionam p̄phetam: alterū p̄ lxx. interpretū p̄phetiam: tamē unus atque idem sp̄s dixit. Longitudinē fugio: ut nō hec per

multa demonstrarem in quib⁹ ab hebraica ueritate putatur. lxx. interpretēs discrepare: ⁊ bene itellecti iuentū esse cōcordes. Unde etiā ego p̄ meo modulo uestigia sequēs ap̄lorū: quia et ipsi ex utriq; id ē ex hebreis ⁊ ex. lxx. testimonia prophetica posuerūt: utraque auctoritate utendū putauit: quoniam utraque una atque diuina ē. S; iā q̄ restat ut possumus exequamur.

Quod p⁹ istaurationē tēpli p̄phetas iudei habere destiterūt: ⁊ exinde usq; ad natiuitatē christi p̄tinuis aduersitatib⁹ sint afflicti ut p̄bare⁹ alii⁹ tēpli edificationē propheticiis uocib⁹ fuisse promissam. c. xlv.

p Osteaq; gēs iuda ea cepit n̄ h̄re p̄phetas: proculdubio deterior facta ē: eo scilicet tēpore quo se sperabat istauratione tēplo post captiuitatē q̄ fuit i babilonia futuram eē meliorē. Sic quippe itelligebat p̄plus ille carnalis quod prenūtiatū ē per aggeum prophetam dicentem. Magna erit gloria domus istius nouissime plusq; prime: quod de nouo testamēto dcm eē paulo post superius demonstrauit: ubi ait aperte christum promittēs: et mouebo oēs gētes: ⁊ ueniet desideratus cūctis gētibus. Quo loco septuagita inēpretes aliū sensum magis corpori q̄ capiti: hoc ē magis ecclie q̄ christo cōueniētē p̄phetica auctoritate dixerūt. Ueniet q̄ electa sūt dñi o cūctis gētibus: id ē hoies o quib⁹ ipse iesus in euāgelio: multi iquit uocati: pauci uero electi. Talib⁹ enim electis gentium: domus dei edificatur p̄ testamentum nouum lapidib⁹ uiuis: longe gloriosior q̄ templum illud fuit q̄ a rege salomone constructum ē ⁊ p⁹ captiuitatem istaurationem. Propter hoc ergo nec prophetas ex illo tēpore habuit illa gēs: s; ml̄tis cladib⁹

afflicta ē ab alienigenis regib⁹: ipsiq³ romanis: ne hāc aggei pphetiā i illa instauratiōe tēpli opinaref impletaz. Non multo eim post adueniēte alexandro subiugata ē: qñ 7 si nulla facta ē uastatio: quoniam non sunt ausi ei resistere: 7 ideo placatū facillime subditi receperūt: nō erat tamē gloria tāta domus illius: quāta fuit i suoꝝ regū libera potestate. Hostias sane alexander imolauit i dei templo: nō ad eius cultū uera pietate cōuersus s; impii uanitate cū dñs eū falsis colendū putās. Deinde ptolemeus lagi filius: quod supra cōmemorauī post alexādrī mortē captiuos inde in egyptum trāstulit: quos eius successor ptolemeus philadelphus beniuolētissime ide dūmisit: per quē factum ē quod paulo ante narraui: ut. lxx. interpretū scripturas haberemus. Deinde cōtriti sūt bellis que i machabeoz libris explicātur. Post hec capti a rege alexādrīe ptolemeo q̄ ē appellatus epiphanes: ide ab antiocho rege syrie multis et grauissimis malis ad idola colēda cōpulsī templūq; ipsum repletū sacrilegis superstitionib⁹ gentiū: qō tñ dux eoz strenuissimus iudas qui ēt machabeus dictus est antiochi ducibus pulsīs ab illa omni idolatrie cōtaminatione mūdauit. Non aut multo p⁹ alcius quidā per ambitionē cum a genere sacerdotali effet alienus: quod nefas erat pontifex factus ē. Hic etiā post annos fere quinquagita: i quib⁹ eis tamē pax nō fuit: q̄uis aliqua et prospere gesserint: p̄mus apud eos aristobolus assumpto diademate 7 rex 7 pontifex factus ē. Antea quippe ex quo de babilonie captiuitate reuersi sūt: templūq; instauratū est: nō reges sed duces ul' p̄cipes habuerūt: q̄uis 7 qui rex ē possit dici princeps a p̄cipatu imperādī: 7 dux eo q̄ sit ductō exercitus. Sed nō cōtinuo quicunq;

principes ul' duces sūt: etiā reges dici possūt: quod iste aristobol⁹ fuit. Cui successit alexander etiā ipse rex 7 pōtifer: qui crudeliter in suos regnasse traditur. Post hūc uxor eius alexandra regina iudeorū fuit: ex cuius deinceps tēpore mala sunt eos secuta grauiora. filij quippe hui⁹ alexādre aristobol⁹ 7 hyrcan⁹ iter se deiceps d̄ iperio dimicātes: uires aduersus israheliticā gentē puocauere romānas. Hyrcanus nāq; ab eis cōtra fratrem poposcit auxiliū. Tūc iā roma subiugauerat africā 7 greciā: lateq; ēt alijs orbis partibus imperās: tāq; seipsaz ferre nō ualens. se suaq; quodammō magnitudine fregerat. Peruenerat q̄ppe ad seditiōes domesticas graues atq; inde ad bella socialia: moxq; ciuilia: tātūq; se cōminuerat atq; cōtriuera: ut ei mutādus reipublice stat⁹ quo regeret regib⁹ imineret. Pōpeius ergo romani ppli p̄clarissim⁹ p̄nceps iudeā cū exercitu igressus ciuitatē capit: tēplū reserat: nō deuotione supplcis s; iure uictoris: 7 ad sācta sāctoꝝ quo nisi summū sacerdotē nō licebat intrare: nō ut uenerator s; ut p̄phanator accedit. Cōfirmatoq; hyrcani pōtificatu: 7 subiugate gēti iposito custode ātipatro: quos tūc pcuratores uocabāt: uinctū secū aristobolū ducit. Et ex illo die iudei etiā tributarij romanorū esse ceperūt. Postea cassius etiā templū expoliāuit. Deinde post paucos annos etiā herodem alienigenaz regē habere meruerūt: quo regnante natus est christus. Jam cū uenerat plenitudo tēporis significata p̄phetico spiritu p̄ os patriarche iacob: ubi ait. Nō deficiet princeps d̄ iuda neq; dux ex femorib⁹ eius: donec ueniat cui repositū est: 7 ipse erit expectatio gentium. Non ergo defuit iudeorum princeps ex iudeis usq; ad istum herodē: quē p̄mū acceperūt alienigenaz

regē. Tēpus ergo erat ut ueniret ille cui repositū erat: qđ nouo pmissū est testamēto: ut ipse eēt expectatio gētū. Fieri autē n̄ possēt ut expectarēt gētes eū uētūrū: sic eū cernim⁹ expectari ut uēiat ad faciēdū iudiciū i claritate potētie: nisi p̄us crederēt i eū eū uēit ad patiēdū iudiciū i hūilitate patiētie.

De ortu saluatoris n̄i secundū qđ uerbū caro factū ē: et de dispersiōe iudeorum per omnes gentes sicut fuerat prophetatum. c. xlvj.

r Egnante ergo herode in iudea apud romanos autē iā mutato reipub. statu i perate cesare augusto: et p̄ eū orbe terre pacato natus ē christ⁹ secundū precedentē pphetiā in bethlehem iude: homo manifest⁹ ex hoīe uirgie: deus occultus ex deo p̄ie. Sic eim ppheta p̄dixerat. Ecce uirgo i utero cōcipiet et pariet filiū: et uocabit nōm ei⁹ emanuel: qđ ē interpretatū nobiscū deus. Qui ut se cōmēdaret deū multa miracula fecit: ex quib⁹ quedā quantū ad eū predicandū satis uisus ē esse: scriptura euangelica continet. Quorū primū est qđ tam mirabiliter natus ē: ultimum autē qđ cum suo resuscitato corpore a mortuis ascendit ad celum. Iudei autē qui eum occiderunt et in eū credere noluerūt: quia oportebat eū mori et resurgere: uastati infelicius a romanis funditusq; a suo regno ubi iam eis alienigine dominabatur eradicati sūt: dispersiq; p̄ terras. Quādoquidē ubiq; nō desūt p̄ scripturas suas testimonio nobis sūt p̄ pphetias nos nō finxisse de christo quas plurimi eorū considerātes: et añ passiōē et maxime p̄ eius resurrectiōē crediderūt in eū: de quib⁹ p̄dictū ē. Si fuerit numerus filiorū israel sic arena maris: reliq;e salue fiēt. Ceteri uero excecati sūt: de quib⁹ predictū ē.

fiat mensa eorū corā ipsis in laqueis et in tribulationē et in scandalū obscurantur oculi eorū ne uideāt: et dorsus eorū semper incurua. Proinde cum scripturis n̄is n̄ credūt: cōplēt in eis sue quas ceci legūt: nisi q̄s forte dixerit illas pphetias christianos finxisse de christo: que sibylle noīe ul' aliorū proferūtur: si que sunt que nō p̄tinēt ad populum iudeorum. Nobis quidē ille sufficiūt que de n̄orum inimicorū codicibus proferūtur quos agnosci mus p̄pter hoc testimoniū qđ nobis inuēti perhibent: eosdem codices habendo atq; seruādo per ōnes gentes: etiā ipsos eē disp̄sos quaquauersum christi ecclia dilatat. Nā: pphetia in psalmis quos etiā legūt de hac re p̄missa ē ubi scriptū ē. Deus me⁹ misericordia eius p̄ueniet me. Deus meus demonstrauit mihi de inimicis meis. Ne occideris eos ne quādo obliuiscā legē tuā. Disperge eos et i uirtute tua. Demonstrauit ergo deus ecclie i eius inimicis iudeis gratiam misericordie sue: quoniā sicut dicit ap̄lus delictum eorū salus ē in gētibus. Et ideo nō occidit: id ē nō ē in eis perdidit qđ sūt iudei: q̄uis deuicti et oppressi fuerint a romanis: ne oblitū legem dei ab hoc de quo agimus testimoniū nihil ualeret. Ideo parū fuit ut diceret ne occideris eos ne qm obliuiscā legē tuā: nisi etiā adderet disp̄ge eos qm si cuz isto testimonio scripturarū i sua tantūmodo terra nō ubiq; essent: p̄fecto ecclia q̄ ubiq; ē eos pphetiarū q̄ de christo premisse sūt testes in omnib⁹ gentibus habere nō posset.

An ante t̄pa christi aliq; fuerint extra israeliticū genus: qđ ad celestis ciuitatis consortiū p̄uenierint. c. xlvj.

q Uaprop̄t quisq; alienigena id ē non ex israel p̄genitus: nec ab

illo pplo i canone faciarū litterarum
receptus: legit aliqd pphetaſſe d̄ chri-
ſto: ſi in n̄iam notitiā uenit aut uene-
rit: ad cumulū a nobis cōmemorari
pōt nō q̄ neceſſarius ſit et ſi deſit: ſed
q̄ nō credit̄ fuiſſe incōgrue ⁊ in alijs
gētibus hoies quibus hoc myſteriuꝝ
reuelatū ē: ⁊ qui hec etiā p̄dicere im-
pulſi ſunt: ſiue participes eiꝝ dē gra-
tie fuerint ſiue expertes: ſiue p̄ malos
angelos docti ſint: quos etiā p̄ſentem
chriſtū quē iudei n̄ agnoſcebāt ſcim⁹
fuiſſe cōfeſſos. Nec ipſos iudeos exi-
ſtīmo audere contēdere: neminē perti-
nuiffe ad deū p̄ter iſraelitas: ex quo p̄
pagatio iſrael eē cepit reprobato eiꝝ
fratre maiore. Populus eim̄ re uera
qui dei pplus p̄prie diceret̄ null⁹ ali⁹
fuit. Homines aut̄ quosdā nō terrena
ſed ſocietate celefti ad ueros iſraelitas
ſuperne ciues patrie p̄tinētes: etiā in
alijs gētibus fuiſſe negare non p̄nt.
Quia ſi negāt facillime cōuincuntur
de ſācto ⁊ mirabili uiro iob: q̄ nec idi-
gena nec p̄ſelytus id ē aduena populi
iſrael fuit: ſed ex gēte idumea genus
ducēs: ibi ortus ibidē mortuus. Qui
diuino ſic laudatur eloquio: ut qd̄ ad
iuſtitia pietatemq̄ attinet etiā nullus
ei homo ſuorum temporū coequet̄.
Que tēpora eiꝝ quāuis nō inuenia-
mus in chronicis: colligimus tamē ex
libro eiꝝ quē pro ſui merito iſraeli-
te in auctoritatē canonicā receperūt:
tertia generatione poſteriorē fuiſſe q̄
iſrael. Diuinitus aut̄ fuiſſe p̄uiſuz nō
dubito: ut ex hoc uno ſciremus etiā
p̄ alias gentes eē potuiſſe q̄ ſecunduz
deū uſxerūt eiꝝ placuerūt p̄tinentes
ad ſpiritualē hieroſolymā. Quod ne
mini cōceſſum fuiſſe credendū ē: niſi
cui diuinitus reuelatus ē un⁹ media-
tor dei ⁊ hominū homo chriſtus ie-
ſus qui uēturus in carne ſic antiquis
ſancis p̄nūciabat̄: quēadmodum
nobis ueniſſe nūciat⁹ ē ut una eadēq̄

fides p̄ ipſum ōnes in dei ciuitatem:
dei domum: dei templū p̄deſtinatos
perducatur ad deū. Sed quecūq̄ alioꝝ
pphetie de dei per ieſum chriſtū gr̄a
p̄ferūtur: poſſunt putari a chriſtianis
eſſe conficte. Ideo nihil ē firmitus ad
cōuincendos quoslibet alienos: ſi de
hac re contenderint noſtroſq̄ fulciē-
dos ſi recte ſapuerint: q̄ ut diuina p̄-
dicta de chriſto ea proferātur: que in
iudeoꝝ codicibus ſūt ſcripta. Quib⁹
auulſis de p̄p̄ris ſedibus: ⁊ p̄ hoc
teſtimoniū toto orbe diſperſis: chriſti
uſquequaꝝ creuit eccleſia.

Prophetiā aggei qua dixit maio-
rem futuram gloriā domus dei q̄ p̄-
mū fuiſſet: nō in reedificatione tēpli:
ſed i eccleſia chriſti. c. xlvij.

h Ec domus dei maioris ē glo-
rie: q̄ fuerit illa p̄ma: lignis et
lapidib⁹ ceteriſq̄ p̄cioſis reb⁹ metal-
liſq̄ cōſtructa. Nō itaq̄ aggei p̄phe-
tia i tēpli illius iſtauratiōe cōpleta ē.
Ex quo eim̄ iſtaurātū ē: nunq̄ oſtē-
ditur tantam gloriā habuiſſe q̄taꝝ
habuit tēpore ſalomonis: imo potius
oſtenditur primū ceſſatione p̄phetie
fuiſſe domus illius gloriā diminu-
tam: deinde ipſius gētis cladib⁹ tātis
uſq̄ ad ultimum excidium qd̄ factuz
ē a romanis: ſicut ea que ſupra ſunt
cōmemorata teſtantur. Hec autē do-
mus ad nouū pertinens teſtamentū:
tanto utiq̄ maioris eſt glorie quāto
meliores ſunt lapides uiui: quib⁹ cre-
dentibus renouatiſq̄ cōſtruitur. Sz
ideo p̄ iſtaurationem tēpli illius
ſignificata ē: quia ipſa renouatio illi⁹
edificij ſignificat eloquio prophético
alterum teſtamentum quod appellat̄
nouum. Quod ergo dixit deus p̄ me-
moratū prophetā: ⁊ dabo pacē i loco
iſto: per ſignificantē locū ille qui eo ſi-
gnificatur ē intelligēdus. Ut quia illo

loco istaurato signata ē eccl̄a q̄ fuerat edificāda per christū: nihil accipiatur quod dictū ē dabo pacem ī loco isto: nisi dabo pacē ī loco quē significat locus iste. Quia quodāmodo oīa significātia uidētur earum rerum quas significāt sustinere p̄sonas: sicut dcm̄ ē ab ap̄lo petra erat christus quoniam petra illa de qua hoc ē dictū significabat utiq̄ christum. Maior ē itaq̄ gloria domus huius noui testamētī: q̄ domus p̄oris ueteris testamētī: et tūc apparebit maior cū dedicabitur. Tūc eim̄ ueniet desiderat⁹ cūctis gētib⁹ sicut legit ī hebreo. Nam p̄mus aduētus ei⁹ nōdum erat desideratus oībus gentibus. Nō eim̄ quem debent desiderare sciebāt: ī quē nō crediderāt. Tunc etiā fm̄. lxx. īterpreses: q̄ et ipse ē propheticus sensus: uenient q̄ electa sūt dñi de cūctis gētib⁹. Tūc eim̄ uere nō ueniet nisi electa de quibus dicit ap̄lus: sicut elegit nos ī ipso ante mūdi constitutionem. Ipse quippe architectus qui dixit mlti uocati: pauci uero electi: nō de his dixit qui uocati sic uenerūt ut de conuiuio p̄gerētur: sed de electis demonstraturus ē edificatam domū q̄ nullaz d̄ īnceps formidabit ruīnam. Nūc autē et hi quādo replent eccl̄ias: quos tāq̄ ī area uentilatio separabit: nō apparet tanta gloria domus huius: quāta tunc apparebit quando quisquis ibi erit sēper erit.

De incerta mltiplicatiōe eccl̄e qua ī hoc seculo multi reprobi miscentur electis. c. xliij.

ī N hoc ergo maligno seculo ī his dieb⁹ malis: ubi p̄ hūilitatē presentē futurā cōparat eccl̄a celsitudinē: et timorū stimulis: dolorū tormētis: laborū molestijs: tentationum periculis erudit: sola spe gaudens qm̄

sane gaudet: multi reprobi miscētur bonis: et utriq̄ tanq̄ ī sagemā euāgelicā colligūtur: et ī hoc mūdo tāq̄ ī mari utriq̄ inclusi retib⁹ indiscrete natant: donec pueniatur ad litus ubi mali segregētur a bonis: et ī bonis tanq̄ ī tēplo suo sit deus oīa ī oībus. Proinde uocē nūc agnoscim⁹ eius īpleri qui loquebat ī psalmo atq̄ dicebat. Annūciaui et locutus sum multiplicati sunt super numerū. Hoc fit nūc ex quo primū p̄ os p̄cursoris sui iohannis deinde p̄ os propriū annūciauit: et locutus ē dicēs. Agite penitentiā: appropinquauit eis regnum celoz. Elegit discipulos quos et apostolos nominauit: hūiliter natos: ihonoratos: illitteratos: ut qcquid magnum eēt et facerēt: ipse ī eis esset et faceret. Dabit iter illos unū: quo malo utens bñ: et sue passionis dispositū īpleret: et eccl̄e sue tolerandoz malorum preberet exemplum. Seminatio q̄tum per eius oportebat p̄sentia corporalem sancto euāgelio: passus est: mortuus ē: resurrexit: passione ostendens quid sustinere p̄ ueritate: resurrectione quid sperare ī eternitate debeamus: excepta altitudine sacramētī qua sāguis ei⁹ ī remissionē peccatorū fusus ē. Cōuersatus ē ī terra. lxx. dies cū discipulis suis: atq̄ ipsis uidētib⁹ ascendit ī celū: et post dies. x. p̄missuz spiritū sāctum misit patris sui: cuius adueniētis ī eos q̄ crediderant tunc erat signū maximū: et maxime necessarium: ut unusquisq̄ eorum linguis oīum gentiū loqueret: ita significās unitatē catholice eccl̄e p̄ oīes gentes futurā: ac sic linguis oībus locuturā.

De p̄dicatiōe euāgelij: q̄ p̄ passiōes p̄dicantiū clarior et potētior sc̄a ē. c. l.

d Eīnde fm̄ illā p̄phetiā: ex sion lex p̄dicit et uerbum domini de

hierusalē: et secundū dñi ipsius christi
 predicta: ubi post resurrectionē stupē-
 ribus eū discipulis suis aperuit sensū
 ut intelligeret scripturas: et dixit eis
 quoniam sic scriptum ē: et sic oportet
 bat christum pati et resurgere a mor-
 tuis die tertia: et predicari in eius no-
 mine patientiam et remissionē pecca-
 torū p̄ oēs gentes: incipiētibus ab hie-
 rusalē. Et ubi rursus eis de aduentu
 eius nouissimo requirētibus respondit
 atq; ait. Nō ē uestrū nosse tēpora uel
 momēta q̄ pat̄ posuit i sua potestate:
 sed accipietis uirtutē spiritus sancti
 supuenietis i uos: et eritis testes mibi
 i hierusalē: et i tota iudea et samaria:
 et usq; i fines terre. Primū se ab hie-
 rusalē diffudit ecclia et cū in iudea at-
 q; samaria plurimi credidissent: et in
 alias gētes seminatū ē eis annūcian-
 tibus euangeliū quos ipse sicut lūina
 ria coaptauerat uerbo: et accenderat
 spū sancto. Dixerat eūm eis nolite ti-
 mere eos q̄ corpus occidūt: aiām autē
 nō possūt occidē: q̄ ut frigidū timore
 nō eēt: igne caritatis ardebāt. Deni-
 q; p̄ ipsos nō solū qui eū ante passio-
 nē et post resurrectionē suā uiderant
 et audierāt: uez et post obitū eorum
 p̄ posteros eorū inter horrēdas perse-
 cutiones et uarios cruciatus: ac fune-
 ra martyriū pdicatū ē toto orbe euā-
 geliū: cōtestate dño signis et ostētis et
 uarijs uirtutibus: et spiritus sancti mu-
 neribus: ut ppli gentiū credētes in eū
 qui p̄ eoz redēptiōe crucifixus est:
 christiano amore uenerazēt sanguiez
 martyriū: quē diabólico furore fude-
 rūt: ipsiq; reges quoz legib; uastaba-
 tur ecclia: eius nomini salubritē subde-
 rentur: quod de terra crudelitē auferrī
 conati sunt: et falsos deos inciperent
 persequi: quorum causa cultores dei
 ueri fuerant antea persecuti.

Quod etiā p̄ hereticoz diffēsioes

fides catholica roboret. c. li.

u Idēs autē diabol; tēpla demo-
 nū deserit et ad nomē liberantis
 mediatoris currere gen; humanuz:
 hereticos mouit q̄ sub uocabulo chri-
 stiano doctne resisterent christiane:
 quasi possēt idifferēt sine ulla correptione
 hēe i ciuitate dei: sic ciuitas pfu-
 sionis idifferēter habuit phōs iter se
 diuersa et aduersa sentietes. Qui ergo
 in dei ecclia morbidū aliqd̄ prauūq;
 sapiūt: si correpti ut sanū rectūq; sa-
 piant resistūt cōtumaciē: suaq; pestife-
 ra et mortifera dogmata emēdare no-
 lūt: s; defēlare p̄sistūt: heretici fiūt: et
 foras exeūtes habēt in exercitib; ini-
 micis: et sic q̄ppia ueris ill; catholicis
 mēbris christi malo suo p̄sunt. Duz
 eiz de; utit et malis bñ et diligētib; eū
 oia cooperātur i bonū: inimici oēs ec-
 clesie quolibet errore cecētur ul; mali-
 tia deprauētur: si accipiūt potestatem
 corporalit affligēdi: exercēt eius pati-
 entia si tātūmodo male sentiēdo ad-
 uersant: exercēt eius sapiētia. Ut autē
 etiā inimici diligātur: exercēt eius be-
 niuolentia: aut etiā beneficētia: siue
 sensibili doctrina cū eis agat: siue ter-
 ribili dīsciplina. Ac per hoc diabolus
 p̄cipe ipie ciuitatis aduersus pere-
 grinantē i hoc mūdo ciuitatē dei ua-
 sa ppria cōmouēdo: nihil ei nocere p̄-
 mittit: cui p̄culdubio et reb; prosperis
 cōsolatio ut nō frāgat aduersis: exer-
 citatio ut nō corrūpat prospis: p̄ di-
 uinā p̄uidentiā procurat: atq; ita tē-
 peratur utriq; ab alterutro: ut i psal-
 mo illā uocē nō aliūde cognoscamus
 exortā: fm multitudinē: doloꝝ meoz
 i corde meo: cōsolationes tue iocūda-
 uerūt aiām meā. Hinc ē et illud apli
 spe gaudētes: i tribulatiōe patientes.
 Nam et id quod ait idē doctor q̄cūq;
 uolūt pie uiuere i christo p̄secutionez
 patiūtur: nullis putandum est deesse

posse tēporibus: quia ⁊ cū ab eis qui foris sūt nō seuentib⁹ videt eē tranquillitas: ⁊ reuera ē: plurimūq; cōsolatiōis aufert infirmis maxime: nō m̄ defūt imo multi sūt intus: qui corda pie uiuentiū suis pdītis morib⁹ cruciant: qm̄ p̄ eos blasphematur christianuz ⁊ catholicū nomen. Qd̄ q̄to ē carius eis q̄ uolūt pie uiuere i christo: tāto magis dolēt q̄ p̄ malos int⁹ positos sit: ut minus q̄ pioꝝ mentes desiderāt dilīgat. Ipsi quoq; heretici cū christianū cogitātur habē nomen ⁊ sacramēta christiana: ⁊ scripturas ⁊ p̄fessionem: magnū dolorē faciūt i cordib⁹ pioꝝ: q̄a ⁊ multi uolētes esse christiani p̄pter eoz̄ diffensīōes heretice cogūt: ⁊ multi maledicti ēt i his iueniūt materiā blasphemādi christiānū nomen: q̄a ⁊ ipsi quoquomodo christiani appellāt. His atq; huiusmōi prauis morib⁹ ⁊ errorib⁹ hoīm p̄secutionē patiūtur q̄ uolūt i christo pie uiuere: etiā nullo īfestate neq; uerante corp⁹ illoꝝ. Patiūt q̄ppe hanc p̄secutionē nō i corporibus sed i cordibus. Unde illa uox ē: secundū multitudinē doloꝝ meorū i corde meo. Non eim̄ ait i corpe meo. Sed rursus quoniā cogitātur immutabilia diuina p̄missa ⁊ quod ait ap̄tus nouit dñs q̄ sunt eius: quos eim̄ p̄sciuit ⁊ p̄destinauit cōformes fieri imaginis filij sui: ex eis nullus perire pōt: ideo seq̄tur i illo psalmo: cōsolationes tue iocundauerunt animā meā. Dolor autē qui sit in cordibus pioꝝ: quos persequūtur mores christianoꝝ malorū: siue falsoꝝ: prodest dolētib⁹: quoniā de caritate descēdit qua eos p̄ire nolunt: nec īpedire salutē alioꝝ. Deniq; magne cōsolationes sūt etiā de correctionibus eoz̄: q̄ pioꝝ aīas tāta iocūditate pfundūt: quātis de sua pdītione dolorib⁹ cruciauerāt. Sic i hoc seculo i his dieb⁹ malis: nō solū a tē-

pore corporalis p̄sentie christi ⁊ apostolorū eius: sed ab ip̄so abel quē primū iustū ip̄ius frat̄ occidit: ⁊ deiceps usq; ad huius seculi finē inter p̄secutiones mūdi ⁊ cōsolationes dei peregrinando procurrit ecclesia.

An credēdū sit qd̄ qdā putāt: i plebis decē p̄secutionib⁹ q̄ fuerūt: nullaz superesse preter undecimā q̄ in ip̄so antichristi tēpore sit futura. c. lij.

p Roinde nec illud qd̄dē temē puto eē dicēdū: siue credēdū qd̄ n̄ nullis uisū ē l̄ uidet: nō aplius ecclaz suā passurā p̄secutiōes usq; ad tēpus antichristi: q̄ p̄ iā passa ē: id ē decē: ⁊ undecima eademq; sit ab antichristo nouissima. Primā q̄ppe cōputant a nerone: Secundā a domitiano: Tertiam a traiano: Quartaz ab antoio: Quintā a seuerō: Sextaz a maximino: Septimam a detio: Octauam a ualeriano: Nonam ab aureliano: Decimā a diocletiano ⁊ maximiano. Plagas eiz̄ egyptioꝝ qm̄ decē fuerūt añq̄ ide exire īciperet p̄pls dei. putāt ad hūc intellectū eē referēdas: ut nouissima antichristi p̄secutio silis uideatur vndecie plage: qua egyptij dum hostilit̄ p̄sequerētur hebreos: i mari rubro p̄plo dei per siccum transcūte perierūt. Sed ego illa re gesta i egypto istas p̄secutiones p̄pheticē significatas eē nō arbitror: q̄uis ab eis qui hoc putāt exq̄site ⁊ igeniose illa sigula his singulis cōpata uideāt: nō p̄pheticō spū sed cōiectura mētis hūane qua aliqñ ad ueꝝ puenitur: aliqñ fallit. Quid eim̄ q̄ hoc sentiūt dicturi sūt de p̄secutione qua ip̄se dñs crucifixus ē: In quo eam sunt numero posituri: Si autē hac excepta existimant cōputandū: tanq̄ ille numerande sint que ad corpus p̄tinēt: nō qua ip̄sū ca put ē appetitū ⁊ occisū: qd̄ agēt d̄ illa

q̄ posteaq̄ christus ascēdit i celū hie-
 rosolymus facta ē: ubi beatus stephāus
 lapidat⁹ ē: ubi iacob⁹ frat̄ ioānis gla-
 dio trucidat⁹ ē: ubi ap̄tus petr⁹ ut oc-
 cideret̄ iclusus ē: ⁊ p̄ angelū liberat⁹:
 ubi fugati atq; dispersi de hierosolymis
 fr̄es: ubi saulus q̄ postea paulus ap̄s
 factus ē uastabat eccliam ubi ip̄e quo-
 q; iā fidē quā p̄sequebat euāgelizās:
 qualia faciebat ē passus: siue p̄ iudeā
 siue p̄ alias gētes: quacūq; christum
 feruētissime p̄dicabat. Cur ergo eis a
 nerone uideat̄ ordiendū: cū ad nerōis
 t̄p̄a iter atrocissimas p̄secutiōes de q̄-
 bus nimis ē longū cūcta dicere: ecclia
 crescēdo puenerit: Quod si a regib⁹
 factas p̄secutiōes i nūero existimat̄ eē
 debere: rex fuit herodes q̄ ēt p̄ ascen-
 sum dñi grauissimā fecit. Deinde qd̄
 respōdent̄ ēt de iuliano: quē nō nume-
 rant̄ i decē: An ipse nō ē eccliaz p̄secu-
 tus: qui christianos liberales lūteras
 docere ac discere uetuit: sub quo ua-
 lentinianus maior qui p̄ eū tr̄ius im-
 p̄ator fuit: fidei christiane cōfessor ex-
 titit militiazq; puatus ē: Ut omittā q̄
 apud antiochiā facē ceperat: nisi un⁹
 fidelissimū ⁊ cōstātissimū iuuenis: q̄ cū
 multis apprehēsis ut torqueret̄ p̄ to-
 tū diē p̄mus ē tort⁹ i uirgul̄ iter un-
 gulas cruciatuq; psallēns: libertateq;
 atq; hilaritatē mirat⁹ exhorruisset: ⁊
 i ceteris deformi⁹ erubescē timuisset.
 Postremo n̄ra memoria ualēs supra-
 dicti ualētiani frat̄ arrianus nōne
 magna p̄secutiōe p̄ oriētes p̄tes ca-
 tholicā uastauit eccliam: Quale ē autē
 nō cōsiderare eccliam p̄ totū mundū
 fructificantē atq; crescentē: posse i ali-
 quibus gētib⁹ p̄secutiōnē pati a re-
 gib⁹: ⁊ qñ i alijs nō patit⁹: Nisi forte
 nō ē p̄secutio cōputanda: qñ rex got-
 thoruz i ipsa gotthia p̄secutus ē chri-
 stianos crudelitate mirabili: cū ibi nō
 eēnt nisi catholici: quoz plurimi mar-
 tyro coronati sunt: sicut a quibusdā

fratrib⁹ qui tūc illic pueri fuerāt: ⁊ se
 ista uidisse incūctāter recordabantur
 audiuimus: Quid mō i perfide: Nō-
 ne ita i christianos ferbuit p̄secutio
 si tñ iam quieuit: ut fugiētes ide non-
 nulli usq; ad romana oppida puene-
 rint. Nec atq; huiusmōi mihi cogitā-
 ti nō uideat̄ eē diffiniēdus numerus p̄-
 secutiōnū: q̄bus exerceri oportet ecclie
 siam. Sed rursus affirmare aliquas
 futuras a regib⁹ p̄ter illā nouissimā
 de qua nullus ambigit christianus: n̄
 minoris ē temeritatis. Itaq; hoc in
 medio reliquamus: neutra p̄tē q̄onis
 huius astruētes siue destruētes: s; tā-
 tūmodo ab affirmādī quodlibet ho-
 rū audacē p̄sumptionē reuocātes. Il-
 lam sane nouissimā p̄secutiōnē q̄ ab
 antichristo futura ē: p̄sētia sua extin-
 guet ipse iesus. Sic eim scriptum ē qd̄
 eū iterficiet spū oris sui: ⁊ euacuabit
 illuminatiōe p̄sētie sue. Hic queri so-
 let qñ istud erit. importune ōnino. Si
 eiz hoc nobis nosse p̄desset: a quo me-
 lius q̄ ab ipso deo magistro iterrogā-
 tib⁹ discipulis diceret: Nō eim silu-
 erūt ide apud eū: s; a p̄sente quiescēt
 dicētes. Domine si hoc i tēpore repre-
 sentabis regnū israhel: At ille nō ē in-
 quit uestrū nosse tēpora. q̄ pater i sua
 posuit potestate. Nō utiq; illi de ho-
 ra: ul̄ die: ul̄ anno: sed de tempore in-
 terrogauerūt: quando illud accepere
 responsum. Frustra igit̄ annos q̄ huic
 seculo remanēt cōputare ac diffinire
 conamur: cū hoc scire nō esse n̄rum
 ex ore ueritatis audiamus. Quos tñ
 alij quadringētos: alij quingētos: alij
 etiā mille: ab ascensione dñi usq; ad
 eius ultimū aduentū compleri posse
 dixerūt. Quēadmodū aut̄ quisq; eoz
 astruat opinionē suā: longū ē demon-
 strare: ⁊ nō necessariū.

De tempore nouissime p̄secutiōis
 occulto. c. liij.

c **O**mnibus dicitur utitur hōis: nō ab eis aliqd certū de auctoritate scripture canonice p̄fertur. Omnīū vō de hac re calculātū digi-
 tos resoluit: et quiescē iubet ille q̄ dicit. Nō ē vīm scire t̄pā q̄ pater in sua po-
 suit potestate. Sed hec q̄ euangelica s̄n̄ia ē: mirū est nō ea repressos fuisse
 deoz multoz falsozq̄ cultores: quo min⁹
 fingerēt demonū respōsis quos tāq̄
 deos colūt: definitū esse q̄to t̄pē
 māsura esset religio christiana. Cum
 eim uiderēt nec tot tātisq̄ p̄secutioni-
 bus eā potuisse cōsumi: s̄ his potius
 incemēta mīra sumpsisse: excogita-
 uerūt nescio quos uersus grecos: tā-
 q̄ consulētī cuidā diuino oraculo ef-
 fusos. Ubi christū qdē ab hui⁹ tanq̄
 sacrilegij crimie faciūt inocentē. Pe-
 trū aut̄ maleficia fecisse subiūgūt ut
 coleret christi nomē p̄ trecetos sexa-
 ginta quiq̄ ānos. Deīde cōpleto me-
 morato numero ānoz: sine mora su-
 meret finē. O hōim corda doctoz: o
 ligenia lzata: digna credē ista de chri-
 sto: q̄ credē nō uultis i christū: q̄ eius
 discipul⁹ petrus ab eo magicas artes
 nō didicerit: s̄ ab ipso inocente tñ ei⁹
 discipulus malefic⁹ fuerit: nomēq̄ il-
 lius q̄ suū colī maluerit magicis suis
 artib⁹ magnis laborib⁹ et p̄cul⁹ suis:
 postremo ēt effusione sanguinis sui.
 Si petrus malefic⁹ fecit ut christū sic
 diligeret mūdus: qd fecit inocēs chri-
 stus ut eū sic diligeret petr⁹? Respōde-
 ant igit̄ sibiipsi et si p̄nt intelligāt: illa
 supna gratia factū eē: ut p̄pter etnam
 uitā christū diligeret mūdus: qua grā
 factū est ut p̄pter eternam uitam ab
 illo accipiendam: et usq̄ ad tempora-
 riam mortem pro illo patiendā chri-
 stum diligeret petrus. Deīde isti dū
 qui sūt: qui p̄nt ista predicere: nec p̄nt
 auertere ita succōbentes unī malefico
 et unī sceleri magico quo puer ut dñt
 anniculus occisus: et dilaniat⁹ et ritu

nefario sepultus est: ut sectaz sibi ad-
 uersariam tam prolixo tempore cō-
 ualescere tot tantarūq̄ p̄secutionum
 horrēdas crudelitates nō resistendo
 sed patiedo supare: et ad suoz simu-
 lacroz: temploz: sacroz: oraculorū:
 euerfionē puenire pmitterent? Quis
 postremo ē deus: nō noster utiq̄ sed
 ipsoz: qui ul̄ illectus tāto scelere uel
 ipulsus ē ista prestare? Non eiz alicui
 demoni hoc ascribit⁹: sed deo dicunt
 illi uersus: hec petrū arte magica dif-
 finisse. Talem deum habent: qui chri-
 stum non habent.

**De stultissimo mendacio pagano-
 rū: quo christianā religionē nō ultra
 trecetos sexagintaquinque annorum
 mensurā esse sinxerūt. c. lūg.**

b **E**c atq̄ huiusmōi multa collī-
 gerē: si nōdū ānus iste trāsisset
 quē diuiniatio ficta p̄misit: et decepta
 uanitas credidit. Lū vō ex quo nois
 christi cultus p̄ eius i carne prefētiā:
 et p̄ aplos institutus ē añ aliquot an-
 nos anni treceti sexagintaquinque cōple-
 ti sint qd aliud q̄rimus vnde ista fal-
 sitas refellat⁹? Ut eim i christi natiui-
 tate huius rei nō ponamus initū qd
 ifans et puer discipulos nō habebat.
 tñ qñ habere cepit: p̄culdubio tūc in-
 notuit p̄ eius presentiaz corporalem
 doctrina et religio christiana: id ē po-
 steaq̄ i fluuio iordane misterio ioānis
 ē baptizatus. Prop̄ hoc eim de quo
 p̄phetia illa p̄cesserat: dominabit a
 mari usq̄ ad mare: et a flumie usq̄ ad
 tmios orbis terre. S̄z qm̄ priusq̄ eēt
 passus et r̄surrexisset a mōtuis: nōdū
 fides oibus fuerat definita: i resurrec-
 tione quippe christi definita est. Naz
 sic apostolus paulus arbeniētib⁹ lo-
 quitur dicens. Jam nūc annūciat ho-
 minib⁹ oēs ubiq̄ agē p̄niam: eo q̄ sta-
 tuit diē iudicare orbē i eq̄tate in uiro

quo diffiniuit fidē oībus: resuscitans illū a mortuis: meli⁹ i hac q̄one solūēda inde initiū sumimus: p̄sertim quia tūc etiā datus sp̄s ē sanctus: sicut enī dari post resurrectionē christi oportebat i ea ciuitate ex qua debuit incipē lex secūda: hoc ē testamentū nouum. Prima eīz data fuit lex i monte syna p̄ moysen: q̄d testamentū uocat uet⁹. De hac autē q̄ p̄ christū danda erat p̄dictum ē. Ex sion lex pdiet: ⁊ uerbuz dñi ex hierusalē. Unde ⁊ ipse p̄ oīes gentes dixit pdicari oportere in noīe suo penitentia: sed tñ incipiētibus ab hierusalē. Ibi ergo exortus huius nominis cultus: ut in iesum christū qui crucifixus fuerat ⁊ resurrexerat crederetur. Ubi hec fides tā insignib⁹ in it̄is incanduit: ut aliquot hominum milia i christi noīe mirabili alacritate cōuersa uēditis suis rebus ut egenis distribuerētur: p̄posito sancto ⁊ ardētissima caritate ad paupertatē uolūtariā puenirēt atq; iter fremētes ⁊ sāguinem sitiētes iudeos usq; ad mortē p̄ ueritate certare nō armata potētia: s; potētioīe potētia p̄pararēt. Hoc si nullis magicis artib⁹ factū ē cur credere dubitāt eadē uirtute diuina p̄ totum mundū idē fieri potuisse qua hic factū ē: Si autē in hierosolymis sic ad cultū huius noīs christi accēderet tāta hominū multitudo: que illū i cuce ul' fixerat cōprehēsiū: ul' riserat fixum iam maleficiū illud fecerat petrus: ex ipso anno querēdū ē: qñ trecēti sexaginta quicq; cōpleti sūt. Mortuus est ergo christus duob⁹ gemis cōsulibus .viij. kalēdas aprilis. Resurrexit t̄tio die: sicut apli sui etiā sensib⁹ p̄bauerunt. Deinde p̄ .xl. dies ascēdit in celū: post decē dies id ē quinquagesimo die post suā resurrectionē: misit sp̄m s̄ctū. Tūc tria milia hominū aplis euz predicātibus crediderūt. Tunc itaq; noīs illius cultus exortus ē: sicut nos

credim⁹ ⁊ ueritas habet: efficacia sp̄s sancti. Sicut autē finxit uanitas ip̄ia l' putauit magicis artib⁹ petri. Paulo post etiā signo mirabili facto: quādo ad uerbū ipsius petri quidā mēdicus ab utero m̄ris ita claudus ut ab alijs portaret: ⁊ ad portā tēpli ubi st̄ipem peteret poneret: in nomie iesu christi saluus exilgt: quinq; milia hominuz crediderūt. Ac deinde alijs atq; alijs accessibus credentiū creuit ecclia. Ac p̄ hoc colligit etiā dies ex quo annus ipse sumpsit initiū: scilicet qñ missus ē sp̄s sanctus id est per idus maias. Numeratis deinde cōsulibus .ccclxv. anni rep̄it̄ iplet̄ p̄ easdē id⁹ maias: cōsulatu honorij ⁊ euticiani. Porro sequēti anno cum sociū accepisset honorius cōsulē malliū theodoz: qñ iā secundū illud oraculū demonum aut figmentū hominū nulla debuit esse religio christiana: qd p̄ alias terrarū ptes forsitan factū sit: nō fuit necesse p̄quirere. Interim qd scimus i ciuitate notissima ⁊ eminētissima carthagine africe. Gaudētius ⁊ iouī comites ip̄eratoris honorij quartodecimo kalēdas aprilis falsoz deoz: templa euerterūt: ⁊ simulacra fregērunt. Ex quo usq; ad hoc tēpus p̄ .xxx. fere annos q̄s uō uideat q̄tū creuerit cultus noīs christi: p̄serti postea q̄ multi eoz christiani sūt facti: q̄ tanq̄ illa uera diuinatione reuocabātur a fide: eāque cōpleto eodē annoz numero inanem irridendāq; uiderūt. Nos igit̄ q̄ sum⁹ uocamurq; christiani. nō i petrū credimus s; i quē credidit petr⁹: petri de christo edificati sermonib⁹: nō carminibus ueneficis: nec decepti maleficis s; beneficis eius adiuti. Ille petri magister christ⁹ in doctrina q̄ ad uitam ducit eternā ipse ē magz noster. Sed aliquñ iā claudam⁹ hūc librū: hucusq; differētes ⁊ q̄tum satis uisū ē demonstrātes: q̄s nā sit duaz ciuitatū celestis

atq; terrene ab initio usq; ad finē p-
mixta; mortal' excursus: quaz illa q̄
terrena ē fecit sibi quos uoluit: ul' vn-
decimq; ul' etiā ex hominib' deos fal-
sos quib' sacrificādo fūiret. Illa autē
celstis que peregrinat ī terra: falsos
deos nō facit: s; a uero deo ipsa fit cu-
ius uerū sacrificiū ipsa sit. Ambe tñ
tēporalib' ul' bonis utūtur parit: uel
magis parit affligūtur: diuersa fide:
diuersa spe: diuerso amore: donec ul-
tīmo iudicio separēt: 7 p̄cipiat unaq;
q; suū finē cui' null' ē finis. De q̄bus
ambaz finib' deinceps differēdū est.

Aurelij augustini de ciui-
tate dei liber. xix.

Qd ī q̄one quā de finib' bonoz 7
maloz philosophica disputatio uētī-
lauit ducētas octoginta 7 octo sectas
eē marcus uarro p̄spererit. c. primū.

q

UONIAM
de ciuitatis utri
usq; terrene sci-
licet 7 celestis d-
bitis finib' dei-
ceps mihi ui-
deo disputādū:
pri' exponēda

sūt quāta opis huius terminādi ra-
tio patit argumēta mortaliū quibus
sibi ipsi beatitudinē facē in huius uite
ifelicitate moliti sunt: ut ab eoruz ua-
nis rebus spes n̄ra quid differat quā
deus nobis dedit 7 res ipsa hoc ē ue-
ra beatitudo quā dabit: nō tantū au-
ctoritate diuina s; idubitata ē rōne:
qualē p̄pter ifideles possum' adhibē
clarefcāt. De finib' enim malorū et
bonorū multa 7 multipliciter iter se
philosophi disputarūt. Quam que-
stionem maxima intēcione uersantes
conati sunt iuenire qd efficiat hoīem
beatum. Illud enim est finis boni nū

p̄pter quod appetēda sunt cetera: ip-
sum autem propter seipsum. Et illud
finis mali propter quod uitāda sunt
cetera: ipsum autez propter seipsum.
Finem ergo boni nunc dicimus: non
quo consumatur ut nō sit: sed quo p-
ficatur ut plenum sit: 7 finem mali
nō quo esse desinat: sed quousq; no-
cendo perducat. Fines itaq; isti sunt
summum bonum: 7 summum malū:
de quibus inueniendis atq; ita ī hac
uita summo bono adipiscendo: uitā-
do autem summo malo: multum sic
dixi laborauerunt qui studium sapiē-
tie in huius seculi uanitate professi
sunt: nec tamē eos quāuis diuersis er-
rantes modis: nature limes in tantuz
ab itinere ueritatis deuiare permisit:
ut nō alij in animo: alij in corpore: a-
lij in utroq; fines bonorum ponerēt
7 malorum. Ex qua tripartita uelut
generalium distributione sectarum
marcus uarro ī libro de philosophia
tam multam dogmatum ueritatem
diligenter 7 subtiliter scrutatus ad-
uertit: ut ad ducentas octoginta 7 oc-
to sectas nō que iam essent: sed que
esse possent: adhibens quasdam diffe-
rentias facillime perueniret. Quod ut
breuiter ostendam inde oportet inci-
piam quod ipse aduertit 7 posuit in
libro memorato: quatuor esse quedā
que homines sine magistro: sine ullo
doctrīne adminiculo: sine industria
ul' arte uiuendi: que uirtus dicitur 7
proculdubio dicitur: uelut naturalit̄
appetunt aut uoluptatem qua delect-
tabiliter mouetur corporis sensus:
aut quietem qua fit ut nullam mole-
stiam corporis quis patiat: aut
utranq; quā tamen uno nomine uo-
luptatis epicurus appellat: aut unī-
uersaliter prima nature in quibus et
hec sunt 7 alia: ul' in corpore ut mē-
brorum itegritas: 7 salus atq; icolūi-
tas eius: uel in aīo ut sunt ea que uel

parua ul' magna i hominū īperiūtur ingenīs. Nec igitur quatuor id ē uoluptas: quies: utrunq; primā nature ita sūt i nobis ut vel virtus quā potest doctrina īserit propter hec appetenda sit: aut ista propter virtutē: aut utraq; propter seipsam. Ac per hoc fiūt hīc duodecim secte. Per hanc eīm rationē triplicātur singule: quod cum i vna demonstrauero: difficile n̄ erit in ceteris id inuenire. Luz ergo voluptas corporis animi virtuti aut s̄ditur: aut preferit: aut iungit: tripartita variat diuersitate sectarū. Subdit aut virtuti quādo in usum virtutis assumitur. pertinet q̄ppe ad virtutis officium: et viuere patrie: et propter patriam filios p̄creare: quorū neutrum fieri potest sine corporis uoluptate. Nam sine illa nec cibus nec potus sumitur ut uiuat: nec concūbit ut generatio propageat. Lū vero preferit virtuti ipsa appetit propt̄ seipsam: virtus aut assumēda creditur p̄pter illa: id ē ut nihil virtus agat nisi ad consequēdā ul' cōseruandā corporis voluptatem: que vita deformis ē. Quippe ubi virtus seruit domine uoluptati: q̄uis nullo modo hec dicēda sit virtus. Sed tamē ē ista horribilis turpitudine habuit quosdā philosophos patronos et defensores suos. Virtuti porro voluptas iūgitur: quādo eorū neutra propter alterā: sed p̄pter seipsas ambe appetūtur. Quapropter sicut uoluptas uel subdita uel prelata uel iūcta virtuti: tres sectas facit: ita q̄es: ita utraq; ita prima nature: alias ternas inueniūtur efficere. Pro uarietate quippe humanarū opinionū virtuti aliquādo subditur: aliquādo preferūtur: aliquādo iūgunt ac sic ad duo denarium sectarū numerū peruenit. Sed iste quoq; numerus duplicatur: adhibita vna differētia soli? uidelicet vite: quoniā q̄squis sectat aliquā ista

rum duodecim sectarū: profecto aut propter se tantū id agit: aut etiā p̄p̄ sociū cui d̄z hoc uelle q̄d sibi. Quo circa. xij. sūt eorū q̄ propter se tantū modo vnanquāq; tenēdam putat: et alie duodecim eorū q̄ nō solū propter se si q̄d uelint philosophandā esse discernūt: sed etiā propter alios quorū bonū appetūt sicut suū. De autē secte viginti quatuor iterū geminant: addita differētia ex academicis nouis: et fiūt quadraginta octo. Illarū quippe viginti quatuor vnanquāq; sectarum potest q̄sq; sic tenere ac defendere ut certā: quēadmodū stoici defenderūt: q̄ hominis bonū quo beatus esset in animi tantūmodo virtute cōsisteret. Potest ali? ut incertam: quemadmodum defenderūt academici noui: q̄d eis et si nō certū tamē uerissimile uidebatur. Viginti quatuor ergo fiūt per eos q̄ uelut eas certas propter ueritatem: et alie viginti quatuor per eos q̄ easdem uelut incertas propter uerisimilitudinē sequēdas putat. Rursum q̄a vnanquāq; istarū quadraginta octo sectarū potest q̄sq; sequi: habitu ceterorū philosophorū: Itemq; ali? potest habitu cynicorū: ex hac ē differētia duplicant et nonaginta sex fiūt. Deinde q̄a earū singulas quasq; intuei homines possūt atq; sectari: ut aut ociosam diligant uitam: sicut hī q̄ tantūmodo studijs doctrine uacare uoluerūt atque ualuerūt: aut negociosam sicut hī q̄ cū philosopharetur: tamen amministrazione reipublice regendis que reb? hūanis occupatissimi fuerūt: aut ex utroq; genere temperatam: sic hī q̄ partim erudito ocio: partim necessario negocio: alternātia vite sue tempora tribuerūt. Propter has differētiās potest etiā triplicari numerus iste sectarū: et ad ducentas octoginta octo perduci. Nec de varronis libro quantū potui breuiter ac dilucide

posui s̄nias eius meis uerbis explicā.
 Quomodo aut̄ refutatis ceteris unā
 eligat: quā uult esse academicorū ue-
 terum: quos a platone institutos usq̄
 ad polemonem qui ab illo quart⁹ ei⁹
 scholam tenuit que academia ē dicta
 habuisse certa dogmata uult uideri:
 ⁊ ob hoc distinguit ab academicis no-
 uis q̄bus incerta sunt oīa: q̄d philo-
 sophie genus ab arcesilao cepit succes-
 sore polemonis: eamq̄ sectam id est
 ueterū academicorū sicut dubitatioe:
 ita omni errore carere arbitretur. Lō-
 gum ē per oīa demonstrare: nec tamē
 ex om̄i parte res omittenda ē. Remo-
 uet igitur prius oēs illas differentias
 que numerū multiplicauerunt sectarū:
 quas ideo remouēdas putat: quia nō
 in eis ē finis boni. Neq̄ eim̄ existimat
 ullam philosophie sectam esse dicēdā
 que nō in eo distet a ceteris q̄ diuer-
 sos habeat fines bonorum ⁊ malorū:
 quādoquidem nulla ē hominī causa
 philosophandi: nisi ut beat⁹ sit. Quō
 autem beatum facit: ipse ē boni finis.
 Nulla ē igitur causa philosophandi
 nisi finis boni. Quomobrem̄ que nullū
 boni finem sectat: nulla philosophie
 secta dicēda ē. Cum ergo queritur de
 sociali uita utrū tenenda sit sapiētī ut
 summū bonum quo fit homo beatus
 ita uelit ⁊ curet amici sui quē admōuz
 suum an sue tantūmodo beatitudinis
 causa faciat q̄cquid facit: non de ipso
 summo bono questio ē: s̄ de assumē-
 do ul̄ nō assumendo socio ad huius
 participationē boni: nō propter seip-
 sum sed propter eundē socium ut ei⁹
 bono ita gaudeat sicut suo gaudet.
 Item cū querit̄ de academicis nouis
 quib⁹ incerta sunt oīa: utq̄ ita sint res
 habende in q̄bus philosophandū ē:
 an sicut alijs philosophis placuit cer-
 tas eas habere debeamus: nō q̄ritur
 quid in fine boni sectandū sit: sed de
 ipsius ueritate quod uidet̄ sectanduz

utrū sit nec ne dubitandū: hoc ē ut id
 planius cloquar: utrū ita sectadū sit:
 ut qui sectatur dicat esse ueruz: an ita
 ut qui sectat̄ dicat uerū sibi uideri ēt
 si forte sit: falsum tamē uterq̄ sectet̄
 unum atq̄ idem bonū. In illa enim
 differētia que adhibetur ex habitu et
 cōsuetudine cynicorum: nō queritur
 quis nam sit boni finis: sed utrū i illo
 habitu ⁊ consuetudine sit uiuendum
 ei qui uerum sectatur bonum: quod
 libet ei uerum esse uideatur atq̄ sec-
 tandum. Deniq̄ sunt q̄ cum bona fi-
 nalia sequerentur: aliq̄ uirtutem: aliq̄
 uoluptatē: eundem tamen habitum ⁊
 cōsuetudinē tenebant: ex quo cynici
 appellabātur. Ita illud quicquid est vñ
 philosophi cynici discernūtur a ceteris
 ad eligendū ac tenendum bonū quo
 beati fierent: utiq̄ nil ualebat. Nam
 si ad hoc aliquid interesset: profecto
 idem habitus eundem finē sequi co-
 geret: ⁊ diuersus habitus eundē sequi
 finem nō sineret.

Quomō remotis oībus differētijs q̄
 nō secte s̄ q̄ones sūt: ad tripartitam
 summi boni diffinitionē uarro pueni-
 at: quarū tamē una sit eligēda. c. ij.

i N trib⁹ quoque illis uite gene-
 ribus: uno scilicet nō segniter s̄
 in cōtemplatione ul̄ inq̄sitione uerit-
 tatis ocioso: altero i gerēdis reb⁹ hu-
 manis negocio: tertio ex utroq̄ ge-
 nere temperato: cum queritur q̄d sit
 horū potius eligendū: nō finis boni
 habet cōtrouerfiam: sed quid horum
 trium difficultatem ul̄ facilitatē affe-
 rat ad cōsequendum uel retinendum
 finem boni: id in ista q̄one uersat̄. Fi-
 nis eim̄ boni cum ad euz quisq̄ pue-
 nerit: protinus facit beatum. In ocio
 aut̄ litterato ul̄ in negocio publico ul̄
 quādo utrūque uicibus agitur: non
 continuo quisque beatus est. Multi

quippe i quolibet horū trium uiuere possūt: et in appetēdo boni finem quo fit homo beatus errare. Alia ē igitur questio de finibus maloz et bonoz: que unanquāq; philosophoz sectam facit: et alie sunt questiones de sociali uita: de cunctatione academicorū: et de uictu et uestitu cynicorū de tribus uite generibus: ocio: actiuo: ex utroque modificato. Quoz nulla ē in qua de bonoz et maloz finibus disputatur. Proinde quoniā maro uarro has quatuor adhibēs differentias: id ē ex uita sociali: ex academicis nouis: ex cynicis: ex isto uite genere tripartito: ad sectas ducētas octoginta octo peruenit: et si que alie possunt similiter adijci: remotis eis omnibus qm̄ de sectādo summo bono nullā iferūt questionē: et ideo secte nō sunt nec uocande sūt: ad illas duodecim in quib⁹ queritur quid sit bonum hominis: quo affectu sit beatus: ut ex eis unā ueram ceteras falsas ostendat esse reuertitur. Nam remoto illo tripartito genere uite: due partes huius numeri detrahūtur: et secte nonaginta sex remanent. Remota uero differentia ex cynicis addita: ad dimidiā redigūtur et quadraginta octo sūt. Auferam⁹ etiam quod ex academicis nouis adhibitū ē: rursus dimidia pars remanet: id ē uiginti quatuor. De sociali quoq; uita quod accesserat similiter auferat et duodecim sūt relique quas ista differentia ut uiginti quatuor fierēt duplicauerat. De his ergo duodecim nihil dici potest cur secte nō sunt habende. Nihil q̄ppe aliud in eis querit: q̄ finis bonorum et malorū. Inuentis autem bonorū finibus: profecto econtrario sunt malorū. Hec aut ut ita fiat duodecim secte: illa quatuor triplicātur: uoluptas: quies: utruq; et prima nature: que primigenia uarro uocat. Hec q̄ppe quatuor duz singulatin uirtuti

aliquādo subdūtur: ut nō propter seipsa sed propter uirtutis officium appetēda uideātur: aliquādo preferūtur: ut nō propter seipsa: sed propter hec adipiscenda uel conseruāda necessaria uirtus putetur: aliquando iungātur: ut propter seipsa et uirtus et ipsa appetēda credātur: quaternarium numerum triplicū reddūt: et ad duodecim sectas perueniūt. Ex illis autem quatuor rebus tres uarro tollit: uoluptatē scilicet et quietem et utruq; nō q̄ eas improbet sed q̄ primigenia illa nature et uoluptatem i se habeat et quietē. Quid ergo opus ē ex his duabus quedam tria facere duo scilicet dū sigillatim appetūtur uoluptas aut quies: et tertium cum ambe simul: quādoquidem prima nature: et ipsas et p̄ter ipsas alia multa contineant. De tribus ergo sectis ei placet diligēter esse tractandū: que nā sit potius eligēda. Non eim uerā plus quā unam uera ratio esse permittit: siue in his tribus sit siue alicubi alibi quod post uidebimus. Interim δ his tribus quomodo unam uarro eligat: quantum breuiter aperteq; possumus differamus. Iste nāq; tres secte ita fiunt: cum uel prima nature p̄pter uirtutem: uel uirtus p̄pter prima nature uel utraq; id ē uirtus et prima nature p̄pter seipsa sunt appetēda.

De trib⁹ sectis sumū hoīs bonum querētib⁹ quā eligēdam uarro diffinit: sequēs ueteris academie antiocho auctore sentētiā. c. iij.

q Uid ergo istorū trium sit uerū atq; sectandū isto modo psuadere conatur. Primū quia summum bonum in phia nō arboris: nō pecoris: nō dei: sed hominis queritur: qd sit ipse homo querendum putat. Scitit q̄ppe in eius natura duo eē quedā corpus et animam. Et horum quidez

dum melius esse animā: longeq; p̄s-
 tabilius omnino nō dubitat. Sz utq;
 anima sola sit homo: ut ita sit ei cor-
 pus tanq; equus equitū querendū pn̄-
 tat. Eques enī nō homo ⁊ equus:
 sed solus homo ē: ideo tamen eques
 dicitur: q; aliquo modo se habeat ad
 equū. An corpus solū sit homo ali-
 quo modo se habens ad animā: sicut
 poculum ad potionem. Non eim ca-
 lix ⁊ potio quam cōtinet calix simul
 dicitur poculū: sed calix solus: ideo tñ
 q; porioni cōtinende sit accōmodat̄.
 An uero nec anima sola nec solum
 corpus: sed simul utrunq; sit homo:
 cuius sit pars una siue anima siue cō-
 pus: ille autē totus ex utroq; cōstet vt
 homo sit: sicut lūctos duos equos bi-
 gas uocamus: quoz; siue dexter siue
 sinister pars sit bigarū: unū uero eoz;
 quoquomodo se habeat ad alterū bi-
 gas non dicimus: sed ambos simul.
 Dorū autē triū hoc eligit tertium: ho-
 minēq; nec animā solā nec corpus so-
 lum sed animam simul ⁊ corpus esse
 arbitrat̄. Proinde summū bonum
 hominis quo fit beatus: ex utriusq;
 rei bonis constare dicit̄: ⁊ anime scilz
 ⁊ corporis. Ac p̄ hoc prima illa na-
 ture ppter seipsa existimat eē appetē-
 da ipsaq; uirtutē quā doctrīa iſerit:
 uelut artem uiuēdi que in anime bo-
 nis ē: excellētissimū bonū. Quapropt̄
 eadem uirtus id est ars agēde uite: cū
 acceperit prima nature: que sine illa
 erāt sed tñ erant: etiam qñ eis adhuc
 doctrina deerat: omnia propter seip-
 sam appetit simulq; etiā seipsā: oībus
 q; simul ⁊ seipsa utitur: eo sine ut oī-
 bus delectetur atque perfruat̄ magis
 minūsq;: ut queq; inter se maiora at-
 q; minora sūt: tamē oībus gaudēs
 ⁊ quedā minora si necessitat̄ postulat
 ppter maiora uel adipiscēda ul̄ tenē-
 da contēnens. Omnium autē bonorū
 uel animi uel corporis nihil sibi uir-

tus omnino preponat: hec eim bene
 utitur ⁊ seipsa: ⁊ ceteris que hominē
 facit beatum bonis. Ubi uero ipsa n̄
 est: quālibet bona sint multa: n̄ bona
 eius sunt cuius sunt. Ac per hoc nec
 eius iam bona dicenda sunt: cū male
 utenti utilia esse nō possunt. Nec er-
 go uita hominis que uirtute ⁊ alijs a-
 nimi ⁊ corporis bonis sine quibus eē
 nō potest frui: beata esse dicit̄. Si
 uero ⁊ alijs sine quibus esse uirtus
 potest uel ullis ul̄ pluribus beatior.
 Si autē prorsus omnibus ut nullum
 omnino bonum desit ul̄ animi l̄ cor-
 poris: beatissima. Non enim hoc est
 uita quod uirtus: quoniam nō omnis
 uita sed sapiēs uita uirtus ē. Et tamē
 qualiscūq; uita sine ulla uirtute pōt
 esse: uirtus uero sine ulla uita esse nō
 potest. Hoc ⁊ de memoria dixerī atq;
 ratione: ⁊ siquid aliud tale ē in hoīe.
 Sunt eim hec ⁊ ante doctrinam sine
 his aut nō potest ulla eē doctrina: ac
 p̄ hoc nec uirtus: que utique dicitur.
 Bene aut curre: pulchrum esse cor-
 pore: uiribus preualere in gentibus ⁊
 cetera huiusmodi talia sunt ut ⁊ uir-
 sine his esse possit: ⁊ ipsa sine uirtute.
 Bona sūt tamē: ⁊ secundū istos etiaz
 ipsa ppter seipsam diligitur uir-
 que illis ⁊ frui: sicut uirtutē decet.
 Hanc uitam beatā etiam eē phibent
 socialem: que amicorū bona ppter se-
 ipsa diligit sicut sua: eisque prop̄ se-
 ipsos hoc uelit quod sibi: siue i domo
 sint sicut coniūx ⁊ liberi: ⁊ quicunque
 domestici: siue i loco ubi domus eius
 est sicut urbs ē ut sūt hī qui ciues uo-
 cantur: siue in orbe toto ut sūt gētes
 quas eis societas humana coniūgit:
 siue i ipso mōdo qui censetur nomine
 celi ⁊ terre: sicut dicūt esse deos quos
 uolūt amicos esse homī sapiētī: quos
 nos familiariter angelos dicim̄. De
 bonorū autem ⁊ contrario malorum
 finib; negāt ullo modo eē dubitādū:

et hanc iter se et nouos academicos affirmant esse distantiam. Nec eorum iterum quicquam siue cynico siue alij quolibet habitu et victu: in his finibus quos ueros putat qualiter quisque philosophetur. Ex tribus porro illis uite generibus: ocioso: actiuo: et quod ex utroque est compositum: hoc tertium sibi placere asseuerant. Hoc sensisse atque docuisse academicos ueteres uarro asserit. Antiocho auctore magistro ciceronis et suo: quem sane cicerone in pluribus fuisse stoicum: quam academicum mirabilem uult uideri. Sed quid ad nos qui potius de rebus ipsis iudicare debemus: quam pro magno de hominibus quid quisque senserit scire?

De summo bono et summo malo quid christiani sentiant contra philosophos: qui summum bonum in se sibi esse dixerunt. c. iij.

Igitur queratur a nobis quid ciuitas dei de his singulis interrogata respondeat: ac primum de finibus bonorum malorumque quod sentiat: respondebit: eternam uitam esse summum bonum: eternam uero mortem summum malum. Propter illam proinde adipiscendam istamque uitandam: recte nobis esse uiuendum propter quod scriptum est iustus ex fide uiuit. Quonia neque bonum nostrum iam uidemus: unde oportet ut credendo queramus. Neque ipsius recte uiuere nobis ex nobis est: nisi credentes adiuuet et orates qui et ipsam fidem dedit: qua nos ab illo adiuuandos esse credamus. Illi autem qui in ista uita fines bonorum et malorum esse putauerunt: siue in corpore siue in anima: siue in utroque ponentes summum bonum: atque ut id efficacius eloquar: siue in uoluptate: siue in uirtute: siue in utroque: siue in uoluptate simul et quiete: siue in uirtute: siue

in utrisque: siue in primis nature: siue in uirtute: siue in utrisque. Hic beati esse: et a seipsis beati fieri mira uanitate uoluerunt. Irrisit hos ueritas per prophetam dicentem. Nouit dominus cogitationes hominum quoniam uane sunt. Aut sic hoc testimonium posuit apostolus paulus. Dominus nouit cogitationes sapientium quonia uane sunt. Quis eorum sufficit quantumuis eloquentie flumine uite huius miseras explicare: quam lamentatus est cicerone in consolatione de morte filie sicut potuit: Sed quantum est quod potuit? Ea quippe que dicuntur prima nature: quando: ubi: quomodo tam bene se in hac uita habere possunt ut non sub incertis casibus fluctuent? Quis enim dolor contrarius uoluptati: que inquietudo contraria quieti: in corpus sapientis cadere non potest? Membrorum certe amputatio uel membro debilitas hominis expugnat incolumitatem: deformitas pulchritudinem: imbecillitas sanitatem: uires lassitudo: mobilitatem torpor ac tarditas. Et quid horum est quod nequeat in carne sapientis irruere? Status quoque corporis atque motus: cum decetes atque congruetes sunt iter nature prima numeratur. Sed quod si aliqua mala ualitudo membra tremore concutiat? Quid si usque ad ponendas manus in terram dorsum spina curuetur et hominem quodammodo quadrupedem faciat? Nonne omnem statum endi corporis et mouendi speciem decusque peruertet? Quid ipsius animi primitiua que appellatur bona: ubi duo prima ponunt propter comprehensionem perceptionemque ueritatis sensus et intellectum? Sed qualis quantumuisque sensus remanet: si ut alia taceam fiat homo cecus et surdus? Ratio uera et intelligentia quo recedet ubi sopit: si aliquo morbo efficiat insanus? Probre-netici multa absurda cum dicunt uel faciunt: plurimumque a bono suo proposito et

moribus aliena: imo suo bono pposito moribusq; cōtraria: siue illa cogitemus siue illa uideamus: si digne cōsideremus lachrymas tenere uix possumus: aut forte nec possum? Quid dicā de his q; demonū patiūtur icursus: Ubi habēt absconditā z obrutā intelligentiā suam: quando secunduz suam uolūtatem z animā eorū z corpore: malignus utitur spiritus? Et q̄s confidit hoc malū in hac uita sapiēti euenire nō posse? Deinde perceptio ueritatis in hac carne qualis z q̄ta est: quando sicut legimus in ueraci libro sapientie corpus corruptibile aggrauat animā z deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantē? Impetus porro uel actionis appetitus: si hoc modo recte latini appellāt eā quā greci uocant ormen: quia ipsā primis bonis nature deputāt nōne ipse ē quo gerūtur etiā insanorū illi mot' miserabiles. z facta que horrem? quādo peruertitur sensus: ratioq; sopitur. Porro ipsa uirtus que nō ē iter prima nature: quoniam eius doctrina postea introducēte superuenit: cum sibi bonorū culmen uindictet humanorū quid hic agit nisi perpetua bella cum uicijs nec exterioribus sed interiorib' nec alienis sed plane nostris z propis maxie illa q; grece sophros siue latie tēperātia noiat: qua carnales frenātur libidines: ne in queq; flagitia mentez consentientem trahant. Neq; enim nullum est uitium cum sicut dicit apostolus caro concupiscit aduersus spiritum: cui uitio contraria uirtus ē: sicut dicit idem: spiritus concupiscit aduersus carnem. Hec enim inquit sibi inuicem aduersantur ut nō ea que uultis faciatis. Quid autem facere uolumus cum perfici uolumus finē sūmi boni: nisi ut caro aduersus spiritū nō concupiscat: nec sit in bonis hoc uitium contra quod spiritus concu-

piscat: Quod in hac uita quamuis uelimus quoniā facere nō ualeam? id saltem in dei adiutorio faciamus: ne carni cōcupiscenti aduersus spiritum succubente spiritu cedamus: et ad perpetrandū peccatum nostra cōsensione pertrahamur. Absit autem ut quādiu in hoc bello intestino sumus: iam nos beatitudinem ad quā uincēdo uolumus peruenire adeptos esse credamus. Et quis est usq; adeo sapiens: ut contra libidines nullū habeat omnino cōslictū? Quid illa uirtus que prudētia dicitur: Nonne tota uigilantia sua bona discernit a malis: ut in illis appetēdis istisq; uitādis error nullus obrepat? Ac per hoc z ipa nos in malis: uel i nobis eē mala testatur. Ipsa eim docet nos malū esse ad peccandū cōsentire: bonūq; eē ad peccandū nō cōsentire libidini. Illud tamē malū cui nos nō cōsentire prudentia docet facit tēperātia. Nec prudentia nec tēperantia omnino l' iprudentiam ul' intēperantiā tollit huic uite. Quid iustitia: cuius munus ē sua cuiq; tribuere: vnde fit in ipso homie quidā iustus ordo nature: ut aia subdatur deo z anime caro: ac p hoc deo z anima z caro: Nonne demonstrat i eo se adhuc opere laborare potius q̄ in huius operis iam sine requiescere? Tanto q̄ppe minus anima subditur deo: q̄to minus deū in ipsis suis cogitationibus cōcipit: z tāto minus anime subditur caro: quāto magis aduersus spiritū cōcupiscit. Quādiu ergo nobis inest infirmitas: hec pestis: hic languor: quomodo nos iam saluos: z si nōdum saluos: quomō iam beatos illa finali beatitudine dicē audebimus? Jam uero illa uirtus cuius nomē ē fortitudo in quātacūq; sapientia euidentissima testis ē maloz humanorum: que cōpellitur patiētia tolerare. Que mala stoici philosophi

miror qua fronte mala nō eē contēdant: quibus fatētur si tanta fuerint: ut ea sapiens ul' nō possit ul' nō debeat sustinere: eum cogi mortē sibi met inferre: atq; ex hac uita migrare. Tātus autē superbie stupor ē in his hominibus: hic se habere finem boni et a seipsis fieri beatos putātibus: ut sapiens eorum hoc ē qualem mirabili uanitate describunt: etiam si cecetur: absurdescat: obmutescat: mēbris debilitetur: doloribus crucietur: et si qd aliud talium malorum dici aut cogitari potest incidat in eum: quo sibi mortem cogatur inferre: hanc in his malis uitam cōstitutam eos non pudeat uocare beatam. O uita beata: q̄ ut finiatur mortis querit auxiliū. Si beata ē maneat in ea. Si uero propter ista mala fugitur ab ea: quomodo ē beata? Aut quomodo ista nō sunt mala: que uincūt fortitudinē bonum: eandemq; fortitudinē nō solum sibi cedere: uerum etiam delirare cōpellunt: ut et eandem uitam dicant beatam: et persuadeāt esse fugiendam? Quis usque adeo cecus ē ut nō uideat: ut si beata esset fugienda non esset? Sed si propter infirmitatis pondus qua premitur hanc fugiendam fatentur. Quid igitur cause ē? cur nō etiam miserā fracta superbie ceruice fateāt? Utrū obsecro cato ille patiētia: an potius ipatentia se peremit? Non enim hoc fecisset nisi uictoriā cesaris ipatenter tulisset. Ubi ē fortitudo? Nempe cessit: nempe succubuit: nempe usque adeo supata ē: ut uita beatā derelinqueret: desereret: ac fugeret. An nō erat iam beata? Misera ergo erat. Quomodo ergo mala nō erant: que uitam miseram fugiendamq; faciebāt? Quapropter etiā ipsi qui mala ista eē cōfessi sunt: sicut pipatentici sicut ueteres acadēmicī: quoz sectam uarro defendit: tolerabilius quidē loquuntur:

sed eorū quoq; mirus ē error: q̄ i his malis n̄ si tam graua sunt ut morte fugienda sint: ab ipso sibi met illata q̄ hec patitur: uitam beatā tamē esse cōtendunt. Mala sunt inquit tormenta atq; cruciatus corporis et tanto sunt peiora quāto potuerūt esse maiora: quibus ut careas ex hac uita fugiendum ē. Qua uita obsecro? Hec inquit: que tantis aggreuatur malis. Certe ergo beata est in eisdem ipsis malis: propter que dicis esse fugiendam an iō beatam dicis quia licet tibi ab his malis morte recedere? Quid si ergo i eis aliquo diuino teneris iudicio: nec pmittereris mori: nec unq̄ sine illis eē sineris? Nempe tūc saltem miseram diceres talem uitam. Non igitē p̄p̄ta misera nō est: quia cito relinquitur: quandoquidem si sempiterna sit etiā abs teipso misera iudicabitur: nō itaque propterea quia breuis ē nulla miseria uideri debet: aut quod ē absurdus: quia breuis miseria ē ideo etiam beatitudo appellari. Magna uis ē in eis malis: que cogunt hominē secundum ipsos etiam sapientē: sibi met auferre q̄ homo ē: cum dicat et uerū dicant hanc esse nature primā quodam modo et maximā uirtutem ut homo cōcilietur deo: et p̄p̄terea mortē naturaliter fugiat: ita sibi amicus ut esse animal: et in hac cōiunctione corporis atque anime uelit uiuere uehemēter que appetat. Magna uis ē in eis malis quibus iste nature uincit sensus: quo mors omnis modo omnibus uiribus conatibusq; uitatur: et ita uincitur ut que uitabatur optetur: appetatur: et si nō potuerit aliunde cōtingerē: ab ipso homine sibi met inferat. Magna uis ē in eis malis: que fortitudie faciūt homicidam: si tamen adhuc dicenda ē fortitudo: que ita his malis uincitur: ut hominē quē sicut uirtus regendū tuendūque suscepit: nō mō

nō possit per patientiam custodire s; ipsa insuper cogatur occidere. Debet quidē etiam mortem ferre sapiens patienter: sed que accidit aliunde. Secundum istos autē si eam sibi ipsi inferre compellitur: profecto fatendū ē eis: nō solum mala: sed intolerabilia etiā mala esse: que hoc eū perpetrare compellunt. Vita igitur que istorū tā magnorum tam grauiūq; maloz aut p̄mitur oncribus aut subiacet casibus: nullo modo beata diceretur: si hoīes qui hoc dicunt sicut uicti malis igruescētibus cum sibi mortē ingerunt: cedūt infelicitati: ita uicti certis rationibus cum querūt beatā uitā dignarentur cedere ueritati: et nō sibi in ista mortalitate putarēt sine summi boni esse gaudendū: ubi ipse uirtutes q̄bus hic nihil certe melius atq; utilius in homine reperitur: quāto maiora sūt adiutoria contra uim squallorū: laborum dolorū: tanto fideliora testimōia miseriarū. Si enim uere uirtutes sūt: que nisi in eis quibus uera inē pietas esse nō possūt: nō se profitentur hoc posse: ut nullas miseras homines patientur in quibus sunt. Neque enim mendaces sunt uere uirtutes: ut hoc profiteatur: sed ut uita humana que tot et tantis huius seculi maculis cogitur misera: spe futuri seculi sit beata sicut et salua. Quomodo eim beata ē: que nōdum salua est? Unde et ap̄tus paulus nō de hominibus imprudētibus: impatiētibus: intemperātibus: et iniquis: sed d̄ his qui secundum ueram pietatem uiuerent: et ideo uirtutes quas habent ueras haberent aut. Spe eim salui facti sumus. Spes autē que uidetur nō est spes. Quod enim q̄s uidet: quid sperat? Si autē quod n̄ uidemus speramus: per patientiam expectamus. Sicut ergo spe salui: ita spe beati facti sumus: et sicut salutes: ita beatitudinem non iam tenemus

presentem sed expectamus futuram: et hoc per patientiam: quia in malis sumus que patienter tolerare debemus: donec ad illa ueniamus bona: ubi omnia erant quibus ineffabiliter delectemur: nihil erit autem quod tā tolerare debeamus. Talis salus que in futuro seculo erit: ipsa erit etiā finalis beatitudo. Quam beatitudinē ipi philosophi quoniam nō uidentes nolunt credere: hic sibi conantur falsissimam fabricare quāto superbiore tāto mendaciore uirtute.

De sociali uita: que cū maxime expectanda sit multis offensionibus sepe subuertitur. c. v.

q Quod autem socialem uitam eē uolūt sapientes: nos multo amplius approbamus. Nam unde ista dei ciuitas de qua huius operis ecce iam unde nonumdecimum librū uersamus in manibus: uel inchoaretur exortu: uel progredieretur excursu: uel debitos apprehēderet fines: si nō eēt socialis uita sanctorū? Sed i huius mortalitatis erumna: quot et quātis abundet malis humana societas q̄s enumerare ualeat? Quis existimare sufficiat? Audiāt apud amicos suos: hominē cum sensu atq; cōsensu omnium hominū dicere: duxi uxore: quā ibi miseriam uidi: nati filij alia cura. Quid itidem illa que in amore uitia cōmemorat idē terētius: iurie: suspiciones iūmicitie: bellum: pax rursus. Nōne res hūanas ubiq; iplueūt? Nōne hec et in amicorū honestis amoribus plerunque contingunt? Nonne his usquequaque plene sunt res humane: ubi iniurias: suspensiones inimicitias: bellum certa mala sentimus: pacem uero incertum bonuz: quoniā corda eorum cum quibus eam tenere uolumus? ignoramus? et si hodie nosse

possemus: qualia cras futura essent utiq; nesciremus: Qui porro inter se amicitiores solent esse uel debent: q̄ qui una domo continentur: Et tamē quis inde securus est: cum tanta sepe mala ex eorum occultis insidijs extiterint: tanto amariora quāto dulcior pax fuit: que uera putata est cum astutissime fingeretur: Propter quod omnium pectora sic attingit: ut cogat in gemitum: quod ait tullius. Nulle sunt occultiores insidie: q̄ he que latent in simulatione officij: aut in aliquo necessitudinis nomine. Nam eū qui palam est aduersarius facile cauendo uitare possis: hoc uero occultum: intestinum ac domesticū malū: nō solum existit: uerum etiam opprimit antequam prospicere atq; explorare potueris. Propter qd̄ diuina uox illa: et inimici hominis domestici eius cum magno dolore cordis auditur: quia et si quisque tam fortis sit ut e quo animo perferat: uel tam uigilās ut prouido cōsilio caueat: que aduersus eum molitur amicitia simulata: eorum tamen hominum perfidorum mala cum eos esse pessimos experit: si ipse bonus ē grauit̄ excruciet̄ necesse ē: siue semp̄ mali fuerint et se bonos sinxerint: siue i istā malitiā ex bonitate mutati sint. Si ergo dom̄ cōmune perfugiū in his malis humani generis tuta nō ē. quid ciuitas: q̄ q̄to maior ē tanto forū eius litibus ciuilibus et criminalib⁹ plenius etiam si quiescant nō solum turbulēte: uerum etiam sepius et cruenta seditiones et bella ciuilia: a quorum euentibus sūt aliqñ libere ciuitates: a piculis nūq̄?

De errore humanoꝝ iudicioꝝ cū ueritas latet. c. vi.

q̄ Quid ipsa iudicia hominum de hoibus: que ciuitatibus etiam

in q̄talibet pace manētib⁹ deesse nō possunt: qualia putam⁹ eē q̄miserā: q̄ dolēda quādo quidē hi iudicāt: qui cōscientias eorū de quibus iudicant cernere nequeūt: Unde sepe cogūtur tormētis innocētū testū ad alienam causam pertinentē querere ueritate. Quid cum in sua causa quisq; torquetur et cū querit̄ utrū sit nocens: cruciat̄ et inocens: luit p̄ incerto scelē certissimas penas: nō quia illud commississe detegitur: sed quia nō commississe nescitur: Ac per hoc ignorātia iudicis plerūq; ē calamitas innocentis. Sed quod intolerabilis ē magis que plangendū: rigandū q̄ si fieri posset fontibus lachrymarū: cuz propterea iudex torqueat accusatum: ne occidat nesciens innocentē: sit per ignorantie miserā ut et tortum et innocētē occidat: quem ne innocentem occideret torserat. Si enim secundum istorum sapientiā delegerit ex hac uita fugē: q̄ diutius illa sustinere tormenta: qd̄ nō cōmisit commississe se dicit. Quo dā nato et occiso: utrum nocentem an innocentem iudex occiderit adhuc nescit: quem ne innocentem nesciēs occideret torfit: ac per hoc innocentē et ut sciret torfit et dum nesciret occidit. In his tenebris uite socialis sedebit iudex ille sapiēs: an nō audebit? Sedebit ille plane. Constringit eum eū et ad hoc officiū pertrahit humana societas: quā deserere nefas ducit. Hoc eiz nefas eē nō ducit: q̄ testes inocētes in causis torquetur alienis: q̄ hi qui arguuntur ui doloris plerūq; superati et de se falsa cōfessi etiam puniūtur innocentes: cum iam torti fuerint innocentes. Quod nisi non morte puniuntur: i ipsis uel ex ipsis tormētis plerūq; moriūtur. Quod aliqñ et ipsi q̄ arguūt humane societati fortasse ne crimina impunita sint p̄desse cupientes: et mentientibus testibus reoq; ipso

contra tormēta durante immanif nec fatente: probare quod obijciūt nō valentes quamuis uera obiecerint: a iudice nesciēte dānātur. Hec tot ⁊ tanta mala deputat esse peccata. Nō eim hec fecit sapiens iudex uoluntate nocendū: sed necessitate nesciendū: ⁊ tamē quia cogit humana societas iudicādi etiā necessitate. Hec ē ergo quā dicimus miseria certe hominis: ⁊ si nō malitia sapientis. An uero necessitate nesciēdi atque iudicandū torquet ifontes: punit ifontes: ⁊ parū ē illi q̄ nō ē reus: si nō sit insuper ⁊ beatus? Quāto consideratius ⁊ homie dignius ⁊ hominem agnoscit in ista necessitate eamque miseriam in se odit: ⁊ si pie sapit clamat ad deum: de necessitatib⁹ meis erue me.

De diuersitate linguarū qua societas hominū dirimit: ⁊ de miseria bellorum etiā que iusta dicūtur. c. viij.

Post ciuitatē uel urbem sequit orbis terre: in quo tertium gradum ponūt societatis humane: incipientes a domo atque inde ad urbē: deinde ad orbem terre progrediendo ueniētes. Qui utiq; sicut aquarū cōgeries quāto maior ē tanto periculis plenior. In quo primū linguaruz diuersitas hominem alienat ab homie. Nam si duo sibimet iuicem siāt obuiam: neq; preterire sed simul eē aliqua necessitate cogātur: quoz neuter nouit linguā alteri: facili⁹ sibi animalia muta ēt diuersi generis: q̄ cū illi sint hoies ambo sociant. Quādo eim que sentiūt iter se cōmunicare nō possunt ppter solam linguarum diuersitatez: nihil pdest ad sociādoa homines tāta similitudo nature: ita ut libētius hō sit cum cane suo: q̄ cū homine aliēo. At eim opera data ē ut imperiosa ciuitas: nō solum iugum uerum etiā

linguam suam domitis gentibus per pacem societatis imponeret: per quā nō deesset imo ⁊ abūdaret etiā iterpretum copia. Verum ē. Sed hoc q̄ multis ⁊ q̄grandibus bellis: quanta strage hominum: quāta effusioe humani sanguinis comparatū ē? Quibus transactis: nō ē tamē eorundem malorū finita miseria. Quāuis eim nō defuerint neque hostes desint extere nationes: cōtra quas semp bella gesta sunt ⁊ gerūtur: tñ etiā ipsa imperij latitudo peperit peioris generis bella: socialia scilicet atque ciuilla: q̄bus miserabilis quatur genus humanū: siue cum belligeratur ut aliqñ conquiescāt: siue cum timet ne rursus exurgant. Quorum malorū multas ⁊ multiplices clades: duras ⁊ diras necessitates: si ut dignū ē eloqui uel: quanq̄ nequaquā sicut res postulat possim: quis erit prolixē disputatiōis modus? Sed sapiens inquit iusta bella gesturus ē. Quasi nō se hominē meminit: multo magis dolebit iustorum necessitates sibi extirasse belloz: quia nisi iusta essent: ei gerēda n̄ eēt. Ac per hoc sapiēti nulla bella essent. Iniquitas eim partis aduerse iusta bella ingerit gerēda sapiēti: q̄ iniqtas homini utiq; ē dolēda quia hominū ē: ⁊ si nulla ex ea bellādi necessitas nasceretur. Hec itaq; mala tam magna: tam horrēda: tam seua: quisquis cuz dolore cōsiderat: miseriam necesse ē fateatur. Quisquis autē l̄ patit ea sine animi dolore uel cogitat: multo utique miserius ideo se putat beatū q̄ ⁊ humanū perdidit sensum.

De amicitia bonorum secunda esse nō possit: dā a periculis q̄ in hac uita sunt trepidare necesse ē cap. viij.

I aut nō cōtingat quedā ignorantia similis demētie: q̄ tamen

in huius vite misera cōditione sepe ptingit: ut credat ul' amicus eē q̄ ūmicus ē: ul' ūmicus q̄ amicus ē: qd̄ nos cōsolat̄ i hac humana societate erroribus erūnisq̄ plenissima: nisi fides n̄ ficta: ⁊ mutua dilectio verorū bonorū q̄ amicorū quos q̄to plures ⁊ i pluribus locis habemus: tāto longi⁹ latiusq̄ metuimus: ne quid eis cōtigat malī de tātis malorū aggerib⁹ huius seculi: Non eim̄ tantummodo solliciti sumus ne fame: ne bellis: ne morbis: ne captiuitatib⁹ affligātur: ne in eadē seruitute talia patiātur: qualia nec cogitare sufficimus: uerū etiā ubi timor multo amarior ē: ne in p̄fidia malitiam: nequitiāq̄ mutentur. Et qm̄ ista cōtingūt: tanto utique plura q̄to illi sunt plures: ⁊ i pluribus locis: ⁊ i nostram notitiā proferūtur quibus cor nostrū flagris uratur: quis potest nisi qui talia sentit aduertere? Mortuos q̄ppe mallems audire: quāuis ⁊ hoc sine dolore audire nō possem⁹. Quorum eim̄ nos uita p̄pter amicitie socialis solacia delectabat vnō fieri pōt ut eorum mors nobis nullā ingerat mestitudinē: Quā qui prohibet: p̄hibeat si potest amica colloquia: interdicit amicabilem societate uel interdicit affectū omnium humanarū necessitudinum: uinculam mētis imit̄is immiti stupore dirūpat: aut sic eis utendūz censeat: ut nulla ex eis animū dulcedo perfūdat. Quod si fieri nullo modo pōt: etiā hoc quo pacto futuruz ē ut eius nobis amara mors n̄ sit: cuius dulcis ē uita. Hinc ē eim̄ et luctus quidā in humano corde quasi uulnus aut ulcus: cui sanādo adhibentur officiose cōsolationes. Nō eiz p̄pterea nō ē quod sanet: qm̄ quanto ē animus melior: tāto in eo facillius citiusq̄ sanatur. Cum igitur etiā de carissimorū mortibus: maxime quorū sunt humane societati officia necessa-

ria nūc mitius nūc asperius affligat uita mortalū: tñ eos mortuos quos diligimus: q̄ uel a fide uel a bonis morib⁹ lapsos: hoc ē in ipsa anima mortuos audire seu uidere mallems. Qua ingētī materia malorū plena est terra: propter quod scriptū ē Nūqd̄ nō tentatio ē ulti humana super terram? Et propter quod ipse dominus ait: ue mūdo a scandalis. Et iterum. Quoniam abūdauit inquit iniquitas refrigescet caritas multorū. Ex quo fit ut bonis amicis mortuis gratulemur: ⁊ tamē mors eorū nō cōtristet: ipsa nos certius cōsoletur: quoniam malis caruerūt quib⁹ i hac uita etiāz boni hoīes ul' cōteruntur: uel deprauantur: ul' in vtroq̄ periclitātur.

De amicitia angelorū q̄ homini in hoc mūdo nō pōt eē manifesta p̄pter fallaciā demonū: i quos iciderūt qui mltos sibi dōs colēdos putauerūt. c. ix.

i N societate uero sanctorū āgelorum: quā philosophi illi qui nobis deos eē amicos uoluerūt quanto cōstituerūt loco: uelut ad munduz ueniētes ab orbe terrarū: ut sic quodammodo cōplecterētur ⁊ celū nullo modo quidē metuimus: ne tales amici ul' morte nos sua ul' deprauatione contristet. Sed quia nobis nō ea qua homines familiaritate miscentur: qd̄ etiā ipsum ad erumnas ptinet huius vite: ⁊ aliquādo sathanas sicut legimus transfiguratur se in angelum lucis ad tentandos eos quos ita uel erudiri opus ē: ul' decipi iustum est: magna dei misericordia necessaria ē: ne quisquam cum bonos angelos amicos se habere putat: habeat malos demōes amicos fictos: eosq̄ tāto nocetiores: quāto astutiores ac fallaciorel patiat̄ ūmicos. Et cui magna dei misericordia ista ē necessaria nisi magne hūane

miserie: que ignorātia tāta premitur: ut facile istoꝝ simulatione fallat. Et illos quidē philosophos ī impia ciuitate qui deos sibi amicos eē dixerunt ī demones malignos incidisse certissimū ē: quibꝰ tota ipsa ciuitas subdit eternū cum eis habitura suppliciuꝝ. Ex eozꝰ qꝰppe sacris ul' potius sacrilegīs: quibꝰ eos colendos: et ex ludis immūdiſſimis ubi eozꝰ crimina celebrātur: quibus eos placādos putauerunt: eisdem ipsi auctoribꝰ et exactoribus talū tantorūqꝰ dedecozꝰ: satis ab eis qꝰ colatur apertum est.

Qui fructus factis de supata huiꝰ uite tentatiōe pariat. c. x.

f Ed neque sancti et fideles univ' ueri dei summioꝝ cultores ab eozꝰ fallacijs et multiformi tētatiōe securi sūt. In hoc eim loco infirmitatis et diebus malignis etiā ista sollicitudo nō ē inutilis: ut illa securitas ubi pax plenissima atque certissima est desiderio seruētiore querat. Ibi erūt eim nature munera: hoc ē que nature nostre ab omniū naturarū creatore donatur: nō solū bona uerū etiā sempiterna: nō solū in animo qui sanabit per sapientiā: uerum etiam ī corpore quod resurrectione renouabitur. Ibi uirtutes nō contra ulla uitiā uel mala quecunque certātes: sed habentes uictorie premiū eternam pacem: quā nullus aduersarius inquietet. Ipsa ē eim beatitudo finalis: ipsa perfectiois finis: qui consumentem finem nō habet. Hic autem dicimur beati: quādo pacem habemus: quantulacunqꝰ hic haberi potest in uita bona. Sed hec beatitudo illi quam finalem dicimus beatitudini comparata: prorsus miseria reperitur.

De beatitudie pacis etne ī qua sāt

ctis finis ē id ē uera pfectio. c. xi.

b Anc ergo pacē qualis hic pot eē: mortales hoīes ī rebꝰ mortalibus qñ habemus: si uiuimꝰ recte bonis eius recte utit uirtus: qñ uero eam nō habemus. etiā malis que hō patitur bene utitur uirtus. Sed tñc ē uera uirtus: quādo et omnia bona quibus utitur bene: et quicquid ī bono usu bonozꝰ et malorū facit: et seipsam ad eum finem refert: ubi nobis talis et tāta pax erit: qua melior et maior eē nō possit. Quapropter possumus dicere fines bonorū nostrorum esse pacem: sicut eternam diximus uitam: preferim quia ipsi ciuitati dei de qua nobis est ista operosissima disputatio: ī sancto dicitur psalmo. Lauda hierusalem dñm: lauda deum tuum sion. Quoniam confortauit seras portarū tuarū: benedixit filios tuos ī te. Qui posuit fines tuos pacem. Quoniam confirmate fuerūt sere portarum eiꝰ: iam in illam nullus intrabit: nec ab illa ullus exibit. Ac per hoc fines eius eam debemus hic intelligere pacem: quā uolumus demonstrare finalem. Nam et ipsius ciuitatis mysticū nomen id ē hierusalem: quod ut ante iā diximus uisio pacis interpretat. Sed qm pacis nomen etiam in his rebus mortalibus frequētatur: ubi utiqꝰ nō ē uita eterna: propterea finē ciuitatis huius ubi erit eius summū bonum eternam uitam maluimus cōmēorare qꝰ pacē. De quo sine apłs ait. Nūc uero a peccato liberati: sui aut facti: deo habetis fructum uestrum in sanctificationem: finem uero uitam eternam. Sed rursus quia uita eterna ab eis qui familiaritatem nō habent cū scripturis sanctis: potest etiam accipi malorum uita: uel etiam secundum quosdam philosophos propter anime immortalitatem: uel etiā secundū

fidem nostrā ppter penas interminabiles impioꝝ: qui utiqꝫ in eternū cruciari nō poterūt: nisi etiam uixerint in eternū: profecto finis ciuitatis huiꝰ in quo summū bonum habebit: uel pax in uita eterna: uel uita eterna in pace dicēdus ē: ut ab omnibus faciliꝰ possit itelligi. Tantum ē enim pacis bonū: ut etiam in rebus terrenis atqꝫ mortalibꝰ nihil gratiꝰ soleat audiri: nihil desiderabilius concupisci: nihil postremo possit melius inueniri. De quo si aliquāto diūtius loqui uoluerimus: nō erimus qunatum arbitror onerosi legētibꝰ: et propter finē ciuitatis huius de qua nobis sermo ē: et ppter ipsam dulcedinē pacis que omnibus est cara.

Quod ē bellantiā seuitia ḡnesqꝫ hoīum inquietudines ad pacis finem cupiāt peruenire sine cuius appetitu nulla natura sit. c. xij.

q Quod eim quisqꝫ mecū res humanas naturāqꝫ cōmunē utcū que intuet: agnoscit. Sicut eim nemo ē qui gaudere nolit: ita nemo ē qꝫ pacem habere nolit. Quandoquidem et ipsi qui bella uolunt nihil aliud qꝫ uincere uolūt: ad gloriosaz ergo pacē bellando cupiāt peruenire. Nam qd aliud ē uictoria: nisi subiectio repugnantium? Quod cum fuerit pax erit. Pacis ergo intēione geruntur bella ab his etiam qui uirtutem bellicam student exercere imperādo atqꝫ pugnando. Unde pacem constat belli esse optabilem finem. Omnis enīz homo etiam belligerando pacem requirit: nemo autem bellum pacificādo. Nam et illi qui pacem in qua sunt perturbati uolūt: nō pacem oderūt: sed eā pro arbitrio suo cupiunt cōmutari. Non ergo ut sit pax nolūt: sed ut ea sit quā uolunt. Deniqꝫ rsi per seditionem se

ab alijs separauerint: cū eis ipsis cōspiratis ul' coniuratis suis nisi qualēcūqꝫ pacis specie teneāt: nō efficiūt qd intendunt. Proinde latrones ipsi ut uehemētius et tutius infesti sint paci ceterorū: pacem uolunt habere sociorum. Sed rsi unus sit tam prepollēt uiribus et conscius ita cauens ut nulli socio se cōmittat: solusqꝫ insidiāns et preualens quibus potuerit oppressis et extinctis predas agat cum eis certe quos occidere nō potest: et quos uult latere quod facit: qualencunque umbram pacis tenet. In domo autē sua cū uxore cum filijs et si quos alios illic habet studet profecto eē pacatus: eis quippe ad nutū obtemperātibus sine dubio delectatur. Nam rsi non fiat indignat: corripit: uideat: et domꝰ sue pacē si ita necesse sit etiam se uendo cōponit: quam sentit eē nō posse: nisi cuidam principio quod ipse i domo sua est: cetera in eadem domestica societate subiecta sint: ideoqꝫ si offerretur ei seruitus pluriū: uel ciuitatis uel gentis: ita ut sic ei seruirēt quē admodum sibi domi sue seruire uolebat: nō se iam latronem latebris cōderet: sed regem conspicuū sublunaret: cum eadem in illo cupiditas et malitia permaneret. Pacē itaque cū suis omnes habere cupiūt: quos ad suum arbitrium uolūt uiuere. Nam et cum quibus bellum gerunt: suos facere si possunt uolūt: eisqꝫ subiectis leges sue pacis imponere. Sed faciamus aliquid qualem canit poetica et fabulosa narratio. Quem fortasse ppter ipsam insociabilē feritatem semihominem qꝫ homines dicere maluerūt. Quāuis ergo huius regnuz dire spelunce fuerit solitudo: tāqꝫ malitia fuerit singularis: ut ex hac ei nomen sit inuentū: nam malus grece cacos dicitur: quod ille uocabatur ut nulla cōlunx ei blade ferret referretqꝫ fimonē

nullis filijs ul' alluderet paruulis: uel
 grādiusculis imperaret: nullo amici
 colloquio frueret: nec uulcani patris:
 quo ul' huic tantū nō parum felicior
 fuit: quia tale monstrū ipse nō genu-
 it: nihil cuiq̄ daret: sed a quo posset
 quicquid uellet ⁊ quantum ⁊ quādo
 posset: ⁊ quantum uellet auferret. Ta-
 men in ipsa sua spelunca solitaria: cu-
 ius ut describitur semper recēti cede
 tepebat humus: nihil aliud q̄ pacem
 uolebat in qua nemo illi molestus eēt
 nec eius quietē uis ullius terrorque
 turbaret. Lum corpore suo denique
 pacem habere cupiebat: ⁊ quantū ha-
 bebat: tantū illi bene erat. Quādoq̄
 dem mēbris obtemperātibus ipera-
 bat: ⁊ ut suā mortalitatē aduersus se
 ex indigētia rebellātem: ac seditionez
 famis ad dissoluendā atq̄ excludēdā
 de corpore animā concitantē: quanta
 posset festinatione pacaret: rapiebat:
 necabat: uorabat: ⁊ quāuis immanis
 ac ferus paci tamē sue uite ac salutis
 immaniter ac ferociter cōsulebat. Ac p̄
 hoc si pacem quā in sua spelūca atq̄
 in seipso habere satagebat: cum alijs
 etiam habere uellet: nec mal⁹: nec mō-
 strum: nec semihomo uocaret. Aut si
 eius corporis forma ⁊ atrorū igniuz
 uomitus ab eo deterrebat hominum
 societate: forte nō nocēdi cupiditate
 sz uiuēdi necessitate seuebat. Verum
 iste nō fuerit: ul' quod magis credēdū
 ē talis nō fuerit: qualis uanitate poe-
 tica describit. Nisi eim nimis accusa-
 ret cacus: parū hercules laudaretur.
 Talis ergo hō siue semihomo meli⁹
 ut dixi credit nō fuisse: sic mala signi-
 ta poetarū. Ipse eiz fere seuisime vñ
 ille partē habuit feritatis: nā ⁊ semi-
 ferus dictus ē: genus ppriū quadam
 pace custodiūt coeundo: gignēdo: pa-
 riendo: fetus fouēdo atq̄ nutriendo:
 cum sint plereq̄ insociabiles ⁊ solius
 ge. Non scilicet ut oues: cerui: colūbe

sturni: apes: sed ut leones: uulpes: aq̄-
 le: noctue. Que eim tigris nō filij su-
 is mitis immurmurat: ⁊ pacata feri-
 tate blanditur. Quis miluus quan-
 tumlibet solitarius rapinis circum-
 uolet: nō coniugiū copulat: nidia con-
 gerit: oua confouet: pullos alit: ⁊ qua-
 si cū sua matrefamilias societatez do-
 mesticam quanta potest pace cōsuat.
 Quanto magis homo fertur quodā
 modo nature sue legibus ad ineundā
 societatem pacemq̄ cum hominibus
 quantum in ipso est omnibus obti-
 nendam: cum etiam mali pro pace su-
 orum belligerent: omnesque si possēt
 suos facere uelint: ut uni cuncti ⁊ cūc-
 ta deseruiant: quo pacto nisi ut in eis
 pacem uel amando uel timendo con-
 sentiant: Sic enim superbia peruerse
 deum imitatur. Deum nanq̄ odit: cū
 suis socijs nō equalitatem sub illo: sz
 imponere uult socijs dominationem
 suā pro illo. Odit ergo iustam paces
 dei: ⁊ amat iniquā paces suā. Non a-
 mare tamē qualencūq̄ pacem nullo
 modo potest. Nullū q̄ppe uitium ita
 contra naturā ē: q̄ ut nature debeat
 etiā extrema uestigia. Itaq̄ pacē ini-
 quorum in pacis cōparatione iusto-
 rum: ille uidet nec pacem esse dicendā
 qui nouit p̄ponere recta prauis ⁊ or-
 dinata peruersis. Quod aut etiam est
 peruersū: hoc necesse ē ut in aliqua et
 ex aliqua ⁊ cum aliqua rerum parte
 pacatum sit: in quib⁹ ē uel ex quibus
 cōstat. Alioquin nihil esset omnino.
 Uelut si quispiā capite deorsum pen-
 deat: peruersus ē utique situs corpōis
 ⁊ ordo mēbrorum: quia id q̄ desup
 esse natura postulat: subtus est: ⁊ q̄
 illa subter uult esse desuper factum ē.
 Conturbabit carnis pacem ista per-
 uersitas: ⁊ ideo est molesta. Verunta-
 men anima corpori suo pacata est: et
 pro eius salute satagit: ⁊ ideo ē q̄ do-
 leat. Que si molestijs eius exclusa

diffesserit: quod diu manet copago membrorum non est sine quadam partium pace quod remanet. Et ideo adhuc est qui pedit: et quod terrenum corpus in terram nititur: et uinculo quo suspensum est renititur: in sue pacis ordine tendit: et locum que requiescat quodammodo ponderis uoce poscit: iamque examine sine ullo sensu: a pace tamen naturali sue ordinis non recedit: uel cum tenet eam: uel cum fertur ad eam. Si enim adhibeantur medicamenta atque curatio: que formam cadaveris dissolui dilabique non sinat: adhuc pax quedam partes partibus iungit: totamque molem applicat terreno et conuenienti: ac per hoc loco pacato. Si autem nulla adhibetur cura condidit: sed naturali cursu relinquitur: tandiu quasi tumulatur diffidentibus exhalationibus: et nostro inconuenientibus sensu: id enim est quod in putore sentit: donec mundi conueniat elementis: et in eorum pacem partitum paulatimque discedat. Nullo modo tamen inde aliquid legibus summi illius creatoris ordinatorisque subtrahitur: a quo pax uniuersitatis administratur. Quia et si de caduere maioris animalis animalia minuta nascantur: eadem lege creatoris queque corpuscula in salutis pace suis animalibus seruiunt. Et si mortuorum carnes ab alijs animalibus deuorentur: easdem leges per cuncta diffusas ad salutem generis cuiusque mortalium congrua congruis pacificantes: quaqua uersum trahantur: et rebus quibuscumque iungantur: et in res quaslibet conuertantur et commutentur inueniunt.

De pace uniuersali: que inter quaslibet perturbationes parari non potest lege nature: dum sub iusto iudice ad id quodque pertinet ordinatione: quod meruit uoluntate. c. xlv.

p Pax itaque corporis est ordinata temperatura partium. Pax anime ir-

rationalis ordinata rationis appetituum. Pax anime rationalis ordinata cognitionis actionisque consensus. Pax corporis et anime: ordinata uita et salus animalis. Pax hominis mortalis est dei immortalis ordinata in fide sub eterna lege obedientia. Pax hominum ordinata concordia. Pax domus ordinata imperandi atque obediendi concordia cohabitantium. Pax ciuitatis ordinata imperandi obediendique concordia ciuium. Pax celestis ciuitatis ordinatissima et concordissima societas fruendi deo et iuicem uidentium deum. Pax omnium rerum tranquillitas ordinis. Ordo est partium dispariumque rerum sua cuiusque loca distribuens dispositio. Proinde miseri in quantum miseri utique in pace non sunt. Tranquillitate quidem ordinis carent: ubi perturbatio nulla est. Uerum tamen quia merito iusteque miseri sunt: in ea quoque ipsa sua miseria preter ordinem esse non possunt non quidem conuicti beatis: sed ab eis tamen ordinis lege seiuncti. Qui cum sine perturbatione non sint: rebus quibus sunt quatacumque congruentia coaptant. Ac per hoc est in eis ordinis non nulla tranquillitas: in enim ergo nonnulla pax. Uerum ideo miseri sunt: quia et si in aliqua securitate non dolent: non tamen ibi sunt ubi securi esse ac dolere non debeant. Misericordiores autem si pax eis cum ipsa lege non est: qua naturalis ordo administratur. Cum autem dolent ex qua parte dolent pacis perturbatio facta est: nulla uero adhuc pax est in qua nec dolor urit: nec copago ipsa dissoluit. Sicut ergo est quedam uita sine dolore: dolor autem sine aliqua uita esse non potest: sic est quedam pax sine ullo bello: bellum uero sine aliqua pace esse non potest: non secundum id quod bellum est: sed secundum id quod ab eis uel in eis geritur: que alique nature sunt: quod nullo modo essent si non qualicumque pace subsisterent. Quapropter

natura ē i qua nullū malū ē: uel etiāz in qua nullū malū esse pōt. Esse autē natura in qua nullū bonū sit nō pōt. Proinde nec ipsius diaboli natura i quantū natura ē malum ē: sed peruersitas eam malam facit. Itaqz in ueritate nō stetit: sed ueritatis iudiciuz nō euasit. Quia in ordinis tranquillitate nō mansit: nec ideo tamē a potestate ordinatoris effugit. Bonum dei qđ illi est in natura non eum subtrahit iusticie dei: qua ordinatur i pena: nec ibi deus insequitur bonū quod creauit: sed malum quod ille commisit. Neqz enim totū aufert quod nature dedit: sed aliquid adimit: aliquid relinquit: ut sit qđ doleat qđ adimit: et ipe dolor testimoniū ē boni adempti: et boni relecti. Nisi enim bonū relictum effet: bonum amissum dolere nō posset. Nam qui peccat peior ē si letatur in damno equitatis. Qui uero cruciatur: si inde nihil boni acquirat: dolet damnū salutis. Et quoniam equitas ac salus utrunqz bonum ē: bonique a missione dolendum ē potius qđ letandum: si tamē nō sit cōpensatio melioris. Melior ē autem animi equitas qđ corporis sanitas. Profecto cōuenientiū iniustus dolet in supplicio qđ letatus est in delicto. Sic ergo letitia deserti boni in peccato testis ē uoluntatis male: ita dolor amissi boni in supplicio: testis ē bone nature. Qui enim dolet amissam nature sue pacem: ex aliquibus reliquijs pacis id dolet: quibus sit ut natura sibi amica sit. Hoc autem in extremo supplicio recte fit ut iiqui et impj naturalij bonorum damna i cruciatibz defluāt sentientes eorū ablatore iustissimū deū: quem cōtēpserūt benignissimū largitorem. Deus ergo naturarū omniūz sapientissimus cōditor et iustissimus ordinator: qui terrenozz ornamentoꝝ maximū instituit mortale genus hu-

manum: dedit hominibus quedā bona huic uite cōgrua: id ē pacē tēporalem pro modulo mortalis uite: i ipsa salute et cōlōitate ac societate sui generis: et queque huic paci nō tuēde ul' recuperāde sunt necessaria sicut ea qđ apte ac cōueniēter adiacent sensibus: lux ista uisibilis: aure spirabiles: aque potabiles: et quicquid ad alendum ul' tegendum: curandum: ordinandum: que corpus congruit: eo pacto equissimo: ut quicumqz mortalis bonis talibus paci mortalium accommodatis recte usus fuerit: accipiat ampliora atqz meliora: ipsam scilicet immortalitatis pacem: eiqz conuenientē gloriam et honorē in uitā eternā: ad fruendum deo et proximo in deo. Qui autem perperam id ē iniuste: nec illa accipiat et hec amittat.

De ordine ac lege siue terrena siue celesti: p quā societati humane etiam dñando cōsultitur et consulendo seruitur. c. xliij.

o Omnis igitur usus rerū tēporalium refertur ad fructū terrene pacis i ciuitate terrena: i celesti autē ciuitate refertur ad fructū pacis eterne. Quapropter si irrationabilia effemus animātia: nihil appeterem' pter ordinatam temperaturā partū corporis: et requiem appetitionis. Nihil igitur preter quietē carnis et copiam uoluptatiū: ut pars corporis pdesset paci anime. Si eim desit pax corpōis: impeditur etiā rationalis pax anime quia requiem appetitionū cōsequi nō potest. Utrūque autem simul ei' paci prodest: quam inter se habent anima et corpus: id est ordinate uite ac salutis. Sicut enim pacem corporis amare se ostendunt animantia cuz fugiūt dolorem: et pacem anime cū propter explendas indigentias appetitionem

uoluptatū cōsequūtur: ita mortē fugiendo satis indicāt quātū diligāt pacem: qua sibi cōciliātur aīa ⁊ corpus. Sed q̄a homini rationalis aīa inest: totū hoc q̄o habet cōmune cū bestijs: subdit paci anīme rationalis ut mēte aliquid contēpletur: ⁊ secundum hoc aliquid agat ut sit ei ordinata cognitōnis actionisq̄ cōsēnsio: quā pacem rationalis anīme dīxeram⁹. Ad hoc enī uelle debet nec dolere molestari: nec desiderio perturbari: nec morte dissolui: ut aliquid utile cognoscat: ⁊ secūdū eam cognitōnē uitā moresq̄ cōponat. Sed ne ipso cognitōnis studio propter humane mentis ifirmitatem in pestē alicuius erroris incurrat: op⁹ habet magisterio diuino cui certius obtemperet: ⁊ adiutorio ut liber obtēperet. Et quoniam q̄dīū ē in corpore mortali isto: peregrinatur a dño: per fidem ambulat nō per speciem: ac per hoc omnē pacem uel corporis uel anīme: uel simul corporis ⁊ anīme refert ad illam pacem: que homini mortali ē cū deo immortalī: ut ei sit ordinata ī fide sub eterna lege obediētia. Iaz uero q̄ duo p̄cipua precepta hoc ē dilectionē dei ⁊ dilectionem p̄ximī docet magister deus: in quibus homo tria iuenit que diligit deū: seipsum: ⁊ proxīmū: atq̄ ille ī se diligēdo nō erat qui deū diligit: cōsequens ē ut etiam proximo ad diligēdum deum cōsulat: quem iubet sicut seipsum diligere. Sic uxori: sic filijs: sic domesticis: sic ceteris hominibus quibus potuerit: ⁊ hoc sibi a proximo si forte indiget consuli uelit. Ac p̄ hoc pacatus erit quantū in ipso ē oī hominī: pace hominū id est ordinata concordia: cuius ordo hic ē. Primuz ut nulli noceat. Deinde etiā ut proficit cui poterit. Primitus ergo inest ei suorum cura: ad eos quippe habet oportuniorē facilioreq̄ aditū cōsulēdi

uel ordine nature: uel ipsius societatis humane. Unde ap̄lus ait. Quisquis aut suis ⁊ maxie domesticis nō p̄uidet: fidem denegat: ⁊ ē ifideli deterior. Hinc itaq̄ etiā pax domestica oritur: id ē ordinata imperandi obediēdiq̄ concordia cohabitantiū. Imperāt eis qui consulunt: sicut uir uxori: parentes filijs: ⁊ dñi seruis. Obediunt autē quibus consulitur sicut mulieres maritis: filij parentibus: serui dominis: sed ī domo iusti uiuentis ex fide: ⁊ ad huc ab illa celesti ciuitate peregrinantis: etiā qui imperant seruiūt eis quibus imperare uidētur. Neq̄ eīm dominandi cupiditate imperāt: sed officio cōsulēdi: neq̄ p̄icipadi supbia: sed prouidēdi misericordia.

De libertate naturali: ⁊ ō fuitate cui⁹ p̄ria cā peccatū ē: q̄ hō male uoluntatis ēt si nō ē mācipiū alteri⁹ hominis: suus ē pp̄rie libidīs. c. xv.

h De naturalis ordo p̄scribit.

Ita deus hōiem cōdidit. Nam dominet inq̄t pisciū maris: ⁊ uolatiū celi: ⁊ omniū repentiū que repunt super terrā. Rationalē factū ad imaginem suā noluit nisi irrationalibus dominari: nō hōiem hominī: sed hominem pecori. Inde p̄imi iusti pastores pecorū magis q̄ reges hōium cōstituti sūt: ut deus etiā sic insinuaret quid postulet ordo creaturarū: ⁊ q̄d exigat meritū peccatoꝝ. Conditio q̄p̄pe seruitutis iure itelligitur imposta peccatori. Proinde nusq̄ scripturarū legimus seruū: anteq̄ hoc uocabulo noe iustus peccatum filij uindicaret. Nomē itaq̄ istud culpa meruit: non natura. Origo autē uocabuli seruorū ī latina lingua inde credit ducta: q̄ hī q̄ iure belli possent occidi a uictorib⁹ cum seruabatur serui fiebant a seruādo appellati: quod ipsum etiam sine

peccati merito nō ē. Nam ꝛ cū iustuz geritur bellum: ꝓ peccato econtrario dimicatur: ꝛ omnis uictoria cum malis etiaz prouenit: diuino iudicio uictos humiliat ul' emendās peccata ul' puniens. Testis ē homo dei daniel cū in captiuitate positus peccata sua ꝛ peccata ppli sui cōfitebatur deo: ꝛ hanc esse cām illius captiuitatis ꝓ doloꝝ testat. Prima ergo seruitutis causa peccatū ē: ut hō homini cōditōis uiculo subderet: qđ nō fit nisi deo iudicante: apud quē nō ē iniquitas: ꝛ nouit diuersas penas meritis distribuē delinquentiū. Sicut autem dñs sup-nus dicit. Omnis qui facit peccatum seruus est peccati: ac per hoc multi quidem religiosi dominis iniquis nō tamen liberis seruiūt: a quo enim qđ deuictus ē: huic ꝛ seruus additus est. Et utiqꝫ felicius seruitur homini qꝫ libidini: cum seuissimo dominatu uastet corda mortaliū: ut alias omittaz libido ipsa dominandi. Dominibus autem illo pacis ordine: quo alijs aliqꝫ subiecti sunt: sicut prodest humilitas seruiētibus: ita nocet superbia dominantibus. Nullus aut natura in qua deus prius hominem condidit: seruus ē hominis aut peccati. Verum ꝛ penalis seruitus ea lege ordinatur: qua naturalem ordinem conseruari subet: perturbari uetat. Quia si contra eam legem factum nō esset: nihil esset penali seruitute coercendum. Id qꝫ apłus monet seruos subditos esse dñis suis: ꝛ ex aīo eis cū bona uolūtate suire: ut scilicet si nō pñt a dñis liberi fieri: suam seruitutē ipsi quodāmodo liberā faciant non timore subdolo sed seruiēdo dilectiōe fideli: donec trāseat iniquitas ꝛ euacuet ōnis principatus ꝛ potestas humana: ꝛ sit deus omnia in omnibus.

De equo iure dominandi. c. xvi.

q Uocirca etiā si habuerūt seruos iusti p̄es nostri: sic quidez administrabāt domesticā pacē: ut fm̄ hec tēporalia bona filiorum sortem a seruoꝝ cōditione distinguerēt: ad deum autem colendum in quo eterna bona sperāda sunt: ōibus domus sue mēbris pari dilectione cōsulerēt. Qđ naturalis ordo ita ꝓscribit: ut nomē patrūfamilias hinc exortum sit: ꝛ tam late uulgatus ut inique etiā dominātes hoc gaudeāt appellari. Quis aut ueri patresfamilias sūt: ōibus in familia sua tanqꝫ filijs ad colendum ꝛ promerendū deum consulunt: desiderantes atqꝫ optantes uenire ad celestem domū: ubi necessariū nō sit imperandi officium mortalibus: quia n̄ necessarium erit officium consulendi iam i illa imortalitate felicibus. Quo donec ueniatur: magis debent patres qꝫ dominantur qꝫ serui tolerare qꝫ seruiunt. Si quis autem in domo per iobedientiam domesticē aduersatur paci: corripatur uerbo seu uerbere: seu quolibet alio genere pene iusto atqꝫ licito: quantum societas humana concedit: pro eius qui corripit utilitate: ut paci unde dissilierat coaptet. Sicut eim nō ē beneficentie adiuuādo efficere ut bonum quod maius ē amittatur: ita nō ē innocētie parcēdo sinere ut in malum grauius incidat. Pertinet ergo ad inocentis officium nō solum nemini malum inferre: uerz etiam cohibere a peccato uel punire peccatum: ut aut ipse qui plectit corripatur exemplo: aut aliqꝫ terreatur exemplo. Quia igitur omnis domus initium siue particula debet esse ciuitatis: omne aut initium ad aliquem sui generis finem: ꝛ omnis pars ad uniuersi cuius pars ē integritateꝝ refertur: satis apparet esse consequens: ut ad pacem ciuicam pax domestica referatur: id est ordinata imperandū

obediendiq; cōcordia cohabitantiuz:
referatur ad ordinatam imperandi o
bediendiq; concordiam ciuium. Ita
fit: ut ex lege ciuitatis precepta sumē
patrēfamilias oporteat: quibus suaz
domum sic regat: ut sit paci accom
modata ciuitatis.

Unde celestis societas cū trena ci
uitate pacē hēat ⁊ vñ discōdiā. c. xvij.

f Ed domus hominū qui nō ui
uunt ex fide: pacem terrenā ex
huius tēporalis uite rebus cōmodis
que sectatur. Domus ergo hominuz
ex fide uiuentiū expectat ea que i fu
turum eterna promissa sūt: terrenisq;
rebus ac tēporalibus tanq̄ peregrina
uitur: nō quibus capiatur ⁊ auertat
quo tendit in deū: sed quibus susten
tetur ad facilius tolerāda minimeq;
agenda onera corporis corruptibilis
quod aggrauat animā. Itcirco reruz
uite huic mortali necessariarū: utris
que hominibus fidelibus ⁊ infide
libus ⁊ utriq; domui cōmunis ē usus:
sed finis utēdi cuiq; suus pprius: mul
tūq; diuersus. Ita etiā terrena ciuitas
q̄ nō uiuit ex fide: terrenā pacē appe
tit: in eoq; defigit imperādi obediēdi
que cōcordiā ciuiū: ut eis sit de rebus
ad mortālē uitā p̄tinētib⁹: humanarū
quedā cōpositio uolūtatū. Ciuitas
autem celestis ul' potius pars eius: q̄
in hac peregrinatur mortalitate ⁊ ui
uit ex fide: etiam ista pace necesse est u
tat: donec ipsa cui talis pax necessaria
mortalitas trāseat. Ac p̄ hoc dum a
pud terrenā ciuitatē ueluti captiuā ui
tā sue pegrinationis agit: iā promissi
one redēptionis ⁊ spiritali dono tan
quā pignore accepto: legibus terrene
ciuitatis quibus hec amministrantur
q̄ sustētāde mortali uite accommodata
sūt obtemperare nō dubitat. Ut quo
niam cōmunis est ipsa mortalitas: ser

uetur in rebus ad eā pertinentibus i
ciuitatē utraq; concordia. Ceterū quia
terrena ciuitas habuit quosdam suos
sapientes: quos diuina improbat disci
plina: qui uel suspicati uel decepti a d
monib⁹: crederēt multos deos concili
andos esse rebus humanis: atq; eorū
diuersa quodāmodo officia diuersa sub
dita p̄tinere ad aliū corpus: ad aliū
animū Inque ipso corpore ad aliū ca
put ad aliū ceruicē: ⁊ cetera singu
la ad singulos. Similiter i animo ad
aliū ingenium: ad aliū doctrinā: ad
aliū iram: ad aliū concupiscētiā:
inque ipsis iibus uite adiacētibus: ad
aliū pecus: ad aliū triticum: ad al
liū uinū. ad aliū oleum: ad aliū
siluas: ad aliū nummos: ad aliū na
uigationē: ad aliū bella atq; uictori
as: ad aliū coniugiā: ad aliū p̄tuz
ac fecunditatez: ⁊ ad alios alia cetera.
Celestis autem ciuitas unum deuz so
lū colendum nosset: eiq; tantūmodo
seruiendum seruitute illa que grece la
tria dicitur: ⁊ non nisi deo debetur: si
deli pietate censeret: factum est ut reli
gionis leges cum eterna ciuitate non
posset habere communes: proq; his
ab ea dissentire haberet necesse atque
oneri esse diuersa sentiētibus: eorūq;
iras ⁊ odia ⁊ persecutionum impetus
sustinere: nisi cum animos aduersanti
um aliquando terrore sue multitudi
nis: et semper diuino adiutorio ppul
saret. Hec ergo celestis ciuitas cū pe
grinatur in terra: ex omnibus gētib⁹
ciues euocat: atq; in omnibus linguis
peregrinā colligit societatem: non cu
rans quicquid in moribus legibus: i
stitutisq; diuersum est: quibus pax t
rena uel conquistur uel tenetur nihil
eorum rescindens nec destruens: imo
etiā seruans ac sequens: quod lz di
uersum sit in diuersis nationibus: ad
unum tamen eundemq; finem terre
ne pacis intenditur: si religionem qua

unus summus et uerus deus colendus docetur non ipedit. Utitur ergo etiam celestis ciuitas in hac sua peregrinatione pace terrena: et de rebus ad mortalez hominis naturam pertinentibus humanarum uoluntatum compositione prout salua pietate ac religione conceditur: tuetur atque appetit: eamque terrenaz pacem refert ad celestem pacem: que uere ita pax est: ut rationalis dumtaxat creature sola pax habenda atque dicenda sit ordinatissima scilicet atque concordissima societas fruendi deo: et in uicem in deo: quo cum uentum fuerit non erit uita mortalis: sed plane certeque uitalis nec corpus aiale quod dum corrumpitur aggrauat animam: sed spirituale sine ulla indigentia ex omni parte subditum uoluntati. Hanc pacem dum peregrinat in fide habet atque ex hac fide iuste uiuit: cum ad illam pacem adipiscendam infert quicquid bonarum actionum gerit erga deum et proximum: quoniam uita ciuitatis utique socialis est.

Quam diuersa sit academe noua abiguitas a constantia fidei christiane. c. xviii.

Quod autem attinet ad illam diuiaz quam de academicis nouis uarro adhibuit: quibus sunt incerta omnia omnino ciuitas dei tale dubitationem tanquam dementia detestatur habens de rebus quas mente ac ratione comprehendit: etiam si paruam propter corpus corruptibile quod aggrauat animam: quoniam sicut dicit apostolus ex parte scimus: tamen certissimam scientiam: creditque sensibus in rei cuiusque euidentia quibus pro corpus animam utitur: quoniam miserabilius fallit qui nunquam eis putat esse credendum: credit etiam sanctis scripturis et ueteribus et nouis quas canonicas appellamus: unde fides ipsa concepta est: ex qua iustus uiuit: pro quam sine dubitatione ambulamus quoadiu pere-

grinamur a domino: qua salua atque certa de quibusdam rebus quas neque sensu neque ratione percipimus: neque nobis per scripturam canonicam claruerunt: nec per testes quibus non credere absurdum est in naturam notitia peruenierunt: sine iusta reprehensione dubitamus.

De habitu et moribus populi christiani. an. c. xix.

Nihil sane ad istam pertinet ciuitatem: quo habitu uel more uiuendi si non est contra diuina precepta: ista fidem qua puenit ad deum quosque sectetur unde ipsos quoque philosophos quando fuerunt christiani: non habitum uel consuetudinem uictus que nihil impedit religionem: sed falsa dogmata permutare compellit. Unde illam quam varro adhibuit ex cynicis differentiam: si nihil turpiter atque intemperater agat: omnino non curat. Ex tribus uero uite illi generibus: ocioso: actiuo: et ex utroque composito: quamuis salua fide quosque possit in quolibet uitam eorum ducere: et ad sempiterna premia puenire: interem tamen quod amore teneat ueritatis: quid officio caritatis impedit. Nec sic quisque debet esse ociosus: ut in eodem ocio utilitatem non cogitet proximi: nec sic actiuosus: ut contemplationem non requirat dei. In ocio non iners uacatio delectata debet: sed aut inquisitio aut inuentio ueritatis: ut in ea quosque proficiat et quod in uenerit teneat et alteri non inuideat. In actione uero non amarus et honor in hac uita: siue potentia: quoniam omnia uana sub sole: sed opus ipsum quod per eundem honorem uel potentiam fit: si recte atque utiliter fit: id est ut ad eam salutem ualeat subditorum que secundum deum est: unde iam superius disputauimus. Propter quod ait apostolus. Episcopatum qui desiderat bonum opus desiderat. Exponere uoluit quid sit

episcopatus: quia nomen est operis non honoris. Sicut est enim atque inde ductum uocabulum: quod ille qui presicitur superintendit curam scilicet eorum gerens. Episcopus quippe super: scopos uero intentio est. Ergo episcopum grece latine superintendere possumus dicere: ut intelligat non se episcopum: qui presesse dilexerit non prodesse. Itaque a studio cognoscende ueritatis nemo prohibet: quod ad laudabile pertinet officium. Locus uero superior sine quo populus regi non potest: et si ita teneatur atque administraretur ut deceret: tamen indeceter appetitur. Quamobrem officium sanctum querit caritas ueritatis: negocium iustum suscipit necessitas caritatis. Quam sarcinam si nullus imponit: percipiende atque intuende uacanda est ueritati. Si autem imponit: suscipienda est propter caritatis necessitatem. Sed nec sic omni modo ueritatis delectatio deserenda est: ne subtrahat illa suauitas et opprimat ista necessitas.

Quod ciues sanctorum in huius uite tempore spe beati sint. c. xx.

Quamobrem summum bonum ciuitatis dei cum pax sit eterna atque perfecta non pro qua mortales transeant nascendo atque moriendo: sed in qua immortales maneant nihil aduersi omnimodo patiendo quod est qui illam uitam uel beatissimam neget: uel in eius comparatione istam que hic agit quantilibet animi et corporis externarum rerum bonis plena sit: non miseriam iudicet. Quam tamen quicumque sic habet: ut eius usum referat ad illius finem quem diligit ardentissime ac fidelissime sperat: non absurde dici etiam nunc beatus potest: spe illa potius quam re ista. Res uero ista sine spe illa: beatitudo falsa et magna miseria est. Non enim ueris animi bonis utitur: quoniam non est sapientia uera: que intentionem suam in his que prudenter

discernit: gerit fortiter: cohibet temperanter: iustaque distribuit: non in illum finem dirigit ubi deus erit: sed in omnibus eternitate certa atque pace perfecta.

An secundum diffinitiones scipionis que in dialogo ciceronis sunt: unquam fuerit romana respublica. c. xxi.

Quapropter nunc est locus ut oportet breuiter ac dilucide expediam: quod in secundo libro huius operis me demonstraturum esse promisi: secundum diffinitiones quibus apud ciceronem utitur scipio in libris de republica: nunquam rempublicam fuisse romanam. Breuiter enim rempublicam diffinit esse rem populi. Que diffinitio si uera est: nunquam fuit romana respublica: quia nunquam fuit res populi quam diffinitionem uoluit esse respublicam. Populum enim esse diffinit cetum multitudinis iuris consensu et utilitatis communitate sociatum. Quid autem dicat iuris consensum: disputando explicat: per hoc ostendens geri sine iustitia rempublicam non posse. Ubi ergo iustitia uera non est: nec ius potest esse. Quod enim iure fit profecto iuste fit. Quod autem fit iniuste: nec iure fieri potest. Non enim iura dicenda sunt uel putanda iniqua hominum constituta: cum illud etiam ipsi ius esse dicant: quod de iustitie fonte manauerit: falsumque esse quod a quibusdam non recte sentientibus dici solet: id est ius quod ei qui plus potest: utile est. Quocirca ubi non est uera iustitia: iuris consensu sociatus cetus hominum non potest esse: et ideo nec populus iuxta illam scipionis diffinitionem uel ciceronis. Et si non populus nec res populi: sed qualiscumque multitudinis que populi nomine digna non est: ac per hoc si respublica res est populi: et populus non est qui consensu non sociatus est iuris: non est autem ius ubi nulla est iustitia: proculdubio colligitur: ubi iustitia non est non esse rempublicam. Iustitia porro ea uirtus est: que suam

cuiq; distribuit. Que igitur iustitia ē hominis: q̄ ipsū hominē de uero tollit: et imūdis demonibus subdit: hoc nō ē cuiq; sua distribuere. An q̄ fundum aufert eius a quo ēptus ē: et tradit ei qui nihil habet i eo iuris: iūstus est: et qui seipsū aufert dominātī deo a quo factus ē: et malignis seruit spiritibus iustus ē. Disputat certe acerrime ac fortissime i eisdem ipsis de re publica libris aduersus iniustitiā p iustitiā. Et quoniam cum prius ageret pro iustitie partibus cōtra iustitiā et diceret nisi p iniustitiā rempublicam stare augeriq; nō posse: hoc uelut ualidissimū positū erat: iniustum esse ut homines hoibus dominātibus seruiant: quam tamē iniustitiā nisi sequat imperiosa ciuitas cuius ē magna respublica: nō eam posse puincis imperare. Responsum ē a parte iustitie iō iūstū esse q̄ talib; hoib; sit util; fuit: et pro utilitate eoz fieri cū aliquid recte sit: id ē cū improbis aufert iniuriarum licētia: et domiti se melius habebunt q̄ indomiti se habuerūt. Subditumq; ē ut ista ratio firmaret: uelut a natura sumptū nobile exemplū atque dictū ē. Cur igitur deus homini: animus corpori imperat: ratio libidi ceterisq; uitiosis animi partib;? Plane hoc exemplo satis edoctū ē: quibusdam esse utilem seruitutē: et deo q̄des ut seruiatur utile esse hoibus. Seruiens autē deo animus recte corpori imperat: inq; ipso animo ratio domino deo subdita recte imperat libidini ceterisq; uitijs. Quapropter ubi homo deo nō seruit: quid in eo putādum est esse iustitie: quādo quidē deo nō seruiens nullo modo pōt iuste animus corpori: aut humana ratio uitijs imperare? Et si i homine tali nō est ulla iustitia: proculdubio nec in hominuz cetu: qui ex talibus cōstat hominib;. Non ē ergo hic iuris ille consensus:

qui hominū multitudinē populū facit: cuius res dicit esse respublica. Nā de utilitate quid dicam: cuius cōmunionem etiam sociatus hominū cet; sicut sese habet ista diffinitio populul nūcupatur? Quāuis eim si diligenter attēdas: nec utilitas sit ulla uiuentū qui impie uiuūt: sicut uiuit ois q̄ deo nō seruit seruitq; demonibus: tanto magis impys q̄to magis sibi cū sint imūdissimi spiritus tāq; dñs sacrificari uolūt. Tamē qd̄ de iuris consensu dixim; satis ēē arbitror: vñ appareat per hāc diffinitionē nō eē pplm cuius respub. eē dicat i quo iustitia nō ē. Si eim dicūt nō imūdis spiritib;: s; dñs bonis atq; sanctis i sua repu. seruisse romanos nūquid eadē toties repetēda sūt: q̄ iā satis imo ultra q̄ satis est diximus? Quis eiz ad hūc locū p superiores huius opis libros puēt: qui dubitare possit malis et ipuris demonibus seruisse romanos: nisi l' nimū stolidus ul' ipudētissime cōtētiosus? Sed ut taceā quales sūt quos sacrificijs colebāt: lege dei ueri scriptū est. Sacrificās dñs eradicabitur nisi dño tantū. Nec bonis igitur nec malis dñs sacrificari uoluit: qui hec cū tāta cōminatione precepit.

An uer; sit de; cui christiāi fuit: cui soli debeat sacrificari. c. xxij.

f Ed respōderi pōt: Quis iste deus ē: aut unde dignus pbat cui deberēt obrepere romāi: ut nullū deorū colerēt sacrificijs p̄t ipsū? Magne cecitatis ē adhuc querere: q̄s iste deus sit. Ipse ē deus cui pphete pdixerūt ista q̄ cernim;. Ipse ē de; a quo respōsum accepit abraā: i semie tuo oēs bñdicerent gētes. Quod i christo fieri qui secundū carnē de illo semie exort; ē: id ē ipi qui remāserāt huius nois inimici uelit nolite cognoscūt. Ipse est

deus cuius diuinus spiritus p eos locutus ē: quorū predicta atq̄ cōpleta p eccliaz quā uidemus toto orbe diffusā i libris superiorib⁹ posuī. Ipse ē deus quē uarro doctissim⁹ romanorūz souē putat: quīs nesciēs qd loquatur Quod tñ iō cōmemorādum putauit: qm̄ uir tate sciētie nec illū istū deū potuit existiare nec ualē. Hūc eiz eū credidit: quē sūmū putauit deū. Postremo ipse ē deus quē doctissimus phōrum quīs christianorū acerrimus inimic⁹ etiā p eorū oracula quos deos putat: deū magnū porphyrius confitetur.

Que porphyrius dicat oracul⁹ de orū responsa in christo. Cap. xxiij.

n Am in libris quos theologiō philosophias appellat: i q̄bus exēqt atq̄ cōscribit rerū ad phiaz pri nētū uelut diuina rīsa: ut ipsa uerba eius quēadmodū ex greca lingua i latinā itēpretata sunt ponā. Interrogātī iqt̄ quē deū placādo reuocare posset uxore suā a christianismo: hec ait uersibus apollo. Deinde uerba uelut apollinis ista sunt. Forte magis poteris i aqua ipressis līs scribere: aut inflans pēnas leues p aera ut auis uolare: q̄ semel pollute ruoces ipie uxoris sensū: p̄gat quomodo uult inanibus fallacijs pseuerās: et lamentatiōibus fallacissimis mortuū deū cantas: quē iudicib⁹ recta sentiētibus pditū pessima in speciosis ferro uincta mors interfecit. Deinde post hos uersus apollinis q̄ nō stāte metro latine itēpretati sūt subiunxit atq̄ ait. In his quidē tergiuersationē irremediabilis sentētie eorū manifestauit dicēs. Quoniaz iudei suscipiūt deū magis q̄ isti. Ecce uti d̄colorās christū iudeos p̄posuit christianis: cōfītēs q̄ iudei suscipiant deū. Sic enim exposuit uersus apollinis: ubi a iudicibus recta sentiētib⁹ christū

dicat occisū: tanq̄ illis iuste iudicātib⁹: merito sit ille puni⁹. Uiderit qd de christo uates mēdax apollis dixerit: atq̄ iste crediderit aut fortasse uatē qd nō dixit dixisse iste ipse cōfinxerit: quā sibi cōstet ul̄ ipsa oracula in se faciat cōuenire: postea uidebimus. Hic tñ iudeos tāq̄ dei susceptores recte iudicasse dicit d̄ christo: q̄ eū morte pessima ex cruciādū eē censuerint. Deus itaq̄ iudeoz cui phibet testioniū: audiēd⁹ fuit sic dicēs. Sacrificās d̄s eradicabit nisi dño tm̄. Sed ad manifestiora ueniam⁹: et audiam⁹ q̄ magnū deū dicat eē iudeoz. Item ad ea q̄ itērogauit apollinē qd melius: uerbū: siue ratio: an lex? Respōdit in q̄t uersib⁹ hec dicēs. Ac subiecit apollinis uersus: i quib⁹ et isti sūt: ut q̄tū satis ē ide decerpā. In deū uerū iquit generatorē: et i regē añ oīa: quē tremz celū et terra atq̄ mare: et ifernoz abditā: et ipsa numina phorrescūt. Quorū lex ē pat: quē ualde facti honorāt hebrei. Tali oraculo dei sui apollinis porphyrius tā magnū deū eē hebreozū dixit: ut eū et ipsa numina phorrescāt. Cū ergo de iste dixerit: sacrificās d̄s eradicabitur: miror qd ipse porphyri⁹ nō perhorruerit et sacrificans d̄s eradicari nō formidauerit. Dicit etiā bona de christo phūs iste: quasi oblitus ill⁹ de qua pauloante locuti sum⁹ cōtumelie sue: aut quasi i sōnis d̄s ei⁹ maledixerit christo: et euigilantes eū bonū eē cognouerit. digneque laudauerint. Deniqz tāquā aliqd mirabile atq̄ incredibile platur⁹: p̄ter opintonē inq̄t p̄fecto q̄busdā uideat esse qd dicturi sum⁹. Christū eiz d̄s p̄ssimū pnūciauerūt: et immortalē factū: et cū bona pdicatiōe ei⁹ memierūt. Christianos aut̄ pollutos inq̄t et cōtaminatos et errore iplicatos eē dicūt: et mltis talib⁹ aduersus eos blasphemijs utuntur. Deinde subijcit uelut deorum

oracula blasphematorum christianos. Et post hec de christo autem inquit interrogantibus si est deus: ait hecate. Quoniam quidem immortalis anima post corpus ut creditur nosti: sapientia autem abscessa erat semper uiri pietate prestantissimi est illa anima: hac colunt alieni a ueritate. Deinde per uerba eius quasi oraculi sui ipse contempsit. Pissimum igitur uirum inquit eum dixit: et eius animam sic et aliorum piorum post obitum immortalitati donata: et hac christianos colere errantes. Interrogantibus autem inquit. Cur ergo donatus est oraculo respondit dea corpus quidem debilitantibus tormentis semper oppositum est: anima autem piorum celesti sedi insidet. Illa uero anima alijs animabus fataliter dedit: quibus fata non annuerunt deorum obtinere dona: neque habere iouis immortalis agnitionem errore implicari. Propterea ergo deus exosus: quia quibus fato non fuit nosse deum: nec dona a deo accipere: his fataliter dedit iste implicari error. Ipse uero per et in celis sicut per excessit. Itaque hunc quidem non blasphemabis. miraberis autem dementiam hominum: ex eo in eis facile preceptum periculum. Quis ita stultus est ut non intelligat aut ab homine callido eorum christianis iudicissimo hec oracula fuisse conficta: aut consilio filii ab impuris demonibus ita fuisse responsa: ut scilicet quoniam laudat christum: propterea credatur ueraciter uituperare christianos atque ita si possint intercludant uiam salutis eterne in qua quisque fit christianus. Sive quippe nocendi astutiae milleformi sentiunt non esse contrarius: si credat eis laudantibus christum: dum tamen credat et uituperantibus christianos: ut eum qui utrumque crediderit tale christi faciat laudatorem: ne christianus esse uelit. Ac sic quis ab illo laudatus ab istorum tamen demonum domiatu eum non liberet christianus: presertim quia ita laudat christum: ut quisquis in eum tale crediderit qualis ab ipsis predicat: christianus uerum non sit. Sed fotinianus hereticus qui tantummodo hominem

non etiam deum nouerit christum: et ideo per eum saluus esse non possit: nec istorum mendaciloquorum demonum laqueos uitare uel soluere. Nos autem neque apollinem uituperantem christum: neque hecate possimus approbare laudantem. Ille autem tanquam iniquum christum uult credit: quoniam a iudicibus recta sententibus dicit esse occisum: ista hominem piissimum: sed hominem tamen. Una est tamen et illi et huius intentio: ut nolit homines esse christianos: quia nisi christiani erunt: ab eorum erui potestate non poterunt. Ipse uero phisus uel potius qui talibus aduersus christianos quasi oraculis creditur: per faciat si possit: ut iter se de ipso christo hecate atque apollo concordet: eorumque abo utuperet aut ambo collaudet. Quod si facere potuissent: nihilominus nos et uituperatores et laudatores christi fallaces demones uitarem. Cum uero eorum deus et dea iter se de christo ille uituperado: ista laudado dissentiat: profecto eis blasphemantibus christianos non credunt homines: si recte ipsi sentiant: sane christum laudans uel porphiri uel hecate: cum dicat eum ipsum fataliter dedisse christianis ut implicarentur errore: casum tamen eiusdem sicut putat pandit erroris: quas antequam ex uerbis eius exponat: prius quero si fataliter dedit christus christianis erroris implicationem. Utrum uolens aut nolens dederit. Si uolens quomodo iustus: Si nolens quomodo beatus? Sed iam ipsius erroris casum audiamus. Sunt inquit spiritus terreni minimi loco teuzeno quodam: malorum demonum potestati subiecti: ab his sapientes hebreorum quorum unus est iste iesus fuit: sic audistis diuina apollinis oracula que superius dicta sunt: ab his ergo hebrei demonibus pessimis et minoribus spiritibus uerabatur religiofos: et ipsis uacare prohibebatur: uenerari autem magis celestes deos: apostoli autem uenerati deum patrem. Hec autem inquit et deus precipiunt: et inferioribus ostendimus quemadmodum aduertere ad

deū monēt ⁊ illū impāt colē ubique. Verū idocri ⁊ ipie nature: q̄bus uere fatū nō ꝑcessit a d̄s dona obtinere: ne q̄s habere iouis imortalis notionez: nō audiētes ⁊ deos ⁊ diuinos uiros: deos quidē oēs recusauerūt: phibitos autē demones nō solū nullis od̄s isequi: s; et reuereri delegerūt. Deū autē simulātes se colē ea sola p̄ q̄ deus adoratur nō agūt. Nā de⁹ quidē utpote omnīū pat̄ nulli⁹ idiger: sed nobis est bñ cū eū p̄ iustitiā ⁊ castitatē aliasque adoram⁹ v̄tutes: ipam uitā ꝑcē ad ipsum faciētes p̄ imitationē ⁊ inq̄sitionem de ipso. Inq̄sitione eim purgat inq̄t: imitatio deificat affectionē ad ipsum operādo. Bene quidē predicauit deū ꝑem ⁊ quib⁹ morib⁹ sit colendus dixit. Quibus ꝑceptis ꝑphetici libri pleni sūt hebreoz: q̄n̄ sanctorū uita siue laudat siue uituperat. Sed i christianis tm̄ erat: aut tantū calūniatur quātū uolūt demones quos deos opinat: quasi cuiq̄ difficile sit recolere que turpia: que dedecora erga deorū obsequiū i theatris agebātur ⁊ tēplis ⁊ attēdē q̄ legātur: dicāt: audiat i ecclesijs: uel deo v̄o qd̄ offerat: ⁊ hinc intelligē ubi edificū ⁊ ubi ruina sit morū. Quis autē dixit huic ul' ispirauit: nisi diabolicus sp̄s tā uanū aptūq; mēdaciū: q; demones ab hebreis colē phibitos reuerēat potius q̄ oderint christiani. Sed deus ille quē coluerūt sapiētes hebreoz et celestib⁹ sanctis angelis ⁊ uirtutib⁹ dei quos beatissimos tanq̄ ciues i hac n̄a peregrinatione mortali ueneramur ⁊ amam⁹: sacrificari uetat itonās i lege sua quā dedit ꝑplo suo hebreo: ⁊ ualde misericiter itulit dicēs Sacrificās d̄s eradicabitur. Et ne quisq; putaret demonibus pessimis terrenisq; spiritibus: quos iste dicit mimos ul' minores: ne sacrificet eē ꝑceptū: q; ⁊ i scripturis sanctis ipsi dicti sūt d̄j: nō hebreorū

sed gentiū: quod euidenter in psalmo septuaginta interpretes posuerūt dicētes. Quoniā oēs d̄j gentiū demonia: ne q̄s ergo putaret istis quidē demonibus phibitū eē: celestib⁹ aut ul' onibus ul' aliq̄bus sacrificari eē ꝑmissū: mox addidit: nisi d̄no soli: id ē nisi domino tantum: ne forte q; ait d̄no soli: deū solez credat eē quispiā cui sacrificandū putat. Quod nō ita eē intelligēdum i scripturis grecis facillie repit. Deus igit hebreoz cui tā magnū tātus etiā iste ph̄s phibet testimoniū: legē dedit suo op̄lo hebreo: hebreo ꝑmone cōscriptā: nō obscurā ⁊ icognitam: sed oibus iam gētibus diffamam in qua lege scriptū ē. Sacrificās d̄s eradicabit: nisi d̄no tantū. Quid opus ē i hac eius lege eiusq; ꝑphetis de hac re multa ꝑquirere: imo nō ꝑquirere. Non eim obstrusa uel rara sūt: sed apta ⁊ crebra colligē: ⁊ in hac disputatione mea ponere quibus luce clarius apparet: nulli onino nisi tantū sibi deū ueꝑ ⁊ summū sacrificari uoluisse. Ecce hoc unū breuiter imo grāditer: minaciter: sed ueraciter dictū ab illo deo quē tā excellētes eoz doctissimi predicāt: audiat: timeat: impleat: ne inobediētes eradicatio cōsequat. Sacrificās d̄s eradicabit inq̄t: nisi d̄no tantū. Non quo rei egeat alicuius: sed q; nobis expedit ut res eius simus. Huic eim canit i sacris litteris hebreoz. Dixi d̄no deus meus es tu: quoniā bonoz meoz nō eges. Huus aut preclarissimū atq; optimū sacrificiū nos ipsi sumus. Hec ē ciuitas eius: cuius rei mysteriū celebram⁹ oblationibus n̄is: q̄ fidelib⁹ note sunt: sicut i libris ꝑcedētib⁹ disputauim⁹. Cessaturas eim uictimas quas i umbra futuri offerebāt iudai: ⁊ unū sacrificiū gentes a solis ortu usq; ad occasum sicut iā fieri cernim⁹ oblaturas ꝑ ꝑphetas hebreos oracula icꝑueꝑt

diuina. Ex quib⁹ quātū satis uisum ē
nōnulla ptulim⁹: et iā huic opi aspsi-
mus. Quapropter ubi nō ē ista iusti-
tia: ut s^m suā grām ciuitati obediēti
deus iparet unus et summ⁹: ne cuiq⁹
sacrificet nisi sibi tātū: et p hoc i oībus
hoibus ad eandē pīnētibus ciuitates
atq⁹ deo obediētib⁹: animus ēt corpi:
atq⁹ uit⁹s ratio ordie legitimo iperet
fideliter: ut quēadmodū iustus unus:
ita cetus pplusq⁹ iustoz uiuat ex fide
q̄ operat p dilectionē: qua homo di-
ligit deū sicut diligēdus ē de⁹: et proxī
mū sicut seipsum. Ubi ergo nō ē ista
iustitia: pfecto nō ē cet⁹ hominū iuris
cōsensu et utilitatis cōmunionē socia-
tus. Quod si nō ē uit⁹s pplus nō ē: si
uera ē hec ppli diffinitio: ergo nec res
pu. ē: qz res ppli nō ē: ubi ipse popu-
lus nō est.

Qua diffinitione cōstet ppli et rei
publice nūcupationē recte sibi nō solū
romanos sed etiā regna alia uēdicare
cap. xxiii

I autem pplus nō isto sed alio
diffinitat mō: uelut si dicat⁹ po-
pulus ē cetus multitudinis rationali:
rerū quas diligit cōcordi cōmunionē
sociatus pfecto ut uideat⁹ qualis q̄-
que pplus sit ista sunt intuēda q̄ dili-
git. Quēcūq⁹ tñ diligit si cetus ē mul-
titudinis nō pecorū sed rationaliū cre-
aturarū: et eoz que diligit cōmunionē
cōcordi sociat⁹ ē: nō absurde pplis nā-
cupat: tātō uit⁹s melior quātō i meli-
oribus tātōq⁹ deterior quātō ē in de-
terioribus cōcors. Secundū istā diffi-
nitionē nām romanus pplus pplis ē:
et res eius sine dubitationē respublica.
Quid aut⁹ primis tēporib⁹ suis q̄due
sequētib⁹ pplus ille dilexerit et quib⁹
morib⁹ ad cruentissimas seditiones: at
que ide ad socialia atq⁹ ciuilia bella p-
ueniens ipsam cōcordiā que salus est

quodāmodo ppli ruperit: atq⁹ corrup-
perit testat⁹ historia de qua i precedē-
tibus libris multa posuim⁹: Nec itō
tñ ul ipsum nō esse pplm: ul eius rez
dixerim nō esse rēpu. quādiu manet
qualificōq⁹ multitudinis rationali cet⁹
rerū quas diligit cōcordi cōmunionē
sociat⁹. Quod aut⁹ de isto pplō et de
ista repu. dixi: hoc de atheniensiu⁹ uel
quorūcūq⁹ grecoz ul egyptioz hoc de
illa priore babylone assyriorū: qñ
in reb⁹ suis publicis iperia ul parua
ul magna tenuerūt: et de alia quacū-
q⁹ aliaz gentiū itelligat dixisse atque
sensisse. Generaliter q̄ppe ciuitas ipio-
rum cui nō iperat deus obediēti sibi:
ut sacrificiā non offerat nisi tantūmō
sibi: et per hoc i illa et animus corpori
ratioq⁹ uit⁹s recte ac fidelit⁹ imperer:
caret iustitie ueritate.

Quō nō possint ibi uere eē uirtutes:
ibi nō ē uera religio. c. xxv.

Quamlibet eim uideat⁹ animus
corpori: et ratio uit⁹s laudabi-
liter iperare si deo anim⁹ et rō ipsa nō
seruit sicut sibi seruiēdū eē ipse deus
pcepit nullo mō corpori uit⁹sq⁹ recte
iperat. Nam qual⁹ corporis atq⁹ uit⁹-
orum pōt eē mens domia: dei ueri ne-
scia: nec eius iperio subiugata: sed ui-
tiosissimis demonib⁹ corrupentibus
prostituta: Proinde uirtutes quas sibi
hie uidet⁹ p quas iperat corpori et ui-
t⁹s: ad quodlibet adipiscēdū ul tenen-
dū retulerit nisi ad deū: etiā ipsa uitia
sūt potius q̄ uirtutes: nā lz a quibus-
dā tūc uere et honeste putēt eē uirtu-
tes cū ad seipsas referūt: nec ppē aliū
experūtur: tūc ēt iustate atq⁹ supbe sūt:
et ideo nō uirtutes sed uitia iudicāda
sūt. Sicut eim nō ē a carne sed super
carnem quod carnē facit uiuere: sic nō
est ab homine sed super hominez qd
hominem facit beate uiuere: nec solū

hominē sed etiam quālibet potestates
uirtutemque celestem.

De pace ppli alieni a deo qua utit
ad pietatē pplus dei dñi i hoc peregrini
nus ē mūdo. c. xxvi.

q Uocirca ut uita carnis aia est:
ita beata uita hoīs de⁹ ē: s quo
dicūt sacre līe hebreoz. Beatus pplis
cuius ē dominus deus ipsius. Miser
igitur pplus ab isto alienatus ē deo.
Diligit tamē etiam ipse quandam pa
cem suā nō improbandā: quā quidez
nō habebit in fine: qui nō ea bñ utitur
ante finem. Hanc autem ut interiz ha
beat in hac uita nostra etiam interest:
quoniā quandiu permixte sūt ambe
ciuitates: utimur ⁊ nos pace babylo
nis: ex qua ita per fidem dei populus
liberatur: ut apud hāc interim pere
grinetur. Propter quod ⁊ aplus am
monuit ecclām ut oraret pro regibus
eius atqz sublimib⁹: addens ⁊ dicens
ut quietā ⁊ tranquillā uitā agam⁹ cū
omni pietate ⁊ caritate. Et propheta
hieremias cum pplō ueteri dei uentu
ram prenūciaret captiuitatē: ⁊ diul
nitus imperaret ut obediēter i baby
loniam irent: deo suo etiam ista patiē
tia seruiētes: monuit ⁊ ipse ut oraret
pro illa dicēs: quia i pace eius est pax
uīa. Utiqz interim tēporalis pax que
bonis malisque cōmunis ē.

De pace seruiētū deo: cui⁹ pfecta
trāquillitas i hac tēporali uita n̄ pōt
apprehendī. c. xxvij.

p Ar aut nīa ppria ⁊ hic ē cum
deo per fidem: ⁊ i eternū erit cū
illo per speciem. Sed hic siue illa cō
munis: siue nīa ppria talis ē pax: ut
solatium miserie sit potius q̄ beatitu
dinis gaudium. Ipsa quoqz nīa iusti
tia quāuis uera sit: propter ueri boni

finem ad quem refertur: tamē tāta ē
in hac uita: ut potius peccatoz remis
sione cōstet q̄ perfectione uirtutum.
Testis ē oratio totius ciuitatis dei q̄
peregrinatur in terris. Per oīa q̄ppe
mēbra sua clamat ad deū. Dimitte no
bis debita nostra: sicut ⁊ nos dimitti
mus debitorib⁹ nostris. Nec pro eis ē
efficax hec oratio: quorum fides sine
operibus mortua ē: sed pro eis quoz
fides p dilectionē operatur. Quia eiz
deo quidē subdita: in hac tamē cōdi
tione mortali ⁊ corpore corruptibili
quod aggrauat animā: nō pfecte ui
tīs ratio imperat: ideo necessaria est
iustis talis oratio. Nam pfecto quan
q̄ iperet: nequaq̄ sine conflictu uitīs
imperat. Et utiqz aliquid subrepat in
hoc loco ifirmitatis ēt bene cōfligēti:
siue hostibus talib⁹ uictis subditisqz
domināt: unde si nō facili opatione
certe labili locutiōe aut uolatili cogi
tatione peccet. Et ideo quādiu uitīs
imperat plena pax nō ē: quia ⁊ illa q̄
resistūt periculoso debellatur prelio:
⁊ illa que uicta sūt nōdun securo tri
umphantur ocio: sed adhuc sollicito
premiuntur iperio. In his ergo tenta
tionibus de quib⁹ omnibus i diuinis
eloquijs breuiter ē dictū: nunquid nō
tentatio ē uita humana super terraz:
quis ita uiuere se presumat ut dicere
deo dimitte nobis debita nīa nō ne
cesse habeat: nisi homo clatus: nec vō
magnus sed inflatus ac tumidus: cui
per iustitiā resistit qui gratiā largitur
hominibus: propter quod scriptū est
deus superbis resistit humilib⁹ autēz
dat gratiā. Sic itaqz in unoquoqz fi
deli iustitia ē: ut obediēti deus homi
animus corpori: ratio aut uitīs etiaz
repugnātibus imperet: ut subigendo
l resistēdo: atqz ut ab ipso deo petatur
⁊ meritorū gratia ⁊ uenia delictorū:
ac de acceptis bonis gratiarū actio
psoluat. In illa uero pace finali quo

referēda ⁊ cuius adīpiscēde causa habenda ē ista iustitia quoniā sanata immortalitate atque incorruptione natura uitia nō habebit: nec unicuique nostrū ul' ab alio ul' a seipso quicquā repugnabit: nō opus erit ut ratio uitis que nulla erūt īperet: sed īperabit deus homīni: animus corpori: tātaq; obediēdi ibi erit suauitas ⁊ facilitas: quāta uiuēdi reqnādiq; felicitas: ⁊ hoc illic in omnib' hominib' atq; in singulis eternū erit: eternūq; esse certum erit: ⁊ ideo pax huius beatitudinis: uel beatitudo pacis huius summum bonum erit.

In quem finē uēturus sit exit' impiorum. c. xxviii.

e **O**rum autē qui nō pertinet ad istam ciuitatē dei: erit ⁊ ecōtrario miseria sempiterna: que etiam secunda mors dicitur: quia nec anima ibi uiuere dicēda ē: que a uita dei alienata erit: nec corpus quod eternis doloribus subiacebit. Ac per hoc ideo durior ista secūda mors erit: quia finiri morte nō poterit. Sed quoniam sicut miseria beatitudini ⁊ mōs uite: ita bellū paci uidetur esse contrariū: merito queritur sicut pax in bonorū finibus predicata ē atq; laudata: qđ uel quale bellum in finibus malorū econtrario possit intelligi. Uerum qđ hoc querit: attendat quid in bello noxium perniciosumq; sit ⁊ uidebit nihil aliud qđ esse inter se rerum aduersitatem atq; conflictū. Quod igitur bellum grauius ⁊ amariū cogitari potest: qđ ubi uolūtas sic aduersa est passioni: ⁊ passio uolūtati: ut nullius earum uictoria tales inimicitie finiantur ⁊ ubi sic confligit cum ipsa natura corporis uis doloris: ut neutrū alteri cedat? Hic enim quando cōtingit iste conflictus: aut dolor uincit ⁊ sensum

mors adimit: aut natura uincit ⁊ dolorem sanitas tollit. Ibi autem ⁊ dolor permanet ut affligat: ⁊ natura perdurat ut sentiat. Quia utrunq; ideo non deficit: ne pena deficiat. Ad hos autem fines bonorum malorū: illos expetēdos istos cauendos: quoniam per iudicium transibunt ad illos boni: ad istos mali: de hoc iudicio quantum deus donauerit in consequēti volumine disputabo

Aurelij augustini de ciuitate dei liber. xx.

Quod quis omni tempore deus iudicet: in hoc tamen libro de nouissimo eius iudicio sit proprie disputandum. c. i.

d

E DNE ULTIMI IUDICIJ DEI quod ipse donauerit locuturi: eumq; asserturi aduersus impios ⁊ incredulos: tanq̄ in edi-

ficiū fundamēto prius ponere testimonia diuina debemus. Quibus qui nolunt credere humanis ratiūculis falsis atq; fallacibus cōtrauenire conāt ad hoc ut aut aliud significare cōtendant: quod adhibetur testimoniū de litteris sacris: aut omnino diuinitus esse dictum negent. Nam nullū existimo eē mortaliū qui cum ea sicut dēa sunt intellexerit: ⁊ a summo ac uero deo per animas sanctas dicta esse crediderit: nō eis cedat atq; consentiat: siue id ore etiam fateatur: siue aliquo uitio fateri erubescat aut metuat: uel etiā puicacia simillima insanie id qđ falsum eē nouit aut credit: etiā cōtentiosissime defendere molietur. Quod ergo in cōfessione ac p̄fessione tenet

omnis ecclia dei uerū: christū de celo esse uenturū ad uiuos ac mortuos iudicandos: hūc diuini iudicij ultimum diem dicim⁹: id est nouissimū tēpus. Nam per quod dies hoc iudiciū tenetur datur incertū ē: sed more sanctarum scripturarū diem poni solere pro tēpore: nemo qui illas lras quālibet negligenter legerit nescit. Ideo aut cum diem iudicij dei dicimus: addimus ultimum ul' nouissimū: quia t nunc iudicat: t ab hūmani generis initio iudicauit: dimittēs de paradiso t a ligno uite separans primos hoies magni peccati perpetratores. Immo etiā qñ angelis peccātibus nō peccit: quorū princeps hoies a seipso subuersos inuidēdo subuertit: pculdubio iudicauit: nec sine illius alto iustoz iudicio t i hoc aereo celo t in terris t demonum t hoim miserrima uita ē: erroribus erumnisqz plenissima. Uerū t si nemo peccasset: nō sine bono rectoroz deus iudicio uniuersam creaturam rationalem pseuerantissime sibi domino suo coherentem in eterna beatitudine retineret. Iudicat etiā nō solum uniuersaliter de genere demonū atqz hoim: ut miseri sint ppter pmorum meritū peccatoz: sed etiā de singulorū operib⁹ proprijs que gerunt arbitrio uolūtatis. Nam t demones ne torqueātur precātur: nec iuste utiqz uel parcitur eis: uel pro sua quicqz iprobitate torquētur. Et hoies plerū que aperte: plerūqz occulte luūt p suis factis diuinit⁹ pēas: siue i hac uita siue p⁹ mortē: quous nullus hoiz agat recte nisi diuio adiuuet auxilio: null⁹ demonū aut hoim agat inique nisi diuino eodēqz iustissimo dei iudicio permittatur. Sicut eim ait apłus: nō est iniquitas apud deū. Et sicut ipse dicit alibi iscrutabilia sūt iudicia dei. t iue stigabiles uie eius. Non igit i hoc libro de illis primis: nec de istis medij

dei iudicij: sed de ipso nouissimo iudicio quātū ipse tribuerit disputabo: quādo christus de celo uēturus ē uiuos iudicaturus t mortuos. Iste qdpe dies iudicij proprie uocatur: eo q nullus ibi imperite erit querele loc⁹: cur iustus ille sit felix: t cur iustus ille ifelix. Omnium nāque tunc nō nisi bonorū plena t uera felicitas: t omnium nō nisi malorum digna t summa infelicitas apparebit.

De uarietate rerū humanarū cui nō pōt dici deesse iudiciū dei quous nequeant inuestigari. c. ij.

nunc Uinc aut t mala equo animo ferre discimus: que patiuntur et boni: t mala nō magnipēdere q adipsuntur t mali. Ac per hoc etiā i his rebus i quibus nō apparet diuina iustitia: salutaris ē diuina doctrina. Nescimus eiz quo iudicio dei bonus ille sit paup: mal⁹ ille sit diues. Iste gaudet que p suis pditis morib⁹ cruciari debuisse merorib⁹ arbitramur: cōtristetur que uita laudabilis gaudere debuisse psuadet: exeat de iudicio nō solū iustus uerū etiā dānatus inocēs: aut iniquitate iudicis pressus: aut falsis obrutus testimonijs. Ecōtrario sceleratus aduersarius eius nō solū ipunit⁹ uerū et uindicatus isulter. Impius optime ualeat: pius languore tabescat. Latrocīnētur sanissimi iuuenes: t qui nec uerbo ledē quēqz potuerūt diuersa morboz atrocitate affligātur: ifantes utiles reb⁹ humanis in natura morte rapiātur: t q uidētur nec nasci debuisse diutissime insuper uiuāt: plenus criminib⁹ sublimet honoribus: t hoiez sine querela tenebre ignobilitatis abscondant: t cetera huiusmōi. Que qz colligit: Quis enumerat? Que si haberent uelut in ipsa absurditate cōstantiam: ut in hac uita in qua sicut sacer

psalmus eloquit hō uanitati similis factus ē: et dies ei⁹ sicut ūbra p̄tereūt nō nisi mali adipiscerētur trāsitoria bona ista atq; trena: nec nisi boni talia paterēt mala: posset hoc referri ad iudiciū dei iustū: siue etiā benignū ut qui nō erāt assecuturi bona eterna q̄ beatos faciūt: his tēporalib⁹ l' deciperentur p̄ malitiā suā: ul' p̄ dei misericordia cōsolarētur bonis et qui nō erant passuri eterna tormēta: tēporalibus uel pro suis quibuscūq; ul' quātuliscūq; peccatis affligerētur: ul' p̄p̄ implēdas uirtutes exercerētur malis. Nūc uero quādo nō solū i malo sunt boni et i bono mali: quod uidetur iustum: uerū ēt plerūq; et malis mala euentū: et bonis bona pueniūt magis iſcrutabilia sūt iudicia dei: et iuestigabiles uie eius. Quāuis ergo nesciam⁹ quo iudicio deus ista ul' faciat l' fieri sinat: apud quē summa uirtus ē et sūma sapiētia: summaq; iustitia: nulla iſfirmitas: nulla temeritas: nulla ūquitas: salubriter tñ discimus nō magnipendere seu bona seu mala q̄ uidem⁹ bonis malisq; cōmunia: et illa bona q̄ rere que bonoz: atq; illa mala maxie fugē que ppria sunt maloz. Lū uero ad illud iudiciū dei uenerimus: cuius tēpus iam pprie dicit dies iudicij: et aliquādo dies domini nūcupat: non solum quecūq; tñc iudicabūtur uerū etiam quecūque ab iñtio iudicata: et quecūque usq; ad illud tēpus adhuc iudicāda sūt: appebūt eē iustissima: ubi hoc quoq; māifestabit q̄ iusto dei iudicio fiat: ut nūc tā multa ac pene oīa iusta dei iudicia lateāt sēsus mortalesq; mētes: cū tñ i hac re pioꝝ fidē nō lateat esse iustū quod latet.

Quid i libro ecclesiasten salomon de his que in hac uita bonis et malis sūt cōmunia disputauit. c. iij.

n Empe salomon sapiētissimus rex israhel q̄ regnauit i hierusalem: librū q̄ uocat ecclesiastes et a iudeis quoq; habet in sacrarū canone l'arū sic exorsus ē. Vanitas uanitatū dixit ecclesiastes: uanitas uanitatū et oīa uanitas. Que homini abūdantia ex oī labore suo q̄ laborat sub sole? Et cū ex hac sñtia cōnecteret cetera: cōmemorās crūnas erroresque huius uite: et euanescentes iterea tēporū lapsus: ubi nihil solidū nihil stabile retinetur i ea rerū uanitate sub sole: illud etiā deplorat quodāmō: q̄ cum sit abundantia sapiētie super iſipientiā sic ē lucis abūdantia sup tenebras sapiētisque oculi sint i capite ipsi⁹: et stultus i tenebris ambulet: unus tñ omnibus incurrat utique i hac uita que agit s̄ sole significās uidelicet ea mala que bonis et malis uidemus eē cōmunia. Dicit etiā illud q̄ et boni patiātur mala tanq̄ sint mali: et mali tanq̄ boni sint adipiscātur bona: ita loquēs. Est iquit uanitas que facta ē super terrā: quia sūt isti sup quos uenit sicut sēm ipioꝝ: et sūt impij sup quos uenit sic iustoz factum. Dixi quoniā hoc quoque ē uanitas: i hac uanitate cui optū satis uisum ē intinandum istū librū totum uir sapiētissimus deputauit: nō utique ob aliud nisi ut eā uitā desideremus que uanitatē nō habet sub sole sed ueritatem sub illo q̄ fecit hūc solem: i hac ergo uanitate: nūquid nisi iusto rectoque dei iudicio similis ei dem uanitati fact⁹ uanesceret homo? In diebus tamen uanitatis sue interē plurimū: utrū resistat an obtemperet uanitati: et utrū sit expers uere pietatis an particeps. Non p̄pter uite huius ul' bona acquirēda: ul' mala uitāda uanescendo trāseuntia: sed p̄pter futurū iudiciū: per quod erūt bonis bona et malis mala sine fine māfura. Deniq; iste sapiēs hūc librū sic cludit

ut diceret. Deum time et madata eius custodi: hoc est omnis homo: quia omne hoc opus deus adducet in iudicium in omni despecto: siue bonum siue malum. Quid breuius: uerius: salubrius dici potuit? Deum inquit time: et eius madata custodi: quia hoc est omnis homo. Quicumque enim est: est custos utique mandatorum dei: quoniam qui hoc non est nihil est. Non enim ad ueritatis imaginem reformat remanens in similitudine uanitatis. Quia omne hoc opus id est quod ab homine fit in hac uita siue bonum siue malum: deus adducet in iudicium in omni despecto: id est in omni et qui contemptibilis hic uidetur: et ideo nec uidetur quia deus et ipsum uidet nec eum despicit: nec eum cum iudicat preterit.

Quod ad differendum de nouissimo iudicio dei noui primae testamēti: ac deinde ueteris testimonia placet sit. c. liij.

h Uis itaque ultimi iudicii dei testimonia de sanctis scripturis: que ponere institui prius eligenda sunt de libris testamēti noui: postea de ueteri. Quauis enim uetera priora sint temporis: non tamen antepōnda sunt dignitate: quoniam illa uetera priora sunt nouorum. Noua igitur pōnda sunt prius: que ut firmius probemus assumuntur et uetera. In ueteribus habetur lex et prophetiae: in nouis euangeliū et apostolice lē. Aut autem apostolus. Per legem enim cognitio peccati. Nunc autem sine lege iustitia dei manifesta est: testificata per legem et per prophetas. Iustitia autem dei per fidem iesu christi in omnes qui credunt. Hec iustitia dei ad nouum pertinet testamētum: et testimonium a ueteribus libris habet: hoc est a lege et prophetis. Prius igitur ipsa causa ponenda est: et postea testes introducendi. Hunc et ipse iesus christus ordinem seruandum esse demonstrans: scriba inquit eruditus in regno

dei: similis est patrifamilias proferenti de suo thesauro noua et uetera. Non dixit uetera et noua: quod utique dixisset nisi maluisset meritorum ordinem seruare que temporum.

Quibus sententijs domini saluatoris diuinum iudicium futurum in fine seculi declaretur. c. v.

e Rgo ipse saluator cum obfurgaret ciuitates in quibus magnas uirtutes fecerat neque crediderat: et eis alienigenas antepōnet. uerumtamen inquit dico uobis: tyro et sydoni remissius erit in die iudicii que uobis. Et paulo post alteri ciuitati. Amem inquit dico uobis quia terre sodomorum remissius erit in die iudicii que tibi. Hic euidentissime predicat diem iudicii esse uenturum. Et alio loco. Uiri inquit niniuite surgent in iudicio cum ista generatio: et condemnabunt eam: quia penitentiam egerunt in predicatione iōne. Et ecce plus que iōna hic regina austri surget in iudicio cum generatione ista: et condemnabit eam: quia uenit a finibus terre audire sapientiam salomonis: et ecce plus que salomon hic. Duas hoc loco res discimus: et esse iudicium: et cum mortuorum resurrectione uenturum. De niniuitis enim et regina austri quando hec dicebat: de mortuis sine dubio loquebat: quos tamen in die iudicii resurrecturos esse predixit. Nec ideo dixit condemnabunt: quia ipsi iudicabunt: sed quia ex ipsorum comparatione isti merito dānabunt. Rursum alio loco cum de malorum hominum et bonorum nunc promixtione postea separatione: que utique die iudicii futura est loqueretur: adhibuit similitudinē d tritico seminato et super seminatam zizaniam easque suis exponens discipulis. Qui seminat inquit bonum semē est filius hoīs: ager autem est hic mundus: bonum semen autem hi sunt filij regni: zizaniam autem

filij sunt nequã. Inimicus autẽ q̃ se-
minauit ea: ẽ diabolus. Messis uero
cõsumatio seculi ẽ: messores autẽ ange-
li sũt. Sicut ergo colligũtur zizania
et igni cõburuntur: sic erit i cõsuma-
tione seculi. Mittet filius hoĩs ange-
los suos: et colliget de regno ei? õnia
scandala: et eos q̃ faciũt iquitatem: et
mittet eos i caminũ ignis. Ibi erit fle-
tus et stridor dentũ. Tũc iusti fulge-
bunt sicut sol i regno p̃ris eoz. Qui
habet aures audiẽdi audiat. Dic qdẽ
iudiciũ ul diẽ iudicij nõ nomiauit: s;̃
multo eũ clarius ip̃s reb? expressit:
et i fine seculi futurũ eẽ predixit. Item
discipulis suis Amẽ iquit dico uobis
q̃ uos qui secuti estis me: i regenera-
tione cũ sederit filius hoĩs in sede ma-
iestatis sue sedebitis et uos sup sedes
duodecim iudicãtes duodecim tribus
israel. Hinc discimus cũ suis discipul̃
iesum iudicaturũ. Unde et alibi iudeis
dixit. Si ego in beelzebub eijcio de-
monia: filij uestri i quo eijciunt? Ideo
ip̃s iudices uestri erũt. Hec quoniam
super duodecim sedes sessuros eẽ ait
duodecim solos hoĩes cũ illo iudica-
turos debemus putare. Duodenario
q̃ppe numero uniuersa qdã significa-
ta ẽ multitudo iudicatiũ ppter duas
ptes numeri septenarij: quo plerũq̃
significat uniuersitas: q̃ due ptes id ẽ
tria et quatuor altera p alterã multi-
plicate duodecim sũt ul faciũt. Nam
quatuor ter et tria quater duodecim
sũt: et si qua alia hui? duodenarij nũe-
ri q̃ ad hoc ualeat ratio reperit. Alio
quin quoniã in loco traditoris iude
aplũm matthiam legimus ordinatũ.
Apostolus paulus qui plus illis õib?
laborauit: ubi ad iudicandũ sedeat ñ
habebit qui pfecto cũ alijs sanctis ad
numerũ iudicũ se pertinẽz demonstrat
cũ dixit. Nescitis quia angelos iudi-
cabitur? De ip̃s quoq̃ iudicãdis i
hoc numero duodenario similis cã ẽ.

Non eim quia dictum ẽ iudicãtes du-
odecim tribus israel: tribus leui que
tertiadecima ab eis ẽ iudicãda ñ erit.
Aut solum illum populum nõ etiam
gentes ceteras iudicabũt. Quod autẽ
ait in regeneratione: pculdubio mor-
tuoz resurrectionẽ nomirege enerati-
onis uoluit itelligi. Sic eim caro nãa
regenerabit p incorruptionẽ: quẽad-
modum anima nãa regenerata ẽ p fi-
dem. Multa ptereo q̃ de ultimo iudi-
cio ita dici uidetur: ut diligẽter cõside-
rata reperãtur ambigua: l magis ad
aliud pertinẽtia: siue scilicet ad eũ sal-
uatoris aduẽtũ: quo p totũ hoc tẽp?
i ecclã sua uenit: hoc ẽ i mẽbris suis
particularitẽ aut paulatim: qm̃ tota cor-
pus eius ẽ: siue ad excidiũ terrene hie-
rusalem: quia et de illo cũ loquit̃ ple-
rũq̃ sic loquitur tanq̃ de fine seculi
atq̃ de illo die iudicij nouissimo et
magno loquat̃: ita ut dignosci nõ pos-
sit õino: nisi ea que apud tres euãge-
listas: mattheũ: marcũ et lucã: de hac
re similẽ dicta sunt: int̃ se õia cõferãt.
Quedam quispe alter obscurius: alẽ
explicat planius: ut ea que ad unã rẽ
pertinẽtia dicũtur appareat unde di-
cantur. Quod facere utcũq̃ curauĩ i
quadam epistola quam rescripsi ad
beate memorie uirũ esychiũ saloni-
tane urbis episcopum: cuius ep̃le ti-
tulus ẽ de fine seculi. Proinde itã illõ
hic dicam quod in euãgelio secundũ
mattheũ de separatione bonoz et ma-
lorũ legitur: per iudiciũ presentissimũ
atq̃ nouissimũ christi. Cum autẽ ue-
nerit iquit filius hominis i maiestate
sua: et ões angeli cũ eo. tunc sedebit su-
per sedẽ maiestatis sue. Et cõgrega-
bũt aũ eũ gentes: et sepabit eos ab in-
uicem: sic pastor segregat oues ab he-
dis. Et statuet quidẽ oues a dextris
suis: hedos autẽ a sinistris. Tũc dicet
rex his q̃ a dextris eius erũt. Venite
benedicti patris mei: possidete pat̃

uobis regnā a cōstitutōe mūdi. Esuriui eīz ⁊ dedistis mibi māduca: sitiuui ⁊ dedistis mibi bibere. Hospes erā et collegistis me. Nudus ⁊ coopuistis me. Infirmus ⁊ uisitastis me. In carcē erā ⁊ uenistis ad me. Tūc respondebūt ei iusti dicētes. Domine quā uidimus te esurientē ⁊ pauim⁹? Sitientes ⁊ dedim⁹ tibi potū? Quā autē te uidim⁹ hospite: ⁊ collegim⁹ te? Aut nudus ⁊ coopuim⁹ te? Quādo autē te infirmum uidim⁹ aut ī carcere ⁊ uenim⁹ ad te? Et respondēs rex dicit illis. Amē dico uobis: quōdū fecistis uni de his filiis meis minimis: mibi fecistis. Tūc dicit ⁊ his q̄ a sinistris eius erūt. Discedite a me maledicti ī ignē eternū: q̄ paratus ē diabolo ⁊ angelis ei⁹. Deinde siliter ēt his enumerat: q̄ illa nō fecerint q̄ dexteris fecisse memorauit. Similiterq̄ interrogatib⁹ quā eū uiderint ī eoz̄ idigētia cōstitutū: q̄b̄ minimis suis nō ē factū: sibi factū nō fuisse respondet. Sermonēq̄ cōcludēs: ⁊ hi inquit ibūt ī supplicis eternū: iusti autē in uitā eternā. Joānes uero euāgelista aptissime narzat eū ī resurrectione mortuoz̄ futurū pdixisse iudiciū. Cū eim dixisset neq̄ cim pat̄ iudicat quē q̄: sed de iudiciū dedit filio: ut oēs honorificēt filiū sicut honorificāt patrē: q̄ nō honorificat filiū: nō honorificat patrē qui misit illū: p̄tinus addidit. Amē amē dico uobis: qz̄ q̄ uerbum meū audit ⁊ credit ei q̄ misit me: habz̄ uitā eternā: ⁊ in iudiciū nō ueniet: sed a morte transit in uitam. Ecce hic dixit suos etiam fideles in iudicium nō uenire. Quomodo ergo per iudicium separabuntur a malis: ⁊ ad eius dexteram stabunt: nisi quia hoc loco iudicium pro damnatione posuit? In tale enim iudicium non uenient qui audiunt uerbum eius: ⁊ credunt ei q̄ illum misit.

Que sit prima resurrectio: que secunda. c. vi.

d Eūde adiungit ⁊ dicit. Amen amen dico uobis: quia uenit hora ⁊ nunc est: quando mortui audiet uocem filij dei: ⁊ qui audierint uiuēt. Sicut enim pater habet uitam in semetipso: sic dedit ⁊ filio habere uitā in semetipso. Nondum de resurrectione secūda id ē corporum loquitur: q̄ in fine futura est: sed de prima q̄ nunc est. Hanc quippe ut distingueret ait. Uenit hora ⁊ nunc ē. Non autē ista corporum sed animarum est. Habēt enim ⁊ anime mortem suam in impietate atque peccatis: secundum quas mortem sunt mortui: de quibus idē dominus ait. Sine mortuos sepelire mortuos suos: ut scilicet in aīa mortui ī corpore mortuos sepelirēt. Propter istos ergo impietate ⁊ iniquitate ī anima mortuos: uenit inquit hora ⁊ nūc est: quando mortui audient uocē filij dei: ⁊ qui audierint uiuent. Qui audierint dixit: qui obederint qui crediderint: ⁊ usq̄ in finez̄ p̄seuerauerit. Nec fecit hic ullam differentiā bonorum ⁊ maloz̄. Omnibus eim bonū ē audire uocē istius ⁊ uiuere ad uitam pietatis ex impietatis morte transeūdo. De qua morte ait apostolus paulus. Ergo oēs mortui sunt: ⁊ pro omnib⁹ mortuus ē unus: ut qui uiuūt n̄ iam sibi uiuant: sed ei qui pro ipsis mortuus ē ⁊ resurrexit. Omnes itaq̄ mortui sūt ī peccatis nemine prorsus excepto siue originalibus siue etiam uoluntate additis: ul' ignorando ul' sciēdo nec faciendo quod iustum ⁊ pro omnibus uiuis mortuis uiuus mortuus est unus: id est nullum habens omnino peccatum: ut qui per remissionē peccatoz̄ uiuūt: iaz̄ nō sibi uiuāt sed ei qui pro omnib⁹ mortuus ē p̄pter peccata nostra: ⁊ resurrexit p̄pter

iustificatiōnē nostrā: ut credētes in eum qui iustificat impiuz: ex impietate iustificati tanq̄ ex morte uiuificati: ad primā resurrectionē que nūc ē pertinere possumus. Ad hanc eim primāz nō pertinet nisi qui beati erunt i eternum: ad secundā uero de qua mox locuturus ē: z beatos docebit p̄tinere z miseros. Ista ē misericordie: illa iudicij: p̄pter quod in psalmo scriptuz ē. Misericordiā z iudiciū cantabo tibi domine: De quo iudicio cōsequenter adiūxit atqz ait. Et potestātē dedit ei iudiciū facere quia filius hominis ē. Hic ostēdit q̄ in ea carne ueniet iudicaturus: i qua uenerat iudicāduz. Ad hoc eim ait quoniā filius hominis ē. Ac deinde subiūgens vñ agimus. Nolite iquit mirari hoc quod dixi: quia ueniet hora i qua oēs q̄ i monumētis sūt audiet uocē filij dei: z procedēt q̄ bona fecerūt i resurrectionē uite: qui uero mala egerūt i resurrectionē iudicij. Hoc ē illud iudiciū quod pauloan̄ sicut nūc pro damnatiōe posuerat dicens Qui uerbū meum audit z credit ei qui misit me: habet uitā eternā: z i iudiciū nō ueniet: sed transibit a morte in uitam: id ē pertinēdo ad primā resurrectionē qua nūc trāsitur a morte animaz ad uitā uirtutū: in dānationē nō uēiet quā significauit appellatione iudicij. Sicut etiā i hoc loco ubi ait. Qui uero mala egerūt i resurrectionē iudicij id ē dānatiōis. Resurgat ergo in p̄ma q̄ nō uult i secundā resurrectione dānari. Venit ergo hora z nūc ē: qñ mortui audiet uocē filij dei: z q̄ audierint uiuēt id ē i dānationem nō ueniet: que secundā mors dicitur: in quā secundā mortē post fam que corporū futura ē resurrectionem precipitabūtur: qui i p̄ma que animarum ē nō resurgūt. Veniet eiz hora: ubi nō ait z nūc ē: quia i fine seculi erit: hoc ē in ultimo z maximo dei iudicio: quādo omnes q̄ in monumētis sunt audiet uocem eius z procedent. Non dixit quēadmodū in p̄ma: z qui audierint uiuēt. Non eim omnes uiuent: ea uita que scilicet quoniā beata ē sola uita dicēda ē. Nā utiqz nō sine qualicunqz uita possent audire: z de monumētis resurgēte carne procedē. Quare aut nō oēs uiuēt: in eo quod sequitur docet. Qui bona iquit fecerunt: in resurrexerunt uite: q̄ uero mala egerūt i resurrectionē iudicij. Hi sunt q̄ nō uiuēt: quia secundā morte moriētur. Mala q̄ppe egerūt: quoniā male uixerāt: male aut uixerūt: q̄a i prima que nūc ē atqz resurrectione nō reuixerūt: aut i eo q̄ reuixerāt: nō usqz in finē manserāt. Sicut ergo due sūt regenerationes de quib⁹ iam supra locutus sum: una que secundū fidē ē que nūc fit p̄ baptismū: altera secundū carnem q̄ fiet i eius icorruptiōe atqz immortalite p̄ iudiciū magnā atqz nouissimū: ita sūt z resurrectiones due: una p̄ma q̄ nūc ē: z ē animarū: q̄ uenire i mortē secundā nō permittit: alia secundā que nūc nō ē: sed in fine seculi futura ē: nec animarū sed corporū ē: que per ultimū iudiciū alios mittit i secundam mortē: alios i eam uitāz que nō habet mortem.

De duab⁹ resurrectionib⁹ z 3 mille annis qd i apocalypsi ioānis scriptū sūt: z qd de eis rōnabilē sētias. c. viij.

d E his duab⁹ resurrectionibus idē ioānes euāgelista i eo libro q̄ dicit apocalypsis eo modo locutus ē: ut p̄ma eaz a quibusdā nostris nō intellecta: etiā in quasdā ridiculas fabulas uerteret. Hic quippe i libro memorato ioannes apostolus. Et uidi angelū descendētē de celo: habentem clauē abyssi: z catenā i manu sua: z tenuit draconē illum serpentē antiquū

qui cognominat⁹ ē diabolus ⁊ sathanas: ⁊ alligauit illū mille annis: ⁊ misit illū in abyssū: ⁊ clausit ⁊ signauit super eū: ut iam nō seduceret gentes donec finiatur mille anni. Post hec oportet eū solui breui tēpore. Et uidi sedes: ⁊ sedētes super eas: ⁊ iudicium datū ē illis: ⁊ aīas occisoz ppter testimonium iesu: ⁊ ppter uerbū dei. Et si qui nō adorauerūt bestia nec imaginem eius: neq; acceperūt inscriptionē ī fronte aut in manu sua: ⁊ regnauerūt cū iesu mille annis. Reliqui eorū nō uixerūt: donec mille anni finiant. Hec resurrectio prima ē. Beatus ⁊ sctus ē qui habet ī hac prima resurrectione partē. In istis scūda mors nō habet potestātē: sed erunt sacerdotes dei ⁊ christi: ⁊ regnabūt cū eis annis mille. Qui propter hec uerba huius libri primā resurrectionē futurā suspicati sunt corporalē: iter cetera maxime numero annoz mille permoti sūt: tanq̄ oporteret ī sanctis eo modo uelut tāū tēporis fieri sabbatismum uacationē scilicet sanctā post labores annoz sex milia ex quo creatus ē hō: ⁊ magni illius peccati merito ē huius mortalitatis erūnas de paradisi felicitate dimissus ē: ut quoniā scriptum ē unus dies apud dñm sicut āni mille: ⁊ mille āni sicut dies unus: sex annorum milib⁹ tāq̄ dieb⁹ sexipletis sequatur uelut sabbati septim⁹ ī annis mille postremis ad hoc scilicet sabbatum celebrandū resurgētib⁹ sanctis. Que opinio eēt utcūq; tolerabilis si delicta aliquē spiritalia in illo sabbato affutire sanctis per dñm presentiaz crederētur. Nā nos hoc etiā fuimus opinati aliquādo. Sed cū eos q̄ tunc resurrexerint dicāt imoderatissimis carnalibus epulis uacatuos: ī q̄bus cibus sit tātus ac potus: ut nō solum nullā modestiā teneāt: sed modū quoq; ipsius incredulitatis excedāt: nullo

mō pnt nisi a carnalib⁹ ista credi. Hi autē q̄ spuales sūt istos ista credentes chiliastas uocāt greco uocabulo. Qd uerbū e uerbo exprimētes: nos possumus miliarios nūcupare. Eos autē longū ē refellere ad singula: sed pot⁹ quēadmodū hec scriptura accipiēda sit iam debemus ostendere. Ait: ipse dñs noster iesus christus. Nemo pōt introire in domū fortis ⁊ uasa ei⁹ eripere: nisi prius alligauerit fortē: diabolum uolēs intelligi fortē: q̄a ipse genus humanū potuit tenere captiuū: uasa uero eius q̄ fuerat erepturus: fideles suos futuros quos ille ī diuersis peccatis atq; impietatib⁹ possidebat. Ut ergo alligaret hic fortis: ppterea uidit iste ap̄lus ī apocalypsi angelū d celo descendētē habentē clauē abyssi: ⁊ catenā ī manu sua. Et tenuit inquit draconē illū serpentē antiquū q̄ cognominat diabolus ⁊ sathanas: ⁊ alligauit illū mille ānis: hoc ē potestates eius ab eis seducēdis ac possidēdis q̄ fuerāt liberādi cohibuit atq; frenauit. Mille autē annis duob⁹ mōis pnt quantū mibi occurrit itelligi. Aut q̄a ī ultimis mille annis res ista agitur id ē sexto annorum miliario: tanq̄ sexto die cuius nūc spacia posteriora uoluntur: secuturo deide sabbato quod nō habet uesperā: requiē scilicet sanctorum que nō habet finē: ut huius miliarij tanq̄ diei nouissimā partē: que remanebit usq; ad terminū seculi: mille annos appellauerit: eo loquēdi mō quo pars significat q̄ toto. Aut certe mille annos pro annis omnib⁹ huius seculi posuit: ut perfecto numero notaretur ipa temporis plenitudo. Milenari⁹ q̄ppe numerus denarij nūeri quadratū solidum reddit. Decem q̄ppe decies ducta: fiunt centum: que itaq; figura quadrata sed plana est. Ut autem in altitudine surgat ⁊ solida fiat: rursum centum decies multiplicatur: ⁊

mille sunt. Porro si centū ipsa aliquo modo p̄ uniuersitate ponātur: quale illud ē qđ dñs oīa sua dimittēti ⁊ euz sequētī promissit dicēs: accipiet ī seculo centuplū: quod exponēs quodammodo apostolus ait: quasi nihil habentes ⁊ omnia possidētes: quia ⁊ aī iam dictū ē: fidelis hominis tot⁹ mūdus diuitiarum ē: quanto magis mille pro uniuersitate ponātur: ubi ē soliditas ipsius denarij quadrature? Unde nec illud melius intelligit: qđ ī psalmo legitur. Memor fuit ī seculū testamenti sui: uerbi quod mandauit ī mille generatiōes: id ē ī omnes. Et illū inquit ī abyssum misit: utiq; diabolum ī abyssum misit: quo nomine significata ē multitudo innumerabilis impiorū: quorū ī malignitate aduersus eccliam dei multa p̄funda sūt corda. Non quia diabolus ibi ante non erat: sed ideo dicit missus illuc: q̄a exclusus a credētibus plus cepit impios possidere. Plus nāq; a diabolo possidetur: q̄ nō solū alienatus a deo: uerū etia gratis odit seruiētes deo.

De alligatione ⁊ solutione diaboli. c. viij.

e **C**lausit inquit ⁊ signauit super eū: ut iam nō seduceret gentes donec finiātur mille aī. Clausit super eum dictū ē: interdixit ei ne possit exi: id ē uentū trāsgredi. Signauit autē qđ addidit significasse mihi uidet q̄a oculū eē uoluit q̄ pertineāt ad partem diaboli: ⁊ q̄ nō pertineāt. Hoc q̄ppe ī seculo isto prorsus latet: q̄ ⁊ q̄ uidet stare: utrū sit casurus: ⁊ q̄ uidet iacere: utrū sit surrecturus ignotū est. Ab eis autē gētibus seducēdis: huius iter dicti uinculo ⁊ claustro diabolus p̄hibetur atq; cohibet: quas p̄tinentes ad christū seducebat antea l̄ tenebat. Has eīm de⁹ elegit aī cōstitutionem

mūdi eruerē de potestate tenebrarū: ⁊ trāsserre ī regnū filij claritatis sicut dicit ap̄tus. Nā seducē illū gētes etia nūc ⁊ seculū trahere ī eternā penā: s; nō p̄destinatas ī eternā uitā q̄s fidelis ignorat. Nec mouear: q̄ sepe diabolus illos ēt seducit: q̄ iā regenerati ī christo uias ingrediūtur dei. Nouit eīm dñs q̄ sūt eius: ex his ī dānationem eternā neminem ille seducit. Sic eīm nouit dñs eos ut deus: quē nihil latet etia futuroꝝ: nō ut hō q̄ hoīam ad presens uideret: si tñ uidet cuius cor nō uidet: qualis autē postea sit futur⁹: nec seipsum uidet. Ad hoc ergo ligatus ē diabolus ⁊ inclusus ī abyssus: ut iā nō seducat gētes ex quib⁹ constat ecclia: quas antea seductas tenebat antequam eēt ecclia. Neq; eīm dictum ē ut nō seduceret aliquē: sed ut nō seduceret inquit iam gentes: in q̄bus eccliam proculdubio itelligi uoluit: donec inquit finiātur mille anni: id ē aut quod remanet de sexto die qui cōstat ex mille annis: aut aī omnes quibus deiceps hoc seculū pagendū ē. Nec sic accipiendū ē quod ait ut nō seduceret gentes donec finiātur mille aī: quasi postea sit seducturus eas dūtaxat gētes ex quibus p̄destinata cōstat ecclia: a quibus seducēdis illo ē uinculo claustroq; p̄hibitus. Sed aut illa locutione dictū ē que ī scripturis aliquotiens iuenit qualis ē ī psalmo. Si cut oculi nostri ad dominā deū n̄um donec miseriat nostri. Neq; eīm cum misertus fuerit nō erūt oculi suorū eius ad dñm deū suū: aut certe iste ē ordo uerboꝝ. Et clausit ⁊ signauit super eū donec finiātur mille anni. Qđ uero iterposuit ut nō seduceret iā gētes ita se habet: ut ab huius ordinis connexiōe sit liberā ⁊ seorsum itelligendū uelut si post adderet: ut sic se se haberet tota sentētia. Et clausit et signauit super eum donec finiant aī

mille: et iam non seducet gentes: id est iam clausit donec finiantur anni mille ut iam non seduceret gentes. Post hoc inquit oportet eum solui breui tempore. Si hoc est diabolo ligari et includi ecclesiam non posse seducere: hec ergo erit solutio eius ut possit. Absit. Nunquam enim ab illo ecclesia seducet predestinata et electa ante mundi constitutionem: de qua dictum est nouit dominus qui sunt eius. Et tunc hic erit ecclesia illo tempore etiam quo soluedus est diabolus: sicut ex quo est instituta hic fuit et erat omni tempore: in suis utique quod succedunt nascendo morientibus. Nam paulo post dicitur: quod solutus diabolus seducet has gentes toto orbe terrarum: ac trahet in bellum aduersus eam: quorum hostium erit numerus ut harena maris. Et ascenderunt inquit super terre latitudinem: et cinxerunt castra sanctorum et dilectam ciuitatem. Et descendit ignis de celo a deo et comedit eos: et diabolus qui seducebat eos missus est in stagnum ignis et sulfuris: ubi est et bestia et pseudo propheta: et cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum amen. Sed hoc iam ad nouissimum iudicium pertinere: quod nunc propterea commemorandum putauimus: ne quis existimet eo ipso tempore paruo quo soluetur diabolus in hac terra ecclesiam non futuram: illo hic eam uel non inueniente cum fuerit solutus: uel absumente cum fuerit modis omnibus persecutus. Non itaque per totum hoc tempus quod liber iste completitur a primo scilicet aduentu christi usque in finem seculi: quo erit eius secundus aduentus: ita diabolus alligatus ut hec eius ipsa sit alligatio: pro hoc interuallum quod mille annorum numero appellat non seducere ecclesiam: quando quidem illa nec solutus utique seducturus est. Nam profecto si eius alligatio est non posse seducere siue non permitti: quod erit solui nisi posse seducere siue permitti: Quod absit ut fiat. Sed alligatio diaboli est

non permitti exercere totam tetationem quam potest: uel uel uel dolo ad seducendos homines in partem suam cogendo uolenter fraudulenter et fallendo. Quod si permitteretur: in tam longo tempore et tanta firmitate multorum: plurimos tales quales deus id perpeti non uult: et fideles deiceret et ne crederet impediret. Quod ne faceret alligatus est. Tunc autem soluetur quando et breue tempus erit. Nam tribus annis et sex mensibus legitur totis suis uiribus uiribus seuiturus et tales erunt cum quibus ei belligerandum est: ut uincti tanto eius impetu illud quod non possint. Si autem nunquam solueretur minus appareret maligna eius potentia: minus sancte ciuitatis fidelissima patientia probaret: minus denique perpicereetur quam magno eius malo tam bene usus fuerit omnipotens deus: quod eum nec domino abstulit a tetatione sanctorum: quod uis ab eorum interioribus hominibus ubi in deum credit foras missum: ut foris eius oppugnatione proficeret: et in eis qui sunt ex parte ipsius alligauit: ne quanta posset effundendo et exercendo malitiam innumerabiles firmos ex quibus multiplicari ecclesiam et impleri oportebat. alios credituros alios iam credentes a fide pietatis hos detereret: hos frangeret: et solueret in fine: ut quod forte aduersariam dei ciuitas superauerit: cum in genti gloria sui redemptoris: adiutoris: liberatoris: aspiciat. In eorum sane qui tunc futuri sunt atque fidelium comparatione quod sumus nos: quando quidem ad illos probandos tantus soluet inimicus: cum quo nos ligato tantis periculis dimicamus. Quamuis et hoc temporis interuallo quosdam christi milites tam prudentes et fortes fuisse atque esse non dubium est: ut etiam si tunc in ista mortalitate uiuerent quando ille soluet: omnes eius insidias atque impetus et caueret prudentissime et patientissime sustineret. Hec autem alligatio diaboli non solum facta est ex quo

cepit ecclesia preter iudeam terram i nationes alias aliasque dilatari: sed nunc etiam fit et fiet usque ad terminum seculi quod est soluendus: quia et homines nunc ab infidelitate in qua ipse eos possidebat conuertuntur ad fidem et usque in illum finem conuertentur sine dubio. Et utique unicuique fidelium iste fortis tunc alligatur: quando ab illo tanquam uasa eius eripitur: et abyssus ubi inclusus est non in eis consupta est quam sunt mortui: qui tunc erant quando cepit esse inclusus: sed successerunt eis alii nascendo atque succedunt donec finiat hoc seculum qui oderint christianos: in quorum quotidie uelut in abisso cecis et profundis cordibus includantur. Utrum autem etiam illis ultimis tribus annis et sex mensibus: quam solutus totis uiribus seuiturus est: aliquis in qua non fuerat sit accessurus ad fides nonnulla questio est. Quomodo enim stabit quod dictum est: quis intrat in domum fortis ut uasa eius eripiat: nisi prius alligauerit fortem: si etiam soluto eripiuntur? Ac per hoc cogere uidetur ista sententia: ut credamus illo breui tempore neminem accessurum esse populo christiano: sed cum eis qui iam christiani reperti fuerint diabolum pugnaturum: ex quibus etiam si uicti aliquid secuti esse fuerint: non eos ad predestinatum: filiorum dei numerum pertinere. Neque enim frustra idem iohannes apostolus qui et hanc apocalypsim scripsit: in epistola sua de quibusdam dixit. Ex nobis exierunt sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis: mansissent utique nobiscum. Sed quod fiet de paruulis: Numquam quippe incredibile est nullos iam natos et nondum baptizatos preoccupari christianorum filios illo tempore infantes: nullos etiam ipsi nasci iam diebus: aut si erunt non eos a parentibus suis usque ad generationis lauacrum quocumque modo produci. Quod si fiet: quo pacto soluto iam diabolo uasa ista eripiuntur: in cuius domum

nemo intrat ut eius uasa eripiat: nisi prius alligauerit eum? Immo uero id potius esse credendum nec quod cadat de ecclesia nec quod accedat ad ecclesiam in illo tempore defuturos: sed profecto tam fortes erant et parietes per baptizandis suis paruulis: et hi qui tunc primitus credituri sunt: ut illum fortem uincant etiam non ligatum: id est omnibus qualibet antea numero uel artibus insidiantem: uel urgentem uiribus: et uigilanter intelligant et toleranter ferant: ac si etiam illi non ligato eripiuntur. Nec ideo falsa erit euangelica illa sententia. Quis intrat in domum fortis ut uasa eius eripiat nisi prius alligauerit fortem. Secundo enim eius sententiam ueritatem ordo iste suatus est ut prius alligaret fortem: creptisque uasis eius longe lateque ex firmis et infirmis omnibus gentibus ita multiplicaretur ecclesia: ut ex ipsa reppererit diuinitus predictarum et impletarum robustissima fide etiam soluto uasa posset auferre. Sicut enim fatendum est multorum refrigerare caritatem cum abundat iniquitas etiam inuoluntatis maximisque persecutio: atque fallacis diaboli iam soluti: eos qui in libro uite scripti non sunt esse multos cessuros: hinc cogitandum est: non solum quos bonos fideles illud tempus inueniet: sed nonnullos etiam qui foris adhuc erunt adiunxerunt dei gratia per scripturarum considerationem: in quibus et alia et finis ipse prenuntiat quem uenire iam sentiunt: ad credendum quod non credebant futuros esse firmiores: et ad uincendum etiam non ligatum diabolum fortiores. Quod si ita erunt: propterea precessisse credenda est eius alligatio: ut et ligati et soluti expoliatio sequeretur: quoniam de hac re est dictum. Quis intrabit in domum fortis ut uasa eius eripiat: nisi prius alligauerit fortem.

Quid sit regnum sanctorum cum christo per mille annos: et in quo discernatur a regno eterno. c. xi.

Intera dñi mille annis ligatus ē
 diabolus: facti dei cū christo re
 gnāt: etiā ipsius mille ānis eisdē sine
 dubio ⁊ eodē mō itelligendū: id ē iā
 isto tēpore prioris eius aduētus. Ex
 cepto quippe illo regno de quo i fine
 dicitur: uēite bñdicti patris mei
 possidere paratū uobis regnum: Nisi
 enī alio aliquo mō longe quidē ipari
 iā nunc regnarent cū illo sancti eius
 quibus ait: ecce ego uobiscū sum usqz
 sum in cōsumationē seculi: pfecto nō
 etiā nunc diceretur ecclesia regnū ei⁹
 regnumue celorū. Nā utiqz isto tēpo
 re in regno dei eruditur scriba ille q̄
 profert de thesauro suo noua ⁊ uete
 ra de quo supra locuti sumus. Et de
 ecclesia collecturi sunt zizania messo
 res illi que pmissit cū tritico simul cre
 scere usqz ad messē. Quod exponens
 ait messis est finis seculi: messores au
 tē sunt angeli. Sicut ergo colliguntur
 zizania ⁊ igni cōburuntur: sic erit i cō
 sumatione seculi. Mittet filius hoīs
 angelos suos: ⁊ colligent de regno ei⁹
 oīa scādala. Nunqd de regno illo ubi
 nulla sūt scādala? De isto ergo regno
 eius quod est ecclesia hic colligentur.
 Itē dicit. Qui soluerit unū de māda
 tis istis minimis ⁊ docuerit sic hoies
 mīnus uocabitur in regno celorum.
 Qui aut fecerit ⁊ sic docuerit magn⁹
 uocabitur in regno celorū. Utrūqz di
 cit in regno celorū: ⁊ q̄ non facit man
 data que docet: hoc est enī soluē: non
 seruare: nō facere: ⁊ illū qui facit ⁊ sic
 docet: sed istū minimū: illum magnū:
 ⁊ cōtinuo secutus adiungit: Dico enī
 uobis: quia nisi abundauerit iustitia
 uestra super scribarū ⁊ phariseorū: id
 est sup iustitiā eorū qui soluunt quod
 docēt. De scribis enī ⁊ phariseis alio
 loco dicit: quoniam dicunt ⁊ nō faciūt.
 Nisi ergo sup eos abundauerit iusti
 tia uestra: id est ut uos nō soluat: sed
 poti⁹ quod docebitis faciatis: nō

intrabit in regnū celorū. Alio
 mō igitur intelligendū est regnū celo
 rū ubi abo sunt: ⁊ ille scilicet q̄ soluit
 quod docet ⁊ ille qui facit: sed ille mi
 nimus: ille magnus. Alio mō aut re
 gnū celorū dicitur: quo nō intrat nisi
 ille qui facit. Ac p hoc ubi utrūqz ge
 nus est. ecclesia est qualis nunc ē. Ubi
 autē illud solū erit: ecclesia est qualis
 tunc erit: quando malus in ea nō erit
 Ergo ecclesia ⁊ nunc est regnū christi
 regnūqz celorū. Regnant cū illo etiā
 nunc sancti eius: aliter quidē q̄ tūc re
 gnabunt: nec tñ cū illo regnāt zizania.
 q̄uis in ecclesia cū tritico crescāt. Re
 gnant enī cum illo qui faciunt quod
 ait apostolus. Si psurrexistis cū chri
 sto que sursum sunt sapite ubi christ⁹
 est in dextera dei sedens: que sursum
 sūt querite nō que sup terrā. De qua
 libus itē dicit q̄ eorū cōuersatio sit in
 celis. Postremo cū illo regnant q̄ eo
 mō sunt i regno eius: ut ipsi etiā sint
 regnū eius. Quomō autē sunt regnū
 christi: qui ut alia taceā: q̄uis ibi sint
 donec colligantur in fine seculi de re
 gno eius oīa scādala: tamē illi sua q̄
 runt nō que iesu christi. De hoc ergo
 regno militie in quo adhuc cū hoste
 cōfligitur: ⁊ aliquando repugnātib⁹
 uitis aliquando cedentibus iperatur
 donec ueniatur ad illud pacatissimū
 regnū ubi sine hoste regnabitur: Et o
 hac resurrectōe prima que nunc est: li
 ber iste sic loq̄tur. Cū enī dixisset alli
 gari diabolu mille ānis ⁊ postea bre
 ui tēpore solui: mox recapitulādo qd
 in illis mille ānis agat ecclesia ul aga
 tur in ea: ⁊ uidi iquit sedes ⁊ sedentes
 sup eas: ⁊ iudiciū datū est. Nō est hoc
 putandū de ultio iudicio dici: sedes p
 positorū ⁊ ipsi prepositi intelligēdi sūt
 p quos nunc ecclesia gubernatur. Iu
 diciū autē dictū nullū accipiendū me
 lius uidetur: q̄ id quod dictū est: que
 ligaueris in terra ligata erūt: ⁊ i celo:

⁊ que solueritis in terra soluta erunt
 ⁊ in celo. Unde apostolus: quid enim
 mihi est inquit de his qui foris sunt iu-
 dicare? Nōne de his qui sunt intus uos
 iudicatis? Et ante inquit occisorum pro-
 pter testimonium iesu ⁊ propter uerbum dei
 subaudiſ quod postea diciturus est: ⁊
 regnauerunt cum iesu mille annis: ante scilicet
 martyrum nondum sibi corporibus
 suis redditis. Neque enim piorum ante mor-
 tuorum sepantur ab ecclesia: que nunc
 est etiam regnum christi. Alioquin nec
 ad altare dei eorum memoria fieret in
 comunione corporis christi: nec aliquid
 prederent ad eius baptismum in periculis
 currere: ne sine illo finiatur hec uita:
 nec ad reconciliacionem si forte per peniten-
 tiam malae conscientiam quisque ab eodem
 corpore sepatus est. Cur enim fiunt ista
 nisi quia fideles etiam defuncti membra
 eius sunt? Quauis ergo cum suis cor-
 poribus nondum: iam tamen eorum ante re-
 gnant cum illo: dum isti mille anni decur-
 runt. Unde in hoc eodem libro ⁊ alibi
 legitur. Beati mortui qui a domino mo-
 riuntur. Amodo etiam iam dicit spiritus ut
 requiescant a laboribus suis: nam
 opera eorum sequuntur illos. Regnat
 itaque cum christo nunc primum ecclesia in
 uiuis ⁊ mortuis. Propterea enim sic
 dicit apostolus mortuus est christus
 ut uiuorum ⁊ mortuorum dominet.
 Sed ideo tantummodo martyrum animas
 commemorauit: quia ipsi mortui proprie
 regnant: qui usque ad mortem pro ueri-
 tate certauerunt. Sed a parte totum etiam
 mortuos ceteros intelligimus pertinere
 ad ecclesiam quod est ignis christi.
 Quod uero sequitur: ⁊ si qui non ado-
 rauerint bestiam nec imaginem eius: nec
 acceperint inscriptionem in fronte aut in
 manu sua: similiter ⁊ de uiuis ⁊ mor-
 tuis debemus accipere. Que porro sit
 ista bestia quis sit diligentius requi-
 rendum: non tamen abhorret a fide re-
 cta: ut ipsa ipsa ciuitas intelligatur: ⁊

populus infidelium contrarius fidei po-
 pulo ⁊ ciuitati dei. Imago uero eius
 simulatio eius mihi uidetur: in eis scilicet
 licet hominibus qui uelut fidei profitentur
 ⁊ infideliter uiuunt. Fingunt enim se
 esse quod non sunt: uocanturque non
 ueraci effigie sed fallaci imagine chri-
 stiani. Ad eandem namque bestiam perti-
 nent non solum aperti inimici nomi-
 christi ⁊ eius gloriosissime ciuitatis:
 sed etiam zizania que de regno eius quod
 est ecclesia in fine seculi colligenda sunt.
 Et qui sunt qui bestiam non adorant
 nec imaginem eius: nisi qui faciunt quod
 ait apostolus: ne sitis iugum ducentes
 cum infidelibus? Non adorant enim id
 est non consentiunt: non subiciuntur:
 neque accipiunt inscriptionem: nota scilicet
 licet crimina in fronte: propter profes-
 sionem: in manu propter operationes. Ab his
 ergo malum alienum siue adhuc in ista mor-
 talitate uiuentes: siue defuncti regnat
 cum christo: iam nunc quodammodo huic
 tempori congruo per totum hoc interual-
 lum quod numero mille significatur an-
 norum. Reliqui eorum inquit non ui-
 xerunt. Hora enim nunc est: cum mortui
 audiunt uocem filii dei: ⁊ qui audierit
 uiuent. Reliqui eorum non uiuent. Quod
 uero subdidit donec finiuntur mille an-
 ni: intelligendum est quod eo tempore non ui-
 xerunt quo uiuere debuerunt: ad uitam
 scilicet de morte transeundo. Et ideo
 cum dies uenerit quo fiet ⁊ corporum re-
 surrectio: non ad uitam de monumentis
 procedet: sed ad iudicium: ad damnationem
 scilicet que secunda mors dicitur. Do-
 nec enim finiuntur mille anni: quicumque
 non uixerit id est isto toto tempore quo:
 agitur prima resurrectio: non audierit
 uocem filii dei: ⁊ ad uitam de morte transi-
 bit. Sequitur enim ⁊ dicit. Hec resur-
 rectio prima est. Beatus ⁊ sanctus qui
 habet in hac prima resurrectioe partem: id est

pticeps ei⁹ est. Ipse ē autē pticeps ei⁹ q̄ nō solū a morte q̄ in peccatis est reuiuiscit: uerū etiam in eo q̄ reuixerit pmanet. In his inq̄t secunda mors nō hēt potestātē. hēt ergo in reliq̄s d̄ q̄bus sup̄ius ait: reliq̄ eorū n̄ uixerūt donec finiantur mille āni: qm̄ isto toto tēporis itervallo q̄d mille annos uocat: quantūcūq̄ in eo q̄sq̄ eorū uixit in corpore. non reuixit a morte in qua eū tenebat ipietas: ut sic reuiuiscēdo prie resurrectionis pticeps fieri: atq̄ i eo potestātē secūda mōs n̄ h̄er.

Quid respōdēdū sit eis q̄ putant resurrectionē ad sola corpora: nō etiā ad aīas ptinere. .L. xij.

Int q̄ putāt resurrectionē dici nō posse nisi corporū: id istam quoq̄ in corporib⁹ primā futurā esse cōtendūt. Quorū enī est cadē inq̄unt eorū est resurgē. Cadunt autē corpora moriēda: nā a cadendo cadauera nūcupant. Nō ergo animarū inq̄unt resurrectio pōt esse: sed corporū. Sz q̄d cōtra apostolū dicunt q̄ eā resurrectionē appellat. Nā secundū interiorē nō secundū exteriorē hoīem utiq̄ resurrexerāt: q̄bus ait. Si surrexistis cū christo q̄ sursum sunt sapite. Quem sensū aliis uerbis alibi posuit dicens: ut quēadmodū christus a mortuis resurrexit p̄ gloriā patris: sic et nos i nouitate uite abulemus. Hinc est et illud. Surge q̄ dormis: et exurge a mortuis et illuminabit te christus. Q̄d autē dicunt nō possunt resurgē nisi q̄ cadūt: et ideo putant resurrectionē ad cōpora nō ad aīas ptinere: q̄a corporū est cadere: cur nō audiunt non recedatis ab illo ne cadatis: et suo dño stat aut cadit: et q̄ putat se stare uideat ne cadat. Puto enī q̄ in aīa nō in corpore casus iste cauendus est. Si igit̄ cadentū est resurrectio: cadunt et aīe: profe

cto et aīas resurgere cōstendū ē. Q̄d autē cū dixisset in istis secūda mors nō hēt potestātē. adiunxit atq̄ ait: sz erūt sacerdotes dei et christi: et regnabunt cū eo mille ānis. Nō utiq̄ d̄ solis episcopis et presbyteris dictum ē: q̄ pprie iā uocant̄ in ecclesia sacerdotes: sed sicut oēs christianos dicimus ppter mysticū chrīsmā: sic oēs sacerdotes quoniā mēbra sunt unius illi⁹ sacerdotis. De q̄bus apostolus petri⁹ Plebs inq̄t sancta regale sacerdotiū: Sane licet breuiter atq̄ transeunter insinuauit deū esse christum: dicēdo sacerdotes dei et christi: hoc est patris et filij: q̄uis ppter formā serui sicut filii hoīs: ita etiā sacerdos christi effectus sit in eternū secundū ordinē melchisedec. De qua re in hoc ope non semel diximus.

De gog et magog quos ad persequendā ecclesiā dei solutus ppe finē seculi diabolus icitabit. .L. xij.

Ecum finiti fuerint inq̄t mille āni: soluet sathanas de custodia sua: et eribit ad seducendas nationes que sunt in quatuor āgul⁹ terre. Gog et magog et trahet eas in bellū: quorū numerus est ut arena maris. Ad hoc ergo tunc seducet: ut in hoc bellū trahat. Nā et antea modis quibus poterat p̄ multa mala et uaria seducebat. Eribit autē dictū est in aperta persecutionē de latebris erūpet odio rū. Hec enī erit nouissima persecutio nouissimo imminente iudicio quam sancta ecclesia toto terrarum orbe patiet: uniuersa scilicet ciuitas christi ab uniuersa diaboli ciuitate: quācūq̄ erit utraq̄ sup̄ terrā. Gentes q̄ppe quas appellat gog et magog: nō sic sunt accipiende tanq̄ sint aliq̄ malī i aliqua pte terrarū barbari cōstituti: siue quod quidam suspiciant getas et

massagetar pp hozz noiuꝝ l̄as prias: siue alios aliquos alienigenas ⁊ a romano iure seiuctos. Toto nāqꝫ orbe terrarū significati sunt isti esse: cū est dictū natōes que sunt in quatuor angulis terre: easqꝫ esse subiecit gog et magog. Quorū interpretationē nominū esse cōperim⁹ gog tectum: magog detectū: tanqꝫ domus et ipse qui p̄cedit de domo. Gentes ergo sunt in q̄bus diabolū uelut in abyssō supi⁹ itelligebamus inclusū: ⁊ ipse de illis quodāmō sese offerēs ⁊ procedēs ut ille sint tectum: ille detectū. Si autem utrunqꝫ referamus ad gētes nō unū horū ad illas: alterū ad diabolū: ⁊ tectū ipse sunt gentes: q̄a in eis nunc icludit⁹ ⁊ quodāmō tegitur inimicus antiquus: ⁊ de tecto ipse erunt quando in apertū odium de opto erupture sunt. Quod uero ait ⁊ descenderūt super terre latitudinem: ⁊ cinxerunt castra sanctorum et dilectam ciuitatem: non utiqꝫ ad unum locum uenisse uel uenturi esse significati sunt: quasi aliquo uno loco futura sint castra factorum et dilecta ciuitas cum hec nō sit nisi christi ecclesia toto oꝛbe terrarū diffusa: ac p̄ hoc ubicūqꝫ tunc erit que in oib⁹ gentibus erit: qđ significatū noie latitudinis terre: ibi erunt castra sanctorū: ibi dilecta deo ciuitas eius: ibi ab oibus inimicis suis q̄a ⁊ ipsi cū illa in oibus gentibus erunt: p̄secutōis illius immanitate cige tur: hoc est in angustia tribulatōis ar tabitur: urgetur: cōcludet: nec militiā suā deferet: q̄ uocabulo est appellata castrorum.

An ad ultimū supplicium p̄tineat im p̄iorū: qđ descēdiffe ignis de celo ⁊ eos dē comedisse memorat. .L. xiiij.

q Quod uero ait et descēdet ignis de celo et comedet eos nō exte

mū putandū est id esse supplicium: qđ erit cū dicit discedit a me maledicti i ignē cternū. Tunc q̄ppe in ignē mittetur ipsi: nō ignis de celo ueniet super ipsos. Hic autē bene intelligitur de celo: de ipsa firmitate sanctorū qua nō cessuri sunt seuiētibus ut eorū faciāt uoluntatē. Firmamentū enī est celum cuius firmitate illi cruciabant⁹ ardentissimo zelo: quōiā nō potuerūt attrahere i ptes antichristi factos christi: ⁊ ipse erit ignis qđ cōedet eos. Et hoc a deo: q̄a dei munere fiūt sancti insupabiles unde excruciat⁹ iumici. Sicut enī zelus in bono positū ē ubi legitur zelus domus tue comedit me: ita ecōtrario i malo ubi dicit⁹ zelus occupauit plebē ieruditā. Et nūc ignis cōtrarius comedet: et nūc utiqꝫ excepto scī licet ultimi illius igne iudicij. Aut si ipsam plagā qua p̄cuti endi sunt ecclesie p̄secutores uēiente iā christo: quos uiuentes iueniet sup terrā quādo iter faciet antichristū spiritu oris sui: ignes appellauit descendentē de celo eosqꝫ comendentē. Neqꝫ hoc ultimū supplicium erit ipiorum: sed illud qđ facta cōpōz resurrectione passuri sunt.

An ate tēpus p̄secutōis antichristi mille āni ānumerādi sint .L. xv.

h Et p̄secutio nouissima que futura est ab antichristo: sicut iam diximus: q̄a ⁊ in hoc libro superius ⁊ apud danielē prophetā positū est: tribus ānis ⁊ sex mensibus erit. Quod tēpus quāuis exiguū utrū ad annos mille p̄tineat: q̄bus ⁊ diabolū ligatū dicit ⁊ sanctos cū christo regnare: an eisdē ānis hoc puū spaciū subaddat: atqꝫ sit extra merito ābigit⁹. Quia si dixerimus ad eosdē ānos hoc p̄tineret: nō tāto tēpore: sed prolixiore cum christo regnum factorum reperietur extendi: qđ diabolus alligari: profecto

enī sancti cū suo rege etiā in ipsa pre-
cipue psecutōe regnabunt: mala tāta
uincētes: qm̄ iā nō erit diabolus alligatus:
ut eos pseq̄ oibus uiribus possit. Quō ergo
ista scriptura eisdē mille ānis utrūq; terminat
diaboli scilicet alligationē regnūq; sanctorū:
cū triū annoꝝ et sex mensū iteruallo: prius
desinat alligatio diaboli q̄ regnū sanctorū
in his mille ānis cū christo: Si autē dixerimus
puū psecutōis huius hoc spaciū non cōputandū
in mille ānis: sed eis impletis potius adiciendū:
ut pprie possit itelligi: q̄ cū dixisset sacer-
dotes dei et christi regnabūt cū eo mille
ānis adiecerit et cū finiti fuerit mille
anni soluet sathanas de custodia sua: isto
enī mō et sanctorū regnū et uinculū
diaboli simul cessatura eē significat: ut
demū illius psecutōis tēpus nec ad sanctorū
regnū nec ad custodiā sathane quoz utrūq;
i mille ānis est priore: sed supadditū et
extra cōputandū esse credatur: cogemur
fateri sanctos in illa psecutōe regnatos
nō esse cū christo. Sed q̄s audeat dicere
cū illo tunc non regnatura sua mēbra:
quādo ei maxie atq; fortissime coherēbūt:
et quo tēpore quanto erit acrior ipetus
belli: tāto maior gloria nō cedentis: tāto
densior corona martyri. Aut si ppter tribu-
lationes quas passuri sunt nō dicēdi sūt
regnaturi: cōsequens erit ut etiā supioribus
diebus in eisdē mille ānis quicūq; tribu-
labunt sanctorū: eo ipso tēpore tribu-
lationis sue cū christo nō regnasse di-
cantur. Ac per hoc et illi quorū aīas
auctor huius libri uidisse se scribit oc-
cisorum propter testimoniū iesu et ppter
uerbum dei: non regnabunt cū christo:
quādo patiebāt psecutionem et ipsi
regnū christi nō erāt quos christus
excellētius possidebat. Absurdissimū
id qdē et oī mō auersandum. Sed certe
aīe uictrices gloriosissimo

rum martyri oibus doloribus ac laboribus
supatis atque finis postea q̄ mortalia
posuerūt: cū christo utiq; regnauerunt
et regnant donec finiantur mille āni:
ut postea etiā corporib; receptis iā
imortalibus regnet. Proinde illis
tribus annis atq; dimidio aīe occisorū
p̄ eius martyrio et que tunc antea
de corporibus experunt: et que ipsa
nouissima psecutōe sunt exire regnabunt
cū eo donec finiat mōtale seculū:
et ad illud seculū ubi mors nō erit
transseat. Quocirca cū christo regnantiū
sanctorū plures āni erunt q̄ uinculi
diaboli atq; custodie. Quia illi cū
rege suo filio dei: iā diabolo nō ligato
etiā p tres illos ānos ac semissem
regnabunt. Remanet igitur cum
audimus sacerdotes dei et christi regnabunt
cū eo mille annis: et cū finiti fuerint
mille anni soluet sathanas de custodia
sua: aut non regni huius sanctorū
itelligamus ānos mille finiti sed
uinculi diaboli atq; custodie: aut ānos
mille id est oēs ānos suis quoz
q; horis diuersis ac propriis plixita-
tibus finiendos āpliores sanctorum
regno: breuiiores diaboli uinculo: aut
certe quorū trium ānorum et sex
mēsum breuissimū spaciū est cōputari
uoluisse credat: siue q̄ minus
sathane uinculū: siue q̄ āplius
uideretur hōe regnū sanctorū
sicut de quadringētis annis in
sexto decimo huius opus uolumine
disputaui: quoniā aliqui plus
erant: et tamen quadringenti
sūt nūcupati: et talia sepe
reperiuntur in sacris litteris
si quis aduertat.

De dānatione diaboli cū suis: et p
recapitulationē de resur rectione
corporum oīum mortuorū: et de
ultima retributione. .L. xvi.

p Ost hāc autē psecutōis nouis-
sime cōmemorationē breuiter
cōplectit totum: qd̄ ultio iam iudicio

diabolus et cū suo iā p̄ncipe ciuitas inimica passura est. Dicit enī. Et diabolus q̄ seducebat eos missus ē i stagnū ignis et sulfuris: quo et bestia et pseudo p̄pheta excruciabūtur die ac nocte in secula seculorū. Bestiā bene intelligi ipsā ipsā ciuitatē supra diximus. Pseudo uero p̄pheta eius: aut antichristus est: aut imago illa id ē figmentū illud de quo ibi locuti sumus. Post hoc ipsum nouissimū iudicium qd̄ cū in secunda resurrectōe mortuorū: que corporū est recapitulādo narrat quō ibi fuerit reuellatū. Et uidi inquit thronū magnū et cādūm et sedentē sup eum: et ab eius facie fugit celū et terra: et locus eorū nō ē inuentus. Nō ait uidi thronū magnum et cādūm et sedentē sup eū: et ab eius facie fugit celum et terra: quoniā nō tūc factum ē id est añq̄ effec̄ de uiuis et mortuis iudicatur: sed eum se uidisse dixit in throno sedentē: a cuius facie fugit celus et terra: sed postea. Peracto q̄ppe iudicio tūc desinet esse hoc celum et hec terra: quādo incipiet celum nouum esse et terra noua. Mutatōe itaq̄ rerum nō oīno in interitū trāsit hīc mundus. Unde et apostolus dicit. Præterit enī figura huius mundi: uolo uos sine sollicitudine esse. Figura ergo præterit: non natura. Cum ergo iohānes se uidisse dixisset sedentē sup thronum: a cuius facie qd̄ postea futūz est fugit celū et terra: et uidi inquit mortuos magnos et pusillos. Et apti sunt libri: et alius liber apertus ē q̄ ē uite uniuscuiusq̄ et iudicati sūt mortui ex ipsis scripturis libroz: secundum sua facta. Libros dixit esse aptos: et librum de quo cuiusmōi sit nō tacuit qui est inquit uite uniuscuiusq̄. Ergo illi libri quos loco priore posuit: intelligendi sunt sancti et ueteres et noui: ut in illis ostenderet que deus mādāta sua fieri iussisset. In il-

lo autē qui est uite uniuscuiusq̄ qd̄ horum quisq̄ nō fecisset siue fecisset. Qui liber si carnalit̄ cogitetur: quis eius magnitudinē aut longitudinem ualeat estimare: Aut quanto tēpore legi poterit liber: in quo scripte sunt uniuerse uite uniuersorū: An tantus angelorū numerus aderit: quātus hominū aderit: ut et uitā suā q̄sq̄ ab āgelo sibi adhibito audiat icitari. Nō ergo unus liber erit oīum: sed singli singuloz. Scriptura uero ista unum uolēs intelligi: et alius inquit liber apertus est. Quedā igit̄ uis est intelligēda diuina: qua fiet ut cuiq̄ opa sua uel mala cuncta in memoriā reuocentur et mentis intuitu mira celeritate cēnātur: ut accuset uel excuset scia cōstiam atq̄ ita insimul oēs et singuli iudicentur. Que nimirū uis diuina libri nomen accepit. In ea q̄ppe quodammodo legit̄ q̄cquid a faciente recolit. Ut autē ostendat q̄ mortui sint iudicādi: id est pusilli et magni: recapitulādo dicit: añq̄ ad id rediens qd̄ præterierat: uel potius distulerat. Et exhibuit mortuos mare q̄ in eo erant: et mors et infernus reddiderunt mortuos quos i se hēbant. Hoc p̄culdubio prius factū ē q̄ mortui essent iudicati: et tamē illō prius dictū est. Hoc est ergo qd̄ dixi: recapitulando eū ad id redisse qd̄ iter miserat. Hunc autē ordinē tenuit: atq̄ ut explicaret ipse ordo cōmodius etiā de mortuis iudicatis qd̄ iā dixerat suo repetiuit loco. Cū enī dixisset et exhibuit mortuos mare q̄ i eo erāt et mors et infernus reddiderūt mortuos quos in se hēbant: mox addidit qd̄ pauloātē posuerat: et iudicati sūt singuli secundum facta sua.

Qui sint mortui quos ad iudiciū exhibuit mare: uel quos mors et inferri reddiderunt. .L. xvij.

b Hoc est enī qđ supra dixerat: et iudicati sunt mortui secunduz facta sua. Sz qđ sūt mortui quos mare exhibuit qđ i eo erāt. Neqz enī qđ in mari morunt nō sunt in inferno: aut corpora eorū seruant in mari: aut qđ est absurdus mare hēbat bonos mō tuos: et infernus malos. Quis hoc putauerit: Sed pfecto cōuenienter qđā hoc loco mare p isto seculo positū accipiunt. Lū ergo et quos hic inueniet christ' in corpore cōstitutos: simul significaret cū his qđ resurrecturi sūt iudicādos etiā ipsos mortuos appellauit: et bonos qbus dī mortui enī estis et uita uestra abscondita est in deo cū christo: et malos de qb' oī sine mortuos sepelire mortuos suos. Possūt mortui etiā pper hoc dici qđ mortalia gerunt corpora. Unde apostolus: corp' qđē ait mortuū ē ppter peccatū: spīrit' autē uita est ppter iustitiā: utrūqz in hoīe uiuēte atqz in hoc corpe cūstituto eē demōstrans: et corpus mortuuz: et spīritū uitā. Nec tñ dixit corpus mortale sed mortuū: q̄uis eadē paulo post etiā mortalia corpora sic usitatus uocat' appellet. Hos ergo mortuos exhibuit mare qđ i eo erant: id ē exhibuit hoīes hoc seculū q̄cūqz i eo erant: qui nōdū obierāt. Et mors ⁊ infernus iqt reddiderūt mortuos quos in se hēbant. Mare exhibuit: qā si qđ inuenti sunt affuerunt. Mors uero ⁊ infern' reddiderūt: quoniā uite de qua iā exierāt reuocarūt. Nec frustra fortasse nō satis fuit ut dicēt mors aut infern': sz utrūqz dictū est. Mors ppter bonos qđ tantūmō mortē ppeti poterūt: nō et infernū: infern' autē ppter malos: qđ etiā apud iferos penas pendūt. Si enī nō absurde credi uidet' ātiquos etiā sanctos qđ uēturi christi tenuerūt fidē locis qđē a tormētis ipiorū remotissimis: sed apud iferos fuisset: dōcē in eos sāguis christi et ad ea

loca descensus erueret: profecto deinceps boni fideles effuso illo precio iā redēpti p̄sus inferos nesciūt: donec etiā receptis corpib' bona recipiāt qđ merēt. Lū autē dixisset et iudicati sūt singuli secundū facta sua: breuē subiecit quēadmodū iudicati fuerint. Et mors et infernus inquit missi sūt i stagnū ignis. His oib' significās diabolum quoniā mortis est auctor et penarū infernarū uniuersāqz simul demōnū societate. Hoc est enī qđ supra cui dētius p̄occupando iā dixerat: et diabolus qđ seducebat eos missus est in stagnū ignis et sulfuris. Quod ibi uero obscurius adiūxerat dicēs qđ et bestia et pseudo ppheta hic aptius ⁊ qđ nō sunt iqt inuēti in libro uite scripti missi sunt in stagnū ignis: nōdū liber iste cōmemorat ne obliuīōe fallat: sz p̄destinatōez significat eoz qđ' etna dabit uita. Neqz enī nescit eos deus: et in hoc libro legit ut sciat: sz potius ipsa eius p̄ntia de ill' qđ falli nō pōt liber est uite: in quo sunt scripti id est p̄cogniti. Sicut autē iudicio quo p̄nūciatur iudicādos malos: itat ut de boīf etiā dicat. Jā enī explicauit q̄breuē a dño dictū ē: sic ibūt isti in suppliciu etnū: seqt' ut explicet qđ ibi etiā cōnectit: iusti autē in uitam eternam.

De celo nouo ⁊ tra noua. L. xviij.

e Uidi inqt celū nouū et terrā nouā. Nā primū celū et tra prima recesserūt et mare iā nō est. Isto fit et ordie qđ supius p̄occupādo iā dixit: uidisse se sup thronū sedentē a cuius facie fugit celū et terra. Iudicatis q̄ppe his qđ scripti nō sunt in libro uite et in eternū ignē missis: qđ ignis cuiusmōi et i qua mūdi ul' rerū pte futurus sit: hominē scire arbitror: neminē nisi forte cui diuin' spīrit' oñdit. Tūc figura huius mūdi mūdanoz regnū

cōflagratōe preteribit: sicut factuz est mūdānarū aquarū undatōe diluuij. Illa itaqz ut dixi cōflagratōe munda na elemtorū corruptibiliū qualitates q̄ corpib⁹ n̄is corruptibilibus cōgruebāt ardēdo penitus iteribūt: atqz ipa sba eas qualitates hēbit q̄ corpibus imortalibus mirabili mutatōe cōueniūt ut mūdus scilicet in melius inouat⁹ apte accōmodet hōibus etiā carne in melius inouatis. Qd̄ autē ait ⁊ mare nō erit: utrū maxio illo ardore siccet: an et ipsū uertat in melius nō facile dīxeri. Celū q̄ppe nouū et terrā nouā futurā legim⁹: de mari autē nouo aliqd̄ me uspiā legisse nō recolo: nisi qd̄ in hoc eodē libro repit tanq̄ mare uitreū cristallo simile. Sz tunc nō de isto sine seculi loquebat: nec p̄prie dixisse uidet mare: sed tanq̄ mare. Quāuis et nūc sicut clamat p̄phetica locutio p̄prie uerbis trāslata miscere: ac si quodāmodo uelate qd̄ dīxerit de illo mare dicere: et mare iā nō est: de quo supra dīxerat: et exhibuit mare mortuos q̄ erāt i eo. Iā enī tūc nō erit hoc seculū uita mortaliū turbulentum et procellosum quod maris nomine figurauit.

De ecclesie glorificatione sine fine post mortem. L. xix:

E T ciuitatē inquit magnā hierusalē nouā uidi descendētē d̄ celo a deo aptatā: quasi nouā nuptā ornata marito suo. Et audiui uocē magnā de throno dicentē. Ecce tabernaculū dei cū hōibus: et habitabit cū eis: ipsi erunt populus eius: et ipse deus erit cū eis: et absterget oēs lachrymā ab oculis eoz: et mors iā nō erit neqz luctus neqz clamor: sed nec ull⁹ dolor: q̄a priora abierūt. Et dixit sedēs in throno: ecce noua facio oīa. De celo descēdē dī ciuitas ista: quoniā cele

stis est gratia qua deus fecit eā. Propter qd̄ dicit ei p̄ esaiā. Ego sum dñs faciens te. Et de celo quidē ab initio sui descendit: ex quo per huius seculi tēpus gratia dei desup ueniēte: per la uacrū regeneratōis misso spiritu sancto de celo: subinde ciues eius accrescunt. Sed p̄ iudiciū dei qd̄ erit noui simū p̄ eius filiū iesum christū: tanta eius et tā noua de dei miere claritas appebit: ut nulla imaneat uestigia uetustatis: qñ qdē corpora ad incorruptōez atqz imortalitatē nouā ex uetere corruptōe ac mortalitate trāsibunt. Nā hoc de isto tēpore accipe quo regnat cū regno suo mille ānis: ipudentie nimie mibi uidet: cū apertissime dicat. Absterget deus oēm lachrymam ab oculis eorū: et mors iā nō erit neqz luctus neqz clamor: sed nec dolor erit ullus. Quis enī tā sit absurdus ⁊ obstinatissima cōtētōe uelanus: q̄ audeat affirmare in huius mortalitatis erūnis: nō dico populū sanctū sz unū quēqz sanctorū: q̄ hanc uel ducat uel ducturus sit uel duxerit uita: nullas habentē lachrymas et dolores: cū potius quāto q̄sqz est sanctior et sancti desiderij plenior: tāto sit eius in orando fletus uberior. An nō est uox ciuitatis supne hierusalē: q̄ dicit facte sūt mibi lachryme mee panes die ac nocte. Et lauabo p̄ sigulas noctes lectū meū: lachrymis meis stratū meū rigabo: et gemitus meus nō est abscondit⁹ a te: et dolor meus renouatus ē. Aut uero nō eius sunt filij: q̄ ingemiscunt grauati: in quo nolūt expoliari sz superuestiri: ut absorbeat mortale hoc a uita. Nōne ipsi sunt q̄ primitias spiritus hñtes in semet ipsis igemiscūt: adoptōem expectātes redētōem corporis sui. An ipse apostolus paulus nō erat supnus hierosolymitan⁹: uel nō multo magis hoc erat: qñ p̄ israliticis carnalib⁹ fra. rib⁹ suis tristitia

illi magna erat: et dolor cōtinu^s cor
 di eius. Quando autē mors nō erit i
 isto tēpore: nisi qñ dicit: ubi est mors
 cōtenno tua: ubi est mors aculeus tu
 us? Aculeus autē mortis peccatū est.
 Qd tunc utiqz nō erit qñ dicit: ubi ē?
 Nunc uero nō qlibet illius ciuitatis
 infimus: sed idē ipse iohānes i episto
 la sua clamat. Si dixerimus q nō hē
 mus peccatū nos ipsos seducimus et
 ueritas in nobis nō est. Et in hoc qdē
 libro cuius nomē est apocalypsis: ob
 scure multa dicunt^r ut mentē legētis
 exerceāt. Et pauca in eo sunt ex quo
 rū manifestatōe indagent^r cetera cum
 labore: maxie qā sic eadē multis mo
 dis repetit: ut alia atqz alia dicē uide
 at: cū aliter atqz aliter hec ipsa dicere
 inuestiget. Utrū in his uerbis ubi ait
 absterget deus oēm lachrymā ab ocu
 lis eoz: et mors iā nō erit: neqz lucē
 neqz clamor: sed nec dolor ullus: tan
 ta lace sunt dicta de futuro seculo et
 de immortalitate atqz eternitate sācto
 rū. Tunc enī solū atqz ibi solum ista
 non crunt: ut nulla debeamus i sacrif
 literis querere uel legere manifesta
 si hec putauerimus obscura.

Quid apłus petr^o nouissio dei iu
 dicio pđicare docuerit mōruoz. c. xx.

n. Unc iā uideamus qd etiā apo
 stol^o petrus de hoc iudicio scri
 psit. Venient inqt in nouissimo diez
 illusione illudētes secūdū pprias con
 cupiscentias suas eūtes et dicentes.
 Ubi est pmissū pñtie ei^o? Ex quo cniqz
 patres dormierūt: sic oīa pscuerāt ab
 initio creature. Latet enī illos hoc uo
 lentes: qā celi erāt oli et terra d aqua
 et per aquā cōstituta dei uerbo: p quē
 q tunc erat mundus aqua mundat^o
 deput. Qui autē nūc sunt celi et terra
 eodē uerbo sunt repositi igni reseruā
 di i diē iudicij et pđitōis ipioz hoīuz

Hoc unū uero nō lateat uos carissimī
 qā unus dies apud dominū sicut mil
 le āni: et mille anni sicut un^o dies. Nō
 tardat dñs pmissū suū: sicut qdā tar
 dantē existimāt: sed patientē fert ppter
 nos nolens aliquē perire: sed oēs i pe
 nitentiā cōuertu. Veniet autē dies do
 mini sicut fur: in quo celi magno ipe
 tu transcurrent: elemēta autē ardētia
 resoluēt: et terra et que in ipsa sunt
 opa exurentur. His ergo oibus pēun
 tibus: quales nos esse oportet in san
 ctis cōuersationib^o expectantes: et p
 perātes ad pñtia dici dñi: per quā celi
 ardentes soluent: et elemēta ignis ar
 dore decoquētur. Nouos uero celos
 et nouā terra secundū pmissā ipsius
 expectamus: in qbus iustitia inhabitat.
 Nihil hic dixit de resurrectōe mortu
 orū: sed sane satis de huius mūdi pđi
 tōe. Ubi etiā cōmemorans factū āte
 diluuiū: uidet^r āmonuisse quodāmō
 quatenus in fine seculi istū mundum
 periturū esse credamus. Nā et illo tē
 pore perisse dixit q tunc erat mūdum
 nec solū orbē terre uerū etiam celos:
 quos ut qz istos aereos itelligimus:
 quorū locū ac spaciū tunc aqua cre
 scēdo superauerat. Ergo totus ac pe
 ne totus iste aer uetolus qd celi uel
 pon^o celos uocat: sed utiqz imos istos
 non illos supremos ubi sol et luna z
 sydera cōstituta sunt: conuersus fue
 rat i humidā qualitātē: atqz hoc mō
 cū terra perierat: cuius utiqz tē pōr
 facies fuerat deleta diluuiō. Qui autē
 nūc sunt celi et terra: eodē uerbo i po
 siti sunt igni reseruandi in diē iudicij
 et pđitionis hominum impioz. Pro
 inde qui celi et que terra id est q mun
 dus pro eo qui diluuiō perit ex eadē
 aqua repositus est: ipse igni nouissio
 reseruāt in diē iudicij et pđitionis
 hoīum ipioz. Nā hoīum prop^o ma
 gnā quandam cōmutationē nō dubi
 tat dicere pđitionē futurā: cū tamē

corū: quōis in eternis penis sit māsura natura. Quēat forsitā aliq̄s si p̄ factū iudiciū mundus iste ardebit an̄ q̄ pro illo celū nouū et terra noua reponat: eo ipso tēpore cōflagratōis ei⁹ ubi erūt sancti: cū eos corpora hñtes i aliquo corporali loco necesse sit esse. Possumus eos respōdere esse futōs in superioribus ptibus quo ita nō ascēdet flāma illius icendū: quēadmodū nec unda diluuii: Talia q̄ppe illis inerūt corpa: ut illic sint ubi eē uoluerit. Sed nec ignē cōflagratōis illius ptimescunt imortales atq̄ incorruptibiles facti: si trium uirorū corruptibilia corpora atq̄ mortalia i camino ardēt illesa uiuere potuerunt:

Quid aplūs paulus thesalonicē sibus scripserit: et de manifestatione antichristi cuius tempus dies dōmini subsequetur. cap. xxi.

m **U**ltas tñ euangelicas apostoli casq̄ sñas de diuio isto iudicio uideo esse mihi p̄tereūdas: ne hoc uolumē in nimia lōgitudine puoluatur. Sz nullo mō est p̄tereundus aplūs paulus: q̄ scribens ad thesalonicēses Rogamus inq̄t uos fratres p̄ aduentū dñi nostri iesu christi et nostre congregatōis in ipsū: ut non cito moueamini mēte neq̄ terreamini: neq̄ p̄ spiritū: neq̄ per uerbū: neq̄ per epistolā tanq̄ p̄ nos missā: quasi instet dies dōmini. Ne quis seducat ullos ullo mō: Quoniam nisi uenerit refuga primū z reuelatus fuerit hō peccati filius iteritus: q̄ aduersat et extollit sup̄ oē qd̄ dicitur deus aut quod colitur ita ut in tēplo dei sedeat ostēdens se tāq̄ sit de⁹. Nō retinetis in mēoria q̄ adhuc cū esse apud uos hec dicebā uobis. Et nūc qd̄ detineat scitis: ut i suo tempore reuelet. Jā enī iniquitatis mysteriūz opat: tāū q̄ mō tenet teneat: dōec

ō medio fiat. Et tūc reuelabit iniqu⁹ illic: quē dominus iesus interficiet spiritū oris sui: et euacuabit illuminatione sue presentie: cuius est presentia secū dum operationem sathane in omī uirtute et signis et prodigijs mēdacibus: et in omī seductionē iniquitatis: hīs qui pereunt pro eo q̄ dilectionem: ueritatis nou receperunt ut salui fierēt: et ideo mittet illis deus oprationem erroris: ut credant mendatio et iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati: sed cōsenserunt iniquitati nullū dubium est eum de antichristo ista dixisse: dieque iudiciū hunc enim appellat diem dñi nō esse uenturum: nisi prior ille ueniret quem refugam uocat utiq̄ adomino deo quod si de oībus impiis merito dici potest: quāto magis de isto Sed in quo dei templo deus sit sessurus incertū est. Uerū in ruina tēpli qd̄ a salomōe rege cōstructū est: an uero in ecclesia. Non enim templū alicuius idoli aut demōis tēplū dei apostolus diceret. Uñ nōnulli nō ipsū principē: sed uniuersū quodā mō corpus eius id est ad deū p̄tinentē hoīum multitudinē simul cū ipso suo p̄cipe: hoc loco itelligi antichristū uolūt: rectiusq̄ putāt etiā latie dici sicut in greco est: nō in tēplo dei: sz in tēplo dei sedeat: tanq̄ ipse sit tēplū dei qd̄ est ecclesia. Sicut dicim⁹ sedet in amicū id est uelut amicus: uñ aliqd̄ aliud isto locutōis genere dici solet. Qd̄ autē ait et nūc qd̄ denneat scitis id est qd̄ sit in mora: que cā sit dilatio eius ut reuelet in suo tēpore sciat. Qd̄ illos scire dixit apte hoc dicē uoluit. Et iō nos q̄ nescimus qd̄ illi sciebant: puenire cū labore ad id qd̄ senti aplūs cupimus nec ualemus: p̄serti q̄a z illa que addidit: et hunc sensū obscuriorē faciūt. Nā qd̄ ē iā enī mysteriū iniquitatis opat: tāū q̄ mō tenet teneat donec de medio fiat. Et tūc re

uelabit ille iniquus. Ego prorsus qd dixerit fateor me ignorare: suspitioes tamen hoium quas uel audire uel legere de hac repotui nō tacebo. Quidā putant hoc de iperio dictū fuisse romano: et ppter ea paulū aplūm nō id apte scribere uoluisset: ne calūniam uidelicet incurreret q̄ romano iperio male optauerit cū speraret eternum: ut hoc qd dixit iā enī mysteriū opat iniquitatis neronē uoluerit itelligi: cui iā facta uelut antichristi uidebantur. Unde nōnulli ipsum resurrecturū et futurū antichristū suspicāt. Alii uero nec eū occisū putant: sed subtractum potius ut putaret occisus: et uiuum occultari in uigores ipsius etatis iqua fuit cum crederetur extinctus: donec suo tēpoē reuelet: et restituat i regnū. Sed multū mibi mira est hec opinātiū tanta p̄suprio. Illud tñ qd ait apostolus: tantū q̄ mō tenet teneat dōec de medio fiat: nō absurde de ipso tōa no iperio credit dictū: tanquā dictum sit: tantū q̄ mō iperat iperer: donec dō medio fiat id est de medio tollat. Et tunc reuelabit iniquus quē significari antichristū nullus ābigit. Alij uero et qd ait qd detineat scitis: et mysteriū opat iniquitatis: nō putant dictū nisi de malis et fictis q̄ sunt in ecclesia: donec pueniat ad tantū numerū qui antichristo magnū populū faciat: et hoc esse mysteriū iniquitatis q̄a uidet occultū. Hortari autē apostolū fideles ut in fide quā tenēt tenaciter p̄seuerent. dicēdo q̄ mō tenet teneat dōec de medio fiat: id est donec exeat dō medio ecclesie mysteriū iniquitatis qd nūc occultū est. Ad ipsū enī mysteriū p̄tere arbitrant quod ait in sua epistola iohānes euāgelista. Dueri nouissima hora est: et sicut audistis q̄ antichrist⁹ sit uenturus nūc autē antichristi multi facti sūt. Un cognoscim⁹ q̄ nouissia sit hora. Ex nobis exierūt: s; nō erant

ex nobis. Quod si fuissent ex nobis: permansissent utiq; nobiscum. Sicut ergo ante finem in hac hora inquit quam iohannes nouissimam dicit: exierūt multi heretici de medio ecclesie quos multos dicit antichristos: ita dōnes tunc inde exibunt: qui nō ad christum sed ad illum nouissimum antichristū pertinebunt: et tūc reuelabit. Alius ergo sic: alius autē sic apostoli obscura uerba coniectat: quod tamē eum dixisse non dubium est: non ueniet ad uiuos et mortuos iudicādos christus: nisi prius uenerit ad seducēdos in anima mortuos aduersarius eius antichristus quāuis ad occultū iam iudicium dei pertineat q̄ ab illo seducerentur. Presentia quippe eius erit sicut dictum est secundum operationem sathane in omni uirtute et signis et prodigijs mendaciū: et i omni seductione iniquitatis his qui perunt. Tunc enim soluetur sathanas: et per illum antichristum in omni sua uirtute mirabiliter quidem sed mēdaciter operabuū. Quod solet ambigi utrum propterea dicta sint signa et prodigia mendaciū: quoniā mortales sensus per phantasmata decepturus est: ut quod nō facit facere uideatur. An quia illa ipsa etiam si crūt uera prodigia ad mendacium pertrahent credituros: nō ea potuisse nisi diuinitus fieri: uirtute diaboli crescente maxie quā tantā quantā nunq̄ hūit accepit potestātē. Nō enī quādo de celo igris cecidit: et tantā familiā cū tantis gregibus porcorū facti iob uno impetu absumpsit: et turbo irruens et domū deiciens filios ei⁹ occidit phantasmata q̄ tñ fuerūt opa sathane cui deus dederat hāc potestātē. Propt̄ qd ergo horū sunt dicta prodigia et signa mendaciū tūc potius appēbit. Sed ppter qdlibet horū dictū sit: seducēt eis signis atq; prodigijs qui seducti mercebuntur

pro eo q̄ ueritatē dilectionē inq̄t nō
repperūt ut salui fierent. Ne dubita
uit ap̄lus addē ac dicē: ⁊ iō mittet ill
deus opatōem erroris: ut credāt mē
dacio. Deus enī mittet: q̄a de⁹ diabo
lū ista facē p̄mitteret iusto ip̄so iudicio:
quāuis ip̄se faciat iniquo malignoq̄
cōsilio. Ut iudicē inq̄t oēs q̄ non cre
diderūt ueritati: sed cōsenserūt iniquita
ti. Proin̄ iudicati seducēt: et seducti
iudicabunt. Sed iudicati seducūtur
illis iudicis dei occulte iustis: iuste c
cultis: q̄bus ab initio peccati ratiōnalis
creature nūq̄ iudicare cessauit: seduc
ti autē iudicabunt nouissimo manife
stoq̄ iudicio: p̄ iesū christū manifestis
sime iudicaturū: iustissime iudicātū.

Quid idē ap̄lus in prima ad eosdē
ep̄stola de resurrectione mortuorum
docuerit. cap. xxij.

f Ed hic apostolus tacuit de iſur
rectōe mortuorum. Ad eosdē autē
ī ep̄la p̄ma scribēs: nolumus inq̄t uos
fratres ignorare de dormientibus:
ut nō cōtristemī sicut ⁊ ceteri q̄ spem
nō habēt. Nā si credim⁹ q̄ iesus mor
tuus ē ⁊ resurrexit: ita ⁊ oēs eos qui
dormierūt per iesū adducet cum eo.
Hoc enī uobis dicimus ī uerbo dñi:
q̄a nos uiuētes q̄ reliqui sumus ī ad
uētū dñi nō preueniemus eos qui āte
dormierūt: quoniā ip̄e dominus ī ius
su ⁊ ī uoce archāgeli ⁊ ī tuba dei de
scendet de celo: ⁊ mortui qui in chri
sto sūt resurgēt primi. Deinde nos ui
uētes qui reliqui sumus: simul cū il
lis rapiemur ī nubibus obuiā christo
ī aera: ⁊ ita sēper cū domino erimus.
Hec uerba apostolica resurrectionē
fururā mortuorum quando ueniet do
minus christus utiq̄ ad uiuos ⁊ mor
tuos iudicādos p̄clarissime ostēdūt.
Sed queri solet utrū illi quos hic ui
uētes inuētū ē christus que rū p̄sonā

in se atq̄ illos qui tūc secū uiuebant
trāsfigurabat ap̄ls nūq̄ oīo sint mo
rituri: an ip̄so tēporis p̄cto quo cuz
resurgentibus rapient in nubibus ob
uiā christo in aera ad immortalitē p̄
mortē mira celeritate trāsibūt. Neq̄
enī dicendū est fieri nō posse: ut dum
p̄ aera in sublimē portant in illo spa
cio et moriant et reuiuifcant. Quod
enī ait et ita semp cū domino erimus
nō sic accipiendū est tanq̄ in aere nos
dixerit semp cū domino esse māsurōs
q̄a nec ip̄se utiq̄ ibi manebit: q̄a ueni
ens trāsiturus est. Uenietī q̄ppe ibi
obuiā: nō manētī: sed ita cū domino
erimus: id est sic erimus hñtes semp
corpa sēpiterna: ubicūq̄ cū illo fueri
mus. Ad hūc autē sensū quo etiā exi
stimam⁹ illos quos hic uiuos inuētū
rus ē dñs: ī ip̄so puo spacio et passu
ros mortē et accepturos immortalitē
ip̄se ap̄lus nos uidet urgere ubi dicit
in christo oēs uiuifcabit: cū aliquo
loco de ipsa loquens corporū resurre
ctōe dicat: tu q̄d seminas nō uiuifica
bit nisi pri⁹ moriat. Quō ergo quos
uiuētes hic christus inueniet p̄ imor
talitātē in illo uiuifcabit: et si non
morian cū uideamus p̄pter hoc esse
dictū: tu q̄d seminas nō uiuifcabitur
nisi prius moriat. Aut si recte nō dici
mus seminari nisi ea corpora hoīuz
que moriendo quoquomō cōuertūt
in terrā: sicut sese hēt etiā in illa tran
sgressorē patrē generis humani diuini
tus plata sentētia: terra es et in terrā
ibis: fatendū est istos quos nōdū de
corpibus egressos cū christus ueniet
inueniet: et istis uerbis ap̄li ⁊ ill de ge
nesi nō tenent: quoniā sursum ī nubib⁹
rapti nō utiq̄ sciant: q̄a nec erūt ī ter
rā nec redeūt: siue nullā p̄sus exp̄iat
mortē: siue paululū in aere moriant.
Sed aliud rursus occurrit quod idē
dicit apostolus: cū de resurrectione cor
porum ad corinthios loqueret: omēs

resurgem⁹: uel sicut alij codices hñt :
oēs dormiem⁹. Lū ergo nec resurrec
tio fieri possit nisi mors p̄cesserit: nec
dormitōne illo loco itelligere possim⁹
nisi mortē: quō oēs nel dormiēt ul re
surgent: si tā multi quos in corpe iuē
turus est christus nec dormiēt nec re
surgēt: Si ergo sanctos q̄ replēt chri
sto ueniente uiuentes: eiqz in obuiāz
zapient: crediderimus in eodē raptu
de mortalib⁹ corpibus exituros ⁊ ad
eadē moy immortalia redituros nullas
in uerbis apli patiemur angustias: si
ue ubi dicit tu qđ seminas nō uiuifica
tur nisi prius moriat: siue ubi dic oēs
resurgemus aut oēs dormiemus: qđ
nec illi p̄ immortalitatē uiuificabunt :
q̄libet paululū tñ ante moriant: ac p̄
hoc et a resurrectōe nō erūt alieni q̄
dormitio p̄cedet q̄uis breuissīma: nō
tamē nulla. Cur autē nobis incredibi
le uideat illā multitudinē corpoz in
aere quodāmō seīari: atqz ibi p̄tinus
imortalit̄ atqz incorruptibilit̄ reuiu
scere: cū credam⁹ qđ idē ipse apostolus
alibi aptissime dicit: in ictu oculi futu
rā resurrectōem: ⁊ in mēbra sine fine
uictura tanta felicitate tātaqz inextia
bili uelocitate redituz antiq̄ssimorū
cadauerū puluere: nec ab illa sētētia
qua hōi dictū est: terra es et in terrā
ibis futuros illos eē sanctos arbitre
mur imunes: si eoz morientū in ter
rā corpora nō recident: s̄ sicut i ipso
raptu morient̄ ita et resurgent dū se
runt in aera. In terrā q̄ppe ibis id est
in hoc ibis amissa uita qđ eras añq̄
sumeres uita: id ē hoc eris exanimis:
qđ eras anteq̄ aiatus esses. Terre q̄p
pe isufflauit deus i faciē flatū uite: cū
factus esset hō in aiām uiuā. Tāquā
diceret: Terra aiata es qđ nō eras: ē
ra eris exanimis sicut eras. Qđ sunt
⁊ añq̄ putrescant oīa corpa mortuo
rū: qđ erūt et illa si morient̄ ubicūqz
moriāt cū uita carebūt: quā cōtinuo

sunt receptura. Sic ergo s̄būt in terrā
qñ ex uiuis hōibus terra erunt: quē
admodū it in cinerē qđ sit cinis : it in
uetustatē qđ sit uetus: it in testā qđ ex
luto sit testa: et alia arescētia sic loqui
mur. Quō autē sit futurū: qđ nūc p̄
nostre ratiuncule uiribus utcūqz cōi
cūm⁹: tūc potius erit ut nosse possim⁹
Resurrectōez q̄ppe mortuorū futura
esse in carne: quādo christus uēturus
est uiuos iudicaturus ⁊ mortuos: op
tet si christiani esse uolum⁹ ut creda
m⁹: s̄ nō iō de hac re inanis ē fides
nra: si quēadmodū fusa sit p̄fecte cōp
hēdē nō ualem⁹. Uerū iam sicut p̄mi
sim⁹ de hoc iudicio dei nouissimo eti
az p̄phetici uetēs libri qđ p̄nuuciaue
rūt q̄tū satis esse uidebit̄ debem⁹ ostē
dē. Que sicut arbitror nō tāta mora
necesse erit tractari ⁊ expōi : si istis q̄
p̄misim⁹ lector curauerit adiuuari.

Quid esaias p̄pheta de mortuoz
resurrectione: de retributione iudicij
sit locutus. .L. xxiij.

p Ropheta esaias resurgēt inq̄t
mortui: et resurgēt q̄ i sepulcris
erāt: et letabunt oēs q̄ sunt i t̄ra. Ros
eni q̄ abs te est: sanitas illis ē: tera ue
ro ipiorū cadet. Totū istud super⁹ p̄
tinet ad resurrectionem beatorum.
Qđ autē ait terra uero ipioz cadet:
bñ itelligit̄ dictū: corpa uero ipioz
ruina dānatōis excipiet. Jā uero si ō
bonoz resurrectōe qđ dictū est dilige
tius et distinctius itueri uelimus: ad p̄
mā referendū est qđ dictū ē resurgēt
mortui: ad secundā uero qđ seq̄t: ⁊ re
surgent q̄ in sepulcris erant. Jā et si il
los sanctos iq̄ramus quos hic uiuos
inuētur⁹ est dominus: cis congrue de
putabit̄ quod adiunxit et letabuntur
oēs qui sunt in terra. Ros eni q̄ abs
te est: sanitas illis est. Sanita tem lo
co isto immortalitatē rectissime accipius.

Ea naq̄z ē pleniffia fanitas: que non
 reficit̄ alimētis tanq̄ quotidianis me
 dicamētis. Itē de die iudicij sp̄e danf
 pri^o bonis: deū terrēs malos idē pro
 pheta sic loq̄tur. Nec dicit dñs. Ecce
 ego decliabo in eos ut flumē pacis :
 et ut torrens inundās gloriā gētūz.
 filij eorū sup humeros portabūtur:
 et sup genua cōsolabunt̄. Quēadmo
 dū si quē mater cōsolet: ita ego uos
 cōsolabor: et in hierusalē p̄solabini .
 Et uidebitis ⁊ gaudebit cor uūz: ⁊ of
 sa uestra ut herba exorient̄: et cogno
 scent̄ man^o dñi colentib^o eū: et cōmia
 bīt cōrumacib^o. Ecce enī ut ignis dñs
 ueniet: et ut tēpestas curr^o ci^o: ⁊ dde
 in idignatōe uindictā: et uastatōez in
 flāma ignis. In igne enī dñi iudicabi
 tur ois terra: et in gladio ei^o ois caro
 mltiq̄z uulnerati erūt a dño. In bono
 rū p̄missiōe se decliare dicit ut flumē
 pacis: q̄ p̄fecto abūdantiā pacis illius
 debem^o accipē qua maior eē nō pos
 sit. Hac utiq̄z i fine rigabimur: d̄ qua
 in precedēti libro abundanter locuti
 sumus. Hoc flumē se in eos declinare
 dicit: q̄b^o tantā btitudinē pollicet̄: ut
 intelligam^o in illius felicitatis regiōe
 q̄ in celis est: hoc flnie oia faciari. Sz
 q̄a eternis corpib^o pax icorruptionis
 atq̄ imortalitatis uī influer: iō declia
 re se dicit hoc flumē: ut desupius quo
 dāmo etiā inferiora pfundat: et hoies
 equales āgelis reddat. Hierusalē quo
 que nō illā q̄ seruit cū filijs suis: sz li
 berā matrē nostrā secundū apostolū
 eternā intelligam^o in cel: ubi post la
 bores erūnarū curarūq̄ mortaliūz
 cōsolabimur tanq̄ puuli ei^o hume
 ris genib^oq̄ portati. Rudes enī nos
 ⁊ novos: blādissis adiutorijs isolita
 nobis beatitudo illa suscipiet: ubi ui
 debim^o et gaudebit cor nostrū. Nec
 expressit qd̄ uidebim^o. Sz qd̄ nisi b̄
 um: ut i nobis ipleat̄ p̄missū euāge
 licū: beati mūdo corde quoniam ipsi

7
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

deū uidebunt: et oia illa que nūc nō
 uidemus: credentes autē ea p̄ modu
 lo capacitatis humane lōge min^o q̄
 sunt atq̄ icorporaliter cogitam^o. Et ui
 debitis inq̄t ⁊ gaudebit cor uestruz.
 Dic creditis: ibi uidebitis. Sz qm̄ di
 xit et gaudebit cor uestrū: ne putare
 m^o illa bona hierusalē ad nostrū spi
 ritū tātūmō ptinē: et ossa inq̄t uestra
 ut herba exorient̄: ubi resurrectionē
 corporū strixit: uelut qd̄ non dixerat
 reddēs. Neq̄z enī cū uiderim^o fient: sz
 cū fuerint facta uidebim^o. Nā et de ce
 lo nouo ac terra noua iā supra dixē
 rat: dū ea q̄ sanctis p̄mittunt̄ i fine: se
 pe ac multiformiter dicent. Erit inq̄t
 celū nouū et terra noua: et n̄ erūt me
 mores priorā: nec ascendēt i cor ipso
 rū: sed letitiā et exultationē iueniet̄ in
 ea. Ecce ego faciā hierusalē exultatio
 nē et populū meū letitiā: et exultabo
 in hierusalē et letabor i populo meo
 et ultra nō audiet̄ i illa uox fletus: et
 cetera q̄ qdē ad illos carnales mille
 ānos referre conant̄. Locutōes autēz
 tropice p̄prijs p̄phético more miscēt̄
 ut ad spirituale itellectū itētio sobria
 cū quodā utili ac salubri labore puēi
 at. Dignitia uero carnalis uel ierudi
 te uel iexercitate tarditas mentis con
 rēta lē superficie n̄sibil putat interior̄ re
 q̄rendū. Nec de p̄pheticis uerbis que
 añ istū locū scripta sunt satis dixerī .
 In hoc autē loco un̄ ad illa digressi
 sum^o: cū dixisset et ossa uestra ut her
 ba exorient̄: ut resurrectōez qdē car
 nis sed tantū bonoz se nūc cōmemo
 rare mōstraret adiunxit: et cognoscer̄
 manus dñi colētib^o eū. Quid ē hoc
 nisi manus dñi distinguētis cultores
 suos a cōtēptorib^o suis: de q̄b^o sequē
 tia cōtēpēs: et cominabitur inq̄t contu
 macib^o: Siue ut ait aliū i terpres icē
 dul. Nec tūc cōminabit̄ sz q̄ nūc dñr
 minaciter: tūc efficaciter i plebūf. Ec
 ce enim inquit domin^o ut ignis uēiet:

et ut tempestas currus eius: reddere i
 indignatōe uindictā et uastatōez in flā
 ma ignis. In igne enī dñi iudicabitur
 oīs terra: et in gladio eius oīs caro:
 multiq; uulnerati erūt a domio: siue
 igne: siue tēpestate: siue gladio: penaz
 iudicij significat: qñ qdē ipsū dominū
 dicit esse uenturū: profecto eis qbus
 penalīs erit eius aduentus. Cur? ue
 ro eius q pluraliter dicti sunt: angeli
 ca ministēria nō incōueniēter accipi
 mus. Qd autē ait oēm terrā et oēm
 carnē in ei? igne et in gladio iudicari
 nō etiā hic spirituales itelligam? et sã
 ctos: sed terrenos atq; carnales de q
 bus dictū est: q; terrena sapiunt: et sa
 pe scdm terrā mors est: et quales oīo
 caro appellant a dño ubi dicit: non p
 manebit spiritus meus in hōib? istis
 quoniā caro sunt. Qd uero hic posi
 tū est multi uulnerati erūt a dño: isto
 uulnere fiet mors secunda. Pōt qdez
 et ignis et gladius et uulnus in bono
 accipi. Nā et ignem dñs uelle se dixit
 mittere in mundū: et uise sunt illius li
 gue diuerse uelut ignis quādo uenit
 spūs sanctus: et nō ueni inqt dñs idē
 pacē mittere in terrā sed gladiū et fmo
 nē dei dicit scriptura gladiū bis acutū
 ppter acie geminā testamētoꝝ duum
 et in cantico canticoꝝ caritate se dicit
 sancta ecclesia uulneratā: uelut amo
 ris ipetu sagittatā. Sed hic cā legiū
 uel audimus ultorē dominū esse uen
 turū quēadmodū hec intelligenda sit
 clarū ē. Deīn breuiter eis cōmemora
 tis q; p hoc iudiciū cōsumunt: sub fi
 gura ciborū in lege ueteri uetitorū a
 quibus se nō abstinerūt: peccatores
 ipiosq; significans recapitulat gratiā
 ab initio noui testamēti ex prio salua
 toris aduētū usq; ad ultimū iudiciū:
 de quo nunc agimus pduces finiesq;
 sermonē. Narrat nāq; dicere domiūz
 se uiuere: ut cōgreet oēs gētes: easq;
 uenturas et uisuras ei? gloriā. Oēs

enī sicut dicit apostolus peccauerūt:
 et egent gloria dei. Et relicturū se dic
 sup eos signa: que utiq; mirantes cre
 dat in eū: et emissurū ex illis saluatos
 in gētes diuersas: et i lōginquas insu
 las q; nō audierūt nomē eius: neq; ui
 derūt ei? gloriā: et anūciaturos gliaz
 eius in gētibus: et adducturos fratres
 istorū qbus loqbat: id est in fide sub
 deo pze fratres israelitarū clectoꝝ: ad
 ductos autē ex oibus gētibus mun?
 deo in iumentis et uehiculis. Que in
 mēta et uehicula bene itelligunt ad
 utoria diuina: p cuiusq; generis mi
 steria uel angelica uel humana: in sã
 ctā ciuitatē hierusalē q; nunc in factis
 fidelib? est diffusa p terras. Ubi enim
 diuinus adiuuant: ibi credunt: et ubi
 credunt ibi ueniūt. Cōpauit autē illos
 dñs tanq; p similitudinē filius israel:
 offerentibus ei suas hostias cuz psal
 mis in domo ei?: qd ubiq; iā facit ec
 clesia: et promisit ab eis se accepturū
 sibi sacerdotes et leuitas: qd nihilomi
 nus fieri nūc uidemus. Nō enī ex gñe
 carnis et sanguis sicut erat primū se
 cundū ordinē aaron: sed sicut oportebat
 i testamēto nouo ubi secundū or
 dinē melchisedec sūmus sacerdos est
 christus: p cuiusq; merito qd i eo gĩa
 diuina cōtulerit sacerdotes et leuitas
 elegi: sicut nunc uidemus: q; non isto
 noie quod sepe assequunt idigni: sed
 ea que non est bonis malisq; commu
 nis sanctitate pensandi sunt. Nec cuz
 de ista que nunc impartitur ecclesie p
 spicua nobisq; notissima dei misera
 tione dixisset: pmisit et fines ad quos
 per ultimum dei iudiciūz facta bono
 rum malorūq; discretionē ueniet: di
 cēs p prophetā uel de dño dicēs ipse
 ppheta. Quō enī celū nouuz et terra
 noua corā me manebit dicit dñs: sic
 stabit nomen uestri et semen uestri:
 et erit mensis ex mense et sabbatū ex
 sabbato: et uēiet oīs caro i sp̄pcu meo

adorat me in hierusalē dicit dñs. Et egredientur et uidebunt membra hominum quae preuaricati sunt in me. Uermis eorum non morietur: et ignis eorum non extinguetur et erunt uisus omni carni. Ad hoc iste propheta terminauit librum ad quod imminabit seculum. Quidam sane non interpretati sunt membra hominum: sed cadauera uirorum: pro cadauera significantes seuientem corporum penam: quous cadauer nisi caro exanimis soleat nuncupari: illa uero aiata erunt corpora. Alioquin nulla poterunt sentire tormenta: nisi forte quae mortuorum corpora erunt: id est eorum quae in secundam mortem cadent: id est etiam non absurde cadauera dici possunt. Unde est et illud quod ab eodem propheta iam dictum supra posui terra uero ipsorum cadet. Quis autem non uideat a cadendo esse appellata cadauera. Uirorum autem pro eo posuisse illos interpretes quod hominum est manifestum est. Neque enim quousquam dicitur esse preuaricatrix feias in illo supplicio non futuras: sed ex potiore presertim de quo feia facta est uterque sex accipit. Uerum quod ad rem maxime pertinet: cum et in bonis omnibus ueniet omnis caro: quae ex omni genere hominum populus ille persistabit. Non enim omnes homines erunt ibi quando in penis plures erunt: sed ut dicere ceperam cum et in bonis caro et in malis membra uel cadauera noiantur profecto post resurrectionem carnis cuius fides his rerum uocabulis omnino finiatur illud quod boni et mali suis finibus dirimuntur: futurum esse iudicium declaratur.

Quaeritur futuri sit egressio sanctorum ad uideudas penas malorum. .L. xxiiij.

¶ Ad quomodo egredientur boni ad uideudas penas malorum: Num corpore motu beatas illas relicti sedes: et ad loca peccata precurri: ut tormenta malorum conspiciantur penitentia corporali: absit: Sed egredientur per scientiam: hoc enim uer-

bo significatum est eos qui cruciabuntur extra futuros. Propter quod et dominus ea loca tenebras exteriores uocat: quibus contrarius est ille ingressus de quo dicit seruo bono: intra in gaudium domini tui. Nec mali illic putant ingredi ut sciant: sed ad illos potius uelut egredi per sciam qua illos cognituri sunt boni: quia id quod extra est cognituri sunt. Qui enim erunt in penis quod agatur itus in gaudio domini nescient: quod uero erunt in illo gaudio quod agatur foris in illis tenebris exterioribus scient. Iam dictum est egredientur: quia eos etiam qui foris ab eis erunt non utique latebunt. Si enim haec prophete nondum facta nosce potuerunt: pro hoc quod erat deus quatuordecim in eorum mortalium mentibus: quomodo immortales sancti iam tunc facta nescient cum deus erit omnia in omnibus: Stabit ergo in illa beatitudine sanctorum semen et nomen. Semen scilicet de quo Johannes ait. Et semine eius in ipso manet. Nomen uero de quo nunc per hunc esatam dictum est. Nomen eternum dabit eis: et erit eis mensis ex mense: et sabbatum ex sabbato: tanquam luna ex luna: et requies ex requie: quorum utrumque ipsi erunt: cum ex his uerbis ueteribus et temporalibus in illa laeta noua sepieterna transibunt. In penis autem malorum et extinguibilis ignis et uiuacissimus uermis ab alijs atque alijs aliter atque aliter est expositus. Alij quippe utrumque ad corpus: alij utrumque ad animam retulerunt: alij proprie ad corpus ignem: uermem uero tropice ad animam: quod credibilis esse uidetur. Sed nunc de hac differentia non est huius temporis disputare. De iudicio namque ultio quo fiet distributio bonorum et malorum: hoc uolumus implere suscepimus: de ipsis uero premijs et penis alias diligentius differendum est.

Quid prophetauerit daniel de persecutione antichristi: et de iudicio dei regnoque sanctorum. .L. xxv.

d Aniel de hoc ultio iudicio sic pphetar: ut antichristū pri^o quoqz uētū esse pñunciet: atqz ad einū regnū sanctorū suā narrationē perducat. Cū enī uisione pphetica quatuor bestias significātes quatuor regna uideret: ipsūqz quartū a quodā rege superatū q̄ antichristus agnōi ait: et post hec eternū regnū filij hoīs q̄ itelligit christus: horruit inquit spiritus me^o ego daniel in hebitudie mea et uis^o capitis mei cōturbabant me. Et accessi inq̄t ad unū de astātibus: et ueritatez querebā ab eo de his oibus: et dixit mihi ueritatē. Deinde qd̄ ab illo audi erit atqz de oibus his que quesuit: tanq̄ eo sibi exponente sic loquit. De bestie quatuor magna quatuor sunt regna q̄ surgent in terra: que auierēt et accipiet regnū sācti altissimi: et obtinebūt illud usqz ī seculū et usqz in seculū seculorū. Et q̄rebā inq̄t diligētē de bestia quarta q̄ differens erat p̄ oī bestia: terribil^{is} āplius: dētes ei^o ferret et ūgues eius cret: māducās et cōmūens: et reliqua pedib^o suis cōculcans: et de cornibus ei^o decē q̄ erāt in capite eius: et de altero qd̄ ascēdit et excusit de prioribus tria cornua: in quo erāt oculi: et os loquēs magna: et uisus ei^o maior ceteris. Uidebā: et cōnit illud faciebat bellū cū sanctis: et p̄ualebat ad ipsos donec uelut^o diez uenit: et regnū dedit sanctis altissimi. Et t̄pus puenit: et regnū obtinuerūt sancti. Hoc dāiel q̄sisse se dixit: deīn qd̄ audierit cōtinuo subiungens: et dixit inq̄t id ē ille a quo quesierat: respōdit et dixit. Bestia quarta quartū regnū erit ī terra: qd̄ p̄ualebit oibus regnis et māducabit oēm terrā et cōculcabit eā et cōcidet. Et decē cornua eius decē reges surgēt. Et post eos surget alius: q̄ supabit suis malis oēs q̄ ante eū fuerūt: et tres reges humiliabit: et uerba uersus altissimū loquet: et sāctos

altissimi cōteret: et suspicabit mutare tēpora et legē: et dabit in manu eius usqz ad tēpus et tēpora et dimidiū tēporis et iudiciū sedebit et p̄cipatuz remouebit ad exterminandū et p̄dendū usqz in finē: et regnū et potestas et magnitudo regū q̄ sub oī celo sūt est data sanctis altissimi. Et regnum ei^o regnū sēpiternum: et oēs principatus ipsi seruient et obedient. Hucusqz inq̄t finis sermonis. Ego daniel multū cogitarōes mee p̄turbabāt me et forma mea imutata est super me: et uerbum in corde meo cōseruauit. Quatuor illa regna exposuerunt quidā assyrioz et persarum: macedonum: et romanorū. Quā uero cōuenienter id fecerit: qui nosse desiderant presbyteri legāt hieronymi librum in danielē satis crudite diligenterqz cōscriptū. Antichristi tamē aduersus ecclesiā sciuissimū regnum: sed exiguo tēporis spacio sustinendum: de nec ulimo dei iudicio regnū accipiat sancti sempiternum q̄ uel dormitans hec legit dubitare nō sinitur. Tēpus q̄ppe et tēpora et dimidiū tēporis: unum ānum esse et duos et dimidiū: ac p̄ hoc tres annos et semissē: etiā numero dierū posterius posito dilucet: aliquādo ī scripturis ac mensium numero declarat. Uidēt enī tēpora idiffiuite hic dicta lingua latina: sed per dualē numerum dicta sunt quē latini nō hñt. Sicut autem greci ita hunc dicunt hēre et hebrei. Sic ergo dicta sunt tēpora tanq̄ dicent^o duo tēpora. Uereri me sane fateor ne in decē regibus quos tanq̄ decē hoies uidetur inuenturus antichristus forte fallamur: atqz ita ille inopinatus adueniat: non existentibus tot regibus in orbe romano. Quid cū si numero isto denario uniuersitas regū significata est: post quos ille uentur^o est: sicut millenario cētenario: septenario: significat plerūqz uniuersitas: et

aljs atq; alijs numeris quos nūc cō
memorare nō ē necesse. Alio loco idē
daniel. Et erit inqt̄ tēpus tribulatōis
qual nō fuit ex quo gens nata ē sup
terrā usq; ad tēpus illud. Et in tēpo
illo saluabit̄ populus tu': oīs q̄ iuēt'
fuerit script' i libro uite. Et multi dor
mientu in terre agere exurgent: hi in
uitā eternā: et hi in opprobriū et in cō
fusione eternā. Et intelligentes fulge
bant sicut claritas firmamēti: et mlti
ex iustis sicut stelle i secula. Et adhuc
illi sententiē euangelice est locus ille si
milimus de resurrectōe dūtaxat cor
porū mortuorū. Nā qui illic dicti sūt
esse in monumētis: ipsi hic dormietes
in terre agere: uel sicut alii interpreta
ti sunt in puluere terre. Et sicut ibi p
cedent dictū est: ita hic exurgent. Sic
ibi q̄ bona fecerunt in resurrectōe ui
te: q̄ autē mala egerunt in resurrectio
nē iudicū: ita et isto loco hi in uitā et
nā. et hi in opprobriū et in cōfusione
eternā. Nō autē aduersū putet: q̄ cuz
ibi positū sit oēs q̄ sunt in monumen
tis: hic nō ait propheta oēs: sed mlti
dormientū in terre agere. Pōit eū
aliquādo scriptura pro oibus mltos
Propterea et abrae dictū est patrem
multarū gentū posui te: cui tamen et
alio loco: in semine tuo inquit benedi
centur oēs gentes. De tali autē resur
rectōe huic quoq; danieli prophete
paulo post dicit: et tu ueni et requiesce
Adhuc enī dies i cōpletionē cōsuma
tionis. Et req̄sces et resurges in sorte
tua in fine dierum.

In psalmis dauidicis que de fine
seculi huius: et que de nouissimo dei
iudicio pphetant. .L.xxvi.

m Ultra de nouissimo iudicio dicū
tur i psalmis: s; eoz plura trā
seunter et stricti. Hoc tamē est qd̄ d̄ fi
ne huius seculi ē aptissime dictū ubi

est nequaquā silentio preteribo. In pri
cipio terrā tu fundasti dñe: et opa ma
nuū tuaz sunt celi. Ipsi pibunt: tu au
tē pmanebis: et oēs sicut uestimentuz
ueterascēt: et sicut opertoriū mutabis
eos et mutabunt: tu autē idē ipse es: et
anni tui nō deficient. Quid est hoc q̄
porphyrius cū pietatē hebreorū lau
daret q̄ magnus et uerus et ipsis nu
minibus terribil' ab eis colitur deus:
christianos ob hoc arguit maxie stul
titie: etiā ex oracul' deoz suoz: q̄ istū
mūdū dicunt eē pituz. Ecce i litteris
pietatis hebreoz dī deo quē cōfirēte
tāto philosopho etiā ipsa numia per
horrescunt: opa manuū tuaz sunt ce
li: ipsi pibūt. Nūqd̄ qñ celi pibūt: mū
dus cur' iudē celi supior ps est et tuti
or nō pibit. Si hec snia ioui displicet
cuius ut philosoph' hic scribit uelut
grauioris auctoritatis oraculo i chri
stianoz credulitate culpat: cur non si
milis sapientiā tanq̄ stultitiā culpat
hebreoz: in quorū libris piūssimis in
uenit? Porro si in illa sapientiā iudeo
rū q̄ porphyrio tā multū placet: ut eā
deoz quoq; suorū uocibus predicet:
legit̄ celos esse pituros: cur usq; adeo
uana est ista fallacia: ut in christiano
rū fide uel iter cetera uel pre ceteris d̄
testent' hoc q̄ i ea mūdus credit' peri
urus: quo utiq; nisi peunte celi p̄ire
nō possunt. Et i līs qdē sacris q̄ pro
prie nostre sunt non heb reis nobisq;
cōes id est in euāgelicis et apostolicis
libris legit' p̄terit figura hui' mūdi:
legit' mūdus trāsire: legit' celū et terra
trāsibunt. Sed puto q̄ p̄terit transit
trāsibunt: aliquāto mlti' dicta sūt q̄
pibūt. In epistola quoq; petri aposto
li ubi aqua mundat' q̄ tunc erat pisse
dictus ē mūdus: satis claz ē: et q̄ mū
di ps p toto significata est: et quaten'
perisse sit dicta: et q̄ celi repositi igni
reseruandi in diē iudicij et pditōis ho
minū ipioz. Et i eo quod paulo post

ait ueniet dies dñi ut fur: in quo celi magno ipetu transcurrent: elementa autē ardētia resoluēt: et terra et quae in ipsa sunt opa exurent. Ac deinde subiecit his oibus peuntibus quales uos esse oportet. Possūt illi celi intelligi pituri quos dixit repositos igni reseruados: et ea arsura accipi elemēta: que in hac una parte mundi subsistunt. pcellosa et turbulenta: in qua eosdē celos dixit esse repositos: saluis illis superioribus et in sua itegritate manentibus: in quorū firmamēto sunt sydera cōstituta. Nā et illud quod scriptū est stellas de celo eē casuras: ppter quod potest multo probabilius et aliter intelligi: magis ostēdit illos celos esse mansuros: si tamē stelle inde sunt casure: uel cū tropica sit locutio quod est credibilius: uel in isto uno celo futurū sit utiqz mirabilius quā nunc sit. Unde et illa uirgiliana stella facē ducēs multa cū luce cucurrit: et in idea se cōdidit silua. Hoc autē quod de psalmo cōmemorauī nullū celoz uidet relinque: quod periturū esse nō dixerit. Ubi enī dī opera manū tuaz sunt celi: ipsi peribunt: quā nullū eorū ab opē dei: tā nullū eoz a perditōe se cernit. Non enī dignabuntur de apostoli petri locutōe quē uehēmter ode runt: hebreorū defendē pietatē deorum suorum oraculis approbatā: ut saltē ne totus mundus periturus esse credat: sic a toto pars accipiat in eo quod dictum est ipsi peribunt cū soli celi infimi perituri sunt: quēadmodū in apostolica epistola illa a toto pars accipitur quod diluuiō perisse dictus ē mundus: quāuis sola eius cū suis celi pars una pierit. Sed quia hoc quod dixi nō dignabunt ne uel apostoli petri approbēt sensum: uel tātum cōcedat cōfla gratōi nouissime quātū dicimus ualuisse diluuiū quod nullis aquis nullis flāmis totum genus humanū pire contēdunt. Restat ut dicat quod ppterea dū

eoz hebreā sapientiā laudauerūt. quia iustū psalmū nō legerāt. In psalmo etiā quadragesimonono de iudicio dei nouissimo intelligit dictum. Deus manifeste ueniet: deus noster et non silebit: ignis in cōspectu eius ardebit: in circuitu eius tēpestat ualida. Aduocabit celū desursum: et terrā discernē populū suum. Cōgregatē illi factos eius: quod disponunt testamentum eius sup sacrificia: Hoc nos dō dño nostro iesu christo itelligiū: quē de celo speramus esse uēturum ad uiuos et mortuos iudicādos. Manifestus enī ueniet et inter iustos et iniustos iudicaturus iuste: quod prius uenit occultus ab iniustis iudicādos iniuste. ipse inquit manifestus ueniet et nō silebit: id est in uoce iudicis euidentis apparebit qui prius cum uenisset occultus ante iudicē siluit quando sicut ouis ad immolandum ductus est: et sicut agnus corā tōdente se fuit sine uoce. Quēadmodum de illo per esaiā legimus pphetatum: et in euāgelio uidemus impletum. De igne uero et tēpestate cū in esaiā ppheta tale aliqd tractaremus: quomō essent hec intelligenda iā diximus. Quod uero dictum est aduocabit celum sursum: quōiam iusti et sancti recte celum appellant: nimirū hoc est quod ait apostolus: simul cum illi rapiemur in nubibus obuiam christo in aera. Nam secundum littere superficiem quomodo sursum aduocat celū quasi possit esse nisi sursum: Quod autē adiunctū est: et terrā discernē populū suū: si tantūmō subaudiat aduocabit id ē aduocabit terrā nec subaudiat sursum: hunc uidet hōie sensū factū rectū fidelē: ut celū itelligat in eis quod cū illo sunt iudicaturi: terrā: in eis quod iudicādi sūt: ut aduocabit celū sursum nō hic itelligamus rapiet in aera: sed in iudiciarias sedes erigz. Pōt et illud itelligi aduocabit celū sursum: aduocabit

angelos in supnis ⁊ excelsis locis cū
 q̄bus descendat ad iudiciū faciendū
 aduocabit ⁊ terrā: id est hoies i terra
 utiqz iudicandos: Si autē utrūqz s̄
 audiendū est cū dicitur ⁊ terrā: id est
 aduocabit ⁊ sursum ut iste sit sensus.
 Aduocabit celum sursum ⁊ terrā aduo
 cabit sursum: nihil melius existimo itel
 ligi q̄ hoies qui rapiētur obuiā chri
 sto in aera: sed celū dictū ppter aias:
 terrā ppter corpora. Discernere porro
 populo suū qd̄ est nisi per iudiciū se
 pare bonos a malis tanq̄ oues ab he
 dis. Deinde cōuersio sermonis ad an
 gelos facta ē: p̄gregate illi iustos ei.
 Profecto enī p̄ angelicū ministerium
 tanta res pagenda est. Si autē queri
 mus quos iustos ei cōgregaturū sūt
 angeli: qui disponūt iquit eius testa
 mentū sup sacrificia hec est omnis ui
 ta iustorum: disponere dei testamētū
 sup sacrificia. Aut enī opa misericor
 die sunt super sacrificia: id est sacrifici
 is preponenda iuxta sententiā dei di
 cētis: misericordiā uolo plus q̄ sacri
 ficium: aut si sup sacrificia in sacrifici
 is intelligitur dictum: quomō sup ter
 rā fieri dicit qd̄ utiqz fit in terra. Pro
 fecto ipsa opa misericordie sunt sacri
 ficia q̄bus deo placet: sicut in libro de
 cimo huius opis me differuisse iā re
 miniscor: in q̄bus operibus disponūt
 iusti testamētū dei. Quia promissio
 nes que nouo eius testamento cōtinē
 tur hec faciunt. Unde cōgregatis sibi
 iustis suis: ⁊ ad suā dexterā cōstitutis
 nouissimo utiqz iudicio dicitur ē chri
 stus. Venite b̄ndicti patris mei: possi
 dete patrum uobis regnū a cōstitutōe
 mūdi. Esuriui enī ⁊ dedistis mibi mā
 ducare: ⁊ cetera que ibi p̄feruntur de
 bonorum operibus bonis: ⁊ eorum
 premis sēpiternis per sententiā ul
 timam iudicantis.

De prophetia malachie qua dei iu

diciū ultimum declarat: ⁊ quorum
 oī per purgatorias penas faciēda
 mundatio. *L. .xvii.*

propheta malachiel siue mala
 chias q̄ ⁊ angelus dicitur est: q̄
 etiā esdras sacerdos cuius alia in ca
 none sunt scripta recepta ab aliq̄bus
 credit: Nā de illo hanc hebreorū opi
 nionē eē dicit hieronymus: iudiciū no
 uissimum p̄phetauit dicens. Ecce ue
 nit dicit dñs oipotens: ⁊ q̄s sustine
 bit diē introitus eius: Aut q̄s ferre po
 terit ut aspiciat eum: Quia ipse igre
 dit quasi ignis cōflatorū: ⁊ quasi her
 ba lauantium. Et sedebit cōflans ⁊ e
 mundans sicut aurum: ⁊ sicut argen
 tum: ⁊ emundabit filios leui: ⁊ fūdet
 eos sicut aurum ⁊ argētum: ⁊ erunt
 domīno hostias offerentes in iustitia
 Et placebit deo sacrificiū iuda ⁊ hie
 rusalē sicut diebus pristinis: ⁊ sicut ā
 nis prioribus. Et accedā ad uos i iu
 dicio: ⁊ ero testis uelox sup maleficos
 ⁊ sup adulteros: ⁊ sup eos q̄ iurant i
 noie meo mēdacter. qui fraudāt mer
 cedē mercenario: ⁊ opprimunt per po
 tenciā uiduas: ⁊ percutiunt pupillos:
 ⁊ puertunt aduene iudiciū: ⁊ q̄ me
 non timent dicit dominus oipotens.
 Quoniā ego dominus sum deus ue
 ster: ⁊ nō mutor. Ex his que dicta sūt
 uidetur euidentius appere in illo iu
 dicio quasdā quorundā purgatorias
 penas futuras. Ubi enī oī: quis susti
 nebit diē introitus eius: aut quis fer
 re poterit ut aspiciat eum: quia ipse i
 grediet quasi ignis cōflatorū: ⁊ quasi
 herba lauantium: ⁊ sedebit cōflans ⁊
 emundans sicut aurum ⁊ sicut argen
 tum: ⁊ emundabit filios leui: ⁊ fūdet
 eos sicut aurum ⁊ argētū: quid aliud
 itelligedū est: Dicit tale aliquid ⁊ esai
 as. Lauabit dñs sordes filiorū ⁊ si
 liarum sion: ⁊ sanguinē emundabit o
 medio eorū spiritu iudiciū ⁊ spiritu

cōbustionis. Nisi forte sic eis dicēdū est emundari a sordibus : ⁊ eliquari quodāmodo cū ab eis malū p penale iudicium separātur: ut illoꝝ segregatio atq; damnatio purgatio sit istorum: q; sine taliū de cetero cōmixtōe uic' ēi sūt. Sed cū dicit et emūdabit filios leui: ⁊ fundet eos sicut aux ⁊ argētū: ⁊ erunt dño offerētes hostias in iustitia : ⁊ placebit dño sacrificiū iuda et hierusalē : utiq; ostendit eos ipsos q̄ emundabuntur deinde in sacrificijs iustitie esse dño placituros : ac p hoc ipsi a sua iustitia mūdabuntur i qua dño hostie displicebāt : poro i plena pfectaq; iustitia cū mūdati fuerit ipsi erunt . Quid .n. acceptius deo tales offerunt q̄ seipsos . Vex ista questio de purgatoꝝ penis ut diligentius p tractetur in tēpus aliud differenda ē. Filios aut leui: ⁊ iuda ⁊ hierusalem ipsā dei ecclesiā debemus accipere: et nō ex hebreis tm̄: sed ex alijs ēt gentibus cōgregatā: nec talē qualis nūc ē: ubi si dixerimus quia peccatū nō habemus: nosipfos seducimus ⁊ ueritas in nobis non est : sed qualis tunc erit uelut area p uentilationē: ita p iudicium purgata nouissimum : eis quoq; igne mundatis: q̄bus talis mūdatio necessaria ē: ita ut nullus omnino sit q̄ sacrificium offerat p peccatis suis. Oēs .n. q̄ sic offerūt pfecto i peccatis sūt: p quibus dimittēdis offerūt : ut cū obtulerit acceptūq; deo fuerit: tūc dimittantur.

De sacrificijs q̄ facti offerent deo sic placitura: quomō i diebus p̄stinis ⁊ ānis p̄obus placuerūt. La. xxvij.

u Olen aut deus ostēdere ciuitatē suā tūc i ista cōsuetudie nō futurā: dixit filios leui oblaturos hostias i iustitia. Nō ergo in peccato: ac per hoc nō p peccato. Unde intelligi

pōt in eo quod securus adiāxit atq; ait. Et placebit dño sacrificiū iuda et hierusalem: sicut diebus p̄stinis et sicut ānis prioribus : frustra iudeos sibi secūdū legē ueteris testamēti: sacrificioꝝ suorum p̄terita t̄pa polluceri. Nō .n. tūc iustitia sed i peccatis hostias offerebāt: q̄n p peccatis precipue ac primitus offerebāt: usq; adeo ut sacerdos ipse quē debemus utiq; credē ceteris fuisse iustiorē: secūdū dei mādatū solet p suis offerre peccatis primū: deinde p populi. Quapropter exponere nos oportet quomodo sit accipiendū qd̄ dictū ē: sicut diebus p̄stinis ⁊ sicut ānis prioribus . Forassis .n. ips illud cōmemorat: quo primi homines i paradiso fuerūt. Tunc .n. puri atq; integri ab oī sorde ac labe peccati: seipsos deo mūdissimas hostias offerebāt. Letex ex quo cōmisse p uaricationis cā ide dimissi sūt: atq; in eis hūana natura dānata ē: excepto uno mediatore ⁊ post lauacrū regenerationis q̄busq; adhuc paruulis nō mūdus a sorde sicut scriptū ē: nec in fās cuius ē ultra unius diei sup terrā. Quod si responderetur eos ēt merito dici posse offerre hostias in iustitia q̄ offerūt i fide: iustus .n. ex fide uiuit: q̄ uis seipsū seducat si dixerit se non h̄re peccatū : ⁊ iō nō dicat quia ex fide uiuit: nūquid dicturus ē q̄spiam huius fidei t̄ps illi fini eē coequādū: quādo igne iudicij nouissimi mundabuntur qui offerunt hostias i iustitia. Ac per hoc: quoniam post talem mūdationē nullū peccatū iustos habituros eē credendum est: pfecto illud tempus q̄tū attinet ad non h̄re peccatum: nulli tēpori cōparandū est: nisi q̄n primi homines in paradiso ate p̄uaricationē i inocētissima felicitate uixerūt . Recre itaq; itelligitur hoc signatū eē: cū dictū ē sicut diebus p̄stinis: et sicut ānis prioribus. Nam ⁊ p esaiam posteaq;

quippe ante aduentū iudicis saluatoris non imerito sperat eē uenturus: qui et nunc uiuere non immerito credit. Curru nanq; igneo raptus ē d̄ rebus humanis: qđ euidētissime s̄cta scriptura testat̄. Cum ergo uenerit exponendo legē spiritaliter quā nunc iudei carnaliter sapiūt: conuertet cor patris ad filiū: id ē cor patz ad filios. Singularē q̄ppe p̄ nūero plurali int̄pretes. lxx. posuerūt. Et ē sensus: ut filiū et sic intelligāt legē id ē iudei: quē admodū eā p̄ies intellexerūt id ē prophete: i q̄bus erat et ipse moyses. Sic .n. cor patrū conuertet ad filios: cum intelligentia patrū p̄ducat ad intelligentiā filioz: et cor filiorū ad patres eoz dum in id qđ senserūt illi consentiāt et isti. Ubi et lxx. dixerūt: et cor hoīs ad p̄ximū suum. Sunt .n. inter se ualde p̄ximi patres et filiū. Quāq; in uerbis. lxx. iterpretū qui p̄pheticē sūt int̄pretati: potest aliū s̄sus idemq; lectioni cōgruēs iueniri: ut intelligat helias cor dei patris cōuersurus ad filiū edocendo qđ pater diligit filium: ut et iudei quē prius oderant eūdem diligant: qđ noster ē christus: iudeis enim nunc auersum cor h̄z deus a christo nostro: q; non putant eum deum esse neq; dei filiū. Eis ergo tunc cor ei⁹ conuertetur ad filiū: cū ipsi conuerso corde didicerit dilectionē patris in filiū. Qđ uero sequit̄ et cor hoīs ad p̄ximum suum: id ē conuertet helias cor hoīs ad p̄ximum suum: qđ meli⁹ intelligitur qđ cor hoīs ad hominem christum? Cum .n. sit in forma dei deus noster: formam seruī accipiens: eē et dignatus est noster p̄ximus. Nec ergo faciet helias: ne forte inquit ueniā et percutiam terram penitus. Terra sūt .n. qui terrena sapiunt: sicut iudei carnales usq; nunc: ex quo uitio contra deū murmura illa uenerunt: quia mali ei placent: et uanus ē qđ deo fuit.

Qđ in libris ueteris testamenti cū de⁹ legitur iudicaturus: nō euidenter christi persona mōstret: s; ex q̄busdā testimonijs: ubi dñs deus loquitur: appareat nō dubie qđ ipse sit christus cap. xxij.

m Ultra alia sunt scripturaz diuinarū testimonia de nouissimo iudicio dei: q̄ si oīa colligā nimis longū erit: satis ergo sit qđ et nouis et ueteribus l̄is sacris hoc prenuntiatum eē pbauimus: p̄ christū futurū eē iudiciū: id ē iudicē christū de celo eē uenturū: non tam ueterib⁹ q̄ nouis euidenter expressum: p̄pterea quia cum ibi dicitur dñs deus esse uenturus: l̄ dñz deū dicit eē uenturū: nō cōsequenter intelligitur christus: dñs .n. de⁹: et p̄r ē et fili⁹ et sp̄s sanctus. Neq; hoc tamē i testatū nos relinquere o; . Primo itaq; demonstrandū ē quē admodū iesus christus tāq; dominus deus loquatur in prophetis libris et tamen iesus christus euidenter appareat: ut et qñ non sic apparet: et tamen ad illud ultimum iudiciū dominus deus dicit esse uenturus: possit iesus christus intelligi. Est locus apud esaiam p̄phetā: qui hoc quod dico euidenter ostēdit. Deus enim per p̄phetā: audi me inquit iacob et israel quem ego uoco. Ego sum primus et ego in sempiternum: manus mea fundauit terram: et dextera mea celum firmauit. Uocabo eos et stabūt simul: et congregabūtur omnes et audient. Quis eis nuntiabit hec? Diligens te feci uoluntatem tuam super babilonem: ut auferem semen chaldeorum. Et locutus sum et ego uocaui: adduxi eū et p̄sperā feci uitam eius. Accedite ad me et audite hec. Non a principio in abscondito locutus sū: qñ fiebat ibi erā. Et nunc dominus deus misit me: et sp̄s eius. Nempe ipse est qui loquebatur sicut

dominus deus : nec tamen intelligēt
 iesus christus: nisi addidisset ⁊ nunc
 dñs de' misit me n̄ sp̄s eius. Hoc .n.
 dixit secundum formā seui de re fu-
 tura p̄teriti ip̄s utens uerbo : quem
 admodū apud eūdem p̄phetaz legit̄:
 sicut ouis ad imolandum ductus est.
 Non enim ait ducetur: sed pro eo q̄b̄
 futurum erat preteriti ip̄s uerbū po-
 suit : ⁊ assidue p̄phetia sic loquitur.
 Est ⁊ alius locus apud zachariā qui
 hoc euidēt ostendit: q̄ d̄ipotētē misit
 d̄ipotens. Quis: quē nisi deus pater
 deū filiū: Nā ⁊ ita scriptū ē. Nec dicit
 d̄ipotens. Post gloriā misit me super
 gētes q̄ spoliauerūt uos qz q̄ terigerit
 uos: quasi q̄ tāgit pupillā oculi eius.
 Ecce ego iferā manū meā sup eos et
 erūt spolia hīs q̄ futerāt eis: ⁊ cognos-
 cetis: qz dñs d̄ipotens misit me. Ecce
 dicit dñs de' d̄ipotēs a dño d̄ipotēte
 se missū. Quis hic audeat intelligere
 nisi christū loquētē scilicet ouib⁹ que
 perierunt domus israel. Ait nanqz in
 euāgelio nō sū missus nisi ad oues q̄
 perierāt domus israel: quas hic com-
 parauit pupille oculi dei: p̄pter excel-
 lentissimum dilectiōis affectū: ex quo
 genere ouiu ēt ipsi apostoli fuerūt: s;
 post gloriā utiqz resurrectionis sue: q̄
 atēq̄ fieri ait euangelista iohannes: nō
 dū erat spiritus datus: quia iesus nō
 dum fuerat glorificatus: et iā sup gē-
 tes missus est in apostolis suis: ac sic
 impletū ē qd̄ i psalmo legit̄. Erues me
 de contradictionibus populi: cōstitu-
 es me i caput gētū. Ut q̄ spoliauerāt
 israelitas: q̄busqz israelite seruiēzant
 qñ sunt gentibus subditi: nō uicissim
 eodē mō spoliarent: sed ipsi spolia fie-
 rēt israelitaz. Hoc .n. apl̄s p̄miserat
 dicēs: faciā uos piscatores hominuz.
 Et uni eoz . Iā ex hoc inquit hoies
 eris capiēs. Spolia ergo fierēt sed in
 bonū: tanq̄ erepta uasa illi forti : sed
 forti alligato. Itē p̄ eūdē p̄phetā dñs

loquēs: ⁊ erit inqt̄ i die illa querā au-
 ferre oēs gētes q̄ ueniūt cōtra hieru-
 salē: ⁊ effundā sup domū dauid ⁊ sup
 habitatores hierusalē sp̄m gratie et
 misericordie: ⁊ aspiciēt ad me p̄ eo q̄
 insultauerūt: ⁊ plangēt sup eo planctū
 quasi sup carissimū: ⁊ dolebūt dolē
 quasi sup unigenitū. Nunq̄d nisi dei
 est auferre oēs gētes iūmicas sancte ci-
 uitatis hierusalē: que ueniūt cōtra eā
 id est contrarie sunt ei . Vel sicut aliq̄
 sunt interpretati ueniunt sup eā .i. ut
 eā sibi subjiciant: aut sup domum da-
 uid effundē ⁊ sup habitatores eiusdē
 ciuitatis sp̄m gr̄e ⁊ misericordie. Hoc
 utiqz dei est: ⁊ ex p̄sōa dei dicitur per
 p̄phetam : ⁊ tñ hūc deū tā magna et
 tā diuina facientē seipsū christus ad-
 iūgendo ostendit atqz dicendo. Et af-
 piciēt ad me pro eo q̄ insultauerunt
 ⁊ plangent sup eo plāctū quasi super
 carissimū siue dilectū: ⁊ dolebūt dolo-
 re quasi sup unigenitū. Penitebit q̄p̄
 pe iudeos i die illa ēt eos q̄ accepturi
 sunt sp̄m gr̄e ⁊ misericordie : q̄ i eius
 passione insultauerūt christo: cū ad eū
 aspexerit i sua maiestate ueniētē: eūqz
 cē cognouerit quē prius humilem in
 suis parētibus illuserunt: q̄uis ⁊ ipsi
 parētes eorū tāte illi⁹ impietatis auc-
 tores resurgētes uidebunt eū: s; puni-
 endi iaz non adhuc corrigendi. Non
 itaqz hoc loco ipsi itelligendi sūt: ubi
 dictū ē ⁊ effundā sup domū dauid ⁊
 sup habitatores hierusalē spiritū gr̄e
 ⁊ misericordie: ⁊ aspiciēt ad me p̄ eo
 q̄ insultauerūt. sed tñ de illoz stirpe
 uenientes : qui per heliam illo tēpore
 credituri sunt. Sed sicut dicim⁹ iude-
 ts uos occidistis christum: q̄uis parē-
 tes eorum hoc fecerūt: sic et isti se do-
 lebunt fecisse quēadmodū qd̄ fecerūt
 illi ex quorū stirpe descendunt. Quā-
 uis ergo accepto sp̄u gr̄e ⁊ misericor-
 die iā fideles nō dānabunt cū impys
 parentibus suis: dolebūt tñ tanq̄ ipsi

fecerit quod illi fecerunt. Non igitur dolebunt reatu criminis: sed pietatis affectu. Sane ubi dixerunt. lxx. interpretes et aspicient ad me pro eo quod insultauerunt sic interpretatum est ex hebreo et aspicient ad me quem confixerunt: Quo quidem uerbo euidentius christus crucifixus apparet. Sed illa insultatio quam lxx. ponere maluerunt: eius uniuerse non defuit passio. Nam et detento et alligato et adiudicato: et opprobrio ignominiose uestis iduro: et spinis coronato: et calamo in capite percussio: et irridetur fixis genibus adorato: et crucem suam portanti et in ligno iam pedetibus utique insultauerunt. Proinde interpretationem non sequentes unam sed utramque iungentes: cum et insultauerunt et confixerunt legitur: plenius ueritate dominice passionis agnoscitur. Cum ergo in prophetis libris ad nouissimum iudicium faciendum deus legitur esse uenturus: et si eius alia distinctio non ponatur tantummodo propter ipsum iudicium christus debet intelligi: quia et si ipse pater iudicabit: per aduentum tamen filii hominis iudicabit. Nam et ipse per sue presentie manifestationem non iudicabit quemquam sed deus iudicium dedit filio: quia manifestabitur homo iudicaturus sicut homo est iudicatus. Quis est enim alius de quo iterum deus loquitur per esaiam sub nomine iacob et israel: de cuius semine corpus accepit? Quod ita scriptum est. Jacob puer meus: suscipiam illum: israel electus meus assumpsit illum anima mea: dedi spiritum meum in illum: iudicium gentibus proferet. Non clamabit neque cessabit: neque audietur foris uox eius. Calamum quassatum non contegeret: et limum fumigans non extinguet: sed in ueritate proferet iudicium. Refulgebit et non confringetur: donec ponet in terra iudicium: et in nomine eius gentes sperabunt. In hebreo non legitur iacob et israel: sed quod ibi legitur seruus meus: nimirum. lxx. interpretes admonere

uolentes quatenus accipiendum sit: quia propter formam serui est dictum in qua se altissimus humillimum prebuit: ipsius hominis nomen ad eum significandum posuerunt de cuius genere eadem serui forma suscepta est. Datus est in eum spiritus sanctus: quod columbe specie euangelio teste monstratum est. Iudicium gentibus protulit: quia pronunciauit futurum quod gentibus erat occultum. Mansuetudine non clamauit: nec tamen in predicanda ueritate cessauit: sed non est audita foris uox eius nec audietur: quandoquidem ab eis qui foris ab eius corpore sunt percussi: non illi obeditur: ipsosque suos persecutores iudeos qui calamo quassato perditam integritate: et lino fumanti amisso lumine comparati sunt. Non contriuit: non extinguit: quia peccati eis qui nondum uenerat eos iudicare sed ab eis iudicari. In ueritate sane iudicium protulit: predicans eis quando puniendi essent: si in sua malignitate persisterent. Refulgit in monte facies eius id est in orbe fama eius: nec confractus siue contritus est: quia nec in se nec in ecclesia sua ut esse desisteret persecutoribus cessit. Et ideo non est factum nec fiet quod inimici eius dixerunt uel dicunt: quando morietur et peribit nomen eius: donec ponat in terra iudicium. Ecce manifestatum est quod absconditum querebamus. Hoc est nouissimum iudicium quod ponet in terram cum ipse uenerit de celo: de quo iam uidemus impletum quod hic uelamum positum est: et in nomine eius gentes sperabunt. Per hoc certe quod negari non potest: etiam illud credatur quod impudenter negatur. Quis enim speraret quod etiam hi qui nolunt adhuc credere in christum: iam nobiscum uident: et cum negare non possunt dentibus suis frendent et tabescunt: Quis inquam speraret gentes in christi nomine speraturus esse: quando tenebatur: ligabatur

cedebatur: illudabatur: et crucifigebatur
 quoniam et ipsi discipuli spiritum perdidit quoniam
 in illo habere iam ceperat: Quod tunc uix
 unus latro sperauit in cruce: nunc spe
 rant gentes longe lateque diffuse: et ne in
 eternum moriantur: ipsa in qua ille mortu
 us est cruce signantur. Nullus igitur
 uel negat uel dubitat: per iesum christum
 tale quale istis sacris litteris prenunci
 atur nouissimum futurum esse iudicium: nisi
 si quod eisdem litteris nescio qua incredu
 la animositate seu cecitate non credit
 que iam ueritatem suam orbi demonstra
 uere terrarum. In illo itaque iudicio uel
 circa illud iudicium: has res futuras esse
 didicimus. Delia resbiten fidez iudeo
 rum antichristum persecuturum: christum iudi
 caturum: mortuorum resurrectionem: bo
 norum malorumque direptionem: mundi con
 flagrationem eiusdemque renouationem.
 Que omnia quidem uentura esse credendum
 est: sed quibus modis et quo ordine ueni
 ant: magis tunc docebit repperit experientia:
 quam nunc ad perfectum hominum intelligentiam
 ualet consequi. Existio tamen eo quo a
 me commemorata sunt ordine esse uentura.
 Duo nobis ad hoc opus pertinentes re
 liqui sunt libri ut adiuuante domino promissa
 compleamus: quorum primum erit de ma
 lorum supplicijs: alius de felicitate ius
 torum. In quibus sicut deus dictauerit
 argumenta refellentur humana: que contra
 predicta ac promissa diuina sapienter
 sibi miseri reddere uidentur: et salubris
 fidei nutrimenta uelut falsa et ridenda
 contemunt. Qui uero secundum deum sapi
 unt: omnia que incredibilia uidentur homini
 bus: et tamen scripturis sanctis quarum
 iam ueritas multis modis asserta est con
 tinet maximum argumentum tenet ueracem
 dei omnipotentiam: que certum nullo modo ha
 bent in eis potuisse mentiri: et posse fa
 cere quod impossibile est infideli.

Aurelij augustini de
 ciuitate dei liber. xxi.

De ordine disputationis qua prius
 differendum est de perpetuo supplicio
 damnatorum cum diabolo quam de eterna felici
 tate sanctorum. cap. primum.

c

UM PER

iesum christum
 dominum nostrum iu
 dicem uiuorum
 ac mortuorum
 ad debitos fines
 abire uenerit ci
 uitates: quare est

una dei altera diaboli: cuiusmodi sit
 futurum supplicium diaboli et omnium
 ad eum pertinens in hoc libro a nobis
 quantum ope diuina ualebimus diligenti
 us disputatum est. Ideo autem hunc te
 nere ordinem malui: ut postea differam
 de felicitate sanctorum quoniam utrique
 cum corporibus erunt et incredibilius ui
 detur esse in eternis cruciatibus durare cor
 pora: quam sine ullo dolore in eterna bea
 titudine permanere. Ac per hoc cum
 illam penam non debere esse incredi
 bilem demonstraui: adiuuabit me
 plurimum: ut multo facilius omni ca
 rens molestia immortalitas corporis
 in sanctis futura credatur. Nec a diuis
 ordo iste abhorret eloquijs: ubi aliquando
 quidem bonorum beatitudo prius po
 nitur: ut est illud quod bona fecerunt in resur
 rectione uite: qui autem mala egerunt in
 resurrectionem iudicij. Sed aliquan
 do et posterius: ut est mittet filius ho
 minis angelos suos: et colligent de re
 gno eius omnia scandala: et mittent in
 caminum ignis ardentis: illic erit fle
 tus et stridor dentium. Tunc iusti ful
 gebunt sicut sol in regno patris sui.
 Et illud: sic ibunt impij in eternum sup
 plicium: iusti autem in uitam eternam.
 Et in prophetis quod commemora
 re longum est: nunc ille nunc iste ordo
 siquis inspiciat inuenitur. Sed ego istum
 qua causa elegerim dixi.

An possint corpora in uisione ignis esse perpetua. cap. ij.

q Quid igitur ostendā unde puin catur increduli: posse humana corpora aiata atq; uiuentia nō soluz nunquaz morte dissolui: s; in eterno ruz quoq; ignium durare tormentis. Nolunt enī hoc ad oīpotentis nos re ferre potentiā: s; aliquo exēplo psua deri sibi flagitāt. Quib^o si respōdebi mus esse aialia pfecto corruptibilia q̄a mortalia: q̄ tñ in medijs ignib^o ui uat: nōnullū etiā gen^o uermiū in cali darū aquarū scaturigine repir: quaz feruorē nemo ipune cōtrectat: illos au tē nō solū sine ulla sui lesione ibi esse: sed extra esse nō posse: aut nolūt cre dere si ostendere nō ualem^o: aut si ua luerimus suis oculis demōstrare res ipsas: siue per testes idoneos edocere: nō satis hoc esse ad exēplū rei de qua questio est: eadē infidelitate cōtēdent: q̄a hec aialia nec semp uiuunt: 7 in ill^o feruoribus sine dolorib^o uiuunt: sue q̄ppe nature cōuenientib^o uegetātur: illis nō cruciant elemētis: quasi nō in credibilius sit uegetari q̄ cruciari ta libus rebus. Mirabile est enī in igni bus dolere et tamen uiuere: sed mira bilius in ignibus uiuere nec dolē. Si autē hoc creditur: cur nō et illud?

An cōsequēa sit ut corporeū dolo rē sequat carnis iterit^o. cap. iij.

f Ed nullū est corpus iquū qd dolere possit nec mori possit: Et un̄ hoc scim^o? Nā de corpibus q̄s certus est demonū utrū in eis doleāt qñ se affligi magnis cruciatib^o cōfitē tur: Qd si cōfitentur terrenū corpus solidū scilicet atq; cōspiciū nullū esse atq; ut uno potius id noie explicē nul lā esse carnē que dolere possit: moriq; nō posse qd dicit aliud: nisi qd sensu

corporis hoies et expiētia collegerūt. Nullā nanq; carnē nisi mortalē sciūt. Et hec est tota eorū ratio: ut qd exp ti nō sunt nequaq; esse posse arbitren tur. Nā cuius ratiois est dolorē facere mortis argumentū: cū uite potius sit iudiciū: Etsi enī querimus utrū semp uiuere possit: certū tamē est uiuere oē qd dolet: dolorēq; oēm nisi in re uiuē te esse non posse. Neceffe ē ergo ut ui uat dolens: nō ē neceffe ut occidat do lor: q̄a nec corpa ista mortalia 7 utiq; moritura ois dolor occidit. Ut autēz dolor aliq̄s possit occidere: illa cā ē: quoniā sic est aia cōnexa huic corpi: ut sūmis doloribus cedat atq; disce dat. Quoniam et ipsa cōpago mēbro rū atq; uitaliū sic infirma est: ut eā uī delictet que magnū uel summū dolorē facit nō ualeat sustinere. Tūc autē ta li corpori aia et eo modo cōnectetur ut illud uinculū sicut nulla longitudi ne soluitur: ita nullo dolore rūpatur. Proinde etiā si caro nunc talī nulla ē que sensum doloris ppeti possit: mor tēq; nō possit: erit tamē nūc talis caro qualis nunc non est. Non enim nulla sed sempiterna mors erit: quādo nec anima uiuere poterit deū non habendo: nec dolorib^o corporis carere mo riendo. Prima mors animā nolentēz de corpore pellit: secunda mors aiām nolentem tenet in corpore. Ab utraq; morte cōmuniter id habet: ut quod non uult anima de suo corpore patia tur. Attendunt autē isti cōtradictores nullam nunc esse carnē que dolorem pati possit: mortēq; non possit: 7 non attēdunt tamē aliquid tale esse quod corpore maius sit. Ipse quippe aiūs cuius presentia corpus uiuit et regit: et dolorē pati potest: et mori non pōt. Ecce inuenta res est que cum sensum doloris habeat immortalis est. Hoc igitnr erit tunc etiam in corporibus damnatorum quod nunc esse scimus

in animis omnium. Si autē diligentius consideremus: dolor qui dicitur corporis magis ad animā pertinet. Aliē enim est dolere non corporis: etiā quando ei dolendi causa existit a corpore: cum ieo loco dolet ubi leditur corp⁹. Sicut enim dicimus corpora sentientia et corpora uiuentia: cū ab anima sit corporis sēsus et uita: ita et corpora dicimus et dolētia cū dolor corporis nisi ab anima esse non possit. Dolet itaq; anima cum corpore in eo ei⁹ loco ubi aliquid cōtigit ut doleat. Dolet et sola quando in corpore sit: cuz aliqua causa etiam inuisibiliter tristis est ipsa in corpore incolumi. Dolet eiz non in corpore constituta. Nā utiq; dolebat diues ille apud inferos quando dicebat: crucior in hac flāma. Corp⁹ autē nec exanime dolet: nec animatus sine anima dolet. Si ergo a dolore argumentum recte sumeretur ad mortem: ut ideo mors possit accidere quia potuit occidere et dolor: magis ad animam mori p̄tineret ad quam magis pertinet et dolere. Cum illa uero que magis dolere potest nō possit mori: quid momēti aufert cur illa cōpora quoniam in doloribus sunt futura: ideo moritura etiā esse credam? Dixerunt quidam platonici ex terrēis corporibus moribundisq; membris esse anime et metuere et cupere: et dolē atq; gaudere. Unde uirgilius. Hic inquit. i. ex moribundis terrenis corporis membris: metuunt: cupiunt: dolentque gaudentque. Sed conuicim⁹ eos in. xij. huius operis libro habere animas secundū ipsos ab oī etiā corporis labe purgatas dirā cupiditatez qua rursus incipiunt in corpora uelle reuerti. Ubi autē potest esse cupiditas profecto etiam dolor potest. Frustra quippe cupiditas siue non perueniendo quo tendebat: siue amittendo quo peruenerat: uertitur ī dolorem. Qua

propter si anima que uel sola uel dolet maxime: habet tamen quandam pro suo modo immortalitatē suam: non ideo mori poterūt illa corpora quia dolebunt. Postremo si corpora faciunt ut anime doleāt: cur eis dolorem possunt mortem uero inferre nō possunt: nisi quia non est consequens ut mortem faciat quod dolorem facit. Cum ergo incredibile est ita ignez illis corporibus dolorem posse inferre nō mortem sicut ipsa corpora dolere animas faciunt: quas tamen non ideo mori cogunt. Non est igitur necessariū susc. mōtis argumētū dolor.

De naturalibus exēplis quorum cōsideratio doceat posse inter crucia tē uiuētia corpora permanere. ca. iij.

q Uapropter sicut scripserūt qui naturas animalium curiosius indagarunt: salamandra in ignibus uiuit: et quidam notissimi sicilie mōtes qui tanta temporis diuturnitate atq; uetustate usq; nunc et deinceps flammis estuant: atq; integri perseuerant satis idonei testes sunt non omne quod ardet absumi: et anima iudicat non omne quod dolere potest posse etiam mori. Quid adhuc a nobis rerum poscuntur exempla: quib⁹ doceamus nō esse incredibile ut hominū corpora sempiterno supplicio punitorū: et in igne animam non amittant: et sine detrimento ardeant: et sine interitu doleant. Habebit enim tunc ista carnis substantia qualitātē suaz ab illo inditam: qui tam miras et uarias tot rebus indidit quas uidem⁹: ut eas quia multe sunt non miremur. Quis enim nisi deus creator omnium dedit carni pauonis mortui ne putresceret: Quod cum auditu incredibile uideretur: cūenit ut apud cartbaginē nobis cōcta apponeretur hec auis: de

cuius pectore pulparū quantū uisus
 est decerptum iussimus seruari: qđ
 post dierū tantum spacium quanto
 alia caro cocta quecunq; putresceret
 prolata atq; oblatum nihil nostrum
 offendit olfactum. Itēq; repositum ē
 post dies amplius q̄ triginta idēz qđ
 erat inuentum est. Idēz post annum
 post annū nisi q̄ aliquantū corpulen
 tie sictioris et cōtractioris fuit. Quis
 palee dedit uel tam frigidam uim: ut
 obrutas niues seruet: uel tam feruidā
 ut poma immatura maturet. De ipso
 igne mira quis explicet? Quo queq;
 adusta nigrescunt: cū ipse sit lucidus:
 et pene oia que ābit ⁊ lābit coloꝝ pul
 cherrimus decolorat: atq; ex pruna
 fulgida carbonē teterrimum reddit.
 Neq; id quasi regulariter diffinitum
 est. Nā ex contrario lapides igne can
 dente percocti: et ipsi fiunt candidi: et
 quāuis ille magis rubeat: illi albedo
 colore nitescant: congruit tamen illi
 luci qđ albū est sicut nigrūz tenebris.
 Lum itaq; ignis ī lignis ardeat ut la
 pides coquat: cōtrarios habet nō in
 contrarijs rebus effectus. Esti enī la
 pides et ligna diuersa sunt: contraria
 tamen non sunt: sicut album et nigrū
 quorū in lapidibus unum facit: alte
 rū in lignis clarus illos clarificās: hec
 obsuscans: cū in illis deficeret nisi in
 istis uiueret. Quid in carbonib⁹. Nō
 ne mirāda est et tāta ifirmitas ut ictu
 leuissimo frangant: pressu facillimo
 conterantur: et tanta firmatas ut nul
 lo humore corrupatur: nulla etate uī
 catur: usque adeo ut eos substernē so
 leant qui limites figunt ad conuincen
 dū litigatorē: quisquis post quantali
 bet tempora extiterit fixumq; limitē
 nō esse cōtenderit. Quis eos in terra
 humida infossos ubi ligna putresce
 rent: tādiu durare incorruptibiliter
 posse nisi rerū ille corruptor ignis ef
 ficiat. Intueantur etiam miraculū cal

cis. Excepto eo de quo iam satis dixi
 mus q̄ igne cādescat: quo alia terra re
 ddūtur: occultissime etiā ab igne ignē
 cōcipit. Lunq; iam gleba tagētib⁹ fri
 gida sit: ignē tā latenter seruat: ut nul
 li nostro sēfui p̄fus appareat: sed cō
 ptus experimēto etiam dum nō appa
 ret sciatur iesse sopit⁹. Propter quod
 eam uiuam calcem loq̄mur: uelut ipse
 ignis latens anima sit inuisibilis corp
 oris. Jam uero quammirum est q̄ cu
 m extinguitur tunc accenditur. Ut. n.
 occulto igne careat aqua ei ifūdatur:
 aqua ue perfunditur: Et cū ante sit fr
 igida: inde feruescit: unde feruētia cūc
 ta frigescūt. Ergo uelut expirante ill
 a gleba discedēs ignis qui latebat app
 aret: ac deide tanquā mortua sic frigi
 da est ut adiecta unda non sit arsurā:
 ⁊ quā calcem uocabamus uiuā: uoce
 mus extinctā. Quid est q̄ huic miracu
 lo addi posse uideatur: Et tamen ad
 ditur: Nā si non adhibeas aquā sed
 oleū: q̄ magis fomes est ignis: nulla ei
 us percussioe uel infusione feruescit.
 Hoc miraculum si de indico lapidē le
 gremus siue audiremus: ⁊ in nostrū
 experimētū uenire nō posset: profecto
 aut mendaciū putarem⁹ aut certe grā
 diter miraremur. Quarū uero reruz
 ante oculos nostros quotidiana do
 cumenta uersant non genere minus
 mirabili sed ipsa assiduitate ualescūt
 ita ut ex ipsa india que remota est ps
 orbis a nobis defiezimus nōnulla mi
 rari que ad nos potuerūt miranda p
 duci. Adamantē multū apud nos ha
 bent: et maxime aurifices isignitores
 que gēmarum: qui lapis nec ferro nec
 igni nec alia ui ulla perhibet preter
 hircinum sanguinem uinci. Sed qui
 cum habent atq; nouerunt: nūquid
 ita mirantur ut hi q̄bus primū potē
 tia eius ostendit. Quibus autē nō ostē
 dit fortasse nō credūt: aut si credūt in
 expta mirantur. Et si cōtigerit expiri

adhuc quidē mirant insolita: sed affi-
dūtas expiendī paulatī subtrahit ad
mirationis incitamentū. Magnetem
lapidē nouimus mirabilē ferri esse ra-
ptorē: quod cū primū uidi uehemen-
ter inhorruī. Quippe cernebā a lapi-
de ferreum anulū raptum atq; suspē-
sum. Deinde tanq̄ ferro qđ rapuerat
uī dedisset suā: cōemq; fecisset: idēq;
anulus admotus est alteri: eūq; suspē-
dit: atq; ut ille prior lapidī: sic alter a-
nulus priori anulō coherebat. Acces-
sit illi codē mō tertio: accessit et quar-
tus. Itaq; sibi p̄ mutua cōnexis circū-
lō implicatorūz intrinsecus sed extrī-
secus adherentiū quasi cathena pepē-
derat anulorū. Quis istā uiz lapidis
non stuperet que illi non solū inerat:
uerū etiā per tot suspensa trāsibat: et
inuisibilibus ea uinculīs subligabat.
S; multo est mirabilius qđ a fratre
et coepiscopo meo seuero milleuitāo
de isto lapide cōperi. Seipsū nāq; ui-
disse narrauit quēadmodū bathan-
comes quondā africe cū apud eū cō-
uiuaretur episcopus: eundē protulerit
lapidē et tenuerit sub argēto: ferrūq;
sup argentiū posuerit. Deinde sicut sb̄-
ter mouebat manū qua tenebat lapi-
dē: ita ferrū desup mouebatur: atque
argento medio nihilq; patienti concī-
tatissimo cursu ac recurso infra lapis
ab homine: supra ferrū rapiebatur a
lapide. Dixi quod ipse conspexi: dixi
qđ ab illo audiui: cui tanq̄ ipse uide-
rī credidi. quid etiā de isto magnete le-
geri dicā. Quādo iuxta eū ponit ada-
mas non rapit ferrū: et si iā rapuerat
ut ei appropiuarit mox remittit. In-
dia mittit hos lapides. S; si eos nos
cognitos iā desistius admirari quāto
magis illi a q̄bus ueniunt si eos facil-
lios habent: ut calcē nos q̄ miro mō
aqua fruescentē qua solet ignis exti-
gnit: et oleo non fruescentēz quo solz
ignis accendi: quia in prōptu nobis ē

nō miramur.

Quanta sint que non recte agno-
sci queant: et tamen eadē esse non sit
ābiguū: cap. v.

u Erūtamen hoies infideles: qui
bus cū dina uel preterita uel fu-
tura miracula pdicamus: que ill' expi-
enda nō ualēus ostendē: rationē a no-
bis eaz rerū flagitant: quā quoniā nō
possumus reddere: excēdūt enī uires
mētis hūane: existiant falsa esse q̄ dici-
m': ipsi de tot mirabilibus reb' quas
uel uidere possumus uel uidēus: debe-
rēt reddere ratōez. Quod si fieri ab
hoie non posse uiderint: fatendū ē eis
nō iō aliquid nō fuisse uel futurū nō
esse: q̄a ratio reddi nō potest. quōdem
sūt ista de q̄b' silr nō potest. Nō itaq;
pergo per pluria que mandata sunt
litteris nō gesta atq; transacta: sed in
locis q̄busq; manentia: quo si ire q̄s-
q̄ uoluerit et potuerit: utrū uera sint
explorabit. Sed pauca cōmemoro.
Agrigentīnū sicilie salē perhibent cū
fuerit admotus igni uelut i aqua flue-
scere: cū uero ipsi aque adiūgūt uelut
in igne crepitare. Apud garamantas
quendā fontē tā frigidū diebus ut nō
bibatur: tā feruidū noctibus ut nō tā-
gatur. In epiro aliū fontē i quo facel
ut in ceteris extinguitur accēse: sed nō
ut in ceteris accēdunt extincte. Abes-
ston arcadie lapidē propterea sic uo-
cari: q̄ accensus semel iam nō possit
extingni. Lignū cuiusdā ficus egyptie
non ut ligna cetera in aquis natate:
sed mergi: et qđ est mirabilius cū in
ima aliquandiu fuerit in ad aque su-
p̄ficiē rursus emergere: quādo made-
factū debuit hūoris pōdere p̄graua-
ri: Poma in terra sodomorūz gigni
quidez: et ad maturitatis faciez per-
uenire: sed ore morsue temptata in
fumum ac faulam corio fatifcente
uanescere. Pyritem lapidē perficuz

tenentis manū si uehementius p̄maſ
adurere: propter quod ab igne nomē
accepit. In eadē p̄ſide gigni etiā lapi
dē ſelenetē: cuius interiorē cādorē cū
luna crefcere atq; deficere. In capado
cia etiā uēto equas concipe eofdēq; fe
tus nō āplius trienio uiuere. Shilon
indie inſulā eo p̄ferri ceteris terris q̄
ois arbor que in ea gignit nāq; nuda
zur tegmine foliorū. De his atq; alijs
innumerabilibus mirabilibus: que hi
ſtoria nō factorū et tranſactorū ſz ma
nentū locorū tenet: mihi autē aliud
agētī ea p̄ſe q̄ nimis longū eſt: reddāt
rationē ſi poſſunt ifideles iſti q̄ nolūt
diuīs līs credē: q̄d aliud q̄ nō putan
tes eas eē dinas: eo q̄ res hēant incre
dibiles ſicut hoc ē unū nūc agim⁹. Nō
enī admittūt inq̄unt ulla ratio ut caro
ardeat neq; abſumat: doleat neq; mo
riat rōcinātes ſcilz magni: q̄ de oībul
rebus quas eſſe mirabiles conſtat poſ
ſint reddeze rationē. Reddāt ergo rō
nē de his que pauca poſuim⁹: que p̄
culdubio ſi eſſe neſcīrent et ea futura
eſſe diceremus: multo minus crede
rēt q̄ q̄d nunc dicētibus nobis nolūt
credere aliquādo eſſe uenturū. Quis
enī eoz nobis credēt: ſi quēadmoduz
dicimus hominū corpora uiua futu
ra que ſemp arſura atq; dolitura nec
tū aliqñ ſint moritura: ita diceremus
ī ſuo ſeculo futuruz ſalē quē facēt igis
uelut in aqua fluere: eundēq; facēt
aqua uelut in igne crepitare: aut futu
rū fontē cuius aqua in refrigerio no
ctis ſic ardeat ut nō poſſit tangi: i eſti
bus nero diei ſic algeat ut bibi nō poſ
ſit: aut futurū lapidē uel eum qui ſuo
calore manū cōſtrigētis adureret: uel
eū q̄ undecūq; accēſus extingui oīo nō
poſſet: et cetera que p̄termiſſis alijs in
numeris cōmemoranda interi duxi.
Hoc ergo in illo ſeculo q̄d futuruz ē ſi
diceremus futura: nobiſq; icreduli re
ſpōderent: ſi uultis ut ea credamus ō

ſingul reddite rōem. Nos nō poſſe cō
fiteremur: eo q̄ iſta et ſilibus dei mi
ris opibus infirma mortalū rōcina
tio uincit. ſixā tamē rōem apud nos
eſſe nō ſine rōe oīpotentē facere unde
animus humanus infirmus rōez nō
poſſet reddere et in multis quidē reb⁹
incertum nobis eſſe quid uelit: illō ta
men eſſe certiffimū nihil eorū illi eſſe
i poſſibile quecūq; uoluerit: eijs nos
credere predicenti: quem neq; impotē
tem neq; mentientem poſſumus cre
dere. Hi tamen ſidei reprehēſores ex
actoresq; rationis: quid ad iſta reſpō
dent: de q̄bus ratio reddi ab hoīe nō
pōt et tamen ſunt: et ipſi ratōi nature
uident eſſe cōtraria. Que ſi futura eē
diceremus ſimiliter a nobis ſicut eoz
que futura eſſe dicimus: ab infidelib⁹
ratio poſceret. Ac per hoc cū ī talib⁹
opibus dei deficiat ratio cordis et ſer
monis humani: ſicut iſta nō ideo nō
ſunt: ſic nō ideo etiā illa nō erūt: quo
niā ratio de utriſq; ab homine nō po
teſt reddi.

Qd nō oīa miracula naturalia ſit:
ſed pleraq; humano igenio modifica
ta: aut demonū arte cōpoſita. c. vi.

b Iſ forte reſpōdeant. Proſus
itaq; nec iſta ſunt: nec iſta credi
mus: falſa de his dicta: falſa p̄ſcripta
ſunt. Et adiciant ratiocinātes atq; di
cētes. Si talia credēda ſunt: credite et
uos q̄ in eiſdē literis eſt relatū: fuiſſe
ul eſſe quoddam ueneris phanū atq;
ibi candelabrū: et in eo lucernā ſub di
uo ſic ardentē: ut eā nulla tēpeſtas nō
luſ imber extingueret. Unde ſicut ille
lapis: ita iſta lychnos aſteſtos id eſt
lucerna inextingibilis nominata eſt.
Quod propterea poterunt dicē ut re
ſpondendi nobis anguſtias ingerant
q̄a ſi dixerimus nō eſſe credendū ſcri
pta illa miraculoz iſfirmabim⁹: ſi autē
eſſe credendū cōſenſerim⁹: firmabim⁹

numina paganorum. Sed nos sicut iam in libro duodecesimo huius operis dixi: non habemus necesse omnia credere que historia continet gentium: cum et ipsi inter se historici sicut ait uarro: quasi data opera: et quasi ex industria per multa dissentiant: sed ea si uolumus credimus: que non aduersantur libris quibus non dubitamus optere nos credere. De his autem miraculorum locis nobis ad ea que futura persuadere incredulis uolumus satis illa sufficiant: que nos possumus quoque experiri: et eorum testes idoneos non difficile est inuenire. De isto autem phasione ueneris et lucerna inextinguibili non solum in nullas coartamur angustias: uerum etiam latitudinis nobis capus aperitur. Addimus enim ad istam lucernam inextinguibilem et humanarum et magicarum id est per homines demoniacarum artium et ipsorum per se ipsos demonum multa miracula: que si negare uouerimus eidem ipsi cui credimus sacrarum litterarum aduersabimur ueritati. Aut ergo in lucerna illa mechanicum aliquid de lapide asbesto ars humana molita est: aut arte magica factum est quod homines illo mirarentur in templo: aut demonus quod spiritus sub nomine ueneris tanta se efficacia presentauit: ut hoc ibi prodigium et apparet hominibus: et diutius permaneret. Illiciuunt autem demones ad inhabitandum per creaturas: quas non ipsi sed deus condidit: delectabilibus pro sua diuersitate diuersis: non ut animalia cibis sed ut spiritus signis: que cuiusque delectationi congruunt per uaria genera lapidum: herbarum lignorum: animalium carminum: rituum. Ut autem illiciantur ab hominibus prius eos ipsi astutissima calliditate seducunt: uel inspirando eorum cordibus uirus occultum: uel etiam fallacibus amicitijs apparendo: eorumque paucos discipulos suos faciunt: plurimorumque doctores. Neque enim potuit nisi primum illis docentibus disci quod quisque

appetat quod exhorreat: quo iuuetur numine uel cogatur: uel magice artes earumque artifices extiterunt. Maxime autem possidentur corda mortalium: qua potissimi in possessione gloriantur cum se transfigurant in angelos lucis. Sunt ergo facta eorum plima: que quanto magis mirabilia confitemur: tanto cautius uitare debemus. Sed hec uel nunc agimus nobis et ipsa perficiunt. Si enim hec imundi demones possunt: quanto potentiores angeli sancti? Quanto potentior his omnibus deus qui tantorum miraculorum effectores etiam ipsos angelos fecit. Quomodo si tot et tanta tamque mirifica que mechanicamente appellantur dei creatura utentibus humanis artibus fiunt: ut ea qui nesciunt opinentur esse diuina: uel factum est ut in quodam templo lapidibus magnetibus in solo et in camera pro portione magnitudinis positus simulacrum ferreum acris illius medio iter utrumque lapidem ignorantibus quod sursum esset ac deorsum: quasi numis potestate pederet. Quale aliquid etiam in illa lucerna ueneris de lapide asbesto ab artifice fieri iam diximus potuisse: si maiorum opera quos nostra scriptura ueneficos et incantatores uocat in tantum demones extollere potuerunt: ut congruere hominum sensibus sibi nobilis poeta uideret de qua dicitur seia que tali arte polleret dicens. Hec se carminibus permittit soluere mentes Quas uelit: aut alijs duras imittere curas: Sistere aquam fluuijs et uertere sidera retro: Nocturnosque ciet manes mugire uidebis Sub pedibus terram: et descendere motibus ornos. Quanto magis deus potens est facere que infernalibus sunt incredibilia: sed illius facilia potestati: quam quod ipse lapidum aliarumque uel rerum et hominum ingenia: qui ea miris utuntur modis angelicasque naturas omnibus terrenis potentiores aiantibus condidit uniuersa mirabilia mirabiliter uicere uirtute: et operandi libedi sine dijs

sapientia: utens omnibus tam mirabiliter q̄ creauit:

Quod in rebus miris sūma credē
dī rō sit oīpotētia creatoris. cap. viij.

e Ur itaq̄ facere no possit deus
ut resurgāt corpora mōtuorū:
7 i igne etno cruciēt corpora dānato-
rū: q̄ fecit mūdū: i celo: in terrā: i aere
in aquis innumerabilibus miraculis
plenū: cū sit omnibus quibus plenus
est proculdubio maius et excellētius
etiam mundus ipse miraculum: Sed
isti cū quibus uel contra quos agim⁹
qui 7 deum esse credunt a quo factus
est mundus: 7 deos ab illo factos per
quos ab illo admīstrat hic mūdus et
miraculoꝝ effectrices siue spōtaneoꝝ
siue ritu 7 cultu quolibet ipetratorū:
siue ēt magicorum mūdanas l' nō ne-
gāt ul' isup 7 p̄dicāt potestates: quan-
do eis rerū uim mirabilē pponimus
aliarū: q̄ nec aialia sūt rōnalīa: nec ul-
la rōne p̄diti spūs: sicut sūt ea quorū
pauca cōmemorauimus: respōdere as-
solēt. Uis est ista nature: natura eorū
sic se hz: propriarū iste sunt efficacie
naturarū. Tota itaq̄ rō est cur agri-
gentinū salem flamma fluere faciat: a
qua crepitare: qz hec est natura eius.
At hoc eē potius cōtra naturā uidet̄
q̄ nō igni s3 aque dedit salem soluere:
torrere autē igni non aque. Sed ista i
q̄unt salis huius naturalis est uis: ut
his cōtraria patiat̄. Hec igit̄ rō red-
ditur et de illo fonte garamātico: ubi
una uena friget diebus: noctibus fer-
uet: uī utraq̄ molesta tāgētibus. Hec
et de illo alio q̄ cū sit contractūib⁹ fri-
gidus: 7 facem sicut alij fontes extin-
guat accēsam: dissimiliter tamē atq̄
mirabiliter idē ipse accēdit extinctaz.
Hec et de lapide asbesto: qui cū ignez
nullū hēat ppriā: accepto tamē sic ar-
det alieno: ut non possit extingui. Hec

de ceteris que piget retexere: q̄b⁹ licet
uis insolita cōtra naturā inesse uidea-
tur: alia tamē de illis nō reddi ratio:
nisi ut dicatur hanc eorū esse naturā.
Breuis sane ista est ratio fateor suffi-
ciensq̄ responsio. Sed cum deus auc-
tor sit naturā omnīū: cur uolūt forti-
orē nos reddere rationē: quādo aliqd
uelut ipossibile nolūt credere. eisq̄ id
ditionē rationis poscētibus responde-
mus hāc eē uoluntatē oīpotētis dei:
q̄ certe nō ob aliud uocat oīpotēs: nī
si qm̄ quicquid uult potest. Qui po-
tuit creare tam multa: que si non ostē-
derēt aut a credentibus hodieq̄ testi-
bus dicerent: p̄fecto ipossibilia puta-
rēt: non soluz que ignotissima apud
nos: uerum etiā que notissima posui.
Illa eīz que apud nos p̄t̄ eos quoz
de his libros legimus nō hēnt testes:
7 ab eis cōscripta sūt q̄ nō sūt diuini-
tus docti: atq̄ humanitus falli forte
potuerūt: lz cuiq̄ sine recta reprehēsi-
one nō credere. Nam nec ego uolo te-
mere credi cūcta que posui: qz nec a
me ipso ita credūt: tanq̄ nulla de illis
sit i mea cogitatōe dubitatio: exceptis
his que uel ipse sum exptus 7 cuius
facile est expiri: sicut de calce q̄ feruet
in aqua et in oleo frigida est. De mag-
nete lapide q̄ nescio qua sorbitione i
sensibili stipulā non moueat et ferruz
rapiat: de carne nō putrescēte pauōis
cū putruerit et caro platōis: de palea
sic frigēte ut fluescere niuē non sinat:
sic calente ut maturescere poma com-
pellat. De igne fulgido q̄ secundum
suū fulgorē lapides coquēdo candifi-
cet: Et cōtra eundē suum fulgorem u-
rendo plurima obfuscet. Tale est q̄b⁹
et nigre macule offunduntur ex oleo
splendīdo: similiter nigre linee de can-
dido imprimūtur argento. De carbo-
nibus ēt q̄ accedente igne sic uertāt i
cōtrariū: ut de lignis pulcherris tēt:
fragilesque de duris: imputribiles de

putribilibus fiant. Hec ipsa quaedam cum multis: quaedam cum omnibus noui: et alia plurima quae huic libro inserere locum fuit. De his autem quae posui non ex parte: sed lecta: praefere de fore illo ubi facies extinguitur ardentibus: et acceduntur extinctae: et de poenis terre sodomorum forinsecus quasi maribus: intrinsecus fumis: nec testes aliquos idoneos a quibus utrum uera essent audire potui reperire. Et illud quod de fonte non inueni quod in epiro luidisse se diceret: sed quod in gallia silesi noscitur non longe a graecianopoli ciuitate. De fructibus autem arborum sodomitarum non tantum litterae si de digne indicant: uerum etiam tanta multitudine se loquuntur ex parte. ut hinc dubitare non possim. Letera uero sic habeo: ut neque neganda neque affirmanda decreuerim: Sed ideo etiam ipsa posui: quoniam apud eorum contra quos agimus historicos legi: ut ostenderent qualia multa multaque illorum nulla reddita ratione: in suorum litteratorum scripta laesum credant: quod nobis credere quando id quod eorum experientia sensumque transgreditur omnipotentem deum dicimus esse facturum nec in hac reddita ratione dignantur. Nam quae melior et ualidior ratio de rebus talibus redditur: quam cum omnipotens ea posse facere prohibetur et facturum dicitur: quod praenunciasset ibi legitur: ubi alia multa praenunciavit quae fecisse monstratur: Ipse quippe faciet: quia se facturum esse praedixit quae impossibilia esse putantur: qui promissit et fecit ut ab incredulis gentibus incredibilia crederentur.

Nō est contra naturā cū in aliqua re cuius natura innotuit: aliquid ab eo quod erat notum: incipit esse diuersum. cap. viij.

I autem propterea respondēt se non credere quae de humanis semper arsuris nec unquam morituris corporibus dicimus: quia humanorum corporum naturam nouimus

longe aliter instituta: uide nec illa ratio hinc reddi potest quae de illis naturis mirabilibus redderetur: ut dici possit uis ista naturalis est: rei huius ista natura est: quoniam scimus humane carnis ista non esse naturam. Habemus quod de quod respondeamus de litteris sacris: hanc ipsam scilicet humanam carnem aliter institutam fuisse ante peccatum: id est ut posset nunquam perpeti mortem: aliter autem post peccatum: qualis in eruna huius mortalitatis innotuit: ut peccatum uitam tenere non possit. Sic ergo aliter quam nobis nota est instituetur in resurrectione mortuorum. Sed quoniam istis non creditur laesum ubi legitur qualis in paradiso uixit homo: quod tunc fuerit a necessitate mortis alienus. quibus utique si crederent: non cum illis de pena damnatorum: quae futura est oppositus ageremus: de laesum eorum quod doctissimi apud illos fuerunt aliquid proferendum est: quo appareat posse fieri ut aliter se habeant quae res: quam prius in rebus innotuerat suae determinatione nature. Est in marci uarronis libris: quorum inscriptio est de gente populi romani: quod eiusdem uerbis quibus ibi legitur: et hic ponam. In celo inquit mirabile extitit portentum. Nam stellam ueneris nobilissimam plautus uesperuginem homerus hesperon appellat pulcherrimam dicens: Laster scribit tantum portentum extitisse ut mutaret colorem: magnitudinem: figuram: cursum: quod factum ita neque antea nec postea sit. Sic hoc factum ogygio rege dicebant adrastus cyzecenos et dio neapolites mathematici nobiles. Hoc certe uarro tantus auctor portentum non appellaret: nisi esse contra naturam uideretur. Omnia quippe portenta contra naturam dicimus esse sed non sunt. Quomodo est enim contra naturam quod dei sit uoluntate: cum uoluntas tanti utique conditoris condite rei cuiusque natura sit: Portentum ergo sit non contra naturam: sed

cōtra quā ē nota natura. Quis autē portentoꝝ nūerat multitudinē: q̄ hi stōria gētium cōtinēt? Sed nūc i hoc uno attēdamus: qđ ad rē de qua agim⁹ p̄riet. Quid ita dispositū ē ab auctore nature celi ⁊ t̄re: quēadmodum cursus ordiatissimus sydeꝝ. Quid tā raris legib⁹ fixisq̄ firmatū. Et tñ qñ ille uoluit qđ sūmo regit ip̄erio ac potestate qđ cōdidit: stella p̄ceteris magnitudine ac splēdore notissima: colorem magnitudinē figurā: ⁊ qđ ē mīrabilius sui cursus ordinem legemq̄ mutauit. Turbauit p̄fecto tunc: si uli tam fuerint canones astrologorum quos uelut inerrabili cōputatione de p̄teritis ac futuris astroꝝ motib⁹ conscriptos habent: quos canones sequēdo ausi sunt dicere: hoc qđ de lucifero cōtigat nec antea nec postea cōtigisse. Nos autē in diuinis libris legimus: et solē ipsum stetitisse cū hoc a dño deo petiūisset uir sanct⁹ iesus naue: donec ceptū preliū uictoria terminaret: ⁊ retrorsum redisse ut regi ezechie. xv. āni ad uinculū additi hoc ēt p̄digio promissioni dei signaretur adiūcto. Sed ista quoq̄ miracula: q̄ meritis scim⁹ concessa sāctoꝝ: qñ credunt isti facta magicis artibus tribuunt: unde illud ē qđ supius cōmemorauī dixisse uirgilium: sistere aquā fluuū: et uertere sydera retro. Nā ⁊ fluuū stetitisse supius iseriusq̄ fluxisse: cū populus dei ductore supra mēorato iesu naue uisā caperet: ⁊ helia p̄pheta transeūte: ac postea discipulo eius heliseo id esse factū i sacris litteris legimus: ⁊ retro uersū fuisse maximū sydus regnante ezechia mō cōmēorauimus: Qđ uō de lucifero uarro scripsit: nō ē illic dictū alicui petenti homini id fuisse cōcessū. Nō ergo de notitia naturā caliginē sibi faciāt infideles: quasi nō possit i aliqua re diuinit⁹ fieri aliud q̄ in ei⁹ natura p̄ hūanā suā experiētā co

gnouerūt. Quāuis ⁊ ipsa q̄ i reꝝ natura oib⁹ nota sūt: nō minus mira sint essentq̄ stupēda cōsiderātib⁹ cunctis: si solerent homines mirari nisi rara. Quis. n. cōsulta ratione nō uideat i hominū inūerabili nūerositate ⁊ tāta nature similitudie: ualde ⁊ mirabilē sic habere singulos singulas facies: ut nisi inter se similes essent nō discernerent species eorū ab aialib⁹ ceteris: ⁊ rursus nisi it̄ se diffites cēt n̄ discernerent singuli ab hoib⁹ ceteris. Quos ergo similes cōsitemur: eosdē dissimiles iuenimus. Sed mirabilior est cōsideratio dissimilitudis: quoniā similitudinē iustius uidetur exposcere natura cois. Et tamen quoniā q̄ sūt rara ipsa sunt mira multo ampli⁹ admiramur qñ duos ita similes repimus: ut in eis discernēdis aut semp̄ aut frequenter errem⁹. Sed qđ dixi scriptū a uarrone: licet eorum sit historicus idēq̄ doctissimus: fortasse uere factū esse non credūt: aut qz nō diu māsit alius eiusdē syderis cursus: sed reditū ē ad solitū: minus isto mouētur exemplo. Habeant ergo aliud qđ ēt nunc possit ostendi: eisq̄ puto debere sufficere quo cōmouēat cū aliud aduertirint i aliqua istitutiōe nature: eāq̄ sibi notissimāz fecerit: nō se ide deo debere prescribere: quasi eā nō possit in longe aliud q̄ eis cognita ē uertē atq̄ mutare. Terra sodomoz non fuit ita utiq̄ ut nunc est: sed iacebat simili ceteris facie: eadēq̄ ul̄ ēt uberiore secunditate pollebat. Nā dei paradiso i diuinis eloquiis cōparata est. Nec posteaq̄ tacta de celo est: sicut illoruz quoq̄ attestat historia: et nunc ab eis q̄ ueniunt ad loca illa cōspicit: prodigiosa fuligine horrori est: et poma ei⁹ iteriorē fauillā mēdacis supficie maturitatis includunt. Ecce non erat talis ⁊ talis est. ecce a conditore naturaruz natura eius in hanc fedissimam

diuersitatē mirabili mutatōe cōuerfa ē. Et qđ post tā longū accidit tempus tā longo tempore perseuerat. Sicut ergo non fuit ipossibile deo quas uoluit istituere: sic ei non ē ipossibile: in qđcuid uoluerit quas instituit mutare naturas. Unde illorū quoq; miraculorū mltitudo siluescit: q̄ monstra ostenta portenta pdigia nuncupatur. Que recolē ⁊ cōmēorare si uelim huius opis q̄s erit finis? Monstra sane dicta phibēt a mōstrādo: qđ aliquid significando demōstrēt. Et ostēta ab oñdēdo: ⁊ portēta a portēdēdo. i. futū pōstēdēdo: ⁊ pdigia q̄ porro dicāt .i. futura predicāt. Sed uiderint eorū cōiectores quomodo ex eis siue fallant siue instinctu spirituū qđb' cura est tali pēa dignos aios hoium noxie curiositatis retibus iplicare: et uera pdicāt siue mltā dicēdo aliqñ i aliqd ueritatis icurrant. Nobis tñ ista q̄ uelut cōtra naturā fiūt ⁊ contra naturā fieri dicūt: quo more homiū locutus est ap̄ls dicēdo cōtra naturā i olea istitu oleastrū facū eē pticipē piguedis oleae ⁊ mōstra ostēta portenta pdigia nuncupant: hoc mōstrare v̄ hoc ostendē ul' pōstēdē: hoc pdicē qđ facturū sit de': q̄ de corpoub' hoīuz se prenunti aut eē facturūz nulla ipediente difficultate: nulla prescribente lege nature. Quomodo autēz prenuntiauerit satis in libro superiore docuisse me existimo: decerpēdo de scriptis sctis ⁊ nouis ⁊ ueterib' nō qđē oīa ad hoc pertinentia: sed q̄ sufficere huic operi iudicaui.

De gehenna eternarūq; qualitate penarū. cap. ix.

q̄ Uod igitur ō sempitno supplicio dānatoz p̄ suū pphetā de' dixit: fiet ōino fiet uermis eorū nō morietur: ⁊ ignis eorum nō extinguet. Ad

hoc. n. uehementius cōmendādū etiā dñs iesus cū mēbra q̄ hoīez scandalizant pro his hoibus poneret: quos ut sua mēbra dextera quis diligit: ea q; preciperet āputari. Bonū ē tibi in q̄t debilē introire i uitā: q̄ dual man' hñtez ire i gehennā in ignez extingui bilē: ubi uermis eorū nō morietur: et ignis eorū non extinguit. Similiter de pede bonū ē tibi inquit claudū introire in uitā eternā: q̄ duos pedes habētez mitti in gehennā ignis inextingui bilis: ubi uermis eorū nō moritur: et ignis non extinguitur. Non alitez ait ⁊ de oculo. Bonū ē tibi luscū itroire i regnū dei q̄ duos oculos habentem mitti in gehennā ignis ubi uermis eorū non mōitur ⁊ ignis nō extinguit. Non enīz piguit uno loco eadez uerba ter dicere. Quē non terreat ista re petitio: et illius pene cōminatio tam uehemens ore diuino. Utrūz autem eorūz ignez scilicet ac uermē qui uolunt ad anime penas non ad corporis pertinere: dicunt etiāz uri dolore cuz sero atq; infructuose penitentes eos qui fuerint a regno dei sepeziati: ⁊ ideo ignez pro isto dolore urente non congrue poni potuisse contēdūt. Unde illud apostoli est. Quis scandalizatur ⁊ ego non uror. Eundez etiāz dolorē: uermez putāt intelligendum esse. Naz scriptuz est inquit. Sicut tinea uestimentuz: ⁊ uermis lignum sic meror excrutiat cor uiri. Qui uō penas ⁊ anime ⁊ corporis in illo supplicio futuras eē nō dubitāt: igne uri corpus: animaz autēz rodi quodam modo uerme meroris affirmāt. Qđ ⁊ si credibilis dicitur: quia utiq; absurdū ē ibi dolorē aut corporis aut anime defutuz. Ego tñ facili' existio ut ad corpus dica utrūq; p̄tinere q̄ neutri: ⁊ iō tñ in illis diuine scripte uerbis animi dolorem: quomō consequēs eē itelligit: etiam si non dicatur

ut corpore sic dolente animus quoque
sterili pnia cruciet. Legit quippe et in ue
teribus scriptis: uindicta carnis ipsi ignis
et uermis. Potuit breuius dici uindic
ta ipsi. Cur ergo dictum est carnis ipsi: ni
si quod utrumque. id est ignis et uermis pena erit
carnis: Aut si uindicta carnis propterea
dicere uoluit: quod hoc in homine uindicabit quod
secundum carnem uixerit: propter hoc. n. ueniet
in morte secunda: quam significauit apostolus
dicens: si. n. secundum carnem uixeritis morie
mini. Eligat quicquid quod placet: aut ignem
tribuere corpori aut uermem: hoc prope
illud tropice: aut utrumque prope corpori.
Iam. n. satis superius disputauimus posse aialia
a et in ignibus uiuere in uisione sine con
sumptione in dolore sine morte per mira
culum omnipotentissimi creatoris cui hoc
possibile esse quod negat: a quo fit quicquid in
naturalis omnibus miratur ignorat. Ipse. n.
est deus qui omnia in hoc mundo magna et
parua miracula: que commemorauimus
et incomparabiliter plura que non com
memorauimus: fecit: eademque ipso mun
do atque omnium maximo miraculo inclusit.
Eligat ergo unum et duobus quicquid
placet: utrum et uermem et ignem ad corp
prope: an ad animam translato a corpora
libus ad incorporalia uocabulo existi
met pertinere. Quid autem istorum uerum
sit: res ipsa expeditius indicabit: quam
erit scientia tanta factorum: ut eis cognos
cendarum illarum penarum necessaria non
sit experientia: sed ea que tunc erit plena
atque perfecta: ad hoc enim sciendum sapien
tia sola sufficiat. Nunc. n. ex parte scimus
donec ueniat quod perfectum est: dum tamen nullo
modo illa corpora talia futura credamus
ut nullis ab igne afficiant doloribus.

An ignis gehennalis si corporalis est
possit malignos spiritus. id est demones incor
poreos tactu suo adurere. ca. x.

b It occurrit querere si non erit
ignis incorporalis sicut est ani

mi dolor: sed corporalis tactu noxius
ut eo possint corpora cruciari: quo
modo in eo erit etiam pena spirituum
malignorum? Idem quippe ignis erit
supplicio scilicet hominum attributus
et demonum dicente christo. Discedere
a me maledicti in ignem eternum qui pre
paratus est diabolo et angelis eius:
nisi quod sunt quedam sua et demonibus
corpora sicut doctis hominibus uisum est:
ex isto aere crasso atque humido: cuius
impulsus uento flate sentit. Quod ge
nus elementi si nihil igne perpetui
set non ureret seruifacit in balneis. Ut
. n. urat prior urit: facitque quod patitur.
Si autem quicquid nulla hinc demones corpo
ra asseuerat: non est de hac re aut labo
radum oposa iudicatio: aut contentiosa dis
putatione certandum. Cur. n. non dicam quod
uis miris tamen ueris modis est spiritus incor
poreos esse et pena corporum ignis affligi si
spiritus hominum est ipsi perfecto incorporei et
nunc potuerit includi corporalibus mem
bris: et tunc poterunt corporum suorum ui
culis insolubiliter alligari: Adhererunt
ergo si eis nulla sunt corpora: spiritus de
monum imo spiritus demones licet incor
porei corporibus ignibus cruciandi:
non ut ignes ipsi quibus adhererunt
eorum iunctura inspirant: et aialia fiant que
constent spiritu et corpore: sed ut dixi
miris et ineffabilibus modis adherere
do accipientes ex ignibus penam non
dantes ignibus uitam: quia et iste alius
modus quo corporum adheret spiritus
et aialia fiunt: omnino mirus est nec
comprehendi ab homine potest: et hoc ipse
homo est. Dicerem quidem sic arduos si
ne ullo corpore spiritus: sicut ardebat apud
inferos ille diues quando dicebat cru
cior in hac flamma: nisi conuenienter
responderi cerneret tale fuisse illam flammam
quales oculi quos leuauit et lazarus
uidit: qualis lingua cui humor exiguus
desiderauit infundi: qualis digitus la
zari de quo id sibi fieri postulauit:

ubi tñ erant sine corporibus anime. Sic ergo incorporalis et illa flāma qua exarsit: et illa guttula quā poposcit: qualia sunt ēt uisā dormientiū: siue in extasi cernentiū res incorporales hñtes tñ silitudinē corporoz. Nam et ipse homo cū spiritu nō corpore sit in talibus uisus: ita se tñ tūc similem suo corpori uidet: ut discernere dño nō possit. Aut uero gehenna illa qđ ēt stagnū ignis et sulfuris: dictū ē corporeus ignis erit et cruciabit corpora dānatorū: aut et hoium et demonū solida hominū: area demonū. Aut tā tñ hominū corpora cū spiritibus: demones aut sps sine corporibus herētes sumendo penā non imparciendo uitā corporalibus ignibus. Unus qđ ppe utrisqz ignis erit sicut ueritas dixit

An hoc ratio iustitiē hēat: ut nō sint extensiora penarū tpa qđ fuerunt peccatorum. cap. xi.

b Ic autē quidā eorū contra quos defendim⁹ ciuitatē dei iniustum putāt. ut p peccatis quālibet magnis paruo scilicet tpe perpetratis: pena qđsqz damnet⁹ eterna: quasi illi⁹ id unqđ iustitia legis attēdat: ut tāta mora tps qđsqz puniat⁹: qđta mora tēporis unde puniret⁹ admisit. Octo genera penarū in legib⁹ eē scribit tullius dānū uicula uerbera talionē ignominia exiliū mortē seruitutē. Quid horū ē qđ i breue tps p cuiusqz peccati celeritate coartet⁹: ut tāta uidicet⁹ morula qđta deprehendit⁹ ppetratū: nisi forte talio? Id enī ait ut hoc patiat⁹ quisqz qđ fecit. Unde illō est legis. Oculū p oculo: dētē p dētē. fieri. n. pōt: ut tam breui tpe qđsqz amittat oculū seueritate uidicte: qđ tulit ipse alteri iprobitate peccati. Porro autē si aliene femine osculū infixū: ratiōis sit uerbere uidi care: nonne qđ illud pūcto tps fecerit:

icōperabili horarū spatio uerberat⁹: et suauitas uoluptatis eriguit diuturno dolore puniē. Quid i uiculis? Nūqđd ibi tādiu qđsqz iudicādus ē eē debē: qđ diu fecit uide meruit alligari: cū iustissime ānosas penas seruus i cōpedib⁹ pēdat: qđ uerbo aut ictu celerrime trāse unte uel laceffiuit dñz l plagauit? Jā uero dānū: ignominia: exiliū: et seruitus: cū plerūqz sic infligunt⁹: ut nulla uenia relaxent⁹: nōne p huius uite mō similia penis uident⁹ eternis. Ideo qđ ppe eterna eē nō pñt: qz nec ipsa uita qđ his plectit⁹ porrigit⁹ i eternū. Et tñ peccata qđ uidicāt lōgissimū tēporis pēis: breuissimo tpe ppetrāt⁹: nec qđsqz extitit: qđ cēseret tā cito nocētū simēda eē tormēta: qđcito factū ē uel homicidiū: uel adulteriū: uel sacrilegiū: uel quodlibet aliud scelus: nō tps lōgitudine: sed iniqtatis et impietatis magnitudi ne metiendū. Qui uero p aliquo grādi crimine mōte mulctat⁹: nūquid mora qua occidit qđ pbreuis ē ei⁹ supplicium leges estimāt: et nō qđ eū i sēpitē nū auferūt de societate uiuentiū? Qđ est autē de ista ciuitate mortali hoies supplicio prime mortis: hoc est o illa ciuitate imortali homines supplicio secunde mortis auferre. Sicut. n. non efficiūt leges huius ciuitatis ut in eā qđsqz reuocet⁹ occisus: sic nec illi⁹ leges ciuitatis admittūt: ut ad eius qđ ult⁹ beatitudinē reuocet⁹ etnā secūda morte dānat⁹. Quō ergo uerū est inqunt qđ ait christ⁹ uester: in qua mensura mensi fueritis: i ea remetiet⁹ uobis: si temporale peccatū supplicio punitur eterno? Nec attendūt non ppe equale tps spatii: sed ppter uicissitudinem mali: id est ut qui mala fecerit mala patiat⁹ eandē dictam mēsurā fuisse. Quāuis hoc in ea re pprie possit accipi de qua dñs cum hoc dicret loq̄batur: id est de iudicijs et cōdēnationibus. Proinde qđ iudicat et cōdēnat

iluste : si iudicatur ⁊ cōdēnatur iuste :
 In eadem mensura recipit : quōis non
 hoc quōd dedit. Iudicio .n. fecit : iudī
 cio paritur. Quāuis dānationē fece
 rit qđ iniquū ē : patit dānationē qđ
 iustū ē.

De magnitudine p̄uaricationis p̄me:
 ob quā eterna pena oibus debeat qđ
 extra grāam fuerit saluatus. La. xij.

S Ed pena eterna ideo dura ⁊ in
 iusta sen sibus uidet̄ humanis:
 qz i hac ifirmitate moribūdoꝝ sēsuū
 deest illi sensus altissime purissimeqꝫ
 sapiētie: quo sētiri possit q̄tū nefas in
 illa prima p̄uaricatione cōmissum ē.
 Quāto .n. magis homo fruebat̄ deo
 tāto maiore ipietate deliqt̄ deū ⁊ fac
 tus ē malo dignus eterno : qđ hoc in
 se peremit bonū qđ eē possit i eternū.
 Hic ē uniuersa generis hūani massa
 dānata: qm̄ qđ hoc primitus admisit:
 cū ea qđ in illo fuerat radicata sua stir
 pe punitus ē: ut nullus ab hoc iusto
 debitoꝝ supplicio : nisi misericordia
 ⁊ indebita grāa liberet̄: atqꝫ ita disper
 tiatur genus hūanū: ut in q̄busdā de
 mōstret̄ quid ualeat misericors grāa:
 i ceteris qđ iusta uindicta. Neqꝫ enī
 utrūqꝫ demonstraret̄ in oibus : qā si
 oēs remanerēt i penis iuste dānationis
 in nullo appareret misericors grāa re
 dimentis: rursum si oēs a tenebris trās
 ferēt̄ in lucē in nullo appareret seueri
 tas ultionis . In qua p̄pterea multo
 plures q̄ in illa sūt ut sic ostendat̄ qđ
 oibus deberet̄. Quod si oibus redde
 ret̄ iustitia uindicatis : iuste nēo repre
 henderet̄: qz uero is multi exide libe
 rant̄: ē unde agāt maxie grē gratuito
 numeri laborātis.

Lōtra opionem eoz qđ putāt criosis
 supplicia post mortē cā purgationis
 adhiberi. La. xij.

P Latonici qđē quōis ipunita nul
 la uelint esse peccata: tñ oēs pe
 nas emēdatiōi adhiberi putāt uel hu
 manis ifictas legibus ul̄ diuinis: siue
 in hac uita siue p̄ mortē: si aut parca
 ē hic cuiqꝫ: aut ita plectat̄: ut hic n̄ cō
 rigat̄. Hinc ē Mai rēis illa s̄nta : ubi
 cū dixisset de terrenis corporib⁹ mori
 bundisqꝫ mēbris: qđ aic hic metuunt
 cupiūt gaudētqꝫ dolentqꝫ : nec auras
 suscipiūt claufe tnebris ⁊ carcē ceco:
 secut⁹ adiūxit atqꝫ ait. Quin ⁊ suprēo
 cū luie uita relinq̄t: id ē cū die nouissi
 mo relinq̄t eas ista uita: nō tñ inqt̄ oē
 malū miseris: nec fūditus oēs corpo
 ree excedūt pestes penitusqꝫ necesse ē
 multa diu concreta modis inolescere
 miris. Ergo exercent̄ penis: uetqꝫ qꝫ
 maloꝝ supplicia expendūt: alie pādū
 tur iāncs suspēse ad uētōs : aliqꝫ sub
 gurgite uasto ifectū eluit̄ scelus : aut
 exurit̄ igni. Qui hoc opinant̄ nullas
 penas nisi purgatorias uolūt eē post
 mortē: ut qm̄ terris supiora sūt elemē
 ta: aqua: aer: ignis: ex aliqua isto: um
 mūdet̄ p̄ expiatorias penas: qđ terre
 na cōtagiōe cōtractū ē. Aer q̄ppe ac
 cipit̄ i eo qđ ait suspēse ad uētōs: aqua
 i eo qđ ait sub gurgite uasto: ignis aut̄
 sub noie expressus ē cū dixit: aut exu
 rit̄ igni. Nos uō ēt̄ i hac qđē uita mō
 tali eē quasdā pēas purgatorias cōfi
 temur: nō qđ affligūt: quoꝝ uita uel
 inde fit melior uel poti⁹ ide fit peior:
 sed illis sunt purgatorie: qđ eis coerci
 ti colligūt̄. Ceterē oēs pene siue tēpo
 rarie siue sēpiterne: sicut unusqꝫqꝫ di
 uina puidētia tractādus ē iferūt̄: l̄ p̄
 peccatis siue preteritis siue in qđ⁹ ad
 huc uiuūt ille qđ plectit̄ ul̄ p̄ exercētis
 declarādusqꝫ uirtutibus p̄ homines ⁊
 angelos seu bonos seu malos. Nā et
 si q̄sqꝫ mali aliqd̄ alterius iprobitate
 ul̄ errore patiat̄: peccat qđē hō qui ul̄
 ignorātia ul̄ iustitia cuiqꝫ mali aliqd̄
 facit : sed non peccat deus : qui iusto

quāuis occulto iudicio fieri sinit. Sz tēporarias penas aliq̄ in hac uita tantū: aliq̄ post mortē: aliq̄ et nūc et tunc: uerūtamē ante iudiciū illud seueriffi mū nouiffimūq̄ patiunt. Nō aut̄ ueniūt. oēs in sēpiternas penas: q̄ post illud iudiciū bis sunt future qui post mortē sustinēt tēporales. Nā q̄busdā quod in isto nō remittit̄ remitti in futuro seculo: id est ne futuri seculi eterno supplicio puniant̄ iā supra dixiūt. Rariffimi sunt autē qui nullas i hac uita sed tantū post eā penas laūt. Fuisse tamē aliquos qui usq̄ ad decrepitā senectutē ne leuiffimā quidez febriculam senserint quietaq̄ duxerint uitā: et ipsi nouimus et audiuius.

De penis tēporal̄ hui⁹ uite: q̄b⁹ sub lecta est humana cōditio. cap. xliij.

q̄ Uanq̄ ipsa uita mortaliū tota pena sit: q̄a tota tētatio est: sic sacre littere psonat̄: ubi scriptū ē. Nū quid nō tētatio est uita humana sup terrā? Nō eni parua pena est ipsa insipientia uel iperitia: que usq̄adeo fulgenda merito iudicat̄: ut p̄ penas doloribus plenas pueri cogantur queq̄ artificia uel līas discere: ipsūq̄ discere ad q̄b⁹ penis adigunt̄ iā penale est eis ut nōnunq̄ ipsas penas p̄ quas cōpel lūt̄ discere: malit̄ ferre q̄ discē. Quis autē nō exhorreat et mori eligat: si ei pponat̄ aut mors ppetienda: aut rursus infantia q̄ q̄dē nō a risu sed a fletu ordit̄ hanc lucē: quo quid malorum ingressa sit nesciēs pphetat quodam mō. Solū quādo natus est ferunt risisse zoroastren: nec ei boni aliqd̄ mō struosus risus ille portēdit. Nā magi carū artū p̄hibetur fuisse inuentor. Que q̄dē illi nec ad p̄fētis uite uanā felicitatē cōtra suos inimicos p̄desse potuerūt. A nino q̄ppe rege assyrioz cū esset ipse bactrianozū rex bello su-

patus est. Prorsus q̄b⁹ scriptū ē: graue iugū sup filios adā: a die exitus de uentre matris eoz usq̄ in diē sepulture in matrē oīuz: usq̄adeo ip̄leri necesse ē: ut ipsi puuli per lanacruz regeneratōis ab origial̄ peccati quo solo tenebant̄ uinculo iā soluti mala mīta patientes: nōnulli et incurfus spirituū malignozū aliquādo patiantur. Que q̄dē passio absit ut eis obsit: si hāc uitā in illa etate etiā ipsa passioe ingrauescente et animam de corpore excludente finierunt.

Quod oē opus gratie dei eruētis nos de p̄fōditate ueteris mali ad fusi seculi pertineat nouitatē. cap. xv.

u erūtamē in graui iugo q̄b⁹ postū est sup filios adā a die exitus de uentre mīs eoz: usq̄ in diē sepulture in matrē oīuz etiā hoc mediū mirabile repit̄: ut sobriū simus atq̄ intelligamus hāc uitā d̄ peccato illo nimis nefario q̄b⁹ in paradiso p̄petratū est: factā nobis esse penalē totūq̄ q̄b⁹ nobiscū agitur p̄ testamentū nouū: nō pertinere nisi ad noui seculi hereditatem nouā: ut hic pignore accepto illō cui⁹ hoc pign⁹ est suo tēpore cōsequamur nūc autē abulemos in spe: et p̄ficiētes de die in diē spiritu facta carnis mortificemus. Nouit̄ enī dñs q̄ sunt eius Et quotquot spiritu dei agunt̄ hī filij sunt dei: sz grā nō natura. Unicus enī natura dei filius: p̄pter nos miserī cordia factus ē hoīs filius: ut nos natura filij hoīs filij dei p̄ illū grā fieremus. Manens q̄ppe ille imutabilis: naturā nostrā in qua nos suscipet suscepit a nobis: z tēax dīnitatis sue n̄e ifirmitatis p̄ticeps factus ē: ut nos in melius cōmutati: q̄ peccatores mortalesq̄ sumus: ei⁹ imortalitatis et iustitie p̄ticipatōe amittamus: et quod in natura n̄a bonum fecit impletum

sumo bono eius nature boitate seruemus. Sicut enim per unum hominem peccantem in hoc tam graue malum deuenimus: ita per unum hominem eundemque deum iustificationem ad illud bonum tam suble uenimus. Nec quisquam se deus ab isto ad illud transisse confidat: nisi cum ibi fuerit ubi tetatio nulla erit: nisi pacem tenuerit: quam belli huius in quo caro concupiscit aduersus spiritum et spiritus aduersus carnem multis et uariis certaminibus querit. Hoc autem bellum nunquam ullum est: si natura humana per liberum arbitrium in rectitudine in qua facta est persistisset. Nunc uero que pacem felix cum deo habere noluimus: secum pugnat infelix: et hoc quoque cum sit malum miserabile: melius est tamen quam priora uite huius. Melius configitur quippe cum uitis: quam cum sine ulla coactione dominatur. melius est inquam bellum cum spe pacis esse: quam sine ulla liberationis cogitatione captiuitas. Lupinum quidem etiam hoc bello carere: et ad capeffendam ordinatissimam pacem: ubi firmissima stabilitate potioribus inferiora subdant: igne domini amoris accedimus. Sed si quod absit alibi tanti boni spes nulla esset: male debuimus in huius conflictationis molestia remanere: quam uitis in nos dominationem non eis resistendo permittere.

Sub quibus gratie legibus omnes regeneratores habentur etates. cap. xvi.

u Erum tanta est dei misericordia in uasa misericordie quam prepauid in gloria: ut etiam prima hominis etas id est infantia quam sine ullo renatu subiacet carni: et secunda quam pueritia nuncupat: ubi nondum ratio suscepit hanc pugnam: et fere sub omnibus uitiosis delectationibus iacet: quia licet fieri in ea ualeat: et ideo infantiam transisse uideat: nondum in ea est precepti capacitas infirmitas mentis: si sacramenta mediatoris accipit: etiam si hanc in eis animis uitam finiat translata scilicet a

potestate tenebrarum in regnum christi: non solum penis non preparet eternis: sed ne ulla quidem post mortem purgatoria tormenta patiat. Sufficit enim sola spiritu alis regeneratio: ne post mortem obsit quod carnalis generatio cum morte contraxit. Cum autem uentum fuerit ad eratez que preceptum iam capit: et subdit potest legis imperio: suscipiendum est bellum contra uitia et gerendum acriter: ne ad danabilia peccata producat. Et si quidem nondum uictoriaz consuetudine roborata sunt: facilius uincunt et cedunt: sin autem uincere atque imperare consueuerunt: laboriosa difficultate superant. Neque enim id fit ueraciter atque sinceriter: nisi uera delectatione iustitie. Hoc est autem fide christi. Nam si lex iubens adsit et spiritus uiuans desit per ipsam prohibitionem desiderio crescente atque uincete peccati etiam reatus pernicitatis accedit: ut nonnunquam sint aptissima uitia que alijs uitis uincunt occultis: queque putant esse uirtutes: in quibus regnat superbia: et quedam sibi placendi altitudo ruinosa. Tunc itaque uicta uitia deputanda sunt: cum dei amore uincunt: que nisi deus ipse non donat: nec aliter nisi per mediatorum dei et hominum hominum christum iesum qui factus est princeps mortalitatis nostre: ut nos participes faceret diuinitatis sue. Paucissimi autem sunt tate felicitatis ut ab ipsa ineunte adolescentia nulla danabilia peccata committant: uel in flagitijs uel in facinoribus: uel in nefarie cuiusquam impietatis errore: sed magna spiritus largitate opprimant: quicquid in eis posset carnali delectatione dominari. Primum uero precepto legis accepto cum prius uicti fuerint per ualentibus uitis et pernicitatores effecti tunc ad gratiaz confugiunt adiuantem: qua fiat et amarus penitendo et uehemetius pugnam pro deo subdita atque ita carni preposita mente uictores. Quisquis ergo penas cupit euadem seipsum non solum

baptizet nerū etiā iustificet i christo : ac sic ve trāseat a diabolo ad christū. Purgatorias autē pēas nullas fufas opinet nisi añ illò ultimū tremēdūqz iudiciū. Nequaq̄ rñ negandū est: etiā ipsū etnū ignē p diuersitate meritoꝝ q̄uis malorū alijs leuioꝝ alijs fufuz esse grauiorē: siue ipsius uis atqz ar̄dor p pena digna cuiusqz uariet: siue ipse equali ardeat: s; nō equali mole stia sētiat.

De his q̄ putāt nulloꝝ hoīnz pēas i etnū eē mansuras. cap. xvij.

Nunc iā cū misericordib⁹ nostris agendū esse uideo: et pacifice disputandū q̄ uel oibus illis hominib⁹ quos iustissimus iudex dignos gehēne supplicio iudicabit: uel q̄busdā eoz nō nollunt credere penā sēpiternā futurā: sed post certū tēporis metas: pro cuiusqz peccati quantitate longioris siue breuioris eos inde existimant liberādos. Qua in re misericordior pfecto fuit origenes qui et ipsū diabolu et angelos eius post grauiora p meritis et diuturniora supplicia ex ill' cruciatib⁹ eruendos atqz sociādos factis angelis credidit. Sed illū et pp̄ hoc et pp̄ter alia nōnulla: et maxime pp̄ alternātes sine cessatōe beatitudinis et miserias et statutas seculorū iterualis ab istis ad illas atqz ab illis ad istas itus ac reditus interminabiles nō imerito reprobauit ecclesia. Quia et hoc q̄ misericors uidebat amisit. faciendo sanctis ueras miserias q̄b⁹ penas luerēt et falsas beatitudines in quibus uerum ac securum hoc est sine timore certū sempitēni boni gaudiū nō hērent. Lōge autē alit istoz misericordia humano erat affectu: q̄ hominū illo iudicio dānatorū miserias tēporales: omnīū uero q̄ uel citius uel tardius liberant: eternā felicitā tēputant. Que sentētia si propterea ue

ra et bona quia misericors est: tanto eū melior et uertior quanto misericordior. Extendatur ergo ac profundat fōs huius misericordie usqz ad dānatos angelos saltē post multa atqz plūra quantūlibet secula liberādos. Luz usqz ad uniuersam naturā manat humanam: et cū ad angelicam uentum fuenit mox arescit. Non audēt tamen se ulterius miserando porrigere: et ad liberatōem ipsius quoqz diaboli penire. Neqz si aliq̄s audeat uincit nēpe istos: et tamen tanto inuenit errare d̄formius: et contra recta dei uerba peruersius quanto sibi uē sentire clemēti⁹

De his q̄ nouissio iudicio propter intercessionem sanctorum neminē putant damandū esse. cap. xvij.

Inter etiā quales in collucutōibus nostris ipse sum exptus: q̄ cū uenerari uideantur scripturas sanctas: moribus iprobandi sunt: et agēdo causam suam: multo maiorem q̄ isti misericordiam deo tribuunt erga humanū genus. Dicunt enī de malis et infidelibus hominib⁹ diuinit⁹ quē dē uerum p̄dictum esse q̄ digni sunt: sed cum ad iudiciū uentū fuerit: misericordiā esse supaturam. Donabit enī eos inquit misericors deus precibus et intercessionibus sanctorum suorū. Si enim orabant p ill' q̄n eos patiebant inimicos: quāto magis q̄n uidebunt humiles supplicesqz p̄stratos: Neqz enī credendū est aiunt tunc amissuros sanctos uiscera misericordie cum fuerint plenissime ac p̄fectissime sanctitatis: ut q̄ tūc orabāt p inimicis suis q̄n et ipsi sine peccato non erāt: tūc n̄ orēt p supplicibus suis q̄n nullā ceperunt hie peccatū. Aut uero deus tunc eos nō exaudiet tot et tātos filios suos: q̄n in tāta eoz sanctitate nullū iueniet orōis impedimentum.

Testimōiū uero psalmi et illi q̄ p̄mit
tūt ifideles atq; ipsos hoīes saltē lō
go tēpore cruciari: et postea de mal' oī
bus erui: s; magis isti p se dicunt esse
ubi legi. Nunq̄d obliuiscet' misereri
deus: aut p̄tinebit in ira sua suas mi
seratōes. Ira et' ē inq̄unt: ut oēs indi
gni beatitudie sēpiterna ipso iudicāte
puniant' supplicio sēpiterno. S; si ul' lō
gū ul' uilū esse p̄miserit: p̄fecto ut pos
sit hoc fieri cōtinebit in ira sua misera
tōes suas: q̄d eū psalmus dicit nō esse
facturū. Nō enī ait affirmādo cōtine
bit: s; negatōez sub it̄rogatōe ponēt'
cū an cōtinebit it̄rogat: nimirū oñdit
q̄a nō diu miseratōes suas i ira conti
neat. Sic ergo isti uolūt iudicij dei cō
minatōem nō esse mēdacē: quū sit ne
minē dānaturus: quēadmodū eius cō
minatōez qua dixit euerfuz se esse ni
niue ciuitatē: mēdacē nō possumus di
cē: et tñ nō est factū inq̄iūt q̄d sine ul
la cōditōe p̄dixit. Non enī ait niniue
euerfuz si nō egerint penitētiā seq; cō
reperint: s; hoc nō addito p̄nuntiauit
euerfionem futuram illius ciuitatis.
Quā cōminatōem p̄pterea ueracem
putāt: q̄a hoc p̄dixit de' q; uere digni
erāt pati: quū hoc nō eēt ipse factu
rus. Nā et si penitētib' pepcit inq̄unt
utiq; illos penitentiā non ignorabat
acturos: et tñ absolute ac diffite eoz
euerfionē futurā eē p̄dixit. Hoc ergo
erat inq̄ūt i ueritate seueritatis: qua
digni: s; i rōe miseratōis nō erat: quā
nō continuit in ira sua ut ab ea pena
supplicib' p̄cēt quā fuerat cōtūacib'
cōminat'us. Si autē tūc pepcit aiunt:
qñ sanctū suū p̄phetā fuerat p̄cendo
cōtristatur': q̄ro magis tūc mirabili'
supplicātib' p̄cēt: qñ ut p̄cat oēs facti
ei' orabūt. S; hoc q̄d ipsi suis cordi
b' suspicāt: iō putāt scriptas tacuisse
dīnas: ut multi se corrigāt uel p̄lixaz
uel efnaaz tior e penaz: et sint q̄ pos
sint orare p̄ eis q̄ non se correperint.

Hec tñ opināt' oīmō id eloq̄a dīna ta
cuisse. Nā quo p̄tinet inq̄unt q̄d scrip
tū est: q̄ multa multitudo dulcedinis
tue dñe quā abscondisti timētib' te: ni
si ut itelligam' p̄pter timorē fuisse ab
scōdūtā mīsericordie dīne tā multā se
cretāq; dulcedinē. Addūt etiā p̄ptea
dixisse apostolū: cōclūsit enī deus oēs
in ifidelitate ut oibus misereat': quo
significaret q; ab illo nemo dānabit'.
Nec isti tñ q̄ hoc sentiunt: hāc opinio
nē suā usq; ad liberatōem uel nullaz
dānatōem diaboli atq; angeloz eius
extendūt. Humana q̄ppe circa solos
hoīes mouent' mīsericordia: et causaz
maxime agunt suā: p̄ generalē in gñs
humanū quasi dei miseratōem ipuni
tatē falsā suis p̄ditis moribus pollicē
tes. Ac p̄ hoc supabunt eos in p̄redi
cāda dei mīsericordia: q̄ hanc ipuita
tē etiā p̄icipi demonū et eius satellitū
b' pollicēt.

De his q̄ ipunitatē oīum peccatoz
promittunt etiā hereticis propter p̄ti
cipationē corporis christi. cap. xix.

i Tē sūt aliq̄ ab eterno supplicio
liberationē nec ipsis saltē oib'
hōibus p̄mittentes: sed tātūmō chri
sti baptīsmate ablutis q̄ p̄ticipes sūt
corporis eius: quōlibet uixerit: i qua
cūq; heresi uel impietate fuerit p̄pter il
lud quod ait iesus. Hic est panis qui
de celo descēdit: ut si quis ex ipso mā
ducauerit nō moriatur. Ego sum pa
nis uiuus qui de celo descendi. Si q̄s
manducauerit ex hoc pane uiuet in
eternum. Ab eterna ergo morte iqui
unt necesse est istos erui: et ad uitam
eternā quandoq; perducī.

De his qui nō oibus s; eis tantū q̄
apud catholicos sūt regenerati: etiā si
postea in multa crīna errorefq; p̄rū
perit indulgentiā pollicent'. cap. xx.

I Te sunt qui hoc nec oibus hñti
bus baptismatis christi et eius
corporis sacramētū: s; sol catholicis
q̄uis male uiuentibus pollicent: quia
nō solū sacramēto s; re ipsa māduca
uerūt corp⁹ christi in ipso corpe eius
cōstituti. De quo dicit aplus: un⁹ pa
nis unū corp⁹ multi sumus: ut etiā
si postea in aliquā heresi uel etiā i gē
tiliū idolatriā lapsi fuerit: tantū quia
i corpe christi id est in catholica ecclē
sia sūperūt baptisimū christi ⁊ mādu
cauerunt corpus christi nō moriant⁹
in eternū: s; uitā q̄nq; consequant et
nā: atq; illa ois ipietas quāto maior
fuerit: non eis ualeat ad eternitatē: s;
ad diurnitatē magnitudinēq; pena
rum.

De his q̄ eos q̄ pmanēt i catholica
fide: et si pessime uixerit: ⁊ ob hoc uri
meruerit: tñ pp̄ fidei fundamentū sal
uandos esse diffiniūt. cap. xxi.

I Unt autē q̄ ppter id q̄ scriptū
est qui pseuerauerit usq; in finē
hic saluus erit: nō nisi i ecclēsia catho
lica pseueratibus q̄uis in ea male ui
uentibus hoc pmittit: p ignē uidelz
saluandis: merito fundamenti d̄ quo
ait aplus. Fūdamētū enī aliud nemo
pōt ponē prē id q̄ positū est: quod ē
christus iesus. Si q̄s autē edificauerit
supra fundamentū hoc aurū: argētū:
lapides preciosos: ligna: fenū: stipulā.
uniuscuiusq; opus manifestabit. Di
es enī dñi declarabit: quia in igne iue
labit: ⁊ uniuscuiusq; opus quale sit
ignis pbabit. Si cuius opus pman
serit q̄ supedificauit: mercedē accipi
er. Si cuius opus autē arserit: detri
mentū patiet: ipse autē saluus erit: sic
tñ quasi p ignē. Dicūt ergo cuiuslibz
uite catholicū christianū christū hñe
in fundamentō: q̄ fundamentū nulla
heresis hēt a corpis eius unitate pre
cisa: ⁊ iō ppter hoc fundamentū etiā si

male uite fuerit catholicus christia
nus: uelut qui superedificauerit ligna
fenū: stipulā: putant eū saluū fieri per
ignē: id ē post penas ignis illi⁹ libera
ri: quo igne i ultio iudicio punientur
malī.

De his qui putant ea crimina que
inter elemosynarū crimina cōmittūt
ad dānatōis iudiciū n̄ uocari. c. xxij.

C Ompezi autē etiā quosdā puta
re eos tantūmō asuros illius
etnitate supplicij: q̄ p peccatis suis fa
cēt dignas elemosynas negligūt. Jux
ta illud apostoli iacobi. Iudiciū autē
sine misericordia fiet illi q̄ nō fecit mi
sericordiā. Qui ergo fecerit inquit
q̄uis mores in melius nō mutauerit
sed iter ipsas suas elemosynas nefa
rie ac neq̄ter uixit: cū misericordia illi
iudiciū futurū est: ut aut nulla dānati
ōe plectat: aut post aliquod tēp⁹ siue
pui siue plixū ab illa dānatōe libere
tur. Iō iudicē ipsū uiuoz atq; mortu
orū noluisse existimāt aliud cōmemo
rare se esse dicturū: siue dextis quib⁹
daturus est uitā eternā: siue sinistris
quos eterno supplicio dānatur⁹: nisi
elemosynas siue factas siue nō factas.
Ad hoc ptinere atūt: ⁊ in oratōe dñi
ca quotidianā postulatōem. Dimitte
nobis debita nostra sicut ⁊ nos dimit
tim⁹ debitorib⁹ n̄is. Quisq; enī illi
q̄ in eō peccauit dimittit ignoscendo
peccatū: pculdubio elemosynā facit.
Quā rē dñs ipse sic cōmēdauit ut di
cēt. Si enī dimiseritis peccata hōib⁹:
dimittet uobis et pat̄ uester peccata
uestra. Si autē nō dimiseritis hōibus
neq; p̄ uester q̄ in cel⁹ est dimittet uo
bis. Ergo ⁊ ad hoc gen⁹ elemosyna
rū ptinet quod ait apostolus iacob⁹:
iudiciū futurū sine misericordiā ei q̄
nō fecit misericordiā. Nec dixit domi
nus inq̄unt magna uel pua: s; dimit
ter uobis pater uester peccata uza: si

et uos dimiseritis hominibus. Ac per hoc putant etiam eis qui perdit uixerunt donec claudat die uite huius extremam. per hanc orationem qualiacumque et quacumque fuerit omnia quotidie peccata dimitti: si cut ipsa quotidie frequenter oratio: si hoc tantummodo custodire meminerint. ut quando ab eis uenia petitur quod eos peccato qualicumque leserunt: ex corde dimittant. Cum ad hec omnia deo donante respondero: liber iste claudendus est.

Contra opinionem eorum quod dicunt nec diaboli nec hominum malorum perpetua futura supplicia. cap. xxiiij.

a. **L** primum queri oportet atque agnosci cur ecclesia ferre nequiverit hominum disputatores diabolo etiam post maximas et diuturnissimas penas purgatores uel indulgentiam pollicente. Neque enim tot sancti et sacris uerbis ac nouis literis eruditi mandatores et regni celorum beatitudinem post qualiacumque et quacumque supplicia qualibetcumque et quantumcumque angelis iudicantur: sed potius uiderunt diuinam uacuam uel infamam non posse sententiam: quam se pronunciant dominus in iudicio platurus atque dicitur. Discedite a me maledicti in ignem eternum: quod patitur est diabolo et angelis eius: sic quippe ostendit eterno igne diabolum et angelos eius aruros. Et quod scriptum est in apocalypsi diabolus qui seducebat eos missus est in stagnum ignis et sulfuris: quo et bestia et pseudo prophetas cruciabunt die ac nocte in secula seculorum. Quod ibi dictum est eternum: hic dictum est in secula seculorum. Quibus uerbis nihil scripta diuina significare consuevit: nisi quod finem non habet temporis. Quamobrem prius nec alia causa nec iustior atque manifestior inueniri potest: cur uerissima potestate teneatur fixum et immobile: nullam regressum ad iustitiam uitamque sanctorum diabolum et angelos eius hincuros: nisi a scriptura que ne-

minem fallit dicit eis deum non peccasse: et sic ab illo se esse in ipsos perdatos ut carceribus caliginis inferni retrusis traderent seruandi atque ultio iudicio puniendi: quando eos eternum ignis accipiet: ubi cruci abunt in secula seculorum. Quod si ita est: quomodo ab huius eternitate pene uel uniuersum si uel quidam homines post quantumlibet temporis subtrahent: ac non statim eneruabit fides qua creditur sempiternum dominum futurum esse supplicium. Si enim quibus dicitur discedite a me maledicti in ignem eternum quod patitur est diabolo et angelis eius: uniuersi uel aliqui eorum non semper ibi erunt: quid causa est cur diabolus et angelus eius sepe ibi futuri esse credant. An forte dei sententia que in malos angelos et homines profertur: angelos uera erit: in homines falsa. Ita plane hoc erit si non quod deus dixit: sed quod suspicant homines potius ualebit. Quod fieri quia non potest: non argumentari aduersus deum: sed diuino potius dum tempus est debet pere precepto: quod sepe cupiunt carere supplicio. Deinde quale est eternum supplicium per ignem diuini temporis existare: et uitam eternam credere sine fine: cum Christus eodem ipso loco in una eademque sententia dixerit utrumque complexus: sic ibunt isti in supplicium eternum: iusti autem in uitam eternam. Si utrumque eternum profecto aut utrumque cum sit diuini: aut utrumque sine fine perpetuum deus intelligi: pari enim relata sunt: hinc supplicium eternum inde uita eterna. Dicet autem in hoc uno eodemque sensu: uita eterna sine fine erit supplicium eternum finem habebit: multum absurdum est. Unde quia uita eterna sanctorum sine fine erit: supplicium quoque eternum quibus erit: proculdubio finem non habebit.

Contra eorum sensum quod in iudicio dei omnibus reus propter sanctorum preces putat esse parcendum. cap. xxiiij.

b. **O**c autem et aduersus eos ualzy: quod suas agentes causas per dei uenire

Vba aelut misericordia maiore conat
 ur iō uidelicet uera sint: q̄a ea que di
 xit hoies esse passuros pati digni sūt
 nō q̄a passuri sunt. Donabit enī eos ī
 quiūt p̄cibus sāctoz̄ suoz̄: et tūc tan
 to magis oratiū p̄ inimicis suis q̄to
 sunt uiq̄z sāctiores: eorūq̄z est effica
 cior ozo et exauditiōe dei dignior: iāz
 nullā h̄ntiū oīo peccatū. Cur ergo ea
 dē p̄fectissima sāctitate: et cūcta impe
 trare ualētibus mūdissis et misericor
 diis p̄cibus etiā p̄ āgel̄ nō orabūt q̄
 bus paratus est ignis eternus: ut de
 sententiā suā mitiget et reflectat ī me
 lius: eosq̄z ab illo igne faciat alienos.
 An erit forsita q̄sq̄ q̄ et hoc futuruz
 esse p̄sumat: affirmās etiā sanctos an
 gelos simul cū sāctis hōibus q̄ tunc
 equales erūt āgel̄ dei: p̄ dānādīs et ā
 gel̄ et hōibus oraturos ut misericor
 dia nō patiant q̄d ueritate merentur
 pati: q̄d nemo sane fidei dixit: nemo
 dīcturus est. Alioq̄n nulla cā est cur
 nō etiā p̄ diabolo nunc et angel̄ eius
 oret ecclesia: quā magister de^o pro ini
 micis suis iussit orare. Hec igitur cā
 qua fit ut nō ecclesia nō oret p̄ malis
 angelis: quos suos nouit eē inimicos
 eadē ipsa cā est qua fiet ut in illo tunc
 iudicio etiā pro hominib⁹ eterno igni
 cruciādīs: q̄uis p̄fecta sit sāctitate nō
 oīz. Nūc enī p̄pterea p̄ eis orat quos
 in genere humano h̄z inimicos: quia
 tēpus est penitētie fructuose. Nam ut
 q̄d maxie p̄ eis orat: nisi ut det ill⁹ de^o
 sicut dicit apostolus penitentiā et resi
 p̄scent de diaboli laqueis a quo cap
 iui tenēt secundū ipsius uoluntatē:
 deniq̄z si de aliq̄bus ita certa esset: ut
 q̄ se illi ēt nosset: q̄ lz adhuc in hac ui
 ta sint cōstituti: tñ p̄destinati sūt in et
 nō ignē ire cū diabolo: tā p̄ eis nō ora
 ret q̄ nec p̄ ipso. Sed q̄a de nullo cer
 ta est: orat p̄ oibus duntaxat hōibus
 inimicis suis in hoc corpe cōstitutis:
 nec tñ pro oibus exaudit. Pro his. n.

sol exaudit: qui etsi aduersant eccle
 sie: ita sūt tñ p̄destinati ut p̄ eis exau
 diat ecclesia: et filij efficiāt ecclesie. Si
 q̄ autē usq̄ ad mortē hēbūt cor ipeni
 tens: nec ex inimicis cōuertet in filios
 nūq̄d iā p̄ eis id est pro taliū defūcto
 rū sp̄ritib⁹ orat ecclesia: Cur ita nisi
 q̄a in pte iā diaboli cōputat: q̄ dum
 essent in corpe nō sūt trāslati ad chri
 stū. Eadē itaq̄z cā est cur nō oret tunc
 pro hōibus etno igne puniēdis: q̄ cā
 est ut neq̄z nūc neq̄z tūc oret pro āge
 lis mal: que itidē cā est: ut q̄uis p̄ ho
 minibus nunc uiuis oret etiā malis:
 tñ iā nec nūc oret p̄ ifidelib⁹ ip̄s̄q̄z ō
 functis. Nā pro defūctis q̄busdā uel
 ipsius ecclesie uel quorūdā piorū ex
 audit oratio: s̄z pro his quoz̄ ī chri
 sto regeneratorū nec usq̄adeo uita ī
 corpore male gesta est ut tali miseri
 cordia iudicentur digni non esse: nec
 usq̄adeo bene ut talē misericordiam
 repiant necessariā nō hēre: sicut etiāz
 facta resurrectōe mortuorū: nō deerūt
 q̄bus post penas quas patiunt sp̄ri
 tus mortuorū ipertiat misericordia:
 ut in ignē nō mittant eternum. Neq̄z
 enī de q̄busdā ueraciter diceret q̄ nō
 eis remittat neq̄z in hoc seculo neq̄z ī
 futuro nisi essent quibus etsi nō ī isto
 tñ remitteret in futuro. S̄z cū dictuz
 fuerit a iudice uiuorū atq̄z mortuoz̄
 uenite b̄ndicti p̄ris mei: possidete pa
 trē uobis regnū a cōstitutōe mūdi: et
 alijs ecōtrario: discedite a me maledi
 cti in ignē etnū q̄ patus est diabolo et
 angel̄ ei⁹: et ibūt isti in suppliciu eter
 nū: iusti autē in uitā eternā: nimie p̄
 sūptōis est dicere cuiq̄ eorū eternum
 suppliciu nō futurū: quos deus itos
 in suppliciu dixit eternū: et p̄ huius p̄
 sūptōnis psuasione facere: ut de ipsa
 quoz̄ uita uel despet̄ uel dubitet̄ et
 na. Nemo itaq̄z sic itelligat psalmum
 canentē. Nunq̄d obliuiscet misereri
 deus: aut cōtinebit ī ira sua misatōes

suas: ut opinet de hōibus bonis uerā de malis falsā: aut de bonis hōibus et mal' angelis uerā. de malis aut' hominibus falsā dei eē sententiā. Hoc cni qd ait psalmus ad uasa misericordie puenet: et ad ipsos filios pmissionis: quoru erat unus etiam ipse ppheta. Qui cū dixisset nunqd obliuiscet' misereri ones suas: cōtinuo subiecit. Et dixi nūc cepi. Nec ē imutatio dextere excel'si. Expo sūt pfecto qd dixerit. Nūqd cōtinebit i ira sua miseratōes suas. Ita enī dei ē et ista uita mortalis: ubi hō uanitati similis factus ē: et dies eius uelut ūbra ptereūt: i qua tñ ira n̄ obliuiscit' misereri deus: faciēdo solē suuz oriri sup bonos et malos: et pluendo sup iustos et iniustos: ac sic nō ptinz i ira sua miseratōes suas. Maxieqz i eo qd expressit hīc psalmus dicēdo nūc cepi. Nec ē imutatio dexte excelsi qm i hac ipsa eoz uāissima uita que ira dei ē uasa misericordie mutat i melius: q̄uis adhuc i huius corruptōis miseria maneat ira ei? q̄a nec in ipsa ira sua cōtinet miseratōes suas. Lum ergo in isto mō cōpleat' dñi illius cā tici ueritas: nō est eā necesse etiā illic i telligi: ubi nō ptinentes ad ciuitatem dei sēpiterno supplicio punient. Sz q̄ bus placet istā sententiā usqz ad illa i priorū tormēta ptendē saltē sic itelligāt ut manente in eis ira dei que eterno est p̄nūciata supplicio: nō contineat deus in hac ira sua miseratōes suas: et faciat eos nō tanta quāta digni sunt penaz atrocitate cruciari: ut eas penas uel nunq̄ subeāt uel aliqñ finiāt: sz ut eas mitiores q̄ merita sūt eoz leuioresqz patiant'. Sic enī et ira dī manebit: et in ipsa ira sua miseratōes suas nō cōtinebit: qd qdē nō iō cōfirmo: q̄a nō relūto. Leterū eos q̄ putāt minaciter potins q̄ ueraciter dictum discedite a me maledicti in ignē etnū:

et ibunt isti in suppliciu eternuz et cruciabunt in secula seculorū: et uermis eoz nō moriet': et ignis nō extinguetur et cetera huiusmodi: nō tā ego q̄ ipsa scriptura dina planissime atqz plenissime idarguit ac refellit. Niniuite q̄pe in hac uita egerūt penitētiā: et iō fructuosā uelut in hoc agro seiantes in quo uoluit deus cū lachrymis scia ri qd postea cū letitia meteret'. Et tñ quis negabit qd dñs p̄dixit in eis fuisse cōpletū nisi parū aduertat quēadmodū peccatores deus nō solā irat': uerū etiā miseratus euerat. Euentū enī peccatores duobus modis: aut sicut sodomite ut pro peccatis suis ipi hoies puniantur: aut sicut ninuiute ut ipsa hoium peccata penitendo destruānt. Factū ē ergo qd p̄dixit de'. Euer'sa enī est ninuiue que mala erat: et bōa edificata est que nō erat. Stantib' n. menibus atqz domibus: reuersa est ciuitas in p̄ditis moribus. Ac sic q̄uis ppheta fuerit cōtristatus: q̄a non est factū qd illi hoies timuerūt illo pphete tate uenturū: factū ē tñ qd fuerat dō p̄scientie p̄dictū: quoniā nouerat qd p̄dixit quomō in melius esset iplendū. Ut autē nouerint isti in p̄uersū miseri cordes quo p̄ineat qd scriptum est. Quā multa multitudo dulcedis tue dñe quā abscondisti timētibz te: legāt et qd seq̄tur: p̄fecisti aut' sp̄atibus: nisi q̄a ill' q̄ timore penarū suarū suam uolunt iustitiā cōstitūere: que in lege ē nō est iustitia dei dulcis: q̄a nesciunt eā. Nō enī gustauerunt eā: in se nāqz sperant nō in ipso: et iō abscondit eis multitudo dulcedis dei: quoniā timēt qdē deū: sed illo timore seruili qd nō ē in caritate: q̄a perfecta caritas foras mittit timorē. Iō sperantibus in eū p̄ficiat dulcedinē suā: in sperādo eis caritate suā: ut timore casto non quē caritas foras mittit: sed permanente in seculū seculi: cū gloriant' i dño gloriēt'.

Iustitia dei quippe christus est: qui factus est nobis sicut dicit apostolus sapientia a deo: et iustitia: et sanctificatio et redemptio: ut quemadmodum scriptum est qui gloriatur in domino gloriatur. Hanc dei iustitiam quam donat gratia sine meritis: nesciunt illi qui suam iustitiam uolunt constituere et ideo iustitie dei que est christus non sunt subiecti. In qua iustitia est multa multitudo dulcedis dei propter quam dicit in psalmo. Sustate et uidete quod dulcis est dominus. Et hanc quidem in hac peregrinatione gestantes non ad satietatem sumentes: esurimus eam potius ac sitimus: ut ea postea saturemur cum uidebimus eum sicuti est: et implebitur quod scriptum est. Satiabor cum manifestabit gloria tua. Ita perficit christus multam multitudinem dulcedis sue sperantibus in eum. Porro autem si ea quas illi putant dulcedinem suam deus abscondit timentibus eum: qua non est ipsos daturus: ut hoc nescientes et danari timentes recte uiuant: ac si possint esse que orent pro non recte uiuentibus: quomodo ea perficit sperantibus in eum quandoquidem sicut somniat per hanc dulcedinem non daturus est eos que non sperant in eum. Illa igitur eius dulcedo queratur: quam perficit sperantibus in eum: non quam perficere putatur contemnentibus et blasphemantibus eum. Frustra itaque homo positus in hoc corpore occultorum dei iudiciorum sibi notitiam arrogare presumat. Illud quoque apostolicum: conclusit enim deus omnes in infidelitate ut omnibus misereatur. non ideo dictum est quod sit neminem daturus: sed superius apparet unde sit dictum. Nam cum de iudeis postea cecidit iuris apostolis loqueretur ad gentes: ad quas utique iam credentes scribebat epistolas. Sicut enim uos inquit aliquando non credidistis deo: nunc autem misericordiam consecuti estis

illorum incredulitate: sic et hi non crediderunt in uestra misericordia: ut et ipsi misericordiam consequantur. Deinde subiicit unde isti sibi errando blasphemantur atque ait. Concluserunt enim deus omnes in infidelitate ut omnibus misereatur. Quos omnes nisi de quibus loquebatur tanquam dicens et uos et illos. Deus ergo et iudeos et gentiles quos presciuit et predestinauit conformes fieri imaginis filii sui: omnes in infidelitate conclusit ut de amaritudine infidelitatis sue penitendo confusi: et ad dulcedinem misericordie dei credendo conuersi: clamaret illud in psalmo. Quam multa multitudo dulcedinis tue domine: quam abscondisti timentibus te: perfecisti autem sperantibus non in se sed in te. Omnium itaque miseretur uasorum misericordie quidem omnium: et eorum scilicet quos ex gentibus et eorum quos ex iudeis predestinauit: uocauit: iustificauit: glorificauit: non omnium hominum: sed istorum omnium neminem daturus.

An hi qui inter hereticos baptizati sunt: et deteriores postea male uiuendo sunt facti: uel hi qui apud catholicos renati ad hereses aut scismata transferunt: uel hi qui a catholicis apud quos renati sunt non recedentes criminose uiuere persisterunt: possint per uilegio sacramentorum remissionem eterni sperare supplicij. cap. xxv.

¶ Ed iam respondeamus etiam illis qui non solum diabolo et angelis eius sicut nec isti: sed ne ipsis quidem omnibus hominibus liberationem ab eterno igne promittunt: uerum eis tantum qui christi baptizate abluti: et corporis eius et sanguinis participes facti sunt: quomolibet uixerint: in quacunque heresi uel impietate fuerint. Sed contradicit eis

apostolus dicens. Manifesta autem sunt opera carnis. Que sunt fornicatio: immunditia: luxuria: idolorum seruitus: ueneficia: inimicitie: contentiones emulationes: animositates: dissensiones: hereses: inuidie: ebrietates: comestiones: et his similia: que predicauobis sicut dixi: quoniam qui talia agunt regnum dei non possidebunt. Nec profecto apostolica sententia falsa est: si tales post quantalibet tempora liberati regnum dei possidebunt. Sed, quoniam falsa non est: profecto regnum dei non possidebunt. Et si in regni dei possessione nunquam erunt eterno supplicio tenebuntur: quoniam non est medius locus ubi non sit in supplicio: qui illo non fuerit constitutus in regno. Quamobrem quod ait dominus iesus hic est panis qui de celo descendit: si quis ex ipso manducauerit non morietur: ego sum panis uiuus qui de celo descendit: si quis manducauerit ex hoc panis uiuus in eternum: quomodo sit accipiendum merito queritur. Et ab istis quidem quibus nunc respondemus: hunc intellectum auferunt illi: quibus deinde respondendum est. Hi sunt autem qui hanc liberationem nec omnibus habentibus sacramentum baptismatis et corporis christi: sed solis catholicis quamuis male uiuentibus pollicentur. Quia non solum inquirunt sacramento sed et ipsa manducauerunt corpus christi: in ipso scilicet eius corpore constituti de quo ait apostolus. Unus panis unum corpus multi sumus. Qui ergo est in eius corporis unitate id est in christianorum compage membrorum: cuius corporis sacramentum fideles communicantes de altari sumere consueuerunt: ipse uero dicens est manducare corpus christi: et bibere sanguinem christi. Ac per hoc heretici et scismatici ab huius unitate

corporis separati possunt idem percipere sacramentum: sed non sibi utile: imo uero etiam noxium: quo iudicatur grauius quam uel tardius liberentur. Non sunt quippe in eo uinculo pacis quod in illo exprimitur sacramento. Sed rursus etiam isti qui recte intelligunt non dicendum eum manducare corpus christi qui in corpore non est christi: non recte promittunt eis quod uel in heresim: uel etiam in gentilium superstitionem ex illius corporis unitate labuntur: liberationem quandoque ab eterno igne supplicii. Primo quia debent attendere quam sit intolerabile atque a sana doctrina nimis deuium ut multi ac pene omnes qui hereses impias condiderint exeuntes de catholica ecclesia: et facti sunt heresiarche: meliores habeant causas quam hi qui nunquam fuerunt catholici: cum in eorum laqueos incidissent: si illos heresiarchas hoc facit liberari a supplicio sempiterno. quod in catholica ecclesia baptizati sunt et sacramentum corporis christi in uero christi corpore primitus acceperunt: cum peior sit unquam desertor fidei: et ex desertore oppugnator eius effectus. quam ille qui non deseruit quam nunquam tenuit. Deinde quia et his occurrit apostolus eademque uerba proferens: et enumeratis illis carnis operibus eadem ueritate predicans: quoniam qui talia agunt regnum dei non possidebunt. Unde nec illi in perditis et aeternis malis moribus debent esse securi: quod usque in finem quidem uelut in comunione ecclesie catholice perseverant inuenientes quod est dictum. Qui perseverauerit usque in finem hic saluus erit: et per uite iniquitatem ipsam uiam iusticie quod eis christus est deserunt: siue fornicando: siue alias immunditias flagitiorum quas nec apostolus exprimit uoluit in suo corpore percipiendo: siue turpitudine luxurie defluendo

siue aliqd aliud eorū agēdo: de q̄bus ait: quoniā qui talia agunt regnū dei non possidebunt. Ac per hoc q̄cunq̄ agunt talia: nisi in supplicio sempiterno nō erunt: q̄a in regno dei esse non potuerunt. In his enim perseverādo usq̄ in huius uite finē: non utiq̄ dicēdi sunt in christo perseverasse usq̄ in finē: q̄a in christo perseverare est i eius fide perseverare: que fides ut eā diffinit apostolus p̄ dilectionē operatur. Dilectio autē sicut ipse alibi dicit malū nō operat. Nec isti duo ergo dicendi sūt manducare corpus christi: quoniam nec in membris cōputandi sunt christi. Ut enī alia taceam: non possunt simul esse et membra christi et mēbra meretricis. Deniq̄ ipse dicens q̄ manducat carnē meā et bibit sanguinem meū: in me manet: et ego in eo: ostēdit quid sit non sacramento tenus: sed re uera, corpus christi manducare: et eius sanguinē bibere. Hoc est enī in christo manere: ut in illo maneat et christus. Sic enī hoc dixit tāquā diceret. Qui nō in me manet et in quo ego nō maneo: non se dicat aut existimet manducare corpus meū: aut bibere sanguinē meū. Nō itaq̄ manet in christo: q̄ nō sunt mēbra eius. Nō sunt autē mēbra christi: q̄ se faciunt mēbra meretricis nisi malū illud penitendo esse destiterint: et ad hoc bonum reconciliatione redierint.

Quid sit in fundamento habere christum: et quibus spondeatur salus quasi p̄ ignis usturā. cap. xxvi.

f Ed habent iquiunt christiani catholici in fundamento christū a cuius ueritate nō recesserunt: tñ r̄si huic fundamento supēdificauerūt q̄libet pessimā uitā: uelut ligna: fenū: stipulā. Recta itaq̄ fides per quā christus est fundamentū: quāuis cū dāno

quoniā illa que supēdificata sunt exurent: tamē poterit eos quādoq̄ ab illius p̄petuitate saluare. Respondeat eis breuiter iacobus apostolus. Si q̄s dicat se fidē habere: opera autē nō habeat: nunq̄d poterit fides saluare eū? Et quis est inq̄rit de quo dicit apostolus paulus. Ipse autē saluus erit: sic tamen quasi p̄ ignē. Simul quis iste sit inquiramus. Nunc tñ non esse certissimū est: ne duorū apostolorū sententias mittamus in rixā. Si unus dicit etiā si mala opera quis habuerit saluabit eū fides per ignē: alius autē si opa nō habeat nunq̄d poterit fides saluare eū. Inuēiemus ergo q̄ possit p̄ ignē saluari: si prius inuenerimus q̄d sit in fundamento habere christum. Quod ut de ipsa similitudine quāto eius aduertamus: nihil in edificio preponitur fundamento. Quisquis itaq̄ sic hēt in corde christū: ut ei terrena et tēporalia nec ea que licita sunt atq̄ cōcessa preponat fundamentū habet christū. Si autē preponit: etsi uideat habere fidē christi: nō est tamen in eo fundamentū christus: cui talia preponuntur. Quāto magis si salutaria p̄cepta contemnens committat illicita etiam non preposuisse christum: sed postposuisse conuincitur: quem post habuit imperantem siue concedentē: dum contra eius imperata siue concessa suam per flagitia delegit expleze libidinē. Si quis itaq̄ christianus diligit meretricē: eiq̄ adherens unum corpus efficitur: iā fundamentū non habet christum. Si quis autē diligit uxorem suā si secundum christū: q̄s ei dubitet in fundamento esse christū. Si uero secundū hoc seculum si carnaliter: si morbo concupiscentiarum sicut et gentes que ignorant deum: et hoc secundum ueniam concedit apostolus: imo per apostolum christus. Potest ergo et iste i fundamento habere

christum. Si enim nihil ei talis affectiois uoluptatisque preponat: quauis superedificet ligna: fenu: stipula: christus est fundamentum: prope hoc saluus erit per iguem. Delicias quippe huiusmodi amoreque terrenos: propter conjugalem quidem copulam non damnabiles tribulationis ignis exuret: ad que pertinet ignem: et orbitates et que cum calamitates que auferunt hec. Ac per hoc ei qui edificauit erit edificatio ista damnosa: quia non habebit quod superedificauit: et eorum amissione cruciabitur. quibus fruendo utique letabatur: sed per hunc ignem saluus erit merito fundamenti: quia etsi utrum id an christum habere malet a persecutore preponeretur: se malet christum habere quam ista liberrime profiteretur. Uide in apostoli uerbis homines edificantem super fundamentum hoc: aurum: argentum: lapides preciosos. Qui sine uxore est inquit: cogitat que sunt dei quomodo placeat deo. Uide alium edificantem ligna: fenum: stipula. Qui autem matrimonio iunctus est inquit: cogitat que sunt mundi quomodo placeat uxori. Uniuscuiusque opus quale sit manifestabit. Dies enim domini declarabit: dies utique ire dies tribulationis: quonia in igne inquit reuelabit. Eandemque tribulationem ignem uocat: sicut alibi legitur. Uasa figuli probat fornax et homines iustos tentatio tribulationis. Et uniuscuiusque opus quale sit ignis probabit. Si cuius opus permanserit: permanet enim quod quisque cogitat que sunt dei quomodo placeat deo quod superedificauit: mercedem accipiet: id est uide cogitauit hoc sumet. Si cuius autem opus arserit: damnum patietur: quoniam quod dilexerat non habebit. Ipse autem saluus erit quia nulla eius tribulatio ab illius fundamenti stabilitate semouit. Sic tamen quasi per ignem. Quod enim

sine illicente amore non habuit: sine urente dolore non perdit. Ecce quantum mihi uidetur inuentus est ignis: quod nullum eorum damnet: sed unum dicit: alterum damnificet: abos probet. Si autem ignem illum loco isto uoluerimus accipere: de quo dominus dicit sinistras. Discedite a me maledicti in ignem eternum: ut in eis etiam isti esse credantur qui edificant super fundamentum ligna: fenu: stipulam: eosque ex illo igne post tempus pro malis meritis impertitum liberet boni meritum fundamenti: quid arbitramur dexteros quibus dicitur uenite benedicti patris mei possidete paratum uobis regnum: nisi eos qui superedificauerunt super fundamentum: aurum: argentum: lapides preciosos. Sed in illum ignem de quo dictum est: sic tamen quasi per ignem: si hoc modo est intelligendus: utriusque mutandi sunt: et dexteri scilicet et sinistri. Illo quippe igne utriusque probandi sunt de quo dictum est: dies enim domini declarabit: quia in igne reuelabitur: et uniuscuiusque opus quale sit ignis probabit. Si ergo utriusque probabit ignis ut sit si cuius opus permanserit id est non fuerit igne consumptum quod superedificauit: mercedem accipiet: si cuius autem opus arserit: damnum patietur: profecto non est ille ipse eternus ignis. In illum enim soli sinistri nouissima et perpetua damnatione mittentur: iste autem dexteros probat. Sed alios eorum sic probat ut edificium super christum fundamentum ab eis inuenerit esse constructum: non exurat atque consumat: alios autem aliter id est ut quod superedificauerunt ardeat damnosque inde patiantur: salui fiat autem quoniam christum in fundamentum stabiliter positum precellenti caritate tenuerunt. Si autem salui fient: profecto et ad dexteram stabunt et cum ceteris audient: uenite benedicti patris mei: possidete paratum uobis regnum

nō ad sinistrā ubi illi erunt qui salui nō erūt: et ideo audient discedite a me maledicti in ignem eternū. Nemo quippe ab illo igne saluabitur: quia in supplicium eternum ibunt illi omnes: ubi uermis eorū non morietur et ignis non extinguetur: quo cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum. Post istum sane corporis mortem: donec ad illū ueniatur qui post resurrectionē corporū futurus est damnationis et remuneratiois ultimus dies: si hoc temporis interuallo spiritus defunctorum eius modi ignē dicuntur perperi: quē non sentiant illi qui nō habuerunt tales mores et amores in huius corporis uita ut eorū ligna et fenum et stipula consumatur: alij uero sentiat quod eiusmodi seculi edificia portauerūt: siue ibi tantū: siue hic et ibi: siue iō hic ut nō ibi: secularia quous a dānatione uenalia cōcremantē ignē trāsitorie tribulationis inueniat: nō redarguo: quā forsitan uerū est. Potest quippe ad istā tribulationē pertinere etiā mors ipsa carnis que de peccati primi perpetratioe cōcepta est: et secundū cuiusque edificium tempore suo ab uno quocumque suscepta: possunt et persecutioes ecclesie quibus martyres coronati sunt: et quas patiuntur quicumque Christiani probant utraque edificia uelut ignis: et alia consumunt cū ipsis edificatoribus: si christū in eis nō inueniant fundamentū: alia sine ipsis si inueniant: quā licet cū dāno salui erūt: ipsi non consumuntur propter christi uidelicet meritū in fundamento reperti quod manet in eternū. Erit enim tribulatio in fine seculi tempore antichristi qualis nunquam antea fuit: quia multa erūt tunc edificia siue aurea siue fenea super optimum fundamentum quod est christus iesus: ut ignis ille probet utraque et de alijs gaudium de alijs inferat dānum. Neutros tamen perdat: in quibus hec inueniet propter stabile fun-

damentum. Quicumque autē non dico uxore cuius etiā cōmixtioē carnis ad carnalem utitur uoluptatē: sed ipsa que ab huiusmodi delectationibus aliena sunt nomia pietatis: humano more carnaliter diligēdo: christo antepōnit: nō cū habet in fundamentō. Et iō nō per ignem saluus erit: sed saluus non erit: quia esse cū saluatore nō poterit: quod de hac re aptissime loquens ait. Qui amat patrē aut matrem plus quam me nō est me dignus: et qui amat filiū aut filiā super me: nō est me dignus. Uerū qui has necessitudines sic amat carnaliter: ut tamē eas christo domino non preponat: malitque ipsis carere quam christo: si ad hunc fuerit articulum temptationis adductus: per ignē erit saluus quia et earum amissione tantum necesse est urat dolor: quantum heferat amor. Porro qui patrem: matrem: filios: filias secundum christū dilexerit. ut ad eius regnū obtinendum eorum coherendum eis cōsulat: uel hoc in eis diligat quod mēbra sūt christi: absit ut ista dilectio reperiat in lignis: feno: et stipula cōsumēda: sed per se ipsum edificium aureo argenteo gemmeoque deputabit. Quomodo autē poterit eos plus amare quam christū: quos amat utique propter christū.

Contra eorum persuasionē quod putat sibi nō obfutura peccata in quibus cū elemosynas facerēt profiterentur. cap. xxvij.

r Estat eis respondere: qui dicunt eterno igne illos tantūmodo arduos quod pro peccatis suis dignas facere elemosynas negligunt propter illud quod ait apostolus iacobus iudiciū autē sine misericordia illi quod nō fecit misericordia. Qui ergo fecit inquit quauis non correperit perditos mores: sed nefarie ac nequiter inter ipsas suas elemosynas uixerit: cū misericordia illi futura est iudiciū: ut aut nō damnetur omnino.

aut post aliquod tēpus a damnatiōe nouissima liberetur. Nec ob aliud existimant christū de solo delictu atque neglectu elemosynarū s̄ discretionē int̄ dextros et sinistros esse facturū quoz alios in regnum alios in supplicium mittet eternum. Ut autē quotidiana sibi opinetur que facere omnino non cessant: qualiacūq; et quantacunque sint: per elemosynas dimitti posse peccata: orationem quam docuit ipse dominus: et suffragatricem sibi adhibere conantur et testem. Sicut enī nullus est inquit dies quo a christianis hec oratio non dicatur: ita nullus est quotidianum qualecunque peccatus: quod per illam non dimittatur cū dicimus dimitte nobis debita nostra: si quod sequitur facere curemus: sicut et nos dimittimus debitorib⁹ nostris. Non enī ait dominus inquit: si dimiseritis peccata hominibus: dimittet uobis pater quotidiana parua peccata: sed dimittet inquit uobis peccata uestra. Qualiacūq; ergo uel quātacūq; sint etiā si quotidie ppetrentur: nec eis uita discedat in melius cōmutata per elemosynā uenia nō negata remitti sibi posse presumunt. Sed bene quōd isti dignas pro peccatis elemosynas cōmonēt esse faciēdas. Quoniā si dicerent qualescūq; elemosynas pro peccatis quotidianis et magnis: et quātacūq; scelez cōsuetudie misericordiā posse ipetrare diuinā: ut ea quotidiana remissio sequeretur: uiderēt se rē dicere absurdā atq; ridiculā. Sic enī cogerentur fateri fieri posse ut opulentissimus hō decem denarijs diurnis in elemosynas ipensis homicidia et adulteria et nefaria queq; facta redimeret. Quōd si absurdissimū et insantissimū ē dicere profeco si queratur que digne sint elemosyne pro peccatis de quibus etiā christi pcurator ille dicebat facite ergo fructus dignos penitētie: procul

dubio nō inuenientur eas facere qui uitā suam usq; ad mortē quotidiano rum cūminū perpetratiōe cōfodiūt. Primum quia in auferēdis rebus alienis longe plura diripiūt: ex quibus perexigua pauperibus largiēdo christū se ad hoc pascere existimāt: ut licētā malefactorū se ab illo emisse uel quotidie potius emere credentes securi dānabilia tāta cōmittant. Qui si pro uno scelere omnia sua distribuerēt idigētib⁹ membris christi: nisi desisterent a talibus factis hōido caritatē que non agit perperā: aliqd eis prodesse non possēt. Qui ergo dignas pro suis peccatis elemosynas facit: prius eas incipit facere a seipso. Indignū est enī ut in se non faciat qui facit in proximū: cū audiat dicentē deum diliges proximū tuum tanquam teipsum. Item audiat. Misere anime tue placens deo. Hāc elemosynā id est ut deo placeat non faciēs anime sue: quomodo dignas pro peccatis suis faciēs elemosynas est dicendus. Ad hoc enī et illō scriptum est. Qui sibi malignus est cui bonus erit: Oratiōes quippe adiuuant elemosyne. Et utiq; intuentum est quod legimus. Fili peccasti: nō aditicias iterū: et de preteritis tuis deprecare ut tibi dimittantur. Prop̄ hoc ergo elemosyne faciēde sunt: ut cū de preteritis peccatis deprecamur exaudi amur: nō ut in eis pseuerantes licētā malefaciēdi nos pro elemosynas cōpare credam⁹. Iō autē dñs et dextris elemosynas ab eis factas: et sinistris nō factas se iputaturum esse predixit: ut hinc ostenderet quātum ualeant elemosyne ad priora delenda: non ad perpetua impune cōmittenda peccata. Tales autē elemosynas non dicendi sunt facere: qui uitam nolunt a cōsuetudine scelerum in melius commutare. Quia et in hoc quod ait: quando uni ex minimis meis nō fecistis mihi

non fecistis: ostendit eos nō facere ēt quādo se facere existimāt. Si enī christiano esuriēti panē tānq̄ christo darent: profecto sibi panē iustitiē quod ipse christus est nō negarent. Quoniam deus non cui detur sed quo anio detur attendit. Qui ergo christū diligit in christiano hoc anio ei porrigit elemosynaz quo accedit ad christum nō quo uult recedere ipunitus a christo. Tanto enim magis quisq̄ dserit christum: quanto magis diligit quod improbat christus. Nam quid cuiq̄ prodest q̄ baptizatur si nō iustificat. Nonne qui dixit nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto nō intrabit in regnum dei: ipse etiam dixit nisi abundauerit iustitia uestra sup scribarum et phariseorū: non intrabitis in regnū celorū. Luz illud timendo mlti curant baptizari: et hoc non timendo non multi curant iustificari. Sicut ergo n̄ dicit fratri suo fatue: qui cū hoc dicit non ipsi fraternitati sed peccato eius infensus est: alioquin reus erit gehēne ignis: ita ecōtrario qui porrigit elemosynam christiano: non christiano porrigit qui non in eo diligit christū: non autē diligit christū qui iustificari uolat a christo. Et quēadmodū si quis preoccupatus fuerit in aliquo dilecto ut fratri dicat suo fatue: id est non eius peccatū uolens auferre conuincitur iniustitia: parū est illi ad hoc redimendum elemosynas facere nisi etiam quod ibi sequitur remediūz reconciliationis adiungat. Ibi enim seq̄tur. Si ergo offers munus tuū ad altare: et ibi recordatus fueris quia frater tuus habz aliquid aduersū te: relique ibi munus tuum ad altare et uade prius reconciliari fratri tuo: et tūc ueniens offeres munus tuum: ita parū est elemosynas quāta sibi facere pro quocunq̄ scelere: et in cōsuetudie scelerū pmanere. Oratio uero quoti

diana quā docuit ipse dominus: tūde dominica nominatur: delet quidem quotidiana peccata cū quotidie dicitur dimitte nobis debita nostra: quādo id quod sequit nō solū dicit s̄ etiam fit: sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Sed quā fiunt peccata ideo dicitur: nō ut iō fiat quā dicit. Per hanc enī uoluit saluator oñdere quantūlibet iuste in huius uite caligine atq̄ infirmitate uiuam: nō nobis deē peccata pro quibus dimittendis debeamus orare: et eis qui in nos peccant ut et nobis ignoscatur ignoscere. Nā itaq̄ propterea dominus ait. Si dimiseritis hominib⁹ peccata dimittet uobis pater uester peccata uestra ut de hac orōe cōfisi securi quotidiana scelera faceremus: uel potētia quā nō timeremus hominū leges: uel astutia quā ipsos hoīes falleremus: s̄ ut p illā disceremus nō putare nos esse sine peccatis: etiam si criminibus essemus imunes: sicut etiā legis uetis sacerdotes hoc ipsū de sacrificijs admonuit: q̄ iussit eos primū pro suis dein pro populi offerre peccatis. Nāz etiā ipsa uerba tāti magistrī et domini nostri uigilanter intuenta sunt. Nō enī ait si dimiseritis peccata hominibus et pater uester dimittet uobis qualia cunq̄ peccata: sed ait peccata uestra. Quotidianā orationē docebat: et iustificatis utiq̄ discipulis loquebatur. Quid est ergo peccata uestra nisi peccata sine quibus nec uos estis qui iustificati et sanctificati estis. Ubi ergo illi q̄ p hanc orationē occasionē peptadorū scelerū quotidie querūt: significasse dicit dñuz etiā magna peccata quōiā nō dixit dimittet uobis peccata parua: s̄ peccata uestra: ibi nos cōsiderantes qualibus loquebatur et audētes dictum peccata uestra: nihil aliud debem⁹ existimare q̄ pua: quoniam taliura iam non erant magna.

Veruntamen nec ipsa magna a quib^o
oīno mutatis in melius moribus re
cedendū est dimittantur orantibus:
nisi fiat quod ibi dicit sicut et nos di
mittimus debitorib^o nostris. Si enī
minima peccata sine quibus non eti
am est uita iustorum aliter nō remit
tuntur: quanto magis multis et ma
gnis criminibus inuoluti etiam si ea
perpetrare iam desinant: nullam in
dulgentiā consequuntur si ad remit
tendum alijs quod in eos quisq^{ue} pec
cauerit inexorabiles fuerint: cū dicat
dominus: si autē nō dimiseritis pec
cata hominibus nec pater uester di
mittet uobis. Ad hoc enim ualet qd
etiam iacobus apostolus ait. Iudici
um futurum sine misericordiā illi q̄
non fecit misericordiā. Venire quip
pe debet in mentem etiam seruus ille
cui debitori dominus suus relaxauit
decem milia talentorum: que postea
iussit ut redderet quia ipse non miser
tus est conserui sui qui ei centū debe
bat denarios. In his qui filij sunt p
missionis et uasa misericordie: ualet
quod ait idē apostolus consequenter
adiungens superexaltat autē miseri
cordia iudicium. Quoniā et illi iusti
qui tanta sanctitate uixerūt ut alios
quoq^{ue} recipiant in tabernacula etna
quibus amici facti sunt de mammoā
iniquitatis: ut tales essent: misericor
dia liberati sunt ab eo qui iustificat i
pium iputans mercedē secundū gra
tiam non secundū debitū. In eorum
q̄ppe numero est apostolus qui dicit.
Misericordiā cōsecutus sum ut fide
lis essem. Illi autē qui recipiunt a ta
libus tabernacula eterna: fatendum ē
q̄ nō sint his moribus predicti: ut eis
liberandis sine suffragio sanctorū sua
possit uita sufficere: ac per hoc multo
āplius in eis superexaltet misericordia
iudiciū. Nec tñ iō putandus est q̄sq^{ue}
sceleratissimus nequaq^{ue} uita ul bona

uel tolerabilioze mutatus: recipi i ta
bernacula eterna: quoniā obsecutus ē
sanctis de mammoā iniquitatis: id est
de pecuniā uel diuitijs que male fue
rant acquisite: aut etiā si bene non tñ
ueris: sed quas iniquitas putat esse
diuitias: quoniā nescit que sint uere
diuitie: quibus illi abūdant qui et ali
os recipiunt in tabernacula eterna.
Est itaq^{ue} quidā modus uite: nec tam
male ut his qui eam uiuūt nihil pro
sit ad capeffendum regnum celorum
largitas elemosynarum quibus eti
am iustorum sustentatur inopia: et si
unt amici qui in tabernacula eterna
suscipiant: nec tam bone ut ad tantaz
beatitudinē adipiscendā eis ipsa suf
ficiat: nisi eorū meritis quos amicos
fecerint misericordiā cōsequant. Mi
rari autem soleo etiā apud uirgiliuz
istam domini reperiri sententiā: ubi
ait facite uobis amicos de mammoā
iniquitatis: ut et ipsi recipiant uos i
tabernacula eterna: cuius ē illa simil
lima. Qui recipit prophetam in no
mine prophete mercedem prophete
accipiet: et qui recipit iustum in noīe
iusti mercedem iusti accipiet. Naz cū
elysios cāpos poeta ille describeret:
ubi putant habitare animas bestoz:
non solum ibi posuit eos qui propri
is meritis ad illas sedes perueniū po
tuerunt: sed adiecit atque ait. Quicq^{ue}
sui memores alios fecere merendo:
id est qui promeruerunt alios eosq^{ue}
sui memores promerendo fecerunt.
Prorsus tāquam eis diceret quod fre
quentatur ore christiano cū se cuiq^{ue}
sāctorū hūil q̄sq^{ue} cōmēdat: et dicē me
mor esto mei: atq^{ue} ut id eē possit pro
merēdo efficit. Sz q̄s iste sit mod^o et q̄
sint ipsa peccata que ita ipediunt puē
tōez ad ignū dei: ut tñ sāctorū amico
rū meritis ipetrent indulgentiā: diffi
cillimum est iuenire: periculo sissimū
diffinire. Ego certe usq^{ue} ad hoc tēp^o

cum inde satagerem ad eorū idaginē peruenire non potui. Et fortassis propterea latent: ne studiū proficiendī ad oīa peccata cauenda pigrescat. Quoniam si scirentur que uel qualia sint delicta pro quibus etiā pmanētibus nec proectu uite melioris affūptis: intercessio sit inquirēda et sperāda sanctorū: eis secura se obuolueret hūana segnicies: nec euolui talibus iplicamētis ullius uirtutis expeditōe curaret: s; tantūmō quereret aliorū meritīs liberari: quos amicos sibi de māmona iniquitatis elemosynarū largitione fecisset. Nunc uero dū uenialis inīqtas etiā si perseueret ignorat: modus pfecto et studiū in meliora pficiendī orādo et instando uigilantius adhibetur et faciendī de māmona iniquitatis scāctos amicos cura nō spernit. Verum ista liberatio que fit siue suis qbusq; orationibus: siue intercedētibus sanctis: id agit ut in ignē quisq; non mittat eternū: nō ut cū fuerit missus post quantūcunq; inde tēpus eruat. Nam et illi qui putant sic intelligendū esse quod scriptū est afferre terram bonā ubere fructū: aliā tricenū: aliā sexagenū: aliā centenū: ut sancti p suoq; diuersitate meritorū: aliq; tricenos homines liberent: aliq; sexagenos: aliq; centenos hoc in die iudicij futurū solent suspicari non post iudiciū. Qua opīnionē quidam cum uideret homines ipunitatē sibi peruersissime pollicētes eo q; omnes isto modo ad liberatōez pertinere posse uideant: elegātissime respondisse perhiberuz: bene potius esse uiuendum: ut inter eos quisq; reperiatur qui pro alijs intercessuri sūt liberandis: ne tā pauci sint ut cito ad numerū suum uel tricenum: uel sexagenū: uel centenū: uno quoq; eorum perueniente: multi remaneant q; eruiā de penis illorū intercessione nō possint: et in eis inueniatur quisquis sibi

spem fructus alieni temeritate uanissima pollicetur. Nec me illis respondisse suffecerit: q; sacrarū litteraz quas cōes habemus auctoritatē non spernant: sed eas male intelligendo: nō qd ille loquuntur: sed hoc potius putāt futurum esse quod ipsi uolunt. Hac itaq; respōsione reddita librum sicut promissimus terminamus.

Aurelij Augustini de ciuitate dei liber. xxxij.

De conditione āgelorum et hominum. cap. primum.

ILLUD in proximo libro superiore promissum: iste huius totius operis ultimae disputationem de ciuitate dei eternae beatitudie continebit. Que non propter etatis pmlta secula longitudinē tamen quatenus finiendā eternitatis nomen accepit: sed quēadmodū scriptum est in euangelio regni eius non erit finis. Nec ita ut alijs moriendo decedētibus alijs succedentibus oriendo: species i ea ppetuitatis appareat: sicut in arbore que perenni fronde uestitur: eadez uidetur uiriditas permanere dum labentibus et cadentibus folijs subide alia que nascuntur faciem conseruāt opacitatis: sed omnes in ea ciues immortales erunt adipiscentibus et hominibus quod nunq; sancti angeli perdidit. Facit hoc deus omnipotentissimus et p̄ditor. Promisit enī nec mentiri potest: et quibus fidē hic quoq; faceret q; multa sua et non pmissa et promissa iā fecit. Ipse est enī qui in principio cōdidit mundū plenum omnibus bonis uisibilibus atq; intelligibilibus

rebus in quo nihil melius instituit quam spiritus quibus intelligentiam dedit: et sue contemplationis habiles capacesque sui prestitit: atque ut una societate deuinixit: quam sanctam et supernam dicimus civitatem. In qua resideant: in qua sustententur: beati sint. Deus autem ipse illis est tanquam vita vivit usque conditio: quod liberum arbitrium eidem intellectuali nature tribuit tale: ut si vellet deserere deum beatitudinem scilicet suam: continua miseria esset secutura. Qui cum presciret angelos quosdam per elationem quam ipsi sibi ad beatam vitam sufficere vellent tanti boni desertores futuros: non eis ademit hanc potestatem: potenter et melius esse iudicatis etiam de malis bene facere: quam mala esse non sinere. Que omnia nulla essent: nisi natura mutabilis quavis bona et a summo deo atque incommutabili bono quod bona omnia condidit instituta peccando mala eis sibi ipsa fecisset: quo etiam peccato suo teste convincit bonam conditam se esse naturam. Nisi enim magnam et ipsa licet non equale conditori bonum esset profecto desertio dei tanquam luminis sui malum eius esse non posset. Nam sicut cecitas oculi vitium est: et idem ipsum indicat ad videndum lumen esse occultum creaturam: ac per hoc et ipso vitio suo excellentius ostenditur ceteris membris membrorum capax luminis. Non enim alia causa esset vitium eius carere lumine: ita natura que fruebat deo: optimam se institutam docet etiam ipso vitio: quo iam misera est: quia non fruitur deo: qui casum angelorum voluntarium iustissima pena seipiternae infelicitatis obstruxit: atque in eo summo bono permanentibus ceteris: ut de sua sine fine permanentione certi essent: tanquam ipsius premium permanentionis dedit. Qui fecit hominem etiam ipsum rectum cum eodem libero arbitrio: terrenum quod est aial: sed celo dignam si suo cohereret auctori: miseria similis si eis desereret secutura: qualis nature huiusmodi cond

ueret. Quae similis cum peraricatione legis dei: per dei desertionem peccatum esse presciret: nec illi ademit arbitrium liberi potestatis: simul providens quid boni de malo eius ipse esset factururus qui de mortali progenie merito iustisque donata: tantum populum propter gratiam suam colligit ut inde suppleat et instauraret partem quam lapsa est angelorum: ac sic illa dilecta et superna civitas nam fraudes suorum numero civium: quin etiam fortassis et uberiore lactetur.

De eterna dei et incommutabili eius voluntate. cap. ij.

m. Ultra enim sunt quodammodo a malis per voluntatem dei sed tamen est ille sapientie tamenque virtutis ut in eos exitus sine fines quos bonos et iustos ipse prescivit teneat omnia que voluntati eius videntur adversa. Ac per hoc cum deus mutare dicitur voluntatem: ut quodammodo lenis erit verbi gratia reddat iratus: illi potestatem quam ipse mutat: et cum quodammodo mutatum in his que patiuntur inveniunt: sicut mutata est sol oculi laetitia: et aspectus quodammodo ex mitti: et ex delectabili molestus efficitur: cum ipse apud seipsum maneat idem quod fuit. Dicit etiam voluntas dei quam facit in cordibus obedientium mandatis eius: de qua dicit apostolus. Deus est enim qui operatur in nobis et velle. Sicut enim iustitia dei non solum qua ipse iustus est dicitur: sed illa etiam quam in homine quod ab illo iustificat facit: sic et lex eius vocatur: que potius est hominum: sed ab illo data. Nam utique homines erant quibus ait iesus: in lege vestra scriptum est cum alio loco legamus: lex dei eius in corde est. Secundum hanc voluntatem quam deus operatur in hominibus: etiam velle dicere quod non ipse vult: sed suos id volentes facit: sicut dicitur cognovisse: quod ut cognosceretur facit a quibus ignorabat. Neque enim dicente

apostolo nūc autē cognoscētes deum imo cogniti a deo: fas ē ut credam⁹ q̄ eos tūc cognouerit deus: p̄cognitos añ cōstitutionē mūdi: s̄z tunc cogno- uisse dictus est: q̄d tūc ut cognosceret effecit. De his locutionū modis iaz ⁊ ī superiorib⁹ libris memini disputatuz. Secūdū hanc ergo uoluntatē q̄a deū uelle dicimus q̄d alios efficit uelle: a q̄bus futura nesciunt: multa uult nec facit. Multa enī uolūt fieri sancti eius ab illo inspirata sancta uolūtate: nec fiunt: sicut orāt p̄ q̄busdā pie facteqz: et q̄d orāt nō facit: cū ipse in eis hanc orādī uolūtate sancto sp̄ritu suo fece- rit. Ac p̄ hoc q̄n secūdū deū uolunt et orāt sancti ut q̄sqz sit saluus: possu- mus illo mō locutōis dicē uult deus et nō facit: ut ipsū dicam⁹ uelle: q̄ ut uelint isti facit. Secūdū uero illā uo- luntatē suā que cū eis p̄scientia sēpit- na est: p̄fecto in celo et in terra oīa q̄- cūqz uoluit: nō solū p̄terita uel p̄ntia sed etiā futura iā fecit. Uerū añquam ueniat tēpus quo uoluit ut fieret q̄d añ tēpora uniuersa p̄sciuit atqz dispo- suit: dicim⁹ q̄n deus uoluerit fiet. Si autē nō solū tēpus quo futurū est: ue- rū etiā utrū futurū sit ignoramus: di- cimus fiet si de⁹ uoluerit: n̄ q̄a de⁹ no- uā uolūtate quā nō hūit tūc hēbit: s̄z q̄a id q̄d ex eternitate in ei⁹ imutabili p̄- paratū est uoluntate tunc erit.

De p̄missiōe etne beatitudis factō- rū: ⁊ p̄petuis supplicijs ip̄ioz. ca. iij.

q̄ Uap̄opter ut cetera tā multa p̄- terea: sicut in christo nunc uide- m⁹ ipleri q̄d p̄misit abrae dicēs ī seie tuo b̄ndicent⁹ oēs gentes ita q̄d eidez semini eius p̄misit iplebit⁹: ubi ait per p̄phetā resurgent qui erāt in monu- mētis. Et q̄d ait erit celū nouū et tra- noua: et nō erūt memores priorū: nec ascendēt in cor ip̄soz: sed letitiam et

exultationē inueniēt in ea. Et ecce ego faciā hierusalē exultationē et populū meū in letitiā. Et exultabo in hierusa- lē ⁊ letabor in populo meo: et ultra n̄ audies in ea uox flet⁹. Et p̄ aliū p̄phe- tā q̄d p̄nunciauit dicēs eidē p̄phete. In tēpore illo saluabit⁹ populus tu⁹ oīs q̄ inuentus fuerit scriptus ī libro ⁊ multi dormiētū in terre puluē: siue ut alij in̄pretati sunt aggere exurgēt hi in uitā eternā: et hi in opprobriuz et in cōfusione eternā. Et alio loco p̄ eūdē p̄phetā. Et accipiēt regnū facti altissimi: ⁊ obrinebūt illud usqz in se- culū: et usqz in secula seculoz. Et pau- lo post. Regnū iquit ei⁹ regnū sēpiter- nū. Et alia q̄ ad hoc p̄tinētia ī libro uicesimo posui: siue que n̄ posui: ⁊ tñ in eisdē litteris scripta sūt uenient: et hec sicut et ista uenerūt que increduli n̄ putabāt eē uēta. Idē q̄ppe de⁹ utra- qz p̄misit: utraqz uēta eē p̄dixit: que p̄horrescūt uia paganoz: teste ēt p̄o- p̄hyrio nobilissimo p̄ho ip̄orum.

Cōtra sapientes mūdi q̄ putāt ter- rena hominū corpora ad celeste hira- culū nō posse transferrī. cap. iij.

f Ed uidelicet hoīes docti atque sapientes cōtra uī tante aucto- ritatis que oīa genera hominū sicut tanto ante p̄dixit: in hoc credēdum sperandūqz cōuertit: acute sibi argu- mētari uident aduersus corpoz resus- rectionē et dicere quod in tercio de re publica libro a cicerone cōmemoratū est. Nam cum herculem et romulum ex hominibus deos esse factos asse- ueraret: quoz nō corpora inquit: sūt in celū elata. Neqz enī natura patere- tur: ut id quod esset e terra nisi in ter- ra maneret. Hec est magna rō sapien- tiā: quoz dominus nouit cogitatōes qm̄ uane sūt. Si enī anime tantummō- effemus: id est sine ullo corpe sp̄ritus

⁊ in celo habitantes terrena aialia nesci
remus: nobisq; futurū esse diceret: ut
terrenis corporib⁹ aiandis quodā ul
culo mirabili necteremur: nōne mltō
fortius argumētaremur id credere re
cusantes: et diceremus naturā nō pa
ti ut res incorporea ligamēto corpo
reo uinciretur. Et tamen plena ē ter
ra uegetātibus animis: quibus hec
mēbra terrena miro mō sunt cōnexa
et iplīcata. Cur ergo eodē uolēte deo
qui fecit hoc aial nō poterit terrenuz
corpus in celeste corpore attolli: si ani
mns oīa hec terrena trāscēdēs p hoc
etiā celesti corpore prestabilior terre
no corpori potuit alligari. An terre
na particula tā exigua potuit aliquid
celesti corpore melius apud se tenez:
ut sensum haberet et uitā: et eā sentiē
tē atq; uiuentē dedignabit celū susci
pere: aut susceptā non poterit sustinē
cū de re sentiat et uiuat ista meliore:
q̄ est corpus oē celeste. Sed iō nunc n̄
fit: quia nōdum est tempus quo id fie
ri uoluit. Quid hoc quod prouidētia
dei multo mirabilius q̄ illud quod
ab istis non creditur fecit. Cur enī nō
uehementius admiramur incorpore
os aīos celesti corpore potiores terre
nis alligari corpibus: q̄ corpora licet
terrena sedibus q̄uis celestibus tam
corporeis sublimari: nisi quia hoc ui
dere cōsueuimus: et hoc sumus illud
uero nondā sumus: nec aliquādo ad
huc uidimus: Nā profecto sobria ra
tione cōsulta mirabilioris esse diuini
operis reperitur: incorpalibus corpa
lia quodāmodo atterere: q̄ licet diuer
sa quia illa celestia ista terrestria: tam
corpora et corpora copulare.

De resurrectione carnis: quā q̄daz
mūdo credētes n̄ credūt. cap. v.

f Ed hoc incredibile fuerit aliqñ.
Ecce iā credidit mundus sabla

tū terrenū ch: isti corpus in celū resur
rectionē carnis et ascēsiōnē in supnal
sedes paucissimis remanētibus atq;
stupentibus: uel doctis uel indoctis:
iā crediderūt docti et indocti. Si rem
credibile crediderūt: uideant q̄ sit sto
lidi qui non credūt. Si autē res incre
dibilis credita est: etiā hoc utiq; incre
dibile est sic creditū esse quod incredi
bile est. Hec igitur duo incredibilia re
surrectionē. s. nostri corporis in eter
nā: et rē tā incredibile mundū esse cre
diturū idē deus anteq; uel unū eoruz
fieret ābo futura esse predixit. Unum
duorū incredibiliū iā factum esse ui
demus ut quod erat incredibile cre
deret mundus. Cur id quod reliquuz
est despatur: ut etiā hoc ueniat q̄ in
credibile credidit mūdus: sicut iā uēit
q̄ s̄līr incredibile fuit: ut rē tā incēdi
bilē crederet mūdus: qñ q̄dē hoc utrū
q; incredibile quorū uidemus unum
alterū credimus: in eisdē litteris pre
dictū sit: per quas credidit mundus.
Et ipse modus quo credidit mundus
si consideret incredibilior inuenitur.
Ineruditos liberalibus discipulis ⁊ oī
no quantū ad istorū attinz doctrinas
ipolitos nō peritos grāmatica: nō ar
matos dialectica: nō rhetorica iflatos
piscatores christus cum retibus fidei
ad mare huius seculi paucissimos mi
sit: atq; ita ut ex oī genere tā multos
piscos et tāto mirabiliores quāto ra
tiores etiā ipsos philosophos cepit.
Duobus illis incredibilibus si placet
imo q̄a placere debet: addamus hoc
tertiā. Jā ergo tria sunt incredibilia:
que tamē facta sūt. Incredibile ē chri
stū resurrexisse in carne: et in celū ascē
disse cū carne. Incredibile ē mundū zē
tā incredibile credidisse. Incredibile ē
hoies ignobiles: infirmos: paucissios
ipitos rē tā incredibile tam efficaciter
mūdo: et in illo etiā doctis psuadere
potuisse. Horū triū incredibiliū pmū

nolūt isti cū quib⁹ agim⁹ credē: fm co
 gūr ⁊ cernere: qđ nō iueniūt vñ sūt fac
 tū: si non credūt etiā. Resurrectio chri
 sti ⁊ in celū euz carne i qua resurrexit
 ascēsiō: toto iā predicat ⁊ credit: si cre
 dibilis nō ē: vñ toto terraz orbe iam
 credita ē: Sz ml̄i nobiles: sublimes:
 docti ēt vidisse dixerūt: ⁊ qđ viderūt
 diffamare curarūt: eis mūdū credidit
 se n̄ mix ē: sed istos adhuc credē nolle
 pduz ē. Si aut vt veruz ē: paucis: ob
 scuris minimis: idocis: eaz se vidisse
 dicētib⁹ ⁊ scribētib⁹ credidit mūd⁹: cū
 pauci obstinatissimi qđ imāserūt ip̄i mū
 do iā credēti adhuc vsq; n̄ credūt: qui
 p̄pterea nūero exiguo ignobiliū: infir
 moz ip̄itoz: hōinuz credidit: qz i tam
 p̄ceptibilib⁹ testib⁹ multo mirabilius
 diuinitas seipsa psuasit. Eloq; nancz
 psuadētū qđ dicebāt: mira fuerūt sca
 non verba. Qui. n. christuz in carne
 resurrexisset: ⁊ cū illa in celū ascēdisse
 nō viderāt: hec se vidisse narrētib⁹ nō
 loquētib⁹ tm̄: sed ēt mirifica faciētib⁹
 signa credebant: Hoies q̄ppe quos v
 ni⁹ vl̄ vt ml̄i duaz liguaz fuisse no
 uerāt: rep̄te linguīs oīuz gētū loquē
 tes mirabilē audiebāt. Claudā ab v
 berib⁹ m̄is: ad eoz v̄buz in christi no
 mie p̄. xl. ānos icolumē cōstitisse. Su
 daria d̄ cōporib⁹ eoz ablata: sanādis
 psuisse lāguētib⁹: i via qua fuerāt trā
 sūturī positos in ordie inūerabiles mō
 bis var̄s laborātes: vt ābulātū sup
 eos vmbra trāsiret p̄tuo salutē solere
 recipē: ⁊ alia multa stupēda in christi
 noie p̄ eos facta: postrēo ēt mortuos
 resurrexisse cernebāt. Que si vt legūt
 gesta eē p̄cedunt: ecce tot incredibilia ē
 b⁹ illis incredibilib⁹ addim⁹ ⁊ vt creda
 t̄ vñū incredibile: qđ d̄ carnis resurrecti
 one atz in celuz ascēsiōe oī: ml̄tozum i
 credibiliū testionia tāta cōgerim⁹: ⁊ n̄
 dū ad credendum abhorreda duritia
 incredulos inflectim⁹. Si vō p̄ ap̄los
 christi vt eis credēt resurrectioez atq;

ascēsiōne p̄dicatib⁹ christi: ēt ista mira
 cla facta esse non credūt: hoc nobis v
 num grande miraculm̄ sufficit: q; ea ter
 rarū orbis sine vl̄ miraculū credidit.

Qđ rōs cōditore suū romulū dili
 gēdo deū fecerit ecclia aut christū dñz
 credendo dilexit. c. vi.

r Ecolam⁹ ēt hoc loco illō qđ de
 romulū credita diuinitate tullī⁹
 admirat. Verba eius vt scripta sūt iſe
 rā. Magis ē inquit i rōulo admirādū
 q; ceti qđ dñ ex hōib⁹ facti eē dicūt: mi
 nus eruditis hōinuz secul⁹ fuerunt: vt
 fingendi p̄cliatōz eēt rō: cū ip̄iti facile
 ad credēdū ipellerēt. Romulū aut̄ era
 tē min⁹ sexcētis ānis iā i veteratis l̄is
 atz doctrinis: oīūq; illo antiquo ex in
 culta hominū vita errore sublato fuis
 se cernim⁹. Et paulop⁹ de eodē romu
 lo ita loq;: qđ ad hunc pertinet sēsum.
 Ex quo intelli pōt iqt: p̄ml̄tis annis
 añ homēz fuisse q̄ romulū: vt iā doc
 tis hōib⁹ ac ip̄ibus ip̄s eruditus ad
 fingēdū vix q̄c̄p̄ eēt loci. Antiquitas. n.
 recepit fablas fictas ēt nōnunq; icōdi
 te. Hec etas aut̄ iā exculsa p̄p̄ti eludēs
 dē qđ fieri nō pōt: respuit. Un⁹ e nūero
 doctissimoz hōinuz idēq; eloquētissi
 m⁹ oīū Marcus tullius cicero p̄p̄ta
 dicit diuinitatē romulū mirabilē credi
 tā: q; erudita ip̄a iaz fuerunt q; falsita
 tē n̄ reciperēt fabulaz. Quis autē ro
 mulū dēū nisi roma credidit: atz id p̄
 ua ⁊ icipiēs: Tuz deinde posteris sua
 re fuerat necesse qđ acceperāt a maio
 rib⁹: vt cum ista s̄stitiōe i lacte quodā
 mō m̄is ehibita cresceret ciuitas: atq;
 ad tā magnū puēiret ip̄iuz: vt ex eius
 fastigio velut ex altiore quodā loco a
 lias q; gentes qđ dñaret hac sua opi
 nione pfundit: vt nō qđē credēt. sz tr̄
 dicerent deuz romuluz: ne ciuitatē cui
 futebant de p̄ditore eius offēdēt: aliē
 euz noiando q̄ roma qđ id non amore

quidem huius erroris: s; cuz amoris errore crediderat. *Christus* autē q̄ sit celestis ⁊ sempiternē cōditor ciuitatis: n̄ tñ eum qm̄ ab illo cōdita est deū credidit: s; iō potius est condenda qz credidit roma p̄ditorē suuz iā p̄structa ⁊ dedicata tanq̄ deū coluit ī tēplo: hec autē hierusalē deū christū cōditorē suum vt p̄strui possz ⁊ dedicari: posuit ī fidei fundamētuz. Illa illū amādo esse deū credidit: ista istuz deū eē credēdo amauit. Sic ergo p̄cessit vnō amaret illa: ⁊ de amato iam libent̄ etiam falsū bonuz credēt: ita p̄cessit vn̄ ista crederet: vt recta fide n̄ temē qd̄ falsum: s; qd̄ verū erat amaret. Exceptis enī tot ⁊ tātis miracul̄ que persuaserunt deuz eē christū: p̄pheticē qz diuine fide dignissime precesserunt: q̄ in illo n̄ sic a p̄tibus adhuc credunt īplēde: sed iāz a toto demonstrāt īplete. De romulo autē qz cōdidit romā in eaqz regnauit auditur: legitur: nō qz factuz est qd̄ añ fuisset p̄phetatum: s; qz sit recept⁹ ī deos creditum tenent lē: nō sem̄ docēt. Null' quippe rez mutabiliū signis id ei vere p̄dixisse monstrat. Lupa q̄ppe illa s; uuz duoz nutrit: qd̄ videt quasi magnuz extitisse portentuz. quale autē q̄tū ē ad demonstrādū deuz: *Lerte. n.* ⁊ si n̄ mērix fuit lupa illa s; bestis: cū s;ribus p̄tētū cōe fuerit ambob⁹: si tñ ei⁹ non habet de⁹. Quis autē phibit⁹ ē aut romulū aut herculē aut alios tales hoies deos dicē: ⁊ mori maluit q̄ non dicē. Aut vere aliqua gētū colēt inter deos suos romulum: nisi romā nōis met⁹ cogēt: Quis poro enūmēt q̄ multi q̄talibet seuitia crudelitatis occidi: q̄ christum deū negare maluerunt: Proinde metus quālibet leuis ī dignationis: q̄ ab animis romanoruz si non fieret posse putabat̄ existere: cōpellebat aliquas ciuitates positas s; iure romano tanq̄ deuz colē romulū. A christo autēz deo non solūz colēdo

verum ēt confitendo: tantā p̄ orbez fze martyz multitudinē met⁹ ullus aut terror reuocare non potuit: blanditiē nulle: p̄missio nulla demouit: s; nec facultatū violētia subtractio: nec acerbitas vniuersaruz variarūqz penaz: ⁊ ipsius mortis que pl⁹ cetis formidatur. Neqz tūc ciuitas christi q̄uis ad huc pegrinaret in terris: ⁊ hiet tā magnorum agmina p̄loz aduersus impios persecutores suos pro t̄pali salute pugnauit: sed poti⁹ vt obtineret eternam non repugnauit. Ligabantur: includebantur: cedebant: vrebantur: torquebantur: laniabantur: cruciabantur: ⁊ multiplicabantur. Non erat cis p̄ salute pugnare: nisi salutes pro saluatore contēnere. Scio in libro ciceronis t̄tio nisi fallor de republica disputari: nullū bellū suscipi a ciuitate optia: nisi aut pro fide aut pro salute. Quid autē dicat p̄ salute vel intelligi quam salutes velit alio loco demonstrās sed his penis inq̄t quas ēt stultissimi sentiūt: egestate: exilio. viculis: verberib⁹: elabuntur sepe priuati: oblata mortis celeritate. Ciuitatibus autē mors ipsa pena ē: q̄ videtur a pena singulos vindicare. *Debz. n.* cōstituta sic eē ciuitas vt eterna sit. Itaqz nullus inēit⁹ ē rei publice naturalis: vt hominis in quo mors n̄ mō necessaria ē vez ēt optanda psepe. Ciuitas autē cū tollit: delet: extinguitur: sile ē quodāmo vt magnis parua conferamus: ac si om̄is hic mūdus iueat ⁊ concidat. Hoc iō dicit cicerō: quia mūdum nō infituz cuz platonis sentit. *Lōstat* ergo eū p̄ ea salute voluisse bellū suscipi a ciuitate: qua fit ut maneat hic ciuitas sicut dic̄ eterna: q̄uis morientib⁹ ⁊ nascētibus singulis: sicut pennis est opacitas oleē l' lauris: atqz huiusmodi ceteraz arborz singuloruz lapsu ortuzqz folioz. *Mōs* quippe vt dicit non hominum singulorum: s; vniuersē pena est ciuitatis:

que a pena plerūq; singulos vidicat. Unde merito q̄rit: vtrū recte fecerit saguntini: q̄n̄ vniūsa ciuitatez suā infire maluerūt q̄ fidem frāgē q̄ cuz ipsa rōa na republica tenebantur. In quo suo scō laudant̄ ab oībus t̄ne reipublice ciuibus. Sed hī quō huic disputatiōi possent obedire nō video: vbi dī nullū suscipiendū eē bellū: nisi aut p̄ fiō aut pro salute. Nec oī si in vniū sil periculum ita duo ista cōcurrerit: vt teneri alterū sine alteri amissione n̄ possit: q̄d sit potius eligendū. Profecto eim saguntini si salutē eligent: fides eis fuerat deserēda. Si fides tenēda: amittēda vtiq; salus sic et factū ē. Sal autē ciuitatis dei tal̄ ē: vt cū fide ac per fidē teneri vlt̄ potius acq̄ri possit fide autē pdita ad eā q̄sq; uenire n̄ possit. Que cogitatio firmissimī ac patientissimī cōdis tot ac tantos martyres fecit: quālē ne vniū q̄dē hūit vel hīc potuit: q̄n̄ ē deus creditus romulus.

Qd̄ vt mund⁹ i christū credēt: vir tutis fuerit diuine n̄ psuasiōis humane. c. viij.

si Ed valde ridiculū ē de rōuli falsa diuinitate cū de christo loq̄mur facē mentionē. Verūtrū cū sexcentis ferme ānis ān̄ ciceronē rōulus fuerit atq; illa etas iā fuisse doctriū dicat̄ exulta: vt q̄d fieri nō pōt oē respuēr: q̄to magis p̄ sexcētos ānos ipsi t̄pe cicerōis: maxieq; postea s̄o augusto atq; tiberio eruditiorib⁹ vtiq; t̄pib⁹: resurrectionē carnis christi atq; in celos ascensionē: tāq̄ id q̄d fieri nō pōt mēs humana ferre n̄ posset: eludēsq; ab aurib⁹ cordibusq; respuēr: nisi eā fieri potuisse: atq; facta eē diuinitas ipsi vitas vel diuinitatis vitas: et p̄stātia miraculoz signa monstrarent: vt t̄rētib⁹ et p̄radicētib⁹ tā ml̄tis tāq; magnis p̄secutiōib⁹ p̄cedēs i christo: dein i cetis

ad nouū seclm̄ secutura resurrectio atq; immortalitas carnis et fidelissime credēt et predicaret̄ itrepide: et p̄ orbē terre pallulatura secūdius cū in martyz sanguie feret̄. Legebant̄. n. preconia p̄cedntium p̄phetarū: p̄currebāt ostēta virtutū et psuadebat vitas noua p̄suetudine n̄ cōtraria rōi: dōc̄ orbis terre qui persequebat furore p̄sequēt fide:

De miracul⁹ q̄ vt mund⁹ i christum credēt facta sunt: et fieri mundo credēte non desinunt. c. viij.

c Ut inquit nūc illa miracula q̄ p̄dicatis facta eē non fiūt: Possē q̄dē dicē necessaria fuisse p̄sq; credēt mund⁹: ad hoc ut crederet mundus. Quisquis adhuc prodigia vt credat i q̄rit: magnum ē ipse pdigiū: qui mundo credēte n̄ credit. Vt hoc iō dicūt: vt nec tūc illa miracula sc̄a fuisse credā ē. Vn̄ ergo christ⁹ tāta fide vsq; quaq; cantat̄ in celum cum carne sublat⁹: Vn̄ t̄pib⁹ eruditis et oē quod fieri nō pōt respuētibus: sine vllis miracul⁹ nimiaz mirabiliter incredibilia credidit mundus? An forte credibilia fuisse et ideo credita esse dicturi sūt? Cur ergo ipsi non credunt? Breuis ē igitur n̄a cōplexio. Aut incredibili rei que nō uidebat̄ alia incredibilia q̄ tam fiebant et videbant̄ fecerūt fidem: aut certe ita credibil̄ vt nulli quib⁹ psuadēt miraculis indigēt: istoz nimiam redarguit i fidelitatē. Hoc ad refellendos vanissimos dixerit. Nā sc̄a esse multa miracula q̄ attestarēt illi vniū grandi salubriq; miraclo: quo christus in celum cuz carne in qua resurrexit ascendit: negāz non possumus. In eisdem quippe veracissimis libris cuncta scripta sunt: et que facta sunt et propter quod credendum facta sunt: hec vt fidem facerent innotuerunt: hec per fidē quam fecerunt multo clarius innotescunt:

leguntur quippe in populis ut credan-
tur: nec in populis tamen nisi credita
legerentur. Nam etiam nunc fiunt mi-
racula in eius nomine: siue per sacra-
menta eius: siue per orationes l' mēozi
as sanctorum ei^o: s; n̄ eadē claritate il-
lustrant: vt tāta q̄ta illa gl'ia diffamēt
Lanon quippe sacraz liaz: quē disfa-
matū esse oportebat: illa facit vbiq; re-
citari: memorie cunctoz inherere po-
pulozum: hec autem vbiq; fuit sibi
sciuntur vix a tota ipsa ciuitate: l' quo-
cunq; commanentium loco. Nam ple-
runq; etiā ipsi paucissimi sciunt igno-
rantibus ceteris: maxime si magna sit
ciuitas: et quando alibi alijsq; narra-
tur: non tanta ea commendat auctori-
tas vt sine difficultate vel dubitatioe
credantur: quāis christianis fidelibus
a fidelibus indicentur.

m **I**raculū qđ mediolani factum
ē cum illic eēm^o qñ illuminatus
ē cecus: ad multoz notitiā potuit p-
uenire: quia et gradis est ciuitas et ibi
erat tunc imperator: et immenso popu-
lo teste res gesta est concurrente ad cō-
pora martyzz pthasij et gervasij. Que
cum laterent et penitus nescirentur e-
piscopo ambrosio per somnium reue-
lata reperta sunt: vbi cecus ille depul-
sis veterib^o tenebris diē vidit. Apđ
carthaginez aut quis! noui t pē admo-
dū paucissimos: salutes q̄ facta ē inno-
centio ex aduocato vicarie prefecture:
vbi nos interfuimus et oculis asperi-
mus nostris: Venientes enim s̄ trans-
marinis me et fratrem meum allipiuz
nondum quidem clericos: sed iam deo-
seruientes: vt erat cuz tota domo sua
religiosissimus ipse susceperat et apđ
euz tunc habitabam^o: curabatur a me-
dicis propter fistulas quas in numero-
sas atq; perplexas hūit in posteriore
atq; ima corporis parte. Jā secuerant
eū et artis sue cetera medicamētis age-

bant. Passus aut fuerat in sectioe illa
diuturnos et acerbos dolores. Sed
vn^o iter multos sin^o fefellerat medicos
atq; ita latuerat ut cum non tangerēt
quem ferro aperire debeēt. Deniq; sa-
natis omnibus que aperta curabant:
iste remābat solus: cui frustra ipēdeba-
tur labor. Quas moras suspectas ille
hñs multūq; formidās ne iterūz seca-
retur qđ ei predixerat ali^o domestic^o
eius quem non admiserat illi vt saltē
videret cum primūz sectus est: quō id
facerent: iratusq; illum domo abiece-
rat vixq; receperat: erupit atq; ait. Ite-
rum me secturi estis? Ad illius quē vo-
luistis esse presentem verba venturus
sum. Irridere illi medicum iperitum
ceperūt metūq; hominis bōis verbis
promissioibusq; lenit: pterierūt et ali-
dies plurimi: nihilq; proficiebat ōne
quod fiebat: medici tamen in sua pol-
licitatione persistebant: non se illum si-
num ferro sed medicamētis esse clausu-
ros. Adhibuerunt et alium grandeuū
tam medicum: satisq; in illa arte lau-
datum. Adhuc enim viuebat. Ammo-
nium dico. Qui loco inspecto: idē qđ
illi eorum diligentia peritiāq; pmisit.
Luius ille factus auctoritate securus
domestico suo medico qui futuram p-
dixerat aliam sectionem: faceta hilari-
tate velut iam saluus illulit. Quid plū-
ra? Postea tot dies inaniter psumpti
transierunt: vt fessi atq; consuli fatēnt
eū nisi ferro nllō mō posse sanari. Ex-
pauit: expalluit: nimio timoē turbat^o.
Atq; vbi se collegit fariq; potuit: abire
illos iussit et ad se amplius nō accedē:
nec aliud occurrit fatigato lachrymis
et illa iam necessitate constricto: nisi vt
adhiberet alexandrinuz quendā q̄ tūc
chirurgus mirabilis habebatur: vt
ipse faceret quod ab illis fieri nolebat
iratus: sed posteaq; venit ille laborēq;
illorum in cicatricibus sicut artifex vi-
dit: boni viri functus officio persuasit

homini: vt illi potius qui in eo tantuz laborauerunt quantum ipse inspiciēs mirabatur: sue curationis sine fruēt: adiciens q̄ reuera nisi sectus esset saluus esse non posset. Sed vald̄ abhōrē a suis moribus: vt hominibus quoz artificiosissimam operam: idustriam: diligentiam admirans in cicatricibus eius videret: propter exiguum quod remansit palmam tanti laboris auferret. Redditi sunt aīo eius: ⁊ placuit vt eodez alexandrino assistente: ipsi sinū illum ferro qui iam consensu omniuz aliter insanabilis putabatur apirent. Que res dilata ē inconsequentē diez. Sed caz abissent illi: ex merore nimio domini tantus est in domo illa exort⁹ dolor: vt tanq̄ funeris plactus vix comprimeretur a nobis. Visitabant eum quotidie vīri sancti: episcopus tē vralensis beate memorie saturninus ⁊ presbyter gelosus: ac diacōi carthaginensis ecclesie. in quibus erat ⁊ ex quibus solus est nunc in rebz humanis iam episcopus cū honore a nobis debito nominandus aurelius: cū quo recordātes mirabilia opera dei d̄ hac re sepe collocuti sumus: eūq̄ vald̄ meminisse quod commemoramus inuenimus. Qui cum eum vespere sic solebant visitarent: rogauit eos miserabilibus lachrymis vt mane dignarent esse presentes suo funeri potiusq̄ dolori. Tantus enim eum metus ex prioribus inuaserat penis: vt se inter medicorum manus non dubitaret eē morturum. Consolati sunt eum illi: ⁊ hōtati vt in deo fideret eiusq̄ voluntatē viriliter ferret. Inde ad orationem ingressi sumus. Vbi nobis ex moī gēuafigentibus atq̄ incumbentibus terze: ille se ita protecit tanq̄ fuisset aliquo grauiter impellente prostratus: ⁊ cepit orare. Quib⁹ modis quo effectu: quo motu animi: q̄ fluuio lachrymarum: quibus gemitibus atq̄ singultib⁹

succucientibus omnia membra eius ⁊ pene intercludentibus spirituz: quis vllis explicet verbis? Utrum orarent alij nec in hec eorum auerteretur intētio nesciebam. Ego tamen p̄d̄sus orare nil poteram: hoc tantum modo breuiter in cōde meo dixi. Domine quas tuorum preces exaudis: si has nō exaudis? Nihil enim mihi videbatur ad dī iam posse: nisi vt expiraret orando. Surreximus ⁊ accepta ab episcopo benedictione discessimus rogante illo vt mane adessent illis vt equo animo esset hortantibus. Illuxit dies qui me tuebatur. Aderant serui dei sicut se afuturos esse promiserant. Ingressi sūt medici: parantur omnia que hora illa poscebat. Tremenda ferramenta proferuntur attonitis suspēsisq̄ omibus eis autem quorum erat maior aucto ritas defectum animi eius consolādo erigentibus. Ad manus secturi membra in lectulo componuntur. Soluūtūr nodi ligamentoz: nudatur loc⁹: inspicit medicus: ⁊ secundum illum sinum armatus atq̄ intentus inquirat. Scrutatur oculis: digitisq̄ cōtrectat. Tētat deniq̄ modis omnibus: inuenit firmissimam cicatricem. Jam illa letitie laus atq̄ gratiarum actio misericordi ⁊ omnipotenti deo: que fusa est omnium lachrymantibus gaudijs: non ē committenda meis verbis. Logitetur potius q̄ dicatur. In eadē carthagine innocentia religiosissima femina d̄ primarijs ipsius ciuitatis in mammilla cancrum habebat rem sicut medici dicunt nullis medicamentis sanabilē. Atq̄ ergo precidi solet membrum vbi nascitur ⁊ a corpore separari: aut vt a liq̄tanto diutius homo viuat fomentis ē pestis mitiganda frequētib⁹. Nā vt inde mortem quantūlibet tardius affuturā cōfidam⁹: secundū hippocratis vt fertur sntiam: omnis ē omittenda curatio. Hoc illa a peitō medico ⁊

domui familiarissimo acceperat: et ad solū deū se orādo conuenerat. Admonet in sōnis propinquāte pascha: ut in pte feminaz obseruati ad baptisteriūz q̄cūq̄ illi baptizata primit^o occurrisset: signaret ei locū signo crucis christi: fecit et p̄festi s̄aitas secuta ē. Medico sane qui ei dixerat ut nihil curatiōis adhiberet: si paulo diutius viuere uellet: cū insperisset eā postea et sanissimam cōperisset quā prius h̄ie illud malum tali inspectiōe cognouerat: q̄siuit ab ea uehemēt q̄d adhibuisset curatiōis: cupiēs q̄tū intelli dat nosse medicamētū quo hippocratis diffinitio uiceret. Cūq̄ ab ea q̄d faciū esset audisset: uoce uelut contēnētis et uultu et ita ut illa metuere ne aliq̄d cōtumeliosū uerbum p̄ferret i christum: religiosa uerbātate r̄ndisse fertur. Putabā inq̄t magnum aliq̄d te mihi fuisse dicturā. Atq̄ illa iā exhorrescente mox addidit. Quid grande fecit christus sanare cācrū: q̄ quadriduā mortuū suscitauit? Hoc ergo cū audisset: et uehemēt stomacharer in illa ciuitate atq̄ in illa p̄sōa n̄ utiq̄ obscura s̄cm taz ingēs miraculū sic late: hic eā et admonendā et pene obitū gandam putauit. Que cū mihi r̄ndissz non se in tacuisse: quesiuī ab eis quas forte tunc mōnas amicissimas secuz hēbar: utrū hoc antea scissent. R̄ndērūt se oīo nescisse. Ecce inquā: quō n̄ taces: ut nec iste audiāt q̄ tibi tanta familiaritate iungūt? Et qz breuiter ab ea quesiuērā: feci ut illis audiētib^o mltūq̄ mirantib^o et glorificātib^o deum totum ex ordine quemadmodum gestum fuerit indicaret.

m Endicū quendā podagricū i eadem urbe: qui cū dedisset nom̄ ad baptismū et p̄die q̄ baptizaret in sōnis a pueris nigris curatis quos itelligebat demones: baptizari eodem āno prohibi^o fuisse: eisq̄ nō obtēpans etiā

conculcātib^o pedes eius in dolore acerimū qualē nunq̄ expt^o ē estuassz: magisq̄ eos uincens lauacro regeneratiōis ut uouerat ablui non distulisset: i baptismate ipso n̄ solū dolore q̄ ultra solitū cruciabat: uex et podagra caruisse: nec āpius q̄ diu postea uixisset pedes doluisse quis nouit? Nos tñ nouimus et paucissimi fies: ad quos id potuit peruenire e uicio. Quidaz curbitanus n̄ solū a paralyti: ueruz et ab isormi pondē gēitaliū: cū baptizaret salu^o effect^o ē: et liberatus utraq̄ molestia tanq̄ mali nihil hūisset i corpore de fonte regeneratiōis ascendit. Quis hoc p̄t curubini nouit: et p̄t rarissimos aliquos qui hoc ubiq̄q̄ audire potuerūt? Nos autē cum hoc cōpissēm^o: iubente sancto ep̄o aurelio ē: ut ueniret carthaginem fecim^o: q̄uis a talib^o prius audierimus: de quoz si de dubitare non possemus.

v Ir tribunitius hespius q̄ apud nos ē: h̄z in̄ritorio iussalēsi fundū zubedi appellatū: ubi cū afflictiōe aialiū et seruoꝝ suoꝝ domuz suā spūum malignoꝝ uim noxiā p̄peti cōpissz: rogauit nostros me abn̄te p̄sbros: ut aliq̄s eoz illo p̄geret cuius orationibus cederent: p̄xit vn^o: obtulit ibi sacrificium corporis christi: orās quā tum potuit ut cessaret illa uexatio deoz p̄tinus misante cessauit. Accepit autē ab amico suo terrā s̄ctā d̄ hierosolymis alata: ubi sepultus christ^o die tertio resurrexit: eāq̄ suspenderat i cubiculo suo: ne quid mali ēt ipse patē. At ubi domus eius ab illa iestatione purgata ē: q̄d d̄ illa tra siēt cogitabat quā diutius in cubiculo suo reuerētie cā h̄ie nolebat: forte accidit: ut ego et collega tunc meus episcopus synistensis ecclesie maximin^o i primo cēmus: ueniremus rogauit: et uenimus. Cūq̄ omnia nobis retulisset: et hoc peruiit:

vt infodēt alicubi: atq; ibi oꝝonuz loc^o
fieret: vbi etiaz christiani possēt ad ce-
lebrāda que dei sunt congregari. Nō
restitūmus factum est. Erat ibi paraly-
ticus iuuenis rusticanus: qui hoc au-
dito petiuit a parentibus suis: vt illuz
ad eū locuz sanctuz n̄ cūtant afferrēt.
Quo cuz fuisset allat^o orauit: atz inō
continuo pedibus suis san^o abscellit.

O Ictoriana villa dī q̄ ab hippōe
regio minus. xxx. milib^o abest.
Memoria martyꝝ mediolanensium
ibi ē pthasiū z gervasiū. Portat^o ē illo
q̄dā adolescēs: q̄ cū die medio tpe esta-
tis equuz abluēt in fluminis gurgite
dēonē icurrit. Ibi cuz iacēt l^o proxim^o
morti: vlt^o sūllim^o mortuo: ad vesperti-
nos illuc hymnos z orationes: eū ācil-
lis suis z q̄basdā scīmōialib^o ex more
dñia possessiōis intrauit: atz hymnos
cantare ceperunt. Qua uoce ille qua-
si percussus excussus ē: z cuz terribili
fremite altare cōprehensum mouere
n̄ audiēs siue nō valēs: tanq̄ eo fuerit
alligat^o aut affixus tenebat: z cū gran-
di eiulatu parci sibi rogās cōfitebat v-
bi adolescentē z qn̄ z quō inuasit: po-
strēo se exiturum eē denuntiās: m̄bra
eius singula noiabat: que se āputatu-
rū exiens miabatur. Atq; inē hec v̄ba
discessit ab hoīe. Sed oculus eius in
maxillam fusus tēni nenula ab intioz
quasi radice pendebat: totūq; eius me-
diūm q̄b̄ nigellū fuerat albi cauerat.
Quo viso q̄ aderant: p̄currerāt aut̄ et
aliū vocib^o eius acciti: z se des p̄ illo i-
oꝝonē strauerant: q̄uis eū sana mente
stare gauderēt: rursus tñ p̄pter eius o-
culum cōtristati: medicū q̄rendū eē di-
cebant. Ibi marit^o sorozes eius q̄ euz
illo detulerat: potēs ē inq̄t deus scōz
oꝝonib^o q̄ fugauit demonē lum̄ ei red-
dē. Tūc sic potuit oculū lapsū atz pē-
dētē loco suo reuocatū ligauit oꝝonē
faciēs: nec nisi p^o. viij. dies putauit esse

soluendū. Qd̄ cū fecisset sāissimum in-
uēit. Sanati sunt illic z aliū de q̄b^o di-
cē longuz ē. Hipponensē quādā vir-
ginem scio: cū se oleo punxisset: q̄ pro
illa ozans p̄br̄ istillauerat lachrymas
suas: mox a demonio fuisse sanatam.

Scio et ep̄um semel pro adolescente
quez a demonio correptū vidit orasse
illūq; illico demone caruisse.

e Rat quidā senex florētius hip-
ponensis nē hō: z religiosus z
paup̄ q̄ sartozis se arte pascebat. Casu
lā pdiderat: z vñ sibi emeret: n̄ hēbat.
Ad .xx. martyres quoz memoria ap̄
nos ē celeberrima: clara voce vt vesti-
ret orauit. Audierunt euz adolescētēs
q̄ forte aderant irrisores: eūq; discedē-
tem exagitantes p̄sequebāt: quasi q̄ a
martyrib^o quinquagēos folles vñ ves-
timentū emēt petiuisset. At ille tacit^o
ambulans eiectuz grandez piscē palpi-
tantē vidit i littore: eūq; illis fauētib^o
atq; adiuuantib^o apprehēdit z cuidā
coco captus noīe christiano ad coq̄nā
conditoriam indicans quid gestum sit
trecentisfollib^o vendidit: lanā cōpara-
re inō disponēs: vt vxoz eius quō pos-
set ei quo indueret efficeret. Sz cocus
concidens piscem anulū aureū in ven-
triculo eius inuenit: moxq; misfatiōe
flexus z religione perterritus: hōi eū
reddidit dicēs Ecce quō te. xx. marty-
res vestierūt. Ad aquas tibiltanas
ep̄iscopo afferente Proiecto reliquias
gloriosissimi stephani martyris: ad e-
ius memoriā veniebant magne mul-
titudinis cōcursus z occursus. Ibi ce-
ca mulier vt ad ep̄um portantē pigno-
ra sacra duceret orauit: flores quos se-
rebat dedit recepit: oculis admouit: p-
tinus vidit. Stupentibus cunctis qui
aderant preibat exultans: viam car-
pens: z vie duceꝝ vltorius n̄ requirēs.

Memorati mēoriā martyris q̄ po-
sita ē in castello sinicēsi: q̄b̄ hipponēsi

colonie vicinum ē: eiusdem loci lucill⁹
 epus p̄p̄lo precedente atq; sequente i
 manu portabat. fistula cuius molesti
 a iandiu laborauerat: ⁊ familiarissi
 mi sui medici q̄ eā secaret vellent: ope
 riebat man⁹: illius ple sarcine vectati
 ōe. Ubi vō scas attigit reliq̄as repen
 te sanata ē. Nam deinceps eaz in suo
 corpore non inuenit.

e Ucharius p̄sbr̄ ex hispania ca
 lame hitans: vete morbo calclī
 laborabat. Per memoriā supradicti
 sancti martyris quam possidius illo
 aduexit epus: saluus fact⁹ ē. Idem ip
 se postea morbo alio preualeſcēte mō
 tuus sic iacebat: vt ei iaz pollices liga
 rent. Opitulatione mēozati martyris
 cuz de memoria ei⁹ reportata fuisset:
 ⁊ super iacentis corpus missa ipsius
 p̄sbr̄i tunica: suscitatus est. Fuit ibi
 vir in ordine suo primari⁹ noīe marti
 alis euo iam grauis: ⁊ multū abhor
 rens a religione christiana. Hēbat s̄ae
 fidelē filiam: ⁊ generū eodē āno bap
 tizatū. Qui cū eū egrotatē mltis ⁊ ma
 gnis precibus ⁊ lachrymis rogarēt vt
 fieret christian⁹: p̄sus abnuī: eosq; a
 se turbida indignatione s̄bmouit. Uti
 sum ē genero eius vt iret ad memori
 az scī stephāi: ⁊ illic quātū possz p̄ eo
 oraret: vt de⁹ illi daret bonā m̄tē qua
 credē non differret in christū: fec̄ hoc ī
 genti gemitu ⁊ fletu: ⁊ synceriter ardē
 te pietatis affectu. Dein abscedēs ali
 qd̄ de altari florū qd̄ occurrit tulit ei
 q; cū iam nox eēt ad caput posuit. Tē
 dormitū ē. Et ecce añ diluculū clamat
 vt ad epum curreret q̄ forte mecū tūc
 erat apō hipponē. Cum ergo eū audis
 set abntem venire p̄sbr̄os postulauit:
 vncrunt: ⁊ statim credē se dixit: admi
 rantib⁹ atq; gaudentib⁹ s̄ib⁹ baptiza
 r⁹ est. Hoc q̄ diu vixit i ore hēbat chri
 ste accipe sp̄m̄ meū: cum hec v̄ba be
 a. i. s̄s̄imi stephani qn̄ lapidatus est a

iudeis vltima fuisse nesciret: que huic
 q; vltima fuerunt. Nā non ml̄top⁹ ē
 ipse defunct⁹ ē. Sanati s̄unt illic p̄ eū
 dez martyrem ē tres podagrici: duo
 ciues: peregrinus vnus: s; ciues ōni
 mō: peregrinus autē per iuelationem
 qd̄ adhiberet qn̄ dolē audiuit: ⁊ cum
 hoc fecisset dolor continuo p̄quieuit.

a Ndur⁹ nomē e fundi: vbi ecclia
 est ⁊ in ea memoria stephāi pu
 erum quendam paruulum cū in area
 luderet: exorbitantes bones qui vehi
 culum trahabant rota obtriuerunt: ⁊
 confestim palpauit expirans. Hunc
 mater arreptum ad eandem memori
 am posuit: ⁊ non solum reuixit: veruz
 ē illesus apparuit. Sanctimonial⁹
 quedam in vicina possessione que cal
 paliana dicitur: cum egritudine labo
 raret: ac desparetur: ad eandem memo
 riam tunica eius allata est. Que ante
 q̄ reuocaretur illa defūcta est. Hac tñ
 tunica operuerunt cadauer eius parē
 tes: ⁊ recepto sp̄ritu salua facta est.
 Apud hipponem bassus quidam sy⁹
 ad memoriam eiusdem martyris ora
 bat pro egrotante ⁊ periclitāte filia: e
 oq; secum vestem eius detulerat: cum
 ecce pueri de domo cucurrerunt qui ei
 mortuam nunciarent. Sed cum oran
 te illo ab amicis eius exciperentur: p̄
 hibuerunt eos illi dicere ne per publi
 cum plangeretur. Qui cum domum
 redisset iam suorum eiulatus perso
 nantem: ⁊ vestem filie quam ferebat s;
 eā proiecisset: reddita vite ē. Rūsus
 ibidē apud nos hyrenei cuiusdā colle
 ctarij fili⁹ egritudine extict⁹ ē. Lūq; ia
 ceret cōp⁹ exaie: atq; alijs gemētibus
 ⁊ lamentantib⁹ exq̄e pararent: amico
 rum eius qd̄ā inter aliorum consolāti
 um verba suggestit: vt eiusdem mar
 tyris oleo corpus perungeretur: factū
 est: ⁊ reuixit. Itēq; apud nos vir tri
 bunitius eleusinus super memoriam

martyrꝫ q̄ in suburbão eius ē egritu-
dine exaiatū posuit infantulū filiū: 7 p̄
oionem quā multis cū lachrymis ibi
fudit uiuentem leuauit.

q Vid faciā: Urget huius opis i-
plēda promissio: vt non hic oīa
possim cōmemorare q̄ scio: 7 p̄caldū-
bio pleriqz n̄oz cum hec legent dole-
bunt me p̄termisisse tā mlta que vtiqz
mecum sciūt. Quos iā nunc vt ignos-
cant rogo: 7 cogitēt q̄ plixi laboris sit
facere: qđ me hic nō facē suscepti opis
necessitas cogit. Si. n. miracū sanita-
tuz vt alia taceaz ea t̄mō veli scribē:
que per hunc martyrē. i. gl̄iosissimuz
stephanum facta sunt in colōia cala-
si: 7 in nostra: plurimi conficiendi sūt
libri: nec tamen ōnia colligi potuerūt:
sed t̄m de quibus libelli dati sunt qui
recitarentur in populis. Id nanqz fie-
ri volumus: cuz videremus antiquis
silia diuinarum signa virtutū ēt n̄is
temporibus frequentari: 7 ea non de-
bere multorum notitie depire. Non
dū ē aut biennium ex quo apđ hippo-
nem regiū cepit esse ista mēoria: 7 ml-
tis qđ nobis certissimum ē n̄ datis li-
bellis de his que mirabiliter facta sūt:
illi ipsi qui dati sunt ad. lxx. ferme nu-
merū puenerant: qm̄ ista p̄scripsi: ca-
lame vō vbi 7 ipsa memoria prius eē
cepit 7 crebrius dantur: incōparabili
multitudine supant. Vrali ēt que co-
lonia vtice vicina ē: multa preclara p̄
eundem martyrē sc̄a cognouimus: cu-
iūs ibi memoria longe priusq̄ apud
nos ab ep̄o euodio constituta ē. Sed
libelloz dandoz ibi consuetudo non
ē: l̄ potius n̄ fuit: nā fortasse nūc eē iā
cepit. Cum. n. nup̄ illic eōmus petroni
iā clarissimā feminā q̄ ibi mirabiliter
ex magno atqz diuturno in quo medi-
corū adiutoria cuncta d̄fecerāt lāquo-
re sanata ē: hortati sumus volente su-
pradicti loci ep̄o vt libellū daret qui

recitaretur in populo: 7 obediētissime
paruit. In quo posuit ēt qđ hic reticē
non possum: q̄uis ad ea que hoc op̄
vrgent festinare compellar. A quodā
iudeo dixit sibi fuisse psuasū: vt anulū
capillatio viculo iſereret: quo sub ōni
veste ad nuda corporis cingēt: q̄ anul⁹
h̄ret sub gemma lapidem i renib⁹ iuē-
tum bouis. Hoc alligata quasi reme-
dio: ad sac̄ti martyris liūa veniebat.
Sed profecta a carthagine cum in cō-
finio fluminis bagrade i sua possessio-
ne māisset: surgēs vt iter peragēt: an̄
pedes suos illum iacentem anuluz vi-
dit: 7 capillatiam zonā qua fuerat al-
ligat⁹ mirata tētauit. Quaz cū oīo su-
is nodis firmissimis sicut erat cōpissz
astrictā: crepuisse atqz exilisse anuluz
suspicata ē. Qui ēt ipse cū integerrim⁹
fuisset inuēt⁹: future salutis quodāmō
pign⁹ de tanto miraculo se accepisse p̄
sūpsit atqz illud vinculū soluens: siml̄
cū eodez anulo picit in flumen. Non
credunt hoc qui ēt d̄m iesuz p̄ itegra
virginalia m̄is enixum: 7 ad discipu-
los suos ostijs clausis i gressum fuisse
n̄ credūt. Sed hoc certe q̄rant: 7 si v̄z
inuenerint: illa credant. Clarissima sc̄i
na est nobiliter nata: nobiliter nupta:
carthagine h̄itabat: ampla ciuitas am-
pla p̄sona rem querentes latere nō si-
nunt. Martyr certe ipse quo ipetrāte
illa sanata est: i filium p̄manētis virgi-
nis credidit: i eū q̄ ostijs clausis ad dis-
cipulos ingressus ē credidit. Postreō
prop̄ qđ oīa ista dicuntur a nobis in
eū qui ascendit in celū cum carne in q̄
resurrexerat credidit: 7 iō p̄ eum tāta
fiunt: qz p̄ ista fide aiām posuit.

f Junt ergo ēt nunc multa mira-
cula eodē deo faciente p̄ quos
vult: 7 quēadmōz vult: qui 7 illa que
legimus fecit: sed ista nec simillē inno-
tescunt: neqz vt non excidant animo
quasi clara memorie crebra lectione

tunduntur. Nam et ubi diligentia est quae nunc apud nos esse cepit: ut libelli eorum qui beneficia percipiunt recitentur in populo: semel hoc audiunt qui assidue pluresque non assunt: ut nec illi qui assuerunt post aliquot dies quod audierant mente retineant et vix quisquam reperitur illorum: qui ei quem non assuisse cognouerit indicet quod audiuit. Unum est apud nos factum non minus quam illa quae dixi: sed tam clarum atque illustre miraculum: ut nullum arbitrer esse hipponensium qui hoc vel non viderit: vel didicerit nullum qui obliuisci ulla ratione potuerit. Decem quidem fratres quorum septem sunt mares: tres femine: de cesarea capadociae suorum ciuium non ignobiles maledicto matris recenti patris eorum obitu destitute: quae iniuriam sibi ab eis factam acerbissime tulit: tali pena sunt diuinitus coerciti: ut horribiliter quaerentur omnes tremore membrorum. In qua fedissima specie: oculos suorum ciuium non ferentes: quaquaersum cuiusque ire visum est: toto pene vagabantur orbe romano. Ex his enim ad nos uenerunt duo frater et soror: paulus et paladia: multis alijs locis miseria diffamante iam cogniti. Uenerunt autem ante pascha ferme dies. xv. et ecclesiarum quotidie ingredienti: in ea memoria gloriosissimi stephani martyris frequentabant orantes ut sibi iam placaret deus: et salutem pristinam redderet. Et illic et quocumque ibant: conuertebant in se ciuitatis aspectum. Nonnulli qui eos alibi uiderant causasque tremoris eorum nouerant: alijs et cuiusque poterant indicabant. Uenit et pascha: atque ipso die dominico mane cum iam populus frequens presens esset: et loci sancti cancellos ubi martyrium erat idem iuuenis orans teneret: et repente prostratus est et dormienti simillimus iacuit: non tamen tremens sicut etiam per somnum sole-

bat: stupentibus qui aderant: atque alijs pauentibus alijs dolentibus cum eum quidam uellent erigere: nonnulli prohibuerunt: sed potius exitum expectandum esse dixerunt. Et ecce surrexit et non tremebat quoniam sanatus erat et stabat incolumis intuens intuentes. Quis ergo intuentium se tenuit a laudibus dei: Clamantius gratulantiisque uocibus ecclesia usquequaque completa est. Inde ad me curritur ubi sedebam iam processurus. Irruit alter quisque pro alterum: omnis posterior quasi nouum quod alijs prius dixerat nunciates. Neque gaudente et apud me deo gratias agente: ingreditur etiam ipse cum pluribus. Inclinator ad genua meae: rigitur ad osculum meum. Procedimus ad populum: plena erat ecclesia: praesentabat uocibus gaudiorum: deo gratias: deo laudes nemine tacente: hinc atque inde clamantium. Salutauimus populum et rursus eadem feruentiorum uoce clamabant. Facto tandem silentio scripturarum diuinarum sunt lecta sollennia. Ubi autem uentum est ad mel sermonis locum dixi pauca pro tempore et pro illius iocunditate letitiae. Magis. n. eos in ope diuino quandam dei eloquentiam non audire: sed praesideram permisi. Nobiscum homo prandit: et diligenter nobis omnes suae sine ac matris calamitatis indicauit historias. Sequenti itaque die pro sermonem redditum: narrationis eius libellum in crastinum populo recitandum promisi. Quod cum ex dominico pasche die tertio fieret: in gradibus exedrae in qua de superiore loquebar loco: feci stare ambos fratres: cum eorum legisset libellus. Intuebatur populus uniuersus sexus utriusque unum stantem sine difformi motu: alteram membrum omnibus contremmentem. Et qui ipsum non uiderant quod in eo diuinae misericordiae factum esset in eius sorore cernebant. Uidebant. n. quid in illo gratulandum: quod p

illa eēt orandū. Inter hec recitato eorum libello: de p̄spectu ppli eos abire precepi: ⁊ de tota ipsa cā aliquanto diligentiū ceperā disputare: cū ecce me disputāte voces alie de memoria martyris noue gratulationis audiunt. Lō uersi sunt eo qui me audiebant: cepūt q̄ p̄currē. Illa. n. ubi de gradibus descendit in quibus steterat: ad sanctum martyrem orā perexerat. Que mox vt cancellos attigit collapsa similiter velut frater eius post sōnuz sana surxit. Dum ergo requirerem q̄d factuz fuerit vnde ille strepitus let^o extiterit ingressi sunt cum illa in basilicam vbi eram: adducentes eaz sanā de martyris loco. Dum vō tantus ab vtroq̄ sexu admirationis clamor exortus est: vt vox continuata cū lachrymis. non videretur posse finiri. Perducta ē ad eum locū vbi pauloān steterat tremis exultabant eā silem fāi factā cui doluerant remansisse dissimilē: ⁊ n̄dū suas preces suas pro eaz iam tñ preuā voluntatem tam cito exauditam eē cecebant. Exultabant in dei laudem voce sine verbis tanto sonitu quantum n̄e aures vix ferre possent. Quid erat in corde exultantium nisi fides christi p̄ qua stephani sanguis susus est:

Quod vniuersa miracula que per martyres in christi nomine fiunt ei fidei testimonium ferant: qua i christuz martyres crediderunt. c. ix.

c Ut nisi huic fidei attestatur ista miracula: i qua christ^o predicatur resurrexisse in carne: ⁊ in celū ascēdisse cū carne: Nā ⁊ ipsi martyres huus fidei martyres. i. huus fidei testes fuerunt: huic fidei testimōiū phibētes mundū inimicissimū ⁊ crudelissimūz ptulerunt: eūq̄ non repugnādo sz moriendo vicerūt. Pro ista fide mōtūi s̄t qui hec a dño ipetrare p̄nt: propter cu

ius nomen occisi sunt. Pro hac fidē p̄cessit eorum mira patientia: vt in his miraculis tanta ista potētia sequētur. Nam si carnis in eternum resurrectio l̄ n̄ preuēit in christo: vl̄ n̄ neutra ē sic prenunciat a christo: l̄ sicut prenunciata ē p̄phetis a q̄bus p̄nūciat^o ē christus quare martyres tanta p̄nt. q̄ p̄ ea fide qua hec resurrectio predicat occisi sūt: Siue enim deus ipse per se ipm̄ miro modo quo res t̄pales operatur eternus: siue p̄ suos ministros ista faciat ⁊ eadem ipsa que per ministros facit: siue quedam faciat etiam per martyru sp̄us: sicut per homines adhuc i corpore constitutos: siue omnia ista per angelos quibus inuisibiliter imutabiliter ⁊ incorporabiliter imperat operetur: vt que p̄ martyres fieri dicuntur: eis orantibus tñ ⁊ ipetrantibus non etiam operantibus fiant siue alia istis: siue alia illis modis: qui n̄lō mō comprehendī a mortalibus possūt: ei profecto attestantur hec fidei: in qua carnis in eternum resurrectio predicatur.

Quanto dignius martyres honorantur: qui ideo multa mira obtinet: vt deus verus colatur: q̄ demones q̄ ob hoc quedam faciunt vt ipsi d̄ esse crederentur. c. x.

b It forte dictūri sunt etiaz deos suos aliqua mira fecisse. Bene: si iam incipiunt deos suos mortuis hominibus comparare: adūciunt etiam se habere deos ex hominib^o mortuis sicut herculem: sicut romulum: sicut alios multos quos in deorum numerum receptos opinantur. Sed nobis martyres non sunt d̄: quia vnum eundenque deum et nostrum scimus et martyrum: nec tamen miraculis que per memoriam martyrum nostrorum fiunt: ullo modo sūt

comparāda miracula que facta per tē
pla pehībentur illoꝝ. Veruz si qua si
milia vident. sicut a moyse magi pha
raonis: sic eoz dñi victi sunt a marty
ribus nostris: fecerunt autem illa de
mones eo fastu iperāte superbie quo
eorum dñi esse voluerunt. faciunt autē
ista martyres vel potius deus vlt orā
tibus aut cooperantibus eis: vt fides
illa proficiat qua eos non deos nros
esse: sed vnum deum nobiscuz hie cre
damus. Deniqz illis talibus dñs suis
7 templa edificauerunt: 7 statuerunt
aras: 7 sacerdotes instituerunt 7 sacri
ficia fecerunt: nos autem martyribus
nostris non templa sicut dñs: sed me
morias sicut hominibus mōtuis quo
ram apud deuz viuunt spiritus fabri
camus. Nec ibi erigimus altaria in q̄
bus sacrificemus martyribus: sed vni
deo 7 martyrum 7 nostro sacrificium
immolamus: ad quod sacrificium sic
homines dei qui mundum in eius cō
fessione vicerunt: suo loco 7 ordine no
minatur: non tamen a sacerdote qui
sacrificat inuocatur. Deo quippe non
ipsis sacrificat: q̄uis in memoria sacri
ficet eorum: quia dei sacerdos est non
illoꝝ. Ipsum vero sacrificium cōp̄
est christi: quod non offertur ipsis: q̄a
hec sunt 7 ipsi. Quibus igitur potius
credendum est miracula facientibus:
Eis ne qui seipfos volūt haberi deos
ab his quibus ea faciunt: an eis q̄ vt
in deum credatur quod 7 christus ē:
faciunt quicquid mirabile faciūt: Eis
ne qui sacra sua ēt crimina sua eē vo
luerūt: an eis qui nec laudes suas vo
lunt eē sacra sua: sed totū q̄ veraciter
laudantur ad eius gl̄iaz pficere i quo
laudantur: In dño quippe laudantur
anime eozum. Credamus ergo eis et
mira dicentibus 7 vera facientibus.
Dicendo .n. vera passi sunt vt possent
facē mira. In eis vis ē p̄cipuū q̄ chris
t̄ resurrexit a mortuis: 7 immortalitē

resurrectiōis in sua carne primus on
dit: qua nobis affutura vlt i principio
noui seculi: l̄ in huius sine pmisit.

Contra platōicos: q̄ d̄ naturalib̄
elementorum ponderibus argumētā
tur terrenum corpus in celo esse non
posse. c. xi.

c Contra qd̄ magnū dei donū rō
cinatores isti quozum cogitatio
nes dñs nouit qm̄ vane sunt: d̄ ponde
rib̄ elementorum argumētāt: qm̄. s.
magistro platone didicerunt mundi
duo corpora maxima atqz postrema
duobus medijs aere. s. 7 aqua esse co
pulata atqz coniuncta. Ac per hoc inq̄
unt: qm̄ terra ab hinc sursumuersus ē
prima: secunda aqua super terrā: tñ
aer super aquā: quartū s̄ aera celum:
ñ pōt eē t̄renū corp̄ in celo. Mōntis
.n. p̄p̄ijs vt ordinē suū teneāt: singla
elementa librant. Ecce qualibet argu
mētis d̄ipotētie dei hūana p̄tradicit istis
mītas quā possidet vanitas. Quid er
go faciūt i aere t̄rea tot corpora: cū a t̄
ra sit aer tertius. Nisi forte q̄ p̄ plūiaz
7 p̄naz leuitates d̄bauit aitiū t̄renis
corporib̄ vt portēt in aere: imōtalib̄
sc̄is corporib̄ hōiū ñ poterit d̄are
virtutē: qua ēt i sūmo celo valeant hi
tare: Aialia q̄s t̄rena q̄ volare ñ p̄t: i
quib̄ 7 hoies sūt: sicut s̄ aqua pisces
q̄ sunt aquaz aialia: ita s̄ t̄ra viuere
debuerunt. Cur ergo non saltez de fo
.i. de aquis: sed de elemento tertio ter
renum aial carpit hanc vitam: Qua
re cum pertieat ad t̄rā: in fo qd̄ s̄ t̄rā
ē elemēto viuē s̄ cogat p̄tinū suffoca
t̄: 7 vt viuat viuūt in t̄tio. An erat hic
ordo elem̄toꝝ l̄ pot̄ ñ i natura rez:
s̄ i istoꝝ argumētatiōib̄ d̄ficit: Omit
to dicere qd̄ iā in tridecimo libro d̄
xi: q̄ multa grauiā terrena sint cōpora
sicut plūbū: 7 formā tñ ab artifice acci
piant: q̄a natate valeant super aquā

⁊ vt accipiat qualitatem corpus humanum
 qua ferri in celum ⁊ esse possit in celo
 omnipotentis artificis contradi. Jam vero ⁊
 illud quod iam dixi superius: et istum
 considerantes atque tractantes elemen-
 torum ordinem: quo perfidat non inueniunt
 omni modo quid dicant. Sic est enim hinc
 sursum versus terra prima: aqua facta: tunc
 aer: quartum celum: vt si omnia sit aere natu-
 ra. Nam ⁊ aristoteles quidem corpus eam
 dixit: ⁊ plato nullum. Si quintum esset:
 certe superius esset ceteris. Cum vero
 nullum est: multo magis superat omnia
 In terreo ergo quid facit corpore? In
 hac mole quid agit subtilior omnibus?
 In hoc pondere quid agit leuius omnibus?
 In hac tarditate quid agit celerior omni-
 bus? Ita ne per huius tam excellentis
 nature meritum non poterit effici: vt
 corpus eius leuetur in celum: ⁊ cum va-
 leat nunc natura corporum terrenorum
 deprimere animas deorsum: aliquo modo
 ⁊ aere leuare sursum terrena corpora
 non valebunt: Jam si ad eorum mira-
 cula veniamus: que facta a deo suis
 opponunt martyribus nostris: nonne
 est ipsa pro nobis facere: ⁊ nobis repi-
 entur oio proficere? Nam inter magna
 miracula deorum suorum profecto ma-
 gnum illud est quod varro commemorat:
 Vestalem virginem cum piclitareret fal-
 sa suspitione de stupro: cribrum implese
 aqua de tyberi: ⁊ ad suos iudices nul-
 la eius parte stillate portasse. Quis aquam
 pondus cribrum tenuit. Quis tot ca-
 uernis patentibus nihil in terram cadere
 permisit. Resursum sunt: aliquis deus vt alii
 quis demon. Si deus: nunquid maior
 est deo qui fecit hunc mundum? Si de-
 mon: nunquid potentior est angelo qui
 deo seruit a quo factus est mundus? Si
 ergo deus minor vel angelus vel demon
 potuit pondus humidum elementi sic sus-
 pendere: vt aquarum videatur mutata
 fuisse natura: ita ne deus omnipotens
 qui ipsa creauit elementum terreum corpori

graue pondus adferre non possit: vt in
 eodem elemento habitet viuificatum
 corpus in quo voluerit viuificas spiritus;
 Deinde cum aerem medium ponant in-
 ter ignem desuper ⁊ aquam subter
 quid est quod eum inter aquam ⁊ terram se-
 pe inuenimus. Quid enim voluit esse nubes
 aquosas inter quas ⁊ maria aer medi-
 us inuenitur. Quoniam quiescens elementorum
 pondere atque ordine efficitur: vt torren-
 tes violentissimi atque vndosissimi an-
 tequam sub aere in terris curiant: sic aera in nubi-
 bus pedant. Cur denique aer est medi-
 us inter summa celi ⁊ ima terrarum. qua-
 quamuis orbis extendit: si locus eius inter ce-
 lum ⁊ aquas: sicut aquarum inter ipsas
 ⁊ terras est constitutus? Postremo si ita
 est elementorum ordo dispositus: vt secundum
 platonem duobus medijs. i. aere ⁊ aqua
 duo extrema id est ignis ⁊ terra iungantur:
 ceterique obtineat ille summus locus:
 hec autem imi velut fundamini mundi:
 dicitur: ideo in celo esse non potest terra:
 cur est ipse ignis in terra? Secundum
 hanc quippe rationem: ita ista duo ele-
 menta in locis proprijs imo ac summo te-
 rra ⁊ ignis esse debuerunt: vt quemadmo-
 dum noluit in summo esse posse quod
 imi est ita nec in imo posset esse quod
 summi est. Sicut ergo nullam putant
 esse vel futuram esse particulam terre in
 celo: ita nullam particulam videre de-
 buimus ignis in terra. Nunc vero non so-
 lum in terris verum etiam sub terris
 ita est: vt eum eructent vntes montium: proter
 quod in visibus hominum ⁊ esse ignis in terra:
 ⁊ eum nasci videmus ex terra quam qui-
 dem ⁊ de lignis ⁊ de lapidibus nascitur:
 que sunt corpora sine dubitatione terre-
 na. Sed ille inquit ignis est tranqui-
 lus: purus: innoxius: sempiternus: iste
 autem turbidus: fumeus: corruptibilis
 atque corruptor. Nec tamen corrumpit
 montes in quibus iugiter estuat ca-
 nasque terrarum. Verum esto: sit illi iste dis-
 silis: vt terrenis habitacionibus congruat.

Cur ergo nolunt vt credam⁹ naturaz
corporum terrenoz aliquñ incorrupti-
bilē factā celo conueniētē futurā: sicut
nunc ignis corruptibilis his puēt ter-
ris. Nihil igi⁹ afferunt ex pōderib⁹ atz
ordine elemētōrū: vñ ōipotenti deo q̄
minus faciat corpora n̄a talia vt etiā
in celo possint habitare p̄scribāt.

Contra calūnias infidelīū: q̄b⁹ chris-
tianos de credita resurrectione carnis
irridēt. c. xij.

f Ed scrupulosissime q̄rē z fidez
qua credim⁹ resurrecturā carnē
ita querendo assōlēt irridē: vtrū fetus
abōtiū resurgant. Et qm̄ dñs ait: añ
dico vobis capill⁹ capitis v̄i n̄ pibit:
vtrum statura z robur equalia futura
sint ōibus: an diuerse corporum quan-
titates. Si. n. equalitas erit corporuz
vñ hēbunt qd̄ hic non hūerunt i mo-
le corporis ibi abortiuū: si resurgent et
ipsi: aut si non resurgent: qz nec nati s̄
sed effusi: Eandem quēstionem de paz-
uolis versant: vñ illis mensura corpo-
ris quam nunc defuisse videmus acce-
dat: cum in hac etate moriūtur. Neqz
enim dicturi sumus eos non resurrec-
turos: qui n̄ solum generationis capa-
ces sunt: verum et regenerationis. De
iñ interrogāt quē modum ipsa equa-
litas hitura sit. Si. n. tam magni z tā
longi erunt ōes q̄ fuerunt quicunqz
hic fuerunt maximi atz longissimi nō
solū de paruulis s; z de plurimis ma-
gnis querunt: vñ illis accessurū sit qd̄
hic defuit: si hoc quisqz recipiet qd̄ hic
hūit. Si autem quod ait ap̄tus occur-
suros nos ōes in mensuram etatis ple-
nitudinē christi: z illud alteruz quos
predestinauit conformes fieri imaginē
filij sui: sic intelligendum ē: vt statura
z modus corporis christi ōium qui i
regno eius erunt humanoz corporū

sit sātūrus: multis erit inqunt de ma-
gnitudine z longitudine corporis detra-
hendū. Et vbi iā erit: capillus capitis
v̄i non pibit: si de ipsa corporis quan-
titate taz multum pibit: Quāuis z de
ipsis capillis possit inquiri: vtrū rede-
at quicquid tondentibus decidit. Qd̄
si redituruz ē: q̄s non exhorreat illam
deformitatē. Nā hoc z de unguib⁹ ui-
detur necessario secuturū: vt redeat tā
multum qd̄ corporis curatura defecu-
it. Et vbi erit decus: quod certe mai⁹
q̄ in ista eē corruptione potuit: in illa
iam immortalitate eē debeat: Si autē
non redibit: ergo peribit: quod igi⁹ inq-
unt: capillus capitis non peribit. De
macie qz vel pinguedine similiter dis-
putant. Nam si equales ōes erunt nō
vtriqz aliq̄ macri: aliq̄ pingues erūt. Ac-
cedet ergo alijs aliquid: alijs minuet.
Ac p̄ hoc n̄ qd̄ erat recipiendus: s; ali-
cubi addendum est qd̄ nō fuit: z alie-
bi perdendum qd̄ fuit. De ipsis etiam
corruptionibus z dilapsiōibus cōpo-
rum mortuoz: cum aliud vertat i pl-
uerem: in auras aliud exhaletur: siue
quos bestie siue quos ignis absūat:
naufragio vel quibuscunqz aquis ita
quidē peant: vt eoz carnes i humorē
putredo dissoluat: non mediocrit̄ per-
mouentur: atqz oia ista recolligi i car-
nē z reditegrari⁹ posse n̄ credūt. Lōsec-
tantur etiam quasdam feditates z vi-
tia siue accidant siue nascantur: vbi et
monstruosos part⁹ cū horrore atqz ir-
risione commemorant: z reqrunt que
nā cuiusqz deformitatis iurrectio sit
futura. Si enim nihil tale redire i cor-
pus hōis dixerimus: rñstionem n̄am
de locis vulnerū cū quibus dñm chri-
stum resurrexisse predicamus: se cōfū-
turos esse presumunt. Sed inf̄ hec
oia quēstio illa difficillima proponit:
in cuius carnem reditura sit caro qua
corpus alterius vescentis humana vi-
stera fame cōpellente nutrit. In carnē

quippe p̄uersa ē eius qui talib⁹ vixit a
lūmentis: ⁊ ea q̄ macies oñderat det̄
menta suppleuit. Utrū hoc illi redeat
hōi cuius caro prius fuit: an illi poti⁹
cuius postea facta est: ad hoc p̄cunctā
tur vt fidē resurrectiōis illudāt ac sic
anime humane aut alternantes sicut
ait plato veras ifelicitates falsasq; p̄
mittant beatitudines: aut p̄ multas
itidem p̄ diuersa corpora reuolutōes:
aliqñ tñ eā sicut porphyrius finit̄ mī
fias: ⁊ ad eas nunq̄ redire fateant nō
tñ corpus h̄ndo immortale sed corp⁹
ōmne fugiendo.

An abortiuū n̄ p̄tēat ad īsurrectio
nē si p̄tinent ad nūcēz mōtuoꝝ. c. xij.

a D hec ergo q̄ ab eozū pte cōtra
ria me dīgerente mibi videntur
opposita: mīfīcōrdia dei nīfibus meis
opem ferēte r̄ndeam. Abōtīuos fetus
qui cum iam vixissent in v̄o ibi sunt
mortui: resurrecturos vt affirmare ita
negare non audeo. Quāuis nō videā
quomodo ad eos non p̄tineat resur
rectio mortuoꝝ: si non eximunt̄ ō nu
mero mortuorum. Aut enim nō ōnes
mortui resurgunt: ⁊ erunt aliq̄e hūa
ne anime sine corporibus in eternū: q̄
corpora humana quamuis inter uisce
ra materna gestarūt: aut si ōnes hu
mane anime recipient resurgentia cor
pora sua que habuerūt v̄bicunq; ūiūē
tia: ac morientia reliquerunt: nō iūēio
quēadmodum dicam ad resurrectiōez
non p̄tineē mortuoꝝ quoscunq; mō
tūos ēt in vteris matrum. Sed vtrū
libet de his quisq; sentiat: qđ de iam
natis infantibus dixerimus: hoc ēt ō
illis intelligendum est si resurgent.

An infātes ī ea sint resurrecturi hī
tudine corporis: quā hīturī erant eta
tis accessu. c. xiiij.

q Quid ergo de infantibus dīcturi
sum⁹: nisi qz non in ea resurrec
turi sūt corporis exīgnitate qua mor
tui: s; qđ eis tardius accessuz erat t̄pe
hoc sunt illo dei opere miro atq; celez
rimo recepturi. In sētētia quippe dñi
vbi ait Capillus capitis v̄i n̄ p̄bit: dī
ctum est non defuturum esse quod fu
it: n̄ aut negatū ē affuturū esse qđ de
fuit. Defuit aut̄ infanti mortuo p̄fecta
quantitas sui corporis: p̄fecto quippe
infanti deest vtiq; p̄fectio magnitu
dinis corporalis: que cōm accesserit:
iam statura longior esse n̄ possit. Hūc
p̄fectionis modum sic h̄nt ōnes: vt
cū illo concipiant atq; nascant: s; h̄nt
ī rōne n̄ mole: sicut ipsa membra ōia
iam sunt latenter in semine: cum etiā
natis nonnulla adhuc desint: sicut de
res ac si quid eiusmodi. In qua ratiōe
vnus cuiusq; materia indita corporali
iam quodammodo vt ita dicam: īna
tum esse videtur quod nondū est: imo
quod latet: sed accessu temporis erit
potius apparebit. In hoc ergo infans
iam breuis aut longus est: qui breuis
longusve futurus est. Secundū hāc
rationem p̄fecto ī resurrectione cōpo
ris detrimēta corporis n̄ timent⁹: qz ⁊
si equalitas futura esset ōiū: ita ot ōes
vsq; ad gigantēas magnitudines pue
nīrent: ne illi qui maximi fuerūt mīn⁹
h̄ent aliquid in statura qđ eis p̄ sen
tentiam christi periret: qđ dixit nec ca
pillū capitis esse periturum: creatori
v̄tiq; qui creauit cūcta de nihilo: quō
deesse posset vñ adderet: qđ addendū
esse mirus artifex nosset.

An ad corporis dñici mōm ōiūz
mōtuoꝝ resurrecta sint corpora. c. xv.

f In v̄tiq; christ⁹ in ea mēsurā cor
poris in qua mortu⁹ est resurre
xit nefas ē dicē: cuz resurrectionis ōiū
tempus venerit accessuram corpori

eius eam magnitudinem quā n̄ h̄uit: quando in ea discipulis ī qua illis notus erat apparuit: vt longissimis fieri possit equalis. Si autem dixerim⁹ ad dñici corporis modum etiam quorum q̄ corpora maiora redigenda: peribit de mltōz corporibus plurimum: cuz ipse nec capilluz p̄iturū esse promisit. Restat ergo vt suā recipiat q̄sq̄ mēsurā: quam vel habuit in iuuentute etiā si senex ē mortuus: l̄ fuerat h̄iturus si añ ē defunctus. Atz illud quod cōmōmorauit apostolus de mensura etatis plenitudinis christi: aut propter aliud intelligamus dictū esse. i. vt illi capiti in populis christianis accedente oīum perfectione membrōz: etatis eius mēsurā compleatur: aut si hoc de resurrectione corporum dictū ē: sic accipiamus dictum: ut nec ultra nec infra iuuenilē formā resurgant corpora mortuoz: s̄z ī ea etate ⁊ robore usq̄ ad quā hic christuz peruenisse cognouimus. Circa triginta quippe annos definierunt esse etiaz seculi huius doctissimi homines iuuentutem: que cum fuerit proprio spatio terminata: inde iaz hominē in detrimenta vergere grauioris ac senilīs etatis: ⁊ ideo non esse dictū in mensuram corporis vel in mensurā stature: sed in mensuram etatis plenitudinis christi.

Qualis intelligentia sit scōz cōfōmatio ad imaginem filij dei. c. xvi.

¶ Illud ē q̄d ait predestinatos fieri conformes imaginis filij dei: potest ⁊ secundum interiorem hoīem itelli: vñ nobis alio loco dixit. Nolite conformari h̄ic seculo: s̄z reformamini in nouitate mētis vestre. Ubi ergo reformamur ne conformemur huic seculo: ibi cōformamur dei filio. Potest ⁊ sic accipi: ut quemadmodum ille nobis mōtalitate: ita nos illi efficiamur

immortalitate conformes: q̄d quidem ⁊ ad ipsam resurrectionem corporum p̄tiet. Si autē ē ī his v̄bis qua forma resurrectura sint corpora sumus admoniti: sicut illa mensura ita ⁊ ista ⁊ formatio non quantitatis itelligenda est s̄z etatis. Resurgent itaqz oēs tam magni corpore: q̄ vel erāt vel futuri erant iuuenili etate: q̄uis nihil oberit ēt si erit infantulis vel senil̄ corporis forma: vbi nec mentis nec ipsius corporis vlla remanebit infirmitas. Cū ēt si quis in eo corporis modo ī quo defunctus ē resurrecturuz vnunquēqz contendit: non est cū illo laboriosa cōtradictione pugnanduz.

An in suo sexu resuscitāda atz mēsurā sint corpora feminarum mortuarum. c. xvij.

¶ Non nulli p̄t hoc q̄ dictū ē: donec occurrat⁹ oēs ī vizz p̄fectū in mēsurā etatis plenitudinis christi: ⁊ conformes imaginis filij dei: nec in sexu femineo resurrecturas fēinas credunt: s̄z in virili oēs aiunt: qm̄ de⁹ solum virum fecit ex limo: femīnam ex viro. S̄z mihi melius sapē vident⁹ quī vtrūqz sexū resurrecturū eē nō dubitant. Nō. n. libido ibi exit q̄ confusiois est cā. Nam priusq̄ peccassent nudi erant: ⁊ non confundebantur vir ⁊ fēina. Corporib⁹ ergo illis vitia d̄trahē natura seruabitur. Non ē aut vitium sexus femineus: s̄z natura: que tunc q̄dē ⁊ a p̄cubitu ⁊ a partu imuis erit: erūt tamen membra feminea: non accommodata vsui veteri s̄z decori nouo: q̄ non alliciatur aspicientis p̄cupisētia que nulla crit: sed dei laudē sapientia atz clementia: quī ⁊ quod non erat fecit: ⁊ liberauit a corruptione quod fecit. Ut enī exordio generis humani de latere viri dormientis costa detracta femina fieret: christum ⁊ eccl̄az tali

facto iam tunc prophetari oportebat. Sopor quippe ille viri mors erat christi cuius exanimis in cruce pendentis latus lancea perforatum est: atque inde sanguis et aqua profluxit: que sacramenta esse nouimus quibus edificatur ecclesia. Nam hoc etiam verbo scriptura vsa est. vbi non legitur formauit aut finxit: sed edificauit eam in mulierem. Unde et apostolus edificationem dicit corporis christi: quod est ecclesia. Creatura est ergo dei femina sicut vir: sed ut de viro fieret unitas comedita est: ut autem illo modo fieret christus ut dictum est: et ecclesia figurata est. Qui ergo utrunque sexum instituit: utrunque restituet. Denique ipse iesus interrogatus a saduceis qui negabant resurrectionem: cuius septem fratrum erit uxor: quam singuli habuerunt: dum quisque eorum vellet defuncti semen sicut lex preceperat excitare: erratis inquit nescientes scripturas neque virtutem dei. Et cum aptus locus esset ut diceret de qua. n. me interrogatis vir erit ipsa non mulier: non hoc dixit: sed dixit: in resurrectione enim neque nubent: neque uxores ducent: sed sunt sicut angeli dei in celo. Equales utique angelis immortalitate ac felicitate: non carne sicut nec resurrectione qua non indiguerunt angeli: quia nec mori potuerunt. Nuptias ergo dominus futuras negauit esse in resurrectione non feminas: et ibi negauit: vbi talis quoad vertebatur: ut eam negato sexu muliebri celeritate facilitate dissolueret si eam ibi prenosceret non futuram: imo et futuram esse firmavit dicendo: non nubent quod ad feminas pertinet: nec uxores ducent quod ad viros. Erunt ergo que non nubere hic solent vel ducere uxores. sed ibi hoc non facient.

De viro perfecto. i. christo: et corpore. i. ecclesia que est ipsius plenitudo c. xvij.

Proinde quod ait apostolus occursum nos omnes in virum perfectum: totum usque ipsius circumstantiam lectionis considerare debemus: que ita se habet. Qui descendit inquit ipse est et qui ascendit super omnes celos: ut adimpleret omnia. Et ipse dedit quosdam quidem apostolos: quosdam autem prophetas: quosdam vero euangelistas: quosdam autem pastores et doctores: ad consummationem sanctorum in opus ministerii: in edificationem corporis christi: donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionem filii dei: in virum perfectum in mensuram etatis plenitudinis christi: ut ultra non simus paruuli lactati et circumlactati omni uero doctrine in illusionem hominum: in astutiam ad machinationem erroris. Veritate autem facientes in caritate augetur in illo pro omnia qui est caput christus. ex quo totum corpus connectum et compactum: pro omnem tactum subministrationis sum operationem in mensuram uniuscuiusque partis incrementum corporis facit in edificationem sui in caritate. Ecce qui est vir perfectus: caput et corpus quod consistat omnibus membris que suo tempore complebuntur. Quotidie tamen eadem corpori accedunt dum edificatur ecclesia: cui dicitur vos autem estis corpus christi et membra. Et alibi pro corpore inquit eius quod est ecclesia. Item alibi: vnus panis vnum corpus multi sumus. De cuius corporis edificatione et hic dictum est. Ad consummationem sanctorum in opus ministerii in edificationem corporis christi. Ac deinde subiectum est: unde nunc agimus: donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionem filii dei: in virum perfectum in mensuram etatis plenitudinis christi et cetera: donec eadem mensura in quo corpore intelligenda esset ostenderet dicens. Augetur in illo per omnia qui est caput christus: ex quo totum corpus connectum et compactum per omnem tactum

subministratiōis secundum operatio-
nem in mēsurā vniuscuiusq; ptis. Sic
ergo est mēsurā vniuscuiusq; ptis: ita
totius corporis quod oib⁹ suis ptib⁹
constat: vtiq; mensura plenitudinis
de qua dictū ē: i mēsurā etatis plenu-
dinis christi. Quā plenitudinē et illo
cōmēorauit loco vbi ait de christo. Et
ipsū dedit caput sup oēs ecclām q̄ est
corpus ei⁹: plēitudo ei⁹ q̄ oīa in oībus
adiplet verum si hoc ad resurrectiōis
formam in qua erit vnusquisq; referē-
dum esset: qđ nos ipediret noīnato vi-
ro intelligē et femina: vt vix p homie
positum accipem⁹: sicut i eo qđ dictuz
ē. Beatus vir qui timet dñm: vtiq; ibi
sunt et femine que timent dñm.

Quo oīa corporis vitia q̄ in hac vita
humano contraria sunt decori in re-
surrectione non sunt futura: vbi manē-
te naturali substantia in vnā pulchri-
tudinem et qualitas cōcurrēt et q̄ritas
.c. xij.

q̄ Quid iā rīdeam de capillis atq;
vnguīb⁹? Semel quippe itellec-
to ita nihil p̄tuz esse de corpore: vt o
forme nihil sit in corpore: sicut intell⁹ ea
que forme factura fuerūt enozmitatē
masse ipsi accessuz esse non locis in q̄
bus membrorum forma turpet. Ue-
lut si de limo vas fieret: quod rursus
in eundem limum redactum totum o
toto iterum fieret: n̄ eēt necesse vt illa
pars limi que in ansa fuerat ad ansaz
rediret: aut que funduz fecerat ipsa rursus
faceret funduz: dum tñ totum reu-
teretur in totum: id est totus ille lim⁹
in totum vas nulla sui perditā pte re-
mearet. Quapropter si capilli totiēs
tonsi unguēve defecti: ad sua loca o
formiter redeunt: non redibūt nec tñ
cuiq; resurgētī pibunt: qz in eādē car-
nem vt quecūq; ibi locuz corporis te-
neant seruata ptiū p̄gruentia materie

mutabilitate vertēt. Quāuis qđ ait
dñs capillus capitis vñ non peribit: n̄
de longitudine sed de numero capillo-
rum dictum multo aptius possit intel-
ligi. Unde et alibi dicit. Capilli capitis
vestri numerati sunt. Neq; hoc ideo
dixerim: qđ aliquid existiment corpori
cuiq; periturum qđ naturaliter ierat:
sed quod deforme natum fuerat: non
vtiq; ob aliud: nisi vt hinc quoq; oñ-
deretur qđ sit penalīs cōditio ista mor-
taliuz: sic esse rediturum: vt seruata in-
tegritate substantie sola substantie de-
formitas pereat. Si. n. statuam pōt ar-
tifex homo quam propter aliquā cāz
deformez fecerat: constare et pulcheri-
mam reddere: ita vt nihil inde substā-
tie sed sola deformitas pereat: ac si qđ
in illa figura priore indeceter extabat:
nec parilitati partium congruebat:
de toto vnde fecerat amputare atq; se-
parare: sed ita conspargere vniuerso:
atq; miscere: vt nec feditatē faciat nec
minuat quantitatem: quid de omni-
potente artifice sentiendum est? Ergo
ne non poterit quasq; deformitates
humanorum corporum non modo v-
sitas: verum etiam raras atq; mon-
struosas que huic misere vite congru-
unt: abhorrent aut ab illa futura felic-
tate sanctorum: sic auferre aut pdē: vt
quecunq; earuz faciunt et si naturalia
tamen indecora excrementa substātie
corporalis: nulla eius diminutiōe tol-
lantur? Ac per hoc nō ē macris pigui-
busve metuendū: ne ibi et tales sint
quales si possēt nec hic esse voluissēt.
Omnis enim corporis pulchritudo ē
partium congruentia cum quadā co-
loris suauitate. Vbi autem non ē par-
tium congruentia: aut ideo qđ offēdit
qz puū ē: aut iō qz paz: aut iō qz nīmī-
um. Proīn nulla erit deformitas quā
facit incōgruētia ptiuz: vbi et q̄ parua
sē corrigentur: et quod minus est qđ de-
cet: vnde nouit in die supplebitur: et

quod plus est quod decet: matie seruata integritate detrahet: Coloris poro sua uitas quanta erit: ubi iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui: Que claritas in christi corpore: cum resurrexit ab oculis discipulorum potius abscondita fuisse quam defuisse credenda est. Non enim eam ferret humanus atque infirmus aspectus quam ille a suis ita debet attendi: ut posset agnosci. Quo pertinuit et ut incredulantibus ostenderet suorum uulnerum cicatrices: ut et cibum potumque sumeret non alimentorum indigentia: sed ea qua et hoc poterat potestate. Cum autem aliquid non uideretur: quousque assit: a quibus alia que pariter assunt uidentur: sicut illam claritatem dicimus affuisse non uisam a quibus alia non uidebantur aorasia grece dicitur: quod nostri interpretes latine dicere non valentes in libro geneleos cecitatem interpretati sunt: hanc enim passi sunt sodomite quando querebant ostium iusti uiri: nec poterant inuenire. Que si cecitas fuisset qua sit ut nihil possit uideri: non ostium quo ingreduntur: et duces itineris a quibus inde abducerentur inquirerent.

Quia in resurrectione mortuorum natura corporum quibuslibet modis dissipatorum in integrum uincens inuocanda erit. c. xx.

Non scio quo autem modo sic afficiamur amore martyrum beatorum: ut uelimus in illo regno in eorum corporibus uideri uulnerum cicatrices: que pro christi nomine pertulerunt. Et fortasse uidebimus. Non enim deformitas in eis sed dignitas erit: et quedam quousque in corpore non corpori sed uirtutis pulchritudo fulgebunt. Nec ideo tamen si aliqua martyribus amputata et ablata sunt membra: sine ipsis membris erunt in resurrectionem mortuorum quibus dicitur: capilli capitis uestri non peribunt. Sed si hoc decebit in illo nouo seculo: ut in

dicia gloriosorum uulnerum in illa immortalis carne cernantur: ubi membra ut preciderentur percussa vel secta sunt: ibi cicatrices sed tamen eisdem membrum redditus non perditis apparebunt. Quousque itaque omnia que acciderunt corpori uicia tunc non erunt: non sunt tamen deputanda vel appellanda uicia sed uirtutis indicia. Absit autem ut ad resuscitanda corpora uicia reddenda: non possit omnipotentia creatoris omnia reuocare: que uel bestia uel ignis absumpsit uel quicquid in puluerem cinerem uel collapsum: uel in humorem solutum: uel in auras est exhalatum. Absit ut sinus ullus secretorum nature ita recipiat aliquid subtractum sensibus nostris ut omnium creatoris aut lateat cognitionem: aut effugiat potestatem. Deus certe uolens sicut poterat diffinire cetero tantus auctor ipsorum mens quoddam est inquit soluta et libera: secreta ab omni concretionem mortali: omnia sentiens et mouens ipsaque predicta motu se perpetuo. Hoc autem reperit in doctrinis magnorum philosophorum. Ut igitur enim ipsos loquar: quomodo aliquid uel latec omnia sentientem: uel irreuocabiliter fugit omnia mouentem? Unde itaque etiam questio illa soluenda est que difficilior uidetur ceteris: ubi queritur: cum caro mortui hominis etiam alterius sit uiuentis caro: cui potius eorum in resurrectione reddatur. Si enim quispiam confectus fame atque compulsus uescatur cadaueribus hominum quod malum aliquotiens accidisse et uetus testatur historia et uiciorum tempus infelicia experimenta docuerunt. Non quisquam ueridica ratione contendet. totum digestum fuisse per imos meatus: nihilque inde in eius carne mutatum atque reuersum: cum ipsa macies que fuit et non est: satis indicet que illis escis detrimenta suppleta sint. Jam itaque aliqua pauloante premisi que ad istum

quoque nondum soluenda vale debe-
bunt. Quicquid enim carnis exhaustit fa-
mes utique in auras est exhalatus. Unde di-
ximus omnipotentem deum posse reuo-
care quod fugit. Reddetur ergo caro illa
hominis in quo esse caro humana primitus
cepit: ab illo quippe altero tanquam mu-
tuo sumpta deputanda est: que sicut es
alienum redhibenda est nisi sumpta est.
Sua vero illi quem fames exinanierat:
ab eo qui potest etiam exhalata reuoca-
re reddetur. Quamuis etsi omnibus
perisset modis: nec ulla eius materies
in ullis nature latebris remansisset nisi
vellet eam repararet omnipotens. Sed
propter sententiam veritatis qua dic-
tum est: capillus capitis vestri non pi-
bit: absurdum est ut putemus: cum ca-
pillus hominis perire non possit: tan-
tas carnes fame depastas atque consump-
tas perire potuisse. Quibus omnibus
pro nullo modico consideratis atque trac-
tatis hec summa perficitur: ut in resurrectione
carnis in eternum eas mensuras habeat
corporum magnitudo: quas habebat
perficiende siue perfecte cuiusque indita
corpori ratio iuuentutis in membro-
rum quoque omnium modulis congruo
decere seruato. Quod decus ut seruetur:
si aliquid demptum fuerit indecē-
ti aliquid granditati in parte aliqua
constitute: quod per totum spergatur ut
neque id pereat et congruentia partium
ubi que teneatur non est absurdum ut ali-
quid inde etiam stature corporis addi
posse credamus cum omnibus partibus
ut decorem custodiant id distribuitur
quod si enormiter in vna esset: utique non
deceret. Aut si contenditur in ea quen-
que statura corporis resurrecturam esse
in qua defunctus est: non pugnaciter
resistendum est tantum absit omnis
formitas: omnis infirmitas: omnis tarditas:
omnisque corruptio: et si quid aliud illud
non decet regnum in quo resurrectionis et pro-
missionis filii equales erunt angelis

dei: si non corpore: non etate: certe felici-
tate.

De nouitate corporis spiritalis in
quam sanctorum caro mutabitur. c. xxi.

Et constituetur ergo et quicquid est cor-
poribus uiuis: vel post mortem de-
cadaveribus perire: et sic cum eo quod in
sepulchris remansit: in spiritalis corpo-
ris nouitate ex animalis corporis ue-
tustate mutatum resurget incorrupti-
one atque immortalitate vestitum. Sed
etsi vel casu aliquo graui: vel inimico-
rum inanitate totum periret: conteras in
puluerem: atque in auras vel in aquas
dispersum: quantum fieri potest nusquam esse
sinatur: omnino nullo modo subtrahi
poterit omnipotentie creatoris: sed ca-
pillus in eo capitis non peribit: erit er-
go spiritus subdita caro spiritualis: sed tamen
caro non spiritus: sicut carni subditus
fuit spiritus ipse carnalis: sed tamen spiritus
non caro. Cuius rei experimentum ha-
bemus in nostre pene deformitate. Non
enim secundum carnes: sed utique secun-
dum spiritum erant carnales quibus
apostolus ait. Non potui vobis loqui
quasi spiritalibus: sed quasi carnalibus.
Et homo spiritualis sic in hac vita videtur:
tamen corpore adhuc carnali sit: et vi-
deat aliam legem in membris suis re-
pugnantem legi mentis sue. Erit autem
etiam corpus spirituale: cum eadem caro
sic resurrexit: ut fiat quod scriptum est.
Seminatur corpus animale: resurget
spiritalis: que sit autem et quod magna cor-
poris spiritualis gratia que nondum venit
in experimentum: vereor ne temerarium
sit omne quod de illa profertur eloquium.
Veruntamen quod spei nostre gaudium
propter dei laudem non est tacendum:
et de intimi ardentis sancti amoris me-
dullis dictum est: domine dilexi decorem
domus tue: de donis eius que in hac
uita eruosissima bonis malisque largitur

ipso adiuuante cōliciamus: ut possu-
mus: quātū sit illud qđ nondū exper-
ti utiq; digne eloq; n̄ ualemus. Omít-
to enim quando fecit hominem rectū:
omitto uitā illā duorū coniugū in pa-
radisi fecunditate felicē: quando tam
breuis fuit ut ad nascentiū sensū nec
ipsa peruenerit in hac quā nouimus i
qua adhuc sumus: cuius tentationes
imo quā totā tentationē q̄diū in ea
sumus: quātūlibet proficiamus ppeti
n̄ desinim? q̄ sit iudicia circa gñs hūa-
nū bōitatis dei q̄s poterit explicare?

De miseris ac mal' q̄bus humanū
genus merito prime preuaricationis
obnoxii est: et a q̄bus nemo nisi per
christi gratiam liberatur. cap. xxij.

n Am quod ad primam originē
pertinet omniūz mortaliū pge-
niem fuisse damnatā: hec ipsa uita si
uita dicenda est: tot et tantis mal' ple-
na testatur. Quid enim aliud idicat
horrenda quedā profunditas ignozā-
tie ex qua omnis error existit: qui oēs
filios adam tenebroso quodā sinu su-
scipit: ut homo ab illo liberari sine la-
bore: dolore: timore nō possit. Quid
amor ipse tot rerū uanarū atq; noxi-
arū: et ex hoc mordaces cure: pturba-
tōes: merores: formidines: ifana gau-
dia: discordie: lites: bella insidie: zacū-
die: inimicitie: fallacia: adulatio: fraus
furtū: rapia: perfidia: superbia: ābitio
inuidentia: homicidia: patricidia: cru-
delitas: seuitie: nequitia: luxuria: petu-
lātia: ipudentia: ipudicitia: fornicatio-
nes: adulteria: incesta: et cōtra naturā
utriusq; sexus tot supra atq; imūdi-
tie: quas turpe ē etiā dicere: sacrilegia
hereses: blasphemie: perurū: oppres-
siones innocentū: calūnie: circūuētio-
nes: preuaricatōes: falsa testimonia:
iniqua iudicia: uiolētia: latrocinia: et
quicquid talū malorū in mentē nō ue-

nit: et tamen de uita ista hominum n̄
recedit. Uerū hec hominū sunt malo-
rū: ab illa tñ erroris et pueri amoris
radice ueniētis: cū qua oīs filius adā
nascitur. Nā quis ignozat cū quanta
ignorantia ueritatis: que iā in infanti-
bus manifesta est: et cū quanta abun-
dantia nane cupiditatis que i pueris
incipit apparere: homo ueniat i hanc
uitā: ita ut si dimittat uiuere ut uelit
et facere quicquid uelit in hec facinora
et flagitia que cōmemorauit et que cō-
memorare non potui uel cuncta uel
multa perueniatur. Sz diuina guber-
natione non oīno deserente dānatos:
et deo non continente in ira sua mise-
rationes suas: in ipsis sensibus gene-
ris humani prohibitio et eruditio cō-
tra istas cū q̄bus nascimur tenebras
uigilant: et cōtra hos ipetus opponū-
tur: plene tamen etiā labor et dolor.
Quid enim sibi uolunt multimode
formidines: que cohibendis puuloz
uanitatibus adhibēt. Quid pedago-
gi: quid magistri: quid ferule: qđ lo-
ra: qđ uirge: quid disciplina illa qua
scriptura sancta dicit dilecti filij late-
ra esse tundēda: ne crescat idonitus:
domariq; iā durus aut uix possit: aut
fortasse nec possit? Quid igit agitur
his penis oibus: nisi ut debellet iperi-
tia: et praua cupiditas refrenetur: cuz
quibus malis i hoc seculo uiuimus.
Quid est enī quod cum labore memi-
nimus: sine labore obliuiscimur: cum
labore discimus: sine labore nescim?:
cum labore stenui: sine labore fertes
sumus. Nōne hinc appet i quo uelut
pondere suo procliuis et prona sit ui-
tiosa natura: et quāta ope ut hinc libe-
ret indigeat: desidia segnitia: pigritia:
negligentia. Uitia sunt utiq; quibus
labor fugitur: cū labor etiā ipse q̄ est
utilis pena sit Sz preter pueriles pe-
nas sine quibus disci non pōt quod
maiores uolunt: q̄ uix aliquid utilitez

uolunt: quot ⁊ quantis penis genus
agitur humanū: que non ad malici
az nequitiaq; iniquorū: sed ad condi
tionē pertinent miseriaq; cōmunem:
quis ullo sermone dixerit: quis ulla
cogitatione cōprehendit: quantus est
metus: quāta calamitas ab orbitati
bus atq; luctu: a dānis ⁊ dānatoibus
a deceptionibus ⁊ mendacijs hoīum
a suspicionibus falsis: ab omnibus ui
olentis facinoribus ⁊ sceleribus alie
nis: quādo quidē ab eis ⁊ depredatio
⁊ captiuitas: ⁊ uīncula ⁊ carceres: et
exilia ⁊ eruciatu: ⁊ āputatio mēbro
rū ⁊ priuatio sensuū: ⁊ oppressio cor
poris ad obscenā libidinem opprimē
tis explendā: ⁊ alia multa horrenda
sepe contingunt. Qui ab inumeris ca
sibus qui forisecus corpori formidā
tur: estibus ⁊ frigoribus: tēpestatib⁹:
ībribus: alluuiionibus: coruscatione:
tonitru: grādine: fulmine: motib⁹ hia
tibusq; terraz: oppressionibus ruina
rū: ab offensionibus ⁊ pauore ul' etiā
malitia inuentorū: a tot uenenis fru
ticū: aquarū: aurarū: bestiarū ac fera
rū: uel tantūmō molestis: uel etiā mō
riferis moribus: a rabie que contigit
ex rabido cane: ut etiā blanda ⁊ amī
ca suo domino bestia: nōnunq; uehe
mētius ⁊ amarius q̄ leones dracōes
q; metuat: faciatq; hominē quē forte
cōtaminauerit cōtagione pestifera ita
rabiosum: ut a parētibus: coniuge: fi
lijs: peius omni bestia formidet. Que
mala patiuntur nauigantes: Que ter
rena itinera gradientes: Quis ambu
lat ubicunq; non inopinatis subiacēt
casibus: De foro quidā rediēs domū
sanis pedibus suis cecidit: pedē fregit
⁊ ex illo uulnere finiuit hanc uitam.
Quid uidetur sedēte securius: De sel
la ī qua sedebat cecidit heli sacerdos
⁊ mortuus est. Agricole imo uero oēs
hoies: quot et quantos a celo ⁊ terra
uel a pñitiosis animalibus casus me

tuunt agrorū fructibus. Solent tñ d
frumentis tandē collectis: ⁊ recondi
tis esse securi. Sed quibusdā qd noui
mus: prouentum optimū frumētōz
fluuius improuifus fugientibus hoī
b⁹ de horreis eiecit atq; abstulit. Lō
tra milleformes demonū incurfus q̄
innocentia sua fidit: quando quidē ne
quis fideret etiā puulos baptizatos
quibus certe nihil est inocentius ali
quando sic uerāt ut eis maxime deo
ista sinente mōstretur huius uite flen
da calamitas: ⁊ alterius desideranda
felicitas. Jā uero de ipso corpore tot
existūt morborum mala: ut nec libris
medicorum cūcta cōprehēsa sint: in
quorū pluribus ac pene omnibus eti
am ipsa adiuuētā ⁊ medicamēta tor
mēta sunt: ut hoies a penaruz exitio
penali eruātur auxilio. Nōne ad hoc
perduxit sitiētes homines ardor im
manis: ut urinam quoq; humanam
uel etiā suam biberēt: Nōne ad hoc
fames ut a carnibus hominum absti
nere se nō possent: nec inuētos homi
nes mortuos. sed propter hoc a se oc
cisos: nec quoslibet alienos: uerū etiāz
filios mēs incredibili crudelitate quā
rabida esuries faciebat affumerent.
Ipse postremo somnus qui proprie
quietis nomē accepit: quis uerbis ex
plicet sepe somniorum uisis q̄ sit inq̄
etus ⁊ q̄ magnus licet falsarum rerū
terroribus: quas ita exhibet ⁊ quodā
modo exprimit: ut a ueris eas discer
nere nequeamus: animam miserā sen
susq; perturbet. Qua falsitate uisoz
etiā uigilantes in quibusdā morbis
⁊ uenenis miserabilis agitatur: q̄
uis multimoda uarietate fallacie ho
mines etiam sanos maligni demones
nonnūq; decipiāt talibus uisis: etiā si
eos p̄ hec ad sua traducere nō potue
rūt sensus eorū: tamē solo appetitu
qualicūq; psuadēte falsitatis illudāt:
Ab huius tā misere quasi quibusdā

iferis uite: nō liberat nisi gratia saluatoris christi dei ac dñi nostri: hoc enī nomen est ipse iesus: interpretatur q̄p pe saluator: maxie ne post hāc miserior ac sepiterna suscipiat: nō uita sed mors. Nā in ista quāuis sint perfecta ⁊ per sāctos curationū magna solatia tñ iō nō semp etiā ipsa beneficia tribuunt petentib⁹: ne ppter hoc religio q̄ratur que ppter aliā magis ubi mala nō erunt oio ulla querenda est. Et ad hoc meliores quosq̄ in his malis adiuuat gratia: ut quato fideliore tāto fortiore corde tolerant: ad quā rē etiā philosophiā pdesse dicunt docti hui⁹ seculi: quā dī quibusdā paucis ut ait tullius uerā dederunt. Nec hōibus inquit ab his ante datum est maius donū: aut potuit ullū dari: usq̄ adeo et ipsi cōtra quos agimus quoquomō cōpulsī sunt: in habenda nō quacūq̄ sed uera philosophiā diuinā gratiam cōfiteri. Porro si paucis diuinitus datū est uere philosophiē cōtra miserias huius uite unicā auxiliū: satis et hinc apparet humanū genus ad luendas miseriarū penas esse damnatū. Sicut autē hoc ut fatent nullū diuinū maius esse donū: sic a nullo deo dari credendū est: nisi ab illo quo ⁊ ipsi q̄ multos deos colunt nullū dicūt esse maiorē.

De his que pref̄ illa mala que hōis malisq̄ cōia sunt ad iustorū laborez specialiter pertinet. cap. xxxij.

p Reter hec autē mala huius uite bonis malisq̄ cōia. habent i iusti etiā proprios quosdā labores suos: quibus aduersus uitia militant ⁊ in talium preliorū tentationib⁹ periculisq̄ uersant. Aliquando enim concitatus: aliquando remissius: non tñ desinit caro cōcupiscere aduersus spiritū: ⁊ spiritus aduersus carnē: ut nō ea que uolumus faciamus: omnē ma-

lā cōcupiscentiā cōsumendo: sed eam nobis quantū diuinitus adiuti possumus nō ei consentiendo subdam⁹: uigilīs cōtinuis excubantes ne opinio uerisimilis fallat: ne decipiat fmo uerfutus: ne se tenebre alicuius erroris effundant: ne quod bonū est malum: aut qđ malum bonū esse credat. Ne ab his que agenda sunt metus reuocet: ne in ea que agenda nō sunt cupido precipitet: ne sup iracundiā sol occidat: ne inuicicie prouocet ad retributionē mali pro malo: ne absorbeat inhonestā uel imoderatā tristitia: ne i pertendorū beneficiorū ingerat mēs ingrata torporē: ne maledicis rumoribus bona cōscientia fatiget: ne temeraria suspicio nostra decipiat: ne aliena de nobis falsa nos frangat: ne regnet peccatū in nostro mortali corpore ad obediēdū desiderijs eius: ne mēbra nostra exhibeant iniquitatis arma peccato: ne oculus sequat cōcupiscentiā: ne uindictādi cupiditas uincat: ne i eo qđ male delectat uel uisio uel cogitatio demoret: ne improbi aut idecens uerbū libenter audiat: ne fiat quod nō licet etiā si liber: ne i hoc bello laborū periculorūq̄ plenissimo: ul de uiribus nostris speret facienda uictoria: ul uiribus nostris nostra facta tribuantur: sed eius gratie de quo ait apostolus. Gracias autē deo q̄ dat nobis uictoriā p iesū christū dominū nostrū. Qui ⁊ alio loco. In his iquit oibus superuincimus p euz qui dilexit nos. Sciam⁹ quantalibet uirtute preliandi uitijs repugnemus: uel etiāz uitia superemus uel subiugemus: quādiū sumus in hoc corpore nobis deesse nō posse: uide dicamus deo dimitte nobis debita nostra. In illo autem regno ubi semp cū corporibus immortalibus erimus: nec prelia nobis erūt ulla: ⁊ debita que nusquā ⁊ nunquaz eēt si natura nostra sicut recta creata

ē permaneret. Ac per hoc etiā iste tūc
 conflictus in quo piclitamur: 7 ō quo
 nos uictoria nouissima cupimus libe
 rari: ad uite huius mala ptinet quaz
 tot tantozūq; testimonio malorum p
 bauimus esse damnatam.

De bonis quibus etiā hanc uitam
 damnationi obnoxiam creator imple
 uit. cap. xxiij.

n Unc iā cōsiderandū est hāc sp/
 sam miseris generis humani i
 qua laudat iustitia punientis qualibz
 7 q̄ multis ipluerit bonis eiusdē bo
 nitas cūcta que creauit administrātis
 primū benedictionē illā quā protule
 rat ante peccatū dicens. Crescite 7 m̄
 tiplicamini 7 replete trā: nec post pec
 catū uoluit inhibere: mansitq; i stirpe
 dānata donata fecunditas: nec illā uī
 mirabilē seminum: imo etiā mirabi
 liorē q̄ efficiuntur: 7 semina indita cō
 poribus humanis 7 quodāmodo in
 texta: uitiū peccati potuit auferi: quo
 nobis ipacta est etiā necessitas mōris
 sed utrūq; simul currit isto quasi flu
 uio atq; torrente generis humāi ma
 lū quod a parente trahit: 7 bonuz qd
 a creante tribuit. In originali malo
 duo sunt: peccatū atq; suppliciu. In
 originali bono alia duo propagatio 7
 cōfirmatio. Sed quantū ad presentē
 pertinet intētionē nostrā: de mal̄ quo
 rū unū de nostra uenit audacia id est
 peccatū: alterū de iudicio dei id ē sup
 pliciu: iā satis diximus. Nunc de bo
 nis dei que ipsi quoq; uitiāe damna
 teq; nature cōtulit: siue usq; nūc con
 fert dicere institui. Neq; enī dānando
 aut totum abstulit quod dederat: alio
 quin nec esset omnino: aut remouit a
 sua potestate etiā cū diabolo penalit̄
 subdidit: cū nec ipsum diabolū a suo
 alienauerit ipeio: quandoquidem ut
 sp̄ius quoq; diaboli natura subsistat:

ille facit qui sūme est: 7 facit esse q̄cqd
 aliquo modo est. Duū igitur illorū q̄
 diximus bona: etiā in natura peccato
 uitata supplicioq; damnata: de boni
 tatis eius quodā ueluti fonte manare
 propagationē: in primis mundi ope
 ribus benedictōe largitus est: a q̄bus
 operibus die septio requieuit. Cōfir
 matio uero in illo eius opere est: quo
 usq; nunc operat. Efficacē quippe po
 tentiā suā si rebus subtrahat: nec pro
 gredi poterant 7 suis dimensis moti
 bus peragere tēpora: nec prorius i eo
 q; create sunt aliquatēus pmanebūt.
 Sic ergo creauit hominē deus: ut illi
 adderet fertilitatē quandā qua alios
 hoies propagaret: cōgenerans eis eti
 am ipsā propagādi possibilitatē non
 necessitatē. Quibus tamē uoluit hōi
 bus abstulit eā deus: 7 steriles fuerūt.
 Nō tamē generi humano abstulit se
 mel datā prius duobus coniugibus
 benedictionē generādi. Nec ergo pro
 pagatio quāuis peccato ablata nō fu
 erit: nō tamen etiā ipsa talis est: qual
 fuisse si nemo peccasset. Ex quo enī
 homo in honore positus posteaq; de
 liquit cōparatus est pecoribus: simili
 ter generat. Non in eo tamen penitus
 extincta est quedā uelut sintilla ratio
 nis in qua factus est ad imaginē dei.
 Huic autē propagatōi si cōformatio
 non adhiberet: nec ipsa in sui generis
 formas modosq; procederet. Si enī
 non cōcubuisse hoies: 7 nihilomin?
 deus uellet iplere terras hominibus:
 quomō creauit unū sine cōmixtione
 maris 7 femine: sic posset omnes: con
 cumbentes uero nisi illo creante gene
 rantes esse nō possūt. Sicut ergo ait
 apostolus de institutōe sp̄ritali qua
 homo ad pietatē iustitiāq; formatur:
 neq; qui plantat est aliquid neq; qui
 rigat: sed qui incrementū dat de^o. Ita
 etiā hic dici pōt: nec q; concūbit: nec q;
 seiat aliqd: s; q; format deus. Nec mē

que cōceptum portat ⁊ partū nutrit est aliquid: sed q̄ incrementū dat de? Ipse nāq; operatōe qua nūc usq; opatur: facit ut numeros suos explcent semina: ⁊ a quibusdā latētibus atq; iuisibilibus iuolucris i formas uisibiles huius q̄ aspīcimus decoris euoluāt. Ipse incorporeā corporeāq; naturā: illā prepositā: istam subiectā: miris modis copulans ⁊ cōnectēs aiāntē facit. Quod opus eius tā magnū ⁊ mirabile est: ut nō solū in hoīe q̄ ē aiā rationalē: ⁊ ex hoc cūctis terrenis aiāntibus excellentius atq; prestātius sed in qualibet minutissima muscula bene consideranti stuporē mentis i gerat: laudēq; pariat creatoris. Ipse itaq; aiē humane mentē dedit: ubi ratio ⁊ intelligentia in infante sopita ē quodāmō quasi nulla sit excitanda scilicet atq; exercenda etatis accessu: qua sit scientie capax atq; doctrine: ⁊ habilis perceptioni ueritatis ⁊ amoris boni. Qua capacitate hauriat sapiētia: uirtutibusq; sit predata: quibus prudētē fortiter: tēperanter: ⁊ iuste aduersus eriores ⁊ cetera i generata uitia dimicet eaq; nullius rei desiderio nisi boni illius sūmi atq; incommutabilis uincat. Qd̄ etsi nō faciat ipsa taliū bonorum capacitas in natura rationali diuinitus instituta: quantū sit boni q̄ mirabile opus oīpotentis quis cōpetenter effatur aut cogitat? Preter enī artes bene uiuendī: ⁊ ad imortālē perueniēdi felicitatē que uirtutes uocantur: ⁊ sola dei gratia que in christo est filiis promissionis regniq; donant: nonne humano ingenio tot tanteq; artes sē inuente ⁊ exercitate: parti necessarie: partim uoluntarie? Et tā excellēs uis mētis atq; ratiois: in his etiā rebus quas supfluas imo ⁊ periculosas perniciosasq; appetit: quantū bonū hēat in natura unde ista potuit uel inuenire uel discere: uel exercere testatur. Uestimē

torū ⁊ edificiorū ad q̄ mirabilia q̄ stupenda industria humana peruenerit: quo in agricultura: quo in nauigatōe p̄fecerit: que in fabricatōe quorūq; uasorū uel etiā statuarū ⁊ picturarū uarietate excogitauerit ⁊ iplauerit: q̄ i theatris mirabilia spectātibus: audiētibus incredibilia faciēda ⁊ exhibēda molita sit: in capiēdis occidēdis domandis irratōabilibus aiāntibus: que ⁊ quanta reperit: aduersus ipsos hoīes tot genera uenenoꝝ: tot armorū: tot machinamētorū: ⁊ pro salute mortali tuēda atq; reparanda quot medicamenta atq; adiuuētā p̄prehēderit: pro uoluptate fauciū quot cōdimenta ⁊ gule incitāmēta reperit: ad indicādas ⁊ suadēdas cogitatōnes q̄ multitudinē uarietatēq; signorū: ubi precipuū locū uerba ⁊ littere tenent: delectandos aiōs quos elocutōis ornatus: q̄ diuersorū carminū copiam: ad mulcēdas aures quot organa musica: quos cantilene modos excogitauerit: quantā peritiā dimensionū atq; numerorū: meatusq; ⁊ ordines syderū quanta sagacitate cōprehēderit: q̄ multa rerū mundanarū cogitata cognitione se iplauerit quis possit eloq; maxie si uelimus nō acruati cuncta cōgerere: sed in singulis imorari? In ipsis postremo erroribus ⁊ falsitatibus defendēdis q̄ magna claruerit igenia philosophorū atq; hereticorū q̄s existimare sufficiat? Loquimur enī nunc de natura mētis humane: qua ista uita mortalis ornat: nō de fide atq; inere ueritatis qua illa imortalis acq̄ritur. Huius tante nature cōditor cum sit utiq; deus uerus ⁊ sūmus: ipso cūcta que fecit administrāte: ⁊ summā potestātē sūmāq; habentē iustitiā: inūq; profecto in has miserias decidisset: at que ex his preter eos solos qui liberabunt in eternas esset itura: nisi nimis grāde peccatū i hoīe prio de quo ceteri

exorti sunt precessisset. Jā uero i ipso
 corpore quāuis nobis sit cum beluls
 mortalitate cōe: multisq; earuz repe
 riat infimius: quanta dei bonitas :
 quāta puidētia tāl creatoris appet.
 Nōne ita sunt in eo loca sensuū ⁊ ce
 tera mēbra disposita: spēsq; ipsa ac fi
 gura ⁊ statura totius corpis ita mo
 dificata: ut ad misteriiū aie rationa
 lis se indicet factū. Non enī ut aialia
 rationis expertia prona esse uidem⁹ i
 terrā: ita creatus ē homo: sed erecta
 in celū corporis forma admonet euz
 que sursum sunt sape. Porro mira mo
 bilitas que ligue ac manibus attribu
 ta est ad loquēdū ⁊ scribendum apta
 atq; cōueniens: ⁊ ad opera artū plu
 rimarū officiorūq; cōplenda: nōne sa
 tis ostēdit quali anime ut seruiret ta
 le sit corpus adiunctū. Quāq; ⁊ de
 tractis necessitatibus operādi: ita oī
 um partiū cōgruentia numerosa sit :
 ⁊ pulchra sibi pilitate respōdeat: ut
 nescias utrū in ea cōdenda maior sit
 utilitatis hīta ratio q̄ decoris. Lete
 enī nihil creatū uidemus in corpore
 utilitatis cā q̄ nō habeat etiā deco
 ris locū: plus autē id nobis apparz:
 si numeros mensurarū q̄bus in ter se
 cuncta cōnexa sunt ⁊ coaptata nosse
 mus: quos forsitan data opa in his
 que foris eminet humana possēt iue
 stigare solertia. Que uero tecta sunt
 atq; a nostris remota cōspectibus: si
 cut est tanta pplexitas uenarū atque
 neruorū ⁊ uiscerū secreta uitaliū iue
 nire nullus potest. Quia etsi medico
 rū diligentia nōnulla crudelis: quos
 anatomicos uocat laniauit corpora
 mortuorū: siue etiā iter manus secan
 tis ⁊ perscrutantis morientū: atque
 in carnibus humanis satis ihumane
 abdita cuncta rimata est: ut qd ⁊ quo
 mō ⁊ q̄bus locis curādū eēt addisce
 ret: numeros tñ de q̄bus loquor: q̄b⁹
 coaptatio que harmonia grece dicit:

tanq̄ cuiusdā organi extrinsecus atq;
 intrinsecus totius corporis constat.
 Quid dicam: nemo ualuit inuenire
 quos nemo ausus ē querere: q̄ si nō
 ti esse potuissent: interioribus quoq;
 uisceribus que nullū ostentat dec⁹ ita
 delectaret pulchritudo rōis ut oī for
 me appetenti que ocul placet: ipsi mē
 tis que ocul utitur perferretur arbi
 trio. Sunt uero quedaz ita posita in
 corpore: ut tātūmō decorē habeant
 nō etiā usum sicut hēt pectus uirile
 māmillas: sicut facies barbā: quā nō
 esse munimento sed uirili ornamēto
 indicāt pure facies femiarū: quas uti
 q; infirmiores muniri tutius cōueni
 ret. Si ergo nullū mēbrū est in his q̄
 dē conspicuis: unde ambigit nemo q̄
 ita sit alicui operi accomodatū: ut nō
 etiā sit decorū: sunt autē nōnulla quo
 rū solū decus ⁊ nullus est usus: puro
 facile in cōditiōne corporis dignitatē
 necessitati fuisse prelatā. Transitura
 est quippe necessitas: tēpusq; ueturuz
 quando sola inuicē pulchritudine si
 ne ulla libidine p̄suamur: quod ma
 xie ad laudē referendū est cōditoris :
 cui dicit in psalmo. Confessionē et de
 corē induisti. Jā cetera pulchritudo ⁊
 utilitas creature: que homini licet in
 istos labores miseriasq; plecto atq;
 dānato: spectāda atq; sumēda diuina
 largitate cōcessa est. Quo sermōe ter
 minari pōt in celi ⁊ terre ⁊ maris ml
 timoda ⁊ uaria pulchritudie: etiā ipi
 us lucis tanta copia: tamq; mirabili
 specie in sole ac luna ⁊ syderibus : in
 opacitatibus nemorū: in coloribus ⁊
 odoribus florū: in diuersitate ac mul
 titudie uolucrū garzularū atq; picta
 rū: in multiformi specie tot tantarūq;
 animantiū: quorum illa plus habet
 admirationis que molis minimum :
 plus enī formicularū ⁊ apicularum
 opera stupemus: q̄ immensa corpora
 balcnarū: in ipsius quoq; maris tam

grandi spectaculo: cū sese diuersis coloribus uelut uestibus induit: et aliqui uiride: atq; hoc multis modis: aliqui purpureū: aliquādo ceruleū ē. Quaz porro delectabiliter spectat etiā quā docuq; turbat: et fit inde maior: suauitas quā sic demulcet intuentē: ut nō iacet et quatiat nauigantē. Quid ciborū usquequaq; copia cōtra famē: quod saporū diuersitas cōtra fastidiū nature diffusa diuinitus nō cocorū arte ac labore quesita: Quanta in multis reb; tuende ac recuperāde salutis auxilia: quā grata uicissitudo diei alternātis et noctis: aurarū quā blanda tēperies: in frutibus et pecoribus indumentorū cōficiendorū quāta materies: omnia cōmemorare quis possit: Hec autem sola que a me uelut in quendā aggerē sunt coartata: si uellē uelut colligata inuolucra soluē atq; discutere: quāta mihi mora esset in singul; quibus plurima cōtinent. Et hec omnia miserrimū sunt dānatorūq; solatia: nō p̄mia beatorū. Que igit; illa sunt si tot ac talia et tanta sunt ista: Quid dabit eis quos predestinauit ad uitā: quod hec dedit eis quos predestinauit ad mortē? Que bona in illa beata uita faciet eos sumere: pro quibus in hac miseria unigenitū filiū suum uoluit usq; ad mortē mala tanta pferre: Unde apostolus de ipsis in illud regnū predestinatis loquens. Qui p̄prio inquit filio non pepercit: sed pro nobis oibus eū tradidit: quomō nō etiā cū illo oīa nobis donauit: Eū hec promissio cōplebit: quid erimus: quales erimus: que bona in illo regno accepturi sumus: quāquidē christo moriente pro nobis tale tā pignus accipimus: Qualis erit spiritus hominis nullū omnino hīs uitū: nec sibi quo iaceat: nec cui cedat: nec cōtra quod saltē laudabilē dimiter: pacatissima uirtute pfectus: Re; ibi oīum quāta quā speciosa quā certa sci

entia: sine aliquo errore uel labore et ubi dei sapientia de ipso suo fonte potabit cum summa felicitate: sine ulla difficultate: Quale erit corpus quod omnimodo spiritui subditū: et eo sufficienter uiuificatum: nullis alimoniis indigebit: non enī animale sed spiritale erit: habens quidē carnis sed sine ulla carnali corruptione substantiā.

De peruicacia quorundā qui resurrectionē carnis quā sicut predictū est totus mūdus credit ipugnāt. ca. xxv.

u Erum de animi bonis quibus post hanc uitā beatissimus p̄fructur: nō a nobis dissentiunt philosophi nobiles: qui de carnis resurrectione cōtendunt. Hanc quātū possunt negant: sed credentes multi negantes paucissimos reliquerūt: et ad christū qui hoc quod istis uidetur absurdū in sua resurrectione monstrauit: fideliter corde cōuersi sunt docti et indocti: sapientes mundi et insipientes. Hoc enī credidit mundus: quod predixit deus qui etiā hoc predixit: quod hanc rē mūdus fuerat crediturus. Neq; enī petrī maleficis eā cum laude credentiū tāto ante prenucciare cōpulsus est. Ille est enī deus quē sicut tā dixi aliquotiens nec cōmemorare me piget: cōfite te porphyrio atq; id oraculis deorum suorum probare cupiente: ipsa numina perhorrescunt. Que sic laudauit: ut eum et deū patrem et regem uocaret: absit enim ut sic intelligenda sint que predixit: quomodo uolūt hi qui hoc cum mundo non crediderunt: quod mūdum crediturū esse predixit. Cur enī non potius ita sicut crediturus rāto ante predictus est mundus: non sicut paucissimi garrunt: qui cū hoc mundo quod crediturus predictus est credere noluerunt. Si enim propterea dicūt alio modo esse credenda: ne si dixerit

uana esse cōscripta: iniuriā faciant illi deo cui tam magnum perhibent testi moniū: tantam prorsus et ul' etiā gra uiozem faciunt iniuriā: si aliter di cunt esse intelligenda: non sicut mun dus ea credidit quē crediturum ipse laudauit: ipse promissit: ipse cōpleuit. Cur enī non potest facere ut resurgat caro ⁊ uiuat in eternū: An propterea credendum nō est id eū esse facturum quia malum est atq; idignū deo. Sz de oipotencia eius que tot ⁊ tanta fa cit incredibilia: iā multa diximus si uo lunt inuenire quod oipotens nō pōt habent prorsus ego dicā mētiri. non potest. Credamus ergo quod potest: nō credēdo quod nō potest. Nō itaq; credentes q̄ mētiri possit. credant esse facturū quod facturuz esse promissit. Et sic credant sicut id credidit mūd⁹: quē crediturū esse predixit: quem cre diturū esse laudauit: quem crediturū esse promissit: quē credidisse iam ostē dit: hoc autē malum esse unde demō strauit. Non erit illic ulla corruptio quod est corporis malū. De ordie ele mentorū iā disputauimus: de alijs ho minū cōiecturis satis diximus. Quā ta sit futura in corpore icorruptibili facilitas motus: de presentis ualitudi nis bone tēperamēto: que utiq; nullo mō illi cōparanda est immortalitati: in libro. xij. satis ut opinor ostendim⁹: legant superiora operis huius: qui ul' non legerunt: uel nolunt recolere qđ legerunt.

Quomodo porphyriū diffinitio qua beatis animis putatur corp⁹ esse fugiendū ipsius platonis sentētia de struatur qui dicit summū deum dīs promississe ut nunquam corporibus exuerentur. cap. xxvi.

f Ed porphyrius ait inquit ut beata sit anima corpus omne esse fugiendum: nihil ergo prodeit qđ

incorruptibile diximus futurū corp⁹ si anima beata nō exit: nisi corpus oē effugerit. Sed iā ⁊ hinc ē libro memo rato quantā oportuit disputauit: uerū hic unū inde tantū cōmemorabo. E mendet libros suos istorū oīum ma gister plato: ⁊ dicat eorū deos ut bea ti sint sua corpora fugituros: id ē esse morituros: quos in celestibus corpo ribus dixit inclusos. Quibus tamen deus a quo facti sunt: quo possent eē securi immortalitatem id est in eisdē cō poribus etenā permansionē: nō eorū natura id habente: sed suo cōsilio pre ualente promissit. Ubi etiā illud euer tit quod dicunt: quoniā est ipossibile: ideo resurrectionez carnis nō esse cre dendā. Apertissime quippe iuxta eū dē philosophū: ubi dīs a se factis p missit deus nō factus immortalitatem: quod ipossibile ē se dixit esse facturū. Sic enī eum locutum narrat plato. Quoniā estis orti inquit: imortales esse ⁊ dissolubiles nō potestis. Nō tñ dissoluemini: neq; uos ulla mortis fa ta periment: nec erunt ualētiora q̄ cō silium meū: quod maius est uinculuz ad ppetuitatem uestra: q̄ illa quibus estis colligati. Si nō solū absurdi sed furdi non sunt qui hec audiunt: non utiq; dubitant dīs factis ab illo deo qui eos fecit: secundū platonē quod ē ipossibile fuisse promissū. Qui enim dicit uos quidē imortales esse nō po testis: sed mea uoluntate imortales eritis: quid aliud dicit q̄ id quod fieri nō potest me faciente tamen eritis. Il le igitur carnem incorruptibile imor tāle: spirituale resuscitabit: qui iuxta platonem id quod ipossibile est se esse facturum promissit. Quid adhuc qđ promissit deus quod deo promittenti credidit mūdus: qui etiā ipse promis sus est crediturus: esse ipossibile cla māt: quandoquidē nos deum qui eti am secundū platonē facit ipossibilia.

id facturū esse clamamus. Non ergo ut beate sint anime corpus est omne fugiendum: sed corpus incorruptibile recipiendū. Et in quo cōuenientius i corruptibili corpore letabuntur: q̄ in quo corruptibili gemueūt. Sic enī non in eis erit illa dīa cupiditas quā posuit ex platone. Virgilius ubi ait. Rursus et incipient in corpora uelle reuertī. Sic inquā cupiditatē reuertē dī ad corpora nō habebūt: cuz corpora in que reuertī cupiāt secū hēbunt: ⁊ sic hēbunt ut nunq̄ nō hēant: nūq̄ ea prorsus uel ad exiguum quālibet tempus ulla morte deponant.

De contrarijs diffinitionibus platonis ⁊ porphyrii: in quibus si uterq̄ alteri cederet: a ueritate neuter deuiaret. cap. xxvij.

Singula quedā dixerunt plato atq̄ porphyrius: que si iter se cōmunicare potuissent: facti essent fōtasse christiani. Plato dixit sine corporibus animas in eternum esse non posse. Ideo enim dixit etiam sapientium animas post quālibet longum tēpus tamen ad corpora reditū. Porphyrius autē dixit animam purgatissimā cum redierit ad patrem: ad hec mala mundi nunq̄ esse rediturā. Ac per hoc q̄ uerum uidit plato si dedisset porphyrio etiā iustorū atq̄ sapientium purgatissimas animas ad hūana corpora redituras: rursus q̄ uerum uidit porphyrius si dedisset platonī: nunq̄ redituras ad miseras corruptibilis corporis animas sanctas: ut nō singuli hec sigula: sed ambo ut singuli utrunq̄ dicerent: puto q̄ uiderent esse iā consequens: ut ⁊ redirent anime ad corpora: ⁊ talia reciperent corpora: in quibus beate atq̄ immortaliter uiuerent: quoniā secundū platonem etiam anime sancte ad huma-

na corpora redibunt: secundū porphyriū ad mala mundi huius sacre anime nō redibunt. Dicat itaq̄ cum platone porphyrius redibunt ad corpora: dicat plato cū porphyrio nō redibunt ad mala: ⁊ ad ea corpora redire consentient: in quibus nulla patitur mala. Hec itaq̄ non erūt nisi illa que promisit deus beatas animas in eternum cum sua eterna carne factururus. Hoc enim quantū existimo iā facile nobis cōcederent abo: ut qui fateantur ad immortalia corpora reditas animas esse sanctorum: ad sua illas redire permitterent: in quibus mala huius seculi pertulerunt: i quibus deum ut his malis carerent: pie fideliterq̄ coluerunt.

Quid ad uerā resurrectionis fidē uel plato uel labeo uel etiam uarro pferre potuerint: si opinioniones eorū in unā sētentiā cōuenissent. cap. xxviij.

Nonnulli nostrū ppter quoddā pclarissimū loquēdi genus: et ppter nōnulla que ueraciter sēsit amātes platonē dicunt eū aliquid simile nobis etiā de mortuorū resurrectione sensisse. Quod quidē sic tagit i libris de repub. tullius: ut eū luisse potius q̄ id uerū esset affirmet dicere uoluisse. Inducit enī hoīez reuixisse: ⁊ narasse quedā que platonīcis disputationibus cōgruebāt. Labeo etiā duos dicit uno die fuisse defūctos: ⁊ occurrisse inuicē in quodā cōpito. Deinde ad corpora sua iustos fuisse remeare: ⁊ cōstituisse inter se amicos se esse uicturos: atq̄ ita esse factū donec postea morerēt. S; isti auctores talē resurrectionē corporis factā fuisse narrarūt: quales fuerūt eorū quos resurrexisse nouimus: ⁊ huic qdē redditos uite: s; nō eo mō ut nō morerentur ulterius. Mirabilius autē quoddā marcus

uaro ponit in libris quos scripsit de gēte populi romani: cuius putauī uerba ipsa ponēda. Genethiliaci quōdā scripserunt inq̄t esse in renascēdis hominibus quā appellant palingenesiam greci: hāc scripserūt cōfici in ānis numero quadringentis quadraginta ut idē corpus et eadē aīa que fuerant cōiuncta in hoīe aliq̄n eadē rursus redeant in cōiunctionē. Iste uarro quidez siue genethiliaci illi nescio qui: n̄ enīz noīa eorū prodidit: quorū cōmemorauit sententiā: aliqd̄ dixerūt qd̄ licet falsum sit: cū enī semel ad eadē corpora que gesserunt aīe redierunt nūquā ea postea sunt relictura: tamen multa illius impossibilitas que cōtra nos istī garrunt argumēta cōuellit ⁊ destruit. Qui enī hec sentiunt siue senserūt: nō eis uisū est fieri n̄ posse: ut dilapsa cadauera in auras: in puluerē: in cinerē: in humores: in corpora uescētium bestiarū: uel ipsorū quoq; hominū: ad id rursus redeāt quod fuerūt. Qua propter plato ⁊ porphyrius: uel potius quicumq; illos diligūt ⁊ adhuc uiuunt: si nobis cōsentiunt: etiā sanctas aīas ad corpora redituras sicut ait plato: nec tamen ad mala ulla redituras sicut ait porphyrius: ut ex his fiat cōsequens qd̄ fides predicat christiana: talia corpora receptoras ī quibus sine ullo malo in eternū feliciter uiuāt. Assumāt etiā hoc de uarone: ut ad eadē corpa redeāt ī qb̄ aīa fuerunt: ⁊ apud eos tota q̄stio de carnis in eternū resurrectione soluetur.

De qualitate uisiōis qua ī futū seculo sancti deum uidebunt. ca. xxxix.

nunc **U**nc iā quid acturi sint ī corporibus imortalibus atq; spūalibus sancti nō adhuc eorū carne carnaliter sed spūaliter iā uiuēte quantuz dñus dignat̄ adiuuare uideamus: et

illa quidē actio uel potius quies atq; otīū quale futurū sit si uerū uelī dicē nescio. Nō enī hoc unq; per sēsus corporis uidi. Si autē mente id ē intelligentia uidiſſe me dicā: quantū est: aut quid est nīa intelligentia ad illā intelligentiā: Ibi est enī pax dei que sicut dicit apostolus superat oēm sensum uel intellectū: quē nisi nostrū: aut fortasse etiā sanctorū angelorū: non enī etiāz dei. Si ergo sancti in dei pace uicturi sunt: profecto in ea pace uicturi sunt que superat oēm intellectū. Quoniā q; nostrū quidem superat nō est dubium: si autē superat et angelorū: ut nec ipsos excepisse uideatur qui ait omnē intellectū: secundum hoc dictū esse debemus accipere quia pacē dei qua ipse deus pacatus est sicut deus nouit nō eā nos sic possumus nosse: nec ulli āngeli. Superat itaq; oēm intellectū nō dubium q; preter suum. Sed quia et nos pro mō nostro pacis eius participes facti: summā in nobis atq; inter nos ⁊ cū ipso pacē: quantū nostrum summum ē obtinebimus. Isto modo pro suo modo sciunt eaz sancti angeli: hoies autē nūc longe infra quantū libet pro uictu mentis excellant. Considerandū est enī quantus uir dicebat. Ex parte scimus: ⁊ ex parte prophetamus: donec ueniat quod perfectum est. Et uidemus nunc per speculū in enigmate: tunc autē facie ad faciem. Sic iā uidēt sancti angeli: qui etiā nostri angeli dicti sunt: quia eruti de potestate tenebrarū: et accepto spū pignore translati ad regnū christi: ad eos angelos iā cepimus pertinere: cū quibus nobis erit sancta atq; dulcissima de qua iam tot libros scripsimus dei ciuitas ipsa cōis. Sic sunt ergo āngeli nostri qui sunt angeli dei: quēadmodū christus dei christus ē noster. Dei sunt quia deū non reliquerunt: nostri sunt: quia suos ciues nos hēre

ceperunt. Dixit autē dominus iesus : uideate ne contēnatis unū de pusillis istis: dico enī uobis quia angeli corū in celis semp. uident faciē patris mei: qui in celis est. Sicut ergo illi uident: ita et nos uisuri sumus: sed nōdū ita uidemus: propter quod ait apostolus quod paulo ante dixi. Uidemus nunc per speculū in enigmate: tunc autē facie ad faciē. Premiū itaq; fidei nobis uisio ista seruat. De qua ⁊ iohannes apostolus loquens: cū appuerit inquit similes ei erimus: quoniā uidebimus eū sicuti est. Facies autē dei manifestatio eius intelligenda est: nō aliq; tale mēbrozū quale nos habemus in corpore: atq; isto nomine nūcupamus. Quapropter cū a me queritur: quid acturi sunt sancti in illo corpore spūali nō dico quod iā uideo: sed dico quod credo: secūdū illud quod i psalmo lego. Credidi propter qd locutus sum. Dico itaq; uisuri sunt deū i ipso corpore: sed utrū per ipsum sicut per corpus nunc uidemus solē: lunā: stellas: mare: ac terrā: ⁊ que sunt in ea n̄ parua questio est. Durū est enī dicere q; sancti talia corpora tunc habebūt: ut n̄ possint oculos claudere atq; apere cū uelint. Durius autē q; ibi deum quisquis oculos clauserit nō uidebit. Si enī propheta heliseus puerū suū giesi absens corpore uidentē accipientē munera que dedit ei naaman syrus: quē propheta memoratus a lepre d̄ formitate mundauerat: quod seruus nequā domino suo non uidente latē se fecisse putauerat: quāto magis in illo corpore spūali uidebunt sancti oīa nō solū si oculos claudant: uerū etiā unde sunt corpore absētes. Tunc enī erit perfectū illud de quo loquens apostolus: ex parte inquit scim⁹: et ex pte prophetamus: cū autem uenerit quod perfectū est: euacuabitur quod ex parte est. Deinde ut quomō possit

aliqua similitudine ostenderet: quātū ab illa que futura est distet hec uita: nō qualiūcunq; hominū: uerū etiam qui p̄cipua hic sanctitate sunt p̄diti cum essem inquit paruulus: quasi paruulus sapiebā: quasi paruulus loquebar: quasi paruulus cogitabam. Luz autē factus sum uir: euacuauit ea que paruuli erant. Uidemus nunc p̄ speculū in enigmate: tunc autem facie ad faciē. Nunc scio ex parte: tūc autē cognoscā sicut ⁊ ego cognitus sū. Si ergo in hac uita ubi hominū mirabiliū prophetia ita cōparanda est illi uite quasi puuli ad iuuenē: uidit tamen heliseus seruū suū accipientē munera ubi ipse nō erat: ita ne cum uenerit quod perfectum est: nec iam corpus corruptibile aggrauabit animā: sed incorruptibile nihil ipedit: illi sancti ad ea que uideā sunt oculū corporeis quibus heliseus absēs ad suū suū uideū non indiguit indigebunt. Nā secūdū interpretes. lxx. ista sūt ad giesi uerba a prophete. Nōne cor meum erat tecū: quando cōuersus est uir de curru in obuiam tibi: ⁊ accepisti pecuniā ⁊ cetera. Sicut autē ex hebreo interpretatus est presbyter hieronymus: nonne cor meū inquit i p̄senti erat: quādo reuersus est homo de curru suo in occursum tuū: Lorde ergo suo se dixit hoc uidisse propheta: adiuto quidē mirabiliter: nullo dubitante diuinitus. Sed quāto āplius tunc oēs munere isto abundabūt: cū deus erit oīa in oībus: hēbunt tamē etiā illi oculi corporei officiū suum. ⁊ in loco suo eunt: uteturq; ille spū per spūaliū corpus. Neq; enī et ille propheta quia nō eis indiguit ut uideret absentē: nō eis usus est ad uideā presentia: que tamē spūali uidere posset etiā si illos claudēt: sicut uidit absentia: ubi cum eis ipse non erat: Alit ergo ut dicamus illos factos in

illa uita deū clausis oculis nō uisuros: quē spiritu semp uidebūt: sed utrū uidebūt 7 p oculos corporis cū eos ap-
 tos hēbunt inde questio est. Si enim tantū potuerūt in corpore spiritali eo mō utiqz etiā ipsi oculi spiritalia quantuz possunt isti quales nunc hē-
 mus: pculdubio p eos deus uideri nō poterit. Longe itaqz alterius erūt po-
 tentie: si per eos uidebit incorporea illa natura: que nō cōtinet loco: s; ubi-
 qz tota est. Non enī quia dicimus de um 7 in celo esse 7 in terra: ipse d̄ppe ait per prophetā: celum 7 terram ego impleo: aliā partē dīcturi sumus eum i celo habere: et aliā in terra: sed totus in celo est: totus in terra: nō alternis tēporibus: sed utrūqz simul quod nō la corporalis natura pōt. Uis itaqz p pollentior oculorū erit illorū: non ut acutius uideant q̄ quidā phibent uide-
 dere serpentes uel aq̄le: quātalibet. n. acrimonia cernēdi eadē quoqz aialia nihil aliud possunt uidē q̄ corpa: sed ut uideāt 7 incorporalia. Et fortasse ista uirtus magna cernēdi data fuerit ad horā etiā i isto mortali corpe oculi sancti uiri iob: quando ait ad deū. In obauditu auris obaudiebā te prius: nūc autē oculus meus uidet te: propterea desperi memetipsū 7 distabui: 7 existiaui me terrā et cinerē. Quauis nihil hic prohibebat oculū cordis intelligi: de quibus oculi ait apostolus. Illuminatos oculos hēe cordis uestri. Ipsis autē uidei deū cū uidebit christianus abigit nemo: qui fideliter accipit quod ait ille magister deus. Beati mundo corde quoniā ipsi deum uidebunt. Sed utrum etiā corporalibus ibi oculis uideatur: hoc in ista questione uersamus. Illud enī quod scriptū est 7 uidebit omnis caro salutare dei: sine ullius nodo difficultatis sic intelligi potest ac si dictū fuēt. Et uidebit omnis homo christū dei: qui utiqz i

corpore uisus est 7 in corpore uidebitur: quādo uiuos 7 mortuos iudicabit. Quod autē ipse sit salutare dei: multa sunt 7 alia testimonia scripturarū: sed euidentius uenerādi illius senis simeonis uerba declarāt. Qui cū infantē christū accepisset in manus suas: nunc inq̄t dimittis domine seruū tuū secundū uerbū tuum in pace: quoniā uiderunt oculi mei salutare tuū. Illud etiā quod ait supramemorat⁹ iob: sicut in exemplaribus que ex hebreo sunt inuenitur: 7 in carne mea uidebo deū: resurrectionem quidez carnis sine dubio pphetauit. Non tamē dixit p carnē meā. Quod quidē si dixisset: posset deus christus intelligi q̄ per carnē in carne uidebit. Nūc uero pōt 7 sic accipi. In carne mea uidebo deū saluatore meū: ac si dixisset. i carne mea ero cum uidebo deū. Et illud quod ait apostolus: facie ad faciē: nō cogit ut deum per hanc faciē corporalem ubi sunt oculi corporales: nos uisuros esse credamus: quē spiritu sine intermissione uidebimus. Nisi enim esset etiā interioris hominis facies nō diceret idē apostolus. Nos autē reuelata facie gloriā domini specularantes i eandem imaginem trāsformamur: de gloria in gloriam tāq̄ ad domini spiritū. Nec aliter intelligimus quod in psalmo canitur. Accedite ad eum 7 illuminamini: 7 facies uestre non erubescant. fide quippe acceditur ad deū: quam cordis esse constat nō corporis. Sed quia spiritale corpus nescimus quantos habebit accessus: de re quippe iexpertā loquimur: ubi aliqua que aliter intelligi nequeat diuinarū scripturarum non occurrit: sed succurrit auctoritas: necesse est ut cōtingat i nobis quod legitur in libro sapiētie. Cogitationes mortalium timide et incerte prouidentie nostre. Ratiocinatio q̄pe illa philosophorū qua disputat

ita mentis aspectu intelligibilia uide-
ri: et sensu corporis sensibilia id est cor-
poralia ut nec intelligibilia per corpus:
nec corporalia per seipsam mens uale-
at intueri: si posset nobis esse certissi-
ma profecto certum esset per oculos corpo-
ris etiam spirituales nullo modo posse ui-
deri deum. Sed ista rōcinatōez et uera rō
et prophetica iridet auctoritas. Quis
enim ita sit auerfus a uero: ut dicere au-
deat deum corporalia ista nescire? Nū-
quid ergo corpus hēt: per cuius oculos
ea possit addiscere? Deinde quod de pro-
pheta heliseo paulo ante diximus: nō
ne satis indicat etiam spiritu nō per cor-
pus posse cerni corporalia? Quando
enim seruus ille munera accepit: utique
corporalitet gestū est: quod tamē pro-
pheta nō per corpus sed per spiritū ui-
dit. Sicut ergo constat uideri corpora
spiritu: quid si tanta erit potentia spi-
ritualis corporis: ut corpe uideatur et
spiritus: spiritus enim est deus. Deinde
uitā quidē suā qua nunc uiuit in cor-
pore: et hec terrena mēbra uegetat fa-
citque uiuētia iteriore sensu quisque nō
per corporeos oculos nouit: aliorum
uero uitas cum sint inuisibiles per corpus
uidet. Nam unde uiuentia discernimus
a nō uiuentibus corpora: nisi corpora
simul uitasque uideamus: quas nisi per
corpus uidere nō possumus. Uitas
autē sine corporibus corporeis oculi
nō uidemus. Quāobrē fieri potest: ual-
deque credibile est: sic nos esse uisuros
mūdāna tūc corpa celi noui et ire no-
ue: ut deū ubique presentē et uniuersa et
corpalia gubernatē per corpora que ge-
stabimus et que cōspicim⁹ quaquauer-
sū oculos duxerimus clarissima perspi-
cuitate uideamus: nō sicut nūc inuisi-
bilia dei per ea que facta sūt intellecta cō-
spiciuntur: per speculū in enigmate et ex
parte ubi plus in nobis ualet fides qua
credimus quā rerū corpaliū spēs qua
per oculos cernimus corporales: sed si

cut hoīes iter quos uiuētes motusque
uitales exerentes uiuimus: mox ut as-
picimus nō credimus uiuē sed uidem⁹
cum eorū uitā sine corporibus uidē ne-
queamus: quam tamen in eis per cor-
pora remotā oī ambiguitate cōspici-
mus. Ita quacumque spiritualia illa lu-
mina corporū nostrorū circumferem⁹
incorporeū deum oīa regentē etiam per
corpora contuebimur. Aut ergo sic per
illos oculos uidebit⁹ deus ut aliquid
hēant in tāta excellentia mēti simile:
quo et incorporea natura cernat⁹: quod
ullis exēplis siue scripturarū testimo-
nijs diuinatū uel difficile uel impossibi-
le est ostendere. Aut quod est intelligen-
dū facilius ita deus nobis erit notus
atque cōspiciuus: ut uideat spiritu a sin-
gulis nobis in singulis nobis: uideatur
ab altero in altero: uideat in seipso: ui-
deatur in celo nouo et in terra noua:
atque in oī que tunc fuerit creatura: ui-
deat et per corpora in oī corpore quo-
cumque fuerint spiritualis corporis oculi
acie peruente directi: patebūt etiam
cogitatōes inuicē nobis. Tunc enim
implebit⁹ quod apostolus cum dixisset no-
lite ante tēpus quicquid iudicare: mox
addidit donec ueniat dominus et illu-
minet abscondita tenebrarū: et manife-
stet cogitatōes cordis: et tūc laus erit
unicuique a deo.

De eterna felicitate ciuitatis dei sab-
batoque perpetuo. cap. xxx.

q Quanta erit illa felicitas: ubi nō
lū erit malū: nullū latebit bonū
uocabit⁹ dei laudibus: quod erit oīa in oī
bus? Nam quid aliud agat⁹: ubi neque ul-
la desidia cessabit⁹: neque ulla indigen-
tia laborabit⁹ nescio. Admoneor etiam
sanctis cātico ubi lego uel audio. Bea-
ti qui habitant in domo tua domine: in
secula seculorum laudabunt te. Om-
nia membra et uiscera incorruptibit⁹

corporis que nūc uideamus p̄ usus ne
 cessitatis uarios ⁊ motus distributa:
 quoniā tūc nō erit ipsa necessitas: sed
 plena: certa: secura: sēpiterna felicitas:
 p̄ficiēt laudibus dei. Dēs q̄ppe illi d̄
 quibus iā sum locutus: qui nunc la
 tēt harmonie corporalis numeri non
 latebunt: intrinsecus ⁊ extrinsecus per
 cūcta corporis dispositi: ⁊ cū ceteris
 rebus que ibi magne atq; mirabiles
 uidebunt: rōales mētes in tāti artifi
 cis laude rōabilis pulchritudis delec
 tatōe succedēt. Qui motus illic talium
 corporū sint futuri: temere diffinire n̄
 audeo: quod excogitare nō ualeo: tñ
 ⁊ motus ⁊ status sicut ipsa species de
 cens erit: quicumq; erit ubi quod non
 decebit nō erit. Lerte ubi uolet spiri
 tus ibi erit protinus corpus: nec uolz
 aliqd̄ spiritus qđ nec spiritū possit de
 cere nec corpus. Uera ibi gloria erit:
 ubi laudantis nec errore quisquā nec
 adulatōe laudabit uerus honor: qui
 nulli negabit digno: nulli deferet idi
 gno. Sed nec ad deū abiet ullus indi
 gnus: ubi nullus permittet esse nisi di
 gnus. Uera pax ibi est: ubi nihil ad
 uersi nec a se ipso nec ab alio quisq;
 patiet: premiū uirtutis erit ipse qđ uir
 tutē dedit: eiq; seipsum quo melius ⁊
 maius nihil possit esse p̄misit. Quid
 est enī aliud quod p̄ prophetā dixit:
 Ero illorū de⁹: ⁊ ipsi mihi erūt plebs
 nisi ego ero unde fatient: ego ero que
 cūq; ab oibns honeste desiderāt: ⁊ ui
 ta ⁊ salus ⁊ uictus ⁊ copia ⁊ gloria
 ⁊ honor ⁊ pax ⁊ oia bona. Sic enī et
 illud recte intelligit qđ ait apostolus
 ut sit deus oīa i oibus. Ipse finis erit
 desideriorū nostrorū: qui sine fine ui
 debit: sine fastidio amabit: sine fatiga
 tōe laudabit: hoc munus: hic affect⁹:
 hic actus p̄fecto erit oibus: sicut sp̄a
 uita eterna cōis. Leterū qđ futuri sint
 p̄ meritis p̄miorū etiā gradus hono
 rū atq; gloriarū qđ ē idone⁹ cogitaret

quanto magis dicere: q̄ tamen futuri
 sint nō est ambigendū. Atq; id etiam
 beata illa ciuitas magnū in se bonuz
 uidebit: quod nulli superiori ullus infe
 rior inuidebit: sicut nunc nō inuident
 archāgelis angeli ceteri: tā nolet esse
 unusquisq; quod nō accepit: q̄uis sit
 pacatissimo cōcordie uinculo ei qđ ac
 cepit obstrictus: q̄ nec in corpore ult
 oculus esse qđ est digitus: cū mēbrum
 utriq; cōtineat totius carnis pacata
 cūpago. Sic itaq; hēbit donū alius
 alio minus: ut hoc quoq; donū hēat
 nec uelit amplius. Nec iō liberū arbi
 triū nō hēbunt: q̄a peccata eos delec
 tare nō poterūt. Magis quippe erit
 liberū a delectatōe peccādī usque ad
 delectationē nō peccandī indeclina
 bilē libertatē. Nā primū liberū arbi
 triū qđ hōi datū est qñ primuz crea
 tus est rectus: potuit nō peccare: sed
 potuit ⁊ peccare: hoc autē nouissimū
 eo potentius erit: quo peccare nō po
 terit. Uerū hoc quoq; dei munere: n̄
 sue possibilitate nature. Aliud ē enī
 esse deū: aliud p̄icipē dei: deus natu
 ra peccare nō p̄t: p̄iceps uero dī ab
 illa accipit ut peccare nō possit. Ser
 uādī aut gradus erant diuini mune
 ris: ut primū daret liberū arbitrium
 quo nō peccare hō posset: nouissimū
 quo peccare n̄ posset: atq; illud ad cō
 paradū meritū: hoc ad recipiēdū p̄mī
 uz p̄tinēt. Sz q̄a peccauit ista natura
 cū peccare potuit: largiore grā libera
 tur: ut ad cā p̄ducatur libertatē in qua
 peccare nō possit. Sicut enī pria imō
 talitas fuit quā peccādo adā pdidit
 posse nō mori: nouissima erit n̄ posse
 mori: ita primū liberū arbitriū posse
 nō peccare: nouissimū nō posse pecca
 re. Sic enī erit iamissibilis uolūtas pie
 tatis ⁊ eq̄tatis: quō ⁊ felicitatis. Nāz
 utiq; peccādo nec pietatē nec felicitatē
 tenuimus: uolūtatē uero felicitatis
 nec pdita felicitate pdidimus. Lerte

deus ipse nunquid quia peccare non potest ideo liberū arbitriū habere negandus est: Erit ergo illius ciuitatis et una in oibus et inseparabilis in singulis uoluntas libera: ab oī malo liberata et impleta oī bono: fruens indeficiente et eternū iocunditate gaudiorū: oblita culpā: oblita penarū: nec tñ ideo sue liberatōis oblita: ut libēatori suo sit ingrata. Quantū ergo attinet ad scientiā rationālē: memor preteritorū etiā malorū suorū: quantū autem ad experientis sensum prorsus immemor. Nā et pitissimus medicus sicut arte sciūtur oēs fere morbos corporis nouit: sicut autē corpore sentiunt plurimos nescit: quos ipse nō est passus. Ut ergo sciētie malorū due sunt: una qua potentiā mentis nō latent: altera qua experientis sensibus inherēt: alit̄ quippe sciuntur oīa uitia per sapiētie doctrinā: aliter per isipientis pessimā uitā: ita et obliuiones malorū due sūt aliter ea nāq; obliuiscitur eruditus et doctus: aliter expertus et passus. Ille si peritiā negligat: iste si miseria careat. Secundū hanc obliuionē quā posteriori loco posui: nō erūt memores sancti preteritorū malorū. Carebunt enī oibus malis: ita ut penitus deleatur de sensibus eorū: ea tñ potētia sciētie que magna in eis erit: nō solum sua preterita: sed etiā damnatorū eos sempiterna miseria nō latebit. Alioqñ si se miseros fuisse nescituri sunt: quomō sicut ait psalmus misericordias domini in eternū cantabunt: Quo cāntico in gloriā gratie christi cuius sanguine liberati sumus: nihil erit profecto illi iocundius ciuitati. Ibi perficietur: uacate et uidete quoniam ego sum deus. Quod erit uere maximū sabbatū nō habens uesperā: quō comedauit dominus in primis operibus mundi ubi legit̄. Et requieuit deus in die septima ab oibus operibus suis quō fecit

et benedixit deus diē septimū et sanctificauit eum quia in eo requieuit ab oibus operibus suis que inchoauit deus facere: Dies enim septimus etiā nos ipsi erimus: quādo eius fuerimus bñ dictione et sanctificatōe pleni atq; reflecti. Ibi uacantes uidebimus quoniam ipse est deus quō nobis ipsi esse uoluimus: quā ab illo cecidimus audientes a seductore eritis sicut dicitur: et recedētes a uero deo quo faciente dicitur essemus eius participatiōe nō desertōe. Quid enī sine illo fecimus: nisi quod in ira eius defecimus: a quō reflecti et gratia maiore perfecti uacabimus in eternū uidētes quia ipse est deus quo pleni erimus quā ipse erit oīa in oibus. Nā et ipsa opa bona nostra: quādo ipsius potius intelliguntur quā nostra: tūc nobis ad hoc sabbatū adipiscēdū imputant. Quia si nobis ea tribuerimus seruilia erūt: cū dicitur sabbato dicatur. Quod opus seruile in eo nō facietis. Propter quod et per ezechielē prophetā dicitur. Et sabbata mea dedi eis in signū inter me et inter eos: ut sciret quia ego dñus qui sanctifico eos. Hoc profecte tunc sciemus quā profecte uacabimus: et profecte uidebimus quia ipse est deus. Ipse etiā numerus etatis ueluti dicitur: si secundū eos articulos tēporis computentur quō in scriptis uidentur expressi: iste sabbatissimus euidentius appēbit quoniam septius iuenit. Ut prima etas tanquā primus dies sit ab adā usque ad diluuiū. Secunda inde usque ad abraam: nō equalitate tēporū: sed numero generationū denas quippe habere reperiunt. Sic iam sicut mattheus euangelista determinat: tres etates usque ad christi subsequuntur aduentum: que singule denis et quaternis generationibus explicantur ab abraam usque ad dauid una. Altera inde usque ad transmigratiōem in babiloniam. Tertia inde usque ad christi carnalē natiuitatē. Sunt itaque omnes quicquid.

Sexta nunc agitur nullo generatio-
 nū numero metiēda: propter id quod
 dictū est. Non est uestrū scire tēpora
 que pat̄ posuit in sua potestate. Post
 hanc tanq̄ in die septimo requiescet
 deus: cū eundē diē septimū qđ nos ei
 mus i seipso deus faciet requiescere.
 De istis porro etatibus singulis nunc
 diligenter longū est disputare. Nec tñ
 septima erit sabbatū cuius finis non
 erit uespera: s; dominicus dies uelut
 octauus eternus qđ christi resurrectōe
 sacratuē ē cternā nō solū spiritus ue-
 rum etiam corporis requiem prefigu-
 rans. Ibi uacabimus ⁊ uidebim̄: ui-
 debimus ⁊ amabimus: amabimus et
 laudabimus. Ecce quod erit in fine si-
 ne fine. Nā quis alius est noster finis
 nisi peruenire ad regnū cuius nullus
 est finis?

ii Ideoꝝ mibi debitū ingentis hu-
 ius operis adiuuante domino
 reddidisse. Quibus parū uel quibus
 nimium est mibi ignoscant. Quibus
 autem satis est: non mibi sed deo me
 cum gratias ꝑgratulantes agāt. Glo-
 ria ⁊ honoꝝ patri ⁊ filio ⁊ spiritui sā-
 cto omnipotenti deo in excelsis in se-
 cula seculorum. Amen.

Aurelij Augustini opus de ciuita-
 te dei feliciter explicit: confectuz uene-
 tijs ab egregio ⁊ diligēti magistro Ni-
 colao ienson: Petro mozenicho prin-
 cipe: Anno a natiuitate domini mille-
 simo quadringētesimo septuagesimo
 quinto: sexto nonas octobres.

GretagMachbeth™ ColorChecker Color Rendition Chart

